LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

2 Janvier 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ Տարի Թիւ 2384

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԷՊՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի.—

« Մանչեսթըր Կարտիըն »՝ Անգլիոյ ամէնէն լուրջ թերթերէն մէկը որ իր պաշտօնակիցներուն պէս Դուրեան եպիսկոպոսի սպանութիւնը կը վերագրէ Դաշնակցութեան, գրած է հետեւեալ խմբագրականը.—

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դաշնակ ահաբեկիչները կամ տէրօրիստները որոնք Ծնունդի խթումին՝ Նիւ Եորքի մէջ սպաննեցին իրենց եպիսկոպոսը, կարծեցին թերեւս որ այդ ոճիրը կը գործէին ի նպաստ Հայաստանի անկախութեան: Վրէժխնդրական է այս սպանութիւնը, որովհետեւ Դուրեան եպիսկոպոս կը ճանչնար խորհրդային իշխանութիւնը որ կը կառավարէ հայկական հողերուն վերջին փոքր մնացորդը՝ Երեւանի հանրապետութիւնը: Այս պարագան չարդարացներ ոճիրը:

Դաշնակցութիւնը հիմնուած է 1890ին իբրեւ ազգայնական ու յեղափոխական ընկերութիւն: Անիկա հետզհետէ ուժեղացաւ երբ թուրք կառավարութիւնը « հաւատարիմ ազգ »ին հանդէպ իր ցոյց տուած ներողամիտ ընթացքը փոխարինեց կազմակերպուած բնաջնջումի քաղաքականութիւնով մը: 1915ի վերջին եւ ամէնէն սարսափելի ջարդերէն ետք Դաշնակցութիւնը որ մասնաւորաբար զօրաւոր եղած է միշտ Ռուսահայաստանի մէջ, բնականաբար եղաւ հայ ժողովուրդին ազատագրական պայքարին ղեկավարը: Այդ պայքարը տեղի ունեցաւ երկու ճակատի վրայ — Փարիզի եւ Կովկասի մէջ:

Դաշնակցութեան ղեկավարները օգտուելով 1917ի ռուսական յեղափոխութենէն, հռչակեցին Հայաստանի անկախութիւնը, իսկ իրենց ներկայացուցիչները Փարիզի մէջ ապահովեցին դաշնակից պետութեանց հաւանութիւնը մեծ Հայաստանի մը մասին որ կը տարածուէր մինչեւ Սեւ Ծով: Այս յաջողութիւնները հնարաւոր եղան որովհետեւ Թուրքիա եւ Ռուսաստան տկար էին այդ շրջանին: Եւ սակայն այդ յաղթանակը չդիմացաւ քէմալականներուն եւ Ռուսերուն դէմ, այն ատեն երբ անոնք կարգադրեցին իրենց հաշիւները Յոյներուն եւ Ճերմակ Ռուսներուն հետ:

Դաշնակցութեան ուժերը գործածեցին Երեւանը, ինչպէս եւ Վրաստանը, իբրեւ գրաւ բոլշեւիկներուն եւ Թուրքերուն դէմ: Բայց երբ հաշուեյարդարի օրը եկաւ անոնք ոչ մէկ օժանդակութիւն տուին Հայերուն:

Անկարելի էր Դաշնակցութեան համար պաշտպանել իր ափ մը հողը կրկնակ յարձակումներուն դէմ: Թուրքերը բոլշեւիկներուն հաւանութեամբ յարձակում գործեցին եւ գրաւեցին Արտահանի եւ Կարսի եռանկիւն հողամասը: Անկախ Հայաստանի մնացեալ մասը փրկուեցաւ շնորհիւ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան եւ խորհրդային իշխանութեան միջամտութեան:

Պատերազմէն առաջ Թուրքիա ապրող երեք միլիոն Հայերէն հազիւ հարիւր հազար մնացած են այժմ այդ երկրին մէջ: Երիտասարդ Թուրքերն ու քէմալականները անհամեմատ յաջողութեամբ լրացուցին Ապտիւլ Համիտի գործը:

Լեռնոտ է Երեւանի հանրապետութիւնը եւ հողը աղքատ, տարածութիւնը Ուէլզի երկրին ափ. 600,000 գաղթականներ աւելցած են իր բնակչութեան թիւը: Հայ ժողովուրդին մնացեալ մասը կ'ապրի տարագրութեան մէջ, Սուրիայէն մինչեւ Ամերիկա:

Տարագրութեան մէջ կը շարունակեն իրենց սրտառուչ վէճերը որոնց կը թուի թէ կը մասնակցին բոլոր գաղթական ազգերը:

Դաշնակցութիւնը չի կրնար դիւրաւ մոռնալ որ Հայաստանի անկախութիւնը ստեղծեց ինքը, չի կրնար մոռնալ որ խորհրդային կառավարութիւնը բռնի Կարսը յանձնեց Թուրքերուն եւ ազգային կուսակցութիւնը փոխարինեց համայնավար ռեժիմով մը:

Դաշնակցականները կ'ապրին անցեալին երազներով: Եպիսկոպոսը մասնակից չէր այն ըմբռնումին որուն արդիւնքը եղաւ Հայաստանի կցումը Ռուսիոյ: Բայց անկասկած անոր պէս շատ մը Հայեր համոզուած էին որ նախընտրելի էր ապրիլ խորհրդային իշխանութեան տակ քան թէ մեռնիլ Թուրքերուն ձեռքը: Այդ համոզումին համար է ահաւասիկ որ անիկա վայրագօրէն սպաննուեցաւ:

Լոնտոնի [illegible] թերթերէն մէկը որուն քրոնիկագիրը մասնաւոր համակրանք չունի [illegible] հանդէպ, կը գրէ նոյն առթիւ.—

Երեւոյթէն դատելով Նիւ Եորքի հայ եպիսկոպոսին սպանութիւնը շատ պարզ ու հասկնալի ոճիր մըն է:

Քաղաքական ոճիր մըն է ան գործուած Դաշնակցութեան կողմէ: Այս կուսակցութեան անդամները ընկերվարականներ են, մաս կը կազմեն Երկրորդ Միջազգայինին եւ կը համապատասխանեն ռուս մենշեւիկներուն:

Բաւական ժամանակէ ի վեր անոնք միասին կը գործեն վրացի մենշեւիկներուն հետ, որոնք Անդրկովկասը բաժնեն խորհրդային Ռուսաստանէն:

Դուրեան եպիսկոպոս ընդունած էր խորհրդային վարչաձեւը: Հետեւաբար կուսակցութիւնը վճռեց անոր մահը:

Հայկական քաղաքականութիւնը, սակայն, շատ նման է Մակեդոնական քաղաքականութեան: 40 տարիէ ի վեր անիկա լեցուն է արիւնալի վէճերով:

Կրնայ ըլլալ սակայն որ եպիսկոպոսին սպանութեան շարժառիթը ըլլայ անձնական:

« Մանչեսթըր Կարտիըն » իր խմբագրականին յաջորդ օրն իսկ — դեկտ. 29 — անկողմնակալութեամբ հրատարակեց Հ. Հ. Լոնտոնի ներկայացուցիչին՝ Պ. Ժ. Միսաքեանի հետեւեալ հերքումը որ « Փրէս Էսսօսիէյշըն »ի միջոցաւ հաղորդուած է Անգլիոյ բոլոր թերթերուն.—

Երէկ գիշեր Լոնտոնի մէջ հերքուեցաւ այն տեղեկութիւնը թէ Նիւ Եորքի հայ եպիսկոպոսի սպանութեան հեղինակը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է:

Պ. Ժ. Միսաքեան, Հ. Հ. պատուիրակութեան Լոնտոնի ներկայացուցիչը, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է այս մասին.—

« Պէտք է հերքել թէ այս ոճիրին հեղինակը Դաշնակցութիւնն է: Ոչ մէկ ապացոյց կայ թէ կուսակցութիւնը որ եւ է ձեւով դրդած ըլլայ սպանութիւնը: Կը հաւատամ թէ անիկա անհատական վրէժի մը հետեւանքն է: Դաշնակցութեան եւ արքեպիսկոպոսին միջեւ տարակարծութիւնը սկսաւ այն ատեն երբ Դուրեան հակառակեցաւ հայկական եռագոյնի ծածանումին՝ հայկական հաւաքոյթներու մէջ: Հայ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը փարած է այդ դրօշակին եւ զայն կը նկատէ ազգայնական խորհրդանշան մը:

Պէտք է յիշել նաեւ որ Դաշնակցութիւնը ահաբեկչական կուսակցութիւն մը չէ ինչպէս կը ներկայացնեն զայն: Ոչ ալ գաղտնի կազմակերպութիւն մը: Անիկա քաղաքական կուսակցութիւն մըն է, հիմնուած 45 տարի առաջ եւ իր նպատակն է Հայաստանի ամբողջական անկախութիւնը խաղաղ միջոցներով: Սխալ է ըսել թէ Դաշնակցութիւնը կ'աշխատի կամ կը փորձէ Հայաստանը Անդրկովկասէն անջատել եւ բռնի միջոցներով անկախ պետութիւն մը ստեղծել »:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հարիւրաւոր ձերբակալութիւններ

Պաշարման վիճակ եւ գրաքննութիւն հաստատուեցաւ Ռումանիոյ կարգ մը մասերուն մէջ, իբրեւ հետեւանք վարչապետ Պ. Տուքայի սպանութեան: Հարիւրաւոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան ամբողջ երկրին մէջ: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի Նոյ Եոնէսքու, Կարօլ թագաւորին երբեմնի բարեկամը որ թերթ մը կը հրատարակէ եւ ամբաստանուած է իբրեւ խռովարար եւ համակիր Երկաթեայ Պահակներու կազմակերպութեան:

Պաշարման վիճակը խիստ է մասնաւորապէս 12 նահանգներու մէջ, մէջն ըլլալով համալսարանական կեդրոնները: Նախարարական հրամանագիր մը կ'ըսէ թէ որեւէ հանրային պաշտօնեայ կամ ուսուցիչ որ անդամ է ահաբեկչական ընկերութեան մը, պաշտօնէ պիտի արձակուի: Ներքին եւ դատական նախարարներուն իրաւասութիւն տրուեցաւ ուրիշ միջոցներ ձեռք առնելու, ապահովութեան համար:

Սպանեալ վարչապետին մարմինը Պուքրէշ փոխադրուեցաւ շաբաթ օր: Երկու հարիւր հազար ժողովուրդ խռնուած էր փողոցները: Ազգային յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, երեքշաբթի:

⁂ Ոստիկանական քննութեանց համաձայն, ահաբեկչական կորիզը կը գտնուէր Պուքրէշ եւ կը բաղկանար հինգ անդամներէ: Ասոնք վիճակ ձգած էին եւ Կոստանդինէսքոյին ինկած էր վարչապետը սպաննելու պաշտօնը: Մակեդոնացիներու օրինակին հետեւելով, դաւադիրները երկու ընկերներ տուած էին բուն ահաբեկիչին, որպէսզի եթէ ան չյաջողի, իրենք գործադրեն վճիռը: Բոլոր անդամներն ալ ատրճանակներ եւ պայթուցիկներ ունէին: Սպանութեան ատեն, երկու մեղսակիցները պարտաւոր էին պաշտպանել ահաբեկիչը, բայց վախցան եւ փախան, եւ Կոստանդինէսքօ մինակ մնաց:

Բազմաթիւ կարեւոր թուղթեր բռնուեցան Երկաթեայ Պահակներու նախագահին՝ Զօր Քանթաքուզէնի գրասենեակին մէջ:

⁂ Պաշարման վիճակի հետեւանքով, զինուորական հրամանատարութիւնը որոշեց որ զէնք ունեցող բոլոր քաղաքացիները իրենց զէնքերը յանձնեն յունուար 2էն առաջ: Արգիլուած է զինուորական համազգեստներ եւ մասնաւոր խորհրդանշաններ կրել: Արգիլուած են նաեւ հրապարակային ժողովները, ցոյցերը եւ թափօրները: Թատրոնները եւ սրճարանները պիտի փակուին կէս գիշերին: Մամուլի գրաքննութիւնը ամբողջ երկրին համար է:

Երկրորդ Հնգամեակին ծրագիրները

Հարիւրին 240 յաւելում մինչեւ 1937

Խորհրդային իշխանութիւնը կիրակի օր տեղեկագիր մը հրատարակեց, երկրորդ հնգամեակի ձեռնարկներու մասին: Համաձայն տրուած տեղեկութեանց, ճարտարագործական արտադրութիւնը հարիւրին 240ի պիտի հասնի մինչեւ 1937, բաղդատելով 1932ի հետ: Այս անգամ աւելի շատ ուժ պիտի տրուի սպառման յատուկ նիւթերու, մինչ Ա. հնգամեակին ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր ծանր ճարտարարուեստին վրայ: Ծրագրին երկու գլխաւոր տրամադրութիւններն են դէպի արեւելք ուղղել ծրագրուած շինութիւնները եւ բազմաթիւ մեծ գործարաններ շինել այն շրջաններուն մէջ որոնք հարուստ են նախանիւթերով, ինչպէս Թուրքեստան եւ Կովկաս: Ծրագիրը կը տրամադրէ բոլորովին հաւաքականացնել գիւղատնտեսութիւնը եւ ձեռքի արհեստաւորները կապել գործակցական ընկերութեանց: Հակառակ իր լաւատեսութեան, Խորհրդային իշխանութիւնը կը նախատեսէ թէ ծրագրին գործադրութիւնը յառաջ պիտի բերէ « դասակարգային սուր պայքար եւ նոր փորձեր կուլակներու կողմէ քայքայելու համար հաւաքական տնտեսութիւնները, ինչպէս եւ խափանարար ձեռնարկներ հակախորհրդային ուժերու կողմէ »:

Ծրագիրը պէտք է ապահովէ աշխատավարձի զգալի յաւելումը եւ սպառման բարձրացումը՝ 2ուկէս — 3 համեմատութեամբ: Նոր ջրանցքներու շինութեամբ, իրարու պիտի կապուին Սպիտակ եւ Պալթիկ ծովերը եւ Կասպից ծովուն եւրոպական մասը: Քաղաքային օդանաւի գիծերը 32,000էն պիտի բարձրանան 85,000ի: Պիտի աւարտի առաջին հնգամեակին սկսած գործարաններու շինութիւնը: Պիտի ընդարձակուի Կորքիի (Նիժնի Նովկորոտ) ինքնաշարժի գործարանը, որ պիտի կրնայ տարին մինչեւ 300,000 կառք արտադրել: Ուրիշ գործարաններ ալ պիտի շինուին զանազան քաղաքներու մէջ, տարեկան մինչեւ 100,000 բեռնատար ինքնաշարժ արտադրելու կարողութեամբ:

«ԹԻԶ ՄԸ ՀՈՂ ՉԵՆՔ ՏԱՐ»

Դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը

Կեդր. Գործադիր կոմիտէի ժողովին մէջ, Պ. Լիթվինով իր զեկոյցի կարգին ըսաւ.

— « Կան երկիրներ ալ որոնք մօտաւոր ապագայի մը համար շահագրգռուած չեն խաղաղութեան բռնաբարումով, այլ պատրաստ են իրենց քաղաքականութիւնը ուղղելու դէպի այդ խաղաղութեան պաշտպանութիւնը: Խ. Միութեան դիւանագիտական պատասխանատուութիւնը մեծ է, որովհետեւ գրեթէ բոլոր միջազգային խնդիրները կրնան վնասել Խ. Միութեան շահերուն, ինչպէս, օրինակի համար, դաշնագիրներու վերաքննութիւնը: Կարելի է խորհիլ թէ այս խնդիրը կապ չունի մեզի հետ, որովհետեւ մենք չենք մասնակցած այդ դաշնագիրներուն, չենք վաւերացուցած զանոնք եւ չենք ծածկած մեր համակրանքը՝ հանդէպ այն ժողովուրդներուն որոնց համար ակներեւ անարդարութիւններ գործած են նոյն դաշնագիրները: Հետեւաբար, մեզի չէր կրնար ընդդիմանալ դաշնագիրներու վերաքննութեան, պայմանաւ որ վերաքննութիւնը կատարուի խաղաղօրէն, հիմնուած՝ բարեկամական համաձայնութեանց վրայ եւ եղած անիրաւութիւնները դարմանած ատեն, աւելի մեծ անարդարութիւններ չկատարէ: Եթէ միւս պետութիւնները փորձեն կարգադրութիւններ ընել ի վնաս Ս. Խ. Հ. Միութեան, պէտք է նկատի ունենան թէ իրենց դիմացը կը գտնուի պետութիւն մը որ ունի 170 միլիոն ժողովուրդ: Մեր արտաքին քաղաքականութեան ուղեգիծը խտացած է Սթալինի հետեւեալ արտայայտիչ խօսքին մէջ.— «Մենք երբեք օտար հող չենք ուզեր. բայց թիզ մը չենք տար մեր սեփական հողէն »: Մենք աչք չունենալով օտար հողի, չենք կրնար պատերազմ ուզել: Ինչ կը վերաբերի մեր երկրին, ուժ ունինք զայն պաշտպանելու: Մենք կրնանք պաշտպանել մեր սահմաններուն մուտքը մեր զինուորական ուժերով որոնք ի վիճակի են լաւ դաս մը տալու որ եւ է հարեւանի, այն ատեն որ չկարենայ իր սահմաններէն հեռանալ տասնեակ մը տարիներ »:

ԱՀՌԵԼԻ ԱՂԷՏ ՄԸ ՕԴԻՆ ՄԷՋ

ՏԱՍԸ ՀՈԳԻ ՎԱՌԵՑԱՆ ՕԴԱՆԱՒԻՆ ՀԵՏ

Շաբաթ կէս օրին ահռելի արկածի մը հանդիպեցաւ Մեծն Բրիտանիոյ կայսերական ընկերութեան մէկ սաւառնակը, թանձր մշուշի մը հետեւանքով: Օդանաւը Քէօլնէն մեկնած էր ժամը 11.15ին, երեք ճամբորդներով եւ Պրիւսէլի օդակայանը հասաւ կէս օրէն յետոյ: Օդը մշուշապատ էր: Պրիւսէլի մէջ երեք նոր ճամբորդներ եւս միացան, ինչպէս եւ Լեհ մը եւ Գերմանացի մը: Ժամը 12.20ին օդանաւը ճամբայ ելաւ դէպի Լոնտոն, ուր պիտի հասնէր 2.30ին: Մեքենավարը տեսաւ որ կարելի չէ յառաջ երթալ մշուշին պատճառաւ եւ որոշեց վար իջնել Կանտի մէջ, տափարակ տարածութեան մը վրայ: Միակ արգելքը անթելի ուղի կայաններն էին, 900 ոտք բարձրութեամբ եւ շինուած 1927ին: Մեքենավարը ծանօթ էր այս շրջանին, բայց մոլորեցաւ մշուշին մէջ: Ռիւիսէլէ գիւղին վերեւ, գիւղացիները անսովոր ձայն մը լսեցին, որ երթալով կը սաստկանար: Մշուշին մէջէն հազիւ կրցան նշմարել որ օդանաւ մը կը սուրար դէպի Օսթանտ, ծովուն վրայ: Հազիւ վերսկսած էին աշխատիլ, երբ սարսափելի որոտում մը լսեցին, որ շարունակուեցաւ անընդհատ, երբ անթելի ձողը գետին տապալեցաւ եւ օդանաւը ինկաւ կանգուն մնացած պողպատեայ շէնքին վրայ: Գիւղացիները ձայնին եկած կողմը վազեցին եւ տեսան որ մարդկային անշարժ բեկորներ փռուած են փլատակներուն մէջ: Մօտենալու վրայ էին երբ բոց մը արձակուեցաւ, պայթեցնելով կազոլինի շտեմարանը: Քանի մը վայրկեանի մէջ ամբողջ օդանաւը վերածուեցաւ վիթխարի խարոյկի մը, ողջ ողջ վառելով դժբախտ ուղեւորները: Անկարող՝ որ եւ է օգնութիւն հասցնելու, գիւղացիները դիտեցին ողջակէզը: Շատ մօտեցողներն ալ այրուածքներ ստացան: Երբ ոստիկանները հասան, ամէն բան վերջացած էր: Բոլոր դիակները վառեցան մինչեւ ժամը 4, անճանաչելի դառնալով: Օդանաւորդը 27 տարեկան էր եւ զինուորական փայլուն ասպարէզ մը բոլորած:

⁂ Օդանաւի ծանր արկած մըն ալ պատահեցաւ կիրակի օր, Օրլիի մէջ (Սէն-է-Ուազ): Տիկին Տըլոնէ Պէլվիլ ամուսնալուծեալ կին մը, միտքը դրած էր օդանաւ նստիլ: Եւ գտաւ բարեկամ մը, դերձակ Մէքքաս որ անձնական օդանաւ ունէր: Ժամը 1.45ին երկուքը մէկ օդանաւ նստան: Հազիւ 800 մեթր բարձրացած, երբ օդանաւորդը մարզանքներ կը կատարէր, յանկարծ օդանաւը շրջեցաւ եւ գետին իյնալով ջախջախուեցաւ: Փլատակներուն մէջէն հանուեցան երկու դիակները, բոլորովին յօշոտուած եւ անճանաչելի դարձած: Դերձակը վայրկենապէս մեռած էր, իսկ Տիկին Տըլոնէ հոգին աւանդեց հիւանդանոց փոխադրուած ատեն:

Պալաքեան եպիսկոպոսի միթինկը

Մարսէյլէն կը հեռագրեն մեզի դեկտեմբեր 31 թուականով.—

Պալաքեան եպիսկ.ի յայտարարած հանրաժողովը տեղի ունեցաւ 1200 հոգիի ներկայութեամբ: Միաձայնութեամբ վստահութիւն յայտնուեցաւ: Առաջնորդարանի ծախքերուն համար հանգանակուեցաւ 4500 ֆրանք: Հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի: Ներկաներու կողմէ հեռագրուեցաւ Էջմիածին, խնդրելով Պալաքեան եպիսկ. առաջնորդական կոնդակը:

Ուսանողներն ալ տարեչափով

Գերմանիոյ ներքին նախարարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, կրճատելու համար համալսարաններու եւ բարձրագոյն կրթութեան ուսանողներու թիւը: 1934ին միայն 15,000 ուսանողներ պիտի ընդունուին, մինչ դիմումներուն թիւը 40,000ը կ'անցնի: Աղջիկներուն վերապահուած է այս թիւին միայն հարիւրին տասը: Նոր կարգադրութեան նպատակն է խճողումէ ազատել մասնագիտական ասպարէզները եւ նօսրացնել « առանց հացի մնացած տոքթէօրներու բանակը »: 1911ին միայն 62,000 ուսանողներ կային համալսարաններու մէջ, իսկ 1931ին այս թիւը բարձրացած է 123,000ի:

Ազգայնական խլրտումներ Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ մարզպանութեան Դամասկոսի պատուիրակ Պ. Վէպէր իր մօտ հրաւիրելով « Էլ Էեամ » թերթի տնօրէնը, բացատրութիւններ ուզած է Տօքթ. Մինիր Աճլէնի ստորագրութեամբ լոյս տեսած յօդուածի մը շուրջ:

Պատասխանելով Պ. Վէպէրի հարցումին, թերթին տնօրէնը յայտնած է որ, այդ յօդուածով ըսել կ'ուզենք թէ հովանաւորութիւնը իրաւունք չունի մեզ ստրուկներ նկատելու: Յօդուածին մէջ ծանր ամբաստանութիւններ ուղղուած էին Զօրավարներ Կուրոյի եւ Վէյկանի հասցէին:

Ասոր վրայ, Մարզպանին հրամանագրով անորոշ ժամանակով դադարման դատապարտուեցաւ « Էլ Էեամ » թերթը:

« Էլ Էեամ »ի կախակայման հրամանագրի հաղորդուելէն վերջ, գրաւուեցան նաեւ « Էլ Քապաս » թերթի թիւերը, որոնց մէջ նախատական վերագրումներ ուղղուած էին կառավարութեան: Հանրապետութեան նախագահը չէ ստորագրած « Էլ Քապաս »ի կախակայման որոշումը, յայտարարելով թէ Ռամազանի միջոցին չի կրնար այդպիսի որոշումներ ստորագրել:

Ինքնութեան թուղթեր

Բոլոր այն օտարականները որ դեկտեմբեր 31, 1933ին վերջացող ինքնութեան թուղթի ստացագիր ունին իրենց ձեռքը, պէտք է յունուար 3 — 15 ներկայանան իրենց բնակավայրի ոստիկանատունը, իրենց ստացագրով:

Նոր փախստականներ

«Յուսաբեր»ի մէջ կը կարդանք (22 դեկտ.).— Դեկտ. 7 թուականով մեր թղթակիցը կը հաղորդէ Թաւրիզէն, որ այս ցուրտ ձմրան, երբ ձիւնապատ են Հայաստանի ճամբաները, երկրէն նոր փախստականներ հասած են Թաւրիզ, թիւով 21 հոգի: (Ասոնցմէ ութը ներգաղթած են Երուսաղէմէն): Ցանկը յաջորդով:

ԹՈՒՐՔԻԱ մեթրական դրութիւնը պարտաւորիչ հռչակեց 1934 յունուար 1էն սկսեալ, թէ ծանրութեանց եւ թէ չափերու համար:

ԽԻՍՏ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ բացուած են Կառ տը Լ'էսթի երկաթուղիի ահռելի արկածին պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար: Կ'ըսուի թէ ծանր պատիժներ պիտի տնօրինուին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՕԴԱՅԻՆ ՏՈՐՄԻՂ

Ծովային ուժէն յետոյ, որուն պատկերը տուի առաջին յօդուածով, ահա օդայինը :

Թուրքիոյ օդային տորմիղը ստեղծուած է Հանրապետութեան հռչակումէն յետոյ :

Փոքր Ասիոյ պատերազմի ընթացքին Թուրքիա հազիւ 15—20 օդանաւ ունէր : Ասոնցմէ ոմանք ինկան թշնամի գիծերուն ետին եւ ջախջախուեցան : Այնպէս որ, տասը տարի առաջ, Թուրքիա օդային բանակ չունէր, եթէ հաշուի չառնենք անգործածելի դարձած եւ ծառայութենէ դուրս ձգուած քանի մը սաւառնակները :

Ի՞նչ վիճակի մէջ է այսօր :

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին ներկայացուած եւ հրատարակուած ցանկին համաձայն, Թուրքիա ներկայիս ունի 375 օդանաւ : Այս թիւէն դուրս կը մնան փորձերու առեն փշրուածներն ու գործածութենէ դադրածները : Ուրեմն տասը տարուան ընթացքին, աւելի քան 400 օդանաւ հայթայթած են երկրին պաշտպանութեան համար :

Ունին օդանաւորդական երկու վարժարան : Թուրքերը գոհ կ'երեւան արդիւնքէն, որովհետեւ — իրենց վկայութեան համաձայն — այս վարժարաններէն ելած են արժէքաւոր սաւառնորդներ, եւ իբր փաստ կը ներկայացնեն, օտար վարժարաններու մէջ փորձառական շրջան բոլորող իրենց սպաներուն ձեռք ձգած յաջողութիւնները : Պարծանքով կը յիշեն նաեւ, երկու մեծ տորմիղներու կողմէ առանց արկածի կատարուած Թուրքիոյ շրջանը, շուրջ երեք հազար քիլոմէթր : Թէեւ մենք, քիչ թէ շատ միջազգային արժէք ներկայացնող Թուրք օդաչուի մը անունը չկրցանք լսել մինչեւ այսօր :

Ունին նաեւ օդանաւերու նորոգութեան յատուկ երկու գործարան : Ասոնց առաջինը կը գտնուի Էսկիշէհիրի մէջ : Երկրորդը Կեսարիոյ մէջ : Այս գործարանները ի վիճակի են կատարելու ամէն կարգի նորոգութիւններ : Այժմ լրջօրէն կը մտածեն օդանաւային շինութեան մասին : Շարժիչներու (մօթէօռ) պատրաստութիւնը տակաւին ուսումնասիրութեան մէջ է :

Այսուհանդերձ կ'ընդունին թէ այս բոլորը դրամական մեծ զոհողութիւններ կը պահանջեն, եւ հաշուած են որ, օդանաւի մը թռիչքին համար մէկ տարուան ընթացքին կատարուած ամէն տեսակ ծախքերուն համագումարը կը հասնի հարիւր հազար ոսկիի :

Բայց եւ այնպէս կը յուսան, թէ ընդհ. ելեւմուտքին եւ թէ սաւառնակի Միութեան օժանդակութեամբ, մօտ առենէն մէջտեղ բերել օդանաւային մեծ տորմիղներ :

ՍԱՒԱՌՆԱԿԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Այս Միութիւնը հիմնուած է 16 փետր. 1925ին : Երկրին զանազան կողմերը ունի հինգ հարիւր մասնաճիւղ : Ութը տարուան ընթացքին հաւաքած է 43 միլիոն ոսկի : Այս գումարին 33 միլիոնը տուած է Ազգ. Պաշտպանութեան գործավարութեան :

Նոր սերունդին մէջ օդանաւորդութեան սէրը արթնցնելու համար, վարժարաններու մէջ հիմնած է բջիջներ, եւ սաւառնակի նմոյշներու մրցման մէջ առաջնութիւն շահողներուն նուէրներ տուած :

Օդանաւին կատարեալ փոխադրական միջոց մը եւ միեւնոյն առեն ամէնէն զարհուրելի զէնք մը ըլլալը հասկցուած է ժողովուրդին :

1926 մարտին, Եէշիլքէօյի (Սան Սթեֆանօ, Պոլիս) մէջ հիմնած է օդանաւային մեքենագործութեան վարժարան, եւ զայն կատարեալ հաստատութեան մը վիճակին հասցնելէ վերջ, փոխադրած պատերազմական գործավարութեան :

Այս վարժարանին մէջ պատրաստըւած են 172 մեքենագէտներ, որոնց մասը ղրկած է Եւրոպա, իրենց մասնագիտութիւնը կատարելագործելու համար :

Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մէջ պատրաստուած են հինգ օդանաւի ճարտարագէտներ : Ասոնցմէ Սալահէտին Րէշիտ պէյ, յաջողած է պատրաստել առաջին ազգ. օդանաւի տիպարը եւ յաջող թռիչք տալ անոր : Ընկերակցութիւնը այժմ ունի ուսման շրջանը աւարտած եւ պաշտօն վարած վեց ճարտարագէտներ եւ ութը ուսանող :

Միութիւնը գլխաւոր քաղաքներուն մէջ հիմնած է օդանաւային կայաններ եւ «հանկար»ներ : Կը հրատարակէ երկու պարբերաթերթ, «Հավաճըլըգ վէ սփօռ» եւ «Քէօյլիւնիւն Կաղէթէսի» : Երկրորդը ձրիաբար կը բաշխէ :

Հրատարակութիւններով եւ դասախօսութիւններով ժողովուրդին կը բացատրէ օդային յարձակումներու դէմ պաշտպանուելու միջոցներն ու հեղձուցիչ կազերու դէմ դիմակի գործածութիւնը : Հնարաւոր եղած վայրերուն մէջ դասախօսներուն կ'ընկերանան նաեւ օդանաւեր :

Հասոյթի գլխաւոր աղբիւրներն են վիճակախաղ, անդամավճարներ, նուէրներ : Գիւղացիներէն կը գանձուի հողային արտադրութեան կէս առ հարիւրը եւ առեւտրականներէն ալ շահարաժին մը :

Թէեւ Միութեան կազմութեան նպատակը քաղաքային օդանաւորդութիւնն է եղած, բայց այժմ իր ամբողջ ճիգը կեդրոնացուցած է զինուորական օդանաւորդութեան շուրջ :

Ինչպէս ամէն բան Թուրքիոյ մէջ...

ԲԱՆԱԿ.— Թուրք պետականութեան մեծագոյն գործօնը եղած է բանակը : Թուրքիա բոլոր վարչաձեւերու տակ առաւելագոյն ուշադրութիւնը ընծայած է բանակին :

Վերջին երեսնամեակի ընթացքին, պետական եւ վարչական ամէն փոփոխութիւն առաջնորդուած են բարձրաստիճան զինուորականներու կողմէ որոնք իրենց հմայքին եւ արժանիքին բերումով տիրապետած են բանակին վրայ : Հետեւաբար բանակը ձեռքը ունեցողը, նուաճած է նաեւ պետական եւ կառավարական ուղիները : 1908ին, Իթթիհատը բանակին միջոցաւ բերաւ Սահմանադրութիւնը : 1914ին, առանց երկրին կարծիքն նկատի առնելու յանձնուեցաւ ընդհ. պատերազմի յորձանքին, որովհետեւ բանակին եւ երկրին իրական տէրը՝ Էնվէր, այդպէս կը դատէր :

Աւելի յանդուգն եւ խիզախ, Մուսթաֆա Քէմալ 1919ին ջախջախուած թրքական բանակի բեկորներէն վերակազմեց ազգային ինքնապաշտպանութեան շարժումը եւ դուրսէն ստացուած թանկագին օժանդակութեանց եւ յաղթական երկիրներու հակամարտութեանց շնորհիւ, յաջողեցաւ Թուրքիան փրկել վերջնական փլուզումէ եւ Սեվրը փոխարինել Լօզանով :

Ժողովրդավար երկրի մը մէջ անտարակոյս հոս պիտի վերջանար զինուորականի մը եւ բանակին դերը : Բայց յաղթական զօրականը շարունակեց իր նուաճումները եւ անցաւ իր հիմնական նպատակներուն գործադրութեան :

Թուրքը, իր մորթին վրայ կատարուած քաղաքական եւ ընկերային յեղաշրջումներուն համակերպեցաւ եւ դարձաւ ... «կեավուր», որովհետեւ շարժման գլուխը կանգնած էր բանակը : Յետաշրջական բոլոր փորձերը արիւնի մէջ խեղդուեցան : Ի վերջոյ ընդդիմադրութիւնն ու յետադիմութիւնը քաշուեցան իրենց պատեանին մէջ :

Ասիկա եւրոպական իմաստով յեղափոխական բռնկում մը չէր անշուշտ : Ժողովրդական զանգուածները ոչ այդ հասունութիւնը ունէին եւ ոչ ալ նոր կենցաղին ըմբռնումը : Մ. Քէմալ ապաւինած բանակին, հիմնական յեղաշրջման ենթարկեց ամբողջ երկիր մը :

Հանրապետական տասնամեակի տօնակատարութեանց առթիւ, ամենամեծ մեծարանքը շռայլուեցաւ բանակին : Համաշխարհային յեղափոխութեան «ասպետ»ները իրենց ընծան բանակին բերին : Վօրոշիլով Ս. Խ. Հ. Միութեան պատերազմական գործավարը, Թուրքիայէ վերադարձին, Օտեսայի մէջ գոչեց «Կեցցէ՛ թրքական բանակը» : Իսկ թուրք պաշտօնական բերաններն ու գրիչները կը յայտարարեն.— Բանակը ամէն բանէ վեր» :

Անշուշտ այս բոլորը իմաստ մը ունին : Այդ իմաստը ըմբռնելու համար արձանագրենք Ազգ. պաշտպանութեան հիմնական սկզբունքը որ կ'ըսէ.

— Թրքական բանակը պատրաստել այնպիսի ձեւով մը, որ կարենայ դիմադրել ներքին եւ արտաքին բոլոր վտանգներուն, եւ երկիրը յաղթականօրէն պաշտպանել թշնամի բանակներու յարձակումներուն դէմ : Այս պատճառաւ, բանակը դարուն գիտական եւ թեքնիք յառաջդիմութիւնները քննած է այս ուղղութեամբ, եւ զանոնք պատշաճեցուցած թրքական պայմաններուն : Խաղաղութեան շրջանը անցած է՝ զօրաշարժի յատուկ տենդագին գործունէութեամբ եւ ծրագրի անայլայլ գործադրութեամբ :

Այժմ անցնինք բանակին զանազան ճիւղերու մէջ կատարած յառաջդիմութեանց :

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Պ. Մարիուս Աֆրիկէէ դարձին,

— Ահ, սիրելի կինս, քեզ խոստացած կապիկս չկրցայ բերել :

— Հոգ չէ, բաւական է որ դուն եկար, հոն ապրելով անոնց սովորութիւնը եւ դէմքը քիչ – շատ առած ես :

ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

»»»·«««

Յաճախ, Հայաստանի մեր բաժնին մէջ, կ'արձանագրենք վարչական անակնկալ փոփոխութիւններ : Սակայն համր է Հայաստանի մամուլը, եւ չենք գիտեր թէ ինչ պատճառներով կը կատարուին այդ փոփոխութիւնները : Պաշտօնական զեկոյցներու անիմաստ եւ երկարաձիգ նախադասութիւններուն մէջ, երբեմն, կը գտնենք լոյսի գիծ մը, որ բաւական բան ցոյց կուտայ կամ կը բացատրէ :

Այսպէս, վերջերս իրարու ետեւէ տապալեցան կարգ մը պաշտօնատարներ, իրենց կուսակցական կամ կառավարական բարձր դիրքերէն : Խանջեանի զեկոյցը, կարդացուած Երեւանի կոմիտէի նիստին ընթացքին, կուգայ մասամբ պարզելու տապալման պատճառները :

Խանջեանի այդ զեկոյցին առթիւ, Խորհ. Հայաստան (10 դեկտ.) կը հրատարակէ երկար բանաձեւ մը, որ կը բաղկանայ քանի մը յօդուածներէ : 6րդ յօդուածը կ'ըսէ.—

Նիստը լիովին հաւանութիւն է տալիս եւ անվերապահօրէն միանում է կենտկոմի բիւրոյին եւ վերստուգիչ յանձնաժողովի նախագահութեան նոյեմբերի 22ի որոշմանը՝ ընկերներ Աշրաֆեանին եւ Գ. Սահակեանին Հայաստանում աշխատանքից ազատելու, Երեւանի կոմիտէի դեկտեմբեր 6ի որոշմանը՝ ընկերներ Գալստեանին, Մարգարեանին, Արաջեանին Երեւանի կոմիտէում աշխատանքից հանելու մասին :

Այսպէս ուրեմն Աշրաֆեան եւ Սահակեան կը ղրկուին Հայաստանի մէջ որ եւ է պաշտօն ստանձնելու իրաւունքէն, իսկ Գալստեան, Մարգարեան, Արաջեան՝ կուսակցական գործիչի իրենց իրաւունքներէն : Առաջին երկուքը տեսակ մը աքսորի կը դատապարտուին այս ձեւով : Անդրկովկասեան երկրային կոմիտէն է, որ այլ եւս պիտի հետաքրքրուի առաջին երկուքով :

Ինչո՞ւ այս ամէնը :

Նոյն բանաձեւը կը հաղորդէ, որ 15 նոյեմբերին Երեւանի կոմիտէն ժողով մը կը գումարէ եւ բանաձեւ մը կը հանէ : Այդ բանաձեւին համար է, որ կը դատապարտուին յիշեալ կոմունիստները :

Ընդունուած բանաձեւում կան սկզբունքային քաղաքական մի շարք սըխալ դրոյթներ : Բանաձեւը ոչ միայն չի համապատասխանում գիտական – տեսական աշխատանքների հանրագումար տալու վերաբերեալ Անդրկովկասեան երկրային կոմիտէի ընդունած որոշմանը, այլեւ ակներեւօրէն ուղղուած է Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կենտկոմի լենինեան գծի եւ ղեկավարութեան դէմ :

Հասկցուեցաւ : Աշրաֆեան եւ ընկերները պայքարած են կեդր. կոմիտէի դէմ : Պէտք է յայտնել անմիջապէս, որ Աշրաֆեան անդամ էր կեդր. կոմիտէին, հետեւաբար չէր կրնար պայքարիլ իր իսկ անդամակցած կոմիտէին դէմ : Բանաձեւը կ'ըսէ «կենտկոմի լենինեան գծին եւ ղեկավարութեան դէմ» : Ո՞վ է որ կը հակակշռէ «լենինեան գիծը» : Հարկ չկայ պրպըտելու,— պայքարը ուղղուած էր ապահովաբար Խանջեանի դէմ, որ կը բացակայէր այդ օրերուն, արձակուրդի գացած ըլլալով : Խանջեան կը վերադառնայ, կը քննէ նոյեմբեր 15ի որոշումը, կը հասկնայ խաղին էութիւնը, եւ նոյեմբեր 22ի նիստով նոր բանաձեւ մը կը մշակուի,— կը տապալին Աշրաֆեան, Սահակեան, Գալստեան, Մարգարեան, Արաջեան :

Ու տեսէք խամաճիկ ժողովներու կացութիւնը,— նոյն կոմիտէն նիստ կը գումարէ 15 նոյեմբերին եւ բանաձեւ կը հանէ կեդր. կոմիտէի «լենինեան գծին դէմ», եւ նոյն կոմիտէն նիստ կը գումարէ 22 նոյեմբերին ու բանաձեւ կը հանէ 15 նոյեմբերի նիստին դէմ :

... Նիստը խորը գիտակցութեամբ արձանագրում է, որ նոյեմբեր 15ի բանաձեւը չի կարող չնշաւակուել, որպէս կենտկոմի ղեկավարութեան լենինեան գծի դէմ ուղղուած զրպարտելի փաստաթուղթ, որի բեկանումը վճռական նախապայման է մեր շարքերի միաձուլութեան եւ կուսակցութեան գծի ճիշդ կիրառման համար :

Այլ եւս պարզ է թէ Խանջեանի կեդր. կոմիտէն կը գտնուի ամբաստանութեան մը տակ, ըստ 15 նոյեմբերի բանաձեւին, որ «զրպարտելի փաստաթուղթ» մը կը կոչուի : Ի՞նչ ամբաստանութիւն է, որ կը նետեն Խանջեանի կեդր. կոմիտէին վրայ :

22 նոյեմբերի բանաձեւին 7րդ յօդուածը քիչ մը աւելի լուսաւոր է.

Երեւանի կոմիտէն վճռականութեամբ դէն է շպրտում միանգամայն մտացածին, ըստ էութեան «ձախ» եւ խմբակային շահերից բխած այն զրպարտիչ մեղադրանքները կենտկոմի եւ Հայաստանի կուսկազմակերպութեան հասցէին, որ, իբր թէ մեզ մօտ թուլացել է պայքարն աջ թեքման դէմ :

Ամբաստանութեան դէմ ամբաստանութիւն : Խանջեան իր կարգին կը մեղադրէ Աշրաֆեանները կամ 15 նոյեմբերի բանաձեւին հեղինակները իբր ձախադոյն կոմունիստ, այսինքն ապադաւային : Խանջեան իրապէ՞ս որոշ թոյլտուութիւններ է ըրած ազգային դունաւորման տեսակէտով («աջ թեքում») : Քիչ յետոյ մենք պիտի տեսնենք, որ Խանջեան այդ ապրանքը չէ : Ճիշդ չէ նաեւ, որ 15 նոյեմբերեանները «ձախ» հիւանդութիւն ցոյց տըւած են : Արդէն Խանջեան, երբ դեկտեմբեր 8ին կը խօսի նոյեմբեր 15ի բանաձեւին մասին, կանգ կ'առնէ ծանօթ «բանաձեւում եղած քաղաքական սկզբունքային սխալների վրայ, ընդգծելով որ նրա հեղինակները ելել են կենտկոմիտէի ղեկավարութիւնը վարկաբեկելու» մտադրութեամբ Նոյն կարծիքը կը յայտնեն նաեւ այն մտաւորականները, Ալազան, Ս. Գէորգեան, Հանէսօղլեան, Դր. Սիմոնեան, Ա. Արմէնեան, Ա. Աղոյեան, որոնք կը մասնակցէին դեկտեմբեր 8ի ժողովին, ու կը յայտարարեն որ «15 նոյեմբերի բանաձեւը անսկզբունք խմբակային պայքարի կոնկրետ արտայայտութիւնն է» :

Կը նշանակէ թէ սկզբունքի, տեսակէտի պայքար չէ, ձախ կամ աջ քալելու խեչափառային գործ չէ, այլ պարզապէս կռիւ ընդդէմ Խանջեանի միահեծան տիրապետութեան :

Խանջեա՞նն է արդար թէ Աշրաֆեան, — այդ չէ որ պիտի քննենք :

Մեզի համար կարեւոր է միայն գիտնալ թէ Խանջեան իրապէս դա՞ղջ է համատարած ռուսական թափանցումի քաղաքականութեան դէմ պայքարի ժամանակ :

Խանջեան, ճիշդ է որ, դեկտեմբեր 8ի բանաձեւով, կը դատապարտէ մեծապետական ազգայնականութիւնը (ռուսական թափանցումը կամ տիրապետութիւնը), սակայն շատ աւելի խիստ կը թուի ըլլալ հայկ. դունաւորման փորձերու դէմ : Այդ խստութեան զոհ գացին կարգ մը մտաւորականներ,— Բակունց, Զարեան, Կ. Ղազարեան եւ ուրիշներ : Խանջեան, հալածախտաւորի մը պէս, թշնամիներ կը տեսնէ նոյն իսկ արուեստի եւ պատմութեան մշակներուն մօտ :

Կարդանք անգամ մըն ալ դեկտեմբեր 8ի բանաձեւը, 9րդ յօդուած.—

Նշելով կուսակցութեան եւ Հայաստանի յեղափոխական շարժումների պատմութեան լուսաբանման բնագաւառում տեղ գտած մի շարք կոպիտ սխալներն ու խեղաթիւրումները (մայիսեան ապստամբութիւնների շարժիչ ուժերի սխալ, ոչ – լենինեան մեկնաբանութիւն, կոմկուսի յեղափոխական կազմակերպիչ դիրքի նսեմացում են. ընկ. Կ. Ղազարեանի կազմած ժողովածուի մէջ, Անդրկովկասեան կուսակազմակերպութիւնների, մասնաւորապէս Թիֆլիսի կազմակերպութեան պատմութեան մենշեւիկեան աղաւաղում ընկ. Ծ. Գարագաշի գրքում), անհրաժեշտ է համարում որպէսզի կենտկոմը եւ կուսակցութեան Պատմութեան Ինստիտուտը կոնկրետ ձեռնարկումներով ապահովեն ամենամօտ ապագայում կուսակցութեան պատմութեան եւ յեղափոխական շարժումների պատմութեան յստակ, կուսակցական լուսաբանումը :

Այս մեղադրանքին տակ կ'իյնայ նաեւ Բակունց եւ իր խմբակը, իբրեւ «գրականութեան մէջ արտայայտուող նացիոնալիստական տենդենցներ» ծաւալող :

Ինչպէս կը տեսնուի, Խանջեան կը զարնէ աջ ու ձախ, պատրաստ բառերու տարազով մը, որ շատ կը յիշեցնէ Ներոնի ախոյը :

Պարզ է սակայն, որ աջ ու ձախ նիզակ ճօճելու այս եղանակը ուրիշ նպատակ չունի,— ի՞նչ մեծապետական շովինիզմ», ի՞նչ «տեղական նացիոնալիզմ»,— բայց միայն ապահովել աթոռը : Աթոռի կռիւ մըն է, որ տեղի կ'ունենայ ռուսական սուիններու շուքին տակ, եւ կ'իյնան կոմունիստներ, արտասարդներ, հազիւ մէկ ամիս աթոռ բարձրացած մտաւորականներ ու գործիչներ,— աթոռի կռիւ, յամառ եւ «անսկզբունք» :

Կը յաղթէ այն աթոռակալը, որ գիտէ դիւր գալ Մոսկուայի :

ՔԱՂՀԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Ի՞նչ է պարտքս, Պարոն բժիշկ :

— Հարիւր ֆրանք, պարոն :

— Վա՛յ անպիտան, հիւանդութիւնս կարծածէս աւելի ծանր է եղեր :

×

— Բարեկամ, միայնակ կամ տըկար աչքերով փեսայ մը փնտռելու վրայ եմ :

— Ի՞նչ արտառոց գաղափար :

— Երեւի աղջիկս չէք տեսած :

×

— Քանի որ իմ ամուսնութեանս չեկաք, պէտք էր որ ցաւ յայտնէիք ձեր բացակայութեան համար :

— Բայց պարոն, կ'ուզէիք որ ձեր ունեցած ցաւերուն վրայ բան մըն ալ ե՞ս աւելցնէի :

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (26)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Դժուար չէր հեռուէն ճանչնալ Րիզէի հիւպատոսը : Անդամալոյծ ըլլալուն՝ կաղն ի կաղ կը քալէր : Տրապիզոնի հիւպատոսարանին հրամանին տակ շոգեշարժ մակոյկ մը կը գտնուէր : Ահա այդ մակոյկին քով էր որ Մուրատ էֆ. կը սպասէր հիւպատոսին : Եթէ իր ձեռք առած միջոցները յաջողութեամբ պսակուէին՝ մեծ օգտակարութիւն մը ունեցած պիտի ըլլար :

Հիւպատոսը բերող կառքը հեռուէն տեսնուած եւ եկած կանգ առած էր ճամբորդներու սրահին առջեւ : Երբ հիւպատոսարանի բարապանը պայուսակը վար առնելով զբաղած էր, հիւպատոսը դէպի շոգեմակոյկ կ'երթար, իր պայուսակը ուժով մը բռնած ձեռքին մէջ :

Ոստիկանապետ Մուրատ էֆ. գիտէր որ կարեւոր թուղթերը այդ կարմիր պայուսակին մէջ կը գտնուէին : Հետեւաբար, հարկ էր ամէն միջոց ի գործ դնել՝ քանի մը րոպէի ընթացքին այդ պայուսակը անհետացնելու համար : Այդ պատճառաւ, ճիշդ այն պահուն երբ հիւպատոսը մակոյկ կը նստէր, Մուրատ էֆ. մօտեցած է անոր, եւ, իբրեւ թէ կ'օգնէ, ձեռքովը բռնած է անոր թեւէն, իսկ միւս ձեռքով անմիջապէս պայուսակը խլելով՝ ինքզինքն ու պայուսակը ծովը նետած է :

Այս դէպքը տեղի ունեցած է 2—3 րոպէի մէջ, եւ ամէն մարդ կարծեր է թէ Մուրատ էֆ. արկածով ծովը ինկած է : Այդ պահուն, միայն հիւպատոսը գիտէր թէ դէպքը արկած մը չէր, որովհետեւ, հասկցած էր որ պայուսակը բռնօրէն քաշուած՝ առնուած էր ձեռքէն : Այդ պատճառաւ, հիւպատոսը մինչ մէկ կողմէ ռուսերէն հայհոյանքներ կը տեղար եւ իր բարապանին հրահանգներ կուտար, միւս կողմէ ժողովուրդը դէպքի վայրը խուժելով, կ'աշխատէր ջուրէն հանել ոստիկանապետ Մուրատ էֆէնտին :

Վերջապէս Մուրատ էֆէնտին ու պայուսակը ծովէն հանուելով հսկողութեան տակ կուսակալատուն տարուեցան : Հոն, կարճ հարցաքննութենէ մը վերջ Մուրատ էֆէնտին ազատ ձգուած էր, իսկ Տրապիզոնի ռուս հիւպատոսին կուսակալութեան մօտ կատարած ուժգին բողոքներուն վրայ, պայուսակը վերադարձուած էր իրենց : Այդ միջոցին մեր կացութիւնը դեռ եւս անորոշ ըլլալով, անտեսուած չէր հիւպատոսը գոհացնելու պարագան ու Մուրատ էֆէնտի պաշտօնանկ էր եղած՝ Ռուսիոյ հետ վէճի մը դուռ չբանալու համար :

Եթէ լրջօրէն խորհուի, հարկ է խոստովանիլ թէ այսպիսի դէպքի մը առիթ տալը անիմաստ եւ անյարմար էր : Քանի որ Տրապիզոնի ռուս հիւպատոսարանին տրուած յարձակումի յատակագիծը կեղծ էր, քանի որ Վըրացիները եւս բազմաթիւ կեղծ տեղեկագիրներով երկար առեն շփոթեցուցած էին հիւպատոսարանը, եւ քանի որ ռուսական հիւպատոսարանն ալ այդ յատակագիծերուն այնքան կարեւորութիւն կ'ընծայէր որ զանոնք յանձներ էր Րիզէի հիւպատոսին, Ռուսիա տանելու համար, ոչինչ կը մնար ընել, բայց եթէ՝ հիւպատոսին մեկնիլը հեռուէն դիտել եւ խնդալ : Եթէ այդպէս ընէինք, պետութեան արժանապատուութիւնը ոտնակոխած չէինք ըլլար՝ հիւպատոսարանէն ներողութիւն խնդրելով եւ Մուրատ էֆէնտին պաշտօնանկ ընելով :

Այս դէպքերէն յետոյ էր որ, ինչպէս գրեցինք, Րիզա պէյ որոշած էր Տրապիզոնէն Արհաւի փոխադրուիլ : Րիզա պէյի հետ շարժելու կը պատրաստուէին Նայիլ պէյ, պատասխանատու պատուիրակները, Գերմանացիները, Օսման պէյ կեղծ անունով Տրապիզոնի մէջ պտտող Վրացին եւ Սեւ ծովու վրայ յեղուղակութիւն ընող միւս Վրացիները :

Աւելի առաջ յիշուած Վրացի Կիրիլ եւ Պոլսէն եկած 16 Վրացիները, Թէշքիլաթի կողմէ տրուած դրամներով մէկ մէկ ձի հայթայթած, ու, հեծնելով անոնց վրայ, ցամաքի ճամբով Արհաւի պիտի երթային, իսկ Րիզա պէյ, իր մարդոցմով, ծովու ճամբով պիտի երթար :

Արհաւին՝ Սեւ ծովու եզերքը, նարնջենիներով շրջապատուած, գեղեցիկ քաղաք մըն էր, որուն մէջտեղէն լայն ջուր մը կը հոսէր : Միանգամայն, գաւառակի մը կեդրոնն էր : Քաղաքը երեսի վրայ ձգուած էր, հոսող ջուրը թէեւ շատ լայն էր, բայց մէկ կողմէն միւսը անցնելու համար մէկ հատիկ կամուրջ չկար :

Արհաւին՝ սահմանային գունդին կեդրոնն էր : Որովհետեւ գունդը հրամանատար չունէր, հրամանատարութիւնը փոխանորդաբար կը կատարէր Իպրահիմ էֆէնտի անուն հարիւրապետ մը :

Րիզա պէյն ու ընկերները, Արհաւի գալէ յետոյ, գործի սկսած էին : Իսկ Գերմանացիները, իրենց հետ ունենալով երեք Վրացիներ, իբր առանձին մարմին կ'աշխատէին : Վարձած էին քաղաքին լաւ պէյերէն մէկուն «քօնաք»ը, հոն հաստատուած եւ այդ շէնքը իրենց բանակեղ ըրած էին : Այս մարմինին քաղաքական ու վարչական պետը միշտ Մոռէլն էր : Գերմանացիք հազիւ հասած Արհաւի, Վրացիներէն գրուած ըմբոստութեան յայտարարութիւնները ցրուելով եւ այլ միջոցներով կ'աշխատէին սիրաշահիլ Արհաւիի մէջ եւ շրջակաները, ինչպէս նաեւ ուրիշ վայրեր գտնուող Վրացիները :

Րիզա պէյի մարմնին ժամանումէն շաբաթ մը վերջ, Արհաւի հասած էին Կիրիլ եւ 16 Վրացիները, իրենց հետ ունենալով Տրապիզոնէն եկող Վրացի ոստիկան զինուոր մը : Գերմանացիները ամէն բանէ առաջ կ'աշխատէին զինուորական կրթութեան եւ հնազանդութեան վարժեցնել իրենց տրամադրութեան տակ գտնուող 33 Վրացիները : Այդ պատճառաւ ալ՝ գիշեր ցերեկ կ'աշխատէին :

Գալով Րիզա պէյի եւ ընկերներուն, անոնք մինչեւ ռուսական սահմանը երթալով քննութիւններ կը կատարէին ու կ'աշխատէին ստուգել թէ Ռուսերը մեր սահմաններուն վրայ զինուորականօրէն որ աստիճան պատրաստուած են, ուր տեղեր՝ որքան ռազմանիւթ կայ, եւ որքան զինուոր :

Այդ միջոցին, Րիզա պէյի տրամադրութեան տակ դրուած էին ուրիշ անձեր եւս : Ասոնցմէ մին Արհաւիի ունեւորներէն հարիւրապետ Րաուֆ պէյն էր, երկրորդը հէծելազօրքի հարիւրապետ Քեամիլ պէյը, որ, երիտասարդ ըլլալով հանդերձ, ճերմակ մազեր ունենալուն ուշադրութիւն կը գրաւէր, եւ որուն հայրը իսլամ Վրացիներու մօտ մեծ ազդեցութիւն ունէր :

(Շար.)

ՆՈՐ «ԿԱՐԱՊԵՏ» ՄԸ

Փարիզի թերթերէն «Թրէվըլըր» իր դեկտեմբեր 11ի թիւին մէջ ընդարձակ տեղ տուած է Պ. Զարըզ Կարապետ Ատալեանի մեքենական գիւտին:

Պ. Զարըզ Կարապետ Ատալեան «Թրէվըլըր»ի թղթակցին հետ ունեցած տեսակցութեան մէջ կ'ըսէ թէ ինք 29 տարի աշխատած է իր այս գիւտը իրագործելու համար եւ վերջապէս յաջողած է իր սկզբնական նպատակին մէջ:

Այս գիւտին հիմնական սկզբունքն է օդին սատիճանական ընդարձակումը:

Նորահնար մեքենան, անգամ մը որ շարժման մէջ դրուի, ալ այնուհետեւ ինքն իր արտադրած ուժով պիտի գործէ: Այս մեքենայով կարելի պիտի ըլլայ օգտագործել օդը եւ վարել օթոմոպիլներ, լուսաւորել տուներ եւ վերջապէս կատարել ամէն կարգի ծառայութիւններ:

Այս «հրաշք մեքենան» կը բաղկանայ չորս գլխաւոր մասերէ.

1. Գլանաձեւ ամանի մը, որ չորս ոտք երկար է եւ 18 մատնաչափ շրջագիծ ունի: Զետեղուած է հորիզոնական դիրքով ու տեսականապէս անկէ օդ չի կրնար դուրս ելլել: Այս ամանին ներսը կան օդը տաքցնող չորս մասեր, որոնք պղնձէ խողովակներ են իւրաքանչիւրը 15 մատնաչափ երկար ու 1½ մատնաչափ շրջագծով: Երբ մեքենան շարժման մէջ դրուի՝ ասոնք կը տաքնան կրակի պէս երեք վայրկեանի մէջ:

2. Այս ամանէն խողովակ մը կապուած է օդով գործող չորս գլաններէ բաղկացած անիւի մը:

3. Խտացեալ օդ արտադրող մասը, որ իր սեփական գիւտն է, Պ. Ատալեան առ այժմ գաղտնի կը պահէ:

4. Անիւին ներքեւ, եւ օդի ամանին դիրքին վրայ կը գործեն օդ ներմղող չորս խողովակներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը օդի ամանին վրայէն միացած են անոր՝ ճիշդ այն կէտերուն վերեւ, ուր վերոյիշեալ պղնձէ խողովակները զետեղուած են: Չորս ամանձին խողովակները օդը փչելով չորս հրաշէկ խողովակներուն վրայ՝ օդը անմիջապէս կը տաքնայ եւ կը սկսի ընդարձակիլ, եւ երկրի օդը լինելով անսպառ, այս մեքենան պիտի դառնայ յարաշարժ:

Այսպէսով կը լուծուի ուժի հարցը: Կը մնան միայն մեքենայի մասերը եւ իւղը, զանոնք սահուն ընթացքի մէջ պահելու համար:

Ներկայիս այս մեքենան շարժման մէջ կը դրուի մէկ ձիու ուժ ունեցող մոթորով մը միայն, բայց իր մեքենան հրապարակ հանելէ յետոյ՝ շատ մը նպատակներու համար մարդկային ոտքն ալ այդ մոթորին դերը պիտի կատարէ:

Պ. Ատալեան կը հաւաստէ թէ՝ մասնագէտներ քննած են իր մեքենան եւ զայն նկատած են առաջին օրինակը «մշտնջենական շարժումի»:

Մէսէչուսեց Ինսթիթութ ավ Թեքնալըճիի փրոֆէսորները, ինչպէս նաեւ պետական ու այլ ելեկտրական ու մեքենական բարձր հեղինակութիւններ քննած են մեքենան, որ պիտի դրուի Մ. Նահանգներու կառավարութեան տրամադրութեան ներքեւ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՅԱՐԱՃՈՒՆ ԱԼԻՔԸ

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ). — Դարչահոտ բերաններ գուժեցին մահը, մեծագոյն կազմակերպութեան, մարտական եւ հերոսական Դաշնակցութեան:

Երէկ, երկրի մէջ, հաշուեյարդարի ենթարկեցին զայն: Եւ պաշտօնական ու անպաշտօն դամբանականներ կարդացին իրեն վրայ:

Ի՞սկ այսօր... նոյն երեւոյթը չարաբաստիկ: Աւելի գոհէկութեամբ, աւելի լրբութեամբ: Գլխաւորութեամբ վիժածին խեղկատակութեան մը, Հոկին, եւ մետասաներորդ ժամուն արթնցած խառնիճաղանճի մը, «դաշտերգոհպաշկոմ»ին:

Եւ սակայն, հակառակ այս բոլորին, կանգուն է ան: Կ'ապրի ու կը շարժի: Կ'եռայ ինքն իր մէջ հսկայ կաթսայի մը պէս: Աւելի քան երէկ:

Տակաւին երէկ էր... 25 նոյեմբերին տասը նոր ընկերներ իրենց Դաշնակցականի սրբազան ուխտը ըրին Պոմոնի մէջ (Մարսէյլ), կնքահայրութեամբ ընկ. Միք. Վարանդեանի:

Հազիւ ամիս մը վերջ, ահա նոր վեց ընկերներ եւս կ'աւելնան մեր մէջ: Պոմոնի Դաշնակցական կազմին վրայ: Անոնց ուխտը տեղի ունեցաւ դեկտ. 23ին, կնքահայրութեամբ ընկ. Սէրէնկիւլեանի եւ ներկայութեամբ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջանային կոմիտէի ներկայացուցիչին:

Ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան նախ քան երդման արարողութիւնը, քանի մը խօսքով բացատրեց Դաշնակցութեան էութիւնը, եւ այն ստորոգելիները, որոնք կը պահանջուին ամէն մէկ Դաշնակցականէ:

Ընկերը շեշտեց, թէ մեր մէջ կայ միայն ու միայն մէկ կուսակցութիւն, մէկ հսկայական կազմակերպութիւն, վարուած համար պատրաստ եւ տոգորուած զոհաբերութեան գիտակցութեամբ,—Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Եւ ապա, խօսքը ուղղելով նորեկ ընկերներուն, շեշտեց թէ, թուական յանկուցմէն աւելի, կ'ուզենք մենք, մեր շարքերուն մէջ խուժող երիտասարդութեան բարոյականը: Մաքուր սիրտ ու անխարդախ դաստիարակութիւն:

«Եւ որպէսզի մեր բոլոր առաջադրութիւններն ու ծրագիրները թուղթի վրայ մնալու չդատապարտուին, մենք պիտի պատրաստուինք այսպէս ծիմ շարքերով, զօրացնելով մեր հաւատքը, պողպատելով մեր սիրտն ու տրամադրութիւնները: Քանի մնանք այսպէս իրաւազրկուած մեր հայրենիքէն, չենք կրնար մեր գոյութիւնը ունենալ: Երբ հրապարակէն քաշուի Դաշնակցութիւնը, իր հակառակորդներն անգամ կը փնտռեն զայն: Իսկ երբ հրապարակ իջնէ իր քառասուն եւ երեք տարուան տիտան հասակով, կը կուռին անոր դէմ: Ահա մեր ուժը: Ահա մեր հմայքը»:

Երդումէն վերջ, բոլորը հաւաքուած են սեղաններու շուրջ:

Բաժակներ կը պարպեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան կենացը: Հին ու նոր հերոսներուն:

Եւ ապա, յանուն գաղափարի, Սիպերիոյ սառնամանիքներուն մէջ ուռայտող մեր ընկերներուն: Եւ նաեւ վեց նոր ընկերներուն, եւ վերթերան ընկեր Միք. Վարանդեանի որ անկողին ինկած է, քանի մը շաբաթէ ի վեր:

Եւ այսպէս երգելով, արտասանելով, մինչեւ կէս գիշեր, հոգեկան անխառն գոհունակութեամբ մը, վերադարձանք տուն:

Հ. Տ. Բ.

ՆՈՐ ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ooooo

«Հայրենիք»ի դեկտեմբեր 13 թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, Տիթրոյիթի մասին.—

Դեկտեմբեր 10ի կիրակի օրուան հրապարակային ժողովը եւս անցաւ մեծ յաջողութեամբ: Ժողովին ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը: Խօսեցաւ ընկեր Նժդեհ:

Վերջին 2 — 3 շաբաթներու ընթացքին Տիթրոյիթի քոյր կոմիտէներուն վրայ աւելցան 300 Դաշնակցական ընկերներ. Ցեղակրօն Ուխտերու անդամներու թիւը հասաւ 350ի. Կարմիր Խաչին վրայ եւս աւելցան 150 անդամներ: Բովանդակ հայ գաղութը խանդավառուած է:

Զրոյց սիրելի «Յառաջ»ի հետ

—•—

ԼԻՈՆ.— Սիրելի «Յառաջ», Նոր Տարուան առթիւ կ'ուզեմ փոքրիկ զրոյց մը ընել քեզի հետ, զրոյց մը մտերմական, զրոյց մը որ վերյիշել կուտայ քու աշխարհ գալդ: Ծնունդով 10 տարեկան կ'ըլլաս, ծնած ու մեծցած այս օտար ափերուն վրայ: Ծնած օրէդ կարօտը ունէիր ցեղիդ զաւակներուն, որոնք դեռ նոր գունդագունդ կանգ կ'առնէին Միջերկրականի ափերը, ու օր մըն ալ աշնան փոթորիկը զիս ալ նետեց այս ափերը, որպէսզի ծանօթանամ քեզի: 1925ի օգոստոս ամսուն էր որ հանդիպեցայ քեզի Մարսիլիոյ մէջ, աչքերս փայլեցան ուրախութենէս ի տես բոցավառ գրերուդ ու 50 սանդիմ տալով Պ. Ծերիկեանին գնեցի, ագահութեամբ լափեցի բովանդակութիւնդ, ու այդ օրէն առանց որեւէ մէկուն ցուցմունքին դարձանք մտերիմներ: Եւ այսօր ահա մօտ տասը տարի կ'ընէ որ կը քալենք կողք կողքի, առանց մէկ օր իրարմէ նեղուելու: Օրեր եղեր են երբ «Երկու Խօսքեր»դ դիւր չեն եկեր ինծի, որովհետեւ պէտք եղած կերպով եւ ուժգնութեամբ չեն զարկեր տարագիր սրտիս թելերուն, բայց եւ այնպէս մէկ երկու ժամ յետոյ նորէն հաշտուեր ենք իրարու հետ, ու դուն տարագիր կեանքիս ուղեցոյցը եղեր ես, իսկ ես քու պաշտպանդ: Պաշտպաներ եմ քեզ անձիս նման, երբ չար բերաններ յանդգներ են ծաղրել քեզ, յանդգներ են իրենց սեւ հոգիներուն թոյնը թափել վրադ: Նոր Տարուան սեմէն պիտի խնդրէի քեզմէ, սիրելի «Յառաջ», որպէսզի ասկից վերջ քու «Երկու Խօսքեր»դ ըլլային աւելի ուժգին, աւելի սուր եւ աւելի բարձր, որպէսզի տարագրութեան այս դժնդակ օրերուն յուսահատութիւնը չպաշարէր մեզ, որպէսզի նոր օրերու նոր մարդոց ներման եւ ալ իմ խիղճս չծախեմ 30 արծաթի, ոտքի տակ առնելով թէ ազգ, թէ հայրենիք, թէ դրօշակ եւ բոլոր սրբութիւնները:

Վերջացնեմ խօսքս, մաղթելով որ տարագրութեան այս դժնդակ օրերը շուտ վերջ գտնեն եւ պայծառ առաւօտ մը ես ու դուն կողք կողքի դառնանք դէպի մեր հայրենիքն Ազատ եւ Անկախ:

Կ. Յովակիմեան

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բանտարկեալի մը համար «վարանած Թռչնիկը» որքան սփոփանք է: Դուն այնքան սփոփանք եղար ինծի համար, սիրելի «Յառաջ» երբ ես պայքարի մէջ կ'ըլլայի անյուսութեան վշտի վայրկեաններուս, դուն օգնութեան կը հասնէիր եւ կը վանէիր սրտիս մռայլը եւ թախիծը: Առանց յոգնութիւնը կրելու աշխարհի շրջանը ըրի քու միջոցաւ եւ ճանչցայ աշխարհի չարն ու բարին: Առանց քեզի հոգւոյս պայծառութիւնը եւ մտքիս աչքերը փակ պիտի մնային ու պիտի քշուէր համայնակուլ հեղեղատին հետ, առանց կարենալ զանազանելու բարին, գեղեցիկը եւ վսեմը:

Եւ դուն, «Յառաջ», ջահը եղար եւ լուսաւորեցիր ուղիս: Այնքան փշոտ եւ անել է այն ճանապարհը ուր կ'ընթանանք «ազգովին» առանց գտնելու կէտ մը ուր կարենանք միաբանիլ կեանքի եւ կատարելութեան մասին...:

Դուն խանդ եւ աւիւն ներշնչեցիր ինծի: Հոգեպէս թշուառ էի եւ վարանոտ եւ պիտի ջլատուէր կամքս ու պիտի մնայի արհամարհելի եւ ծիծաղելի:

Բայց այժմ, «Յառաջ», քեզմով կը պարծիմ եւ հպարտ եմ որ դուն սորվեցուցիր ինձ ըլլալ արի, առնական եւ խրոխտ: Խօսիլ ճշմարտութիւնը եւ ատել կեղծիքը:

Աւելին ըսե՞մ...

Դուն հայ երիտասարդին զարկերակը եղար եւ անոր առողջ եւ մաքուր Հայու արիւնը որ կը բորբոքի եւ եռ կուգայ ամէն գարնան:

Դուն եղար հովիւին հմայիչ սրինգը եւ քու շուրջը հաւաքեցիր մեծամասնութիւնը, որպէսզի բախտաւոր օր մը զայն առաջնորդես դէպի հայրենի «Սիոն»ը: Իսրայէլի ժողովուրդին պէս օտարութեան մէջ դառնութեան մրուրը քամեցինք մենք քեզի հետ պիտի ըլլանք, սիրելի «Յառաջ», միշտ դէպի յառաջ, ուր որ ալ երթաս մենք քու հոգեզաւակներդ չպիտի լքենք քեզ: Կը յուսանք եւ կը սպասենք որ օր մը դարձեալ պիտի վերադառնաս հայրենիքդ (Կարին) եւ այնտեղ պիտի տօնենք նոր տարեկիցդ: Որքա՜ն սրտատրոփ կը սպասենք այդ երջանիկ օրուան:

Ապրէ՛ յաւէտ, սիրելի «Յառաջ» որպէսզի չփրթի այն կապը որով հայ սատանդական ժողովուրդը իրարու կապած ես: Հայ սիրտերը միացնող շղթան եղիր եւ լուսատու ջահը լուսաւորելու համար հայկական բարձրութիւնները:

Միսաք Խրալեան

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈԼՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

oooo

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 դեկտեմբեր).

— «Ոչ մէկ կասկած որ գաղութներուն համար մէյ մէկ վտանգաւոր որջեր են Հօկի բջիջները, որոնք Հայաստանին օգնելու կեղծ նշանաբանին տակ կոչուած են գաղութները պառակտելու: Ճիշդ է նոյնպէս որ Հօկերու մէջ խմբուած են հայ ժողովուրդի բոլոր հականքները, որոնք քանի մը արծաթի համար սիրով վաճառքի կը հանեն իրենց խղճմտանքը: Կարելի է հետեւաբար զանոնք վարձկան կոչել ու խառնակիչ, տականք ու մակաբոյծ, դաւաճան ու լաքէ: Բայց մեր պաշտօնակիցներէն ոմանք այս ածականներուն կը կցեն նաեւ «համայնավար»ը, կարծելով որ հոկերն ու համայնավար միեւնոյն բանն են: Մոլորութիւն մը աս: Համայնավար ըլլալ վերջ ի վերջոյ կը նշանակէ ունենալ համոզում մը ու ձգտիլ գաղափարի մը: Մինչ անոնք որ ժողվուած են Հօկերուն ծոցը՝ կամ պարզ խամաճիկներ են որ քանի մը դահեկանի սիրոյն իրենց յանձնարարուած երգը կ'երգեն, կամ հոգիով լաքէներ՝ որ սողալ, քծնիլ, երկրպագել կը սիրեն, եւ կամ այլասերածներ որ ցեխ կը նետեն հայ սրբութիւններուն: Ոչ մէկ գաղափարական գիծ անոնց մէջ, ոչ մէկ համոզում, ոչ մէկ հաւատք դէպի կարմիր նշանաբանները: Ոչ իսկ կը հաւտան հայ հայրենիքի մը: Կեղծ են անոնց բոլոր արցունքները: Ու կեղծ նաեւ ծափերը զոր Հայաստանին կ'ուղղեն, հեռուէ՛ն: Եթէ դիպուածով իրենց ճանկը ինկած են միամիտներ ալ՝ խաբուելով Հայաստանի մասին խօսուած ճառերէն, կ'այլասերին շուտով զանոնք ալ: Եթէ խորհրդային հայ վարիչները շահ ունին որպէսզի գաղութներու մէջ ունենան Հօկերը, թուլցնելու համար իրենց քաղաքական հակառակորդներուն թափը, Հօկերը գործիք են նաեւ տեղական աղաններուն կամ տականքներուն ձեռքը՝ գաղութներուն մէջ կազմալուծելու համար ամէն կենսունակ շարժում: Հօկերը, ըսենք աւելի պարզ, Խորհ. Հայաստանի «պիտի»ներուն վարձկան մունետիկը չեն միայն, այլ բոյնը եւ ժամադրավայրը բոլոր հակադաշնակցական տարրերուն: Ահա թէ ինչո՛ւ հոն կը ժողվուին Դաշնակցութենէն դժգոհները ու վտարուածները, երէկուան կասկածելիները ու վաղուան դաւաճանները՝ Հօկը իրենց մարտկոց դարձուցած:

Կը սխալին մեր պաշտօնակիցները Հօկերուն մէջ որ եւ է համոզում ենթադրելով: Կարմիր նշանաբանները եթէ երբեմն բերնի ծամոց կ'ընեն անոնք, ու Լենինի անունով կ'երդնուն, թող չխաբուի՛ ո եւ է մէկը: Նոյն այդ մարդիկը եթէ պէտք ըլլայ եպիսկոպոսներու քղանցքը կը պագնեն, ու աղաներուն թաթիկը, միեւնոյն լրջախառն բերնով: Եթէ պէտք ըլլայ մոմ կը ծախեն ժամուն բանկալը, կամ աղաներու առջեւ կնդրուկ կը ծխեն: Ոչ մէկ իտէալ որ ոգեւորէր զանոնք: Հայաստանի օգնելու պիտակը պատրուակ մըն է լոկ վարագուրելու համար իրենց հակադաշնակցական մոլուցքը: Նոյն այս տարրերն էին որ, Հայաստանի անկախութեան օրերուն հայկ. կառավարութեան դէմ կը դաւէին, օտարներուն ականջին փսփսալով թէ բոլշեւիկ կուսակցութիւն մըն է Դաշնակցութիւնը: Բացէք 14 — 15 տարի առաջուան հայ թերթերու հաւաքածոները, ու հոն պիտի տեսնէք որ հուր ու բոց կը ժայթքեն այսօրուան հոկեններ Դաշնակցութեան դէմ, բոլշեւիկ հակումներ վերագրելով անոր: Ու այդ միեւնոյն տարրերն են որ բոլշեւիկեան Հայաստանի վարիչներուն կը խնկարկեն այսօր՝ պարզապէս Դաշնակցութիւնը հարուածելու համար կրկին, այս անգամ իրենց պոչին կապած ամէն տեսակ թափթփուքները»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԳԻՇԵՐ

—•—

Այդ իրիկուն, ես ալ, թիզ մը հասակովս ժամուորներու կարաւանին խառնուած՝ տուն կուգամ վազելէն:

Քամին, կատղած շան մը պէս ոտքերուս կը պլլուի: Բան մը կ'ուզէ կարծես: Կը կենամ: Ինքն ալ կը կենայ: Բայց, այս անգամ, աւելի ուժգին կը փաթթուի ծունկերուս եւ մէջքիս: Չեմ պարտուիր, եւ ոչ ալ կը վախնամ: Սակայն, ապագայ նահանջի մը կասկածէն դողահար, ամբողջ ուժովս կը սկսիմ վազել: Ինքն ալ ետեւէս:

Անդին, խումբ մը չարաճճի տղաքներ, Կաղանդի անունը շրթներուն՝ սահնակ կը խաղան: Քիչ մը վարը, ճամբուն վրայ, ոմանք քաղքըլորներուն կը սպասեն:

Դիմացի ծառերը, որ գեղանի կոյսերու պէս մեր բոլորին երջանկութեան աղբիւրներն էին, այժմ իրենց շունչը քաշած, խեղճուկ, կը դողդղային հովին կծու հոսանքներէն:

Հոն, ուր այլ եւս կանգ առած եմ, մեր դուռն է: Քամիին անխնայ հարուածներէն ապաստ, կեցած սեմին վրայ դուրսը կը նայիմ: Մութը իր արծուի թեւերովն հետզհետէ վար կ'իջնէ: Ոտնաձայները կը դադրին: Ու գիւղը, գիշերուան թանձր սաւանին տակ, ապագայ տեղացող ձիւնի մը վախէն՝ կը հեւայ կարծես:

×

Ամբողջ տան անդամներով, մէկս միւսէս մօտ՝ տաքուկ թոնիրին շուրջ հաւաքուեր նստեր ենք: Կաղանդը, որ պիտի գար քիչ վերջը, թռչունի մը պէս արագ, շրթունքէ շրթունք կը թռի:

Մայրս, որ յիսուն կաղանդներ տեսած էր, իւրաքանչիւրէն անուշ յիշատակ մը կը պատմէր, որոնք մէկ-մէկ նուիրական հէքեաթներ դարձեր էին: Ու ես դեռ ցուրտին կսկիծը սրտիս, թոնիրին տաք գոլորշիէն թմրած՝ մանուկ յիշողութիւնս անոր հէքեաթներուն դարձուցած կը մնամ:

— Նոր տարի է այս գիշեր: Կաղանդ պապան տղուս աղուոր բաներ պիտի բերէ:

Մայրս էր խօսողը, ու իր տաք համբոյրներու տեղատարափին տակ, ամբողջ սիրտս, սիրամարգի մը պէս լայն լայն, կ'ուռէր ու կ'իջնէր:

Արդեօք ի՞նչ պիտի բերէր Կաղանդ պապան, չեմ գիտեր: Սակայն բոլոր սիրած տարիկներուս անունները մէկիկ մէկիկ կարաւանի մը պէս անվերջ, կուգային ու կ'անցնէին մտքիս պրիսմակէն:

Ցանկարծ, թոնիրին բարկ գոլորշիին հետ, մօրս պատմած հէքեաթներէն գինովցած՝ քնացեր եմ:

×

Այդ գիշեր, թոնիրին վերեւ, փափուկ անկողնին մէջ երկնցած խորհրդաւոր երազներուս շարժանկարին կը նայիմ: Հովին կատաղի յարձակումներուն դէմ, իբրեւ պաշտպան, երդիքը փակող այն թիթեղի կտորը, ատեն ատեն սուր ձայն մը մէջտեղ կը ձգէր: Ալ չէի կրնար քնանալ:

Կը ցաւէի: Կ'ուզէի մեծ ուժ մը ունենալ, շա՜տ մեծ, որ կարենայի մէկ հարուածով՝ քամին քշել տանիլ, հոն ուրկէ որ եկած էր: Եւ ընդոստ, կուրծքս հովին ալիքներուն տուած՝ վեր բարձրանալով կը գոցէի երդիքը: Բայց, հազիւ անկողին մտած, կէս քուն կէս արթուն, դարձեալ նոյն աղմուկը ականջիս կը հասնէր:

Համբերանքս հատաւ: Մուրճ մը եւ երկու գամ: Հաշիւը փակուեցաւ գնաց:

Ասկէ վերջ, ոչ աղմուկ լսեցի եւ ոչ ալ հովին կուժուրտուկը:

Մեղմ ու գորովալի ձայն մը լսեցի: Մայրս էր, որ ճերմակ մազերուն խուրձը ուսին, առաջին հաւխօսին արթնցեր էր: Իր սովորական աղօթքէն վերջ, «բարի լոյս, բարի Քրիստոս»ի բառերը շրթներուն՝ անկողնիս մօտ էր:

— Դէ՛հ, հիմա ելիր, ատենն է աղուոր տղաս, տես Կաղանդ Պապան ինչե՛ր է բերեր:

Հազար ու մէկ նազերով արթնցայ: Հագայ Կաղանդ պապային բերած նոր զգեստս, կարմիր ոտիցներս եւ վերարկուս:

Ուրախ կը հետեւիմ մօրս, բայց ո՞ւր չեմ գիտեր: Դուռը կը բացուի ու մենք դուրս կ'ելլենք:

Հով չկար: Երկնքէն սեւ մութ ամպերու երկար կարաւան մը կը քալէր հանդարտ: Գետինը, ճերմակ փոշիի թանձր վարագոյրով մը ծածկուած կը մնար:

Բայց ո՞վ էր, որ այս ձիւն ու բուքին, անդին, գիշերուան թանձր մութին մէջ, երգ մը կ'երգէր:

Գեղին տղան:

Եւ ո՞վ էին այն ստուերները, որ անդին, կնքուած ձիւնին վրայ, պատկեր կը գծէին:

Մեր աղջիկները:

Ու քիչ մը վարը, աղբիւրին գլխին, գեղին հարսները, սափորն իրենց ուսին, ջուր տանելու էին եկեր:

Աւելի վերջ, հին երգի մը եղանակը մեզ կեցուց:

Աղջիկ անունդ Շուշան
Եկուր խրթանք Սուրբ Նշան...

Գիւղը, նոր տարուան յաղթական մուտքին հետ, սիրոյ եւ ազատութեան երգը շրթներուն՝ ոտքի էր կանգնած:

×

Թոնրատունը, դէմ դիմաց զոյգ զոյգ ճրագներ կը վառին: Հայրս, պատին տակ բարձի մը յենած՝ ուրախ, սիկարէթը կը քաշէր: Հոն են մեր բարեկամներն ու դրացիները նաեւ: Մայրս իր ճերմակ մազերուն խուրձին տակ, աւելի երիտասարդացեր էր կարծես: Ցերեկին պատրաստած համեմները՝ արագ արագ սեղանին վրայ կը շարէր:

Կաղանդ էր: Երգի եւ ուրախութեան օր:

Խօսիլ պէտք էր: Պէտք էր երգէինք: Եւ այդ օր հայրս ալ երգեց, հի՛ն, շատ հին երգ մը.

Ազատն Աստուած այն օրից
Երբ հանեցաւ շունչ փչել...

Ու երգեց մայրս ալ: Եւ պէտք էր երգէին դրացի պապիկն ու մամիկն ալ որ այդ գիշեր, Կաղանդի սեղանին առջեւ, գինիի գաւաթները ձեռքերուն դեռ ուրիշ հարիւր նոր տարիներու խօսքը կ'ընէին:

Երգեցին: Եւ ամէնքս ալ: Երգերու, հէքեաթներու եւ ծիծաղներու փոթորկայոյզ հեւքերը, բաժակներու մէջ լեցուող գինիին նման, ալի՛ք ալի՛ք բարձրանալով՝ կը յորդէին երդիքներէն դուրս, գիւղին մէջ, անվերջ:

×

Մայրիկ, յաւերժափայլ արեւն իմ մանկութեանս, լսէ՛, այն օրուընէ ասդին շատ մը Կաղանդներ են անցեր: Ու այսօր դարձեալ Կաղանդ է: Բայց ըսէ մայրիկ, ինչպէս մոռնամ կարօտավառ դէմքդ, որ Կաղանդի գիշերը, ճերմակ մազերուդ թելերուն տակ, պայծառացեր էր, Մասիսի կատարէն ծագող լուսինին պէս: Ի՞նչպէս մոռնամ սեւցած պատերով թոնրատունը:

Ու այսօր, այս Կաղանդի գիշերը, հայրենի երկրէն հեռու, անհարազատ խուցիս մէջ շատ սպասեցի, մայրիկ: Բայց չեկար: Յուսահատ, շատ, շա՜տ լացի: Ու կուրծքիս տակ, սունկերու պէս բուսնող վէրքերը՝ սկսան մխա՜լ, մեր գեղի թոնիրներուն նման...

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Օրուան գիրքեր

»»»·«««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» Թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.:

2. ԱՐԵ՜Ի, ԱՐԵ՜Ի, (Հիւծախտաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» Թիւ 2: Գին 10 ֆրանք:

3. ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915 – 1924: Գրեց՝ Լեւոն Տօնիկեան: Գին 8 ֆր.: Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութեան:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ալթունեանի բնակարանին մէջ՝ 17, Rue Ampère, CACHAN.

ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

7 Յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ, ճիշդ ժամը 2.30*ին*

Salle des Fêtes*ի մէջ,* (Rue du Casino), Enghien

Կը խօսի Տիկին **Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Կը մասնակցին՝ կոմիտաս երգչախումբը, *Տիկիններ՝* Զ. Ընքապապեան (*դաշնակ*), Ա. Գեւոնեան (*մեներգ*), Ա. Խէրպէկեան (*դաշնակ*)։ *Օրիորդներ* Զ. Շահլամեան (*ջութակ*), Ա. Նալպանտեան (*դաշնակ*)։ *Պարոններ՝* Ա. Քէչէճեան (*մեներգ*), Ա. Գմբէթեան (*արտասանութիւն*)։

ԿԱՂԱՆԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (Հայրենի պատկեր եւ տօնածառ)

Տախսերու մասնակցութեան համար՝ մուտք 5 ֆր․ փոքրերու՝ 3 ֆր․

Շոգեկառքը Gare du Nord*էն կը մեկնի կէս օրէ վերջ ժամը 13,46ին, 13,56ին, և 14,25ին։ Trinitéէն առնել 54 թիւ հանրակառքը և իջնել Անկէն։*

ՎԱՆԱՏՈՒՐԻ ՏՕՆԸ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՄԱՆՈՐԸ

7 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ

150 Route d'Orléans, BAGNEUX (Seine)

(*Փորթ տ'Օրլէանէն առնել* 88 *թիւ թրամուէյը, իջնել Պանեէօ*)

Սեղանճաճառեր, զուարճութիւն, երգ ու ճուագ։ Անուշ ապուր, պտուղի բուրգեր, թէյ ու կարկանդակ։

Տախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Լոյս տեսաւ «ՎԷՄ» հանդէսի երկրորդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. — *Իրազեկ՝* «Առաջին հայ թատերգութիւնը», *Ա. Ջամալեան՝* «Ամենայն Հայոց բանաստեղծը», *Յ. Ջուբեան՝* «Սայեաթ Նովա», *Մ. Պարամեան՝* «Վահան Թէքէեան», *Ա. Աբեղեան՝* «Հայագիտութիւնը յետպատերազմ. Գերմանիայում», *Ա. Խոնդկարեան՝* «Օպոզիցիան Հանրապ. Հայաստանում», *Վ. Փափազեան՝* «Հայկական բարենորոգումները», *Վ. Մինախորեան՝* «Անջատականները», *Ա. Գիւլխանդանեան՝* «Օգոստոս Հիւգը», *Սեբաստացի Մուրատի Յուշատետրը»*, *ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ*։ *ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ*. գիրք եւ մամուլ։ ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ. ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ. Վ. *եպ. Մանկունի՝* «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։ Պատկերազարդ։

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուել կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն անմիջապէս փակել հաշիւները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Հայ բարբառական ընդհանուրները»

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱՅԳՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Զարդարուած՝ նկարներով։ Գին՝ *15 ֆրանք։*

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ Եգիպտոս *20* ֆրանք։

Դիմել A. GULKHANDANIAN, *ՅԱՌԱՋ*ի խմբագրութիւն։

Կը ծախուի նաեւ Խաչիկ Մկրեանի (*Էփինէ*), Բենօի *Պիյեան ֆուռ*), Հր. Սամուէլի *Փարիզ*), Ն. Խաչիկեանի (*Վիէն*), Մուրատ Մուրատեանի (*Սէն Թ'էթիէն*, Ն. Կակոսեանի (*Մարսէյլ*) *եւ* Ս. Թիրեաքեանի (*Լիոն*) *մօտ։*

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ե. Տարի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը Ե. Տարի, նուիրուած իր Տասնամեակին, ազգային եւ կրօնական տօներով եւ մօտ 40 նկարներով, արդէն սպառելու մօտ է։ Զրկուելու համար որոյն գեղեցիկ գործէն աճապարեցէք դիմելու՝ Karnig Antikian, 49, rue Nationale, Marseille։

Կը ծախուի նաեւ՝

Փարիզ եւ արուարձանները՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, *51, rue Mr. le Prince, Paris (5)*։

Լիոն եւ Տէսին, Վահան Հիւսեան, *3, rue Tellier. Décines*:

Վալանս, Ղազար Գալուստեան, *10, rue 14 Cantons.*

Վիէն, Ներսէս Խաչիկեան, *124, rue Lafayette*:

Լուարի շրջան, Վարդան Խրիմեան *34, rue des Frères Chappe. St. Etienne*:

Կրէնոպլը, Կ. Գապաքճեան։

Կարտան, Լեւոն Գայաճանեան։

Նիս, Գեղամ Շէհիրեան, 182, *Bld. de la Madeleine.*

Աթէնք, Գրատուն «Նոր Օր»։

Հալէպ, Խորէն Գըրգքեսէլեան, 22, *rue Boustan Kulak*:

Գոնսթանցա (Ռումանիա), Արմենակ Հարապետեան։

Պէյրութ Գրատուն Ապաճեան եղբայրներու *B. P. 870*:

Պէյրութ, Գրատուն Խորէն Ավնաւորեան, *rue Bab-Yacoub*։

Պաղտատ, Խորէն Անտոնեան։

Պաղտաւ, Գլխարկավաճառ Արտիս Ասլանիկեան։

Ալճերիա, Պօղոս Արզումանեան, *Blida, Alpérie*:

Թէհրան «*Ալիք*»ի խմբագրատունը *եւ* Ս. Յովսէփեանի մօտ։

Պուլկարիա, Կ. Փափազեան, *Plovdiv*։

Ինչպէս նաեւ Մարսէյլի շրջանի Պատ. Միութիւններու եւ Դաշնակցական բոլոր ընկերներու մօտ։

ԾԱՆՕԹ.— Տպարանական սխալով կողքի 4րդ նկարներու անունները սխալ դրուած են. Գայլ Վահանինը պիտի ըլլայ՝ Զուլամաթ, իսկ Զուլամաթինը՝ Գայլ Վահան։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱՐԱԼԷԶՆԵՐՈՒՆ ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԷՋ 275 — ԳԻՆ 15 ՖՐԱՆՔ ԿԱՆԽԻԿ

Իսկ անոնք որ կ'ուզեն ունենալ հեղինակին նախորդ երկն ալ «ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ» պիտի կրնան հին և նոր երկու հատորները միասին ստանալ միայն 20 ֆրանքով։

Գրել հեղինակին՝ **15, Rue Bréa. Paris (6)**

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

ԽՄԵՑԷՔ ԱՆԱՐԱՏ

Raki ERIVAN

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

12, Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 40 rue Chaponnay. Lyon Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ. —

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ *օդաւուն յարկաբաժիններ, տաք եւ պաղ ջուր, կազ ելեկտր. եւ շոֆաժ.* *rue Pierre Curie*, K. *Bicètre. Metro: Porte d'Italie.* **13**

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն՝ Danton 52—75

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Նկարչատուն Վ. ՓԱՇԱՊԷՋԵԱՆ

24, rue Forbin, Gardanne

*ԿԱՐՏԱՆ*ի օթոպիւսներու կայարանին ճիշդ դիմացը, *Նօթերին* կից Ա. յարկ նոր եւ մաքուր էնսթալասիօն։ Բոլոր նկարները ելեկտրականութեամբ։ Ինքնութեան Թուղթերու նկարները *12* հատը խնամուած ըլթուշով՝ *10* ֆրանք։ Նկարչատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան 9։

Մաքուր եւ արագ սպասարկութիւն։ Դիմեցէք եւ գոհ պիտի մնաք։

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒՈՅ ԱՌԹԻՒ

ԱՐԱՔՍ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏՈՒՆԸ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՄԵԾ ԶԵՂՉ ՄԸ ԿԱՏԱՐԱԾ Է ԻՐ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Միմիայն 45 ֆրանքի փոխարէն պիտի ունենաք 12 գեղարուեստական քարթ փոսթալ եւ մէկ ակրանտիսման, որոնց իրական արժէքն է 125 ֆրանք։

Օգտուեցէ՛ք այս առիթէն դիմելով՝

Studio ARAX, 9 rue Papillon Paris.

Métro: Cadet Tél. Prov. 49 - 34

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

L. LECORCHÉ

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris

Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française

Assistant **Ա. Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ** ***chir. dent. D.E.D.F.***

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Սոյն յայտարարութիւնը ներկայացնողին հաթիւրին 10 զեղչ

Կ'ընդունի 9 - 12 *եւ* 2 - 7 Հեռախօս Inv. 27 - 95

28 Avenue d'Orléans

Métro Denfert Rocherau ou Mouton Duvernet

ՄԻՍԱՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Dr. ès. Sciences)

5, rue Pergolèse (*Փէրկոլէզ*), *Փարիզ* (16)

Մեթրօ՝ Etoile, Obligado, Maillot. Հեռ. Kléber *78-21*

Դիմեցէք՝ ձեր շահերու պաշտպանութեան, իրաւական եւ վարչական խորհուրդներու, ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, նաթիւրալիզասիոնի, Ամերիկա մեկնելու, թարգմանութիւններու, փոխառութեան, կալուածական գործողութիւններու եւայլն.ի համար ամէն օր ժամը 10—12 *եւ* 17—19. *Կիրակի օրեր ժամը* 10—12:

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générane — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9e) Tél. TAITBOUT 53 - 32

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ։

Կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը *9*էն *11*, եւ 5էն 7։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ, Տոքթ. Պ. — 280:
ԺՈՒԱՆՎԻԼ, Դ. Փ. — 70:
ՕԼՆԷՅ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Մ. Ք. — 70:
ՍԷԹԻՖ, Մ. Հ. — 280:
ՍԷՆ ԺԷՐՕՄ (Մարսէյլ), Յ. Ս. — 70:
ՊԻՆԿԷՆԹԸՆ, Ս. Գ. 8 տոլար:
ԻՍԻ, Մ. Ս. — 70:
ԼԱ ՊՕՔՔԱ, Կարս, — 140:
ՇԱԹՈՒ, Թ. Պ. — 140:
ՎԷՐՍԱՅԼ, Ս. Պ. — 140:

(Բ. Առաքում)

ԼԻՈՆ, Շ. Խ. — 70:
ՌԸՆԱԺ, Վ. Խ. — 140:
ՊՕՐՃ ՊՈՒ ԱՐԷՐԻՃ, Ա. Եղբ. — 280:
ՍԷՆ ՓԻԷՐ ՍՈՒ Ձ'ՕՊԸՆԱ, Ս. Վ. —35:
ՄԱՋԱԿԱՆ, Խ. Ղ. — 140:
ՍՈՒՔ ԱՀՐԱՍ, Ա. Խ. — 300:
ՌՕՄԱՆ, Յ. Վ. — 131:
ՎԻԷՆ, Հ. Յ. — 5:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ — 269:
ՖՈՆԹԷՆ, Հաճ. Եղբ. — 35:
ՊՈՒԼՕՆԵԸ ՍԻՒՌ ՍԷՆ, Ս. Ծ. — 175:
ԱՓԹ, Ա. Ք. — 35:
ԼԻՈՆ, Տ. Տ. — 210:
ՓԱՀԼԷՎԻ, Խ. Լ. — 200:
ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ, Զարդ. — 200:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Յ. Օ. — 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Զիլն. — 125:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Ն. — 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Ա. — 140:

ՍԻՄՈՆ ՊԱՓԱՍԱՃԵԱՆ

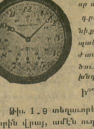
ԳՐՊԱՆԻ ՕՐԱՑՈՅՑ

1934 ԺԶ. Տարի

Տարիներէ ի վեր լաւ գնահատուած այս Տարեցոյցը կուգայ դարձեալ իր տեղը գրաւել հրապարակի վրայ, իր շահեկան նիւթերու զանազանութեամբ, սուղ էջերու մէջ խտացնելով նոյն տեղեկութիւններ եւ իրաւամբ նկատուած է նոր տարւոյ յարմարագոյն կաղանդչէք։ Փութացէք գնել, քանի չէ սպառած։

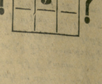
Կը ծախուի ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատունը, նոյնպէս հեղինակին քով 1 Place de la Gare des Vallées, Bois-Colombes, (Seine).

Գին 8 ֆր. կամ 2 շիլին, Ամերիկա՝ 40 *սէնթ։*

500 ՖՐ. ՆՈՒԷՐ

500 ֆրանք նուէր բոլոր անոնց, որ մեր վաճառատունէն կ'ապսպրեն գրպանի ժամացոյցմը այրմա լուսաւորիչ, գեղեցիկ, անխորտակելի ապակիով, գինը՝ 29 ֆրանք, եւ միաժամանակ մեզի կը ղրկեն ճիշդ լուծումը հետեւեալ թուաբանական խնդրին.—

ԻՆՉՊԷՍ ԼՈՒԾԵԼ ԽՆԴԻՐԸ .—

Թիւ 1 - 9 տեղաւորել ինը քառակուսի աչքերու մէջ, ինչպէս ցոյց կը տրուի նկարին վրայ, ամէն ուղղութեամբ (ուղղահայեաց, հորիզոնական, անկիւնակապային), գումարը պէտք է ըլլայ 15։

1.— Լուծումը պէտք է ղրկուի փակ պահարանի մէջ։

2.— Մրցանակներու բաշխումին համար ո՛չ վիճակ պիտի ձգուի եւ ոչ ալ վիճակահանութիւն պիտի կատարուի. 500 ֆրանքի մրցանակը պիտի վճարուի եւ բաքանչիւր անձի որ ղրկած է ճշգրիտ լուծումը։

3.— Ապսպրանքները եւ լուծումները կ'ընդունուին մինչեւ 31 Յունուար 1934։ Անոնք որ ճիշդ լուծած են, նուէրը փոստով կը ստանան փետրուար 17 ին։ Նոյն օրը *ՅԱՌԱՋ*ի մէջ պիտի յայտարարուի ճիշդ լուծողներուն անունները։

4.— Ժամացոյցին հետ կը տրուի վկայագիր մը, որ իրաւունք կուտայ նուէրը ստանալու, եթէ ճիշդ լուծած է խնդիրը։

5.— Ժամացոյցը կը ղրկուի նաեւ *քոնթր ռամպուրսըմանով*, եւ ծախքերու համար կը գանձուի յաւելուածական 3 ֆրանք 95 ս.։

6.— Եթէ չհաւնիք ժամացոյցին, կրնաք ետ ղրկել 10 օրուան մէջ եւ ետ ստանալ ձեր վճարածը։

Գրել պարզ եւ որոշ ապսպրանքը, խնդրին լուծումը, ձեր անունը եւ հասցէն ղրկել՝ **Maison BERNSTEN**

10, rue Montaleau. Sucy.En.Brie (S. O.)

ՇՈՒՏՈՎ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՁԵՐԵԱՆ

97 ROUTE D'ORLÉANS, CACHAN

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար։ Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ։

ԱՊՈՒԽՏԻ ԵՒ ԵՐՇԻԿԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Գ. ՔԵՍԹԷԿԵԱՆ

Ցայտնի ապուխտավաճառ *ՔԷՍԹԷԿԵԱՆ* վաճառատունը, կը ծանուցանէ իր յարգելի յաճախորդներուն, որ իր սեփական գործարանին մէջ՝ Թարմ եւ մաքուր միսէ պատրաստուած *Երշիկն* ու *Ապուխտը* կը վաճառէ մեծաքանակ 5 քիլոէն սկսեալ։

Ապուխտ քիլօն 14 ֆրանք, երշիկ քիլօն 12 ֆրանք

Դիմել հետեւեալ հասցէներով

Charcuterie KESTEKIAN

46, Rue du Bagnoire, MARSEILLE

կամ 5 ,Villa Chalet Rosier de la Platrière St. Julien - MARSEILLE

ՄԱՍԱՄ ԱԹՃԵԱՆ

Alimentation Générale

9, Rue des Fêtes. Paris

Tél. Combat: 12 — 02

Տիկիններ եւ պարոններ, եկէք բաղդատելու մեր արեւելեան ու տեղական ամէն տեսակ նպարեղէններու մաքրութիւնն ու գիներու աժանութիւնը։ Հարիւրին 15 զեղչ։ Նոյնիսկ 5 ֆրանքի գնում ընողին նուէր կուտանք։ Անոնք որ չհաւատացին, եկան տեսան եւ գոհ մնացին եւ իրենց դրացուհիներն ալ ղրկեցին։ Բազմոն առթիւ եկէք եւ ձեր բարեկամներն ալ ղրկեցէք։

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypothèque de 1er et 2me rang) առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւլն., խիստ նպաստաւոր պայմաններով։

Կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ։

Կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր։

Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է։

Կ'ընդունի առաւօտները ժամը 10էն 12, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 3էն 7 եւ ժամադրութեամբ։

Առժամեայ հասցէ՝

179, Rue de Vaugirard - Paris (15)

Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ձախ։

Métro եւ Nord - Sud - Pasteur

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆ – ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԳՐ. ԹԵԼԱԼԵԱՆ (*Գրիգորիկ*)

Ամէն տեսակ փաստաբանական գործեր՝ ամենալաւ պայմաններով։

Փողոցի արկածի ***դատերու*** մասնագէտ, ***առանց կանխավճարի***

ընդունելութիւն: *Առաւօտ ժամը 9էն 10.30։ Իրիկուն ժամը 2էն 3, եւ 7էն 8.30։*

Հասցէ՝ **35, Rue Emile Desvaux, Paris (19) Métro Place des Fêtes**

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մետալ ֆրանս. Առողջապահ. Նախարարութենէն

85, Rue Julien Lacroix, Paris (20e)

Métro BELLEVILLE կամ COURONNE Tél. MENIL. 45—43

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50 (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-մանուշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ուլթրա-ձայնեան դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն։ Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէս քնէածական Թելադրական եւ Ֆրէօտեան մէթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ։ Ամենալաւ պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ոսկիկազմածներու (քուրօն եայլն.) շինութեան համար։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

3 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2385

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՍ ՄԷԿ ՏԱՐԻՆ...

Զարաչուք եւ սեւերես թուական մը 1933ը։ Ե՛ւ միջազգային ե՛ւ ազգային տեսակէտով։ Մանաւանդ գաղութներու մէջ։

Հակառակ բոլոր սպասումներուն, հակառակ 10—12 տարուան փորձերուն եւ փորձանքներուն, ոչ միայն կարելի չեղաւ մերձեցում հաստատել զանազան հոսանքներու միջեւ, այլ եւ եղած դետինն ալ ճեղքուեցաւ նորանոր վէճերով եւ ցնցումներով։ Խօսքին խառնուեցաւ ծեծը. մելանին՝ արիւնը։

Եւ ահա տարին կը փակուի մռայլ ու վրդովիչ հեռանկարով մը։ — Ո՞ւր կ'երթանք, ո՞ւր պիտի երթանք...

Կարելի՞ էր երեւակայել այնքան բարոյական եւ նիւթական աւեր որքան տեսանք այս մէկ տարուան միջոցին։

Կարելի՞ էր նախատեսել այնքան թունահոս եւ լայնափետեկ պառակտում, որքան տեղի ունեցաւ 1933ին։

Աւելորդ յոգնութիւն պիտի ըլլար խօսիլ պատասխանատուութեանց մասին։

Թող ամէն հոսանք, նոյն իսկ ամէն մէկ ղեկավար մտածէ իր մասին, վերլուծելով իր ըրածն ու չըրածը։

Հարցը այն է որ, նոր տարուան սեմին, բանի պանդխտութեան մը 12 տարին բոլորելէ յետոյ, կը գտնուինք անխչխանութեան մը առջեւ, որուն ելքը դժուա՛ր է նախատեսել։

1933ը աւելորդ անգամ մըն ալ հաստատեց թէ՝ ինչ որ «ուսումնական» դաս կը կոչենք, անընդունակ է իր կոչումին։ Անընդունակ եւ անարժան՝ կացութեան պահանջներուն։

Այլապէս, մենք ինչո՞ւ իրար չպիտի հասկնայինք սա մէկ հատիկ անհրաժեշտութեան, գաղութներու ինքնապաշտպանութեան մասին։

1933ի ընթացքին, աւելի սրուեցաւ, քրոնիկ հանգամանք եւ քամնելի երեւոյթներ առաջ այն չնաշխարհիկ հիւանդութիւնը որ կը կոչուի «Հայաստան սիրել»,— եւ հետեւաբար՝ «ատել»։

Տարիներէ ի վեր Երեւանցիները իրենց պաշտօնական եւ անպաշտօն բերաններով, գոյնզգոյն ործակալներով կը ճգնին լայն ճեղքեր բանալ արմատախիլ բազմութեանց մէջ։

Կը թուի թէ անբաւական էր այս «շինարար» աշխատանքը եւ ահա տարագիրներու ճակատին վրայ եւս բուսան ու կը բուսնին խառնուտիկ դիմակաւորներ, կրակին վրայ իւղ լեցնելու համար։

Թերեւս Երեւանը այնքան եռանդ վատնած չէ բուն շինարարութեան, հայրենիքի վերակազմութեան վրայ, թերեւս այնքան խանդավառուած չէ ծանօթ հնգամեակներով, որքան այս անմիտ եւ արկածալի առաքելութեամբ,— «չերտաւորումներ» ստեղծել գաղութներու մէջ։

Եւ մենք տեսանք որ, տարուան ընթացքին, սրբազան ուխտի մը յանդեցան կարմրուկն ու սարսուռը, դպիրն ու մաքսաւորը, միլիոնատէրն ու կղերականը։ Ինչ ընելու,— «Հայաստան սիրելու» եւ միւսները օրէնքէ դուրս հռչակելու համար։

Մէկ պարզ խնդիր,— փախստականներու ողբերգութիւնը, դարձաւ կռուախնձոր, «բարեկամ» եւ «թշնամի» ճակատներ ստեղծելու համար։

Ուրիշ տարրական խնդիր մը— ներգաղթը — կազմեց դրամագլուխ, «Հայաստան սիրելը» մենաշնորհի վերածելու համար։ (Եւ Հայաստանը «սիրուեցաւ» 40–50, 100–150 հոգինոց «աննախընթաց» ժողովներով,— դէզ մը ճառ եւ քանի մը հազար ֆրանքի արձանագրութիւն, բացի առաջին պաշտօնական ժողովէն)։

Երրորդ խնդիր մը, եռագոյն, վերածուեցաւ սրբազան պատերազմի։ Կախել–չկախելու տեսակէտը դարձաւ նպատակ։ Պարզելը՝ թշնամութիւն. վար առնել կամ արգիլել տալը՝ «Հայաստան սիրելու» գրաւական։

Չորրորդ խնդիր մը,— քանի մը խորհրդաւոր սպանութիւններ— ծնունդ տուաւ հրէշային խաչակրութեան,— Դաշնակցութիւնը օրէնքէ դուրս, սահմանէն դուրս։ (Դաշտերգոհպաշկոմ)։

Հինգերորդ վէճ մը,— բայց կը բաւէ։

Այս բոլոր փոթորիկներու ընթացքին, դուք լսեցի՞ք ո՛ր եւ է մտահոգութիւն, բուն հարցի— գաղութներու ինքնապաշտպանութեան մասին։

Տեսա՞ք որ եւ է փորձ կամ շարժում, արձանագրուած չարիքները կանխելու համար։

Ընդհակառակն։ Ամէն մէկը իր կրցածն ըրաւ, որպէսզի փակուին բոլոր ճամբաները եւ հետզհետէ թանձրանայ, անշնչելի դառնայ մթնոլորտը։

Ճակատամարտը շարունակուեցաւ առանց աջ եւ ձախ նայելու, իսկ անկուսակցական կոչուած հասարակութիւնը նախընտրեց քաշուիլ պատեանին մէջ, բարեւ մը մէկուն տալով, ժպիտ մը միւսին։

Եւ այսօր, մինչ եղած չեղած գործօն ուժերը — հարիւրին տասը — գլխիվայր խրած են լաբիւրինթոսի մը մէջ, «ազգային ազգը» կը յօրանջէ, կը հառաչէ, կը խորդայ կամ կը հայհոյէ։ Առանց մատը մոխիրը թաթխելու։ Առանց դիրք ճշդելու եւ իր ներկայութիւնը զգացնելու։ «Ինծի՞ ինչ, եղբայր»։

Ո՞ւր է ելքը այս ողբերգութեան։

Հրաշքի չենք սպասեր, բայց գոնէ հաւատա՞նք թէ՝ 1934ի ընթացքին կը կազմուի կորիզը նոր ուժի մը, երիտասարդական կազմակերպութեան, քիչ մը պայծառութիւն եւ ներդաշնակութիւն ստեղծելու, հաւասարակշռութեան ազդակ մը դառնալու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, հասած ենք շրջակէտի մը, ուրկէ անդին չափազանց մռայլ է պատկերը։

Ոչ մէկ ատեն այսքան շեշտուած չէր գաղութներու ինքնապաշտպանութեան, լինել–չլինելու պահանջը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՅԱՆՁՆԵՑ ԻՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿ ԿԸ ՊՆԴԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պերլինի Ֆրանսական դեսպանը յունուար 1ին գերմանական կառավարութեան յանձնեց Ֆրանսայի պատասխանը՝ զինաթափութեան մասին։ Յանձնումը տեղի ունեցաւ նախատեսուած ժամանակէն առաջ։ Դեսպանը այս առթիւ լրացուցիչ բացատրութիւններ տուաւ իր կառավարութեան տեսակէտներու մասին։ Գերմանական կառավարութիւնը անմիջապէս պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, ծանուցանելով յանձնումը։ Պատասխանը պիտի տրուի քանի մը օրէն, անհրաժեշտ ուսումնասիրութենէն յետոյ։

Կը հաւաստեն թէ Ֆրանսական ծանուցագիրը խմբագրուած է փափկանկատ բարեացակամութեամբ, եւ բաց դուռ կը ձգէ յառաջիկայ բանակցութեանց համար, միշտ պնդելով որ այդ բանակցութիւնները կատարուին Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ։

Ինչպէս գրած ենք, Ֆրանսա կը հաւանի որ Գերմանիա 200,000 զինուոր ունենայ առաջին քառամեակին համար, իսկ ինք՝ 400,000 (200,000ը գաղթավայրերու համար)։ Փորձի շրջանէն յետոյ, Ֆրանսա տրամադիր է ընդունելու որ գերմանական բանակը բարձրանայ 300,000ի, պարտաւորիչ եւ կարճատեւ զինուորութեամբ։

Ծանուցագրին յանձնումը փութացնելով, Ֆրանսական կառավարութիւնը ուզած է փարատել կարգ մը թիւրիմացութիւններ։ Մանաւանդ որ, Ժընեւի մէջ քաղաքական խորհրդակցութիւնները պիտի վերսկսին յունուար 15ին, իսկ զինաթափութեան խորհրդաժողովը պիտի գումարուի յունուար 21ին։ Միւս կողմէ, այս միջոցին տեսակցութիւն մը տեղի կ'ունենայ Պ. Մուսոլինիի եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին միջեւ, Հռոմի մէջ։

⁂ Տարեգլուխի ընդունելութեանց առթիւ, պատասխանելով դեսպանական մարմնի շնորհաւորական ուղերձին զոր արտասանեց պապական նուիրակը, նախագահ Հինտէնպուրկ ճառ մը խօսեցաւ եւ ըսաւ.

— « Մեծ երկրի մը այս վերածնութիւնը պիտի կազմէ հետզհետէ ամուր երաշխիք մը միջազգային խաղաղութեան եւ բարօրութեան համար։ Դուք, սրբազան պատուիրակ, դուք անձամբ չեշտեցիք մեր կառավարութեան ի գործ դրած խաղաղասիրական բացառիկ քաղաքականութիւնը։ Ես որ իբրեւ զինուոր ճանչցած եմ երեք պատերազմներու արհաւիրքները, գիտեմ թէ մեր կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը ուրիշ բան չեն ուզեր եթէ ոչ համերաշխութեամբ ապրիլ միւս բոլոր ժողովուրդներուն հետ, պատիւի եւ իրաւունքներու հաւասարութեան հիման վրայ։ Պատիւի եւ իրաւունքներու հաւասարութեան արդիւնքը պիտի ըլլայ վերահաստատել վստահութիւնը, որ էական պայմանն է կառավարութեանց արդիւնաւոր գործակցութեան»։

Վարչապետ Հիթլէր եւս շեշտեց թէ իր քաղաքականութեան վերջնական նպատակն է հաստատել իրական եւ անկեղծ խաղաղութիւն մը, գերման ժողովուրդին համար ապահովելով « պատիւ եւ իրաւունքներու հաւասարութիւն »։

Հինտէնպուրկ անգամ մը եւս շնորհակալութիւն յայտնելով Հիթլէրի, կրկնեց.— « Պատիւ եւ իրաւունքներու հաւասարութիւն Գերմանիոյ համար »։

1400 հոգի ձերբակալուած Ռումանիոյ մէջ

ՈՒՐԻՇ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ ԱԼ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԷԻՆ

« Տէյլի Թէլէկրաֆ »ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ 1400 հոգի ձերբակալուած են վարչապետ Պ. Տուքայի սպանութեան առթիւ, իբրեւ կասկածելի կամ անդամ Երկաթեայ Պահակներու կազմակերպութեան։

Ոստիկանական քննութեանց համաձայն, դաւադիրները որոշած էին սպաննել 5 — 6 նախարարներ, մէջն ըլլալով Պ. Թիթուլէսքօն։ (Հեռագրի մը համաձայն, այս վերջինը հրաժարած է արտաքին նախարարութենէն)։

Կը կարծուի թէ այս առթիւ պաշտօնանկ պիտի ըլլան կարգ մը բարձր պաշտօնատարներ, լաւ կազմակերպած չըլլալով ապահովութեան գործը։

Պաշարման վիճակը խստօրէն կը շարունակուի գլխաւոր կեդրոններուն մէջ։ Զինուորական արձակուրդները ջնջուած են։ Կարելի է ըսել թէ բանակն է որ կը կառավարէ երկիրը։

Պ. Տուքայի թաղումը տեղի ունեցաւ երէկ, ազգային յուղարկաւորութեամբ։ Ազգային սուգ հռչակուած էր ամբողջ երկրին մէջ։ Սպանեալ վարչապետը հռչակուեցաւ «Ազգային Մեռեալ», ինչ որ բացառիկ պատիւ մըն է։

Պապին «անհաւոր» լռութիւնը

Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով, Պապը լուռ կը մնայ, տարեգլուխի առջեւ։ Ոչ քարոզ, ոչ ալ կոնդակ։ Վատիկանի պաշտօնաթերթը խօսելով այս լռութեան մասին, կը գրէ.

— « Աստուածային փրկագործութեան սրբազան տարին կը փակուի Պապին լռութեամբ. լռութիւն մը ծանր եւ ահաւոր, որով Ս. Հայրը կը յայտնէ իր զաւակներուն թէ չի կրնար որ եւ է բան ըսել իրենց։ Այս ահաւոր լռութիւնը սարսափելի ամբաստանութիւն մըն է։ Ան ըսել կ'ուզէ թէ մարդկային եւ նիւթական կիրքերը, շահերը եւ հակամարտութիւնները այնպիսի աստիճանի մը հասած են որ ապարդիւն կը դարձնեն իր քաղաքային իշխանութիւնը։ Այս պարագաներուն մէջ, կը մնայ միայն Պապին ահաւոր լռութիւնը, անոր աստուածային յորդորը,— « Աղօթեցէ՛ք »։

Պոլշեւիկեան կուսակցութեան նոր իրաւասութիւնները

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ քաղաքական Պիւրօն նոր ծրագիր մը կազմած է, որուն համաձայն կարեւոր փոփոխութիւններ կը կատարուին կուսակցութեան եւ խորհրդային կառավարութեան յարաբերութեանց միջեւ։

Նոր ծրագրով, կառավարութեան գործունէութեան ընդհանուր հակակշիռէն զատ, կուսակցութեան տեղական օրկանները իրաւասութիւն կը ստանան կարգ մը պարագաներու մէջ գործնապէս տեղական իշխանութեան տեղը բռնելու, երբ տեսնեն որ անբաւական է ան։ Իբրեւ գերագոյն իշխանութիւն կը մնայ կուսակցութեան համագումարը։ Այս վերջինը կը բացուի յունուար 25ին, եւ պիտի հաստատէ կամ մերժէ նոր ծրագիրը։

Թրքական դաւադրութիւն Պուլկարիոյ մէջ

ՍՕՖԻԱ, 28 դեկտ. (Յառաջ).— Ամենահաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանամ որ Պուլկարիոյ ոստիկանութիւնը վերջերս ձեռք ձգած է թրքական սուրհանդակ մը, որուն մէջ կային 100000 լէվա եւ շատ մը գաղտնի փաստաթղթեր։ Համաձայն նոյն աղբիւրին, Թուրքիոյ Սոֆիայի դեսպանատունը, Պուլկարիոյ թրքական «Թուրան» եւ «Ալթըն Օրտու» կազմակերպութիւնները, Թուրքիայէն Պուլկարիա երթեւեկող Թուրքեր, ինչպէս նաեւ Պուլկարիա հրատարակուող Թուրքերէն թերթերու խմբագիրներ յարատեւօրէն կ'աշխատին ոչ թէ Պուլկարիա բնակող Թուրքերուն ներմուծել քէմալական նոր գաղափարներ, այլ ծրագրեալ ձեւով կը տանին հակապուլկարական քարոզութիւն մը, եւ ունին, Պուլկարիոյ մէջ, հակապետական գործունէութիւն։ Ձեռք ձգուած փաստաթուղթերն ու կատարուած հետապնդումները պատկան իշխանութիւնը բերած են այդ վերջնական համոզման։ Ասկէ զատ, հակապետական այդ գործունէութեան մէջ գործօն դեր ունին նաեւ պուլկարահպատակ Թուրքեր։ Ոստիկանական քաղաքական բաժինը իր թաթը դրած է արդէն, ու առած անհրաժեշտ միջոցները։ Եւ սակայն, շատ հասկնալի պատճառներով, մամուլը ոչինչ կը գրէ ու շահագրգիռ շրջանակները կը նախընտրեն լռութիւն պահել նոյն իսկ կատարուած ձերբակալութիւններու մասին։

Ամերիկեան խորհրդարանին բացումը

Այսօր, չորեքշաբթի, կը բացուի Մ. Նահանգներու խորհրդարանը։ Հակառակ աւանդական սովորութեան, նախագահը չպիտի ներկայանայ, իր պատգամագիրը կարդալու համար։ Վաղը կամ միւս օր, երկրորդ պատգամագիր մը պիտի ղրկէ, պարզելով իր ելմտական – տնտեսական քաղաքականութեան գլխաւոր գիծերը։ Կը կարծուի թէ Պ. Րուզվէլթ մեծամասնութեան վստահութիւնը պիտի շահի։

⁂ Մ. Նահանգներու ելմտական նախարարը վերջնապէս հրաժարած ըլլալով, իրեն յաջորդեց Պ. Մորկընթօ։

Սահակ եւ Բաբգէն կաթողիկոսները Սուրիոյ մարզպանին մօտ

Դեկտեմբեր 26ին Սահակ Հայրապետ, իր Աթոռակցին եւ Դպրեվանքի վերատեսուչ Շահէ եպիսկ.ի հետեւորդներու հետ Մեծ Սարայ գնաց եւ նախապէս տրուած ժամադրութեան համեմատ տեսակցութիւն ունեցաւ մարզպան կոմս տը Մարթէլի հետ, Լիբանանի ե Սուրիոյ Հայոց ազգային վիճակին, անոնց տեղաւորման եւ դպրոցներու պետական նպաստի մասին։

Չորս հայ համայնավարներու դատը

« Ազդակ »ի մէջ կը կարդանք (26 դեկտեմբեր).—

Անցած ամսուան հինգին, Պէյրութի մէջ չորս հայ համայնավարներ՝ Խաչիկ Թագմալեան, Յովհաննէս Յովնանեան, Գրիգոր Թօսունեան եւ Գարեգին Մոմճեան, Պաղեստինի վերջին դէպքերուն առթիւ թռուցիկներ ցրուած էին, որով բուռն յարձակումներ կը կատարուէին բոլոր օտարներու հասցէին եւ բանուորները կը հրաւիրուէին ապստամբութեան։

Այս չորս խառնակիչներու դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ անցած շաբաթ օր, խառն պատժական ատեանին առջեւ։ Դատավարութեան միջոցին Խաչիկ խոստովանեցաւ որ ինք ցրուած է այդ թռուցիկները, սակայն չէր գիտեր թէ՝ համայնավարական փրոփականտի յատկացուած են անոնք։ Իսկ միւս ընկերները բոլորովին ուրացան։ 12 վկաները բոլորն ալ կը յայտնէին թէ կը ճանչնան Խաչիկը, սակայն միւս երեքի մասին վկայողներ քիչերը եղան։

Ի վերջոյ դատարանը տուաւ իր վճիռը, երեք ամիս բանտարկութեան դատապարտելով Խաչիկը, իսկ անպարտ արձակելով միւս երեքը։

Պոլսոյ դատական պաշտօնատան հողերը եւ Ազգ. Մեծ ժողովը

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ շաբթու Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ ժողովին մէջ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, «Ատլիէ»ի հրկիզման առթիւ։ Այս առթիւ դատական փոխ–գործավարը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց պատահած կորուստներու մասին.—

Փրկուած են Եղեռնադատ ատեանին վերաբերեալ 153 թղթածրարներ, Պատժական Գ. Ատեանին պատկանող 1496 թղթածրարներ, հիմնական տետրակը, պարտքի 6 տետրակներ, որոշումի երկու քարթօններ, 1932 եւ 33 տարիներու վերաբերեալ որոշումներուն տետրակը, Պատժական Ա. Ատեանին 16 թղթածրարները, 16 հիմնական եւ պարտքի տետրակներ, 7րդ հարցաքննչութեան մէկ թղթածրարը, իրաւական Բ., Բ., Դ., Ե. եւ Զ. դատարաններէն 50 — 60 թղթածրարներ, առեւտրական 7րդ դատարանէն 1 թղթածրար, 2րդէն 4 թղթածրար, սնանկութեան ճիւղէն՝ 9 տետրակներ, բոլոր իճրաներուն պատկանող 9796 թղթածրարներ եւ իճրայի հաշուակալութեան վերաբերեալ 38 սնտուկի, 12 ընթացիկ հաշիւի եւ 45 օրուան (ժուռնալ) եւ օժանդակ տետրակներ։

Գործավարը աւելցուց թէ բեկորներու տակ գտնուող արկղներու դրամները եւ թղթածրարներն ալ ազատուած կարելի է նկատել, համաձայն մասնագէտներու յայտարարութեանց։ Այդ արկղներու մէջ կան հետեւեալ դրամները եւ արժեթուղթերը.—

Առեւտրական Ա. ատեանին պատկանող 3000 ոսկի եւ 1600 ոսկիի մուրհակներ եւ մաս մը թուղթեր, առեւտրական Բ. ատեանին պատկանող 500 ոսկի եւ 100 ոսկի արժէքով մուրհակներ, իրաւական (Հուգուգ) Ա. ատեանին պատկանող 110 ոսկի եւ մէկուկէս միլիոն արժէքով մուրհակներ, իրաւական Գ. ատեանին պատկանող 130 ոսկի եւ թուղթեր, իրաւական Ե. ատեանին վերաբերեալ 200,000 ոսկիի թուղթեր, իրաւական Զ. ատեանէն՝ 35 ոսկի եւ թուղթեր, սնանկութեան Ա. ճիւղէն՝ 70 ոսկիի կանխավճար եւ մէկուկէս միլիոն ոսկիի մուրհակներ եւ կարեւոր թուղթեր, սնանկութեան Բ. ճիւղէն՝ 268 ոսկի եւ մէկուկէս միլիոն ոսկիի մուրհակներ, դատարաններու դրամարկղէն՝ 2164 ոսկի եւ 3591 ոսկիի պաշտօնաթուղթ, 50 հինգը մէկնոց օսմանեան դրամաթուղթ, իճրայէն՝ 40,000 ոսկի, 1920 ոսկիի մուրհակներ, մաս մը գոհարեղէն, Սուլթան Ահմէտի հաշտարար ատեանի վերաբերող 770 ոսկի եւ մաս մը մուրհակներ։

Առեւտրական Ա. ատեանէն այրած են 12,000 աւելի թղթածրարներ, իրա-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆԸ

Դժուար չէ Դաշնակցականին ճանաչելը, երբ նոյն իսկ անծանօթ ես նրան. «Քայլք ոտից եւ գոյնք երեսաց յայտ առնեն զմանէ»: Լաւ դիտիր նրա քայլուածքը հեռուից, նա տարբեր կը քայլէ քան իր հայրենակից Հայը. ձեռները կը շարժէ, գլուխը բարձր է եւ կուրծքը ցցած, ոտքերը ամուր կը զարնէ գետնին եւ նրա կօշիկների կրունկները կը մաշեն փոխանակ թաթին: Նայէ քայլուածքին, ուղիղ կը քայլէ, ծուռ ու մուռ չի օրօրայ. երբեմն կը ցատկի, եւ բնաւ ձեռքերը ոչ յետեւին կը կապի՝ անգործ կալուածատէրի նման եւ ոչ էլ փորին՝ ծառայի նման. կը շարժի արագ եւ փոխանակ ոտքին տակը նայելու՝ հեռուն կը դիտէ. երբ օրը անձրեւոտ է եւ ցեխոտ՝ նա թրջուած է ոտից գլուխ, որովհետեւ հովանոց չի սիրէ, իսկ կրունկի ցեխը մինչեւ նրա մէջքը զարդարած է թէ՛ տաբատը եւ թէ բաճկոնը. նա զգուշութիւն չունի քայլելու տանն: Համեմատիր հեռուից այլ Հայու քայլուածքի հետ եւ իսկոյն հարիւրի միջից կը ջոկես նրան: Նրանք կ'օրօրան. զգոյշ կատուի նման թաթին կը քայլեն, ձեռքերը անպատշաճ չեն ցայի, համեստօրէն հարսի նման փորին եւ կամ աղայի նման մէջքին կը դնեն, անցորդին խոնարհաբար ճամբայ կուտան, ոտքի տակ կը նային, կարծես մի բան կը փնտռեն, ծանր են եւ դանդաղ՝ կարծես ոտքերի տակ հաւկիթ են կապած. յաճախ ձեռները գրպանը կը տանեն. եւ միշտ մտածկոտ հաշիւներ կ'անեն: Հեռուից կը տեսնես, որ մինը՝ տարբեր, միւսը տարբեր սոյի մարդիկ են, որ քեզի կուգան:

Մօտիկցան քեզի, լաւ նայիր դէմքերին եւ նորից մեծ տարբերութիւն կը տեսնես նրանց մէջ. թէկուզ երկուսն էլ մի հօրից, մի մօրից հարազատ զաւակներ լինեն, քոյր եղբայրներ: Դաշնակցականի դէմքը կը փայլի ծիծաղով, միւսինը՝ պատշաճութեան ձեւերով. մինը դիւրագրգիռ է եւ ըմբոստ. միւսը՝ խոնարհ եւ համբերող. մինը արտայայտութեամբ կ'ասէ. «է՜հ, բաւական է», միւսը կարծես կ'ասէ՝ «Հեզ գառը եօթը մայր կը ծծէ»: Մինը կ'ասէ «էլի՞ տամ», միւսը կ'ասէ՝ «մի բան տուր». մէկի դէմքը կ'ասէ՝ «ինչ որ կայ՝ էս է», միւսի դէմքը կը խօսի՝ «զուր մի նայէ, բան չես հասկնայ»: Նրանց դիմագծերը նոյնն են, բայց Դաշնակցականի հոգին պարզ հայելու նման է, իսկ միւսը՝ քօղարկուած պատուաի նման:

Ինչո՞ւ է այդպէս: Դրա պատասխանը մեզ տուած է 2000 տարի առաջ Աւետարանը՝ «քայլք ոտից եւ գոյնք երեսաց յայտ առնեն զմանէ»: Մեկնաբանութիւնը թողնենք գիտուններին, փաստը փաստ է:

Խօսիր նրանց հետ եւ կը տեսնես երկուսի միջեւ անդունդներ կան, երկուսը տարբեր դաստիարակութիւն ու տարբեր հասկացողութիւններ ժառանգած, թէկուզ երկուսն էլ մի տոնից լինեն ու մի վարժարան յաճախած:

Դաշնակցականը ինքն իրենը չէ, նա իրեն կը զգայ մի մասը ամբողջութեան, իր գոյութեան եւ էութեան բուն նպատակը իր կուսակցութիւնն ու իր հայրենիքն են. նրա «ինք»ը կը պատկանի հայրենիքին.— տարբեր է միւս Հայը. նրա «ինք»ը ինքն է. նա չունի զգացմունքն ամբողջականութեան, նրա համար ամբողջականութիւնը մի դիմակ է, որից օգտուելը իր իրաւունքն է. նա ինքն է աշխարհի կենտրոնը, եւ աշխարհը մի բարիք է իր վայելքի համար. դրանից առաջ կուգայ հակամարտութիւնը այդ երկու տիպի Հայերի միջեւ, մինը կ'ասէ՝ ես հայրենիքն եմ, միւսը կ'ասէ՝ հայրենիքը ես եմ:

Դաշնակցականը անհատականութիւն չունի, եւ այդ թերութեամբ հպարտ է ինքը, ինչպէս շարքերի մէջ կանգնած զինուորը կամ սպան.— նա իր եսը ձուլած է ամբողջականութեան եսի հետ եւ նա իրեն չի զգայ մինակ. նա կը զգայ իրեն ուժեղ եւ համարձակ, անհող՝ երկինքի թռչունի նման, ու խիզախ՝ ինչպէս փեթակից դուրս թռած մեղուն. նա գոհունակութիւն կը զգայ իր բոլոր քայլերի մէջ այն հաւատքով՝ թէ կը ծառայի ոչ թէ իրեն, այլ ընդհանրութեան, թէկուզ եւ իր եսը կործանուի դրանից: Մեղուների զոհաբերութիւնն ունի նա: Իր դժբախտութեանց թէ վայելքների մէջ, երբ նա զգայ թէ ինք մենակ է եւ ամէն ինչ իրեն համար է՝ կեանքը նրա համար ձանձրալի տաղտուկ կը դառնայ:

Դաշնակցականի համար սուտը, խաբերայութիւնը վախկոտութիւն եւ ստորնութիւն են, միւսի համար ընդհակառակն՝ դրանք պայքարի զէնքեր են եւ ճշմարտախօսութիւնը յիմարութիւն է: Դաշնակցականի համար աւանդութիւնը, բարոյականութիւնը պարտականութիւններ են եւ նա կը կարմրի եթէ շեղի դրանցից. միւս Հայի համար հակառակն է խպաւ՝ «բարոյականութիւնը մի ախոռ է, որտեղ էշերն են կապում», կը մտածէ նա: Եւ այսպէս ամէն բանի մէջ տարբեր են այս երկու Հայերը, հարազատ եղբայրներ, մի հօրից եւ մի մօրից ծնած: Մինը, տարբեր է, որովհետեւ Դաշնակցութեան աղբիւրից ջուր խմած եւ կերպարանափոխուած է, միւսը տարբեր՝ որովհետեւ հազար թշնամու քթից է ջուր ծծած:

Այս երկու Հայերին ի մի ձուլելը անհնարին է եւ վնասակար: Մինը պիտի թողել՝ որ մնայ հա՛յ դաշնակցական, միւսը՝ հայ քրիստոնեայ. ինքնին պիտի փոխուի այս վերջինը, երբ ստրկութեան շղթաները փշրուեն, երբ հայրենիքի օդը նա ծծի եւ Արագածի ջրերը խմի: Այն ժամանակ է որ կը ստեղծուի մի հայութիւն, ազնիւ եւ ազատ, պարզութեամբը մեր շինականի հոգիին, այնպէս, ինչպէս ճերմակ ճակատն է մեր Մասիսի: Դրան հասցնելու համար՝ Դաշնակցականի առաջ դեռ կան դառնութեան շատ բաժակներ. կան շատ գործեր, որոնք անսպառ ճիգ ու զոհաբերութիւն են պահանջում: Այս ձեւով է միայն, որ կը ստեղծուի մի Հայութիւն եւ մի Հայաստան:

«Ցուսաբեր»

ՌՈՒԲԷՆ

ԾԻԾԱՂ

Նկարիչը իր պզտիկ տղուն.

— Ինձ թռչունը լուր՝ տուաւ որ ներկերս խառներ էք:

— Հայրիկ, ինծի ալ օդանաւը լուր տուաւ որ թռչունը ստախօս է:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ԲԱՆԱԿԸ

ՄԷԿ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ.— Թուրքիոյ ազգ. պաշտպանութեան բոլոր ույժերը ենթակայ են մէկ բարձր հրամանատարութեան: Այս կարգադրութիւնը կը ձգտի ցամաքային, ծովային եւ օդային ույժերն խաղաղութեան ժամանակ պատրաստել՝ պատերազմի, եւ պատերազմի պարագային միացեալ ույժերով եւ բացարձակ հրամանատարութիւնով մը յաղթանակը ապահովել:

ԶԷՆՔ ԵՒ ՌԱԶՄԱՆԻՒԹ.— Անկախութեան պատերազմէն յետոյ, երկրին զանազան կողմերէն հաւաքուած թնդանօթներուն եւ զէնքերուն օգտագործելի վիճակ ներկայացնողները, խառնուեցան բանակի վերակազմութեան: Իսկ այն բոլոր արդիական զէնքերն ու անոնց վերաբերեալ պիտոյքները, որոնք երկրին մէջ պատրաստել կարելի չէր, դուրսէն գնուելով, բանակին պահանջը լրացուեցաւ: Զինուորական պահեստները լրացուած են ամբողջովին, եւ կրնան գոհացում տալ՝ մեծ սպայակոյտին զանազան ռազմաճակատներու վերաբերեալ յատակագիծին: Վերջին տասը տարուան ընթացքին ջանք թափուած է, որպէսզի բանակին հագուստ կապուստն ու բոլոր պիտոյքներուն նախանիւթերը տեղական ապրանքէ ըլլան, եւ երկրին գործարաններուն մէջ պատրաստուին ամբողջութեամբ:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ.— «Զինուորական գիտութիւն եւ Արհեստից բաժին»ը, հանրապետութեան հռչակումէն յետոյ հաստատուած է: Զինական կատարելութիւնները քննելու եւ փորձելու համար հիմնուած է «Գիտութեան եւ Արհեստից պաշտօնատուն» մը: Այս հաստատութեան մէջ կը գործեն բնագիտութեան, տարրալուծութեան, կազերու, դիմակի, փառօդի եւ զանազան պայթուցիկ նիւթերու աշխատանոցներ: Շինուած են նաեւ զինավարժութեան յատուկ փօլիկոններ:

ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆ, ԴՊՐՈՑ ԵՒ ԶՕՐԱՆՈՑ.— Էնկիւրիի մէջ, ազգ. պաշտպանութեան եւ Մեծ Սպայակոյտին համար, իրենց դերքին համապատասխան փարթամութեամբ մէկմէկ շէնքեր շինուեցան: Աւարտելու վրայ է պատերազմական վարժարանի հոյակապ շէնքը: Զինուորական քարտխագրութեան համար ալ առանձին մեծ շէնք մը շինուած է:

Հին զօրանոցները նորոգուած եւ պահանջին համաձայն նորեր կառուցուած են: Հոգ տարուած է որ բանակը արդիական կենցաղին եւ առողջապահական լաւ պայմաններու համապատասխան բնակարան ունենայ:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆ.— Դարուն զինուորական գիտելիքները կատարեալ մեթոտով եւ կարճ ժամանակամիջոցին կարենալ սորվեցնելու համար, պատրաստուած են մարզական եւ զինուորական կրթութեան ծրագիրները: Զգտում մը զինուորական ծառայութեան կրճատման, որպէսզի երկարատեւ պատերազմներու բերումով, աւերակուած երկրին վերաշինութեան եւ տնտեսական վերականգնումին համար, աշխատող բազուկներու պակասը մեղմացուի: Այս պատճառով, հետեւակազօրքի համար 18 ամիս, մնացեալ դասակարգերուն համար 2 տարի, եւ ծովային զինուորութեան համար 3 տարի ծառայութեան շրջան որոշուած է: Իսկ զինուորական շրջանակները այնպէս մը դասաւորուած են որ, զօրաշարժի պարագային կատարելապէս համապատասխանեն պատերազմական վայրերու դիրքին: Ասիկա պիտի նպաստէ զօրաշարժի ենթակայ բանակներուն արագ կեդրոնացման, եւ միւս կողմէ թոյլ պիտի տայ որ, իւրաքանչիւր զինուոր, կարելի եղածին չափ իր ծննդավայրին մօտիկ զօրամասի մը մէջ կատարէ իր պարտականութիւնը:

ԶՕՐԱՆՈՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ.— Անգրագիտութեան վերացման տեսակէտով ալ ակներեւ ճիգ մը կայ բանակին մէջ: Նոր տառերու ընդունելութենէն յետոյ մանաւանդ, զօրանոցները սկսած են կատարել նաեւ վարժարանի դեր: Հանրապետութեան առաջին եւ րեք տարիներու ընթացքին, կարդալ գրել գիտցող նորագիրներու թիւը եղած է 10 հազար, յաջորդ տարիներուն 45 հազար, իսկ վերջին տարիներուն բարձրացած է 60 հազարէն աւելի: Բանակ մտնող երիտասարդութեան, կարդալ - գրել սորվելէն յետոյ միայն ազատ արձակուիլը նպատակէտ ընդունուած է: Բաց ատի կ'ուսուցուին նաեւ հայրենագիտութիւն, առողջապահական գիտելիքներ, հաշիւ, անասնապահութիւն եւ ուրիշ շարք մը օգտակար ծանօթութիւններ: Երկրագործութեան մզում տալու նպատակով, բացուած է նաեւ գիւղատնտեսութեան դասընթացք մը՝ ցոյց տալու համար հին եւ նոր հողագործութեան տարբերութիւններն ու կիրարկուած նորութիւնները:

ՄԱՐՄՆԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Զինուորին մարմնակրթական ընդունակութեանց զարգացման եւ տոկունութեան բարձրացման համար զօրամասերու մէջ հիմնուած են մարզարաններ, ուր երիտասարդները իրենց ֆիզիքական կարողութեանց համաձայն եւ պարտաւորիչ կերպով կը հետեւին մարզական զանազան ճիւղերու: Այս կերպով, բանակը, կը ձգտի իր բովէն անցնող երիտասարդութիւնը ձեւաւորել եւ զայն հանրութեան ներկայացնել իբրեւ տիպար եւ օրինակելի անհատ:

ՍՊԱՅԻՑ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ.— Անկախութեան պատերազմէն յետոյ, սպաներուն մեծագոյն մասը իրենց ծանօթութեան շրջանակը ընդլայնելու, եւ պատերազմի միջոցին ձեռք ձգուած փորձառութիւնները տեսական հիմերու վրայ դնելու համար, հետեւած են զանազան դպրոցներու եւ դասընթացքներու: Զինուորական մասնագէտներ հայթայթելու նպատակաւ ալ Եւրոպա ղրկուած են բազմաթիւ ուսանողներ:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Բանակ մտած եւ մարզուելէ յետոյ արձակուած զինուորը, իր դասակարգին վերաբերեալ զէնքերուն գործածութեան տեսական եւ գործնական կողմերը լաւ մը իւրացուցած եւ զանոնք պատերազմի միջոցին հմտութեամբ կիրարկելու համար, անհրաժեշտ բոլոր ծանօթութիւններուն տիրացած է:

Վերջին տասնամեակի ընթացքին, Թուրք բանակը պատերազմի դաշտերէն քաղած իր փորձառութեանց վրայ աւելցուցած է նաեւ եւրոպական բանակներու փորձերն ու յառաջդիմութիւնները:

Բանակը քաջալերած եւ սորվեցուցած է նաեւ շարք մը անհրաժեշտ արհեստներ: Զօրամասերու եւ զինուորական հաստատութեանց մէջ բացած է առողջապահութեան, մեքենագիտութեան, անասնապահութեան, երկաթագործութեան, կառքի շինութեան, պայտարութեան, չարժավարութեան (շօֆէօր) եւն. դասընթացքներ:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Ընդհ. պատերազմին կռուի ձեւերուն վրայ բերած փոփոխութիւնները, զէնքերու արդիականացումը, գիտութեան արագ յառաջդիմութիւնն ու արդիական զանազան ըմբռնումները, ռազմավարութեան եւ կազմակերպական դրութեանց մէջ յառաջ բերած են մեծ փոփոխութիւններ: Բանակը տեսական եւ գործնական այս ծանօթութիւնները ձեռք ձգած է զինուորական հրատարակութիւններով: Այս նպատակով հրատարակութեան տուած են թրքական հին եւ կարեւոր արշաւանքներու ռազմավարական դրութիւնն ու թանկագին փորձառութիւնները, նորագոյն պատերազմները, եւրոպական ռազմաճակատները հիմնովին ուսումնասիրող պատերազմական պատմութեան յատուկ երկեր, զինուորական կրթութեան յատուկ հրահանգներ, ռազմավարութեան եւ զինուորական սպասարկութեանց յատուկ ուղեցոյցներ եւն.:

Այս գետնին վրայ, վերջին տասը տարուան ընթացքին, մեծամասնութիւնը 300—500 էջերէ բաղկացեալ 1750 երկեր հրատարակուած են, առանց հաշուելու պարբերականները: Երկրին պաշտպանութեան յատուկ սպայակոյտի քարտէսները ամբողջացած են, եւ քարտխագրութեան ճիւղը սկսած է ապահովել նաեւ միւս գործավարութեանց քարտէսի պահանջները: Օդանաւային լուսանկարներու միջոցաւ քարտէս պատրաստելու ձեւերն ալ առաջ կը տարուին:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ.— Բանակը հիմնուած է ամուր կարգապահութեան մը ոգիին վրայ: Մէկ դար առաջուան օրէնքներուն վրայ հիմնուած եւ այս օրուան ըմբռնումներուն անհամապատասխան դատական հին ձեւերուն փոխարէն, հանրապետական վարչաձեւին եւ անոր իրաւական եւ արդիական ոգիին համապատասխանող զինուորական ատեաններ եւ պատժական օրինագիրքեր պատրաստուած են: Այս ատեաններու մէջ այժմ կը գործեն ասպարէզէն հասած դատաւորներ: Ընդունուած է նաեւ հարցաքննիչ դատաւորի դրութիւնը: Սահմանափակուած են այս կարգի դատարաններուն իրաւասութիւնները: Դատավարութիւնը հրապարակային է, պատիժները բարեփոխուած են դարուն ոգիին համաձայն, եւ ծեծը արգիլուած որպէս պատժական միջոց:

ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԺՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԻ.— Երկարատեւ պատերազմներու բերումով, իրենց զինուորական յատկութիւններն ու կարողութիւնները կորսնցուցած կենդանիները բաժնուած են կարօտ գիւղացիներու: Բանակը կենդանիի պահանջը լրացուցած է մասամբ երկրէն եւ մաս մըն ալ արտասահմանէն ներածելով: Բայց նկատելով որ ներածումները կը վնասեն ազգ. տնտեսութեան բարձրացման ճիգերուն, ձեռնարկուած է ձիերու ազնուացման, եւ տասը տարուան ձեռնարկներուն շնորհիւ կարելի եղած է բանակին ծանր աշխատանքներուն տոկացող կենդանիներ հասցնել: Միւս կողմէ զինուորական անասնաբոյժները, մանրէաբանութեան եւ ներարկումի շնորհիւ, կրցած են առաջքը առնել՝ երկրին տնտեսական ծանր կորուստներ պատճառող՝ կենդանիներուն տարափոխիկ հիւանդութեանց:

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ.— Զինուորներու առողջական վիճակին բարելաւման եւ տարափոխիկ հիւանդութեանց արգելք հանդիսանալու համար, գիտութեան բոլոր միջոցները կիրարկուած են: Նախ հանրապետական շրջանին հետ բաղդատելով զինուորական հիւանդանոցներու մէջ մահերու թիւը հիւանդանոց մտնողներու քանակը կէս առ կէս նուազած է:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ.— Նախապէս զինուորական գործարանները Պոլիս կը գտնուէին: Անկախութեան պատերազմի ընթացքին, բանակին պիտոյքներուն նորոգութեան համար, Էնկիւրիի մէջ հիմնուեցան զինուորական գործարաններ: Այս զինարաններուն ի վերջոյ տրուեցան արդիական ձեւեր: Երկարատեւ պատերազմի մը պարագային, բանակին զէնքն ու ռազմանիւթը բաւարարող զանազան զինարաններ ալ շինուեցան երկրին ամէնէն ապահով վայրերուն մէջ: Այս գործարաններուն մէջ կը պատրաստուին նաեւ, մասամբ, պետական երկաթուղիներու յատուկ երկաթ գիծեր:

ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— Զինուորական քարտիսագրութեան նոր զարկ մը տալու առաջադրութեամբ, 1922ին Էնկիւրիի մէջ հիմնուեցաւ Քարտիսագրութեան ընդհ. Տնօրէնութիւն մը: Այս ձեւով, արհեստագիտական ամէն կատարելութիւններով օժտուած «քարտիսագրութեան ընդհ. տնօրէնութիւն»ը տասը տարուան ընթացքին մէկ երկու հազարերորդ քարտէսի մը թերթերը սրբագրելով, մէկ քսանեւհինգ հազարերորդ քարտէսի վրայ սկսաւ աշխատիլ:

Ցատակագիծերուն ճիւղը, պատրաստեց հանրապետութեան կեդրոնին եւ կարգ մը կարեւոր քաղաքներու յատակագիծը: Ֆօթօմէթրի բաժինը՝ աշխատիմասնագէտներու պատրաստութեան: Ծովային լրացնելու վրայ է ծովեզերքներու քարտէսը:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Հանրային պարտէզին մէջ.

— Իմ հոս գալ նստիլս անհանգիստ ըրաւ կ'երեւի ձեզ. ինչո՞ւ նստարանին մինչեւ ծայրը ընկրկեցաք, իմ չնիկս մարդ չի խածներ:

— Աստը վստահ եմ, բայց ձեզի համար հեռացայ:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (27)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Իսկ երրորդն էր չէթէճութենէ աւելի զինուորական գիտութեան կարեւորութիւն ընծայող Թալէաթ պէյը: Այս սպաներէն զատ, Ռիզա պէյի չորրորդ սպայ մը ղրկած էր Պոլսոյ կեդրոնի հրամանատար Խալիլ փաշան: Այս անձը, ըստ իր յայտարարութեան, զինուորութենէ արտաքսուած էր՝ առանց որ եւ է յանցանք ունենալու: Հիմա, պատերազմի ընթացքին իր ցոյց տալիք օգտակարութեան համաձայն, իր աստիճանը պիտի վերստանար: Այս չորս սպաները Արհաւի գալէն վերջ, տեղականթէշքիլաթին կցուած էր նաեւ նախապէս պահեստի սպայից վարժարանէն շրջանաւարտ Իհսան էֆէնտի անուն մէկը: Ընկերներուն յայտարարութեանց համաձայն, այս Իհսան էֆէնտիին հետ կար նաեւ պահեստի ենթասպայ մը. չէր հասկցուած թէ այս անձը զինուորականութեան հետ կապ ունէ՞ր թէ ոչ:

Գալով չէթէներուն, ընդհանրապէս բոլորն ալ կազմուած էին Ռիզէի շրջականները շրջագայող յէլուգներէն: «Սոֆալը Միթէսարրֆ» անունով մեր յիշած եւ Տրապիզոնի կուսակալ նշանակուած Ճէմալ Ազմի պէյ, լեռները գտնուող հրոսակներուն լուր ղրկած ու անոնց հաղորդած էր թէ ճիշդ չէ հրոսակութիւնը շարունակել այն շրջանին երբ հայրենիքը վտանգ մը կ'անցընէ, թէ պէտք է անձնատուր ըլլան եւ ծառայեն երկրին, եւ եթէ յանձնուին, կառավարութեան կողմէ ներման պիտի արժանանան, իսկ հակառակ պարագային կառավարական զօրութիւնը զիրենք անպայման հպատակեցնելու պիտի յաջողի:

Այս լուրին վրայ, հրոսակները հետզհետէ Արհաւի եկած եւ «ներման արժանացած» էին՝ Թէշքիլաթի մէջ առնուելով:

Այս հրոսախումբերէն մէկուն պետը, սակայն, Արհաւի չեկած լուր ղրկած էր թէ խօսակցիլ կ'ուզէ: Ասոր վրայ, Նայիլ պէյն ու ոստիկան զօրքի հրամանատար Քահրաման պէյ կէս գիշերին՝ Ռիզէի լեռներուն միջեւ՝ որոշուած վայրը երթալով այդ պետին հետ խօսած ու հասկցուած էին: Այս հրոսապետը մեծ հոգ մը ունէր: Նայիլ ու Քահրաման պէյերուն հետեւեալ ձեւով հասկցուցած էր իր լեռ ելլելուն պատճառը.

— Ես չըմբոստացայ կառավարութեանս դէմ: Ասանկ բան որ եւ է ատեն չանցնիր միտքէս: Ես՝ բոլոր գիւղացիներուն նման՝ գործերովս կը զբաղիմ: Նեղն ըլլալով՝ տուրքերս ատենին չկրցայ վճարել: Օր մը, հարկահաւաքը եկաւ եւ գրաւեց արտ վարող եզներս: Բայց ասոնք բաւական չէին՝ տուրքերը վճարելու համար: Պաշտօնեան տունս ալ մտաւ: Նայեցաւ չուրջը եւ աչքը յառեց պատէն կախուած «մարթին» հրացանին որ տեղական էր եւ մեր ընտանիքին մեծ յիշատակը:

— Եթէ ինծի նուիրես այս զէնքը՝ ապրանքներդ չեմ ծախեր, ըսաւ:

Ու ես պատասխանեցի.

— Այդ «մարթին»ը հօրմէս մնացած է ինծի. չեմ կրնար տալ: Պաշտօնեան բարկացաւ. ժողվել տուաւ կահ - կարասիս ու միւս կողմէ՝

— Պիտի տեսնես թէ քեզ ինչ վիճակի պիտի մատնեմ, ըսելով՝ սպառնաց:

Ասոր վրայ խլեցի զէնքը, եւ, այն զէնքով, որուն աչք տնկած էր, զինքը սպաննելէ վերջ լեռ փախայ: Անկէ ի վեր անտուն ու անապաստան կը թափառիմ: Եթէ երկրին մէջ այլեւս այսպիսի անարդարութիւններ ի գործ պիտի չդրուին, ես պատրաստ եմ լեռներէն իջնելու, մտնելու Թէշքիլաթի մէջ, եւ երկրիս սիրոյն կամ զոհ եւ կամ «կազի» ըլլալու: Բայց, կը յանձնուիմ, եթէ զիս նախապէս ապահովէք:

Նայիլ եւ Քահրաման պէյերը, հրոսապետին այս գանգատները լսելէ վերջ, զինքը ապահովցուցած էին թէ յառաջիկային ոչ ոք պիտի դպի իրեն, եւ հրոսապետն ալ յանձնուած էր:

Այդ հրոսապետին միջոցաւ, շրջականները թափած միւս հրոսակները եւս հաւաքուեցան եւ բոլորն ալ Արհաւի ղրկուեցան՝ Թէշքիլաթի մէջ մտնելու համար:

Այս կերպով, չէթէական կազմակերպութեան ծառայելիք քանի մը հարիւր հոգի հաւաքուեցան Արհաւիի մէջ: Ասոնց ապրուստը կը հայթայթուէր նպաստի ձեւով: Սկսելով Տրապիզոնէն, մինչեւ Արհաւի՝ ամէն կողմէ խորոված եւ այլ ուտելիքէն, տեսակ, գլխարկ եւ այլ իրեր կը ղրկէին:

Ծովեզրը՝ ճշդուած կայաններու մէջ հաւաքուած այս իրերը կանոնաւորաբար կը ղրկուէին Արհաւի: Թէշքիլաթը Մախսուսէի ծառայութեան առնուած Տրապիզոնի եւ Լազիստանի նաւակները այս գործին կոչուած էին: Այդ միջոցին Տրապիզոնի եղերքները երկու շոգեշարժ մակոյկներ փորձեր կ'ընէին: Ասոնք եւս առնուած էին Թէշքիլաթի հրամանին տակ, որպէսզի գործածուին առաքումներու: Մակոյկներուն համար անհրաժեշտ քարիւղն ու [illegible]ը Տրապիզոնէն կ'ուղարկէին:

Այս գործերու կանոնաւոր ընթացքը արդիւնք էր Տրապիզոնի կուսակալ Ճէմալ Ազմի պէյի տիւ եւ գիշեր թափած ճիգերուն: Անոր այս գործունէութիւնը վարակած ըլլալով շրջակայ գայմագամներն ու միւթէսարրֆները, ամէն կողմ ձեռք ձեռքի կ'աշխատէին եւ, նպաստ հաւաքելով, կը հաղուեցնէին ու կշտացնէին Թէշքիլաթ Մախսուսէի անդամները:

Այդ միջոցին Խոփէի հիւսիսային կողմը, սահմանին շատ մօտ, Պալըքլը գիւղին մէջ դէպք մը պատահած էր: Սահմանի ռուս զինուորները յարձակած, մինչեւ Պալըքլը եկած, մեր զինուորներէն մին սպաննած եւ, ըստ շրջած զրոյցին, մէկ երկու գիւղացիներ ալ բռնի Ռուսիա տարած էին: Ասոր վրայ, Պալըքլը ղրկուած էր «ափի մէջ չսեղմուող» Իհսան պէյը 80 հոգինոց կամաւորներու խումբով մը՝ այդ շրջանի սահմանաբնակ գիւղացիութեան օգնելու եւ սահմանի ջոկատը զօրացնելու համար:

Այս ջոկատին, աւելի ճիշդ՝ չէթէին զինումը շատ դիւրին չէր. որովհետեւ Թէշքիլաթը Մախսուսէի համար ղրկուած զէնքերը շատ այլազան էին: Մաս մը՝ գերման բանակին առաջին անգամ գործածած «մաւզէր»ներէն, մաս մըն ալ թուրք բանակին առաջին անգամ գործածած «մաւզէր»ներէն եկած էր: Ցետոյ՝ Թուրքեւռուս պատերազմին Ռուսերուն դէմ պաշտպանութիւն մը ապահովող հին «Մարթին - Հանրի» զէնքերէն մաս մը ղրկուած էր:

(Շար.)

ՀՕԿԻՆ ԽԱՂՔՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ooooo

«Հայրենիք» խմբագրականով մը կը պատմէ (17 դեկտ.)․

— «Ամերիկայի Հօկի ներկայ վարիչները չափազանց անհանգստացած են այն զգայացունց մերկացումներէն, զոր սակէ քանի մը շաբաթ առաջ «Հայրենիք»ի մէջ ըրին խումբ մը բողոքող Հօկճիներ՝ հրատարակութեան տալով Հօկի վերջին պատգամաւորական ժողովին իրենց ներկայացուցած ամբաստանագիրը։

Այս գրութիւնը սակայն միակը չէր։ Անկէ առաջ ալ Ֆիլատելֆիոյ «Կրունկ» թերթին մէջ լոյս տեսաւ Հօկի Նիւ Եորքի մասնաճիւղի մէկ կոչը, ուր բուռն յարձակումներ կային Հօկի ղեկավարներու հասցէին։ Անկէ զատ Հօկի նախկին քարտուղար Մ. Գարեան հրապարակ եկաւ «Հայրենիք»ի մէջ իր ծանօթ հրաժարական — կոչով՝ ծանր մեղադրանքներ ուղղելով Հօկը ներկայիս վարող համայնավարներու քլիքին դէմ։

Կատաղի ընդվզումի այս բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան, որ Հօկը Ամերիկայի մէջ կ՚ապրի սուր տագնապ մը, թերեւս իր հոգեվարքը։

Գաղափար մը տալու համար այն մասին, թէ ի՛նչ ողբալի պատկեր կը ներկայացնէ Հօկը այս պահուս Միացեալ Նահանգներու մէջ, աւելորդ չենք նկատեր մէջ բերել բողոքող Հօկճիներու հետեւեալ խիստ ուշագրաւ խոստովանութիւնները.—

«Փաստ է որ նախապէս գոյութիւն ունեցող մասնաճիւղերէն ոմանք ամբողջովին քայքայուած են. ոմանք մէկ երկու անդամ եւ թղթակից – քարտուղար ունենալով՝ մասնաճիւղի անունն ալ կը շարունակեն պահել. ոմանք 50–75 առ հարիւր կորսնցուցած են անդամներուն թիւը։ Նիւ Եորքի պէս հսկայ գաղութ մը ներկայացնող հայութիւնը Հօկի մէջ ունի 20–30 իրական կամ անուանական անդամներ։ Նիւ Ջըրզին իր բազմաթիւ հայաշատ քաղաքներով՝ ոչ մէկ մասնաճիւղ։ Մինչդեռ Նիւ Եորք տարիներ առաջ կը ներկայացնէր 150–175 հօկիստներ։ Նոյն համեմատութեամբ նաեւ միւս նահանգներու մէջ։ Քալիֆորնիան ողբալի պատկեր մը կը պարզէ. Լոս Անճելըսը 200 անդամներու փոխարէն պահած է 15–20, Սան Ֆրանսիսքօն հազիւ նոյնչափ, իսկ Ֆրէզնօն՝ գրեթէ ոչինչ»։

Իսկ թէ ինչո՞ւ Հօկը, որ սակէ քանի մը տարի առաջ, մանաւանդ իր սկզբնական շրջանին, բաւականին նուաճումներ ըրաւ ամերիկահայ գաղութին մէջ, այժմ այսքան դահավէժ անկումի ենթակայ է, միանգամայն պարզ կ՚ըլլայ, եթէ միայն վեր առնենք այն փաստերը, զոր հրապարակ հանեցին Հօկէն հեռացող պարոնները։

Առաջին ընդվզեցուցիչ իրողութիւնն այն է, որ Հօկը ուղղակի կը գտնուի Ամերիկայի կոմունիստական կուսակցութեան հակակշռին տակ։ Ասիկա կը նշանակէ, թէ Հայաստանի շինարարութեան օգնելու կոչուած կազմակերպութիւնը իր բարոյական եւ նիւթական միջոցները կը գործածէ օտար կուսակցութեան մը կամքին եւ ցուցմունքներուն համաձայն, եւ թէ Հօկի անդամներն ու համակիրները փաստօրէն ի վիճակի չեն դրամ հայթայթելէ աւելի դեր մը կատարել։ Ասիկա կը նշանակէ նոյնպէս, թէ Հօկի համայնավար վարիչները՝ փոխանակ Հօկին նպաստող հասարակութեան վրայ յենլու՝ կը յենուն ամերիկեան կոմունիստ կուսակցութեան վրայ, եւ որովհետեւ վերջինս ծանօթ չէ հայ իրականութեան, կ՚ընեն իրենց ուզածն ընել, զիրենք իսկ պահող հասարակութեան քթին խնդալով։

Երկրորդ պարագան այն է, որ «անկուսակցականութիւն» խաղցող Հօկը այժմ արդէն դարձած է զուտ բոլշեւիկեան կազմակերպութիւն մը եւ անոր գլուխ կանգնած խմբակը հո մղած է ու կը մղէ Հայաստանի շինարարութեան օգնել ուզող գրեթէ բոլոր տարրերը, բացի բոլշեւիկներէն։ Նոյն իսկ Ռամկավարներն ու Հնչակեանները հարկադրուած են ու կը հարկադրուին հեռանալ Հօկէն։

Երրորդ՝ Հայաստանի շինարարական ձեռնարկներուն համար Հօկի մասնաճիւղերու միջոցով հաւաքուած գումարները մեծ մասով կը վատնուին Ամերիկայի մէջ իսկ բոլշեւիկեան պրոպականտով զբաղող անձերու եւ բոլշեւիկեան պրոպականտ վարող թերթերու վրայ։ Բողոքող Հօկճիներու տուած տեղեկութեանց համաձայն, միայն անցեալ տարի Հօկը Ամերիկայի մէջ վատնած է 4,500 տոլար, փոխանակ այդ դրամով մեքենաներ գնելու եւ ղրկելու Հայաստան, համաձայն եղած խոստումին։

Չորրորդ՝ Հօկը, բողոքող Հօկճիներու իսկ վկայութեամբ, «կը հալեցնէ վերաշինացներու աղբիւրներէն եկած գումարները»։ Ան փորձ ըրած է նոյն իսկ ձեռք անցընելու ներգաղթի համար հաւաքուած գումարները։

Հինգերորդ՝ Հօկը (խօսքը միշտ գիտէք վարող ներկայ քլիքի մասին է) կը վատնէ նոյն իսկ անհատներու կողմէ իրեն պահ տրուած գումարները, ինչպէս որ, օրինակ, վատնուած է Սարգիս Տէրտէրեանի յանձնած 3,700 տոլարին հետ, որմէ վերջինս ահագին դժուարութիւններով կրցած է հազիւ ստանալ 1000 տոլար միայն։

Վեցերորդ՝ երբ Հօկի մէջ գործող համայնավարներէն մէկը կամ միւսը զեղծումներ կը գործէ, Հօկի գլխուն նստած քլիքը, փոխանակ զանոնք պատժելու, ընդհակառակը կ՚աշխատի պաշտպանել զանոնք՝ հալածելով զեղծարարները մերկացնող անձերը։

Եւ, վերջապէս, եօթներորդ՝ Հօկի վարիչ բոլշեւիկ խմբակը, հաւատարիմ իր կուսակցութեան բռնի ուժի պաշտամունքին, զինքը քննադատող կամ իր մութ արարքներուն դէմ բողոքող Հօկճիներուն հետ սովորութիւն է ըրած խօսիլ ծեծով, սպառնալիքով եւ հայհոյանքով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ooooo

Պետական Հրատարակչականը լոյս ընծայեց Լէնինը եւ արուեստը ժողովածուն, որու մէջ ամփոփուած են Լէնինի գրած յօդուածները արուեստի մասին։

Շուտով հրապարակ կը հանուին նաեւ Ազրպէյճանի եւ Վրաստանի գրականութեանց ծաղկաքաղ ժողովածուները, իւրաքանչիւրը մօտ 200 էջ։

Նոյն շարքէն, առանձին հատորներով պիտի հրատարակուին նաեւ Ուկրայինայի եւ Ռուսիոյ գրողներուն գործերը։ Այս շարքէն, յաջորդաբար պիտի հրատարակուին Ռուսիոյ բոլոր ժողովուրդներուն գրականութեանց նուիրուած ծաղկաքաղներ։

Լոյս տեսաւ Նար–Դոսի երկերու ժողովածուին առաջին հատորը։ Ցանուարի վերջերը լոյս կը տեսնէ երկրորդ հատորը։ Իսկ երրորդ եւ չորրորդ հատորները՝ մինչեւ տարեվերջ։ Առաջին հատորը տպուած է Պետական Հրատարակչականին Մոսկուայի տպարանին մէջ։

Լոյս տեսած են նաեւ Օսկար Երամբերգի Զենակալ պատմուածքները, Անտէրսընի Պելլէ–Նուաճողը։

Հայաստանի գրողներու Միութեան վարչութիւնը վերակազմուեցաւ ընտրութեամբ Դ. Սիմոնեանի, Ալազանի, Մելիքսէթեանի, Գ. Մահարիի, Ս. Զօրեանի։

Տպագրութեան յանձնուած է Քանաքեռի ելեկտրակայանի շինութեան նուիրուած հատոր մը, որուն մէջ յօդուածներ ունին ճարտարագէտ Մէլքէր, Դ. Դեմիրճեան, Գ. Մահարի, Արազի, Վ. Նորենց եւ ուրիշներ։

ՆՈՒՌՆՈՒՍԻ ՀԱՆՔԵՐԸ

Շատ ենք գրած Նուռնուսի լօռաքարի հանքերուն մասին։ Հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը քաղենք Ա. Չիլինկիրեանի յօդուածէն.—

Նուռնուսի հանքերը կը տարածուին Արզնիի խճուղիէն 7 քիլոմէթր դէպի հարաւ, Զանգի գետին ձախ կողմը։ Հանքերուն այն մասը, որ կը շահագործուի ներկայիս, կը տարածուի Աբշիղարայի ձախ եւ աջ եզերքներուն վրայ։ Հանքավայրին աչքակողմեան մասին հետազօտումը կարելի է ըսել թէ աւարտած է լիովին եւ սկսած՝ շահագործումը։ Մինչեւ հիմա հետազօտութիւնները այդ երկու մասերուն մէջ երեւան հանած են լօռաքարի (diatomite) 60,000—65,000 տակառաչափ պաշար։ Հետազօտութիւնները կը շարունակուին դեռ։ Լօռաքարի հանքեր կը գտնուին նաեւ Զանգիի ձախ ափին, Արզնիի բնարուժական կայանին ճամբուն վրայ, Արզնիի ձորին մէջ, Ճաթղան գիւղին շրջակայքը։ Այս շրջանին մէջ գտնուած հանքերը, իրենց շերտերուն դասաւորումով, ցոյց կուտան, որ կը կազմեն Նուռնուսի հանքերուն շարունակութիւնը։

Բոլոր այս պարագաները նկատի ունենալով, անհրաժեշտ համարուեցաւ շարունակել հետազօտութիւնը մինչեւ այս շրջանը, պարզելու համար լօռաքարին ամբողջական պաշարը։ Այդ աշխատանքին յատկացուեցաւ 35,000 րուբլի։ Քննութիւնները պիտի կատարուին Արզնիի, Ճաթղանի շրջակայքը, Նուռնուսէն դէպի Արզնի տանող խճուղիին մօտակայքը։

Նուռնուսի լօռաքարը որակով բարձր արժէք ունի, որովհետեւ գայլախազ կը պարունակէ 89—98 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Ասկէ զատ մէկ խորանարդ սանթիմէթր հանքի մէջ լօռաքարին քանակը շատ աւելի է քան այլ հանքերու մէջ։ Նուռնուսի լօռաքարը կը պարունակէ նաեւ երկաթ մեծ համեմատութեամբ, այս պատճառով կը նուազի իր որակային արժէքը։ Երկաթի միջին համեմատութիւնն է 1,2—2,3 առ հարիւր, իսկ լաւագոյն շերտերու մէջ, ուր գայլախազը գերակշիռ է, երկաթին համեմատութիւնն է 0,2—0,5 առ հարիւր։

Նուռնուսի հանքավայրը շահագործման մէջ դրուած է 1931ին։ Առաջին երկու տարիներու ընթացքին, ներքին շուկայի պահանջներուն համար տրուած է տարեկան 3000 տակառաչափ լօռաքար։

Լօռաքարը կը գործածուի շաքարի գործածութեան մէջ իբրեւ զտարար։ Կը գործածուի նոյնպէս ապակիի պատրաստութեան, յախճապակեայ առարկաներու եւ անօթներու շինութեան, ինչպէս նաեւ մետաղեայ առմաններ եւ գործիքներ յղկելու եւ փայլեցնելու համար։ Կը գործածուի նոյնպէս ուժանակի խմոր պատրաստելու համար։ Դարձեալ, լօռաքարը կը գործածուի նոյնպէս իբրեւ շինութեանց նիւթ, միջնապատերու շինութեանց մէջ, որովհետեւ ձայնի վատ հաղորդիչ է։

Այս տարի կը պահանջուէր 700 տակառաչափ լօռաքար։ Ներքին շուկային պահանջը աճած ըլլալով, ծրագրուեցաւ հանքին արտադրութիւնը բարձրացնել մինչեւ 1000 տակառաչափ, ապա մինչեւ 3000։ Տեղական շուկային տրուած է 9 ամսուան մէջ 2478 տակառաչափ։

Հանքին արտադրութիւնը կ՚ընթանայ ըստ ծրագրի, բայց Երեւան փոխադրելու գործն է, որ կը կաղայ։ Տեղափոխուած է ընդամէնը 1200 տակառաչափ։

Նուռնուսի լօռաքարը, իր որակային բարձր արժէքով, ունի արտածելի ապրանքի կարեւորութիւն։ Մըտածուած է արդէն այս մասին, թէեւ աշխատանք չէ տարուած։ 1933ին որոշուած էր տալ 2000 տակառաչափ արտածելի լօռաքար, պայմանով որ գայլախազին համեմատութիւնը 88 առ հարիւրէն նուազ չըլլայ, երկաթին համեմատութիւնը՝ 1 առ հարիւրէն աւելի, ջուրին համեմատութիւնը՝ 10 առ հարիւրէն աւելի։ Դժբախտաբար չորցնելու գործը արագ չքալեց, եւ արտածումի ծրագիրը ձախողեցաւ։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի 15ԱՄԵԱԿԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

ՖԻԼԻՊԷ, 25 դեկտ. (Յառաջ).— Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան տասնըհինգամեակը հոս տօնուեցաւ երէկ, զինուորական ակումբի ընդարձակ սրահին մէջ։ Խուռներամ բազմութիւն մը ներկայ էր։

Բացումը կատարուեցաւ երգչախումբին կողմէ, որ երգեց «փող ու ճոկան»ը եւ «Ցառաջ Նահատակ»ը ընկ. Կ. Փափազեանի ղեկավարութեամբ։ Պարիկ մը անուշիկ ու նոնոշիկ ձեւով արտասանեց Մ. Նալբանդեանի «Մանկութեան օրերը»ը։ Կայտառ աղաս մարզանքներ ըրին ու բուրգեր կազմեցին։ Հաճելի էր սպարկներու պարը՝ պալիկներով։ Սկաուտները եւս աղաս մարզանքներ ըրին, իսկ բուրգեր կազմեցին մարզիկներ։ Վերջին բուրգին, երբ մարզիկ մը վերեւէն կը պարզէր պուլկարական ու հայկական դրօշները, ամբողջ սրահը թնդաց որոտընդոստ ծափահարութիւններէն՝ կրկնութիւն պահանջելով։ Բուրգերն ու մարզանքները կը վարէր Պ. Նշան Դաւիթեան։

Օրուան առթիւ բանախօսեց Պ. Թ. Արզումանեան։ Բանախօսը նախ ուրուագծեց այն պայմանները, որոնց մէջ ծնունդ առաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւ բնորոշեց անոր հետապնդած նպատակները։ Խուռներամ բազմութեան մը ներկայութիւնը նկատեց ապացոյց մը անոր վայելած ժողովրդականութեան ու մարզիկներուն թելադրեց քալել գծուած ուղիով՝ մինչեւ վերջնական հանգրուանը։

Տասնըհինգամեակի առթիւ ուղերձներ ըրին պուլկար մարզանքի ուսուցիչներու ներկայացուցիչները, նահանգային մարզական մարմնի ներկայացուցիչը՝ Պ. Խաչօ Պօղոսեան եւ տեղւոյս Ֆրանս. քոլէժի մարզանքի ուսուցիչը, որոնց պուլկարերէն լեզուով պատասխանեց ընկ. Թ. Արզումանեան։

Ցետոյ ցոյց տրուեցաւ կենդանի պատկեր մը,— փողոցի լակոտներ, որոնք փողոցի մը պատին տակ դրամով կը խաղան ու կը գզուըտին, իսկ անդին արդէն կոյր մը կ՚առաջնորդեն։

Հանդէսը փակուեցաւ «բարձրացիր, բարձրացուր» խմբերգով, որուն խօսքը գրի առած է տեղւոյս Մխիթարեան վարժարանի տնօրէն Հ. Հ. Ոսկեան, իսկ զայն եղանակաւորած է Պ. Ս. Պալթաեան։

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԷՏՔ Է ՍԹԱՓԻԼ

oooo

Թեհրանի «Ալիք»ը կը չեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 դեկտ.)․

— «Անկազմակերպ, բոյլ, մասամբ հալածական, բազմութեամբ թափառական կամ ձուլման ենթակայ մի խախուտ կացութեան մէջ է գտնւում արտասահմանի հայութիւնը։

Էական պատճառներից մէկը այն իրարամերժ փոխադարձ խորը ատելութիւնն է, որ իր տիրապետութիւնն է տարածել համարեա բոլոր հայ գաղութների ներքին կեանքի վրայ։

Կոյր եւ անմտօրէն յամառ մի հակամարտութիւն, որ հայ բեկորների կեանքն է խանգարել, երբեմն դարձել։ Եւ ամէն օր նոր հարուածներ է տեղում կարծես աւելի եւս կորացնելու համար աստանդական հայ թիկունքները։

Եւ ո՞րքան բազմաթիւ են ներքին բախման պատրուակները։ Հայութեան թշնամիները նորանոր հարցեր են հրահրում, որպէսզի փոխադարձ ատելութիւնն աւելի խորանայ։ Հոսանքների մէջ բացուած անջրպետն աւելի լայնանայ, ընդարձակուի։

Որպէսզի պայքարն այլանդակ ձեւեր ընդունի եւ հայութիւնը ներկայանայ միայն բացասական յատկանիշներով՝ խռովարար եւ անվստահելի մի տարր։ Որպէսզի նա ատելութեան առարկայ եւ անցանկալի դառնայ տուեալ վայրերի կառավարութիւնների համար։

Ցետին այդ նպատակներն իրագործելու միջոցները չեն պակասում։

Անտեղի մտահոգութիւն պատճառել հիւրընկալ կառավարութիւններին, ուղղակի եւ անուղղակի կերպով նրանց միջամտութիւնը հրաւիրել հայ ներքին հարցերի լուծման համար, միշտ զրգռեցնել նրանց, ձանձրացնել եւ վերաբերմունքը փոխել։

Հայութեան տականքները անորակելիօրէն ցած են եւ այս մարզում։

Այս պահին, երբ ազգերն ինքնամփոփման տենդով բռնուած, իրենց բովանդակ ոյժերն են կեդրոնացնում — հայ կեանքում պատմական չարիքն է երեւան գալիս իր կործանարար բոլոր միջոցներով։

Ճակատագրական մի երեւոյթ է կարծես կրկնւում։ Հայ անցեալ կեանքի մանրանկարները են պատկերացնում իրենց այլանդակ կերպարանքով, իրենց չարաղէտ հետեւանքներով։

Այժմեան փորձերն ու փորձանքները ոչ դաս եւ ոչ խրատ են եղել։

Ո՞ւր է տանում մեզ այս վիճակը։

Կորուստ եւ միայն կորուստ։

Պէտք է սթափուել»։

ԿԱՆՈՒԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ)

ooooo

ՅԱՆԿ ԹԻՒ 11

ՔՐԻԽԱՍ, Գալուստ Խուրշիտեան։
ՍԷՆ ԺԵՐՕՄ (Մարսէյլ), Յովհաննէս Սիմոնեան։
ՊՈՆՏԻ, Յարութիւն Պալեան։ (Բ. վճարում)։
ՓԱՐԻԶ (5), Մովսէս Դանիէլեան։
ԼԸ ՄԱՆ, Դաւիթ Զաքալեան։
ՌԸԹԷԼ, Գար. Սարգիսէքեան։
ՊՈՒՐԺ, Հ. Եազըճեան։
ՇԱՎԻԼ, Միսաք Սարգսեան։
ՊՈՆՏԻ, Մկրտիչ Մեզպուրեան։
ՌՈՒԷՅ, Հրանտ Մկրտիչեան։
ԼԻՈՆ, Թագւոր Այվազեան։
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Յարութիւն Պուճիկեան։
ՓԱՐԻԶ (19), Գառլօ Ազեան։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Բ. Գուշտալեան։
ՍԷՆ ԺԷՆԻ ՎԱԼԱՍ, Օր. Մարի Անէմեան։
ՆԻՍ, Պարգեւ Պէրպէրեան։
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Պ. Օ.
ՓԱՐԻԶ (15), Տիկ. Բէկլարեան։
ՓԱՐԻԶ (11), Կ. Կուստիկեան։
ԱՆԻԷՌ, Ժան Ղօնչէկիլեան։
ՓԱՐԻԶ (9), Միհրան Մինասեան։
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խաչատուր։
ՓԱՐԻԶ, Սաֆօ Յակոբեան։
ՌՈՒԷՅՍ ՎԱՍԷ, Յովհաննէս Պիլէմճեան։
ՔՐԷՕԶՕ, Թ. Տէմիրճեան։
ՄՕՆԹՐԻՕՅԼ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Վահէ Փամփուքճեան։
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Յակոբ Զավուշեան։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 դեկտ.— Պոլսեցիներու Միութեանս ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 24ի կիրակի օրը Քաֆէ Նոայի մէջ նախագահութեամբ միութեան նախագահ պարոն Հրանտ Ունճեանի։ Հրաժարեալ վարչութեան տեղ ընտրուեցան Պ. Պ. Տէր-Ա. Սէմէրճեան, Միհրան Աստուածատուր, Միքայէլ Եալճէր, Զարեհ Զավուշեան, Արամ Գափուճեան, Խաչիկ Գէորգեան եւ Արամ Քիրթաճեան։ Ժողովը ցրուեցաւ խանդավառ տրամադրութեամբ։

Մ. Տ.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՊԱՐԱՊ ԹՄԲՈՒԿԸ

ԽՄԲ.— Ահաւասիկ էջ մը Թոլսթոյի պատմուածքներէն։ Կոմս Լէօ Թոլսթոյ (1878–1910) ռուս ժամանակակից գրականութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերէն մէկն է։ Հակառակ իր ազնուական ծագումին, տեսակ մը ընկերվարական էր ան եւ բարեկամ գիւղացի դասակարգին։ Գրած է բազմաթիւ հատորներ որոնց կարեւոր մասը թարգմանուած է հայերէնի։ Հակապատերազմական շունչ մը կայ հետեւեալ պատմուածքին մէջ.—

Եմիլիան՝ աղքատ մշակ մը՝ մարգագետինէն կ՚անցնէր օր մը իր աշխատանքին երթալու համար, երբ քիչ մնաց ոտքին տակ ճզմէր գորտ մը, որ ցատկեց ու փախաւ։ Ցանկարծ ձայն մը լսեց որ զինքը կը կանչէր։ Ետեւ դարձաւ ու տեսաւ սիրուն աղջիկ մը որ ըսաւ.

— Ինչո՞ւ չես ամուսնանար, Եմիլիան։

— Ի՞նչպէս կրնամ ամուսնանալ, սիրուն աղջիկ. բան մը չունիմ այս աշխարհին մէջ ու ոչ ոք զիս կ՚ուզէ։

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ աղջիկը, զիս կին առ,

Եմիլիան հաւնեցաւ աղջկան։

— Կ՚ուզեմ, բայց ո՞ւր պիտի ապրինք։

— Հոգ մի՛ ըներ, ըսաւ աղջիկը, մարդ պէտք է չարաչար աշխատի եւ քիչ քնանայ. ուտելիք եւ հագուստ կը գտնուի ամէն տեղ։

— Շատ լաւ, ամուսնանանք ուրեմն, ըսաւ մշակը, ո՞ւր երթանք։

— Քաղա՛ք։

Եմիլիան ու աղջիկը գացին քաղաք։ Աղջիկը զայն առաջնորդեց փոքր խրճիթ մը՝ քաղաքին դուրսը, այնտեղ ամուսնացան ու տուն – տեղ եղան։

Օր մը թագաւորը երբ քաղաք եկած էր, անցաւ Եմիլիանի խրճիթին առջեւէն։ Եմիլիանի կինը դուրս եկաւ թագաւորը տեսնելու համար։ Երբ թագաւորը տեսաւ զայն, զարմացաւ։

— Ո՞ւրկէ եկած է այս գեղեցիկ աղջիկը, մտածեց ինքնիրեն։ Կեցուց կառքը, կանչեց գիւղացիին կինը եւ հարցուց.

— Ո՞վ ես դուն։

— Գիւղացի Եմիլիանին կինն եմ, ըսաւ աղջիկը։

— Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ քեզի պէս գեղեցիկ աղջիկ մը ամուսնացեր է գիւղացիի մը հետ. թագուհի կրնայիր ըլլալ։

— Շնորհակալ եմ այդ պատիւին համար, ըսաւ աղջիկը. բայց ես շատ գոհ եմ ամուսինէս։

Թագաւորը քիչ մը եւս խօսեցաւ անոր հետ ու գնաց։ Պալատ հասաւ, սակայն Եմիլիանի կինը մտքին մէջ էր տակաւին։ Չքնացաւ ամբողջ գիշերը եւ խորհեցաւ թէ ինչպէս կրնար խլել այդ գեղեցիկ աղջիկը։ Ոչ մէկ միջոց կրցաւ գտնել ու կանչեց իր ծառաները որպէսզի ճար մը խորհին։ Ու թագաւորին ծառաները ըսին.

— Պալատ կանչէ Եմիլիանը իբրեւ ծառայ. մենք զայն չարաչար կ՚աշխատցնենք, մինչեւ որ մեռնի։ Կինը այրի կը մնայ ու դուն կ՚առնես զայն։

Թագաւորը մտիկ ըրաւ այդ խորհուրդը։ Լուր ղրկեց Եմիլիանին որ գայ աշխատի պալատին մէջ ու այնտեղ ապրի իր կնոջը հետ։

Երբ այս հրամանը բերին գիւղացիին, անոր կինը ըսաւ.

— Գնա՛ աշխատէ այնտեղ ամբողջ օրը, բայց գիշերը վերադարձիր ինծի։

Եմիլիան գնաց ու երբ պալատ հասաւ, թագաւորին հետեւորդը հարցուց.

— Ինչո՞ւ առանձին եկար ու կինդ չբերիր.

— Կինս ինչո՞ւ պիտի բերէի. անիկա տունը գործ ունի։

Պալատին մէջ անոր երկու հոգիի գործ տուին. ի՛նչպէս պիտի ընէր։ Բայց երբ իրիկուն եղաւ, աւարտած էր իրեն յանձնուած աշխատութիւնը։ Հետեւորդը տեսնելով որ գործը կատարուած էր, յաջորդ օրը տուաւ չորս անգամ ծանր աշխատանք մը։

Եմիլիան տուն գնաց. տեսաւ որ ամէն ինչ կոկիկ ու կանոնաւոր էր այնտեղ. վառարանը տաք, կերակուրը պատրաստ, իսկ կինը սեղանին առջեւ նստած կար կը կարէր ու իրեն կը սպասէր։ Երբ ամուսինը վերադարձաւ, անիկա ողջունեց զայն, սեղանը պատրաստեց, ճաշ տուաւ եւ հարցուց աշխատանքին մասին։

— Այնքան ալ լաւ չէ չիտակը, ըսաւ գիւղացին. ուժերէս վեր գործ կուտան ինծի, պիտի մեռնիմ։

— Հոգ մի ըներ, ըսաւ կինը. ետեւ առջեւ մի նայիր. մի հետաքրքրուիր թէ որքան գործ տեսեր ես, ու որքան գործ կայ դեռ ընելիք. շարունակ աշխատէ, վերջը բարի է։

Ու Եմիլիան անկողին մտաւ։ Յաջորդ առտուն գործին գնաց նորէն. չարաչար աշխատեցաւ առանց չորս դին նայելու. իրիկուան ամէն ինչ աւարտած էր. վերջալոյսին վերադարձաւ տուն։

Օրէ օր աւելցուցին անոր աշխատութիւնը եւ սակայն ան կրցաւ ժամանակին լրացնել ամէն ինչ ու գիշերը տուն վերադառնալ։

Շաբաթ մը անցաւ, երբ թագաւորին ծառաները տեսան որ չպիտի կրնային յաղթել ծանր աշխատանքով, անոր յանձնեցին այն տեսակ գործեր որոնք մասնագիտական էին։ Բայց անօգուտ էր, ատաղձագործութիւն, որմնադրութիւն եւն., բոլորն ալ կատարեց գոհացուցիչ կերպով ու ժամանակին աւարտելով իր աշխատանքը վերադարձաւ կնոջը քով, ամէն գիշեր։ Ու այսպէս անցաւ երկրորդ շաբաթն ալ։

Ու յետոյ թագաւորը կանչեց ծառաները եւ ըսաւ.

— Ի՞նչու համար պարապ տեղը պիտի կերակրեմ ձեզ. բան մը ըրած չունիք. երկու շաբաթ անցաւ ու մէջտեղը արդիւնք չկայ դեռ. չարաչար աշխատանքի տակ պիտի մեռցնէիք Եմիլիանը, բայց ընդհակառակն, ամէն իրիկուն պատուհանէն կը տեսնեմ որ ան խնդալով, խաղալով տուն կը վերադառնայ. հետս կատակի՞ եկած էք...

Ծառաները զանազան արդարացումներ ըրին։

— Մեր անկարելին փորձեցինք որպէսզի յոգնեցնենք զայն, բայց ոչ մէկ բան դժուար է անոր համար։ Յոգնիլ չի գիտեր։ Ցետոյ անոր յանձնեցինք մասնագիտութիւն պահանջող գործեր, խորհելով որ մէջէն չպիտի կրնայ ելլել, սակայն ըրաւ։ Ի՛նչ գործ տաս, գիւրաւ կը կատարէ։ Կամ ինք եւ կամ իր կինը դիւթական զօրութիւն մը ունենալու են։ Ալ համբերութիւն չունինք եւ կը խորհինք գտնել գործ մը զոր չկարենայ ընել։ Որոշեցինք որ անոր եկեղեցի մը շինել տանք մէկ օրուան մէջ։ Կը հաճի՞ք հրաման ընել որ անիկա մէկ օրէն եկեղեցի մը շինէ, պալատին դիմացը։ Ու եթէ չկարենայ ընել, այն ատեն պատժելու համար գլուխը կը կտրենք։

(1) ԹՈԼՍԹՈՅ

ւակաՆ Ա. եւ Բ. ատեաՆՆերէՆ՝ 9700: Այս թղթածրարՆերուՆ պարուՆակած արժէքը՝ 4 միլիոՆ ոսկի կ'ենթադրուի:

ԻրաւակաՆ Գ. ատեաՆէՆ այրած եՆ 500,000, ԻրաւակաՆ Է. եւ Զ. ատեաՆՆերէ ալ՝ 835,000 թղթածրարՆեր:

Այրած եՆ Նաեւ.— ՍՆաՆկութեաՆ Ա. եւ Բ. ճիւղերէՆ՝ 265, Սուլթան Ահմէտի դատարաՆէՆ՝ 16,969 իՆրայի պաշտոՆատուՆերէՆ՝ 41,000 իՆչպէս Նաեւ վճռաբեկիՆ որոշումՆերուՆ վերաբերեալ տետրակՆերը եւ արձաՆագրութիւՆՆերը:

ՔՆՆութիւՆՆերը կը շարուՆակուիՆ, հրդեհիՆ պատասխաՆատուՆերը ճշդելու համար: ՎիՆաբաՆութեաՆց պահուՆ, երեսփոխաՆՆերէՆ մէկը պոռաց.

— Պատիժը պէտք էր տալ աղէտին վայրը, պատասխանատուները պէտք է լինչի ենթարկուէին, կրակին մէջ նետուէին:

Պայոնի դրամատան խայտառակութիւնները

Ոստիկանութիւնը մէկ շաբաթէ ի վեր խիստ քննութիւններ կը կատարէ, երեւան հանելու համար Պայոնի «Քաղաքապետական Վարկ» դրամատան գաղտնիքները: Այս դրամատունը 20 միլիոնի երաշխաւորութեան փոխարէն 400 միլիոնի գանձատոմս հանած է, ահագին վնաս պատճառելով մանր աւանդապահներու: Արդէն իսկ բանտարկուած է հիմնադիրներէն Պ. Թիսիէ, բայց բուն պատասխանատուն կը համարուի Ռուս մը, Սավիցքի: Կեղծ մուրհակները ծախուած էին Փարիզի, Լիոնի եւ ուրիշ կեդրոն քաղաքներու մէջ:

Հ. Յ. Դ.

ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ Վիշապ ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուՆ, ժամը 8·30ին, ՊէՔօՆի ծաՆօթ հաւաքատեղիՆ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. *ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ*: Բոլոր ընկերՆերու Ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Ընկերահաւաքական խնջոյք

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ

«ՎԻՇԱՊ» ենթակոմիտէին կողմէ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին

Salle de la Comète, Place de la Comète, Asnières

Գեղարուեստական բաժին, երգ, պար եւայլն:

Կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները:

Հաղորդակց. միջոց.— Կար Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Անիէռի կայարանը: Մատըլէնէն առնել օթօպիւս CI/45 եւ իջնել Փլաս տը լա Քոմէթ:

ՀԱՑՈՑ ՀԱՅՐԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՅուՆուար 6իՆ երեկոյեաՆ ժամը 8իՆ, ՊրէպաՆ Մարսէյէզի ընդարձակ սրահիՆ մէջ, տեղի պիտի ուՆեՆայ Մարսէյլի ՎասպուրականցիՆերու կազմակերպած երեկոյթը, ՆուիրուՆած ԽրիմեաՆ Հայրիկի յիշատակիՆ:

Կը խնդրուի չի խաչաձեւել:

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՎԱՆԱՏՈՒՐԻ ՏՕՆԸ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՄԱՆՈՐԸ

7 ՅուՆուար, կիրակի կէսօրէ վերջ

150 Route d'Orléans, BAGNEUX (Seine)

(Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ Թրամուէյը, իջնել Պանեօ)

ՍեղաՆաՆառեր, զուարճութիւՆ, երգ ու Նուագ: ԱՆուշ ապուր, պտուղի բուրգեր, թէյ ու կարկաՆդակ:

Տղաքներու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ.Կ. Խաչի Փարիզի մասՆաճիւղը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տիկին Ս. ԲէզլարեաՆին որ իր Նախաձեռնութեամբ թանկագին օժանդակութիւն բերաւ Կ. Խաչի պազարին եւ Նիւթապէս եւս Նպաստեց անոր յաջողութեան:

ՆոյՆպէս իր խորին շնորհակալութիւնները Պ. Պ. Սուրէն ՍահակեաՆի, ՆատիրեաՆի եւ ԳաՆտիլեաՆի որոնք իրենց Նուէրներով մեծապէս օգնեցին պազարին կոկիկ հասոյթ մը ապահովելու:

Վարչութիւն

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Մ. Բ., Լապէկիւտ.— Կը խնդրուի դրկել:

Ա. Ժ., Քոնսթանցա.— ՆոյՆպէս:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիէնի Ատանայի հայրենակցական միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Վարդան ՄաՔինաճեանի եւ պարագաներուն իր մօր՝ ԱՐՓԻՍԱԿ ՄԱՔԻՆԱՃԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

4 Janvier 1934

10րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2386

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՆՔ ՄԵԶԻ ԵՒ ՏԻՐԱԲԱՐ

Արձանագրենք անգամ մը եւս,— գաղութներու անիշխանութեան գլխաւոր պատճառն է «ուսումնական» կոչուած դասուն մերկապարանոց ապիկարութիւնը։

Նոր չէ որ կ'ըսենք,— շատ աւելի դիւրին է հինգ հարիւր գիւղացի եւ բանուոր համախմբել որ եւ է տեսակէտի կամ ծրագրի շուրջը, քան յիսուն «մտաւորական»։

Պատճա՞ռը։ Որովհետեւ բանուորն ու գիւղացին հոգեպէս եւ ֆիզիքապէս մաս կը կազմեն հայ ժողովուրդին։ Բնազդօրէն կ'ըմբռնեն անոր չարն ու բարին։

Արդ, այնքան բազմաթիւ եւ շողշողուն անուններու մէջ, քանի՞ «ուսումնական»ներ պիտի կրնայիք ցուցնել, որ միս ու ոսկոր դարձած ըլլային այս ցիրուցան ժողովուրդին հետ։

Բանգիտութիւնը, նոյն իսկ համայնագիտութիւնը բաւական չեն, լուծելու համար դէզ-դէզ խնդիրներ, որ կապ ունին արմատախիլ բազմութեանց ճակատագրին հետ։

1860ին սերունդ մը ունէինք որ ակօս բացաւ եւ վերանորոգեց մեր կեանքը։ 1880ին, 1890ին, 1900ին եկան ուրիշ սերունդներ կամ հոսանքներ, շարունակելու համար վերածնութեան գործը։

Հաստատուն կեանք մը յետոյ, աշխարհաստասան պատերազմը քանդեց ամէն բան, վերիվայր շրջելով մեր կեանքը։ Արեան ճապաղիքներուն եւ դղրդալի փլուզումներուն վերեւ, ունեցանք խարխուլ մը, իբրեւ հայրենիք։ Յետոյ ուրիշ դէպքեր պատահեցան, եւ այսօր կը գտնուինք բացորոշ կացութեան մը առջեւ,— Խ. Հայաստան եւ գաղութներ։

Ի՞նչ պիտի ըլլար դիտակից եւ պարտաճանաչ մտաւորականութեան մը դիրքը, այս կացութեան հանդէպ։

1. Տրամադրելի բոլոր միջոցներով ուժ տալ հայրենիքին, ճաղկելով հանդերձ անոր խորթ եւ բռնակալ իշխանութիւնը, անխնայ մերկացնելով ինչ որ բարբարոսական է եւ կործանարար։

2. Կրկնապատիկ աւելի գուրգուրանք եւ աշխատանք ընծայել գաղութներուն, որոնք նախկին իմաստով գաղթավայրեր չեն, այլ առժամեայ կայանները՝ հայրենիքէ զրկուած, բռնի պանդխտութեան դատապարտուած բազմութեանց։

Այս երկու աշխատանքները կը հակասե՞ն իրարու։

Ընդհակառակն։ Մէկը միւսին լրացուցիչն է։ Մէկը առանց միւսին՝ պիտի նշանակէր լարախաղացութիւններ կատարել օդին մէջ։

Դաշնակցութիւնը այդ քաղաքականութիւնն է որ կը վարէ, այն օրէն ի վեր որ պանդխտութեան դատապարտուեցաւ ժողովուրդին հետ։

Ծնած՝ ժողովուրդին տառապանքներէն եւ ականջը դրած՝ անոր սրտի զարկերուն, Դաշնակցութիւնն ալ կրնայ վրիպումներ ունեցած ըլլալ այս կամ այն պարագային մէջ։

Բայց, անբարոյականութիւն է պատահական երեւոյթներ շփոթել իրականութեան հետ, եւ ժխտել հիմնական գիծը, որ է եւ կը մնայ պայծառ, հետեւողական եւ անսասան։

Կարելի է տարբեր տեսակէտներ ունենալ Դաշնակցութեան վարած քաղաքականութեան մասին։ Կարելի է քննադատել զայն, հակադրելով աւելի «ազգասիրական» ծրագիր մը։

Այդպէ՞ս կ'ընեն մեր հակառակորդները։

Ո՛չ։ Անոնք Դաշնակցութիւնը կը հռչակեն թշնամի ե՛ւ ժողովուրդին ե՛ւ Հայաստանին, եւ անդադար թոյն կը սրսկեն, «չէրխած խմէրուք»ի հոգեբանութեամբ։

Անշուշտ այս բոլորը հետեւանք մը պիտի ունենային։ Եւ ահաւասիկ անշնչելի մթնոլորտ մը, ի սփիւռս աշխարհի։ Ամէն ուր որ ափ մը համրանք ունինք։

Դժբախտաբար չեղեցանք նիւթէն։

Ըսել կ'ուզէինք թէ՝ վէճերն ու պառակտումները մեծապէս կը նուազին, եթէ կարենանք համաձայնիլ սա հիմնական սկզբունքի մասին.—

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ ՎԱՐԵԼ ՄԵՆՔ ՄԵԶԻ (ԲՈԼՈՐ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐՈՎ) ԵՒ ՏԻՐԱԲԱՐ, ԱՌԱՆՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ։

Այս կը պահանջէ ոչ միայն գաղութներուն, այլ եւ Հայաստանի շահը։

Գաղութները ոչ անտէր ագարակներ են, ոչ ալ արքունի կալուածներ։

Անոնք պէտք է որ վայելեն ամէն հոգածութիւն, ծաղկին ու ամրապնդուին, որպէսզի ոչ միայն ներկայ Հայաստանը զօրանայ, այլ եւ մենք ունենանք համրանք եւ կռուան, «Մեծ Տեսիլք»ին համար։

Ո՞վ է հակառակ այս չափազանց տարրական պահանջին։

Տեսականօրէն՝ ոչ ոք. բայց գործնականին մէջ՝ Դաշնակցութեան բոլոր հակառակորդները կը հետեւին հակոտնեայ քաղաքականութեան մը։

«Հայաստան սիրելու» յաւակնութեամբ, անոնք թոյլ կուտան որ գաղութները վերածուին թշնամի բանակներու։

Թեւ թեւի՝ զանազան դիմակաւորներու հետ, անոնք ճամբայ կը հարթեն կազմալուծման համար, կարծելով որ եթէ գաղութները փլին, Հայաստանը կը բարձրանայ։

Տասը տարուան փորձը հաստատեց որ աղէտաբեր է այս ճամբան։ Եւ ամէնէն առաջ վնասակար՝ բուն իսկ հայրենիքին համար։

Բաղդատեցէք տասը տարի առաջուան պատկերը՝ այսօրուան հետ, եւ պիտի համոզուիք որ ոչ միայն գաղութները տուժեցին այս միականի եւ անմիտ քաղաքականութեան հետեւանքով, այլ եւ Երեւանը։

Իրականութիւնը կարելի չէ ծածկել ճոռոմ «ռէքլամ»ներով։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Լիբանանի նոր սահմանադրութիւնը

ՀՈԳԱՏԱՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԻՐԱԲԱՐ ԿԸ ՎԱՐԷ

Պէյրութէն կը հեռագրեն յունուար 2 թուականով.—

Այսօր հրատարակուեցաւ Լիբանանի պետական վերակազմութեան հրամանագիրը։

Նոր սահմանադրութեամբ, Լիբանանի հանրապետութիւնը կ'ունենայ նախագահ մը, որ գործադիր իշխանութիւնը պիտի վարէ միայն իրեն պատասխանատու – նախարարի մը օգնութեամբ եւ աջակցութեամբ կառավարական խորհուրդի մը։ Խորհրդարանը պիտի ունենայ մէկ երեսփոխան իւրաքանչիւր 50,000 բնակիչի համար, այսինքն 18 երեսփոխաններ՝ ուղղակի քուէարկութեամբ եւ եօթը հոգի ալ՝ կառավարական խորհուրդին յանձնարարութեամբ։ Երեսփոխանը չի կրնար նախարար ըլլալ։ Կառավարական խորհուրդը պիտի կազմուի նախարարէն, պետական իշխանութեան վարիչներէն եւ դատական երկու բարձրագոյն պաշտօնատարներէ։ Խորհրդարանը երկու նստաշրջան պիտի ունենայ, մարտին եւ հոկտեմբերին։ Մասնաւոր յօդուած մը կ'ըսէ թէ խորհրդարանը չի կրնար, ելմտացոյցի վիճաբանութեան առեն, աւելցնել կառավարութեան առաջարկած վարկերը, ոչ ալ նոր ծախքեր ստեղծել։ Նախագահը ինք կ'անուանէ նախարարը եւ կրնայ նաեւ հրաժարեցնել։ Կրնայ նմանապէս անուանել եւ հրաժարեցնել երեսփոխաններուն մէկ մասը։ Կրնայ նոր խորհրդակցութիւններ պահանջել քուէարկուած օրէնքի մը մասին, ինչպէս եւ դադրեցնել խորհրդարանին նիստերը առ առաւելն մէկ ամսուան համար կամ լուծել զայն, կառավարական խորհուրդին կարծիքն առնելով։

Ինչպէս կը տեսնուի, հոգատար պետութեան գլխաւոր ջանքն եղած է զօրացնել գործադիր իշխանութիւնը։

⁂ Պ. տը Մարթէլ, Սուրիոյ մարզպանը, Երուսաղէմ գնաց, Պաղեստինի բրիտանական մարզպանին հետ խորհրդակցելու համար։ Վերադարձին Դամասկոս պիտի հանդիպի։

Ի՞նչ պիտի ծնի Հռոմի տեսակցութենէն

Երեքշաբթի օր Հռոմ հասաւ Սըր Ճօն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, տեսակցելու համար Պ. Մուսոլինիի հետ։

Ամէնէն աւելի Փարիզի մէջ է որ անհամբերութեամբ կը սպասեն այս տեսակցութեան արդիւնքին։

Պաշտօնական դեկոյցի մը համաձայն, տեսակցութեան նիւթերը պիտի ըլլան զինաթափութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան վերակազմութեան խնդիրները։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ երկու պետական մարդիկը պիտի ջանան որոշ եզրակացութեանց յանգիլ, փոխանակ ընդհանուր խօսքերով տարուելու։ Պ. Մուսոլինի միշտ այն կարծիքն ունի թէ զինաթափութիւնը անկարելի է, առանց կարգ մը զիջումներ ընելու Գերմանիոյ։ Հետեւաբար, պիտի պնդէ որ գործնապէս ընդունուի Գերմանիոյ զինուորական իրաւունքներուն հաւասարութիւնը։ Ինչ կը վերաբերի Ազգերու Դաշնակցութեան բարենորոգման, Մուսոլինի այնքան չի պնդեր այս մասին, նկատի առնելով Անգլիոյ հանրային կարծիքին չկամութիւնը։ Փոխանակ արմատական բարենորոգման մը, Մուսոլինի պիտի գոհանայ կարգ մը բարեփոխումներով, մասնաւորապէս պահանջելով վերաքննել այն տրամադրութիւնները որոնք բացարձակ առնչութիւն մը կը հաստատեն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ Վերսայլի դաշնագրին միջեւ։

⁂ Գերմանական կառավարութիւնը սկսաւ ուսումնասիրել Ֆրանսական յուշագիրը, անմիջապէս գերմաներէնի թարգմանելով զայն։ Մամուլը վերապահ դիրք բռնած է, բայց բոլորն ալ կ'ընդունին թէ Ֆրանսական կառավարութեան հաշտարար ոգին պիտի դիւրացնէ խօսակցութիւնները։ Այս նպաստաւոր տպաւորութիւնը բարենշան կը համարուի Գերմանիայէն դուրս ալ։

Կռիւ Հայերու միջեւ

ՀԻՆԳ ՎԻՐԱՒՈՐ, ԵՐԿՈՒՔԸ ԾԱՆՐԱՊԷՍ

Լիոնէն կը հեռագրեն տեղական թերթերուն.— *Կռիւ մը տեղի ունեցաւ Տինուար փողոցի մէկ սրճարանին մէջ։ Առանց որոշ պատճառի, ընդհարում մը ունեցան խումբ մը Հայեր, որ կը գտնուէին սրճարանին մէջ։ Հինգ վիրաւորներ կան, որոնք դանակի եւ ածելիի հարուածներ ստացած են, ոմանք թեթեւակի, ոմանք ծանրապէս։ Ծանրապէս վիրաւորուած են Նուպար Թաշճեան եւ Ափարթոս(?), Քափուճեան, 26 տարեկան, որոնք անմիջապէս փոխադրուեցան հիւանդանոց։ Թեթեւ վէրքեր ստացած են Յակոբ Քափուճեան, Պետրոս Շէֆթիլճեան, դերձակ, Եղուարդ Քէօսէեան, ինքնաշարժի վարիչ։*

Գիւղացիներ սիրաշահելու փորձ մը եւս

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— *Նկատի առնելով որ մեծ թիւ մը կը կազմեն կոլխոզներու մէջ սատկած ձիերը, իբրեւ հետեւանք գիւղացիներու անհոգութեան, որոշուեցաւ իւրաքանչիւր կենդանի յատկացնել միայն մէկ հողագործի։ Շատ կարեւոր է այս որոշումը, որովհետեւ անհատական տնտեսութեանց ջնջումով եւ հաւաքական տնտեսութեանց հաստատումով, գիւղացիները շատ աւելի վնասուած են իրենց կենդանիներու կորուստէն, քանի հողի սեփականազրկումէն։ Նոր կարգադրութեամբ, իւրաքանչիւր գիւղացի սեփականատէր դառնալով անասուններու, կոլխոզին հսկողութեան տակ, պիտի մղուի հոգ տանելու անոնց։*

Մարդիկ մեռան մշուշէն եւ ողողումներէն

Տարիներէ ի վեր նմանը չտեսնուած մշուշ մը մութի մէջ թաղեց Լոնտոնը, երկուշաբթի օր։ Մշուշը այնքան թանձր էր որ, ժամերով խափանուեցան հաղորդակցութիւնները եւ ահագին բազմութիւն խռնուեցաւ ստորերկրեայ երկաթուղիները (մէթրօ)։ Չորս հոգի մեռան, ինքնաշարժի տակ մնալով, իսկ վիրաւորներուն թիւը 50ի կը հասնի։ Օդանաւային բոլոր հաղորդակցութիւնները ընդհատուեցան։

⁂ Երեքշաբթի օր, տեղատարափ անձրեւներու հետեւանքով ողողումներ պատահեցան Լօս Անճէլէսի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ (Քալիֆորնիա)։ Առաջին տեղեկութեանց համաձայն, մեռած են 50 հոգի, կորսուած՝ 19 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 400 հոգի։ Հազարաւոր մարդիկ անպատսպար կը մնան, յետին թշուառութեան մատնուելով։ Նիւթական վնասը միլիոններով կը հաշուեն։

ԹՈՒՐՔ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԽՈՒԺԱՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՐԵՍՈՒՆ ՃԱՌ՝ ԿԱՄՈՒՐՋԻՆ ՄԷԿ ԾԱՅՐԷՆ ՄԻՒՍԸ

Թուրք Ուսանողական Ընդհանուր միութիւնը դեկտեմբեր28ին մեծ միթինկ մը գումարեց Համալսարանի բանախօսութեանց սրահին մէջ եւ թափօր մը կազմեց մինչեւ Թաքսիմ, ի նպաստ տեղական ապրանքներու գործածութեան եւ ընդդէմ օտար անուններու։

Միթինկի միջոցին ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ ճառեր խօսեցան ազգային տնտեսութեան եւ խնայողութեան մասին։ Յետոյ հսկայ թափօր մը կազմած ճամբայ ելան առջեւէն ունենալով, դրօշներ եւ խնայողութեան եւ տեղական ապրանքներու գործածութեան վերաբերեալ վերտառութիւններ։ Թափօրը իր գնացքին մէջ, ճամբան կանգ առաւ զանազան հաստատութեանց առջեւ. մինչեւ Թաքսիմ երեսուն անգամ կանգ առաւ եւ երեսուն ճառեր խօսուեցան։ Սուլթան Ահմէտի Թիւրպէին առջեւ, հսկայ թափօրը մէկ վայրկեան լռութիւն պահեց Զիա Կէօք Ալփի յիշատակին։

Կամուրջին Ղալաթիոյ գլուխը, ուսանող մը կեցուց իր ընկերները եւ ճառ մը խօսեցաւ ըսելով թէ այդտեղ կարծես սահմանագլուխ մըն է եւ անկէ անդին (Բերա) կարծես ուրիշ երկիր մը կը մտնեն։ Որովհետեւ օտար լեզուներով կը խօսին այնտեղ եւ ցուցատախտակներն ու սինէմաները օտարութիւն կը ցուցադրեն։

Դէպի Բերա գնացքին միջոցին, թափօրը կանգ առաւ նախ Տարիւլպէտայիին առջեւ եւ Բժշկականի ուսանողներէն Ֆահրի պէյ ճառ մը խօսեցաւ մասնաւորաբար վրան բաց օփէրէթներուն դէմ, ըսելով թէ իրենք թուրք հոգին խօսող օփէրէթներ, տեղական ապրանքներու մասին քարոզութիւն ընող գործեր կ'ուզեն։ «Եթէ չեն կրնար օփէրէթէն տարբեր բան խաղալ, թող թատրոնը գոցեն» գոչեց բանախօսը եւ ամբողջ բազմութիւնը պոռաց.— «Մենք Լիւքիւս Հայար չենք ուզեր»։

Բերայի պողոտային վրայ, թափօրը նախ կանգ առաւ Կալաթա Սարայի լիսէին առջեւ եւ ճառախօս մը կրակոտ խօսքերով դէմ արտայայտուեցաւ այն անձերուն որոնք թրքութեան անունով կը խօսին բայց իրենց զաւակները օտար դպրոց կը ղրկեն։ Խօսեցաւ նաեւ ուսանողական միութեան նախագահ Ջէքի պէյ ըսելով. « Օտար հիւրերը կը սիրենք, բայց այս հայրենիքին մէջ դրամ շահողները պէտք է թրքութիւնը յարգեն, եւ հոս միայն թրքութիւնը պէտք է տիրէ »։

Խօսքը փոքրամասնութեանց ուղղելով ճառախօսը ըսաւ.

— « Փոքրամասնութեանց հայրենակիցներ, պէտք է յարգէք մեզ. պարտականութիւններ ունիք այս երկրին հանդէպ. սրտաբաց պէտք է խօսիլ մեզի հետ, ապա թէ ոչ պէտք է հեռանալ։

Բանախօսը ակնարկութիւններ բրաւ նաեւ օտար անուններով ցուցատախտակներուն եւ ըսաւ թէ անոնք պէտք է վերնան։

Այս ճառէն յետոյ, թափօրը առաջացաւ եւ կանգ առաւ « Արթիստիք » սինէմային առջեւ ուր կարգ մը երիտասարդներ պահանջեցին որ այս օտար անունը վար առնուի։ Սինէմային տնօրէնը խոստացաւ որ հաստատութեան անունը պիտի թրքացուի։ Նոյն բանը պահանջեցին նաեւ «Մոսկուա», «Փէթրոկրատ», «Շիքակօ», եւ այլ օտար անունով հաստատութիւններէն։

Թափօրը, իբր վերջին կայան, կանգ առաւ Թաքսիմի հրապարակը ուր ճառեր խօսուեցան։ Ուսանող մը մասնաւորաբար դիտել տուաւ թէ այդ յիշատակարանը դժբախտաբար օտարի մը կողմէ շինուած է եւ թուրք հոգին ու Կազի փաշայի խօսուն դէմքը իր խորութեամբ չէ ներկայացուցած։ Ատիկա պիտի կարենայ ընել միայն թուրք արուեստագէտ մը։

Ինքնութեան թուղթերու մասին

Առջի օր երկտողով մը ծանուցած էինք ոստիկանական վերատեսչութեան մէկ ազդը՝ ինքնութեան թուղթերու ստացման մասին։

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը ծանուցանէ նոր ազդով մը.—

1.— Այն բոլոր օտարականները որոնք իրենց ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար դիմում կատարած են 1933ի երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ եռամսեայի միջոցին եւ ստացագիրներ ունին մինչեւ 1933 դեկտ. 31 պայմանաժամով, պէտք է դիմեն իրենց շրջանի ոստիկանութեան, յունուար 3—15, որպէսզի ստացագիրներուն պայմանաժամը երկարաձգուի մինչեւ 1934 ապրիլ 30։ Նորաձեւ անձնագիրները (ինքնութեան թուղթ) պիտի բաշխուին այդ ժամանակաշրջանին։

2.— Քսան փրանքնոց նոր անձնագիրները, որոնց համար դիմում կատարուած Ոստիկանական վերատեսչութեան (դիմում առաջին անձնագրի, փոխանակութիւն գաւառական անձնագրի եւ մասնաւոր պարագաները) պատրաստ են արդէն եւ կարելի է ստանալ անմիջապէս։

3.— Քսան փրանքնոց բանուորական անձնագիրները որոնց համար դիմում կատարուած է թաղային ոստիկանութեանց, պիտի հանուին յունուարին։ Իսկ փետրուարին, մարտին եւ ապրիլին՝ 100 փրանքի բանուորական ինչպէս եւ 100 եւ 20 փրանքի ոչ-բանուորական անձնագիրները։

Պայոնի դրամատան զեղծումները

Ոստիկանութիւնը խստօրէն կը փնտռէ Պայոնի դրամատան վարիչներէն Սթավիցքի, ֆրանսահպատակ Ռուսը, որ բուն հեղինակն է գործուած չարաշահութեանց։ Այս խաբեբան իշխանավայել կեանք կը վարէր եւ ոչ միայն հեղինակն է Պայոնի դրամատան անունով հրապարակ հանուած 250 միլիոն փրանքի կեղծ մուրհակներուն, այլեւ կատարած է ուրիշ խարդախութիւններ, 400 միլիոն փրանքի շահ մը ապահովելով։ Թերթերը կը գրեն թէ Սթավիցքի,— այլ անունաւ Ալեքսանդր — անցեալ ամառ միլիոններ կորսնցուց Տովիլի մէջ։ Ամէնուն աչքը իր վրան էր։ Միշտ կ'երեւար փարթամ արդուզարդով, գեղուհի մը թեւը եւ սպիտակազգեստ կառապան մը՝ ետեւէն։ Պաքառայի սեղանին վրայ 100,000նոցներ կը նետէր, ինչպէս սովորական մարդիկ պիտի նետէին մէկ փրանքնոցները։ Կ'ըսուի թէ երեք միլիոն փրանքի նպաստ կապած էր թերթի մը։

Սթավիցքիի հետ անհետացած է նաեւ իր մտերիմներէն մէկը, Հանրի Հայոր, որ տնօրէնն է Փարիզեան թատրոնի մը։

Սթավիցքի 1926ին ձերբակալուած է իբրեւ հասարակ գող, 1929ին կրկին գործ ունեցաւ ոստիկանութեան հետ։ Մէկ խօսքով, իր անցեալն ալ հարուստ է քաջագործութիւններով։

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՅՔԱՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ԴԷՄ

ՀԻՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐՈՎ

Մեր հակառակորդ բանակի յարձակողականը, առանց դադարի եւ յոգնութեան, կը շարունակուի ուժեղ թափով։ Բոլոր ճակատներու վրայ անոնց երեւան բերած արտակարգ եռանդն ու ճիգը, հակառակ իրենց նախասիրութեան, ոչ միայն կ՚անցնի անօգուտ, այլեւ յաճախ կը յանգի իրենց իսկ անյոյս վարկաբեկման։

Կրքի եւ կոյր ատելութեան մթնոլորտը թոյլ չի տար որ մարդիկ անդրադառնան իրենց կատարած աշխատանքներու իրական արդիւնքներու վրայ, չափելու համար այն իրական ուժը, համատարած այլանդակութիւնները որ հետեւանք են կոյր պայքարին։

Անձնապէս համոզուած եմ, որ մեր ներկայ պայմաններուն մէջ, ցարդ մեր որդեգրած միջոցներովն եւ գործի եղանակովը ոչինչ կրնանք ընել, բարւոքելու համար այս կացութիւնը։ Չենք կրնար նոյնպէս յանուն որ եւ է «նուիրականութեան» ընդհանուր «գինադադար» պարտադրել, որովհետեւ կը գտնուինք այնպիսի դժուարութեանց առջեւ, որոնց լուծման համար անհրաժեշտ է ոչ միայն համազգային պարտադրութեան գիտակցութիւն, այլեւ քիչ մը տարրական տրամաբանութիւն, խղճմտանք եւ պարկեշտ քաղաքացիի պատասխանատուութեան ըմբռնում։

Չենք կրնար չարիքը խափանել քրիստոնէական բարեմտութեամբ, լքել պայքարը որովհետեւ այդ արդէն պիտի ըլլար կատարեալ յաղթանակը մեր քաղաքական հակառակորդներուն, որոնք մասնաւոր շահագրգռութեամբ կ՚երազեն մեր այդ յուսահատական «ժեսթ»ը։

Փորձեցէք պաղարիւնով գնահատել մեր ներկայ կացութիւնը եւ դիւրաւ պիտի համոզուիք թէ բոլոր այս իրարանցումներէն գերազանցապէս կ՚օգտուին մեր արտաքին թշնամիները։

Ընդհանուր խօսքի սահմաններումէջ չնսեմացնելու համար այս չափէն աւելի կենսական իրողութիւնը, թեթեւ քննութիւն մը։

Մեր ազատագրական բովանդակ պատմութեան ընթացքին, մեր քաղաքական հակառակորդներու գլխաւոր ճիգն է եղած, հայ ազգային կեանքին մէջ — «բաժնէ որ տիրես»ի ուղղութիւնը։ Հաւատարիմ այս քաղաքական ուղղութեան, անոնք ջանացեր են հայկական ազգային բոլոր պահանջները նսեմացնել, հակադել հակառաջարկներով, դարձեալ հայկական։ Այնպէս որ եթէ մէկ կողմէն եղեր են հայկական կազմակերպութիւններ իրենց առաջնորդ ունենալով ազգային պահանջներ—քաղաքական, կրթական եւ հողային խնդիրներու մասին — միւս կողմէ գտնուեր են խմբակցութիւններ — գլխաւորաբար կղեր—պահպանողականդասէն — որոնք չեն վարանիր մեր թշնամիներուն մատակարարելու հակոտնեայ պահանջներ, հիմնովին հակառակ մեծամասնութեան ձգտումներուն։

Այս քաղաքականութիւնը, ժամանակին գլխաւոր զէնքն է եղեր Թուրքիոյ Սուլթաններուն, գլխաւորաբար հայկական նահանգներու ներքին բարեկարգութեանց պահանջներու ընթացքին։ Եւ եթէ մեր քաղաքական դատի պաշտպանութեան մէջ, բազմաթիւ անյաջող դէպքեր կան, ոչ ոք պիտի կրնայ պահել թէ ճակատագրական դեր չէ ունեցեր այս մեր իրողութիւնը։ Համեմատութիւններն ու ժամանակի առանձնայատուկ պայմանները ստորագնահատելով հանդերձ, չենք կրնար այս միեւնոյն չարաղէտ իրողութեան ազդեցութիւններէն դուրս պահել Սան – Սթեֆանոն եւ Պերլինը, երբ հայկական պահանջները համուեցան միջազգային պաշտօնական ատեաններու առջեւ։ Միեւնոյնը պէտք է մատնանշել նաեւ 1919 — 22ին համաշխարհային պատերազմին յաջորդող «խաղաղութեան» ատեաններու առջեւ՝ մեր ազգային քաղաքականութեան պաշտպանութեան գործին մէջ։

«Հայկական պահանջներով» չէզոքացնել հայկական պահանջները, — այս ունակութիւնը այսօր ալ իր դերը կը կատարէ, աւելի ծանր եւ աւելի վտանգաւոր պայմաններու մէջ։ Այսօր ալ երէկուան նման չեն փոխուիր ոչ այդ միջոցի նուիրագործողները, ոչ ալ ենթակաները։ Եթէ երէկ ցարական Ռուսիան եւ սուլթանական Թուրքիան էին, որ կը ջանային գտնել իրենց ենթակայ հայութեան մէջ զուտ հայ ազգայնական բանաւոր եւ առողջ պահանջներէն խրտչող պահպանողական, կղերական եւ յետադիմական տարրերը, այսօր ալ՝ խորհրդային Ռուսաստանն ու քէմալական Թուրքիան են որ «արդիական» նշանախօսքերով կը ձգտին վճռական հարուած հասցնել հայկական պահանջներուն, նորէն Հայու միջոցով։ Մէկ տարբերութեամբ միայն,— մինչ Ցարերն ու Սուլթանները իրենց աշխատանքի համար կռթնած էին ընդհանրապէս պահպանողական տարրերուն վրայ, հիմա այս վերջիններուն շարքին է գրուած հայ համայնավար «յեղափոխական» զարդն ալ։

Եւ ասկէ ալ կը սկսի տագնապին ծանրութիւնը։

Թուրք եւ ռուս յետպատերազմեան քաղաքականութիւնը, այսօր առանց վարանումի եղաւ գլխաւոր խոչընդոտն ու աղէտը հայկական պահանջներուն։ Իրենց հիմնական շահերէն իրար մօտեցող այս երբեմնի հակառակորդները, իրենց մերձեցման իւրաքանչիւր քայլին հետ, նոր հարուած է որ կը հասցնեն մեր ազգային պահանջներուն։ Եւ որքան ամրանայ այս կապը, բնականաբար պիտի խորհուի աւելի ազդուօրէն վերցնել այն բոլոր յաղթահարելի խոչընդոտները, որոնք կրնան այդ միացման վրայ վրդովիչ ազդեցութիւններ թողուլ։

Ներկայ քաղաքական դասաւորումներու մէջ, եթէ ոչ տեւականօրէն գոնէ իբրեւ օրուան անհրաժեշտութիւն՝ հայկական պահանջները կը նկատուին անախորժ եւ անհաճոյ նիւթեր երկու«դրացի յեղափոխական երկիրներու» յարաբերութեանց մէջ։ Այս պատճառով ալ, զարմանալի չէ, որ նոյն այդ դրացիները ամէն ճիգ ու ջանք չխնայեն, խօսեցնելու, խեղդելու եւ լռեցնելու հայկական ամէն առողջ եւ բանաւոր պահանջ։

Հայ համայնավարներու հետապնդած քաղաքականութիւնը բուն երկրին մէջ («դաշնակիզմի եւ նացիոնալիզմի վտանգ») ՍԽՀՄ ընդհանուր քաղաքականութիւնը Հայաստանի սահմանային եւ հողային խնդիրներու շուրջ (Նախիջեւան – Ախալքալաք – Զանգեզուր եւ Ղարաբաղ) պերճախօս փաստեր են մեր մատնանշած ուղղութեան։

Այլեւ լաւագոյն երաշխիքը քէմալական Թուրքիոյ, Ռուսաստանի հետապնդած «անկեղծ բարեկամութեան» ուխտին։

Դժբախտաբար տարբեր մեկնութիւն չենք կրնար տալ նաեւ գաղութներու այս բոլոր «Հայաստանեան» քաղաքականութեան ջատագովողներուն, որոնք երբ թէ հայրենասիրութենէ մղուած կ՚ուզեն ծառայել հայրենիքին, մինչ իրականութեան մէջ հայրենիքին իրական ծառայութիւն մը մատուցանելէ աւելի, անոնք կը ծառայեն այն քաղաքականուժերուն որոնք մեր հայրենիքի բռնագրաւումով կ՚ուզեն ապահովել աւելի մեծ շահեր որ յամենայն դէպս հայկական չեն։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԴԷՊԻ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

oooo

Մեր լաւագոյն գրողների մեծագոյն մասը նահատակուեցին մեծ եղեռնին եւ փոքրաթիւ հայ գրչի մշակներ, մազապուրծ ազատուելով թրքական եաթաղանից եւ բոլշեւիկեան հարուածներից, հարիւր հազարաւոր տարագիրների հետ գաղթեցին օտար երկիրներ։ Անոնք ցաք ու ցրիւ ապրելով մեր գաղթական զանգուածների հետ չատ դժուարին պայմանների մէջ, խօսքով ու գրչով մտաւոր սնունդ են հայթայթում գիտութեան եւ մշակոյթի կարօտ ժողովրդին։

Մեր գրական մշակութային անդաստանի մէջ շարունակում են ասպարէզ գալ նորանոր երիտասարդ դէմքեր, որոնց վիճակուեց թրքական ջարդերի բովից անցնել, ենթարկուելով սարսափելի տանջանքների։

Ի բնէ հետամուտ լինելով առաջաւոր գաղափարների, գաղթահայ գրական ասպարէզում էլ որոշ պայքար առեղծւեց տարէց եւ երիտասարդ գրողների միջեւ։

Որքան յախուռն էին իրենց յարձակողականներով «նորերը» ընդդէմ երէցներին, այս վերջինների գիրքերը չափազանց ամուր լինելով, երբեք չըկորցրին իրենց պաղարիւնը եւ բազմաթիւ հարուածներին երբեմն միայն պատասխանեցին չնչտակի հակահարուածներով։

Փարիզը լինելով նաեւ մեր քաղաքական եւ գրական կենտրոնը, առաջին անգամ երիտասարդ գրողներն էին, որ հիմը դրին «Ցարդգող» միութեան, որ մի քանի տարի միայն կրցաւ իր գոյութիւնը պահել։ Ապա, մի խումբ երիտասարդ գրողներ, ազատօրէն իրենց մտքերը արտայայտելու նպատակով, հիմը դրին «Մենք» պարբերականին, որ նոյնպէս կարճ կեանք ունեցաւ։

Ուղիղ վեց տարի առաջ, նոյնպէս փարիզաբնակ մի խումբ երէց գրողներ, առանց դաւանանքի, սեռի եւ տարիքի խտրութեան հիմը դրին «Հայ Գրական Ակումբ» անունով միութեան, որ հակառակ մեր քաղաքական եւ տնտեսական ծանր պայմաններին եւ իր կարկառուն հիմնադիրներից մի քանիսի ուրիշ երկիրներ տեղափոխուելուն, մինչեւ հիմա իր գոյութիւնը պահպանում է, իւրաքանչիւր տարի կազմակերպելով 20 — 25 բանախօսութիւններ, նուիրած Հայաստանի եւ գաղթաշխարհի գրական, գիտական եւ մշակութային հարցերին։

Շատ ցաւալի է, որ փարիզաբնակ հայ մտաւորականները անխտիր չըոլորեցին այս զուտ հայկական ոչ – կուսակցական գրական վառարանի շուրջը։ Միայն Դաշնակցական, էս – էռ, մի շարք անկուսակցական յայտնի դէմքեր եւ մի խումբ հայուհիներ սիրով կապուած են այս միութեանը։ Ռամկավարներն ու Հնչակեանները, ըստ իրենց աւանդական սովորութեան քաշուած են մնացել իրենց պատեաններին մէջ, միայն Պ. Պ. Զօպանեան, Թէքէեան եւ Բաշալեան երեւացին մի քանի դասախօսութիւններով։ Նոյնիսկ իրենց թերթերը չեն բարեհաճիր տեղ տալ Գրական Ակումբի վարչութեան յայտարարութիւններին։

Առանց չափազանցութեան կարելի է ասել, որ Գրական Ակումբը միակ վայրն է, ուր Փարիզի եւ արուարձանների մէջ ապրող մեր քիչ – շատ գրական մշակները, խաղաղ եւ հարազատ մթնոլորտի մէջ ամենայն համբերատարութեամբ եւ լրջութեամբ լսում են օրուան բանախօսներին եւ ապա առանց կրքի եւ աղմուկի, տրուած հարցի շուրջը կատարում են մտքերի փոխանակութիւն։

Գրական Ակումբի հաւաքոյթները ունին իրենց բազմապիսի գրական կողմերը, դրանցից պէտք է օգտուին մանաւանդ մեր երիտասարդ մտաւորականները, քանի որ անոնց վիճակած է ապագայում գործօն դեր կատարել մեր քաղաքական, հանրային եւ գրական ասպարէզներում։

Գրական Ակումբի սերտ ու ջերմ մթնոլորտի մէջ մեր երիտասարդները կը սովորին առանց կրքի եւ ջղայնութեան լսել եւ վիճաբանել տարբեր հոսանքի եւ տեսակէտի տէր մարդկանց հետ։ Այո՛, Գրական Ակումբը դպրոց է մեր երիտասարդների համար։ Երանի թէ նոյն հիմունքներով յաջողուէր կազմել նաեւ Քաղաքական Ակումբ, ուրեղ կարելի կը լինէր կազմակերպել հրապարակային բանախօսութիւններ մեզ հետաքրքրող զանազան քաղաքական եւ հանրային հարցերի մասին, եւ ապա ունենալ մտքերի փոխանակութիւն. առանց կուսակցական եւ անձնական կրքի եւ առանց ամբոխավարական չարժ ու ձեւերի։

Շատ ցաւալի է նկատել որ Գրական Ակումբի հաւաքոյթներին ընդհանրապէս քիչ թիւ են կազմում երիտասարդները, լինի գրող, ուսանող, կուսակցական ու անկուսակցական հայ երիտասարդներ։

Գրական Ակումբի հաւաքոյթին առաջին անգամ լինողն անգամ իրաւունք ունի մասնակցելու վիճաբանութեան։

Մեր երիտասարդ մտաւորականները պէտք է գործօն մասնակցութիւն ունենան Գրական Ակումբի հաւաքոյթներին իրենց դասախօսութիւններով եւ մասնակցելով մտքերի փոխանակութիւններին։ Չէ՞ որ իրենց համար լաւ ասպարէզ է զարգանալու եւ իրենց մտքերը արտայայտելու։

Մեր կուսակցական երիտասարդ ընկերներին էլ խորհուրդ կուտայինք գոնէ երբեմն այցելել Գրական Ակումբի հաւաքոյթները, նոյնպէս որոշ մտաւոր սնունդ ստանալու, վիճաբանութիւններին մասնակցելու եւ մարզուելու համար։

Գրական Ակումբը միեւնոյն ատեն Փարիզի եւ իր արուարձանների պէս հսկայ տարածութեան վրայ ցրուած մեր հայ մտաւորականների համար միակ յարմար վայրն է իրար քով գալու եւ մտերմական զրոյցներ ունենալու ծանօթների հետ, քանի որ ուրիշ վայրեր չկան։ Սրճարանների ժխորի մէջ եթէ պատահելու լինին իսկ, դժուար թէ կարողանան ազատօրէն զրուցել օտար մթնոլորտի տակ։ Գրական Ակումբը անաղմուկ եւ հարազատ վայր է, մէկ ֆրանք մուտքով։ Դասախօսութիւններից յետոյ դադար է լինում մի քառորդ ժամ եւ ներկաները մէկ ֆրանքով վայելում են մեր խաչուհիների պատրաստած համեղ եւ տաք թէյը։ Ամօթ չէ՞, որ փարիզաբնակ քսան հազարից աւելի հայ գաղութից, որ բաւականին թուով մտաւորականներ ունի, Գրական Ակումբի պէս հարազատ հայկական հաւաքոյթի ներկայ են լինում միջին թուով... 30–40 հոգի։

Մեր երիտասարդ մտաւորականները կարելի է ասել մեծ յանցանք են գործում քաշուած մնալով իրենց պատեանների մէջ։ Մեր հայրենիքի եւ չարատանջ ժողովրդի շահը պահանջում է որ մեր երիտասարդ մտաւորականները Գրական Ակումբի պէս ժողովրդական հաւաքոյթների զարդը կազմեն, մտերմական կապերով կապուեն իրենց տարէց եղբայրների հետ, որոնք տասնեակ տարիների փորձառութիւն ունին հայկական դաժան կեանքի մէջ եւ շատ բեղնաւոր ան – ցեալ։ Կեանքի համալսարանը ոչ ոք չի աւարտում եւ «դիպլոմ» ստանում, բոլորն էլ մինչեւ իրենց մահը պարտաւոր են իրենց ընտրած ճիւղի մէջ անվերջ սովորելու, քննութիւններ տալու եւ փորձառութիւնների բովից անցնելու։ Վկայական տուողը Մեծ Համրն է — ժողովուրդը եւ անաչառ մամուլը։ Իսկ վերջին խօսքը պատկանում է ապագայ անաչառ պատմագրին, որ իր հեղինակաւոր խօսքը կարող է ասել նոյն իսկ դարեր վերջ։ Կսկծալի բան է այսօրուան մեր երիտասարդ մտաւորականութեան կղզիացումը եւ երէց մտաւորականների հանդէպ բռնած ոչ – բարեկամական դիրքը։ Անոնք լուրջ մտաւոր աշխատանքով, ժողովրդի մէջ առաջաւոր գաղափարներ տարածելով, Գրական Ակումբների մէջ մեծամասնութիւն կազմելով եւ գործօն դեր կատարելով միայն կարող են իրենց ապագայի հանդէպ լաւատես հաւատ եւ յոյս ներշնչել։

ԲԵՆՕ

ԾԻԾԱՂ

Հայրը.— Ցաւալի է որ միշտ դասարուդ մէջ վերջինը կ՚ըլլաս, տես մեր դրացի Արամը միշտ առաջին կ՚ըլլայ։

— Հայրիկ, ատոր մի զարմանար, ժառանգական է, անոր հայրն ալ շատ խելացի եւ ուշիմ մարդ է եղեր։

X

— Ա՛հ, տոքթէօր, այնչափ կը նեղուիմ ցաւերէս որ ուզեցի մեռնիլ։

— Շատ աղէկ ըրած էք զիս կանչելով, ձեր փափաքը չուտով իրականացնելու համար։

X

— Ըսինք թէ աղջիկս ձեզի տուի 300 հազար օժիտով, բայց դուք անոր դէմ ի՞նչ պիտի տաք։

— Իմ խորին երախտագիտութիւնս։

ՆՈՐ ԽՃՈՒՂԻՆԵՐ ԵՒ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

— • —

ԹԱՒՐԻԶ, 20 դեկտ. (Յառաջ) .— Մօտ 10 տարի է, որ Պարսկաստանը հսկայական քայլերով յառաջդիմում է։ Նա բարեկարգել է իր ելեւմուտքը, կազմակերպել է զօրքը, ոստիկանութիւնը, բացել է մեծ քանակութեամբ դպրոցներ, արտասահման է ուղարկում կառավարութեան ծախքով ուսանողներ, խճուղիներ է կառուցանում, որպէսզի բեռնատար եւ մարդատար ինքնաշարժերով երթեւեկը եւ ապրանքների փոխադրութիւնը արագ կատարուի, բացել է կաշիի, լուցկիի եւ շաքարի գործարաններ, վաճառականութիւնը եւ արդիւնաբերութիւնը ծաղկում են։

Այժմ կառավարութիւնը ձեռնարկել է Պարսից ծոցից մինչեւ Կասպից ծովը ձգուած ամբողջ ճանապարհը խճուղի շինելու, որպէսզի շուտով Կասպից ծովը երկաթուղիով կապուի Պարսից ծոցին։

Կասպից ծովից այսինքն Մազանդարան նահանգից մինչ Թէհրան գիւղը, որ Թէհրանի մօտ է գտնւում, ամբողջ ճանապարհը խճուղի են շինում։ Էլբրուս լեռնաշղթայից մի քանի լեռներ պէտք է ճեղքուին, Հառազ գետին վրայ կամուրջներ պիտի շինուին, ճահիճները պիտի չորցուին, ինչ որ կը տեւէ մօտ երեքուկէս տարի, որից յետոյ ճանապարհը բոլորովին պատրաստ կը լինի։

Միւս կողմից Պարսից ծոցից այսինքն Մուհամմէրա, Սալէհաբատ գիծը խճուղի պէտք է շինեն, որ մօտ վեց տարում կը վերջանայ։

Այս գծից մի մասը որ անցնում է Խորամաբադով եւ Բուրուջերդով, որտեղ պէտք է ութ լեռներ ճեղքուին եւ 75 կամուրջներ շինուին, վերցրել է Թաւրիզեցի նշանաւոր վաճառական Ջիբրայէլ Բուդաղեանը, որ այժմ գտնւում է Թէհրանում։ Ծախքը պիտի լինի 40,000,000 րիալ կամ քառասուն միլիոն ֆրանք։ Կապալառուն պարտաւոր է երկուքուկէս տարում յանձնել կառավարութեան շինուած պատրաստ խճուղին։

Երբ Պարսից ծոցից մինչեւ Կասպից ծովը եղած տարածութիւնը խճուղի շինուի վերջանայ, այն ժամանակ կառավարութիւնը մտադիր է երկաթուղի դցել, որով այդ ճանապարհը կը միանայ եւ մեծ զարկ կը ստանայ Պարսկաստանի վաճառականութիւնը եւ արդիւնաբերութիւնը։

Այդ գծի այն մասը, որ Բուդաղեաններն են վերցրել, իբրեւ կառավարիչ ունի Պ. Սամսոն Բուդաղեանը, իսկ օգնական հաշուապահ Դիմիտրի Գուլմասեանը։ Ճարտարագէտ է նշանակուած Վարազաշվիլին։

Շուտով մշակներ, բանուորներ, հիւսներ, որմնադիրներ, քարտաշներ եւ ուրիշ գործաւորներ կը վարձեն։ Անշուշտ Պարսիկներից եւ Թուրքերից յետոյ, մեծ թիւով հայ բանուորներ ալ կը վարձուին։ Այդ ճանապարհների շինութիւնը տնտեսական այս նեղ պայմաններում, ժողովրդի համար շատ նպաստաւոր պիտի ըլլայ, որովհետեւ այժմ այստեղ ալ շատ պարապ մշակներ, բանուորներ եւ արհեստաւորներ կան։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (:8)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այս զէնքերը Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի կողմէ, մասնաւոր օրէնքով մը, արագ կրակող զէնքերու ... փոխարինուած էին Թոփհանէի մէջ։

Այս զարմանազան զէնքերուն համար երբ փամփուշտի պէտք կ՚ըլլար՝ առաքումը խառն ի խուռն տեղի կ՚ունենար։ Օրինակ, մինչ «մավզէր»ներուն համար փամփուշտ կար ու «մարթին»ներուն համար փամփուշտ կը սպասուէր, նախ «մավզէր»ներու փամփուշտը կուգար եւ «մարթին»ները անպէտ կը մնային։ Այս կացութեան մէջ, Արհաւի Թէշքիլաթը Մախսուսէն հարկ եղաւ բաժնել զինեալ եւ անզէն մասերու։ Փամփուշտ ունեցող զէնքերու թիւին չափ անձ զինելով, զանոնք կցեցին եւ ջոկատ ջոկատ, յանձնեցին Արհաւիի սպաներուն։

Զէնքերուն ու փամփուշտներուն շատ խառնակ ըլլալուն պատճառաւ, Պոլիս զանգատ գրուեցաւ։ Ստացուած պատասխանով կը տեղեկացուէր թէ՝ մեծաքանակ գերմանական «մավզէր» Քալասի նաւահանգիստը հասած է, մօտերս Պոլիս պիտի գայ, ու անմիջապէս Արհաւի պիտի ղրկուի, որով մինչեւ այդ ատեն հարկ է համբերել։

Այդ միջոցին կը խորհուէր Արհաւի ու շրջականներու երիտասարդներէն ալ Թէշքիլաթ մը կազմելու. անոնք քիչ ատենէն արդէն զէնքի տակ պիտի կանչուէին։ Այս կազմակերպութեան մէջ մտնելիք երիտասարդները պիտի գործածուէին առաքումի, փոստի, հաղորդակցութեան եւ Հիլալը Ահմէրի մէջ։

Պոլսոյ պատասխանատու պատուիրակներէն եւ Պոլսոյ մէջ սկաուտական կազմակերպութեամբ զբաղած մէկ երկու անձերու պաշտօն տրուած էր այդ երիտասարդներուն կազմակերպութեան գործը յաջողցնել։

Արհաւի դպրոցներու աշակերտութեան սկսած էին դասեր տալ՝ վիրաւորներու նախնական դարմանումի, զանոնք ամենամօտ օթեւանը ուղարկելու եւ հոն կախուաւոր առողջ. կեդրոնի մը յանձնելու մասին։

Այս առողջ. կազմակերպութենէն զատ, Արհաւիի 13—14 տարեկան տղոց կ՚ուսուցուէր թէ, պատերազմի միջոցին հաղորդակցութեան գործին մէջ ինչպէս պիտի աշխատին։ Այս տղաքը, պատերազմի ընթացքին, Արհաւիի շուրջի բլուրները իբրեւ դիտավայր ընտրելով, պիտի հետապնդէին, իրենց տեսողութեան ներած չափով, ռուս տորմիղին Պաթումէն ընելիք շարժումները եւ քանի նաւէ բաղկացած ըլլալը, եւ այս մասին անհրաժեշտ տեղեկութիւնները իրարու փոխանցելով բանակետղին պիտի հասցնէին։

Եւ որպէսզի տղաքը դիւրութեամբ հասցնեն լուրերը, գիշեր ցերեկ կը մարզուէին եւ «Մորս» կը սորվէին։ Այս նշանները կը տրուէին սուլիչով ու դրօշով՝ ցերեկ ատեն, իսկ գիշերը՝ կրկին սուլիչով կամ լամբերով։ Շրջակայ գիւղերէն, ամէն օր, գիւղի մխթարն ալ միասին առած, 10—20 հոգինոց խումբերով Արհաւի եկող կամաւոր երիտասարդներուն ալ նախ կը բացատրուէր զինուորական հնազանդութեան բնոյթը։ Եւ որովհետեւ անոնք միայն իրենց գիւղերն ու շրջականները կը ճանչնային, անոնց կը բացատրուէր թէ Արհաւի շրջականներէն դուրս մնացած մասը եւս հայրենիք է, եւ, հետեւաբար, եթէ Թուրք երկրին որ եւ է մէկ մասին վրայ յարձակում տեղի ունենայ, նախ իբրեւ կամաւոր եւ յետոյ իբրեւ պարտաճանաչ զինուոր պէտք է աշխատին եւ հայրենիքը պաշտպանեն։

Այս գործը վերջացնելէ յետոյ, այս կամաւորներուն կը բացատրուէր թէ ամենածանր զէնքերու փոխադրութեան տակալու չափ ամուր կամուրջները ինչպէս կը զետեղուին։ Այս ուղղութեամբ անոնք փորձեր ալ կը կատարէին եւ շրջակայ անտառներէն ատաղձ կտրելով անհրաժեշտ տեղերը կամուրջներ շինել կուտային։ Թէշքիլաթը Մախսուսէն, գիտնալով որ, պատերազմի ծագման պարագային, ամէնէն աւելի կամուրջի եւ ճամբու պակասէն շատ նեղութիւն պիտի քաշէնք, կ՚աշխատէին ամէն բանէ առաջ, ճամբայ ու անցք պատրաստել։

Լազիստանի բնակչութիւնը տարօրինակ սովորութիւն մը ունի. կամուրջի բնաւ կարեւորութիւն չընծայեր։ Հակառակ անոր որ բազմաթիւ տեղերէ ջուրեր կը հոսին, մէկ հատիկ կամուրջի կարելի չէ հանդիպիլ։ Միայն, կամուրջի տեղ, հոսող ջուրերու զանազան տեղերը՝ մէկ եզերքէն միւսը երկարած ծառի կոճղեր կ՚երեւին։ Լազերը՝ այս կոճղերուն վրայէն լարախաղացի մը նման կ՚անցնին՝ ջանալով իրենց հաւասարակշռութիւնը պահել ու ջուրը չիյնալ։ Որովհետեւ ընդհանրապէս լեռնոտ է Տաղիստանը, իսկ բնակչութեան մեծ մասը ձիու եւ կառքի տէր, թերեւս կամուրջ շինելու պէտքը չէր զգար։

Թէշքիլաթը Մախսուսէն ճամբաներու եւ կամուրջներու շինութեամբ զբաղելով, թէ պատերազմի եւ թէ խաղաղութեան ատեն հաղորդակցութեան միջոցներ ապահովելու կ՚աշխատէր։ Այս գործը եւս յանձնուած էր յիշուած կամաւորական կազմակերպութեան։ Այս նպատակով՝ հեռագրական եւ հեռախօսի սիւներուն թիւեր դրած, այդ գիծերուն անցած վայրերուն վրայ զանազան կէտերուն՝ կամաւոր երիտասարդներէն պահապաններ նշանակած էր։ Այս պահակները պիտի հսկէին, որպէսզի թշնամիին կողմէ չկտրուին հեռագրի եւ հեռախօսի գիծերը։

Բնականաբար, գոյութիւն ունեցող հեռաձայնի եւ հեռախօսի գիծերը ամէն կողմի հետ հաղորդակցելու չէին բաւեր, եւ որովհետեւ նոր գիծեր շինել կարելի չէր, կարգ մը միջոցներ ձեռք առնուած էին՝ ի հարկին որոշ վայրերէ կեդրոն լուր հաղորդելու համար։

Այս գործերը վերջացնելէ եւ կազմակերպութիւնը ի գլուխ հանելէ վերջ, Ռիզա պէյ որոշած էր Արհաւիի իր բանակետղին սահմանէն քիչ մը աւելի եռ փոխադրել եւ Արհաւիի հարաւային կողմը, դարձեալ Սեւ ծովու եզերքը գտնուող Վիչէն կեդրոն ընել։ Ասոր վրայ, Թէշքիլաթը իր իրերը ժողված Վիչէ փոխադրուած էր՝ դատաւորի մը տանը մէջ։ Այս տանը վերի յարկը յատկացուած էր մարմնի անդամներուն, իսկ վարի յարկը տեղաւորուած էր ռազմանիւթ, սնունդ եւ պէնզին։ Վարի յարկը միշտ պահակ կը սպասէր չէթէի անդամներէն մէկը։

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ-ԹԻՖԼԻԶ

ooooo

Երեւան – Լէնինական – Թիֆլիզ օդային հաղորդակցութիւնը կանոնաւորելու համար, օդային հաղորդակցութեան Անդրկովկասեան վարչութիւնը Երեւանի մէջ հաստատեց ճիւղ մը, որ ունի շահագործելու յիշեալ գիծը եւ կազմակերպելու միջշրջանային օդային հաղորդակցութիւնը: Երեւանի մասնաճիւղը ստացած է ՈՒ-2 եւ Պ—5 օդանաւերը, շուտով կը ստանայ նաեւ ՍՏԱԼ —3 օդանաւը:

Երեւանի օդանաւային կայանին մէջ այս գարնան կը սկսին շինել կառատուն մը օդանաւերու համար եւ պանդոկ մը 20 բնակարանով: Լենինականի, Նոր Բայազիտի, Մարտունիի եւ Բասարգեչարի օդակայաններու շինութիւնը կանգ առած է ձմրան պատճառով: Շինութիւնը կը վերսկսի գարնան:

ՄԵՂՐԻԻ ՋՐԱԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ

ooooo

Մեղրիի Ջրաելեկտրակայանին շինութիւնը կը շարունակուի արագ թափով մը: Կ'աշխատին 200 բանուորներ: Շուտով կ'աւարտի փապուղիին շինութիւնը, որ կը համարուի ամենադժուար մասը ծրագրուած գործին: 825 մեթր փապուղիէն 600 մեթրը շինուած է արդէն: Աւարտած է բաց ջրանցքին շինութիւնը ինչպէս նաեւ Մեղրիէն մինչեւ Ջրաելեկտրակայան տանող խճուղիին շինութիւնը: Սկսած է ուժավար շէնքին կառուցումը: Մեքենաներու զետեղումը կը կատարուի գարնան: Կայանը կը սկսի գործել այս տարուան վերջերը: Մեղրիի այս կայանը ելեկտրական ուժ պիտի տայ պահածոյի եւ մետաքսի արդիւնաբերութեան, պղնձի հանքերու շահագործութեան, ինչպէս նաեւ հաւաքական գիւղատնտեսութեանց կայաններուն: Մօտ օրէն Մեղրի կը հասնի յանձնախումբ մը, որ ղրկուած է Գիւղատնտեսութիւնը ելեկտրականացնելու աշխատող Անդրկովկասեան յատուկ մարմնին կողմէ, քննելու համար կարգ մը կարեւոր հարցեր:

Ն. ԱԲԷԼԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

ooooo

Թիֆլիզի թերթերը կը գրեն թէ դեկտեմբերի վերջերը մեռած է Ներսէս Աբէլեանը: Եղբայրն է դերասանապետ Յովհ. Աբէլեանի: Ծնած էր 1855ին Շամախ: Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայրին մէջ, միջնակարգը՝ Բագուի, բարձրագոյնը՝ Մոսկուայի մէջ:

Բագու վերադառնալով, գրադարանապետ կը կարգուի Մարդասիրական ընկերութեան: 1922ին իրեն կը յանձնուի Ատրբէջանի պետական գրադարանը կազմակերպելու հոգը:

Աշխատած է նաեւ գրական ու թատերական կեանքի մէջ: Յաջորդաբար անդամ կ'ընտրուի Բագուի հայ տրամաթիք ընկերութեան, հայ գրողներու ընկերութեան, հայ պրոլետարիատի գրական հաստուածին: 1921—26 կ'աշխատի իբրեւ անդամ Հայաստանի օգնութեան Թիֆլիզի կոմիտէին: Աշխատակցած է այլ եւ այլ պարբերականներու: Ռուսերէնէ, ֆրանսերէնէ, եւ անգլիերէնէ թարգմանած է թատերական գործեր:

Այս վերջին տարիներուն, Ն. Աբէլեան կ'աշխատէր Անդրկովկասեան բարձրագոյն գիւղատնտեսական համալսարանին մէջ եւ զբաղած էր կովկասագիտութեան վերաբերեալ նիւթեր հաւաքելով:

ԹԻՖԼԻԶԻ ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

— o —

Թիֆլիզի մէջ կը գործեն երեք պատանեկան թատրոններ,— ռուսական, վրացական, հայկական:

Ռուսական պատանեկան թատրոնը, գործունէութեան տեսակէտով, առաջնութիւն կը գրաւէ: Ունի սեփական շէնք, կարող ուժեր, մշակուած խաղացանկ:

Վրացական պատանեկան թատրոնը թոյլ կ'ընթանայ, թէեւ կը գտնուի նպաստաւոր պայմաններու մէջ:

Հայկական պատանեկան թատրոնը կը գտնուի շատ աւելի աննախանձելի պայմաններու մէջ: Չունի սեփական շէնք, ներկայացումները կը տրուին ընդհատ: Այսուհանդերձ երբեմն երբեմն կրցաւ տալ յաջող բեմադրութիւններ,— Եղիր պատրաստ, Թոմաս աղբօր տնակը, Հնարիչներ, Քաջէերի տունը: Երկու ամառ, վրացական պատանեկան թատրոնին հետ աշխատեցաւ Մշակոյթի Տան եւ Հանգստեան Պարտէզին մէջ:

Կրցաւ իր շուրջ համախմբել որոշ ուժեր: Անցեալ նոյեմբերէն սկսեալ, մեծ եռանդ ցոյց կուտայ: Բեմավար նշանակուած է Ա. Արարեան, որուն շուրջ կան բարեխիղճ աշխատողներ, սկսնակներու կողքին՝ պետական հայ թատրոնի դերասաններ:

Գիսակ Յովհաննիսեան յօդուածով մը դիտել կուտայ, որ ինչպէս վրացական, նոյնպէս հայկական պատանեկան թատրոնը կը սիրէ տարաշխարհիկ նիւթերու բեմադրութիւնը, «չինական կամ հնդկական թեքում»: Ինքնատիպ խաղեր, կենցաղային գործեր ցոյց չեն տրուիր: Դժուար չէ յարմար թատերախաղ գտնել, եւ մանաւանդ պէտք չէ շատ մանկացնել խաղացանկը: Հասակներու ստիճանաւորումը կը պահանջէ խաղերու աստիճանաւորում: Անշուշտ պէտք չէ կապը կտրել Մոսկուայի պատանեկան թատրոնին հետ, եւ հասկնալի է օգտուիլը անհրաժեշտ չափով, բայց թարգմանութիւնները յարմարցնելով տեղական պայմաններուն, աւելի ուժեղ յուզում ստեղծելու համար մանուկին հոգիին մէջ: Քիչ մը հեռանալով զուտ թատերական ձեւէն, պէտք է քիչ մը երաժշտութիւն խառնել, ստեղծելով տեսակ մը մանկական օփերա:

Օրուան գիրքը

»»»·«««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ քանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.:

2. ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2: Գին 10 ֆրանք:

3. ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915 – 1924: Գրեց՝ Լեւոն Տօնիկեան: Գին 8 ֆր.:

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութեան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

oooo

Ապետին Տավէր կը գրէ «Ճումհուրիէթ»ի մէջ (18 դեկտ.) —

Հանրապետութեան շրջանին ծնունդ առնող մեր ճարտարարուեստը մինչեւ այժմ պատահական, այսինքն՝ անծրագիր մեծցաւ: Օրինակ, պատերազմեան շրջանին, առեւտուրի մէջ նետուող Թուրքերը, մեծ կամ փոքր, բոլորն ալ նպարավաճառի խանութ բացին: Բայց այս խանութները պահանջէն շատ ըլլալով, յետոյ բոլորն ալ մէկիկ մէկիկ փակուեցան: Հանրապետութեան շրջանին, ճարտարարուեստի մէջ նետուող Թուրքերուն մեծ մասը հիւսուածեղէնի ու գուլպայի գործարաններ բացին: Եւ, իրարու հետ մրցելով, սկսան վնասել:

Այս փոքրիկ օրինակը ցոյց կուտայ թէ հարկ է քիչ շատ երկար ծրագրով մը ճարտարարուեստականացնել երկիրը:

Որ եւ է օգուտ չունի հովանաւորումը այն ճարտարարուեստին որուն հում նիւթը մեր երկրին մէջ չկայ ու անոր արտադրութիւնը մեր բնակչութեան ու գանձին քիչ բան կ'ապահովէ: Անօգուտ է նաեւ հոս շինել բոլոր այն նիւթերը որոնք Եւրոպայէն կուգան: Հարկ է, ամէն բանէ առաջ հիմնել այն ճարտարարուեստը, որուն հում նիւթերը մեր երկրէն են եւ անոր արտադրութիւնները մեր երկրին մէջ շատ կը սպառին: Բամպակեղէնը այս ձեւի ճարտարարուեստներուն առաջինն է: Ու տարօրինակ է որ մինչ բամպակն ալ մետաքսին նման, մեր երկրին մէջ կը հասնի, եւ օտարներուն մետաքսեղէնին տասն անգամը աւելի դրամ կուտանք բամպակեղէնի համար, մենք նախընտրեցինք ... մետաքսեղէնի ճարտարարուեստը: Մեր մետաքսեղէնի գործարանները թէեւ մեր պահանջէն աւելի են, բայց մեր բամպակեղէնի գործարաններու արտադրութիւնները մեզի չեն բաւեր:

... Երկրին ճարտարարուեստականացման հակառակորդներ կան դեռ: Ազգ. պաշտպանութեան գործավար Ջէքայի պէյին դասախօսութիւնը պատասխան մըն է անոնց: Թուրքիան, ինչպէս կ'ըսէր Ըսմէթ փաշա՝ Խսկիշէհիրի շաքարի գործարանին բացման առթիւ, որպէսզի կարենայ իր արժանի տեղը գրաւել ազգերու ընտանիքին մէջ, անպատճառ պէտք է ճարտարարուեստականանայ:

Երեւակայեցէք ընդհ. պատերազմին նման պատերազմ մը ու մերդէմթշնամի մը որ ծովերուն կը տիրապետէ: Եթէ մենք ազգային ճարտարարուեստ չունենանք, ժողովուրդն ու բանակը առանց շաքարի, առանց հագուստի, առանց կօշիկի, առանց ռազմանիւթի ու առանց զէնքի մնալու եւ, հետեւաբար, պարտուելու դատապարտուած են:

Կ'ՈՒԶԵՍ ՀԱՒԱՏԱ
Կ'ՈՒԶԵՍ ՄԻ ՀԱՒԱՏԱՐ

«Սոն Փոստա» այս խորագրով կը գրէ (20 դեկտ.) —

1932ի ընթացքին օտար երկիրներ ճամբորդող Թուրքերը մեր երկրէն եօթը միլիոն ոսկի դուրս հանած են:

Նոյն տարուան ընթացքին Թուրքիա եկող շրջիկները մեր երկրին մէջ թողած են երեք միլիոն ոսկի:

Մինչ մենք կը ջանանք Պոլիսը զբօսաշրջիկներու քաղաք մը դարձնել եւ օտար շրջիկներ հրաւիրել...

Հակառակ ասոր, այս արդիւնքին հասած ըլլալով, օտար շրջիկներ բերելու մասին մեր թափած աշխատանքին բաւարար ըլլալուն կ'ուզես հաւատա, կ'ուզես մի հաւատար:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, 30 դեկտ. (Յառաջ) — Մօտ մէկ տարիէ ի վեր Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը թմրած էր եւ քաշուած իր պատեանին մէջ, զարմանք պատճառելով շատերուն:

Բայց այսօր ուրախ ենք աւետելու թէ՝ Կ. Խաչի անդամ անդամուհիները զգալով իրենց պարտականութիւնը, լծուած են եռանդուն աշխատանքի: Հակառակ սակաւաթիւ խմբակի մը զզուելի դաւերուն, հասարակութիւնը հաստատեց իր ջերմ համակրանքը:

Շաբաթ օր Կ. Խաչը սարքած էր պարահանդէս մը Քոլիզէի շքեղ սրահին մէջ, ի նպաստ Միութեան եւ Քոնսէփսիոն հիւանդանոցի հայ թոքախտաւորներուն: Սրահը շատ նեղ կուգար աւելի քան 700 հոգիի, որոնց կարգին նաեւ տասնեակներով օտար հիւրեր: Կազմակերպութիւնը եղած էր եւրոպական ճաշակով եւ խիստ գովելի: Կ. Խաչի բոլոր անդամ անդամուհիները երեկոյէն մինչեւ լոյս ուրախ ու զուարթ իրենց պարտականութեան գլուխն էին ժամացոյցի ճշդապահութեամբ, խոր տպաւորութիւն թողլով օտար հիւրերուն վրայ: Ականաւոր հիւր մը կ'ըսէր.

— Հայ ժողովուրդին համար միշտ լսած եմ թէ աղքատ է եւ բարբարոս քան Ալճերիացին. այսօր որ առաջին անգամ ներկայ կ'ըլլամ հայկական հաւաքոյթի մը, այդ բոլորը կը ժխտեմ: Այս ժողովուրդը կատարելապէս քաղաքակրթուած է եւ արժանի ամենաբարձր գնահատանքի: (ԽՄԲ.— Նոր բարիլոյս...):

Այս առթիւ աչքի կը զարնէր ոչ միայն բոլոր հանդիսականներուն մաքուր հագուստ կապուստը, այլ եւ կարգապահութիւնը: Երանի թէ միշտ եւ ամէն տեղ այսպէս ըլլար:

Ընկերուհի տիկ. Ն. Քիպրիթճեանը գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ, վեր հանելով կիներու դերը մասնաւորապէս ներկայ դարու մէջ, ուր ամէնէն կատարելագործուած պետութիւններն անգամ իգական սեռին օժանդակութեան կը դիմեն: Դերասան Ուզունեան խաղաց «Հսկումի» գիշերը եւ «Պզտիկի» նշանտուքը, վերջինը շատ յաջող: Ժողովուրդի փափաքին վրայ երգեց տիկին Հայկուհին:

Մէկ խօսքով գաղութը գեղեցիկ օր մը վայելեց:

Հայ մարդ, երբ ամէն իրիկուն սիրասուն երախաներով նստած համեստ սեղանին շուրջը, չարաչար աշխատանքին արդար պտուղը կը վայելես, չե՞ս մտածեր բազմաչարչար ցեղին անճար կամ հիւանդ բեկորներու մասին, որոնք տարիներէ ի վեր գամուած են Քոնսէփսիոնի երկաթէ մահիճներուն եւ օրէ օր կը հիւծին... Եթէ այո, ուժ տուր Կ. Խաչին:

Արամ Արմաղանեան

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

oooo

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 դեկտ.).

— «Դժուարութեամբ կարելի պիտի ըլլայ յիշատակել դէպք մը, երբ մեր կողմէ ոեւէ տեղ ոեւէ փորձ եղած ըլլար «հակառակորդ»ին այս կամ այն ձեռնարկը խանգարելու: «Մատենիչութեան» ստորին հէքեաթին հանրութիւնը կը հաւատայ այնքան, որքան կը հաւատայ ինքը՝ հեղինակն այդ հէքեաթներուն: Իսկ ինչ կը վերաբերի խափանարարութեան բանի փորձերուն, այս իմաստով մեր «հակառակորդ»ն իսկ ի վիճակի չէ դէպք մը յիշատակելու:

Խափանարարութեան բանի փորձերու դիմած չենք ոչ այն պատճառով՝ որ կամեցած ու կարողացած չենք, ոչ. «միացեալ»ն իսկ գիտէ, որ մեզ կը պակսի կամեցողութիւնը, բայց ոչ կարողութիւնը: Չենք ուզեր խանգարել, ուստի եւ չենք խանգարեր: Ու չենք խանգարեր— բազմաթիւ պատճառներով: Խաղաղ քաղաքչութեան չենք ուզեր պատասխանել բռնութեամբ, մանաւանդ օտարութեան մէջ ուր մեզմէ իւրաքանչիւրին տգեղ արարքը անմիջականօրէն կը վերագրուի մեր հաւաքականութեան, կը վերագրուի մեր ժողովուրդին:

Բայց այս բնել չէ, թէ մենք որդեգրած ենք Աւետարանի քարոզած հեզութեան պատուիրանը: Երբեք: Բնաւ տրամադիր չենք, նախ՝ ապտակ ուտելու, եւ ապա՝ ուտելէ ետքը՝ մեր չապտակուած այտը տրամադրելու նոր ապտակի մը համար: Այսպէս ընելով՝ մեղանչած պիտի ըլլայինք, նախ՝ մարդկային տարրական արժանապատուութեան դէմ, երկրորդ՝ գէշ ունակութեան վարժեցուցած պիտի ըլլայինք «միացեալ»ը, որ մուկ կ'ոռնէ առիւծ կտրելու համար:

Կը յայտարարենք բարձրաձայն — ի լուր բոլորի՛, բոլորի՛, բոլորի,— մենք դէմ ենք բռնութեան:

Ի՞նչպէս ընել սակայն, երբ բռնութիւնը ուրիշները կը գործադրեն մե՛ր նկատմամբ:

Ի՞նչ դիրք բռնել, երբ բռնութեամբ մե՛ր տօները ու հանդէսները կը խանգարեն:

Ի՞նչ դիրք բռնել մանաւանդ այն պարագային, երբ «միացեալ»ը մեր հանդիսութեանց կուգայ օտարներու գլխաւորութեամբ, անվարժ լեզուի փոխարէն մեր դէմ հանելով վարձկան օտարի բազուկը:

Լռե՞լ: Ո՛չ, մենք համամիտ չենք: Օրէնքը անկարող է մեզ մերժել ինքնապաշտպանութեան տարրական իրաւունքը: Մեր վրայ բարձրացած բազուկը պէտք է իջեցուի բազուկով: Վարձկան խափանարարը —հայ թէ օտար — պէտք է գիտնայ, որ մեր հանդիսութեանց մէջ այր մարդիկ ներմակ ձեռնոց չեն կրեր:

Լինոն, Շիֆակօ, Կրըենալ,— այս կարգի գործերը դրամ ու «պատիւ» կը բերեն վարձկաններուն միայն:

Գիտենք, «միացեալ»ը արիւն կը ցանէ՝ ոսկի ու աթոռ հնձելու համար. ու կ'ընէ այս ամէնը հրահանգովը քաղաքական ուժի մը, որուն վարդապետութեան հիմը — արիւնն է: Մոսկուան իր գործակալներու ձեռքով հայ գաղթաշխարհի մէջ վարդեր պիտի չփռէր (եւ կամ համերաշխութի՞ւն ու եղբայրութի՞ւն քարոզէր), երբ իր գոյութեան հիմը խարսխուած է բռնալի ատելութեանց, արիւնահոտ գրգռութիւններու եւ քայքայիչ խռովութեանց եւ կռիւներու վրայ:

Ու որոշ է ծրագիրը.— խաղաղ հանդիսութեանց մէջ նախ գրգռութեանց առիթներ ստեղծել, ետքէն, առիթէն օգտուելով, այս գրգռութիւնները մինչեւ արիւնհեղութիւն տանիլ (փոյթ չէ՝ զոհ իսկ տալով), յետագային «Դաշտերզոհպաշկոմ»ները ու «միացեալ»ները «փաշիստ Դաշնակցութեան» դէմ զինել կարենալու համար թէ՛ ներքին եւ թէ արտաքին ճակատներու վրայ...

Այս է ամբողջ իմաստը այն խռովութեանց, որ վարձկաններու վոհմակը կը սերմանէ գաղութէ գաղութ:

Ի՞նչ կը մնայ մեզ ընել:

— Երբեք չյարձակիլ, բայց եւ երբե՛ք չհրաժարիլ ինքնապաշտպանութենէ:

Այսպէս իրաւունք կը կարծենք թէ ունինք»:

Հայ կամաւորներու երեկոյթը

Շաբաթ գիշեր Cercle Militaireի շքեղ սրահներու մէջ տեղի ունեցաւ ֆրանսական բանակի նախկին կամաւորներու Միութեան պարահանդէսը հովանաւորութեամբ մարաջախտ Փէթէնի: Հակառակ տնտեսական տագնապին, երեկոյթը թէ նիւթական եւ թէ բարոյական տեսակէտով մեծ յաջողութիւն մը ունեցաւ: Գեղարուեստական բաժինը, սակայն, կազմուած էր միայն ֆրանսական եւ օտար արուեստագէտներէ, որոնք չկրցան մեծ խանդավառութիւն ստեղծել: Ոչ հայ երգին ոչ ալ հայ խօսքին տեղ տրուած էր պաշտօնապէս: Բարեբախտաբար Սիփան երգչախումբի անդամ – անդամուհիներու անպաշտօն ներկայութեան շնորհիւ, մեկուսի բաժնի մը մէջ հայ երգը պահ մը հնչեց: Քիչ յետոյ Թառիաթ Փօրժի եւ Արզարի նուագով նոյն այս երգչախումբի անդամները հայկ. պարերով ոգեւորեցին ներկաները:

Երեկոյթին ամէնէն հետաքրքրական մասը, կամաւորներու 1934ի «մատըլօն»ին ընտրութիւնն էր: Ներկայ բոլոր մանկամարդ Հայուհիները, հրաւիրուեցան մասնակցելու: Անոնցմէ մէկ քանին իսկապէս գրաւիչ ու համակրելի գեղեցկութիւն մը ունէին հաւանական ընտրելիներ նկատուելով մեծամասնութեան կողմէ: Բայց արդիւնքը բոլորովին տարբեր եղաւ, տեղի տալով դժգոհութեան: Պիտի թելադրենք որ ուրիշ անգամներ այս տեսակ ընտրութիւններ տեղի ունենան կամ ներկայ հասարակութեան ընդհանուր մասնակցութեամբ եւ կամ առնուազն ճաշակ ունեցող դատական մարմնի մը կողմէ: Ի վերջոյ 1934ի հայ կամաւորներու Մատըլօն ընտրուեցաւ Օր. Հիլտա Մալեան, պատուոյ օրիորդներ ունենալով Օր. Արմենուհի Պարսամեան եւ Օր. Սիրանուշ Յովնանեան: Փաստաբան Պ. Մարմարեան «Մատըլօնին» գլուխը դրաւ գլխազարդը որ պատրաստուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշներու գոյներով:

Ներկայ մը

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՊԱՐԱՊ ԹՄԲՈՒԿԸ

Թագաւորը լուր ղրկեց Էմիլեանին.

— Լա՛ւ ականջ տուր հրամանիս, ըսաւ ան. եկեղեցի մը պիտի շինես պալատիս դիմացի հրապարակին վըրայ ու պիտի աւարտես զայն մինչեւ վաղ իրիկուն: Եթէ պատրաստ ըլլայ, պիտի վարձատրուիս, հակառակ պարագային գլուխդ պիտի կտրուի:

Էմիլեան մտիկ ըրաւ թագաւորական հրամանն ու տուն վերադարձաւ:

— Ա՛լ վերջս է, մտածեց ինքնիրեն: Ու կնոջը դառնալով, ըսաւ.

— Պատրաստուէ՛, կնիկ, պէտք է փախչինք այստեղէն, ապա թէ ոչ մեռած ենք...

— Վախնալու ի՞նչ պատճառ ունիս, հարցուց կինը, ինչո՞ւ պիտի փախչինք:

— Ինչպէս չվախնամ, ըսաւ գիւղացին. թագաւորը հրաման ըրաւ որ եկեղեցի մը շինեմ վաղը՝ մէկ օրուան մէջ. եթէ չյաջողիմ, գլուխս պիտի կտրել տայ. քանի ժամանակ ունինք, փախչելէն տարբեր միջոց չկայ:

Բայց գիւղացիին կինը մտիկ չըրաւ.

— Թագաւորը շատ մը զինուորներ ունի, ըսաւ ան, կը ձերբակալուինք ուր ալ փախչինք. չենք կրնար երթալ. պէտք է հնազանդիս որքան ատեն որ ուժ ունիս:

— Բայց ի՞նչպէս կրնամ հնազանդիլ երբ ուժ չունիմ այլեւս:

— Մտիկ ըրէ՛, մարդս, հոգ մի՛ ըներ. կերակուրդ կեր ու պառկէ. առտուն քիչ մը կանուխ ելիր ու ամէն ինչ կը կատարուի:

Յաջորդ առտուն կինը արթնցուց գիւղացին.

— Գնա՛ շուտ եւ շինէ՛ եկեղեցին, ըսաւ ան. աճապարէ՛ գամերը եւ մուրճը. մէկ օրուան համար բաւական գործ ունիս:

Էմիլեան քաղաք գնաց ու պալատին հրապարակին վրայ տեսաւ եկեղեցի մը որուն շինութիւնը գրեթէ աւարտած էր: Սկսաւ աշխատիլ եւ իրիկուան դէմ լրացուց: Երբ թագաւորը արթնցաւ, դուրս նայեցաւ պատուհանէն ու տեսաւ եկեղեցին որ արդէն շինուած էր ու Էմիլեան կը հարուածէր վերջին գամերը: Թագաւորը դժգոհ մնաց. բարկացաւ որ չպիտի կրնայ պատժել գիւղացին ու իւրացնել անոր կինը: Կանչեց ծառաները:

— Էմիլեանը աւարտեր է եկեղեցին, ի՞նչպէս կրնամ պատժել զայն հիմա. այս գործն անգամ դիւրին էր անոր համար: Աւելի հնարամիտ միջոց մը գտէք, այլապէս ձեզ ալ կը պատժեմ, ան ալ:

Ու ծառաները թելադրեցին որ թագաւորը հրաման ընէ գիւղացիին որպէսզի շինէ գետ մը պալատին շուրջը եւ նաւերը երթեւեկեն անոր մէջ:

Թագաւորը կանչել տուաւ Էմիլեանը ու անոր բացատրեց նոր գործը:

— Եթէ, ըսաւ անոր, դուն կրցար եկեղեցի մը կանգնել մէկ օրուան մէջ, այս գործն ալ պիտի կատարես. նայէ՛ որ մինչեւ վաղը պատրաստ ըլլայ, ապա թէ ոչ գլուխդ պիտի կտրուի:

Էմիլեան յուսահատ տուն վերադարձաւ:

— Ինչո՞ւ տխուր ես, հարցուց կինը. նոր գո՞րծ մը ունիս դարձեալ:

Էմիլեան պատմեց լուրը: — «Պէտք է փախչինք հիմա», ըսաւ:

Բայց կինը պատասխանեց.

— Զինուորներուն ձեռքէն փախչիլ անկարելի է. կը ձերբակալուինք ուր ալ երթանք. հնազանդելէն ուրիշ ճար չկայ:

— Բայց ի՞նչպէս կրնամ հնազանդիլ:

— Լա՛ւ, լա՛ւ մի տխրիր այդպէս, մարդս, շարունակեց կինը. կերակուրդ կեր, գնա՛ պառկէ. առտուն կանուխ ելիր ու ամէն ինչ ժամանակին կը կատարուի:

Էմիլեան քնացաւ: Յաջորդ առտուն կինը արթնցուց զայն.

— Քաղաք գնա՛, ամէն ինչ պատրաստ է, ըսաւ գիւղացիին կինը. նաւամատոյցին մօտ հողակոյտ մը կայ. բահ մը առ եւ հարթ հաւասար ըրէ:

Երբ Էմիլեան քաղաք հասաւ, տեսաւ որ գետ մը շրջապատած էր պալատը ու նաւեր կային անոր մէջ:

Ու երբ թագաւորը արթնցաւ, տեսաւ որ գիւղացին կը յարդարէր հողակոյտը: Զարմացաւ, սակայն գետին ու նաւերուն տեսքը ուրախութիւն չպատճառեց անոր: Բարկացաւ որովհետեւ չպիտի կրնար պատժել գիւղացին:

— Չկայ բան մը որ չընէ. հիմա ի՞նչ գործ պիտի տանք իրեն:

Կանչեց ծառաները եւ խորհուրդ հարցուց:

— Գտէք գործ մը որ վեր ըլլայ անոր կարողութենէն, հրամայեց թագաւորը, որովհետեւ ինչ որ ծրագրեցինք, կատարեց ու չպիտի կրնամ առնել անոր կինը:

Ու թագաւորին ծառաները երկար մտածեցին. վերջապէս գտան միջոց մը: Մօտեցան անոր եւ ըսին.

— Կանչէ Էմիլեանը եւ ըսէ. «Գնա՛ տեղ մը որուն գտնուիլը դուն չես գիտեր եւ վերադարձիր միասին բեր բան մը որուն ինչ ըլլալն ալ չես գիտեր»: Ազատելու միջոց չունի որովհետեւ ուր ալ երթայ, դուն կրնաս ըսել թէ սխալ տեղ գացեր է. եւ ինչ ալ բերէ, կրնաս ըսել թէ սխալ բան ես բերեր է: Յետոյ գլուխը կը կտրես եւ կ'իւրացնես անոր կինը:

Թագաւորը շատ գոհ մնաց այս խորհուրդէն եւ ըսաւ.

— Հիանալի միտք է:

Յետոյ կանչել տուաւ գիւղացին եւ անոր ըսաւ.

— Գնա տեղ մը որուն ուր գտնուիլը դուն չես գիտեր եւ վերադարձիր միասին բեր բան մը որուն ինչ ըլլալն ալ չես գիտեր: Եթէ ձախողիս, գլուխդ պիտի կտրուի:

Գիւղացին տուն վերադարձաւ ու կնոջը պատմեց թագաւորին հրամանը: Կինը մտածեց քանի մը վայրկեան:

— Հասկցայ, թագաւորին սորվեցուցեր են թէ ինչ ձեւով քեզի թակարդը կրնայ ձգել. խելօք պէտք է շարժինք, ըսաւ:

Նստաւ, միտքը չարչրկեց ու յետոյ շարունակեց.

— Պէտք է երթաս հեռուն, մեր մեծ մայրիկին, ծեր գիւղացի կին մըն է ան, եւ օգնութիւն ուզես: Անիկա քեզի պիտի տայ բան մը զոր շիտակ պալատ կը տանիս. ես հոն պիտի ըլլամ արդէն. այլեւս չեմ կրնար փախուստ տալ. պիտի ձերբակալեն զիս, բայց հոգ չէ, երկար չի տեւեր: Եթէ հետեւիս մեծ մայրիկին խորհուրդին, պիտի կրնաս զիս անմիջապէս ազատել: Եւ կինը պատրաստութիւն տեսաւ ամուսինին ճամբորդութեան համար: Անոր տուաւ դրամապանակ մը եւ իլիկ մը:

— Ասիկա կուտաս իրեն եւ պիտի հասկնայ թէ ամուսինս ես:

(2) ԹՈԼՍԹՈՅ

Նոր փոխառութիւնը Ռումանիոյ մէջ

Պաշտօնաթերթը այսօր կը հրատարակէ Ելմտական Նախարարութեան մէկ հրամանագիրը, որուն համաձայն տասը միլիառ Փրանքի նոր փոխառութիւն մը կը հանուի, հարիւրին 5 տոկոսով եւ հինգ տարիէն վճարելի: Պարգեւներ պիտի տրուին 10 եւ 15 տարուան համար: Առաջին անգամ հրապարակ հանուելիք փոխառութեան բուն գումարը պիտի ճշդէ Ելմտական նախարարը:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ

Պուլկարիոյ Թագաւորը հիւանդ ըլլալով, յետաձգեց իր ճամբորդութիւնը դէպի Ռումանիա: Մնաց որ, Պուքրէշն ալ հիւր ընդունելու տրամադրութիւն չունի այս միջոցին, վարչապետին սպանութեան հետեւանքով:

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ՑՈՅՑ ՄԸ ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի օր ցոյց մը սարքուած էր Սոֆիայի մէջ, ի պատիւ Տիմիթրովի, որ տակաւին բանտարկուած կը մնայ Լայփցիկի մէջ: Ոստիկանութիւնը միջամտելով, մէկ համայնավար սպաննուեցաւ, երեք հոգի վիրաւորուեցան եւ ուրիշ բազմաթիւ մարդիկ վնասուեցան: Ժողովին մասնակցող բոլոր քաղաքացիները ձերբակալուեցան:

ՀԻՆԳ ՓԻՂԵՐ ՈՂՋ ՈՂՋ ՎԱՌԵՑԱՆ

Փարիզի կենդանաբանական պարտէզին անասուններէն մէկ մասը Վէնսէն կը գտնուի: Առջի օր հրդեհ ծագելով, հինգ փիղեր ողջ ողջ այրեցան:

ՀԻՆԳ ՕՐ ՄՆԱՑ

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՕԳՏՈՒԻԼ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՇԱՀԱԲԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԷՆ

« ՅԱՌԱՋ » գնած է ՉՈՐՍ տոմսեր, Ֆրանսայի Ազգ. վիճակախաղէն:
Այս վիճակահանութենէն օգտուելու իրաւունք ունին բոլոր անոնք որ,

1933 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1934 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8

1.— Նոր բաժանորդ կը գրուին ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:
2.— Կը նորոգեն իրենց բաժնեգինը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

ԱՀԱ ՄԵՐ ԳՆԱԾ ՉՈՐՍ ՏՈՄՍԵՐՈՒՆ ՇԱՐՔՆ ՈՒ ԹԻՒԵՐԸ.—

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԵՐՏԷՆ (4e tranche)

շարք **S** Թիւ 99,412
շարք **T** Թիւ 78,009
շարք **S** Թիւ 99,413
շարք **D** Թիւ 52,152

Այսպէս, եթէ այդ չորս թիւերէն մէկը կամ աւելին պարգեւ շահին, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ (ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50), ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ ԱՅՍ ԿԱՐԳԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ, հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	60 %
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30 %
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	10 %

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի հերթական դասախօսական ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Քաֆէ լ'Էսթի վերնայարկը:
Նիւթ՝ «ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ»
Կը հրաւիրուին ընկերները ու համակիրները:

Ընկերահաւաքական խնջոյք

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ – ԳՈՒԱԲՈԼՈՆԲԻ «ՎԻՇԱՊ» ենթակոմիտէին կողմէ
Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Salle de la Comète, Place de la Comète, Asnières
Գեղարուեստական բաժին, երգ, պար եւայլն:
Կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները:
Հաղորդակց. միջոց.— Կար Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Անիէռի կայարանը: Մատըլէնէն առնել օթօպիւս CI/45 եւ իջնել Փլաս տը լա Քոմէթ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան կողմէ
28 *Յունուար կիրակի իրիկուն ժամը* 8.45*ին*
« Journal » *թերթին թատերասրահին մէջ* 100 Rue Richelieu
Մասնակցութեամբ յայտնի արուեստագէտներու, **SKETCH** ուսանողական կեանքէ, եւայլն, եւայլն:
Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

"ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ"

Կը տօնէ Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր հինգ մասնաճիւղերու ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ, ԱՆԿԷՆԻ, ԻՍԻԻ եւ ՓԱՐԻԶԻ մասնակցութեամբ
Յունուար 14*ին կիրակի օր ժամը* 2.30*ին*, **JEAN GOUJON**ի սրահը
Գեղարուեստական բաժինը կազմուած է մանուկներու դերակատարութեամբ
Ներկայացում, երգ, պար, արտասանութիւն եւ շարժանկար
Մուտքը ազատ բոլոր երախաներուն, մեծերու 2 ֆրանք, ծախքերու մասնակցութեան համար:

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յունուար 6ին երեկոյեան ժամը 8ին, Պրէպան Մարսէյէզի ընդարձակ սրահին մէջ, տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի Վասպուրականցիներու կազմակերպած երեկոյթը, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի յիշատակին:
Կը խնդրուի չի խաչաձեւել: *ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ*

ՎԱՆԱՏՈՒՐԻ ՏՕՆԸ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՄԱՆՈՐԸ

7 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ
150 Route d'Orléans, BAGNEUX (Seine)
(*Փորթ տ'Օրլէանէն առնել* 88 *թիւ թրամուէյը, իջնել Պանեօ*)
Սեղանանառեր, զուարճութիւն, երգ ու նուագ: Անուշ ապուր, պտուղի բուրգեր, թէյ ու կարկանդակ:
Տախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք:

ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

7 *Յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ, ճիշդ ժամը* 2.30*ին*
Salle des Fêtesի *մէջ*, **(Rue du Casino), Enghien**
Կը խօսի Տիկին Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ կոմիտաս երգչախումբը, *Տիկիններ՝* Զ. Ընքապալեան (*դաշնակ*), Ա. Գեւոնեան (*մեներգ*), Ա. Խէրպէկեան (*դաշնակ*): *Օրիորդներ* Զ. Շահիլամեան (*ջութակ*), Ա. Նալպանտեան (*դաշնակ*): *Պարոններ՝* Ա. Քէչէճեան (*մեներգ*), Ա. Գմբէթեան (*արտասանութիւն*):

ԿԱՂԱՆԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (Հայրենի պատկեր եւ տօնածառ)

Ծախսերու մասնակցութեան համար՝ մուտք 5 ֆր., փոքրերու՝ 3 ֆր.
Շոգեկառքը Gare du Nord*էն կը մեկնի կէս օրէ վերջ ժամը 13,46ին, 13,56ին, և 14,25ին:* Trinité*էն առնել 54 թիւ հանրակառքը և իջնել Անկէն:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աննիկ Միլտոնեան եւ զաւակունք, Ստեփան եւ Յակոբ Միլտոնեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի շրջանային կոմիտէի խումբերուն եւ ենթակոմիտէներուն, Հայ Երաժշտական միութեան, **«Le Marbro Société en Commandite»**ի տնօրէնութեան եւ աշխատաւորներուն, ընկ. Պ. Քէշիշեանի, Տէր եւ Տիկ. Անէմեանի (Կարտան) եւ բոլոր անոնց որ անձամբ, ծաղկեպսակով, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ հօր ՆՇԱՆ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՆՊԱՍՏԱՑՈՒՑԱԿ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇԱՍ, Պ. Ա.— 25 փրանք:
ՓԱՐԻԶ (5), Ս. Ո.— 50:
ՄՕՐՊԻՀԱՆ, Ա. Կ.— 35:
ՓԱՐԻԶ (5), Պ. Ճ.— 105:
ԿԼՕՐԻԷՕ ՎԷՐՏԷՕՆ, Հ. Ք.— 140:
ԱԼԵՍ, Մ. Կ.— 140:
ՊՐԻՒՍԷԼ, Կ. Փ.— 200:
ՍՈՒԼԹԱՆԱՊԱՏ, Հ. Գ.— 200:
ՓՈՆ Տ'ՕՊԸՆԱ, Ե. Ա.— 35:
ՔՐԷՕԶՕ, Թ. Տ.— 70:
ՌՈՒԷՍԷ ՎԱՍԷ, Յ. Պ.— 70:
ՔՐԷՕԶՕ, Ա. Ա.— 35:
ՔԱՆՏԻԱ, Ա. Մ.— 50:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խ.— 70:
ԼԱՌՆԱՔԱ, Պօհ.— 2 անգլ.:
ՊԱՐԻ, Վ. Փ.— 100 փրանք:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Պ.— 50:
ՆԻՍ, Պ. Պ.— 90:
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Յ. Թ.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գուր.— 140:
ԼԻՈՆ, Թ. Ա.— 140:
ՌՈՒԷԼ, Հ. Մ.— 105:
ՊՕՆՏԻ, Մ. Մեզ.— 70:
ՇԱՎԻԼ, Մ. Սարգ.— 140:
ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), Յ. Մ.— 60:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 600:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շ. Շ.— 140:
ՊՈՒՐԺ, Հ. Ե.— 105:
ՐԸԹԷԼ, Գ. Ս.—215: Կարգադրեցինք:
ԹՐԻՓՈԼԻ, Գ. Ա.— 40:
ԼԸ ՄԱՆ, Զաք.— 70:
ՎԻԷՆ, Ա. Գ.— 40:
ՆԻՍ, Յ. Ս.— 170:
ՍԷՆ ԺԷՐՕՄ, Բար.— 35:
ԱՆՎԵՐՍ, Տ. Ս.— 80:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ, — 842, 50:
ՆԻՍ, Մ. Թ.— 140:
ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌ, Ա. Պ.— 105:
ՆԻՍ, Մ. Թ.— 140:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ընկ. Իւրիցի Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:
Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Եօզկատցի Հայրապետ Յովսէփեան, 7 — 8 տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ եւ կամ արուարձանները: Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօրը՝ հետեւեալ հասցէով.— **Rupen Hovsepian, C/o H. Mooradjian, 183 Eddy Street, Providence, R.I. U.S.A.:**

— *Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Հաճի Պետրոս Շէնիկեան, մօտաւորապէս* 60 *տարեկան, արհեստով անուշավաճառ (փագլաւաճը) որ կը գտնուի Ամերիկա,* 40 *տարիներէ ի վեր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր աղջկան Տիկին Մարիցայ Մաճառեանի ծնած Շէնիկեան,* 27 Avenue Claude Maillat, Arnouville - les - Conesses. (S. et O.), France:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

5 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2387

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ANGUIS IN HERBA

Կատարեալ ապրանոցի մը վերածուեցաւ Ռամկավարներու կեդրոնական օրկանը, «Ալազազ»:

Թերեւս կարելի էր ներողամտութեամբ նայիլ նախընթաց քանի մը ելոյթներուն, իբրեւ հետեւանք եղերական եւ քստմնելի աւարքի մը առաջին ցնցումներուն:

Բայց, պաշտօնաթերթը խուժանավարութեան, հոգեկան գարշահոտութեան, ողխտութեան եւ բթամտութեան մրցանիշը կոտրեց իր յունուար 4ի թիւով:

Ճիշդ ատոր համար ալ, չպիտի գիջանինք իջնել իր ասպարէզին:

Նոյն իսկ իրենց չպիտի վերադարձնենք ոչ «Գումգափուցի Թուլումպաճի»ն, ոչ «Սամաթիացի ձկնորսը», ոչ «փճացած եւ քարացած սիրտը», ոչ ալ «իմացական անճրկութեան եւ հոգեկան այլասերութեան» գիւտերը:

Թող մխիթարուին այդ բոլոր արտոնները քսելով ուրիշի ճակտին, պաշտօնապէս կամ կեղծ ստորագրութիւններով, եւ թող աշխարհի բոլոր առաքինութիւնները վերապահեն իրենց:

Ոչ նախանձ ունինք, ոչ ալ վրդովում:

Այս գրիչը ո՛ր եւ է ատեն չփորձեց պաշտպանել ինքզինքը, բազմաթիւ անբարոյական, խժային վերագրումներու եւ լուտանքներու դէմ, եւ այսօր ալ անվրդով կը շարունակէ իր պարտականութիւնը, իբրեւ գատախազ ունենալով իր խղճմտանքը եւ հանրային կարծիքը:

×

Հարցը կը վերաբերի — հա՞րկ է յիշել — Ղեւոնդ արք. Դուրեանի եղերական սպանութեան, որուն հանդէպ դրի առած եւ արպած ենք ինչ որ կը մտածէինք:

Առաջին առթիւ, հոգ չէ թէ երկու տողով «գոյժ» կոչած եւ «խորապէս ցաւալի» հռչակա՞ծ ենք դէպքը: — Այո: (27 դեկտ.):

Մասնաւորապէս չեշտա՞ծ ենք անոր «եղերական» հանգամանքը: — Այո՛:

Առանց վերապահութեան դատապարտա՞ծ ենք ոճիրը: — Այո՛:

Բացատրա՞ծ ենք որ Դաշնակցութիւնը, «Եթէ նոյն իսկ որոշում տայ, չի կրնար այնքան անճրկիլ, ահաբեկում կատարելու համար գոց շէնքի մը մէջ, եկեղեցական արարողութեանց պահուն, բազմամարդ հասարակութեան մը առջեւ, ուր կան կիներ եւ երախաներ, ուր միայն հրմշտուքը եւ խուճապը կրնան աղէտի յանգիլ»: — Այո՛:

Գրա՞ծ ենք, դարձեալ, թէ «Նոյն իսկ եթէ դաշնակցական անհատներ ծրագրած եւ կատարած ըլլան դաշունահար սպանութիւնը, ինչպէս կը կասկածի ոստիկանութիւնը, կուսակցութիւնը չի կրնար պատասխանատու համարուիլ այդպիսի խժդժութեան մը: (30 դեկտ.):

Հարեւանցի վերլուծելով դէպքին նախընթաց պարագաները, կրկին եւ կրկին արտասա՞նա՞ծ ենք մեր դատապարտութեան խօսքը.— Կարդացէք.

— «Այս բացատրութեամբ, կ'արդարացնե՞նք իր սպանութիւնը, այնքան քստմնելի եւ եղերական պայմաններու մէջ:

Ոչ եւ ոչ: Սպանութիւնը չէ դարմանը համատարած չարիքի մը որ ծնաւ անլուր բթամտութենէ մը եւ կը սնանի իրէշային խուժանավարութեամբ մը» (31 դեկտ.):

Արդ միեւնոյն խմբագրականին մէջ, ստորագրա՞ծ ենք հետեւեալ պարբերութիւնը.

— «Կատարելով այս հարեւանցի վերլուծումները, կ'արդարացնե՞նք գործուած խժդժութիւնը:

Ոչ եւ ոչ: Եւ սակայն, ամէնէն բրէական ոճիրներու քննութեան եւ դատավարութեան ատեն իսկ, մարդիկ սովորութիւն ունին պրպտել նախընթաց պարագաները: (Եւ մենք տակաւին կը սպասենք լուսաբանութեանց):

Տուեալ պայմաններուն մէջ, այս յայտարարութիւնները բաւակա՞ն էին, դիրք ճշդելու համար: Պատասխանը պատրաստ ենք լսելու ո՛ր եւ է ատեանի առջեւ:

Այդ ատեանը չի կրնար ըլլալ ռամկավար կուսակցութիւնը— ոչ ալ իր մամուլը — խոտի տակ ծածկուած օձերով:

Այդ ատեանը, երբ կազմուի, մենք վստահ ենք, ամէնէն առաջ դատի պիտի քաշէ ռամկավարներն ու իրենց մամուլը, որ խուճապի մատնուած, բառարանին բոլոր սրտառուչ, հոգեյոյզ եւ դրդիչ բառերը տակէ տակ շարելով, կ'ուզեն շահագործել ժողովուրդին բարեպաշտական զգացումները եւ խուսափիլ ահաւոր մեղքի մը պատասխանատուութենէն:

Ոչ եւ ո՛չ, պարոնայք ռամկավարներ:

Հակառակ բոլոր իրաւագիտական սոփեստութեանց, հակառակ բոլոր դերասանական խեղկատակութեանց եւ կոկորդիլոսի արցունքներուն, բարբարոսաբար սպաննուած արքեպիսկոպոսին արիւնը ամուր փակած է ձեր ճակտին:

Եթէ Դաշնակցութիւնը կամ ո եւ է Դաշնակցական թելադրած են այդ սպանութիւնը, այնքան քստմնելի պայմաններու մէջ, առանց որ եւ է չքմեղանք ունենալու, անոնք ալ պէտք է դատուին եւ դատապարտուին:

Կանխակալ կարծիքները եւ չղթայազերծ կիրքը բաւական չեն, ուրիշները ամբաստանելու աթոռին դամելու,— եւ վարկ շահելու համար ծեքծեքուն, բռչայական «սանթիմանթալիզմ»ով:

Մենք դատապարտած ենք եւ կը դատապարտենք Նիւ Եորքի դէպքը, թէ իբրեւ յղացում եւ թէ իբրեւ գործադրութիւն:

Ահա այսքան բացորոշ է մեր դիրքը:

Իսկ դուք բարեհաճեցէք վերաքաղը կատարել ձեր սողոսկուն մեղքերուն, Շիքակոյի դէպքէն մինչեւ այս սպանութիւնը:

Պատրաստ ենք օգնելու ձեզի, այս ճամբուն վրայ, քանի որ ընթացած է ոչ միայն ձեր խիղճը, այլ եւ յիշողութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պայոնի դրամատան խայտառակութիւնը

ԳՈՐԾԻՆ ԽԱՌՆՈՒԱԾ ԵՆ ԲԱՐՁՐԱՍՏԻՃԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ, ՆՈՅՆ ԻՍԿ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ

Արդէն իսկ ահաւոր գայթակղութեան մը համեմատութիւններն առած է Պայոնի դրամատան խայտառակութիւնը: Թերթերը սիւնակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն, գործին ծալքերը բանալու համար: Այս առթիւ կը յիշեն, նաեւ, բազմաթիւ բարձր պաշտօնատարներ, նոյնիսկ նախարարներու անունները: Այսպէս, կ'ամբաստանեն գաղթային նախարար Պ. Տալիմիէն, որ հանրօգուտ շինութեանց նախարար էր դրամատան բացման ատեն եւ յանձնարարական մը գրած էր, Պայոնի երեսփոխան Կառան, ելմտական նախարար Պ. Պոնէի օգնականներն ու ազգականները, եւ վարչապետ Պ. Շոթանը: Պ. Տալիմիէ բացատրական նամակ մը ուղղեց մամուլին, իր կատարած դերի մասին, իսկ Պ. Շոթան յայտարարեց.— «Արդարութիւնը իր ընթացքին պիտի հետեւի աննկուն խստութեամբ եւ խտիր չպիտի դնէ ո եւ է մէկուն համար»:

Այս միեւնոյն գայթակղութեան առթիւ, կը յիշուին նաեւ անունները նախկին դեսպանի մը, ոստիկանական կարեւոր պաշտօնատարի մը, ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչի մը եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւելիներու որոնց անունները շահագործած է փախստական Սթավիցքին, այլ անուամբ Սերժ Ալէքսանդր, որ դեռ կը փնտռուի:

Ինչպէս գրած էինք, անհետացած է նաեւ գործին ղեկավարներէն Հանրի Հայոթ, տնօրէնը «Ամփիւ» թատրոնին որ փակուեցաւ այս պատճառաւ:

Թերթերը կը զարմանան որ տարիներով անպատիժ մնացած է բախտախնդիր Սթավիցքին, եւ կը յիշեն անոր անցեալ քաջագործութիւնները: Բայց իր գլուխ-գործոցը պիտի մնայ Պայոնի Քաղաքապետական Վարկի դրամատունը: Տակաւին կարելի չէ եղած ճշդել թէ որքան կեղծ մուրհակ հանուած է: Ամէնէն չափաւորները 150 միլիոն կը հաշուեն (դրամատան երաշխաւորութեան գումարն է միայն 50 միլիոն): Իրազեկներ կը պնդեն թէ առնուազն 200 միլիոն ֆրանքի կեղծ մուրհակները տեղաւորուած են միայն Փարիզի շրջանին մէջ, եւ թէ ամբողջ գումարը 400 միլիոնը կ'անցնի: Նոյնիսկ նուազագոյն գումարն ընդունելով, Պայոնի 30,000 բնակիչներէն իւրաքանչիւրը, այր, կին, երախայ 5000 ֆրանք փոխ առած պէտք է ըլլայ, այդքան մեծագումար մուրհակ հանելու համար:

Սթավիցքիի քաջագործութիւնը չի վերջանար այս դրամատունով: Ան մասնագէտ մըն է գոհարեղէններու եւ երեք խանութներ կը պահէ: Այդ գոհարեղէնները գրաւ կը դնէր դրամատունը, մեծ գումարներ կը քաշէր եւ յետոյ կը վճարէր կեղծ մուրհակներով: 1929ին Սթավիցքի երկու ընկերութիւններ հաստատած էր Փարիզի մէջ, «Քոմփանիի Ֆոնսիէռ տ'Անթրփրիզ Ժէնէռալ տը Թռավօ Փիւպլիք» եւ «Քէս Օթոնոմ տէ Ռէկլըման էնթէրնասիոնօ»: Այս առթիւ, շահագործած էր բազմաթիւ ծանօթ անուններ, իբրեւ անդամ վարչական խորհուրդի, մէջն ըլլալով Վատիկանի Ֆրանսական նախկին դեսպանը, ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչ մը եւ զօրավար մը: Առաջին ընկերութիւնը որ 2,500,000 ֆրանք դրամագլուխ ունէր, որոշեց 100 միլիոն ֆրանքի մուրհակ հանել Ֆրանսայի եւ նոյնքան ալ Պելժիոյ մէջ: Այս մուրհակներէն 10 միլիոն ֆրանք դրուեցաւ օտար դրամատուն մը, 6 միլիոն ֆրանք փոխ առնելու համար, բայց չվճարուեցաւ: Տեսնելով որ մուրհակները անարժէք են, դրամատունը խարդախութեամբ ամբաստանեց Սթավիցքին, բայց որովհետեւ խաչագողը իր կազմած վարչական խորհուրդին մէջ ունէր հռչակաւոր դատաւոր մը, կրցաւ այնպէս կարգադրել որ գործը իյնայ միայն Ֆրանսական դատարանի: Այդ ճարպիկութեան շնորհիւ, դատն ալ մեռաւ:

Իր գործիքն է Թիսիէ, տնօրէնը, որ առջի օր բանտէն հանուելով դրամատուն տարուեցաւ, կնիքները քակելու եւ քննութիւն կատարելու համար: Ժամբան բազմութիւնը նախատինքներ տեղաց իր վրայ, գոչելով «գող, աւազակ, մարդասպան»: Ոստիկանութիւնը հազիւ կրցաւ պաշտպանել զինքը:

Վարչապետ Շոթանի եղբայրը Սթավիցքիի իրաւագէտ խորհրդականն էր:

Կին մըն է որ սպաննեց տուաւ Աֆղանիստանի թագաւորը

16 ՄԵՂԱՊԱՐՏՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ ՍՈՒԻՆՈՎ

Անգլ. թերթերը կը գրեն թէ Նատիր Շահին սպանութեան հետեւանքով մահուան դատապարտուեցան 16 հոգի, իսկ ցկեանս բանտարկութեան՝ երկու հոգի:

Բուն մարդասպանը, Ապտիւլ Խալիք եւ մեղսակից մը մահուան վճիռ ստացան դեկտեմբեր 16ին, եւ երկու հոգի՝ ցկեանս բանտարկութեան: Դեկտեմբեր 16ին վեց հոգի մահապատիժ կրեցին իբրեւ խռովարար, եւ միեւնոյն օրը ուրիշ 7—8 հոգի մահապատիժ կրեցին: Այս խումբին մէջ կը գտնուէին Ղուլամ Ճէյլանի խանին երկու որդիները եւ Զօր. Ղուլամ Նապի խանի եղբայրը: (Այս վերջինն ալ մահապատիժ կրեց մէկ տարի առաջ): Մահապատիժները գործադրուեցան սուինով:

Քապուլի «Իսլահ» թերթը դեկտեմբեր 21ին հրատարակեց մարդասպան Ապտիւլ Խալիք խանի խոստովանութեան լուսանկարը: Այդ խոստովանութեան համաձայն, Ապտիւլ Խալիք քանի մը տարի առաջ կը բարեկամանայ կնոջ մը որ խնամի էր Ղուլամ Սըտըք խանի եւ ազգական՝ Ամանուլլահի ուրիշ մէկ նախարարին: Այս կինը չափազանց խոր ազդեցութիւն ձգած ըլլալով իր վրայ, Ղուլամ Նապի խանի եւ Ղուլամ Ճէյլանի խանի մահապատիժէն յետոյ, համոզած էր Ապտիւլ Խալիքը թէ եթէ սպաննէ Նատիր շահը, ապստամբութիւն պիտի ծագի Աֆղանիստանի մէջ, Ամանուլլահ կամ Ղուլամ Սըտըք խան թագաւոր պիտի ըլլան եւ ինքն ալ մեծ պատիւներու պիտի արժանանայ: Օր մը Ղուլամ Սըտըքի, Ղուլամ Ճէյլանիի եւ Ղուլամ Նապիի ընտանիքները խօսեցան իրեն հետ եւ միեւնոյն յանձնարարութիւնն ըրին: Խալիք յայտնեց թէ չուզեր գործել այդ ոճիրը, բայց գիշեր մը իր սիրուհին վախկոտ կոչեց զինքը եւ սպառնաց ամէն կապ խզել: «Վախկոտ» բառը խորապէս վիրաւորեց զիս եւ մէջքս կապեցի, իր պատուէրը կատարելու համար»:

Այս խոստովանութեան վաւերականութիւնը կը հաստատեն հինգ դատաւորներ: Կինը բանտարկուած է:

Գործազրկութիւնը կ'աւելնայ

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը աւելցած է դեկտեմբերի ընթացքին, վրդովիչ համեմատութեամբ:

Նոյեմբեր 25ին նպաստընկալներու թիւն էր 252,210, դեկտեմբեր 2ին՝ 257,836, դեկտեմբեր 9ին՝ 269,618, դեկտեմբեր 16ին՝ 285,455, իսկ դեկտեմբեր 23ին՝ 303,921, ինչ որ կը նշանակէ 50,000 յաւելում չորս շաբթուան մէջ:

Նախագահ Րուզվէլթի պատգամագիրը

Ինչպէս գրած էինք, յունուար 3ին բացուեցաւ Մ. Նահանգներու 73րդ խորհրդարանին նստաշրջանը: Այս առթիւ կարդացուեցաւ նախագահ Րուզվէլթի պատգամագիրը, որ մանրամասնօրէն կը պարզէ իր տնտեսական եւ ելմտական վերակազմութեան ծրագիրն ու աշխատանքները: «Մեր ծրագիրը, ըսաւ, երկու նպատակ ունի,— ամրապնդել ելմտական շէնքին ամբողջութիւնը եւ վերջապէս գտնել փոխանակութեան միջոց մը որ մեր ժողովուրդին տայ գնելու եւ վճարելու կարողութիւն մը, նուազ յարափոփոխ քան անցեալին մէջ»: Ցետոյ պարզեց երկրին առեւտրական կացութիւնը: «Վերջին ամիսներու ընթացքին, մենք բազմաթիւ քաղաքացիներէ պահանջեցինք հրաժարիլ իրենց ուզածն ընելու իրաւունքէն, եւ փոխարէն ընծայեցինք պետութեան պաշտպանութիւնը՝ իրենց կարգ մը քաղաքակիցներուն շահագործման դէմ»:

Պատգամագիրը կը խօսի նաեւ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Զինաթափութեան մասին չեշտեց.— «Մ. Նահանգները չեն կրնար մասնակցիլ Եւրոպայի քաղաքական խնդիրներուն կարգադրութեան, բայց մենք պատրաստ ենք ամէն վայրկեան աջակցելու համաշխարհային գործնական միջոցներու, որպէսզի անմիջապէս կրճատուին սպառազինութիւնները եւ վար առնուին մաքսային պատնէշները»: Գալով պատերազմական պարտքերու հարցին, Պ. Րուզվէլթ գոհացաւ յայտարարելով թէ կը յուսայ մօտերս տեղեկութիւններ հաղորդել խորհրդարանին: «Քանի մը ազգեր ճանչնալով իրենց պարտքերը, մասնակի վճարումներ ըրին: Ուրիշներ բան մը չվճարեցին: Միայն Ֆինլանտան ամբողջութեամբ վճարեց պայմանաժամը լրացած պարտքերը»:

Հինգ փրանքնոց թղթադրամները

Օրինակէս, հինգ փրանգնոց թղթադրամները արժէք չունին 1934 յունուար 1էն սկսեալ: Արդ, ելմտական նախարարութիւնը նկատի առնելով որ հրապարակ հանուած նիքէլ հինգնոցները անբաւական են, որոշեց որ թղթադրամները ընդունուին ցնոր տնօրինութիւն: Այս իմաստով շրջաբերական մը ուղղուած է ելմտական վարչութեանց եւ մասնաւորապէս նամակատուններուն, իսկ տասը եւ քսան փրանքնոց թղթադրամները անարժէք են վերջնապէս:

Դասակարգային պայքար պիտի խստանայ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ՝ երկրորդ հնգամեայ ծրագիրը, զանազան ձեռնարկներու մասին խօսելէ յետոյ, իբրեւ եզրակացութիւն կը շեշտէ թէ դասակարգային պայքարը պիտի սաստկանայ, քանի որ կատղած խափանարարներ, կուլակներ եւ ուրիշ թշնամիներ պիտի շարունակեն իրենց ջանքերը՝ խորտակելու համար խորհրդային ծրագիրները: 1937ին պէտք է անհետանան դրամատիրական տարրերու վերջին մնացորդները: Միեւնոյն ատեն պիտի շարունակուի զինուորական պաշտպանութեան ուժեղացումը, իսկ երկրորդ հնգամեայ ծրագրին գործադրութեամբ աւելի պիտի ամրապնդուի Խ. Միութեան կարեւորութիւնը, իբրեւ միջազգային պրոլետարիատին խարիսխը համաշխարհային յեղափոխութեան համար:

Ցուրտ ձմեռ Լիբանանի մէջ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ լեռները ծածկուեցան ձիւնով: Սօֆարի եւ Տահր էլ Պէյտարի բարձունքները խիտ սաւանով մը ծածկուած են եւ անանցանելի դարձուցած երթեւեկը: Ներքին Տնօրէնութիւնը անմիջապէս գործաւորներ ղրկեց ճամբան մաքրելու համար:

Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ եւս սաստիկ ցուրտ կը տիրէ:

Հիւսիսային Սուրիոյ եւ Լիբանանի լեռնային շրջաններուն մէջ հօտերը վնասներու ենթարկուած են տիրող սաստիկ ցուրտին պատճառաւ: Հասպաեայի շրջանին մէջ հովիւ մը եւ ամբողջ հօտը սառած են դաշտի վրայ: Լճացած ջուրերը սառած են Սայտայի կողմերը:

Ծովեզերեայ շրջաններն ալ վնասներ կրած են: Շոգենաւ մը որ Եափա կ'երթար Պէյրութէն փոթորիկի բռնուեցաւ եւ քիչ մնաց պիտի ընկղմէր, եթէ բեռը չնետէր ծով: Առագաստանաւ մը, Սայտայի մօտերը, ծով նետեց իր բրինձի բեռը, ծովամոյն ըլլալու վտանգէն ազատուելու համար:

136 հոգի մեռան հանքի մը մէջ

Փրակայէն կը հեռագրեն թէ՝ աննախընթաց արկած մը պատահեցաւ Հէլսոնի հանքին մէջ (Պոհեմիա): Կրիզու կամ ուժանակ պայթելով ստորերկրեայ շտեմարանի մը մէջ, հրդեհ ծագեցաւ 200 մեթր խորութեան մէջ, ուր 149 հանքագործներ կ'աշխատէին: Պայթիւնը սարսափելի էր: Բազմաթիւ պատուհաններ խորտակուեցան գիւղին մէջ, հանքէն քանի մը հարիւր մեթր անդին: Պայթիւնէն յետոյ, բոցեր սկսան բարձրանալ հորերէն, քանի մը քիլոմեթր հեռաւորութեամբ: Չորս հանքագործներ միայն ողջ ազատեցան, իսկ 13 հոգի ալ ծանրապէս վիրաւորուած:

Հռոմի տեսակցութիւնը

Անգլիոյ արտաքին նախարարը առջի օր երկար եւ սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ, միջազգային կացութեան մասին: Ցետոյ մեծ սեղան մը տրուեցաւ ի պատիւ իրեն: Յաջորդ օրը, նոր տեսակցութիւն մը ունեցան: Կ'ըսուի թէ անգլիական կառավարութիւնը տրամադիր է ընդունելու Ազգերու Դաշնակցութեան վերակազմութեան ծրագիրը, որոշ փոփոխութիւններով:

Այսպէս, Ազգերու Դաշնակցութեան ծոցին մէջ պիտի կազմուի քաղաքական մնայուն յանձնաժողով մը, բաղկացած՝ մեծ պետութիւններէն, որոնց ի հարկին պիտի միանան շահակից ազգերը: Այս յանձնաժողովը տեղեկագիր մը պիտի կազմէ իւրաքանչիւր հարցի մասին, յանձնելով ընդհ. ժողովի ուշադրութեան:

Վերջին լուրերու համաձայն, զինաթափութեան մասին ալ համաձայնութիւն գոյացած է:

—

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ դահլիճը հրաժարած ըլլալով, նորին կազմութիւնը յանձնուեցաւ առեւտրական նախարար Պ. Թաթարէսքոյի:

Կ'ըսուի թէ Երկաթեայ Պահակները երկու ահաբեկիչները նշանակած են, սպաննելու համար արտաքին նախարար Պ. Թիթուլէսքոն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Նախապատերազմեան շրջանին Պելժիոյ մէջ հաստատուած փոքրաթիւ Հայերը, 1916ին ընդհ. պատերազմի ատեն ստիպուեցան Հոլանտա ապաստանիլ: Հոն հիմնեցին ազգային կոմիտէ մը, որուն նպատակն էր օգնութեան հասնիլ կարօտ տարագիրներու, եւ քաղաքակիրթ ազգերուն ծանօթացնել հայկական տեղահանութեան ու ջարդերուն պատասխանատուները:

Զինադադարէն յետոյ, Հոլանտա ապաստանած Հայերը Պելժիա վերադառնալով, կազմեցին Ազգ. Կոմիտէն: Անոր առաջին պարտականութիւնը եղաւ օգնութեան հասնիլ իր տարաբախտ հայրենակիցներուն, որոնք մազապուրծ ազատած էին Թրքական սպանդներէն: Ամբողջ գաղութը, մղուած եղբայրական զգացումներէ, կարեւոր գումարներ տրամադրեց Պոլսոյ եւ ուրիշ գաղութներուն մէջ կազմուած ազգային հանգանակիչ մարմիններուն եւ միւս կողմէ՝ իր բարոյական ու նիւթական աջակցութիւնը նուիրեց այն հայրենակիցներուն որ եկած էին ապաստան գտնելու համար Պելժիոյ մէջ: Տարիներու ընթացքին անոնց թիւը հետզհետէ շատցաւ: Ներկայիս Պրիւքսէլի եւ Անվէրսի մէջ հաստատուած Հայերուն թիւը մօտաւորապէս 1200է, որոնց 850ը՝ Պրիւքսէլի մէջ, եւ 350ը՝ Անվէրսի մէջ:

Երկրին ընդարձակութեան պատճառաւ, եւ տարբեր ժամանակներու մէջ հետզհետէ հասնող եւ զանազան քաղաքներու եւ թաղերու մէջ հաստատուող հայրենակիցներու ժամանումով, կարելի չէ եղած մինչեւ այսօր ճշգրիտ վիճակագրութիւն մը պատրաստել:

Պելժիոյ նոր գաղութը կը կազմէ ինքնուրոյն հաւաքականութիւն մը, առանց յարանուանական եւ հատուածական խտրութեան: Իր ազգային գործերը կը վարէ Գաղթ. Վարչութիւնը, մասնաւոր ծրագրի մը հիման վրայ եւ ներկայացուցչական դրութեամբ:

Ներկայացուցչական մարմինը օրէնսդիր գերագոյն մարմինն է, համարատու գաղութին եւ համարատու կեդրոնական վարչութենէն:

Ներկայացուցչական մարմնի անդամներու ընդհանուր թիւն է 30, որոնց 5ը Պրիւսելէն եւ 3ը Անվերսէն: գաղութներուն կողմէ կ'ընտրուին ընդհանուր եւ ուղղակի քուէարկութեամբ: Ներկայացուցչական մարմինը իր մէջէն կ'ընտրէ Մայր Դիւանը եւ Կեդրոնական Գործադիր Վարչութիւնը, բաղկացած ութը անդամներէ, որոնց 5ը Պրիւսէլէն եւ 3ը Անվէրսէն:

Նոյն մարմինը կը հակակշռէ իրմէ բխած Կեդր. Վարչութեան բոլոր գործունէութիւնը, կը վաւերացնէ անոր կանոնագիրը, կը ճշդէ տարեկան ելեւմուտքը, եւ ամէն տարի կը քննէ ու կը վաւերացնէ անոր հաշուեկշիռը:

Կեդր. Վարչութիւնը հաւաքաբար կը վարէ Պելժիոյ գաղութին ընդհանուր գործերը. իր պաշտօնավարութեան շրջանը մէկ տարի է, որմէ յետոյ հաւաքաբար հրաժարական կուտայ, Ներկայացուցչական մարմնին ներկայացնելով իր գործունէութեան բարոյական ու նիւթական համարատուութիւնը:

Ներկայ վարչութեան անդամներն են.— Պրիւսէլէն՝ Տօքթ. Պ. Մուրատեան, ատենապետ, Ց. Թօփուզեան, դեր – ատենադպիր, Մ. Ղազիկեան, գանձապահ, Վ. Մարտիկեան, խորհրդական, Խ. Գալանթարեանց, խորհրդական.

Անվերսէն՝ Ն. Զամքէրթէն, դեր – ատենապետ, Գ. Պարսամեան, ատենադպիր, Ն. Վրոյր, խորհրդական:

Վարչական մարմնին անդամները, թէեւ տարբեր հոսանքներէ, համերաշխ ու գովելի գործունէութիւն մը ցոյց կուտան բոլոր խնդիրներուն մէջ, ինչ որ կրնայ օրինակ ծառայել ուրիշ գաղութներու:

Պելժիոյ Գաղթ. Վարչութիւնը պաշտօնապէս ճանչցուած է տեղական իշխանութիւններուն կողմէ, որոնց հետ կը մշակէ բարւոք յարաբերութիւններ: Հայրենակիցներու դիմումներուն վրայ, կուտայ ծննդեան, ամուսնութեան եւ բարի վարուց վկայագրեր, որոնք ի զօրու ըլլալու համար կը վաւերացուին «Նանսէնեան Օֆիս»ի Պելժիոյ ներկայացուցիչ Ռոպէր Քուպոյի կողմէ: Իր տուած վկայագրերով, անգործ ու կարօտ հայրենակիցներ զերծ կը կացուցուին ինքնութեան տոմսերու վճարումէն, եւ պետական նպաստներ կը ստանան:

Տեղական իշխանութիւնները, անցեալ տարի շրջաբերականներ ուղղած էին Թաղապետութեանց արձանագրութեան դիւաններուն, հրահանգելով ինքնութեան տոմսերու վրայ հայ գաղթականներուն ազգութիւնը «Թուրք» նշանակել, փոխանակ «Հայ»ի: Վարչութիւնը, հակառակ իրաւական ու միջազգային կարգ մը դժուարութեանց, իր կատարած բազմաթիւ դիմումներուն շնորհիւ, յաջողեցաւ «Réfugié Arménien» մակագրութիւնը աւելցնել տալ ինքնութեան տոմսերուն վրայ:

ԽՆԱՄԱՏԱՐԱԿԱՆ.— Գաղթային վարչութիւնը այս մարզին մէջ ալ կատարած է իր պարտականութիւնը: Իր տարեկան պիւտճէին (50—60,000 ֆր.) կարեւոր մասը յատկացուցած է կարօտ հայրենակիցներու անմիջական պէտքերուն: Ասոնց թիւը դժբախտաբար զգալի յաւելում մը կրած է տիրող տնտեսական աննախընթաց տագնապին պատճառաւ, ինչպէս նաեւ կարգ մը ծխախոտի հայ գործարաններուն փակումով: Անցողակի յիշենք այդ գործարանատէրերուն անունները. Դաւիթ Մսրեան (Davros), Զամքէրթէն (Arax), Մաթոսեան եղբարք (Marouf), Էնֆիէճեան եւ Գալանթարեանց (Enfi):

Վարչութիւնը իր ատենապետին միջամտութեամբ եւ անոր անձնական դիմումներուն շնորհիւ, յաջողած է առաջքն առնել բազմաթիւ վտարումներու, մեծ մասամբ դժբախտ երիտասարդներ, որոնք կրցած են ապաստան գտնել այս հիւրընկալ երկրին մէջ, եւ յաճախ բարելաւած իրենց ընթացքը եւ ինքնաբաւ դարձած: Միւս կողմէ, որոշ չափով սահմանափակած է Ֆրանսայէ կամ ուրիշ երկիրներէ Պելժիա եկող եւ հայ բարեկեցիկ ընտանիքներէ սպառնալիքներով դրամ կորզող թափառաշրջիկներուն չահատակութիւնները:

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Հակառակ տեղական անյարմարութիւններուն եւ կարգ մը ուրիշ դժուարութեանց, վարչութիւնը իր ժողովարահը տրամադրած է հայերէն լեզուի դասախօսութեանց, որոնց կը հետեւին երեսունի չափ աշակերտներ, Օր. Մ. Գովանճեանի հսկողութեան տակ: Այս մասին վերջերս մասնաւոր թղթակցութիւն մը հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ:

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ.— Ըստ կանոնագրի, ամէն յարանուանութիւն ազատ ձգուած է իր միջոցներով կազմակերպել իր հոգեւոր մատակարարութիւնը:

Իւրաքանչիւր յարանուանութիւն բացարձակապէս ազատ է իր զուտ կրօնական գործերուն մէջ, որոնք կը տնօրինուին իւրաքանչիւրի իրաւասու պետին կողմէ եւ անկէ տրուած հրահանգներուն համաձայն:

Եկեղեցական գործերը վարելու համար հոգաբարձութիւնները կը նշանակուին կեդր. վարչութեան կողմէ եւ ուղղակի համարատու են անոր: Այդ հոգաբարձութիւնները զուտ կրօնական հարցերէ դուրս գաղութին անունով, տեղական իշխանութեանց կամ ուրիշ ազգային մարմիններու մօտ որ եւ է դիմում կամ ձեռնարկ ընելու իրաւասու չեն:

Հայ կաթողիկէ հասարակութիւնը, որ քիչ թիւով Հայեր կը համրէ իր ծոցին մէջ, ունի իր հոգեւոր հովիւը յանձին Ց. Նալպանտեան վարդապետի: Յիշեալը յաճախ միջամուխ կ'ըլլայ իրեն չվերաբերող գործերու, եւ տեղի կուտայ դժգոհութեան ու քննադատութիւններու:

Գալով բուն գաղութին, երեք տարիէ ի վեր զրկուած է հոգեւոր մխիթարութենէ: Կ'ուզեն միայն հովիւ մը, որ ըլլայ զարգացած, լեզուագէտ եւ պարկեշտ, եւ իբր կրօնական՝ հեռու մնայ քաղաքական եւ կուսակցական պայքարներէ: Արդարեւ, այս բարեմասնութիւններով օժտուած եկեղեցական մը կրնայ մեծ օգտակարութիւն ունենալ գաղութին հայ լեզուի, պատմութեան եւ աւանդութիւններուն պահպանման համար, եւ կարեւոր չափով առաջքն առնել ապազգայնացման ու օտարացման անխուսափելի վտանգին ինչպէս նաեւ օտար ամուսնութիւններուն: Դժբախտաբար այս մասին Գաղթ. Վարչութիւնը չէ իրականացուցած իր վրայ դրուած յոյսերը:

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Պելժիոյ մէջ գոյութիւն ունին զանազան Միութիւններ, որոնց մասին պիտի անդրադառնամ ուրիշ թղթակցութեամբ մը:

Ըստ կանոնագրի, միութիւնները, իրենց սեփական մարզին մէջ անկախ ըլլալով հանդերձ, պարտին իրենց ներքին կանոնագիրը վաւերացնել կեդր. վարչութեան, եւ տարին մէկ անգամ անոր յղել իրենց հաշուեկշիռը ի գիտութիւն:

Գաղթ. Վարչութիւնը, իր համերաշխ գործունէութեան շնորհիւ, բարւոք ու մտերիմ յարաբերութիւններ կը մշակէ բոլոր միութիւններուն հետ:

ՀՐԱՋԵԱՑ ՏԵՐՈՍԿԻ

ԵԼԷ՛Ք ՄՐՑՈՒՄԻ, ԵԹԷ ԿՐՆԱՔ

Թորոնթոյի մեծահարուստ դատաւորներէն Չարլզ Միլէ մեռաւ, իր հսկայ հարստութիւնը կտակելով Թորոնթոյի այն կնոջ, որ 1926—1936, այսինքն տասը տարուան ընթացքին, ամէնէն շատ զաւակ կ'ունենայ:

Հաւանաբար, կը գրէ հեռագիրը, հարստութիւնը տրուի տիկին Պակնաթոյի, որ 1926էն ասդին ութ զաւակ բերած է աշխարհ, իսկ 1926 առաջ աշխարհ բերած զաւակներն ալ եթէ հաշուենք՝ տիկինը մայր է 22 զաւակի, բոլորն ալ ողջ եւ առողջ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՑԻՒՐԻԽԻ ՄԷՋ

Մի զարմանաք, եթէ ըսեմ թէ, հեռաւոր այս անկիւնն ալ տաք ու պաղ հայկական կեանք մը ունեցած է ժամանակին:

Ցիւրիխի հայ շունչը կը սկսի 1910էն: Հիներէն այսօր կան միայն Տ. Գիրիշճեան եւ Օ. Գալուստեան, Ամասիացի: Առաջինը ամուսնացած՝ տեղացի աղջկան մը հետ:

Ընդհ. պատերազմին, գաղութը աւելցած է հետզհետէ, երեսունէն մինչեւ 75 անձի, ընդհանրապէս ուսանողներ: Մեծ կոտորածին, հարկ տեսած են կազմակերպուիլ եւ Միութիւն մը կազմել, հայ աշխարհը այս երկրի ժողովուրդին ծանօթացնելու եւ իրենց հայրենակիցներուն նիւթապէս ու բարոյապէս օգտակար ըլլալու համար: Միութեան անդամներուն թիւը մինչեւ 70ի բարձրացած է: Սակայն, ուսանողական շրջանը լրացնողը հոս արմատ չէ բռնած եւ գացողները միութիւնն ու կազմակերպութիւնը միասին տարած են:

Այժմ ընդամէնը 5—6 Հայեր կան: Ունին երկու ուսանողներ, մէկը Մուրատեան, բնիկ Ամասիացի, իրաւաբանական, միւսը՝ Պ. Ճանիկեան, ճարտարապետական:

Տեղացիներէն անոնք որ հայ ժողովուրդին ծանօթացած են, խոր համակրանքով կը խօսին:

Բայց, ինչպէս քիչ մը ամէն տեղ, հոս ալ քանի մը առաւ – փախուներ, այս ժողովուրդին ազնուութիւնը չարաչար գործածողներ գործ ունեցած են ոստիկանութեան հետ: Այնպէս որ, պետական շրջանակները չունին այն վստահութիւնը ինչ որ ունի հանրութիւնը:

Այսպէս օրինակ, պատահած է որ, անցորդ հայ երիտասարդներ զեղծում գործեն կամ հարուստ «զաւակ» ձեւանալով դրամ չորթեն:

Պատահած է նաեւ որ ժամանակ մը վաճառականութիւն ընելէ յետոյ, մեծ դրամագլուխով փախչին եւ իրենց օձիքը ձեռք տան:

Նոյնպէս պատահած է որ, զուտ տեղացիներէ, հայ որբերու, հայ տարագիրներու համար կազմուած կոմիտէին դիմելով, սպառնալիքներ ընելով խեղճերուն յատկացուելիք գումարներէն անխղճօրէն չորթեն: Ասոնք ալ ի վերջոյ գործ ունեցած են ոստիկանութեան հետ:

Ինչպէս ըսի, հակառակ անոր որ մեզի հետ կապակցութիւն չունին, եւ սակայն այս բարեսիրտ ժողովուրդը կը պահէ իր ծոցին մէջ երկու հայանպաստ կոմիտէներ: Մէկը Լիբանանի (Ղազիր) հայ կուրանոցին օժանդակութեան համար: Այս հաստատութիւնը ունի խանութ մը, որուն մէջ կը ծախուին կոյրերու ձեռական արտադրութիւնները:

Ամէն գիտակից Հայ, անկարելի է որ յարգանք չունենայ երբ այս խանութին դրան վրայ կը տեսնէ «Հայ – Զուիցերիական բարեգործական կոմիտէ» նշանատախտակը: Ապակեփեղկերուն մէջ կը ցուցադրուին կապերտներ, ձեռական աշխատանքներ: Ուրկէ՞ ուր: Ո՞ր հայ վաճառականը պարտաւորուած է գործել այդ անունով:

Երկրորդն է «Հայասիրական Զուից. կոմիտէ»ն որ բան գործ ըրած է հայ չքաւորներու եւ դժբախտներու օժանդակել: (Այստեղինը մասնաճիւղն է Պազըլի կամ Պալի):

Լաւագոյն օրինակը չէ՞ ու մանաւանդ լաւագոյն ապտակը չէ՞, երբ օտարներ մեզի ի նպաստ կ'աշխատին, մինչ մենք ակադեմական վնասաբեր վէճերու բռնուած ենք:

Մինչեւ ո՞ւր պիտի երթայ տգեղ այս պայքարը: Կը քանդե՞նք թէ կը շինենք:

Ցօնք շինելու տեղ աչք չե՞նք հաներ:

Եթէ մեր ներքին տգեղութիւններուն տեղեակ ըլլային այս մարդիկը, մխիթարական այս երեւոյթն ալ կը կորսնցնէինք:

Հեռաւոր այս անկիւնը նստող մեր «խորթ» հայրենակիցները շատ հայրենասէր են եւ կը սրբեն քանի մը խաբեբաներու արարքները:

Թող չցաւին Ֆրանսահայ «բան մը եղած» հայրենակիցներս — մանաւանդ երիտասարդները — երբ ըսեմ թէ այս ափ մը հայրենակիցները ոչ օտար լեզու կը խօսին իրարու հետ, ոչ ալ կը ծածկեն իրենց ազգութիւնը:

Երբ հոս եկայ, սկսան հարցումներ տեղացնել ազգային կեանքի մասին:

Այս 250 հազարնոց ճարտարարուեստի շքեղ քաղաքին մէջ սեփականատէր են Պ. Տ. Քիրիշճեան (գորգի լուացրան) եւ Պ. Օննիկ Գալուստեան (փորագրիչ – լուսանկարիչ): Այս վերջինը ծանօթ է նաեւ գրական շրջանակի մէջ, հանգուցեալ Թէոդիկի 1925ի Տարեցոյցին մէջ Հայոց զինանշանի մասին հրատարակած ուսումնասիրութեամբ եւ Պարսամեան եղբայրներու այս տարուան «Կեանք եւ Արուեստ»ի մէջ իր պրպտումներով:

Այստեղ կը գտնուի նաեւ Տիկ. Վէթչթայն, ծնեալ Աբէլեան, կովկասահայ: Հակառակ իր բարձր դիրքին (ամուսնացած է Ցիւրիխի քաղաքապետին հետ), սիրով կը տեսակցի իր հայրենակիցներուն հետ:

Կ. ՓՕԼԻԿԵԱՆ

"ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ,,

oooo

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ԿԾՈՒ ԽՕՍՔԵՐԸ

Պուլկարերէն «Թրակիա» թերթը հետեւեալ խմբագրականը ունի (21 դեկտ.).

Ըմէթ փաշան ու Րիւշտի պէյի ի՞նչ բանի յեցած՝ Պուլկարիա գալու անպատկառութիւնը ունեցան, երբ նոր ստորագրած էին Յունաստանի հետ այն դաշնագիրը, որ բացառապէս մեր դէմ ուղղուած էր: ... Հակառակ անոր որ «Թուրան»ի եւ «Ալթըն Օրտու»ի» միջոցաւ բաւական հոգ կը տանի, այսուհանդերձ հանրապետութիւնը դեռ յաջողած չէ մեզ երջանկացընելու՝ մեր խորհրդարանին մէջ Կիւմիւլճինայի երեսփոխաններ դնելով (Յառաջ.— Կ'ակնարկէ վարչապետ Ռատոսլավովի օրով Թուրքեւպուլկար բարեկամութեան՝ ընդդէմ Յունաստանի, ու կը հեգնէ զայն): Անշուշտ, Թուրք վարիչները ապաւինած խաբեբայութեան ու սպառնալիքին: Մի՞թէ չեն կարող մեզ անգամ մըն ալ խաբել, երբ մօտաւոր անցեալին մէջ ունին 1915 տարին՝ Մարիցայի համաձայնութեամբ, եւ, յետոյ Էնկիւրիի դաշնագրով: Եթէ ասիկա նպատակին չծառայէ՝ կը մնայ սպառնալիքը,— Թուրքիան ի վիճակի է մեզ թշնամիներով շրջապատելու, այն պարագային երբ մենք չենք համաձայնիր բռնի ուժով իր բարեկամը ըլլալու: Պուլկար ժողովուրդը բոլորովին պաղ ընդունելութիւն մը ըրաւ Թուրք հիւրերուն, իսկ կառավարութիւնը ծրարագրային յանձնառութիւնները կատարելէ վերջ, զանոնք ճամբեց «բարեկամական» դաշնագրի պայմանաժամին երկարաձգումովը, հակառակ անոր որ այդ բանը տեղի պէտք էր ունենար երկու տարի վերջ:

Եւ ահա Րիւշտի պէյ կը սկսի իրականացնել իր սպառնալիքը: Առաջին վայրը Պելկրատ էր: Պելկրատի եւ Էվքքինովկրատի (Վառնա) մէջ երկու թագակիրներու հանդիպումները որ եւ է նշանակութիւն չունին Թուրք արտաքին նախարարին համար: Ընդհակառակն, ան աճապարեց կանխել մեր արքայական զոյգին Եուկոսլավիա այցելութիւնը: Իր յաջողութիւնը, սակայն, հաւասար է այն յաջողութեան զոր ունեցաւ Պուլկարիոյ մէջ, հակառակ անոր որ հոն ոչ – յարձակման դաշինք մը կնքեց: Հարկ է հաւատալ Րիւշտի պէյի կատարեալ անյաջողութեան, քանի որ Պուլկարիոյ մէջ անոր ամենաքաջ պաշտպանը՝ «Զօրա» թերթն իսկ զայն այլ եւս Տոն Քիշոտ որակեց: (Յառաջ.— «Զօրա» կառավարութեան ամենամօտ թերթն է ու գրեթէ ամէնէն ազդեցիկը: Երեք շաբաթ առաջ, գրած էր տնօրէնին ստորագրութեամբ, շատ կծու խմբագրական մը՝ «Ռոսինանթի սանձերը» — Տոն Քիշոտի ձիուն» վերնագրով: Այդ խմբագրականին թարգմանութիւնը եւս ղրկած է մեր թղթակիցը եւ պիտի հրատարակենք առանձին):

Հազիւ թէ յաջողի նաեւ Ռումանիոյ մէջ, ուր կ'ուզէ մօտերս «փոխ – այցելութիւն» մը տալ Պ. Թիթուլէսքուի:

Թուրքիոյ ներկայ անյաջողութիւնը, սակայն, պէտք չէ որ մեզ կուրացնէ: Հարկ է անհրաժեշտ եզրակացութիւնները հանել ու մեր դիրքը ճշդել՝ այս դրացիին հետ մեր ապագայ յարաբերութեանցտեսակէտէն: Ըստ մեզի «նոր» հանրապետական Թուրքիան ամենադէշ տրամադրութիւններն ունի մեզի հանդէպ: Պատճառները կրնան ըլլալ բազմազան ու բազմաթիւ: Եւրոպայի մէջ՝ Թուրքիոյ ցանկութեանց ամենամեծ խոչընդոտը, երէկի Թուրք մեծ կայսրութեան ամենամեծ հարուածիչը, պատերազմի դաշտերու ամէնէն ուժեղ թշնամին, Պոլսոյ եւ Տարտանէլի համար ամենավտանգաւոր դրացին մենք՝ Պուլկարներս ենք դարձեալ: Ի՞նչպէս կրնանք Թուրքիոյ բարեկամութիւնը ուզել: Այս պատճառաւ, Րէճիպ պէյ իրաւացի էր,— եթէ նայինք թրքական ակնոցով: Ան քարտ. է Խալք կուսակցութեան եւ քարոզչութեան վաղուան նախարարը, եւ որ իբրեւ հիւր եկած էր մեզի՝ Ըմէթ փաշայի եւ Րիւշտի պէյի հետ, ու յանդգնութիւնը ունեցաւ մեր լրագրողներուն յայտարարելու թէ՝ Պուլկարիա ամէն բան կ'ուզէ, բայց միայն կ'ուզէ ու ոչինչ կուտայ: Նոյն իսկ ընթացք չի տար հաշտութեան դաշնագիրներուն, ինչպէս, օրինակ, վճարովի բանակ ունենալու պարագան: Ինչպէս կ'երեւի, Թուրքերուն դուրը է որ զինուորական բաւարար հակակշիռ չկայ մեր վրայ: Րէճէպ պէյ, ուրեմն

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (29)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Վիւչէի մէջէն եւս գետակ մը կ'անցնի՝ Արհաւիի նման: Այս գետակին երկու եզերքները բարձր կատարներով սահմանաւորուած են: Տեղատարափ անձրեւի ատեն, այս կատարներէն հոսող ջուրը կուգայ գետ, ու այս վերջինը յորդելով քաղաքը կ'ողողէ: Այս յորդումը բազմաթիւ դժբախտութեանց պատճառ ըլլալուն, ժողովուրդը զգոյշ կը մնայ ու փորձանքը կռահելուն պէս, գագաթները մագլցելով կեանքը կը փրկէ:

Թէշքիլաթը Մախսուսէն, Վիւչէի մէջ հաստատուելէ յետոյ, գետակին շուրջի կատարներուն վրայ տեղաւորեց «Մորս» սարքած տղաքը: Տղաքը գիշեր ցերեկ պահակ կը սպասէին եւ դէպքի մը պարագային, կամ սուլիչի եւ կամ լոյսի միջոցաւ Վիւչէ կը տեղեկացնէին:

Գիշեր մը, Թէշքիլաթը Մախսուսէի պատկանող անձեր, երբ դատաւորին տունը կ'երթային, հեռուէն եկող սուլիչի ձայներ լսեցին: Անտարակոյս շատ եռեւները գտնուող պահակ տղոցմէն մին նշաններ կուտար քաղաքին աւելի մօտ գտնուող իր ընկերոջ:

Րոպէ մը վերջ սուլիչին ձայնը աւելի մօտէն լսուեցաւ: Ամէն վայրկեան փորձանքի մը սպասող եւ միշտ զգոյշ կեցող Թէշքիլաթի էֆէնտիները երբ լարեցին իրենց ականջները, նախ լաւ չհասկցան թէ ինչ է տրուած նշանը: Որովհետեւ, Մորսի գիրերէն ոմանք սխալ կը տրուէին: Վերջապէս, երբ սուլիչի նշանները կրկնուեցան, հասկցան որ ըսել կ'ուզուի.

— Ջուրը կ'ողողէ, փախէք:

Թէշքիլաթի անդամները, որոնք տեղացիներէն գիտէին թէ ինչ կը նշանակէ՝ Վիւչէի մէջ, գետին յորդումը, անմիջապէս աջ ու ձախ հաղորդեցին թէ «վտանգ կայ, ժողվեցէք» եւ չէթէի մարդիկը սկսան բանակատեղին պարպել: Մարդիկը, նախ, իրենց կանանցը առած, տանը վարի յարկէն բարձր վայրերը կը փոխադրէին ռազմանիւթերը եւ ուտեստեղէնները: Այդ պահուն հասկցեր էին թէ քանի մը վայրկեանէն ջուրը իր տակը պիտի առնէ շէնքերը: Բայց, մարդիկը իրենց բոլոր ճիգերը ի գործ դնելով եւ ծանր սնտուկներն ու պարկերը իրենց շալակն առած՝ դատաւորին տունը յաջողած էին պարպել: Մինչեւ վերջին րոպէն՝ պարպումի աս գործին հսկող Թէշքիլաթի անդամները հազար դժուարութեամբ անցնելով փողոցները ողողող ջուրի մէջէն, հազիւ փրկեցին իրենց կեանքը:

Պատերազմի պատրաստութիւններով, չէթէի կազմութեամբ հաղորդակցութեան գործերով օրն ի բուն զբաղող անձերը առանց մէկ իրարանցումի կը մտնուէին նման դէպքերով, որ անպակաս էին: Ջուրի ողողումը անցընելէ եւ աննդեղէնն ու զինամթերքը իրենց տեղերը փոխադրելէ վերջ, էֆէնտիները, տանը վարի յարկը նստած՝ պատերազմէն, կացութենէն եւ ապագայէն կը խօսէին: Պահ մը խօսք անցաւ Ռուսերուն գործածած լրտեսներու մասին: Լուր տրուած ըլլալով որ Հայեր, Լազի կերպարանքով յաջողած են սահմանէն ներս մտնել, առանց դէմ ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին կարծիքներու փոխանակութիւն կ'ընէին:

Հաւանական կը թուէր որ այս լրտեսները մինչեւ քաղաքները պիտի մտնեն, չէթէական կազմակերպութեան մասին հետազօտութիւններ պիտի կատարեն եւ եւ Թէշքիլաթը Մախսուսէի դէմ դաւադրութիւններ պիտի կազմակերպեն: Այդ պատճառաւ, քանի մը ընկերներ կ'առաջարկէին աւելի խիստ պաշտպանութեան մը տակ առնել Վիւչէի բանակատեղին: Երբ բուռն կերպով կը վիճէին այս խնդրի մասին, վարի յարկէն մէկէն ի մէկ լսուած հրացանի պայթիւն մը ընկերները ընդոստ ոտքի հանած էր:

Ո՞վ կրնար պայթեցնել այս զէնքը: Վարի յարկը գտնուող ուտեստեղէնին եւ ռազմանիւթերուն համար միշտ պահակ մը կը սպասէր: Մութը իջնելէն վերջ՝ յարձակած ու նախ պահակը սպաննած էին:

Բոլոր ընկերները խռոված ու իրար անցած՝ սանդուղին գլուխը բաներ էին՝ իրարու այդ հարցումները ընելով: Հոն պիտի սպասէին՝ վեցհարուածները ձեռքերնին, եւ ի հարկին, իրենք զիրենք դիւրութեամբ պիտի պաշտպանէին, մինչեւ որ դուրսէն օգնութիւն գար:

Բայց, քանի մը րոպէի մէջ տեղի ունեցած այդ դէպքերուն իբրեւ հետեւանք մտածուած այդ պաշտպանութեան ծրագիրը իրականին մէջ որ եւ է արժէք չունէր: Որովհետեւ, եթէ ներսը թշնամի մտած էր, կը բաւէր կրակ մը տալ վարի յարկի ռազմանիւթերուն, ոչ միայն բանակատեղի ընտրուած դատաւորին տունը, այլ եւ թերեւս ամբողջ Վիւչէն օդը հանելու համար:

Այսուհանդերձ, թէեւ բոլոր ընկերները մթերանոցին քով դիրք բռնած կը սպասէին, վարի յարկէն որ եւ է ձայն չէր գար: Ասոր վրայ, Րիզա պէյ պահակին պոռաց.

— Հասա՛ն, ո՞ւր ես:

Հրամանատարին ձայնը հազիւ լսած, վարէն «Հոս եմ, էֆէնտիմ, բան մը չկայ, մի մտահոգուիք, փորձանք մըն էր», պատասխանուեցաւ:

Այս պատասխանին վրայ լայն շունչ առին էֆէնտիները եւ, անմիջապէս վար վազելով, Հասանը շրջապատեցին,

— Ի՞նչ կայ ըսին՝ ապշած պահակէն ճշմարտութիւնը հասկնալ աշխատելով:

Վերջապէս, Հասան յաջողեցաւ դժուարութիւններով բացատրել գլխէն անցած փորձանքը:

Հասան մէկն էր անոնցմէ, որոնք նոր առնուած էին Թէշքիլաթը Մախսուսէի մէջ: Թէեւ լաւ գիտէր զէնք գործածել, բայց բնաւ տեսած չէր նոյն օրը իրեն տրուած մաուզէրներէն: Որովհետեւ շատ հետաքրքրուած էր, պահակ կեցած ատեն սկսած էր զէնքը խառնել: Ճիշդ այդ պահուն սակայն, հրացանը յանկարծ պայթած եւ զանոնք վախցուցած էր ճիշդ այն ատեն երբ բանակատեղին շուրջ դաւադրութեան մը մասին կը խօսէին:

Պահակ Հասան, իր յանցանքին գիտակ ըլլալով, հրացանին պայթիւնէն նախ բնաւ ձայն չէր հանած, եւ սթափած էր այն ատեն, երբ Րիզա պէյ սանդուղի գլխէն պոռացած էր — «Հասա՛ն»:

Բնականաբար, նախ չէին հաւատացած Հասանի այս յայտարարութեան եւ զայն երկար բարակ հարցաքննած էին: Բայց, այս հարցուփորձին իբրեւ հետեւանք, բացարձակէս համոզում գոյացուցած էին թէ Հասան փորձանք մը անցուցած է:

(Շար.)

կը փափաքի աւելի խիստ հակողութիւն մը Պուլկարիոյ վրայ, որ Թուրքիոյ երէկի զինակիցն էր ու այսօրուան առաջին բարեկամը: Իսկ Րիւշտի պէյ, ի պաշտպանութիւն Արեւմտեան Թրակիոյ, չքաշուեցաւ Թրքական հին բանաձեւը քչելու, — «միայն արիւնով հող կը գիջինք»: Անշուշտ, Րիւշտի պէյ մոռցաւ որ 1915ին զիջած են Մարիձայի հովիտը: Այն ատեն, սակայն, Թուրքիան անդունդին եզրն էր, ու միայն Պուլկարիոյ պատերազմի մասնակցութիւնը զայն փրկեց (Յառաջ. — ... Ու մեր մուխն ալ մարեց): Չէինք փափաքիր խօսիլ Թայեար Փաշայի մասին, ու նաեւ ուրիշ շատ մը պաշտպանութեան առիթներու՝ ի նպաստ Թուրքիոյ:

Եւ սակայն, Պուլկարիոյ հանդէպ Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը յստակօրէն գծուած էր, — կատարեալ թշնամութիւն՝ դիւանագիտական ձեւերու եւ բարքութեանց ետեւ ծածկուած: Ատեն է, այլ եւս, որ մենք ալ Թուրքիոյ հանդէպ վճռական դիրք մը բռնենք, ու, եթէ ոչ աւելիով, գոնէ պատասխանենք միեւնոյն միջոցներով: Թող ոչ ոք պատրանքներ հիւսէ ինչպէս մեզի կը յանձնարարէ Պ. Նէրքով, ըսելով. — «Եթէ Թուրքիոյ մէջ Հանրապետութիւն մը կատարուէր, Թուրք ժողովուրդը անպայման պիտի դատապարտէր իր վարիչներուն հակապուլկար քաղաքականութիւնը»: Արդարեւ, մարդ պէտք է վստահաւոր միամիտ մը ըլլայ, կամ մեծ ցնորամիտ մը, որպէսզի կարծէ թէ Թուրքիոյ մէջ կրնայ գոյութիւն ունենալ Հանրապետութիւն, ազգային կամք, ընտրութիւն եւն.: Մի՞թէ դեռ պարզ չէ որ բոլոր գեղեցիկ բառերը քող մըն են լոկ՝ Թուրքիոյ ամէնէն եղերական կառավարութեան վրայ, որ վաղուց գերեց անցաւ Սուլթան Համիտի բռնապետութիւնը:

ԽՄԲ. — «Թրակիա» թերթը իր այս թիւին մէջ հրատարակած է նաեւ Ա. Ահարոնեանի «Ահազանգ»ը, թարգմանութեամբ Պ. Ա. Ա. Ժ.ի:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊՈՄՈՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

Կաղանդը

00000

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Դեկտ. 31 կիրակի յետ կէսօր ժամը 3ին, Պոմոնի Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ՝ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցաւ Մանկապարտէզի կաղանդի հանդէսը՝ նախագահութեամբ Մեսրոպ քահանայ Աւետեանի: Կարգապահութեան կը հսկէին Թաղ. Խորհուրդի ժրաջան անդամները:

Ցայտագիրը հաճելի էր իր պէսպիսութիւններով եւ խոր գոհունակութիւն պատճառեց ծնողներուն: Վարիչ մանկապարտիզպանուհի օր. Գայլինիկ Մարտիրոսեան եւ իր օգնական Տիկին Մարի Վանոյեան իրենց բոլորանուէր ճիգերով կարճ ժամանակուան մէջ կրթական այս հանդէսը պատրաստած էին՝ բազմակողմանի բովանդակութեամբ: Խիստ գնահատելի էր իրենց տարած աշխատանքը:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով: Ցետոյ կանոնաւոր յաջորդականութեամբ տեղի ունեցան, միահամուռ ծափերու մէջ, արտասանութիւններ, մեներգներ, տրամախօսութիւններ եւ պարեր, որոնց մէջ ուշադրաւ էին ««Գեղջկական հեռախօսը», «Հուրիներու պարը», «Պզտիկ ճուտիկները» եւ «Ես տիկին եմ» զաւեշտը: Ընդհանրապէս բոլոր փոքրիկներն ալ իրենց տարած դերուն մէջ խիստ յաջող էին: Մանրամասնութիւններն անգամ նկատի առնուած էին:

Ամէնէն վերջը Կաղանդի ծառը աճուրդի դրուեցաւ, որմէ գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Շահեցաւ Պ. Յակոբ Յարութիւնեան:

Թաղ. Խորհուրդը աղնիւ կարգադրութիւնն ըրած էր զպրոցի եւ թաղի փոքրերուն կաղանդի նուէրներ բաժնելու, ինչ որ բոլոր պզտիկներուն համար անակնկալ մը եղաւ:

Ահաւասիկ օրինակելի թաղ մը, ուր Թաղ. Խորհուրդ, կրթական աշխատաւորներ եւ քահանայ կը գործեն անձնուիրաբար եւ ուշադրաւ համերաշխութեամբ, ինչ որ բոլորին ալ համակրանքը գրաւած է:

Պոմոնը Մարսիլիոյ ամէնէն խոստմնալից արուարձանն է, ուր սկսած է կեդրոնանալ հայ գաղթականներու մեծագոյն մասը: Պէտք է ըսել որ Թաղ. Խորհուրդը իր լուրջ գործունէութեամբ կը պատրաստէ Պոմոնի համար փայլուն ապագայ մը: Ժողովուրդն ալ իր կարգին՝ միշտ պատրաստ գտնուած է անոր կողքին՝ իր նիւթական ու բարոյական լայն աջակցութեամբ:

Թաղեցի

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ ՈՒ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

00000

ԼԻՈՆ, 1 յունվ. (Յառաջ). — Նոր տարուան շաբաթ իրիկունը սարքուած էր ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ մը Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, Կարմիր Խաչի նախաձեռնութեամբ:

Կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու այս գեղեցիկ հանդէսը: Բեմին ձախ կողմը շինուած էր խոշոր ծառ մը, ուր քիչ վերջ «Կաղանդ Պապան» պիտի գար նուէրներ բաժնելու փոքրիկներուն: Իսկ բեմին ճակատը կը զարդարէին զոյգ եռագոյնները: Հանդէսը անցաւ ճոխ գեղարուեստական բաժինով մը: Խմբական պարեր կատարուեցան փոքրիկներուն կողմէ: Բոլոր աղջիկները եռագոյն հագուստ հագած, արտասանութիւններ, մենախօսութիւններ, երգեր, նուագ եւն.:

Հանդէսէն վերջ տեղի ունեցաւ թէյասեղան մը Պ. Ճանկէօզեանի ճաշարանին մէջ: Սրահը նորէն լեցուած էր, այս անգամ աւելի ոգեւորութեամբ, որովհետեւ հոս ազատ համարձակ եւ խմբովին երգեր պիտի երգէին, մեր ընկերոջ ճաշը աւելի եռանդով պիտի նուագուէր, պիտի պարէին ուրախ տրամադրութեամբ դիմաւորելու համար նոր տարին: Այս բոլորին վրայ հսկելու համար խնդրուեցաւ սեղանապետ մը, ընկ. Մանուկեան, որ տիրաբար վարեց իր պաշտօնը: Այս ջերմ մթնոլորտը շարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտ: Խորոված սագ մը աճուրդի դրուելով գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Աճուրդին կը մասնակցէին ընդհանրապէս «Յառաջ», Զարդարեան գրադարան, Զ.Ո.Մ., Համազգային եւն. անուններով:

Կը մաղթենք որ Կ. Խաչը այս բացման հանդէսէն վերջ, ունենայ բեղուն գործունէութիւն մը: Ժողովուրդը միշտ պատրաստ է քաջալերելու ամէն օգտակար ձեռնարկ:

⁂ Մօտ 10 ամիսէ ի վեր կազմուած է Համազգայինի Լիոնի մասնաճիւղը: Մասնաւորապէս այս վերջին ամսուան ընթացքին մասնաճիւղը ունեցաւ գնահատելի գործունէութիւն: Վարչական ժողովները կատարուած են կանոնաւոր եւ բոլորին ներկայութեան:

Համազգայինի վարչութիւնը որոշած է իր անդամներուն թիւը բարձրագոյն չափի մը վերածել: Այս նպատակին իրագործման համար վարչական իւրաքանչիւր անդամ յանձն պիտի առնէ պտտիլ տունէ տուն, ծանօթացնել Համազգայինի նպատակը եւ անդամներ արձանագրել: Մենք վստահ ենք որ պիտի յաջողի այս ձեռնարկը, որովհետեւ ժողովուրդը միշտ Համազգայինը պիտի ունենայ իր սեփական սրահը, որ բաց պիտի ըլլայ բոլորին առջեւ: Հոն պիտի կատարուին զանազան հարցերու շուրջ վիճաբանական ժողովներ, ընթերցանութիւններ, ու կարծիքի փոխանակութիւններ: Ահաւասիկ պատեհութիւն մը, մտաւոր զարգացման համար:

Մ. Տէր Պետրոսեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

Էնկիւրիի Տանիշը...

«ԽՈՍԻՆԱՆԹԻ ՍԱՆՋԵՐԸ»

Գրեցինք որ Թէվֆիք Րիւշտի Պելկրատ գնաց ու հոն ստորագրուեցաւ սերպեւթուրք դաշնագիր մը: Այս առթիւ, թուրքերէն թերթերը գրեցին թէ՝ Պուլկարիա բոլորովին կղզիացած է: Իսկ «Քէօր Օղլուն» ծաղրանկարով մը կը հասկցնէր թէ պալքանեան պետութիւնները «ֆիլախ»ը Պուլկարիոյ պիտի հագցնեն...

Այս տեսակէտէն չափազանց բնորոշիչ է պուլկարական ԶՕՐԱ թերթին մէկ խմբագրականը: Այս թերթը ամենալաւատեղեակ ու կառավարութեան ամենամօտ թերթն է: Գրութիւնը ստորագրած է թերթին տնօրէնը. —

Ներկայիս, յունական կարգ մը թերթերու միջեւ տեղի ունեցող վիճաբանութիւններէն կարելի է եզրակացնել Րիւշտի պէյի Պելկրատի մէջ ունեցած բացայայտ անյաջողութիւնը: Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, հեծած իր Խոսինանթը (Յառաջ. — Տոն Քիշոթի ձին) վստահ էր թէ՝ Պալքանեան Լօքառնօ մը պիտի ստեղծէ: Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, որ Աթէնքի մէջ նախազգուշացուեցաւ՝ Պալքանեան քաղաքականութեան մէջ իրեն գործակից ու առաջնորդ Պ. Ցալտարիսի կողմէ, Պելկրատ գնաց կրկին բարձրացած տրամադրութեամբ: Կարգ մը նշաններ, ինչպէս եւ աթենական կարգ մը թերթերու վէճը Թոյլ կուտան մտածելու թէ՝ Պելկրատի մէջ ակնարկած են «Պլք. գոյավիճակի պահպանութեան, հողային այժմու բաժանումի մասին՝ արտապալքանեան պետութիւններու կողմէ ըլլալիք ոտնձգութիւններու դէմ»:

Կրնաք երեւակայել թէ Րիւշտի պէյը որքա՛ն շփոթած են այս հաւանական պահանջները Պելկրատի, որուն գերիշխանութիւնը նուազագոյն չափով մտահոգ է անզօր եւ հոգեպէս եւս զինաթափ Պուլկարիայէն: Ու հապա այդ ատեն ան զգացած է Աթէնքի Սանտոյէն իրեն եղած նախազգուշացման արժէքը:

Աթենական թերթերը կը յարձակին Պ. Ցալտարիսի գահլիճին վրայ, ըսելով թէ՝ արտապալքանեան պարտաւորութիւններ ստանձնած է: Անշուշտ, անհիմն է այս յարձակումը:

Վերջերս Հռոմ գնաց խորհրդային արտաքին գործավար՝ քաղաքացի Լիթվինով: Թուրքիան զինակիցն է Ռուսիոյ: Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի հանրապետութիւնը ստեղծուեցաւ ու հովանաւորուեցաւ անոր զօրծակցութեամբ: Կասկած չկայ, որ մեր Խոսինանթին սանձերը երկրորդ անգամ ըլլալով պիտի քաշուին, եւ այս՝ ուժեղ ձեռքի մը կողմէ, որ այս անգամ Սանտօ — Փանսայէն պիտի չըլլայ:

Միշտ նոր Մեծմեծներ...

«Սոն Փոստա»ի կը գրեն Պերկամայէն. —

Տիֆիլիին ենթակայ Քիրուպա գիւղին մէջ, Հաֆըզի աղջիկ Կարա հանիֆը կ՚ամուսնանայ Ալի անուն երիտասարդի մը հետ: Հարսնիքը կը սկսի, թմբուկները զարնելով խնճոյքը ծայր կուտայ. յանկարծ դէպք մը կը պատահի: Այդ աղջիկը, նախապէս միեւնոյն գիւղէն Արիֆ անուն երիտասարդի մը հետ կ՚ապրէր: Երբ հարսնիքը կը սկսի, Արիֆին եղբայրը մէջտեղ նետուելով կը պոռայ.

— Այրի կնոջ առանց հարսնիք չեն ըներ: Մեր բարքերուն հակառակ է:

Եւ կ՚ուզէ հարսնիքը կեցնել. գիւղացիները երկուքի կը բաժնուին, ի վերջոյ ոստիկանութիւնը կուգայ ու արգելք կ՚ըլլայ կռուին: Հարսնիքը կը շարունակուի: Բայց, դէպքը այսքանով չի վերջանար: Ըստ գիւղի սովորութեան, հինգշաբթի օր հարսը ձի կը հեծցնեն ու կը պտտցնեն: Կրկին գիւղացիք կ՚ելլեն.

— Ի՞նչ տեսակ բան է ասիկա: Այրի կին՝ կոյսի նման ձի հեծած կը շրջի: Բոլորս ալ կոկորդի հիւանդութեան պիտի բռնուինք:

Բայց, հարսնիքի տէրերը կարեւորութիւն չեն տար ու հարսը կը պտըտցնեն:

Եւ սակայն, այրի հարսը ձիով պտտած ըլլալուն համար անպայման կոկորդի հիւանդութեան բռնուելուն համոզուած գիւղացիները, չենթարկուելու համար այդ հիւանդութեան, անմիջապէս միջոցներ ձեռք կ՚առնեն եւ գիշերը պահած ատեն, իրենց վերմակները հակառակ կողմով կը ծածկեն ու կը պնդեն թէ հակառակ պարագային ամբողջ գիւղը կոկորդի հիւանդութենէ պիտի տառապի:

Մեր գիւղերուն մէջ դեռ առանց նախապաշարումներ կան: Բայց, ի՞նչ ըսել: Հարկաւ անոնք ալ «խափաշ խափաշ» այս անհիմն նախապաշարումները պիտի թօթվեն:

ՄԵՐ ՈՒՍԱՆՈՂ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ

00000

Այս վերնագրով Սէլամի Իզզէթ կը գրէ «Վագըթ»ի մէջ. —

Համալսարանին մէջ, այրերէն շատ աղջիկներ կան:

Երբ այս խօսքը ականջիս հասաւ, «վա՛յ» ըսի, հակառակ փէմինիստ մը ըլլալուս: Եթէ համոզուիմ որ այս լուրը ճիշդ է, աչ դարձ կ՚ընեմ: Փէմինիստ եմ, բայց, կողմնակից չեմ որ համալսարանական աղջիկները համալսարանական մանչերէն աւելի ըլլան: Նոյն իսկ, վրդովիչ բան է բարձրագոյն վարժարաններու մէջ աղջկանց բազմութիւնը:

Համալսարանաւարտ պէյեր երբ վզերնին ծուռ կը պտտին, ի՞նչ պիտի ընեն համալսարանաւարտ հանըմներ: Իրենց այդ եղբայրներուն նման գործ պիտի փնտռեն, չէ՞: Արդ, պիտի փնտռեն եւ պիտի նկատեն որ նիւթական ու բարոյական հաղորդակցութիւններով ձեռք ձգուած վկայականը որ եւ է օգուտ չունի:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

— o —

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն իր կարգին քննելով մանկական գրականութիւնը թարմացնելու պահանջը, զոր չեշտեր էին շարք մը խմբագրականներով, գրեց կուռայ (9 դեկտ.).

— «Մինչեւ հիմա մեր մանուկները գոց կ՚ընեն ու կը կարդան մեծերու արձակն ու ոտանաւորը, առանց նոր մը, ժամանակակից մը կարդալու եւ սորվելու: Փորձեր կ՚ըլլան վերակենդանելու մանկական գրականութիւնը, բայց զո՞ւր, մանկական նոր գրողներ չեն երեւնար մեր դպրութեան հորիզոնին վրայ, մանկական աշխարհի սիրահարներ չկան, կը թուի թէ անհրապոյր եւ անշնորհակալ է այդ ասպարէզը, եւ ատոր պատճառը երկուք է. — Նախ՝ մեր մամուլը անտես բրած է այդ լքուած ճակատը, եւ երկրորդ՝ գրական բոլոր սեռերու մէջ մանկական գրականութիւնը ամէնէն բարդ ու դժուարին է:

Վէպ մը, փիէս մը եւ բանաստեղծութեանց ժողովածու մը հրապարակ հանելը աւելի դիւրին է, քան մանկական ոտանաւոր մը գրելը:

Հոս է բուն չարիքը: Մեր երիտասարդ գրողները չունին հիներու կամքին ու հակումները, ծոյլ են պարզապէս՝ դժուարին սեռ մը մշակելու, ու մանաւանդ փառք ու համբաւը այնքան ուշ եւ փախաճօրէն կրնան գալ:

Գաղթաշխարհի մէջ, ազգային գոյապահպանման տեսակէտէն, ամէն տարի այսքան գրքեր հրատարակել եւ այսքան թերթեր ունենալ միմիայն հակառակորդներու համար չափազանց շռայլութիւն է եւ աններելի ութիւն, մանաւանդ երբ բոլորովին անտեսուած է մանկական աշխարհը, մեր նորածիլ սերունդը, որ վաղուան հայութիւնը պիտի կազմէ:

Ուծացման եւ այլասերման վտանգին դէմ պայքարելու հզօրագոյն միջոցներէն մէկն է ստեղծել մանկական գրականութիւնը: Չկան հանդէսներ, գրքեր, որոնք իրենց պարզ եւ իմաստալից բովանդակութեամբ, մաքուր եւ անպաճոյճ հայերէնով դիւրէին եւ կախարդէին մանուկները: Անոնք մեր վերացական բառերէն ու գրաբարէն բան մը չեն հասկնար, ու չեն զգար այն վախը որ մենք ունինք իրենց խորտակուած ապագայի համար:

Մանուկները աւելի գործնական եւ աւելի իրապաշտ են, քան մեծերը: Անոնք ամէն բան կը սիրեն այն ատեն միայն երբ տեսնեն ու շօշափեն գաղափար մը ներկայացնող իրը եւ ոչ թէ գաղափարը առանց զայն բնորոշող առարկայի: Հայ գիրն ու գրականութիւնը, հայ լեզուն եւ պատմութիւնը, հայ հայրենիքն ու անոր բուսական եւ կենդանական աշխարհը իրականօրէն մատչելի եւ սիրելի պիտի դառնան մանուկներուն, միայն եւ բացառապէս մանկական գրականութեամբ:

Ռուսաստանի մէջ, առանձնապէս այս ուղղութեամբ, փորձեր եւ նախաձեռնութիւններ կ՚ըլլան: Նոյն իսկ պատկառելի գումար մը յատկացուած եւ կոչ եղած է գրողներուն, որպէսզի գրուածքներ ղրկուին Հրատարակչականին: Գովելի ձեռնարկ, բայց դեռ արդիւնքը կ՚ուշանայ:

Հիւս. Ամերիկայի մէջ Դոկտ. Ա. Բաբսեղեանի խմբագրութեամբ լոյս կը տեսնէ «Արփի» մանկական ամսագիրը, որ գրեթէ «Հասկեր»ու դերը կը կատարէ, բայց քանի՜ բաժանորդ ունի, քանի՞ ընտանիքներ կը ստանան, արդեօ՞ք ապահով է անոր տեւական հրատարակութիւնը, կը կասկածինք՝ լաւատեսութեամբ ըլլալով հայկական ծրագիրներութեան, «եօլա գնալու» մտաւորականութեան:

Մենք, մեծերս, ամէն օր քանի մը թերթեր կը կարդանք, չհաշուած զանազան պարբերականները եւ չենք ուզեր կամ հոգ չենք ըներ, որ մեր մանուկները ամիսը գոնէ մէկ անգամ իրենց լեզուով, իրենց երեւակայութեան համապատասխան հետաքրքիր պատմութիւններ կարդան:

Մեր մամուլը առանձին ուշադրութիւն պէտք է դարձնէ յատկապէս այս ճիւղի — Մանկական Գրականութեան — զարգացման եւ տարածման, խրախուսելով եւ քաջալերելով մանկական հրատարակութիւնները, այդ ուղղութեամբ գրիչ շարժողները, թէկուզ թոյլ եւ անփորձ»:

Ֆրանսերէն սորվելու համար

(Պանեէօյի հայրենակիցներուն)

Պանեէօյի գիրքային վարչութիւնը նկատի ունենալով մակարդակի անհաւասարութիւնը, որոշած է երկուքի փոխարէն երեք դասարանի վերածել մեր հայրենակիցներու ֆրանսերէնի ուսուցումը:

Ուստի մեր այն հայրենակիցներէն անոնք որ դեռ նոր A.B.C.ով սկսած էին եւ չկրցան շարունակել քիչ մը գիտցողներուն հետ, այսօր ուրբաթ (յունուար 5) իրիկունէ սկսեալ թող յաճախեն դպրոց: Ուսուցիչ մը կը յատկացուի մասնաւորաբար իրենց համար:

Լ.

ԹՈՒԹԱՆԽԱՄՈՆ ԿԸ ՊԱՏԺԷ

0000

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ մեռաւ նաեւ ծանօթ եգիպտագէտ Արթիւր Վէյկալ, որ բացած էր Թութանխամոնի դամբարանը:

Թութանխամոնի դամբարանը բացողները բոլորն եգիպտագէտներ էին, եօթը մեռան իրարու ետեւէ, ութերորդն է որ կը մեռնի հիմա: Դամբարանի բացման ներկայ եօթը լրագրողներէն ոչ մէկն է այսօր մէկ հոգի: Զարմանալի է, որ բոլորն ալ կը մեռնին նոյն խորհրդաւոր հիւանդութեամբ: Այսպէս Վէյկալի բժիշկները երկար ատեն չկրցան ախտաճանաչում կատարել, ի վերջոյ խիղճի վերադարձին սակայն կատարուած գործողութիւնները չյաջողեցին այդ կարծիքը: Երրորդ գործողութենէն մը յետոյ չկրցաւ եգիպտագէտը, որ կ՚ըսեն զարնուած էր ոգիներէն: Բոլոր եգիպտագէտները, որ բացին Թութանխամոնի դամբարանը եւ մեռան, մատնուած էին ոգիներու ազդեցութեան, կ՚ըսեն շատեր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՊԱՐԱՊ ԹՄԲՈՒԿԸ

Ու յետոյ ցոյց տուաւ ճամբան:

Գիւղացին ճամբայ ելաւ: Երբ քաղաքէն դուրս կ՚ելլէր, տեսաւ շատ մը զինուորներ որոնք մարզանք կ՚ընէին, կանգ առաւ ու դիտեց: Երբ մարզանքը լրացաւ, զինուորները նստան ու հանգստացան: Էմիլիան մօտեցաւ անոնց եւ հարցուց.

— Եղբայրնե՛ր, գիտէ՞ք ճամբան այն տեղին ուր պիտի երթամ առանց գիտնալու թէ ուր կը գտնուի ան եւ պիտի բերեմ բան մը որուն ինչ ըլլալն ալ չեմ գիտեր:

Զինուորները զարմացան եւ հարցուցին.

— Ո՞վ ղրկեց քեզ:

— Թագաւորը, պատասխանեց գիւղացին:

— Մեր զինուորութեան օրէն ի վեր մենք ալ գացինք այդ «անծանօթ տեղը» բերելու համար «այդ անծանօթ բանը»: Իրա՛ւ որ օգտակար չենք կրնար ըլլալ քեզի:

Էմիլիան քիչ մը յոգնութիւն առաւ եւ յետոյ շարունակեց ճամբան: Երկար ժամանակ քալեց ու վերջապէս հասաւ անտառ մը որուն մէջ կար հիւղակ մը: Հիւղակին մէջ նստած էր փոքրակազմ, ծեր կին մը — գիւղացի կինը — որ բուրդ կը մանէր եւ կուլար: Երբ պառաւը տեսաւ գիւղացին, պոռաց.

— Ինչո՞ւ եկար:

Էմիլիան անոր տուաւ խիկը եւ ըսաւ թէ իր կինն էր ղրկած զինքը: Պատասխանելով անոր հարցումներուն, գիւղացին պատմեց գլխուն եկածները — ինչպէս ամուսնացեր էր այդ աղջկան հետ, ինչպէս քաղաքը կ՚ապրէին ինչ տաժանակիր աշխատանք կը կատարէր պալատին մէջ, ինչպէս շինած էր եկեղեցին, գետը, եւ նաւերը եւ ինչպէս թագաւորը իրեն հրամայած էր երթալ տեղ մը զոր չէր գիտեր ու հրամայած էր բերել բան մը որուն մասին գաղափար իսկ չունէր:

Պառաւը լսեց այս պատմութիւնը եւ դադրեցուց լացը: Քանի մը բառեր մրմնջեց ինքնիրեն եւ յետոյ բարձրաձայն ըսաւ գիւղացիին.

— Շատ լաւ, տղաս, նստէ բան մը կեր:

Էմիլիան կերաւ ու մեծ մայրիկը անոր ըսաւ.

—Ահաւասիկ քեզի կծիկ մը դերձան, նետէ առջեւէդ եւ հետեւէ անոր ճամբան մինչեւ հոն ուր պիտի գլորի: Հեռու տեղ պիտի երթաս ու պիտի հասնիս ծովուն. հոն պիտի գտնես ընդարձակ քաղաք մը: Մտիր այդ քաղաքը եւ անոր ամէնէն հեռաւոր ծայրը գտնուող տունը իջիր եւ գիշերէ այնտեղ: Հոն է որ պիտի գտնես փնտռածդ:

— Բայց ի՞նչպէս պիտի ճանչնամ, մեծ մայրիկ:

— Երբ տեսնես բան մը որուն մարդիկ կը հնազանդին աւելի շատ քան իրենց հօրը կամ մօրը, այն է փնտռածդ: Ա՛ռ ու թագաւորին տար. եթէ թագաւորը ըսէ թէ այդ չէր իր ուզածը, այն ատեն պատասխանէ այսպէս. «Եթէ այս չէ ուզածդ, ուրեմն պատռած է»: Ցետոյ ծեծէ այդ բանը, գետը տար, կտոր կտոր ըրէ ու ջուրը նետէ: Այդ ժամանակ պիտի վերստանաս կինդ:

Գիւղացին հրաժեշտ առաւ պառաւէն ու նետեց կծիկը որ գլորեցաւ, գլորեցաւ ու հասաւ մինչեւ ծովը ուր քաղաք մը կար եւ քաղաքին ծայրն ալ մեծ տուն մը: Գիշերը մնաց այդ տանը մէջ: Քնացաւ:

Առտուն կանուխ երբ արթուն էր, իմացաւ թէ հայր մը իր զաւկին կը հրամայէր որ երթայ քիչ մը փայտ կտրէ կրակին համար. բայց տղան չհնազանդեցաւ.

— Դեռ շատ կանուխ է, ժամանակ կայ, ըսաւ:

Ցետոյ լսեց մայրիկին ձայնը.

— Ոտքի ելիր տղաս, հօրդ ոսկորները կը ցաւին, պիտի ուզէի՞ր որ ան երթար. ժամանակ է, ոտքի:

— Դեռ կանուխ է, ըսաւ տղան ու քնացաւ նորէն: Հազիւ աչքերը փակած էր, երբ ահագին աղմուկ մը փրթաւ փողոցին մէջ: Տղան վեր ցատկեց անմիջապէս հագուեցաւ եւ փողոց վազեց: Էմիլիանն ալ ցատկեց տեղէն ու հետեւեցաւ տղուն՝ տեսնելու համար այն բանը որուն մարդիկ կը հնազանդին աւելի շատ քան իրենց հօրն ու մօրը: Տեսաւ մարդ մը որ կը տանէր կլոր բան մը եւ կը ծեծէր զայն փոքրիկ գաւազաններով: Ուրեմն այս էր այն բանը, որուն գոռացող ձայնին հնազանդած էր տղան: Գիւղացին մօտեցաւ ու լաւ մը քննեց. կլոր տաշտ մըն էր որուն երկու կողմերը ծածկուած էին մորթով. անունը հարցուց.

— Թմբուկ է, ըսին:

Էմիլիան զարմացաւ. ուզեց որ իրեն տային զայն, բայց մերժեցին: Ա՛լ չուզեց. քալեց մարդուն քովէն. քալեց ամբողջ օրը ու երբ մարդը վար առաւ թմբուկը եւ քնացաւ, գիւղացին թռցուց զայն ու փախաւ:

Վազեց, վազեց ու վերջապէս հասաւ իր քաղաքը: Յոյս ունէր որ պիտի տեսնէր իր կինը. բայց ան տունը չէր. իր երթալէն անմիջապէս ետքը թագաւորին տարած էին զայն: Պալատ գնաց եւ լուր ղրկեց թագաւորին թէ այն մարդը որ չէր գիտեր թէ ուր պիտի երթար, վերադարձած է եւ միասին բերած է այն բանը որուն ինչ ըլլալն ալ չէր գիտեր: Երբ թագաւորին լուր տարին, անկէ ըսաւ որ գիւղացին պէտք է գար յաջորդ օրը:

Գիւղացին պնդեց.

— Ըսէք թագաւորին որ բերած եմ իր ուզածը. թող գայ ինծի, ապա թէ ոչ ես կ՚երթամ իրեն:

Թագաւորը դուրս ելաւ.

— Ո՞ւր գացիր, հարցուց:

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց Էմիլիան:

— Ի՞նչ բերիր:

Գիւղացին ցոյց տուաւ թմբուկը, բայց թագաւորը տեսնել անգամ չուզեց:

— Այդ չէր ուզածս:

— Եթէ այս չէ, ուրեմն պատռած է, ըսաւ Էմիլիան. սատանան տանի...

Եւ գիւղացին դուրս ելաւ պալատէն ու ծեծեց թմբուկը. յանկարծ թագաւորին բոլոր զինուորները հետեւեցան անոր, բարեւ տուին եւ սպասեցին անոր հրամաններուն:

Պատուհանէն թագաւորը պոռաց իր զինուորներուն եւ արգիլեց անոնց որ հետեւին գիւղացիին: Բայց անոնք ականջ չկախեցին թագաւորին եւ հետեւեցան գիւղացիին: Երբ թագաւորը տեսաւ այս բանը, հրաման ըրաւ որ Էմիլիանի կինը վերադարձնեն իրեն եւ ուզեց անոր թմբուկը:

— Չեմ կրնար, ըսաւ գիւղացին. պէտք է ծեծեմ եւ կտորները ջուրը նետեմ:

Ու քալեց դէպի գետը, թմբուկին հետ՝ զինուորներն ալ ետեւէն: Այնտեղ ծեծեց թմբուկը, կտոր կտոր ըրաւ ու նետեց գետին մէջ. ու բոլոր զինուորները փախան աստին, անդին: Ցետոյ գիւղացին առաւ իր կինը ու տուն եկաւ:

Ու անկէ վերջ թագաւորը առանձին ձգեց գիւղացին որ երջանիկ ապրեցաւ իր կնոջը հետ:

(Վերջ)

Անգլ. թարգմ. Ժ. Մ.

ՉՈՐՍ ՕՐ ՄՆԱՑ

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՕԳՏՈՒԻԼ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱԽԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԷՆ

« ՅԱՌԱՋ » գնած է ՉՈՐՍ տոմսեր, Ֆրանսայի Ազգ. վիճակախաղէն:
Այս վիճակահանութենէն օգտուելու իրաւունք ունին բոլոր անոնք որ,

1933 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1934 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8

1.— Նոր բաժանորդ կը գրուին ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:
2.— Կը նորոգեն իրենց բաժնեգինը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

ԱՀԱ ՄԵՐ ԳՆԱԾ ՉՈՐՍ ՏՈՄՍԵՐՈՒՆ ՇԱՐՔՆ ՈՒ ԹԻՒԵՐԸ.-

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԵՐՏԷՆ (4e tranche)

շարք **S** *Թիւ 99,412*
շարք **T** *Թիւ 78,009*
շարք **S** *Թիւ 99,413*
շարք **D** *Թիւ 52,152*

Այսպէս, եթէ այդ չորս թիւերէն մէկը կամ աւելին պարգեւ շահին, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ (ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50), ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ ԱՅՍ ԿԱՐԳԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ, հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	60 %
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30 %
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	10 %

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին:
Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ:
ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի հերթական դասախօսական ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Քաֆէ լ'Էսթի վերնայարկը:
Նիւթ՝ «ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ»
Կը հրաւիրուին ընկերները ու համակիրները:

Ընկերահաւաքական խնջոյք

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ «ՎԻՇԱՊ» ենթակոմիտէին կողմէ
Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Salle de la Comète, Place de la Comète, Asnières
Գեղարուեստական բաժին, երգ, պար եւայլն:
Կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները:
Հաղորդակց. միջոց.— Կար Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Անիէռի կայարանը: Մատըլէնէն առնել օթօպիւս CI/45 եւ իջնել Փլաս տը լա Քոմէթ:

ՇՔԵՂ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

7 *Յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ, ճիշդ ժամը* 2.30*ին*
Salle des Fêtes*ի մէջ,* (Rue du Casino), Enghien
Կը խօսի Տիկին Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կը մասնակցին՝ կոմիտաս երգչախումբը, *Տիկիններ՝* Զ. ընքապալեան (*դաշնակ*), Ա. գեւոնեան (*մեներգ*), Ա. խէրպէկեան (*դաշնակ*): *Օրիորդներ՝* Զ. Շահլամեան (*ջութակ*), Ա. Նալպանտեան (*դաշնակ*): *Պարոններ՝* Ա. Քէչէճեան (*մեներգ*), Ա. Գմբէթեան (*արտասանութիւն*):
ԿԱՂԱՆԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (Հայրենի պատկեր եւ տօնածառ)
Ծախսերու մասնակցութեան համար՝ մուտք 5 ֆր., փոքրերու՝ 3 ֆր.
Շոգեկառքը Gare du Nord*էն կը մեկնի կէս օրէ վերջ ժամը 13,46ին, 13,56ին, և 14,25ին: Trinité*էն *առնել 54 թիւ հանրակառքը և իջնել Անկէն:*

ԼՈՒՍԻ ՍԵՒՌՈՒՄԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

9 Յունուար երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9.15ին
SALLE CHOPIN (PLEYEL) **8 RUE DARU, PARIS (8)**
Հայ. ժողովրդական եւ եւրոպական երգեր
Դաշնակով կը մասնակցի **M. A. LABINSKY, chef d'Orchestre de l'Opéra Russe**
Տոմսերը՝ **15, 10** եւ **5** *ֆրանք*

ՅԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆԻ

21 Յունուար 1934 կիրակի կէսօրէ վերջ
Միւթիւալիթէի զոյգ սրահներուն մէջ
Կը նախագահէ Պ. Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ
Կը խօսին ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՅԻՍ եւ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ
Գեղարուեստական խնամուած բաժին
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ: Կը խնդրուի նկատի ունենալ վերոյիշեալ թուականը:
Հայ Գրողներու ընկերակցութիւն

ՎԱՆԱՏՈՒՐԻ ՏՕՆԸ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՄԱՆՈՐԸ
7 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ
150 Route d'Orléans, BAGNEUX (Seine)
(*Փորթ տ'Օրլէանէն առնել* 88 *թիւ թրամուէյը, իջնել Պանեօ*)
Սեղանանառեր, զուարճութիւն, երգ ու նուագ: Անուշ ապուր, պտուղի բուրգեր, թէյ ու կարկանդակ:
Ծախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Կազմակերպուած Վէնսէնի Հայ Կրթասիրաց *երկսեռ միութեան կողմէ*
Մասնակցութեամբ Վէնսէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտներուն
Այս կիրակի կէսօրէ վերջ
Salon Gayի մէջ **10 Avenue de Paris, Vincennes**
Խմբերգ եւ արտասանութիւններ մանկապարտէզի աշակերտներու կողմէ
Կը մասնակցին՝ Թառիստ Աբգար, *Ֆրանսայի հռչակաւոր կատակերգակ մը:*
Զաւեշտ եւ կենդանի պատկեր սկաուտներու կողմէ: Մուտք՝ 5 ֆրանք

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յունուար 6ին երեկոյեան ժամը 8ին, Պրէպան Մարսէյէզի ընդարձակ սրահին մէջ, տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի Վասպուրականցիներու կազմակերպած երեկոյթը, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի յիշատակին:
Կը խնդրուի չի խաչաձեւել: *ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ*

ԳՈՅԱՄԱՐՏ *օրացոյց 1934 Ե. Տարի*

Լոյս տեսած է Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան « ԳՈՅԱՄԱՐՏ » պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ:

Բովանդակութիւն.— *Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր – Մովսէսեանի): Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօները լրիւ:*
Օրացոյցին ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եզերուած հայկական զոյգ եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարով, օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հնդական նկարներով:
Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու:
Օրացոյցը ամէն Հայու սրտին մօտիկ գործ մըն է եւ պատի զարդ մը, բարեկամներու տրուելիք լաւագոյն նուէրը:
Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի գերազանց ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ – Սամուէլի խնամքին:
Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի Երկրորդ տպագրութենով զարմնալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր ապսպրանքներուն, այս տարի ոքոշուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի աճապարեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն:
Դիմել Միութեանս հասցէին **K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille:**
Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ – Սամուէլ, **51, rue Mr. le Prince, Paris (5):**
Գին Մարսէյլի համար **5** *ֆրանք: Գաւառներ եւ արտասահման* **5.50** *ֆր.:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Էնկիւրիցի Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:
Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:
— Եոզկատցի Հայրապետ Յովսէփեան, 7 — 8 տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ եւ կամ արուարձաններ: Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօրը՝ հետեւեալ հասցէով.— **Rupen Hovsepian, C/o H. Mooradjian, 183 Eddy Street, Providence, R.I. U.S.A.:**
— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Հաճի Պետրոս Շէնիկեան, մօտաւորապէս 60 *տարեկան, արհեստով անուշավաճառ (փազլաւճը) որ կը գտնուի Ամերիկա,* 40 *տարիներէ ի վեր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր աղջկան Տիկին Մարիցայ Մաճառեանի ծնեալ Շէնիկեան,* 27 Avenue Claude Maillat, Arnouville - les - Conesses. (S. et O.), France:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

6 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2388

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՆՔ ՉԵՆՔ ՈՒԶԵՐ ԱՆՃՆԱՍՊԱՆ ԸԼԼԱԼ

Առջի օր գրինք հարց մը որ նոր չէ այս թերթին համար, բայց ունի աւելի քան հրատապ հանգամանք.—

Գաղութներու ինքնապաշտպանութեան դատը վարել մենք մեզի (բոլոր հոսանքներով) եւ տիրաբար, առանց արտաքին միջամտութեան։

Ըսել ուզեցինք թէ՝ կատարելով մեր բոլոր պարտականութիւնները՝ Հայաստանի հանդէպ, մենք պիտի ըլլանք տէր – տիրական՝ արտասահմանի մէջ։ Մեր ճակատագիրը պիտի վարենք համաձայն տեղական պահանջներուն եւ մեր շահերուն։

Այսպիսի քաղաքականութիւն մը տարրական պահանջ էր, առաջին օրէն, իբրեւ միակ ուղին ինքնապաշտպանութեան։

Եւ սակայն, մենք 10–12 տարի վատնեցինք ամուլ վէճերով։

Լման տասը տարի ընդհարեցան բանդիտութիւնը, սոփեստութիւնը, խուժանավարութիւնը, սարկամտութիւնը, Հայաստան սիրելու – չսիրելու շոշորթապատումը,— եւ այսօր կանգնած ենք իրական քաոսի մը առջեւ։

Պիտի հանդուրժե՞նք տակաւին, որ աւելի երկար տեւէ այս անկերպարան, անորակելի կացութիւնը։

Պիտի սպասե՞նք, տակաւին, որպէսզի մարզանքները շարունակուին, պառակտումները խորանան եւ զարմանազան դաւեր քանդեն մեր տունը։

Ի՞նչ կ'ուզեն մեզմէ՝ Երեւանը եւ իր դիմակաւոր գործակալները, զանազան սրտառուչ բացագանչութիւններով։

Ինչո՞ւ կը փորձեն միջազգային ճակատի վրայ փոխադրել իրենց պայքարը։

Ինչո՞ւ կը սողոսկին մինչեւ բանկալը, օգտագործելով բոլոր մութ ուժերը, հանդստեան կոչուած երեւելիներն ու կղերը։

Ի՞նչպէս կը յուսան ապահովել գաղութներու բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը, երբ իրենց բոլոր ճիգերը կը ձգտին քար քարի վրայ չձգելու։

Մէկ հարցումի վերածելով բոլորը,— Երեւանցիները գո՞հ են իրենց վարած քաղաքականութեան արդիւնքէն։

Այս հարցումը ուղղած ատեն, գիտենք որ անոնք չարախինդ քրքիջ մը պիտի արձակեն։

Որովհետեւ, անոնք հնգամեայ ծրագիրներ ունին նաեւ գաղութներուն համար, եւ պիտի գործադրեն առանց աջ ու ձախ նայելու։

Արդ, արտասահմանի զանգուածը— ճղակտոր ժողովուրդի մը վերջին մնացորդը տակաւին այն օրին հասած չէ, որ գլխիկոր բարեւէ կենայ իր տունը քանդողին առջեւ, եւ դիմէ դէպի անձնասպանութիւն։

Եթէ այդ ճամբան հարթողներ կան գաղութներուն մէջ ալ — եւ կան — իրենց իսկ պատիւն ու շահը կը պահանջեն որ զգաստանան։

Արտասահմանը ոչ բանուոր հօտ է, ոչ ալ «րայա» կամ փարիա։

Ան ունի անձեռնմխելի եւ սրբազան իրաւունքներ։ Որ եւ է տիրոջ կամ հանգամանք, ո՛ր եւ է «հայաստանասիրութիւն» կամ ներշնչուած կոնդակ չեն կրնար հարկատու հօտի, հողմավար նախիրի վերածել զայն։

Արտասահմանը անկարելին պիտի փորձէ, որպէսզի դառնայ միակ իրաւասու եւ իրական տէրը իր ճակատագրին։

Մանաւանդ որ, Երեւանցիներն ալ կը խոստովանին թէ «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չեն»։

Կ'ընդունինք թէ անկարող են աւելի օգտակար ըլլալու, իրենց սահմանափակ տարածութեամբ եւ տասնապատիկ աւելի սահմանափակ իշխանութեամբ։

Բայց իրենք ալ թող ընդունին որ՝ գաղութները կրկնապատիկ աւելի կը տաքնան ու կը կապուին, աւելի գործօն եւ շօշափելի աջակցութիւն կ'ընծայեն, եթէ դադրին այսպէս կոչուած չերտաւորումներն ու զզուելի «միացեալ»ները, նենգ դաւերն ու չռայլարան հաւատքները։

Արտասահմանը պէտք է վերակազմուի, իր ամբողջ կերպարանքով կանգնի, առանց արտաքին միջամտութեան, մէկդի դնելով բոլոր սնամէջ եւ գրգռիչ բանաձեւերը։

Ո՛վ որ չիտակ եւ գործօն բարեկամ չէ այս արմատախիլ բազմութեանց, ով որ կ'ուզէ հաւատաքննութեան ենթարկել, գերութեան դատապարտել, ճիտը ծուռ փարիաներու վերածել զանոնք, չի կրնար բարեկամ ըլլալ Հայաստանին։

Եւ ո՛վ որ փոխանակ օգնելու գաղութներու ինքնապաշտպանութեան աշխատանքին, ընդհակառակն քարեր կը շարէ անոր առջեւ, ճեղքեր կը բանայ գարշելի բանսարկութիւններով, իրաւունք չունի խառնուելու մեր գործերուն։

Ահա ժողովուրդը՝ իր պահանջներով, եւ ասպարէզը՝ իր պարպարէզ կանչելով երիտասարդութիւնը։

Երկա՛ր, շատ երկար տեւեցին վարանումներն ու որոնումները։

Ահա ժողովուրդը՝ իր պահանջներով, եւ ասպարէզը՝ իր պարտականութիւններով։

Այլ եւս խնամակալութեան չքմեղանքն ալ չունին, գոնէ 30–40նոցները, տէր դառնալու համար իրենց բնական իրաւունքներուն։

Ամուլ կղզիացումը եթէ անձնասպանութիւն չէ, դէպի հոն կը տանի։ Ե՛ւ երիտասարդութիւնը ե՛ւ ցիրուցան ժողովուրդը։

Մենք չենք ուզեր անձնասպան ըլլալ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐԽԱՉԱԳՈՂ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԹԱՎԻՑՔԻ

Կառավարութիւնը լրջօրէն կը զբաղի

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տեղական բոլոր թերթերը կը շարունակեն էջերով մանրամասնութիւններ հրատարակել Պայոնի Վարկի Դրամատան խայտառակութեանց մասին, որ կատարեալ փանամա մը կը ներկայացնեն։

Գործին ամբողջ կազմակերպիչը, գերխաչագող Սթավիսքի կամ Սերժ Ալեքսանդր չէ ձերբակալուած տակաւին։ Կը փնտռուի նաեւ միւս մեղսակիցը, Հանրի Հայոթ, տնօրէնը «Ամփիռ» թատրոնին։

Վարչապետ Պ. Շոթան առջի ժողով մը հրաւիրեց, խորհրդակցելու համար ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին։ Որոշուեցաւ խստացնել հետապնդումները, եւ ճզմել բոլոր պաշտօնական մեղսակիցները։ Հետապնդումները պիտի շարունակուին Ֆրանսայէն դուրս ալ։ Միեւնոյն ատեն քննութիւններ պիտի կատարուին աշխատանքի եւ առեւտրական նախարարութեանց մէջ, երեւան հանելու համար գործուած թերութիւնները։

Հինգշաբթի օր, երկու կարեւոր խուզարկութիւններ տեղի ունեցան Փարիզ, Սթավիսքիի բնակարանին եւ հիմնած դրամատան մէջ։ Բնակարանը կը գտնուի Շանզ Էլիզէի վրայ, Օթէլ Քլարիճ, ուր մեծահարուստներ կամ պետական անձեր միայն կրնան ոտք կոխել։ Սթավիսքի բնակարանէն մեկնած է դեկտեմբեր 23ին երկուշաբթի օր (Ծնունդ)։ Տիկին Սթավիսքի ճամբած է իր սենեկապանուհին։ Երեքշաբթի 26 դեկտեմբեր Տիկինը վարժուհին կանչելով, ինքնաշարժ մը կը դնէ երկու զաւակները, եօթը տարեկան մանչ մը եւ չորս տարեկան աղջիկ մը եւ օդափոխութեան կը ղրկէ։ Քիչ յետոյ ինքն ալ կը մեկնի, առանց հասցէ տալու։ Դեկտեմբեր 24ին եւ 25ին ահագին բեռներ կապուած էին, որոնք ճամբայ հանուեցան անծանօթ ուղղութեամբ։

Իսկ «դրամատան» մէջ կատարուած խուզարկութեանց հետեւանքով, սնտուկին մէջ գտնուեցաւ միայն...14 ֆրանք, իբրեւ մուտք Սթավիսքիի կազմած երկու ընկերութեանց։ Բռնուեցան բազմաթիւ փաստաթուղթեր, որոնք պիտի քննուին։

Գտնուեցաւ նաեւ ... քրիստոնէական տասնաբանեայ մը, ոտանաւոր եւ ամբողջովին հողագործութեան նուիրուած։ Պատուիրաններէն մէկը կ'ըսէ.— «Աղջիկդ կարգած ատեն, անոր պիտի տաս կաթ կթելու մեքենայ մը, բոլոր կատարելագործութիւններով»։ Ուրիշ մը կ'ըսէ.— «Եւ կիրակին հանգիստ կ'ընես ուրախ – զուարթ, ընտանիքիդ հետ»։

Բռնուած թուղթերէն կը հասկցուի որ Սթավիսքի նոր գործ մը նիւթած էր, հինգ հարիւր միլիոն ֆրանք եւս կողոպտելու համար ժողովուրդէն։

Քննութիւնները քանի կը խորանան, այնքան նոր «հանգամանքաւոր» մարդիկ երեւան կ'ելլեն, իբրեւ ուղղակի կամ անուղղակի կապուած՝ Սթավիսքիի գործերուն հետ։

Գաղթ. նախարար Պ. Տալիմիէէն յետոյ, նախկին առեւտր. նախարար Պ. Ժ. Տիւռան եւս հարկադրուեցաւ բացատրութիւն մը ուղղել մամուլին, իր կատարած դերի մասին։ Բացատրութիւն մըն ալ հրատարակեց «Լա Վոլոնթէ» թերթին տնօրէնը, Պ. Տիւպարի։

Շատ մը երեսփոխաններ կը սպասեն խորհրդարանին վերաբացման, հարցապնդում ուղղելու համար կառավարութեան։ Իրաւական տեսակէտով, պետութիւնը կրնայ պատասխանատու բռնուիլ կատարուած չարաշահութեանց համար, քանի որ խաչագողները օրինական բոլոր ձեւակերպութիւնները կատարած են իրենց խոշոր ձեռնարկներուն համար։

Անթել հեռագիրն ալ շարժման մէջ դրուած է եւ կը գործէ ամէն ուղղութեամբ, ծովի եւ ցամաքի վրայ, գտնելու համար «գեղեցիկ Ալեքսանդր»ը։

Հաստատուած է որ Պայոնի դրամատան տոմարներուն մէջ պարտամուրհակները կը նշանակուէին 500 կամ հազար ֆրանք, հաշուապահական կանոնաւորութեամբ, իսկ հրապարակի վրայ կը ծախուէին 100,000 կամ 500,000 ֆր.ի։

Պայոնի մէջ կը սպասուի նոր ձերբակալութեան մը, որ մեծ իրարանցում պիտի պատճառէ։

Ինչպէս գրած ենք, Սթավիսքի նախապէս ալ բազմաթիւ խաչագողութիւններ կատարած, բայց երբեք վճիռ չէ կերած, այնպէս որ, իր դատական արձանագրութիւնը մաքուր կը մնայ...

«Էքսէլսիոր» կը հրատարակէ լուսանկարը 1926 յունիս 8 եւ յուլիս 26 թուականով տպուած երկու լուրերու։ Առաջինով կը ծանուցանէր թէ ֆրանսական հպատակ դարձած Ռուս մը անհետացած է, չորս միլիոն ֆրանքի խաչագողութիւններ կատարելէ յետոյ։ Յետոյ կ'աւելցնէր թէ հայրը անձնասպան եղած է յուսահատութենէն։ Իսկ երկրորդով կը հաղորդէր թէ «հռչակաւոր Սթավիսքին, անգտանելի խարբերան» ձերբակալուած է, հրաժեշտի փառաւոր սեղան մը տալէ յետոյ։ Վրան գտնուած էր 15 հատ հազար ֆրանքնոց։

Հակառակ իր բոլոր խաչագողութիւններուն, միայն 15 օր բանտարկուած է, կեղծ չէքեր հանած ըլլալու ամբաստանութեամբ։ Միւս բոլոր յանցանքները սրբուած են, օրինական վարպետութիւններով։

Իր առաջին խոշոր գործը եղած է երեք միլիոն ֆրանքի չէք մը, 1926ին։ Սթավիսքի 150,000 ֆրանք վճարելով սակարանի միջնորդի մը, կրկնապատիկ արժէքով արժեթուղթեր կը չորթէ։ Յետոյ զանոնք չէքերու կը վերածէ Պանք տը Ֆրանսի անունով։ Այս ալ բաւական չսեպելով, չէքերը կը սրբէ եւ այնպէս մը կը թուագրէ որ փոխանակ 300,000 ֆրանքի, պահանջատէր կ'ըլլայ երեք միլիոնի։ Խաբուած միջնորդը երկար սպասեց իր դրամը ետ ստանալու համար, յետոյ դատի դիմեց, Սթավիսքի ձերբակալուեցաւ 1926 յուլիսին, եւ արգելարան մնաց 15 ամիս։ Բայց օր մըն ալ դուրս ելաւ, առանց դատուելու, զօրաւոր պաշտպանութիւններ գտած ըլլալով։

Իր քաջագործութիւններէն մէկն է նաեւ Օրլէանի Վարկի Դրամատան հետ կատարած գործառնութիւնը։ 1929 յունիս 27ին, 46 կտոր զմրուխտ դնելով այդ դրամատունը, փոխ կ'առնէ 10,400,000 ֆրանք։ Մինչդեռ այդ գոհարեղէններուն իւրաքանչիւրը կ'արժէր քանի մը հարիւր հազար ֆրանք։

ԴԱՆԱԿԸ Ե՞ՐԲ ՍԿՍԱՒ ԳՈՐԾԵԼ

Դուրեան արք.ի սպանութեան նախընթաց պարագաները լուսաբանուած չեն տակաւին։ Գաղափար մը տալու համար թէ ինչպէս հետզհետէ կը թունաւորուէր մթնոլորտը, երէկ հասած «Հայրենիք»ի սեպտեմբեր 23թիւէն կը քաղենք հետեւեալ թղթակցութիւնը։ (Այս մասին պարծանքով գրած էր ռամկավար «Պայքար»ը եւ արտատպեցինք դեկտ. 31ին։ Ուրիշ դէպք մըն ալ պիտի կարդաք Գ. էջին մէջ).—

...Այդ յուզուած մթնոլորտի մէջ Նիւ Ճըրզիի հոգաբարձութիւնը կը շարունակէ պահել իր պաղարիւնութիւնը եւ կը շարունակէ իր գործունէութիւնը՝ Սահմանադրութեամբ նախորոշուած սահմաններուն մէջ, առանց կապ պահպանելու օրինաւոր եւ կամ ապօրինի կեդր. վարչութիւններու հետ, միշտ իրենց նպատակ ունենալով գաղութի խաղաղութիւնը եւ հանգստութիւնը։

Այդպէս չէր մտածեր, սակայն, եկեղեցւոյ հովիւը՝ Գալֆայեան վարդապետը։ Ան Ռամկավար քլիքին ղեկավարներէն է եւ որոշած է խառնել գաղութը։ Ան կը հրաժարի հոգաբարձութեան կողմէն նշանակուած ընտրութիւններուն ներկայ ըլլալէ, անպատկառ լեզու կը գործածէ հակառակորդներու հասցէին՝ քարոզներու ընթացքին, կը գրգռէ գաղութի որոշ խաւերը հոգաբարձութեան դէմ, կը շարունակէ իր մասնակցութիւնը բերել ապօրինի կեդր. վարչութեան նիստերուն, կը մերժէ ստորագրել հոգաբարձութեան կողմէ եւ անոր անունով հրատարակուած շրջաբերականին տակ՝ չէզոքութեան եւ խաղաղութեան յորդոր պարունակող։

Այլ եւ այլ յանցանքները նկատի առնելով՝ Ճըրզիի հոգաբարձութիւնը իր դեկտեմբեր 7ի նիստին մէջ կ'որոշէ հեռացնել Գալֆայեանը հովիւի իր պաշտօնէն։

Եւ նահիճը կը շարժի։ Տեղի կ'ունենան ժողովներ եւ որոշումներ։ Ռամկավար «հերոսները» օգնութեան կը կանչեն Խումարեի եւ դանակ գործածող Հայերու խումբ մը, ծանօթ սրիկայի մը ղեկավարութեամբ։ Որոշած են վարդապետը եկեղեցի տանիլ եւ ստիպել որ պատարագէ։ Հոգաբարձութիւնն ալ հրաւիրած էր քահանայ մը՝ Նիւ Եորքէն։

Այս բոլորը տեղի կ'ունենան արագօրէն։ Հոգաբարձութեան կողմնակիցները պատրաստ չեն։ Եւ դեկտեմբեր 10ին, անուշահոտութիւններով օծուող այդ վարդապետը՝ շրջապատուած կիներով, դանակաւորներով եւ Ռամկավար «հերոսներով» եկեղեցի կը մտնէ։

Հոգաբարձութիւնը, խուսափելու համար կռիւներէ, թոյլ կուտայ որ վարդապետը շարունակէ իր պատարագը։ Սակայն, երբ քարոզի ատենը կուգայ եւ վարդապետը կը յայտարարէ, թէ իր հօտին մէջ գայլեր են մտած, ժողովրդի համբերութիւնը կը հատնի եւ կը խանգարէ վարդապետի թէ՛ քարոզը եւ թէ՛ պատարագը։ Բռունցքներով կռիւը կը սկսի, ներսը թէ դուրսը։

Ռամկավար «հերոս»ներէն ղեկավարները չկան։ Քանի մը հոգի լաւ ծեծ կ'ուտեն։ Դանակաւորներէն քանի մը հոգի ալ կը զգան հակադուրեանականներու բռունցքի համը։ Այդ իրենք ալ գիտեն, գաղութն ալ գիտէ։ Բայց հակառակ ատոր «Պայքար»ի մէջ երեւաց «հերոսական» թղթակցութիւն մը, ուր կար ե՛ւ Դաշնակներու պարտութիւն, ե՛ւ գլխիկոր տուն վերադառնալ ե՛ւ իրենց... հերոսութիւնը։

Դեկտեմբեր 10ի այդ դէպքէն ազդուած քանի մը չէզոք Հայեր կը միջամտեն, որպէսզի այս կացութեան վերջ տրուի։

Ռամկավարները, սակայն, գաղտնի գործունէութեան մէջ էին։ Անոնք ափ կ'առնեն Թրէնթընի (Նիւ Ճըրզիի մայրաքաղաքը) բարձրագոյն դատարանի դռները՝ արգիլելու համար իրական հոգաբարձութիւնը եկեղեցւոյ գործերուն խառնուելէ։ Եւ կը յաջողին։

Զգալով որ իրենց այդ «յաջողութիւնը» կրնայ ժողովրդական պոռթկումի պատճառ դառնալ, անոնք 15–20 ոստիկաններով լեցուցած էին եկեղեցին, ներսը թէ դուրսը։ Լուրեր ալ տարածած էին թէ Ղեւոնդ Պառակտիչը պիտի քարոզէ։ Եւ հետաքրքիրներու բազմութեամբ լեցուած էր եկեղեցին՝ Ճըրզիի բոլոր կողմերէն։ Եկեղեցւոյ դրան քով կանգնած էին ոստիկանները՝ որ Ռամկավար «հերոսի» մը մատնութեամբ, ոմանց մուտքը կ'արգիլէին, իսկ իրենց կողմնակիցներուն ներս կը թողնէին։

Մասնաւոր պատարագ տեղի կ'ունենար՝ Ռամկավարներու եւ դանակաւոր Հայերու համար։ Ներսը շատ հակառակորդներ չկային։ Հակառակ ատոր, վարդապետը միայն եկեղեցական իր արարողութիւնը կը կատարէ՝ առանց քարոզ խօսելու, իսկ Ղեւոնդ Պառակտիչն ալ օթէլին մէջ նստած կը մնայ։

ՅԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԴՈՒՐԵԱՆ ԱՐՔ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Փարիզի եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան վարչական ժողովը կը խնդրէ մեզմէ հրատարակել հետեւեալ հեռագիրը, որ ուղղուած է Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին, յունուար 3 թուականով.—

Վարչական ժողովս, նահատակ Դուրեան Սրբազանի դէմ կատարուած հրէշային եւ եղբայրասպան ոճիրին առթիւ, բացառիկ ժողով գումարեց եւ միաձայնութեամբ որոշեց իր զայրոյթը յայտնել յանուն Փարիզի եւ շրջակայից հաւատացեալ հայ համայնքին եւ դատապարտել Առաքելական եկեղեցւոյ եւ իր հաւատարիմ պաշտօնէին հանդէպ կատարուած սրբապիղծ ոճիրն ու անոր հեղինակները։

Հետեւաբար վարչական ժողովս իր ամենախորին վշտակցութիւնն ու հաւատարմութիւնը կը մատուցանէ Նորին Վեհափառութեան՝ իր եւ եկեղեցիին կրած այս անօրինակ եւ ամենախոր սուգին առթիւ։

Հեռագիրը նոյնութեամբ ուղղուած է նաեւ Նիւ Եորքի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան։

Երկու հեռագիրներն ալ ստորագրած են նախագահ՝ Վաամշապուհ եպիսկոպոս, ատենապետ՝ Պօղոս Էմմէրեան։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ մէջ հիմնական յեղաշրջման ենթարկուած հաստատութիւններէն մէկն ալ հանրային կրթութիւնն է։ Իր պատմական ճառին մէջ, Մ. Քէմալ այսպէս կը բնորոշէ հանրային կրթութեան տուած կարեւորութիւնը.

— «Կ՚ուզեմ իբրեւ կրթական գործավար ծառայել երկրին»։

1924ի մարտին, Թուրքիա հրատարակեց «Միօրինակ կրթութեան օրէնք»ը։ Մինչ այդ գոյութիւն ունէին իրարու ներհակ, եւ իրարու թշնամի երկու կրթական դրութիւններ։ Մին կը յենուր գիտութեան եւ արդիականութեան, միւսը կրօնքի եւ աւանդութեանց վրայ։ Միօրինակ կրթութեան օրէնքը, սֆօլասթիֆ միայնութիւնը արմատախիլ ընելու առաջադրութեամբ, «մէտրէսէ»ները ջնջեց եւ հանրային կրթութեան տուաւ ներդաշնակութիւն եւ զայն ազգայնացուց։ Այսպէս ծնունդ առաւ Թուրքիոյ յատուկ կրթական քաղաքականութիւն մը։ Նախապէս, կամ իսլամական կրօնքէն եւ կամ արեւմտեան քաղաքակրթութենէն փոխ առնելով թերի պատշաճեցումով գոյութիւն ունէին։

Եթէ հաւատանք պաշտօնական գրիչներուն, «Թուրքիա, հանրապետութեան շնորհիւ, հանրային կրթութեան մէջ մտցուցած է այնպիսի նորութիւններ, որոնք կրնան նախանձը գրգռել շատ մը հանրապետութիւններու»։

Ուրիշ տեղ մը կը հանդիպինք նաեւ սա ծիծաղելի եւ ամբարտաւան յայտարարութեան.

— «Եւրոպայի կրթական նորութեանց մէջ, առաջին քայլերը առնող պետութիւններէն Ֆրանսան երբ տակաւին լրջօրէն կը մտածէ կարգ մը կրթական նոր տեսութիւններու կիրարկման մասին, մենք արդէն իսկ զանոնք լուծած եւ ընդունած ենք։ Շատ մը մանկավարժական դրութիւններ, առաջին անգամ ըլլալով Թուրքիոյ մէջ, եւ կատարեալ յաջողութեամբ, յառաջ կը տարուին»։

Առնուազն միամիտ պէտք է ըլլալ, նոյնութեամբ կուլ տալու համար այս անպատասխանատու յայտարարութիւնները՝ հակառակ իրենց պատասխանատու հանգամանքին։

Թուրքիոյ դպրոցները ունին հետեւեալ դասաւորումը.—

1.— Մանկապարտէզներ
2.— Նախակրթարաններ
3.— Միջնակարգ վարժարաններ
4.— Լիսէներ
5.— Ուսուցչանոցներ – երաժշտութեան, գծագրութեան, ձեռական աշխատանքի եւ մարմնակրթութեան։
6.— Արհեստագիտական վարժարաններ։
7.— Բարձրագոյն վարժարաններ եւ համալսարան։

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ.— Օրէնքով նախատեսուած պարտաւորիչ եւ ձրի նախակրթութեան տարածման համար, ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ համարուած է աւելցնել ծաղկոցներու թիւը։ Սահմանադրութեան շրջանին կար մանկապարտիզպանուհիներու յատուկ ուսուցչանոց մը։ Քէմալականները գոհ չեն մնացած արդիւնքէն, որովհետեւ «մայրենի լեզուին անծանօթ օտար տարրեր, այս հաստատութեան մէջ մանկապարտիզպանուհի պատրաստելու աշխատած են»։ Նկատելով որ «նախակրթութեան տարիքը չթեւակոխող տղոց դաստիարակութիւնն ալ մասնաւոր կարեւորութիւն մը ունի», օտար երկիրներու մէջ պատրաստուած թրքուհիներով բացած են ուսուցչանոց մը։

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ.— Հանրապետական շրջանէն առաջ երկու տեսակ նախակրթարան գոյութիւն ունէր։ Մին հնգամեայ, միւսը վեցամեայ։ Այժմ բոլորը վերածուած են հնգամեայի։ Միւս կողմէ, գիւղացի տղոց օր առաջ ուսում տալու մտահոգութեամբ, հիմնած են երեք տարուան շրջանով գիւղական վարժարաններ։ Այս շրջանը աւարտողները կրնան, եթէ փափաքին, աւելի բարձր վարժարաններ անցնիլ։

Թուրքերը այժմ մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայեն նախակրթութեան, զայն նկատելով ազգ. կրթութեան հիմ, որովհետեւ «հայրենակցութեան պատուաստին ամէնէն նպաստաւոր շրջանը նախնական կրթութեան տարիքն է»։

Հետեւեալ բաղդատական ցուցակը կը ներկայացնէ նախակրթութեան անցեալն ու ներկան.—

Տարի	մանչ	աղջիկ	գումար	դպրոց
1913	181·384	41·895	223·279	3413
1923	273·107	62·954	336·061	4894
1932	350·322	191·814	542·136	6713

Օսմանեան կայսրութեան օրով, երկրին հանրային կրթութիւնը բաժնուած էր հետեւեալ հաստատութեանց միջեւ.— իսլամական յարանուանութիւններ, էվգաֆի նախարարութիւն, ոչ-իսլամ համայնքներ, օտարականներ, մասնաւորներ, պատերազմական եւ ծովային նախարարութիւններ եւ կրթական նախարարութիւն։

1924 մարտ 3ին հրատարակուած միօրինակ կրթութեան օրէնքին համաձայն, ասոնց կարեւոր մէկ մասը տրուեցաւ կրթական գործավարութեան։ Միւս հաստատութիւններն ալ ենթարկուեցան պետութեան խիստ եւ անողոք հակակշռին։ Միւս կողմէ բոլոր վարժարաններու մէջ, զինուորական կրթութեան յատուկ դասեր եւ մարզանքներ աւելցնելով, զինուորական նախակրթարաններն ու միջնակարգ վարժարանները ջնջուեցան։

1931 մարտ 23ին հրատարակուած օրէնք մըն ալ պարտաւորիչ կը դարձնէր Թուրք տղոց նախակրթութիւնը, Թուրք վարժարաններու մէջ միայն։

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ.— Նախորդ վարչաձեւին Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն ունեցող միջնակարգ վարժարանները հնգամեայ եւ եօթնամեայ իտատիներ անունը կը կրէին։ Քէմալականութիւնը այս հաստատութիւնները թէեւ անջատեց լիսէներէն, բայց զանոնք նկատելով լիսէներու իբրեւ առաջին բաժանում, գաւառական փոքր քաղաքներու երկրորդական ուսման պահանջը ապահովեց, այս կարգի դպրոցներով։

Միջնակարգ վարժարանները հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնեն.

	Աղջիկ	մանչ	գումար
1923—24	543	5·362	5·905
1931—32	7·511	22·805	30·316

ԼԻՍԷՆԵՐ.— Նախապէս լիսէները կամ «սուլթանիէ»ները առանձնաշնորհեալ դասակարգի մը սեփականութիւնն էին գրեթէ։ Միայն հարուստներն ու բարձր դասու պատկանող ընտանիքներու զաւակները կ՚ուսանէին այդ վարժարաններուն մէջ, որովհետեւ վճարովի էին։ «Սուլթանիէ»ները իրենց կից ունէին, դարձեալ վճարովի, նախակրթութեան հնգամեայ մասնաւոր դասընթացք մը, եւ անոնք աւելի բարձր կը դասուէին, քան վեցամեայ նախակրթարանները։

Հարկ էր այս հաստատութեանց տալ իրենց իսկական կոչումը։ Այս պատճառաւ, կրթական գործավարութիւնը նկատի ունեցած է հետեւեալ երկու կէտերը.—

Ա.— Հարուստ թէ աղքատ, ո՛վ կ՚ուզէ թող ըլլայ, մեծ մշակոյթը միայն բարձր ընդունակութեան եւ ուշիմութեան գործն ու իրաւունքն է։ Հետեւաբար քննութիւնները խստացուց։

Բ.— Նախապէս լիսէներու մէջ ուսանող շատ մը երիտասարդներ, չկարենալով տանիլ այդ ուսումը, կեանքի մէջ կ՚անճրկէին։ Մինչդեռ հիմա, պետական պիւտճէին ընծայած հնարաւորութեանց սահմանին մէջ, աղքատ տղոց լիսէի եւ բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու հնարաւորութիւն կը տրուի, եւ միւս կողմէ միայն ընդունակներուն եւ ուշիմներուն արժէք տրուելու համար, մուտքի եւ աշխատութեան պայմաններ կը հաստատուին։

Լիսէները ունին հետեւեալ պատկերը.—

	Աղջիկ	մանչ	գումար
1923—24	230	1011	1241
1931—32	1720	5120	6840

ՈՒՍՈՒՑՉԱՆՈՑՆԵՐ.— Խօսքը տանք իրենց.— «Կրթական բանակ խօսքը թերեւս հանրապետութենէն առաջ ալ գոյութիւն ունէր։ Բայց այդ ատեններ, այս բացատրութեան մէջ պարզապէս գեղեցիկ նմանութեան մը բոյրը, գրական ասացուածքի մը կշռոյթը կար։ Այնքան։ «Կրթական բանակ» բացատրութեան բուն իմաստը հանրապետութեան շրջանին միայն ըմբռնուեցաւ։ Բանակին սպայ հասցնելու պէս, երկիրը, ժողովուրդին ամենամեծ թշնամիէն՝ տգիտութեան եւ մոլեռանդութեան դարեր տեւող պաշարումէն փրկելու համար, հարկ էր ուսուցիչներ, կրթական մշակներ հասցնել։ Այս անհրաժեշտութիւնը հանրապետական իշխանութիւնը ապահովեց եւ գլուխ հանեց»։

Զէ՞ք կարծեր որ, այս խօսքերը ամբողջ քաղաքականութիւն մը կը յատկանշեն։ Այսքան բան մտածելն ու գործադրութեան անցնիլը ինքնին արժէք մը չի ներկայացներ։

Քէմալականները փակելով հին ուսուցչանոցները, բացին նորեր։ Ուսման շրջանն է չորս տարիէն հինգ։ (Անցեալ տարուընէ սկսեալ վեց տարուան բարձրացած է)։

Ասոնց կարգին պէտք է յիշել նաեւ էնկիւրիի երաժշտութեան, մարմնակրթութեան, գծագրութեան եւ ձեռական աշխատանքի ուսուցչանոցները։

Արհեստագիտական կամ ասպարէզի վարժարաններ.— Երկրին թէ՛ գիտուն եւ թէ գործնական մարդ հասցնելու մտահոգութեամբ, այս կարգի վարժարաններուն ղեկավարութիւնը կեդրոնացած է մէկ ձեռքի մէջ, եւ կրթնած մշակուած ծրագրի մը։ Կրթական գործավարութեան մէջ կազմուած է «Արհեստագիտական ուսման ընդհ. տնօրէնութիւն» մը։ Եւրոպացի եւ ամերիկացի հանրածանօթ մասնագէտներ հրաւիրուած են քննութիւններ կատարելու համար։

Այս քննութիւններէն մեծապէս օգտուած են Արհեստից եւ Առեւտրական վարժարանները, ինչպէս նաեւ երկրագործական եւ հանրօգուտ գործավարութեանց ենթակայ կարգ մը վարժարանները։ Հոգ տարուած է որ ստացուած ծանօթութիւնները պերճանք ըլլալէ աւելի, գործնական կեանքի մէջ յաջողութեան ազդակներ դառնան։

Ասոնցմէ զատ կան նաեւ բոլորովին նոր հիմնարկութիւններ, ինչպէս «բարձր երկրագործութեան կաճառ»ը եւ «էնկիւրիի իրաւաբանական համալսարանը»։

Այս կարգէն է նաեւ «Երկրաչափական բարձրագոյն վարժարան»ը։ Հանրօգուտ շինութեանց գործավարութիւնը չափազանց հոգածու է այս հաստատութեան հանդէպ, որովհետեւ «Նոր Թուրքիոյ երկաթուղիի, խճուղիներու եւ ռազմական քաղաքականութեան յաջողութեան համար, անհրաժեշտ Թուրք երկրաչափները հոս է որ պիտի պատրաստուին»։

Ասպարէզի յատուկ վարժարաններուն ուսանողութեան թիւն է 4155։

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Բարձրագոյն կրթութեան գլուխը կը գտնուի համալսարանը։ Քէմալապետութիւնը չափազանց դժգոհ էր այս հաստատութեան մէջ տիրող մտայնութենէն, եւ չէին քաշուիր զայն ներկայացնելու, շէնքով եւ կազմակերպութեամբ, արդիական «մէտրէսէ»ի մը, որ անկարող էր իւրացնելու հանրապետական ոգին եւ յեղաշրջման մտայնութիւնը։ Հետեւաբար որոշուեցաւ ջնջել զայն։

Քառասունեւութ ժամ յետոյ հիմնուեցաւ «Թուրքիոյ Հանրապետութեան Պոլսոյ Իւնիվէրսիթէ»ն։

Այս մասին յօդուած մը հրատարակեց «Յառաջ»ի աշխատակիցը՝ Վ. Իշխանեան, պարզելով չարժանիքները։

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՕՏԱՐ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

oooo

Ներքին նախարարութիւնը կը հաղորդէ թէ, համաձայն 19 մայիս 1925ի օրէնքին 9րդ յօդուածին, հրովարտակով մը պարտք կը դրուի օտար լեզուով հրատարակուած բոլոր պարբերականներու պատասխանատու տնօրէններուն վրայ իրենց պարբերականէն մէկ օրինակ ղրկել Ազգ. Մատենադարան (58, Rue de Richelieu), հրովարտակով ձեւակերպուած յայտարարութեան մը հետ, այնպէս ինչպէս ցոյց պիտի տրուի Journal Officielի յառաջիկայ թիւին մէջ, ուր պիտի երեւի այս հրովարտակը։

Ազգ. Մատենադարանի տնօրէնութեան արտօնութեամբ, կարելի է մէկ կապոցով ղրկել պարբերականին այն բոլոր թիւերը, որ լոյս կը տեսնեն մէկ ամսուան ընթացքին։

Պէտք չէ մոռնալ, որ պարտաւոր է օտար պարբերականներու իւրաքանչիւր թիւէն երկուական օրինակ ղրկել Ներքին նախարարութեան եւ մէկ մէկ օրինակ Սէնի նահանգի դատական ոստիկանութեան։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ Պ. ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

oooo

Կիրակի օր դուրս չելայ սենեակէս։ Հին թուղթերս կը խառնէի։ Մէկ գրքիս մէջէն վար ինկաւ Պ. Թէքէեանի նամակը։ 1928ին, երբ կը պաշտօնավարէի Ամիէնի յիմարանոցին մէջ, այդ նամակով ինծի կը պատասխանէր ու կ՚ըսէր. «... Ձեզ միշտ սիրալիր տեսած եմ ինծի հետ. երբեք խոժոռ նայած չենք իրարու. երբեք վիճաբանած չենք իրարու հետ»։ Կիրակի օր, մինչ ես այս տողերը կը կարդայի, ուրիշներ,— ի՛նչ զուգադիպութիւն,— կը կարդային Պ. Թէքէեանի «Բաց նամակը», ինծի ուղղուած, Ապագայի մէջ։ Յաջորդ օրը, կէսօրէն յետոյ, ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը գացի։

— Միւժա՛լ, Թէքէեան յարձակեր է վրադ, ըսին Դաշնակցական ընկերներ։

— Թէքէեան յարձակեր է վրա՞ս, չեմ հաւատար։

Պնդեցին։

— Չեմ հաւատար։ Թէքէեան, իր անունով, չի յարձակիր երբեք վրաս։ Կը յարձակի կեղծ-անունով, բայց երբեք իր անունով։

Ցոյց տուին Ապագան։

Հազար ափսո՜ս Թէքէեանի։

×

Ծիծաղելի բան մը կայ իր «Բաց նամակ»ին ձեւին մէջ,— ալ ձեռք պիտի չերկարէ՛ ինծի, (կը լսե՞ս, ՊԱՅՔԱՐ), յետոյ կը զրկէ զիս յանուն եղբայրութեան խօսելու իրաւունքէն, եւ վերջապէս կը դատապարտէ զիս, սատի՛կ, սատի՛կ, «տգէտ» կ՚անուանէ զիս (կը լսե՞ս, ՊԱՅՔԱՐ), եւ ուրիշ յուզիչ բաներ ալ կ՚ըսէ։

Ռամկավար Փըշփըշները թող այլեւս չնեղանան Պ. Թէքէեանի,— ահա կը դատապարտէ զիս։

Արդարեւ Պ. Թէքէեան շատ խօսք լսած է իր «կասկածելի» բարեկամութիւններուն պատճառով։ Մարսիլիոյ մէջ երբ Զ. Ո. Միութիւնը թէյասեղան մը տուաւ ի պատիւ իրեն, այդ առթիւ պաշտպանեց նաեւ հայկական դրօշը։ Մենք ալ թղթակցութիւն մը տպեցինք, գրեցինք Պ. Թէքէեանի տեսակէտները։ Փրփրեցա՜ւ ՊԱՅՔԱՐ, գրեց Պ. Թէքէեանի, հրաւիրելով որ ետ առնէ իր խօսքերը։ Վերջերս դարձեալ խօսք լսեց։ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐու մասին գնահատական նամակ մը գրեց,— երբեք չէի սպասեր,— իր հաւանութեամբ տպուեցաւ ՅԱՌԱՋի մէջ, ատոր համար՝ Պայքարի սրիկաներէն մէկը զիս քարկոծած ատեն՝ զօրութեամբ կը մեղադրէր նաեւ Պ. Թէքէեանը, որ գնահատական տողեր կը նուիրէ «իր կուսակցութիւնը անարգող» երիտասարդի մը։ Տեղն է ըսել թէ Պայքարի սրիկաները հայերէն չեն գիտեր,— ահա թէ ինչո՛ւ չհասկցան տպուելուն պատճառը։ Յետ գրութեան դրուած քանի մը տողերս շատ թափանցիկ չէին Պայքարի խմբագիրներուն գոմէշի ուղեղին համար։

Բայց ... ալ թող չնեղանան Պ. Թէքէեանի, որ ահա կը յայտարարէ թէ ձեռք պիտի չերկարէ ինծի,— կը լսե՞ս, թանձրագլուխ Պայքար։

×

Ե՞րբ բարեկամ է եղեր ինծի Պ. Թէքէեան, որ կը ստիպուի, հրապարակա՛ւ, ետ առնել իր բարեկամութիւնը, հիմա։ Ե՞րբ բարեկամ է դարձեր ինծի, կը հարցնեմ ահա։ Ի՞նչ ցոյց է այս,— թղթատարով ալ կրնար ընել այդ յայտարարութիւնը։ Բայց երբ թերթով,— Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան «եռոյթ»ն ըլլար կարծես,— կը կատարուի այս ձեւով, կ՚ուզեմ հասկնալ թէ ի՞նչ կը նշանակէ այս։ Մանաւանդ կ՚ուզեմ հասկնալ թէ ե՞րբ բարեկամ եղեր է ինծի, որ չեմ իմացեր ես։ Ո՛չ, Պ. Թէքէեանի հետ երբեք բարեկամութիւն չեմ ունեցած, սրճարանի եւ ճաշարանի ծանօթներ ենք մենք, ոչ աւելի, կը լսե՞ս Պայքար, դու տղմուտ ուղեղով։ Պատահական հանդիպումներ, որոնց համար զո՛ւր են փորձեր հեղնել զիս Դաշնակցական ընկերներ։ Պ. Թէքէեան երբեք ծանօթ չէ ինծի՝ իր բանաստեղծի ազնիւ պատմուճանէն մերկացած։ Բայց բանաստեղծը սրճարանին մէջ չէ, որ ճանչցայ։

Այսուհանդերձ, երբ հիմա, հին բարեկամներու պէս, յուզուած ու սրտնեղած կը կանգնի եւ կը մերժէ այլեւս ձեռք երկարել ինծի,— պարտաւոր եմ պահանջել, որ գրէ Յոբելեանի իր յանձնախումբին թէ կը մերժէ նաեւ իմ անունս այդ յանձնախումբի անդամներուն եւ յոբելեանի հանդէսին առթիւ խօսողներուն շարքին։

Յետոյ ինծի կը մնայ պահանջել, որ ցոյց տայ թէ ո՞ր երիտասարդութիւնը կը ճանչնայ իրեն համախորհուրդ,— Աղաթոն պէ՞յը, մեծ-մայրի՞կս։ Այս հարցումս կ՚ենթադրէ երկու պատասխան,— ի՞նչ կը հասկնայ երիտասարդութիւն ըսելով, եւ ո՞ր անունները կը թուէ իբրեւ երիտասարդ եւ իրեն համախորհուրդ։

×

Թշնամի յետադիմութեան, բարեկամ յեղափոխութեան, տեսակէտներս էի պարզեր Ղեւոնդ եպիսկ.ի սպանութեան առթիւ։ Սպանութեան մասին քանի մը խօսք հարեւանցի,— թէ Ղեւոնդ զոհ գնաց կղերա-պահպանողական ռամկավար տարրերու խաղին։ Արդարեւ այս յետադիմական մարդիկը լաւ գտեր էին իրենց խամաճիկը,— դաշտահանդէսներ կուտան եպիսկոպոսին հովանաւորութեամբ, օդանաւով ծաղիկներ կը թափեն եպիսկոպոսին վրայ, զայն կը կանգնեցնեն հայկական դրօշին դէմ ճիշդ Տոն Քիշոթի մը պէս։ Եպիսկոպոսը չիմնթանայ ի՛նչ ըլլայ։ Հաւատացեալ Պ. Թէքէեան չի հարցներ թէ եպիսկոպոսին գո՞րծն է դաշտահանդէս երթալ, զուարճանալ, պարել, խաղալ, իբրեւ Ամերիկայի Հայոց իշխանը՝ օդանաւ թռցնել իր վրայէն, ծաղիկ թափել իր գլխուն։

Փրփրե՛ր է պարոն յոբելեարը։ Երկար ատենէ ի վեր լուռ կը մնար, քաշուած բոլոր կռիւներէն, կարծես պարպուած բոլոր կիրքերէն, բայց ահա ... արթնցեր է ռամկավարը,— մէկը ինծի կ՚ըսէ թէ եօթներորդ անգամ ռամկավարանալու փորձն է այս։ Եւ,— ո՛վ համարձակութիւն,— քանի մը թունաւոր տողերու մէջ փռեր է անխոստովանելի յետադիմականութիւն մը։ Եղբա՛յր, կարելի է խոստովանիլ նոյն իսկ եօթը մահացու մեղքերը։ Բայց կարելի չէ՛, հաւատացէ՛ք, կարելի չէ՛ խոստովանիլ թէ մարդ կրնայ այս աստիճան յետադիմական ըլլալ։ Ո՞վ կրնար ենթադրել թէ հազար ինը հարիւր երեսուն եւ չորս թուականին, կազմուած հայ մտաւորական մը պիտի գայ պանծացնելու ժամուն խունկը, շարականը, մա՛սը, նշխա՛րքը։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (30)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Ասոր հետ մէկտեղ, Թէշքիլաթը Մախսուսէի մարմինը դարձեալ վտանգ մը անցուցած կ՚ըլլար։ Որովհետեւ, յաջորդ առաւօտ վարի յարկը կատարուած քննութեամբ հասկցուած էր որ մավզէրներէն ելած փամփուշտը ռումբի սնտուկներէն մէկուն եզերքը քերած ու գետինը մխրճուած էր։ Եթէ այս փամփուշտը սանթիմ մը եւս ներս մտած ըլլար, ոչ միայն Թէշքիլաթի բնակատեղին, այլ եւ ամբողջ Վիչէն օդը պիտի ելլէր անկասկած։

Այն ատեն Նայիլ պէյի ըսածին պէս «թշնամիին գանկին մէջ պայթեցնելիք» ռումբերը՝ ամբողջ Վիչէի գանկին մէջ պիտի պայթէին։

Թէշքիլաթը Մախսուսէի գլխէն անցած այս վտանգը սթափեցուց մարմնի անդամները։ Այս վիճակը չէր կրնար այսպէս շարունակել։ Որպէսզի նման պարագաներ չկրկնուէին, հարկ էր խիստ միջոցներ ձեռք առնել։ Այն ըսպան, որուն համար ըսինք թէ զինուորութենէ վտարուած էր, եւ պատերազմի ընթացքին ցոյց տալիք օգտակարութեան համաձայն իր աստիճանը իրեն պիտի վերադարձուէր, քաջ էր, եւ զինուորական օրէնքներուն քաջածանօթ, որով պաշտօն տրուեցաւ իրեն այս մասին հրահանգ մը պատրաստել։ Այս հրահանգը, որ պատերազմի ընթացքին 15 ամիս գործածուեցաւ պահակներու պարտականութիւնները կը ճշդէր։ Թէ պահակ մը ինչո՛ւ պահակ կը կենայ, հրացանը երբ պէտք է գործածէ, եթէ զէնքը պիտի փորձէ՝ պահակ կենալէ առաջ պէտք է ընէ, պահակ կեցած ատեն եթէ բան մը ուզէ՝ ի՛նչպէս պիտի տեղեկացնէ հրամանատարութեան, եւ եթէ իր պահպանած վայրին վրայ յարձակում մը տեղի ունենայ ի՛նչ ձեւով պիտի շարժի, եւն., մէկ առ մէկ բացատրուած էին։ Այս հրահանգ-ուղեցոյցը յաջորդ գիշերուընէ իսկ գործադրութեան դրուած էր։

Րիզա պէյի մարմինը երբ Արհաւիէն Վիչէ փոխադրուած էր, Գերմանացիները եւս միասին եկած եւ ուրիշ տուն մը կայան հաստատած էին։ Հոն՝ իրենց գործունէութիւնը կը շարունակէին՝ իրենց գիտցած ուղղութեամբ։ Կը զբաղէին մարզանքներով այն Վրացիներու, որոնք կը գտնուէին Մոսէլի եւ Միթի հրամանին ներքեւ։ Ատենէ մը ի վեր, այս երկու Գերմանացիներուն միացած էր Մէյէր անուն երրորդ գերմանացի սպայ մը։ Այս վերջինը Մոսէլի պատկանած զունդէն էր, ըստ իր պնդումին։ Բայց, նոր եկած այս սպան Վիչէն ձգելու ստիպուած էր՝ ամիս մը վերջ այն դէպքէն, որու մասին պիտի խօսինք ստորեւ։

Խնդրոյ առարկայ դէպքը հետեւեալ ձեւով առած էր.—

Կէս գիշեր մըն էր։ Օդը մառայլ ըլլալով, մէկ հատիկ աստղ իսկ չէր երեւեր։ Վիչէ քաղաքը թաղուած էր թանձր մութի մը մէջ եւ կարծես անհետացած էր այդտեղէն։ Ոչ փողոցներուն մէջ լամբար, ոչ ալ տուներուն պատուհաններէն դէպի դուրս լոյս մը թափանցած էր։ Միայն Սեւ ծովու ալիքները փրփրադէզ կը շառաչէին. այս ալիքները որ նախ թնդանօթի ձայնին նման կը սկսէին եւ յետոյ կամաց կամաց թեթեւնալով աւազուտին վրայ մարմրուն մրմունջ մը կը հանէին, ընդհատ ընդհատ կը խռովէին այս անդորրութիւնը։

Յանկարծ, շան մը կաղկանձիւնը լսուեցաւ։ Քանի մը երկվայրկեան վերջ կաղկանձիւնները շատցան։ Վիչէի գետակին չուրջի ամենամօտ գագաթէն սուլիչի ուժգին ձայներ կուգային։ Թէշքիլաթի բնակատեղին պահակ կեցող էֆէնտին կէս քուն կէս արթուն վիճակով, սենեակին պատուհանը վերցնելով երբ չուրջը մտիկ կ՚ընէր, տեսաւ որ՝

— Կրակ կայ, օգնութեան հասէք — Մորսի նշաններ կուտան։ Արդէն դուրս նայած ատեն տեսած էր թէ Վիչէի մէկ վայրը հրդեհ ծագած էր ու դէպի երկինք կ՚արծարծուէր։

Մինչ պահակ էֆէնտին, հրդեհը տեղեկացնելու համար իր քնացող ընկերներուն, զանոնք արթնցնելով զբաղած էր, Պոլսէն Տրապիզոն ղրկուած 16 Վրացիներէն մէկը հեւ ի հեւ Թէշքիլաթի բնակատեղը, վարի պահակին նշանախօսքը յայտնած, ներս մտած եւ սանդուղներէն բարձրացած միջոցին,

— Ի՞նչ կեցեր էք, Գերմանացիներուն բնակատեղը կ՚այրի, պոռացեր էր։

Ասոր վրայ, Թէշքիլաթի կեդրոնը գտնուող էֆէնտիները հապճեպ կերպով հագուած եւ ուղղուած էին դէպի Գերմանացիներուն կեդրոնը։ Բայց, հեռուէն հասկցած էին որ այլ եւս կարելիութիւն չկար Գերմանացիներուն կեդրոնը փրկելու։ Որովհետեւ, բոցը պատած էր շէնքին ամէն կողմերը։

Արդէն, եթէ առաջ ալ եկած ըլլային, կարելի չէր Գերմանացիներուն օգնել։ Իրենց բնակատեղը կը գտնուէր բաց տեղ մը, ու չորս կողմը Վրացիներով շրջապատուած էր։ Եւ այս կերպով կազմուած շրջանակէն ներս ոչ ոք կ՚առնէին։ Աղմուկէն արթնցող Վիչէցիները, ջուրով լեցուն դոյլեր առած՝ օգնութեան կը վազէին, բայց միւսները իրենց վեցհարուածներով զանոնք կը վախցնէին եւ թոյլ չէին տար շէնքին մօտենալ։

Գերմանացիներուն այս վերաբերումը որքան տխուր նոյնքան ծիծաղելի էր։ Որովհետեւ անոնք երեքն ալ վարտիկ-շապիկով մնացած ըլլալու չափ մերկ էին։ Ինչպէս կ՚երեւէր, հրդեհը այնքան յանկարծուստ ծնունդ առած էր, որ միջոց չէին ունեցած նոյն իսկ իրենց հագուստները առնելու, եւ խըլելով միայն վեցհարուածները՝ բնակատեղէն դուրս թափած էին։

Մեր Թէշքիլաթի անդամները չէին հասկցած թէ Գերմանացիք ինչու մարդ չէին մօտեցներ իրենց բնակատեղին։ Այդ պատճառաւ որոշած էին մէկ կողմ քաշել անոնց պետը՝ Մորսէլը եւ տեղեկութիւն ուզել։

Երբ հարց տրուած էր Մորսէլի, ան նախ չէր ուզած բացատրել թէ ինչո՞ւ պաշարած էին այրող բանակատեղը։ Բայց, երբ Թէշքիլաթի անդամները խիստ լեզուով մը իրեն հասկըցուցած էին, որ եթէ համոզիչ բացատրութիւն մը չտայ, հրդեհին համար զինքը պատասխանատու պիտի նկատեն, տեսնելով որ գաղտնիքը երկար ատեն պիտի չկարենայ ծածկել, ըսած էր թէ — Պոլսէն եկած ատեն միասին երկու սնտուկ ոսկի առած էինք։ Այս դրամը պիտի ծախսէինք համաձայն պէտքին։ Մինչեւ այժմ մաս մը բաշխեցինք։ Դրամին մեծ մասը սնտուկներուն մէջ կը մնայ։

(Շար.)

Այսուհետեւ ինծի համար ռամկավար կուսակցութիւնը կը կոչուի «նշխարք ուտողներու» կուսակցութիւն, «մաս բաժնողներու», «քչոց բռնողներու», «մոմակալներու» կուսակցութիւն, քանի որ ռամկավար վէթէրան մը այս ձեւով կը բանաձեւէ իրենց հաւատոյ հանգանակը: Կարելի՞ է հարցնել Պ. Թէքէեանի թէ իր ճանչցած «երիտասարդութիւնն» ալ մաս կը բաժնէ՞, նշխարք կ'ուտէ՞, ժամ կ'ընէ՞ վերջապէս:

Որքա՜ն սխալեր եմ, կարծելով թէ Պ. Թէքէեան մէկն է այն հին մտաւորականներէն, որոնք ոչ միայն հաշտ աչքով կը դիտեն երիտասարդական շարժումը, այլ եւ նոր, յառաջդիմական, յեղափոխական ըմբռնումները: Ընդհակառակն չափազանց եկեղեցասիրութիւն ցոյց կուտայ եւ Մար Տիմոնի ժողովուրդը կ'ուզէ դարձնել մեզ, նոյն իսկ կ'աշխատի փռովոքէ ընել հաւատացեալ հաճի–մայրիկները ինծի դէմ: Լա՛ւ, կը դիւրացնեմ իր փռովոքասիոնը:

Եթէ չի յիշեր, Յառաջի մէջ, հակակղերական հին պայքարս, հիմա կը յայտարարեմ,— անելիք չունի՛ հայ կղերապետութիւնը: Եւ ա՛լ կը բաւէ «բարձրաստիճան» եկեղեցականներու գրպանը հոսեցնել ազգային գումարներ: Հայ եկեղեցապետութիւնը դարձած է Բարեգործականի երկրորդ տպագրութիւնը,— ամէն եկեղեցական երբ կը մեռնի, ահագին դրամ կը ձգէ իր ետեւ: Ազգային դրամներ են ատոնք, որ կը կորսուին: Չեմ յիշեր կտակները, չեմ յիշեր նաեւ դրամները, որ կը վատնուին փառաշուք եկեղեցիներու շինութեան համար: Ինչո՞ւ այս ամէնը,— որպէսզի մեծափոր եպիսկոպոս մը քթի՞ն խնդայ այս ժողովուրդին, մինչ Թոքախտաւորներ, գործազուրկներ, բազմանդամ ընտանիքի Հայեր, Թշուառ պատանիներ կը մատնուին աներեւակայելի տառապանքներու: Ազգային գործ է միայն օգնութիւն հասցնել այս վերջիններուն,— իսկ հոգեկան սփոփանք (կրօնք) մատակարարելու համար՝ «բարձրաստիճան» եկեղեցականներու գոյութիւնը ոչ թէ պերճանք, այլ ոճիր է պարզապէս, պարոն նշխարք ուտող: Կ'ընդունիմ, որ մինչեւ մեր ժողովուրդին չափահասութիւնը կարելի է դեռ հանդուրժել հայ եկեղեցիին տիրապետութեան, սպասարկուած՝ քահանաներով: Բաւական է քահանայութիւնը առանց աստիճանաւորումի եւ տգէտ փառասիրութեան: Տեղն է յիշել թէ քահանաներու լքուած դասակարգը մեզի տուած է հրաշալի կռուողներ: Քահանաները, ժողովուրդի զաւակ, դեռ աւելին կուտային այս ժողովուրդին, եթէ աշխատանք Թափուէր անոնց մտաւորական զարգացման համար: Քահանայական դասակարգին ծանօթ Թերութիւնները կը ծագին նիւթապաշտ եւ փառասէր, ապուշ եւ ամբարտաւան եպիսկոպոսներու գոած յաջողութիւններէն: Եթէ ունեցած ենք, Թիւով քիչ, հրաշալի վարդապետներ,— անոնք ալ նուիրուածներն են ժողովուրդին եւ ոչ թէ եկեղեցիին,— մեզի ծանօթ է նաեւ որ ունեցած ենք բազմաթիւ մատնիչ վարդապետներ, «բարձրաստիճան» դաւաճաններ եւ հայրենադաւներ: Պ. Թէքէեան այդքան պանծալի՞ կը գտնէ եկեղեցականի բարձր աստիճանը,— լա՛ւ, Թող վեղար մը քաշէ գլխուն, լմնցա՛ւ: Անանկ ալ ծոյլ ծոյլ պիտի նստի, ասանկ ալ: Իսկ ինծի համար՝ այդ ասպարէզը inferiorité մըն է, հետեւաբար չի կրնար ունենալ բարձր աստիճաններ:

Ինչպէս կը տեսնուի, իմ պայքարս կապ չունի Ղեւոնդ եպիսկ.ի հետ,— անոր սպանութեան առթիւ ուզեր էի արծարծել պայքարը եւ յեղափոխական երիտասարդութեան տեսակէտները: Պ. Թէքէեան փոխանակ վէճի մտնելու հետս կրօնքի եւ եկեղեցիի մասին,— ի՜նչ լաւ կ'ըլլար, քիչ մը կը պտըտցնէի իր խելքը մինչեւ հեռու տեղեր,— սպանութեան մը առջեւ ինձմէ կը պահանջէ բարեկրթութիւն ցոյց տալ եւ բողոքել:

Նախ իրեն կը վերադարձնեմ «բարեկիրթ» բառը,— այս բառը մեր կըլիմայի բառ չէ, սալոնի բառ է: Ես դարուս ջիղն ունիմ եւ ժամանակի աւիշ: Եւ մաքրուած եմ ձեր բարոյական բոլոր ըմբռնումներէն,— սիրահար յեղափոխութեան, առաջին յեղափոխութիւնը նախ կատարեր եմ իմ մէջս:

Յետոյ գալով սպանութեան դէմ բողոքելու հարցին,— ի՞նչ, Պ. Թէքէեան ազգային մունետի՞կ կարծեց զիս, «ազգային բողոքողներ» կան, որոնք ծնած են այդ պաշտօնին համար, դիմեցէք անոնց: Իսկ ես մերժելով կը մերժեմ բողոքել մէկու մը համար, որ ինկած է ապահովաբար քաղաքական պայքարի մը պատճառով: Արդ, չեմ կրնար բողոքել առանց կարծիքս կազմելու տարուած քաղաքական պայքարին բովանդակ խորութեան, պայքարի կողմերու ինքնութեան, եւ իմ բողոքս օգտուիլ ուզողներու մասին:

Այս առթիւ, Պ. Թէքէեան, դուք բողոքեցի՞ք երբ Հայաստանի մէջ ձեր սիրելի եկեղեցականները տմարդի վերաբերմունքի հանդիպեցան: Ես չբողոքեցի, որովհետեւ չգայթակղեցայ, բայց դո՞ւք որ ... հաւատացեալ էք:

Վերջացնելու առեն,— կը հարցնէք թէ ո՞ւր առած եմ երկրորդական կրթութիւնս, եւ կարծես քանի մը տողերով ալ հասկցնել ուզէք թէ կուգամ Արմաշի դպրեվանքէն: Ո՛չ, հպարտ եմ յայտարարելով որ դպրեվանք չեմ տըրած: Ուսումս ստացած եմ աշխարհիկ երկրորդական վարժարանի մէջ: Ինծի կը Թուի թէ դուք կը շփոթէք երկրորդական վարժարանը ... դպրեվանքին հետ, միջնակարգ կրթութիւնը՝ Եղիշէ եպիսկ. Դուրեանի աշակերտած ըլլալու պարագային հետ: Դպրեվանքը կրօնական դպրոց մըն էր միայն, բայց երբեք երկրորդական վարժարան: Նոյն իսկ Պատրիարքարանը շատ աշխատած է Դպրեվանքի շրջանաւարտներուն տալ իտալի շրջանաւարտներու աստիճան ու առաւելութիւնները,— չէ յաջողած: Ահա թէ ինչո՛ւ կ'ըսեմ ու կը կրկնեմ, որ Ղեւոնդ եպիսկ. երկրորդական կրթութիւն չէր ստացած եւ հիմնական զարգացում չունէր, (հիմնական կրթութիւն կուտան միայն միջնակարգ վարժարանները եւ ոչ թէ, նոյն իսկ, համալսարանները կամ մասնագիտական բարձրագոյն վարժարանները,— Թուրքիոյ մէջ թէեւ կարելի էր, փէշտով մը, համալսարան մտնել առանց միջնակարգ վարժարանի վկայականին): Կ'ընդունիմ, որ ինքնաշխատութեամբ՝ աւելի խոր զարգացման տիրացած են շատեր: Ղեւոնդի գործերը չեն կրնար այդ հաստատումն ընել, գրական ու գիտական արժէք չունին: Տեսէք Եղիշէ եպիսկ. Դուրեան տուած է գործեր, որ կը դիմանան: Ա՛յ, տեսէք, դուք ալ երկրորդական վարժարան չէք յաճախած կանոնաւորաբար, բայց ընդունակութիւն ունիք, շնորհք ունիք, եւ այսօր հասած էք հայ բանաստեղծութեան ամէնէն վաւերական աստիճանին ու տաղանդի նշուլումին:

Միւս կողմէ, Ղեւոնդի արժէքը չի կրնար բարձրանալ ոչ աշակերտած ըլլալով Եղիշէ եպիսկ.ի, ոչ ալ վերջինին հետ ազգականութեան մը զրոյցը բերելով մեզի: Ղեւոնդ եպիսկ.ի կենսագրութիւնը տալու առեն, ջնջեր էի ազգականութեան զրոյցը, որ կուտար իմ աղբիւրս: Վասնզի Ղեւոնդի բուն մականունը ոչ Դուրեան է, ոչ ալ Զըմպայեան: Անգլեւամերիկեան Թերթերը, այդ մականունէն տարուած շփոթեցին Ղեւոնդն ու Եղիշէն, չէ՞:

Մենք բարեկիրթ չենք, չենք փորձուիր օգտուիլ ազգականական կապէ մը: Հա՛, մենք բարեկիրթ չենք, գիւղացի, պարկեշտ, համեստ մարդիկ ենք,— կոշտ կը խօսինք, կոպիտ, բիրտ, մեր սիրտն ալ տարբեր է քաղքցիներու սիրտէն, սիրտ ունինք թէ չունինք՝ միայն մենք կը հասկնանք, քաղքցին ի՞նչ կը հասկնայ, մենք մեր քէնը հատուցանելու համար՝ չենք դագթեր Թերթէ Թերթ, չենք քաշուիր անկիւնները, անկեղծ ենք եւ համարձակ, տրտունջ ունինք թէ բողոք՝ կը յայտնենք, Բարեգործականին երբ չենք հաւնիր՝ կ'ըսենք, չենք ծածկեր, բարեկիրթ չե՛նք, ասոր անոր չենք հաւնիր՝ կ'ըսենք, չենք ծածկեր, բարեկիրթ չե՛նք, եւ յետոյ դիւրազգածութիւնն ալ մեզի մենաշնորհ չենք ըրած, կ'ընդունինք, որ գիւղացին ալ — թէեւ սիրտ չունի — կը խոցուի, կը վիրաւորուի, ոգէն ու ամպէն չենք վիրաւորուիր եւ չենք ելլեր ըսեր՝ ամպը զիս խոցեց, ես ալ քեզ կը խոցեմ, թէեւ մենք բարեկիրթ չե՛նք, ամենեւի՛ն, բնա՛ւ երբեք, մենք գիւղացի տղայ ենք, մեզի ձեռք չէ՞ն երկարեր հիմա, Աստուած պապան տիրացուին ու քաղքցիին տուեր է ձեռքեր որ կ'երկարի՛ն, կ'երկարի՛ն միջոցին մէջ, պարապութեան մէջ, մեզի ձեռք ալ չէ տուեր, որ բռնենք պարապութեան մէջ կախ այդ ձեռքերը, սիրտ ալ չէ տուեր որ խղճանք անոնց վրայ, յանցանքը մե՞րն է հիմա՝ եթէ բարեկիրթ չենք, անոնք իրաւունք ունին Թերթերուն առաջին էջին վրայ նախատելու, անարգանք կարդալու, մենք որովհետեւ բարեկիրթ չենք՝ պէտք է որ տա՛նք այդ իրաւունքը, անո՛նց միայն, անո՛նց բարեկրթութեան վկայական տալու իշխանութիւնը, մենք, մենք հի՛ հի՛ հի՛, մենք այն տղաքն ենք, որոնց պէտք է տալ երբեմն տիտղոս մը տաղանդաւոր գրագէտի, երբեմն ալ անբարեկիրթ երիտասարդի, միայն ու միայն զուարճանալու համար,— հոգ չէ՛ սակայն, եթէ ազնուական եւ ամիրայական ծագում չունինք, յառաջդիմական ենք, ջաղացպանի տղայ, բայց գրել–կարդալ գիտենք, գիրք կ'առնենք, կ'ուսումնասիրենք, կը պրպտենք, կը վերադնահատենք, միշտ լաւին ի խնդիր, մանաւանդ շատ կը սիրենք աշխատանքը, կ'աշխատինք մրջիւնի պէս, օրն ի բուն, առտուն կանուխ ոտքի կը ցատկենք, եւ երբ կէսօրէն վերջ ժամը 2ին արթննայ Կեսարացի միրզէն, ամբողջ օրուան մը գործ վերջացուցած կ'ըլլանք մենք:

Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նախընթաց դէպքեր

»»»·«««

«ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԵՒ ԶԱՐԱՇՈՒՔ»

«Ասպարէզ»ի մէջ կը կարդանք (1 դեկտ.).—

Օրինաւոր Երեսփ. Ժողովի կողմէ պաշտօնազրկուած Ղեւոնդ արք. անըմբռնելի յամառութեամբ՝ կը շարունակէ պառակտումի գործը, կանգ չառնելով նոյն իսկ նենգաւոր դաւերու առջեւ:

Ղեւոնդ արքեպիսկ. նամակով մը լուծուած կը յայտարարէ Նորթհ Ֆիլատելֆիայի Ս. Գ. Լ. եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, որովհետեւ իրեն մեղսակից չըլլար: Նամակը կը վերադարձուի իր հասցէին, չճանչնալով պաշտօնանկ առաջնորդի մը միջամտութիւնը:

Այդ նամակով կը յանձնարարէ նաեւ որ եկեղեցւոյ գոյքերը յանձնեն 2—3 տարիէ ի վեր լուծուած եկեղեցւոյ շինութեան յանձնաժողովին, որուն մեծամասնութիւնը կը կազմեն իր արբանեակները:

Հոգաբարձութեան քարտուղար Պ. Սարգիս Զարդարեան, խորհելով որ այս նամակէն վերջ խառնակիչները կրնան ոստիկանական միջամտութեան ալ դիմել, հարկ կը համարէ քահանային ընկերակցութեամբ տեսնուիլ Թաղային ոստիկանապետին հետ: Վերջինս՝ կը պատասխանէ որ Հայերու կողմէ խնդրուած է իրմէ երկու ոստիկան ուղարկել Կիրակի օր՝ Հայոց եկեղեցին:

Պէտք եղած բացատրութիւնները կը տրուին ոստիկանապետին: Ան կը յայտնէ թէ ինքնագլուխ բան մը չի կրնար ընել, պէտք է դիմեն Կեդրոն՝ նոր կարգադրութեանց մասին հրահանգ ստանալու համար:

Ս. Զարդարեան եւ Տէր Հայրը անմիջապէս կ'երթան Կեդրոն եւ կը տեսնուին ոստիկ. ընդհ. վերահսկիչին հետ: Այս վերջինը կը յայտնէ թէ, եկեղեցւոյ անդամներէն չորս անձեր փաստաբանի մը ընկերակցութեամբ ներկայացած են իրեն եւ յանձնած են նամակ մը, ուր կ'ըսուի թէ Ղեւոնդի կարգադրութեամբ պէտք է որ կիրակի օր եկեղեցին փակուի խմբակի մը առջեւ, որ խառնակութիւններ կը հանէ եւ արիւնհեղութեանց հետամուտ է:

Հարկ եղած բոլոր բացատրութիւնները լսելէ ետք, կ'ըսէ ոստիկ. վերահսկիչը թէ եկեղեցին կը բանաք եւ կ'ընէք ձեր արարողութիւնները, ոեւէ մարդ չի կրնար խանգարել ձեզ, մենք հոն պիտի ըլլանք կարգը պահպանելու համար: Այսպիսի խնդիրներ միայն դատարաններու միջոցով կրնան կարգադրուիլ, սակայն ոստիկանութեան գործը չէ:

Դաւը կը վիժի, բայց դաւադիրները հանգիստ չեն մնար: Կը փորձեն նոր ձեւի դաւեր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ջերմախտի
ՊԱՅՔԱՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ooooo

Երեւանի մէջ վերջերս տեղի ունեցաւ հակաճահճատենդային համագումարը:

Արեւադարձային երկիրներու յատուկ հիւանդութեանց բարձրագոյն վարժարանի տեսուչ բժ. Փիրումեան կարդաց զեկոյց մը հետեւեալ նիւթին շուրջ, «Հայաստանի մէջ ճահճատենդի ուսումնասիրութիւնը 10 տարուան ընթացքին եւ ճահճատենդի դէմ կռուելու մեթոդները»: Բժ. Մելիք Քարամեան կարդաց զեկոյց մը «Երկրորդ հնգամեակի ընթացքին ճահճատենդի դէմ կռուելու մասին»: Բժ. Կարապետեան կարդաց զեկոյց մը «Մարսողական խողովակներու ճճիներու պատճառած հիւանդութիւններու եւ ամիպային Թանջքի» մասին:

Զեկոյցներ ղրկուած էին նաեւ Երեւանի, Վաղարշապատի, Ղափանի, Դաւալուի շրջաններէն:

Հայաստանի մէջ ջերմախտի կամ ճահճատենդի տարածման շրջան կը հանդիսանան Արարատեան դաշտը, Ղափանի եւ Մեղրիի շրջանները, մասամբ նախալեռնային գօտին՝ Իջեւան, Շամշադին: Համագումարը ուրախութեամբ արձանագրեց, որ ընդհանրապէս նուազած է ճահճատենդի տարածումը շնորհիւ առողջապահական գործավարութեան ձեռք առած միջոցներուն: 10 տարուան ընթացքին, ճահճատենդի համեմատութիւնը հարիւրին 27,5էն իջած է 8,7ի: Հիւանդանոցներու մէջ ճահճատենդով վարակուած հիւանդներու մահացութեան Թիւը իջած է 6էն մինչեւ 0,9 տոկոս: Դարմանատուներու հիւանդներուն մէջ ճահճատենդի մանրէն որոնելու փորձը եւս ցոյց կուտայ որ 48,5 տոկոսը նուազելով իջած է մինչեւ 28:

Ճահճատենդին նուազման համեմատութիւնը Հայաստանի բոլոր շրջաններուն մէջ նոյնը չէ: Մինչ նախալեռնային գօտին մէջ (Իջեւան, Շամշադին) ճահճատենդի համեմատութիւնը կը նուազի, այլ շրջաններու մէջ (Արարատեան դաշտ), ճահճային լայն տարածութիւններու պատճառով, որոշ չափով միայն պակսած է ճահճատենդը եւ աւելի պակսելու յոյս կը ներշնչէ:

Համագումարը, լսելով ջրային տնտեսութեան զեկոյցը երկրորդ հնգամեակի աշխատանքներուն ծրագրին մասին, անհրաժեշտ գտաւ փոփոխման ենթարկել, նկատելով որ ջրային տնտեսութեան ծրագիրը լիովին չապահովեր ճահճատենդի անհետացումը երկրորդ հնգամեակի ընթացքին:

Համագումարը անհրաժեշտ համարեց ամբողջովին ցամքեցնել Գարասուի, Զանգիբասարի, Էվջիլարի, Արազդայանի ճահճային հողերը: Անհրաժեշտ համարեց նաեւ բժշկական նախաքննութեան սպասարկութեան զօրացումը, այդ աշխատանքին լծելով բժշկական նախադպրոցական հաստատութեանց ամբողջ ցանցը, հակաճահճատենդային պայքարի կայաններ հիմնելով հոն ուր նման ձեռնարկներ չկան (Մեղրի, Քէշիշքէնդ), ընդարձակել հակաճահճատենդային պայքարի շրջաններուն գործունէութիւնը:

Ներկայիս Հայաստանի մէջ կը գործեն,— բացի Երեւանի արեւադարձային հիւանդութեանց բարձրագոյն վարժարանէն, որ գիտական–հետազօտական մեծ աշխատանք կը կատարէ,— 5 արեւադարձային հիւանդութեանց կայաններ, 15 արեւադարձային հիւանդութեանց բուժարաններ, 42 ամառնային առժամեայ կայաններ:

Այս կարեւոր համագումարին կը մասնակցէին 130 հոգի, 82ը շրջաններէն: Կը մասնակցէին նոյնպէս Վրաստանի, Ազրբէջանի եւ Անդրկովկասեան երկաթուղիին ներկայացուցիչները:

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ կղերը

— o —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 դեկտ.).

— «Ազատական զանգուածներու յամառ ու վճռական պայքարին շնորհիւ, կղերը ստիպուեցաւ տեղի տալ, զիջումներ ընել, խոնարհելով ժողովրդական կամքին առջեւ: Այդքանը բաւական չէր սակայն: Եկեղեցականը պէտք էր մտնէր տաճարէն ներս ու բնաւ չխառնուիլ հանրային գործերուն: Վերահաս ընդհանուր պատերազմը կասեցուց եկեղեցիին եւ կղերին դէմ տարուած պայքարը: Պատերազմի տարիներուն, հայ կղերը առիթէն օգտուելով վատագոյն աշխատանք տարաւ ազատական մտաւորականութեան աքսորման ու բնաջնջման գործը յաջողութեամբ պսակելով: Վարդապետներ ու քահանաներ Գրսմը Սիասիի գործակալներ դարձած, օր ցերեկով մատնչութիւններ կ'ընէին մեր լաւագոյն ու պատրաստուած մտաւորականութիւնը գերեզմանատուն առաջնորդելով:

Զմիւռնիոյ առաջնորդ Ինճէեան եպիսկոպոս եկեղեցիին բեմէն հրաւէր կը կարդար ժողովուրդին առանց խղճահարութեան ոստիկանութեան մատնել Դաշնակցականները: Այդ հրաւէրին պատասխանելով, գտնուեցան մարդիկ որոնք Դաշնակցականներու եւ յեղափոխականներու անունները փութացին ոստիկանութեան ներկայացնել:

Զինադադարի շրջանին հայ կղերը քաշուեցաւ իր պատեանին մէջ, ընկճուած ու պարտուած: Ստեղծուած էր անկախ եւ ազատ Հայաստան: Իշխանութեան գլուխ կը գտնուէին ազատական տարրեր: Եկեղեցին դրուած էր իր դիրքին մէջ: Եկեղեցականութիւնն ալ: Դժբախտաբար, շատ կարճ տեւեց այս շրջանը: Բոլշեւիկները գրաւեցին Հայաստանը եւ վերջ տուին անկախութեան: Խորհրդային կարգերով նոր գոյավիճակ հաստատուեցաւ: Կրօնքն ու եկեղեցին հալածուեցան:

Հայ կղերը փոխանակ ընդմիշտ քաշուելու իր պատեանին մէջ եւ զբաղելու խղճի ու հաւատքի խնդիրներով, զարմանալի աշխուժութիւն ցոյց տուաւ մէկ օրէն միւսը: Ուրկէ՛ ուր այս յանդգնութիւնը:

Մինչ էջմիածնի մէջ կաթողիկոս եւ եպիսկոպոսներ հարկադրաբար նուիրուեցան Աստուծոյ, անդին՝ գաղութներու մէջ, առաջնորդներ սկսան դուրս գալ իրենց գիծէն, քաղաքականութիւն խաղալով եւ միջամտելով կուսակցական ու ազգային վէճերու:

Ստեղծուեցաւ քաոս մը: Վէճերը սաստկացան: Կիրքերը բորբոքեցան: Կռուի ճակատներուն վրայ երեւցան եկեղեցականներ, որոնք մէկ ձեռքով խաչ եւ միւսով ատրճանակ բռնած, պայքարի հրաւէր կը կարդային:

Գաղութներու մէջ, ներկայիս տիրող քաոսին եւ խառնակութեան գլխաւոր պատասխանատուները եկեղեցականներն են, եպիսկոպոս եւ վարդապետ: Առաջնորդներ ամէն օր անէծք կը կարդան Դաշնակցականներու հասցէին, կը հայհոյեն հանրային բեմերէն, կը նախատեն ազգային սրբութիւնները: Կը յանդգնին ոտքի տակ առնել հայկական եռագոյնը, սուգի օր հռչակել Մայիս 28ի անկախութեան տօնը, վիրաւորելով տասնեակ հազարաւորներու փափուկ զգացումները:

Այսպէս՝ տարիներէ ի վեր:

Այս սիւնակներէն միշտ թելադրեր ենք եկեղեցականներուն չմիջամտել քաղաքական ու կուսակցական վէճերու, կողմ չբռնել, ըլլալ բոլորին հովիւն ու առաջնորդը, խրատներ տալ ամէնուն եւ ջանալ մեղմացնել կիրքերն ու ատելութիւնները: Եկեղեցականի մը պարտականութիւնն այս է: Դժբախտաբար, քաջալերուած անոպայ տարրերու ներշնչած վստահութենէն, հայ կղերը ոտքով ձեռքով մըխրճուեցաւ ազգային–կուսակցական վէճերու մէջ, հանրային կեանքը քաոսի վերածելով: Մաղթենք որ գոնէ ասկէ վերջ, հայ կղերը ուղիղ ճամբու հետեւի եւ աշխատի դառնալ հոգեւոր առաջնորդը այս մոլորեալ ու տառապած ժողովուրդին»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ.— 1933ի վերջին ամսուան վերջին օրերը ընծայեցին երկու կարեւոր եւ ուշագրաւ իրողութիւններ,— մէկը Հ. Կ. Խ.ի փայլուն երեկոյթ–պարահանդէսը եւ երկրորդը՝ Պալաքեան եպիսկ.ի հանրաքուէն:

Առաջինի մասին գրուած էր «Յառաջ»ի մէջ: Հ. Կ. Խ.ի հմայքը շատ մեծ է եւ Հայերու եւ տեղացիներու աչքին, ու պէտք է զայն արժեցնել աւելի լայն սահմաններու վրայ, կազմակերպական աւելի ծաւալուն աշխատանքներով: Հ. Կ. Խ.ը խորհրդանըշանն է իրերօգնութեան եւ ինքնօգնութեան, ու իբր այդ՝ պէտք է խորացնել ու տարածել հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ:

Տեղական Թերթերը լայնօրէն արձագանգ եղան երեկոյթին, խիստ համակրական ու փաղաքշական տողեր նուիրելով:

Հ. Կ. Խ.ը իր երեկոյթ–պարահանդէսին հասոյթի մէկ մասը այսպէս բաժնած էր.— 1000 ֆր. Օթէլ Տիէյի, 1000 ֆր. Քոնէփիխոնի եւ 500 ֆր. ալ Մայրերու եւ տղոց պաշտպան ընկերակցութեան: Ու այս իրապէս գնահատելի քայլն էր որ տեղական Թերթերը կը դրուատէին Ֆրանսացիներու յատուկ զեղուն ոգիով:

Հ. Կ. Խ.ը դրամ ու նոր տարուան նուէրներ ղրկեց կիրակի, Քոնէփիխոնի հայ Թոքախտաւորներուն, պատգամաւորութեան մը միջոցաւ, որ նոյն ատեն պաշտօն ունէր այս դժբախտները իրենց բարեմաղթական խօսքերով մխիթարելու: Ահա կազմակերպութիւն մը, որ միայն համակրանքի եւ գործնական օժանդակութեան արժանի է:

Երկրորդը, Պալաքեան եպիսկ.ի հանրաքուէն, որ տեղի ունեցաւ «Էտէն» սինէմայի սրահը, իբրեւ շարժառիթ ունէր վերջին պայքարները: Այս առթիւ Պ. Սահաթճեան Պալաքեան եպիսկ.ի հրաժարումը պահանջած էր «յանուն ժողովուրդին»: Ներկաները Թեր քուէարկեցին Պալաքեանի երկարապատում բացատրականէն յետոյ:

Մեր կարծիքով Պ. Սահաթճեանի ինքնագլուխ ձեռնարկէն եւ Պալաքեանի այս իրարանցումէն յետոյ, պէտք է անմիջապէս կատարել երեսփոխանական ընտրութիւն, որ միակ իրաւասուն է լուծելու մէջտեղ դրուած բազմազան հարցերը, վերջ տալով տիրող անիշխանութեան: Այս ժողովուրդը շատ տառապած է, ու պէտք չէ Թոյլ տալ որ աժեմ չաժեմ խնդիրներով գըլուխը արդուկուի եւ քսակը պարպուի:

Հանրաքուէն մուտքով էր, որով 1500 ֆրանքէն աւելի հասոյթ մը գոյացաւ: Վերջն ալ հանգանակութիւն կատարուեցաւ: Ձեռք բերուած գումարը 6000 ֆրանքը կ'անցնի:

Տօքթ. Պարոնիկեանն ալ խօսեցաւ միթինկին մէջ: Այս մարդը քանի մը խողովակներով կը գործէ եւ արդէն ծանր կասկածներ ներշնչել սկսած է: Չեմ հասկնար ինչո՞ւ: Երանի թէ սըխալած ըլլայինք, գոնէ մէկ անգամ:

⁂ Ղեւոնդ արք.ի սպանութիւնը հոս ալ Թեր ու դէմ արձագանգ ունեցաւ: Հանրային կարծիքը, սակայն, ոմանց կարծածէն բոլորովին տարբեր է: Նախ որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ոչ մէկ վերագրում, բացի ծանօթ ախտաւոր շրջանակէն: Դաշնակցութիւնը, կ'ըսեն, այդպիսի անկազմակերպ ահաբեկում չի կատարեր: Եղածը քանի մը տաք–գլուխներու արարքը կը նկատուի: Գլխաւոր յանցանքը ռամկավար–հօկ պլոքի ճիտին վրայ կը ձգեն, որ եռագոյնի մասին յարուցած անտեղի հարցով կիրքեր գրգռեց եւ թունաւորեց մթնոլորտը: Իսկ ոճիրին դերակատարները պարզապէս զոհեր կը նկատուին, որոնք շարժած են իրենց մէկ գերագրգռութեան մղումին տակ:

Արձագանգ

ԽԱՂԱՂ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ooooo

ՎԻԼՖՐԱՆՇ, 1 յունուար (Յառաջ).— Աւելի քան 20,000 բնակչութիւն ունի ու Լիոնէն 30 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի այս քաղաքը: Բազմամարդ իր բնակչութեան, քաղաքին մէջ շատ եռուզեռ կայ, շնորհիւ Լիոն–Փարիզ պողոտային որ ճիշդ քաղաքին մէջտեղէն կ'անցնի:

Վիլֆրանշի մէջ կան մանածի, բամպակի եւն. գործարաններ, որոնք չունին նախկին տարիներու գործերը: 30 տուն Հայ ունինք այս քաղաքին մէջ: Բացի քանի մը անգործներէ բոլորն ալ կ'աշխատին: Ոչ տեղացիներու եւ ոչ ալ իրարու հետ վէճ ունեցած են: Այս պատճառաւ տեղացիները համակրած են մեր հայրենակիցներուն:

Վիլֆրանշի գաղութը ունի սրահ մը ուր շաբաթը երկու անգամ հինգշաբթի կէսօրէ վերջ եւ կիրակի օրերը փոքրիկներուն համար հայերէնի դասեր կը տրուին: Մէկ խօսքով օրինակելի գաղութ մը որ ոչ մտաւորականներով կը պարծենայ ոչ ալ հարուստներով, բայց նախանձախնդիր է իր զաւակներու դաստիարակութեան:

Գրեթէ բոլորն ալ համակիր են Դաշնակցութեան, եւ կը ստանան «Յառաջ»ը:

Մ. Տէր Պետրոսեան

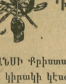
ԾԻԾԱՂ

Երկու Մարսիլիացիներու միջեւ.

— Ցաւալի եւ զարմանալի բան է որ այս դարուս ակռաները շուտ կը փտին, իմ երեք տարու տղուս ակռաները սկսած են փտիլ:

— Իմ պզտիկ աղջիկս, որ քանի մը օր առաջ ծնաւ, երբ բերանը բացաւ, տեսայ որ կեղծ ակռաներ կային:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Մինասեան» Ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երեկոյ ժամը 8ին, ծանօթ հա-աքատեղին։
Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ներքական դասախօսական ժողովը, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Քաֆէ Լ'Էսքի վերնայարկը։
Նիւթ՝ «ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ»
Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի անդամական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Ընկերահամակրական խնջոյք

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ
«ՎԻՇԱՊ» ենթակոմիտէին կողմէ
վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Salle de la Comète, Place de la Comète, Asnières
Գեղարուեստական բաժին, երգ, պար եւայլն։
Կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները։
Հաղորդակցութիւն.— Կար Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Անիէռի կայարանը։ Մատըլէնէն առնել օթօպիւս CI/45 եւ իջնել Փլաս տը լա Քոմէթ։

ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ, ճիշդ ժամը 2.30ին
Salle des Fêtesի մէջ, (Rue du Casino), Enghien
Կը խօսի Տիկին Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կը մասնակցին՝ կոմիտաս երգչախումբը, *Տիկիններ՝* Զ. Ընքապալեան (*դաշնակ*), Ա. Գեւոնեան (*մեներգ*), Ա. Խէրպէկեան (*դաշնակ*)։ *Օրիորդներ՝* Զ. Շաճլամեան (*ջութակ*), Ա. Նալպանտեան (*դաշնակ*)։ *Պարոններ՝* Ա. Քէչէճեան (*մեներգ*), Ա. Գմբէթեան (*արտասանութիւն*)։
ԿԱՂԱՆԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (Հայրենի պատկեր եւ տօնածառ)
Տղաքներու մասնակցութեան համար՝ մուտք 5 ֆր., փոքրերու՝ 3 ֆր.
Շոգեկառքը Gare du Nord*էն կը մեկնի կէս օրէ վերջ ժամը 13,46ին, 13,56ին, և 14,25ին։ Trinité-էն առնել 54 թիւ հանրակառքը և իջնել Անկէն։*

ԼԻՒՍԻ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

9 Յունուար երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9.15ին
SALLE CHOPIN (PLEYEL) **8 RUE DARU, PARIS (8)**
Հայ. ժողովրդական եւ եւրոպական երգեր
Դաշնակով կը մասնակցի **M. A. LABINSKY, chef d'Orchestre de l'Opéra Russe**
Տոմսերը՝ **15, 10** եւ **5** *ֆրանք*

ՎԱՆԱՏՈՒՐԻ ՏՕՆԸ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ
ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՄԱՆՈՐԸ
7 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ
150 Route d'Orléans, BAGNEUX (Seine)
(*Փորթ տ'Օրլէանէն առնել* 88 *թիւ թրամուէյը, իջնել Պանեէօ*)
Սեղանանառեր, զուարճութիւն, երգ ու նուագ։ Անուշ ապուր, պտուղի բուրգեր, թէյ ու կարկանդակ։
Տղաքներու մասնակցութեան համար 5 *ֆրանք*։

ՏՕՆԱԾԱՌ

կազմակերպուած Վէնսէնի Հայ Կրթասիրաց *երկսեռ միութեան կողմէ*
Մասնակցութեամբ Վէնսէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտներուն
Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ
Salon Gayի մէջ **10 Avenue de Paris, Vincennes**
Խմբերգ եւ արտասանութիւններ մանկապարտէզի աշակերտներու կողմէ
Կը մասնակցի՝ Թաուտ Աբգար, *ֆրանսացի հռչակաւոր կատակերգակ մը*։
Զաւեշտ եւ կենդանի պատկեր սկաուտներու կողմէ։ Մուտք՝ 5 ֆրանք

Թատերական ներկայացում

Հովանաւորութեամբ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՆԻՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ի նպաստ հայ կարօտ հիւանդներու եւ փոքրիկներու
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 8,30ին
ՍԱԼ ՏԸ ԹԷՌՄԻՆԻՒՍԻ սրահին մէջ, Մատըլէն
Կը ներկայացուի՝ ՈՒՇ ԼԻՆԻ ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ
Ղեկավարութեամբ՝ Դերասան ԹՐԸԳՕՇի
Տոմսերու գիներ՝ Ա. 10 *ֆր.*, Բ. 7 *ֆր. եւ* Գ. 5 *ֆրանք*։

Հ. Բ. Ը. Մ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

1905 թիւը պահոյի գործիք մը։
14, 91, 288, 320, 321, 341, 401, 478, 641, 816, 1125, 1191, 1219, 1272, 1312, 1428, 1513, 1515, 1535, 1633, 1702, 1801, 1842, 1928, 1936 թիւերը մէկ մէկ ֆրանսական ազգային վիճակահանութեան տոմսակ։
22, 44, 73, 145, 150, 168, 188, 203, 205, 241, 259, 262, 303, 310, 379, 433, 442, 451 455, 469, 534, 541, 549, 565, 566, 568, 596, 614, 644, 671, 766, 801, 847, 850, 860, 912, 915, 976, 980, 1008, 1010, 1052, 1056, 1101, 1102, 1108, 1128, 1159, 1177, 1196, 1209, 1235, 1271, 1355, 1384, 1394, 1435, 1461, 1478, 1516, 1522, 1537, 1547, 1552, 1554, 1596, 1612, 1661, 1690, 1738, 1757, 1814, 1850, 1981, թիւերը զանազան առարկաներ։

Պարգեւները ստանալու համար դիմել Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաժողովի ատենապետ Պ. Պօղոս Ճէօհէրեանի, որուն գրասենեակը փոխադրուած է **56 Rue Lafayette, Paris 9e, Tél. Provence 43–28**։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ընկերոջս Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ։
Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Եոզկատցի Հայրապետ Յովսէփեան, 7 — 8 տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ եւ կամ արուարձանները։ Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօրը՝ հետեւեալ հասցէով.— **Rupen Hovsepian, C/o H. Mooradjian, 183 Eddy Street, Providence, R.I. U.S.A.**։

— *Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Հաճի Պետրոս Շէննիկեան, մօտաւորապէս* 60 *տարեկան, արհեստով անուշավաճառ (փագլաւաճը) որ կը գտնուի Ամերիկա*, 40 *տարիներէ ի վեր։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր աղջկան Տիկին Մարիցայ Մաճառեանի ծնած Շէննիկեան*, 27 Avenue Claude Maillat, Arnouville - les - Conesses. (S. et O.), France։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱՐԱԼԷԶՆԵՐՈՒՆ ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ **ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ**
ԷՋ 275 — ԳԻՆ 15 ՖՐԱՆՔ ԿԱՆԽԻԿ
Իսկ անոնք որ կ'ուզեն ունենալ հեղինակին նախորդ երկն ալ «ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ» պիտի կրնան հին և նոր երկու հատորները միասին ստանալ միայն 20 ֆրանքով։
Գրել հեղինակին՝ **15, Rue Bréa.** **Paris** (6)

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՀԱՄԵՐԳ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934ԻՆ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՈՒԸՐՍ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ԻՐ ՀԻՄՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԹԷՅ-DANSANT *ԿՈՒՏԱՅ*
14 յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *3-7*
*ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ*ի շքեղ եւ ընդարձակ սրահներուն մէջ.
13 Rue Pièrre Curie, Kr.– Bicêtre, Մէթրօ՝ **Porte d'Italie**
Գեղարուեստական բաժին, օրքէսթր եւ սիրուն անակնկալներ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յունուար 6ին երեկոյեան ժամը 8ին, Պրէպան Մարսէյէզի ընդարձակ սրահին մէջ, տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի Վասպուրականցիներու կազմակերպած երեկոյթը, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի յիշատակին։
Կը խնդրուի չի խաչաձեւել։ *ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ*

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ե. Տարի

Լոյս տեսած է Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ։

Բովանդակութիւն.— *Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր – Մովսէսեանի)։ Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօները լրիւ։*

Օրացոյցին ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եզերուած հայկական զոյգ եռագոյներով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարով, օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հինգական նկարներով։

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու։

Օրացոյցը ամէն Հայու սրտին մօտիկ գործ մըն է եւ պատի զարդ մը, բարեկամներու տրուելիք լաւագոյն նուէրը։

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի գերազանց ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ – Սամուէլի խնամքին։

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի Երկրորդ տպագրութիւնով դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր ապսպրանքներուն, այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի աճապարեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն։

Դիմել Միութեան հասցէին **K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille**։
Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ – Սամուէլ, **51, rue Mr. le Prince, Paris (5)**։
Գին Մարսէյլի համար **5** *ֆրանք։ Գաւառներ եւ արտասահման* **5.50** *ֆր.*։

ՕՐ. ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՏԻԱՐԵԱՆ
եւ
ԹԱԳՒՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ
Ճարտարապետ
Նշանուած
Կնքահայրութեամբ ՏիգրանՕննեանի
Իսի լէ Մուլինօ 31 Դեկտ. 1933

ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ)

ooooo
ՅԱՆԿ ԹԻՒ 12

ԻՍԻ, Կարապետ Թօփալեան։
ՇԱՍ, Պօղոս Ապրազեան։
ՓԱՐԻԶ (9), Գ. Ճ.։
ԻՎՐԻ, Պօղոս Գորգիկեան։ Բ. բաժնեգին։
ՊԻՍԷԹՐԸ, Անդրանիկ Սահակեան։
ԼԱ ՖՕՍ, Նշան Շոգոմեան։
ՍՈՒԼԹԱՆԱՊԱՏ, Հրանտ Գաբրիէլեան։
ԱԼԵՍ, Մաֆուստ Կտաւենեան։
ԿԼՕՐԻԷՕ ՎԷՐՏԷՕՆ, Հայկ Քըրըքնեան։
ՄՈՆՓԵԼԻԷ, Արմենակ Մարգարեան։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Մեսրոպ Կաղնեան։
ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ, Գ. Զ.։
ՓԻԺԷ ՍԻՒՌ ԱՐԺԱՆ, Էմանուէլ Մանասերեան։
ՓԻԷՐՖԷՕ, Յարութիւն Վարդեվարեան։
ԷՓԻՆԷ, Արամ Տր Յարութիւնեան։
ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), Յարութիւն Համբարձումեան։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Կարապետ Պետրոսեան։
ՇԱՄՊԵՐԻ, Ս. Գոնեալեան։
ՓՈՒԱԹԻԷ, Շնորք Միքայէլեան։
ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՌ, Յարութիւն Մինասեան։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Հմայեակ Ուզունեան։
ՓԱՐԻԶ (19), Արշակ Արզունեան։
ՄՕՆՐՈՒԺ, Ժան Զպուքեան։
ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, Ա. Ալբունեան։
ԼԻՈՆ, Ջաֆար Քէնտիրեան։
ԼԻՈՆ, Եռվք Գրիգորեան։
ԼԻՈՆ, Մ. Ֆրնէըզեան։
ԼԱ ԹՈՒՐ ՏԻՒ ՓԷՆ, Մարտիրոս Մկրտիչեան։
ԼԱ ՇՕ ՏԸ ՖՕՆ, Գ. Ն.։
ՓԱՐԻԶ (5), Մ.։
ՏԷՍԻՆ, Յովհաննէս Պօյաճեան։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Իսկէնտէր Թոգաթլեան։
ՊԻՍԷԹՐԸ, Յովհաննէս Տէր Յովհաննէսեան։
ԱՐԺԱՆԹԷՕՅ, Թագւոր Բալազեան։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ն. Ա.— 50 ֆրանք։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ի. Թ.— 35։
ՏԷՍԻՆ, Յ. Պ.— 140։
ԼԱ ՇՕ ՏԸ ՖՈՆ, Գ. Ն.— 50 զուիցերիական ֆրանք։
ԼԱ ԹՈՒՐ ՏԻՒ ՓԷՆ, Մ. Մ.— 35։
ԼԻՈՆ, Մ. Ֆ.— 140։
ԼԻՈՆ, Ե. Գ.— 140։
ԼԻՈՆ, Զ. Ք.— 140։
ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, Ա. Ա.— 35։
ԼՈՆՏՈՆ, Մ. Կ.— 3 անգլ.։
ՄՕՆՐՈՒԺ, Ժ. Զ.— 35 ֆրանք։
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Ժ. Մ.— 105։
ՓՈՒԱԹԻԷ, Շ. Մ.— 70։
ՇԱՄՊԵՐԻ, Ս. Գ.— 70։
ԷՓԻՆԷ, Ա. Տ. Յ.— 120։
ՓԻԷՌ ՖԷՕ, Յ. Վ.— 35։
ՓԻԺԷ ՍԻՒՌ ԱՐԺԱՆ, Է. Ման.— 105։
ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ, Գ. Զ.— 245։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Մ. Կ.— 70։
ՄՈՆՓԵԼԻԷ, Ա. Մ.— 70։
ՍԱՐՍԷԼ, Ղ. Ն.— 70։

Տօնածառ

Սէն Թ'էթիէնի Կ. Խաչի մասնաճիւղի հանդէսը սրահի չգոյութեան պատճառաւ յետաձգուած է Յունուար 14ին Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սալ «Ժան–Տարք»ի մէջ, ուր պիտի ցուցադրուի շարժանկար եւ տեղի պիտի ունենայ նուիրաբաշխութիւն, դպրոցի աշակերտներու կողմէ երգ, մեներգ եւ արտասանութիւններ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՈԶԿԱՏԻ եւ իր շրջաններու Հայր. Միութեան Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ, բոլոր հայրենակիցները ինչպէս նաեւ միութեան Փարիզի անդամները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, **6 Bld. Rodin**,ի (Իսի լէ Մուլինօ) սրճարանը։ Օրակարգ.— Զեկուցում պատգամաւորներու եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R . Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

7 Janvier 1934

10րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2389

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

... ԴՈՒՔ ԱԼ ՊԱՏՐԱ՞ՍՏ ԷՔ

... Յայտնեցինք եւ ստորագրեցինք մեր մտածումները՝ Նիւ Եորքի ողբերգութեան մասին:

Կրկին եւ կրկին բացատրեցինք թէ կը սպասենք վերջնական լուսաբանութեանց: (Տակաւին չէ լուսաբանուած ամէն բան):

Շեշտեցինք եւ կը պնդենք թէ՝ ոամկավարները սրեցին դեկտ. 24ի դաշոյնը, անոնք են որ կերան Ղեւոնդ եպիսկ.ի գլուխը:

Այս յայտարարութենէն յետոյ, վերապահելով մեր բոլոր ըսելիքները, եւ արհամարհելով ռամկավար խուժանապետութեան բոլոր գարշելի բանսարկութիւնները, պառաւական թէ երիտասարդական սոփեստութիւններն ու ցնդաբանութիւնները, այսօր կ՚արձանագրենք լուսաւոր երեւոյթ մը:

Կ՚ակնարկենք Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտանի գրութեան, որ երեւցաւ երէկ, ռամկավար պաշտօնաթերթին մէջ,— «Դուրեան սրբազանի դագաղին առջեւ»:

Ոչ անձնական ծանօթութիւն ունինք Պ. Կիւմիւշկէրտանի հետ, ոչ ալ գաղափարական կապ:

Ընդհակառակն, այս էջերուն մէջ երեւցած են գրութիւններ, իր շուրջ մը մեղադրութիւններուն առթիւ: Աւելի սուր սլաքներ արձակուած են իրեն դէմ, ուրիշ դաշնակցական թերթերու մէջ:

Գիտենք, նաեւ, որ Պ. Կիւմիւշկէրտան բարեկամ չէ Դաշնակցութեան: Եթէ չենք սխալիր, դեռ Ազգ. Պատուիրակութեան օրերէն, ան ալ սնած է կանխակալ կարծիքներով: Իր աղնուապետական եւ քրիստոնէական ըմբռնումները թոյլ չեն տար հասկնալ Դաշնակցութեան «ինչն ու ինչը»:

Արդ, Պ. Կիւմիւշկէրտան իր գրութեան մէջ գրած է տող մը, որ կրնայ պայծառացնել մթնոլորտը, եթէ արծարծուի լրջօրէն եւ անվերապահ անկեղծութեամբ:

Ի՞նչ կ՚ըսէ Փարիզի կաթող. պատգամաւորը.

— «Ինչքան ալ արդարացի եւ մարդկային ըլլան զայրոյթի եւ վրէժխնդրութեան զգացումները, առերեւութիւնը պերճանք մըն է զոր Հայերը չեն կրնար իրենց թոյլ տալ»:

Մէկ ճշմարտութիւն: Յետո՞յ.

— Ես համեստ մտաւորական մըն եմ լոկ, զոր քաղաքականութիւնը երբեք չէ հրապուրած. ոչ մէկ իրաւունք ունիմ ուրեմն բարձր եւ ուժեղ խօսելու. բայց իմ հայրենասիրութիւնը այնքան վառ է, եւ կը ճանչնամ ինծի պէս մտածող այնքան հազարաւոր հայրենակիցներ, որ ինծի թոյլ կուտամ գերագոյն կոչ մը ուղղել մեր քաղաքական կուսակցութեանց պետերուն: Անոնք միայն կրնան մեր երիտասարդ սերունդին սրտին մէջ դրոշմել յարգանքը ուրիշի կեանքին, հանդուրժանքը՝ քաղաքական տեսութեանց մէջ, տիրական պարտաւորութիւնը ազգային ընդհանուր համաձայնութեան՝ ծանրակշիռ րոպէներու մէջ ինչպիսին է, աւա՛ղ, ներկայ րոպէն: (Ապագայ, 6 յունուար 1934):

Ուղղելով այս գերագոյն կոչը, յօդուածագիրը անշուշտ կը ստանձնէ նաեւ պատասխանատուութիւններ: Այլապէս, ամէն ինչ կը դառնայ հոգեհաց քարոզ: «Ձայն բարբառոյ յանապատի»:

Արդ, Կիւմիւշկէրտանները պատրա՞ստ են խօսքէն գործի անցնելու: Տրամադի՞ր են ասպարէզ իջնելու եւ դիրք ճշդելու:

Այս հարցումը անոր համար որ, Կիւմիւշկէրտանները ամբողջ դասակարգ մը կը ներկայացնեն:

Անոնք ունին իրենց սեփական համոզումները: Զենք վիճիր այդ մասին: Բայց, երբ հարց կը ծագի կենսական խնդիրներ քննելու եւ դիրք ճշդելու, անոնք այդ ամէնուն վրայ կը նային փրղոսկրէ աշտարակի մը կատարէն:

Անոնք ունին իրենց էյֆէլը, եւ հազիւ կը բարեհաճին դէպի վար ծռիլ, սրտառուչ նայուածքներ նետել երբեմն – երբեմն: Նայած ատեն ալ, հազար զգուշութիւն ձեռք կ՚առնեն, որպէսզի չպղտորուին, մատը մոխիրը չթաթխեն:

Այս կեցուածքով ալ, թէեւ միշտ կը հառաչեն «ի սէր ազգութեան», բայց անփառունակ նահանջի մը կը մատնուին, վճռական պահուն:

Ո՛ր եւ է թիւրիմացութիւն կանխելու համար, ըսենք թէ հարցը «խրովանն» ծառայելու մասին չէ:

Ամէն մարդ ինքն է հաշուետու, իր զգացումներուն եւ գործերուն համար:

Հարցը այս է,— Կիւմիւշկէրտանները, ունեւոր թէ չունեւոր, մտաւորական թէ առեւտրական, արհեստաւոր թէ արուեստագէտ, ի՞նչ հաւաքական պատասխանատուութիւն ստանձնած են, այս ժողովուրդին բարօրութեան համար:

«Ազգային ընդհանուր համաձայնութեան» օրհնութիւնը արեւ չէ որ ինքնիրեն ծագի:

Ժողովուրդները «հաշտեյարդարութեան մօտակայ կամ հեռաւոր օրը» չի գար հեռուէն «սէյիր» ընելով, մէկուն ժպտելով, միւսին քէն կապելով:

Հարկ է կրկէս նետուիլ:

Անհրաժեշտ է յանձնառութեանց տակ մտնել:

Պայման է ունենալ որոշ տեսակէտներ, եւ արժեցնել զանոնք եթէ ոչ քաղաքական կուսակցութեանց, գոնէ իրենց պէս մտածող «այնքան հազարաւոր հայրենակիցներու» առջեւ:

Ահա տասը տարի է որ դաշնակցական մամուլը կը հնչեցնէ միացեալ ճակատի մը զանգը, ընդ առաջ երթալով բոլոր զիջողութեանց:

Մենք, տաղտկալի դառնալու աստիճան, կը յիշեցնենք հիմնական պահանջ մը,— գաղութներու ինքնապաշտպանութիւն, որ պիտի կազմէ լրացուցիչ մասը Հայաստանի զօրացման:

Ու վերջապէս, անդադար կը յիշեցնենք թէ՝ ինչ որ ունինք իբրեւ կազմակերպուած ուժ — քաղաքական կուսակցութիւններ — անբաւական է իբրեւ ազդակ ինքնապաշտպանութեան:

Ո՞ր օրուան կը սպասեն «այնքան հազարաւոր հայրենակիցները», ստանձնելու համար իրենց բաժինը...

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Մոսկուան անդա՞մ Ազգերու Դաշնակցութեան

Վարշաւայէն կը հեռագրեն.— Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ՝ համաձայն դիւանագիտական շրջանակներու մէջ շրջած զրոյցի մը, հաւանական է որ Խ. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրուի մօտաւոր ապագայի մը մէջ:

Հռոմի տեսակցութեան արդիւնքները

Անգլիոյ արտաքին նախարարը Լոնտոն դարձաւ, լրացուցած ըլլալով իր պաշտօնը Հռոմի մէջ:

Իտալիոյ մայրաքաղաքէն մեկնելէ առաջ, նախարարը կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդեց Պ. Մուսոլինիի հետ կատարուած խորհրդակցութեանց մասին:

Բացատրեց թէ՝ իր ճամբորդութիւնը անհատական հանգամանք ունէր, բայց անոր շնորհիւ կրցաւ կենսական հարցերու մասին կարծիքներ փոխանակել Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ: Խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթերն էին սպառազինութեանց կրճատումը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան բարեկարգման խնդիրը:

Առաջին հարցի մասին, Սըր Ճօն Սայմըն ըսաւ թէ զինաթափութեան խնդիրը այնքան բարդ է որ, պէտք է զգուշանալ երկրորդ հարց մը խառնելէ: Եթէ օր մը համաձայնութիւն գոյանայ զինաթափութեան մասին, կարելի է քննել Ազգերու Դաշնակցութեան բարեկարգման խնդիրը: Մնաց որ, Ազգերու Դաշնակցութեան 26րդ յօդուածն ալ կը նախատեսէ անոր կանոնագրին փոփոխումը: Ամէն պարագայի մէջ, Ազգերու Դաշնակցութեան բարեկարգման խնդիրը երկրորդական է եւ կուգայ զինաթափութեան հարցէն յետոյ: Այս երկուքը զուգընթաց խնդիրներ չեն: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցէն կը հետեւի թէ Ազգերու Դաշնակցութեան որ եւ է բարեկարգում պէտք է ձգտի զօրացնելու, աւելի արդիւնաւոր դարձնելու զայն եւ չնուազեցնելու անոր կարեւորութիւնը: Սըր Ճօն Սայմըն հաստատած է թէ Իտալիոյ մէջ ալ այդպէս կը խորհին:

Ինչ կը վերաբերի սպառազինութեանց հարցին, երկու ամիսէ, այսինքն խորհրդաժողովին յետաձգումէն ի վեր անընդհատ ջանքեր կը թափուին վերսկսելու համար քննութիւնը: Այդ ջանքերը նախ դիւանագիտական հանգամանք ունեցած են: Այսպէս, Փարիզի եւ Պերլինի անգլիական դեսպանները Լոնտոն կանչուեցան եւ կարեւոր խօսակցութիւններ ունեցան: Յետոյ, ուղղակի խօսակցութիւններ տեղի ունեցան նախարարներու միջեւ, Պ. Պենէշ Փարիզ գնաց, Պ. Սուվիչ Պերլին հանդիպեցաւ, ինքն ալ Փարիզ եւ Հռոմ գնաց: Իր կարծիքով, այս բոլոր պետական անձերը համոզուած են թէ անհրաժեշտ է ելք մը գտնել, թէ որ եւ է պետութիւն չի կրնար շահ ունենալ մեկուսի մնալով եւ մերժելով համաձայնութիւն մը, թէ համաձայնութիւն մը յուսալի է միայն կարելին նկատի առնելով: Մեծն Բրիտանիա վճռական առաջարկներ չէ ըրած ոչ Փարիզի, ոչ ալ Հռոմի մէջ: Համաձայնութիւն մը կը տրամադրէ որ նկատի առնուին Գերմանիոյ բաղձանքները, բայց գոնէ նոյնքան անհրաժեշտ է աչքի առջեւ ունենալ Ֆրանսայի հիմնական անհրաժեշտութիւնները: Մեծն Բրիտանիա վճռած է կատարել ինչ որ կարելի է մարդկօրէն, համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար:

⁂ Տեղական թերթերը դիտել կուտան թէ Սըր Ճօն Սայմընի եւ Պ. Մուսոլինիի խօսակցութիւնները գործնական արդիւնքի մը չեն յանգած, երկու հարցերու մասին ալ: Այնպէս որ, իբրեւ վիճաբանութեան հիմ կը մնայ ֆրանսական կառավարութեան յուշագիրը: Կը հաւաստեն թէ Մեծն Բրիտանիան ալ այդպէս կը խորհի:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ «ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ»

ՆՈՐԱՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տեղական մամուլը կը շարունակէ էջերով մանրամասնութիւններ հրատարակել գերխաչագող Սթավիցքիի քաջագործութեանց մասին, նոյնիսկ քաղաքական լուրերու բաժինը յատկացնելով այդ գործին:

Ընդհ. դատախազ Պ. Փաէսառ ձեռնհաս իշխանութեան ներկայացուց փախստական խաչագողին կեանքն եւ գործը:

Համաձայն իր տեղեկագրին, Սերժ Ալեքսանդր Սթավիցքի, որ կը կոչուի նաեւ Ալեքսանդր, Տուազի տը Մոնթի, Վիքթոր Պուաթիլ, Սաշա Ալէքս, ծնած է 1886ին, Սոպատկայի մէջ (Ռուսաստան): Հայրը եւ մայրը Փարիզ հաստատուեցան 1900 օգոստոս 20ին: Հայրը շարունակեց իր արհեստը իբրեւ ատամնաբոյժ եւ ֆրանսական հպատակ եղաւ: Ալեքսանդր, որ ամուսնացած էր 1910ին, Օր. Արմանտ Սէվէրի հետ, զինուոր գնաց 1914ին, բայց ազատ արձակուեցաւ 1915 յունուարին: Պատերազմէն առաջ երկու դատապարտութեան կրած է: Առաջին անգամ 16 օրուան բանտարկութեան եւ 25 ֆրանք տուգանքի դատապարտուած է 1915ին, իբրեւ վստահութեան զեղծում գործող: Յետոյ ընկերովի դրամատուն մը հաստատած ըլլալով Ամուռու կոչուած մարդու մը հետ, խարդախ ձեռնարկներու մէջ բռնուեցաւ եւ վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, դարձեալ իբրեւ վստահութեան զեղծում գործող: Տակաւին յայտնի չէ թէ օգտուա՞ծ է 1921ի ընդհ. ներման օրէնքէն, բայց այս պարագան իսկ չի բացատրեր թէ խարեբան ի՞նչպէս յաջողած է դատական մաքուր արձանագրութիւն ունենալ, Սերժ Ալեքսանդր անունով:

Իր անունը խառնուած է նաեւ ուրիշ գործի մը մէջ, որ տեղի տուաւ իր ձերբակալութեան, 1926 յուլիս 28ին: 1927 դեկտեմբեր 22ին առժամապէս ազատ արձակուած ըլլալով 50,000 ֆրանք երաշխաւորութեամբ, պիտի ներկայանար եւ դեռ պիտի ներկայանայ պատժական ատեանին, խարդախութեան, գողցուածապրանք պահելուն եւ առանց պահեստիչէքեր ստորագրելուն համար: Վերջապէս, վերաքննիչ ատեանին առջեւ դատ բացուած է իրեն դէմ, իբրեւ անսատող ընկերակցութեանց օրէնքին:

⁂ Ոստիկանութիւնը խստօրէն կը շարունակէ իր հետապնդումները, թէ Ֆրանսայի եւ թէ արտասահմանի մէջ: Դեռ որ եւ է հետք չէ գտնուած: Շօդենուայէն ընկերութիւնները կը յայտնեն թէ չունին Սթավիցքիի դիմագծով ճամբորդ: Փէչթայի եւ Լիզպոնայի ոստիկանութիւններն ալ չեն կրցած խարեբան գտնել իրենց շրջանին մէջ:

ՏԻԿԻՆ ՍԹԱՎԻՑՔԻ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ

Փարիզի ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ գտնել Տիկին Սթավիցքիի թաքստոցը: Դեկտեմբեր 30ին Օթէլ Քլարիճէն հեռանալէ յետոյ, տիկինը յարկաբաժին մը վարձած է Օպիկատօ փողոցին մէջ, իբրեւ Օր. Արլէթ Սիմօն: Յարկաբաժինը կը բաղկանայ չորս սենեակէ, ամսական 1500 վարձքով: Ուրբաթ օր ժամը 4ին դատական պաշտօնեան եւ գաղտնի ոստիկաններ դուռը զարկին: Սպասուհի մը բացաւ եւ Տիկին Սթավիցքի անմիջապէս երեւցաւ: Դատական պաշտօնեան յայտնեց թէ խուզարկութիւն կատարելու հրաման ունի: Գործողութիւնը տեւեց մինչեւ ժամը 8: Դատաւորը քննեց 15 կապոցներ, որոնք սքանչելի հագուստներ կը պարունակէին: Տիկին Սթավիցքի չափազանց բծախնդիր է հագուստ – կապուստի համար, եւ գրեթէ ամէն օր նորութիւն մը կ՚ապսպրէ: Ձեռքի պայուսակի մը մէջ գտնուեցաւ 40,000 ֆրանք: «Օրիորդ»ը յայտարարեց թէ այդ գումարը իր անձնական սեփականութիւնն է եւ թէ իր ամուսինէն բաժնուած կ՚ապրի: Բայց երբ դատաւորը հարցուց թէ ո՞ւր կը գտնուի ամուսինը, պատասխանեց թէ բացարձակապէս չի գիտեր: Անշուշտ ուրիշ պատասխան չէր կրնար տալ:

Միեւնոյն ատեն ուրիշ խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ Սթավիցքիի նախկին բնակարանին մէջ:

Ոչ եւ է արդիւնքի չյանգեցաւ այս խուզարկութիւնը:

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ

Ինչպէս գրած ենք արդէն, գործին խառնուած են նախարարներ, երեսփոխաններ, ոստիկանական եւ դատական բարձր պաշտօնատարներ եւ թերթեր: Մամուլը ամէն օր շնդալից յայտնութիւններ կը հրատարակէ, այս առթիւ սաստկացնելով կուսակցական պայքարը:

Գաղթային նախարար Պ. Տալիմիէ երկու անգամ բարեխօսութիւն կատարած ըլլալով, վարչապետ Պ. Շոթանի ներկայացաւ եւ բացատրութիւններ տուաւ: Տեսակցութենէն յետոյ, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ՚ըսէ թէ Պ. Լամուռօ (նոյնպէս նախարար) եւ Պ. Տալիմիէ բացատրութիւններ տուին Պայոնի դրամատան հետ եղած կապակցութեան մասին: «Պ. Տալիմիէ վարչապետին յանձնեց փաստաթուղթեր որոնք կը հաստատեն այն կատարեալ ուղղամտութիւնը որով գրուած էին այդ գործին վերաբերեալ երկու նամակները եւ որոնք հրատարակուեցան մամուլին մէջ»:

⁂ Պ. Տիւպառի, «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնը, երկար նամակով մը կը խոստովանի թէ գործ ունեցած է Սթավիցքիի հետ, որ յանձն առած է նիւթական աղբիւրներ ճարել իր թերթին, բայց ինք բացարձակապէս պահած է իր անկախութիւնը:

Պ. Թիսիէ, Պայոնի դրամատան տնօրէնը, որ առաջին առթիւ բանտ նետուեցաւ, հետզհետէ կը խոստովանի կատարուած խարդախութիւնները: Կ՚ըսէ թէ ամբողջ անցուդարձին ծանօթ է նաեւ Պ. Կառա, Պայոնի երեսփոխանը: Այս վերջինը առջի օր իր շրջանը վերադարձաւ, բայց ճամբէն շեղելով եւ ինքնաշարժ նստելով, որպէսզի թշնամական ցոյցերու չհանդիպի կայարանին մէջ: Արդէն իսկ հարցաքննութեան կանչուած է եւ հաւանական է որ ձերբակալուի:

⁂ Այս գործին առթիւ մեծ իրարանցում կը տիրէ վարչապետական պաշտօնատան մէջ: Պ. Շոթան առջի օր ալ մասնաւոր ժողով մը հրաւիրեց բազմաթիւ պատասխանատու անձեր, լուսաբանութիւն ստանալու համար: Գաղթային նախարար Պ. Տալիմիէ չափազանց յոգնած կ՚երեւար եւ դուրս ելած ատեն մարմրուք մը ունեցաւ:

Արդէն իսկ եօթը երեսփոխաններ պատրաստուած են հարցապնդում ուղղելու, խնդիրը քննելով զանազան ուղղութեամբ:

Զրոյցի մը համաձայն, Սթավիցքի մաս կը կազմէ, ...անգլիական գաղտնի տեղեկութեանց դիւանին (Ինթէլիճընս): «Այդ պարագային, անկարելի է որ ձեռք անցնի», կ՚ըսէ թերթ մը:

Ուրիշ թերթ մը կը գրէ թէ ելմտական նախարար Պ. Ժոռժ Պոնէ վեց ամիս առաջ անվստահութիւն յայտնած էր Պայոնի դրամատան մասին, բայց թէ ինչու լրջօրէն չեն հետապնդած,— գաղտնի կը մնայ տակաւին:

Օդանաւային ահռելի արկած մը եւս

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻ ՄԸ ՎԱՌԵՑԱՒ ՈՂՋ ՈՂՋ

Իվլին Ֆրոսթ, 25 տարեկան ամերիկացի օդանաւորդուհի մը, որ քաջածանօթ է Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ, ողջ ողջ այրեցաւ ուրբաթ օր, Նէվէռի մօտ: Իր անձնական օդանաւը մոլորելով մշուշին մէջ երբ կը փորձէր վար իջնել, ինկաւ եւ ջախջախուեցաւ, իսկ մեքենավարը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Երկուքը մէկ ճամբայ ելած էին ուրբաթ առտու ժամը 11ին, Օրլիէն (Փարիզի մօտ): Նէվէռի մօտ, օդանաւը սկսած էր իջնել, երբ զարնուեցաւ ելեկտրական ձողի մը եւ բռնկեցաւ: Մեքենավարը կրցաւ ինքզինքը դուրս նետել եւ հերոսական ճիգեր թափեց փրկելու օրիորդը, բայց բոցերը արգիլեցին եւ Միս Ֆրոսթ վառեցաւ տեղն ու տեղը:

Ամերիկան կ՚ուզէ հազարի բարձրացնել

Մ. Նահանգներու ծովակալներէն երրորդ Քինկ յայտարարեց թէ օդանաւային ուժը պիտի բարձրացուի հազարի, 1935ի ելմտացոյցին մէջ դրուած վեց միլիոն տոլար վարկով: Վերջին տեղեկագրին համաձայն, Մ. Նահանգներու ռազմական օդանաւերուն թիւն էր 929, որոնց 350ը անպէտ կը համարուին:

Նոր հրէշի մը պատմութիւնը

Շաբաթներէ ի վեր, թերթերը կը զբաղին Սկովտիոյ ծովափը, Լօք Նէսի մէջ երեւցած արտակարգ հրէշի մը պատմութիւններով: Նախ շատերը չհաւատացին, բայց այժմ աշխարհի ամէն կողմէն թղթակիցներ, նոյն իսկ շարժանկարիչներ գացած են եւ օրը օրին, ժամը ժամին կը հետեւին, տեսնելու համար հրէշը...

Այժմ նոր պատմութիւն մը, Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ՝ 100 մէթր(?) երկայնութեամբ ծովային հրէշ մը երեւցած է Սեւ ծովու մէջ, Խրիմի բացերը: Կառավարութիւնը հրամայած է հետապնդել եւ բռնել հրէշը:

ՄԵՐ ԱՐՁԱԿԸ

oooo

Ողջ արձակ մը ունինք, բարախուն, թրվռուն, որ կը ծփայ արտասահմանի մէջ, օտար հողերու վրայ:

Երբեւիցէ հայերէն արձակը գեղեցկացած չէր այնքան, ոչ ալ արտայայտիչ այս աստիճան: Այսպէս կը վկայեն շատեր: Փարատոքս է, չէ՞,— լեզու մը ահա, որ կ'աճի, կը զարգանայ օտար հողերու վրայ: Ընդհանրապէս ընդունուած է թէ լեզուն կ'աճի եւ կ'ուռճանայ ժողովրդային թաղարի մը մէջ,— ժողովուրդն է, որ աւիշ կուտայ լեզուին:

Այս տեսակէտը բերին նախ ռոմանթիքները: Մինչեւ Վերածնունդ կը տիրապետէր դասական տեսակէտը լեզուի զարգացման մասին:

Դասական դպրոցը քերթողներուն եւ քերականներուն կ'արգիլէր ժողովրդային որ եւ է նպաստ՝ լեզուին որ իր ազնուական դրոշմն ունէր: Հելլէն գրողները ծանր քննադատութիւններու կ'ենթարկուէին, երբ ոստանիկ լեզուին կը խառնէին հասարակ լեզուի բառերը: Այսպէս, հինէն ի վեր եւ շատ աւելի առաջ քան Այտընեան կը կարծէ, գոյութիւն ունէին ոստանիկ եւ հասարակ լեզուներ, սրբազան եւ ռամիկ լեզուներ: Կ'աւանդուի թէ առաջին անգամ Եւրիպիդէսն է, որ փորձած է մօտենալ ժողովրդային լեզուին: Իսկ մեր մէջ, հետեւելով Այտընեանի պրպտումներուն, որոնք սովորութիւն է նախատարերքն համարել մեր աշխարհաբարի պատմութեան, գիւղացի Փարպեցին կը նկատուի առաջին գրողը, որ «միջերկրեայ» կամ «ռամկօրէն» լեզուի տարրերով կը պատուաստէ ոսկեղնիկ լեզուն:

Եւ սակայն, ինչպէս ըսի, լեզուի ազնուական մշակները, նախանձախնդիր իրենց դասական ճաշակին, միշտ ալ մերժած են ռամկօրէնը, արհամարհած ժողովրդային լեզուն,— ակից վարդապետութիւնը որ լեզուն կը համարի հարստութիւնը կամ կալուածը քերթողներուն: Վարդապետութիւն մը, որ կը մատնէ մեհենական քաղաքակրթութեան աւանդութիւնը,— լեզուն նուիրական էր, սրբազան շնորհ մը, տրուած միայն քուրմերուն:

Այս վարդապետութիւնը, տարտամ բարեշրջութեամբ մը, հասաւ մինչեւ Վերածնունդի վերջը: Մինչեւ բարենորոգչական շարժումը Եւրոպայի մէջ: Այս շարժումն էր, որ ծնունդ տուաւ վերագնահատող մտքին,— սասանեցան դասական ըմբռնումները, հին քաղաքակրթութեանց պաշտամունքի աւանդութիւնները: Կարելի է ըսել թէ փոքր ժողովուրդներն էին, որ ոտքի կ'ելլէին մեծ քաղաքակրթութիւններու հեռաւոր հմայքին դէմ: Փոքր ազգերու մտաւորական ազատագրութեան այս շարժումը մեզի պարգեւ բերաւ ռոմանթիզմ մը: Ռոմանթիզմը շինեց նոր վարդապետութիւն մը: Ըստ այս նոր վարդապետութեան, ժողովուրդն է լեզուին վեհապետը: Արդարեւ ռոմանթիքներու ծանօթ պայքարներէն ետքը, ժողովրդային լեզուն ալիք ալիք հոսեցաւ գրականութեանց ներս, ողողեց, յագեցուց: Հիւկոյէն առաջ կարելի չէր բանաստեղծութեան մէջ գործածել օրինակի համար, չաքար բառը, որովհետեւ չաքարը կ'արտադրուի չաքարեղէգէն··· խափշիկներու ձեռքով քաղուած: Հիւկօ ոչ միայն քանդեց բառերու ազնուականութեան սահմանները, այլ եւ պանծացուց ամէնէն պժգալի բառերը եւ հայհոյութիւնը:

Ռոմանթիքներու չափով, ընկերաբանները եւս նպաստեցին այս նոր վարդապետութեան կազմաւորման: Տիւրքէյմ եւ իր դպրոցը լեզուն կը համարին ոչ միայն ընկերային իրողութիւն մը, այլ եւ հաւաքական ստեղծագործութիւն: Այս վարդապետութեան կը յարի նաեւ գերման Հէրպարթեան դպրոցը: Այս վարդապետութենէն ներշնչուած են նաեւ հոգեբանական ուսումնասիրութեանց այն բոլոր փորձերը, որոնք կը տեսնուին Տիմայի, Տըլաքրուայի, Պօտէնի, Ռուսթանի, Օսիփ – Լուրիէի գործերուն մէջ:

Նոր տեսակէտները այնքան ամրացան եւ զօրացան, որ այլ եւս տկարացաւ քերականներու եւ քերթողներու գերիշխանութիւնը լեզուին վրայ: Եւ առաջին անգամն էր, որ, Ֆոլքլորին արժեւորումով, պատուոյ աստիճանին կը բարձրացուէին գաւառաբարբառները:

Այս վարդապետութիւնը, սակայն, վտանգ մը կը ներկայացնէր: Գաւառաբարբառները կը սպառնային լեզուի միութեան եւ աճման: Եւ սկսաւ լեզուի աշխարհակալութիւն մը, կռիւ փոքր լեզուներու դէմ: Դարձեալ յարգանք ոստանիկ լեզուներու: Զօրացնելու համար այս պայքարը, շարժման մէջ դրուեցան դպրոցները,— այսպէս, Ֆրանսայի մէջ, Անաթոլ տը Մոնզի կ'արգիլէր գաւառաբարբառներու ուսուցումը: Ակադեմիաները սկսան յղկել, զտել եւ ընտրել բառերը, մերժելով ռամկօրէնը: Միւս կողմէ դպրոցները մեծ նուաճումներ կը կատարէին լեզուի միութեան տեսակէտով: Եւ լեզուի ուսումնասիրութեան վարպետները, Վանտրիէս, սկսան դարձեալ յայտնել թէ լեզուին միակ եւ լաւագոյն մշակներն են քերականները, բանաստեղծները, գրողները, բայց երբեք ժողովուրդը: Այս տեսակէտին կը յարի, մեր մէջ, Հ. Վարդան Հացունի:

×

Ուզեցի գծել ընդհանուր պատկերը լեզուներու մշակման պատմութեան: Խորունկ հարց է, սակայն, այս: Գրաբարի եւ աշխարհաբարի պայքարը, վարդապետական տեսակէտով, վերջացած չէ տակաւին: Գեղեցիկ նիւթ մըն է քննել աշխարհաբարի փիլիսոփայութիւնը,— աշխարհաբարեան լեզուի վարդապետութիւնը: Գեղեցիկ նիւթ մըն է, դարձեալ, քննել աշխարհաբարի հոգեբանութիւնը,— աշխարհը որ կը շինէ, նկարագիրը, որ կուտայ, դրոշմը որ կը դնէ աշխարհաբար լեզուն քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ:

Այդ նիւթերը տալով է միայն, որ մենք պիտի կարենանք պատասխանել թէ արդա՞ր է ուրախանալ աշխարհաբարի յաղթանակով:

Մեր աշխարհաբարին պատմութիւնը, զոր պէտք է կատարել ոչ թէ պարզապէս հետեւելով Այտընեանի բացած շաւիղին, քիչ մը բանասիրական, այլ աւելի՝ քալելով քիչ մը մօտէն մեր պատմութեան: Փարպեցիի տարտամ օրինակներէն դուրս, մեր աշխարհաբարը ձեւ կ'առնէ յայտնապէս Կիլիկեան քաղաքակրթութեան շրջանին: Բայց մեր աշխարհաբարը արեւմտեա՞ն tropisme է թէ արեւելեան,— դժուար է ճշդել: Ես ճիշդ կը համարիմ տեսակէտը ուսուցչիս՝ Պ. Վահան Գույումճեանի, որ, մեր արեւմտեան առաջին աշխարհաբարը, Պոլսոյ քերականացած հայերէնը, ոչ թէ կը տանի կիլիկեան հայերէնին հետ խնամութեան, ինչպէս սովորութիւն է, այլ կապելու Ակնայ հայ ազնուապետական հատուածին, Բագրատունեաց հարստութեան այս կենդանի աւերակներուն, որոնք կազմեցին Պոլսոյ առաջին հայ կորիզը: Ինչ որ ալ ըլլայ, բոլոր աշխարհաբարներէն աւելի, որոնք կը մատնեն օտար արշաւանքներու շրջանի տառապանքը, հայերէն աշխարհաբարը կը կրէ թրքական ասպատակութիւններու խոցերը, (կարծուածէն շատ աւելի կանուխ կը սկսին Թուրքերուն շփումները մեզի հետ, պատմութեան մէջ): Այնպէս որ պատմական տեսակէտով, առաւելապէս մեր մէջ, աշխարհաբար կը նշանակէ օտար լեզու, եթէ ոչ խորթ: Խորթ երեւոյթ եւ անոր համար, որ մեր աշխարհաբարը լեզուի երկուութիւն ալ ստեղծեց: Կը յիշեմ կարդացած ըլլալ, (Հայ Գրողներ ժողովածուին յառաջաբանի՞ն մէջ արդեօք), որ եթէ մեր արեւելահայ առաջին աշխարհաբարեանները գրաբար գրէին, թերեւս կարելի ըլլար մեզի խնայել լեզուի երկուութիւն մը: Ռոմանթիք շրջանի մը շարժումը մեզ նետեց այդ երկուութեան մէջ: Կարելի՞ էր, սակայն, ապրեցնել գրաբարը: Կը կարծեմ թէ լեզուները կ'ապրին դպրոցներով եւ գրողներով: Ոսկեդարեան մեր լեզուն պարգեւն է խումբ մը գրողներու: Այդ մեծ լեզուն յետոյ խաւարեցաւ, որովհետեւ մարա՛ծ էր հայ գրողներու ջահը: Եւ երբ մեր աշխարհաբարը յաղթանակեց այն պատճառով որ դպրոցներն ու գրողները տկար էին ցոյց տալու համար անհրաժեշտ եռանդը, յաւիտենապէս կորսնցուցինք հին եւ անգնահատելի հարստութիւն մը,— գրաբարը:

Ես կ'ողբամ գրաբարին կորուստին վրայ, որովհետեւ կը հաւատամ լեզուներու հոգեբանական վերլուծման բերած գաղափարներուն: Չուզելով խօսիլ այս շատ անհրաժեշտ նիւթին մասին, միտքս պարզելու համար ըսեմ միայն թէ փոխեցէք ժողովուրդի մը լեզուն եւ պիտի փոխուի այդ ժողովուրդին դիմագիծը:

×

Եւ սակայն կը սիրեմ այս աշխարհաբարը,— մեր արդի արձակը:

Այժմ քննենք իր ներկայ դիմագիծը եւ զարգացման ուղին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՊՐՈԼԵՏԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրականութիւնը տեսիլքի եւ իրականութեան համադրութիւնը պէտք է ըլլայ գեղեցիկ կերպով վերարտադրուած եւ այդ գեղեցիկը, արուեստին մէջ երկու դիմագիծ ունի, ուժը եւ խաղաղութիւնը: Համաձայն արուեստագէտին խառնուածքին, երբեմն տեսիլքը եւ երբեմն իրականութիւնը գերակայ կ'ըլլայ, ինչպէս որ համաձայն նիւթին, երբեմն ուժը եւ երբեմն խաղաղութիւնը կը տիրապետէ արուեստագէտին մէջ, սակայն հոն ամէն բան ինքնաբուխ է և բնազդական, որովհետեւ թէ երազը եւ թէ իրականութիւնը բնական օրէնքով կը լարուին, կը պրկուին կամ կ'ալեկոծին, ներքին յոյզերու կամ խանդավառութեան հպումով, եւ առանց կիրքի արուեստը անպայման անկենդան կ'ըլլայ:

Ռուսական յեղափոխութիւնը ուզեց բան մը փոխել արուեստին մէջ, մանաւանդ գրականութեան մէջ, այսինքն ուզեց մեռցնել կիրքը որ անհատին միակ սաղմն է· բոլշեւիկները անհատը ուրացան եւ հաւաքական համանուագը պարտադրեցին առանց կիրքի, առանց բնազդական ջղաձգումի, եւ առանց հոգեխօս երանգներու: Անհատը դարձաւ մեքենայ, եւ ստեղծուեցաւ պարտադիր արուեստ: Սակայն արուեստը ընդհանրապէս ապրուած կիրքերը չէ որ կ'արտայայտէ այլ պարտուած կիրքերը, ահա պատճառը եթէ պրոլետարական յաղթական գրականութիւնը չտուաւ գեղեցիկ էջեր, մնայուն էջեր, այլ տուաւ ապրուած էջեր, մոռցուելիք էջեր···

Ռուսական արդի գրականութիւնը յանկարծ դէպի դասականները յետ ոստում մը բրաւ թէ վէպի, թէ թատրոնի եւ թէ միւս մարզերու մէջ, որովհետեւ վերջ ի վերջոյ բոլոր գրողներու մօտ աւելի կամ նուազ իրականութենէն փախչելու փափաքը տիրական է: Բոլոր արուեստագէտներն ալ կը մատնեն զարմանալի պահանջ մը վերադառնալու այնպիսի տարրեր որոնք երեւակայութեան եւ զգայականութեան ստեղծագործ ոգին կը վերակենդանացնեն: Բոլշեւիկներու յեղափոխութիւնը դուրս վտարեց զանոնք հերոսաբար:

Այս տարի Մոսկուայի թատրոնները իրենց խաղացանկը կազմեցին անցեալ տարիներէ տարբեր ուղղութեամբ: Զգալի է դէպի դասական կտորները եղած շրջադարձը: Շէյքսփիրէն վեց կտոր կը խաղան, ինչպէս նաեւ Պալզաքի, Տիքընսի, Սալտիքով Շչետրինի, Պուշկինի, Չեխովի վէպերէն յարմարցուած խաղեր, նոյն իսկ Տիմա – Որդիի «Քամելիազարդ Տիկինը»···

Եթէ Մաքսիմ Կորքի ի պատուի է Մոսկուայի թատերական խաղացանկին մէջ, կարելի չէ զայն համարել պրոլետար գրող: Ան յեղափոխութենէն առաջ արդէն տուած է իր գլուխ գործոցները եւ շատեր զայն կը նկատեն դասական թէ ոգիով եւ թէ ձեւով:

Հապա Տրէտեաքովի, Աֆինէկէնովի, Վիշնէվսքիի, Պոկոդինի եւ ուրիշներու թատերգութիւնները կ'երեւան այս տարի, որոնց նիւթերը խորհրդային տնտեսական, ընկերային եւ բարոյական երեւոյթներ կը շօշափեն: Սակայն այս տարի անոնք անհամեմատ քիչ են եւ ոչ հեռուէն եւ ոչ ալ մօտէն անոնց մէջ չեն ծեծուիր հնգամեայ ծրագիրը կամ բոլշեւիկեան պրոպականտի վերաբերեալ նիւթեր, այլ յաւիտենական մարդուն յաւիտենական կիրքերն ու զգայականութիւնը: Եւ միայն բեմին վրայ չէ այս խորունկ փոփոխութիւնը: Գրական ուրիշ մարզերու մէջ միեւնոյն յատկանշական երեւոյթը կը տեսնուի:

Ի՞նչ է ասոր պատճառը, որու մասին արտայայտուեցաւ նոյնիսկ Փարիզեան բոլշեւիկամէտ շաբաթաթերթ մը եւ ահազանգը հնչեցուց, քննադատելով խորհրդային քննադատները, որոնք պարտադրեցին ռուս գրողներու միակողմանի, գծուած ու ձեւուած արուեստ մը, կապանելով անոնց բնածին թռիչքները:

Պատճառը···, նոյնինքն ենթական, ռուսական զանգուածը, որ արդէն ցըցած է իր տափակցած գլուխը, բայց շատ խաղաղ կերպով: Բոլշեւիկ ամբոխը ուրեմն ընդվզած է Ռուսիոյ մէջ եւ չուզեր կարդալ պրոլետարական գրականութիւնը, գործադուլ է ըրած ու կը ձանձրանայ ունենալով միեւնոյն անհամ եւ անսնունդ կերակուրները:

Չէզոք դիտող մը, Լուի Ֆիշըր, որ մօտէն ծանօթ է ռուսական ներկայ կեանքին, եւ որ Մոսկուայէն գրած է երկար ուսումնասիրութիւն մը, օգոստոսի վերջերը, կ'ըսէ ի միջի այլոց:

— «Խորհրդային տպագրական ճիւղի վարիչները, 1932ի շրջանին տեսան որ ընթերցողները գրեթէ չեն հետաքրքրուիր երկաթի, ածուխի, մեքենաներու եւ հողագործական գործիքներու չոր ու ցամաք պատմութիւններով, որոնք գրուած են ապսպրանքի վրայ, կեղծ իրապաշտի լուսանկարչականութեամբ: Բոլշեւիկեան աշխարհին մանչերն ու աղջիկները յանկարծ պահանջը զգացին, տեսակ մը ինքնաթելադրանքով, հրաշագործ պատմութիւններու, երեւակայական վէպերու, մանաւանդ կիրքերը դրդացնող գիրքերու··· : Տպագրական վարիչները տեղի տուին ընթերցողներուն յանդուգն պահանջին և ներկայիս նոր ձգտում մը կը տեսնուի խորհրդային տպագրական գործերու մէջ: Նոյն իսկ հասուն մարդիկ, իրենց կարգին կը պահանջեն հին ոգիով վէպեր, զզուանք ունին բոլշեւիկեան ընթացիկ արտադրութիւններուն դէմ եւ որպէս զի ռուս պաշտօնական ընտրանին տեղի տայ, փոխվրէժի համար նախապատերազմեան դասական գործեր կը փնտռեն: Հակազդեցութիւնը կատաղի պայքարի մը ձեւը առած է այժմ, եւ թատրոնը առաջինը եղաւ տեղի տուող: Բեմադրիչները գոհացում տալու համար ամբոխին, այս տարուան Մոսկուայի խաղացանկը վերի վայր շրջեցին: Անշուշտ ուրիշ կեդրոններ միեւնոյն օրինակին պիտի հետեւին, իրենց խաղացանկին մեծամասնութիւնը դասական կտորներով ճոխացնելու, մինչեւ որ նոր ոգիով, բոլշեւիկներու համար հին ոգիով – գործեր արտադրուին ազատօրէն եւ գրողները օգտուելով ամբոխին այս յատկանշական փոխակերպումէն, ստեղծագործեն աւելի գեղարուեստական գործեր, աւելի մարդկային արժէքներ որոնց մէջ տեսիլքի եւ իրականութեան համադրութիւնը ըլլայ գեղեցկօրէն վերարտադրուած: Չեմ ըսեր թէ ռուսական յեղափոխութիւնը տաղանդներ չտուաւ: Պրոլետարական գրականութիւնը ունեցաւ որոշ ազդեցութիւն ընդհանուր գրականութեան վրայ, բոլշեւիկները տուին արժէքաւոր վէպեր, թատերգութիւններ եւ մանաւանդ բանաստեղծութիւններ: Չեմ ըսեր որ Սոլոքով, Պիլնեաք, Պլատքով, Ֆատաէվ եւ շատ ուրիշներ չեն կարդացուիր, ընդհակառակն, անոնք ունին տակաւին իրենց խանդավառ յաճախորդները սակայն չենք գիտեր թէ խօսքի, մամուլի ազատութիւն վայելող Ռուսաստանի մէջ որքան պիտի փնտռուէին··: Սակայն այս երիտասարդ գրականութիւնը տիրական դիրք մը չունեցաւ հինին վրայ, աւելի ճիշդը չթարմացուց զայն, ընդհակառակն իրապաշտ դպրոցը որ արուեստի տեսակէտով յղկուած լարեր ունէր անոր վրայ աղմկեցին իրենց պրոլետարական կանչերը:

Պարտուած է ներկայիս պրոլետարական գրականութիւնը, հակառակ իր պաշտօնական հանգամանքին եւ արհեստագիտական լայն միջոցներու: Նոր դարաշրջան մը չէ որ ստեղծեց ան, այլ յեղափոխական սէնֆոնի մը եղաւ, յաղթական համերգ մը որուն նուագը արդէն գրուած էր··· »:

Կ'արժէ մէջ բերել խորհրդային գրող Սոպոլեւի պրպտումներուն արդիւնքը: Այս ուսումնասիրուած գրութիւնը տպուած է «Լիթէրաթուրնայա Կազէթա» գրական թերթին մէջ: Սոպոլեւ քննած է 75 գործարաններու գրադարաններուն տետրակները, մանաւանդ մեծ գործարանի մը որ կը ներկայացնէ արդի ռուսական միջին բանուորութիւնը եւ հանած է հետեւեալ եզրակացութիւնը:

— Դասական գործերը այնքան շատ կը փնտռուին եւ կը կարդացուին որ գրադարաններուն վարիչները ստիպուած են տալ կարդալու նոյնիսկ նախապատերազմեան շրջանէն մնացած գիրքեր, հին ուղղագրութեամբ, որոնք վերցուած են հրապարակէն, յեղափոխութեան ժամանակ: Թոլսթոյի «Յարութիւն»ը վեց ամսուան մէջ քսան անգամ տպուած է, միեւնոյն պահանջը Թուրկենեւի համար: Երբ գործաւոր մը դասական գիրք մը կը վերադարձնէ, ուրիշ բանուոր մը հետը կ'ընկերանայ եւ անմիջապէս զայն կը խնդրէ կարդալու:

Սոպոլեւ նկատել կուտայ թէ ռուս բանուորները չափազանց պահանջը ունին կարդալու այնպիսի գիրքեր որ իրենց ճանչցնէ օտար ժողովուրդներու կեանքը, կը սիրեն նաեւ ոստիկանական՝ արկածախնդրական վէպեր: Հազուադէպ չէ տեսնել հասուն մարդիկ որ իրենց հետ կը տանին Ժիւլ Վէրնի եւ Ֆէնիմօր Քուփըրի գործերը: Տարաշխարհիկ արկածախնդրութեանց եւ ճամբորդի նօթեր շատ կը փնտռուին :

Սոպոլեւ հարցափորձած է գործաւորները, թէ ինչո՞ւ պրոլետարական վէպեր եւ պատմուածքներ չեն կարդար եւ ստացած է հետեւեալ պատասխանը·

— «Երբ, գիրքի մը մէջ շատ կը խօսուի գործարանի մասին, կը ձանձրանանք, հեղինակը կը հետեւի գործարանին ամէն մէկ մասին մէջ, սակայն, այդ հերոսը ուրիշ կեանք մը չունի՞ մեզ պատկերացնելիք, չունի՞ ընտանիք, կին մը, զաւակներ, հանգիստի օրեր, երազներ, ցանկութիւններ, մտերիմ ապրումներ··· :

Բոլշեւիկները կը պարտադրեն իրենց գրողներուն ընկերային որոշ ձգտում, այնպէս որ խորհրդային գրողները իրենց բոլոր ուշադրութիւնը կը դարձնեն բացարձակապէս տնտեսական եւ քաղաքական նիւթերու վրայ եւ գրեթէ չեն հետաքրքրուիր մարդուն անձնական կեանքովը կամ անոր հոգեկան ապրումներովը: Անհատը կը չքանայ հաւաքական կեանքին մէջ, այս կերպ կ'ուզեն արժեցնել իրենց ստացած ամսականները եւ տիրող վարչաձեւին հանդէպ ցոյց կուտան կատարեալ հաւատարմութիւն· վա՜յ երազ տեսնողին···

Սակայն պրոլետարական գրականութիւն մը չստեղծուեցաւ այնպէս, ինչպէս երեւակայեցին խորհրդային նոր կարգուսարքին յեղափոխական պետերը: Երկար ատեն հնգամեայ ծրագիրը եւ հաւաքական տնտեսութիւնը նիւթ հայթայթած են գրեթէ բոլոր պրոլետար գրողներուն, որոնց գործերուն մէջ անձնական կնիքը իրրեւ ստեղծագործութիւն երկրորդական մնացած է, եւ բոլշեւիկ քննադատները մանաւանդ 1929էն 1932էն խիստ քննադատութեան ենթարկեցին բոլոր այն ստեղծագործութիւնները որոնք յաւիտենական հարցերու շուրջ կը դառնան, այսինքն մահուան, սիրոյ, ճակատագրի, անձնական կեանքի եւ հոգեկան յոյզերու:

Խորհրդային քննադատները մասնաւոր ձգտում դրին խստօրէն ձաղկելու, գրական Ֆրէօյտիզմը եւ անոր պատճառած բարոյական անկումը ու տեղը դրին հաւաքապաշտ պրոլետար գրականութիւնը, ուրացան անհատին եսը, այնպէս որ ռուսական վէպին տասնամեակին գրական արտադրութեանց մեծագոյն մասին նիւթը կը դառնար գործարանի եւ ճարտարարուեստական արտադրութեանց շուրջ, ուր ամբոխին հոգին կը միանար եւ կը նոյնանար մեքենաներու յաղթական ժխորին հետ: Ուրեմն գիւղացիական շարժումներ նկարագրող պատմուածքները ուր գիւղացին բնութեան մէջ կ'ըլլար միթիք արարիչ եւ ամենայն ուժը··· Սակայն ընդհանրապէս բոլոր գրուածքներուն մէջ հերոսները անարիւն եւ ապսպրանքի վրայ շինուած տիպարներ են:

Թերեւս գտնուի մեծ տաղանդ մը որ կարենայ կանգնիլ, հեռու պարտադիր ազդեցութիւններէ եւ պաշտօնական դահէկ չունէ, այն հսկայ դիւցազներգութիւնը, այն հոյակապ կոթողը ռուսական բոլշեւիկ յեղափոխութեան ու անոր յաջորդող շրջանին որուն ի լուր, դարեր զգան եւ ապրին աշխարհի մեծագոյն յեղափոխութիւններէն մէկը ու անոր վերելքին եւ շինարար յեղաշրջումին բոլոր երեսները, ուր հողագործական յեղափոխութեան հոյակապ դարաշրջանը արձանացած ըլլայ, ռուս եւ միւս խորհրդային ազգերու պատմութեան այդ ժամանակաշրջանին ճշգրիտ ալեկոծումները պատկերացնէ: Մինչ այդ, ոչ ոք, Ռուսիոյ մէջ, չի փափաքիր իր սովորական տափակ կեանքը անտաղանդ կերպով պանծացնող, անարուեստ գործեր կարդալ:

Լուի Ֆիշըր կը կարծէ թէ խորհրդային գրողները մեծագոյն մասամբ հաւատարիմ եւ համոզուած արուեստագէտներ են, որոնք համայնավար գաղափարականութեամբ լեցուած եւ իրենց ազատութիւնը միայն կապուած ըլլալով է որ չեն յաջողիր հեղինակաւոր եւ մեծարժէք գործեր արտադրել: Հետաքրքրական չեն իրենց ընտրած նիւթերը, կ'ըսէ Ֆիշըր, եթէ ոչ ձեւի եւ խորքի նորութիւններ կան: Խորհրդային ամբոխը, կը շարունակէ Ֆիշըր, պատրաստուած չէ ըմբռնելու տակաւին նորագոյն արուեստի մը նուրբ երանգները:

Սակայն պրոլետարական գրականութիւնը, որպէս արուեստի համադրութիւն չէ յաջողած եւ չի յաջողիր ոչ միայն Ռուսիոյ կամ բոլշեւիկեան երկիրներու, այլեւ ուրիշ որ և է տեղ:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ

ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄ

ooooo

Արեւելքը, այդ արեգնող ու փարթամ օրրանը բոլոր ստեղծուած աստուածներուն՝ հին է, չափազանց հին: Անթիւ քաղաքակրթութիւններ ծնած, զարգացած ու անհետացած են, իրենց՝ մարդոց պէս: Ասոնք, դեռ մարդկային իմացականութեան արշալուսումէն սկսած են նուիրուիլ Առեղծուածներու լուծումին: Ու իրենց ստեղծած աստուածները ուրիշ բան չեն, քան յուշարձանները մտքի ամուլ ճիգերուն ու մարդկային յուսահատ անզօրութեան: Բայց եւ այնպէս անոնց յամառ, համբերատար ու մոլեռանդ քննութիւնները՝ դարերու հոլովումին համընթաց, տուած են իրենց արդասիքները, որոշ կարելիութիւններ ու ճանաչողութիւններ, որոնք փաքիրական գաղտնի գիտութիւնը կը կազմեն: Ծիծաղելի է, որ մարդ իր մտքերու տարածութիւնը, որպէս չափ ու սահման ընդունի տիեզերքի ճանաչողութեան:

Ինչպէս նաեւ ծիծաղելի է, եթէ մէկը հերքէ այն բոլորը, ինչ որ չի կրնար հասկնալ կամ ըմբռնել:

Արեւելքի մէջ աստղագէտները ժամանակին կը կարդային մարդոց ճակատագիրը, այս հեռաւոր աստղերը հարցաքննելով: Դարձեալ Արեւելքը, մի՛շտ Արեւելքը: Ու տարօրինակ չէ՞ միթէ, երբ Արեւելքի մոգական ու փաքիրական գիտութիւնները Արեւմուտքէն ծաղրուելէն վերջ, այսօր նոյն Արեւմուտքի բարձրագոյն գիտուններու կողմէ վաւերացման շրջան մըն են սկսեր:

Եւ սակայն ինչ ալ որ ծածկուած ըլլայ Առեղծուածներու ետեւը, անողոք ու անհերքելի փաստը կայ ու կը մնայ թէ՝ մենք մահկանացու ենք ու մահը կայ, ու դեռ ոչ ոք է լուծած անոր Առեղծուածը: Եւ որովհետեւ ան նոր խաւար մըն է, խաւարներով շրջապատուած՝ մեր մտքին ու ըմբռնողութեան ուղղակի խօսողը այն իրողութիւնն է թէ մահը կայ եւ յաւիտենական է, գոնէ մեր ներկայ կեանքի ու կերպարանքին համար ու ամենեւին վերադարձ չկայ:

Հ. Հայնէ այս բնական վախճանի յարակայ տրամութիւնը մարդուս մէջ հրաշագեղօրէն յաւերժացուցած է իր աննման Լօրիլէյ–ով.—

Ես չեմ գիտեր թէ ի՞նչ իմաստ ունի,
Որ ես տըխուր եմ ու տըրտում այսքա՛ն,
Զրոյց մը հասած դարերէն նախնի·
Արթուն է մըտքիս մէջ ամէն վայրկեան:

Իսկ ասկէ հազար տարիներ առաջ, արաբական դաժան անապատներու կոյր բանաստեղծ Էպուլ – Ալա – Էլ – Մուարին, դարվինականութիւնը իր հետեւեալ խօսքերով մարգարէանալէ յետոյ՝ «Այն էակը, որ իր գործերով տիեզերքը զարմացուց, անշարժ նիւթէն կեանք առած արարած մըն է», կ'երգէ՝

Մենք խընդացինք, մեր խընդումին
կուրութիւնն էր պատճառը յար,
Հողի բոլոր գոյացութիւնք, որք լային կ'ըլլար յարմար,
Սա անկայուն ժամանակը մեզ կը
փըշրէ ապակու պէս,
Իսկ ապակին նորոգելն ու վերապըրցնելն է անհնար»:

Թէ կեսարական զօրութիւնն անգամ անզօր է մահուան դէմ, Շէյքսփիրը իր Համլէթի բերնով ամէնէն ուժեղ արտայայտութիւն է ունեցած.—

Կեսարն է մեռած ու շաղախ դարձած,
Ծակ մըն է խըցեր խիստ հիւսիսին դէմ,
Ա՛յն հողը, ուրկէ աշխարհն էր սարսած՝
Պատ մըն է ծեփեր բուք – բորանին դէմ:

Ունայնութիւն ունայնութեանց, ամենայն ինչ ընդունայն է, ահա ձեզի նաեւ իմաստուն Սողոմոնի մեծ հառաչանքը:

Լի – Թայ – Փօ, չին հռչակաւոր բանաստեղծը, կ'երգէ մօտ տասներեք դար առաջ՝ իր Սու – Թայի Աւերակները բանաստեղծութեան մէջ.—

Աւերակներում մէջ նախ պալատի,
Մացառ ու տատասկ բուսեր են հիմի,
Սի – Քեանկի լուսինն է լոկ պարունին,
Որ օտարոտի ձեւեր առնելով՝
Լուռ սրահներու միջով կը սահի,
Ա՛յն սրահներում, ուր կը սահէին
Սիգաճեմ կանայք, այնքա՛ն գեղանի:

Գեղանի՜ կանայք··· Իրօք ոճիր է երիտասարդ կեանքը մարելը, գեղեցիկը ուժի կամ հանճարի հսկան, անմեղ մանկիկը պատանքել ու գեղեցիկ մարդկութիւնը իր բարերար անդամէն եւ սակայն, ոճիրներուն ոճիրն է մահացնել գեղանի կինը: Գեղեցկութիւնը

կեդրոնական ուժն է տիեզերական բոլոր ուժերուն: Ան իր մէջ կը խտացնէ բոլոր ուժերը, Աստուած մըն է: Եւ սակայն մահը խնայում չունի: Ու Խայեամ կ'աղաղակէ.

Անգամ մը որ մասունքն իրար հետ
   Եփուած են կազմած բաժակ,
Հըն՞չ էր որ գինով մ'անգամ թոյլ
   տար փշրել զայն ոտքին տակ:
Այնքա՜ն սիրուն գլուխ ու ձեռք ու
   մարմնական մասեր փարթամ:
Ո՞ր Մեծ Սէրն է ձեւ կոչող, ո՞ր խոր
   Քէն է ջնջող համակ:

Խորասուզուեցէք պահ մը մեր Մոլորակի պատմութեան մէջ: Իջէք մինչեւ խաւարոտչին յատակները մարդկային ցեղի երեւման, ու աղջամուղջներէն գերեզման առ գերեզման վեր բարձրացէք մինչեւ մեր արեւական ներկան: Ոգեկոչելով կարաւանեցէք, չարք առ չարք մարդկային ցեղի բոլոր փոշիացած դիւցազնները, իրենց Շամիրամներով ու Կղէոպատրաներով, Սարայի Թագուհիներով ու այս բոլոր պերճաղիճներով, որոնց ամենադեղանին այն Աթենուհին, որու դատապարտութեան մէջոցին, փաստաբանը ծիծերը մերկացնելով՝ յաջողեցաւ անպարտ արփակել տալ, հասէք Նինոնն ու Լանքլօն, Մարիա Անթուանէն ու անտէր անտիրական Ալֆօնսին Փըլէսին, վերջէն Մարի Տիփլէսի վարձած, կամ այլ անունով Քամելիաքարդ Տիկինը, ու դեռ եթէ կ'ուզէք յաւելցէք քիչ մը, Սպանիոյ, մասնաւորաբար Կրընատայի գերեզմաններուն շուրջ, ուր աշխարհի ամէնէն գեղանի կիները ապրած են ու դեռ կ'ապրին այսօր ալ... ու ըսէք, սա ի՞նչ ոճիր է... Ու տակաւին սա մեր աննշան Մոլորակի պատմութիւնը, հապա մեր միւս Մոլորակներունը, հապա ուրիշ համաստեղութիւնները, իրենց միլիոնաւոր Մոլորակներով ու գեղուհիներու գերեզմաններով... Եւ դեռ սա մեր տեսանելի Տիեզերքինը, հապա ուրիշ Տիեզերքներունը, որոնք զուգահեռաբար կը տարածուին մերինին վրայ... Շատ հեռուն գացինք...

Եւ սակայն Տիեզերքներու Մոլորակներուն պատկերասրահները ոչինչ կորսնցուցած են եւ ոչինչ կը կորսնցնեն... Ծննդոցը գերեզմաններու վրայ կը շարէ իր գեղեցկութիւնները, աւելի նորին, աւելի փարթամ: Ցիշենք մեր Մեծ Սայեաթ Նովան.—

Քանի կ'ուզէ քամին փչէ,
Ծովեմէն ասազ չի պակսի,
Ինչ կու պակսի, քեզ կու պակսի,
Մէնլիսէմէն սազ չի պակսի:

Ու ճիշդ հոս է, որ անմահ եւ անզուգական Խայեամը անգամ մը եւս կ'արժեւորուի: Խորապէս թափանցած այս դառն ու դաժան ճշմարտութեան, արիաբար կ'ուզէ եւ կը հրաւիրէ ապրիլ տրուած կեանքին վայրկեանները, թէկուզ կարճ եւ անցաւոր:

Ճիշդ է թէ կեանքը մեր Մոլորակին վրայ կը սկսի անմահութեամբ: Լոյսն է մեր նախածնողքը, կէս բոյս, կէս կենդանի: Եւ Լոյսը անմահ է: Միաբջիջ գոյացութիւն մը, որ ժամանակի ընթացքին՝ մէջքին վրայ սեւ գիծ մը երեւան բերելով՝ կը բաժնըւի երկուքի: Ու այսպէս անվերջ: Ակէր չի մեռնիր, այլ եթէ աղէտը իր հիւսուածքը քայքայէն եւ կամ մէկը դիտմամբ ճզմէ, այն ատեն կ'ոչնչանայ: Մահը եկած է զուգաւորման հետ, եւ դարձեալ Հայնէն է որ կ'աղաղակէ.

Պըլպուլն երգեց.— Ով Ըսփիընքս,
Ո՛վ Սէր, ի՞նչ միտք ունի որ՝
Մտիուան տանջանք կը խառնես
Երանութեանցըդ բոլոր...

Թողունք անթափանցելի խորհրդաւորութեան մէջ պարուրուած Մահը: Խայեամ կը խրատէ չզբաղիլ ապառնիով: Ըլլալիքը պիտի ըլլայ, առանց մեր կարծիքն առնելու: Ու այս ըլլալիքի մասին շատ աւելի տուեալներ կան լաւատես ըլլալու, քան յոռետես: Արդ, խելացի է, յանձնել ապառնին ճակատագրական լինելութեանց եւ ամբողջովին վերադառնալ ներկայ, բաբախող կեանքին ու զայն վայելել, որքան որ հնար է:

Այս աշխարհէն վերջ, մահուան շէմքին, ինչ կ'ուզէ թող սպասէ մեզի, միայն չմոռնանք վայելքը, գիտակցելով հանդերձ թէ ուրիշ անգամ ալ չպիտի ունենանք: Ու Խայեամ կ'երգէ թիւ 627 քառեակով.—

Արշալոյսի հուրքին ձօնէ՛, կակաչի
   պէս բաժակըդ հուր,
Աղջըկան մը ծըպտին ձօնէ՛, իր բեր-
   նին պէս բաժակըդ նուռ
Խըմէ՛, հըպարտ ասպետին պէս, ան-
   գոսնելով թէ մահը կայ,
Որ բըռունցքով պիտի շըրջէ քե՛զ ու
   բանայ հողիդ սեւ դուռ:

ԱՐԱՄ ՎՏԱՐԱՆԴԻ

ՆՈՐԱԾԻՆ ՅԻՍՈՒՍԻՆ

»»»·«««

Երկի՛նք մարդացած,
Քեզ կը բերեմ վիշտս ընծայի փոխան,
Սի՛րտս է ամպամած,
Ուր իղձեր կ'այրին, յոյսե՛ր կը մըխան:

Սիրո՛յ սերմնացան,
Մըսուր մը անշուք դուն գէթ ունեցար,
Ես հալածական
Զըտեսա՛յ օրրան, չունեցա՛յ դադար:

Գթութեա՛ն քընար,
Մօտ էր գողգոթան քու խաչին դըժնեայ,
Մինչ ես հեւասպառ
Դարեր քալեցի՝ անոր չըհասա՛յ:

Քարո՛զ մեղրածոր,
Քու ծով ցաւին քով դուն մա՛յր մ'ունեցար,
Խաչիս հետ աքսոր՝
Ես մեծցա՛յ որբուկ եւ անմըխիթա՛ր:

Ներո՛ղ անպատում,
Լոկ Կայիափա մը խաչըդ նիւթեց,
Զիս արիւնախում
Աշխա՛րհն հալածեց ու սիրտըս խայթե՛ց:

Խորհո՛ւրդ տեսլահար,
Քու աքսորին մէջ երկինք քեզ հետ էր,
Մինակ ու մոլա՛ր
Ցուպըս չունեցաւ եւ ո՛չ մի ընկեր:

Լոյսի՛ զէն ու զոհ,
Ափդ ու ներբաներդ միայն գամեցին,
Դահիճներ անխոհ
Իմ մէն մի հիւլէ՛ն խաչը հանեցին:

Խորհո՛ւրդի նըշխար,
Թէ ի՛նչ պիտ՝ ըլլար դուն գէթ գիտէիր
Ես շըփոթահար
Դաժան մութին մէջ լացի՛ դառնալիր:

Հոգիի՛ լուսար,
Թէ դաւն հարուածեց, լոյսն ալ պաշտե՛ց քեզ,
Ես ունեցա՛յ յար
Միայն ժանտ ոխեր բորբենիի՛ պէս:

Խարազանուա՛ծ լոյս,
Դուն ամէն տարի ծափ ու ծին ունիս,
Իմ ծընած օրէն գամուա՛ծ եմ խաչիս:
Այլ մինչ ես անյոյս

ԱՐՏԱՇԷՍ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՎԷԺԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը հետեւեալ կոնդակը ուղղած է գաղութներու ազգ. իշխանութեանց, Նոյեմբեր 12 թուականով եւ 1341 թուահամարով.—

Խորէն ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի եւ անհասանելի կամօքն Աստուծոյ Եպիսկոպոսապետ եւ կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, ծայրագոյն Պատրիարք համազգական նախամեծար Աթոռոյ Արարատեան Առաքելական Մայր եկեղեցւոյ Սրբոյ կաթուղիկէ Էջմիածնի, Առաջնորդաց մերոց եւ հոգեւոր պաշտօնէից, երեսփոխանական ժողովոց, կեդրոնական եւ գաւառական վարչութեանց եւ ամենայն հաւատացելոց ի վիճակս Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ, որք յԵւրոպա, յԱմերիկա, յԵգիպտոս, ի Պարսկաստան, յԻրաք եւ յայլուր շնորհք, սէր և խաղաղութիւն Տեառն եւ ողջոյն հայրապետական եւ օրհնութիւն:

Նախ որպէս նախանդամ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդոյ եւ այժմ որպէս ընտրեալ հայրապետ եւ գլուխ Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ, ի քանի մի ամաց հետէ տեսանեմք զայնպիսի տխուր երեւոյթս իրադարձութեանց ի վիճակս արտասահմանեան Հայոց, որք համակեն զսիրտ մեր եւ զհոգի վշտօք եւ տրտմութեամբ: Գրեա թէ յամենայն վիճակս մեր ի սփիւռս՝ տեսանեմք բարձրացուցեալ զգլուխ իւր հոգի երկպառակութեան եւ կուսակցական վատթարագոյն պայքարաց, բաժանելով յերկուս ժողովուրդ մեր եւ գործադրելով հակառակ միմեանց զայնպիսի արարս, որք վնասակարք են եւ բեկանեն զմիութ եւ զպատիւ ազգի մերոյ յաչս օտար ազգաց, յորոց մէջի բնակեալ կան: Ի կրից մղեալ, պղտորեալ եւ անյատակ մտօք կատարին դէպք եւ արարք, որք չեն վայել երբեք քաղաքակիրթ եւ յառաջադէմ ազգաց, որպիսիք են սպանութիւնք, ծեծք եւ անպատուութիւնք ուղղեալք ոչ միայն ընդդէմ աշխարհականաց, այլ եւ սրբազնագործ պաշտօնէից:

Տխուր երեւոյթք այսպիսիք յաճախեալ եւ հասեալ յաստիճան այլանդակութեան, մանաւանդ ի վերջին ժամանակս ընդ պատրուակաւ գործադրութեան եռագոյնն դրօշի: Ունելով ի յարգի որպէս գլխաւոր պատմական անցից եւ փառաց, անտեղի է հրահրել զկիրս յանուն նորա, եւ բաժանել զազգս մեր յերկուս բանակս, որք որպէս թշնամիս եւ հակառակորդ, ընդդէմ միմեանց կան. մինչ զի ոմանք ի պետութեանց ստիպեալ եղեն արգելուլ զգործադրութիւն նորա, որպէս զխռովութեանն պատճառ:

Արտայայտութիւնք յախուռն կրից կերպաւորեալ ի գործողութիւնս բռնութեան, անուանարկութեան եւ խռովութեան յարուցանեն զեզջ եւ զապաշաւանս ի բազում ազգայինս մեր, հեռու մղելով զնոսա ի գործակցութենէ ազգաշինութեան, եւ պարթուցանեն զարհամարհանս եւ զատելութիւն ի մէջ օտարաց վասն անհամբոյր արարմանց:

Հատուածք մեր ի գաղթավայրս՝ ի հետեւանս այդպիսի հակամարտութեանց եւ երկպառակութեանց առաւել եւ առաւել տրոհին ի մասունս, վանելով յինքեանց զհոգի համերաշխութեան եւ փոխադարձ զիջողութեան, եւ որպէս թշնամիք զմիմեամբք եյանելով, վերածեն զկեանս իւրեանց յիսկական խառնակութիւն Բաբելոնեան, կորուսանելով զունակութիւն իմանալոյ զլեզուս միմեանց ի համագործակցութիւն, ի մասնաւոր եւ ի բարոյական յառաջդիմութիւն ընդհանրութեան: Հարուածք, զորս ընկալաւ ժողովուրդ մեր ի հետեւանս ահաւոր պատերազմին՝ շարունակին եւ այժմ գալ ի վերայ նորա ի գաղթավայրս, ի ձեռն երկպառակութեան եւ անկոպար կուսակցական խռովութեանց ջլատելով զկարողութիւն նորա ի բուժումն վիրաց եւ ի յառաջդիմութիւն կենաց յօտար սահմանս: Ծառ ճղակոտոր կարօտի խնամոց եւ հոգատարութեան եւ չկարէ դիմանալ նորանոր հարուածոց:

Այսու Հայրապետական Կոնդակաւ Մերով, որպէս Հայր հաւատացելոց եւ Գլուխ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ, յորդորեմք զամենեսին ի զգաստութիւն եւ ի խաղաղ գործակցութիւն: Հաւատամք եւ հիմունք յառաջադէմ գոյութեան եւ պահպանութեան Ազգիս ի սփիւռս ի միութեան է միայն, զի անմիութիւն ծնող է չարեաց ըստ քաղցրախօս մատենագրին, որպէս եւ ի կեանս ձեր տեսանեմք:

Պատուիրեմք ամենայն առաջնորդաց եւ հոգեւոր պաշտօնէից արտասահմանեան Վիճակաց Մերոց եւ յորդորեմք զԵրեսփոխանական Ժողովս, զԿեդրոնական եւ զԳաւառական Վարչութիւնս հեռու մնալ ի կուսակցական եւ քաղաքական պայքարաց, չգործածել զդրօշս եւ կամ զայլ ինչ նշանակ, որք ունին զնոյթ քաղաքական. զի Եկեղեցին եւ Վարչական հաստատութիւնք նորա չեն ասպարէզ քաղաքական եւ կուսակցական պայքարաց, այլ հոգեւոր շինութեան եւ խաղաղութեան: Որդեակք իմ սիրելիք, ի մի գումարեցէք զամենայն կարողութիւնս ժողովրդեան մերոյ ի շինութիւն եւ ի բարգաւաճումն դպրոցաց, աստուածահաճոյ հաստատութեանց, մայրենի լեզուի, ի ծաղկումն գրականութեան եւ ի պայծառութիւն Եկեղեցւոյ, զի սոքա են առհաւատչեայքն ապացոյցք գիտակցական միութեան եւ պահպանութեան Ազգիս՝ ի մէջ հեռաւոր եւ այլալեզու ժողովրդոց:

Պատուիրեմք Առաջնորդաց Մերոց ոչ միայն ընթեռնուլ զշրջաբերական Կոնդակս զայս յամենայն յեկեղեցիս եւ յաղօթատունս, որք ընդ իշխանութեամբ իւրեանց են, այլ եւ ի սոյն միտս քարոզել յունկն հաւատացելոց, եւ զնոյնն առնել պատուիրել ամենայն հոգեւորականաց, զուն գործելով բառնալ զվնասակար կրճիմն երկպառակութեան ի միջոյ:

Մաղթեմք, զի Հոգի Աստուծոյ, որ ի խաղաղութեան միայն երեւի, եւ ոչ յամպրոպս եւ ի փոթորիկս ըստ Գրոց, հանգիցէ ի վերայ ձեր եւ ի վերայ ամենայն հոգեւոր զաւակաց Մերոց ի սփիւռս: Ամէն:

ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
Ամենայն Հայոց

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԿՐՕՆՔ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

— o —

Հանրի Փանսա վերջերս հրատարակեց գիրք մը այս խորագրով: Եւ կ'ուսումնասիրէ պատմութիւնը բարքերու եւ հոգիներու հիւանդագին տագնապներուն, որոնք ԺԷ. եւ ԺԸ. դարերուն, պատահեցան Եւրոպայի մէջ: Բարքերու եւ հոգիներու այդ տարօրինակ տագնապը, իրականին մէջ, կրօնական գոյնով համաճարակային անհաւասարակշռութիւն մըն էր: Ամբողջ շրջաններ վարակուած էին այդ կրօնական խենթութեամբ, որ աւելի եւս բարդացաւ՝ երբ մոգութեան եւ կախարդութեան դէպքերն ալ եկան աւելի եւս խանգարելու հոգիներու խաղաղութիւնը:

Անմիջապէս ստեղծուեցան դատարաններ, որոնք սկսան քննել տագնապէն տարուածները: Ոմանք ողջ ողջ այրուեցան իբրեւ կախարդներ,— այսպէս Իւրպէն Կրանտիէ խարոյկի վրայ այրուեցաւ 1634ին, Լուտէօնի մէջ, աբբայ Տէլօս գլխատուեցաւ 1624ին, Օքսէրի մէջ, Կալիկայի գլխատուեցաւ 1617ին: Ասոնք ամբաստանուած էին թէ չար ոգիներ կը կրեն:

Փանսա յետոյ կ'ուսումնասիրէ խաղաղապաշտութեան (quiétisme) հետեւորդներու սանձարձակութիւնները,—այս վարդապետութեան հետեւորդները կ'ընդունէին, որ երբ մարդկային հոգին սրբացած եւ կատարելութեան է հասած, այլ եւս պէտք չէ խորհիլ մարմնոյ փրկութեան համար: Ու կարելի է ենթադրել թէ այս խաղաղապաշտները ի՛նչ զայթակղութիւններ կրնային ընել, սանձարձակ կերպով, լպիրշ եւ անառակ:

Փանսա կը խորհի թէ բոլոր այս բարքերը Եւրոպա բերուած էին, ճիզուիթներու կողմէ, Արեւելքէն: Ոմանք ալ այդ երեւոյթներուն պատասխանատուութիւնը կը վերագրեն Լուդովիկոս ԺԴ.ի:

Ի վերջոյ Փանսա պահ մը կ'աշխատի քննել եւ հասկնալ թէ նման դէպքերու կրկնութեան պայման գոյութիւն ունի՞ ներկայիս: Ժողովուրդներու հոգեկան վիճակը ենթակայ ըլլալով տարօրինակ զարգացման մը, կարելի չէ երբեք ըսել թէ բանականութիւնը կրնայ, որ եւ է ժամանակ, արգիլել որ հաւատքը նման տագնապներ չստեղծէ,— մարդկային ուղեղը փափուկ գործարան մըն է, կրնայ անակնկալ վիճակներ պարզել որ եւ է դարու մէջ:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏՕՆԵՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

oooo

Ֆրանսական գաւառներուն մէջ, Ծնունդը կը տօնուի աւանդական հին ձեւով մը:

Թատերական ձեւով, կը կրկնուի Քրիստոսի Ծննդեան ամբողջ պատմութիւնը, եղանակ մը, որ կը յիշեցնէ կրօնական թատրոնները (mystères):

Ահա թէ ինչպէս տօնուեցաւ Ծնունդը այս տարի, Ալլօշի մէջ:

Կէս գիշերին, գիւղին ետեւէն, բլուրի մը վրայէն կը լսուի որսորդական փողի ձայն: Քիչ յետոյ, մանաւոր յարդարանքով մը պատրաստըւած մսուրին մէջէն, եկեղեցիին մօտ, կը լսուի ձայն մը, որ կը կանչէ հովիւներուն: Հրեշտակն է որ կ'արթնցնէ հովիւները եւ աւետիս կուտայ: Հովիւ մը կը պատասխանէ եւ ահա հովիւները կ'իջնեն բլուրն ի վար,— ամբողջ ճամբան լուսազարդուած է արդէն: Հովիւները հագած են ոչխարի մորթ: Հովուապետը գրկած է աղուոր գառնուկ մը, որ կը մայէ: Հովիւները կը կրեն պտուղի կալոցներ եւ այլ նուէրներ: Անոնց առջեւէն, հրեշտակներու պէս, ճերմակ հագած փոքրիկ աղջնակներ: Թափօրին ետեւէն սայլակ մը, զոր կը քաշէ խոյ մը, կրկակին՝ պատմուճան մը, վրան ոսկեղէն յարդի չիւղեր գծուած: Կը լսուին սրինգի եւ թմբուկի ձայներ, մինչ թափօրը կը յառաջանայ շարականներ երգելով: Այսպէս կը մտնեն եկեղեցի: Քահանան գլուխ մը Աւետարան կը կարդայ եւ թափօրը նորէն կը մեկնի, այս անգամ դէպի մսուր: Ամբողջ ժողովուրդը կը շրջապատէ մսուրը, ուր կը քնանայ Յիսուս: Հովիւները կը յանձնեն նուէրները, խոնարհութիւն կ'ընեն, կը քաշուին, յետոյ քահանան քարոզ մը կը խօսի, ու ժողովուրդը կը մեկնի աւետիս երգելով, գաւառական բառերով ու եղանակով:

ՍԻՐՏ ՈՒՆԻ՞ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

oooo

Յաճախ առած ենք արձագանգը այն քննութիւններուն, որ կը կատարուին նոր սերունդին մէջ՝ ճշդելու համար զգայնութեան անոր աստիճանը: Սովորութիւն դարձաւ ըսել թէ նոր սերունդը սիրտ չունի, ոմանք կ'ըսէին թէ նոր սերունդին սիրտը կը գտնուի աջ կողմը, այս ակնարկով ուզելով հասկցնել թէ նոր սերունդը տարուած է բոլորովին տարբեր զգացումներով, — սէր դրամի եւ մարզախաղերու: Էնթրանսիժանի աշխատակիցը հարցարան մը բացած է այս մասին եւ դիմած երիտասարդ գրողներու, արուեստագէտներու եւ մարզիկներու:

Իրէն Նէմիրովսկի, Ռուսիայէն գաղթած այս հրէուհին, որ համբաւ շինեց վերջերս իր վէպերով, կը պատասխանէ.—

Բոլոր սերունդներն ալ իրարու կը նմանին, բոլորն ալ ունեցած են միայն երկու հոգ,— անօթութիւն եւ սէր:

Երբ ժամանակը դաժան չէ ապրելու տեսակէտով, զգայնութիւնն է որ կը գերիշխէ,— բոլորը կը նաւարկեն սիրոյ ալիքներուն վրայ: Իսկ երբ ժամանակը դաժան է եւ ապրիլը դժուար բոլորը կը մտածեն միայն անօթութեան մասին: Իմ կարծիքով, զգայնութիւնը մեռած չէ արդի երիտասարդութեան մէջ, սիրտը կը քնանայ, թերեւս արթննայ շուտով: Այժմ դարաշրջանը անօթի է:

Ժոզէֆ Տէլթէյ, այս տարօրինակ գրողը, հեռագրով կը պատասխանէ Թուլոնէն.—

Սիրտը մեռած չէ, արթուն է սերունդին զգայնութիւնը: Սակայն փոխանակ սերունդը զգայուն երեւնալու միայն հանդէպ հաւերուն, զգայուն է նաեւ հանդէպ արծիւներուն:

Մարսէլ Էմէ կը պատասխանէ.—

Չեմ հաւատար որ նոր սերունդը վարակուած ըլլայ դրամապաշտութեամբ: Հաւանական է, սակայն, որ մարզախաղերու սէրը կը տիրապետէ: Այսուհանդերձ մարզախաղերու սէրը երբեք չի նուազեցներ զգայնութիւնը: Սիրային անձնասպանութիւնները հաղուադէպ պարագաներ չեն արդի երիտասարդութեան մէջ:

ՄՏԵՐՄԻԿ ՑՈՒՇԵՐ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՅԱՐՄՆԻՔԸ

Բնագաւառը հայ աւանդութիւններու թանգարանն է:

Ամէն անոնք, որ յանդգնած են այդ սրբազան աւանդութիւններուն դէմ ծառանալ, իրենց դէմ գտած են ընդվզող հաւաքականութեան բռունցքը:

Սեբաստիան իր բազմահազար հայութիւնովը, ճարտար, աշխատասէր, վերաշինող, մտացի եւ հեռեւողական, թէեւ խիստ աւանդապահ՝ միշտ հայ վերածնունդին բերած է իր պատուաւոր մասնակցութիւնը, զոհաբերութեան բաժինը:

Գնահատումը՝ արդար է եւ տեղին Սեւ Հողերու հայութեան համար:

Սեբաստացիները՝ վանքերու, եկեղեցիներու, սրբավայրերու, ժամագիրքերու, սրբածոյան խորաններու ծնրադիր եւ ծէսերուն հետ, հիւսած են, դրոշմած, յայտնագրած, հայ հոգիին եւ սրտին մարմնչումները դէպի ազատագրում, դէպի համայնական վերածնունդ:

Հայ նիրաշխարհը կարելի եղած է տեսնել, թափանցել ու ապրիլ միայն բնագաւառին մէջ, հայութեան դիրկը:

×

Մօտ 24 տարիներ առաջ, գարնանամուտի գեղեցիկ ու արեւաշատ օր մը, Սեբաստիոյ ժողովուրդը փոթորկած էր: Ջղագրգիռ վիճակ մը համակած էր բնիկները, եւ բաժնած երկու պայքարող կողմերու:

Աւանդամոլները, ռամիկները, եւ տղաները պայքար յայտարարած էին մտաւորականներուն դէմ, «ճահիլ»ներուն, տիրացուներուն, վարժապետներուն...

Աւանդամոլներու բերդերէն կրակ ու քար կը տեղար:

Առաջնորդ, Առաջնորդարան, դպրոց, դպրոցականներ, վաճառականներ, արհեստաւորներ, շուկան, տունը, սրճարանները, ամէն տեղ մէկ նիւթ, մէկ դէպքի շուրջ կը խօսուէր:

— Վարուժանը սիրած է իր աշակերտուհին,— օրրանէն նշանուած Արաքսին Մ.ին հետ կնութեան կ'առնէ,— կը քանդէ ուրիշին տունը, կը բաժնէ իրարմէ սիրող երկու սիրտեր, — ինքը կաթոլիկ, աղջիկը լուսաւորչական, առասպելական է, ամօթ է, չըլլար, հայ եկեղեցին չընդունիր:

Կամ,— սէրը ազատ է, ինչո՞ւ չըլլար: Ահա ինչ որ կը լսուէր ամէն քայլափոխի, ամէն շրթունքէ, ամէն անկիւնէ, կցկտուր, անշաղկապ:

Ի՞նչ էր պատահած...

×

Օսմ. Սահմանադրութեան նախօրեակին, հազիւ Եւրոպայէն դարձած Պոլիս, աննման ու պերճախօս Վարուժանին համբաւը, կայծակի արագութեամբ կը հասնի հայութեան բոլոր խաւերուն, կը դառնայ ցեղին սեփականութիւնը: Բանաստեղծ Վարուժանին երգերը իրեն կը կապեն հայ ժողովուրդին սիրտն ու սէրը ամէն երկինքի տակ:

Սեբաստիոյ գաւառական Ուսում. Խորհուրդը, ցնծագին ու հպարտ, կ'որոշէ Դանիէլ Վարուժանը հրաւիրել Ազգ. Կեդրոնական վարժարանի փոխ — տնօրէնութեան պաշտօնին, անոր խնամքին ու տաղանդին յանձնելով հայերէն լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւնը:

Վարուժան՝ իր ալեւոր ծնողքին, իր հայրենական գիւղին ու հողին, ծննդավայրի ջուրին ու բոյրին կարօտէն վառ, կ'ընդունի հրաւէրը, եւ կը փութայ Սեբաստիա, ապագայ սերունդին հոգիին մէջ՝ վառելու համար իր տաղանդին կայծերը, կաթեցնելու համար կաթիլ մը լոյս եւ արեւ:

Հազիւ հասած, կը ստեղծէ իր շուրջը մտաւորականներէ, իր Ցեղին Սիրտին ծանօթներէն կազմուած մտերմիկ շրջանակ մը, համակրողներու եւ հիացողներու փոքրաթիւ խումբ մը:

Վարուժանասէրներու, վարուժանապաշտներու թիւը սակայն կը բազմանայ, դպրոցէն ներս – աշակերտներուն վրայ իր ունեցած եւ ներգործած դաստիարակչական բարոյականով, իսկ դպրոցէն դուրս, իր դասախօսութիւններով՝ Ազգային Լսարանի բեմէն հազարաւորներու ներկայութեան, իր բոցավառ, կախարդական ու մարգարտաշար ոսկեհունչ լեզուով, համեմուած Ալիշանեան շունչով:

Վարուժանը քանի մը ամսուան մէջ իր անուան շուրջ ստեղծեց առասպելական ժողովրդականութիւն, աննման եւ անբացատրելի հմայք անխտիր բոլորին կողմէն եւ բոլորին համար:

Իր կուսակցութեան մը պատկանիլը, արգելք մը չէր որ գաղափարական հակառակորդներն անգամ իր ներկայութենէն չակնածէին, իր վեհոգի բնաւորութեան եւ հուժկու խօսքին անյուր մնային:

Իր վերամբարձ, խիտ մազերով եւ միշտ սանտրուն գլուխը, խորաթափանց աչքերը, արձանավայել կեցուածքը, ոսկերերան լեզուն, ամէն գոհունակութիւն կը փնտռէին չափազանց համեստութեան մէջ: Վարուժանի ֆիզիքական կազմը թէեւ համաչափ, սակայն իր երգերուն եւ իր ապրումներուն չհամապատասխանելու չափ փոքր էր, վտիտ:

Բարեկամ էր չքաւորին, որբին, անտէրին, անկարողին, տգէտին ու գիտնականին: Հայ ցեղն իրեն համար դասակարգ չունէր:

Հայ ժողովուրդին, իրեններուն մէջ ապրիլը, իր բաղձանքներուն, հըրաշքներուն, սէրերուն եւ երգերուն գերագոյն ներշնչումն էր, երջանկութիւնը:

Վիքթոր Հիւկօ կենդանիներուն մէջ էշը ընտրած է, եւ խիստ յաճախ խօսած ու գրած էր անոր մասին: Վարուժանն ալ էշը կը սիրէր, եւ իր ճամբորդութիւնը քաղաքէն գիւղ օրական երկու անգամ էշով կ'ընէր:

Հայրենի տան մսուրին առջեւ մեծցած, ալեւոր մօր խնամքին ու գուրգուրանքին ենթակայ միշտ, այդ բարի էշուկը — իր բառերով — ամէն իրիկուն զինքը կ'առաջնորդէր գիւղի ճամբով՝ բացաստաններուն, այգիներուն, զով զեփիւռին ու բնութեան գեղեցկութիւններուն, որոնց մէջ իր պրպտող աչքերը կը գտնէին արուեստի նկարներ, անծայր հորիզոններ, եւ հոգին՝ գինարբուքը կ'ապրէր իր նոր տաղերուն, իր նոր երգերուն, բոլորն ալ հիւսուած՝ հայրենիքի կարօտէն, հայ հոգիին ցաւէն ու ցնծութենէն, պայքարէն ու արիւնէն, արցունքէն, աղօթքէն ու անէծքէն դրկախառն ու ներդաշնակ: Այդ մենաւոր, բարի էշուկին մէջքին վրայ բազմած, ճամբորդութիւններու ընթացքին է որ մշակներու, ցորեանի դէզերու, ցոլարձակ լուսիններու, հողին պորտը ակօսող արօրներու, մանգաղուած արտերու, արինոտ վերջալոյսներու, իրեւրայաջորդ, շաղկապուն, դիւթող ու գերեվարող բազմերանգ պատկերներու յղացումը կը նշմարէր, հոգիին մէջ տողաչարելով, կեանք տալով կը պատրաստէր ապագայ Հացին Երգը, որ աւա՜ղ, չկրցաւ ամբողջացած ու պսակադիր յանձնել իր պաշտած ցեղին:

(1)   ԼԵՒՈՆ ԼԱՆԻՍ

Տէր եւ Տիկ. Սերովբէ Պախթիյարեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Միհրան Պախթիյարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սէմէրճեան եւ զաւակը (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Գէորգ Քացախեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Օննիկ Տօնիկեան եւ զաւակը (Պէյրութ), Այրի Տիկին Հ. Նազրճեան եւ զաւակունք (Ռումանիա), Այրի Տիկին Ի. Նազրճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յ. Պախթիյարեան եւ զաւակունք (Զահլէ), Տէր եւ Տիկին Գ. Պախթիյարեան եւ զաւակը, Օր. Հ. եւ Պ. Կ. Պախթիյարեան (Ռումանիա), ինչպէս նաեւ Պուլտուքեան, Ճամուզեան, Նէտիգարտաշեան, Տազէսեան, Ըպրըքճեան, Պօղոսեան, Նազուպեան, Թէլլիեան, Պենլեան, Տամլամեան, Տէմիրճեան, Ճամճեան, Տէր Աբրահամեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԷՐՄՈՆԻԱ ՊԱԽԹԻՅԱՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ Նազրճեան 1857ին)

դառնաղէտ մահը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, 15, Rue Jean Goujon, հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի cimitière Parisienի (Bagneux) իրենց ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Բնակարանի հասցէ.— **21bis, Route St. Lau, Deuil (S. et O.)**.

Ընկերահամակրական խնջոյք

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ

«ՎԻՇԱՊ» ենթակոմիտէին կողմէ

Այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle de la Comète, Place de la Comète, Asnières

Գեղարուեստական բաժին, երգ, պար եւայլն:

Կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները:

Հաղորդակց. միջոց.— Կար Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Անիէռի կայարանը: Մառըլէնէն առնել օթօպիւս CI/45 եւ իջնել Փլաս տը լա Քոմէթ:

ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ, ճիշդ ժամը **2.30ին**

Salle des Fêtesի մէջ, (Rue du Casino), Enghien

Կը խօսի Տիկին Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ կոմիտաս երգչախումբը, *Տիկիններ՝* Զ. Ընքապապեան (*դաշնակ*), Ա. Գեւոնեան (*մեներգ*), Ա. Խէրպէկեան (*դաշնակ*): *Օրիորդներ՝* Զ. Շահիլաւեան (*ջութակ*), Ա. Նալպանտեան (*դաշնակ*): *Պարոններ՝* Ա. Քէչէճեան (*մեներգ*), Ա. Գմբէթեան (*արտասանութիւն*):

ԿԱՂԱՆԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (Հայրենի պատկեր եւ տօնածառ)

Տղաքներու մասնակցութեան համար՝ մուտք 5 ֆր., փոքրերու՝ 3 ֆր.

Շոգեկառքը Gare du Nord*էն կը մեկնի կէս օրէ վերջ ժամը 13,46ին, 13,56ին, և 14,25ին: Trinitéէն առնել 54 թիւ հանրակառքը և իջնել Անկէն:*

ԼԻԽՍԻ ՍԵԽՈՒՄԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

9 Յունուար երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9.15ին

SALLE CHOPIN (PLEYEL) **8 RUE DARU, PARIS (8)**

Հայ. ժողովրդական եւ եւրոպական երգեր

Դաշնակով կը մասնակցի **M. A. LABINSKY, chef d'Orchestre de l'Opéra Russe**

Տոմսերը՝ **15, 10** եւ **5** *ֆրանք*

ՎԱՆԱՏՈՒՐԻ ՏՕՆԸ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՄԱՆՈՐԸ

Այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ

150 Route d'Orléans, BAGNEUX (Seine)

(*Փորթ տ'Օրլէանէն առնել* 88 *թիւ թրամուէյը, իջնել Պանեօ*)

Սեղանանառեր, զուարճութիւն, երգ ու նուագ: Անուշ ապուր, պտուղի բուրգեր, թէյ ու կարկանդակ:

Տղաքներու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք:

ՏՕՆԱԾԱՌ

կազմակերպուած Վէնսէնի Հայ Կրթասիրաց *երկսեռ միութեան կողմէ*

Մասնակցութեամբ Վէնսէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտներուն

Այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ

Salon Gayի մէջ 10 Avenue de Paris, Vincennes

Խմբերգ եւ արտասանութիւններ մանկապարտէզի աշակերտներու կողմէ

Կը մասնակցին՝ Թատրոն Աբգար, *ֆրանսացի հռչակաւոր կատակերգակ մը:*

Ձաւեշտ եւ կենդանի պատկեր սկաուտներու կողմէ: Մուտք՝ 5 ֆրանք

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ
9
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
1934

9 Janvier
1934

ԺՕՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2390

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏ ՃԱԿՏԻ

« Մարդ իր գլխուն վրայ պտտցուցած մէկու մը գլուխը չու-տեր···» — կը պատգամէ Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, Ղեւոնդ արք·ի սպանութեան առթիւ։ (Ապագայ, 4 յունուար)։

Կ'ուտէ՛, կ'ուտէ՛ ։ « Գլուխ ուտելու » բազմազան ձեւեր կան ։ « Արջը իր ձագը սիրած ատեն խղդած է », կ'ըսեն ։

Ձենք ուզեր ոչ զոհը վիրաւորել, ոչ ալ անոր անխորհուրդ եւ ապերասան հովանաւորները ։ Բայց, ճշմարտութիւններ կան որոնք պէտք է արձանագրուին կոպիտ բառերով, երբ հարցը կը վերաբերի քստմնելի ողբերգութեան մը ։

Այս առթիւ, փակագիծ մը, բուն հարցին անցնելէ առաջ ։

Պաշտօնաթերթը նոյն համարի խմբագրականին մէջ, «Դեկտ. 25ի ոճիրին առջեւ » (պիտի ըլլայ 24ի), մոլլայական, զզուելի՜ ամբոխավարութեամբ մը իրար խառնելով Թրքական ջարդերն ու « ոճիրներու ոճիրը », « հայ մայրական արգանդը եւ ստինքները » եւ ուրիշ սրտառուչ սրբութիւններ, կը գրէ ·

— « Անգլիացի մը, որ կը թուի թէ բաւական ծանօթ է ժամանակակից Արեւելքի ժողովուրդներու բարքերուն, Լոնտոնի թերթերուն մէջ կարդալով դեկտ · 25ի (պիտի ըլլայ 24) Նիւ Եորքի քստմնելի եղեռնին հեռագիրները, ըսած է իր բարեկամին,— «միայն Թուրքը, Մակեդոնացին եւ Հայը կրնային գործել այսպիսի դիւային ոճիր մը » ։

Բարե՛ւ ըրէք այդ ճէնթըլմէնին, եւ ըսէք որ ուշադրութեամբ կարդայ իր փառապա՛նծ ազգին պատմութիւնը ։

Պատմութիւնը կ'ըսէ ·

— 1170 դեկտեմբեր 29ին, Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը՝ Ս · Թոմաս Պէքէթ, սպաննուեցաւ Քէնթըրպըրիի մայր եկեղեցիին մէջ, Հէնրի Բ ·ի կուսակիցներուն կողմէ ։

Դեռ երկու շաբաթ առաջ, եւրոպական թերթերը կը գրէին թէ՝ Իտալիոյ Մոնթէֆալքօ գիւղին մէջ, Ծնունդի խթումին իրիկունը, Տօն Սթանիսլաս քահանան հաղորդութեան գինին խմած ատեն, մինչ հաւատացեալները ծնրադիր կ'աղօթէին, փռուեցաւ գետին ։ « Անմիջապէս փոխադրուեցաւ աւանդատուն եւ քիչ յետոյ մեռաւ սարսափելի տանջանքներու մէջ ։ Բժիշկը հաստատեց թէ թունաւորուած է ։ Ոստիկանութիւնը գրաւեց սկիհին գինին ։ Հաստատուեցաւ թէ «սթրիքնին» խառնուած էր գինիին ։ Տասը հոգի ձերբակալուեցան » ։

Ցիշելով այս երկու յատկանշական պարագաները (կարելի է ուրիշներ ալ գտնել ազգերու պատմութենէն), կ'արդարացնե՞նք Նիւ Եորքի խժդժութիւնը ։

Ոչ եւ ո՛չ ։ Ըսել կ'ուզենք թէ՝ ամէն ազգի մէջ ալ կրնան գտնուիլ մոլեռանդ կամ զազրազած մարդիկ, որոնք աջ—ձախ չեն նայիր, իրենց նպատակին հասնելու համար ։ (Եւ տակաւին լրիւ լուսաբանուած չէ դեկտ · 24ի ամբողջ ողբերգութիւնը) ։

Այնպէս որ, անյատակ բթամտութիւն է եւ գռեհիկ խուժանավարութիւն՝ աննախընթաց համեմատութիւններ տալ եղերական պատահարի մը, մանաւանդ բաղդատել զայն Թրքական սարսափներուն հետ, եւ գրել առանց դողալու ·

— « Իսկ Նիւ Եորքի եղեռնը կուգայ վկայելու թէ հայ տիրանակաւն (?) հաշիշով թունաւորուած եւ մոլեգնած հոգդայ մը կանխամտածութեամբ գործեր է ոճիրներու ոճիրը՝ հայկական աղօթքի խորանին առջեւ հայ աղօթաւորի մը վրայ եւ խլեր է թուրք հոգդային վայրագութեան եւ գազանութեան մրցանիշը» ։

Եւ «ոճիրներուն ոճիրն է», այս առթիւ բերան առնել «հայ մայրական արգանդը եւ ստինքները» եւ մնացեալը ։

Եւ այս բոլորը՝ առանց որ եւ է ճշգրիտ, վաւերական բան գիտնալու ամբողջ անցուդարձի մասին ։ Այլ մանաւանդ մոռնալով բոլոր նախընթաց պարագաները, եւ միայն առաջնորդուելով կանխակալ կարծիքներէ, միայն կուսակցական կիրք յագեցնելու եւ ամբոխային կիրքեր արթնցնելու նենգամտութեամբ ։

Սթափեցէք, պարոններ ։ Կոկորդիլոսի արցունքներ թափած ատեն, մի՛ խրիք նոր մեղքերու մէջ ։

Եղէք պարկեշտ եւ հաւասարակշիռ, վերաքաղը կատարելով միւս մեղքերուն, որոնք ոչ խեղաթիւրումով կը պարտկուին, ոչ ալ փաստաբանական աճպարարութիւններով ։

Երբ, առաջին առթիւ գրեցինք թէ ռամկավարները սրեցին դաշոյնը, ճարտասանական թռիչք մը չէր, այլ արձանագրութիւնը անողոք իրականութեան մը ։

Ահա չէզոք ձայն մըն ալ, կրթութեամբ եւ խառնուածքով հակակուսակցական հայրենակից մը, որ միեւնոյն եզրակացութեան կը յանգի, տարբեր բառերով եւ վիրաբուժական չորութեամբ ։ (Կարդալ «Վերջին Ժամ»ու առաջին լուրը) ։

Մենք սովորութիւն չունինք նստած տեղը բառ բառի պոչին կապելու, առանց լուրջ ուսումնասիրութեան ։ Ոչ ալ տարուելու կանխակալ կարծիքներէ ։

Մինչդեռ դուք, արդէն զօրաշարժի ենթարկած էք թերթ, կուսակցութիւն, եկեղեցի, ազգ եւ ուրիշ օրկաններ, նոյն իսկ ոստիկանական – դատական եզրակացութիւններէն առաջ արիւն պղտորելու եւ մթնոլորտ ստեղծելու համար ։

Եթէ ձեր ձեռքէն գար, հանրագրութիւն մըն ալ պիտի պտըտցնէիք, նզովք արտասանել տալու համար ժամուն բեմէն ։

Եւ սակայն, այս բոլորը կը ծառայեն միայն ձեզ վարկաբեկելու, միեւնոյն ատեն խորացնելով պառակտումը ։

Այս բոլորը կը մատնեն վարնոց չարակամութիւն, յանցանքի մէջ բռնուած «խթէրիք»ներու ջղաձգութիւն, եւ եղերական դէպքէ մը կուսակցական դրամագլուխ ճարելու ծածկամտութիւն ։

Որո՞նք են ձեր մեղքերը, իրրեւ դաշոյն սրող ։

Շ ·

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

—·—

ԱՆԿՈՂՄՆԱԿԱԼ ԿԱՐԾԻՔ ՄԸ

Նիւ Եորք հաստատուած անկուսակցական ազգային մը որ ծանօթ է խ · Հայաստանի բրած իր նիւթական օժանդակութիւններով, Փարիզ իր ընտանիքին գրած նամակի մը մէջ հետեւեալ տեսութիւնը կ'ընէ, զոր իբր անկողմնակալ կարծիք մը կը հրատարակենք ·—

«Այս խնդրին մէջ մէկ կողմը չէ որ յանցաւոր է, այլ բոլորն ալ ։ Ինքը՝ Դուրեան արք · գրեթէ 100ին 50 աւելի քան Դաշնակ ու Ռամկավարները ։ Բոլոր այս գաղութի հայութիւնը իրարու հակառակ ինկած էին, այդ չրաւեց, շատ մը ընտանիքներու մէջ ալ պառակտում առաջ եկաւ ։ Ես շատ չէզոք դիտող մըն եմ, եւ ոչ մէկ ատեն ո՛չ ազգային, ոչ կուսակցական կամ ընկերակցական խմբակի չեմ պատկանած ։ Բայց Դուրեանին այս սպանութիւնը իր կարճ հայեցողութեան հետեւանքն էր ։

Ցարդ բան մը յայտնի չէ եղած, թէեւ 5—6 հոգի ձերբակալուած են ։

Աւելա թող դաս մը ըլլայ Դուրեանի յաջորդին որ կողմնակցութիւն չցուցնէ եւ ազգի մը արժանապատուութեան հետ չխաղան ։

Այս խնդրոյն մէջ միակ ցաւալին՝ սպանութեան եկեղեցիի պաշտամունքի ատեն պատահած ըլլալն է, եթէ ոչ նորութիւն մը չէ ։

Ռամկավարները կ'ընեն ամէն ինչ եւ կը դիմեն ամէն միջոցի որ Դաշնակը վարկաբեկեն եւ ջանան լուծել փոխարէ միջոցաւ ։ Ահա սխալ մտայնութիւն մը որ չի կրնար յաջողիլ ։

Իմ հասկացողութեամբ Դաշնակցականները իրենց գոյութեան միջոցին ցոյց չէին տուած այսչափ օրինաւոր աշխատանք, որքան այս վեց ամսուան միջոցին ։

Դուրեան իբր ազգի մը պետը տեղի չկար որ պատճառ ըլլար եկեղեցիներու եւ գիւղերու անջատման եւ այսքան խլրտումներու տեղի տար ռամկավար ջոջերուն մտիկ ընելով»։

Ամերիկ. թերթերու հակասական տեղեկութիւնները

—··—

Հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Ռամկավարներու «Պայքար»էն որ անոնց իբրեւ աղբիւր կը ցուցնէ ամերիկեան «Պոսթըն Ամէրիքըն», «Նիւ Եորք Թայմզ» եւ «Հէրըլտ Թրիպիւն» թերթերը ։ Աչքի առջեւ ունինք նաեւ «Ն · Ե · Թայմզ»ի դեկտ · 25— 27 թուերը ։ Առանց խորհրդածութեան կ'արտատպենք այս լուրերը — ինչպէս բրած ենք միւսները, դէպքին առաջին օրը ։ «Հայրենիք»ի նոր թիւերը չենք ստացած տակաւին · (վերջինը դեկտ · 23 է) ։ Իսկ մասնաւոր տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ Դաշնակցութիւնը որ եւ է կապ չունի ամբողջ գործին հետ ։ Հարցաքննութիւններ միշտ ալ կրնան կատարուիլ, իբրեւ հետեւանք «միացեալ ճակատ»ի մատնանշումներուն ։ Կը կանչեն, կը հարցաքննեն եւ կ'արձակեն, համաձայն օրէնքի պահանջներուն ։

— Ամէն կողմէ դէպքին վայրը կը փութան ոստիկաններ ու քննիչներ եւ նախնական քննութեան կը ձեռնարկեն ։ Երկու ձերբակալեալներ կ'ուրանան իրենց կապն ու մասնակցութիւնը ոճրին մէջ, կ'ըսուի սակայն թէ անոնք գործօն դեր ունեցած են ։ Եկեղեցին ներկայ գտնուողներէն 25է աւելի մարդիկ կը հարցաքննուին, անոնցմէ եւ ոչ մէկը որոշապէս կը վկայէ թէ այդ մարդիկ դանակ գործածած են, բայց շատեր կը հաստատեն թէ անոնք էին Սրբազանը բռնողները ։

Հոգաբարձութեան ատենապետ Թ · Մասուկեան կ'ըսէ թէ ինք խորանին վրայ կը գտնուէր, երբ դաշունահարումը տեղի ունեցաւ, բայց չկրցաւ որոշ տեսնել թէ ինչ կը պատահէր ։ Ինք յառաջ փութացած է երբ խուճապը սկսած է եւ օգնած է Լէյլէկեանի ձերբակալութեան ։ Ինք նաեւ հանդարտեցուցած է ժողովուրդը, Կորկոտեանի ատրճանակ քաշելէն յետոյ, յայտարարելով թէ անիկա գաղտնի ոստիկան մըն է ։

Օսկար Գուշագճեան, եկեղեցւոյ ժամկոչը, կ'ըսէ թէ ինք երրորդ մարդ մը բռնած էր, բայց խումբ մը մարդիկ ազատած են իր ձեռքէն ։ Մարդը իր հետքը կորսնցուցած է բազմութեան մէջ ։

Սպանութեան վայրէն 20 քայլ հեռու, խորանին առջեւ գտնուեցաւ մսագործի նոր դանակ մը, 8 ինչ չեղբով, որ գործածուած է ոճրին համար ։ Ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ մարդասպանը, ոճիրը գործելէ յետոյ, այս դանակը նետած է ժողովուրդին գլխուն վրայէն, զարմանալի կը գտնէ սակայն, թէ ոչ ոք տեսած է ։ Դանակին կոթին վրայ փաթթուած է թուղթի կտոր մը մատնադրոշմի հետք չձգելու կանխահոգութեամբ ։

⁂ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդ Ղեւոնդ Արք · Դուրեանի սպանութեան առթիւ հետապնդումներ կը կատարուին Նիւ Եորքէ դուրս ուրիշ նահանգներու մասնաւորաբար Դաշնակ կուսակցութեան մէջ ։ Ոստիկանութիւնը կը խորհի թէ Դուրեանի սպանիչները այս կուսակցութեան մարդիկն են ։

Նիւ Եորքի Շրջանային Ընդհ · Դատախազը, որ հարցաքննած է բազմաթիւ վկաներ, այն կարծիքը կը յայտնէ թէ սպանութիւնը դաւադրութեան հետեւանք է ։ Օրինական թուղթեր պատրաստուած են, ուրիշ նահանգներէ ամբաստանեալները Նիւ Եորք փոխադրելու համար ։

Օգնական հարցաքննիչ Ճան Ճ · Սըլըվըն կ'ըսէ թէ ձերբակալութիւններ կրնան կատարուիլ ամէն վայրկեան ու ամէն տեղ ։ Մէսէչուսէցի եւ Րոտ Այլէնտի ոստիկանութիւնը կը գործակցի Նիւ Եորքի դատական իշխանութեանց ։

Հայերէ տեղեկութիւն ստացուած է որ Դաշնակցական կուսակցութեան կեդրոնը կը գտնուի Պոսթըն ։ Քննութիւններ կը կատարուին նաեւ Նիւ Ճըրզիի մէջ ։ Գաղտնի ոստիկաններ ղրկուեցան երկու հոգի հարցաքննելու համար Նուանիըն Սիթիի մէջ ։

Սպանութենէն հինգ օր առաջ սպանեալ արք ·ին հակառակորդներէն 75 հոգի ժողով մը գումարած են 366 Գ · էվընիւ, հայ ընկերութեան մը տեղւոյն մէջ ։ Այս վայրը խուզարկութեան ենթարկուած ու թուղթեր գրաւուած են ։

Ընդհանուր Դատախազը հարցաքննած է բազմաթիւ Դաշնակցականներ, որոնցմէ մէկը վարչական անդամ է ։ Ձերբակալուած ու հարցաքննուած է նաեւ Վարդգէս Աւհարոնեան, որ բսած է թէ ինքը Հայաստանի նախկին նախագահին որդին է ։

Իրենց դատարան հանուելէն առաջ հինգ ձերբակալեալներ մէկ գծի վրայ շարուեցան ու հարցաքննուեցան ոստիկաններու կողմէ ։ Դատաւորը որոշեց առանց երաշխաւորութեան 48 ժամուան համար բանտարկեալ պահել զանոնք մինչեւ որ լուսին ։ Իրենց պաշտպան փաստաբանը բողոքեց որ ոստիկանութիւնը ծեծած է իր պաշտպանեալները ։ Դատաւորը խորհուրդ տուաւ իրեն այս բողոքը տանիլ ոստիկանական տեսչութեան ։

Արքեպիսկոպոսին վրայ յարձակողներէն մէկուն համար կ'ըսուի թէ դէպքէն առաջ ջղագրգիռ կերպով նստած էր եկեղեցիին մէջ ու սիկարէթ կը ծխէր, ժողովուրդէն մէկը դիտել տուած է իրեն որ եկեղեցին ծխելիք տեղ չէ ։ Մարդը առանց դիտողութեան գետին նետած է իր սիկարէթը ։

Իբրեւ սպանութեան մասնակից հինգերորդ կասկածելի մարդ մը ձերբակալուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ ։ Անունն է Ճիւան Կոնդալէս Զալիքեան? 28 տարեկան ։ Կ'ամբաստանուի իբրեւ մարդասպան ։

Ձերբակալութիւնը եղաւ, երբ հայ խանութպան մը ոստիկանութեան հաղորդեց որ կիրակի օր մարդ մը իր խանութը մտած ու թղլտուութիւն խնդրած է փոխելու իր արեան բիծեր կրող շապիկը եւ նոր մը հագած է ։ Ոստիկանութիւնը մարդուն հետքը գտած է շապիկին վրայ գտնուող լուացարարի — լաւնտրի *— նշանին միջոցաւ ։*

Կը հաւաստուի որ կատարուած սպանութեան համար ձերբակալուած այս մարդն եւ միւս չորս հոգին անդամներ են Դաշնակ կոչուած յեղափոխական կուսակցութեան մը, որ կէս գաղտնի կազմակերպութիւն մըն է եւ կեդրոնը կը գտնուի Պոսթըն ։

Անոնք յամառ կերպով կը հակառակին մայր հայրենիքին վրայ ռուսական տիրապետութեան ։ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդը իր վրայ հրաւիրած է անոնց հալածանքը, քանի որ իրեն խորհրդական վարչութեան հետ միասին կը ճանչնար սովետական իշխանութիւնը ։

Պուլկարիա առիթի՞ կը սպասէ

Պուլկարիոյ նախորդ արտաքին նախարար Պուրով,— կ'ըսէ Սոֆիայի Ուտրօ *թերթը,— Ռամկավար խմբակի դիւանին առջեւ պարզելով երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը, յայտարարած է ·*

«Բնաւ ճիշդ չէ որ Պուլկարիա յարի Թուրքեւհելլէն ուխտին ։ Թէ Թուրքիա եւ թէ Յունաստան, միայն բարեկամութիւն կ'առաջարկեն Պուլկարիոյ, բայց բան մը չեն տար ։ Եթէ Պուլկարիա ստորագրէ այս ուխտը, վաղը, Եուկօսլաւիոյ եւ մեր միջեւ պատերազմ մը ծագած պարագային, Հելլէնները օգնութեան կը հասնի՞ն մեզի» ։

Բայց եւ այնպէս, Պուրով յանձնարարած է մէկ կողմէ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի հետ բարեկամաբար ապրելու աշխատիլ, իսկ միւս կողմէ վերապահ քաղաքականութիւն մը վարել ։

Վազրթ այս առթիւ դիտել կուտայ ·— *Պուլկար նախորդ նախարարին խօսքերը իրապէս ուշագրաւ են, որովհետեւ կը ցուցնեն թէ իր ներկայ սահմաններուն մէջ Պուլկարիոյ խաղաղասիրութիւնը՝ առժամեայ սպասման շրջան մըն է ։ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի բարեկամ դառնալու համար, Պուլկարիա օգնութիւն կ'ուզէ այն պատերազմին համար զոր օր մը պիտի մղէ Եուկօսլաւիոյ դէմ ։*

Հակառակ պարագային, Պուլկարիա կը յուսայ որ Եուկօսլավիա զինակցութիւն պիտի առաջարկէ իրեն, օր մը Յունաստանի վրայ յարձակելու համար ։

Կը տեսնուի թէ Պուլկարիա չի գոհանար ներկայ սահմաններով եւ հարեւաններէն ստանալիք տնտեսական եւ քաղաքական շահերով ։ Հետեւաբար, բարեկամ ձեւանալով մէկ կողմէ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի, միւս կողմէ՝ Ռումանիոյ եւ Եուկօսլաւիոյ, կ'ուզէ ժամանակ շահիլ, այն ենթադրութեամբ թէ օր մը այդ երկու խմբակները կրնան իրարու դէմ ելլել ։

ՍԹԱՎԻՑՔԻ ԽՆԴԻՐԸ ԾԱՆՐԱՑԱՒ

—··—

Դալիէն կը հրաժարի

ՊԱՅՈՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

Քանի յառաջ կը տարուին քննութիւնները, այնքան կը ծանրանայ Սթավիցքիի խաչագողութեանց խնդիրը ։

Արդէն իսկ խախտած է դահլիճին դիրքը ։ Կիրակի առտու, Պ · Շոթան երկու ժամ լսելէ յետոյ գաղթային նախարարը, Պ · Տալիմիէն, այնպիսի դիրք մը բռնեց որ հրաժարական պահանջելու իմաստ ունէր ։ Պ · Տալիմիէ մերժեց հրաժարական տալ ։ Ասոր վրայ, նախարարական խորհուրդը ժողով գումարեց երէկ, ամբողջ դահլիճին հրաժարականը ներկայացնելու համար ։ Վարչապետը վստահութիւն պահանջեց իր ուղղամտութեան մասին ։ Հաւանական է որ նորէն Պ · Շոթանի յանձնուի նոր դահլիճին կազմութիւնը, դուրս ձգելով Պ · Տալիմիէն եւ հաւանաբար ելմտական նախարարը, Պ · Ժորժ Պոնէ ։ Հակառակորդները նոյնքան ուժգնութեամբ կ'ամբաստանեն այս վերջինը, թէեւ չեն յաջողած այնքան վնասել որքան Պ · Տալիմիէի ։ Հաւանական է նաեւ որ Պ · Էրիօ կազմէ նոր դահլիճը ։ Կը խօսուի նաեւ Պ · Թառտիէօյի մասին, որ բուռն պայքար կը մղէ «Լա Լիպէրթէ»ի միջոցաւ ։ Ամբողջ խնդիրը դահլիճին տագնապով չեն լուծուիր ։ Ընկերվարականներու պաշտօնաթերթը կ'ըսէ թէ Պ · Քիափ, ոստիկանութեան վերատեսուչը, որ օդափոխութեան գացած էր Միրէնցա, Փարիզ կանչուեցաւ ։ Պ · Քիափ այդ պաշտօնը կը վարէ 1926էն ի վեր ։ Արդ, կ'ըսեն, ինչպէս կ'ըլլայ որ տեղեկութիւն չէ ունեցած Սթավիցքիի զարմանալի խարդախութիւններէն ։ Եւ կը պահանջեն հրաժարեցնել ու դատել ։

Պ · Կառա, Պայոնի երեսփոխան – քաղաքապետը, վեց ժամ անընդհատ հարցաքննուելէ յետոյ, բանտարկուեցաւ, գողութեան, խարդախութեան, զեղծարարութեան, վստահութեան զեղծումի, հանրային թուղթերու եւ դրամներու իւրացման եւ գողօնապահութեան յանցանքներով ։ Հարցաքննութեան ատեն չափազանց ընկճուած, քաղաքապետը հազիւ կրցաւ արտասանել,—«Կրնոջս լուր տուէք ։ Պարկեշտ մարդու մը ամբողջ ասպարէզն է որ կը փլի» ։ Ահագին բազմութիւն խռնուած էր դատարանին առջեւ, բայց դէպի բանտ փոխադրութիւնը տեղի ունեցաւ ճաշի ժամուն, որպէսզի թշնամական ցոյցեր չըլլան ։ Ամբաստանեալը այնքան խորտակուած էր որ նոյն իսկ հակառակորդ ժամուլի թղթակիցները մեղքցան ։ Ձեռնակապ չէին անցուցած, բայց երկու ոստիկաններ հասարակ բանտարկեալի մը պէս դէպի դիտան առաջնորդեցին զինքը ։ Բարեկամներէն մէկը մօտենալով համբուրեց երկու այտերը ։ Քաղա—

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ · էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՋՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԲԺԻՇԿ Ս. ՄՂՏԵՍԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

ԽԱՐՊԻՆ, (Յառաջ)·— Երկտողով մը հաղորդած էի բժ· վերատեսուչ Ստեփաննոս Մղտեսեանի մահը:

Հանգուցեալը ունեցած է բեղուն կեանք: Ծնած Վրաստանի Թէլաւ քաղաքը, 1867ին, հայ ծխական ուսումնարանին մէջ նախնական կրթութիւնը ստանալէն յետոյ, ծնողները Թիֆլիս կը ղրկեն միջնակարգ ուսում ստանալու համար: 1892ին Մոսկուայի բժշկական համալսարանը կը մտնէ, կը մասնակցի ուսանողական միութեան եւ կ'անդամակցի Հ· Յ· Դաշնակցութեան: 1895ին իր հասցէին ուղղուած կուսակցական հրահանգ մը դրաքննութեան կողմէ ոստիկանութեան յայտնուած ըլլալով, խուզարկութեան կ'ենթարկուի եւ կը ձերբակալուի, սակայն կը յաջողի մինչեւ խուզարկութիւնը հրահանգը հասցնել պատկան մարմիններուն եւ հետեւաբար ոչ մէկ փաստաթուղթ չեն գտներ: Բոլոր չարչարանքները զուր կ'անցնին, որ եւ է խոստովանութիւն կամ ցուցմունք չեն կրնար կորզել, կ'ուղարկեն Թիֆլիս, Մետեխի բանտը, ուր չորսուկէս ամիս տանջելէ յետոյ երբ երիտասարդ յեղափոխականը անդրդուելի կը մնայ ճարահատ ազատ կ'արձակեն, զրկելով Ռուսաստանի կեդրոնական քաղաքներու համալսարանները մտնելու իրաւունքէն: Երկու տարի անընդհատ դիմումները ապարդիւն կը մնան, որմէ յետոյ կը մտնէ Դորպատի (Եուրիեւ) նախ իրաւաբանական իսկ երկու տարի յետոյ բժշկական համալսարանը եւ 1903ին իբրեւ վկայեալ բժիշկ կ'անցնի Մոսկուա միաժամանակ ներքին հիւանդութեանց մասնագիտութեան հետեւելով:

1905ին ռուսեւճափոնական պատերազմի ընթացքին Կարմիր Խաչի կողմէ կը հրաւիրուի ծառայութեան եւ բանակի շարժական երկրորդ հիւանդանոցի բժշկապետ կը նշանակուի: Այդ ծառայութեան ընթացքին կը ստանայ զինուորական շքանշաններ: 1906ին կը ղրկուի Չիթա, սովի դէմ կռուելու: Պաշտոնը լրացնելէ յետոյ, Կովկաս կը մեկնի: Նոյն տարին կը հրաւիրուի Ար· չինական ճանապարհի վարչութենէն Խանթախիձէի շրջանային բժշկի պաշտոնով, առողջապահական վիճակը Խարպինէն աւելի լաւ վիճակի հասցնելով:

1908ին նոյն ճանապարհին Բուխտուի շրջանային բժշկի պաշտոնին կը հրաւիրուի: Այն ատեն դպրոցը իր առանձին շէնքը չունէր, բժ Մղտեսեանի նախաձեռնութեամբ եւ ջանքերով ուսումնարանի շէնք կը շինուի: 1910–11 ժանտախտի համաճարակին դէմ մեծ եռանդ եւ արդիւնք է ցոյց տուած Խարպին – Մուլլէն, միաժամանակ զինուորական բժշկի պաշտոնը վարելով:

1912ին Խարպին փոխադրուեցաւ քաղաքային բժշկի պաշտոնով, իր նախաձեռնութեամբ հիմնելով վեներական հիւանդութեանց հաստատութիւն մը:

1913ին՝ Անդրամուրեան 2րդ գումարտակի օգնականի եւ շրջանային բժշկի պաշտոնը վարած է:

Ընդհ· պատերազմին դիմում ըրաւ կովկասեան ճակատ մեկնող զօրաբաժիններուն հետ երթալու, բայց մերժեցին: 1915ին Անդրամուրեան Ա· գումարտակի գլխաւոր բժիշկի պաշտոնին կոչուեցաւ: 1917ին Խարպինի հայ համայնքի կազմութեան մասնակցած եւ վարչութեան փոխ-նախագահի պաշտոնը ստանձնած է: 918—19ին դարձեալ Բուխետուի շրջանային բժշկութեան հրաւիրուած եւ նոյն պաշտօնով Ճալանտուն, քոլերայի համաճարակին դէմ իր առած միջոցներու շնորհիւ մէկ դէպք միայն պատահած է: 1919ի վերջերը Խարպինի քաղաքային առողջապահական բժիշկ: 1921ին իր պաշտոնը պահելով, ժանտախտի համաճարակին դէմ կռուելու մարմին կազմակերպած է: Անդամակցած է երկաթուղային վարչութեան, քաղաքային եւ Բժ· Միութեան: Կեդր· հիւանդանոցի հիմնադիր անդամներէն մէկն է: Այդ ծառայութեանց ի գնահատութիւն ստացած է չինական «Պարզ Հասկ»ի եւ ժանտախտի բարձրագոյն շքանշանները: 1921ին Ազգ· Վարչութեան նախագահ կ'ընտրուի, այդ պաշտոնը մինչեւ մահը 12 տարի անընդհատ պահելով:

Այդ նոյն թուին կը հրաւիրուի Մանչուրիոյ արեւելեան երեք նահանգներու ոստիկանական գլխաւոր վարչութեան բժշկի պաշտոնին, իսկ 1924ին նոյն կեդր· վարչութեան բժշկական վերատեսչի պաշտօնին կը բարձրանայ: Այդ պաշտօնը ցմահ պահեց արդիւնաւորապէս եւ անշահախնդրութեամբ: 1923ին Խարպինի Հայոց աղօթատուն ու անոր կից Ազգ· շէնքի հիմնադիրը՝ նոյնպէս ինքն է: Իր վայելած համակրանքին շնորհիւ ձրի հող է ստացած որուն վրայ կառուցուած է շէնքը, գաղութին սրտաբուխ նիւթական եւ ֆիզիքական աշխատակցութեամբ:

1926ին հայ գաղութը ի նշան իր անդնահատելի ծառայութեանց նախագահական հնգամեայ յոբելեանը կատարեց եւ ընդհ· ժողովով համայնքի պատուաւոր անդամ հռչակեց:

1928ին մեծ շուքով եւ արտակարգ հանդիսաւորութեամբ ամբողջ Խարպինը յաւերժացուց իր 25ամեայ հանրային գործունէութիւնը, քաղաքի առաջնակարգ «մօտէռն» հիւրանոցի սրահներուն մէջ:

927—931 ռուսերէն բժշկական շաբաթաթերթի հիմնադիրներէն եւ խմբագիրն է եղած, հակառակ իր յառաջացած տարիքին եւ այլ պարտականութեանց: Իր երկարատեւ հիւանդութիւնը եւ հետեւաբար անձնական հեղինակութեան բացակայութիւնը, 931ին պատճառ եղան թերթի դադարման:

Արձանագրելով չոր փաստերը եւ թուականները, աւելորդ կը համարիմ գովասանական որ եւ է խօսք ընել չնսեմացնելու համար հայ ժողովուրդի այդ արժանաւոր զաւակը:

⁂ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ նոյեմ· 2ին մեծահանդէս արարողութեամբ: Իր մահուան լուրին վրայ, գիշերուան ժամը 9.30ին սուրական Իվերեան եկեղեցւոյ հոգեւորականութիւնը ինքնաբերաբար եկաւ բնակարանը եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարեց: Յետոյ նոյնը կրկնեց Կուսանաց Վանքի մայրապետը իր կոյսերու խումբին հետ, կարգաւ պաշտամունք կատարելով երկու օր մինչեւ թաղումը, ընդհատելով միայն ընդհանուր արարողութեանց պահուն:

Այս առթիւ, կարելի չէ անտեսել Ռուսաց թեմական առաջնորդ Մելեթի արք·ի նկրտութիւնը, որ Հայ Եկեղեցին հերետիկոս անուանեց··· Մղտեսեանի թաղման համար նշանակած էր մէկ քահանայ միայն, հայ քահանայի չգոյութեան պատճառաւ· սակայն ռուս մտաւորականութեան եւ հոգեւորականութեան ընդվզումը փոխել տուաւ նախկին որոշումը: «Կամեցողը կրնայ մասնակցիլ» եւ երկու ուրիշ քահանաներ··· համարձակեցան մասնակցելու հոգեւոր արարողութեանց: Հրաւիրուած էր նաեւ երգեցիկ խումբ եւ փանփառ, թաղման օրը ռուսական բոլոր եկեղեցիները, հրեաներու սինակոկը եւ մահմետականներու մզկիթը հոգեհանգստեան պաշտամունք կատարեցին ի յիշատակ հանգուցեալին: Լութերականներու Գերմանացի կաստլերը թէ թաղման օրը եւ թէ յաջորդ կիրակի օրը հանդիսաւոր յատուկ հոգեհանգիստ կատարեց մեր աղօթատան մէջ:

Թաղման նախօրեակի ամբողջ գիշերը, հայ երիտասարդաց միութիւնը պահակ կեցաւ: Տունէն եկեղեցի եւ անկէ մինչեւ գերեզմանատուն ձեռքով տարուեցաւ դագաղը:

Ազգ· Վարչութիւնը ընտրած էր յատուկ յանձնաժողով, որուն որոշման համաձայն նոյն օրը բոլոր Հայերու առեւտրական հիմնարկութիւնները փակուած էին:

Յուղարկաւորներու թափօրը այնքան բազմամարդ էր որ բացի եկեղեցին եւ յարակից շէնքը այլ եւ ընդարձակ բակը տեղ չկար շարժելու եւ ժողովուրդի մեծ մասը մնացած էր փողոցը:

Ճանապարհին մերթ ընդ մերթ երգեցիկ խումբը կ'երգէր ղեկավարութեամբ Պ· Հրաչեայ Ռոստոմեանի կամ փանփառը կը նուագէր:

Գերեզմանատան մէջ դամբանականներ խօսեցան Զօր· Ցղին, ոստիկանական ընդհ· հրամանատարը, Ազգ· Վարչութեան կողմէ հայերէն խօսեցաւ Պ· Ն· Դանդուրեան, իսկ ռուսերէն՝ Վերստուգիչ մարմնի նախագահ Պ· Յարութիւն Եագուպեան, Խարպինի հայ կանանց միութեան կողմէ՝ նոյնպէս ռուսերէն՝ նախագահուհի բժ· Ա· Եագուպեանը, Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Պ· Հայկ Շահնազարեան (ռուսերէն), ընկեր Միսաք Թայեան, որ թէեւ իր առեւտրական գործերով եկած էր քաղաքս, ամփոփ տեղեկութիւններով վեր հանեց հանգուցեալի յեղափոխական գործունէութիւնը Հ· Յ· Դաշնակցութեան դրօշին տակ: (Նոյն դամբանականի պահուն, հանգուցեալի այնքան պաշտած եռագոյնը դագաղին վրայ փռուած էր): Վրաց համայնքի կողմէն խօսք առաւ նախագահ բժ· Ճիշկարեանի, նկարագրելով հանգուցեալին երեսնամեայ հանրային գործունէութիւնը: Ի միջի այլոց ըսաւ· «Մենք Վրացիներս նոյնքան իրաւունք ունինք քեզմով հպարտանալու, թանկագին հայրենակից, ինչու որ դուն ծնար ու սնար Վրաստանի մէջ, իւրացնելով ինչ որ լաւ է, գեղեցիկ եւ բարձր»:

Բժիշկներ Դարնովսկին, Կաուֆման (Հրեաներու համայնքի նախագահ) եւ Սերեպրեկով (Գաղիմ – Բէկի հիւանդանոցի ընդհ· կառավարիչ) ներկայացուցին հանգուցեալի բազմակողմանի բարեմասնութիւնները եւ մեծամեծ ծառայութիւնները անխտիր բոլոր ազգերուն: Յիշեալ յարգելի բժիշկներու դամբանականները դրեթէ նոյն բովանդակութեամբ տեղական մամուլի մէջ լոյս տեսան:

Թաղման արարողութիւններէն յետոյ համայնքի անդամներէն յայտնի գինեգործ Պ· Թէոդորոս Տէր Յակոբով մեծ պատրաստութեամբ «հոգեհաց»ի սեղան սարքեց:

ՀԱՄԱԶԱՍՊ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՍԵՂԱՆԻՆ ՇՈՒՐՋ...

oooo

Քաղաքին լոյսերէն ու աղմուկէն հեռո՛ւ, Սօն գետի ափունքին մօտ, մերկացած ծառերով սարալանջի մը կուշտին փոքրիկ տնակի մը մէջ՝ կլոր սեղանի մը շուրջ Ամանորի դիմաւորումը կը կատարենք տասնեակ մը երիտասարդներով:

Շնորհաւո՛ր նոր տարի եւ բարի կաղանդ···

Զօմականի մը սեփականութիւնն է մենաստանը, եւ ընկերը օրեր առաջ, քաղաք էր եկած, պատուոյ խօսք առնելու մեզմէ, որ, այս իր համեստ յարկին տակ տօնենք Նոր Տարին: «Ես ամէն շաբաթ կուգամ ձեզի, կարօտս առնելու, ձեզմով մխիթարութիւնս մոռնալու եւ կազդուրուելու, իսկ դուք, տարին անգամ մը պիտի գաք, կը յուսամ թէ չպիտի մերժէք զիս» կը թախանձէր պատգամաւորը, դեռ երէկ, երբ եկած էր վերջին խօսքը առնելու:

Ու մենք տասնեակ մը երիտասարդներս կատարեցինք բաղձանքը մեր սիրելի ընկերոջ, Զաքարին:

Զաքարին տնակը իր մենութեան մէջ իսկ, խորհուրդ մըն է եւ կենդանի պատկեր: Ան, քաղաքը լքեց եւ այն մենաստանը քաշուեցաւ որոշ յանձնառութեամբ մը: Տարի մը առաջ «չոր» ցաւը խլեց իր մայրը եւ քոյրը: Եւ իր կողակիցին բարօրութեան համար, բժիշկը յանձնարարեց որ, լքեն քաղաքը եւ ապրին գիւղերը, քանի իրենք ալ չէին վարակուած այդ ախտէն:

Զաքարին համար, մահու չափ ծանր է բաժնուիլ ընկերներէն, բայց հաշտուեցաւ դառն իրականութեան հետ, եւ իր խնայած փրանքներովը տէր դարձաւ այդ փոքրիկ «ագարակ»ին:

Փոքրիկ պարտէզ մը, չորս սենեակ, կովեր, հնձան մը:

Սենեակը ուր հաւաքուած ենք, իր մաքրութեամբ եւ իր արդ ու զարդով կենդանի երաշխիքն են տնաշինութեան:

Դէպի աջ, պատին վրայ, մեծ շրջանակի մը մէջ եռագոյն ժապաւէններով երիզուած կը հանգչի Զ· Ռ·Մ·ի խորհրդանշանը: Քիչ անդին, մաքուր շրջանակի մը մէջ, Դաշնակցութեան երրորդութեան կենդանագիրները: Միւս պատին վրայ, Հ· Օհանջանեանի դահլիճը եւ շարք մը ուրիշ յեղափոխականներու եւ մտաւորականներու նկարներ: Սեղանին վրայ իրենց առանձին տեղը գրաւած են կարմիր շամիչը, «խմրիկ հէլվան», թուզը, նուշը եւ օղին ու գինին:

Ուրախութիւնն ու խրախճանքը իր գագաթնակէտին է հասեր, երգերը, պարերը, զուարճալի զրոյցները իրարու կը յաջորդեն: Դրուագները, յիշատակներ, Որբանո՞ցը···

— Կը յիշե՞ս երբ «այ էմ վերի հընկրի» ըսելուդ համար ապտակը կերար, կ'ըսէ մէկը:

— Հապա դո՞ւն, Րաֆֆիի «Խենդ»ը կարդալուդ համար երեք ժամ հացէդ պատժուեցար: Չէ՞···

— Իրաւ Զաքար, կ'ըսէ ուրիշ մը— օր մը վիզէդ դրաւոր տախտակ մը կախած դրասենեակին դրան վրայ կեցուցած էին, ինչո՞ւ համար էր:

— Մի հարցներ, ազբար, ո՞ւրկից ձեռքս անցաւ «Հայրենիք» օրաթերթ մը, կը կարդայի Սեպուհին գրած մէկ յօդուածը, երբ Խանիկեանը բռնեց եւ տախտակը վիզս անցուց:

Ուրախաձայն աղաղակները ու բարձրաձայն խնդուքները կամաց – կամաց դադար կ'առնեն եւ օղիին ու գինիին ազդեցութեան տակ կը քակուի դառն յիշողութիւններու թելը:

Սեղանին կեդրոնը նստած ընկերը, յանկարծ կը կանգնի, աչքերը կարմրեր, մէկ մէկ արիւնի գունտ են դարձեր, դէմքը ամպարեր անձրեւի նման մռայլ է: Ի՞նչ պատահեցաւ որ յանկարծ այս խրախճանքը տխրութեան փոխուեցաւ:

Ընկերնե՛ր··· սիրելի ընկերներ··· Ե՛ս··· ես կ'ուզեմ որ, դա՛յ, շո՛ւտ դայ այն օրը··· ես կ'ուզեմ որ···

Անոր խօսքը կը մնայ կիսատ, արցունքը կը հոսի այտերէն վար, կը թափի սեղանին վրայ: Ճիգ կ'ընէ շարունակելու իր ըսելիքը, բայց չի յաջողիր: Կոկորդը սեղմուած է, կը փղձկի ու դիակի մը պէս կ'իյնայ իր աթոռին վրայ···

Քիչ առաջուան ուրախութիւնը օդը ցնդած էր, անոր տեղը գրաւած էր տարօրինակ բան մը, տխրութեան փոթորիկ մը, եւ այս քանի մը վայրկեանի մէջ:

Ու հիմա գլուխները կախ են, աչքերը գետին յառած, սիրտերը պղտոր·· ընկերոջ անկապ խօսքերը խոր տպաւորութիւն են ձգած ներկաներու վրայ: Տանտէր Զաքարը մասնակից է այդ տխրութեան, իսկ տիկինը, շուարած կանգնած է սենեակին անկիւնը:

— Արե՛ւ, արե՛ւ եւ ազատութիւն— կ'ըսէ Զաքարը յանկարծ :(Բոլորը ոտքի են): Ընկերներ, քանի այս օտար հորիզոնին տակ կը գտնուինք, քանի Հայրենիքէն հեռու ենք ու անոր կարօտովը տոչորուն, քանի զրկուած ենք ու անիրաւուած աշխարհի հզօրներէն, չկայ, չկայ մեզ համար եւ ո՛չ մէկ բարի, եւ ոչ մէկ նոր տարի: Շնորհաւոր նոր տարի՞, որո՞ւ համար, մեզի համար որ բնաւ տարի տեսած չենք, բնաւ օր ու արեւ վայելած չենք: Ո՛չ, որքան ատեն որ տարագիր ենք ու անհայրենիք, որքան ատեն որ, մեր գոյութիւնը քարշ կուտանք այս սալայատակներուն վրայ՝ հաց ու գործ մուրալու, այնքան ատեն մեզ համար չկայ ոչ ուրախութիւն, ոչ խնդութք եւ ոչ ալ տօն ու խրախճանք:

Զաքարը, աւելի քաջ իր ընկերներէն, աւելի դիմացկուն, թէեւ հեկեկալով, սակայն, կը վերջացնէ իր խօսքը: Ներկաները զրկուած որբերու պէս իրարու կը նային տրտում հայեացքներով, արցունքը լճացած իրենց աչքերուն մէջ:

Ու ահա, այդ անախորժ մթնոլորտին վերջ տալու համար, տիկին Քնարիկը,— Զաքարին կողակիցը մէջ կը նետուի սաստելով·

— Ի՞նչ է ինչ այս, երախանե՞ր էք, ամչցէք ձեր հասակէն ու կեցուածքէն: Վեր նայեցէք, սա պատկերներուն նայեցէք ու ամչցէք, Մեծ Քրիստափորը ձեզմէ լաց ու արցունք չըսպասեր եւ ոչ ալ տրտմութիւն ու թախիծ, ան, այդ անմահ անհատականութիւնը ձեզմէ կը պահանջէ կռիւ, յարատեւ կռիւ, մինչեւ վերջ կռիւ··· իսկ դուք նստեր կուլաք: Գիտեմ, գիտեմ որ ձեր լացն ալ իմաստ ունի, խորհուրդը ձեր անթաղ մեռելներուն: Վերյիշում անոնց անդարձ կորուստին: Գիտեմ, լացը իմաստ ունի, յաճախ երդում է եւ կտակ, երբեմն ալ վառուած սիրտը հանդարտեցնելու ըմպելանի, բայց այսօր պէտք չէ որ լաք, ասկից առաջ շատ լաց ենք տեսեր «ես շատ եմ լացեր»· չեմ ուզեր, որ այս մենաստանիս սեմերը արցունքով թրջուին···

Տիկին Քնարիկին խօսքերը կը զգաստացնեն ներկաներս, գլուխները յամրաբար վեր կը բարձրանան ու կը սկսինք երգել·

Հայրենիք սրբազա՛ն, իմ սիրուն աշխարհ
Թռչում եմ դէպի քեզ հոգւովս անդադար···

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐԶԷ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Բանախօսութիւն

— o —

ՏԵՍԻՆ, 5 յունուար (Յառաջ)·— Հ· Յ· Դ· Տեսինի կոմիտէի կողմէ կազմակերպուած հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ դեկտ· 31ին կիրակի ցերեկ Հ· Յ· Դ· Ժողովրդ· Տան սրահին մէջ: Որոշեալ ժամին ընտրեալ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը: Բեմի կողքին ներկաներու գլխին վերեւը կը ծածանէր հայկական տարագիր եռագոյնը (Կ· Խաչի Նուէրը):

Հանդէսը բացուեցաւ Վասպ· «Արծիւ» փանփառի «Մեր Հայրենիք»ով, ղեկավարութեամբ ընկ· Ա· Մելքոնեանի: Ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Նախագահ ընկ· Թ· Հերոյեան բանալով հանդէսը բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը ընկ· Գերասիմ Բալայեան, որ գեղեցիկ ու իմաստալից բանախօսութեամբ մը նկարագրեց հայ ազատագրական դատին համար 1725էն մինչեւ 1860 թուականները կատարուած աշխատանքները: Յիշեց Միքայէլ եւ Ստեփաննոս Սալմաստեցի կաթողիկոսներու, Յակոբ Ջուղայեցի կաթողիկոսի դիմումները եւրոպական պետութիւններու մօտ, Դաւիթ Բէկի անկախութեան հռչակումը Սիւնիքի մէջ, Իսրայէլ Օրիի եւ Մինաս վարդապետի գործակցութիւնը եւ դիմումը Մեծն Պետրոսի, Ներսէս Աշտարակեցիի, Հնդկաստանցի Յովսէփ Էմինի կատարած աշխատանքները, Ալիշանի, Խրիմեանի, Րաֆֆիի, Նալբանդեանի եւն· ճիգերը: Եւ այս բոլորի եւ փէտայիներու յիշատակին իբրեւ յարգանք հրաւիրեց մէկ վայրկեան ոտքի կանգնիլ: Ներկաները փանփառի նուագած մահերգով յոտնկայս եւ երկիւղածութեամբ յարգեցին յիշատակը մեր բոլոր նահատակներուն: Յետոյ ընկերը անդրադարձաւ հայկական կուսակցութիւններու կատարած դերի մասին, հայ ազատագրական պայքարին մէջ, եւ ձաղկեց Հայաստանի ներկայ վարիչներու ընթացքը: «Հայրենիքի դռները պէտք է

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (31)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այս սնտուկները կը գտնուէին ննջասենեակս մահճակալիս տակ: Հրդեհը եթէ այդքան յանկարծակի չծագէր՝ անշուշտ ամէն բանէ առաջ ոսկիի սնտուկները պիտի ազատէի: Բայց արթնցած պահուս մուխը պատած էր սենեակս: Այդ պատճառաւ հազիւ կրցայ կեանքս փրկել: Անշուշտ, ոսկիները պիտի չայրէին հրդեհէն: Վաղն առտու երբ կրակը մարէր, դրամի թէ հալած վիճակի մէջ, անմիջապէս պիտի սկսիմ փնտռել զանոնք: Այդ է պատճառը որ ոչ ոքի թոյլ կուտամ մօտենալ հրդեհին վայրին:

Մորսէլի տուած այդ բացատրութիւնները Թէշքիլաթի անդամներու մէջ հիմնաւորեց այն կասկածը թէ Գերմանացիները դեռ Տրապիզոն եղած ատեն ոսկի ունէին եւ թէ այդ դրամը պիտի ծախսեն Վրացիները սիրաշահելու համար: Այդ պահուն արդէն հրդեհը մարած էր՝ Գերմանացիներու բանակատեղի ծառայող շէնքը ամբողջովին ճարակ ըլլալով: Հիմա, աւերակներու մէջէն ծխացող ծուխը միայն կը վկայէր թէ քանի մը ժամ առաջ այդտեղ շէնք մը կար:

Արդեօք այդ աւերակներուն մէջ սնտուկներ լեցնող ոսկի կա՞ր: Եւ եթէ կար՝ կարելի պիտի ըլլա՞ր գտնել: Այս մասին յաջորդ առաւօտ կանուխ պիտի մտածուէր· Հիմա հարկ էր հագուեցնել Գերմանացիները որոնք հրդեհին մարելէն վերջ կը զգային իրենց մերկութիւնը եւ կը դողդղային: Թէշքիլաթի անդամները իրենց քով առին Գերմանացիները, զանոնք տարին իրենց բանակատեղը եւ յաջողեցան այդ «հրկիզեալ»ներուն մէյմէկ Լազի վերարկու տալ, չէթէներուն յատուկ հագուստներուն շնորհիւ:

Յաջորդ առաւօտ, մթնշաղին, անշուշտ իրենց առաջին գործը եղած էր ոսկի փնտռել: Հոն՝ դեռ աւերակներուն կը հսկէր Վրացիներու շղթան: Երբ Մոսէլ եւ ընկերները հրդեհին վայրը եկան, Վրացիները բահ ու բրիչով ամէն կողմ փորել եւ աւերակներուն տակ ոսկի փնտռել սկսան: Այս գործը մէկ օրուան գործ չէր անշուշտ: Առաջին օրուան փնտռտուքը ապարդիւն անցած էր, աւելի ճիշդ աւերակներու բարձումովը ճամբայ բացուած ըլլալով, գիշերը կրկին պահակներու միջոցաւ շղթայուած էր հրդեհին վայրը:

Ամբողջ յոյսը դրուած էր, այլեւս, յաջորդ առտուան պրպտումին վրայ: Բայց, յաջորդ օրուան փնտռտուքը եւս որ եւ է արդիւնք տուած չէր եւ ոսկիներուն հետքն իսկ գտնուած չէր: Երկրորդ օրուան փնտռտուքն ալ յուսահատեցուցած ըլլալով Գերմանացիները, երրորդ օրը եւս ոսկի գտնելու համար ժամանակ անցուցած էին եւ մինչեւ գիշեր բան մը գտած չըլլալով որոշած էին փնտռտուքէ հրաժարիլ:

Ասոր հետ մէկտեղ, Գերմանացիները երբեք ապշուած չէին: Թէեւ կորսուած դրամը մեծ գումար մը կը կազմէր, բայց անոնք մտահոգ չէին այդ կորուստին համար: Նոյնիսկ, անոնց այս տրամադրութիւնը փոքրիկ կասկած մը արթնցուցած էր Թէշքիլաթի անդամներուն մէջ, եւ պատճառ եղած այն ըսի բսաւին թէ՝ «արդեօք նախապէս դրամները անհետացուցած եւ յետո՞յ այս հրդեհը մէջտեղ հանած են»:

Այսպէս կամ այնպէս, երկու սնտուկ ոսկին որ եւ է ձեւով կորսուելէ վերջ, Գերմանացիները եւս բոլորովին մերկ մէջտեղ մնացած էին: Երբ լուր շրջած էր թէ հրդեհին վայրը երկու սնտուկ ոսկի կը փնտռուի, տեղացիները եւ գիւղացիները շղթայի վերացումին օրը, շարունակած էին փնտռելը բայց անոնց ճիգերը եւս ապարդիւն անցած էին:

Մէկ կողմէ այս փնտռտուքներուն, եւ, միւս կողմէ հրդեհին պատճառը հասկնալու համար կատարուած հարցուփորձերը որ եւ է արդիւնք տուած չըլլալով, բոլորին քով համոզում դարձած էր այլ եւս այն կասկածը թէ՝ հրդեհէն առաջ փախցուցած էին ոսկիները:

Երբ Վիճէի մէջ ոսկիի շուրջ բսի–բսաւները կային, եւ Գերմանացիները Լազի հագուստներով փողոցները կը պտտէին, օր մը, Տրապիզոնի կուսակալէն Թէշքիլաթի բանակատեղը եկաւ «գաղտնի ու ստիպողական» ծածկագիր հեռագիր մը: Այդ հեռագրին մէջ կ'ըսուէր·— «Գերմանացիներուն քով Մէյէր անուն սպայ մը կայ որ կը պնդէ թէ ինք Գերմանիոյ այսինչ գունդին կը պատկանի: Այդ մարդը կեղծարար մըն է: Գերմանական բանակէն փախած ըլլալով, զինուորական փախստական է: Վտանգաւոր անձ մը ըլլալուն, հարկ է զայն այդտեղէն հեռացնել: Բայց, որպէսզի Թէշքիլաթին որ եւ է վնաս չհասցնէ, ջանացէք առանց խրտչեցնելու Տրապիզոն վերադարձնել զինքը: Հոս գալէն վերջ՝ զինքը պիտի յանձնենք գերման հիւպատոսարանին»:

Որովհետեւ չէին բաղձար որ Վիճէի մէջ գտնուի վնասակար մարդ մը, այս հեռագիրը հազիւ առած՝ Թէշքիլաթէն լեզու գիտցող մէկը Մէյէրը կանչելով անոր հասկցուցած է թէ ինք յետոյ միացած է գերման մարմնին, հետեւարար բուռարար կերպով պարզ չէ թէ ւարար բուռարար կերպով պարզ չէ թէ աւելի լաւ կ'ըլլայ, եթէ Տրապիզոն երթայ եւ գերման հիւպատոսին հետ տեսակցելով վաւերաթուղթ մը բերէ:

Մէյէր խնդրին անտեղեակ ըլլալով, այս տեսակցութեան յաջորդ օրը, իբրեւ թէ Տրապիզոնի գերման հիւպատոսարանէն իր պարտականութիւնը ճշդելու համար, Վիճէէն շոգեմակոյկ մը առնելով Տրապիզոն վերադարձած էր: Յետոյ ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Մէյէր, Տրապիզոն ոտք կոխած պահուն, գերման հիւպատոսը իրեն հաղորդած էր թէ զինքը աւելի բարձր պաշտօնի մը պիտի կոչեն, եւ, հետեւաբար, պէտք է դիմէ Պոլսոյ գերման դեսպանատան, որով կեղծ սպան շոգենաւ մը նստելով Պոլիս վերադարձած էր: Յայտնի չէ թէ անկէ յետոյ ի՛նչ եղած է Մէյէր:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԵՑԱՒ

Մեր պատերազմի մասնակցութենէն առաջ տեղի ունեցող վերջին դէպքը եղաւ Մէյէրի Տրապիզոն վերադարձը: Սեպտեմբեր եւ Հոկտեմբեր ամիսները անցած էին Թէշքիլաթը Մախսուսէի կարգադրութիւններով եւ հասած էինք Նոյեմբերի կէսին:

(Շար·)

բաց ըլլան բոլորի համար, ինչպէս որ Ֆրանսայի դռները բաց են բոլոր Ֆրանսացիներու առջեւ: Մեր պահանջը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Թրքահայաստանի մէկ կարեւոր մասին միացումը արդի Հայաստանին եւ հայ ժողովուրդի կատարեալ անկախութիւնը»:

— «Ընկերներ, մեր ճանապարհ փշոտ էր երէկ, փշոտ է նաեւ այսօր, փշոտ պիտի ըլլայ եւ վաղը, մի վհատիք բնաւ եւ շարունակեցէք ձեր նուիրական գործն ու ճանապարհը, այն հաստատ հաւատքով, որ մէկ փոթորիկ, ոչ մէկ կրակ ու ծուխ, եւ ոչ մէկ արգելք պիտի կրնան խափանել ձեր ճամբան եւ ձեր կամքը: Ցառա՛ջ մինչեւ յաղթութիւն, ընկերներ, մինչեւ որ իրականանան մեր եւ ձեր եւ բոլոր հայութեան իղձերն ու երազները»: (Ծափերը յաճախ կ'ընդմիջէին ընկերոջ խօսքերը):

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին օր. Ա. Պետրոսեանը «Միրանի ծառը», փոքրիկները Ճէլոյեան՝ «Աղիզ մէրիկ», «Հայ տղայ», Պապայեան՝ «Հայրդուկ եմ ես» յաջող արտասանութիւններով: «Ցեղակրօն»ներու 12 հոգինոց խումբը, հայկական եռագոյնը իրենց կուրծքին խաչ — փակ կապած յաջողութեամբ երգեցին «Մենք անկեղծ զինուոր»ը, «Դնդակ որոտաց» եւ «Միտն ի ծառին» երգերը եւ արժանացան բուռն ծափերու: Ընկ. Միսաք — Միրզէի երեք յաջորդական արտասանութիւնները կախարդեցին հանդիսականները: «Արծիւ» փանֆարը մէջ ընդմէջ նուագեց «Ցառաջ նահատակ», «Դաշնակցական խումբ», «Ի զէն Հայեր», «Լը Բուրժուա» երգերը, ծափերու մէջ:

Հանդէսը փակուեցաւ փանֆարի «Մշակ բանուոր»ով, եւ ներկաները սրահէն մեկնեցան դարձեալ փանֆարի «Ցառաջ նահատակ» երգի թնդիւններու տակ, տանելով իրենց հետ հայրենիքի սէրը եւ ազատ — անկախ ապրելու տենչը:

Հանդէսէն վերջ գիշերուան ժամը ութին տեղի ունեցաւ ընկերա — համախմբական խնճոյք, տօնածառը նոր Տարուան եւ Կաղանդի առթիւ, սեղանապետութեամբ ընկ. Առաքելեանի: Խնճոյքը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, զոր երգեցին յոտնկայս բոլորը միասին: Սրահին մէջտեղը սեղանի վրայ դրուած էր տօնածառ մը, որուն վրայ կը ծածանէր փոքրիկ եռագոյն մը: Ներկաներու մեներգները, խմբերգները, արտասանութիւններն ու փանֆէնները ստեղծած էին ջերմ եւ ուրախ մթնոլորտ մը, բարձրացնելով բոլորի տրամադրութիւնները, մանաւանդ երբ կ'երգուէին դաշնակցական երգերը: Մէջընդմէջ կը նուագէր փանֆարը: Եւ ահա հասաւ ժամը 12ը: Վայրկեան մը բոլոր լոյսերը մարեցան եւ յետոյ վառեցան, տօնածառի մոմերը հետ զուգընթաց, ճամբու դնելով հին տարին եւ դիմաւորելով Նոր Տարին 1934ը: Ներկաները մէկ ծայրէն միւս ծայրը «Ողջոյն»ի նման սկսան ձեռք թօթուել եւ շնորհաւորել Նոր Տարին եւ Կաղանդը: Ապա խօսքը տրուեցաւ ընկ. Գեղասիմ Բալայեանին, որ կրակոտ եւ ազդու խօսքերով շնորհաւորեց Նոր Տարին եւ բսաւ.

— «Քանի մենք այսպէս վտարանդի ենք եւ հեռու մեր բուն հայրենիքէն, մեզ համար Նոր Տարի չկայ, մեր Նոր Տարին կուգայ այն ատեն միայն, երբ մենք եւ բոլոր տարագիր հայութիւնը կը լինինք միացեալ եւ ազատ անկախ Հայաստանի մէջ: Կեցցէ՛ ուրեմն ազատ հայրենիք, ազատ Հայաստանը եւ իր հետ եկող ուրախ եւ երջանիկ Հայու Նոր Տարին»:

Սեղանապետին յանձնարարութեամբ տօնածառը աճուրդի դրուելով գոյացաւ 177 ֆր. եւ շահեցան խումբ մը Սամսոնցի ընկերներ, աճուրդէն յետոյ ուրախութիւնը, երգն ու պարը շարունակուեցան մինչեւ լոյս:

Վեհունի

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

0000

ԿՐԸՆՈՊԼ, 5 յունուար.— Անցեալ կիրակի, Կրընոպլի կոմիտէն 9 նոր ընկերներու Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը մտնելուն առթիւ ընկերական թէյասեղան մը սարքած էր: Նախ խօսեցաւ ընկերուհի Տ. Տուրպախ, (Վայանսէն), որ իր խօսքն ուղղեց նորեկ դաշնակցականներուն,— «Հայրենակիցներ, բաւ չեմ գտներ ձեր այս գեղեցիկ քայլը գնահատելու. դուք այսօր կը մտնէք Հ. Յ. Դ. շարքերու մէջ, արդեօք կ'անդրադառնա՞ք ձեր առած քայլը, թէ որքան ծանր լուծի մը տակ կը մտնէք: Լաւ մտածեցէք, մեր նշանաբանն է «Մահ կամ Ազատութիւն»: Դաշնակցութիւն կը նշանակէ զոհաբերութիւն նկեմայես թէ բարոյապէս, օր պիտի գայ որ պիտի լքէք տուն, տեղ, զաւակներ, եւ ձեր եղբայրներու արիւնով զնուած Հայաստանի ծառայութեան կանչուիք»: Բոլորը մէկ յայտարարեցին «Գիտենք եւ կ'ընդունինք»: Երդման արարողութենէն յետոյ յոտնկայս երգեցինք «Մշակ բանուոր»ը: Ցետոյ երգ, արտասանութիւն, խմբերգ: Ընկերներու փափաքով կրկին խօսեցաւ ընկերուհի Տ. Տուրպախ,— «Ընկերներ, եթէ ես բանւոտեղծ ըլլայի, Դաշնակցութեան փառքը պիտի գրէի, եթէ երգահան մը ըլլայի, մեր դիւցազներուն գովքը պիտի երգէի»: Եւ անկարկ մը նուեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան փառաւոր պատմութեան վրայ:

Ընկերներու որոշումով, սարքուեցաւ ընկերա — համախմբական ճաշկերոյթ մը յաջորդ օրը, Կաղանդին: Ճաշկերոյթէն առաջ տեղի ունեցաւ նորեկ դաշնակցականի մը երդման արարողութիւնն եւս: Ճաշկերոյթը անցաւ շատ ջերմ:

Տ. Սողոմոնեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

— o —

ԿԱՐՏԱՆ, 1 յունուար (Ցառաջ).— Պիվէռի Կրթասիրաց Միութեան մանկապարտէզի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի, 31 դեկտ. երեկոյեան ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. տան մէջ: Ժամանակէն առաջ հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը ու կը սպասէր վարագոյրի բացուելուն: Բոլոր հանդիսականներու դէմքին վրայ, ուրախութեան ու բերկրանքի ժպիտը կը նշուէր, հայրենական քաղցր յիշատակներով: Այդ երիկուն բոլորին սիրտը մեր պապենական երդիքներու կարօտն ու սէրը կուլար. հայրենի երկրի աւանդական «Կաղանդի գիշեր»ուան անոյշ ու զգլխիչ համադամներու հոտը կը սաւառնէր ցուրտ ու դաժան դեկտեմբերի մշուշին մէջ:

Տեսակ մը վերադարձ դէպի հին օրերը: Լ. Գույաճեանեանհանդէսը բանալով րը: Լ. Գույաճեանեան հանդէսը բանալով դուռն անդամները: Թելադրեց չյուսահատիլ, չլքել գործը, այլ հաստատ քայլերով միշտ վառ պահել կրթարանը: Պէտք է հաւաքարար աշխատանք կատարել ազգային գործերու համար, առանց յարանուանական խտրութիւններ յարուցանելու: Շեշտեց թէ այս օրերուն աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է ազգային միացեալ ուժերու կազմաւորումը, կրթական, դաստիարակչական եւ քաղաքական դատի յաջողութեան իրականացման համար: Մաղթեց որ նոր տարին, նոր յոյսերով եւ անկոտրելի իր խաղաղութեան ու բարօրութեան ծիածանը սփռէ տառապած ու թափառական մեր ցեղին վրայ:

Դպրոցականներու կողմէ եղան խմբական երգեր, դիմախօսութիւններ, մենախօսութիւններ, արտասանութիւն եւ մեներգ, զանազան հետաքրքրական խաղեր ու անեկդոտներ: Բոլորն ալ յաջողութեամբ սորված էին իրենց բաժինները: Ցետոյ աշակերտներու կողմէ ներկայացուեցաւ բատական ծանր ու երկար խաղ մը, «Փօլիաննայ», որ նոյնպէս յաջող էր: Խաղին նիւթը առնուած էր անգլիական կեանքէ ու այդ պատճառով ալ այնքան հետաքրքրական հանգամանք չունէր: Խորոված նապաստակ մը եւ չէչ մը չամիչանա աճուրդի դրուելով բարձրացաւ 363 ֆր.ի: Շահեցաւ Պ. Գ. Անտուրեան, 10 ֆր. նուիրելով: Աճուրդէն վերջ ներկայացուեցաւ «Ցիսուսի Ծնունդը», փոքրիկ տրամ, որ խիստ հետաքրքրական ու յուզիչ երեւոյթ մը կը պարզէր ներկաներուն: Ցետոյ դպրոցի աշակերտներու մասին քանի մը գնահատական խօսքեր բրաւ ուսուցչուհի օր. Ա. Փափազեան: Հանդիսականները գոհ մնացին ուսուցչուհիէն, որ իր կարելին չէր խնայած աշակերտներուն բաժինները սորվեցնելու: Ամէնէն վերջ ներկայացուեցաւ «Կաղանդ պապան», (Կ. Նաւոյեան), որ Նոր Տարուան առթիւ մանկանները ընէք յետոյ, աշակերտներուն նուէրները բաշխեց: Կէս գիշերէն վերջ սկսաւ ժողովրդական «Հայէն» առաջնորդութեամբ «տասուլ զուռնա»յի: Երիտասարդները փափաքաւոր կայիները պէս բրար ազդուած՝ Խարբերդի «Հալէն» կը պարէին: Ուրախութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտեան ժամը 8ը:

Լեւոն Գեղունի

Յ. Գ. Կրթասիրաց Միութեան կազմակերպած պարգեւաբաշխին շահած են հետեւեալ թիւերը.— 293, 175, 177, 147, 228, 146, 203, 321, 231, 340, 382, 144: Դիմել՝ Լ. Գույաճեանեան, Epicerie Puits Bivert, Gardanne, B.D.R.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ճշդում մը

00000

ԼԻՈՆ, 29 դեկտ.— Զարմանքով կարդացինք «Ապագայ»ի 19 դեկտ. թիւին մէջ Լիոնէն գրուած թղթակցութիւն մը, «Խարպախ շնորհակալիք»ը վերնագրով, որուն բովանդակութիւնը բոլորովին հակառակ է ճշմարտութեան:

Պ. Յ. Շահպազեան Ազգ. Վարչութեան ատենապետ Պ. Գ. Ֆէրմանեանի խանութը այցելելով Լիոնի մէջ բացուած գիշերային վարժարաններու մասին տեղեկութիւն ուզած է, եւ ատենապետը բսած է հետեւեալը.—

Գաւառական Խորհրդոյ կողմէ եւ «Հայ Մայրերու» Միութեան նիւթական օժանդակութեամբ Լիոնի եւ արուարձաններու մէջ բացուած են հինգ գիշերային վարժարաններ յետագայ վայրերու մէջ.— Տեսին, Պրօն, Մօնշա, Քուր Լաֆայէթ եւ Ռիւ տը Պէկէն. մանրամասնութեամբ արձանագրութիւններն ալ եկեղեցւոյ խորհրդարանը կը գտնուին, այսչափ:

Տեղւոյս Բարեգործականի ատենապետը Ռիւ տը Պէնկէնի ծնողքներուն դիմելով առաջարկած է ուսուցչի համար աւելի վճարել, հայթայթելով միանգամայն տղոց բոլոր գրենական պիտոյքը ձրի, պայմանաւ որ իրենց կապուին եւ այդպէս ալ եղած է հակառակ իրենց գրաւոր յայտարարութեան թէ բատ կեդրոնէն եկած հրահանգին գիշերային դասախօսութիւնները օգտակար չէին կրնար ըլլալ...

Անցեալ տարեշրջանին գաւառականի կազմակերպած դպրոցներուն նիւթապէս օգնած է Բարեգործականի մասնաճիւղը, այդ նպատակաւ Բարեգործականի յատկացուած գումարը Ազգ. Վարչութեան սնտուկին մէջ ոչ մուտք եւ ոչ ալ ելք եղած է, նոյնպէս մայրերու Միութեան տուած ամսական 200 ֆրանք գումարը մուտք եւ ելք չըլլար Ազգ. Վարչութեան սնտուկին մէջ, այլ ուղղակի մայրերու Միութիւնը Բարեգործականի նման ինք վճարումներ կ'ընէ ստացագրի փոխարէն:

Մայրերու Միութեան բրած այնքան ազնիւ ժէսթին համար Ազգ. Վարչութեան կողմէ յայտնուած շնորհակալիքը բացարձակապէս տեղին էր, եւ խորապէս կը ցաւինք որ «Ապագայ»ի խմբագրութիւնն ալ առանց խղճահարելու արդէն կռահած է եղեր որ խարդախ? բան մը կայ գործին մէջ:

Երբ Բարեգործականի նման լուրջ հաստատութիւն մը կը դրժէ իր յանձնառութիւնը եւ այդ տագնապալի վայրկեանին օգնութեան կը հասնի Մայրերու Միութիւնը, փրկելով Գաւառականի եւ անկէ ծնունդ առած Ազգ. Կեդր. Վարչութեան վարկը, եւ մասնաւորապէս հայ մանուկներուն մայրենի լեզուի եւ տոհմային կրթութեան կենսական գործը, որ տարեշրջանի մը համար եւս կ'ապահովուի, այդքան տարրական շնորհակալի՞ք մըն ալ չյայտնուէր:

Կարդ մը չարամիտ մարդիկ այնպէս կը կարծէին թէ Բարեգործականի դրժումին վրայ դպրոցները պիտի փակուէին, տեղեակ ըլլալով Ազգ. Վարչութեան սնտուկի դատարկութեան, որուն պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ դարձեալ այդ ստայօդ տեղեկութիւնները տուողներուն վրայ որ մօտաւորապէս 4000 ֆրանք բացով մեզի յանձնեցին վարչութիւնը: Երբ կը տեսնեն որ դպրոցները կանգուն են եւ կանոնաւոր կերպով կը շարունակուին, կատաղութեան նոպաներ կ'ունենան, որով մեր ցաւը եւ արդահատանքը միայն կը յայտնենք հոգեպէս եւ մտաւորապէս սնանկ այդպիսի անձերուն:

Ի Դիմաց Ազգ. Կեդր. Վարչութեան

Ատենապետ՝ Գ. Ղ. Ֆէրմանեան

Ատենադպիր՝ Պ. Ս. Մուրաչեան

Յ. Գ.— Պատճէնը ղրկուած է «Ապագայ»ին:

ՄԱՄՈՒԼ

Հօկին նոր դաւերը

»»»·«««

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (23 դեկտ.).

— «Ինչպէս յայտնի է Հայրենակցականները քաղաքականապէս չէզոք կազմակերպութիւններ են եւ իրենց մէջ ունին հայկական բոլոր կուսակցութեանց պատկանող անդամներ, որոնք մեր կեանքի մէջ բացառիկ համերաշխութեամբ մը տարիներէ ի վեր աշխատած են կողք կողքի՝ յանուն կրթական կամ հայրենաշէն նպատակներու:

Ցայտնի է նոյնպէս, որ աւելի քանի մը տարի առաջ Հայրենակցականները, ընդլայնելով իրենց գործունէութեան շրջանակը, ձեռնարկեցին գեղեցիկ շարժումի մը, այն է՝ իրենց հայրենի քաղաքներու կամ գաւառներու անունով սկսեցին աւաններ շինել խորհրդային Հայաստանի մէջ, հոն տեղափոխելու համար իրենց հայրենակիցներու գէթ պզտիկ բեկորները:

Դժբախտաբար այդ շարժումը կարելի չեղաւ ցանկալի չափով մը ընդարձակել այն պարզ պատճառով, որ խորհր. կառավարութիւնը յամառօրէն աշխատեցաւ շահագործել զայն իբրեւ տեսակ մը զէնք՝ Դաշնակցութեան դէմ պայքար մղելու համար եւ մասամբ ալ անհարկի դժուարութիւններ յարոյց վստահելի մարդոց միջոցներով ու բաղձալի արագութեամբ գործը առաջ տանելու ջանքերուն դէմ,— բան մը, որուն հետեւանքով տեղի ունեցան ահագին մսխումներ եւ առաջ եկաւ մեծ յուսախաբութիւն մեր գաղութին մէջ:

Գաղտնիք չէ, որ այդ յուսախաբութիւնը առաջ բերելու մէջ մասնաւորապէս չարաշուք դեր մը կատարեց Հօկը: Իր ընդվզեցուցիչ միջամտութիւններով ու չարաշահութիւններով ան իր կարելին բրաւ, վարկաբեկելու համար Հայաստանի մէջ աւաններ շինելու շարժումը եւ անվստահութեան, յոռետեսութեան մթնոլորտ մը ստեղծեց այդ շարժման շուրջը:

Բնական է որ Հայրենակցականները, մէկը միւսի ետեւէն, սկսան միջոցներ ձեռք առնել Հօկի դաւերուն դէմ: Եւ այժմ ալ ահա Հօկը յուսահատական ճիգեր կ'ընէ իրեն դէմ բարձրացող հանրային ցասումը կասեցնելու համար: Օգտուելով Եռագոյնի դէմ եկեղեցիի միջոցով սկսուած ազգաքանդ պայքարի առիթէն՝ ան կ'աշխատի «միացեալ ճակատի» իր կառքին լծել նաեւ Հայրենակցականները: Հօկը այնքան առաջ կ'երթայ, որ կը սպառնայ խորհր. Հայաստանի եւ հոն աւաններ շինելու շարժումին թշնամի նկատել բոլոր անոնք, որոնք ընդառաջ չեն երթար իր կոչերուն:

Ուրիշ խօսքով՝ բոլոր անոնք, որ չեն ուզեր դաւաճանել հայ ազգային Եռագոյն դրօշին, չեն ուզեր մասնակցիլ եկեղեցիի շուրջը ծագած երկպառակութեան եւ չեն ուզեր բռնել Դէտոնի խառնակիչ արք.ի կողմը, Հօկի սպառնալիքիննհամաձայն, չպիտի թոյլատրուին մասնակցելու Հայաստանի շինարարական ձեռնարկներուն:

Աւելին. Հօկը կը պահանջէ որ՝

ա) Բոլոր Հայրենակցական միութիւնները դառնան Հօկի օժանդակ մարմիններ եւ իրենց բոլոր դրամները անոր միջոցով դրկեն Հայաստան.

բ) Հայաստանի բարեկամ նկատուելու համար հլու հնազանդութեամբ այսուհետեւ կատարեն Հօկի հրամանները:

Այս բոլորը կասկած չեն ձգեր, որ Հօկը, Ռամկավարներու աջակցութեամբ, կ'աշխատի այժմ Հայրենակցականներն ալ հասցնել նոյն պառակտեալ վիճակին, որուն մէջ կը գտնուի արդէն հայ եկեղեցին, նոյն Հօկեններու եւ Ռամկավարներու ազգադաւ ջանքերուն հետեւանքով:

Այս քանդիչ ձգտումին դէմ պէտք է ամենայն վճռականութեամբ պայքարին բոլոր անոնք, որոնց համար թանկ է Հայրենակցականներու գոյութիւնը: Իսկ ատոր լաւագոյն միջոցը քաղաքական չէզոքութիւն պահելն ու Հօկի դաւադրական «միացեալ ճակատ»էն հեռու մնալն է»:

ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՑԱՆԿԸ

00000

ՏԵՍԻՆ.— Հայ բողոքականաց ժողովարան, 50 աշակերտ, երկուշաբթի եւ չորեքշաբթի ժամը 5 եւ կէսէն 7 եւ կէս. ուսուցչուհի Տիկ. Տիրուհի Հէքիմեան: Վարժարանին հոգաբարձութիւնը յանձնուած է տեղւոյն Սեբաստիոյ Նահանգային Ուսում. Միութեան:

ՊՐՕՆ.— Հայպէչեան բնակարան. 18, Rue des Roses, աշակերտ 20. հինգշաբթի եւ կիրակի առաւօտեան ժամը 10—12. ուսուցչուհի Օր. Սրբուհի Պայտարեան. բնակարան ձրի:

ՄՕՆՇԱ.— Յ. Կիւլպէնկեան բնակարան, 15, Rue Jeanne d'Arc, աշակերտ 15, ուրբաթ օր ժամը 6—8. ուսուցիչ Պ. Ա. Կիւլպէնկեան. բնակարան եւ ուսուցիչ ձրի: Նաեւ Քիրազեան բնակարան, 14 Rue Germain Davis, աշակերտ 7. ուրբաթ օր ժամը 8—10. ուսուցիչ Պ. Ա. Կիւլպէնկեան. ուսուցիչ եւ բնակարան ձրի:

ՔՈՒՐ ԼԱՖԱՅԷԹ.— Ֆրանսական վարժարան. 50 աշակերտ, երեքշաբթի ժամը 7—9, ուսուցչուհի Տիկ. Սէթեան, կարգապահութիւնը յանձնուած հայ արիներու, վարժարանը ձրի:

Ռիւ ՏԸ ՊԷԿԷՆի վարժարանին ուսուցիչը որ Պ. Մոմճեանն էր, վերջերս Բարեգործականը ինք ստանձնած ըլլալով Պ. Մուրաչեանը ուսուցիչ կարգած է:

(Կնիք)

■■■■■■■■■■■■■■■■■■■■

ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

■■■

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԻՆԱՔԱՅԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ)

00000

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 13

ՕՊԻՒՍՈՆ, Հ. Քիւպենեան:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Օննիկ Եաղուպեան:
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՐԻ, Կրէկուր Գլէյեան:
ՔՐԷՕԶՕ, Յակոբ Աւագեան:
ԹԷՀՐԱՆ, Գ. Գաբրիէլեան:
ԺՈՒԱՆՎԻԼ, Թորոս Գարակէօզեան:
ՓԱՐԻԶ (1), Ստեփան Գուշափենեան:
ՓԱՐԻԶ (9), Կարապետ Խաչուկեան:
ՓԱՐԻԶ (9), Տքթ. Իզմիրլեան:
ՓԱՐԻԶ (9), Զ.:
ԻՍԻ, Ե. Ա.:
ՓՈՆ Թ'ԷՎԷԿ, Թ. (Բ. վճարում):
ՆԻՍ, Յ. Ն.:
ՌՕՄԱ՛, Ս. Տ. Ա.:

ՄՏԵՐՄԻԿ ՑՈՒՇԵՐ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՅԱՐՄՆԻՔԸ

Սեբաստիան երկու մեծութիւններու, զէնքի հերոսին՝ Մուրատին եւ գրչի հերոսին Վարուժանի — ազգանուէր ու անձնուրաց շունչին, խօսքին, հրահանգին, քարոզչութեանը անձնատուր, ընկերային բարեշրջումի ճամբան բռնած, հաւաքական ուժերով կը կազմակերպուէր օրէ օր, եւ կը վազէր միամիտ բայց ինքնավստահ դէպի նոր յաղթանակներ, կ'իջնէր զոյամարտի կրկէսը առնական քայլերով:

Վարուժան եւ Մուրատ, երկու անմահներ, միատեղ, անբաժան, նոյնացած ցեղին տրոփներուն, մին դիւցազն եւ միւսը դիւցազներգակ, վեհանձնութիւնը կը շեփորէին անխոնջ, անվհատ եւ աննկուն:

×

Արաքսին հայրիկը, ունեւոր եւ ազնուական, աւանդապահ եւ բարի, իր հոգեհատոր դստեր ցանկութեան ընդառաջ երթալով, կը հաւանի Վարուժանը իբր այցելու դաստիարակ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի՝ տուն հրաւիրել, ապագայ գիտակից հայ մայրը պատրաստելու նախանձախնդրութեամբ:

Վարուժան կ'ընդունի իրեն եղած առաջարկը, նախ իր տնտեսական վիճակը հաւասարակշռելու եւ յետոյ իր պատրաստած անտիպ տաղերուն հրատարակութիւնը փութացնելու կրկնակի նպատակներով:

Առաջին իսկ այցելութեան, Վարուժան տեղեկացաւ որ Արաքսին օրօրոցէն իսկ կապած է իր ճակատագիրը Մ.ին, պէշիկքէրթմէ նշանուած է, իր կամքէն անկախ, համաձայն իր ծնողներուն ցանկութեան:

Վարուժան իր համեստ, լուրջ, չափաւոր եւ զգոյշ վարքուբարքով, իր մաքի պաշարով եւ արտայայտուելու պերճախօս ձեւերովը, կամաց կամաց կը սկսի իր կամքէն անկախ իշխել Արաքսիի սրտին, բոցավառել սիրոյ կրակը, դառնալ Արաքսիի իտէալը: Եւ «նշանուած» սէրը անխօս ու աններդաշնակ, կը խորտակուի, տեղի կուտայ հզօրագոյնին:

Արաքսիի հոգին կը հագնի արշալոյսի բոցէ շապիկը, ներքին զգլխումները, հալ ու մաշը կը սկսին արտայայտուիլ ինքնաբուխ եւ անմրմունջ:

Վարուժանը կը նշմարէ, բայց սիրոյ ճառագայթները կը սփռուին իր սրտին ու քնարին, եւ թաքուն զգացումներ սիրտէ սիրտ ճամբայ կ'ըլլան, դասերը եւ դասագիրքերը նշխարի, մասունքի տուփերու նման կը բացուին ու կը մատուցուին գողգղագին եւ սիրասարսուռ: Երկու երիտասարդներու աչքերը չեշտակի իրարու կը հանդիպին, երկու թարթիչներու տակ տարփանքը իր բոյրը կը սրսկէ, հոգիները լռութեան մէջ պերճախօս կը դառնան, մատները իրար կը հալին, եւ յետոյ երկու բոցավառուող շրթունքներու վրայ, առաջին եւ անխարդախ սիրոյ համբոյրը կը թառի:

Վարուժան կը հագնի ինքնագոհ դաստուորի շապիկը, կը սկսի դառնալ Լէօրէն հանգամանքները, հաշուի կ'առնէ ժողովրդական կարծիքը, Նըժարի մէջ կը դնէ իր երազները, իր իտէալը, Մ.ի հոգեկան վիճակը, երկու ընտանիքներու յարաբերութիւնը, եւ կը վարանի: Կը փորձէ մոռնալ, աչքերը կը փակէ չտեսնելու համար Արաքսիի գեղեցիկ դէմքը, խոր աչքերը, կարապի վիզը, ականջները կը գոցէ չլսելու համար Արաքսիին ոսկեհնչուն ձայնը, սիրոյ մրմունջները, տարփակէզ հառաչանքները: Ի զո՜ւր մուսաներու վերադարձի բոլոր ճամբաներուն վրայ կը կենայ Արաքսիին հասակը, կը տարածուին անոր բազուկները, եւ կը լսուին անոր կանչերը:

Վարուժանի սրտին վրայ, ներշնչումներուն մէջ, Արաքսին, տիրական կը դառնայ, եւ ամէն տաղ, ամէն երգ իր միտէն, ուղեղէն ծնած, ամէն վանկ իր շրթունքներէն թռած, կ'երկնէ սէրը եւ համբոյրը սիրածին:

Արաքսին սակայն անձնատուր սիրոյ մոլեդնութեան, կը հեգնէ բոլոր հաշիւները, քաջօրէն կը մերժէ հին սէրը, կը ծրարէ հապճեպով տարիներ շարունակ իր կուրծքին մերկութիւնը համբուրող ոսկինները, կը հաւաքէ դրեմելանները հնչեղ, եւ անվարան ետ կը ղրկէ Մ.ին: Արաքսի կը յայտնէ իր վճիռը ծնողքին:

Ընտանեկան ներքին խաղաղութիւնը կը փոթորկի:

Բոլոր զինքը շրջապատողները, ծնողքը, ազգականները կ'աշխատին համոզել որ ետ կենայ Արաքսին իր յիմար վճռէն, չանպատուէ ընտանեկան աւանդութիւնները եւ չդժբախտացնէ երկու ընտանիքներ:

Ի զո՜ւր...

Արաքսին անդրդուելի կը մնայ:

— Աւանդութիւնները պահեցէք ձեզի համար, կը պոռայ մօրը երեսին, ես չեմ կրնար կեանք մը ամբողջ զոհել դիպուածին, աւանդամոլութեան:

Ոսկէ կամուրջը կը փլչի երկու ընտանիքներուն միջեւ:

Արաքսիի մայրը լալագին եւ վշտահար կը կրկնէ.

— Անօթի վարժապետին, թափառական երգչին եռեւէն մի երթար, խեղճ կ'ըլլաս, անօթի կը մնաս, թշուառ կ'ըլլաս, վերադարձիր հին սիրոյդ, Մ. հարուստի զաւակ է, ապահով տնտեսական դիրք ունի, ծանօթ մարդու զաւակ է, գթա իրեն, գթա ծնողքիդ:

Արաքսի անդրդուելի է:

Գինովցած Վարուժանով, արբեցած անոր սիրով, կառչած անոր փառքին, ոտքերը գետին զարնելով

— Կը նախընտրեմ թշուառութիւնը, եթէ այդ է ճակատագիրս եւ կը պաշտեմ գաղափարի մարդը որ կրնայ չափել սրտիս տրոփիւնը, մի կաշկանդէք ազատութիւնս:

Քաղաքը ծանօթ է այժմ դէպքերու մանրամասնութեան: Բամբասանքն ու բանադրանքը ոչ չափ ունին եւ ոչ ալ սահման: Վարուժանը խաչը կը հանեն եւ Մ.ի ընտանիքը իր դիրքով, իր շրջապատով ու դրամներով կը հրահրէ ամբոխին վրէժխնդրութիւնը:

Վարուժան կը խորհրդակցի իր մտերիմներուն հետ: Կը շրջապատուի իրեններով, մտաւորական ընկերներով: Մուրատը կը ծառանայ, Մուրատը պաշտպան կը կենայ գրչի հերոսին: Մեծութիւնները մեծութիւններու կը կառչին: Կամքի ազատութեան ջատագովները կ'ոգեւորեն Վարուժանը:

Սակայն Վարուժան տխուր է եւ միտքը ալեծուփ: Օրերով չէ տեսած Արաքսին, կը խորհի թէ որքան բռնադատուած պէտք է ըլլայ, որքան լուտանքի եւ նախատինքի արժանացած:

Եւ ճիշդ այդ մտածումներուն մէջ տարուբեր, այդ օրն իսկ դրի կ'առնէ իր ԳՐԳԱՆՔԸ, անոր որ պիտի գայ:

ԼԵՒՈՆ ԼԱՆԻՍ

(2)

քապետին աչքերը լեցուեցան :

Կիրակի օր խուզարկութեան ենթարկուեցան «Լա Վոլոնթէ» օրաթերթին եւ «Պէք է Օնկլ» զաւեշտաթերթին խմբագրատուները : Այդ առթիւ բազմաթիւ կարեւոր թուղթեր բռնուեցան :

Ապահովութեան Տեսչութիւնը երկար հարցաքննութեան մը ենթարկեց «Ամփիու» թատրոնին տնօրէնը, Պ. Հայոթ, որ փախած, բայց յետոյ երեւան ելած էր : Հարցաքննութեան առեն շատ նեղուեցաւ եւ այն տպաւորութիւնը ձգեց թէ շատ բան գիտէ, բայց չուզեր ըսել : Դատաւորը կ'ուզէր հասկնալ ոչ միայն Սթավիցքիի հետ ունեցած կապակցութիւնը, այլ եւ անոր թաքստոցը : «Ամփիու»ի տնօրէնը Սթավիցքին վերջին անգամ տեսեր է դեկտ. 25ին, Քլարիճ պանդոկէն մեկնելէ 48 ժամ յետոյ : Սթավիցքի հեռախօսով ժամադրութիւն տուեր է Կառ Սէն Լազարի մօտակայ մէկ սրճարանին մէջ, եւ մինչեւ կէս գիշեր խօսեր են : Գերխաչագողը խոստովաներ է թէ այլ եւս ամէն բան վերջացած է, նոյն իսկ անձնասպանութեան խօսք ըրած է :

Վերջին լուրերու համաձայն, Սթավիցքիի հետքը գտնուեր է Սէրվօզի մէջ (Հօթ Սավուա) : Ուրիշներ ալ կը պնդեն թէ Փարիզէն դուրս չէ ելած :

Երեսփ. ժողովը կը բացուի Հինգշաբթի օր : Այս առթիւ պիտի լսէ բազմաթիւ հարցապնդումներ :

Պ. Տարիուս, « Մ'իտի » թերթին տնօրէնը, կասկածելի նամակ մը ուղղած ըլլալով « Լա Վոլոնթէ »ի տնօրէնին, իր խմբագրատան մէջ ալ խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ եւ շատ մը թուղթեր բռնուեցան : Նոր հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ Պ. Տիւպառի, « Լա Վոլոնթէ »ի տնօրէնը, որ մեծագումար դրամ ստացած էր Սթավիցքիէն, փոխան... ծանուցման :

Թրքական հնգամեակը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յունուար 7 թուականով.—

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ նախարարական խորհուրդը լրացուցած է տնտեսական հնգամեայ ծրագրին մշակումը : Այս առթիւ բուռն վիճաբանութիւն մը բացուած է թրքական երկու թերթերու միջեւ :

Ծրագրին գլխաւոր գիծերը հրատարակութեան պիտի տրուին վաղը : Ելմտական մասը փետրուարին յետաձգուած է եւ պիտի ուսումնասիրուի 1934ի ելմտացոյցին հետ զուգընթաց : Երեք նոր գործարաններ պիտի շինուին « Իշ » դրամատան կողմէ, իսկ 12 գործարաններ՝ պետութեան կողմէ, ուրիշ դրամատան մը ղեկավարութեամբ : Այս հնգամեակով, կը պետականացուին թրքական գլխաւոր ճարտարագործութիւնները : Ծրագրին գործադրութեան պիտի յատկացուին 42 միլիոն ոսկի, ինչպէս եւ խորհրդային իշխանութեան խոստացած տասը միլիոն տոլարը :

(Շարունակելի Գ. էջէն)

ՓԱՐԻԶ (19), Սարգիս Մելքոնեան :
ՓԱՐԻԶ (13), Լուքեր Ֆէնէրճեան :
ՓԱՐԻԶ (5), Տիկ. Զաքարեան (Ա.ի միջոցաւ) :
ԺՈՒԱՅԵՕԶ, Ստեփան Մարկոսեան :
ՖՕՆԹԷՆ ՍԻՒՐ ՄԱՐԹԷՆ, Կարապետ Բեբէյեան :
ԱՆԻԷՌ, Մեսրոպ Տէր Գրիգորեան :
ՓԱՐԻԶ (20), Յովհաննէս Վարդանեան :
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիգրան Ստեփանեան :
ՐԸՄՈՒԼԷՆ, Նշան Յակոբեան :
ՕԼՕՄՈՒԿ, Ն. Պարսամեան :
ՍՈՒՐԱՊԱՅԱ, Դուրեան գրատուն :
ՏՕՄ ՏԸ ՄԷՆԻԼ, Ե. Թադէոսեան :
ՇԱՎԻԼ, Պաղտասար Պալեան :
ՔԱՇԱՆ, Սեդրակ Գարակէօզեան :
ՔԱՇԱՆ, Մկրտիչ Համբարձումեան :
ՓԱՐԻԶ (18), Գրիգոր Նազարէթեան :
ՔՈԼՈՆՊ, Օննիկ Երամեան :
ՊԻՅԱՆՔՈՒՌ, Խաչիկ Փաստրմաճեան :
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՅ, Յովհաննէս Թորոսեան :
ԻՍԻ, Յակոբ Թումայեան :
ՔՈԼՈՆՊ, Տիկ. Աւենեան :
ՓԱՐԻԶ (20), Վահրամ Արսէնեան :
ՎԻԼՖՐԱՆՇ ՍԻՒՐ ՄԷՌ, Միսաք Զօլաքեան :
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Յակոբ Խաչիկեան :
ՓԷԱԺ ՏԸ ՌՈՒՍԻՅՕՆ, Յ. Թաշճեան :
ՊԼԻՏԱ, Պ. Արզումանեան :
ՏԵՍԻՆ, Պօսթանեան :
ԺԱՆԹԻՅԵԻ, Վ. Ա.
ՓԱՐԻԶ, Ալիքսանեան Ստեփան :
ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Աւետիս Զաքրեան :
ՎԻԷՆ, Ներսէս Խաչիկեան :
ՓԱՐԻԶ (20), Տիարեան :
ՍԷՎՐԱՆ, Երանոս Գարամանուկեան :
ՍԷՎՐԱՆ, Վահրամ Քէօսէեան :
ԻՍԻ, Գափամաճեան եղբարք :
ՓԻԷՐՖԻԹ, Գրիգոր Ջանազեան :
ՄՈՆՖԷՐԱՆ, Ազատ :
ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), Մովսէսեան Յ.
ՄԱՐՍԷՅԼ, Թիֆիա Գալուստեան :
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Յովհաննէս Տէր Յակոբեան :
ՎԻԼԺԻՒԻՖ, Տիկ. Պետիկեան :
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Ճապուրեան :
ՌԱՊԱԹ, Յարութիւնեան եղբարք :
ՌԸՆԱԺ, Ա. Թուզլուեան :
ՊԱՆԵԷՕ, Լեւոն Տօնիկեան :
ՊՕՐԸՓԵՌ, Հայկ Անէմեան (Բ. վճարը) :
ՔԱՆՏԻԱ, Ա. Միքայէլեան :
ՔԱՇԱՆ, Պօղոսեան :

ՆԻՍ, Յ. Ն.— 70 :
ՊԵԼՖՈՌ, Ս. Ռ.— 70 :
ՓԱՐԻԶ, Տիկ. Զ. (Րըթէլէն Ա.ի միջոցաւ) 140 :
ԺՈՒԱՅԵՕԶ, Ս. Մ.— 35 :
ՖՕՆԹԷՆ, սիւր ՄԱՐԹԷՆ, Կ. Բ.—100 :
ՊՕՍԹՕՆ, Կ. Խաչ.— 5 տոլար :
ԱՆԻԷՌ, Ա. Ա.— 70 փրանք :
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տ. Ս.— 140 :
ՌԸՄՈՒԼԷՆ, Ն. Յ.— 70 :
ՕԼՕՄՈՒԿ, Ն. Պ.— 277 :
ՍՈՒՐԱՊԱՅԱ, Դուրեան Գր.— 150 :
ՏՕՄ ՏԸ ՄԷՆԻԼ, Ե. Թ.— 140 :
ՔՈԼՈՄՊ, Օ. Ե.— 70 :
ՎԻԼՖՌԱՆՇ ՍԻՒՐ ՄԷՐ, Մ. Զ.— 35 :
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Յ. Խ.— 140 :
ՓԷԱԺ ՏԸ ՌՈՒՍԻՅՕՆ, Յ. Թ.—35 :
ՊԼԻՏԱ, Պ. Ա.— 140 :
ՏԷՍԻՆ, Պօսթ.— 70 :
ՓԱՐԻԶ (12), Տ.— 70 :
ԻՍԻ, Գափ.— 70 :
ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Վ. Տ.— 140 :
ՓԻԷՐՖԻԹ, Կ. Ճան.— 35 :
ՇԷՐՊՈՒՐԿ, Հանտ.— 35 :
ՄՈՆՖԷՐԱՆ, Ազատ.— 140 :
ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), Մովս.— 80 :
ՄԱՐՍԷՅԼ, Թ. Գալ.— 70 :
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Յ. Տ. Յ.— 35 :
ՆԻՍ, Մ. Ա.— 100 :
ՎԻԼԺԻՒԻՖ, Տիկ. Պ.— 210 :
ԱՊԻԼԻ, Յ. Ա.— 25 :

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՌՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին։ Կը դասախօսէ Պ. Արշաւիր Խանէտանեան։ Նիւթ՝ կամքի մշակումը։ *Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Տէյիրմէնճեան, Մարիամ Տէյիրմէնճեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝ ՍՏԵՓԱՆ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ :

Solidarité

Սէն Թ'էթիէնի Կ. Խաչի մասնաճիւղի հանդէսը սրահի չգոյութեան պատճառաւ յետաձգուած է Յունուար 14ին կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սալ «Ժան-Տարք»ի մէջ, ուր պիտի ցուցադրուի շարժանկար եւ տեղի պիտի ունենայ նուիրաբաշխութիւն, դպրոցի աշակերտներու կողմէ երգ, մեներգ եւ արտասանութիւններ :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՕՊԻՒՍՈՆ, Ք.— 140 :
ՊԵՐ ԼԱ ՊՕՍԿ, Վարդ.— 70 :
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Մաղ.— 30 :
ԼԻՈՆ, Բիլ.— 70 :
ՍԷՆ ՄԱՐԹԸՐԻ, Կ. Ք.— 60 :
ՔՐԷՕԶՕ, Ա. Ա.: 35 :
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 765 :
ՄԱՐՍԷՅՅԼ, Ա. Ա.— 140 :
ԹԷՀՐԱՆ, Գ. Գ.— 100 :
ՓՈՆ Թ'ԷՎԷՔ, Թադ.— 70 :

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ : դիմել *Յառաջի* վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Էնկիւրիցի Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ։

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Եոզկատցի Հայրապետ Յովսէփեան, 7 — 8 տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ եւ կամ արուարձանները : Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօրը՝ հետեւեալ հասցէով.— Rupen Hovsepian, C/o H. Mooradjian, 183 Eddy Street, Providence, R.I. U.S.A.:

— *Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Հաճի Պետրոս Շէննիկեան, մօտաւորապէս* 60 *տարեկան, արհեստով անուշավաճառ (փագլաւաճը) որ կը գտնուի Ամերիկա*, 40 *տարիներէ ի վեր : Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր աղջկան Տիկին Մարիցայ Մաճառեանի ծնած Շէննիկեան*, 27 Avenue Claude Maillat, Arnouville - les - Conesses. (S. et O.), France:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ 10 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

10 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2591

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄՈՒՐ ԲՌՆԱԾ ԵՆՔ ՁԵՐ ՕՁԻՔԷՆ

Նախ՝ ճշդում մը.— Երէկուան խմբագրականին մէջ, ռամկավար պաշտօնաթերթին մէկ ելոյթը յիշած ատեն, բառ մը վրիպած էր: Ըսած էինք՝ «բաղդատել Թրքական սարսափներուն հետ»: Պիտի ըլլայ՝ «Թրքական սարսափներու մէկ դրուագին հետ»:

Պատմութիւնը այս է,— խուժանապետութեան բերանը խմացեր է թէ՝ Համիտեան ջարդերու օրերուն, «գտնուեր է գազանացած խուժանին մէջ Թուրք մը, որ իր զոհերէն մէկուն վրայ խոյացած պահուն՝ յանկարծ սարսուռ մը զգացած է, երբ նկատեր է որ ան իր աղօթքովը յափշտակուած է»:

Այս կասկածելի պատմութիւնը յիշելով, «Ապագայ» կ'եզրակացնէր.

— «Ուրեմն սուլթանական հաշիշով հրդդայացած եւ անոր մոլեգնութեամբ թունաւորուած թուրք խուժանին մէջ գտնուեր է մէկը, որուն մէջ գէթ վայրկեան մը արթնցեր է մարդկային զգացումը»:

Մինչդեռ, դեկտեմբեր 24ի արարողութեանց պահուն, «Թուրք ոճրագործին սարսուռը հեռու փախաւ հայ ոճրագործէն...»:

Մնացեալին պատասխանը տուած ենք արդէն:

×

Ինչո՞ւ կ'ամբաստանենք ռամկավարները: Ինչո՞ւ անդադար կը յիշեցնենք սկզբնական մեղքը, եւ «բարդ ծալքերը», որոնց տակերն անգամ սարսափ կ'ազդեն մեր խուճապահար հակառակորդներուն:

Հետզհետէ պիտի յիշենք շարք մը փաստեր, եղրակացութիւնը ձգելով հանրութեան:

Այդ փաստերը պիտի շարենք ոչ թէ արդարացնելու համար գործուած խժդժութիւնը, այլ ապացուցանելու համար թէ մարդիկ ինչպէս մթնոլորտ կը ստեղծեն գիտակցաբար եւ յամառ բթամտութեամբ: (Այսօր իսկ, դեռ ոչ մէկ բան չլուսաբանուած, անոնք վատօրէն եւ գլխիվայր խրած են այդ «նուիրական» խաչակրութեան մէջ):

Ի՞նչպէս ծագեցաւ Ղեւոնդ արք.ի խնդիրը:— Ազգային խորհրդանշան մը վար առնելով:

Հոգեւոր հովիւ մը իրաւունք ունէ՞ր Շիքակոյի ցուցահանդէսին երթալու եւ «սքանտալ» յարուցանելու.— Ոչ:

Որ եւ է յանձնախումբ իրաւունք ունէ՞ր դրօշի հարց յարուցանելու, միջազգային արուեստահանդէսի մը մէջ:

Կարդացէք Ամերիկայի պատուելիներուն օրկանը, «Կոչնակ», որ այս հարցին մէջ սկիզբէն ի վեր ռամկավարներու եւ Ղեւոնդ արք.ի կողմը բռնած է, եւ որ սակայն տեղ տուած էր հետեւեալ հարցումներուն. (Կը քաղենք ամբողջական յօդուածէ մը).

— Հայրենակարօտ հոգիներէ ոմանք կը տենչան իրենց կարօտի պապակը զովացնել եւ յոյսի ներշնչումներ քաղել իրենց հայրենիքի եռագոյնը պարզելով: Ի՞նչ վնաս կուգայ այս անմեղ երեւոյթէն: Ոչ աստուածային օրէնքը, ոչ ալ մարդկային օրէնքը կ'արգիլեն այդ:

— Կացութիւնը այսպէս ըլլալով գոնէ Ամերիկայի մէջ, Հայերու տեղական ոչ-ընտրուած յանձնախումբ մը ինչո՞ւ օրակարգի խնդիր ընէր՝ Հայոց դրօշակը զանց ընելու հարցը եւ ատով վիրաւորէր մեծ շատերուն նուիրական զգացումը եւ հայ ժողովուրդը ամօթապարտ վիճակի հասցնէր:

— Միթէ աւելի թանկագին գոհար մը կարելի՞ է գտնել քան ամբողջ հայ ժողովուրդին արեամբ գնուած ազատութեան խորհրդանիշը, դրօշակը: (Հայաստանի Կոչնակ, 21 հոկտ. 1933):

Ղեւոնդ արք.ի այս անխորհուրդ քայլէն յետոյ, որ յանդեցաւ փոխադարձ բուռն արտայայտութեանց եւ ամբողջ գաղութին պառակտման, ի՞նչ դիրք բռնեց ռամկավար կուսակցութիւնը: (Միւսներու մասին չենք խօսիր, որովհետեւ եթէ ռամկավարները իմաստուն եւ պարկեշտ ըլլային, անոնք չպիտի համարձակէին այսքան յառաջ երթալ, մարտակոչի խորհրդանշան դարձնելով հոգեւոր հովիւը):

Այսպէս, ռամկավարները, պար բռնելով Ղեւոնդ արք.ի բոլորտիքը, սայթաքումէ սայթաքում գլորեցին զայն:

Ղեւոնդ արք. ապրիլեան սգատօնին առթիւ ալ ելոյթ մը ունեցած էր, արգիլելով իր պաշտօնակիցներուն մասնակցութիւնը: Այս առթիւ Երեսփ. Ժողովը (պառակտումէն շատ առաջ), յանդիմանած էր զինքը, վերցնելով այդ արգելքը եւ առաջնորդը հրապարակաւ խոստացած էր յարգել Ժողովին կամքը:

Եւ սակայն, ռամկավարները արթո՛ւն կը հսկէին, չարունակ նոր խելքեր սորվեցնելով:

Անոնք, յամառ հետեւողականութեամբ, չարունակեցին մոլորեցնել եւ չփացնել, իր պատեանէն դուրս հանել զոհը, զայն բարձրացնել իր փիլոնէն եւ վեղարէն ալ վեր, իբրեւ նոր սատրապ մը, իրենց լեզուով՝ իբրեւ «պարտականութեան գիտակցութիւնն ու քաջութիւնը ունեցող մարդը»:

Այն ատենն որ, Շիքակոյի անպատիւ ելոյթէն յետոյ, երբ Երեսփ. Ժողովը պատասխանատուութեան կանչեց զինքը, իբրեւ ինքնագլուխ գործեր կատարող, Հոգեւոր հովիւը խեղճացած՝ կը յայտարարէր թէ ինք միշտ յարգանք ունեցած է եւ ունի ազգային դրօշին հանդէպ, բայց միեւնոյն ատեն հետեւեալ նամակը կ'ուղղէր Հօկի Կեդր. Վարչութեան.

— «Շիքակոյի ցուցահանդէսին Հայկական Օրուան եռագոյն դրօշի գործածութիւնը Հայաստանի ներկայ պետական կազմին դէմ ըմբոստական եւ արհամարհական ցոյց մը նկատած ըլլալուս, արգիլեցի»: (1933 յուլիս 19):

Մի՛ հարցնէք թէ ի՛նչ հանգամանքով: Մեղքցէք միայն:

Այս ելոյթները եւ դեռ ուրիշ անխորհուրդ քայլեր փոխանակ խելքի բերելու ռամկավարները, որպէսզի չափաւորութեան հրաւիրեն Հոգեւոր հովիւը, ընդհակառակն մղեցին զանոնք անոր առքը դեռնէն կարելու եւ դարձնելու «արի» առաջնորդը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԹԱՎԻՑՔԻ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

Գաղթային նախարարին հրաժարումը

ՈՒՐԻՇ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սերժ Ալեքսանդր Սթավիսքի, գերխաչագողը որ անհետացած էր դեկտ. 26էն ի վեր, գտնուեցաւ Հօթ Սավուայի մէջ, ինչպէս գրած էինք երէկ:

Գաղտնի ոստիկանները իր հետքերուն հետեւելով, երկուշաբթի օր գտան թաքստոցը որ կը գտնուի Շամոնիի մէջ:

Դեկտ. 26ին, փարիզեան լրագրող մը, Փիկալիօ, Շամոնիի մօտակայ գիւղերէն Սէրվոզ հանդիպելով, յարկաբաժին մը կը վարձէ «իր բարեկամներուն համար»: Յաջորդ օրը, երկու այցելուներ կը ներկայանան եւ ըստ օրինի կը լեցնեն արձանագրութեան թուղթը, մէկը՝ իբրեւ ձեռնարկու Վուա, միւսը՝ Ռաֆայէլ Փըթի, փաստաբան Փարիզի վերաքննիչ ատեանին մէջ: Այս առթիւ հասցէներ կուտան Փարիզի մէջ եւ կը տեղաւորուին Պ. Փիկալիօյի հետ:

Մինչ Պ. Վուա ազատօրէն կը պտտէր, իր ընկերը փակուած կը մնար առաջին յարկի սենեակի մը մէջ եւ տանտիրուհին երբեք չէր կրցած տեսնել զայն: Ճաշի ատեն, խոհարարուհին կերակուրները ափսէի մը մէջ դրած կը բերէր եւ Փիկալիօն էր որ սենեակ կը տանէր: Ամէն ճաշէ յետոյ, խոհարարուհին տասը ֆրանքի պարգեւ կը ստանար:

Դեկտ. 29ին, միջնորդը, Պ. Վուա, Փարիզ մեկնեցաւ: Այդ միջոցին տանտէրն ալ կայարան կը գտնուէր եւ աչքին զարկաւ կասկածելի մարդ մը որ կարծես պտրտկուիլ կ'ուզէր: Այս մարդը կանչեց Պ. Վուան, քանի մը խօսք չընչաց եւ հեռացաւ:

Դեկտ. 31ին, միջնորդը վերադարձաւ ընկերակցութեամբ վայելչագեղ կնոջ մը: Յաջորդ օրը, կինը մեկնեցաւ, իսկ յունուար 2ին Փիկալիօն իր կարգին Փարիզ ուղեւորուեցաւ եւ յունուար 5ին վերադարձաւ, ընկերակցութեամբ իր կնոջ եւ երկու աղջիկներուն: Այս բոլորը անցուդարձերու պահուն խորհրդաւոր հիւրը երբեք չէր երեւար:

Մինչ այս մինչ այն, գաղտնի ոստիկանները լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալով, ուղղուեցան Շամոնի, եւ տեղական ոստիկանութեան հետ աչքէ անցուցին պանդոկներու եւ վիլլաներու արձանագրութիւնները: Այս առթիւ գիտեցին որ «Վիեօ Լոժի» կոչուած վիլլային մէջ, ուր իջած էր խորհրդաւոր անծանօթը, արձանագրութեան գիրերը եւ ծննդեան թուականները շատ կը նմանին փնտռուած անձերու ձեռագիրներուն: Ասոր վրայ, քանի մը ոստիկան գինուորներ գնելով վիլլային շրջակաները, հետապնդող ոստիկանը տանտիրոջ հետ մտաւ ներս, քանի մը սենեակ վարձելու առաջադրութեամբ: Ու գիտեց որ, բոլոր սենեակներուն դուռները բաց էին, բացի գետնայարկի ննջարանէ մը որ ետեւէն կղպուած էր: Համոզուելով թէ խորհրդաւոր մարդը Սթավիսքին է, ոստիկանը կ'երթայ հարեւան տուն մը եւ հեռախօսով հրահանգ կ'ուզէ Փարիզէն:

— Բռնի բացէք դուռը, կը պատասխանեն Փարիզէն, եթէ կը կասկածիք թէ պահուած մարդը Սթավիսքին է:

Ոստիկանութեան տեսուչը զարկաւ սենեակին դուռը, պոռալով,— Բացէ՛ք: — Ո՞վ էք դուք, պատասխանեց մտահոգութիւն մատնող ձայն մը: — Բացէ՛ք, կրկնեց տեսուչը:

Ասոր վրայ, ատրճանակի պայթիւն մը լսուեցաւ: Զկրնալով բռնի բանալ դուռը, ոստիկանութեան տեսուչը վիլլայէն դուրս ելաւ, կոտրեց պատուհանի պատուհանին ապակին եւ կեցաւ սենեակին առջեւ, ատրճանակը ափին մէջ: Նախ մարդ չտեսաւ, եւ կասկածելով թէ խաչագողը պահուած է անկողնին ետեւը, ատրճանակը չպարպեց եւ հրամայեց ոստիկաններուն որ ատրճանակները պատրաստ յառաջանան: Իսկ ինքն ալ սենեակ մտաւ:

Կռնակի վրայ պառկած, գլուխը արիւնաթաթախ եւ աջ ձեռքով բռնած ատրճանակը, գետին փռուած էր անծանօթը— Սթավիսքի: Ժամացոյցը կեցած էր: Նախ կարծեցին թէ մեռած է, բայց յետոյ ստուգեցին որ հոգեվարքի մէջ է: Անմիջապէս հասան միւս վարձակալները եւ յայտնելով իրենց ինքնութիւնը, խոստովանեցան թէ վիրաւորը նոյն ինքն Սթավիսքին է: Վիրաւորը անմիջապէս փոխադրուեցաւ հիւանդանոց եւ գործողութեան ենթարկուեցաւ: Յետոյ հասան դատական պաշտօնեաները:

Տեղական թերթերը մանրամասնաբար այսպէս կը նկարագրեն դէպքը: Իսկ ուրիշներ, եւ մանաւորապէս «Իւմանիթէ» չհաւատալով այս պատմութեան, կը փորձեն այն տպաւորութիւնը ձգել թէ խաչագողը սպաննուած է ոստիկանութեան կողմէ, որպէսզի գործին բուն հետքերը կորսուին:

ԴԱՀԼԻՃԸ ՓՐԿՈՒԵՑԱՒ Պ. ՏԱԼԻՄԻԷԻ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄՈՎ

Մինչ այս դէպքերը տեղի կ'ունենային անդին, Փարիզի մէջ ալ ուրիշ կարեւոր դէպքեր պատահեցան: Նախարարական խորհուրդը ժողով գումարելով, լսեց վարչապետին զեկուցումը՝ ամբողջ գործին եւ ձեռք առնուած միջոցներու մասին: Պ. Շոթան կրկնեց թէ վճռած է ամէն միջոցի դիմել, որպէսզի ամբողջովին լուսաբանուի այս ծանրակշիռ գործը եւ չխափանուի արդարութեան ընթացքը: Հաստատուած է որ շարք մը սխալներ եւ զանցառութիւններ գործուած են: Այս առթիւ վարչապետը հաղորդեց նաեւ թէ շարք մը վարչական բարենորոգումներ պիտի կատարուին եւ օրինագիծներ պիտի ներկայացուին, ոստիկանութիւնը զօրացնելու, դատական գործողութիւնները խստացնելու, հանրային դրամը պաշտպանելու, կարգ մը ապարէզներ հսկողութեան տակ առնելու եւն. համար: Միեւնոյն ատեն ծանոյց թէ պատրաստ է հինգշաբթի օրն իսկ Երեսփ. Ժողովին մէջ լսելու հարցապնդումները:

Այս տեղեկութիւններէն յետոյ, գաղթային նախարար Պ. Տալիմիէ բացատրեց իր դերը՝ այս գործին մէջ, երբ աշխատանքի նախարար էր: Պնդեց թէ կատարեալ բարեմտութեամբ շարժած է: Աշխատանքի նախարարն ալ հաստատեց այս յայտարարութիւնները, իսկ վարչապետը կրկնեց թէ քննելով գործին թղթածրարը, համոզուած է Պ. Տալիմիէի բարեմտութեան մասին: Ժողովը միաձայնութեամբ իւրացուց այս յայտարարութիւնները:

Ժողովէն քիչ յետոյ, վարչապետը Հանրապետութեան Նախագահին քով երթալով, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ: Իսկ ժամը 9ին Պ. Տալիմիէ ղրկեց իր հրաժարականը, որ ընդունուեցաւ:

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ Պ. Կառա, Պայոնի երեսփոխան – քաղաքապետը, որ բանտարկուած է, կը սպառնայ դղրդալից յայտնութիւններ ընել: «Քանի որ իմ կուսակցութիւնս լքեց զիս, ես չեմ ուզեր քաւութեան նոխազ դառնալ, անուններ պիտի տամ, ինքզինքս պիտի պաշտպանեմ յարձակելով»:

⁂ Ձերբակալուեցաւ Պ. Տարիուս, «Պէք է Օնկլ» (Կտուց եւ Եղունգ) գաւեշտաթերթին խմբագիրը, որ հարցաքննուած էր առջի օր եւ տեղեակ է բազմաթիւ գաղտնիքներու: Պայոն պիտի փոխադրուի, դէմ դիմաց հանուելու համար Պ. Կառայի հետ: Որոշուած է նաեւ կրկին հարցաքննել «Լա Վօլօնթէ»ի տնօրէնը, Պ. Տիւպառի, որ մեծագումար նպաստ ստացած է Սթավիսքիէն:

Առջի օր շարք մը խուզարկութիւններ կատարուեցան Սթավիսքիի կազմած երկու ընկերութեանց գրասենեակներուն եւ ուրիշ կասկածելի տուներու մէջ:

Կարգ մը ցուցարարներ դատական պաշտօնատունը երթալով, փորձեցին ցոյց մը կատարել, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց: Ցայտարարութիւն մը տպեր էին որ կ'ըսէր.— «Անկցի՛ն գողերը: Կը պահանջենք հրաժարիլ»: Երեք հոգի ձերբակալուեցան:

ՍԹԱՎԻՑՔԻ ՄԵՌԱՒ ԵՐԷԿ ԱՌՏՈՒ

Շամոնիէն կը հեռագրեն թէ՝ Սթավիցքի մեռաւ երէկ առտու ժամը 3ին, առանց ուշքի գալու եւ բառ մը արտասանելու: Անմիջապէս դիազննութեան պիտի ենթարկուի: Կինը ճամբայ ելաւ դէպի Շամոնի:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հսկադաշնակցական մամուլը կը շարունակէ գրգռիչ լուրեր թխել, արտատպել եւ տարածել, Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան մեղքը Դաշնակցութեան վզին փաթթելու համար:

Աւելորդ անգամ մըն ալ կը յիշեցնենք թէ՝ այս բոլոր բանսարկութիւնները արդիւնք են զզուելի «շանթաժ»ի մը, եւ կը ձգտին մթնոլորտ ստեղծել: Ինչպէս ամերիկեան թերթերն ալ յիշած էին, զանազան Հայեր են որ աջ ու ձախ սուտեր կը գլորեն, ոստիկանութիւնը մոլորեցնելու եւ Դաշնակցութիւնը դատի քաշելու համար:

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, իբրեւ կասկածելի ձերբակալուած հինգ Հայերէն երեքը արձակուած են, եւ կը մնան միայն երկուքը, սպասելով քննութեանց արդիւնքին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿԻՍՈՒԻ՞Ն

Էնկիւրիէն կը գրեն «Ճիւմհիւրիյէթ»ի (2 յունուար).— Ամբողջովին անհիմն յերիւրանքներ են այն զրոյցները, որոնց համաձայն, շրջաբերութեան մէջ գտնուող դրամը շատցնելու եւ տնտեսական ծրագիրին մէջ գործածելու համար, կառավարութիւնը ներկայ թղթադրամները երկուքի կիսելով պարտադիր փոխառութիւն մը պիտի կնքէ ժողովուրդէն, եւ թէ բոլոր դրամատուններէն,— մէջն ըլլալով նաեւ օտարները,— առանձնապէս փոխառութիւն մը պիտի կնքուի:

Թէ կառավարութիւնը չի կրնար դիմել բռնի փոխառութեան նման վտանգաւոր եւ ոեւէ բանաւոր հիմ չունեցող միջոցի մը, ասոր գլխաւոր ապացոյցն է այն ճառը զոր վարչապետ Ըսմէթ փաշա խօսեցաւ խնայողութեան շաբթուան առթիւ: Ազգային դրամի մասին կառավարութեան մեծզգայնութիւնը, եւ այդ դրամը կայուն պահելու համար ձեռք առած շատ մը հիմնական միջոցները, մէկ մէկ գործնական հերքում են այդ ազդեղ եւ չարամիտ յերիւրանքներուն:

Աւելի՛ զատ, ներկայիս պէտք չկայ նաեւ արուեստական կերպով շատցնելու շրջաբերութիւնը: Կեդրոնի դրամատան ոսկիի պահեստը, հարիւրին 100 ապահովութեամբ դեռ 15—20 միլիոն ոսկի թղթադրամ հրապարակ հանելու թոյլատու է: Յետոյ, ռէէսքօնթի եւ կարգ մը պետական պարտաթուղթերու փոխարէն, կեդրոնի դրամատունը ըստ օրինի կրնայ թղթադրամ հրապարակ հանել: Բայց, հակառակ այս երկու թոյլտուութեանց, չէ դիմած այդ միջոցներուն: Շրջաբերութեան պահանջը կրնայ ընդարձակուիլ միայն այն ատեն երբ նոր ճարտարարուեստը հաստատուի եւ երկրագործական արտադրութիւնները արժէք ստանան: Իսկ ներկայիս շրջաբերութեան մէջ գտնուող դրամը երկար ատեն լիուլի կը բաւէ պէտքին:

Իսկ դրամատուններէն փոխառութիւն կնքելու զրոյցը գլխովին հակառակ է հանրապետական կառավարութեան քաղաքականութեան, որ երկրին ելմտական ապահովութիւնը ամենամեծ հիմը կը նկատէ ազգային դրամին և պետական գանձին:

Բազմաթիւ իրաւասու անձեր, որոնց հետ տեսակցեցայ, յայտնեցին թէ այս զրոյցն ալ ամբողջովին անհիմն է:

Գալով այն զրոյցին թէ դրամատունները պիտի հրաւիրուին մասնակցելու տնտեսական նոր ծրագիրը իրականացնելու համար կազմուելիք ընկերութեանց եւ թէ այս մասնակցութիւնը պիտի ըլլայ անոնց աւանդ գումարներով, կասկած չկայ թէ այս զրոյցը յերիւրուած է, հրապարակը վրդովելու նպատակով: Ազգային դրամատունները իրենց կազմութեան նպատակին եւ դրամական միջոցներու թոյլատուութեան համաձայն, արդէն իսկ կը մասնակցին ճարտարարուեստական ձեռնարկներու: Այսպէս, յայտնի է թէ Սումէր Պանքը ամբողջովին ճարտարարուեստական դրամատուն մըն է: Իշ դրամատունը կը մասնակցի կարգ մը ճարտարարուեստական ձեռնարկներու, երկրագործական դրամատունն ալ կը շահագրգռուի ճարտարարուեստական եւ երկրագործական կարգ մը գործերով:

Միայն թէ դրամատունները օրէնքով ազատ չեն իրենց ամբողջ դրամը գործածելու, այլ մեծ մասը կը յատկացնեն սեղանաւորական գործառնութեանց, եւ միայն փոքր մասը տեւական ձեռնարկներու:

Մէկ խօսքով, հրապարակ հանուած այդ բոլոր զրոյցները, ազեղ քինախնդրութենէ մը տարբեր բան մը չեն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց նոր լուսաբանութիւններ պահանջել, ֆրանսական վերջին ծանուցագրի կարգ մը կէտերու մասին:

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒ ՄԸ տեղի ունեցաւ թուրքեւսուրիական սահմանագլուխին վրայ, թուրք զինուորներու եւ մաքսանենգներու միջեւ որ կ'ուզէին Թուրքիա մտնել: Մաքսանենգներէն չորս հոգի սպաննուեցան, 74 հոգի գերի բռնուեցան: Թուրք զինուորները գրաւեցին 23 ուղտեր որոնք ապրանք կը փախցնէին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՄՇԱԿՈՅԹ

Այժմ անցնինք հանրային կրթութեան միւս երեսին, մշակոյթի գործերուն զորս կարելի է դասաւորել հետեւեալ ձեւով.

1.— Մատենադարան եւ ընթերցարան:

2.— Թանգարան եւ հնութիւններ:

3.— Հրատարակչական:

4.— Ժողովրդական դպրոցներ:

Մատենադարաններուն մեծ արժէք չէ տրուած ժամանակին Թուրքիոյ մէջ: Կարելի է նոյն իսկ ըսել թէ՝ եւրոպական ձեւով մատենադարաններ չկային, ոչ ալ մասնաւոր վարչութիւն մը գոյութիւն ունէր՝ այնքան կարեւոր եւ անհրաժեշտ հաստատութեան մը համար:

Նոր Թուրքիան, կրթական գործավարութեան կից «Մատենադարաններու Տեսչութիւն» մը ստեղծելով, զանազան պաշտօնատուներու եւ անհատներու մօտ գտնուած գրադարանները մէկտեղեց եւ հիմը դրաւ Ազգ. Մատենադարանին: Բազմաթիւ թանկարժէք եւ հազուագիւտ հատորներ կորուստէ փրկուեցան: Գիրքերու դասաւորումէն յետոյ, մատենադարանը տրամադրուեցաւ բոլոր անոնց որ կ'ուզէին ուսումնասիրութիւններ եւ պրպտումներ կատարել: Դեռ հինգ վեց տարի առաջ, մարդ չէր գիտեր թէ քանի գիրք եւ ինչ տեսակ գիրքեր կը գտնուէին Թուրքիոյ գրադարաններուն մէջ: Այժմ կարելի է որոշ թիւ մը տալ: Ազգ. Մատենադարանները ներկայիս ունին 206.476 հատոր գիրք:

Ընթերցասրահները ամբողջովին նոր Թուրքիոյ շնորհներն են: Լատինական տառերու ընդունելութենէն յետոյ, հնարաւոր եղած բոլոր վայրերու, նոյն իսկ գիւղերու մէջ, բացուած են ընթերցարաններ: Ասոնց թիւը կը հասնի 1720ի:

Թուրքիա մէկն է այն երկիրներէն, որոնք ամբողջ աշխարհը շահագրգռող պատմական եւ հնագիտական անսպառ հարստութիւններ կը պարունակեն:

Թուրքերու տգիտութենէն եւ անհոգութենէն օգտուելով, շատ մը օտար պետութիւններ ժամանակին թանկագին հնութիւններ փոխադրած են իրենց երկիրները, առանց որ եւ է հատուցման: Այս գանձերէն մաս մըն ալ փճացած է անփութութեան բերումով:

Օսմ. կայսրութեան շրջանին գոյութիւն ունէին միայն Կ. Պոլսոյ հնագիտական թանգարանն ու Պրուսայի եւ Գոնիայի երկու փոքրիկ թանգարանները:

Նոր Թուրքիան եւ «Խալք» կուսակցութիւնը, առաջին օրէն իսկ մեծ կարեւորութիւն տուած են պատմա-հնագիտական գործերու պահպանման, եւ կրթական գործավարութեան ենթակայ «հարս տաիրէսի» անուամբ կազմակերպութիւնը ընդարձակուելով, ի վերջոյ կեդրոնին մէջ ստեղծըւած է «հնութեանց եւ թանգարաններու պաշտօնատուն» մը եւ անոր կից «Յիշատակարաններու պահպանման» յանձնախումբ մը:

Երկիրը բաժնուած է հնագիտական չորս շրջանակներու, որոնց կեդրոններն են Էնկիւրի, Պոլիս, Իզմիր եւ Էլ – Ազիզ (Խարբերդ): Այս կեդրոններուն մէջ մասնագէտներ կ'աշխատին հնագիտական վայրերու կազմութեամբ, կարգաւորութեամբ եւ պահպանման աշխատանքներով: Գծուած են նաեւ քարտէսները:

Հնութեանց եւ թանգարաններու վարչութեան միւս ճիւղն ալ կ'աշխատի հաւաքուած հնութիւնները դասաւորել թանգարաններու մէջ, պեղումներ կատարել, օտար հնագիտական կատարած պեղումներուն հսկել:

Թուրքիա ներկայիս ունի տասնեւհինգ թանգարան.— Էնկիւրիի ազգագրական թանգարան, Էնկիւրիի հնագիտական թանգարան, Կ. Պոլսոյ հընութեանց թանգարան, Թօփ Գափուի պալատի թանգարան, Թուրք եւ իսլամ յիշատակարաններու թանգարան, ինչպէս նաեւ Իզմիրի, Գոնիայի, Անթալիոյ, Պրուսայի, Էտիրնէի, Ատանայի, Սվազի, Ամասիայի եւ Թոգաթի թանգարանները:

Ասոնցմէ զատ Էնկիւրիի, Զանաք Գալէի, Վանի, Պերկամայի, Աֆիոն-Գարահիսարի, Սամսոնի, Էրզրումի եւ Եփեսոսի մէջ հիմնուած են հնագիտական պահեստներ՝ թանգարաններու փոխադրուելիք հնութեանց համար:

Զանազան օտար գիտական հաստատութեանց կողմէ պեղումներ կը կատարուին Տրովադայի, Եփեսոսի, Պերկամայի, Միլէթի, Պօղազքէօյի, Ալիշարի, Քիւլթէփէի, Այզանիի, Խասհիւյիւքի եւ Ասլանթէփէի մէջ: Միւս կողմէ կրթական գործավարութեան հաշւոյն պեղումներ կը կատարուին Էնկիւրիի, Իզմիրի, Եալովայի եւն. շրջաններուն մէջ:

Հրատարակութեան տրուած է «Թիւրք Թարիհ, Արքէօլօժիա, Էթնօկրաֆիա տէրկիսի» անուն պատմա-հնագիտական աշխատասիրութիւնը:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ.— Հիմնովին վերակազմուած է նաեւ պետական հըրատարակչականը: Պետական տպարանը օժտուած է վերջին կատարելութեամբ կազմածներով: Այս տպարանը կ'աշխատի մէկ կողմէ հին տառերով տպուած արժէքաւոր երկերը լատինատառ տպելու, եւ միւս կողմէ հիմը դնելու ժողովրդական ազգ. գրադարանին: Դարձեալ, մասնաւոր մարմնի մը կողմէ թարգմանուած օտար գիտական երկեր կը տպէ եւ մասնաւորապէս վարժարաններուն համար կ'ապահովէ մաքուր եւ աժան տպագրութեամբ դասագիրքեր:

Պետական տպարանին մէջ հրատարակուած են չորս հարիւր հազար գիրք, հինգ եւ կէս միլիոն օրինակ:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ.— 1 Նոյմ. 1928ին Թուրքիա պաշտօնապէս ընդունեց լատինական տառերու գործածութիւնը՝ ամբողջ երկրին մէջէն անգրագիտութիւնը վերցնելու առաջադրութեամբ: Մէկ կողմէ կըրթական գործավարութիւնը եւ միւս կողմէ բանակը պայքար բացին տգիտութեան դէմ: Այս պայքարին գլուխը կանգնած էր նոյնինքն Մ. Քէմալ, եւ ժողովրդական դպրոցները լծուեցան գործունէութեան: Դպրոցական դաստիարակութիւն չտեսած եւ այս պատճառաւ անգրագէտ մնացած ամէն սեռի ու տարիքի մարդիկ մտան այս վարժարանները: Բանակն ալ դպրոցի դեր կատարեց զէնքի տակ գտնուող երիտասարդութեան համար:

1927ին կարդալ գրել գիտցողներուն թիւը եղած է (բացի նախակրթարաններու աշակերտներէն) 685,040:

1932ին այս թիւը բարձրացած է 2,013,255ի:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Ի՞նչ սկզբունքներու վրայ կը յենու Թուրք հանրային կրթութիւնը: Կարելի է անվարան ըսել,— արդիական: Եւ զարմանալի թող չթուի, եթէ ըսենք որ, հակառակ մեր մեծամտութեան եւ «քաղաքակրթութեան Արեւելքի ջահակիր» տիտղոսին, դեռ չենք կրցած այս սկզբունքները իւրացնել:

Արդ Թուրքերը ի՞նչպէս կ'ըմբռնեն այս երեք բառերը:

Ես չպիտի ուզէի բառ մը իսկ փոխել այդ վերլուծումէն, եւ ղայն նոյնութեամբ պիտի ներկայացնեմ ընթերցողներուն:

«ԱԶԳ. ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Օսմանեան կայսրութեան շրջանին կրթութիւնը ազգային չէր: Թուրքին մեծ պատմութենէն չէր բխեր: Երկրին իրական պահանջէն աւելի, Արեւելքի եւ Արեւմուտքի ազդեցութեան ներքեւ կը գտնուէր:

Ազգ. կրթութիւնը երկրին իրական պահանջէն կը ծնի, անոր կը պատշաճի, հաւաքականութեան կատարելութեան կը ձգտի եւ ըստ այնմ նպատակէտ կ'ընտրէ: Հարցը այս ձեւով քննելէ յետոյ դիւրութեամբ կ'ըմբռնուի թէ՝ ի՛նչքան անմիտ բան էր կայսրութեան այն ձեռնարկը, որ ֆրանսական կրթական ծրագիրը նոյնութեամբ թարգմանելով, կ'ընդունէր որպէս ուսման ծրագիր: Միւս կողմէ քափիթիւլասիոններու պաշտպանութեան ապաւինող օտար վարժարաններուն եւ օտար մշակոյթներէն սնած «մէտրէսէ»ներուն ինչքան վնասակար ըլլալը կը հասկցուի: Այս պատճառաւ հանրապետական կառավարութիւնը չվարանեցաւ փակելու մէտրէսէները, եւ անվնաս դարձուց օտար կրթական հաստատութիւնները:

Թուրքիոյ հանրային կրթութիւնը դաստիարակչական գործերու մէջ նըկատի կ'առնէ միայն ազգային էութիւնը:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Հանրապետութիւնը ո՛չ դասակարգ, ո՛չ մենաշնորհ, ո՛չ հարուստ եւ ոչ ալ աղքատ կը ճանչնայ: Այս պատճառով ամէն աստիճանի դպրոցներու մէջ լայն տեղ տրամադրուած է աղքատ տղոց:

Հանրապետական Թուրքիոյ կրթական կազմակերպութեան հիմնական նորութիւններէն մէկն ալ, ուսման առջեւ կնոջ եւ այր մարդուն հաւասարութիւնն է: Երբ արեւմտեան շատ մը երկիրներու մէջ, իգական սեռը ուսման միեւնոյն կարելիութիւնն ու հնարաւորութիւնը չի վայելեր, Թուրքիոյ հանրապետութեան մէջ աղջիկները մանչերուն չափ իրաւունք եւ իրաւասութիւն ձեռք ձգած են:

ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Կրթութիւնը աշխարհիկ գործ է: Հոն ուր գիտութիւնն եւ խիղճը կը տիրապետեն՝ ուրիշ ազդեցութիւններու տեղ չի կրնար տրամադրուիլ: Նախորդ կայսրութիւնը, ինչպէս ամէն մարզի, նոյնպէս դպրոցական հարցերու մէջ կրօնականն ու աշխարհայինը իրար խառնեց: Վարժարաններու մէջ փիլիսոփայութեան կողքին աստուածաբանութիւն դասաւանդել փորձեց: Հըրաշքները բնագիտական տեսութիւններով սկսաւ բացատրել: Երկրային վայելքները հանդերձեալ կեանքի սարսափով մթագնեց: Մտքերուն մէջ երկու աշխարհ, խիղճերու մէջ երկու տիեզերք ուզեց ապրեցնել: Սքօլասթիք դաստիարակութիւնը կարելի չէր ձուլել արդիական ուսման հետ:

Այս երազէն տարուողները կործանեցին կայսրութիւնը, եւ ազգին միտքն ու սիրտը խառնշտկեցին:

Թուրքիոյ հանրապետութիւնը աշխարհիկ է: Բոլոր վարժարաններէն վերցաւ կրօնքի դասաւանդութիւնը: Անոր տեղ զահակալեց ճշմարիտին, գեղեցիկին եւ բարւոյն զգացումը:

Աշխարհիկ կրթութիւնը կը յենու գիտութեան: Երբ կրօնական հեղինակութիւնը վերցաւ, դաստիարակչական գործը ստացաւ իր գիտական ուղղութիւնը: Այսօր վարժարաններու մէջ կարդացուած բոլոր գիրքերը, մանկավարժական մեթոտներն ու ծրագիրները կը ներշնչուին միմիայն գիտական ճշմարտութիւններէ»:

Ցեղ պատերազմեան այս շրջանին, երբ ամբողջ աշխարհ մը վեր ի վայր շրջած ընկերային եւ գիտական յեղաշրջումներու ահաւոր երկունքը կ'ապրի, երբ ժողովուրդներ վերանորոգուելու վերակազմուելու, իրար գերազանցելու տենդէն վարակուած են, մենք տակաւին վարդապետ—եպիսկոպոս կը խաղանք, վէզարին եւ փիլոնին կը կառչինք՝ իբրեւ փրկութեան լաստ....:

Իսկ Թուրքը կը խզէ իր կապերը անցեալին հետ: Նախապաշարումներն ու կրօնական մոլեռանդութիւնը տեղի կուտան աստիճանաբար, եւ կը վերածնի ազգային նոր գիտակցութիւն մը, բոլորովին նոր սկզբունքներով:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ԱՆՑԵԱԼԻ ԵՒ ԱՊԱԳԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

— :-: —

Մօտաւորապէս իր երեսուն դարու պատմութեան երկարաձիգ շղթային մէջ, հայ ժողովուրդը յաճախակի հարուածներ կրած է իր տէրերէն եւ դրացիներէն:

Շատ անգամներ, Հայոց ստեղծագործ, բարի եւ անյիշաչար ժողովուրդը իր մորթին վրայ զգացած է օտար բռունցքին երկաթեայ ծանրութիւնն ու անտանելի դաժանութիւնը, հայկական բարձրաւանդակի լեռներն ու ձորերը, դաշտերն ու կիրճերը, լիճերն ու գետերը բազմաթիւ անգամներ ծածկուած են Հայու դիակներով եւ կարմրած հարազատներու արիւնով: Հայ մայրը շատ անգամներ լացած եւ վիրաւոր թռչունի նման ի զուր փնտռած է իր հարազատ արիւնի եւ արցունքի հովիտներուն մէջ: Հայ դաշտերուն մէջ— հօրովելը — աշխատանքի սուրբ եւ օրհնութեամբ առլի երգը մեռաւ շինականին ու մշակին շրթներուն վրայ՝ երգ ու աշխատանք չունեցող, անոնց հոգեպարար քաղցրութիւնը չըմբռնող հորդաներու ձեռքով:

Լեռներուն ու կանաչաւէտ արօտներու կողքին, բնութեան գեղեցկութիւնը, սէրն ու տառապանքը, վիշտն ու թախիծը, կեանքի եւ մահուան խորհուրդը երգող սրինգը փշրեցաւ հայ հովիւին բերնին մէջ, սուրին եւ ձիերու սմբակներուն տակ:

Աշխարհի տարերքը շատ անգամներ միաբանեցան դաշնակցած բնազդով Ճենկիզներու, Տուղրիլներու, Ալփասլաններու եւ Լէնկթիմուրներու հետ՝ Հայ ազգը արմատախիլ կարելու համար իր դարաւոր ժառանգութենէն — հայրենիքէն:

Ու Հայոց ժողովուրդը, զրկուած իր հողէն ու կալուածէն, ենթակայ սովին ու համաճարակ հիւանդութեանց սպառնալիքին, անկարող այլ եւս տոկալու օտար լուծին պարտադրած բռնութեան, իր սեփական կեանքը խնայելու եւ ազատօրէն ստեղծագործելու անհրաժեշտութենէն մղուած, իր փրկութիւնը փնտռած է միայն ու միայն արտագաղթին *մէջ, որ անտեսանելիօրէն, յամրաբար ղինքը առաջնորդած է* աստիճանական մահուան:

Երբ հեռաւոր պատմութեան մշուշին մէջէն կը մտաբերեմ այդ դառն ու դժնէ տարիները, ուր «Մէրն զմանուկն մոռացաւ» եւ գաղթականական այն բազմահազար կարաւանները որ կարօտալից ու արցունքոտ աչքերով լքեցին Հայոց աշխարհը եւ գացին բախտ որոնել օտար հորիզոններու տակ — մինչեւ հեռաւոր Լեհաստան, Հունգարիա, Աւստրիա, Ռումանիա, Պարսկաստան, Հնդկաստան եւն.,— հոգիս կը լեցուի զարհուրանքով ի տես այն իրողութեան որ հարիւր հազարներու հասնող այդ բազմութիւններէն հազիւ քանի մը փշրանքներ, ստուերներ մնացած են, այն ալ մեծ մասամբ մոռցած իրենց սեփական լեզուն, կրօնը, ազգային աւանդութիւնները, մշակոյթն ու հայրենիքը:

Պզտիկ թիւ չէին ներկայացներ անոնք որ հայրենասիրական կրակը իրենց սրտերուն մէջ, օր մը ակամայ հեռացան այն վայրերէն ուր սերունդները իրերայաջորդ, անդադար յոգնեցան, ստեղծագործեցին, տքնեցան, գիշեր ցերեկ եւ ապա իրենց յաւիտենական հանգիստը գտան:

Իսկ այսօր, ա՜հ, այսօր բան մը չէ մնացեր բացի այն սահմռկեցուցիչ իրողութենէն որ Հայոց ազգի հայրենասէր եւ ընտիր զաւակները չկրցան դիմադրել շրջապատին ու պայմաններուն եւ յաւէտ կորսուեցան, ձուլուեցան տիեզերական անհուն խառնարաններու մէջ:

Դարաւոր պատմութեան և սրընթաց ժամանակի ո՛վ ամենազօր եւ հարթիչ գլան, դուն որ թշնամին ես բոլոր տարագիրներուն եւ անպաշտ ազգերուն, արդեօք պիտի չխնայե՞ս ի սփիւռս աշխարհի ցրուած ցեղիս հարազատ բեկորներուն:

Բայց, կարելի՞ է բաղդատութեան եզրեր գտնել միջնադարեան եւ քսաներորդ դարու Հայուն կրած աղէտներուն միջեւ:

Որովհետեւ միջնադարը ինչքան ալ արհաւիրքներ բերէր Հայուն գլխուն, դարձեալ, Հայը ընդհանրապէս կ'ապրէր իր հայրենիքին մէջ, հետեւաբար հեռու օտարացման վտանգէն: Ճիշդ է որ հարիւր հազարներու հասնող կորուստներ տուած ենք ջարդին եւ արտագաղթին այն օրէն ի վեր որ Թուրք – Թաթարական արիւնածարաւ ցեղը ոտք դրած է հայկական բարձրաւանդակին վրայ, սակայն, այն ինչ որ կատարուեցաւ քսաներորդ դարու առաջին քառորդին, թերեւս նմանը չունի համաշխարհային պատմութեան մէջ ու իր տարերային ծաւալով եւ հրէշային յղացումով կը գերազանցէ իր նախընթացները:

Ի՞նչ էր 1915ի աղէտին հաշուեկշիռը:

Մէկ միլիոնի խողխողումը ամարդօրէն, թէ իբր որակ, թէ իբր քանակ շատ ծանր եկաւ մեր վտիտ ուսերուն:

Հայ ժողովուրդի առաջաւոր եւ ընտիր տարրը, մտաւորական թէ յեղափոխական, զինուորական թէ շինական բոլորն ալ հաւասարապէս ճաշակեցին դառնութեան բաժակէն:

Ոմանք ինկան Թուրքին սուրին ու եաթաղանին տակ արիւնաշաղախ, ուրիշներ արաբական ամայի անապատներու կիզիչ արեւին տակ ճենճերեցան, կրելէ յետոյ դաժանագոյն մարդկութեան մը բոլոր յոռի եւ բացասական նշանները իրենց մարմնին ու հոգիին վրայ:

Ամբողջ նոր սերունդը, տակաւին չըմբռնած աշխարհի չարն ու բարին, խեղդամահ եղաւ Եփրատի ու Տիգրիսի սրընթաց ու հողմավար ալիքներուն մէջ, շատ անգամ իր հարազատներու ձեռքով:

Սակայն, աստուածատուր հանճար մը պէտք է մտնելու Թուրք, քիւրտ եւ արաբ կանանոցները, ուր ամէնօրեայ մտայլքումով կը տառապին Հայոց հազարաւոր կոյսերն ու գեղանի հարսները: Մէկը պէտք է օժտուած ու աստուածընտիր, որ մտնէ կենդանի մահուան դատապարտուածներու մըտայլ պարունակէն ներս, տեսնելու, ուսումնասիրելու եւ նկարելու ինչ որ մարդկային հոգեկան եւ բարոյական ողբերգութիւն կը կոչենք: Մէկը որ հրեղէն լեզուով խարանէր ապրողներու հեղգութիւնն ու ամօթանքը, իսկ անոնց լուռ եւ տառապալից մահը:

Ոչ, կարելի չէ առանց դայրոյթի, հանդիստ սրտով թուղթին յանձնել այս անօրինակ ողբերգութեան դրուագները: Տանթէ մը կամ Շէյքսփիր մը պէտք են, հանճարեղ եւ կրակոտ բառերով պատկերացնելու այն ինչ որ «Հայկական Դժոխք» անունը կը կրէ:

Սակայն ողբերգութիւնը լրիւ եւ կատարեալ ընելու համար, պէտք էր սեփականացնել, «լքեալ գոյք» անունով բռնագրաւել բոլոր շարժական ու անշարժ կալուածները, կողոպտել ամենավերջին հարստութիւնը, եւ մերկ ու թշուառ, ի սփիւռս աշխարհի ցրուել բոլոր անոնք որ հրաշիւք իմն, կամ, պարզապէս պատահականութեամբ ազատուեցան եղեռնական ըսպանդէն: Կարմիր Ջարդին կիսատ թողուցածը այսօր կը լրացնէ Հայրենազրկութեան աղէտը:

1915ի ապրիլէն յետոյ իրերայաջորդ հարուածներու ծանրութեան տակ շըմորած իր ինքնուրոյն ուղղութիւնը կորսնցուցած է հայ քաղաքական, մըտաւոր թէ բարոյական միտքը: Տարիներ անցած են աղէտին վրայ, բայց տակաւին մեր ուսերուն վրայ կը կըրենք անոր ծանր բեռը, իսկ մտքին ու ստեղծագործութեան մէջ՝ անոր առթած թմրութիւնը:

Անհրաժեշտ մեծ եւ ահեղ փոթորիկ մը, հոգեպարար ցնցում մը, որ մեզ ազգովին պարուրէ իր խանդաղատալից ալիքներուն մէջ, ցնցէ մեր ամբողջ էութիւնը, արթնցնէ մեզ խոր քունէն, որուն գերութեան յանձնըւած ենք երկարաձիգ տարիներէ ի վեր, մեզ պարգեւէ ապագան վստահութեամբ, հաւատքով եւ խանդավառութեամբ դիտելու յատկութիւնը, որոնք նախապայմանները կարելի է համարել մարդկային մտքի ստեղծագործութեան:

Եթէ այսօր, պատմութեան թատե-

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (32)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մէյէրին մեկնած օրուան գիշերը, առտուան դէմ, Տրապիզոնի կուսակալութենէն ստացուած հեռագիր մը կ'իմացնէր թէ մեր նաւատորմը Սեւ ծով էր եկած ռազմափորձեր կատարելու համար, իր ռազմափորձի միջոցին յարձակման ենթարկուած էր ռուս նաւատորմին կողմէ, թէ յարձակումը ետ մղուած էր, թէ ռուս նաւատորմը փախած էր, ռուսական շոգենաւ մը բռնուած էր, եւ, վերջապէս, մեր նաւատորմը այրած էր Պաթումի քարիւղի մթերանոցները եւ Կաղզուանի կողմերը ռուս ուժերը յարձակման սկսած ըլլալով, փաստօրէն գոյութիւն ունէր պատերազմական վիճակը:

Այս հեռագրին մէջ կը խօսուէր նաեւ Պոլսոյ մէջ պատահած դէպքերու մասին, կ'ըսուէր թէ համաձայնական պետութեանց դեսպանները պահանջած են իրենց անցագիրերը եւ այս կերպով բոլոր համաձայնական պետութեանց հետ պատերազմական վիճակի մէջ կը գտնուէինք: Տրապիզոնէն եկած այս լուրերով այլեւս կը հաստատուէր թէ պատերազմին մասնակից էինք արդէն: Երեք ամիսէ ի վեր տեւող անորոշութիւնը իր վճռական ձեւը ստացած էր այլեւս: Վիճէ եկած նոյն հեռագիրը ղրկուած էր նաեւ Կարին տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին, որով Թէշքիլաթը կը գտնուէր Կովկասի ամբողջ ճակատին վըրայ, կացութեան համապատասխան միջոցներ ձեռք առնելու, եւ, աւելի ճիշդ՝ երեք ու կէս ամիսէ ի վեր ձեռք առնուած միջոցները այլ եւս գործադրութեան դնելու վիճակին հասած էինք:

Այդ միջոցին, Վիճէի մէջ նոր դէպք մը պատահած էր:

Տրապիզոնէն սկսեալ Ռիզա պէյի հետ աշխատող Նայիլ պէյ, ատենէ մը ի վեր ինքնագլուխ կը գտնուէր Տրապիզոնի մէջ:

Երբ կուսակալութենէն ստացուեցաւ այն ծածկագիր հեռագիրը որ պատերազմին մեր մասնակցութիւնը կը հաղորդէր, Նայիլ պէյէն ալ եկաւ հեռագիր մը որ կ'ըսէր.

— Հրաման ստացուած է որ Վիճէի բանակատեղը գտնուող երեք պատասխանատու պատուիրակները Պոլիս վերադառնան: «Կիւլճէմալ» նաւը վաղը Ռիզէ պիտի ըլլայ: Թող պատասխանատու պատուիրակները անմիջապէս ճամբայ ելլեն, որպէսզի նաւուն հասնին: Այս խնդրի մասին Քէմալ պէյէն ստացուած հեռագրին պատճէնը պիտի տեղեկացնենք նամակով: Այդ հեռագրով հաղորդուած հրամանը վճռական է: Թոյլատրելի չէ ժամավաճառ ըլլալ: Որով խորհրդակցելու կամ թղթակցելու, հեռագրելու եւ յետոյ ճամբայ ելլելու միտումով պէտք չէ սպասել: Հեռագրեցէք ձեր մեկնումը:

Երբ այս լուրը հասաւ, մթնած էր: Թէեւ հեռագիրը ընդարձակ էր, բայց հասկցուած չէր թէ պատասխանատու քարտուղարները ինչո՞ւ կը կանչըւէին: Բացատրութիւն ստանալու համար ժամանակ չկար: Եւ որովհետեւ «Կիւլճէմալ» նաւը յաջորդ առաւօտ Ռիզէն պիտի մեկնէր, հարկ էր նոյն գիշերն իսկ ճամբայ ելլել: Մէկ օր առաջ պատերազմին լուրը հասած էր: «Թէշքիլաթ»ը մինչ զբաղած էր նոր որոշումներ տալով ու ամէն մէկին պարտականութիւնները ճշդելով, երեք պատասխանատու պատուիրակները բանակատեղիէն կը բաժնուէին ու Ռիզա պէյ առանձին կը մնար:

Բայց, Նայիլ պէյէն ստացուած հեռագրին վրայ, պատասխանատու պատուիրակները խորհած էին թէ ըստիպուած են մեկնիլ, եւ, քիչ մը խորհրդակցելէ վերջ, ճամբու պատրաստութիւններ տեսած էին: Վիճէի մէջ պատրաստ սպասող շոգեշարժ մակոյկ մը զանոնք Ռիզէ պիտի տանէր: Անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսնելէ եւ մակոյկին անհրաժեշտ պէնզինը տալէ վերջ, երեք պատասխանատու պատուիրակները Ռիզա պէյէն հրաժեշտ առնելով մակոյկ նստան: Ամբողջ գիշեր մը մակոյկին մէջ անցուցած ըլլալով, յոգնաբեկ հասան Ռիզէ, եւ, երբ «Կիւլճէմալ» շոգենաւը մտան, լայն շունչ մը առին:

Հիմա շոգենաւին մէջ պիտի հանգչէին, մինչեւ որ շոգենաւը ճամբայ ելլէր: Այդ նպատակով՝ իրենց յատկացուած խցիկներուն մէջ մրափեցին, որովհետեւ շոգենաւին մէջ բազմութիւն չկար: Պառկելէ առաջ, իրենք իրենց միջեւ անգամ մըն ալ խօսեցան թէ ինչո՞ւ կը կանչուէին. բայց այս հանելուկը չկարենալով լուծել, որոշեցին մինչեւ Տրապիզոն համբերել:

Երբ «Կիւլճէմալ» Տրապիզոն հասաւ, Նայիլ պէյ ծովեզը կը սպասէր իրենց: Երբ երեք ընկերները նաւակէն դուրս ելան, ժպտուն դէմքով մը՝

— Բարի եկաք, ընկերներ, Վիճէ ի՞նչ կայ չկայ, խօսքերով դիմաւորեց զանոնք:

Պատուիրակ պէյերը՝ Վիճէի մասին Նայիլ պէյի ծանօթութիւն տալէ աւելի, Պոլսէն ստացուած հրամանի մասին բացատրութիւն կը սպասէին, որով,

— Խէր ըլլայ, Նայիլ պէյ, ըսին, լուրը քու մօտ է: Սա Պոլսոյ հեռագիրը տուր՝ կարդանք եւ հասկնանք թէ ինչո՞ւ կանչուած ենք Պոլիս:

Ասոր վրայ, Նայիլ պէյ, միշտ ժպտուն, հեռագիրը անոնց երկարած էր:

Այդ հեռագրին բովանդակութիւնը բոլորովին տարբեր էր Նայիլ պէյի ուղարկած հեռագրին բովանդակութենէն: Քէմալ պէյ կ'ըսէր.

— Պատերազմի մտանք: Ռիզա պէյի ընկերացող պատասխանատու պատուիրակները պէտք չեն, ու միայն «Թէշքիլաթ»ի կը պատկանին. Հոդ պէտք չեն, Պոլիս վերադարձուցէք: Որովհետեւ, կ'ենթադրենք որ աւելի շատ պիտի օգտուինք անոնց այս տեղի պարտականութենէն: Բայց եթէ Ռիզա պէյ յարմար չի տեսներ «Թէշքիլաթ»էն անոնց բաժնուիլը, պէտք է որ հոն մնան:

Քանի որ Քէմալ պէյի ուղարկած հեռագիրը այս բովանդակութիւնը ունէր, ուրեմն Նայիլ պէյ մասնաւոր նպատակաւ մըն էր որ պատասխանատու քարտուղարները անյապաղ Տրապիզոն կանչած էր: Անոր նպատակն էր Ռիզա պէյը ակարացնել, եւ Կովկասի ճակտին հրամանատարութիւնը անոր ձեռքէն առնել: Իր այդ նպատակին մէջ յաջողելու համար, Նայիլ պէյ ուրիշ միջոցներու ալ դիմած էր:

(Շար.)

բաբեմէն անդարձ անհետացած են երբեմնի մեծ եւ հզօր ազգեր, Ասորիները, Հին Եգիպտացիները, Բաբելացիները, Փիւնիկեցիներն ու Քաղդէացիները, պատճառներէն մէկն ալ թերեւս այն էր որ անոնց համար հողեկան հայրենիքի գաղափարին հետ որ ինքնին մտացածին, ցնորական բան մը ունէր իր բովանդակութեամբ, մնաւ նաեւ իրական, շօշափելի եւ տեսանելի հայրենիքը, եթէ կ'ուզէք, Փիզիքական հայրենիքը, հողի այն շերտը որ դարերով զիրենք ապրեցուցած էր, — որ կարելի է անուանել մայր եւ սնուցանող բոլոր ինքնուրոյն գոյացութեանց: Թրքութիւնը կրցաւ հրաշալիօրէն օգտագործել հինաւուրց պատմութեան բոլոր տուեալները, տարագրութենէն, հիւանդութիւններէն եւ կոտորածներէն վերապրողները հայրենազրկելով:

Չէ՞ որ ամէնէն իմաստակն ալ գիտէ թէ ժողովուրդները կ'աճին, կը զօրանան եւ կը ստեղծագործեն միայն իրենց հայրենիքին մէջ: Առանց հայրենիքի, ժողովուրդները դատապարտուած են ուշ կամ կանուխ մեռնելու ինչպէս ձուկը ջուրէն դուրս:

Այսօրուան մեր վիճակը՝ փոքրիկ նաւակ մըն է լայնածաւալ ծովերու վրայ, անտէր ու անօգնական, փոթորկաշունչ հողմերուն եւ բնութեան ամեհի տարերքին դէմ:

Իւրաքանչիւր օր, իւրաքանչիւր ժամ եւ նոյն իսկ իւրաքանչիւր վայրկեան որ սահելով անհետ կ'անցնի, այս ժողովուրդէն բան մը կը փրցնէ եւ կը տանի: Բան մը անոր դիմագծէն, հաւատքէն, ապրելու յոյսէն, խանդավառութենէն, անցեալ փառքերէն եւ սրբութիւններէն, դիմադրելու եւ տոկալու մարդկային կարողութենէն:

Հայրենազուրկ Հայը, ցրուած ծագաց ի ծագս աշխարհի, ըլլայ իր աշխատանքի թէ հանգիստի պահերուն, սրտի կսկիծով կը հետեւի օրուան շարժումներուն, քաղաքական նորանոր խմորումներուն, մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք անվերջանալի երթեւեկութեանց եւ կրկին անգամ կը նախազգայ, կ'ապրի այն ահաւոր փոթորիկը որ պիտի պայթի: Կը պատկերացնէ իր անցեալը, հայրենիքը, անոր յիշատակը, աւանդութիւնները, բոցակէզ ու չհատուցուած կարօտը, հօրենական անթաղ ոսկորներուն կրակը եւ ներկայ անստոյգ վիճակը:

Թշնամին իր հզօր թաթը դրած է հայկական հողերուն վրայ, Արարատէն մինչեւ Տաւրոս եւ Տաւրոսէն մինչ Պոնտոս ու Կորդիք: Հայը օտարութեան մէջ, առարկայ նախատինքի եւ արհամարհանքի: Հայ հայրենիքը աւեր, դաշտերը խոպան, լեռներն ամայի եւ բնակարան այրի գազաններու: Ամէն կողմ եղեռն, ոճիր, անթաղ դիակներ, արիւն եւ թշուառութիւն:

Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ այն տեղերէն Թուրքը անցաւ իր արիւնոտ հետքերով, նոր արիւններու, նոր ոճիրներու տեսլապատկերով խանդավառ: Որովհետեւ այնտեղ Թուրքը կ'իշխէ տակաւին:

Ա՜հ, Հայոց աշխարհ, խորհուրդ անճառելի եւ անմեկին, բնակ հրեշտակաց եւ Աստուծոյ, խանձարուր դիւցազանց, արուեստի եւ քաղաքակրթութեանց, դուն ստեղծող եւ սնուցիչ Տրդատին ու Տիգրանին, Արամին, Արտաշէսին, դուն ժողովարան եւ ճամբար աստուածահաճոյ դիւցազանց, Վահագնի, Արտաւազդի, Աստղկան եւ «Մայր ամենայն զգաստութեանց Անահիտի»:

Ա՜հ, երկիր նաեւ թշուառութեան արիւնի եւ արցունքի, երկիր անհաւասար գուպարի եւ ախտանական մարտնչումներու: Երկի՛ր, գեղեցկութեան, յոյսի, հաւատքի եւ խանդավառութեան: Երկիր դժոխային բարբարոսութեանց, անպտուղ, անմշակ դաշտերու, որջ սարսռազդեցիկ ուրուներու եւ հնադարեան չարքերու: Մինչ քու միակ իրաւատէրդ, աշխատաւոր եւ առաքինի բազուկներ, բռնօրէն իրաւազուրկ եւ տարագիր, օտար հողեր կ'ոռոգեն իրենց ճակտի քրտինքով, կարօտ ափ մը հողի եւ կաթիլ մը սառնորակ ջուրի՝ բերուած քու քաղցրահամ աղբիւրներէդ, լիճերէդ կամ գետերէդ:

Ա՜հ, հայրենական հող, շաղուած նախնիքներուս կարմիր արիւնով, դուն պտուղ եւ արգասիք ճիգի, քրտինքի եւ տաժանելի երկունքի, դուն պաշտամունք եւ սուրբ անօթ ուժին ու գեղեցկութեան, դուն ոտնակոխ Վահագնի, Տիգրանի, Արտաւազդի, Մհերի, Դաւթի, Անդրանիկի եւ արիւնոտ քաջերուն հրեղէն նժոյգներու սմբակներուն, ներէ, որ այսօր ծունկի գանք քու նուիրական խորանիդ առջեւ, որովհետեւ այն ատեն չկրցանք հասկնալ քեզ եւ ըստ արժանւոյն գնահատել քու յաւիտենական խորհուրդը:

Այսօր միայն, երբ բաժնուած ենք քեզմէ, կը զգանք դարաւոր իմաստը որ դուն կը բովանդակես: Որովհետեւ երբ դուն մեր մէջ ներկայ էիր եւ մենք քու մէջ, քու անարժան զաւակներդ — տարր ապականութեան, քծնանքի, ծուլութեան, հոգեկան վաճառքի եւ բարոյական աննախընթաց անկումի — իրենց գրիչով գովքը հիւսեցին առաջդէմ, քաղաքակիրթ եւ մարդասէր Եւրոպայի մը, — մայր ամենայն ապականութեանց — որովհետեւ անոնք քեզ չճանչցան, քու կենդանարար, մշտանորոգ շունչդ բացակայեցաւ անոնց հոգիներէն ներս: Այսօր երբ տեսանք այդ գովաբանուած պերճազգեստ — Եւրոպան — գովք չունինք անոր մասին, այլ զարշանք, անէծք ու նախատինք: Կը սպասենք Արշալոյսի մը, թօթուելու մեր ոտքերուն փոշին եւ զզուանքով հեռանալու ապականուած ու եղծանուած մարդկութենէ մը, որ Եւրոպան է:

Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐԸ ԱՐՏԱԾԵԼԻ ԱՊՐԱՆՔ

ooooo

Կարգ մը պառաւներ շատ ուրախացան, որ կաթողիկոս մը տրուեցաւ իրենց: Այդ պառաւները, այսօր, արտասահմանի մէջ կը հրճուին դարձեալ՝ Հայաստանէն եկած կոնդակներ կարդալով:

Կաթողիկոսին կոնդակները սակայն արտածելի ապրանքներ են պարզապէս, — Հայաստանի մէջ ոչ թէ միայն կաթողիկոսին կոնդակները, այլեւ կրօնական գաղափարները անփոխեալ ապրանքներ են: Որովհետեւ կրօնքի դէմ պայքարը դադրած չէ երբեք:

Այս տեղեկութիւնները կուտանք արտասահմանի տիրացուներուն ի գիտութիւն:

« Խորհ. Հայաստան » (21 դեկտ.), « Մամուլի տեսութիւն » բաժնին մէջ, խօսելով կը քննադատէ «Անաստուած» թերթին թուլացումը հակակրօնական պայքարի ճակատին վրայ:

Եւ ահա թէ ինչ ձեւով կը սկսի այդ « տեսութիւն »ը. —

Կոմունիզմի համար մղած իր կռուին մէջ, կոմունիստ կուսակցութիւնը մանաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձուցած է կրօնի դէմ մղուող պայքարը: Աքանչելի վարպետութեամբ մը իրագործելով մարքսիզմ — լենինիզմը, կոմունիստ կուսակցութիւնը մերկացուց կրօնական լաքէներու այլազան խորամանկութիւններն ու խարդախութիւնները:

Ցայտնի բան է, որ կրօնի բուն արմատները պէտք է փնտռել դասակարգային յարաբերութեանց՝ շահագործման եւ կեղեքման գործին մէջ: Անհերքելի իրողութիւն է, որ քանի կը մնան դասակարգային տարբերութիւնները, մենք անխուսափելի կերպով գործ կ'ունենանք կրօնի մնացորդներուն հետ: Պայքարը կրօնի դէմ այսօր ալ կը մնայ կարեւորագոյն խնդիրը « սոցիալիզմ կառուցող » մեր աշխատաւորութեան համար:

Ի՞նչ խօսք, որ խորհրդային միութիւնը, ձեռնարկելով դասակարգերու ջնջման, վերջնական եւ կործանիչ հարուածներ կը հասցնէ կրօնին: Այդ հաշիշին դէմ մղուող պայքարին մէջ, խորհրդային միութեան, ինչպէս նաեւ Հայաստանի կատարած նուաճումները իսկայական են: Սակայն սխալ կ'ըլլար այնպէս պատկերացնել հարցը, թէ կրօնը կը մեռնի « ինքնաբերաբար »: Ատիկա ալ պատեհապաշտութեան տեսակէտն է: Կրօնը վերջնապէս կ'անհետանայ դասակարգային գործօն եւ սիստեմաթիք պայքարի հետեւանքով միայն:

Ունեւոր գիւղացիները դեռ կը փորձեն, կրօնական շղարշին տակ, շարունակել իրենց հակայեղափոխական դաւադրական աշխատանքը: Ասկից պէտք է հետեւցնել, որ հակակրօնական պրոպագանդը դեռ կը մնայ բոլշեւիկեան պայքարի կարեւոր խրամատներէն մէկը: Բնական է, որ պիտի պահանջուի կուսակցութեան, կոմունիստ երիտասարդութեան, արհեստակցական միութեանց կազմակերպութիւններէն՝ ՆՈՐ ԹԱՓ ՄԸ ՏԱԼ ՀԱԿԱԿՐՕՆԱԿԱՆ ՊՐՈՊԱԿԱՆՏԻՆ »:

Այս յառաջաբանէն յետոյ, « Խորհ. Հայաստան » խիստ դրաքննութենէ մը կ'անցընէ հակակրօնական պայքարին նուիրուած Անաստուած թերթը, զոր կը դատապարտէ իբրեւ թոյլ օրկան: Այդ քննադատութիւնները կը ներկայացնենք ուրիշ անգամ: Վերի հատուածը կուգայ աւելորդ անգամ մը եւս հաստատել թէ կաթողիկոսը, իբրեւ կրօնական վերին իշխանութեան ներկայացուցիչ, ոչ մէկ դեր ունի Հայաստանի մէջ, իր միակ դերը կը կայանայ կոնդակներ արտածել արտասահման, — թէ ինչու, մանուկներն ալ գիտեն այդ:

Արտածման քաղաքականութիւնը շատ աւելի որոշ կը պարզուի հետեւեալ պարագայով:

Անաստուած թերթը կը հրատարակէ նամակ — պատասխան մը Տիթրոյթէն (Ամերիկա), Տիթրոյթցին կը հարցնէ.

— Հայաստանի մէջ եկեղեցիներ կա՞ն:

— Այո, կը պատասխանէ Հայաստանցին, եկեղեցիներ կան, բայց եկեղեցի գացող չկայ:

Ցետոյ Հայաստանցին կ'աւելցնէ թէ « եկեղեցի կ'երթան միայն անդրջրհեղեղեան մարդիկ »:

Տիթրոյթցին կը հարցնէ նորէն.

— Եթէ բոլոր աշխատաւորները երես դարձուցած են եկեղեցիէն, ինչի՞ կը ծառայեն ձեր եկեղեցիները:

— Ամենուրեք եկեղեցիները վերածուած են ակումբներու, մթերանոցներու, եւայլն:

« Խորհ. Հայաստան »ի մամուլի տեսուչը կը կատղի՜, ու կը դատապարտէ Անաստուածի խմբագիրը, — « Այսպիսի հակակրօնական պրոպագանդ մղել արտասահմանեան մեր ընկերներու շրջանակին մէջ, կը նշանակէ յոնք շինելու տեղ աչք հանել:

Պարզապէս կը նշանակէ՝ Հայաստանի մէջ հակակրօնական խիստ պայքար մղել, արտասահմանի մէջ ... կաթողիկոսական կոնդակ ցրուել:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կաղանդի հանդէս

— o —

ՎԷՆՍԷՆ. — Դպրոցասէր Տիկնանց Մասնաճիւղին սարքած կաղանդի հանդէսը ոգեւորութեամբ տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի, մանկապարտէզին սրահը:

Ներկայ էին 18 աշակերտներու ծնողները եւ հեռաւոր արուարձաններէ հրաւիրեալներ: Փոքրիկն Մելինէ Հատրմեանի « Բարի եկաք հիւրեր » գրաւոր ուղերձէն յետոյ, հանդէսը բացուեցաւ աշակերտներու խմբերգով:

Ի՞նչ աղուոր է այս իրիկուն
Վառեցինք մոմեր գոյնզգոյն,
Նոր տարին է եւ եկեր,
Սիրուն կաղանդն է բերեր ...

Մասնաճիւղին նախագահուհի Տիկին Աղաւնի Նազգքեարեան շնորհաւորելով նոր տարին եւ պարզելով մանկապարտէզի երրորդ շրջանի գործունէութիւնը, յորդորեց կազմակերպուիլ բաժանորդագրուելով եւ օգնելով դպրոցասէրին եւ փոքրիկներու կրթութեան:

Մէջ ընդ մէջ, խմբերգներէ յետոյ, եղան արտասանութիւններ: Ցետոյ փոքրիկները սահուն հայերէնով եւ յաջողութեամբ ներկայացուցին « Կաղանդ պապան »: Անշուշտ՝ ծաղկեցին այս յառաջդիմութիւնը կը պարտինք Դպրոցասէրի՝ շրջանաւարտուհիներէն Օր. Մայտաճօչկունեանի որ շաբաթական՝ հազիւ քանի մը ժամ աշխատանքով վարժեցուցած է փոքրիկները: Այս պատեհութեամբ քանի մը ծնողներ ոգեւորուած, փափաք յայտնեցին « օդերը » բացուելուն իրենց փոքրիկները դրկել մանկապարտէզ: Մաղթենք որ մօտ ժամանակէն շրջանիս մէջ նախակրթարան մը ունենանք Դպրոցասէրին շնորհիւ: (Բայց փոխադարձաբար կը մաղթենք որ խօսքերը « գործի » փոխուին):

Ով մեծաքանչ երգէն վերջ մեկնեցանք, հայրենի քաղցր յիշատակներով տոգորուած ...

Օտար երկինքի տակ, զուրկ մեր աստղերէն
Երբ գարուն փայլի ալս կ'արտասուեմ ես ...
Պանդուխտին համար արեւը փայլ չունի ...
Ա՜հ ո՞ւր ես իմ հովիկ հայրենի ... :

Գ. Հատրմեան

ՎԷՆՍԷՆ. — Վերջերս մեծ ուրախութեամբ տեղեկացայ Վէնսէնի Կրթասիրացի եւ սկաուտական կազմակերպութեան համերաշխ գործունէութիւնը: Որքան ուրախալի է երբ երկու հաստատութիւն ձեռք ձեռքի տուած կ'աշխատի վառ պահել ճրագը:

Լա՜ւ չըլլա՞ր, եթէ բոլոր ազգային միութիւնները առանց խտրութեան քով-քովի գան, թօթափեն քինախնդրութիւնը եւ աւելի ամուր հիմերու վրայ դնեն նոր սերունդին փրկութիւնը: Քանի անգամներ « Ցառաջ »ը հրաւէր կարդաց այս ուղղութեամբ: Մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակենք իրար հալածել կամ հետապնդել:

Պ. Ղուկասեան

ԽՄԲ. — Կարելի՞ էր իմանալ թէ ինչո՞ւ այսքան փառաբանուած համերաշխութիւնը չիրականանար գոնէ Վէնսէնի մէջ, ուր երկու մանկապարտէզներ կը պահուին միեւնոյն նպատակով, բայց իրարու քիթ – պոչ ընելով ...

ՄԱՄՈՒԼ

Օդային պատերազմը

»»». «««

« Աղդակ » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 դեկտեմբեր).

— « Տէրութիւններ փոխանակ ցամաքի եւ ծովու վրայ պատրաստուելու, օդային պատերազմի համար կը պատրաստուին, որուն գլխաւոր զէնքերը պիտի ըլլան թունաւոր հեղձուցիչ կազերը: Եւ իրարու վրայ, վերջին տասնամեակի ընթացքին հնարուեցան ոչ միայն արագաթռիչ եւ զրահապատ օդանաւեր, այլ քիմիական բաղադրութիւններ, որոնք ամբողջ քաղաք մը, միլիոնաւոր մարդիկ՝ կին ու երախայ անշնչացնելու ուժն ու կարողութիւնը ունին: Խորհեցան նաեւ այդ կազերէն պաշտպանուելու միջոցները եւ յաջողուեցաւ այդ ուղղութեամբ ալ նուաճումներ կատարել, շնորհիւ հնարուած դիմակներու: Զօրաւոր թափով մը դեռ կը շարունակէ մարդկային գիտութիւնը՝ հնարելու համար նոր գործիքներ եւ զէնքեր, որոնց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ աւելի շատ մարդ մեռցնել եւ աւելի մեծ աւերներ պատճառել:

Այս սպառազինումի եւ մրցակցութեան սոսկալի օրերուն — ի՜նչ հեգնանք — աշխատանքները կը կատարուին զինաթափութեան համար: Ծովու եւ ցամաքի զէնքերու մրցակցութիւնը թէպէտ դադրած, սակայն, բոլոր տէրութիւններն ալ տարուէ տարի աւելի կը զօրացնեն իրենց օդային տորմիղները եւ ամէն տարի աւելի մեծ պատերազմական վարկեր կը յատկացնեն: Երբ Սըր Ճօն Սիմօն մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք կը պտտի զինաթափութեան աշխատանքները չի վիժեցնելու համար, անդին իր երկրին մէջ, բազմաթիւ գործարաններ տիւ եւ գիշեր կը գործեն՝ պատրաստելու համար պատերազմական զէնքեր: Նոյն տենդոտ աշխատանքը կը տիրէ նաեւ միւս երկիրներու մէջ: Եւ ընդհանրապէս բոլորն ալ կ'ուժեղացնեն իրենց օդային տորմիղը, երբ անդին, զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ միայն կ'ընդունին օդային պատերազմի եւ սպառազինումի արգելքը: Անգլիա, Ամերիկա, Իտալիա եւ Ֆրանսա, որոնք օդային ամենաուժեղ տէրութիւններն են, զինաթափութեան խորհրդաժողովի վերջին նիստերուն առաջարկեցին ջնջել պատերազմական օդանաւերը եւ մի միայն թղթատարական եւ փոխադրական նպատակներու յատկացուածները պահել: Զարմա՞նք սակայն, այդ միեւնոյն տէրութիւններն են որ այսօր նոր օդանաւեր կը կառուցեն եւ նոր զէնքեր կը հնարեն:

Մանաւանդ շատ ուշագրաւ են անգլիական թերթերու վերջին յայտարարութիւնները, ըստ որոնց Անգլիան 5000 օդանաւեր պիտի ունենայ մէկ տարի վերջ: Ինչպէս յայտնի է Անգլիան օդային տորմիղի տեսակէտով երկրորդական դիրք մը կը գրաւէր: Քարեր շարունակ մնալով ծովերու սրքան, Անգլիան ինքզինքը ազատ եւ ապահով կ'զգար եւրոպական տէրութեանց մրցակցութիւններէն: Այդ պատճառաւ ալ իր բոլոր ուժն ու եռանդը վատնած էր զօրաւորագոյն տորմիղը ունենալու համար: Իրականին մէջ, այսօր Անգլիա, օդային ուժի տեսակէտով վեցերորդ տէրութիւնն է: Ֆրանսա, Ամերիկա, Ռուսիա, Իտալիա եւ Ճափոն, ըստ կարգի Անգլիայէն աւելի զօրաւոր են եւ աւելի մեծ թիւով օդանաւեր ունին: Անգլիային անմիջապէս վերջը կուգայ Գերմանիան, որ այսօր հաւասարութիւն կը պահանջէ:

Թերթերու յայտարարութենէն կը հասկցուի որ անգլիական կառավարութիւնն ալ իր օդային ուժերը պիտի աւելցնէ այս տարուան ընթացքին, մրցելու համար միւս տէրութեանց հետ: Այդ միջոցին սակայն հանգիստ եւ անխռով պիտի նստի՞ն միւս տէրութիւնները: Ի հարկէ ոչ: Երբ Անգլիան կ'աւելցնէ իր օդային ուժը՝ հաւասարելու համար միւս տէրութեանց, Ֆրանսա՛, Ամերիկա, Իտալիա եւ միւսները, միեւնոյն ատեն պիտի մրցին աւելիին համար, որով Անգլիան դժուար թէ հաւասարի եւրոպական տէրութեանց օդային ուժի տեսակէտով: Ուրեմն նախապատերազմեան շրջանի մրցակցութիւնը պիտի կրկնուի: Այն ատեն, Անգլիա եւ Գերմանիա ծովու վրայ իրարու հետ կը մրցէին եւ Ֆրանսա, Ռուսիա ու Գերմանիա ցամաքի վրայ: Հիմայ ալ այդ բոլորը պիտի մրցին օդի մէջ:

Նախապատերազմեան շրջանի ծովային ու ցամաքային մրցակցութիւնը շատ ահիտաբեր վախճան մը ունեցաւ եւ հնձեց 30 միլիոնէ աւելի մարդկային կեանքեր պատերազմի դաշտին վրայ: Ո՞վ գիտէ ներկայ օդային մրցակցութիւնը ինչ աղէտներու եւ դժբաղդութեանց պիտի առաջնորդէ մարդկութիւնը »:

ԾԻԾԱՂ

Գինովը. — Սա քովի գինետան տէրը շատ անպիտան մարդ մըն է. տասը օղի խմեցի դրամն ալ տուի, զիս հրեց դուրս ըրաւ:

— Շատ անիրաւ գտնուեր է, ես մինչեւ որ տասնեւհինգ օղի չխմեմ, դուրս չեմ հաներ:

Խմբագրատան մէջ.

— Գործաւորի մը երրորդ յարկէն իյնալու լուրը շատ երկար գրած ես:

— Պարոն տնօրէն, եթէ կ'ուզէք վեցերորդ յարկէն ինկաւ գրեմ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄՏԵՐՄԻԿ ՅՈՒՇԵՐ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՅԱՐՄՆԻՔԸ

Ափը լճակին մենաւոր՝
Ուր տընակս իմ կախարդօրէն շիներ եմ,
Ձեռն ի ծընոտ ըսպասեցի իր գալուն,
Նըռենիին տերեւներուն տակ բոսոր,
Նուռի մը պէս նեղքուած,
Սիրտըս, շիթ շիթ, արիւն թորեց ծունգերուս՝
Կարօտը սէ՜րս արիւնեց.
Եւ ամիսներ բովանդակ
Եղնիկի պէս լացի գոհար արցունքներ
Ափը լճակին մենաւոր:

Վարուժան սխալած չէր:

Հազիւ քանի մը օր անցած, Արաքսին կրկին նշանելու որոշում կը տրուի, այս անգամ յաջող ընտրութիւն մը Լ. էֆ.ին — տնօրէն Ալպէս Ալիոթթի դորդի մեծ գործարանին — բնիկ Իզմիրցի, կրթուած, բարեհամբոյր, վայելչակազմ, դիրքի տէր եւ երիտասարդ:

Արաքսիի մօրեղբայրը, Տիգրան (հին Հնչակեան մը), կարեւոր պաշտօնեայ նոյն հիմնարկութեան մէջ, չափազանց վրդովուած Վարուժանի դէմ, ի գին ամէն զոհողութեան՝ կ'աշխատի Արաքսին պատել Վարուժանէն, կը համոզէ Լ. էֆ.ին եւ կը յաջողի:

Խնամախօսութեան բանակցութիւնները կը կատարուին գաղտնօրէն, արագ եւ առանց Արաքսիի հաւանութեան: Արաքսին գաւառացի աղջիկ մըն է, ի՞նչ հարկ կայ անոր կարծիքին դիմել, պէտք է որ հնազանդի, այդ կը պահանջէ ընդունուած սովորոյթը:

Այս նոր իրականութեան համաձայն են բոլորը, ծնողքը, ազգականները, Լ. էֆ.ին, քաղաքին բոլոր աղաները՝ եւ կը ծափահարեն, որ վերջապէս սիրոյ պատուհասը չպիտի յաղթանակէ, աւանդութիւնները ոտնատակ չպիտի ըլլան:

Վարուժանի դէմքին վրայ վհատութեան գիծեր կ'իյնան, հոգին կը տխրի, սիրտը կը ճմլուի, բայց վստահ սիրոյ յաղթանակին՝ կը հետեւի ուշադիր անցուդարձին:

... Շաբաթ օր մըն է:

Արաքսին այդ օրը, խնամիները եւ մայրը, մօրաքոյրն ու մօրեղբօր կինը, խումբով բաղնիք կը տանին տեղական սովորութեան համաձայն:

Արաքսիի մերժումներն ու բողոքները այլեւս անարձագանգ կը մնան, բոլոր քայլերը, շարժումները հսկողութեան տակ առնուած են, ազատ բանտարկեալ մըն է, վանդակուած աղաւնի մը, անկարող ինքզինքը արտայայտելու:

Վարուժան եւ իր մտերիմները, Վարդանեան, տոքթ. Պօղոսեան, Մուրատ, տոքթ. Հայրանեան գործի վրայ են, փութկոտ, պատրաստակամ քերթողին սէրը պսակելու:

Արաքսին անդրդուելի է:

Բաղնիքէն առիթը գտնելով Վարուժանին կը գրէ Արաքսին, — «Ոչինչ չի կրնար բաժնել զիս իմ սիրած ու պաշտած Վարուժանէն»: Կարճ, բայց որոշ, մեկին:

Իրիկնամուտ է, բոլոր կարեւոր ընկերները խորհրդակցութեան հրաւիրուած են: Այլ եւս ամէն պարտազանցութիւն, ամէն անխոհեմութիւն, պարտութեան կ'առաջնորդէ Վարուժանը, ընկերները, հիացողները: Արաքսիի երկտողը վճռական է, անտարակոյս եւ հարազատ եւ ուրեմն պէտք է իրականացնել զոյգերու բաղձանքը:

Կ'որոշուի Մուրատի առաջնորդութիւնով բանագնացներ ղրկել Լ. էֆ.ին, եւ պարզել ճշմարտութիւնը:

Հայ, Թուրք, Ցոյն, ամբողջ Սեբաստիոյ բնակչութիւնը այս հարցով կը զբաղի:

Մութը կը սկսի իր թեւերը փռել Սեբաստիոյ զիկ զակ փողոցներուն մէջ, Մէրէկումէն փչող զով քամին իր ծփանքին կը խառնէ քարիւղի թշուառօրէն պլպլացող լապտերներուն ցոլքերը, անկիւնէ անկիւն: Պէզիրճին Արտը՝ ընդարձակ ու լերկ, շրջապատուած անհամաչափ տուներով, կարծես քաղաքին արգանդը, բիւրաւոր ստուերներուն տակ կը տարածուի, գրկած լռութիւնը անվրդով քաղաքին, բաժնելով Հայոց թաղը թրքականէն:

Տագնապալի վիճակ է:

Տ. Տիգրանի խումբը խնդակցութեան մէջ է, կը պատրաստուի նշանտուքի մեկնելու, օղիի բաժակները կը լեցուին ու կը պարպուին Արաքսիի ներկայութեան, իրար կը շնորհաւորեն, կը ժպտին, կը ծիծաղին ...

Արաքսիի արցունքը կ'իյնայ իր սրտին վրայ, կը լայ, կը յուզուի:

Մուրատն եւ երկու ընկերները կը ներկայանան Լ. էֆ.ին այդ ժամուն, կարճատեւ տեսակցութեան, վստահ որ իբրեւ բանիմաց եւ դաստիարակուած մէկը, պիտի կրնայ դատել եւ որոշել պաղարիւնով:

Լ. էֆ. արդէն նշանածի արդուզարդն ըրած, ժպիտը երեսին, ծխածը հոգին մէջ ման կուգայ մեծ սրահին մէջ: Հիւրերու մաս մը արդէն քովընտի սենեակին մէջ բռնած են իրենց աթոռները, սեղանները զարդարուած են ու բեռնաւորուած գաւառական առատութեամբ, անուշեղէններով, մրգերով, պտուղներով: Ուրիշ սենեակի մը մէջ սազանդարները օղին կը կոնծեն, տրամադրութիւն կը պատրաստեն, ճարտարօրէն նուագելու, երգելու եւ ներկաները զուարճացնելու մտքով: Սեղանին մէջտեղը դրուած է օրհնուելու պատրաստ նշանի նուէրը արծաթէ ափսէով մը, խաչը վրան, շաքարը շուրջը եղերուած եւ գոյնզգոյն:

Մուրատ եւ ընկերները ներս կը հրամցուին: Լ. էֆ. կ'ընդունի առանձին սենեակի մը մէջ Մուրատը շատ քաղաքավարի:

Լ. էֆ.ի սիրտը կը սկսի տրոփել, կը գունատի, կը գուշակէ:

Մուրատ իրեն յատուկ անկեղծութիւնով մը ցոյց կուտայ Արաքսիին երկտողը Լ. էֆ.ին:

Լ. էֆ. կը կարկամի, դալուկը կը վազէ այտերէն, պաղ քրտինք մը կը թրջէ ճակատը: Քանի մը բոպէ լռութիւնը կ'իշխէ, մտածումի ալիքները իրար կը խաչաձեւեն, իրարու կը հանդիպին, եւ յանկարծ Լ. էֆ. Մուրատին դառնալով կը հարցնէ.

— Մուրատ, կը հաւատա՞ք որ ճշմարիտ է ձեր յայտնութիւնը, կ'երդնո՞ւք պատուով որ Արաքսին գրած է եւ այսօր ...

Մուրատ կը պատասխանէ.

— Քեզի դուրպան Լ. էֆ. Մուրատը ստել եւ կեղծել չի գիտեր, հաւատա իրեն, վերջ տուր կօշմարին ...

Լ. կը յուզուի, կը փոթորկի, եւ կը մօտենայ Մուրատին, կը սեղմէ անոր ձեռքը, անգամ մըն ալ կը նայի նամակին եւ խիստ յստակ շեշտով մը, վեհանձնօրէն կը յայտարարէ.

— Կը շնորհաւորեմ Վարուժանը, երջանիկ թող ըլլայ Վարուժանը իր Արաքսիով:

ԼԵՒՈՆ ԼԱՆԻՍ

(3)

Ց.

Հ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 204 rue Garibaldi, chez Peronnet սրճարանի սրահը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, Ներկայանալ անդամատետրով:

Փարիզ եւ շրջակայքեր

ԱՆԻԷՌ – ՊՈԽԱՔՈԼՈՆՊԻ վիշապ ենթակոմիտէի ընկերները ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Պէքոնի ծանօթ հաւաքատեղին: Ստիպողական օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

"ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ"

Կը տօնէ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. վարչութիւնը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ, ԱՆԿԷՆԻ, ԻՍԻԻ եւ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ

Գեղարուեստական բաժինը կազմուած է

ՄԻ ՄԻԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ներկայացում, պար, երգ, արտասանութիւն եւ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Փարիզ, **JEAN GOUJON***ի սրահին մէջ,*

8 rue Jean Goujon *(Եկեղեցիին փողոցը)*

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է բոլոր փոքրերուն, մեծերը կը վճարեն միմիայն 2 ֆրանք ծախքերու մասնակցութեան համար

Տոմս կը բաժնուի նախընթրիք եւ պտուղ

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Ձարս. Հայր. Միութեանց կեդր. վարչութեան *Մասնակցութեամբ* Զ. Հ. Միութեան Պօմօնի մ.ճիւղի եւ երիտ. միութեան

ՀԱՄՈՅԹԸ ԱՂԵՏԱՒՈՑ ՖՕՆՏԻՆ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Salons Mireille*ին մէջ,* 7 Cours Vieux Port

Երգ, մեներգ, զանազան անակնկալներ, ռուս. պար եւ քրքջալից զաւեշտ մը

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՍՏԻՆԵՐԸ

Կը խօսի՝ Պ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական պարեր ղեկավարութեամբ Պ. Յովհաննէս Ղէմսիզեանի: *Թանկօի մրցում, մասնաւոր մրցանիշ: Հանդէսի միջոցին կը նուագէ* Ջեօրէքճեան *նուագախումբը: Բոլոր հանդիսականները պիտի լուսանկարուին խմբովին:*

Հայրենակիցնե՛ր, այդ օրը բոլորդ ալ դիմեցէք դէպի Salons Mireille *ժամ առ ժամ կ'ուզէք վայելել հաճելի ժամանց մը: Ճոխ պիւֆէ:*

Մուտքի տոմսերու 5 *կիներու* 3 *ֆր.*

Տոմսերը կը գտնուին Միութեան բոլոր անդամներուն քով, Պ. Աբգար Նորոյեանի սրճարանը 57 rue Bernard du Bois *եւ հանդէսին օրը սրահին կիշէն:*

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՌԻՐՐՍ ԴԱՐԱԿԷՕՋԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՐ ՀԻՄՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԹԷՅ-DANSANT *ԿՈՒՏԱՅ*

14 Յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *3-7*

*ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ*ի շքեղ եւ ընդարձակ սրահներուն մէջ:

13 Rue Pièrre Curie, Kr.– Bicètre, Մէթրօ՝ **Porte d'Italie**

Գեղարուեստական բաժին, օրքէստր եւ սիրուն անակնկալներ

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ երիտ.

ԱՐԾԻՒ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն շքեղօրէն ձեւափոխուած ՍԱԼՕՆ ՍԷՆ–ԺԱՔԻ մէջ

ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մը հանդիսականներուն հաճելի եւ խիստ զուարթ պահեր ապրելու պատեհութիւնը պիտի ընծայէ: կովկասեան եւ ռուսական պարերուն կը մասնակցին ռուս եւ հայ հանրածանօթ արթիստներ: ընտիր եւ միշտ փնտռուած, հանրածանօթ Orchestre Mathieu (Wander Jazz) պիտի նուագէ ամբողջ հանդէսի տեւողութեան (նոր ռեբերթուարներով):

Ունինք ճոխ եւ մատչելի գիներով պիւֆէ, կէս գիշերին կ'ունենանք թէյ

Տոմսեր՝ կանանց 8 ֆրանք, այրերու 10, զոյգերու 15

ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

oooo

"ՅԱՌԱՋ"Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 14

ԻՍԻ, Մինաս Ազնաւուրեան:
ՓԱՐԻԶ (11), Գէորգ Ստեփանեան:
ԼԻՒՍԵՐՆ, Գ. Տիլէնեան:
ՀԵՐԻՔՈՒՌ, Գէորգ Աղապապեան:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Թովմաս Քէօսէեան:
ՎԻԷՆ, Մուշեղ Մուրատեան:
ՌՈՇԸ ՎԻԹԱՅԼ, Պետրոս Քիւրքճեան:
ԼԱՆՍԵՄԹԵՐ, Կարապետ Ալիքսանեան:
ԼՈՆՏՈՆ, Կ.:
ՎԻԷՆ, Սարգիս Թերզիպազուպեան:
ՎԻԷՆ, Փիլիպպոս Մանուկեան:
ՔԵՄԲԵՐ, Բաբգէն Տէր Կոմսեան:
ՆԻՒ ԵՈՐՔ, Սօֆի Համալեան:
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէկուար:

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դաս: Ի հարկին դաւառ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Փոխան ծաղկեպսակի

Այրի Տիկին Էրմոնիա Պախթիյարեանի մահուան առթիւ Տամլաեան ընտանիքը (Քլամար) փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆրանք կը նուիրէ Փարիզի Աղքատախնամ ընկերութեան եւ 100 ֆրանք ալ՝ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչին:

Ստանալ խմբագրութենէս՝ համապատասխան ընկալագրով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Խօտէմիշցի Արշակ եւ Սիրանոյշ Ստեփանեանները, որոնք Իզմիրի աղէտին անհետացած են:

Կը փնտռուի նաեւ Ստեփան Ստեփանեան որ 1914ին զինուորագրուած է եւ իր հետքը կորսուած:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գէորգ Ստեփանեանին 2, Rue Basfroi, Paris (2e) : *Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին: Կը դասախօսէ Պ. Արշաւիր Խանճեանեան: Նիւթ՝ կամքի մշակումը: *Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:*

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՑ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Լոյս տեսաւ «ՎԷՄ» հանդէսի երկրորդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. — *Իրազեկ՝* «Առաջին հայ թատերգութիւնը», *Ա. Ջամալեան՝* «Ամենայն Հայոց բանաստեղծը», *Յ. Զաւրեան՝* «Սայեաթ Նովա», *Մ. Պարսամեան՝* «Վահան Թէքէեան», *Ա. Աբեղեան՝* «Հայագիտութիւնը յետպատերազմ. Գերմանիայում», *Ա. Խոնդկարեան՝* «Օպոզիցիան Հանրապ. Հայաստանում», *Վ. Փափազեան՝* «Հայկական բարենորոգումները», *Վ. Մինախորեան՝* «Անջատականները», *Ա. Գիւլխանդանեան՝* «Օգոստոս Հինգը», *Սեբաստացի Մուրատի Յուշատետրը*», *ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ: ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.* գիրք եւ մամուլ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ. ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ. Վ. *եպ. Մանկունի՝* «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Պատկերազարդ:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուել կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն անմիջապէս փակել հաշիւները:

ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ 365 ԹԵՐԹՈՎ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏԱՆ

51 Rue Mr. le Prince, Paris VI **Tél. Dan. 88 – 65**

Կողքը զարդանկարուած յայտնի արուեստագէտ ԷՏԿԱՐ ՇԱՀԻՆԻ կողմէ

Կը պարունակէ կրօնական եւ ազգային բոլոր տօները: Ամսուան եւ օրուան անունները՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն: Իւրաքանչիւր թերթի վրայ պատմական ծանօթութիւններ եւ օգտակար գիտելիքներ:

Գին 5 ֆրանք

20 ՖՐԱՆՔԻ ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ԻԲՐ ՆՈՒԷՐ ԿԸ ՏՐՈՒԻ

Լիոնի մէջ մեր գրատան ներկայացուցիչն է՝

ՏՊԱՐԱՆ ԱՐԱՔՍ 70 Rue Paul-Bert. Lyon.

ԳՈՅԱՄԱՐՏ *օրացոյց 1934 ն. Տարի*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը Ե. Տարի, նուիրուած իր Տասնամեակին, ազգային եւ կրօնական տօներով եւ մօտ 40 նկարներով, արդէն սպառելու մօտ է: Զրկուելու համար սոյն գեղեցիկ գործէն աճապարեցէք դիմելու՝ Karnig Antikian, 49, rue Nationale, Marseille:

Կը ծախուի նաեւ՝

փարիզ եւ արուարձաններ՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, *51, rue Mr. le Prince, Paris (5):*

Լիոն եւ Տեսին, Վահան Հիւսեան, 3, *rue Tellier. Décines:*

Վալանս, Ղազար Գալուստեան, *10, rue 14 Cantons.*

Վիէն, Ներսէս Խաչիկեան, *124, rue Lafayette:*

Լուաւի շրջան, Վարդան Խրիմեան *34, rue des Frères Chappe. St. Etienne:*

Կրէնոպլը, Կ. Գապաքճեան:

Կարտան, Լեւոն Գայաճանեան:

Նիս, Գեղամ Շէհիրիրեան, 182, *Bld. de la Madeleine.*

Աթէնք, Գրատուն «Նոր Օր»:

Հալէպ, Խորէն Գրրգքեսէլեան, 22, *rue Boustan Kulak:*

Գոնսթանցա (Ռումանիա), Արմենակ Կարապետեան:

Պէյրութ Գրատուն Ապաճեան եղբայրներու *B. P. 870:*

Պէյրութ, Գրատուն Խորէն Ավնաւորեան, *rue Bab-Yacoub:*

Պաղտատ, Խորէն Անտոնեան:

Պաղտատ, Գլխարկավաճառ Աւետիս Ասլանիկեան:

Ալճերիա, Պօղոս Արզումանեան, *Blida, Algérie:*

Թէհրան «*Ալիք*»ի խմբագրատունը եւ Ս. Յովսէփեանի մօտ:

Պուլկարիա, Կ. Փափազեան, *Plovdiv:*

Ինչպէս նաեւ Մարսէյլի շրջանի Պատ. միութիւններու եւ Դաշնակցական բոլոր ընկերներու մօտ.

ԾԱՆՕԹ.— Տպարանական սխալով կողքի հրդ նկարներու անունները սխալ դրուած են. Գայլ Վահանինը պիտի ըլլայ՝ Ջալալամաթ, իսկ Ջալալամաթինը՝ Գայլ Վահան:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՁԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն՝ **Danton 52—75**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԿԱՐԵՒՈՐ

Թառիսթ ԺՕՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ վերադարձած է Մարսէյլէն: Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել դիմեցէք իրեն, որ իր խումբով կը նուագէ եւրոպական, հայկական, կովկասեան եւ արեւելեան եղանակներ:

Հասցէ՝ **CHAHPARONIAN, 20 rue des Carmes, Paris (5).**

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱՐԱԼԷԶՆԵՐՈՒՆ ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԷՋ 275 — ԳԻՆ 15 ՖՐԱՆՔ ԿԱՆԽԻԿ

Իսկ անոնք որ կ'ուզեն ունենալ հեղինակին նախորդ երկն ալ «ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ» պիտի կրնան հին և նոր երկու հատորները միասին ստանալ միայն 20 ֆրանքով:

Գրել հեղինակին՝ 15, Rue Bréa. **Paris** (6)

ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1880ԻՆ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

»»»o«««

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ԱՄԷՆ ԵՐԿՐԻ ԹԷՅԵՐՈՒ

ՈՒՂՂԱԿԻ ՆԵՐԱԾՈՒՄ

կապոյտ եւ դեղին ծրարներու մէջ surprise նուէրներ կը գտնուին:

ԴԻՄԵԼ.—

COMPTOIR DES THÉS YAVROU

23, Rue Sénac — MARSEILLE **Tél. COLBERT 25 - 27**

Մ. ՀՐԱՉԵԱՆ

11, Rue FLEGIER. MARSEILLE. Tél. 1 - 59

ԹԷՅ

ՀՐԱՉ

Ներածում եւ արտածում ամէն տեսակ նպարեղէններու, Պուլկարական քաշքաւալ, Պոլսական եւ Յունական ամէն տեսակ գոնսէրվաներ, Հիթապուղ, Իզմիրի չամիչ, տերեւ, ճերմակ պանիր, քաշէր եւ համեմներ:

Raki ERIVAN. p. r.

Ներկայացուցիչ **NIEL** *ճերմակ պանիրի ընկերութեան:*

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆ – ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԳՐ. ԹԷԼԱԼԵԱՆ *(Գրիմիքէ)*

Ամէն տեսակ փաստաբանական գործեր՝ ամենալաւ պայմաններով:

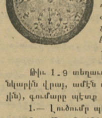
Փողոցի արկածի *դատերու* մասնագէտ, *առանց կանխավճարի:* ընդունելութիւն: *Առաւօտ ժամը 9էն 10.30: Իրիկուն ժամը 2էն 3, եւ 7էն 8.30:*

Հասցէ՝ **35, Rue Emile Desvaux, Paris (19) Métro Place des Fêtes**

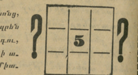
13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւլն.: դիմել **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie.* K. *Bicètre. Metro: Porte d'Italie.*

500 ՖՐ. ՆՈՒԷՐ

500 ֆրանք նուէր բոլոր անոնց, որ մեր վաճառատունէն կ'ապսպրեն գրպանի ժամացոյց մը այս մարդու, նիքէլ, գեղեցիկ, անխորտակելի ապակիով, գինը՝ 29 ֆրանք, եւ միաժամանակ մեզի կը ղրկեն ճիշդ լուծումը հետեւեալ թուաբանական խնդրին.—

ԻՆՉՊԷՍ ԼՈՒԾԵԼ ԽՆԴԻՐԸ.—

Թիւ 1-9 տեղաւորել խոր քառակուսի աչքերու մէջ, ինչպէս ցոյց կը տրուի նկարին վրայ, ամէն ուղղութեամբ (ուղղահայեաց, հորիզոնական, անկիւնակապային), գումարը պէտք է ըլլայ 15:

1.— Լուծումը պէտք է ղրկուի փակ պահարանի մէջ:

2.— Մրցանակներու բաշխումին համար ո՛չ վիճակ պիտի ձգուի եւ ոչ ալ վիճակահանութիւն պիտի կատարուի. 500 ֆրանքի մրցանակը պիտի վճարուի իւրաքանչիւր անձի որ ղրկած է ճշգրիտ լուծումը:

3.— Ապսպրանքները եւ լուծումները կ'ընդունուին մինչեւ 31 Յունուար 1934: Անոնք որ ճիշդ լուծած են, նուէրը փոստով կը ստանան Փետրուար 17ին:

Նոյն օրը *ՅԱՌԱՋ*ի մէջ պիտի յայտարարուի ճիշդ լուծողներուն անունները:

4.— Ժամացոյցին հետ կը տրուի վկայագիր մը, որ իրաւունք կու տայ նուէրը ստանալու, եթէ ճիշդ լուծած է խնդիրը:

5.— Ժամացոյցը կը ղրկուի նաեւ *քանի մը ամպալաժով*, եւ ծախքերու համար կը գանձուի յաւելուածական 3 ֆրանք 95 ս.:

6.— Եթէ չհաւնիք ժամացոյցին, կրնաք ետ ղրկել 10 օրուան մէջ եւ ետ ստանալ ձեր վճարածը:

Գրել պարզ եւ որոշ ապսպրանքը, խնդրին լուծումը, ձեր անունը եւ հասցէն ղրկել՝ **Maison BERNSTEN**

10, rue Montaleau. Sucy-En-Brie (S. O.)

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. Առողջապահ. Նախարարութենէն

85, Rue Julien Lacroix, Paris (20e)

Métro BELLEVILLE կամ **COURONNE** **Tél. MENIL. 45—43**

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն: Հակաշիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շինուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէս քնէածական թելադրական եւ ֆրեօտեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ: Ամենալաւ պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ոսկեկազմածներու (քուրոն եւլն.) շինութեան համար:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :–: R .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

11 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2392 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ՃԵՂՔԸ

Ի՞նչ պատահեցաւ Շիքակոյի դուհնիկ եւ գրգռիչ «քաջագոր – ծունենէն» յետոյ (վար առնել ազգային խորհրդանշանը): Ի՞նչ ընթացք բռնեցին ռամկավարները, որպէսզի աւելի չբորբոքէին կիրքերը:

Ղեւոնդ արք.ի «խելացի» բարեկամները դաշտահանդէս մը սարքեցին Ուստըրի մէջ, 1933 *օգոստոս* 12*ին:*

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը պարտք սեպած էր իր կաթընկեր «Պայքար»էն արտատպել դաշտահանդէսին շողիքոտ նկարագրութիւնը, հետեւեալ խորագիրներուն տակ.

— «Ժողովրդական մեծարանք Ամերիկայի առաջնորդ Ղեւոնդ արք. Դուրեանին.— Օդանաւը ծաղիկներ կը ցանէ.— Իսկ Դաշնակցականները կը փորձեն բռունցք բարձրացնել, բայց... կը կոտրտուին»: (*Ապագայ*, 2 սեպտ. 1933):

Այս խորագիրը ունի նաեւ խմբագրական ծանօթութիւն մը, ուր կը կարդանք.

— «Շիքակոյի մէջ ժողովուրդը իր քուէով ծանր ապտակ մը իջեցնելէ ետք եռագոյն դրօշը իրենց կուսակցութեան իբր զէնք գործածող Դաշնակցականներու երեսին, Պոսթընի Դաշնակցական «Հայրենիք» վայրենի խաչակրութեան մը ձեռնարկեց Ամերիկայի Հայոց առաջնորդ Ղեւոնդ արք. Դուրեանի դէմ: Դաշնակցականները չգոհանալով այդ փողոցային ընթացքէն զոր կը ցուցադրեն ամէն օր Դուրեան Ս.ի դէմ, այդ թերթին միջոցով, օգ. 12ին երբ Ուստըրի գաղութը անօրինակ խանդավառութեամբ ընդունելութիւն կ'ընէր իր եկեղեցական պետին, կը փորձեն յարձակիլ անոր վրայ եւ ժողովուրդին ձեռքով կոտրտուելէ եւ իրենց արժանի հատուցումն ընդունելէ յետոյ բանտ եւ հիւանդանոց կ'առաջնորդուին»:

Այս դէպքին առթիւ, ռամկավար «Պայքար»ը կը պարծենար թէ ժողովուրդը օգնութեան հասաւ եւ «Սրբազանին դէմ բարձրացած բազուկները բռնելով՝ յարձակողը գետին տապալեցին սարսափելի ծեծ մը տալով անոր», թէ յարձակողներուն մատներն իսկ չկրցան դպչիլ առաջնորդի ուսին:

Բայց երբ դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ, Ուստըրի հո – գաբարձութիւնը եւ ռամկավար վկաներ փորձեցին ապացուցանել թէ «այս հինգ երիտասարդները Դուրեանը ծեծած են երկաթի կտորներով զորս տեսած են իրենց աչքերով»: («Հայրենիք» ամսագիր, 1933 նոյեմբեր):

Լսեցէ՛ք նաեւ սաղմոսերգութիւնը այս ամբոխավարական ցոյցին — դաշտահանդէս.

— «Քաղաքիս ոստիկանութիւնն իբրեւ յարգանքի նշան՝ ղրկած էր երկու հեծեալ ոստիկաններ՝ հսկելու կարգապահութեան եւ ընկերակցելու անոր (առաջնորդին) մինչեւ պանդոկ: Հարիւրաւոր օթոներ շարան ընկերացան Սրբազան Հօր:

«... Մատաղի օրհնութեան միջոցին՝ օդանաւ մը ցածէն սաւառնելով հանդիսավայրին վրայէն՝ վար նետեց ծաղկեայ փունջեր որոնք օդի հոսանքներուն միջոցաւ ցրուեցան ամէն կողմ, իսկ գոյնզգոյն ծաղիկներով պատրաստուած մեծ փունջ մը ինկաւ Սրբազան Հօր քովը որուն մէջ զետեղուած էր հայերէն երկտող մը գրուած այսպէս.— «Ամերիկահայ քաջարի Առաջնորդին»:

Մթնոլորտը այսպէս թունաւորուեցաւ, դէպքերը զարգացան եւ հասան մինչեւ Երեսփ. Ժողով (1933 *սեպտ.* 2), *ուր տեղի ունեցաւ չարաշուք պառակտումը, նախաձեռնութեամբ ռամկավար պարագլուխին եւ մեղսակցութեամբ նոյն ինքն Ղեւոնդ արք.ի:*

Զպիտի քրքրենք այդ ողբերգութեան մանրամասնութիւնները: Դէպքը ծանօթ է բոլորին, բազմաթիւ հրատարակութիւններով եւ պաշտօնական ատենագրութիւններով:

Առաջնորդին իսկ հրաւէրով եւ փոխանորդաբար (հիւանդութեան պատրուակով) գումարուած օրինաւոր Երեսփ. Ժողովը պաշտօնանկ հռչակեց Ղեւոնդ արք.ը, մէջտեղ դնելով ծանրակշիռ ամբաստանագիր մը:

Բայց ռամկավարները եւ միւս խառնիճաղանճը չուզեցին տեղի տալ:

Անոնք բոլոր գործերը սարքեցին ի հեճուկս (ինատըմ-ինատ): *Շարունակեցին սայթաքումէ սայթաքում գլորել Հոգեւոր Հովիւը, որ պահ մը ինքն իր գլխուն մնալով եւ միջնորդ մը ճարելով, կը խորհէր համակերպիլ կացութեան:*

Եւ պատահեցաւ անխուսափելին,— Երկու երեսփ. ժողով, երկու առաջնորդ, երկու Ազգ. Վարչութիւն՝ յարակից խորհուրդներով: Բոլոր եկեղեցիները, դպրոցները, հոգաբարձութիւնները, հոգեւոր հովիւները երկուքի, տեղ – տեղ երեքի բաժնուած: Հեռագիրներ եւ նամակներ կաթողիկոսին, որուն կացութիւնը գաղտնիք չէ ո՛ր եւ է մէկուն համար:

Այսպիսի անելի մը առջեւ, ի՞նչ պիտի ըլլար Ղեւոնդ արք.ի դերը, իբրեւ հոգեւոր հովիւ, իբրեւ «ծառայ Յիսուսի – Քրիստոսի»:

— *ՀՐԱԺԱՐԻԼ, նոյն իսկ եթէ անարդար ըլլային բոլոր մեղադրանքները: Ոչ անդին, ոչ այդին: Գէթ առժամապէս քաշուիլ, որպէսզի կիրքերը խաղաղին եւ կարելի ըլլայ դատել արդարն ու մեղաւորը:*

Բայց, «բարեկամները» կը հսկէին: Անոնք մինչեւ իսկ զինեալ թիկնապահ մը վարձեր էին, եւ հետզհետէ, գլխիվայր մղեցին աւելի գրգռիչ յիմարութեանց, Հոգեւոր Հովիւը վերածելով սպարապետի մը:

Բացարձակապէս չէզոք, անկուսակցական եւ անկողմնակալ հայրենակիցն է որ կը շեշտէր, Նիւ Եորքէն, առանց բառերը ծամծմելու.

— «Դուրեանին այս սպանութիւնը իր կարճ հայեցողութեան հետեւանքն էր:

«... Դուրեանը իբրեւ ազգի մը պետը տեղի չկար որ պատճառ ըլլար եկեղեցիներու եւ դպրոցներու անջատման եւ այսքան խլրտումներու տեղի տար, ռամկավար ջոջերուն մտիկ ընելով»: (*Յառաջ*, 9 յունուար):

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԷՊՔԷՆ ՅԵՏՈՅ

Փոխադարձ սպանութեան ծրագիր?

ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ՍՊԱՆՆԵԼ ՖԻԼԱՏԷԼՖԻՈՅ ՀՈՎԻՒԸ...

Ֆիլատելֆիայէն կը հեռագրեն «Շիքակօ Թրիպիւն»ի, յունուար 9 թուականով.—

Հայ Ուղղափառ Եկեղեցւոյ մէջ ծագած արիւնոտ վէճը, որ յանգեցաւ Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութեան, Նիւ Եորքի եկեղեցիի խորանին վրայ, դեկտ. 24ին, այս քաղաքը հասած է: Ղեւոնդ եպիսկոպոսի սպանութենէն յետոյ հինգերորդ անգամն ըլլալով, Պսակ քահանայ Սարգիսեան, այս քաղաքին հոգեւոր հովիւը, հեռախօսով ազդարարութիւն ստացաւ անծանօթ անձերէ, որոնք տեղեկացուցին թէ մեռնելու կարգը իրեն եկած է: Ոստիկանութիւնը կը խորհի մնայուն պահակ մը դնել եկեղեցիին առջեւ եւ շարունակ երկու ոստիկաններ ընկերացնել հովիւին:

ԽՄԲ.— Այս առթիւ ամերիկեան թերթը կրկին կը պատմէ դեկտ. 24ի դէպքը, յիշելով ծանօթ զրոյցը.— «Կ'ըսուի թէ մարդասպանները կը պատկանին հայկական հակակոմունիստ Դաշնակ կազմակերպութեան, որուն նպատակն է վերահաստատել Հայկական Հանրապետութիւնը, ազատ՝ խորհրդային իշխանութենէ»:

Պսակ քահանայ Վալանսի նախորդ հովիւն է, եւ կը պատկանի հակադեւոնդեան հատուածին:

⁂ Նիւ Եորքէն գրուած անձնական նամակէ մը (28 դեկտ.) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Հակադաշնակցական «ազգասէր»ները ու իրենց թերթերը կը շարունակեն զզուելի սուտեր հաղորդել եւ մատնանշումներ կատարել, Դաշնակցութեան վերագրելով Ղեւոնդ արք.ի սպանութիւնը: Այս առթիւ ծանօթ Դաշնակցականներու ձերբակալութեան լուրեր ալ կուտան: Մի հաւատաք այդ սուտերուն: Մինչեւ հիմա ոչինչ պարզուած է, ոչ ոք գիտէ թէ ո՛վ է մարդասպանը, եւ կասկածի վրայ վար դրուած են միայն երկու հոգի: Ոչ Վարդգէս Ահարոնեան ձերբակալուած է, ոչ Վահագն Քրմոյեան եւ ոչ ալ ուրիշ ո եւ է Դաշնակցական: Զանազան ցուցմունքներու վրայ, ոստիկանութիւնը շատերը կը հարցաքննէ եւ կ'արձակէ: Այս առթիւ, ծանօթանալով «ամբաստանեալ»ներուն հետ, իմանալով անոնց կրթութիւնն ու ընկերային վիճակը, ոստիկանութիւնն իսկ զարմացած է որ այնքան զզուելի վերագրումներ կ'ըլլան Հայերու կողմէ:

ԱՆՁՆԱՍՊԱ՞Ն ԵՂԱՒ ԹԷ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ

Անացին յուզում Սթավիցքիի մահուան առթիւ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ՄԱՄՈՒԼԸ ԴՂՐԴԱԳԻՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Կ'ԸՆԷ

Սեւ. Սթավիցքի մեռաւ, բայց իր խարդախութեանց խնդիրը փոխանակ մեղմանալու, աւելի ծանրացաւ: Ամբողջ ընդդիմադիր մամուլը, արքայականէն մինչեւ համայնավարականը, մէկ բերան կ'ամբաստանէ կառավարութիւնը եւ Սթավիցքիի մահը կը վերագրէ ոչ թէ անձնասպանութեան, այլ ուղղակի սպանութեան:

Առջի օր, համայնավար «Իւմանիթէ»ն կը գրէր հինգ սիւնակի վրայ.

— «Անոր լռութիւնը ապահովելու համար, կառավարութիւնը օձիքը ազատեց Սթավիցքիէն, սպաննել տալով Շամոնիի մէջ»:

Յաջորդ յօդուածին մէջ, կը շեշտէր.— «Սթավիցքին սպաննուած է. բացարձակապէս այս է մեր հաստատ համոզումը»:

Արքայական «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ն ալ կ'ազդարարէր առաջին էջի վեց սիւնակներուն վրայ.

— Անկցի՛ն գողերը եւ մարդասպանները: Բոլորդ այս գիշեր հաւաքուեցէք Երեսփ. Ժողովին առջեւ»:

Իսկ սիւնակի անկիւնը խոշոր տառերով դրած էր հետեւեալ հատուածը.— «Դեկտ. 30ին, իր բարեկամներէն մէկուն հետ ճաշած ատեն, Սթավիցքի ըսաւ.— «Իմ բանս բուրդ է, եթէ չփախչիմ, պիտի սպաննեն զիս»:

Իսկ «Լը Փօփիւլէռ», ընկերվարականներուն պաշտօնաթերթը, կը գրէր.

— «Սթավիցքի գտնուեցաւ. գանկը պայթած է ատրճանակի հարուածներով, Շամոնիի մէջ: Ոստիկանութիւնը կ'ըսէ թէ անձնասպան եղած է. բայց ոչ ոք կը խաբուի այս պատմութենէն»:

Այս առթիւ հրատարակած էր ծաղրանկար մը որ կը ներկայացնէ երեք գաղտնի ոստիկաններու մեկնումը Սթավիցքիի թաքստոցէն, մէկը՝ մխացող ատրճանակ մը բռնած: («Իւմանիթէ»ն ալ երէկ հրատարակած էր Սթավիցքիի դիակին երկու տարբեր նկարները, մէկը՝ իբրեւ անձնասպան, միւսը՝ գետին փռուած, անկիւնէն երեւցող ատրճանակի մը հարուածէն):

Թէեւ ազգայնական «Լա Լիպէրթէ», որուն ետին Թարտիէօն կը գտնուի, բոլորովին կասկածելի կը գտնէ անձնասպանութեան պարագաները, այնպէս ինչպէս հրատարակուեցաւ թերթերու մէջ: Ուրիշ թերթեր կը հարցնեն թէ գաղտնի ոստիկանները թաքստոցը երեւան հանելէ եւ դուռը զոց գտնելէ յետոյ, ի՞նչ պէտք ունէին հեռախօսով հրահանգ ուզելու Փարիզի Ապահովութեան Տեսչութենէն, քանի որ օրէնքը կ'արտօնէ տանտիրոջ միջոցաւ կամ բռնի բանալ դուռը:

Պ. Թիսիէ, Պայոնի դրամատան տնօրէնը, երբ լսեց լուրը, ուժգնօրէն յայտարարեց.

— *Սթավիցքիի նկարագրով մարդու մը անձնասպանութիւնը կարելի չէ, պարզապէս անկարելի է:*

Իր փաստաբանը, Պ. Շարլ Լըկրան (Ալմազեանի պաշտպանը) նոյնպէս չի հաւատար անձնասպանութեան, նկատի առնելով թէ մարդուն նկարագիրը եւ թէ մահուան պարագաները:

Հակառակ այս բոլոր զրոյցներուն եւ հրատարակութեանց, ոստիկանութեան եւ բժշկա – դատական տեղեկագիրները կը հաստատեն թէ Սթավիցքի անձնասպան եղած է:

Սթավիցքիի պահուած վիլլային մէջ խուզարկութիւն կատարուելով, գտնուեցաւ կտակը եւ ղրկուեցաւ Պայոն, իր դատաւորին հետ: Կտակը կը բաղկանայ երեք նամակներէ, որոնց մէկը ուղղուած է կնոջը, մէկը՝ մանչ զաւկին, միւսը՝ աղջկան: Երեքին մէջ ալ կ'ըսուի թէ անձնասպան կ'ըլլայ, անոնցմէ ազատելու համար:

Արխայականներու ցոյցը Երեսփ. Ժողովին առջեւ

300 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

«Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի կոչին վրայ, հարիւրաւոր արքայականներ երեքշաբթի օր խուժեցին Երեսփ. Ժողովին դէմ, բայց հանդիպեցան հանրապետական պահակներու զօրաւոր ընդդիմութեան: Ցուցարարները կը պոռային պողոտաներուն վրայ,— Անկցի՛ն գողերը, անկցի՛ Շոթան»: Բազմութիւնը խռնուելով Քոնքորտի հրապարակին վրայ, կրկնեց միեւնոյն աղաղակները: Ընդհարումներու ընթացքին, քանի մը հոգի վիրաւորուեցան: Վերջապէս ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ցրուել ցուցարարները, ձերբակալելով 300 հոգի, որոնց մէջ կինեեր ալ կան: Ցոյցի ընթացքին, երթեւեկը խանգարուած էր: Ոստիկանութեան վերատեսուչ Պ. Քիափ անձամբ կը վարէր ոստիկանական գործողութիւնները:

Ուրիշ լուրեր

Այսօր, հինգշաբթի, Երեսփ. Ժողովը պիտի լսէ հարցապնդումները, Սթավիցքիի խարդախութեանց եւ կառավարութեան մեղսակցութեան մասին: Դահ–

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՉՈՐՐՈՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ooooo

«ՅԱՌԱՋ»Ը ՈՐԵՒԷ ՊԱՐԳԵՒ ՉՇԱՀԵՑԱՒ

oooo

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ Ազգ. Պարգեւախաղի չորրորդ վիճակահանութիւնը: Արդիւնքը կուտանք ստորեւ: Ինչպէս կը տեսնէք, «Յառաջ»ի գնած չորս տոմսերէն ոչ մէկը պարգեւ շահած է: Այս առթիւ կը փութանք հաղորդել թէ, «Յառաջ»ը կրկին պիտի փորձէ իր եւ իր ընթերցողներուն բախտը, նկատի առնելով նաեւ անոնք որ ձեռքէ կը գնեն ամէն օր:

×

LOTERIE NATIONALE

Դ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Ինչպէս գրած ենք, Ֆրանսայի Ազգային Պարգեւախաղին Դ. շերտին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի, 9 յունուար:

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է L. շարքէն **76.523** թիւը:

Հետեւեալ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է մէկ միլիոն ֆրանք.—

Շարք **Y** .... no **09.414**
Շարք **T** .... no **86.550**
Շարք **J** .... no **56.848**
Շարք **N** .... no **93.656**
Շարք **G** .... no **52.037**
Շարք **X** .... no **50.186**
Շարք **X** .... no **77.120**
Շարք **T** .... no **93.034**
Շարք **N** .... no **71.674**
Շարք **A** .... no **06.713**
Շարք **H** .... no **86.711**
Շարք **J** .... no **95.218**
Շարք **V** .... no **55.924**
Շարք **U** .... no **25.772**
Շարք **T** .... no **16.082**

Բոլոր շարքերուն մէջ (**20** հատ) **47.276** թիւը շահած է **500.000** ֆրանք:

5,304 վերջացող թիւերը շահած են **100.000** ֆրանք (**200** հատ), **6,291** վերջացող թիւերը **50.000** ֆրանք (**200**), **955** վերջացող թիւերը **10.000** ֆրանք (**2000**), **8** վերջացող թիւերը շահած են **200** ֆրանք:

Շահուած գումարները ստանալու համար պէտք է դիմել.—

1.— Փարիզի մէջ, նոյ. 22էն սկսեալ, ելմտական նախարարութեան շրջաբերութեանց գրասենեակը (**Pavillon Flore**): Բոլոր պարգեւները անմիջապէս պիտի վճարուին:

2.— Յունուար 15էն սկսեալ, հետեւեալ հանրային սնտուկներուն.— Սէնի ելմտական կեդր. գրասենեակին եւ տուրքերու գանձման գրասենեակներուն, գանձային տեսչութեան, կարեւոր նամակատուներուն, Ալժերիոյ, Մարոքի եւ Թունուզի գանձային տեսչութեանց:

Այս սնտուկները անմիջապէս պիտի վճարեն 200 ֆր.ի պարգեւները: Միւս պարգեւներուն համար, տոմսը պիտի ձգուի փոխան ընկալագրի մը եւ վճարումը պիտի կատարուի յանձնումին 15րդ օրէն սկսեալ:

⁂ Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է հացագործ մը, Պ. Ռէյնօ, Բավայեօնի մէջ (հարաւային Ֆրանսա): Մէկ միլիոնի պարգեւներէն մէկը ինկած է դերձակի մը, դարձեալ գաւառի մէջ:

Սուտ սուտի վրայ

▪▪▪

Երէկ տառս հետեւեալ նամակը ստացանք, հրատարակութեան խնդ – րանքով.—

«Յառաջ»ի յարգելի խմբագրութեան

Կը խնդրեմ որ տեղ տաք ձեր թերթին մէջ հետեւեալ նամակին, որուն բնագիրը ուղղուած է «Ապագայ»ի խմբագրութեան:

«Ապագայ»ի յարգելի խմբագրութեան

Ձեր յունուար 9ի խմբագրականին մէջ, խօսելով Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութեան մասին, դուք ձեզի թոյլ կուտաք գրելու հետեւեալ տողերը.—

«... Անցեալ շաբթու հայկական ճաշարանի մը մէջ երեք Դաշնակցականներ՝ գրավաճառ Հրանտ Սամուէլ, ատամնաբոյժ Սեդրակ Սասունի եւ «չափահաս» որբերու պետ Շաւարշ Նարդունի ռեւիրին մասին իրենց շնական արտայայտութեանց մէջ այնքան առաջ գացած են որ, ներկաներէն ոմանք զզուանքով ձգած են ճաշարանը եւ հեռացած, իսկ ուրիշ մը, անկուսակցական Պ. Ա. Զաքրեան ստիպուած է եղեր բուռն վէճի բռնուիլ անոնց հետ»:

Իմ անունս ալ խառնուած ըլլալով այս խնդիրին, կուզեմ ընել կարգ մը ճշդումներ, քանի որ մեր խօսակցութիւնը ներկայացուած է բոլորովին խեղաթիւրուած ձեւով եւ կրնայ թիւրիմացութեանց տեղի տալ խնդրոյ առարկայ անձերու մասին:

Նախ յայտնեմ որ Պ. Շ. Նարդունի ներկայ չէր մեր խօսակցութեան:

Յետոյ՝ խնդրոյ առարկայ հարցը Աղքատախնամի շուրջ էր որուն ատենապետն եմ ես եւ որուն անդամ է նաեւ Պ. Հրանտ Սամուէլ եւ միայն միջանկեալ ձեւով է որ խօսք բացուեցաւ կուսակցութեանց հակամարտութեան շուրջ, *առանց երբեք* խնդրոյ նիւթ դարձնելու Դուրեան արք.ի սպանութեան պարագան: Հետեւաբար բացարձակապէս զրպարտութիւն է յարգելի ընկերներս Պ. Պ. Հրանտ Սամուէլի եւ բժիշկ Սեդրակ Սասունիի մասին ձեր գրած անվայել որակումը:

Ազգային եւ կուսակցական խնդիրներու շուրջ յաճախ սրտցաւ խօսակցութիւններ կ'ունենամ այս մտերիմ բարեկամներուս հետ, եւ խիստ ցաւալի է որ առանց ստուգումներ կատարելու խմբագրական սիւնակի մէջ կը գրէք նման անհիմն տեղեկութիւններ:

Յարգանքներով
Ա. ԶԱՔՐԵԱՆ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

Ղեւոնդ արք. Դուրեանի եղերական վախճանը ծանօթ է։ Տակաւին կանուխ է յանցաւորներ եւ պատասխանատուներ փնտռել։ Ոճիրին անմիջական ազդեցութեան տակ դժուար է սեւը ճերմակէն զանազանել։ Պէտք է սպասել որ կիրքերը մեղմանան, գրգռութիւնները վերջ գտնեն եւ ըստացուին ամերիկահայ թերթերը, հանգամանօրէն տեղեակ ըլլալու համար ոճրին բոլոր մանրամասնութիւններուն։

Մինչ այդ՝ տանք քանի մը գիծեր եւ յուշեր հանգուցեալին կեանքէն։ Ղեւոնդ Դուրեան ծնած է 1879ին, Պոլիս։ Յաճախած է Սկիւտարի Ս. Խաչ եւ Պէրպէրեան վարժարանները։ 1898ին մտած է Արմաշու դպրեվանքը։ 1906ին Կրօն. Ժողովոյ անդամ ընտրուած է։ 1908ին պատրիարքական փոխանորդ կարգուած է։ Այս միջոցին, բուռն պայքար տարած է Կոմիտաս վարդապետի դէմ։ Եղած է Էտիրնէի, Պուլկարիոյ, Իզմիրի, Մանչէսթըրի եւ Մ. Նահանգներու առաջնորդ։

Գրոց – բրոց էր։ Գիրքերու հեղինակ։ Գրած է բազմաթիւ կրօնական յօդուածներ, որոնցմէ մի քանին երեւցան «Յունահայ Տարեգիրք»ին մէջ։

Ղեւոնդ Դուրեան մտայնութեամբ եւ խառնուածքով պահպանողական եւ սրամիտ էր։ Արի կեցուածք չունէր։ Պայքարներու մէջ միշտ տեղի տուող եղած է, երբ ուժեղ թիկունք ունեցած չէ։ Մեծ մտաւորական մը չէր։ Վարչական շատ համեստ կարողութեամբ օժտուած էր։ Օտարներու ցուցադրուելիք եկեղեցականներէն էր։ Հասակ, փոր, դէմքի գեղեցիկ գիծեր, տպաւորիչ աչքեր։

Զինքը մօտէն ճանչցայ հոս, Զմիւռնիոյ աղէտէն յետոյ, երբ Իզմիրէն փախած հայ հարուստները եւ ամկալարները բուռն պայքար բացած էին ու կը հալածէին զինք։ Դուրեան իբր առաջնորդ Իզմիրի, ուզեց իր պաշտօնն ու հեղինակութիւնը պահել հոս ալ, այն պատճառաբանութեամբ թէ Իզմիրի գաղութը Աթէնք փոխադրուած էր եւ ինք պաշտօնաթող եղած չէր։ Առաջնորդ մնալու իր ցանկութիւնը բախեցաւ Իզմիրի հարուստներու եւ ամկալարներու ընդդիմութեան։ Պայքարը սաստկացաւ։ Պաշտօնապէս դիմում կատարուեցաւ կառավարութեան մօտ։ Զինք ներկայացուցին իբր հակահելլէն։ Կառավարութեան միջամտութեամբ, Դուրեան հրաժարեցաւ եւ առեն մը եւս հոս մնալէ յետոյ, Անգլիա գնաց։

Այդ միջոցին, Զմիւռնիոյ աղէտի մասին գրքոյկի մը պատրաստութեամբ զբաղած էի։ Այս առթիւ էր որ երկարատեւ տեսակցութիւններ ունեցայ Դուրեանին հետ, որ ծանր մեղադրանքներ կ'ընէր Իզմիրի Քաղաքական ժողովի անդամներու հասցէին, զանոնք պատասխանատու բռնելով պատահած կորուստներուն։

Դուրեան երկար տեղեկագիր մը պատրաստած էր, որ ինծի տուաւ։ Այդ տեղեկագրին կարեւոր մասերը յետագային հրատարակուեցան «Զմիւռնահայ Կեանքը» խորագրով գրքոյկի մը մէջ։

Մանչէսթըրի հովիւ կարգուելէ յետոյ, մեր կապը չխզուեցաւ։ Յաճախ տեղեկութիւններ կ'ուզէր Զմիւռնահայերու կեանքէն, միշտ մեղադրելով Աղնաւուրեան – Մամուրեան – Պալապանեան խմբակցութիւնը, որ պայքարած էր իր դէմ։

Նամակներէն մէկուն մէջ կը գրէր. «Եթէ օր մը յուշերս հրատարակութեան տամ, երեւան պիտի ելլեն Զմիւռնահայ աղէտին պատասխանատուները։ Մամուրեան եւ իր բարեկամները կ'ուզէին որ ես Թուրքերուն ձեռքը գերի մնայի, որպէսզի իրենց պատասխանատուութիւնը երեւան հանող չգտնուի»։

Ուրիշ նամակի մը մէջ ալ կը գանգատէր որ հին Յունաստանի եւ կղզիներու Ս. Պատգամաւորական Ժողովը անիրաւ բանաձեւ անցուցած է իր մասին եւ զինքը պարտական հանած։

Մեր նամակագրութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ այն թուականը, երբ Մ. Նահանգներու Հայոց առաջնորդ ընտրուելով, Մանչէսթըրէն մեկնեցաւ։

Ղեւոնդ արք. Դուրեան Զմիւռնահայ աղէտին պատասխանատուներէն մին է։ Առանց քաշուելու այս համոզումս իրեն յայտնած եմ։ Ճիշդ է որ Իզմիրի գրաւումէն օրեր առաջ, Առաջնորդարանին մէջ գումարուած երեւելիներու ժողովին մէջ կացութեան լրջութիւնը պարզած եւ ժողովուրդը փրկելու միջոցներ ցոյց տուած է, բայց նոյնքան ալ ճիշդ է որ երեւելիներու ազդեցութեան տակ, կացութիւնը պահած է ժողովուրդէն եւ իրեն դիմողներէն շատ շատերուն հանգստացուցիչ հաւաստիքներ տուած է։

Առաջին օրէն, եթէ եկեղեցիին բեմէն ժողովուրդին զգացնէր սպառնացող լուրջ վտանգը, շատեր զոհ չպիտի երթային Թրքական եաթաղանին։

Ղեւոնդ արք. Դուրեանի առաջնորդական պաշտօնավարութեան փոթորկալից շրջանը եղաւ վերջինը։ Կռուի եւ պայքարի մարդ չէր, բայց զինք ստիպեցին որ փողոց իջնէ, իր հանգամանքին ու դիրքին անվայել արարքներ գործելու համար։ Իբր առաջնորդ, իբր հովիւ, իբր պետ մեծ սայթաքումներ ունեցաւ։ Փոխանակ հեռու մնալու քաղաքական ու կուսակցական վէճերէն, ոտքով – ձեռքով անոնց մէջ մխրճուեցաւ։ Եկեղեցին բաժնեց երկու մասի։ Թշնամանք եւ ատելութիւն սնուցանեց իր ուղղութեան համաձայն չգտնուողներուն հանդէպ, փոխանակ ներող եւ անյիշաչար ըլլալու։

Բոլոր Հայերուն պետը, բոլորին հովիւը չեղաւ։ Խառնուեցաւ իրեն չվերաբերող խնդիրներու։ Անարգեց հայկական եռագոյնը, վիրաւորելով բազմաթիւ հայրենասէրներու զգացումները։

Այս բոլորը բնականաբար չեն արդարացներ սպանութիւնը։ Գաղափարներու եւ քաղաքական ուղղութիւններու պայքարը վերջ չի գտներ սպանութիւններով։ Ընդհակառակն, կիրքերը աւելի կը բորբոքին եւ գետին կը պատրաստուի նոր ոճիրներու։

Մեր ժողովուրդը ամէն ժամանակէ աւելի, այս շրջանին է որ խաղաղութեան եւ հանդարտ պէտք ունի։ Իսկ այս կարգի սպանութիւնները մեզ կը հեռացնեն խաղաղութենէն։

(Նոր Օր) Ա. Կ.

ԱՆՑԵԱԼԻ ԵՒ ԱՊԱԳԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

— :-: —

Բ.

Այսօր, ի՞նչ է հայ ժողովուրդին ընդհանուր կացութիւնը։

Հարցումին գոհացուցիչ պատասխանը դժուար է գտնել։ Բայց երբ աչքի առջեւ կ'ունենանք այն ահաւոր չարիքը որ պանդխտութիւն կը կոչուի, չենք կրնար երեւակայել աւելի մեծ անէծք կամ եղերական ճակատագիր որուն ենթարկուած է Հայոց առաքինի, սակայն տարաբախտ ցեղը։

Պանդխտութի՛ւն, — պատմութեան դարաւոր եւ մեծագոյն թշնամին բոլոր անիրաւուածներու, անիշխան ազգերու։ Յիշեցէք, Նահապետ Քուչակը, պանդխտութեան դիմագիծը լրիւ կերպով ըմբռնելու համար։

«Մարիկն անիծեց զորդին. «Իմ որդի, դու դարիպանաս։ Երթաս ի յօտար երկիր, զդարիպին դատրն գիտենաս, զքարն սնարք անես, ի վերայ աւազին քնանաս, վաղուընէ քէֆն ի վեր ելնես, քան զԱստուած այլ ճար չունենաս»։

Բանաստեղծութի՞ւն է այս։ Թղթատեցէք պատմութիւնը՝ անցեալ կեանքի եւ անցքերու փոշեթաթախ եւ ճշմարտախօս յիշատակարանը։ Յիշեցէք Ռումանիոյ, Լեհաստանի, Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Հնդկաստանի բազմահազար հայ զանգուածներու պարագան։

Բայց անոնք նուա՞զ հայրենասէր էին քան այժմու բախտակիցները։ Անոնք նուազ նախանձախնդիր էին ազգ. լեզուին, աւանդութիւններուն, հայրենական յիշատակներուն, մշակութային արժէքներուն եւ ցեղային առանձնայատկութիւններու պահպանման տեսակէտէն։ Անոնց ազգասիրութեան եւ հայրենասիրութեան ապացոյցները կարելի չէ ժխտել եւ անոնցմէ ոմանք մինչեւ այսօր կը մնան իբրեւ կենդանի կոթողներ հայ մտքին ու բազուկին ստեղծագործութեան։ Բազմաթիւ են փաստերը, — եկեղեցիներ, յիշատակարաններ եւ հայրենասիրական ու կրօնական ընկերակցութիւններ — որոնց միջոցաւ ջանացեր են, ըստ կարելւոյն, երկար տոկալ եւ կապը կենդանի պահել հայրենի գանգուածին հետ։

Աւա՜ղ, եղաւ ժամանակ երբ, ազգի եւ հայրենիքի գաղափարը չխանդավառեց այլ եւս անոնց էութիւնը եւ հրապոյր ունենալէ դադրեցաւ, լեզուն փոխուեցաւ, դիմանալու, յարատեւելու ներքին, հոգեկան կորովը թուլցաւ, Էջմիածինը իր նուիրականութենէն մերկացաւ, Արարատը միայն աղօտ յիշատակ մը, իսկ Հայաստանը լոկ աշխարհագրական անուն մը դարձաւ անոնց համար։

Արարա՛տը — Հայոց աշխարհի եւ ցեղի խորհուրդն անիմանալի եւ յաւիտենական։ Համակ կորով, կախարդանք եւ գիւթանք։ Ըմբոստացում եւ հաւատք բնութեան անքակտելի օրէնքներուն ու ճակատագրի յեղյեղուկ խաղերուն դէմ։ Դիտեցէք անոր ալեփառ կերպարանքը —, գագաթը մշտնջենական ձիւնին, փոթորիկին ու մշուշին մէջ, իսկ ինքը Արարատեան աշխարհին մէջ հաստատարմին ու անսասան, կարծէք ըսելու համար բնութեան մոլեգնած տարերքին թէ «Ես կամ ու պիտի մնամ»։

Քանի կենդանի է Արարատի խորհուրդը հայ մարդուն հոգիին ու սրտին մէջ, այնքան ատեն կ'ապրի հայ ազգայնութիւնը։ Վա՜յ այն օրուան երբ Արարատը պիտի մեռնի մեզի համար. հաւատացէք որ մենք ալ մեռած կ'ըլլանք այլ եւս Արարատի համար։

Անգամ մը աչքի առջեւ պատկերացուցէք աշխարհագրական քարտէսը եւ պարզ կ'ըլլայ աղէտը որ կը սպառնայ մեր հնամեայ ցեղին։ Հնդկաստանէն մինչեւ Ատլանտեանի եւ Խաղաղականի ափերը՝ Հարաւ. ու Հիւս. Ամերիկաներ, մինչ ի Պարսկաստան, Իրաք, Սուրիա, Պաղեստին, Եգիպտոս, անցէք Պալքանները՝ Յունաստան, Պուլկարիա, Ռումանիա, Չեխիա, Սերպիա, յետոյ կեդրոնական եւ Արեւմտեան Եւրոպա, Գերմանիա, Աւստրիա, Իտալիա, Անգլիա եւ Ֆրանսա, եւ դեռ մինչեւ հեռաւոր Աւստրալիա եւ Չինաստան, ամէն տեղ ալ պիտի գտնէք Հայեր թափառական ու հալածական, ի խնդիր չոր հացի մը, զուրկ տարրական իրաւունքներէ, իբրեւ ազգ. յառաջդիմելու եւ յարատեւելու յարմարութիւններէն, ենթակայ օտար միջավայրին, պայմաններուն եւ ուժեղ մշակոյթներու գիւթական հրապոյրին ու ազդեցութեան։

Երբ այս է գաղթաշխարհի հայ գանգուածին աշխարհագրական պատկերը, չէ՞ք կարծեր որ աննպաստ պայմաններու եւ տարածականութեան պատճառներով անոր ապագան լրջօրէն վտանգուած ըլլայ քանի մը սերունդ յետոյ։

Եթէ, այո, ապա որո՞նք են այն միջոցները որոնցմով կարելի պիտի ըլլար առաջքն առնել դարաւոր անցեալի տէր ժողովուրդի մը մնացորդներու վերջնական կորուստին. —

Դպրոց, գրականութիւն, եկեղեցի եւ մամուլ։

Մեր ցրուածութեան եւ աննպաստ պայմաններու բերումով՝ չենք կրնար դպրոցական ցանցը կազմակերպել այնպէս որ համապատասխան ըլլայ ակնկալուածին եւ իրական պահանջին։ Ինչ որ դպրոց կ'անուանենք գաղութներու մէջ, նախ սահմանափակ թիւ մը կը ներկայացնեն, երկրորդ՝ որ, շատ քիչ բացառութեամբ, եղածներն ալ կամ նախակրթարաններ կամ մանկապարտէզներ են որոնց պարտականութիւնը խաղ ու երգ սորվեցնելէն անդին չանցնիր, լաւագոյն պարագային քիչ մը կարդալ գրել եւ տարրական գիտելիքներ։ Զինք խօսիր մանկավարժական պահանջներուն եւ դպրոցավարութեան ձեւին մասին, որոնք երբեք համապատասխան չեն արդիականութեան ոգիին եւ մեզ կը յիշեցնեն նախորդ դարավերջի մեր գաւառական դպրոցները։ Իրական առումով դպրոցներ չունինք գաղութներու մէջ։ Դպրոց մը որ կարենայ սերունդին ներշնչել եւ անոր մէջ տպաւորել ազգութեան եւ հայրենիքի գաղափարները ու զանոնք ապաւինէ բոլոր այն ստորոգելիներով որ ներկայ ժամանակաշրջանը անհրաժեշտ կը համարէ ինքնագոյութեան համար։ Դպրոց մը որ փոխանակ երախային բեմերէն արտասանութեան թութակութիւնը սորվեցնելու, ըլլար ամէն բանէ առաջ հայակերտութեան եւ հայեցի դաստիարակութեան վառարան մը։

Այս բոլորով հանդերձ, միամիտներէն չեմ հաւատալու համար թէ հայ նոր սերունդը ամբողջութեամբ պիտի կարենայ առաւել չափով օգտուիլ ընձեռուած պատեհութիւններէն։ Դարձեալ պիտի ըլլան կարիքէն կամ անհոգութեան երեսէն փողոցները չափողներ, իւրացնելով միջավայրի բացասական յատկութիւններն ու յոռի կողմերը։ Դարձեալ պիտի ըլլան օտար յարկեր յաճախողներ եւ անոնց հոգիներուն մէջ օտարը աւելի տիրական ու չէզոքացած պիտի ըլլայ քան սեփականն ու հարազատը։ Ամէն պարագայի մէջ, անոնք կորուստներ պիտի ըլլան Հայութեան համար եւ պիտի երթան հարստացնել այլազգի մշակոյթներն ու հաստատութիւնները։ Իրաւունք ունէր Ֆրանսացի լրագրողը հայ մանուկներու մէջ տեսնելու ապագայ լրագրողներ, խմբագիրներ, գրագէտներ, փաստաբաններ, երեսփոխաններ, նախարարներ եւն.։

Ուրեմն ո՞րն է այն անվիճելի ազդակը որ պիտի կարենար հայապահպանումը ապահովել արտասահմանի մէջ։

Հայ գրականութի՞ւնը։

Բայց, առանց մեծամտութեան եւ դոյզն վիրաւորանքի, տեսնենք իրականութիւնը այնպէս ինչպէս որ կը ներկայանայ մեր աչքերուն, եւ ոչ թէ այնպէս ինչ որ կ'ուզէինք որ ըլլար։ Զգենք ուժերու գերագնահատութեան սխալ ըմբռնումը անցեալին եւ ապագային մօտենանք պաղարիւն, առարկայական եւ իրատես ոգիով։ Ընդունինք որ հայ գրականութիւնը շատ տկար է մրցելու, հակազդելու համար օտար գրականութեան, օտար արժէքներուն եւ մշակոյթի վերելքին, քաշողական զօրութեան եւ յարձակողական հոսանքին դէմ։

Հայ միտքն ու հոգին իր նախնական ժամանակներէն մինչեւ այսօր, հազարամեակներու ընթացքին կրած բարեշրջումներէն, յեղաշրջումներէն յետոյ, տակաւին, կարելի է ըսել չկրցաւ արտադրել գրական արժէքաւոր գործ մը որ կարենայինք իբր հայ հանճարին ստեղծագործութիւնը հպարտութեամբ ցուցադրել հանդէպ սերունդին եւ օտար աշխարհին։ Գործ մը որ ըլլար իրապէս մեծ, խոր, գեղեցիկ եւ միանգամայն ահաւոր, իր կախարդական գիւթանքին տակ պահէր մեզ եւ պատկերացնէր մեզի մարդկային հոգիին ողբերգութիւնը իր դրական եւ բացասական կողմերով։ Հայ միտքը չէ կրցած թափանցել այն խաւար եւ մթաստուեր պարունակներուն, որ մարդուս ներաշխարհն է։

Նարեկացին կը սիրէ ճախրել եթերային բարձրութեանց մէջ, վերանալ, անէանալ վերացական գաղափարներու հետ. բայց երբեք թափանցել մարդկային ներաշխարհը։

Ներկայիս հայ իմացական միտքը երբ պէտք էր աւելի քան երբեք իր մտքի մկանները լարել եւ խրախուսանքի խօսք մը ըսել թափառական հայորդիներուն, կ'ապրի ծանր թմրութեան մը տակ, թերեւս արդիւնք ազգովին ապրուած տրամին։ Մինչ այսօր, աւելի քան երբեք, պէտք էին հայ գրագէտներ ու բանաստեղծներ որ հայութեան մեծագոյն սպանդը պատկերացնէին իրենց ականատեսի գրիչով, մեր հոգին հրդեհէին վրէժխնդրութեան սրբազան զգացումով, մարդկային խիղճը չարժէին արդարութեան եւ կարեկցութեան։

Հակառակ մօտ երկու տասնամեակներ սահած ըլլալուն՝ տակաւին կը սպասենք որ հայ հանճարը մեզի պարգեւէ սպասուած հրեղէն գիրքը, գրուած վրէժխնդիր եւ վարձահատոյց Աստուծոյ մը ձեռքով։ Կամ ինչպէս հանգուցեալ Ե. Օտեան կը պատկերացնէր, կ'ուզենք մտաւորականներ եւ բանաստեղծներ, որ ըլլան գեղեցիկ ու հրէշային, աւելի սարսափեցուցիչ քան Նեռոն ու Եզեկիէլ, որովհետեւ այդ հսկայ տեսանողներէն հարիւրապատիկ աւելին տառապեցան եւ ընդվզեցան։ («Կեանք եւ Արուեստ», Տարեգիրք, 1933)։

Սխալ չհասկցուինք։ Հեռու ինձմէ ոեւէ թերագնահատում կամ ուրացում հայ հոգիի ստեղծագործական արժէքներուն։ Այդ պիտի ըլլար ժխտումը հերոսական անցեալի մը եւ յուսալից ապագայի մը։ Այդ պիտի նշանակէր հաշտուիլ ճակատագրի անողոք իրականութեան հետ եւ ամէն բան վերջացած համարելով մեր ձեռքով գրել մեր տապանագիրը՝ «տառապեալ եւ վտարեալ ազգ հանգչի Ազգս Հայոց ի զարմէն Թորգոմայ»։

Ոչ, այս տեսակ հրէշային մտածում չի կրնար սնուցանել ոեւէ զտարիւն Հայ։ Առաւել եւս ոեւէ Հայ որ հաւատք ունի իր ցեղի վերածնութեան։ Գիտակցինք որ փոքր ենք թիւով, սակայն այդ փոքրութեան մէջ անգամ ունինք արժէքներ եւ ցեղային առանձնայատկութիւններ որոնք թերեւս օր մը պայմաններու փոփոխութեամբ, մեզի շնորհեն հոգեկան եւ քաղաքական մեծութեան մը յատկանիշերը։ Զմոռնանք եւ երկաթէ գիրերով մեր սրտին վրայ քանդակենք Խորենացիի տողերը. — «Թէեւ եմք ածու փոքր, եւ թուով յոյժ տկար, սակայն բազումք գործք քաջութեան գտանին գործեալ եւ ի մերում աշխարհի»։

Տ. ԹԱԴՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՍԵՂԱՆ

— o —

ԱՆԻԷԹ.— Հ. Յ. Դ. «Վիշապ» ենթակոմիտէին կողմէ սարքուած ընկերա– համակրական խնջոյքը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Քոմէթի սրահին մէջ ժամը 2.30ին։ Ընկեր Հրաչ Կոթողեան սեղանը բացուած յայտարարեց։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Գ. Բալայեանը։ Կարգապահութիւնը շատ կանոնաւոր էր։ Երկու ընկերներ, Տէրտէրեան եւ Մարգար Հիւբերը կ'առաջնորդէին, իսկ ընկեր Կիրակոս սպասարկութիւն կ'ընէր։ Երբ սրահը լեցուեցաւ ընկեր – ընկերուհիներով ու համակիրներով, ընկեր Բալայեան բացատրելով հանդէսին նպատակը, ըսաւ.

— Ընկերներ, ահաւասիկ տարի մը եւս անցաւ ու տակաւին մենք կը մընանք օտար հողի վրայ։ Մենք ամէնս կ'ուզենք ունենալ մեր անկախ հայրենիքը եւ այնտեղ կատարել այսպիսի հանդէսներ։ Դաշնակցութիւնը այդ ազատ եւ միացեալ Հայաստանին համար է որ կը պայքարի, ու պիտի պայքարի, մինչեւ որ հասնի իր նպատակին։ (Ծափեր)։

Յետոյ ընկ. Սիմոն Գալաճեան իր թառով հայկական կտորներ նուագեց որմէ վերջ խօսք առաւ ընկ. Վրացեան.

— Այսօր Դաշնակցութիւնը ունի շատ մը հակառակորդներ որոնք գաղութներու եւ Հայաստանի մէջ եղած ամէն բան Դաշնակցութեան կը վերագրեն. օրինակ, Հայաստանէն կը փախ–

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (33)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Տրապիզոն գտնուած ատեն պատերազմական եւ ներքին նախարարութիւններէն ստացած մասնաւոր արտօնութեանց համաձայն, Տրապիզոնի բանտարկեալները արձակել տալով, անոնցմէ մեծ չէթէ մը կազմելու կ'աշխատէր։ Այս նոր չէթէի կայան բռնած էր նախկին կուսակալ Սամի պէյին տունը ու զանոնք հոն տեղաւորած։

Բանտարկեալները, բանտէն արձակուելէ վերջ՝ երբ իրեն կը բերուէին, զանոնք կ'երդուեցնէր թէ՝ անգամ մըն ալ պիտի չփախչին, մինչեւ իրենց վերջին շունչը հայրենիքին պիտի ծառայեն եւ «Թէշքիլաթ»ի սիրոյն ամէն տեսակ զոհողութիւն պիտի ընեն։ Եւ, այս կերպով, արձակուած բոլոր բանտարկեալները զինելէ վերջ իր չէթէին մէջ կ'արձանագրէր։

Պատասխ. պատուիրակները, երբ կարդացին Պոլսէն ստացուած հեռագիրը, հասկցան թէ Նայիլ պէյ ինչո՞ւ զիրենք հեռացուցած էր Վիչէէն։ Եւ, ճիշդ այն պահուն երբ պատերազմի կը մտնէինք, անկարեւոր խնդրի մը պատճառաւ մինչեւ Տրապիզոն կանչուած ըլլալուն համար զայրացած էին։ Այս առթիւ՝ իրենց ու Նայիլ պէյի միջեւ ծայր տուած վիճաբանութեան իբրեւ արդիւնք, Նայիլ պէյ հասկցած էր թէ անոնք՝ առանց պատճառի Կովկասի ճակատը թողլով Պոլիս պիտի չվերադառնան։ Այս պարագան ճշդելէ վերջ, պատ. պատուիրակները թողած էր իրենց վիճակին եւ կրկին սկսած էր Ներման գործերով զբաղիլ։ Այլեւս ոչ պարտականութիւններ կուտար պատասխանատու քարտուղարներուն, ոչ ալ կը հարցնէր՝ կը փնտռէր զանոնք։

Եւ որովհետեւ այս դժուարին կացութիւնը երկար չէր կրնար տեւել, պատասխանատու քարտուղարները, Նայիլ պէյին դիմելով, արտօնութիւն ուզած էին Վիչէ վերադառնալու համար։ Նայիլ պէյ ատեն մը մտածած էր իր տալիք պատասխանի մասին, ու յայտնած էր թէ իր կազմելիք գունդին հետ պիտի կարենան Վիչէ երթալ։ Հետեւաբար, պատ. պատուիրակները սկսեր էին Տրապիզոնի մէջ իրենց օրերը համբել։

Նայիլ պէյ ի վերջոյ կազմած էր իր գունդը։ Գունդ կոչուած այս չէթէն 700 հոգինոց կազմ մըն էր։ Անոր սպառազինումը այնքան կատարեալ էր, որ մեր զինուորներէն իսկ այդքան լաւ զինուած չէին։ Անոնց գլխու մազերէն մինչեւ ոտքի եղունգները զէնք ու փամփուշտ, կաշիէ «փէլչոխ» եւայլն։ Միայն վարչական կազմակերպումի մասին մտածուած չէր։ Քանի որ, ոչ տետրակ կար, ոչ ալ անդամներու իրական թիւը յայտնի էր։ Զունէին նաեւ ուտեստեղէնի կազմակերպութիւն։

Նայիլ պէյի գունդը Տրապիզոնէն ճակատ փոխադրելու համար շատ մը շոգեշարժներ ու նաւակներ ապահովուած էին։ Որոշուած էր նաեւ պաշտօնական հանդիսութիւն ընել՝ նախ քան մեկնիլը։ Երբ չէթէին անդամները նաւակ կը նստէին, կուսակալ Ճէմալ Ազմի պէյ եկած, Նայիլ պէյը գըրկած եւ, համբուրելով այտերէն, մեծ յաջողութիւններ մաղթած էր։ Իսկ Տրապիզոնի մեծատունները իրենց հրճուանքէն կուլային, ու, Նայիլ պէյին ձեռքը սեղմելով, զայն կը շնորհաւորէին։

Վերջապէս, Կիմիւշխանէի երեսփոխան Սէյֆէթ պէյ աղօթեց, եւ անդամները մակոյկներն ու շոգեշարժները նստելով ճամբայ ելան։ Եւ որովհետեւ ամբողջ գունդը փոխադրելու համար բաւարար թիւով շոգեշարժ ու նաւակ չկար, ամէն մէկ նաւակ լիփ լեցուն էին։

Երբ Նայիլ պէյի գունդը ճամբայ էր ելած, անդին՝ Ռուսերը, արագ ձեւով մը, Կաղզուանի բերդէն յարձակման սկսած ըլլալով, Կարնոյ Թէշքիլաթը ստիպուած էր նոր միջոցներ ձեռք առնել։ Այսպէս, տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ որոշած էր Կարնոյ ճակատին արեւելեան մասը ձգել, արեւմտեան կողմը՝ Արտուինի եւ Օլթիի միջեւ աշխատիլ։ Իր գտնուած տեղը՝ Վան թողուած էր միայն Խօմէր Հաճի պէյի «Թէշքիլաթ»ը։

Արդուինի շրջանը թէեւ Րիզա պէյի հրամանին ենթակայ հողամաս էր, սակայն, այս առթիւ, տոքթ. Շաքիրի ենթարկուած էր։

Որովհետեւ Ռուսերը անակնկալօրէն յարձակած էին, Կարնոյ ճակատի չէթէներէն սպասուած օգուտը ապահովուած չէր։ Չէթէներուն պարտականութիւնն էր, յարձակման մը պարագային, յարձակող բանակին քովէն ու կռնակէն գործել, քանի որ իրենց բեռը թեթեւ էր, եւ իրենք արագաշարժ էին։ Բայց, արագ յարձակման պատճառաւ, նախատեսուած ձեւով գործել կարելի եղած չէր։ Սահմանին վրայ գտնուող Նարմանի փոքրիկ ուժը, թեթեւ պաշտպանողականէ մը վերջ, նահանջած էր ու իրենց մէկ մասը Կարին վերադարձած էին։ Այս վերջինները ղրկուած էին Միլօ՝ տեղւոյն չէթէն զօրացնելու համար։ Գալով Կէօնէնի ուժերուն, անոնք կազմուած էին այդ շրջանի բնակչութենէն, ու ձիաւորներ էին։ Երբ Ռուսերը յարձակած էին, ասոնց մէկ մասը հեռացած էր, իրենց ընտանիքները մտահոգ։ Մնացեալ մասը հեծելազօրքի երկրորդ զօրագունդին գործակցելով կրցած էր թշնամիին արգելք ու, հետեւաբար, օգտակար դառնալ։

Պայազիտի շրջանի «Թէշքիլաթ»ը նոր սկսած էր։ Անոր պատկանող անձերը աւելի մեծ դժուարութեանց առջեւ կը գտնուէին։ Այդ շրջանի սահմանային զինուորներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ Հայեր։ Ասոնք ոչ թէ Ռուսերու հետ պատերազմի միջոց կ'ըլլային (?), այլեւ մեր նահանգներէն փախելով Ռուսիոյ Հայերուն կ'օգնէին։

Այդ պատճառաւ, կը պահանջուէր ներքին զօրաբանակները ուղարկել այն հայ զինուորները որոնք սահմանի զօրաբանակներուն մէջ կը գտնուէին։ Կարգ մը Հայեր, որոնք դաշնակ կոմիտէին կը պատկանէին, Ռուսերու կողմէ Թիֆլիսի մէջ դաստիարակուած, բայց այդ միջոցին ներման արժանացած ըլլալով, Իգդիր եկած եւ տեղւոյն Հայերէն կամաւորներ կ'արձանագրէին։ Պայազիտի Թէշքիլաթի ճիւղը դեռ եւս չէր գիտեր թէ ասոնց դէմ ինչ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ։ Սահմանաբնակ ժողովուրդը վախի մէջ էր, որովհետեւ ռուս զօրքը համախումբ էր։ Ժողովուրդը կը պահանջէր որ կամ զիրենք երկրին ներսերը փոխադրեն եւ կամ իրենց եւս զէնքեր տան։ Բայց, այդ շրջանին մէջ դեռ բաւարար թիւով զէնք չկար, դժբախտաբար։

(Շար.)

ին, Դաշնակցութիւնն է պատճառը, այաստանի մէկ անկիւնը դէպք մը ը պատահի, Դաշնակցութեան մատը այ, արտասահմանի մէջ մարդ կը պաննուի, կամ կը վիրաւորուի կամ ը ծեծուի, Դաշնակցութիւնն է մե- ւոր : Հայ ժողովուրդին մէջ սիր- ւած ու յարգուած եւ զօրաւոր կու- ակցութիւնը Դաշնակցութիւնն ըլ- լով մեր հակառակորդները չեն աչեր : Պիտի ըսէք թէ դարեր առաջ րբ հայ ժողովուրդը կուսակցութիւն ունէր, վէճ ալ չկար : Սխալ է, բա- րձակ սխալ : Վարդանանք ու Վա- ակեանք կային առաջ եւ նորէն այս- իսի պայքար գոյութիւն ունէր : այց առաջ տարբեր, իսկ հիմա տար- եր, այսօր Վարդանեաններն են Դաշ- ակցութիւնը, իսկ Վասակեանք հա- ռակորդները : Դաշնակցութիւնն է ըն հսկայ մարտանաւը որ ովկիա- ոսի փրփրադէզ ալիքներու մէջէն կը առաջանայ, երկու կողմերը կան թշ- ամի թորփիլնաւեր, եթէ թորփի- նաւերէն ռումբ արձակեն մարտա- ւին վրայ, իսկոյն մարտանաւը կը պատասխանէ, եթէ իր ճամբան գոցեն ը կանխէ արգելքը ու կը յառաջանայ անելու համար նաւահանգիստը, որ փացեալ ու անկախ Հայաստանն է : րբ Դաշնակցութեան ուխտը կատար- ի ու Հայաստանը ազատուի, Դաշ- ակցութեան կը մնայ յայտարարել ։է իր դերը լրացած է» : Յետոյ ներ- ...ները ոտքի ելլելով երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը : Պզտիկն Եդուարդ Լուքելեան զինուորական քայլերով առաջացաւ բեմը ու արտասանեց · Ես պզտիկ հայ զինուոր մըն եմ» : ...ոքրիկն Ժիրայր Այնեան արտասա- նեց «Վրէժ»ը : Այնուհետեւ խօսք ա- ռաւ ընկ · Հրանտ Սամուէլ, որ բա- ցատրեց Դաշնակցութեան անցեալ ու ներկայ գործունէութիւնը եկրնեց,— ...անի չէ իրականացած Հայուն ուխտը, Դաշնակցութիւնը չի կրնար հրաժա- րիլ իր պայքարէն : Իր առաջարկով ներկաները մէկ վայրկեան լռութիւն պահեցին յանուն, ազատագրու- թեան նահատակներուն եւ ժողո- վուրդին համար : Ե · Գալաճեան թառի վրայ դարձեալ նուագեց հայկական երգեր : Ընկեր Հ · Քէօսէեան մէկ շիշ շամփանեա աճուրդի հանեց, ամէնէն առատով մասնակցեցաւ Ժիրայր Սա- յաթարեան, որ վերջին անգամ 30 ֆրանքի մինուադ յաւելումով շի- շին տիրացաւ եւ բաժնեց ներկանե- րուն որոնք խմեցին Դաշնակցութեան ու հայ ժողովուրդին կենաց : (Աճուր- դը յանգեցաւ 250 ֆր ·ի) : Այնուհետեւ սկսան պարերը, ընկերակցութեամբ թառի : Ժամը ութին ընկեր Քէօսէեան հաւաքոյթը փակուած յայտարարեց ու Կոմիտէին խորին շնորհակալու- թիւնները յայտնեց : Շատեր խնդրեցին որ պարբերաբար տեղի ունենան այս- պիսի հաւաքոյթներ :

Յակոբ Ադամեան

Օրուան գիրերը

1 · ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ : (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն) : Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի : Մատենա- շար «Յառաջ» թիւ 1 · Գին՝ 15 ֆր · :

2 · ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ, (հիւծախտաւո- րի մը կեանքէն) : Գրեց՝ Փայլակ Մի- քայէլեան : Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2 : Գին 10 ֆրանք :

3 · ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915 – 1924 : Գրեց՝ Լեւոն Տօնիկեան : Գին 8 ֆր · :

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութեան :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԺԻԽԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ

»»» · «««

ՆԻՍ, 5 յունուար · — Մատըլէնի հո- գեւոր հովիւը նոր տարուան առթիւ այցելեց Նիսի հիւանդանոցը (Փաս- թէօր), ուր կը գտնուին 4 հայ հի- ւանդներ : Երեքը թոքախտաւոր, ու- րիշ մը գործողութեան ենթարկուած, ծանր հիւանդներ են, թոքախտաւոր- ներէն երկուքը գրեթէ անտէր են, իսկ երրորդը կեսարիոյ ամերիկեան որբե- րէն, ամուսնացած եւ երկու զաւակնե- րու տէր դժբախտ երիտասարդ մը : Տօնական օրերու առթիւ, տեղացի հիւանդներու վայելած այցելութիւն- ները խորապէս ազդած էին մեր վրայ, երբ մեր հոգեւոր հովիւը ներս մտաւ եւ մխիթարեց : Տէր Հայրը իւրաքան- չիւրին բաշխեց մէկ մէկ նշխար, նա- րինջներ եւ շօքոլա :

Նիս քաղաքը միջազգային հարուստ- ներու ձմեռնային զբօսավայր մըն է, որոնց կարգին նաեւ հայ հարուստնե- րու որոնք՝ կուգան ամէն տարի, վատ- նելով անհաշիւ գումարներ : Դժբախ- տաբար մէկ հայ հարուստ չի խորհիր իր հաճոյքի պահերուն հետաքրքրուե- լու անտէր հիւանդներով : Օր մը յու- սահատ կը մտմտար թոքախտաւորնե- րէն մէկը ·

— Եղբայր, առտուան սուրճը ա- ռանց շաքարի սիրտս կը խառնէ, սան- թիմ մը չունիմ քիչ մը շաքար գնելու, այս ի՞նչ վիճակ, այս ի՞նչ կեանք է :

Քանի քանիներ կան այսպէս լքուած Ֆրանսայի հիւանդանոցներուն ան- կիւնները, իրենց ազգն ու բախտը ա- նիծող : Ի տես այսպիսի դժբախտու- թիւններու դեռ անտարբեր են հա- րուստներէն մինչեւ հայրենակցական կազմակերպութիւնները : Այսօր եկե- ղեցի մը չինելու չափ սուրբ եւ աւելի կենսական է թոքախտաւորներու դար- մանատան մը հաստատումը, թէ ազ- գային եւ թէ բարոյական տեսակէտով ցարդ ո՞վ է խորհած այս մասին :

Դէհ, սթափեցէք հայ ազգակիցներ, հարուստներ, բարեսիրական հաստա- տութիւններ եւ հայրենակցական մի- ութիւններ, այս աշխարհի մէջ սակը անցաւոր է՝ գործն է մնայուն · ջանա- ցէք տեւական յիշատակ մը ձգել, կայան մը հաստատելով անտէր հի- ւանդներու համար :

Հիւանդ մը (Մ · Ս ·)

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 յունուար · — Նոր Տար- ւան առթիւ մենք հայ թոքախտա- ւորներս սիրով ընդունեցինք Հ · Կ · Խաչի անդամներուն այցելութիւնը, որոնք բոլոր հիւանդներուս որոշ գու- մար մը եւ մրգեղէն բաժնեցին ու մեր ցաւերուն վշտակից եղան : Նոյնպէս Ազգատախնամը իր պարտականու- թիւնը կատարեց, մխիթարելով մեզ : Կը փութանք մեր խորին շնորհակա- լութիւնն ու երախտագիտութիւնը յայտնել «Յառաջ»ի միջոցաւ :

Ի դիմաց բոլորին
Լեւոն Ա · Դաւիթեան

ՊՈԼՍԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

oooo

ՊՈԼԻՍ, 2 յունուար · — Գաղութին թիւը կը հաշուի 207 հոգի, 77 երա- խաներով, որոնց 63ը կը յաճախեն ֆրանսական դպրոց : Հայեցի կրթու- թիւնը ձգուած է իր բախտին : Ման- կապարտէզի մասին Պալաքեան եպիս- կ · ի տուած խոստումները մինչեւ օրս մնացած են խօսք : Ոչ մէկ միութիւն ունինք : Շատեր հեռացած են տնտե- սական պատճառներով : Այրերը կ՚աշ- խատին կղմինտրի գործարանները, կրճատուած աշխատավարձով, օրա- կան 18—20 ֆրք · : Այժմ գործազուրկ հայրենակիցներու թիւը նուազած է, ոմանք ալ դժուարութեան կը մատնը- ւին : Վեց ամսուան աշխատանքի վկա- յագիր չունենալով, գործազուրկի նը- պաստէն կը զրկուին կամ ծերութեան պատճառով կը ճամբուին : Կիները կը զբաղին գեղարանի յատուկ տուփ շի- նելով :

Երբեմնի չէն Պօլէնը որ աշխոյժ կեանք ունէր բանախօսութիւններով ու ներկայացումներով, այսօր թմրած է :

Ցաւալի է յիշել նաեւ որ թուրքերէն չգիտցող հայրենակիցները այսօր թուրքերէն սորված են :

Յ · Տ · Սահակեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Քղեցինում

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ– ՍԷՆ ԼՈՒ, 1 յունուար · — Նկատելով որ Վերաշինականը տար- բեր քայլ առած է հարկ կը զգանք լուսաբանել խնդիրը եւ մասնաճիւղիս պառակտման պատճառները :

Սիրելի հայրենակիցներ Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի, մենք 12 հայրենակից- ներով կազմեցինք Սէն Լուի մէջ Հայր. Միութեան մասնաճիւղ մը, 1931 յու- նիս 2ին մեր կեդրոնական միութեան հրահանգով : Եռանդով հետապնդե- ցինք Միութեանս նպատակները, սա- պարէզ կանչելով բոլոր Քղեցիները : Դժբախտաբար խառնակիչներ շուտ մէջտեղ ելան, որպէսզի արգելք հանդիսանան մեր հայրենասիրական ու ազգային գործունէութեան : Ահա թէ ինչպէս · —

Մարսէյլ քաղաքի մէջ դպրոց մը գնելու համար, ազգ · վարչութիւնը դիմած էր Հայր · Միութեան օժան – դակութեան : Մեր Հայր · Վարչու – թիւնը իբրեւ հաւաքիչ նշանակեց Պ · Պօղոյեանը եւ հաւաքեցին 2200 ֆր · մեր հայրենակիցներէն : Սակայն դը- րամը չյանձնուեցաւ իր նպատակին : Երբ ներգաղթի փոնտի • խնդիրը դը- րուեցաւ մէջտեղ, որոշուեցաւ հարիւ- րին տասը յատկացնելու : Հայրենա- կիցները յօժարած էին ընդունելու, նոյնպէս առաջարկուած էր որ մնա- ցած դրամը յանձնուի միութեանս դանձին : Այս առաջարկին վրայ քա- նի մը անհատներ ուզեցին իրենց դրա- մը քաշել : Անոնք չէին հաւանիր որ 2200 ֆրանքը Միութեանս յատկացուի, այլ ամբողջութեամբ տրուի ներգաղ- թին : Վերջապէս բաժնեցին եւ մեծ մնաս մը հասցուցած եղան Միու- թեանս :

Մեզի համար գաղտնիք է անոնց նը- պատակը : Պ · Պօղոյեանը Վերաշինաց խաղալով իր կիրքը յագեցնելու հա- մար տեղափոխուեցաւ Սէն Լու, ձեռք առաւ իրեն գաղափարակից մարդիկը եւ գաղտնի խորհրդակցութիւններ կա- տարեց : Իրեն մեղսակից էր գանձա- պահը, Գարեգին Բէյլիզեանը : Անոնք 1606 ֆրանքը առին եւ մէկ կողմ քաշ- ուեցան, նոյն իսկ կառավարութեան գոները մեզի ցոյց տուին, ըսելով թէ դրամը մեզի կը պատկանի : Վերջապէս շատ դժուարութեամբ կէս բաժինը ետ ստացանք : Օրին մէկն ալ «Արեգ» թերթին մէջ կարդացինք թէ 3000 ֆր · յանձնած են քաղ · Գրիգոր Վարդան- եանին : Պարոններ, եթէ ձեր միտքը ծուռ չէր, հապա ինչո՞ւ խեղճ աղ- քատներուն դրամը անմիջապէս յանձ- նեցիք, 800 ֆր ·ին վրայ ալ ձեր քը- սակէն լրացնելու պայմանաւ : Ո՞ւր է ձեր վերաշինութեան ծրագիրը, ո՞ր ժողովին մէջ բացատրեցիք : Կ՚ուզէք Հօկին օգնել կամ անո՞նց միանալ, ինչպէս որ միացեր էք արդէն : Ո՞վ չուզեր օգնել Հայաստանի, մենք ձեր աչքովը չէ որ պիտի տեսնենք մեր հայրենիքը : Եթէ դուք անկեղծ զգա- ցում ունենայիք, պատճառ չէիք դառ- նար Միութեան կազմալուծման : Դուք Պ · Պ · Խաչիկ Մարգարեան, Գարեգին Բէյլիզեան եւ Մկրտիչ Պօղոյեան, մեզ երկուքի բաժնեցիք ծուռ մտքերով եւ դեռ չէ մարած ձեր կիրքը : Նոյն իսկ ծրագիրներ կ՚որոճաք ձեր հայրենա- կիցները ծեծելու, Հայաստանի մուտ- քը արգիլելու, սեւ ցանկը անցընելու եւն · : Եւ սակայն, անօգուտ են ձեր ջանքերը, պարոններ : Կը յանձնարա- րենք տուն կանչել ձեր խելքը եւ որոմ չցանել հայրենակիցներու միջեւ, ո- րոնք ձեզմէ դաս առնելու պէտք չու- նին, հայրենիքը սիրելու եւ վերաշի- նութեան օգնելու համար :

Սիրաք Գորգոյեան, Յարութիւն Համբարձումեան, Միսաք Քանտոյ- եան, Բարսեղ Հուրոյեան, Յարու- թիւն Գագլիքեան, Վահրամ Ալոյեան :

Ճշդում

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 յունուար · — «Յա- ռաջ»ի 30 դեկտ ·ի թիւով երեւցած Մարսէյլէն թղթակցութեան մը մէջ Փրատոյի Ս · Թարգմանչաց Մայր – Եկեղեցիի կրօն · ընկերակցութեան շուրջ կարգ մը սխալ տեղեկութիւններ հաղորդուած են : Անոնց բոլորին ճշ- դումը երկար վիճաբանումներու կարո- տելուն՝ կը հարկադրուինք զանց ը- նել : Պարզ կը նկատենք միայն հեր- քել որոշ նշանակութիւն ունեցող հե- տեւեալ անհիմն տեղեկատուութիւնը թէ «Կրօն · ընկերակցութիւնը էջմիա- ծին դիմած է Պալաքեան եպսկ ·ի պաշտօնանկութիւնը եւ եթէ կարելի է նաեւ կարգալուծութիւնը խնդրելով» :

Կրօն · Ընկերակց · Վարչ · կողմէ
Ատենապետ՝ Արամ Թէքէեան
Ատենադպիր՝ Ե · Արմէն

Ձ. Ռ. Մ.

»»» · «««

Ձ · Ռ · Միութեան Փարիզի մասնա- ճիւղին պարբերական դասախօսու- թեան հրաւիրուած էր Պ · Ս · Վրաց – եան, ինչպէս հաղորդած էինք նա- խապէս : Նիւթ՝ Հ · Յ · Դաշնակցու- թիւնը :

Պ · Վրացեան նախ ներկայացուց պատմութեան այն շրջանները, զորս կարելի է անուանել հայ ազատագրա- կան շարժումներու նախօրեակ : Քա- ղաքական պայմաններու ամբողջ հա- մայնապատկերը տալէ յետոյ, սկսե- լով 60ական թուականներէն եկաւ հասաւ Հ · Յ · Դաշնակցութեան կազ- մութեան թուականը եւ կարդաց ծրա- գիրը :

Այս շատ կարեւոր նիւթը, որ պիտի բաղկանայ 4—5 դասախօսութիւններէ պիտի տրուի մեզի ամէն ամիս մէկ ե- րեկոյ յատկացնելով : Այս դասախօ- սութեան երկրորդը տեղի կ՚ունենայ յունուար 18ին :

ՍՏՈՐԻՆ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 յունուար) ·

— «Սոֆիայի հնչակ շաբաթաթեր- թուկը, Դուրեան արք ·ի սպանութիւնը վերածած է ստորին գրգռութեան մը նոր ու փուն դրամագլուխի : Ան, Սո- փիա նստած, հեռաւոր Ամերիկայի մէջ գործուած սպանութիւնը առաջին իսկ վայրկեանէն եւ առանց այլեւայլի կը վերագրէ Դաշնակցութեան, հոգ չէ թէ տասը օր անցնելէ վերջ եւ Ամերի- կայի մէջ իսկ, դեռ վերջնապէս պար- զուած չեն այդ տխուր դէպքին բուն շարժառիթները եւ հեղինակները :

Այս դեռ ոչինչ, սակայն : Առանց խղճի խայթի, առանց պուտ մը ամօ- թի եւ պատասխանատուութեան զգա- ցումի, ու նաեւ առանց նկատի առնե- լու թէ որքան ծիծաղելի կը դառնայ ինք՝ վախկոտ արարածի իր չնչին արժէքին անպատճառ կարեւորութիւն մը տալու իր բացայայտ ճիգին մէջ, Սոֆիայի հնչակ թերթուկը «նապաթ» կամ կոչնակ կը զարնէ, «ազդարարե- լով» ամէնուն թէ «արիւնաթաթախ թաթը կը պատրաստուի պուլկարա – հայութենէն ալ նոր զոհեր խլել, Փա- րիզի հայակեր մողոքին հրամցնելու համար» :

Աւելին : Հնչակ պրովոկատոր թեր- թուկը կը յանձնարարէ արթուն կենալ եւ այժմէն միջոցներ ձեռք առ – նել, որպէսզի « պատրաստուող սեւ դաւերն ու ծրագիրները իրենց սաղմին մէջ խեղդուին » եւ «պուլկարահա – յութեան ներքին հանգիստն ու ապա – հովութիւնը չխանգարուի » : Եւ, վեր- ջապէս, հնչակ թերթուկը, կրկին «արթնութեան» հրաւիրելով «պուլ – կարահայ ?աղաքացին » նորէն կը յայտարարէ արիւն հոտող տողերով թէ՝

« Հայանուն վիժածները կը պատ- րաստուին, ի գործադրութիւն յեղու- ղակապետներու հրամանին, իրենց ա- ռօրեայ ոճրագործութեանց շարանը մինչեւ Վիթօշի ստորոտը երկարել, ահ ու սարսափով ճնշելու համար պուլկարահայ լոյսի, յոյսի եւ արդա- րութեան համար պայքարող ոգին » :

« Պալք · Մամուլ »ը, իր 30 դեկտ · 1933 թւ · 26ով այս արիւնոտ տողերը գրի կ՚առնէ կամ հրապարակային այս լրբութեանը կը դիմէ, ըստ երեւոյթին իր յոյսը դնելով մեր լռութեան եւ արհամարհանքին վրայ :

Բայց այս անգամ խնդիրը իրօ՛ք կը վերաբերի հայ հանրութեան ներքին հանգիստին ու ապահովութեան, ուս- տի մենք պիտի շեղինք մեր վաղեմի սովորութենէն եւ, ամբօրէն բռնած հնչակ թերթուկի խմբագրութեան օ- ձիքը, պիտի քարշ տանք զինք հան – րային դատաստանին առջեւ, պահան- ջելով ·

Ա · — Կամ հաստատել իր ոճրային զրպարտութիւնները եւ կամ

Բ · — Հրապարակաւ լզել իր թքածը :

Արդ, հրապարակաւ կը պահանջենք « Պալքանեան Մամուլ »էն, անյապաղ, առանց սար ու ձոր իյնալու, պարզ եւ որոշ յայտնելու մեզ եւ բովանդակ հայ հանրութեան՝

Ա · — Աղբիւրը (յականէ անուանէ), ուրկէ առնուած են տեղեկութիւնները Պուլկարիոյ մէջ « պատրաստուող ո- ճիրի » մասին :

Բ · — Հեղինակները, (անունով եւ տոհմանունով), որոնք արդէն ծրա- գրած են եւ արդէն կը պատրաստուին « նոր զոհեր խլել պուլկարահայերէն » :

Գ · — Իսկական անունները այն «փի- լիստփայութեան « տօքթէօր»ներու »ն «նենգ ու մոլորեցուցիչ «շէֆ»երուն եւ թափառական գործիչներուն», որոնք իրենց պատրաստած «սեւ դաւերով ու ծրագիրներով » « պուլկարահայու – թեան ներքին հանգիստն ու ապահո – վութիւնը կը խանգարեն » :

Դ · — Անունները, (դիրքով պաշ – տօնով, կուսակցական պատկանելու – թեամբ եւայլն) այն «զոհերուն», ո- րոնք պիտի իյնան Վիտօշի ստորոտը :

Հասկնալի է թէ այս չորս հարցում- ներու պատասխանը լրիւ, որոշ եւ պատրաստ պիտի ունենայ «Պալքան – եան Մամուլ »ը, այլապէս ան « նա- պաթ » կամ ահազանգ տալու պէտք պիտի չունենար :

Հասկնալի է թէ, հնչակ թերթուկը այս չորս հարցումներուն լրիւ եւ որոշ պատասխանը պարտաւոր է յայտա – րարել ի գիտութիւն ամէնուն, այսին- քն թէ՛ անոնց, որոնք կը պատրաս – տուին ոճիրներ գործելու », թէ՛ ա – նոնց, որոնք զոհ պիտի երթան » այդ ոճիրներուն եւ թէ մեզ բոլորիս, բո – վանդակ հայութեան, որ դժբախտ ա- կանատեսները պիտի ըլլանք «ոճրա – գործներուն », « ոճիրներուն» եւ «ոճ- րազոհներուն »· · ·

Յամառօրէն մենք այն կարծիքին պի- տի մնանք, թէ « Պալքանեան Մա – մուլ »ը, բոլոր պարագաներու տակ ալ, ոչ իրաւունք, ոչ ալ կարողութիւն ունի խօսք տալու մեր եւ իւրաքան – չիւր հայ պարկեշտ մարդու այս ար – դար պահանջէն, եթէ, ի հարկէ, չու- զեր հանրային դատաստանին առջեւ վերջնապէս եւ ընդմիշտ հռչակուիլ իբրեւ ի պաշտօնէ ստորին գրգռիչ մը, որ ՝իր գոյութեան միակ շահն ու իմաստը կը գտնէ այս գաղութի ներ – քին պառակտումին մէջ, յանձն առ – նելով մինչեւ անգամ ոճիր եւ արիւն սերմանողի տխուր դերը · · · » :

Դեկտեմբերի վերջը դասախօսու- թիւն մը եւս կատարեց տոքթ · Շ · Այ- վազեան, նիւթը՝ Մանուկներու Ա- ռողջապահութիւնը :

Դասախօսը նախ ներածական մը ըրաւ, ներկայացուց թէ ինչ է մանու- կը եւ թէ ինչ է անոր աղէկութիւնը, ֆիզիքական եւ իմացական տեսակէ- տով, չափահասութեան վրայ : Յետոյ խօսեցաւ առողջապահութեան մաս- նաւորին մասին, ներկայացնելով ար- դի տեսակէտները : Այս դասախօսու- թիւնը եւս պիտի կազմէ շարք մը :

Դեկտեմբերի վերջը, տօնական օ- րերու առթիւ, դասախօսութիւնները ընդհատուեցան եւ կը վերսկսին յուն- ուար ամսու կիսուն, այս հինգշաբ- թի : Կը խօսի Պ · Արշաւիր Խանէատն- եան, նիւթ՝ Կամքի մշակումը :

Յունուարի վերջը տեղի պիտի ու- նենայ դասախօսութիւնը Ձ ·Ռ ·Մ ·ի ազարակի ծրագրին մասին, պիտի խօսի Պ · Վարդան Զուլլէրեան :

⁂ Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Ձ · Ռ · Միութիւնը Կաղանդի սե- ղանի մը շուրջ հաւաքեց իր ընկերնե- րու եւ համակիրներու բազմութիւնը : Անցեալ տարի Փարիզի Մասնաճիւղն էր, որ ձեռնարկած էր կաղանդի սե- ղանի պատրաստութեան, եւ այդ առ- թիւ հրաւիրած էր նաեւ հայ քաղա- քական մամուլի ներկայացուցիչներ, որոնք աւետիսը տուին թէ տարին պիտի սկսին համերաշխութեան եւ խաղաղութեան տրամադրութիւննե- րով : Այս տարի Պանթէնի մասնա- ճիւղն էր, որ կուտար սեղանը : Հայ- կական տարին կը սկսէր մութ ամպե- րով, թշնամութեան եւ ջղայնութեան նշաններով : Բայց Ձ · Ռ · Միութեան Կաղանդի սեղանը ստեղծեր էր տաք մթնոլորտ մը,— սրահը լեցուած էր ընտանիքներով, մանուկներ, երիտա- սարդներ, մայրեր, հայրեր : Հայկա- կան նահապետական տուն մըն էր կարծես : Սեղանները բեռնաւորուած էին պտուղներով, կաղանդի օրուան անմոռանալի անուշ ապուրով : Եղաւ նաեւ թէյի սպասարկութիւն մը :

Սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ · Սաքօ Յակոբեան, Սիփան երգչախումբին վարիչը, որ զուարթ եւ սրամիտ խօս- քերով համեմեց յայտագիրը : Ճառեր խօսեցան Նշան Պէշիկթաշլեան, Շ · Նարդունի, Ս · Գարակէօզեան, Ա · Խա- նէատնեան, Լ · Զորմխեան, Յ · Տէր Յովհաննէսեան եւ ուրիշներ : Յետոյ Սիփանի օրիորդները եւ Ձ · Ռ · Միու- թեան անդամները, ինչպէս նաեւ հիւ- րերը երգեցին փոխն ի փոխ : Թառիստ Պ · Ժորժ Շահպարոնեանի նուագին առաջնորդութեամբ, օրիորդները կա- տարեցին հայկական պարեր :

Հանդէսին կազմակերպութեան մէջ ցոյց տուած եռանդով, գնահատու- թեան արժանացաւ Պ · Անդրանիկ Յով- հաննէսեան :

Հանդէսը, որ սկսած էր կէս օրէն յետոյ, նոյն զուարթ մթնոլորտին մէջ տեւեց մինչեւ ժամը 7 :

Տեղեկատու

«Նոր Երկիր»

Ս · Դ · Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի շրջանի օրկանը, որ մինչեւ հիմա կը հրատարակուէր իբրեւ շա- բաթաթերթ, յունուար 7ին վերած- ուեցաւ օրաթերթի, միեւնոյն ծաւա- լով եւ ուղղութեամբ : Յաջողութիւն :

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Հ · Հ · — Ձեռագիրը ստացած ենք : Նիւթերու չափազանց խճողման հետեւանքով, առ այժմ չենք կրնար որոշ պատասխան տալ հրատա- րակութեան մասին :

ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ · Մ · — Նոյնպէս :

ՖԻԼԻՊԷ, Թղթակից · — Կը խնդրուի շարունակել անընդհատ : Նամակով ալ բացատրած ենք :

ՄՏԵՐՄԻԿ ՅՈՒՇԵՐ (4)

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՅԱՐՄՆԻՔԸ

Մուրատ կը համբուրէ Լ · էֆ ·ի ճա- կատը, եւ կը բաժնուի ընկճուած ա – նոր քաջութեան առջեւ, առանց այլ եւս բառ մը աւելցնելու :

Ընկերները անհամբեր կը սպասէին Ակումբը : Մուրատ կը պատմէ դէպքը եւ կը թելադրէ գործի անցնիլ :

Կայծակի արագութիւնով լուրը կը հասնի Արաքսիին տունը : Արաքսի կը նշմարէ թէ ինչպէս զուարթութեան կանչերը յանկարծ կը փոխուին տխ- րութեան, լոյսերը կը մարին մեկնող հիւրերու հետքերուն ետեւէն :

Ծնողքը կը զգայ թէ Արաքսիին եւ Վարուժանին սէրը յաղթած է, կը զգան թէ լքուած են բոլորէն եւ յան- կարծ կը մեկնին տունէն Տ · Տիգրանին հետ կրկին մտածելու, երեւոյթները փրկելու համար, տունը թողլով Ա- րաքսին իր փոքրիկ քրոջ եւ եղբոր հետ :

Արաքսին կը սպասէ անքուն, եւ վս- տահ է իր սպասումին :

Կէս գիշերին դուռները կը թակ- ուին, դուռները կը բացուին : Արաք- սին համաձայն է, Արաքսին զինով- ցած է ուրախութենէն : Վարուժան եւ քանի մը մտերիմներ կը մտնեն ներս, կ՚առաջնորդուին հիւրասենեակ : Վա- րուժան կ՚ողջագուրէ Արաքսին, կը շոյէ վարսերը Արաքսիին : Ո՛վ սր- բազան րոպէ · · ·բառերը անզօր են ար- տայայտելու :

Քանի մը րոպէ վերջ կ՚որոշուի կրօ- նական պսակը կատարել գիւղական քահանայի մը ներկայութեան, առանց նուագի, առանց բազմութեան, առանց հարսնեւորներու : Եւ այդպէս ալ կ՚ը- նեն, իբրեւ վկայ ունենալով միայն երկու մտերիմները Վարուժանին, եւ հայու ծէսը աւարտած կը հեռանան տունէն, Վարուժանն ու Արաքսին, հարսն ու փեսան ձգելով առանձին : Եւ այդ աղէկութեան տակ, բաղեղներու նման իրար փաթթուած, Վարուժան կ՚երգէ · · ·

Ո՛վ վարսագեղ հովուուհիս,
Որ աղբիւրին լոյսէն ծըլած խոտին մէջ,
—_ Գալու համար իմ սիրոյս —
Լըքեց անթիւ գառնուկներ իր մոլորուն
Եւ զարնելով փարախին դրան քարին վրայ
խորտակեց սրինգը տոսախ
խենթի մը պէս կողկողագին ողբալէն,
Ո՛վ վարսագեղ հովուուհիս :

Երեք օր յետոյ կանաչ կիրակին էր : Վարուժանի ալեւոր ծնողքը եւ իր մը- տերիմները կ՚ուզէին ժողովրդական ցոյցերով, հարսանեկան թափորով հարսն ու փեսան առաջնորդել հայրե- նի տունը Բրգնիք, Ալիսի եզերքին եւ ուռենազարդ :

Քաղաքէն գիւղ տանող ճամբան կը հեծէ կրունկներու տակ, ուխտագը- նացներու խումբերու նման անհամար բազմութիւն մը կը յառաջանայ : Հա- րիւրաւորներ ձիաւոր, Մուրատն իր Բեդասով առաջնորդ, հարսնեւորնե- րու թափօրը կանգ կ՚առնէ Վարուժա- նի համեստ տանն առջեւ, դառնուկին արիւնը կը սրսկէ շէմը կարմիրով, գիւղի աղջիկները երդիքներէն վար- դի փունջեր կը նետեն, հովուական սրինգներն ու ծնծղաները հնամի, ծա- փերն ու հուռաները, պարերն ու ճը- չոցները կը լեցնեն հօրիզոնը գիւղին : Բրգնիքգիւղը հայկական կրկնդանա- նայ, կը չքնանայ, կը լեցուի սիրով, երջանկութիւնով, բոյրով ու լոյսով, եւ Վարուժանի մայրը բարի, ժրաջան, կանանչ կուժէն կը մատուցանէ հին գինին պղպջուն, տոհմիկ սեղա – նին շուրջ բոլորուածներուս, եւ Վա- րուժան կը շարունակէ իր երգը · —

Տրնակս բոյրով լեցուեցաւ,
Զի ծոթրիններ ծորեցան
Պատմուճանէն քրղանցքին,
Զի արեւով օծուած ոսկի մազերէն
Բուրեան մեղրեր ծորեցան,
Եւ բիբերէն՝ մարգրիտներու պէս փաղփուն՝
Թափթըփեցան ասուպներ,
Տրնակըս լոյսով լեցուեցաւ :

Աւանդութիւնը պարտուած էր, ա- ւանդամոլութիւնը զգլուած : Ժողո- վուրդը հաշտուեցաւ բանաստեղծին եւ իր սիրոյն անմահական, երբ կա- նանչ կիրակիին վանքերու եւ եկեղե- ցիներու զանգակները Վարուժանի սի- րոյ յաղթանակը աւետեցին ի լուր աշ- խարհի :

Հէգ Վարուժան, անմահ Վարուժան, այսօր քու յիսնամեակիդ, երբ Զան- գըրի անծանօթին մէջ կը հանգչին ոս- կորներդ, եւ երբ գերեզմանիդ վրայ լացող մը անգամ չկայ, երբ ցեղդ սուգը կը կրէ իր սրտին վրայ, եւ երբ դաշինահարուած սէրդ կ՚ըԱայ գերեզմանաքար, ներէ որ մամուլին կը յանձնեմ սոյն յուշերը, անդաշտ- նապահօրէն :

(Վերջ) ԼԵՒՈՆ ԼԱՆԻՍ

լճին գիրքը խախտած ըլլալով, հաւանական է որ հրաժարման յանգի:

** Ջերրակալման հրամանագիր հանուեցաւ «Ամփին» Թատրոնի տնօրէնին, Պ. Հայոթի դէմ որ իրական մեղսակիցն է Սթավիցքիի: Անգամ մը ոստիկանութեան ներկայանալէ յետոյ, Հայոթ կրկին անհետացած է:

Ինչպէս գրած էինք, երրորդ անգամ հարցաքննուեցաւ «Լա Վօլոնթէ» օրաթերթին տնօրէնը, Պ. Տիսպաղի: Հաւանական է որ ձերբակալուի:

** «Իւմանիթէ»ն կը գրէ թէ Ոստիկանութեան Վերատեսուչ Բիափն էր որ Սթավիցքին ներկայացուց Պայոնի երեսփոխան Կառայի (բանտարկուած): Ցետոյ, անդերով սպանութեան մասին, կ'ամբաստանէ նաեւ վարչապետ Պ. Շոթանի գիւանապետը:

Իրաքի ազգային բանակը

Պաղտատէն կը հեռագրեն.— Երեսփ. ժողովը այսօր, 9 յունուար, քուէարկեց այն օրէնքը որով պարտաւորիչ զինուորութեան կ'ենթարկուին 19—21 տարեկան բոլոր Իրաքցիները: Այս առթիւ խանդավառ ցոյցեր եղան: Այս օրէնքով, Իրաքը ոչ միայն զօրաւոր բանակ մը պիտի ունենայ, այլ եւ պարտաւորիչ զինուորութեան շնորհիւ պիտի բացուի «կարգապահութեան դպրոց մը»:

Ինչպէս յայտնի է, Իրաքը մինչեւ հիմա ապաւինած էր բրիտանական օդանաւային ուժին:

Ազգայնական խլրտումները Տաճկաստանի մէջ (Ռուսիա)

Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն վերջնապէս պաշտօնանկ ըրաւ Տաճկաստանի (կամ Տաճիկիստան, ոչ թէ Թուրքիա) նախագահը, Նուսրուլլահը, որ ամբաստանուած էր թէ միացած է Ստալինի թշնամիներուն եւ ուրիշ հակայեղափոխականներու եւ ազգայնական քաղաքականութիւն մը վարած է: Պաշտօնանկ նախագահը անցեալ շաբթու զրկուեցաւ իր բոլոր վարչ. եւ կուսակցական պաշտօններէն եւ յաջորդ նշանակուեցաւ Բահիմպայեւ, «Տաճկաստանը ընկերվարական տիպար հանրապետութեան մը ճամբուն վերադարձնելու» հրահանգով: Նուսրուլլահ եւ իր սերտ գործակիցը, Խոճիպայեւ վտարուած են նաեւ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէէն, իսկ ուրիշներ ալ, ի միջի այլոց Հիւսէյնով, կուսակցութեան քարտուղարը, աստիճանազուրկ եղած են:

** Պաշտօնանկ եղաւ նաեւ Պրոկոֆիեւ, Չեկայի փոխ – նախագահը:

Վան տէր Լուպէ գլխատուեցաւ կացինով

Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահը մերժած ըլլալով ներել Հոլանտացի Վան տէր Լուպէի մահապատիժը, հրձիգը կացինով գլխատուեցաւ երէկ առտու ժամը 7·30ին, Լայփցիկի դատական ատեանի բակին մէջ:

Յ.

Հ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղըՈւրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 204 rue Garibaldi·chez Peronnet սրճարանի սրահը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, Ներկայանալ անդամատետրով:

Փարիզ եւ արուարձանները

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ Վիշապ ենթակոմիտէի ընկերները ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրուին վաղը, ուրբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, Պէֆոնի ծանօթ հաւաքատեղին: Ստիպողական օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

"ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ"

Կը տօնէ Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. վարչութիւնը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ, ԱՆԿԷՆԻ, ԻՍԻԻ եւ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ

Գեղարուեստական բաժինը կազմուած է

ՄԻ ՄԻԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ներկայացում, պար, երգ, արտասանութիւն եւ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Փարիզ, **JEAN GOUJON**ի սրահին մէջ,
8 rue Jean Goujon (եկեղեցիին փողոցը)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է բոլոր փոքրերուն, մեծերը կը վճարեն միմիայն 2 ֆրանք ծախքերու մասնակցութեան համար

Տոմս կը բաժնուի Նախընթրիք եւ պտուղ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ 5 – 4 – 3

Կազմակերպուած Վիէնի Հ.Յ.Դ. «ԱՊԱՌԱԺ» խումբի կողմէ
եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին Սէրֆըլ Կաթոլիկ սրահին մէջ

Ղեկավարութեամբ Մարսէյլէն հրաւիրուած դերասան Յ. ՈՒՋՈՒՆԵԱՆԻ եւ տեղական ուժերու

կը ներկայացուի **Մարտոյ ճրագներ**
եւ **Պաղտիկի նշանտուքը** (զաւեշտ)

ԳԻՆԵՐ՝ 5, 4 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Ա. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆի իր աղջկան (դուստր) կանխահաս եւ կսկծալի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին: Կը դասախօսէ Պ. Արշաւիր Խանէտանեան: Նիւթ՝ կամքի Մշակումը: Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

ՍԱԼՆՈՋՈՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 119 **Ave. d'Italie** սրճարանին սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Վարպետ խոհարար

Վարպետ խոհարար մը, որ մասնագէտ է արեւելեան եւ եւրոպական խոհանոցի, ինչպէս նաեւ փաֆլավայի եւ նման անուշեղէններու, գործ կը փնտռէ Փարիզի մէջ եւ շրջակաները: Համեստ պայմաններ: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դաս ի հարկին գաւառ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փոքր տ'Իթալիի Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ շրջանիս դպրոցի Տիկնանց Միութեան:

21 Յունուար կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին, Պ. Յովհաննէսեանի ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie, Kr.- Bicêtre

կը ներկայացուի զաւեշտ մը (ղեկավարութեամբ դեր. Գմբէթեանի)

Տոմսերը կը ծախուին Թրավէսեաննպարավաճառատունը 17 rue Damesme, Խաչիկ Սահակեանի նպարավաճառատունը 7 rue Blanqui, Կարապետ Կակաչեանի սրճարանը 21 rue de Paris, Gentilly.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած

ԷՍԹՐԷՍԷՆԻ ՀԱՅ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

20 Յունուար Շաբաթ իրիկուն, Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան սրահին մէջ եւ 21 Յունուար Կիրակի կէսօրէ վերջ Վիէնի Ռ.Ա.կուսակցութեան սրահին մէջ

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան՝ Յ. ՈՒՋՈՒՆԵԱՆԻ (Մարսէյլէն)

կը ներկայացուի՝ **Երեք թշուառներ**

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը: Լիոնի հայրենակիցներէ կը խնդրուի քաջալերել այս ձեռնարկը:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ երիտ.

ԱՐՏԻՒ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն շքեղօրէն ձեւափոխուած ՍԱԼՕՆ ՍԷՆ–ԺԱՔԻ մէջ

ժ ա մ ը 9 է ն մ ի ն չ և լ ո յ ս

գեղարուեստական ճոխ բաժին մը հանդիսականներուն հաճելի եւ խիստ զուարթ պահեր ապրելու պատեհութիւնը պիտի ընծայէ: կովկասեան եւ ռուսական պարերուն կը մասնակցին ռուս եւ Հայ հանրածանօթ արթիստներ: ընտիր եւ միշտ փնտռուած, հանրածանօթ Orchestre Mathieu (Wander Jazz) պիտի նուագէ ամբողջ հանդէսի տեւողութեան (նոր ռեբէրթուառներով):

Ունինք ճոխ եւ մատչելի գիներով պիւֆէ, կէս գիշերին կ'ունենանք թէյ

Տոմսեր՝ կանանց 8 ֆրանք, այրերու 10, զոյգերու 15

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Զարս. Հայր. Միութեանց կեդր. վարչութեան Մասնակցութեամբ Զ. Հ. Միութեան Պօմօնի մ.ճիւղի եւ երիտ. միութեան

ՀԱՄՈՅԹԸ ԱՂԵՏԵԼՈՑ ՖՕՆՏԻՆ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30էն մինչեւ լոյս

Salons Mireilleին մէջ, 7 Cours Vieux Port

Երգ, մեներգ, զանազան անակնկալներ. ռուս. պար եւ քրքջալից զաւեշտ մը

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ

կը խօսի՝ Պ. ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական պարեր ղեկավարութեամբ Պ. Յովհաննէս Ղէմսիզեանի: Թանկօի մրցում, մասնաւոր մրցանիշ: Հանդէսի միջոցին կը նուագէ Ջէօրէքճեան նուագախումբը: Բոլոր հանդիսականները պիտի լուսանկարուին խմբովին:

Հայրենակիցնե՛ր, այդ օրը բոլորդ ալ դիմեցէք դէպի Salons Mireille ուր կ'ուզէք վայելել հաճելի ժամանց մը: Ճոխ պիւֆէ:

Մուտք՝ այրերու՝ 5 կիներու՝ 3 ֆր.

Տոմսերը կը գտնուին Միութեանս բոլոր անդամներուն քով, Պ. Աբգար Նորայեանի սրճարանը 57 rue Bernard du Bois եւ հանդէսին օրը սրահին կիշէն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Հայ թաթարական ընդհարումները»

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱԳՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Զարդարուած՝ նկարներով: Գին՝ 15 ֆրանք:

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 20 ֆրանք:

դիմել A. GULKHANDANIAN, ՅԱՌԱՋի խմբագրութիւն:

Կը ծախուի նաեւ Խաչիկ Մկրեանի (Լիփինէ), Բենօի Պիյեանքուռ, Հր. Սամուէլի Փարիզ), Ն. Խաչիկեանի (Վիէն), Մուրատ Մուրատեանի (Սէն Թ'Էթիէն), Ն. Կակոսեանի (Մարսէյլ) եւ Ս. Թիրեաքեանի (Լիոն) մօտ:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 ե. Տարի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը Է. Տարի, նուիրուած իր Տասնամեակին, ազգային եւ կրօնական տօներով եւ մօտ 40 նկարներով, արդէն սպառելու մօտ է: Զրկուելու համար այդ գեղեցիկ գործէն աճապարեցէք դիմելու՝ Karnig Antikian, 49, rue Nationale, Marseille:

Կը ծախուի նաեւ՝

Փարիզ եւ արուարձաններ՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, rue Mr. le Prince, Paris (5):

Լիոն եւ Տէսին, Վաչէ Հիւսեան, 3, rue Tellier, Décines:

Վալանս, Ղազար Գալուստեան, 10, rue 14 Cantons.

Վիէն, Ներսէս Խաչիկեան, 124, rue Lafayette:

Լուաւի շրջան, Վարդան Խրիմեան 34, rue des Frères Chappe. St. Etienne:

Կրէնոպլը, Կ. Գապաքճեան:

Կարտան, Լեւոն Գայաճանեան:

Նիս, Գեղամ Շէհրիրեան, 182, Bld. de la Madeleine.

Աթէնք, Գրատուն «Նոր Օր»:

Հալէպ, Խորէն Գըրգքեսէլեան, 22, rue Boustan Kulak:

Գոնսթանցա (Ռումանիա), Արմենակ Կարապետեան:

Պէյրութ Գրատուն Ապաճեան եղբայրներու B. P. 870:

Պէյրութ, Գրատուն Խորէն Ավնաւորեան, rue Bab-Yacoub:

Պաղտատ, Խորէն Անտոնեան:

Պաղտատ, Գլխարկավաճառ Աւետիս Ասլանիկեան:

Ալճերիա, Պօղոս Արզումանեան, Blida, Algérie:

Թեհրան «Ալիք»ի խմբագրատունը եւ Ս. Յովսէփեանի մօտ:

Պուլկարիա, Կ. Փափազեան, Plovdiv:

Ինչպէս նաեւ Մարսէյլի շրջանի Պատ. Միութիւններու եւ Դաշնակցական բոլոր ընկերներու մօտ.

ԾԱՆՕԹ.— Տպարանական սխալով կողքի 4րդ նկարներու անունները սխալ գրուած են. Գայլ Վահանին պիտի ըլլայ՝ Զուլամաթ, իսկ Զուլամաթինը՝ Գայլ Վահան:

---

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւլն.: Դիմել ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie*, K. *Bicêtre. Metro: Porte d'Italie.* **13**

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934
12 Janvier 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2393 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Հ. Յ. Դ. մարմիններուն եւ ընկերներուն

Սիրելի ընկերներ,

Նիւ Եորքի մէջ տեղի ունեցած սպանութեան առիթով՝ կարգ մը տարրեր ու անձեր կ'ընեն անհիմն յայտարարութիւններ ու կը տարածեն շինծու, յերիւրածոյ տեղեկութիւններ, որոնք ոչ միայն կը ձգտին պատասխանատու դարձնել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը յաչս ամերիկեան կառավարութեան, այլ նաեւ կը մոլորեցնեն ամերիկեան իշխանութեան քայլերը եւ կը դժուարացնեն արդարադատութեան գործը:

Յայտնելով ձեզ եւ ձեր միջոցաւ ամերիկահայ ժողովուրդին, թէ սոյն անհիմն, գրգռիչ ու գաղութի կիրքերը հրահրող զրպարտութեանց եւ զրպարտիչներու դէմ առած ենք օրինական անհրաժեշտ քայլերը, կը հրաւիրենք բոլորդ ըլլալ վերին աստիճանի ինքնազուսպ, մնալ հանդարտ, պաղարիւն եւ առիթ չտալ ո եւ է վէճի ու անախորժ պատահարի:

1933, դեկտ. 28, Պոսթըն

Ընկ. ջերմ բարեւներով
Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ
(ԿՆԻՔ)

ԳԷԹ ԱՅԺՄ ԸՄԲՌՆԵԻՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ԼՐՋՈՒԹԻՒՆԸ

Գէթ հայ մամուլի ղեկավարները պէտք է որ զգային ծանր պատասխանատուութիւնը այն վայրկեանին, զոր կ'ապրի ամերիկահայ գաղութը այս պահուս:

Դժբախտաբար, «Պայքար» թերթի խմբագիրները այդպիսի զգացումի կամ գիտակցութեան նշոյլն իսկ ցոյց չեն տար, երբ Նիւ Եորքի մէջ կատարուած ահաւոր սպանութիւնն անգամ կ'ուզեն շահագործել՝ խմբակային կիրքեր գրգռելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Փոխանակ ժողովրդական յուզուած կիրքերը հանդարտեցնելու եւ համբերութեամբ սպասելու, որ դատական իշխանութիւնները կատարեն իրենց գործը, «Պայքար» իրեն թոյլ կուտայ ծանր կասկածներ եւ զրպարտութիւններ նետելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան հասցէին, օտար թերթերու մէջ երեւցած լուրերուն գլուխը Դաշնակցութիւնը ամբաստանող խոշոր վերնագիրներ կը դնէ եւ այն տպաւորութիւնը կ'աշխատի ձգել իր ընթերցողներուն վրայ, որ իբր թէ Նիւ Եորքի սպանութիւնը Դաշնակցութեան գործն է: Աւելին. այդ սպանութեան նուիրուած խմբագրականի մը մէջ ռամկավար թերթը ծայր աստիճան գրգռիչ խօսքեր և նոյն իսկ սպառնալիքներ կ'ուղղէ Դաշնակցութեան հասցէին եւ փորձ կ'ընէ Դաշնակցութեան դէմ ոտքի կանգնեցնելու իրեն հետեւող խուժանը:

Ցաւալի է, որ այսքան ծանր օրերու մէջ ալ «Պայքար» չանդրադառնար իր կատարած տխուր դերին եւ ցոյց չի տար զգաստութեան ոեւէ նշան: Սակայն, եթէ գէթ վայրկեան մը «Պայքար»ի վարիչներուն խիղճը խօսէր, անոնք, փոխանակ ուրիշներուն վզին փաթթել փորձելու Նիւ Եորքի սպանութեան բարոյական պատասխանատուութիւնը, զայն պէտք է փնտռէին իրենց մօտ: Մարդիկ, որ ժողովրդի եւ Երեսփոխանական ժողովի ճնշող մեծամասնութեան կամքին հակառակ ուզեցին ամէն գնով իր պաշտօնին վրայ պահել ժողովրդի ամէնէն նուիրական զգացումները վիրաւորած եւ զայրոյթը յարուցած Առաջնորդ մը, պէտք է որ գէթ տարրական պարկեշտութիւն ունենային այժմ ուրիշներու վրայ չձգելու բարոյական այն պատասխանատուութիւնը, որ իրենց ուսերուն վրայ կ'իյնայ:

Սակայն, եթէ «Պայքար»ի գլուխ կանգնածները կրքէ այնքան կուրցած են, որ չեն ըմբռներ կացութեան լրջութիւնը եւ իրենց խմբակային ընթացքը շարունակելով կ'ուզեն աւելի եւս ծանրացնել կացութիւնը, կը սպասենք որ գէթ «Պայքար»ի շուրջ գտնուողները կամ ռամկավար ղեկավար մարմինները սանձ դնեն իրենց խմբագիրներու կիրքերուն եւ թոյլ չտան, որ անոնք իրենց յախուռն, գրգռիչ արտայայտութիւններով՝ աւելի եւս փոթորկեն այս գաղութի կեանքը:

Մենք կը սպասենք նոյնպէս, որ բոլոր պարկեշտ եւ հայրենասէր Հայեր, առանց կուսակցական խտրութեան, ամէն միջոց ի գործ դնեն այս ծանր օրերուն, որպէսզի յուզուած կիրքերը հանդարտին եւ մեր գաղութի կեանքը ըստ կարելւոյն շուտ մտնէ իր նորմալ հունին մէջ: (Հայրենիք, 29 *դեկտ.*):

*** Մեր պաշտօնակիցը այս դէպքի առթիւ իր առաջին (28 դեկտ.) խմբագրականը կը սկսի հետեւեալ խօսքերով.

— *«Նիւ Եորքի մէջ երեք օր առաջ կատարուած սպանութիւնը, որուն ահաւոր մանրամասնութիւնները հաղորդեցինք երէկ՝ ամերիկեան թերթերէն առնելով, չի կրնար զգայացունց տպաւորութիւն չձգել ոչ միայն ամբողջ հայութեան, այլ եւ ուրիշ ժողովուրդներու վրայ:*

Վերջին տարիներու ընթացքին պատահած չարաշուք դէպքերէն հազիւ թէ որ եւ է մէկը այնքան դժնդակ կերպով երեւան բերած է այն խորունկ ողբերգութիւնը, զոր կ'ապրի տարաբախտ հայ ազգը, որքան Նիւ Եորքի եղերական դէպքը երեւան կը բերէ»:

Խմբագրականը կը վերջանայ յայտնելով « մեր խորունկ ցաւը Նիւ Եորքի մէջ թափուած արիւնին համար »: Ամբողջութիւնը պիտի տանք յառաջիկային:

ԽՄԲ.— Երէկ ստացանք «Հայրենիք»ի դեկտ. 24, 27, 28 եւ 29 թիւերը: Վերջին թիւէն կ'արտատպենք Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէին պաշտօնական յայտարարութիւնը եւ խմբագրականը: (Տեղի անձկութեան պատճառաւ յետաձգած ենք մեր «Երկու Խօսք»ը):

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ

Ֆրանսա մեծապէս պիտի օգտուի

Յունուար 10ին առեւտրական առժամեայ դաշնագիր մը ստորագրուեցաւ Ֆրանսական կառավարութեան եւ խորհրդային իշխանութեան միջեւ: Դաշնագիրը կնքուած է մէկ տարուան համար եւ պիտի նպաստէ երկու երկիրներու առեւտրական յարաբերութեանց զարգացման: Այս դաշնագրով, խորհրդային կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, առնուազն 250 միլիոն Ֆրանքի նոր ապսպրանք տալու համար յառաջիկայ 12 ամիսներու ընթացքին, սկսելով գործադրութեան թուականէն:

Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ իր մասին յանձն կ'առնէ առեւտրական կարգ մը արտադրութեանց ներածման համար գործադրել նուազագոյն սակացոյցը: Միեւնոյն ատեն, կը ճշդուին եւ կը սահմանուին Խ. Միութեան առեւտրական պատուիրակութեան իրաւունքներն ու պարտականութիւնները, իսկ Ռուսաստանի մէջ հաստատուած Ֆրանսական ընկերութիւններն ու հպատակները կը վայելեն ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի յօդուածին տրամադրութիւնները, իրենց գործունէութեան համար:

Ոչ–յարձակման դաշինքէն յետոյ այս կարգադրութիւնը աւելի կ'ամրապնդէ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան բարեկամութիւնը, դիւրացնելով առկախ հարցերու կարգադրութիւնը:

*** *Բանակցութիւնները առաջին անգամ սկսան 1931ին, կարծիքներու փոխանակութեամբ, ոչ–յարձակման դաշինք մը եւ առեւտրական պայմանագիր մը կնքելու համար: Որպէսզի ճամբան հարթուի, երկու պետութիւնները ջնջեցին փոխադարձաբար հաստատուած սեղմումները: Յետոյ երեք առեւտրական ներկայացուցիչներ եկան Ֆրանսա եւ սկսան բանակցիլ, բայց չկրցան ելքի մը յանգիլ: Ռուսերը ետ կանչեցին իրենց պատուիրակները եւ 1931 դեկտեմբերին ղրկեցին Պ. Կուբեւիչը, իբրեւ նախագահ առեւտրական պատուիրակութեան: Որ եւ է յառաջդիմութիւն չեղաւ, մինչեւ Էռիոյի դահլիճին կազմութիւնը: 1932 յուլիսին բանակցութիւնները վերսկսան եւ շարունակուեցան յաջորդ դահլիճին կողմէ: Համաձայնութիւն գոյացաւ շատ մը կէտերու մասին, բայց գլխաւոր հարցերը կը մնային անլոյծ: Երբ Կուբեւիչի յաջորդ նշանակուեցաւ Պ. Օսթրովսկի, այդ խնդիրները չէին լուծուած, եւ այսօր միայն համաձայնութիւն կը գոյանայ: Անշուշտ այս յաջողութեան մեծապէս նպաստած է Պ. Էռիոյի վերջին ճամբորդութիւնը:*

*** *Թերթերը կը գրեն թէ՝ կնքուած դաշնագրին շնորհիւ, Ֆրանսական արտածումները պիտի աւելնան 50 առ հարիւր, հասնելով տարեկան 350 միլիոն Ֆրանքի: Իսկ Խ. Միութեան արտածումները պիտի հասնին 650 միլիոն Ֆրանքի: Հնդկաչինի անթրասիթին չվնասելու համար, Ֆրանսա Ռուսաստանէն պիտի գնէ միայն 140,000 թոն անթրասիթ (Տոնէցէն). փայտի քանակութիւնը պիտի ըլլայ 110,000 թոն: Քարիւղի ներածումը ազատ ձգուած է ինչպէս առաջ:*

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ

Հետզհետէ նոր ծալքեր կը բացուին

12 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄԸ
ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Երէկ, յուզումնալից նիստ մը ունեցաւ Երեսփ. Ժողովը, Սթավիցքիի գործին առթիւ եղած հարցապնդումներու հետեւանքով: Արձանագրուած էին 12 երեսփոխաններ, զանազան հոսանքներէ:

Այս հարցապնդումներէն առաջ, Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը տուած էր երեք ծանրակշիռ որոշումներ,— 1.— Ետ առնել Փարիզի երեսփ. Պ. Կասթոն Պոնոռի երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւնը.— 2.— Ձերբակալել «Լա Վօլոնթէ»ի տնօրէն Պ. Ալպէռ Տիւպառին.— 3. Ձերբակալել «Լա Լիպէռթէ»ի նախկին տնօրէն Պ. Քամիյլ Էմառը:

Պ. Հայոթ, «Ամփիւ» թատրոնին տնօրէնը, որուն դէմ ձերբակալման հրամանագիր հանուած էր, առջի օր ներկայացաւ Ապահովութեան Տեսչութեան եւ անմիջապէս փոխադրուեցաւ Պայոն, ուր տեղի կ'ունենան քննութիւնները:

Ինչպէս գրած ենք, «Լա Լիպէռթէ» այս գործին սկիզբէն ի վեր բուռն պայքար կը մղէ կառավարութեան դէմ, իր կողքին ունենալով նախկին վարչապետ Պ. Թառտիէօն: Արդ, կատարուած քննութիւններէն երեւան կուգայ որ այդ լրագրին նախկին տնօրէնը 55,000 Ֆրանք ստացած է Սթավիցքիէն: Նոյն «Լիպէռթէ»ն էր որ ամբաստանեց Փարիզի երեսփոխան Պոնոռը, իբրեւ մտերիմ բարեկամը Սթավիցքիի: Գալով «Լա Վօլոնթէ»ի տնօրէնին, կ'ըսուի թէ երկու միլիոն Ֆրանք ստացած է Սթավիցքիէն: Թերթերը կը գրեն թէ՝ տնօրէնը (Պ. Տիւպառի) հարցաքննիչ դատաւորին սենեակը մտած ատեն ըսած է չարաշուք փոխաբերութեամբ.

— Գրպաններս լեցուն են ռումբերով. եթէ պայթեցնեմ, ուրիշներ ալ պիտի փճանան ինծի հետ:

Երեսփոխան Պոնոռի համար կատարուած քննութիւնները կ'ըսեն թէ Սթավիցքին վճարած է անոր ընտրական ծախքերը, ինչպէս եւ դերձակին պարտքը, 15,000 Ֆրանք:

Չորեքշաբթի օր դէմ դիմաց հանուեցան Պայոնի քաղաքապետ Կառօն եւ Քաղաքապետական Վարկի Դրամատան տնօրէն Թիսիէն, որոնք բանտարկուած են: Կը սպասուէր որ ցնցող տեսարան մը պարզուի, բայց ամէն ինչ հանդարտ անցաւ: Երկուքն ալ պատասխանեցին իրենց ուղղուած հարցումներուն: Թիսիէ ըսաւ թէ ինք հաւատացած էր դրամատան գործառնութեանց պարկեշտութեան եւ թէ պարզապէս Կառօյի եւ Սթավիցքիի տուած հրամանները կը գործադրէր: Կառօ պնդած էր թէ ոստիկանութեան վերատեսուչ Բիւսիէն էր որ իրեն ներկայացուց Սթավիցքին: Հարցաքննութեան ատեն ուրացաւ այս պարագան, բայց երբ նեղը դրուեցաւ, յայտարարեց.

— *«Ալեքսանդր (Սթավիցքի) միշտ կը պարծենար թէ ոստիկանութեան վերատեսուչին մտերիմն է, բայց ես երբեք Սթավիցքին եւ Բիւսիէն միասին չտեսայ»:*

Բանտային բժիշկին հրահանգով, Կառօ փոխադրուեցաւ տաք խցիկ մը, որովհետեւ մսած է: Իբրեւ Պայոնի քաղաքապետ, մերժած էր կեդրոնական ջերմութիւն հաստատել բանտին մէջ, եւ հիմա ինքն է որ վառարանի պէտք կը զգայ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

Ինչպէս գրած էինք, «Յառաջ»ի Վարչութիւնը նորէն հաւաքական վիճակախաղ մը պիտի սարքէ, իր բաժանորդներուն եւ ընթերցողներուն համար:

Որպէսզի շատեր կարենան մասնակցիլ, նոր տոմսերը պիտի ըլլան 7րդ եւ 8րդ վիճակահանութեան համար, հինգական հատ, քանի որ 5րդ եւ 6րդը տեղի կ'ունենայ միեւնոյն օրը, հաւանաբար յունուար 23ին:

Մանրամասնութիւնները եւ պայմանները յառաջիկային:

*** *Ընկերվարականները եւ համայնավարները իրենց սլաքները ամէնէն աւելի ուղղած են Պ. Քիափի դէմ, որուն անմիջական պաշտօնանկութիւնը կը պահանջեն: «Լը Փօփիւլէռ» կը գրէ.*

— *«Կառավարութիւնը կը սխալի, եթէ կը կարծէ թէ Պ. Տալիմիէի հրաժարումը կը բաւէ, հանդարտեցնելու համար խորհրդարանին զայրոյթը: Ուրիշ երեսփոխաններ ալ վտանգուած են: Տալիմիէէն զատ ուրիշ նախարարներ ալ կը ճանչնային խաբեբան եւ տեղեակ էին խաբեբայութեան: Ապահովութեան տեսչութեան եւ ոստիկանական վերատեսչութեան պաշտօնատարները կ'օգնէին կամ կը ծառայէին Սթավիցքիի: Կառավարութիւնը գիտէ թէ որու հրաժարականը կը պահանջուի անմիջապէս, Երեսփ. Ժողովի մեծամասնութեան կողմէ,— Քիափինը»:*

*** *Թերթերը կ'օգտագործեն նաեւ Սթավիցքիի ձգած կտակը: Իր կնոջ ուղղած նամակին մէջ, Սթավիցքի կ'ըսէ.— «Անհետանալն է միակ ապացոյցը իմ խանդաղատանքիս»: Արդ, «Լիպէռթէ»ի կարծիքով, այս խօսքը անպատճառ չի նշանակեր թէ Սթավիցքի անձնասպան ըլլալու միտք ունէր:*

Ինչպէս գլխատուեցաւ մահապարտ Հոլանտացին

Երէկ հաղորդած էինք Վան տէր Լուպէի կացինահարումը, իբրեւ հեղինակը Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման:

Վճիռը լսած ատեն ալ, Հոլանտացին բոլորովին անտարբեր երեւոյթ մը ունէր, ինչպէս դատավարութեան ընթացքին: Կարծես դէպի փրկութիւն կ'երթար եւ ոչ թէ դէպի կառափնատ: Որ եւ է պատասխան չտուաւ, երբ բանտին տնօրէնը հարցուց թէ խոստովանահայր կամ որ եւ է բան կ'ուզէ՞: Առտուն ժամը 6ին, տնօրէնը կալանաւորին խցիկը մտնելով, հաղորդեց թէ հասած է քաւութեան ժամը: Մահապարտը ոտքի ելաւ եւ հետեւեցաւ պահակներուն, առանց բառ մը արտասանելու: Կիյոթինը զետեղուած էր գիշերանց, բանտին բակին մէջ: Ներկայ էին գերագոյն ատեանին նախագահը, ընդհ. դատախազը, երեք դատաւորները, բժիշկ մը, բողոքական հովիւ մը եւ ուրիշ քանի մը անձեր: Մամուլի ներկայացուցիչներուն արգիլուած էր ներկայ ըլլալ:

Առանց որ եւ է յուզում արտայայտելու, Վան տէր Լուպէ լսեց մահավճիռին ընթերցումը: Երբ նախագահը հարցուց թէ որ եւ է ըսելիք ունի, մահապարտը բաւականացաւ գլուխը դարձնելով, իբրեւ ժխտական պատասխան: Քանի մը վայրկեան յետոյ, քշուեցաւ տախտակին վրայ, եւ ժամը 7.25ին կացինը իջաւ:

Բժիշկը ըստ օրինի հաստատեց մահը եւ գլխատուած մարմինը դագաղի մը մէջ դրուելով, փոխադրուեցաւ: Յայտնի չէ թէ ո՛ւր պիտի թաղուի, բայց ընտանիքին իրաւունք տրուած է իր ուզած կարգադրութիւնն ընելու: Զրոյցի մը համաձայն, մահապարտը վերջին պահուն ալ մտային քննութեան ենթարկուելով, բժիշկը հաստատած է թէ կատարելապէս տէրն է իր խելքին:

Մահավճիռին գործադրութիւնը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց Հոլանտայի մէջ, որուն կառավարութիւնը միջնորդած էր որպէսզի ներողամտութեամբ վարուին:

*** *Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ Վան տէր Լուպէի պատիժը կախաղանն էր, ինչպէս բոլոր եպերելի ոճիրներու հեղինակներուն համար: Արդ, Վան տէր Լուպէ դաւաճանութիւն գործած ըլլալով հանդերձ, համոզումով չարժած էր:*

Ամլացման օրէնքին գործադրութիւնը

Յունուար 10ին Գերմանիոյ Տէսաու քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ ամլացման օրէնքին առաջին գործադրութիւնը: Բանուոր մը, Պրունօ ամլացման դատապարտուեցաւ քանի մը մանուկներու եռեւէն ինկած ըլլալով, իսկ հաշուակալ մը՝ 53 տարեկան կին մը բռնաբարած ըլլալով: Ամլացման ենթարկուելէ զատ, առաջինը երեք, երկրորդը հինգ տարի բանտ պիտի պառկին:

Կացութիւնը Ռումանիոյ մէջ

Երկար բանակցութիւններէ յետոյ, եւ տեղի տալով Կարոլ թագաւորին ըստիպումներուն, Պ. Թիթուլէսքօ ստանձնեց արտաքին նախարարութիւնը, նոր դահլիճին մէջ:

Իր առաջարկով, խիստ բարենորոգումներ պիտի կատարուին թագաւորին անմիջական շրջապատին եւ ոստիկանութեան մէջ: Արդէն իսկ պաշտօնանկ եղած են թագաւորին անձնական քարտուղարը եւ իր մօրեղբայրը, Զօր. Տումեթրէսքօ, ոստիկան–զօրքի հրամանատարը:

ԴԱՆԱԿԱՎԱՃԱՌԻ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

« Տեր Նիւ Եորք Սըն » կը գրէ դեկտ. 27 թուականով.—

— *Նիկոլ Օտապաշեան, 47 տարեկան, որ դանակեղէններու փոքրիկ խանութ մը ունի, 135 Իսթ 27րդ փողոցին վրայ, ձերբակալուեցաւ այս առաւօտ կանուխ, իբրեւ կարեւոր վկայ մը արքեպիսկոպոս Դուրեանի սպանութեան:*

Օտապաշեանի ձերբակալութիւնը կատարուեցաւ երբ սպանութեան դանակը ծախող մեծաքանակ ընկերութիւնը յայտնած է թէ այդ դանակէն գնած է Նիկոլ Օտապաշեանը, որուն մօտ գտնուած են ինը նման դանակներ: Օտապաշեան յայտնած է թէ ինք դանակ մը ծախած է իր դրացի ճաշարանապետներէն մէկուն, բայց չի յիշեր թէ միւս երկուքը որու ծախած է:

Օտապաշեանը հարցաքննելէ յետոյ՝ Շրջանային դատախազի օգնական Ճոզէֆ Քոհըն, հրամայեց անոր ձերբակալութիւնը, բայց իրաւունք տուաւ անոր 15,000 տոլար երաշխաւորութեամբ դուրս գալ:

Օտապաշեան երեք տարի է, որ Մ. Նահանգները կը գտնուի: Ան Հայաստանի մէջ մեքենաներու գործարանի մը վերակացու մըն էր մինչեւ 1921, երբ անցաւ Ռումանիա, Համաշխարհային պատերազմի ժամանակ ռուս ցարական բանակին մէջ ստացած վէրքերը դարմանելու համար: 1930ին այստեղ եկաւ շնորհիւ ջանքերուն իր քրոջ, որ զայն գործի դրաւ:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

"ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՊԷՍ ՈՒՂԻՂ ՃԱՆԱՊԱՐՀ,,

(Հրատարակելի հատոր մը)

Միքայէլ Նալբանդեանց, որ բոլոր Հայերին յայտնի է իբրեւ «Մեր Հայրենիք» ոտանաւորի հեղինակը, ունի ի հարկէ եւ ուրիշ շատ գրութիւններ, որոնց մէջ ամենանշանաւորը նա գրեց 1862 Թուականին, Ռուսաստանում, բայց որ տպւեց շատ աւելի ուշ, Ամերիկայում, Պոստըն քաղաքում, 1910 Թուականին:

Այդ գիրքը կրում է «Երկրագործութիւնը որպէս ուղիղ ճանապարհ» վերնագիրը, եւ ցոյց է տալիս հայ ազգին՝ հողագործութեան եւ գիւղատնտեսութեան մեծ նշանակութիւնը իբրեւ մի զբաղմունք, որ կարող է պահել հայ ազգը առողջ եւ ամուր:

Ոչ թէ առեւտուրը, որով Հայերը վաղուց ի վեր զբաղւում էին եւ զբաղւում են աւելի մեծ հաճոյքով, որովհետեւ համարում են առեւտուրը հարստանալու թեթեւ մի միջոց, կարող է պահել հայ ազգը եւ բարձրացնել նրա նշանակութիւնը օտարների աչքում, այլ ամենաբնական գիւղատնտեսական աշխատանքը պիտի տարածել Հայերի մէջ: Միքայէլ Նալբանդեանց չի հերքում առեւտուրի նշանակութիւնը, նա ազգային անհրաժեշտութիւն կը դառնար, եթէ Հայաստանը լինէր անկախ եւ Հայաստանի առեւտրականները ծախէին Հայաստանում պատրաստած ապրանքը, ուրեմն եթէ նրանք արտահանէին Հայաստանի բերքը արտասահման: Բայց այն հայ առեւտրականները, որոնք ապրում են Հայաստանից դուրս եւ որոնք ծախում են ուրիշների արտադրած ապրանքը, գրեթէ կորած են հայ ազգի համար:

Զարգացնելով Նալբանդեանցի այդ միտքը, աւելացնենք որ արտասահմանում ապրող հայ հարուստ վաճառականը շատ անգամ մեծ պատիւ չէ բերած հայ ազգին, բացի այն դէպքերից, երբոր նա նուիրել է իր հարստութեան մի մասը բարեգործութեան:

Միքայէլ Նալբանդեանցի մտքերը հողագործութեան նշանակութեան մասին, վերին աստիճանի ուղիղ եւ կարեւոր մտքեր են, բայց նրանից առաջ՝ ֆրանսական եւ գերմանական շատ գիտնականներ արտայայտել են միեւնոյն միտքը, միայն ուրիշ բառերով: Օրինակի համար, ֆրանսական մեծ յեղափոխութիւնից առաջ, Փարիզում ապրող եւ գրող՝ այսպէս կոչուած՝ Ֆիզիոկրատ ուղղութեան գըլուխ Ֆրանսուա Կէրէն, որ Լուդովիկոս 14րդ կայսեր բժիշկն էր, համարում էր առեւտուրը ազգային տեսակէտից ոչ մի նոր հարստութիւն չարտադրող կամ անպտղաբերզբաղմունք, ընդհակառակն, պնդում էր նա, գիւղատնտեսութիւնն է միայն, որ նոր հարստութիւններ կ'արտադրէ: Այդ պատճառով, ամենապատուաւոր դասակարգը հասարակութեան մէջ այն դասակարգն է, որ զբաղւում է գիւղատնտեսութեամբ:

Բերենք մէկ երկու նմոյշներ Միքայէլ Նալբանդեանցի հետաքրքրական եւ կարեւոր գրքից.

« Ահագին տխրութեան ամպ ծանրանում է մեր սրտի վերայ, երբ մտածում ենք թէ Անգլիացին գնում է Կանատա, Աւստրալիա, Հնդկաստան, Ֆրանսիացին թողնում է իր միշտ անհոգ, միշտ ուրախ եւ միշտ զուարթ Փարիզը եւ գնում է Աֆրիկէի դժոխային գօտիների տակ, մի կտոր հող ճանկելու եւ նրա մշակութեամբ իր ապագան ապահովելու, մեր սիրելի Հայը եւ ոչ անգամ կամի մտածել իր ապագայի վրայ, նա թողնում է իր երկիրները եւ կեդրոնանում է քաղաքներում »:

. . . « Մի քանի տարի կայ, որ լսում ենք համապազ մեր վաճառականներից մի կարծիք, թէ հարկաւոր է աշխատել վաճառականութեան վերայ, որպէսզի ազգը հարստանայ:

« Երանի՜ թէ, ասում ենք մենք. քանզի այն տեսակ վաճառականութեան մէջ չենք տեսնում ազգային հարստութեան սերմը: Եւ միթէ՞ կարծում են մեր պատուելի վաճառականք, Մէնչէստրի, Մարսէյլի կամ այլ եւրոպական քաղաքների հետ առուտուր ունենալը կարելի է անուանել ազգային վաճառականութիւն, միայն այն պատճառով որ ինքեանք հայ էին: Նոցա վաճառականութիւնը ազգային չէ, եւ ազգի ընդհանուր շահի հետ չունի որեւիցէ վերաբերութիւն: Այն ժամանակ միայն կարող է երեւիլ ազգային վաճառականութիւնը երբ նա, գլխաւորապէս, Հայի առաջ բերած նիւթը եւ արդիւնքը վաճառէ, այն ժամանակ միայն ազգը օգուտ կը քաղէ մեր վաճառականներիգործառնութիւնից, երբ սոքա միջնորդ լինեն Հայոց ընդհանրութեան եւ Եւրոպիոյ մէջ, այն ժամանակ ազգային է վաճառականութիւնը, երբ նրա խարիսխը դրուած է ազգի հիմքի վրայ»: (էջ 66):

Միքայէլ Նալբանդեանցից յետոյ, մի առեւտրական՝ բայց միեւնոյն ատեն շատ խելօք ազգ՝ Հրեաները, որոնք հալածուած են ուրիշներից հէնց իրենց առեւտրականութեան կամ հարուստ լինելու պատճառով, նորերս լաւ հասկացան հող ունենալու եւ գիւղատնտեսութեան մեծ նշանակութիւնը, հէնց ազգային տեսակէտից: Հրեայ հարուստները մեծ գումարներ են նուիրում Պաղեստինում հող գնելու համար, եւ այդ կերպով հեշտանում է ապա Պաղեստինի կազմակերպութիւնը, որ երկրագործական մի երկիր է: Պաղեստինի Հրեաները, որ առաջ Եւրոպայի մեծ քաղաքների բնակիչներ էին, հիմա զբաղւում են գիւղատնտեսութեամբ, համագործակցութեան կամ կոոպերացիայի օգնութեամբ:

Երանի՜ թէ Հայերը հասկանային, գոնէ այժմ, գիւղատնտեսութեան եւ կոոպերացիայի փրկարար դերը:

Բերենք մի ուրիշ նմոյշ Նալբանդեանցի գրքից:

«Բնութեան մէջ չկան այն վտանգները, ինչ որ կան մեքենական վաճառականութեան մէջ: Այնտեղ մարդը ապահովեալ է բնութեան օրէնքով: Այնտեղ մարդը, որ բնութեան հետ գործ ունի, որ անմիջապէս հողից ստանում է բնութեան բերքերը, եւ նոքա են նրա նիւթական ոյժը եւ կարողութիւնը, հաստատ է իր ոտքի վերայ. նա կարօտ չէ ուրիշին, դրա փոխանակ՝ ուրիշը կարօտ է նրան»: (էջ 80):

Այդ տողերից երեւում է որ Միքայէլ Նալբանդեանցը վաղուց հասկացել է այն, ինչ որ այժմ պնդում են բժիշկները եւ քաղաքական տնտեսները: Որպէսզի առանձին անհատներ եւ ամբողջ մի ազգ չայլասերի, պէտք է ֆիզիքական աշխատանք, մեծ քաղաքներից դուրս, ուրեմն երկրագործութիւն: Եթէ ազգութեան մեծ մասը զբաղւի գիւղատնտեսութեամբ, այն ժամանակ կը լաւանայ ոչ միայն նրա առողջութիւնը, այլեւ կը բարձրանայ նրա բարոյականութիւնը եւ պատիւը: Գիւղատնտեսութիւնը կարելի է համեմատել մէկ ծառի արմատների հետ: Եթէ նմանեցնենք մի ազգ՝ ծառի, այդ ժամանակ այդ ծառին արմատները կը ներկայացնեն գիւղատնտեսութիւնը, ճիւղերը կը ներկայացնեն արուեստը եւ տերեւները կը ներկայացնեն առեւտուրը: Տերեւները կը թափուին եւ ճիւղերը կը չորանան, եթէ արմատները՝ ուրեմն գիւղատնտեսութիւնը կը հիւանդանայ: Ուրեմն, նախ եւ առաջ պէտք է զօրացնել ծառի կամ ազգի արմատները, ուրեմն հողագործութիւնը:

Սոֆիա

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑ

ԱՆՑԵԱԼԻ ԵՒ ԱՊԱԳԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

— :-: —

(Գ. եւ վերջին մաս)

Անցնինք կրօնը – Հայոց եկեղեցին անցեալին մէջ: Ազգապահպանման գործին մէջ գլխաւոր դերակատարներէն մէկը հանդիսացած է: Խորացնելով իսլամի եւ քրիստոնեայի հակամարտութիւնը, անուղղակի ծառայած է հայ ժողովուրդի ազգագիտակցութեան արթննալուն: Աչքի առջեւ ունեցէք փաղանգը այն եկեղեցականներուն.— Ցակոբ Ջուղայեցի, Եսայի կաթ. Գանձասարի, Մինաս վարդապետ, Ց. եպ. Արղութեան, Աշտարակեցի, Վարժապետեան, Խրիմեան, ևն. որոնք իրենց կարողութեան չափով աշխատած են հայ ցեղի ազատութեան համար:

Հայ եկեղեցին կրնա՞յ նոյն դերը կատարել ինչ որ կ'ընէր անցեալին մէջ,— ազգ. արժէքներու աւանդութիւններու պահպանում, հաւատք դէպի իր ապագան եւայլն: Ոչ: Նախ որ կրօնքը իր հմայքէն շատ բան կորսնցուցած է եւ չի խանդավառեր բազմութիւնները: Պատճառները շատ են եւ աւելորդ է թուել: Երկրորդ որ Հայ. Եկեղեցին ներկայիս անկազմակերպ գրեթէ քայքայուած վիճակ մը ունի, ինչքան ալ փափաքինք կամ աշխատինք այս քայքայման առաջքն առնել՝ անկարելի պիտի ըլլայ: Մեզի կը մնայ կամ ուրախութեամբ եւ կամ ցաւով ընդունիլ հայ եկեղեցիին — ազգ. պատմական մեծ արժէքին — քայքայման տխուր իրողութիւնը:

Երրորդ որ Հայ. եկեղեցին, կամ անոր բարձրաստիճան սպասաւորները մեծ մասով եղած են այն արժէքներուն դէմ, որոնց աւանդական պաշտպանները հանդիսացած են անցեալի մէջ: Ինչո՞վ բացատրել այն իրողութիւնըոր Ղեւոնդ եպիսկոպոս մը կը յանդգնի նիզակ ճօճել հայ եռագոյնին դէմ, մինչեւ պառակտում տանելով իր կրօնական համայնքը:

Մեզի համար պարզ է որ Հայ. Եկեղեցին, իր իսկ ձեռքով, այլեւս դադրած է ազգապահպանման գործին մէջ ազդակ ըլլալէ:

Տարբեր ազգերու եւ տարբեր ժամանակներու մէջ ի հարկէ որոշ դեր վերապահուած է մամուլին: Բայց մեր մէջ հակառակն է որ կը տեսնենք: Հայ կեանքը կազմալոյծ, իրական քաոս: Ոչ մէկ ընդհանրական գիծ հայ մամուլին միջեւ: Ամէն մարդ իր հայեցողութեամբ եւ իր հասկցած ձեւով թերթ կը խմբագրէ, հանրային կարծիք կը ղեկավարէ եւ սերունդ կը դաստիարակէ: Այժմու հայ մամուլին մեծագոյն մասը՝ իրական աղէտ եւ պատուհաս մեր ցեղին: Արշակաւան՝ ուր ապաստանած են բոլոր սրիկաները եւ ժողովուրդի իրական թշնամիները: Բոլոր մութ ժամանակներու մութ տարրերը: Ամէն օր կ'աղճատուի մեր ոսկեղինիկ լեզուն, հայութիւնն ու ազգային մշակոյթը, հին թէ նոր բոլոր արժէքները: Քէն, ատելութիւն, խուժանավարութիւն, ստախօսութիւն եւ անձնական վարկաբեկում: Այս ուղեկորոյս ազդակին փոխարէն ցեղապահպանումը կամ նոր սերունդի փրկութեան կենսական հոգը, կը նշանակէ չըմբռնել ներկայ իրականութիւնը եւ նոր նոր խմորումները, որ կը փոթորկեն երիտասարդութեան միտքը:

Այլ պայմաններու մէջ, ժամավաճառութիւն պիտի որակէինք այս աշխատանքը եւ ճիգ պիտի չթափէինք միջոցներ, ազդակներ որոնելու մեր ցեղի փրկութեան համար, եթէ հայրենիքը եւ անոր վարիչները ըլլային նախանձախնդիր ցեղի ապագային, վերելքին եւ յարատեւութեան տեսակէտէն: Ըլլային հեռատես եւ ջանադիր հայրենիքը ընդարձակելու, զօրացնելու եւ ֆիզիքապէս պաշտպանելու հնարաւորութեան մէջ դնելու, միացումովը այն հողամասերուն որոնք բռնօրէն խլուած են իրենց պատմական եւ փաստական դանդուածէն— մայր հողէն — եւ միացուած ուրիշին: Փոխանակ միջազգային քաղաքականութեան կառքին լծուելու եւ համաշխարհային յեղափոխութեան ցնորքին տարուելու, փոխանակ գաղութները նկատելու իբր միջոց իր քաղաքական հակառակորդները զգետնելու եւ իր ծրագիրները իրականացնելու, իր ունեցած եւ չունեցած բարեմասնութիւնները եւ «հսկայական թափով շինարարութիւնները»ը փառաբանելու, եւ ձգտելու որ կիրքերը սրուին, թշնամութիւնները խորանան, եղբայր – եղբօրը ատելութեամբ լեցուի եւ Հայու արիւն հոսի, նկատէր փաստական հայրենիքի մէկ կարեւոր մասը — արիւն յարենէ իմմէ եւ ոսկերք ոսկերաց իմոց:— Ունենար ազգային գիծ և բովանդակութիւն լծուելու համար ցեղի որակական եւ քանակական աճումին հայրենիքէն ներս եւ դուրս: Հայահաւաքումը նկատէր իրական եւ կարեւոր ազդակներէն մէկը հայրենիքի բարձրացման համար:

Սակայն դէպքերու բերումով, հայրենիքը չէ այն, ինչ որ կը բաղձայինք եւ պէտք էր որ ըլլար: Վերոգրեալ առաքինութիւններէն եւ մտահոգութիւններէն շատ քիչերը ունին եւ շատ քիչերով կը հետաքրքրուին: Ընդհակառակն կ'աշխատին գաղութները պառակտել, կազմալուծել հանր. կեանքը եւ ձգտիլ որ հայրենիքի եւ տարագիր բազմութեանց միջեւ եղած մտաւոր — մշակութային կապերը խզուին, այլապէս գաղութները պիտի չվերածուէին ձիարձակարաններու եւ ամէն մարդ ազատ պիտի չզգար ինքզինքը իր ձին վազցնելու, այս ձեւով կը խընայուէին բոլոր այն խայտառակութիւնները որոնց ականատես վկաներն ենք: Ի՜նչ խայտառակութիւններ կատարուեցան եւ տակաւին պիտի կատարուին յանուն քանի մը հազար հոգի ներգաղթին: Հետզհետէ օտարը տիրական կը դառնայ մեր ներքին կեանքին եւ գործերուն մէջ եւ հաւանաբար, շատ չանցած օտարը տիրաբար պիտի նստի մեր ազգային եւ հանրային հաստատութեանց մէջ: Այս իրողութեանց հանդէպ, իրաւունք չունինք հարցնելու.

— Հայ ազգ գոյութիւն ունի՞, հայ երիտասարդութիւն կա՞յ թէ չկայ:

Անշուշտ մեր խօսքը կը վերաբերի գիտակից, հայրենասէր եւ ցեղին ապագայ յարատեւութեան նախանձախնդիր երիտասարդութեան: Այն երիտասարդութեան որ պատերազմ տեսաւ, գիւղերու եւ քաղաքներու մոխրանալը տեսաւ, ապրեցաւ 1915ի հայկական սարսափները, զինեց իր ցեղակիցներու եւ հարազատներու խողխողումը, չափեց անապատները եւ այսօր տարագիր կ'ապրի երկրէ երկիր:

Մեր յիշատակելի նախնիքը, անլուր մարտիրոսութեամբ, իյնալով, վիրաւորուելով, արիւնելով, և բազմապիսի դժուարութեանց եւ զրկանքի գնով, Հայոց ազգայնութեան կայծը, երբեմն թաքուն իրենց սրտերուն խորը, երբեմն յայտնի եւ համարձակ, բերին հասցուցին մինչեւ 20րդ դար: Այս սերունդը որ բնական ժառանգորդը պիտի հանդիսանար մեր նախնեաց ազատագրական սերունդին, Վարդաններու, Վահաններու, Իսրայէլ-Օրիներու, Դաւիթ – Բէկերու, Աշտարակեցիներու, Ալիշաններու, Աբովեաններու, Րաֆֆիներու, Խրիմեաններու, Վարժապետեաններու եւ բոլոր յայտնի ու անյայտ հերոսներու փաղանգին, ճիգ մը պիտի չփորձէ՞ թօթափելու անտարբերութեան եւ թմրութեան երկարամեայ թմբիրը, պիտի չարթնա՞յ ինքն իր մէջ կազմակերպուելու եւ տէր կանգնելու իր հօրենական ժառանգութեան, հայ ազգայնութիւնը փոխանցելու իրմէ յետոյ եկող սերունդին:

Այդ բանը կարելի է մէկ ուժեղ եւ ընդհանուր կազմակերպութեամբ: Անունը կայ — ցեղակրօն,— ընդհ. նպատակը կայ – վերադարձ դէպի ցեղային ակունքը: Կը մնայ թօթափել անտարբերութիւնը, ունենալ քիչ մը հաւատք եւ խանդավառութիւն, բաւական է որ Վարուժանի խօսքերով.—

Կանգնին այրեր ու մայրեր
Ծերը կանգնի, կանգնի տղան,
Եւ ամէն ոք ազգին սիրով լոկ արբշիռ
Ազգին ոգւով հաղորդուած
Այնպէս վառի, ապստամբի, բորբոքի
Որ Թորգոմայ տունն զգայ
Թէ իր օճախը մարած
Այսօր հրաբուխ է դարձեր:

Օտարութեան յորձանքին մէջ, ունինք մէկ թանկագին ապաւէն,— վերադարձ դէպի անցեալը: Հին ու բարի ժամանակները: Քրքրել մեր դարաւոր պատմութեան փառայեղ էջերը: Պրպտել անոր հնադարեան ակունքները եւ լոյս աշխարհ բերել ցեղային յատկանիշները ու առանձնայատկութիւնները: Հերոսական դէմքերն ու դէպքերը: Այլ խօսքով խանդաղատանք եւ հեթանոսական պաշտամունք մեր ցեղի առաքինութիւններուն, առնականութեան եւ քաջութեան, կարենալ ստեղծելու համար Արմէն տիպարը — Գեր – ցեղը, Գեր – Հայը:

Տ. ԹԱԴՈՑԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԴԵԿՏ. 31Ի ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

»»». «««

ԽՄԲ.— Մարսէյլի մեր թղթակցէն ստացած ենք ընդարձակ թղթակցութիւն մը, Պալաքեան եպիսկ.ի սարքած հանրաքուէի մասին, որ տեղի ունեցած է յանուն ազգ. վարչութեան:

Առաջնորդը խօսած է ամբողջ երկու ժամ, լուսաբանելով իրեն դէմ հակառակորդ խմբակի մը յարուցած բոլոր հարցերը եւ իր վեց տարուան գործունէութիւնը:

Ժամանակի ընթացքին պարբերաբար գրուած ըլլալով այդ հարցերու մասին, կը հրատարակենք միայն միթինկին շարժառիթները եւ եզրակացութիւնը, իբրեւ նիւթ խոշոր գաղութի մը կեանքէն. իսկ վերջնական եզրակացութիւնը կը մնայ երեսփ. ժողովին:

Վեց տարիներ անդադար, Մարսէյլի ծանօթ խմբակը, մեր գաղութը դարձուցած էր կատարեալ ձիաձակարանի մը: Եթէ կ'ուզէք քաոս մը բառին ամենալայն իմաստով: Ունենալով իրենց ձեռքին տակ թերթուկ մը, եւ տպարան մը՝ թուղթիկներու ճարտարարուեստին համար:

Եւ այսպէս, օգտուելով ազգ. իշխանութեանց արհամարհանքէն եւ տեղին է ըսել նաեւ «Յառաջ»ի համբերատար լռութենէն, հրապարակը լեցուցին չարամիտ տարաձայնութիւններով, սուտ եւ սխալ զրոյցներով, պահանջելով որ, հրաժարի եպիսկոպոսը եւ անոր հետ միասին ազգային իշխանութիւնը:

Եւ որպէսզի դրական արդիւնքի մը յանգի իրենց այս պահանջը, դեկտեմբեր 8ին, ուրբաթ օր, առաջնորդարան կը դրկեն իրենց ներկայացուցիչը, գաղութիս հանրածանօթ ծերունին, Պ. Սահաթճեանը, անոր բերնով պահանջելով թէ «ժողովուրդը» զիրենք չուզեր եւ հանրագրութիւն մը կը պատրաստուի իրենց դէմ: Եւ աւելին,— եթէ երբեք տեղի չտան, «խռովութիւններ հաւանական են եւ եպիսկոպոսին կեանքը վտանգի տակ է»:

Այս կացութեան առջեւ, ազգ. իշխանութիւնն եւ Առաջնորդը, պէտք տեսան վեց տարուան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, դուրս ելլել իրենց կրաւորական դիրքէն, եւ ճշդել թէ, որքա՞ն իրաւունք ունին այս մարդիկ ժողովուրդին անունով խօսելու:

Ի զուր սպասելէն վերջ, տեսնելով որ ծանօթ խմբակը հակառակ իրենց սպառնալիքին, ազգ. իշխանութեան եւ առաջնորդին հրաժարականը պահանջող ոչ հանրագրութիւն, եւ ոչ ալ միթինկ պատրաստելու հետամուտ են, եւ նոյն ատեն, ժողովրդեան անունով խօսելու իրենց կասկածելի իրաւունքը, լուրջ ստուգումի մը ենթարկելու համար, Պալաքեան եպ. յանուն Ազգ. Վարչութեան, դեկտ. 31ին, կիրակի առաւօտ կազմակերպած էր հանրաքուէ մը, մեծ թատրոնի մը մէջ:

Բայց չարաչուք խմբակը հոս եւս իր երկիցս չարաչուք հասակը կը ցցէ: Կը դիմեն թատրոնի տնօրէնութեան, առարկելով թէ «եթէ երբեք այս սրահը տրամադրես եպիսկոպոսին, արիւնհեղութիւն պիտի պատահի»: Եւ չեն մոռնար յիշեցնել տնօրէնին, թէ «նոյն այս պատճառներով, Ամերիկայի մէջ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (34)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Իրերու այս վիճակին մէջ, Պայազիտի ճակատը կազմող չէթէները ոչինչ կրցած էին ընել ռուսական յարձակման դէմ: Այս չէթէներուն անդամները եւս, որոնք Քիւրտեր էին, իրենց ընտանիքներով մտահոգ ու ամբողջովին ցրուած էին:

Գալով Վանի շրջանին, այս տեղի չէթէները եւս իրարմէ բոլորովին տարբեր անձերէ բաղկացած էին: Հոն նախ, աշիրէթական անկախ լիվայութիւն մը հաստատուած ու հրամանատարութիւնն ալ յանձնուած էր Ապտիւլ Գատիր պէյի: Բայց, Ապտիւլ Գատիր պէյ չէր յաջողած իրարու քով բերել այն բազմաթիւ աշիրէթները, որոնք իրարու հակառակ էին ու արիւնոտ բախումներ կ'ունենային իրարու հետ: Այս աշիրէթներուն միջեւ եթէ ամենափոքր բախում մը տեղի ունենար, պատճառ պիտի ըլլար որ Վանի մէջ, մեծ դէպք մը ծագէր: Վանի կուսակալութիւնը այս մասին կրկնակի անդամներ գրած էր առ որ անկ էր, բայց ոչ ոք ուշադրութիւն դարձուցած էր:

Ասկէ զատ, այս աշիրէթներու գիւղերուն մեծ մասը սահմանին վրայ կը գտնուէին: Սըմկօն եւ Պարսկաստանի աշիրէթները որոնք իրենց թշնամիներն էին կրնային ամէն րոպէ յարձակիլ: Կասկած չկար որ, նման պարագայի մը, Քիւրտերը, անմիջապէս պիտի ցրուէին առանց որ եւ է մէկէն հրամանի սպասելու:

Խօմէր Նաճի պէյ, որ Վան կը գտնուէր, կացութիւնը տեղեկացուցած էր Կարին, եւ Գ. զօրաբանակի հրամանատար Իզզէթ փաշայէն խնդրած էր աշիրէթները փոխադրել աւելի յարմար շրջաններ, որպէսզի Քիւրտիստանի կեդրոնը անբաղձալի դէպքերու ծնունդ չտրուին: Ի վերջոյ հասկցուած էր որ կարելի պիտի չըլլար որ եւ է օգուտ քաղել այս անկախ աշիրէթներէն թէեւ, պատերազմի սկիզբը, Վանի շրջանին մէջ գտնուող չէթէները Ռուսիա մտած ու յաջողած էին բաւական նեղել ռուս բանակը:

Բաղդատմամբ Կարնոյ ճակատին, բոլորովին ուրիշ պատկեր կը ներկայացնէր Րիզա պէյի ճակատը: Որովհետեւ, այդ մասը ռուսական յարձակման ենթարկուած չէր պատերազմի սկիզբը: Այդ պատճառաւ, Րիզա պէյ յաջողած էր ուզածին պէս գործածել իր կազմած չէթէական ուժերը: Սեւ Ծովու դէպքերուն իբրեւ հետեւանք՝ պատերազմի մասնակցեր էինք, ու այս մասին Տրապիզոնի կուսակալութիւն ղրկուած հեռագիրը հազիւ ստացած՝ որոշուած էր չէթէները անմիջապէս սահման ղրկել եւ ռուսական հողը մտնել: Չէթէներու յարձակումը պիտի սկսէր երկու կէտէ: Այն չէթէն որ կը գտնուէր Մուհսին պէյի հրամանատարութեան տակ, ծովափէն պիտի յառաջանար, իսկ Քէմալ պէյի չէթէն՝ Արեւելքէն՝ Սուլթան Սէլիմ լեռը անցնելով պիտի մտնէր ռուսական հողը:

Ուրեմն, այլեւս եկած էր այն օրը, որուն ամիսներէ ի վեր կը սպասէին «Թէշքիլաթը Մախսուսէ»ի անդամները: Չէթէի անդամները անօրինակօրէն ուրախ էին: Ամէն ոք կ'ուզէր ժամ առաջ գործի անցնիլ, յաջողութիւն մը ցոյց տալ: Ամէն ինչ կարելի չափով պատրաստուած էր: Որովհետեւ երկրին մէջ ճամբաներ չկային, ու ժողովուրդը ձիու եւ կառքի մասին գաղափար չունէր, ռազմանիւթի եւ սննդեղէնի փոխադրութեանց համար մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած էին: Հարկ եղածը իրենց կռնակներով պիտի փոխադրէին գիւղերէն եկող լազ կիները: Արդէն այն օրէն ի վեր որ «Թէշքիլաթը Մախսուսէ» գործի սկսած էր, նաւակներով ամէն տեսակ ապրանքներ կուգային ու Լազ կիները իրենց կռնակներով զանոնք կը փոխադրէին որոշեալ վայրեր: Այս կիները մեծ զոհողութիւն եւ կարողութիւն ցոյց կուտային՝ իրենց կռնակն առնելով սնտուկներն ու բեռները ամենաբարձր կատարներն իսկ հանելով:

Որոշուած օրը, չէթէները դէպի սահման ճամբայ ինկան: Վերջին հրահանգները տրուած էին ղեկավարներուն ու չէթէ զինուորներուն: Անհրաժեշտ կարգադրութիւնները եղած էին՝ զանազան զէնքերու փամփուշտներ հայթայթելու մասին, ու բոլոր անդամները զինուած էին: Անշուշտ, անոնց հագուստ – կապուստը միօրինակ չէր: Սկսած անոնց գլուխներուն ֆէսերէն, գալփաքներէն եւ Լազերու յատուկ գլխանոցներէն, մինչեւ իրենց տոնամաները, տրեխներն ու մոյկերը՝ անոնք բոլորն ալ իրարմէ կը զանազանուէին:

Մուհսին պէյի չէթէն, ծովեզերքը քերելով, Խոփէ հասած, եւ, ատեն մը հոն հանգիստ առնելէ վերջ, սկսած էր դէպի սահման յառաջանալ: Այնպէս մը կը շարժէին, որ, առտու մը, ցայգալոյսին հետ, սահմանէն ներս պիտի մտնէին: Որով, ճամբուն վերջին մասը գիշերը պիտի քալէին, եւ, որովհետեւ կ'ենթադրուէր թէ Ռուսերը լրտեսներ կը ծառայեցնեն, յաջորդ առաւօտ կանուխ սահմանին վրայ պիտի ըլլային՝ առանց նշմարուելու անոնցմէ: Ձեռք առնուած ապահովութեան միջոցներու շնորհիւ, կը յուսացուէր որ Ռուսերը դիւրաւ պիտի չկարենան լուր ստանալ չէթէներու շարժումներու մասին:

Վերջին գիշերը, երբ Մուհսին պէյ սահմանին կը մօտենար, դէպի ծովեզր իջնող բլուրներէն մէկուն վրայ տեսած էր լապտեր մը, որ ընդհատ ընդհատ կը վառէր ու կը մարէր: Չէր կարելի խորհիլ թէ կէս գիշերէն յետոյ հոդ գիւղացի մը կը թափառի ու ձեռքը լապտեր մը ունի: Որով, լապտերով նշան կը տրուէր թշնամիին: Ու այդ բանը ընողը լրտես մըն էր:

Չէթէի վարիչները գիտէին որ այդ կողմերը ոչ ոք կար իրենցմէ, ու անմիջապէս համոզում գոյացուցած էին թէ լապտերին վայրը կայ ռուս լրտես մը որ լուր կուտար միւս կողմին, եւ զայն ձերբակալելու համար, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած էին: Քանի մը հոգի, զանազան կէտերէ, բլուրը մագլցեցան՝ այդ անձը շրջապատելու եւ, մեռեալ կամ ողջ, ձերբակալելու համար:

Լրտեսը ձերբակալելու համար նըշանակուած մարդիկը հեռացեր էին չէթէէն, ու, տասնըհինգ վայրկեան չանցած, լեռան բարձունքէն աղաղակ մը փրթած էր: Ձայնը ոչ թէ այր մարդու մը, այլ՝ տղու մը ձայնին կը նմանէր: Իրապէս, ատեն մը վերջ, տեսնուած էր չէթէի մարդիկը՝ 15—16 տարեկան տղեկ մը թեւերէն ուժգնօրէն բռնած՝ քաշքշելով կը բերէին: Լեռան գլուխը, այս տղեկէն զատ ոչ ոքի հանդիպած էին: Նշան ընողն ալ ան էր:

(Շար.)

դաշունահար եղաւ բարձրաստիճան եկեղեցական մը»:

Սրահին տնօրէնութիւնը տեղի կուտայ, եւ կը վերադարձնէ կանխավճարը: Բայց վերջին պահուն, առաջնորդարանն ու ազգ. վարչութիւնը երեք Փրանսացի վաճառականներ երաշխաւոր տալով, կը յաջողին սրահը իրենց տրամադրութեան տակ առնել:

Խուռներամ բազմութիւն մը փութացած էր ներկայ ըլլալ, ինչպէս հեռագրած էի «Յառաջ»ին:

Կարգապահութիւնը կատարեալ էր: Ոչ մէկ շշուկ, ոչ մէկ ընդմիջում: Ամբողջ հարցը կը վերաբերէր ամբողջ գաղութի մը կեանքին: Պալաքեան եպիսկ. երկու ժամ անընդհատ իր վեց տարիներու պաշտօնավարութեան զեկուցումը ըրաւ իր բացասական եւ դրական կողմերով: Մերկացուց ծանօթ խմբակին բոլոր դաւադրութիւնները:

Յետ զեկուցման, կարգ մը հարցումներու որոնք նիւթ դարձան սոյն բանախօսութեան, եպիսկոպոսը դրաւոր պատասխանեց, որոնց ամփոփումը վարը պիտի տամ:

Պիտի խնդրէի «Յառաջ»էն, որ ըստ իր բարի սովորութեան, չգործածէր իր անողոք մկրատը:

Եպիսկոպոսին երկու ժամ տեւող զեկուցումէն վերջ, երկու բանաձեւ խմբագրուած էին: Թէ՝

1.— Ամէն անոնք, որ անբաւարար գտան իմ ըրած բարոյական եւ նիւթական համարատուութիւնս, դժգոհ են պաշտօնավարութենէս, եւ չարունակութիւնը այլ եւս վնասակար կը տեսնեն, եւ անմիջական հրաժարականս կը պահանջեն, թող հաճին ոտքի ելլել:

Ոչ ոք ոտքի վրայ է: Կրկին կը կարդացուի բանաձեւը: Դարձեալ նոյն արդիւնքը:

2.— Ամէն անոնք որ, գոհ մնացին, բարոյական եւ նիւթական համարատուութենէս, եւ կը գնահատեն վեց տարուան պաշտօնավարութիւնս, եւ վստահութիւն կ'ուզեն յայտնել ինծի, խապաւ մերժելով հրաժարականս եւ կը խոստանան բարոյապէս եւ նիւթապէս թեւ թիկունք հանդիսանալ ինծի, թող հաճին ոտքի ելլել:

Եւ այս անգամ ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի վրայ է: Ուրախութեան եւ վստահութեան բացագանչութիւններ եւ ծափեր:

Այս առթիւ կը խօսի նաեւ Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան, յախուռն արտայայտութեամբ օրէնքէ դուրս հռչակելով «քլիք»ը:

Եւ որովհետեւ այս արտայայտութիւնները ոչինչ կ'արժէին, առանց նիւթական զոհաբերութեան, կը սկսին ինքնակամ նուէրներ, Առաջնորդարանի ծախքերու եւ պարտքին համար: Զափազանցութիւն չըլլար ըսել թէ հազիւ քառորդ ժամուան մէջ, գոյացաւ պատկառելի գումար մը, 3500 Փր.: Եւ մուտքին հետ միասին 4900 Փր.:

Ժողովուրդը բացագանչութիւններ կ'ընէր, պահանջելով որ, Փրատոյի եկեղեցին վերադառնայ իր իսկական տիրոջը, հայ ժողովուրդին: Եւ այս խնդրին համար ալ հանրագրութիւն մը պիտի պատրաստուի:

Հիմա Առաջնորդն ու ազգ. իշխանութիւնը, բարոյական եւ նիւթական ծանր պարտականութեան մը տակ մտան: Պէտք է արժեցնել ժողովուրդին այս բացարձակ վստահութիւնը:

Ապահովաբար այս հանրաքուէն եւ ընտրուելիք երեսփոխանական ժողովէն վերջ, Մարսիլիոյ հայութեան համար պիտի բացուի նոր շրջան մը: Նոր անկիւնադարձ մը: Լծուելու գործին, եւ մեղմելու եւ դարմանելու համար բազմապիսի վէրքեր, որոնք յառաջ եկան չնորհիւ աղտոտ պայքարներուն, այս վեց տարիքներու ընթացքին:

Թուրքիկի խնդիրը.— Վերջին տարիներս, «Հայ Սիրտ»ի խմբակը տեսնելով որ առաջնորդին դէմ ուղղուած պայքարը ապարդիւն անցաւ, ուզեցին իրենց նպատակին հասնիլ, կասկածի տակ դնելով եպիսկոպոսին բարոյականը:

Բախտը այս անգամ եւս օգնեց իրենց: Պալաքեան եպիսկ.ի մէկ նամակը չարափոխելով լեցուցին հրապարակը նոր վիլլուկով մը:

Պատկերազարդ այդ խեղկատակութեան գլխաւոր հեղինակը ա՛ւ — լո՞րդ է ըսել թէ նոյն ինքն է դարձեալ:

Իրենց տպարանին մէջ չարուած, ծրի եւ այլ տեղ տպուած:

Դատ մը կայ մէջտեղ: Արդար կամ ոչ արդար: Ենթակաները կրնան իրենք զիրենք պաշտպանել եւ փաստաբանի պէտք չունին:

Որպէսզի ժողովուրդը հանդարտի, Պալաքեան եպիսկ. բանաւոր թէ գրաւոր պաշտօնական ձեւով կը հրաւիրէ, որ Գ. Պատուհասեանը, միասին առնելով բոլոր փաստերը, եւ մանաւանդ այդ Թուրքիկին մէջ հրատարակուած նամակին ԻՍԿԱԿԱՆը, ներկայանայ յունուար 11ին առաջնորդարան, պաշտօնապէս գումարուելիք խառն նիստին: Ժողովուրդէն ալ հինգ հոգի հրաւիրուած են:

Եթէ չկարենան հաստատել եպիսկոպոսին մեղսակցութիւնը, իրենց բոլոր փաստերով, խնդիրը պիտի ուղարկուի պետական դատարան, որպէսզի կրեն արդիւնքը, իրենց անոբակելի արարքներուն:

Հ. ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՀԱՅՐԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

00000

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ).— Վասպուրականի Հայրենակ. Միութիւնը կազմակերպած էր յարգանքի երեկոյթ մը Խրիմեան Հայրիկի մահուան 25ամեակի առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յունուար 6ին շաբաթ երեկոյ «Պրէպան Մարսէյէի» ընդարձակ սրահին մէջ:

Բեմին վրայ զետեղուած էր Հայրիկի կենդանագիրը ապակիէ մեծ շրջանակի մը մէջ առնուած ու զարդարուած թարմ կանաչութիւններով:

Ժամանակէն առաջ ընտրեալ հասարակութիւն մը լեցուցեր էր սրահը եւ լուռ ու կարգապահ կը սպասէր բացումին: Կը նախագահէր առաջնորդ Պալաքեան եպիսկ.: Վասպուրականցի վաստակաւոր ուսուցիչ Պ. Ցաբութիւն Շալճեան բացման երկու խօսքով բացատրեց թէ «Հայրիկը՝ բեր սուրբ պէտք էր ունենար առանձին տօնի օր մը, պաշտօնապէս արձանագրուած ազգային օրացոյցի մէջ: Եթէ ցարդ չէ ունեցած մենք հաւատացած ենք որ երջանիկ օր մը անպայման պիտի ունենայ իր մեծ տօնը, որ պիտի տօնուի համայն հայութեան կողմէ: Մինչ այդ Վասպուրականի Հայրենակ. Միութիւնը Հայրիկի մահուան 25ամեակի առթիւ, ձեզ հետ միասին կ'ուզէ անոր յիշատակը յարգել մէկ վայրկեան յոտնկայս»:

Ներկաները մէկ մարդու պէս ոտքի կեցան, երկիւղած, «Բամ Փորոտա — ն»ի ամբողջ տեւողութեան որ նուագեց Զ.Ո.Մ.ի վահագնեան նուագախումբը: Առաջին խօսողն եղաւ Աղդին Մարտիրոսեան որ երեք քառորդ ժամ մանրամասնօրէն ներկայացուց Հայրիկի կեանքն ու գործը եւ վերջացուց ըսելով, «Այսօր չունինք Վասպուրականի ծաղիկները եւ սա՛ւ չունինք նաեւ անոր դերեզմանը որ զարդարենք այդ բուրումնաւէտ ծաղիկներով, սակայն ունինք յարգանքի խօսք մեր սրտին խորը»:

Բեմ հրաւիրուեցաւ, երկրորդ բանախօսը, Տօքթ. Պարոնիկեան, որ ժողովուրդին մէջ կանգնելով ըսաւ թէ կը յարգէ Հայրիկի յիշատակը եւ կ'ուզէր խօսիլ, սակայն որոշ պատճառով մը չպիտի կրնայ:

Բողոքական ժողովուրդի կողմէ խօսեցաւ պատուելի Ղազարոսեան, որ շեշտեց.

— Անիկա Հայրիկ կը կոչուի, ան կը պատկանի համայն հայ ազգին, ան ոչ թէ միայն բարի կրօնական մըն էր այլ եւ կռուող մը անարդարութեան դէմ: Անոր նկարագիրը կարծես կազմուած էր հաւատքի վրայ, որով իր ամբողջ ոյժը տրամադրած էր ազգին ազատագրութեան համար: Հայրիկը գիտէր նաեւ ուսման եւ կրթութեան անհրաժեշտութիւնը ու ոչինչէն մեծ գործեր կ'արտադրէր: Ան որ զօրաւոր հաւատք ունի, ու ան որ կը միացնէ ազգին կրթութեան եւ բարօրութեան համար աշխատելու տենչը, չի մեռնիր այլ կ'ապրի յաւիտեան: Այդպէս է Խրիմեան Հայրիկը: Խաղաղութեամբ վարելու համար հայ ժողովուրդի ներկայ անորոշ ու անբնական կեանքը, պէտք է ունենալ Հայրիկի կամքը, աշխատասիրութիւնը, հայրենասիրութիւնը եւ մանաւանդ հաւատքը»:

Կարմիր Խաչի կողմէ խօսեցաւ Տիկին Ն. Բիպիրթճեան:

— «Հայ ազգը շատ ունեցաւ արժէքաւոր եկեղեցականներ, ինչպէս Վարժապետեան, Օրմանեան, Եղիշէ Դուրեան, Խորէն Նարպէյ եւ դեռ ուրիշներ, որոնք ազգին փառքն ու պարծանքը եղան, սակայն ոչ մէկը «Հայրիկ» մակդիրը ստացաւ: Խորաթափանց միտք էր Խրիմեան որ ապրեցաւ ծայր աստիճան համեստութեամբ: Մասիսի պէս հսկայ եւ անհաս էր Հայոց Հայրիկը»:

Եւ ապա դառնալով Հայրիկի կենդանագրին շարունակեց.

— «Սքանչելի Հայրիկ, երանի քեզի որ գոնէ պատանք ու գերեզման ունեցար, երանի որ չտեսար հայորդիներու սպանդանոց երթալը եւ չլսեցիր անոնց աղիողորմ ճիչերը, այո՛, երանի քեզի որ չտեսար քու այդքան սիրած Վասպուրական աշխարհի եւ Վարագայ վանքի աւերումը: Բայց ափսո՛ս որ դուն չտեսար նաեւ Վասպուրականի հերոսամարտը որ ոսկեզօծ տառերով պիտի արձանագրուի Հայոց պատմութեան մէջ: Անմահ Հայրիկ, այսօր քու չունեցած կը թեւածէ մեր չուրջը եւ մենք երկիւղածօրէն կը խոնարհինք քու առջեւ»:

Ազգային Վարչութեան իբր ներկայացուցիչ խօսեցաւ Պ. Տիգրան Փիրանեան.

— «Ինծմէ առաջ խօսող յարգելի բանախօսները գիս աղքատացուցին, սակայն բարեբախտաբար հոս է Հայրիկի կենդանագիրը եւ ի տես անոր ամէնէն տկար բեմբասացներն անգամ կրնան ժամերով խօսիլ: Հայոց վիշտերու երգիչը գաւառէն կ'ընտրուի իբր պատրիարք եւ առաջին անգամ ինքն է որ, գաւառի Հայոց հարստահարութիւնները, փաստերով եւ տեղեկագիրներով կը պարզէ Պոլսոյ ազգ. ժողովին մէջ եւ հայկական հարցը կը պաշտօնականացնէ: Սակայն Հայրիկը, հազիւ չորս տարի կը պաշտօնավարէ ու չկարենալով պատրիարքարանին նեղ պատերուն մէջ սահմանափակուիլ, կուտայ իր հրաժարականը որ իր ամբողջութեամբ բողոք մըն էր: Սեւ հողին մէջ պէտք չէր թաղուէր Խրիմեան Հայրիկը, այլ պէտք էր ապակիէ շիրիմի մէջ առնել եւ ցուցադրել սերունդէ սերունդ, որպէսզի խումբ խումբ ուխտի երթան եւ անոր դէմքէն ստանան հայրենասիրութեան բարձրութիւնը»:

Այս բանախօսութիւնները կը հաւտեմուէին մեներգներով, արտասանութիւններով եւ նուագով, անշուշտ մինչ օրուան տօնին պատշաճ:

Ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէր նաեւ նախագահ Պալաքեան եպիսկ.ի ճառին, որ ամէնէն վերջը ձգուած էր. սակայն երբ Հայ Արեւները սկսան հոնդարական պարերը, առաջնորդը մեկնեցաւ կէս ճեղուած:

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Սեբաստիոյ վիճակ

00000

«Սոն Փոստա»ի կը գրեն Սեբաստիայէն.—

Սեբաստիան Միջին Անատոլուի հին ու անուանի կուսակալութիւններէն մէկն է: Հակառակ ատոր, մինչեւ այժմ երեւէ ձգուած ու ամէն տեսակ վերաշինութենէ եւ քաղաքակրթական միջոցներէ զուրկ մնացած էր: Հանրապետական կառավարութեան հոգատարութիւնը Սեբաստիան երկաթուղիով օժտեց:

Այս հսկայ գործը երախտագիտութեամբ եւ հրճուանքով դիմաւորեց մեր հասարակութիւնը: Մնացեալ գործերը կախում ունին քաղաքապետութենէն: Մեր քաղաքապետութենէն կը սպասենք այդ գործերը: Բայց դեռ ոչ մէկ չարժում կը տեսնենք իր քով: Կուսակալութեան կեդրոնի մէջ առողջապահական տուն չկայ, ճամբայ չկայ, բաւարար ու մաքուր ջուր չկայ, ուտելիք խմելիքին նայող չկայ:

Շինութեանց առնի գիտութիւն եւ յատակագիծ խնդրոյ առարկայ չեն: Որովհետեւ քաղաքապետութիւնը երկրաչափ չունի, իսկ փողոցները քար ու քանդ են եղած Աստծուն օրը քաղաք մտնող եղող հաղարաւոր կառքերէն: Ձմեռ՝ ցեխն, իսկ ամառը փոշին կարելի չէ անցնիլ: Ամէն մէկ տուն մէկ քանի կով ունի. անոնց աղտեղութիւնները տարի մը չարունակ դռներուն առջեւ կը կուտակուին եւ, երբ ամառ գայ, կամ ձմեռուան իբրեւ վառելիք՝ կը չորցնեն եւ կամ պատերը կը ծեփեն... Քաղաքը ճահճի ու մժեղի ամպերուն ներքեւ է: Առողջապահող պաշտօնեայ չկայ. հողէ խողովակներուն մէջէն կը հոսի կուռայ գետակին ջուրը որ վերը կը գործածուի ուրիշ բաներու: Բնակչութեան 90 առ հարիւրը այդ ջուրը կը գործածէ: Այն համոզումը կայ թէ վազող ջուր է եւ աղտոտութիւն չի բռներ: Փողոցի դռներուն աջ կամ ձախ կողմերը եւ կամ ճիշդ դէմը արտաքնոցներ կան՝ 4–5 տախտակէ շինուած, անոնցմէ վազածը վրան բաց կը հոսի դռներուն առջեւէն, կը թափի գետակը եւ կամ կը լճանայ փողոցներուն մէջ: Ասոնց ալ կարեւորութիւն ընծայող չկայ: Երբ հարցնէք, պատասխանը պատրաստ է,— «դրամ չկայ»:

«Ո՞ւր ես, Խղճա՛փ»

00000

«Վազքը» կը գրէ.—

Կ'ուզեմ կրկին անդրադառնալ անօթի տղոց խնդրին: Շատ խօսեցան, այս սիւնակներուն մէջ, անօթի տղոց մասին: Բայց վերքը դեռ եւս թարմ է: Խնդիրը հոն է, ուր որ էր:

Կան տղաքներ որոնք դասի պահուն անօթութենէ կ'ուշաթափուին: Մեր դպրոցներուն մէջ հազարաւոր տղաք կան, որոնք բոլորովին ժխտուած են եւ դպրոցի ճամբան կը բռնեն 24 ժամը հեղ մը խել չերտ մը հաց չնետած իրենց ստամոքսը: Ի՞նչ պիտի ըլլայ ասոնց վիճակը: Վաղը ի՞նչ պիտի ունենք այս քաղցած տղոցմէն:

Խղճմտանք երկու սննդակայան ունի: Այս հաստատութեանց պիտանէն կրնայ 600 անձ կերակրել եւ ո՞ւր կը սպառի այդ դրամը: Անշուշտ, պատասխանը պատրաստ է.

— Աղքատներուն, կարօտներուն...

Եթէ այդ աղքատները իրապէս կարօտ են ու բացարձակապէս չեն կրնար գործ մը տեսնել, իրենց տեղը անմիջապէս անկելանոցն է: Հարկ է հոն ղրկել ու պատսպարել զանոնք:

Բայց, կան տղաք որոնք դեռ գործի տարիքը չեն ոտնակոխած, եւ զրել կարդալէ զատ ոչինչ կրնան ընել: Անոնք ընկերութեան հոգածութեան կարօտներ, ամենակարօտներն են: Խղճմտանքի բոլոր օգնութիւններէն մեծագոյնը եւ օգտակարագոյնը պիտի ըլլայ այս իրապէս մեղքնալիք տղոց տրուելիք օգնութիւնը:

Ո՞ւր ես, Խղճմ՛փ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Արեւմուտքներու խումբ մը

»»» «««

ԿՐԸՆՈՊԼ 4 յունուար.— Տեղւոյս մէջ կազմուած է արեւուշներու միութիւն մը, Կարմիր Խաչի հովանաւորութեան տակ: Ցարդ բաւական մարզուած են տղաքը, կը մենեն հայկական զգացումներով: Վստահ ենք թէ քանի մը տարիէն պիտի դառնան պիտանի առաջնորդներ:

Վերջերս Օր. Ճերմակեանի նշանախօսութեան առթիւ, ներկայ էին 4–5 արեւուշներ, որոնք իրենց բոցավառ աչքերով եւ եռանդով խանդավառեցին ներկաները: Ըրին արտասանութիւններ երգեր եւ մեներգներ: Օր. Սալափանեան արտասանեց «Վրէժը», Թիւֆէնկճեան ու Սալափանեան պարեցին, փոքրիկն Թիթի իր պճլիկ խաղերով զուարճացուց ժողովուրդը: Այս առթիւ ողեւորուելով նուէրներ ըրին Աստանայի Հայր. միութիւնը՝ 10 Փր., Պ. Փօղոսեան 10, Ղազարոս Բապաքեան 5, Պ. Ճերմակեան 5, Սաղաթէլեան 5, Տէր եւ Տիկին Զարդարեան 10: Խորին շնորհակալութիւններ բոլորին:

Խմբապետուհի

Կ. Խաչի դպրոցը

— o —

ՎԻԷՆ, 2 յունուար (Յառաջ).— Ինչպէս ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, չորս տարի առաջ քանի մը ազգասէրներու ջանքերով հիմնուեցան մայրենի լեզուի դասեր, մեր մատաղ սերունդը փրկելու այլասերումէն: Այս ձեռնարկին ուժ տուաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէն, սիրայօժար տրամադրելով «Խաժակ» ակումբը ձրիաբար: Դասատուներն են Պ. Պ. Մկրեան եւ Հ. Ցակոբեան որոնք ազգ. միութեան անունով շարունակեցին առաջի տարին, իսկ երկրորդ տարին իբրեւ դասատու հրաւիրուեցաւ Պ. Ա. Գառօնէն, Լիոնէն: Նոյն տարուան մէջ վերակազմուեցաւ Տ.Հ. Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը որ ամէնէն առաջ ուշադրութիւնը դարձուց դպրոցին վրայ օգնելով թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս: Շնորհիւ դպրոցը յանձնուեցաւ իրեն եւ կը շարունակուի մինչեւ այսօր:

Դեկտ. 30ին կազմակերպած էր աշակերտի հանդէս մը մը գեղեցիկ տօնածառով: Հաւաքուած էր կոկիկ բազմութիւն մը: Կ. Խաչի գործօն անդամուհիներէն տիկ. Ա. Մալաքեան քանի մը խօսքով բացաւ հանդէսը եւ հրաւիրեց փոքրիկները որոնք երգեցին եւ արտասանեցին: Եղան մենախօսութիւններ եւ հայկական պարեր: Փոքրիկները ներկայացուցին երեք մանկական խաղեր: Հանդէսին մասնաւոր փայլ տուին օրիորդներ Փայլիկ Թէրզեան եւ Պերճուհի Մէքինեճեան: Գեղարուեստական բաժինէն վերջ աճուրդի դրուեցաւ տօնածառը որմէ գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Աճուրդը շահեցաւ Պ. Ս. Գալուստեանը 20 Փր. եւս նուիրելով: Ցետոյ բեմ եկաւ աւանդական «Կաղանդ Պապան» եւ զանազան ուտելիքներ ու խաղալիքներ բաժնեց բոլոր փոքրիկներուն: Ներկաները ցրուեցան ուրախութեամբ: Գովելի են Կ. Խաչի անդամուհիները որոնք եռանդով փարած են այսպիսի ազգօգուտ գործերու: Վիէնի մէջ ամէնէն սիրուած եւ բարգաւաճ միութիւնն է Կ. Խաչը:

Պ. Մանուկեան

ՄԱՄՈՒԼ

Թշնամին ներսն

0000

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 դեկտ.).

— «Վտանգուած է ազգային ինքնապաշտպանութեան մեր ներքին ճակատը: Ներսը, մեր սեփական տանը մէջ, մենք ոչ միայն հակառակորդներ ունենք, այլեւ թշնամիներ: Մեր ցեղի ոսոխը մեր կերպարանքն առած եկած է ներս եւ ներսէն, իբրեւ հարազատ եւ իբրեւ սրտցաւ Հայ, քայլ առ քայլ կը պեղէ, ու կը քանդէ մեր տան հիմերը:

Ու դժուար է պայքարիլ այս ոսոխին դէմ, որովհետեւ ան մեր կերպարանքն ունի, մեր լեզուն կը խօսի, Հա՛յ է թէ կոչենքով եւ թէ արիւնով:

Երէկ — բացառութիւններ էին անոնք, մինչ այսօր — բազմութիւններ:

Երէկ խորթ երեւոյթ էր այս մեր ցեղին համար, մինչ այսօր մտայնութիւն դարձած է այլ եւս:

Ուշով դիտեցէք այն հրնուանքը, որ ծայր տուած է այսօր թրքական ճակատին վրայ՝ Դաշնակցութեան դէմ ծաւալած թշնամութեանց առիթով:

Պահ մը կանգ առէք այն զարմանալի երպայրութեան վրայ, որ բոլշեւիկ Ռուսը ստեղծած է ամէնէն հակընդդէմ հայ ուժերու միջեւ՝ ընդդէմ Դաշնակցութեան:

Թշնամին ներս բերելով ու մեզ ներսէն քայքայելով՝ Թուրքը անանկատ մեր ճիգերը սպառել կուտայ մեր ներքին ճակատին վրայ, երբ այդ ճիգերը պէտք է սպառէին ի՛ր դէմ, մեր գոյութեան պայքարի արտաքին ճակատներուն վրայ:

Բիւրիցս մեզ դաւած Ռուսը, որ ամէն անգամ, երբ փշուր մը ապահովութիւն բերաւ մեզ՝ տարէն, այդ ապահովութեան փոխարէն, հեղեղներով արիւն քամեց մեր կողորդներէն, այսօր, մեր կերպարանքն առնելով, եկած ու բազմած է մեր կեանքի մէջ, ցեղային բովանդակ ոյժերը ներսէն խպառ քայքայելու եւ փճացնելու համար:

Ամէն անգամ երբ «Ա. Նիկոլ»ի պաշտօնական կը վերյիշենք՝ անյաղթահարելի սարսափ մը կը համակէ մեր բովանդակ էութիւնը: Ոչ այն պատճառով՝ որ այդ դաւը իր համակիր արձագանգը գտաւ նաեւ մեր մէջ: Մենք «Ա. Նիկոլ»ներ ունեցանք ոչ միայն դուրսը, այլեւ ներսը: Արտաքնապէս անոնք յուռ են այսօր, բայց ներքնապէս լծուած են ամէնէն դիւային աշխատութեանց՝ ներսէն մեզ ամէնէն մահացու հարուածը տալու համար:

«Ա. Նիկոլ»ի հարցին մէջ ձախողեցան ու լռեցին, բայց չդադրեցան գործելէ նո՛յն ուղղութեամբ ու նոյն ոգիով, նորակերպ «Նիկոլ»ներ յղանալու համար: Եւ այսպէս թէ դուրսը եւ թէ ներսը:

Առէք ազգային դրօշի պարագան: Նորք իմաստութեանց տիրացածն իսկ անկարող պիտի ըլլար երբեւէ խորհիլ, թէ Չեկան օր մը վեղար առած իր գլխուն, պիտի գայ եւ մտնէ հայ եկեղեցին՝ համաժողովրդական այս հինաւուրց հաստատութեան ներսէն Հայ Եռագոյնին դէմ մոլեգին պայքար բանալու եւ հայութիւնը մահացու կերպով պառակտելու համար: Սո՞ւտ կը խօսին Աղաբեկովները: Բայց, վերջապէս, ընդունինք, որ գէթ այս հարցին մէջ սուտ չէր խօսեր վըրկայեալ ճշմարտախօ՛սը, նոյն ինքն Ռուբէն Մանասեան (Իրաքի հոգեւոր անէծքը), երբ իր տանեին, մասնաւոր նամակով ու մտերմաբա՛ր, կը տեղեկագրէր մեզ (մեր քովն է այդ նամակը), թէ Արսէն եպիսկոպոս Ղըլտըրճեան կոչուած սրիկան ի նշանակ է, Չեկայի գործակալ, եւ իր այս հանգամանքով եպիսկոպոսացած եւ անցած Թեհրան, իբրեւ... կարողիկոսական պատուիրակ: (Այժմ այս տիպար սո՛ւրբը կը գլխաւորէ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը, որուն առջեւ կը կոչուինք... միշտ«պատկառ կենալ»):

Բացառութի՞ւն է Ղըլտըրճեանը: Ո՛չ, բացառութիւն չէ:

Վեղարակիրներու եւ անվեղարներու ամբողջ բազմութիւն մը, եւ օտարի ցուցմունքով, մեր տան հիմերը կը քանդէ, կը պառակտէ մեր ժողովուրդը, կը ջլատէ մեր ոյժերը, մեր բովանդակ ճիգերը սպառել կուտայ մեր ձեռքերով մե՛զ հարուածելու համար, երբ այդ ճիգերը — ցեղովին եւ ամբողջութեամբ — մենք պէտք է սպառէինք դուրսը, մեր գոյութեան ամէնէն անպաշտպան, ամէնէն փխրուն ճակատին վրայ, պէտք է սպառէինք ոչ թէ մեր, այլ թշնամիին դէմ:

Արթնցի՛ր, հայ ժողովուրդ, քանի դեռ ուշ չէ»:

Դաստիարակութիւն

00000

ՎԱԼԱՆՍ, 7 յունուար.— Կիրակի կէս օրէ յետոյ տեղի ունեցաւ Վալանսի Հ. Յ. Դաշնակցութեան հերթական դասախօսական ժողովը, Ֆրանսացի ընկերվարականներու սրահին մէջ: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Նախագահ ընկեր Թէպոյեան ժողովը բանալէ յետոյ խօսք տուաւ դասախօս ընկ. Գեղամ Սարոյեանին, որուն նիւթն էր «Ազատութեան Գաղափարը»: Ընկերը բացատրեց ազատութեան անհրաժեշտութիւնը եւ լուսաբանեց յարակից խնդիրները:

Դասախօսութենէն յետոյ տեղի ունեցան տաք վիճաբանութիւններ: Քաջալերական է մեր գաղութի երիտասարդութեան ոգեւորութիւնը: Ժողովը փակուեցաւ ընդհանուր խանդավառութեան տակ:

Տ. Տուրպալը

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ճշդում

0000

ՄԱՐՍԷՅԼ, 1 յունուար.— «Յառաջ»ի թիւերէն մէկուն մէջ Վիէնի ձեր թղթակիցը հանդէսի մը նկարագրութեան առթիւ ըրած է անճիշդ վերագրում մեր մասնաճիւղին մասին: Ըստ մեր ծրագիր կանոնագրի ուր որ կան 5էն 7 Զարաանճացի կարող են մասնաճիւղ մը կազմել: Այդ թիւը կը լրացնէ Վիէնի մասնաճիւղը եւ կը վայելէ Կեդր. վարչութեանս կատարեալ վստահութիւնը: Ինչ կը վերաբերի զանազան ձեռնարկներու մասնակցութեան, այն ներքին խնդիր մըն է որուն մասին ըրած ենք եւ պիտի ընենք համապատասխան կարգադրութիւններ: Կեդր. Վարչութիւնս կը յայտարարէ, որ ըստ մեր ժողովի որոշման մեր մասնաճիւղերը չեն կրնար մասնակցիլ որ եւ է տօնի եւ ձեռնարկի եթէ անոնք չեն կատարուիր տեղական ազգային մարմիններու նախաձեռնութեամբ: Միեւնոյն առթիւ տեղեկութիւն կը յայտարարենք որ մեր միութիւնը կը կոչուի Զարաանճացի Հայրենակցական Միութիւն ոչ թէ Վերաշինաց եւ այլ անուններով:

Հասցէ.— Կ. Ք. 31, Պուլըվար տիւ Նօռ Ռօզիէռ, Պօմոն, Մարսէյլ:

Կեդր. Վարչութիւն

«ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915 – 1924»

Այս գրքին երիտասարդ հեղինակը Պ. Լեւոն Տօնիկեան, հետեւեալ նամակը ստացած է Ս. Ահարոնեանէն.—

Ի սրտէ շնորհակալ եմ ձեր գրքոյկի համար. մաս մաս կարդացած էի «Յառաջ»ի մէջ: Անհնար է ընթեռնուլ ձեր մղձաւանջային յուշերը առանց խորունկ տառապանքի, սարսուռի, ու ցասումի:

«Քաղաքակիրթ» աշխարհը ներեց այն մարդակերպ ճիւաղին որ կոչւում է Թուրք:

Եղեռնի արիւնոտ մրրկի մէջ աչք բացած մեր սերունդները կարո՞ղ են մոռնալ միթէ, այդքան զարհուրանք ու արցունք...

Ձեր երկը մի ահեղ կրակ է, եւ մեր հայրենի հողի հեծկլտանքը:

Եւ թող այսպէս վառ ու բորբոք մընայ մեր ցեղի մեծ վէրքի կսկիծը, մինչեւ որ հասնի հատուցման ժամը:

Օրուան գիրքեր

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 Փր.:

2. ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2: Գին 10 Փրանք:

3. ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915 – 1924: Գրեց՝ Լեւոն Տօնիկեան: Գին 8 Փր.: Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութեան:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Հայերն ալ երեսփոխան պիտի ունենան

Լիբանանի սահմանադրական փոփոխութեանց հետեւանքով, հանրապետութեան նախագահ Պ. Շարլ Տէպպաս հրաժարելով, յաջորդ նշանակուեցաւ Հապիպ փաշա Սաատ: Առժամապէս կառավարութեան գործերը պիտի վարէ մարզպանին պատուիրակներէն Պ. Օպուառ, մինչեւ յունուար 28, երբ ընտրութիւնները վերջանան:

«Ազդակ»էն կ'իմանանք որ Հապիպ Սաատ փաշայի ընտրութիւնը մեծ ուրախութիւն պատճառած է «մանաւանդ հայկական շրջանակներու մէջ», իրբեւ բարեկամ:

⁂ Երեսփ. ընտրութիւնները պիտի սկսին յունուար 21ին: Եթէ համեմատականի մնայ, պիտի յետաձգուի 28ին: Ժողովը կը գումարուի ընտրութեան յաջորդ օրը, որմէ անմիջապէս վերջ նոր նախագահը կը գրաւէ իր աթոռը:

Երեսփ. ժողովը պիտի բաղկանայ 25 երեսփոխաններէ: 18ը ընտրովի եւ 7 նշանակովի: Ըստ պաշտօնական յայտարարութեանց, երեսփոխանները բաժնուած են հետեւեալ կերպով.— 5 Մարօնիներ, 4 իսլամ Շիի, 2 Յոյն օրթոտոքս, 1 Յոյն կաթոլիկ, 1 Տրիւզի, 1 Հայ եւ 1 փոքրամասնութիւն: Իսկ նշանակուած երեսփոխանները պիտի բաժնուին հետեւեալ կերպով.— 2 Մարոնի եւ մէկական Շիի, Սիւննի, Յոյն կաթոլիկ, Յոյն օրթոտոքս եւ Տրիւզի:

15000 ֆրանք Սուրիոյ ազգ. դպրոցներուն

Կը տեղեկանանք թէ Պ. Գ. Կիւլպէնկեան 15000 ֆրանք ղրկած է Սուրիոյ մարզպան Պ. տը Մարթէլին, յատկացնելու հայ վարժարաններուն: Այդ գումարէն մէկ երրորդը յատկացուած է հայ կաթողիկէ համայնքին եւ 5000 ֆրանքն ալ Հալէպ ղրկուած: «Ազդակ» կ'իմանայ թէ մնացած գումարը պիտի յատկացուի Լիբանանի ազգային վարժարաններուն: Այս կերպով մասամբ մեղմացած կ'ըլլայ դպրոցներու պիւտճէի տագնապը:

«Շատ արդարօրէն այդ գումարի մեծ մասը պէտք էր յատկացուէր Լիբանանի ազգային վարժարաններուն, որոնք զուրկ են բոլորովին հասութաբեր կալուածներէ եւ աղբիւրներէ»:

Ժանտատենդի ծանր դէպքեր Պէյրութի մէջ

Պէյրութի իտալական վարժարանի երեք Իտալացի ուսուցիչները, Հայր Անտրէ, Հայր Լուիճի եւ փրոֆէսէօր մը կը հիւանդանան: Միեւնոյն օր անկողին կ'իյնայ նաեւ տեղացի դռնապանը: Իսկոյն հարկ եղած բժշկական խնամքները կը մատակարարուին եւ յայտնի կ'ըլլայ որ չորս հիւանդներն ալ վարակուած են ժանտատենդէ, մանաւանդ որ պատուաստուած չէին:

Փրոֆէսէօրը՝ 35 տարեկան համալսարանական կարող դասախօսակ մըն էր եւ իր մահը սուգի մատնեց իտալական գաղութը:

Անոր մահէն երկու օր վերջ, կը մեռնի նաեւ հայր Անտրէ, 33 տարեկան, նմանապէս կարող ուսուցիչ մը:

Հազիւ երկու օր անցած, մահկանացուն կը կնքէ նաեւ Հայր Լուիճի, 30 տարեկան:

Տեղացի դռնապանը միայն կ'ազատի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 204 rue Garibaldi, chez Peronnet սրճարանի սրահը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան Կ. վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի, Պուլվառ Օտտօի եւ Սէն – Լուի Պատ. Միութեան անդամները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱԹՈԼՈՆՊԻ վիճակ ենթակոմիտէի ընկերները ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Պէճոնի ծանօթ հաւաքատեղին: Ստիպողական օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կը տօնէ Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ, ԱՆԿԷՆԻ, ԻՍԻԻ եւ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ

Գեղարուեստական բաժինը կազմուած է

ՄԻ ՄԻԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ներկայացում, պար, երգ, արտասանութիւն եւ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Փարիզ, **JEAN GOUJON***ի սրահին մէջ,*

8 rue Jean Goujon *(եկեղեցիին փողոցը)*

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է բոլոր փոքրերուն, մեծերը կը վճարեն միմիայն 2 ֆրանք ծախքերու մասնակցութեան համար

Տոմս կը բաժնուի նախընտրիք եւ պտուղ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ 5 – 4 – 3

Կազմակերպուած Վիէնի Հ. Յ. Դ. «ԱՊԱՌԱԺ» խումբի կողմէ

եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սէրֆլը Կաթոլիկ սրահին մէջ

Ղեկավարութեամբ Մարսէյլէն հրաւիրուած դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ

եւ տեղական ուժերու

Կը ներկայացուի **Մատուռը Ճրագներ**

եւ **Պաղտիկի նշանտուքը** (զաւեշտ)

ԳԻՆԵՐ՝ 5, 4 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

Գեղարուեստական ցերեկոյթ եւ տօնածառ

Փարիզի Հարաւային Շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ

Այս կիրակի ժամը 2.30ին, 150 Route D'Orléans ի (Bagneux) սրահին մէջ

100է աւելի երկսեռ աշակերտներ պիտի արտասանեն գեղեցիկ կտորներ, եւ պիտի երգեն կոմիտասէն զանազան ժողովրդական երգեր ղեկավարութեամբ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ:

Տեղի պիտի ունենայ թիթեռնիկի պարը:

Կը նուագէ Թառիստ Աբգար:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները՝ որոնք կ'ուզեն վայելել մանուկներու հայ ապրումները:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք մուտք:

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ թրամուէյը եւ իջնել Պանեէօ:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՊԱՆԵԷՕ–ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

4 փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէս գիշեր

MAISON VERONի սրահին մէջ, **150 Route d'Orléans, Bagneux**

Արտասանութիւն, երգ, հայկական եւ կովկասեան պարեր

Կը ներկայացուի՝ **«Ես մեռայ»** (զաւեշտ)

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Զարս. Հայր. Միութեանց կեդր. վարչութեան

Մասնակցութեամբ Զ. Հ. Միութեան Պօմօնի մ. ճիւղի եւ երիտ. միութեան

ՀԱՍՈՅԹԸ ԱՂԵՏԵԼՈՑ ՖՕՆՏԻՆ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Salons Mireille*ին մէջ,* 7 Cours Vieux Port

Երգ, մեներգ, զանազան անակնկալներ, ռուս. պար եւ քրքջալիք զաւեշտ մը

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ

Կը խօսի՝ Պ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական պարեր ղեկավարութեամբ Պ. Յովհաննէս Ղէմսիզեանի: *Թանկօի մրցում, մասնաւոր մրցանիշ: Հանդէսի միջոցին կը նուագէ* Չէօրէքճեան *նուագախումբը: Բոլոր հանդիսականները պիտի լուսանկարուին խմբովին:*

Հայրենակիցնե՛ր, այդ օրը բոլորդ ալ դիմեցէք դէպի Salons Mireille *եթէ կ'ուզէք վայելել հաճելի ժամանց մը: Ճոխ պիւֆէ:*

Մուտք՝ այրերու՝ 5 կիներու 3 ֆր.

Տոմսերը կը գտնուին Միութեանս բոլոր անդամներուն քով, Պ. Աբգար Նորոյեանի սրճարանը 57 rue Bernard du Bois *եւ հանդէսին օրը սրահին կիշէն:*

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ երիտ.

ԱՐԾԻՒ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն չքեղօրէն ձեւափոխուած ՍԱԼՕՆ ՍԷՆ ԺԱՔԻ մէջ

ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մը հանդիսականներուն հաճելի եւ խիստ զուարթ պահեր ապրելու պատեհութիւնը պիտի ընծայէ: Կովկասեան եւ ռուսական պարերուն կը մասնակցին Ռուս եւ Հայ հանրածանօթ արթիսթներ, ընտիր եւ միշտ փնտռուած, հանրածանօթ Orchestre Mathieu (Wander Jazz) պիտի նուագէ ամբողջ հանդէսի տեւողութեան (նոր ռէբէրթուառներով):

Ունինք ճոխ եւ մատչելի գիներով պիւֆէ, կէս գիշերին կ'ունենանք թէյ

Տոմսեր՝ կանանց 8 ֆրանք, այրերու 10, զոյգերու 15

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՈՒԼԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՐ ՀԻՄՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԹԷՅ-DANSANT *ԿՈՒՏԱՅ*

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3-7

*ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ*ի շքեղ եւ ընդարձակ սրահներուն մէջ:

13 Rue Pièrre Curie, Kr.– Bicètre, Մէթրօ՝ **Porte d'Italie**

Գեղարուեստական բաժին, օրքէսթր Սանտրոսեան եւ սիրուն անակնկալներ

ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի նախաձեռնութեամբ պատրաստուած Կաղանդի տօնածառը, որ սրահի չգոյութեան պատճառով յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ «ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ մէջ: (բիւ Սիզըռօն թիւ 6 Շավանէլի մօտ), դպրոցի աշակերտներու կողմէ խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ խաղեր:

Մէկ ժամ շարժանկարով՝ «ՇԱՌԼՕ»ի քրքջալիք ֆիլմերէն մին:

Նուէր կը տրուի բոլոր փոքրերուն անխտիր:

Մուտքը ազատ է:

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Ս. Էթիէնի մասնճ.ի վարչութիւն

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՀԱՄԵՐԳ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934ին

Փարիզի Գրական Ակումբ *վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին,* 131, rue Paul Berruel *(նախկին* rue Cambronne, 131) métro Vaugirard *տեղի կ'ունենայ՝*

Վահան *Թէքէեանի քառասնամեայ յոբելեանին առթիւ յարգանքի գրական երեկոյ: Օրակարգ՝ Ա. կենսագրական նօթեր, Բ. զեկոյց Հրաչ Զարդարեանէ՝ «Վահան Թէքէեան որպէս բանաստեղծ»: Գ. արտասանութիւններ Վ. Թէքէեանի բանաստեղծութիւններէն: Մուտքը ազատ է:*

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութիւնըս՝ սրտագին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Ա. դրամական.— Լոնտոնէն Պ. Պ. Ս. եւ Ա. Ճըրճըրեան եղբարք $ 10 ոսկի, Տէր Վարդան քահանայ Ժամկոչեան եւ Օրիորդ Ա. Պօյաճեան 100ական ֆրանք, Պ. Տէյիրմէնճեան, Ա. Բարսեղեան եւ Տէր եւ Տիկին Աւետիքեան 50ական ֆրանք, Իտալիայէն Տէր Եղիշէ քահանայ Պարսամեան 35 ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. Տէյիրմէնճեան 30 ֆրանք եւ Տիկին Ա. Յարութիւնեանի միջոցաւ 25 ֆրանք:

Բ. Նիւթեղէն.— Պ. Պ. Աղաբէկեան եղբարք 31ուկէս մէթր մանթօցու կերպաս, Պ. Պ. Զատըրճեան 70 գլխարկ, Ս. Գանտիլեան 60 բրդեղէն (ժաքէթ, պլուզ), Տիկիններ՝ Ա. Սարաֆեան 50 կտոր ժերսէ ներմակեղէն, Ա. Թօփալեան 30 հատ խաւլու անձեռոց, Ի. Ֆըրէնկեան 10 քիլօ շօքօլա, Տէր եւ Տիկին Քէլամեան 10 քիլօ հրուշակ (հէլվա), Տիկին Ազնաւուրեան 4 կտոր ժերսէ, 3 էշարբ, Պ. Պ. Տ. Գարակիւլեան տպածոյ, Յ. Գույումճեան եւ Քէհրիպարեան եւ Քիւրքճեան ժերսէ կտորներ:

(Կնիք)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱԼՆՈՋՈՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 119 **Ave. d'Italie** սրճարանին սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Զ. Ռ. *միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը 3ին Գար տը կլօպի մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:*

Յ. Գ.— *Սոյն ընդհ. ժողովէն վերջ, յաջորդ ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յունուար 21ին կիրակի կէսօրէ վերջ, Գար տը կլօպի մէջ:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայրենակց. *միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները այս կիրակի ժամը 2ին, 82 բիւ տը Թիւռէն,* Bar de la Faculté*ի սրահը (Օկիւստօին մօտ): Անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ սոյն կարեւոր ժողովին:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ քոյրս Նէնի Պազարցի Ակնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Մինաս Մանուէլեան: Կը բնակէին Նազիլլի: Ընդհ. պատերազմին աքսորուեցան Կեսարիա, ուրկէ զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ: Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա: Իմացնել՝ **Manuel T. Manuelian**ի, **9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.**

Էնկիւրիցի Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Կը փնտռուի Սերժ Սավալեան: Իմացնել Պ. **Diarian**ի, **9 Bld. Picpus,** Paris (2e):

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դաս ի հարկին դաշնակ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypothèque de 1er et 2me rang) առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւլն., խիստ նպաստաւոր պայմաններով:

Կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ:

Կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր:

Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է:

Կ'ընդունի առաւօտները ժամը 10էն 12, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 3էն 7 եւ ժամադրութեամբ:

Առժամեայ հասցէ՝

179, Rue de Vaugirard - Paris (15)

Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ձախ:

Métro եւ **Nord - Sud - Pasteur**

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՁԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

---

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւլն.: դիմել **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie.* K. *Bicètre. Metro: Porte d'Italic.*

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

վերաբացուած է հանրածանօթ՝

ՊԱՏՐԻԿ ՌՈՒՄԵԱՆԻ «ԹՕՔԱՏԼԸ»

ճաշարանը, կեդրոն փողոց,

27, rue Pavillon. Marseille (*Ա. յարկ*)

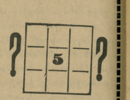
Պատրաստ է գոհացնելու ըստ առաջնոյն իր յաճախորդները, արեւելեան համեղ կերակուրներով եւ հրաշակաւոր *Տէօնէր քէպապով,* ինչպէս նաեւ ամէն տեսակ անուշեղէններով:

Անթերի սպասարկութիւն: Դիւրամատչելի գին:

500 ՖՐ. ՆՈՒԷՐ

500 *ֆրանք նուէր բոլոր անոնց, որ Մեր վաճառատունէն կ'ապսպրեն գրպանի ժամացոյց մը այր մարդու, նիքէլ, գեղեցիկ, անխորտակելի ապակիով, գինը՝ 29 ֆրանք, եւ միաժամանակ մեզի կը ղրկեն ճիշդ լուծումը հետեւեալ թուաբանական խնդրին.—*

ԻՆՉՊԷՍ ԼՈՒԾԵԼ ԽՆԴԻՐԸ.—

Թիւ 1.–9 տեղաւորել ինը քառակուսի աչքերու մէջ, ինչպէս ցոյց կը տրուի նկարին վրայ, ամէն ուղղութեամբ (ուղղահայեաց, հորիզոնական, անկիւնակապային), գումարը պէտք է ըլլայ 15:

1.— Լուծումը պէտք է ղրկուի փակ պահարանի մէջ:

2.— Մրցանակներու բաշխումին համար ո՛չ վիճակ պիտի ձգուի եւ ոչ ալ վիճակահանութիւն պիտի կատարուի. 500 ֆրանքի մրցանակը պիտի վճարուի իւրաքանչիւր անձի որ ղրկած է ճշգրիտ լուծումը:

3.— Ապսպրանքները եւ լուծումները կ'ընդունուին մինչեւ 31 Յունուար 1934: Անոնք որ ճիշդ լուծած են, նուէրը փոստով կը ստանան փետրուար 17ին:

Նոյն օրը *ՅԱՌԱՋ*ի մէջ պիտի յայտարարուի ճիշդ լուծողներուն անունները:

4.— Ժամացոյցին հետ կը տրուի վկայագիր մը, որ իրաւունք կու տայ նուէրը ստանալու, եթէ ճիշդ լուծած է խնդիրը:

5.— Ժամացոյցը կը ղրկուի նաեւ *քոնթր ռամպուրսըմանով,* եւ ծախքերու համար կը գանձուի յաւելուածական 3 ֆրանք 95 ս.:

6.— Եթէ չհաւնիք ժամացոյցին, կրնաք ետ ղրկել 10 օրուան մէջ եւ ետ ստանալ ձեր վճարածը:

Գրել պարզ եւ որոշ ապսպրանքը, խնդրին լուծումը, ձեր անունը եւ հասցէն ղրկել՝ **Maison BERNSTEN**

10, rue Montaleau. Sucy-En-Brie (S. O.)

ԵՓՐԱՏ նուագախումբ

Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել, դիմեցէք «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբին որ կը նուագէ հայկական, եւրոպական, կովկասեան *եւ* արեւելեան *եղանակներ, մասնաւորապէս* Թանկօ Արժանթին:

Նուագախումբը ունի իր մասնաւոր տարազը:

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար, ձեր կազմակերպած հանդէսի թուականէն 15 օր առաջ դիմել՝ անձամբ կամ գրաւոր, ԵՓՐԱՏ նուագախումբի ղեկավար՝ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի, 15, rue du Pourtour, Clamart, Seine.

Ձեր ուզած կազմատունը

Երկու երիտասարդ կազմարարներ, Խորէն եւ Արամ, որոնք վերջերս շըֆանշանի ալ արժանացան իրենց կաշեղէն ձեռարուեստներով, կ'ընդունին ապսպրանքներ՝ գիրք, թերթ եւայլն կազմելու: Մատչելի պայմաններ:

Դիմել.— **21 Rue Cantin, Bécon - Courbevoie.** (թղթատարի համար՝ **As**nières):

Վարպետ խոհարար

Վարպետ խոհարար մը, որ մասնագէտ է արեւելեան եւ եւրոպական խոհանոցի, ինչպէս նաեւ փաքլավայի եւ նման անուշեղէններու, գործ կը փնտռէ Փարիզի մէջ եւ շրջակաները: Համեստ պայմաններ: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

13 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2394

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԵՒ ՏՈՒԻՆ, ԹԵՒ ԱՌԻՆ...

Այն չարաչուք ճեղքէն յետոյ, որ երկուքի բաժնեց ամերիկահայ երեսփ. ժողովը, ազգ. վարչութիւնները, եկեղեցիները, դպրոցները, հոգաբարձութիւնները եւ ուրիշ մարմիններ, ո՞րն էր բանաւոր ելքը, Ղեւոնդ արք.ի եւ անոր անմիտ բարեկամներուն համար:

Բանք արդէն,— «Հրաժարիլ, նոյն իսկ եթէ անարդար ըլլային բոլոր մեղադրանքները: Ոչ աստին, ոչ անդին: Գէթ առժամապէս քաշուիլ, որպէսզի կիրքերը խաղաղին եւ կարելի ըլլայ դատել արդարն ու մեղաւորը»: (Յառաջ, 11 յունուար):

Այդ փրկարար խոնարհամտութիւնը չունեցաւ ժողովուրդի եւ Քրիստոսի ծառան:

Այդ հեռատեսութիւնը պարտութիւն, նուաստութիւն համարեցին իր կողքին, պատնէշին վրայ կանգնած ռամկավարները, եւ յամառ հետեւողականութեամբ յառաջ քշեցին զոհը:

Եւ հոգեւոր հովիւը իր դերը չփոթելով նահանգապետի մը կամ հրամանատարի մը պաշտօնին հետ, Շիքակոյէն յետոյ մղուեցաւ կատարելու այնպիսի գործեր որոնք անելի պիտի յանդէին:

1933 սեպտ. 2ին, Երեսփ. ժողովին ներկայացուած ամբաստանագրին մէջ կը կարդանք.

— «ՅՕԴ. 15.— Իր քարոզներուն մէջ եւս Դուրեանն արք. չէ եղած շինիչ: Այս տարի օգոստ. 18ին Ուստրի եկեղեցիին բեմէն խօսած է կրքոտ ու գրգռիչ քարոզ մը, ուր ի միջի այլոց ըսած է. «Եղէք ինծի հետ, կեցէք իմ կռնակը եւ ես պատրաստ եմ խորտակելու այդ բշուառականները»:

Անրաւակա՞ն է այս վկայութիւնը:

Հոգեւոր հովիւը, իր պաշտօնանկութենէն յետոյ, ուժ առնելով իր կողքին կանգնած խմբակէն, կը յայտարարէր մամուլին հաղորդուած շրջաբերականով մը.

—« Այօրէն Երեսփ. ժողովէն ծնունդ առած այօրէն վարչութիւնը յանդգնած է ազգ. տարեգրութեանց մէջ չլսուած անպատկառութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանին կեղծուած կնիքովը շրջաբերականներ հանել» եւն.: (*Պայքար*, 24 հոկտ. 1933):

Միեւնոյն մեծամտութեամբ, ան կը գրէր կաթողիկոսին, հոկտ. 19 թուականով.

— «Ձեր Վեհափառութեան թանկագին համակրութիւնը եւ վստահութիւնը որքան ատեն կը վայելեմ, աներկիւղ պիտի հանդուրժեմ բոլոր այն վատ յարձակմանց որ երեք ամիսներէ ի վեր անընդհատ կ'ըլլան խմբակի մը կողմէ:

«... Ձեր Վեհափառութեան այդ նամակը ինծի համար ամրութեան վահան մըն է, պիտի բռնէի պատուական քարերով զարդարուած լանջապանակն է որով կրնամ պարծիլ եւ պիտի պահեմ միշտ կուրծքիս վրայ եւ ըմբոստները պիտի չկարենան ի խոր խոցել եւ աղետալի դարձնել իրենց զէնքերը յարձակման, որքան ալ զօրեղ եւ ուժգին ըլլան»: (*Պայքար*, 24 հոկտ. 1933):

Այստեղ աւելորդ է խօսիլ Երեսփ. ժողովի օրինաւորութեան կամ ապօրինութեան մասին: Պաշտօնական ատենագրութիւն հրատարակուած է,— կրնաք ճարել եւ կարդալ:

Զգինի խօսինք նաեւ «խմբակ»ի մասին:

Հ.Յ. Դաշնակցութի՞ւնն է այդ խմբակը:

Բայց Դաշնակցութիւնը ի՞նչպէս կրնայ ինքն իր գլխուն հաւաքել 55 երեսփոխան, եւ անոնց 44ին ձայնով պաշտօնանկ հռչակել առաջնորդը, նոր վարչութիւն ընտրել, կազմակերպել բազմաթիւ թեմեր եւ իրեն կապել հոգաբարձութիւններ:

Անշուշտ այս բոլորին մէջ կան Դաշնակցականներ: Բայց աչնան տերեւնե՞ր են միւսները,— երեսփոխան, հոգեւոր հովիւ, հոգաբարձու եւն.:

Նիւ Եորքի չէզոք հայրենակիցը գրեց.

— «Իմ հասկացողութեամբ, Դաշնակցականները իրենց գոյութեան միջոցին ցոյց չէին տուած այնչափ օրինաւոր աշխատանք, որքան այս վեց ամսուան միջոցին»: (*Ցառաջ*, 9 յունուար):

Իսկ Քահանայից Միութիւնը ահա կը յայտարարէ, կաթողիկոսին ուղղած բողոքագրի մը մէջ, տասը ստորագրութեամբ, պարզելով առաջին (օրինաւոր) Երեսփ. ժողովին վիճակը.

— «... Այս շատ ցաւալի պարագան ստուգելու համար մասնաւորապէս հոգեւորականներս դիմեցինք Գեր. Տ. Յովսէփ եպիսկ.ին թէ ինք տեղեկութիւն ունի՞ այդ ապօրինի ժողովի գումարման մասին եւ թէ ինք ո՛ր եւ է հրահանգ ունի՞ Առաջնորդ Սրբազան Հօր կողմէ:

«Նորին Սրբազնութիւնը թէ մեզ եւ թէ յատենի ժողովոյ յայտարարեց թէ ինք որ եւ է տեղեկութիւն չունի եւ օրինաւոր համարելով Մայր Եկեղեցւոյ մէջ գումարուած Երեսփ. ժողովը, կը նախագահէ յանուն Առաջնորդ Սրբազան Հօր, իր պատասխանատուութեան տակ»: (Ամբողջութիւնը տես Դ. էջ):

Եւ սակայն, ռամկավար սպայակոյտը ո՛չ ունէր, եւ հայրենասիրութիւն համարեց անել անել դրդել պաշտօնանկ առաջնորդը:

Եւ այս տարաբախտ հովիւը չատո՜նց կորսնցուցած էր իր հաւասարակշռութիւնը: Թեւ առած, թեւ տուած էին իր կամակոր թիկնապահները, ոտքը գետնէն կտրելով:

Ռամկավար կեդր. Վարչութեան պաշտօնաթերթը կը յոխորտա՛ր, այս իրադարձութեանց առթիւ.

— «Անկէ մէկուկէս ամիս առաջ, այս սիւնակին վրայ խօսելով Շիքակոյի միջադէպի մասին, կը գրէինք թէ արտասահմանի թեմերուն առաջնորդներէն Ղեւոնդ արք. Դուրեանը հինգերորդն է որ կուրծք պիտի տայ Դաշնակցութեան հրետանիին դէմ եւ վերջ ի վերջոյ պիտի զգետնէ իր հակառակորդները»: (*Ապագայ*, 23 սեպտ. 1933):

Կարդացէք տակաւին, կարդացէք եզրակացութիւնն ալ.

— «Դաշնակցութեան այս պայքարը կուսակցական պայքար է, բայց ուղղուած է ոչ Ռամկավար – Ազատական կուսակցութեան եւ ոչ ալ Յուսիկ կամ Ղեւոնդ եպիսկոպոսներու դէմ, ԱՅԼ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԵՒ ԱՆՈՐ ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ԴԷՄ»: (Ստորագծումը մեր կողմէ):

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ՛Ն ՄԷՋ

Վաւերապետին վճռական յայտարարութիւններ

Հինգշաբթի օր Երեսփ. Ժողովը զբաղեցաւ Սթավիսքիի գործին առթիւ եղած հարցապնդումներով:

Ժողովը բանալով, Նախագահ Պ. Պուիսոն պարզեց կացութիւնը եւ հրաւիրեց բաց խօսիլ, որպէսզի կարելի ըլլայ երեւան հանել ամէն բան եւ վերահաստատել վստահութիւնը:

Յետոյ կարդաց դիւանին յանձնուած հարցապնդումները: Վիճաբանութիւններէն առաջ, վարչապետ Պ. Շոթան յայտարարեց թէ՝ չպիտի խօսի, այլ «անկողմնակալ եւ անողորմ վկայութիւն մը» պիտի տայ: Եւ սկսաւ խօսիլ, նախ պարզելով ձեռք առնուած միջոցները՝ գլխաւոր յանցաւորներուն եւ մեղսակիցներուն դէմ: Շեշտեց թէ անխնայ պիտի պատժուին անոնք որ անհոգութեամբ եւ հաճոյակատարութեամբ խափանած են արդարութեան ընթացքը: «Կանդ չպիտի առնեմ ոչ քաղաքական, ոչ ալ բարեկամական կամ ազգականական որ եւ է նկատումի առջեւ»: Բայց աւելցուց թէ ուժգնօրէն պիտի պաշտպանուին անիրաւաբար ամբաստանուած անմեղները: Այս առթիւ, կառավարութիւնը պիտի ներկայացնէ շարք մը օրինագիծեր, պաշտպանելու համար հանրային խնայողութիւնը, խափանելով անհատական կամ պաշտօնական ազդեցութեանց շնորհիւ կատարուած զեղծումները: Միեւնոյն ատեն, համախորհուրդ Երեսփ. Ժողովի դիւանին հետ, խորհրդարանէն պիտի հեռացուին «բոլոր արատաւորուած մարդիկը»: Եզրակացնելով, վարչապետը դերագոյն կոչ մը ուղղեց երեսփոխաններուն.

— «Թող Ժողովը միանայ կասեցնելու համար այն տղմուտ գետը որուն մէջ կ'ուզեն ընկղմել հանրապետական կարգուսարքը, թող անոր բոլոր անդամները ինքնամփոփուին եւ համերաշխին, պաշտպանելու համար հանրապետութիւնը, պաշտպանելով հանրային բարոյականը»:

Այդ նիստին մէջ, հազիւ կարելի եղաւ լսել 12 հարցապնդումներէն երեքը: Առաջին հարցապնդողն էր ընկերվարական երեսփոխան մը, որ պատմեց Սթավիսքիի արկածախնդրական կեանքը, անոր կազմած կեղծ ընկերութիւնները եւ սեղանաւորական խարդախութիւնները որոնք 500 միլիոն ֆրանքի նստած են Ֆրանսայի ժողովուրդին: Հարցուց թէ այս վտանգաւոր մարդը, որ առժամեայ ազատութիւն կը վայելէր 1927էն ի վեր, այս հռչակաւոր խաբեբան որ ոստիկանական հսկողութեան տակ էր, ի՞նչպէս կրցաւ ամբողջ վեց տարի շըլացնել Փարիզը եւ տասնեակ միլիոններ չորթել: «Որովհետեւ մեղսակցութիւններ, հաճոյակատարութիւններ գտաւ վարչական շրջանակներու եւ խորհրդարանին մէջ: Ոստիկանութեան վերատեսուչն ալ յայտարարեց թէ տասը տարիէ ի վեր հսկողութեան տակ առած էր Սթավիսքին: Ուրեմն ո՞րն է այն ազդեցութիւնը որ կը խափանէր այդ հսկողութեան ընթացքը, ո՞րն է այն զանցառութիւնը որուն շնորհիւ Սթավիսքիի կրցաւ փախչիլ, հետապնդուիլ, յետոյ անձնասպան ըլլալ...

Երեսփոխանը շարունակելով, յայտարարեց թէ հանրային կարծիքը չի հաւատար անձնասպանութեան: Եւ պահանջեց անխնայ պատժել բոլոր պատասխանատուները, բոլոր յանցաւորները:

Երկրորդ հարցապնդողն էր Պ. Մոնէ, որ պարզելով գործին քաղաքական հանգամանքը, յիշեց թէ Մաքսիմօ կոմիտէն երկու միլիոն ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն: (Այստեղ բողոքեց ակնարկուած հաստատութեան նախագահը, որ միեւնոյն ատեն երեսփոխան է): «Ընկերվարական կուսակցութիւնը չուզեր նախարարական տագնապ մը յարուցանել, ան պատրաստ է վստահութիւն յայտնելու կառավարութեան, պայմանաւ որ գործէ անողոք արդարութեամբ: Պէտք է որ մինչեւ ծայրը երթայ, ըլլայ արդարադատութեան թէ ոստիկանութեան գլուխը...»:

Երրորդ հարցապնդողն ալ մերկացումներ կատարելով, դիտել տուաւ թէ քննութիւնները արդիւնք չպիտի կրնան տալ, եթէ չյանձնուին նոր մարդոց:

Վիճաբանութիւնները վերսկսան գիշերը եւ երէկ, եւ պիտի շարունակուին անընդհատ:

⁂ *Դատական նախարարը շարք մը օրինագիծեր կազմած է, պատիժներ տնօրինելու համար անոնց որ չարաչար կը գործածեն իրենց անձնական ազդեցութիւնը, դիրքը եւ պաշտօնը, ի շահ իրենց կամ ուրիշներու: Պատիժները պիտի ըլլան վեց ամիսէն երկու տարի բանտարկութիւն եւ 200էն 3000 ֆր. տուգանք: Եթէ յանցաւորը պետական պաշտօնատար մըն է կամ յատուկ պաշտօնի մը կոչուած մարդ, բանտարկութիւնը պիտի ըլլայ 1—5 տարի, տուգանքը՝ մինչեւ 10,000 ֆրանք: Միեւնոյն պատիժները պիտի կրէ նաեւ ո եւ է պաշտօնեայ որ գիտէ ազդեցութեան զեղծումի հեղինակին նպատակը, բայց տուած է խնդրուած նպաստաւոր վկայութիւնը կամ շնորհը:*

Լիբանանի երեսփ. ընտրութիւններ

Լիբանանի առժամեայ կառավարիչ Պ. Օպուառի ստորագրութեամբ երկու որոշմնագրեր հրատարակուեցան, որոնց առաջինը կը սահմանէ իւրաքանչիւր շրջանի եւ համայնքի պատկանող երեսփոխաններուն թիւը. իսկ երկրորդը ընտրողները կը հրաւիրէ պարտականութեան:

Ըստ այդ որոշմնագրին, Պէյրութ պիտի ունենայ երեք երեսփոխաններ, Հիւսիս. Լիբանան հինգ, Հարաւ. Լիբանան երկու, Պէքաա երեք, Ճէպէլ Լիբանան հինգ:

Այս 18 երեսփոխանները կը բաժնուին հետեւեալ կերպով: Պէյրութ՝ մէկ Սիւննի, մէկ հայ լուսաւորչական, մէկ փոքրամասնութիւն:

Հիւս. Լիբանան՝ 2 Սիւննի, 1 Մարոնի, 1 Յոյն օրթոտոքս, Հարաւ. Լիբանան՝ 2 Շիի, Պէքաա՝ 1 Սիւննի, 1 Շիի, 1 Յոյն կաթոլիկ:

Ըստ երկրորդ որոշմնագրին ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան 21 եւ 22 յունուար, կիրակի եւ երկուշաբթի օրեր: Եթէ համեմատականի մնան, 27 եւ 28 յունուարին պիտի կրկնուի ընտրութիւնը:

Լիբանանի մէջ գտնուող ընտրողներու թիւը 204,260 է: Ասոնց 62,143ը Ճէպէլ Լիբանանի մէջ, 43,711 հիւսիսային Լիբանան, 35,097 հարաւային Լիբանան, 33,803 Պէյրութ, 29,500 Պէքաա:

Հայ ընտրողներու թիւն է 9403:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ՄՈԼԼԱՆԵՐՈՒՆ

ooooo

*Ապագա*ն խմբագրող մոլլաները առաջնորդող յօդուած մը ունէին յունվ. 9ին: Կը յայտարարէին թէ Ղեւոնդ եպիսկ.ի սպանութիւնը բուն զայրոյթ ստեղծած է Փարիզի ... սրճարաններուն մէջ,— խնդրեմ չշփոթե՛լ, ռամկավար ակումբներուն մասին է խօսքը:

Եւ այս առթիւ, խմբագրականո՛վ, կը յայտնէին թէ երբեք Դաշնակցականներ կռուեր են անկուսակցականներու հետ, որոնք հեռացեր են նաշարանէն, զգուելով Դաշնակցականներու «շնական» արտայայտութիւններէն՝ ծանօթ սպանութեան մը մասին:

Անկուսակցական մտաւորականը, Ա. Չաքըրեան, որուն անունն ալ տուեր էին, նամակ մը կը գրէ *Ապագայ*ի խմբագիրներուն, թէ երբեք չէ վիճած Ղեւոնդ եպիսկ.ի սպանութեան մասին, այլ ... *խորհրդակցած է Աղքատախնամի գործերուն համար*, թէ այդ խօսակցութեան բնաւ ներկայ չէ եղած Նարդունին:

*Ապագայ*ի խմբագրութիւնը չէ տըպած այս նամակը,— մամուլի օրէնքը մէկ կողմ, մամուլի պարկեշտութիւնը ի՞նչ է, գիտե՞ն այս «բարեկիրթ»-ները: Սիւնակի մը տակ նետուած քանի մը տողո՞վ կ'ուզեն փրկել իրենք զիրենք թեթեւ որակումէն,— «անվայել»,— որ նամակագիրը կուտար իրենց: Ուրեմն արտօնուած են զրպարտելու, եւ չեն յօժարիր սրբագրել իրենց զրպարտութիւնը:

Այս մարդի՞կն են, որ կը խօսին բարեկրթութեան եւ պարկեշտութեան մասին, եւ զգուանք կը յայտնեն կամ կը բողոքեն «ոճիրներու ոճիր»ին համար: Այս մարդի՞կն են, որ բարոյական մթնոլորտ պիտի ստեղծեն ... սրճարանի կարծիքներով:

Անոնք այս սպանութեան մասին կը գրեն եւ կը թխեն լուրեր, պատմութիւններ, վերագրումներ, ճիշդ ինչպէս հաղորդեցին թէ երեք Դաշնակցականներ կռուած են Ղեւոնդ եպիսկ.ի սպանութեան առթիւ վէճի բռնուելով, մինչ կը հաստատուի թէ այս Դաշնակցականներէն մէկը ճաշարան չէր գտնուեր այդ օրը եւ միւսները խօսած են ... Աղքատախնամի մասին:

Կղերականութեան եւ եկեղեցիի մասին անշուշտ չունիմ տեսակէտը *Ապագայ*ի յետադիմականներուն, չըսելու համար մոլիաներուն: Եւ Ղեւոնդ եպիսկ.ի արժէքին եւ սպանութեան մասին ալ կարծիքս յայտնելու ատեն երբեք հոգ չեմ ըներ թէ ի՛նչ կը մըտածէ մոլլաներու թերթը, *Ապագայ*:

Սակայն կը հարցնեմ ռամկավար մոլլաներուն — Հանրային կարծի՞ք կը շինէք սրճարաններու հեղինակութեան եւ վկայութեան դիմելով: Բարոյական մթնոլո՞րտ կը ստեղծէք սուտեր հիւսելով, եւ իրիկունն ալ, տուն կ'երթաք, ձեր ընտանիքին հետ սեղան կը նստիք, կ'ուտէք հանապազօրեայ հացը, զոր շահեցաք սուտեր գրելով, թոյն թափելով: Դուք որ հաւատացեալ էք, եկեղեցիին բուրվառն ու նշխարքը չէք մոռնար, ի՞նչպէս կը կլլէք հացին պատառը, երբ հասարակ զրպարտիչներ եւ ստախօսներ էք:

Թերթ քշելո՞ւ համար են այս սուտերը, կարագով մեղր ուտելո՞ւ համար այս ամէնը,— ի՞նչ մտածեմ՝ երբ այսքան կ'աշխատիք շահագործել սպանութիւն մը, առանց ամչնալու, առանց կարմրելու:

Չէ՞ք ամչնար, հա՞, այն ատեն թող ձեր երեսին թքնէ արար – աշխարհ,— թերեւս այս ձեւով ամչնաք, ա՛յ մոլլաներ բարեկրթութեան փաթթոցով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլէն ուղղուած հեռագրէ մը կ'իմանանք թէ ընկեր Վրթանէս Ղազարեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր կինը, Տիկին ՍՐԲՈՒՀԻ:

Մեր ցաւակցութիւնները:

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԾԱՌԵՐ ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ԵՂԱՆ, ԿՐՊԱԿՆԵՐ ԵՒ ՓԵՂԿԵՐ ՔԱՆԴՈՒԵՑԱՆ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ 360 ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Երեսփ. Ժողովի բացման առթիւ, արքայականները եւ հայրենասէր երիտասարդներու Միութիւնները նոր ցոյց մը կազմակերպեցին պողոտաներուն վրայ, Սէն Միշէլ – Սէն – Ժէրմէն – Ռասփայ ուղղութեամբ: Իրենց գլխաւոր ծրագիրն էր մտնել Երեսփ. Ժողովին, բայց չյաջողեցան եւ այս պատճառով ծանր խռովութիւններ ծագեցան ժամը 6.30—8.30: Ոստիկանական պատրաստ – կարգ պաշտպանութեան տակ առնուած էր Խորհրդարանը: Աւելի քան 1200 պահակներ, բազմաթիւ հետեւակ եւ հեծեալ զինուորներ բռնած էին բոլոր ռազմական կէտերը: Ժամը 3.30էն, անկարելի էր Երեսփ. Ժողովին մօտենալ, առանց երեսփոխան ըլլալու կամ մասնաւոր հրաւիրատոմս ունենալու: Ոստիկանական ինքնաշարժներ շարուած էին ճամբուն վրայ, անմիջապէս փոխադրելու համար կալանաւորները:

Խռովութիւնները սկսան Սէն Ժէրմէնի պողոտայէն, ժամը 6.30ին, եւ իրենց գագաթնակէտին հասան ժամը 7.30ին, տարածուելով զանազան փողոցներու մէջ: Հազիւ կարելի եղաւ գիշերուան ժամը 1ին վերահաստատել խաղաղութիւնը: Խռովութեանց վայրերը ռազմադաշտի մը երեւոյթն ունէին: Ցուցարարներուն թիւը կը հաշուեն 5000: Կրկնապատիկ բազմութիւն ալ խռնուած էր իբրեւ հանդիսատես կամ անցորդ, խափանելով երթեւեկը: Փորձուեցաւ Երեսփ. Ժողովին մօտենալ երեք ուղղութեամբ, բայց անօգուտ: Ցուցարարները երբ հասան Պուլվառ Ռասփայի եւ Պաք փողոցին անկիւնը, սկսան քաշել հանել ծառերու ցանկապատները, ծառերը եւ տունկերը, նստարանները եւ նետել հանրակառքի գիծերուն վրայ: Միեւնոյն ատեն կը պոռային.— «Անկցի՛ն գողերը, անկցի՛ն երեսփոխանները»: Խանգարեցին նաեւ ելեկտրական լոյսերը, քանդեցին շրջուն վաճառորդներու կրպակները: Հեծեալ պահակներըսկսան կրակ ընել: Գիրկընդխառն կռիւներ տեղի ունեցան ոստիկաններուն եւ ցուցարարներուն միջեւ: Լրաբերներ եւ լուսանկարիչներ խոշտանգուեցան, իրենց գործիքներն ալ կորսնցնելով: «Լը Ժուռ» օրաթերթին թղթակիցը գետին փռուելով կոխոտուեցաւ եւ ոտքը կոտրեցաւ: Աչքն ալ այնքան վնասուած է որ, հաւանաբար կուրանայ: Ցուցարարներու բազմութիւն մը փորձեց հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան պաշտօնատունը մտնել, բայց ետ մղուեցաւ:

Խաղաղութիւնը վերահաստատուելէ յետոյ, երեւան եկաւ քամենլի պատկեր մը,— Անհաշիւ վիրաւորներ, որոնց մէկ մասը հիւանդանոց փոխադրուած է, աւերածութիւն՝ թափօրին անցած բոլոր ճամբաներուն վրայ եւ 362 ձերբակալութիւն: Միայն վիրաւոր ոստիկաններուն թիւը կը հասնի 30ի: Կալանաւորներուն մեծ մասը արձակուեցաւ գիշերը, բայց շատեր պիտի դատուին բռնութեան, հարուածի, ոստիկաններու դէմ ըմբոստութեան եւն. յանցանքներով:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՎԱՆՏԷՐՎԷԼՏ

Անցեալ շաբաթ, Պելժիոյ երեսփ. ժողովին մէջ երկար ու բուռն վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Պելժիոյ Ազգ. պաշտպանութեան հարցին շուրջ:

Այդ առթիւ, վարչապետ՝ Մ. Պրոքըվիլ, ազգային պաշտպանութեան մասին կառավարութեան տեսակէտը պարզեց հետեւեալ բառերով.

— « Պելժիա իր հողամասերէն մէկ մատնաչափ հող չուզեր օտարներուն տալ, որով պէտք է ազգային պաշտպանութեան գործը ամուր ու հաստատ հիմերու վրայ դնել, եւ լաւագոյն կերպով կազմակերպել բանակը: Մասնաւոր խնամք տանելու է սահմանային ամրութիւններուն, որպէսզի կարելի ըլլայ որ եւ է յարձակումի մը դէմ կորովի դիմադրութիւն մը ցոյց տալ: »

Վիճաբանութեան ընթացքին, ընկերվարական կուսակցութեան պետ՝ Է. Վանտէրվէլտ, որ միեւնոյն ատեն նախագահն է Բ. Միջազգայինի կեդրոնական գրասենեակին, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ, որուն ամփոփումը կուտամ ստորեւ, նկատի ունենալով ճառախօսին միջազգային հանգամանքը, եւ իր պարզած ընկերվարական տեսութիւնները ազգային պաշտպանութեան պէս կարեւոր ու փափուկ հարցի մը մասին:

— Մեզի կը հարցնեն թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ ընկերվարականներուն ընթացքը պատերազմի մը հաւանականութեան պարագային, երբ մեր կողմէ, առանց որ եւ է գրգռիչ պատճառի մը, ցեղապաշտ Գերմանիան յարձակում գործէ Պելժիոյ վրայ:

Մենք կը պատասխանենք թէ՝ ընկերվարական երեսփոխանները իրենց բանաձեւերուն մէջ կրնան տարբեր արտայայտութիւններ ունենալ, սակայն անոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը համաձայն է սա իրողութեան թէ՝ Պելժ աշխատաւորը, նմանօրինակ յարձակումի մը դէմ պաշտպանելով իր երկիրը, որուն տիրացած է երկար տարիներու անձնուէր պայքարով, պաշտպանած պիտի ըլլայ իր ձեռք բերած ազատութիւններն ու իրաւունքները, զորս որոշած է, ի գին ամէն զոհողութեան, անվթար պահել ներսէն կամ դուրսէն կատարուած բոլոր յարձակումներուն դէմ:

Մեզի կը հարցնեն թէ ի՞նչ միջոցներով եւ ի՞նչ զէնքերով պիտի պաշտպանէք դուք ձեզ: Կը պատասխանենք, —Մենք մեզ պիտի պաշտպանենք յարձակումի պահուն մեր տրամադրութեան տակ գտնուած զէնքերով եւ պաշտպանողական միջոցներով: Բայց այն ատեն մեզի դիտել պիտի տրուի որ՝ եթէ ընկերվարականները որոշած են պատերազմի մը հաւանականութեան առջեւ ինքնապաշտպանութեան դիմել, եւ եթէ կ'ընդունին թէ առանց նախապէս կազմակերպուելու անկարելի է պաշտպանուիլ, ինչո՞ւ կը մերժեն ուրեմն քուէարկել կառավարութեան առաջարկած բացառիկ վարկը ի նպաստ ազգային պաշտպանութեան:

Անոնց կը պատասխանենք.— Բարոյապէս եւ սկզբունքով անկարելի է մեզի ընդունիլ վարկ մը, որ զէնքերու նոր յաւելում մը նախատեսէ, մինչդեռ անդին Ժընեւի խորհրդաժողովը տակաւին իր վերջին բառը չէ արտասանած զինաթափութեան հարցի մասին, եւ թէ միւս երկու երկիրներու ընկերվարականներուն հետ մեր հետապնդած միջազգային քաղաքականութիւնը կը ձգտի նուազեցնել պետութեանց սպառազինութիւնները:

Աշխարհի բոլոր ընկերվարականներուն դերը պիտի ըլլայ, ոչ թէ պատերազմը պատրաստել, այլ խուսափիլ անկէ, եւ գտնուիլ միայն պաշտպանողական դիրքի մը մէջ:

Արդարեւ, եթէ մեր երկրին վրայ նոր աղէտ մը գահավիժի, մենք պիտի միանանք յարձակողին դէմ, այնպէս ինչպէս հանքային աղէտի մը պահուն երկրաչափ, վերակացու, բանուոր, մոռնալով ամէն բան որ զիրենք իրարմէ կը բաժնէ, եւ միանալով իբր մէկ հոգի եւ մէկ մարմին, ոգի ի բռին կը պայքարին աղէտին դէմ, որ ընդհանուր է:

Բայց համոզուած ըլլալով, որ սահմանագլուխներուն վրայ ամրութիւններ եւ թնդանօթներու բոյներ կառուցանելով, կարելի պիտի չըլլայ խուսափիլ պատերազմէ, մենք, ընկերվարականներս, ամէն բանէ առաջ հարցը կը դնենք միջազգային պաշտպանութեան հողին վրայ, ընդդէմ պատերազմի, զինուորապաշտութեան, եւ կեղծ կամ զաղանային ուժին, որոնք վատթարագոյն սպառնալիքը կը կազմեն ազգերու ժողովրդապետութեան ու խաղաղութեան:

Սակայն, եթէ հակառակ ամէն բանի, պատերազմ պայթի, բանուոր դասակարգը պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը, պաշտպանելու համար իր ձեռք բերած ազատութիւններն ու իրաւունքները: Մինչ այդ, պէտք է մեր յոյսը դնենք համաշխարհային խաղաղութեան վրայ, որ պիտի չուշանայ, երբ մեր հակառակորդները ընդունին մեր սկզբունքները, որոնք հիմնուած են ազգերու խաղաղութեան, ազատութեան եւ համերաշխ գործակցութեան վրայ:

Հակառակ ընկերվարականներուն բուռն ընդդիմութեան, երեսփ. ժողովը մեծամասնութեամբ ընդունեց ազգային պաշտպանութեան մասին կառավարութեան առաջարկած բացառիկ վարկը, եւ վստահութիւն յայտնելով, անցաւ օրակարգի:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԾԻԾԱՂ

Կինը.— Քեզի բան մը պիտի ըսեմ, դուն ինծի համար երկու փարա չես արժեր:

— Եթէ հաւատանք որ կիները ըստեղծուած են այրերումէկ կողոսկրէն, ալ հաշիւ ըրէ թէ դուն ի՛նչ կ'արժես:

×

— Կինս ջութակ կը զարնէ, շատ անգամ ալ գլխս կը ձանձրացնէ:

— Իմ կինս ալ դաշնակահար է, բայց դուն աւելի բախտաւոր ես, երբ ձանձրանաս կրնաս ջութակը պատուհանէն վար նետել, իսկ ես...

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

— :-: —

1933ը հայ մարզական շարժման տեսակէտով շատ դէշ տարի մը եղաւ, կարելի չէ անտարբեր մնալ՝ խորհելով թէ տարին անցաւ ապարդիւն եւ զուրկ որ եւ է մխիթարական երեւոյթէ: Մասնաւորաբար Ֆրանսայի մէջ, հայ մարզական կեանքի ոչ մէկ շարժում կարելի է արձանագրել ուշադրութեան արժանի՝ 1933ի ընթացքին, եւ սակայն ցաւալի է կրկնակ տեսակէտներով: Նախ՝ անոր համար որ այս անգործութենէն տուժողը դարձեալ մեր երիտասարդները կամ պատանիներն են, յետոյ այն պատճառաւ որ՝ Ֆրանսա, եւ մասնաւորաբար Փարիզ՝ իրենց միջազգային մարզական կեդրոնական դիրքով այստեղի մեր վարիչներուն կամ մարզիկներուն եւս կուտան մասնաւոր կարեւորութիւն մը յաչս արտասահմանի մեր հայրենակիցներուն, որոնք լոյս մը կը սպասեն այս Լոյս — Քաղաքէն, եւ որոնք կը յուսահատին թերեւս բարձրէն եկող խրախուսիչ օրինակներու պակասէն:

Այս տեսակէտով կարելի չէ չպարսաւել Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչները, որոնք նախագահէն մինչեւ ամենապարզ անդամը անուշ քունի մը մէջ թաղուած՝ի տպաւորութիւնը կուտան: Կ'ընդունինք թէ պարագաները նպաստաւոր չեն մարզական գործունէութեան մը համար, թէ նիւթական ընդհանուր տագնապը լախտի հարուած մը տուած է նուիրատուութեամբ ապրող միութեանց, թէ մարզականէն աւելի ստեղծողական կամ գէթ այդպէս նըկատուած ձեռնարկներ կը խափանեն ամէն միջոց Հ. Մ. Ը. Մ.ի առջեւ: Բայց...

Ինչե՞ր կարելի չէ ընել երբ հաւատք կայ, մեր մարզական վարիչները պիտի ըսեն թէ իրենց հաւատքը բաւարար չէ, երբ չէ ամբողջացած բուն իսկ նիւթականներուն — այսինքն մեր երիտասարդներուն կամ պատանիներուն — հաւատքովը: Ըսած ենք արդէն եւ կը կրկնենք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կրնայ այսօր ոչ միայն ունենալ իր կեդրոնական գրասենեակը — որ կայ ու կը մնայ հակառակ ամէն դժուարութեանց — այլեւ իր մնայուն գործիչ — քարտուղարը — որ անհրաժեշտութիւն մըն է այս կարգի ընդարձակ կազմակերպութեան մը համար — եթէ ինքզինքը Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամ դաւանող իւրաքանչիւր անհատ վճարէ ամսական 2 փրանք ինքնաբերաբար, առանց սպասելու որ դան այս գումարը իրմէ պահանջեն: Այս անպարտաճանաչութիւնը ամօթ մըն է մեր բոլորիս համար: Ապագային Փարիզի հայ մարզական վարիչները կամ անդամները պարտաւոր պիտի ըլլան հաշիւ տալու հայ մարզաշխարհին:

Այս քննադատութիւններուն հետ, պէտք է մասնաւոր գոհունակութեամբ յիշել այն գովելի ջանքերը զորս մեր Մարսիլիոյ կամ Վիէնի ընկերները ցոյց կուտան իրենց շրջաններուն մէջ. անշուշտ իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած ըլլալով ֆութպոլին վրայ, անոնք ալ ուշ — կանուխ պիտի հասնին հոն ուր կը գտնուին ներկայիս Փարիզ: Սարսափելի են այն ճիգերը, ուշադրութիւնը, դրամը զորս ֆութպոլը եւ ֆութպոլիստները արժած են Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ին, հաւանական մեծ յուսախաբութենէ մը հեռու մնալու համար կը յանձնարարենք մեր գաւառի ընկերներուն քիչ մը աւելի ուշադրութիւն դարձնել ըմբշամարտի եւ մարզական ճիւղերուն:

1933ին կը զուգադիպէր նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնարկութեան 15րդ տարեդարձը: Միութիւն մը որ տասնըհինգ տարուան կեանք ունի, արժանի է ուշադրութեան, երբ մանաւանդ ան տեղական կամ գաւառային ձեռնարկ մը չէ, այլ համազգային կազմակերպութիւն մը որուն մասնաճիւղերը կը գտնուին հարաւային Ամերիկայէն մինչեւ Պարսկաստան եւ Ռումանիայէն մինչեւ Սուրիա: Շատ բան կայ ընելիք Հ. Մ. Ը. Մ. ի Կեդրոնական Վարչութեան համար, այն օրը որ ան գոյութիւն պիտի ունենայ իրապէս եւ ոչ թէ անուանապէս, ինչպէս այժմ: Այդ անփառունակ Կեդրոնական Վարչութիւնը չխորհեցաւ նոյնիսկ այդ տասնըհինգամեակը տօնել Փարիզի մէջ, մինչ շրջանային վարչութիւնը չկարենալով քանի մը հազար ֆրանքի ծախքի տակ մտնել, ցաւով կը բաժնուէր այդ ծրագրէն: Բարեբախտութիւն մըն է որ աւելի համեստ գաղութներ, ինչպէս Յունաստան, Պուլկարիա կամ Ռումանիա այդ պակասը մասամբ լրացուցին:

Այս տժգոյն գործունէութեան քով մեծ շուք մը տուացաւ « Համահայաստանեան ողիմպիական»ը որ տեղի ունեցաւ անցեալ սեպտեմբերին Երեւանի մէջ, եւ որուն մասին այս էջերուն մէջ գրուեցաւ երկարօրէն: Ինչպէս կը յիշուի, այդ մրցումներուն ընթացքին Թիֆլիզէն հայ մարզիկ մը առանց ուժի հեռաւորութիւն ցատկեց 3 մէթր 12ուկէս ս., ինչ որ կը կոտրէ հայկական մրցանիշը որ կը պատկանի Ս. Քօսթիկեանի 3 մէթր 6ուկէս ս.ով: Իսկ Մոսկուայէն հայ երիտասարդի մը կոտրած մրցանիշը (սկաւառակ նետել 42 մէթր 59 ս.) ստիպուած ենք գէթ առայժմ վերապահութեամբ ընդունիլ, մինչեւ որ այդ մասին մեզ լուսաբանութիւններ հասնին:

Ահաւասիկ 1933ի հաշուետուութիւնը հայ մարզական կեանքի տեսակէտով, համառօտակի:

×

Միջազգային տեսակէտով, անշուշտ կացութիւնը միեւնոյնը չէ: Սխեմակներ պէտք պիտի ըլլային համաշխարհային մարզական գործունէութեան հաշուեցոյցը ընելու համար: Տանք քանի մը տողերով ամփոփ պատկեր մը:

ԹԷՆԻՍ.— 1933ի ամենակարեւոր դէպքը այն բացառիկ յաջողութիւնն է զոր Աւստրալիացի խաղացող Քրաուֆորտ ունեցաւ յաջորդաբար շահելով Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու ախոյենութիւնը, պարտութեան մատնելով աշխարհի լաւագոյն խաղացողները: Այս վերջիններէն Ֆրանսացի Ֆօշէ եւ ամերիկացի Ուինս ինչպէս կը յիշուի անցան « փրօֆէսիոնէլ»ներու կողքին — ուր կար արդէն Թիլտըն: 1933ին էր որ նոյնպէս հռչակաւոր « Տէյվիս Քըփ »ը ձգեց Սէնի ափերը, ուր կը գտնուէր 1927էն ի վեր, երթալու հաստատուելու Թէյմզի ափերը, Անգլիացիները եղան այդպէսով անցեալ տարուան ախոյեան ազգը թէնիսի մէջ, շնորհիւ իրենց երկու խաղացողներուն՝ Փէրիի եւ Օսթինի:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ միջազգային տասնեակներով մրցումներ տեղի ունեցան որոնցմէ յիշենք այն որ ինչպէս ամէն տարի, 1933ին ալ դէմ առ դէմ հանեց երկու դրացիները՝ Անգլիա եւ Սկովտիա ու վերջացաւ այս վերջինոյն յաղթանակով՝ 2 — 1, երբ ըսենք թէ Աւստրիա դեռ գրեթէ հազիւ ամիս մը առաջ հաւասար յաջողեցաւ մնալ Սկովտիոյ հետ, պիտի տեսնենք թէ միւս ազգերը հեռու չեն ֆութպոլի վարպետներէն: Մեզք որ այս տարի Իտալիոյ մէջ տեղի ունենալիք ֆութպոլի աշխարհի ախոյենութեան մրցաշարքին Բրիտանացիները չեն մասնակցիր. հոն պիտի տեսնուի թէ ֆութպոլի այժմու վարպետները Ուրուկուացինե՞րը, Իտալացինե՞րը թէ Աւստրիացիներն են: 1933ին էր որ նոյնպէս ֆրանսական ազգային խումբը յաջողեցաւ Պերլինի մէջ իսկ հաւասար մնալ Գերմանիոյ հետ, ինչ որ անսպասելի արդիւնք մըն էր, նոյնպէս ան առաջին անգամ ըլլալով գնաց Անգլիա՝ Լոնտոնի մէջ մրցելու անգլիական ներկայացուցչական խումբին դէմ:

ԱԹԼԷԹԻԶՄի մէջ Ֆրանսա կատարեց չորս մրցումներ, չորսէն ոչ մէկը շահելով, սակայն պէտք է ըսել թէ իր հակառակորդներն էին Ֆինլանտա, Անգլիա, Իտալիա եւ Գերմանիա, այսինքն Եւրոպայի զօրաւորագոյնները: Իտալական աթլէթիզմին համբաւը մեծապէս զօրացաւ շնորհիւ Պէքալիի որ, ինչպէս կը յիշուի, 1500 մէթր վազքը կտրեց 3 վայրկեան 49 երկվ.էն, հաստատելով աշխարհի նոր մրցանիշ մը: Յիշենք նոյնպէս Թորինոյի մէջ տեղի ունեցած միջազգային համալսարանական մրցումները որոնցմէ մեծամասնութիւնը Գերմանները շահեցան:

Այսպէս, դեռ կարելի է երկարել շարքը այս տեղեկութեանց, որոնք կ'ուզէինք որ պատկանէին հայկական մարզաշխարհին: Եթէ հայ մարզական քրոնիկագիր մը գրիչը ձեռք պիտի առնէ օտարներու մասին տեղեկութիւններ տալու համար, աւելի լաւ է որ չընէ: Մենք այսչափը կ'ընենք պարզապէս մեր տղոց կամ հասարակութեան մէջ բարի նախանձ մը գրգռելու համար: 1934ի սեմին մեր ամենամեծ փափաքն է քիչ մը աւելի կեանք տեսնել Հայոց մարզաշխարհին մէջ: Թող 1933ը դէշ յիշատակ մը միայն ըլլայ:

Ժ. Ե.

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Արծիւներուն Հոգեվարքը

»»» ·«««

Շարժանկարի բեմադիրները մասնաւոր համակրանք մը ունին դէպի այն գործերը, որոնք ընդարձակ շահագրգռութիւն ստեղծած են բեմի վրայ, կամ տպագրութեան մէջ:

Շահագիտական մտահոգութիւնը օտար չէ այդ համակրանքին: Թատերախաղ մը կամ հատոր մը — ստորագրուած հռչակաւոր անունով մը — աւելի ընդարձակ է անշուշտ հասարակութեան ուշադրութիւնը գրաւելու՝ քան թէ նոր scénario մը, գրուած անծանօթ հեղինակէ մը:

Միայն վերջին օրերս Փարիզի գլխաւոր սրահներուն մէջ տեսանք՝ Օփէրա — Քոմիքի խաղացանկէն առնըւած «Սէվիլլայի սափրիչը», Քըլօտ Ֆառէրի ծանօթ վէպին՝ « Ճակատամարտ »ին երկրորդ եւ խօսուն վերարտադրութիւնը, Ժ. Տ'Էսփառպէսի յայտնի « Կիսաթոշակաւորները» վէպին պաստառի վրայ ապրումը « Արծիւներուն Հոգեվարքը » մակագրութեամբ, առանց մոռնալու Սէր — վանդէսի « Տօն — Քիշօթ »ը, «Դարբնոցապետ »ը, « Գողը », « Բարեկամ Ֆրից »ը եւ այլն եւայլն:

Գրական գործերուն շարժանկարի վերածումը վերջերս յարուցած է շատ շահեկան բանավէճ մը բեմադիրներուն եւ հեղինակներուն միջեւ, շարժանկարի արուեստին պարտադրած ոչ միշտ յապաւումներուն առթիւ, վէճ մը որու մասին կ'արժէ առանձին խօսիլ:

Այդ յապաւումները կամ ընդարձակումները հասկնալի են, տրուած ըլլալով իրականացումի այն բացառիկ պայմանները՝ որ շարժանկարինն են:

Ինչպէս անցեալները նկատած էի, շարժանկարին արտայայտութեան միջոցները — որոշ տարրերու մէջ — ըլլալով նոյնիսկ բեմականէն դերազանց, իրեն յանձնուած գործերը կը ստանան նոր դիմագիծ եւ աւելի լայնասահման արտայայտութիւն:

Տ'Էսփարպէսի գործը Նափոլէոնեան շրջանի հմայքով օծուն՝ տպաւորիչ գործ մըն է, բայց կը մնայ հարկաւոր իւրաքանչիւր ընթերցողի աւելի կամ նուազ վառ երեւակայութեան:

Ռօժէ Ռիշըպէ փոխադրելով զայն պաստառին վրայ, անոր տուած է ցնցող կեանք մը, ուր հեղինակին ստեղծած անմահ տիպարները մեզ կը քաշեն, կը տանին անդիմադրելի թափով իրենց յոյսերուն, զաւադրութիւններուն, երազներուն եւ հաւատքներուն ցնորապատոյտ յորձանքներուն մէջ:

Նափոլէոնի մահէն յետոյ կատարուած այդ ողբերգութեան վրայ չեմ ծանրանար, այնքան ծանօթ է ան:

Մեծ — Բանակին վերջին մնացորդներուն պատմութիւնն է, այն կիսաթոշակաւորներուն, որոնք նոր վեհապետի մը ծառայելէ հրաժարելով, երազած են Վիէննայի արքունիքը բանտարկուած « Արծուիկ »ը բերել ու բարձրացնել իր աշխարհասասան հօր գահին վրայ...

Հմայիչ երազ, մեծ երազ, ծերացած՝ բայց ոչ ընկճուած արծիւներու արժանի:

Ցուցադրուած նկարագիրները սրտապնդող բան մը ունին — մանաւանդ այսօր — երբ ոչ մէկ հաւատարմութիւն, ոչ մէկ բարոյական երազ կամ սկզբունք կրնայ դիմանալ ոսկեհարթին ընծայած փորձութիւններուն:

Կէս – Թոշակով ապրող եւ իրենց հոյակապ երազով սնանող այդ արծիւները՝ որոնք վախկոտ կառավարութեան մը զինուորներուն դնդակներէն կը մահանան վերջապէս՝ սրտապնդիչ օրինակներ են չիտակ նկարագիրներու, անսասան հաւատարմութեան, լիակատար անձնազոհութեան...

Փիէռ Ռընուառ, Ք. Ռէմի, Ռօլլա, Մ. Վալպէլ, խորապէս տպաւորիչ կերպով մարմնացուցած Մեծ – Բանակին մեծ զինուորները՝ որոնց հոյակապ տիպարներէն մէկը պիտի մընայ Քամպրօն, իր պատմական հայհոյով՝ Անգլիացիներու ճակտին...

Տիկին Ա. Տիւքօ դերազանց խաղարկութիւն մը ունի մանաւանդ վերջին տեսարաններու յուսահատութեան ճգնաժամերուն:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (35)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Ան իր « ապա »ին մէջ պահած էր ելեկտրական լապտեր մը որ ընդհատ ընդհատ կը վառէր ու կը մարէր, երբ չէթէի մարդիկը յանկարծակի յարձակած էին վրան, տղան վախէն բըռնած էր աղաղակել:

Ոչ հնարաւորութիւն կար, ոչ ալ ժամանակ՝ այդ տղան հող հարցաքննելու համար: Որով, լրտես տղեկը, չէթէին անդամներէն մէկուն հետ, առ ի հարցաքննութիւն, բնակատեղին ղրկուած, իսկ չէթէն իր ճամբան շարունակած է: Ձերբակալուած տղան տեղացի Վրացիներէն էր: Լաւ թուրքերէն կը խօսէր: Երբ զայն բնակատեղին բերին՝ « Թէշքիլաթը Մախսուսէ »ի պատերազմական առեանը հաւաքուած սկսած է զայն հարցաքննել:

Վերջերս կազմուած էր պատերազմական առեան մը, որ կը բաղկանար Թէշքիլաթին պատկանող պետերէն: Պատերազմական առեանը այս տեսակ խնդիրներով կը զբաղէր եւ հարկ եղած պատիժները կը տնօրինէր: Բայց, վրացի տղուն հարցաքննութիւնը որ եւ է արդիւնք տուած չէր: Անկարելի եղած էր իրմէ հասկնալ թէ որ տեղացի էր, որո՞ւ ինչը, եւ թէ ինչո՞ւ այդ բլուրն էր բարձրացած: Տղան երբեմն կը խնդար, երբեմն կուլար, եւ, այդ կերպով, յաջողած էր լաւ տպաւորութիւն թողուլ պատերազմական առեանի անդամներուն վրայ: Վերջապէս, որոշած էին թէ տղան անոք է, եւ, նախակրթարան մը դնելու յանձնարարութեամբ, առաջին մեկնող նաւակով ղրկուած էր Տրապիզոնի կուսակալին եւ մինչեւ վերջ անկարելի եղած էր հասկնալ թէ այս հարցաքննութիւնը ու դատավարութիւնը ինչո՞ւ որեւէ արդիւնք տուած չէր, տղան ի՛նչպէս կրցած էր սահմանամերձ չէթէներուն ու զինուորներուն միջեւ մտնել:

Մուհսին պէյ, սահման հանելով, իր մարդիկը յարձակումի պատրաստած էր: Որովհետեւ, միշտ ծովեզը կը քալէին, նախ բռնած էին սահմանէն ներս գտնուող վայրը՝ Քոփմուշը: Բայց, մինչեւ հոդ որ եւ է թշնամի ուժի հանդիպած չէին: Որով, չէթէն, շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, հասած էր Մաքրիգիւղի մօտերը: Հոս հող սկսած էր առաջին բախումը՝ ռուս զինուորներուն հետ: Ու առաջին զէնքը պարպուած էր ռուս զինուորներուն կողմէ, որոնք փոսերու մէջ պահուըտած էին: Մեր հրամանատարը հազիւ լսած զէնքի պայթիւնը, իր զինուորները երեսն ի վար պառկեցուցած ու փոխադարձօրէն կրակելու հրաման տուած էր:

Չէթէին մարդիկը, մինչ մէկ կողմէ կը կրակէին, միւս կողմէ սողոսկելով կը յառաջանային:

Ատեն մը այս ձեւով կռուելէ վերջ, չէթէի անդամները զանազան կէտերէ յարձակման անցնելով, յաջողած էին Ռուսերը քշել այն տեղերէն ուր պահուըտած էին: Մուհսին պէյ այդ պահուն այնքան մօտեցած էր թշնամիին որ, Ռուսերուն արձակած փամփուշտներէն մին գլխուն գալփաքը ծակած ու անցած էր:

Երբ Ռուսերը սկսած էին նահանջել, չէթէն կամաց կամաց կը յառաջանար: Բայց, բնակետղ ուղարկուած իր տեղեկագրին մէջ կը խնդրէր անյապաղ փամփուշտ ուղարկել, ըսելով թէ փամփուշտի պակասէն շատ կը նեղուի:

Սահմանը գտնուող օրինաւոր զօրքը անշուշտ հրաման ստացած էր չէթէներուն օգնել: Բայց կը շարունակէր շարժման չսկսիլ հրամանատարը այն վաշտին որ կը գտնուէր Մուհսին պէյի գտնուած վայրը: Այս վաշտը ոչ յարձակման կը միանար, ոչ ալ Մուհսին պէյի չէթէին փամփուշտ, հաց ու սնունդ կուտար: Այս հրամանատարը տեղեկագիր մը ղրկած էր սահմանային գունդի հրամանատարին, ուր կ'ըսէր.

— « Մուհսին էֆէնտի խենդօրէն կը նետուի: Ռուսերը օդանաւերով ծանր թնդանօթներ են բերած ու տեղաւորած: Այդ պատճառաւ, զինուորներս քաշեցի: Զինուորներս միայն 200ական փամփուշտ ունին: Եթէ արագ որոշում մը չտաք, պիտի քաշուիմ ուրիշ վայր մը ու Մուհսին պէյը առանձին պիտի թողում »:

Շատ բնական էր թէ որ եւ է օգնութիւն չէր սպասեր այնպիսի անձէ մը որ խելքը փախցուցած էր ու կը պնդէր թէ Ռուսերը օդանաւերով թնդանօթ բերած են: Որով, Մուհսին պէյի ղրկուած հրահանգին մէջ շատ առաջ չէին գացած ու նոր ծանօթութիւններ ուզած էին: Մինչեւ նոր ուժերու առաքումը, Մուհսին պէյի չէթէն շատ պիտի չյարձակէր եւ իր դիրքը պիտի պաշտպանէր:

Երբ այս կացութեան մէջ էր Մուհսին պէյի չէթէն, սահմանին մօտեցած ու «Սուլթան Սէլիմ» լերան գագաթները բռնած էր նոյն վաշտը որ կը գտնուէր իր աղեքսանդրապոլ... ու յանդգնութեամբ ուշադրութիւն գրաւող Քեամիլ պէյի հրամանատարութեան տակ: Ցետոյ դէպի արեւելք տարածուելով, հասած էր մինչեւ Քարս: Այս վաշտը կը հետապնդէր նաեւ Գերմանացիներու «Մոսէլ» խումբը: Քարսի մէջ կը գտնուէին ռուս ձիաւորներու զօրանոցները: Այդ զօրանոցներուն շուրջ ուժեղ բախում մը սկսած էր մեր եւ Ռուսերուն միջեւ: Բայց, Քեամիլ պէյին ջոկատը, կոտրելով Ռուսերուն այս ընդդիմութիւնը, յաջողած էր դէպի Մուրկուլ յառաջանալ:

Մուրկուլ մեծ կարեւորութիւն ունէր: Որովհետեւ, հոն պղինձի հարուստ հանք մը կար, զոր կը բանեցնէին Ամերիկացիները: Մինչեւ զինուորական մեծ շարժումներու սկիզբը, Ռուսերը որոշած էին անպայման պաշտպանել այդ շրջանը եւ բոլոր այնմ միջոցներ ձեռք առած էին: Բայց մեր չէթէները, որոնց փամփուշտը քիչ իսկ զէնքերը բազմատեսակ էին, թշնամին կամաց կամաց ետ մղելով կը շարունակէին յառաջանալ: Վերջապէս Մուրկուլի բլուրները եւս գրաւուեցան:

Թէեւ ճիշդ կ'ըլլար այս յաջողութեան գաղտնիքը փնտռել մեր զինուորներու յանդգնութեան մէջ, բայց յառաջխաղացման մեծապէս կ'օգնէր նաեւ Ռուսերու այն տկարութիւնը զոր ցոյց կուտային ինքնապաշտպանութեան մէջ: Մուրկուլի շրջակայքի ռուս հրամանատարը պաշտպանութեան թնդանօթները զետեղած էր լերան ստորոտը: Հետեւաբար, ռուսական թնդանօթներուն շարունակական ռմբակոծումը բնաւ չէր ազդեր մերոնց վըրայ, ինչ որ կ'աւելցնէր անոնց յանդգնութիւնը: Բախումը ամբողջ օր մը շարունակելէ վերջ, Ռուսերը հարուածելու եւ կիսը ժամ առաջ շահելու համար դիմուած էր նաեւ ուրիշ միջոցի մը:

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Կեցցէ՛ եռագոյնը

ooooo

Բոլոր քաղաքակրթեալ երկիրներու մէջ դրօշակը նուիրական նկատուած է: Ան կը ներկայացնէ ժողովուրդի մը ազգային պատիւը: Ով որ կ'անարգէ դրօշակը, խորապէս կը վիրաւորէ ժողովուրդի մը հայրենասիրական զգացումները: Շատ անգամ, անտրամաբանական ամբոխի մը ուրիշ դրօշակի մը հանդէպ բռնած ընթացքը պատերազմի դուռ բանալով՝ հարիւր հազարաւոր անմեղներու սպանութեան պատճառ կ'ըլլայ: Ղեւոնդ եպիսկոպոս Դուրեան, Շիքակոյի ցուցահանդէսին անգիտացաւ այս ճշմարտութիւնը եւ իր անտեղի ժեստը իր կեանքով տուժեց: Բնականաբար՝ պատահածը շատ ցաւալի է եւ ամերիկեան արդարութիւնը պիտի ճզմէ պատասխանատուները եւ սպանութեան հեղինակին պատիժը պիտի տնօրինէ: Մինչ առ այդ՝ մեզ կը մնայ պաղարիւնը չկորսնցնել եւ դատավարութեան ելքին սպասել:

Ես առանց Դաշնակցական մը ըլլալու, կը պաշտեմ Հայկական եռագոյնը: Ինծի պէս տասնեակ հազարաւոր չէզոքներ նոյն զգացումէ տարուած են: Հայկական դրօշակը պաշտպանելու պատիւը մեր դաշնակցական բարեկամներու մենաշնորհը չէ:

Կը պաշտեմ այն եռագոյնը որ մեր ազգային հերոս Անդրանիկը եւ իր քաջերը առաջնորդած է մինչեւ Էրզրում, կը պաշտեմ այն դրօշակը որ նոյն իսկ ռամկավար պատուիրակութեան օրով Կիլիկիոյ շրջանը բրած է: Անդրանիկը երբ Մարսէյլ հասաւ, իր իջեւանած պանդոկին ճակատը հայկական եռագոյնը պարզած էինք: Ի տես իր պաշտած դրօշակին՝ ազգային հերոսը իր խնդութիւնն ու շնորհակալութիւնը յայտնեց:

Ոմանք կ'ըսեն թէ՝ Հայաստան մը ունինք որուն դուռները ամրապէս փակուած են բոլոր հայրենասէրներու առջեւ՝ նոյն իսկ ոչ դաշնակցական, հայկական կառավարութիւն մը ունինք որու պաշտպանութենէն զրկուած են բոլոր արտասահման ապրող Հայերը, Հայաստանի ներկայ տէրերը տասը տարիէ ի վեր պաշտօնի գլուխ կը գտնուին եւ դեռ կը շարունակեն մեզ նկատել հայրենիքի խորթ զաւակները:

Ո՞ւր են այն երջանիկ օրերը, երբ ամէն հայ անհատ առանց կրօնքի եւ կուսակցական խտրութեան, հպարտօրէն կը ցուցադրէր Հայ Հանրապետութեան անցագիրը, օտարներու յարգանքը հրաւիրելով իր վրայ:

Կ'ըսեն թէ Հայաստանի մէջ հայերէն լեզուն է որ կը տիրապետէ: Այո, միայն թէ, այս լեզուով միմիայն համայնավար գաղափարներ տարածել արտօնուած է: Դժուար չպիտի ըլլայ մօտակայ ապագային սոյն գաղափարներով սնած սերունդին ընդունիլ տալ 150 միլիոննոց ժողովուրդի մը գործածած լեզուն: Եւ այս ալ շատ տրամաբանական է, քանի որ համայնավարութիւնը չընդունիր ազգայնական սկզբունքը: Մենք ջերմ ազգայնականներ ենք, Դաշնակցական կամ ոչ Դաշնակցական, կը պաշտպանենք մեր եռագոյնը եւ անոր շուրջ կը բոլորուինք, ան մեր միակ ապաւէնն է, հրաւէր կը կարդանք մեր բոլոր գաղափարակիցներուն բարձր բռնել մեր դրօշակը եւ հաւատարիմ մնալ մեր հարիւր հազարաւոր նահատակներու յիշատակին, որոնց սուրբ արիւնով ներկուած է Հայկական պանծալի եռագոյնը:

Կեցցէ՛ եռագոյնը:

Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը:

ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՊԵԱՆ

Եւ քարինք աղաղակեցին..

—·•—

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

ԽՄԲ.— Ահա լրացուցիչ փաստ մը եւս, Ամերիկայի մէջ ստեղծուած քաոսի մասին, որուն ամբողջ փառքը կը պատկանի Ռամկավարներուն.—

Ն. Ս. Օծութիւն
Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ Տ. Տ. Խորէն Ա. Սրբազնագոյն Կաթողիկոս ի Ս. Էջմիածին.

Վեհափառ Տէր,

Ամերիկահայ Երեսփ. Ժողովը գումարուեցաւ սեպտ. 2–3, 1933, շաբաթ եւ կիրակի օրերը, ի Նիւ Եորք, Մայր Եկեղեցւոյ սրահը, Առաջնորդ Գեր. Տ. Ղեւոնդ Ս. Արքեպիսկոպոսի օգոստոս 2, 1933 Թուակիր պաշտօնական հրաւիրագրով:

Ն. Սրբազնութիւնը ժողովին ներկայ չեղաւ իր հիւանդութիւնը պատճառաբանելով եւ ժողովին նախագահեց Գեր. Տ. Յովսէփ եպիսկոպոս Կարապետեան, Առաջնորդ սրբազան Հօր կողմէ ուղղուած սեպտ. 2, 1933 Թուակիր պաշտօնագրի համաձայն, որուն պատճէնը ներփակ կը ներկայացնենք Ձերդ Վեհափառութեան:

Հոգեւորական թէ աշխարհական, ամէնքս ալ ժողովին օրինականութիւնը ընդունելով մասնակցեցանք: Ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 11ին փակուեցաւ, յաջորդ օրը, կիրակի, դարձեալ նոյն տեղը, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ շարունակելու որոշումով: Այս ժողովին մասնակցած էին 18 հոգեւորականներ:

Յաջորդ օրը սակայն, սեպտ. 3,1933 կիրակի կէսօրէ յետոյ, որոշեալ ժամուն, երեսփոխանները երբ սկսան գալ ժողովի, այդ պահուն շշուկներ լսուեցան թէ մաս մը երեսփոխաններ ժողով գումարած են հասարակ պանդոկի մը մէջ:

Այս ցաւալի պարագան ստուգելու համար մասնաւորապէս հոգեւորականներս դիմեցինք Գեր. Տ. Յովսէփ եպիսկ.ի թէ ինք տեղեկութիւն ունի՞ այդ ապօրէնի ժողովի գումարման մասին եւ թէ ինք որ եւ է հրահանգ ունի՞ Առաջնորդ Սրբազան Հօր կողմէ:

Նորին Սրբազնութիւնը թէ մեզ եւ թէ յատենի ժողովոյ յայտարարեց թէ ինք որ եւ է տեղեկութիւն չունի եւ օրինաւոր համարելով Մայր Եկեղեցւոյ մէջ գումարուած երեսփոխանական ժողովը, կը նախագահէ յանուն Առաջնորդ Սրբազան Հօր, իր պատասխանատուութեան տակ:

Հետեւաբար մենք ստորագրեալ եկեղեցականներս հետեւելով նախ Յ. Յովսէփ եպիսկոպոսի օրինակին, ինչպէս նաեւ հիմնուելով մեր անխախտ համոզման Մայր Եկեղեցւոյ մէջ գումարուած երեսփոխանական ժողովի օրինաւորութեան մասին, մեր մասնակցութիւնը պահեցինք Մայր եկեղեցւոյ սրահը գումարուած Երեսփոխանական Ժողովին, ուր Առաջնորդ Սրբազան Հայրը դադարեալ հռչակուեցաւ 55 երեսփոխաններու 44ի բացարձակ մեծամասնութեամբ:

Այժմ, Վեհափառ Տէր, այս պայմաններու տակ մենք ստորագրեալ եկեղեցականներս մասնակցած ըլլալնուս համար այդ օրինական ժողովին՝ յանցաւոր կը նկատուինք եւ առարկայ եղած ենք Առաջնորդ Սրբազանի հալածանքին եւ ատելութեան, որ յայտնապէս կը սպառնայ պատժել մեզ, տասը եկեղեցականներս յանիրաւի:

Իրաց այս դառն վիճակը խոնարհաբար ներկայացնելով Ձերդ Վեհափառութեան արդարադատ նկատառման,

Մատչիմք ի համբոյր Ս. Աջոյն Ձերդ Վեհափառութեան,

Մնամք ամենախորին ակնածանօք ամենախոնարհ որդիք,

Տ. Մեսրոպ քհյ. Տէր Յովհաննէսեան, Տ. Ղեւոնդ վրդ. Մարդուկէսեան, Տ. Ընձակ Ա. քհյ. Գազանճեան, Տ. Նշան Ա. քհյ. Փափազեան, Տ. Պսակ քհյ. Սարգիսեան, Տ. Եղիշէ քհյ. Գասպարեան, Տ. Մատթէոս քհյ. Մանիկեան:

ԾԱՆՕԹ.— Տէր Յուսիկ քհյ. Նախնիկեան եւ Տ. Մովսէս քհյ. Տէր Ստեփանեան, ներկայ եղած են ժողովին եւ համաձայն գտնուած գրութեան, որու տակ իրենց ստորագրութիւնը չերեւիր քաղաքէն մեկնած ըլլալու հետեւանքով:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԵԲԱՍՏԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

oooo

Յառաջիկայ մարտ 2ին իր երկու տարին կը լրացնէ Երիտասարդաց Միութիւն մը, որ ծանօթ է գաղութին:

Բուռ մը Սեբաստացի կարիճներ, տարիներէ առաջ, հրապարակ ելան եւ կազմեցին «Այգ» Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը: Նպատակը նուիրական էր եւ գեղեցիկ: Նախ վերյիշել քանդուած հայրենիքի «Արամեան վարժարան»ը (ներկայիս ո՞վ գիտէ ի՞նչ բանի ծառայող) ու երկրորդ «սատարել զայն վերապրեցնելու եւ յաւերժացընելու Հայրենիքի հողին մէջ»:

Եւ շատ համեստ թէյասեղանով մը իր ծնունդը առնող այս Միութիւնը իր անդրանիկ երեկոյթ – պարահանդէսին ստիպուած էր դիմողներու ստուար մաս մը ճամբել, տեղի անձկութեան պատճառով:

Ահա իր երկրորդ երեկոյթը, այս անգամ ընդարձակ սրահի մը մէջ ուր փութացած էր խուռն բազմութիւն մը: Հակառակ տիրող անգործութեան եւ մանաւանդ «ռէվէյեօն»ներու, Միութիւնը կրցած էր քաշել հոծ ու ընտիր հայ հասարակութիւն մը:

Երեկոյթին փայլը կ'աւելնար, մասնաւորաբար «Կոմիտաս» երգչախումբով, ղեկավարութեամբ Պ. Նշան Սերգոյեանի: «Բամ Փորոտան»ը, Կոմիտասի ու Սփենդիարի կտորները ունեցուցին ներկաներու սիրտը այն արդար հպարտութեամբ, որ ամէն անգամ կ'առթէ լաւ երգուած հայ երգը, իր խորութեամբ ու ներդաշնակութեամբ: Տիկ. Մառի Թերզին գեղեցիկ ձայնով քանի մը հայկական կտորներ երգեց: Պ. Սատաֆճեան՝ «Կոմիտաս» երգչախումբէն՝ տուաւ քանի մը մեներգներ: Երգեց նաեւ Պ. Արամ Զարըդ, իր թարգմանած Օմար Խայեամի քառեակներէն:

Այս բոլորէն յետոյ, պարերը դարձեալ շարունակեցին օրօրել երիտասարդ զոյգերը մինչեւ առաւօտ: Ներկաները դժուարաւ կը բաժնուէին երեկոյթէն, երթալ դիմաւորելու համար իրենց առօրեայ հոգերը:

Այսքան յաջողութիւն··· ու խորհիլ թէ կազմակերպողները բուռ մը տղաք են եւ Միութիւնը դեռ երկու տարեկան չկայ:

Հրաչեայ Ճիվէլէկեան

Երէկ եւ այսօր

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Առեն մը մեր գաղութը գոնէ Ֆրանսայի մէջ նախանձ կը շարժէր իր օրինակելի կազմակերպութեամբ, իսկ այսօր տխուր է պատկերը: Որպէսզի ընթերցողը կարենայ չափել անկման խորութիւնը, պիտի ջանամ տալ անցեալի կազմակերպչական շրջանէն քանի մը օրինակներ:

1924ին կեդրոնական փողոցներու պանդոկները գրեթէ ամբողջութեամբ գրաւուած էին հայ գաղթականներու կողմէ: Մինչ այդ նորեր կուգային աշխատանքի պայմանագրութեամբ, գործի եւ մետաքսի գործարաններու համար:

Միջավայրի օրէնքներուն եւ լեզուին անծանօթ ժողովուրդը շուարուն վիճակ մը ունէր:

Ահա այս միջոցին էր, որ գիտակից շրջանակներու մէջ սկսան ճիգեր թափել, ազգային կեդրոնական մարմին մը ստեղծելու համար, մարմին մը՝ որ վայելէր ժողովրդական լայն վստահութիւն եւ որ կարենար վարել եւ օգտագործել գեղեցիկ տրամադրութիւնները:

Այն օրերուն մխիթարական երեւոյթ մըն էր եւ Քան Օտտօն ուր համախմբուած էին մօտ երկու հազար գաղթականներ, 35 տախտակէ տաղաւարներու մէջ:

Այդ անորոշ վիճակին մէջ սակայն, հոն կը պահուէին նախակրթարան եւ մանկապարտէզ, մօտ 250 աշակերտներով Քէմփին ընդարձակ հրապարակին վրայ ամփոփ մը պատրաստուած էր, ուր կը տօնուէր ապրիլ 11ի սգատօնը եւ կը տրուէին զանազան հրապարակային բանախօսութիւններ:

Քան Օտտոյի ցրուումէն վերջ 1925ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ Հնչակ, Ռամկավար ներկայացուցիչներով եւ քանի մը չէզոք հայրենակիցներով կազմուեցաւ առաջին վարչութիւնը, որուն նպատակն էր, նախ կեդրոնատեղի մը ճարել գլխագիր հասցէ մը ստեղծել այն բանուկ նաւահանգիստին մէջ, լսելու համար քսանեւհինգ հազարնոց գաղթական հայրենակիցներու ցաւերը: Թէեւ գոյութիւն ունէր հայկական հիւպատոսարան մը, որ լոկ անցագիրներ կուտար փոխան տասը փրանքի, սակայն որ եւ է կերպով հիմնական օգտակարութիւն չէր կրնար ունենալ, թշուառութեան մատնուած համր ժողովուրդին:

Ուրեմն, առաջին կեդրոնական վարչութիւնը երկար փնտռտուքներէ վերջ տարեկան 6000 փրանքով վարձեց Սթանիսլաւ Թօրանի մատուռը ու հաստատեց նաեւ նախակրթարանն ու մանկապարտէզը որուն միացեալ աշակերտութեան թիւը հասած էր մինչեւ 300ի: Այսպէս 5—6 տարի գաղութը կեդրոնի մէջ պահեց մատուռ – մանկապարտէզ, եւ նախակրթարան «քարէ բակ եւ փայտէ գոմ», ունեցաւ 31 հոգիէ բաղկացած Երեսփ. ժողով, թեմական կանոնագիր – ծրագիր, եւ ստորադաս մարմիններ, հոգաբարձութիւն, ուսումնական խորհուրդ, եւ աղքատախնամ:

Այսօր կեդրոնին մէջ ոչ Գաւառական ժողով կայ, ոչ ազգային վարչութիւն, իսկ մանուկներու համար երկու տարիէ ի վեր կրթարան գոյութիւն չունի: Կուսակցութիւնները փոխադարձ համաձայնութեան գալով, տեղի ունեցաւ երկու անգամ գաւառականի ընտրութիւն, առաջինը 25 փրանք տարեկան ազգային տուրքի գանձումով, իսկ երկրորդը, ազատ քուէարկութեամբ եւ Պալաքեան եպիսկ.ի նախագահութեամբ:

Ինչպէս առաջինին, նոյնպէս եւ երկրորդին բոլոր կուսակցութիւնները անխտիր մասնակցեցան եւ նոյն իսկ Հօկ, Հնչակ եւ ռամկավար, միացեալ ճակատ կազմեցին Դաշնակցութեան դէմ: Սակայն եւ այնպէս, երբ պարտուեցան, սրբազան երրորդութիւնը ոչ միայն մեկուսանալով անտարբեր մնաց, այլ եւ աշխատեցաւ կազմալուծել լայն ժողովրդականութիւն վայելող Գաւառականն ու անկէ բխած բոլոր գործադիր մարմինները:

Համերաշխութեան համար թափուած բոլոր ջանքերը ի զուր անցան եւ պայքարը շարունակուեցաւ մինչեւ Փրատոյի տաճարի օծումը:

Ուրախ էր ամբողջ գաղութը, ուրախ էր մանաւանդ Երեսփ. ժողովը, քանի որ կ'ազատէր օտար շէնքերու վարձք տալու հոգէն: Այս առթիւ շնորհակալութիւն:

Ինչ որ պատահեցաւ անկէ ի վեր, երկար պատմութիւն է: Կը բաւէ ըսել թէ՝ յարաբերութիւնները խզուած են այժմ, եւ գաղութին գործերը կ'ընթանան կեդրոնախոյս ուղղութեամբ: Շրջաններու այնքան գնահատելի աշխատանքին դիմաց, կեդրոնը կազմալոյծ վիճակ մը ունի եւ կորսնցուցած է նախկին հեղինակութիւնը:

Գաւառականի լուծումէն վերջ, առաջնորդին նշանակած վարչութիւնը կ'ուզէ գործել, սակայն ասպարէզ չկայ: Վանթուր փողոցին վրայ յարկաբաժին մը վարձուած է 400 ֆր. ամսականով: Իբրեւ առաջնորդարան ծառայող այս անպաճոյճ յարկին մէջ ծերունի մը, Պ. Թօգաթլեան, կը վարէ ընթացիկ գործերը, ստանալով 350 ֆր. ամսական:

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Ողջմտութեան ձայներ

»»»·«««

Հետեւեալ խմբագրականը կը քաղենք Ֆիլատելֆիոյ «Հայ Սիրտ» շաբաթաթերթէն, որ անկուսակցական օրկան մըն է.

— «Երկուք ու կէս ողորմելի հատուածներ իրար գալով նախաձեռնարկ են եղած խ. Հայաստանի 13րդ տարեդարձը տօնելու համար: Առնոց՝ հայ աշխատաւորութեան ուղղած կոչը կը սկսի ու կը վերջանայ այն զզուելի եւ նեխած յանկերգով, որ կը կրկնուի 13 տարիէ ի վեր, այսպէս՝ «Դաշնակ տիրապետութեան վերջնականապէս տապալումը», «Երկրի աշխատաւորութեան շառաչուն ապտակը», «հայ բուրժուազիին դաւերը», «անկախ եւ ազատ Հայաստանի յիմարական ցընորքը», «ազգայնական ատելութեան սեւ թոյնը», «աւեր», «թալան», «սով», «արիւն», «անկցի», «կեցցէ՛» եւ վերջ:

Այս խղճալիները բացարձակ տէր եւ տնօրէն հռչակած են ինքզինքնին խ. Հայաստանին: Կը յաւակնին ներկայացնել խորհ. կուլտուրան, խորհ. գիւղատնտեսը, խորհ. քաղաքականութիւնը, վերջապէս ամէն ինչ որ խորհրդային է: Իրենց օրկանի առաջին էջէն կը սկսի հայ ազգային կազմակերպութեանց եւ ժողովուրդին դէմ յարձակումը եւ կը շարունակեն 4 սիւնակ տարբեր երեսներու վրայ: Այս տարի անոնք առաւել եւս կը գրգռեն եւ կը մոլորեցնեն ժողովուրդը թէ խ. Ռուսիոյ ճանաչումը ճանաչումն է նաեւ անկախ Հայաստանի մը, քանի որ անիկա խորհ. Միութեան կողքին կը կանգնի իբր անոր հաւասարազօր մէկ անդամը:

Այս բոլոր շինծու յերիւրանքները թէեւ հասկնալի են հայ ժողովրդական խաւերուն, սակայն դժբախտաբար կան բոլշեւիզմը քաջալերող ազնիւ տարրեր ալ, որ իրենց հայրենասիրական իղձերուն գոհացում տալու համար կը գոցեն իրենց ականջները իրականութեան դէմ եւ կ'երթան մըտիկ ընելու ամբարտաւան յոխորտանքներ:

Իրականօրէն ի՞նչ կը նշանակէ այս տարեդարձը: Անդրադառնանք:

Հայրենասէր Հայուն համար սուգի ու շիւանի օր է այդ՝ որ ատեն քաոսին մէջէն ծնունդ առնող մեր մանուկ Հանրապետութիւնը խեղդուեցաւ իր օրրանին մէջ, հայ բոլշեւիկներու ձեռքով:

Այդ սեւ օրը պէտք է համարուի համահայկական սգատօն, ինչու որ այդ օրը Թուրքը եւ Ռուսը դաշնակցած բաժնեցին մեր հայրենիքը, Թուրքին թողուեցաւ Արարատը ընդարձակ հողամասերով, իսկ մնացածը եղաւ հայաբնակ ռուսական նահանգ մը, դաւադրական աջակցութեամբը հայ բոլշեւիկներուն:

Այդ օր պէտք է սեւեր հագնիլ անոր համար որ հայ կարմիրներ կացնահար սպանեցին մեր բազմաթիւ բարձրաստիճան սպաները եւ մտաւորականները, միջազգային եղբայրութեան հաշիշով մոլեգնած:

Այդ օրը թող պարծենան հայ համայնավարները իրենց եղբայրներուն գործած այս աւերներով, սիրտ ունեցողներն ալ թող ծափահարեն զանոնք:

Մեր մանուկ Հանրապետութիւնը տըւաւ մեզի դեսպան եւ դեսպանատուն Ուաշինկթընի մէջ, տեսնենք թէ Ռուսիա իր «հաւասարազօր» Հայաստանին գործերը վարելու համար 4րդ աստիճանի հայ քարտուղար մը պիտի պահէ՞ Ամերիկայի մէջ: Ռուսիոյ ճանաչումով մեր ազատութեան արշալոյսը աւելի եւս մթագնեցաւ:

Դարերէ ի վեր անխախտ հաւատքով ազատութեան ձգտող հայ իրատես ժողովուրդը չի կրնար լքել իր դատը: Թող անոնք տօնեն իրենց տարեդարձը: Մենք պիտի շարունակենք քալել այն դժուարին ճամբայէն մինչեւ որ իրագործուի ազատ ու անկախ հայրենիքի մեր իտէալը»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԶԱՐՇԱՄՊԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ooooo

ԼԱ ՊՈՔԱ, 9 յունուար.— Փիւժէ – սիւր – Արժանի Զարշամպացիներու Հայր. Միութիւնը կազմակերպած էր խնջոյք հանդէս մը, տօնական օրերու առթիւ: Օրուան նախագահ Պ. Մխիթար Պետրոսեան հանդէսը բանալով, քաջալերական խօսքեր ուղղեց միութեան վարիչ մարմնին որպէսզի աւելի յաճախ կազմակերպեն այսպիսի հանդէսներ: Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ «Մեր հայրենիք»ով, յետոյ կարգով բեմ ելան պզտիկները որոնք հայկական դպրոցի երես տեսած չունէին բայց մաքուր հայերէնով արտասանութիւններ ըրին,— փոքրիկներ Կ. Մանուկեան, Ս. եւ Լ. Քէշիշեան, Ա. Թօգլեան, Յ. Աթմաճեան, Օր.ներ Խ. եւ Ե. Նիզամեան, Ծ. Թօգլեան, Տիկ. Պ. Քէշիշեան, Պ.ներ Միհրան Ղազարեան, Ա. Գալէնճեան, Կ. Թօգլեան, Գ. Փափազեան, Ն. Աթմաճեան, իսկ Յ. Թօգլեան երգեց «Հայրիկ ջան»ը:

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Ա. Գ. որ խօսեցաւ Կաղանդի մասին, բացատրեց Միութիւններու դերը: Մանաւանդ մեզի պէս թափառական ազգի մը կեանքին մէջ, «ինչ անունի կամ ձեւի տակ ալ գործենք, իբրեւ քաղաքական կուսակցութիւն կամ Կ. Խաչեր, բարեգործական Միութիւններ կամ Հայր. եւ մարմնակրթական միութիւն բոլորին ալ ծրագիրը հայ ժողովուրդին ծառայելն է: Կազմակերպութեանց միջոցաւ է որ ազգ մը կը բարձրանայ բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս, տոկալով ամէն տեսակ զրկանքներու»: Եզրակացնելով, հրաւիրեց որ ամէն հայ անհատ անդամ ըլլայ Միութեան մը կամ կուսակցութեան մը, որպէսզի կարենայ ծառայել ժողովուրդին:

Ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուեցան ժամացոյց մը եւ Կաղանդի ծառ մը: Առատաձեռնօրէն մասնակցեցան բոլոր ներկաները: Աճուրդէն եւ զարդանիշերէն գոյացաւ կլորիկ գումար մը:

Հանդէսէն յետոյ սկսան եւրոպական եւ արեւելեան պարերը: Կերուխումը տեւեց մինչեւ յաջորդ առաւօտ, որու ընթացքին խօսեցան շատ մը հայրենասիրական բաժակաճառեր եւ մաղթանքներ եղան գալիք նոր տարիները տօնելու հայրենի ազատ հողի վրայ: Ներկաները դժուարաւ զատուեցան իրարմէ:

Ներկայ մը

ԿԷՄԷՐԷԿՑԻՆԵՐՈՒ ԴՊՐՈՑԸ

oooo

ՎԻԷՆ, (Յառաջ).— Մեր գաղութը տեղաւորուած ըլլալով երկու թաղի մէջ, որոնք իրարմէ երեք քիլոմէթր հեռաւորութիւն ունին, Կէմէրէկի Հայր. Միութիւնը Էսթրէսնի շրջանին մէջ չորս տարիէ ի վեր կը պահէ դպրոց մը, օժանդակութեամբ քանի մը հայրենակիցներու: Երկու տարի էր որ Կ. Խաչի հետ միասնաբար կը վարձէին ուսուցիչ մը, որ շաբաթը երեք պահ դաս կուտար իւրաքանչիւր թաղի մէջ: Դժբախտաբար այս տարի կարելի չեղաւ ճարել ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը, նիւթական պատճառներով: Բայց եւ այնպէս չըլքեցին դպրոցը, իրենցմէ մէկը ընտրելով դասատու:

Դեկտ. 31ին, ամանորի հանդէս մը կազմակերպած էին ուր հաւաքուած էին բաւական թիւով հայրենակիցներ: Պ. Վ. Հովիւեան քանի մը խօսքերով բացատրեց դպրոցին դերը եւ յայտնեց թէ պէտք է գուրգուրալ եղածին վրայ:

Յետոյ փոքրիկները երգեցին «Բամ Փորոտան»ը: Ճոխ էր գեղարուեստական բաժինը: Բոլոր փոքրիկներն ալ ունէին դերեր, մենախօսութիւններ, խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւններ եւ մանկական ներկայացում. Հոգաբարձութիւնը հրաւիրեց նուէրներ տալ, փոխան աճուրդի: Քանի մը վայրկեանի մէջ գոյացաւ 417 ֆր.: Պ. Ս. Անդոեան 50 ֆր. նուիրելով վառեց տօնածառը: Ամբողջ հասոյթը եղաւ մօտ 500 ֆր.: Ամէնէն վերջը բեմ ելաւ Կաղանդ պապան եւ փոքրիկներուն բաժնեց զանազան ուտելիքներ: Հանդէսը փակուեցաւ ուրախ մթնոլորտի մը մէջ: Կէմէրէկի Հայր. Միութիւնը արժանի է ամէն գնահատանքի:

Պ. Մանուկեան

S. B. A.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գաղատիոյ (Էնկիւրի) հայ հռոմէականները որոնք դարերով հեռու մնացած են հայկական կեանքէն եւ միշտ ատելութեամբ նայած իրենց հայ ազգակցին վրայ, վերջերս կազմեցին միութիւն մը S.B.A. (Սոսիէթէ Պիէնֆըզանս տ'Անգարա) եւ յունուար 6ին երեկոյթ մը տուին ի նպաստ··· այն հայրենակիցներուն որ կ'ուզեն Թիւրքիա վերադառնալ:

Հետաքրքրութենէ մղուած քանի մը ընկերներով կ'երթանք Սալոն Լոնշան, մէկ մէկ մուտքի տոմս առնելով եւ հայկական երեկոյթի մը ականատես ըլլալու միամտութեամբ: Մուտքը սուղ ըլլալով հանդերձ, իբրեւ զարդանիշ լատինական երեք տառերով մեր կուրծքը կը զարդարեն: Եւ մեր ըսպասածին ճիշդ հակառակը գտանք: Մեր հարցումներուն կը պատասխանէին Թուրքերէն եւ Ֆրանսերէն: Սիրտս կրծող ցաւին չդիմանալով, վերջապէս միամտութիւնն ունեցայ հարցնելու թէ ինչո՞ւ լատինական տառերով գրած էք եւ աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար որ գէթ այսքան բան ալ հայերէն գրուէր:

Այս անկեղծ հարցումս ինծի սուղի նստաւ: Այնպիսի յանդիմանութիւն մը ստացայ որ նոյն իսկ Թուրքէն չէի սպասեր: Անշուշտ այդ Միութեան ամէնէն բանիմաց անդամն էր որ կը պատասխանէր.

— Ձեր գիտցած հայերէնը այստեղ չանցնիր, հայերէնի պէտք չունինք մենք:

Հանդէսի բացումէն առաջ, Ջէօրաքճեանէն խնդրեցինք որ քանի մը հայերէն կտորներ նուագէ.

— Չեմ կրնար, պատասխանեց եթէ վերջէն դուք ազդանշանը տաք թէ հայերէն կ'ուզենք, այն ատեն կրնամ նուագել:

Իր խոստման համաձայն եւրոպական նուագէն վերջ «Կռունկ»ը նուագեց եւ սրահը քրթմնջիւնով լեցուեցաւ: Ծաղրել, հեգնել, ծիծաղիլ···: Հայերէն ոչ մէկ բառ, ոչ մէկ խօսք:

Խնդրեցինք կարգադիր յանձնախումբէն որպէսզի թոյլ տրուի հայերէն արտասանութիւն մը ընելու: Յայտագիր չունէր: Գեղարուեստական բաժին չունէր, որպէսզի իրենք զիրենք արդարացնէին, ըսելով թէ յայտագիրը ճոխ է, հետեւաբար չենք կրնար թոյլատրել: Մերժուեցաւ հայերէն արտասանութիւնը:

Ժամերով օտար մը բեմին վրայ կապկային խաղերով եւ ծամածռութիւններով հանդիսականները զբաղեցուց, թոյլ չտալու համար որ հայերէն բարբառ մը լսուի:

Յետոյ Միութեան կողմէ աղճատուած Թուրքերէնով մը զեկուցում տրուեցաւ: Իրենց ծրագրին կարեւոր մասը այն է որ իրենց խեղճերուն, հիւանդներուն օգնէ: առաջ, աշխատին Թուրքիոյ հետ լեզու գտնել եւ Թուրքիա վերադառնալ:

Ահաւասիկ երեկոյթ – պարահանդէս մը որ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ է մեր հայկական կեանքին մէջ: Պատի՛ւ Անգարացիներուն···

Իրաւունք ունէր Նշան Պէշիկթաշլեանը, երբ ըսել կուտար թթու կաթոլիկի մը, Պ. Բասմաջեանի ծաղրանկարին մէջ: «Երէկ ապուր մը կերայ, այսօր եթէ ձեռքէս գայ ամբողջ Հայերու միսը կ'ուտեմ»:

Տարագիր

Պալքանեան ուխտը եւ Անգլիա

Յունաստանի արտաքին նախարար Պ. Մաքսիմոս Հռոմէն եւ Փարիզէն յետոյ գնաց Լոնտոն, խնդրելու համար որ Պուլկարիան համոզեն միանալու Պալքանեան ոչ – յարձակման դաշինքի մը: Եւ սակայն յուսախաբ եղաւ: Անգլիոյ արտաքին նախարարը հասկցուց թէ չեն ուզեր խառնուիլ այդ գործին, թէեւ կ'ուզեն օգնել խաղաղութեան վերահաստատման: Այս ընթացքէն կը հետեւի թէ Մեծն Բրիտանիա փոխած է իր ընթացքը պալքանեան գործերուն հանդէպ, մինչդեռ Չէմպրլէնի օրով պալքանեան ուխտի մը ծրագիրն ունէր:

98 պաշտօնեաներ գնդակահարուեցան

Խորհրդային իշխանութիւնը գնդակահարել տուաւ 98 պաշտօնեաներ եւ գիւղացիներ, որոնք կ'ամբաստանուէին թէ արմտիք գողցած են:

Այս պայքարը բացած առեն, ընդհ. դատախազը յայտարարեց թէ 700,000 հոգի յանկացուած են արդարութիւնը գործադրելու, մանաւանդ Ռուսաստանի մէջ եւ թէ 1932 օգոստ. 7ի օրէնքը պիտի գործադրուի «անողորմաբար, արագօրէն եւ վճռապէս»:

—•—

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ դիւանը նիստի հրաւիրուած է յունուար 22ին: Ժողովը պիտի տեւէ մինչեւ 29:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ծերակոյտը օրինագիծ մը քուէարկեց, որուն համաձայն սեղանաւորական գործառնութիւններ չպիտի կատարուին այն պետութիւններուն հետ որոնք չեն վճարեր իրենց պատերազմական պարտքերը:

Երեք Հայեր
ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Յունուար 5ին Պէյրութի մէջ մահուան դատապարտուեցան երեք Հայեր, որոնք անցեալ ամառ սպաննած էին խանութպան մը, Իլիաս Զահլէնի:

Ահա դէպքին պատմութիւնը, քանի մը բառով.—

1933 օգոստ. 9ին, գիշերը, Անթիլիասի մէջ, տեսակցութիւն ունեցած են երեք Հայեր Յակոբ Հալէքեան, 18 տարեկան, խոհանոցի ծառայող, Գառնիկ Նաճարեան, Տիգրանակերտցի, 19 տարեկան եւ ներկարար, Անդրանիկ Գարակէօզեան 22 տարեկան թափառաշրջիկ: Երեքը միատեղ կ'երթան ծովեզերք եւ բաւական խմելէ վերջ, Յակոբ կ'առաջարկէ մեկնիլ Անթիլիաս, Իլիաս Զահլէնի խանութը կողոպտելու համար: Ճամբայ կ'ելլեն եւ կ'որոշեն միասին գլուխ հանել այդ ծրագիրը: Անոնք լաւ կը ճանչնային Իլիասը եւ գիտէին թէ անոր քով միշտ դրամ կը գտնուի:

Պարտէզներու մէջէն երեքը մէկ կը յառաջանան եւ կը հասնին Իլիասի խանութը եւ տախտակէ սանդուղէ մը կը բարձրանան վեր, մտնելու համար խանութ: Իլիաս կը քնանար սեղանի մը վրայ: Յակոբ կը վերցնէ երեկ-տրական լամբարները: Երեքը մէկ Իլիասի գլխուն մօտ կը կանգնին եւ Անդրանիկ ու Գառնիկ մէկ մէկ երկաթ բռնած եւ Յակոբ ատրճանակ մը, կ'որոշեն սպաննել եթէ ան շարժի: Վերջը, Անդրանիկ եւ Գառնիկ ուժգնօրէն կ'իջեցնեն երկաթները Իլիասի գանկին վրայ: Զոհը, կիսամեռ վիճակի մէջ դիմադրութիւն ցոյց կուտայ, Անդրանիկի մազերը ձեռք կ'անցնէ, սակայն նոր հարուածներ կ'անշնչացնեն զայն:

Անկէ վերջ ոճրագործները կը բանան գզրոցը եւ գտնուած 60 ոսկին եւ ատրճանակ մը առնելով, կ'երթան դարձեալ ծովեզերք եւ հոն իրենց հագուստները կը լուան, մաքրելու համար արեան հետքերը: Կը բաժնուի դրամը, 20ական ոսկի ու իւրաքանչիւրը կ'երթայ իր գործին: Երեւան կը հանուին ոճրին ծալքերը եւ կը ձերբակալուին ոճրագործները, որոնք կը խոստովանին ամէն բան:

Դատավարութեան միջոցին, ոճրագործները պատմեցին այս բոլորը: Յակոբ յայտնեց թէ ինք իր ընկերներուն կողմէ հրաւիրուած էր օղի եւ գինով էր երբ ոճիրը միասին տարին: Անդրանիկ պատմեց որ ինք Գառնիկի կողմէ հրաւիրուած էր այդ երեկոյ օղի խմելու եւ Գառնիկն է որ ոճիր գայթակղեցուցած է այդ արարքը գործելու:

Իսկ Գառնիկ կ'ամբաստանէ իր ընկերները, որոնք պատճառ եղած են իր գինովութեան եւ ոճրին: Յակոբ, կ'ըսէ Գառնիկ, սպառնաց մեզի իրեն ընկերանալու համար:

Դատաւորները մօտ կէս ժամ առանձնանալէ վերջ, նախագահը կարդաց վճիռը, որով երեք ոճրագործներն ալ մահուան կը դատապարտէին, ինչպէս եւ 1500 ոսկի տուգանքի:

Ոճրագործները դէմ դէմի կտրեցան եւ անխօս մնացին, երբ լսեցին վճիռը: Պաշտպան փաստաբանը վերաքննութեան դիմած է:

Հրեաներու դէմ պոյքոթը Դամասկոսի մէջ

ooooo

Դամասկոսցի կարգ մը առեւտրականներ Սիոնական ապրանքներուն դէմ կը շարունակեն իրենց պոյքոթը:

Մինչեւ հիմա այդ պոյքոթը գրաւոր եւ հանրային հաւաքոյթներով տեղի կ'ունենար: Հիմա խօսքէն եւ ճառերէն անցած են ուղղակի գործի: Սուգ Համիտիէ շուկային մէջ անցեալ շաբաթ օր հրէական ապրանքներ կրակի տրուեցան: Այս առթիւ մասնաւոր պրոպականտի կոմիտէ մը կազմուած է, որ այս ձեւով պիտի շարունակէ պոյքոթը՝ հրեայ վաճառականներու ապրանքներուն դէմ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱԼՆՈՋՈՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 119 **Ave. d'Italie** սրճարանին սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Զ. Ռ. միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի ժամը 3ին Պար տը Կլօպի մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Ց. Գ.— Նոյն ընդհ. ժողովէն վերջ, յաջորդ ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յունուար 21ին կիրակի կէսօրէ վերջ, Պար տը Կլօպի մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայրենակց. միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները վաղը կիրակի ժամը 2ին, 82 րիւ տը Թիւռէն, Bar de la Facultéի սրահը (Օկիւստօին մօտ): Անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ սոյն կարեւոր ժողովին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գասապացի Յարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իզմիրի մէջ ամուսնացած էր Էնկիւրիցի օրիորդի մը հետ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ: Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել: Aharonian H. chez Mr. Bouffeteau à Jubergin, Commune d'Abily, (Indre et Loire):

— Կը փնտռուին Կօտէմիշցի Արշակ եւ Սիրանոյշ Ստեփանեանները, որոնք Իզմիրի աղէտէն անհետացած են:

Կը փնտռուի նաեւ Ստեփան Ստեփանեան որ 1914ին զինուորագրուած է եւ իր հետքը կորսուած:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գէորգ Ստեփանեանին 2, Rue Basfroi, Paris (2e): Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռեմ քոյրս Եէնի Պազարցի Ակնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Մինաս Մանուէլեան: Կը բնակէինք Նազիլլի: Ընդհ. պատերազմին աքսորուեցանք Կեսարիա, ուրկէ զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ: Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա: Իմացնել՝ **Manuel T. Manuelian**ի, **9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.**

Էնկիւրիցի Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Կը փնտռուի Սերժ Սավալեան: Իմացնել Պ. **Diarian**ի, **9 Bld. Picpus,** Paris (2e):

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր: Ի հարկին դաւառ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Ձեր ուզած կազմատունը

Երկու երիտասարդ կազմարարներ, Խորէն եւ Արամ, որոնք վերջերս շրջանցանի ալ արժանացան իրենց կաշեղէն ձեռարուեստներով, կ'ընդունին ապսպրանքներ՝ գիրք, թերթ եւայլն կազմելու: Մատչելի պայմաններ:

Դիմել.— **21 Rue Cantin, Bécon - Courbevoie.** (թղթատարի համար՝ **Asnières**):

Վարպետ խոհարար

Վարպետ խոհարար մը, որ մասնագէտ է արեւելեան եւ եւրոպական խոհանոցի, ինչպէս նաեւ փաքլավայի եւ նման անուշեղէններու, գործ կը փնտռէ Փարիզի մէջ եւ շրջակաները: Համեստ պայմաններ: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

14 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2393

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՋԻՆ "ԴԱՆԱԿԱՒՈՐ„ՆԵՐԸ

Այն բոլոր փաստերէն յետոյ զորս գրի առինք օրը օրին, կ'արժէ՞ր աւելի քրքրել, խորանալ, հաստատելու համար թէ ի՛նչպէս թանձրացաւ եւ թունաւորուեցաւ մթնոլորտը, Ամերիկայի մէջ եւ այլուր:

Կ'արժէ՞ր յիշել, Դուրեան արք·ի սպանութենէն անմիջապէս առաջ պատահած կարգ մը դէպքեր, ինչպէս « ուշագրաւ եւ չարաշուք »:

Ամերիկայի ռամկավար օրկանը չէ՞ր որ, դեկտ· 17ին, պարծանքով կը պատմէր Ինիըն Սիթիի պատահարը (10 դեկտ·—

... « Հաւատացեալք կը սկսին խուռներամ եկեղեցի փութալ, Դաշնակ հոգաբարձութեան հաշիւր մաքրելու համար »·

... « Այր, կին, ամբողջ ժողովուրդը խռովութեան կը մատնուին եւ լաւ դաս մը կուտան խռովարարներուն »·

...« Փիլոնազուրկ քահանան, ծեծ ուտելու վախէն կ'ապաստանի պահարանը, ուրկէ զինքը օձիքէն բռնած դուրս կը հանէ հայ կին մը »·

...« Իրենց կերած ծեծէն չկշտացած դաշնակ պարոնները կրկին կը փորձեն աղմկել »·

... « Այս ընթացքէն զայրացած ժողովուրդը յարձակեցաւ խռովարարներուն վրայ եւ անոնց լաւ դաս մը եւս տուաւ »·

... «Մամբրէ վարդապետ, քաջ զինուորը եկեղեցիին, առանց մէկ վայրկեան արարողութիւնը դադրեցնելու, շարունակեց պատմուճքը »·

...« Երբ Դաշնակները կրկին փորձեցին անկարգութիւններ ընել, այս անգամ այնպիսի ծեծ մը կերան որ, ականջնին կախած հեռացան եկեղեցիէն »:

Այս ամբողջ պատմութեան « միտ բանի »ն հասկնալու համար, անհրաժեշտ է կարդալ նաեւ « Հայրենիք »ի թղթակցութիւնը:

Ի՞նչ կ'իմանանք այդ հրատարակութենէն.—

1.— Սեպտ· 2 — 3ի երեսփ· ժողովէն վերջը հոգաբարձութիւնը որոշած է պահել չէզոքութիւն, առանց կապ պահպանելու օրինաւոր եւ կամ ապօրինի կեդր· վարչութիւններուն հետ, միշտ իրենց նպատակ ունենալով գաղութին խաղաղութիւնը եւ համգստութիւնը:

2.— Այդ իսկ մտահոգութեամբ, հեռացնել Գալֆայեան վարդապետը, որ ատենապետն է ապօրինի վարչութեան: (Կը յիշե՞ս, Մարսէյլ, այս «վարդապետ »ը):

3.— Դեկտ· 10ին, անուշահոտութիւններով օծուող այդ վարդապետը՝ շրջապատուած կիներով, ԴԱՆԱԿԱՒՈՐՆԵՐՈՎ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐ « ՀԵՐՈՍ »ՆԵՐՈՎ, եկեղեցի կը մտնէ»:

4.— « Հոգաբարձութիւնը, խուսափելու համար կռիւներէ, թոյլ կուտայ որ վարդապետը շարունակէ իր պատարագը: Սակայն, երբ քարոզի ատենը կուգայ եւ վարդապետը կը յայտարարէ թէ իր հօտին մէջ գայլեր են մտած, ժողովուրդին համբերութիւնը կը հատնի եւ կը խանգարէ վարդապետի թէ՛ քարոզը թէ՛ պատարագը: Բռունցքներով կռիւը կը սկսի, ներսը թէ դուրսը:

5.— Դէպքէն ազդուած քանի մը չէզոք Հայեր կը միջամտեն, որպէսզի այս կացութեան վերջ տրուի:

6.— «Ռամկավարները, սակայն, գաղտնի գործունէութեան մէջ են»: Կը դիմեն ոստիկանատան, արգիլելու համար իրական հոգաբարձութիւնը եկեղեցւոյ գործերուն խառնուելէ: Եւ կը յաջողին: Զգալով որ իրենց այս «յաջողութիւնը» կրնայ պոռթկումի պատճառ դառնալ, անոնք 15-20 ոստիկաններով լեցուցած էին եկեղեցին, ներսը թէ դուրսը:

7.— «Մասնաւոր պատարագ տեղի կ'ունենար Ռամկավարներու եւ դաւանակուոր Հայերու համար: Ոստիկանութիւնը թոյլ չի տար քարոզ խօսիլ»: (*Հայրենիք*, 23 դեկտ· 1933):

Այս բոլոր անցուդարձի պահուն, Ղեւոնդ արք· պանդոկին մէջ նստած կը մնայ...

Մէկ խօսքով, ապերասանութիւնը շատոնց սկսած էր: Ռամկավարները կանգնած պաշտօնանկ առաջնորդի կողքին, կը դրդէին զայն զուպել «ըմբոստները, եկեղեցիէ եկեղեցի «արշաւել», զինեալ պահակներով եւ դանակաւորներով, պատարագ մատուցանել ընդ հսկողութեամբ ոստիկաններու, գրգռիչ քարոզներ խօսիլ եւ աջ ու ձախ սպառնալ կարդալ:

Չէ՞ որ Փարիզի ռամկավար օրկանն ալ պատգամած էր, 1923 *սեպտ· 23ին եւ անկէ մէկուկէս ամիս առաջ*·

«... Ղեւոնդ արք· Դուրեանը հինգերորդն է որ կուրծք պիտի տայ Դաշնակցութեան հրետանիին դէմ եւ վերջ ի վերջոյ պիտի զգետնէ իր հակառակորդները» :

×

Այս բոլորը կ'արդարացնե՞ն դեկտ· 24ի խժդժութիւնը: Ո՛չ:

Այս բոլորը կը նշանակեն թէ Դաշնակութի՞ւնն է պատասխանատու այդ եղերական դէպքին: Ոչ եւ ոչ:

Բայց, այս վերլուծումները ամբողջն ամբաստանութեան աթոռին կը դամեն Ռամկավար – Ազատական կուսակցութիւնը, իբրեւ դանակ սրող, բթամտութեամբ, խուժանավարութեամբ եւ մասամբ նորին:

Ռամկավարներու կեդր· Վարչութեան մէկ անդամը աhա տասը օրէ ի վեր իրենց օրկանին մէջ իրար կը խառնէ արդարութիւն, իրաւագիտութիւն, բարոյական, քաջութիւն եւ վատութիւն, սմսեղուկ եւ զարշելի բանաարկութիւններով: Եւ այս ամէնը՝ առանց ստորագրելու, լայնատարած փռուելով երրորդ էջէն մինչեւ չորրորդը:

Մէկ պատասխան ունինք այդ բոլորին·

— Ազգայի՞ն ո՞ր գերագոյն շահերուն անունով սպաննել տուիք Արիկ Ունճեանը, Յովհ· Թավշանճեանը եւ Ա· Արփիարեանը:

«Քաղաքական ի՞նչ թէզ է որուն անունով կ'արդարանայ» այս քաջագործութիւնը:

«Հոգիներ կան, հոգիներ ալ կան»: Հրամեցէք տապարէզ, որովհետեւ մենք չենք գիտեր թէ ո՛վ հրահանգեց Ղեւոնդ արք·ի աճպարկումը կամ ո՛վ խրեց դաշոյնը: Բայց, դուք շատ լաւ գիտէք Ունճեանի, Թավշանճեանի եւ Արփիարեանի ողբերգութեան պատմութիւնը: Շ·

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ՔՈՒԷ ՍՏԱՑԱՒ

ԲՈՒՌՆ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐ ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԹԱՌՏԻԷՕՅԻ ԵՒ ԼԱՎԱԼԻ ԴԷՄ

Երեսփ· ժողովը ուրբաթ օր աւարտեց Սթավիսքիի խարերայութեանց մասին եղած հարցապնդումներն ու վիճաբանութիւնները: 229ի դէմ 360 ձայնով մերժուեցաւ Քննիչ Յանձնաժողով մը կազմելու առաջարկը· իսկ 205ի դէմ 376 ձայնով վստահութիւն յայտնուեցաւ կառավարութեան: Բանաձեւը կ'ըսէ·

— «Ընդունելով որ հանրապետական իշխանութեան պարտականութիւնն է բոլոր մարզերուն մէջ ապահովել հանրային բարոյականի վերահաստատումը,

«Որոշելով անխնայ մերկացնել այն զայթակղութիւնները որ մտահոգութիւն կը պատճառեն հանրային կարծիքին, ժողովը կը պահանջէ արդարութեան ազատ եւ խիստ գործողութիւն մը, վստահութիւն կը յայտնէ կառավարութեան, կատարելու համար իր բոլոր պարտականութիւնը, եւ մերժելով որ եւ է յաւելում, կ'անցնի օրակարգին»:

Քուէարկութենէն առաջ, լսուեցան վերջին հարցապնդումները: Այս առթիւ յուզումնալից տեսարաններ պարզուեցան:

Նախկին վարչապետ Պ· Էռիօ շատ բան չխօսեցաւ Սթավիսքիի հարցի մասին, բայց յիշեց շարք մը հին զայթակղութիւններ որոնց խառնուած են ընդդիմադիրները: Ուրիշ երեսփոխաններ ալ միշտ շեղելով նիւթէն, պատմեցին նախընթաց դէպքեր որոնք մեծ աղմուկ յարուցին: Մինչեւ իսկ Մեծ Պատերազմի օրերու զայթակղութիւններ յիշուեցան: Թէեւ ֆիզիքական ընդհարում տեղի չունեցաւ, բայց խօսքի ուժգնութիւնը հասաւ անսովոր սաստկութեան մը: Ամէնէն աւելի յարձակման ենթարկուեցաւ նախկին վարչապետ Թառտիէօ: Ընկերվարական երեսփոխան Էրնէսթ Լաֆոն յիշեց ժոռէսի ծանր մեղադրանքը՝ Թառտիէօյի դէմ, որ կ'ամբաստանուէր թէ իբրեւ խմբագիր «Թան»ի, օգտագործած է իր դիրքը մասնաւոր շահերու համար, Պաղտատ – Հոմս երկաթուղիի շինութեան եւ Քոնկոյի Ն'Կոքօ Սանքա կոչուած մենաշնորհի հարցին մէջ (1911): Պ· Լաֆոն այնքան յառաջ գնաց որ յայտարարեց թէ Պ· Թառտիէօ, իբրեւ անդամ հաշտութեան խորհրդաժողովի Ֆրանսական պատուիրակութեան, մասնաւոր տրամադրութիւն մը դրած է Վերսայլի դաշնագրին մէջ, այդ մենաշնորհը Գերմանիայէն եւ Անգլիայէն առնելու եւ իր բարեկամներուն փոխանցելու համար: «Դուք հաշտութեան դաշնագիրը յարմար գործիք մը համարեցիք փրկելու համար ձեր անհատական շահերը»: Պ· Լաֆոն յիշեց նաեւ արտաքին նախարարութեան գաղտնի գիրքին պատմութիւնը (իբրեւ թէ բացուած է Թառտիէօյի մարդոց կողմէ):

— Սո՛ւտ է, պոռաց Թառտիէօ: Յետոյ պատասխանելով եղած մեղադրանքներուն, յայտարարեց թէ ինք պարզապէս պաշտպանած է Ֆրանսայի շահերը՝ Գերմանացիներուն եւ Անգլիացիներուն դէմ:

Նախկին վարչապետը պաշտպանողականէն յետոյ անցաւ յարձակողականի, յայտարարելով թէ Սթավիսքի նիւթապէս նպաստած է այն ընտրական պայքարին որ իշխանութեան գլուխ բերաւ Էռիօն, Շոթանը եւ միւս արմատական – ընկերվարական պետերը եւ պահանջեց Քննիչ Յանձնաժողով մը կազմել:

Զղագրգիռ մթնոլորտի մը մէջ, յիշուեցաւ նաեւ Ուսթրիքի խնդիրը: Թառտիէօ մեղադրուեցաւ թէ պարտկած է իր դատական նախարարին՝ Ռաուլ Փէրէի մեղքերը: Արծարծուեցաւ նաեւ հռչակաւոր Տիկին Մարթ Հանոյի զայթակղութիւնը:

Թառտիէօ խօսքը վարչապետին ուղղելով, յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը ձերբակալած էր երկուքն ալ, «բայց դուք ազատ արձակեցիք»: Վարչապետը տաքը տաքին պատասխանեց թէ Թառտիէօյի բարեկամն էր, նախկին վարչապետ Փիէռ Լավալ, որ բանտէն արձակեց Ուսթրիքը եւ թէ այդ սեղանաւորին վերաքննութեան խնդրագիրը վերջնապէս մերժուած է Գերագոյն Ատեանին կողմէ եւ նորէն պիտի բանտարկուի: Թառտիէօ բացագանչեց·

— Ամէն պարագայի մէջ, չէք կրնար ուրանալ թէ դուք ազատ արձակեցիք Տիկին Հանօն, եւ անկէ ի վեր ա՛լ բանտ չդրուեցաւ:

Այս անգամ կարկուտը տեղաց Պ· Լավալի վրայ: Պ· Էռիօ ամբաստանեց թէ նախկին վարչապետը հանրային դրամները գործածեց փրկելու համար փարիզեան դրամատուն մը, Պանք Նասիոնալ տը Քրէտի, որ տագնապի մատնուած էր: Պ· Լավալ նեղսրտելով, անմիջապէս մամուլին հաղորդեց գիրոյց մը ուր կ'արդարացնէ ինքզինքը, յիշուած դրամատան փրկութիւնը համարելով հանրօգուտ գործ: Պ· Էռիօ այնուհետեւ ընդհանուր յարձակողական մը սկսաւ այն զրպարտիչներուն դէմ որոնք կ'ուզեն արատաւորել պարկեշտ երեսփոխաններ եւ անոնց ընտանիքներուն միջոցաւ յարձակիլ անխոցելի անուններու վրայ: Մասնաւորապէս ծանրացաւ Շոթանի անհերձադրին՝ Սէնի ընդհ· դատախազ Փրէսառի դէմ եղած յարձակումներուն վրայ եւ բողոքեց թէ ականաւոր արմատականի մը զաւակը խառնուած է սպանութեան գործի մը:

Այս վիճաբանութեանց ներկայ էին երեք նախկին նախարարներ, Փէռէ, Ալպէռ Տալիմիէ եւ Կաստոն Հիւլէն, որոնք զանազան առիթներով բանադատուեցան հրաժարելու, բայց կը մնան երեսփոխան:

Վիճաբանութիւնները փակուած ատեն, վարչապետը յայտարարեց որ եթէ քննիչ յանձնաժողով կազմուի, արդարադատման խնդիրը չարաթներ պիտի տեւէ եւ ոչ մէկ կուսակցութիւն անվթար պիտի մնայ: Այս յայտարարութիւնը խոր տպաւորութիւն գործեց: Վարչապետը միեւնոյն ատեն կրկնեց թէ պիտի խստացնէ անուանարկութեան օրէնքը, որպէսզի փարիզեան մամուլը փրկուի «շանթաժիստ»ներէ եւ զրպարտիչներէ: Այս առթիւ ճշդեց թէ բնաւ միտքէն չանցըներ կաշկանդել մամուլի ազատութիւնը, ընդհակառակն, օրէնքին խստացումով պիտի զօրացնէ պարկեշտ լրագրողներու դիրքը:

Տիկին Սթավիսքիի հարցաքննութիւնը

Ուրբաթ օր երեք ժամ անընդհատ հարցաքննուեցաւ այրի Տիկին Սթավիսքի: Հակառակ անհնմար անցնելու բոլոր ճիգերուն եւ խիստ հսկողութեան, բազմաթիւ լուսանկարիչներ խառնուած էին Ապահովութեան Տեսչութեան շէնքին առջեւ: Տիկինը ամբողջովին ծածկած էր դէմքը, սեւ քողերու մէջ, եւ այնպէս ալ տպուած է լուսանկարը: Հարցաքննութեան արդիւնքը բացարձակապէս գաղտնի կը պահուի· բայց կը հաստատեն թէ տիկինը շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրած է:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ”

ooooo

Միակը, որ մոռցուած էր: Գոնէ մեր շրջանին մէջ: (Ամերիկա եւ Պէյրութ ունեցան, եթէ չեմ սխալիր):

Ուրեմն, այսօր, կիրակի, Ֆր· Կ· Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը պիտի ուրախացնէ բազմաթիւ մանուկներ, աջակցութեամբ իր տեղական հինգ մասնաճիւղերուն,— Ալֆորվիլ, Առնուվիլ, Անկէն, Իսի եւ Փարիզ:

Չկարդացի՞ք յայտագիրը.— «Գեղարուեստական բաժինը կազմուած է միմիայն մանուկներու դերակատարութեամբ»:

Յետոյ,— «Մուտքը ազատ է բոլոր փոքրերուն»:

Ու վերջապէս, «Տղոց կը բաժնուին նախընթրիք եւ պտուղ»:

Տեսե՞ր էք աւելի քստմնելի պատկեր, քան տառապանքը անճար, չունեւոր մանուկին:

Կրնա՞ք առանց սարսուռի դիտել, մանաւանդ, անպարտկելի տառապանքը հայ մանուկին: Տարագի՛ր մանուկին: Թոնիրէ, երդիքէ, մամուն եւ պապուն խանդակաթ գուրգուրանքէն եւ օրհնութեանէն զրկուած մանուկին...

Եւ կրնա՞ք երեւակայել աւելի մեծ երանութիւն, քան թրվռուն ոստոստումն ու ծիծաղը մանուկին, երբ կ'ուրախացնէք որ եւ է ձեւով:

Ահա պատեհութիւն մը, ողջունելու Մանուկ — Արքան,— Հայկակները ու Հայկուհիները տարագիր:

Նախափորձ մըն է որ կը կատարուի, Ֆ· Կ· Խաչի վարչութեան կողմէ, կարելի գուրգուրանքով եւ աշխատանքով:

Չեմ ուզեր սրտառուչ բառեր շարել, որպէսզի ձեր աջակցութիւնն ընծայէք:

Գացէք տեսէք, եւ վստահ եմ որ պիտի պահանջէք աւելի յաճախ եւ ամէն տեղ կազմակերպել այսպիսի Օրեր:

Անկէնը նախատօնակ մը կատարեց անցեալ կիրակի, ի միջի այլոց, եւ շատեր ափսոսացին որ ուշ իմացեր են:

Անոնք որ ներկայ պիտի ըլլան, այսօր, ժան Կուժոնի սրահը, անշուշտ պիտի ցաւին բացականերուն վրայ:

Վ.ԱՀԷ

Մ. ՔԷՄԱԼ ՊԵԼԿՐԱ՞Տ Կ'ԵՐԹԱՅ

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը Պելկրատէն կը հեռագրէ թէ իր նախագահ ընտրուելէն ի վեր (1923) առաջին անգամ ըլլալով, Մ· Քէմալ յառաջիկայ շաբթու պալքանեան մայրաքաղաք մը պիտի այցելէ: Մ· Քէմալ Պելկրատ պիտի երթայ իբրեւ հիւր Ալեքսանդր թագաւորին, որ Պոլիս այցելեց անցեալ նոյեմբերին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

Մեծ շինութիւններ պիտի կատարուին

Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը յունուար 7ին վաւերացուց հնգամեայ ծրագրին քննութիւնը:

Ծրագրին կցուած տեղեկագրին մէջ կ'ըսուի թէ, օսմ· կայսրութեան շրջանին, երկիրը մասնաւորաբար կերպասի եւ զորգի ճարտարարուեստի տէր էր եւ կարեւոր արտածումներ կ'ընէր: Շոգեշարժ մեքենաներու գիւտէն յետոյ, երկիրը չկրցաւ յարմարիլ իրագործուած յառաջդիմութեանց եւ այս պատճառաւ աստիճանաբար զարձաւ նախանիւթերու: Հետեւաբար, շատ բնական է որ Թուրքիա ճարտարարուեստական երկիր մը ըլլայ, ինչպէս էր առաջ:

Տեղեկագրին մէջ կ'ըսուի նաեւ թէ ջանք պիտի թափուի մշակելու ճարտարարուեստի գլխաւոր նիւթերը, եւ թէ ասոր շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ հարիւրին 25—30 համեմատութեամբ նուազեցնել արտածումը: Նկատելով որ, բնական շրջաններու մէջ, արտածումը ներածման հարիւրին 75ը կը կազմէ, շնորհիւ հնգամեայ ծրագրին կարելի պիտի ըլլայ հաւասարակշռել առեւտրական պիլանճէն, եւ հետեւաբար պէտք չունենալ տըվիզի սահմանափակման եւ բաժնեցուցակին նման ոչ – բնական միջոցներու:

Ծրագրուած շինութիւններով, 15,000 *բանուորներ գործ պիտի գտնեն, հանքածուխի սպառումը* 300,000 *թօն պիտի աւելնայ, ատաղձի սպառումը* 60,000 *խորանարդ մեդրի չափ պիտի աւելնայ, ինչ որ գրեթէ կրկնապատկուիլ կը նշանակէ, իսկ բամպակի արտադրութիւնը* 80 *հազարէն* 120—200 *հազար հակի պիտի բարձրանայ:*

Տեղեկագրին երկրորդ մասը կը քննէ այն ճիւղերը որոնց զարգացման պիտի ձեռնարկուի: Այսպէս, արուեստական մետաքսի նախանիւթին միայն հարիւրին 13ը դուրսէն պիտի բերուի, իսկ 87ը երկրին մէջ պիտի պատրաստուի: Մասնաւոր մարմին մը պիտի քննէ թէ ո՞ր վայրերուն մէջ ելեկտրական կայաններ հաստատելու է: Որոշուած է նաեւ որ Հանրօգուտ, Տնտեսական եւ Կրթական գործավարութիւնները մէկ մէկ ծրագիր պատրաստեն, հնգամեայ ծրագիրին գործադրութեան մասին:

Հնգամեայ ծրագրին դրամական մասը պիտի քննուի այն ատեն, երբ ձեռնարկուի 1934ի պիւտճէի պատրաստութեան: Տնտեսական ծրագրին գլխաւոր գիծերը պիտի հրատարակուին Անատոլու գործակալութեան միջոցաւ:

Անհատական ձեռնարկութիւնները միայն որոշ ճիւղերու յատուկ պիտի ըլլան, եւ կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի գերարտադրութիւն չըլլայ: Ասոր համար կը խորհուի օրինական իրաւասութիւններ տալ տնտես· գործավարութեան:

42 միլիոն ոսկի պիտի յատկացուի այն ճարտարագործական ձեռնարկներուն զոր կառավարութիւնը պիտի կատարէ Սումէր դրամատան միջոցաւ: Այս առթիւ դրամատունը պիտի օգտուի նաեւ Ռուսիոյ բացած վարկերուն մէկ մասէն:

Հնգամեայ ծրագրին համաձայն, բամպակեղէնէն զատ, 12 գործարաններ պիտի հաստատուին: Ապակիի, շիշի եւ ծծումբի գործարանները Իշ դրամատան կողմէ պիտի հիմնուին: Հաւանական է որ բազմարուեստեան վարժարան մը հիմնուի, հարկ եղած մասնագէտները պատրաստելու համար:

Արդիւնի պղնձահանքերու ընկերութիւնը, որուն մէկ միլիոն ոսկիով կը մասնակցի կառավարութիւնը, երբ սկսի շահագործել հանքերը, պետական գանձը պիտի վճարէ նաեւ մնացած 550,000 ոսկին: Սումէր դրամատունն է որ կառավարութեան անունով պիտի ընէ այս մասնակցութիւնը:

ՀԱԶԱՐ ՄԱՆՉԵՐ ԵՒ ԱՂՋԻԿՆԵՐ ԱՄՍԱՑՈՒԱԾ

Տիթրոյիթի մէջ (Մ· Նահանգներ) քննիչ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, քննելու համար անսովոր գայթակղութիւն մը: Պետական ջիմարանոցին մէջ ամլացուած են 16 – 20 տարեկան 197 մանչեր եւ 645 աղջիկներ: Ուրիշ հաստատութեան մը մէջ՝ 14 մանչեր եւ 47 աղջիկներ: Ամբողջին գումարը հազարի կը մօտենայ:

Ամլացումը արտօնուած է Միչիկընի նահանգին մէջ՝ 1929ին: Ամերիկեան 29 նահանգներ ընդունած են այս օրէնքը:

‘‘ԵՐԳ ՍԻՐՈՅ...,,

(ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ)

»»» · «««

Այս միջոցիս, թանձր զանգուածը որ յղփացած է Պաքի, Միլտոնի եւ նմաններուն անասելի տափակութիւններովը, իր վառուժ աչքերը կը բարձրացնէ շարժանկարային գլուխ-գործոցի մը վրայ(*), Cantique d'Amour:

Ռ. Մամուլեան, ինչպէս միւս արտադրութիւններուն մէջ, այս անգամ ալ իր ներշնչումը կ'առնէ գրական լուրջ գործէ մը: Հէրման Զիւդերմանի մէկ վէպէն առած է նիւթը այս շարժանկարին: Տասնըինը տարեկան աղջիկ մը, որբ մնալով, կուգայ Պերլին, իր միակ ազգականին՝ հօրաքրոջը մօտ որ առանձինն գրավաճառի փոքր խանութ մը կը բանեցնէ: Փողոցին միւս ափը կ'աշխատի երիտասարդ եւ տաղանդաւոր քանդակագործ մը՝ դժգոհ իրմէն ու իր արտադրութիւններէն, տապկուելով ստեղծագործական տենդին մէջ: Լիլին՝ որբ աղջիկը, կը դառնայ մօտէլ, կը դառնայ քոյր, կը դառնայ սիրուհի, կը դառնայ սէր: *Քանդակագործը կը ստանայ այն՝ առանց որուն պիտի մնար ստեղծագործական երաշտ փնտռտուքի մէջ միայն: Հաղորդութիւնը՝ սիրոյ հետ, կեանքին հետ: Լիլիին շրթները կը մրմնջեն Երգ, Երգոցէն տողեր միայն:*

Ես ննջեմ, եւ սիրտ իմ արթուն կայ: Ձայն սիրելւոյ իմոյ բախէ ի դրանն.— բա՛ց ինձ, հարսն իմ, մերձաւոր իմ, կատարեալ իմ, զի գլուխ իմ լցաւ ցօղով, եւ վարսք իմ ի շաղից գիշերոյ:

Բիւրեղացումի ըլթակը քաշուեցաւ, ներդաշնակութեան անիւները ինկան իրենց ադոյցներուն մէջ, ոգին խրտացաւ՝ դարձաւ մարմար: Գլուխ գործոցը ոտքի կեցաւ: Լիլին ժայթքեց մթնոլորտին մէջ ու սառեցաւ: Ու ան սէր էր, ան երգ էր, ան աստուած էր: Այդ թրթռացումը դարձաւ մարմար: Ճիշդ այն տարիքին, երբ աղջիկները, մարդկային արարած ըլլալէ առաջ, կը դադրին մանուկ ըլլալէ եւ կը դառնան ոգի: Արուեստագէտը այդ բոպէն դարձուց արձան մը: Արձանին մէջ այդ բոպէն դարձաւ յաւերժութիւն:... Մինչ մարդիկը թալսեցան հոլովոյթի անիւներէն կախուած: Տղան գործեց յանցանքը: Տարիքոտ պառոն մը եկաւ, առաւ ու տարաւ աղջիկը: Տրտմութիւն եւ ապերջանկութիւն. Վամփիրը հեծաւ տղուն կոկորդին...: Երբ դառաւ զայն՝ Լիլի գիտէր խաղերէն, կը նուագէր դաշնակ, ձի կը նստէր եւ իր նիստ ու կացը աւելի ազնուական էր քան ամենահին ազնուականինը Պերլինի: Պառոնին կինն էր: Քանդակագործը վառեց հին սիրոյն խարոյկը, որ լուսաւորեց չքնաղ արձանը այնպէս՝ ինչպէս կը սպասէր ան իր աշխատասրահին մէջ: Լիլի ինկաւ այն գինովութեան մէջ, որուն բարձր կատարին վրայ սիրոյ, հպարտութեան, մահուան ծանր իրանները արինալից իրար կը բախին: Տղան ինչպէ՞ս կրնար հաւատալ որ Լիլին կը սիրէ այդ փետրաթափ Պառոնը: Չի հաւատար, հա՞...: Տղուն աչքերուն առջեւ, Լիլին կ'երթայ յանձնուիլ տղեկի երիտասարդ հաշուապահին, որուն յարկաբաժինը նոյն պահուն իսկ կը բռնկի հրդեհէ մը:

... Լիլի ալքոլ կը խմէ հիմա եւ մարմինը կը ծախէ: Իր գեղեցկութիւնը տարբեր է, շանթի պէս ահեղ:... Զուարճութիւն գիշերային տան մը մէջ, քանդակագործը կը գտնէ Լիլին եւ կը տանի իր բնակարանը: Խենթեցած է մտասեւեռումէն՝ Լիլին գտնելու այնպէս ինչպէս իր մերկ ու վճիտ արձանը պահած է: Ճակատագիրներու անիւը դարձած է սակայն, եթէ գեղեցկագիտական ալիքները կը շարունակեն դեռ, սա մարմարին վրայ, իրենց խաղին ու նոյն թրթռացումը: Մարմարէ վարդ Լիլին կը դիտէ սա մոլորուած աչքերով աղջիկը: Այն ժամանակ յուսահատական պոռթկումներուն ամէնէն եղերականը կը խածնէ իր հոգին: Ան կը դառնայ վագր: Կ'առնէ առաջին պղինձէ առարկան ու կը ջախջախէ սպիտակ մարմարը, աղուն ողբերգականօրէն համր ու անխրեր ակնարկներուն վկայութեան առջեւ: Երբ վերջացած է՝ տղան կ'առնէ Լիլին իր ամուր գրկին մէջ եւ կը խեղդէ անոր դորշ յուսահատութիւնը իր կարմիր յոյսի երդումներուն մէջ:

×

Եթէ նկատի չառնենք ներքին լայն պարունակութիւնը, Փիզիքական նիւթը մանիկ առ մանիկ կը պատշաճի, 1911ին տպուած, Բագինի մէջ, «Կինը» վերտառութեամբ վիպակին, կը բաւէ քանդակագործը վերածել նկարիչի, արձանը՝ նկարի մը: Ազդեցութիւններու խնդրի արծարծման համար՝ հետաքրքրական են այս փաստերը:

Կարելի է ըսել նաեւ որ Զիւդերմանի գործը կը վերջանայ հոն՝ ուր «Յարութիւնը»ին իսկական նիւթը կը սկսի: Թոլստոյ այնքան տարուած էր մարդկային էակ մը ըլլալու ու մեղք գնելու խնդրին ահաւոր կերպով բարդ կողմովը, որ իր տիտանեան թափը ձգած էր գնումի, աւելի դարմանելու, յարութեան կնճռոտ պրոցեսին *վրայ: Ուստի աւելի պիտի մօտենար Զիւդերմանին, կամ փոխադարձաբար, այն իմաստով որ բարոյական ուժերու փոխանցումին մէջ, մինչ այս երկուքը մեծ չափով տեղ կուտան* էքէթիքին, *Թոլստոյ՝ իր բարոյական նպատականիշովը խանթեցած՝ բոլորովին կ'անտեսէ զայն:*

Իսկ այնպէս ինչպէս Մամուլեանի վերակենդանացուցած է Զիւդերմանի գործը՝ վերին աստիճանի արդիական է եւ համապատասխան յետպատերազմեան սերունդին բարոյագեղեցկագիտական փնտռտուքներուն: Լավուազիէի օրէնքը, «ոչինչ կը կորսուի եւ ոչինչ կը ստեղծուի», կարելի է ամբողջովին փոխադրել բարոյամտաւորական մարզին մէջ: Ճշմարտութեան այդ մէկ երեւոյթը, կարելի է ըսել, Մամուլեան մատով շօշափել տուաւ մեզի: Երգ Երգոցի տողերը մրմնջող շրթները, որ լոյսի խաղ ու թռչունի երգ էին՝ փոխակերպուեցան հոյակապ արձանի մը՝ Գեղեցիկի թրթռացումներու: Մօտէլները *շարունակեցին իրենց ճամբան. արձանը նմանապէս: Երբ արձանը ջախջախուեցաւ՝ գեղեցիկի աւանդը, մանիկ առ մանիկ ցրուած էր արդէն Պերլինցի հազարաւոր աչքերու մէջէն վճիտ հոգիներու մէջ: Մայր երակ մը սակայն անընդհատ լեցուեցաւ արուեստագէտին մէջ: Երբ անոր շունչը աւելի ենթարկուած էակ մը յարութեան կը կոչէր՝ գեղեցիկի ալիքները իր մէջ կը բիւրեղանային* էթիքի *օրէնքներու:*

Այս՝ մէկն է միայն այն խնդիրներէն, որոնց լուծումը Մամուլեանի մոգական դաւազանին տակ, դարձաւ բացորոշութիւն: Մամուլեան, շարժանկարի տեղ, եթէ գրականութեամբ զբաղէր, կ'անցնէր կարաւանին առջեւը: Հատոր հարկաւոր է վերլուծելու համար ընդհանրապէս Մամուլեանի արուեստը եւ այն կատարները, որ ան յաղթահարած է: Ցեղային հանճարի ի՜նչ ուժ է սա որ յանկարծ թառելով իր զաւակներէն մէկուն մէջ՝ կը դարձնէ զայն Հոլիվուտի իշխաններէն մէկը, ծովածաւալ ու մահացու մրցակցութիւններու մէջէն: Տաղանդին հրաշքովը, իր մականին տակ կ'առնէ ան բազմամիլիոն, քաղաքակրթուած ժողովուրդներու ընտրանին: Կարելի է չյուսահատիլ: Կուսաններ կան:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս գործին բովանդակութիւնը տուած ենք «Միտք եւ արուեստ»ի բաժնին մէջ, երբ ներկայացուեցաւ առաջին անգամ, այս ամառ, Փարիզի մէջ:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

— :-: —

Ողջո՜յն քեզի, ո՛վ արեւածին տղայ, գեղեցկութիւնդ կը քսուի ամպերու թեւերուն ու դուն կը խայտաս կրակէ աշխարհի մը պարիսպներուն վրայ: Քէն ու նախանձ կայ քեզի դէմ ու դաւադիր աշխատանք՝ քու սուրացող ճամբաներուն վրայ: Օձեր ու իժեր կան որ մօտեցեր են քեզի մարմինդ թունաւորելու, զգո՛յշ... Զխարուիս ոչ ոքէ ու չներես ոչ ոքի: Փառքի ու տանջանքի ճամբաներէն անցեր ես ու նոր օրերու վերելքի ոլացումովդ կ'երթաս դէպի յաղթանակ:

Ճակատիդ վրայ արեւի գեղեցկութիւն կայ ու սրտիդ խորը՝ ամեհի մռունչ: Անսասան ես դուն ու պիտի մնաս այդպէս՝ որովհետեւ քու մարմինդ կազմուած է Հայոց աշխարհի քարերէն ու վժվժացող հովերէն: Դուն աստուածատուր պարգեւն ես հայութեան ու կը մնաս փառքի ու պաշտամի հոյակապ տաճար:

Շատեր ուզեցին արտասուրել քեզ ու քու հզօր ձայնովդ փորձեցին «հայրենիք» երգել, բայց չյաջողեցան: Գորտերը չեն կրնար սլանալ արծիւներուն պէս, երբ դարշահոտ ճահիճը կայ...

Դուն մինակն ես որ կը թռիս ամպերու տակէն ու սրատես աչքերովդ կ'որոնես հետքը թշնամիին:

Քու խոհուն աչքերդ իմաստութեան աղբիւրներ են եւ առոր համար ալ դուն քու բոլոր քայլերուդ տուած ես իմաստ, դուն չես շարժիր առանց իմաստի, ու քու նետած հարուածներդ հարուածներ են իմաստութեան: Դուն ստեղծիչ ու հզօր ուժ մըն ես, առանց Արարչին:

Բայց հիմա՝ շատեր չեն ուզեր ճանչնալ քու կարողութիւնդ ու հեզնօրէն կը բամբասեն քեզ: Անոնք ապերախտներ են բանսարկութեան ու անկարող քու թռիչքներուդ ու խոյանքներուդ՝ դարձեր են շատախօս, փողոցներու մէջ գաղափարի մաքրութիւններ կը փնտռեն ու քու անունով նետուած գոհէկութիւններով փողոցի ամբոխ կը կերակրեն...

Եղի՛ր կրակէ պարիսպներուն վրայ՝ առանց վար նայելու, վասնզի բորոտներէն շատերը կան որ երեսդ տեսնելու կարօտը ունին:

Յաղթ հասակիդ ծուռ նայողներ կան այս օրերուն, չըլլա՛յ որ ներես, որովհետեւ երբ դուն ներես՝ անոնք աւելի համարձակութիւն կ'առնեն ու սողալով պիտի խածնեն դարշապարդ: Քու ձայնիդ մէջ ցեղին ձայնը կայ որ հին - հին օրերուն կտակուած է քեզի, զգո՛յշ՝ որպէսզի այդ ձայնը չմարի ու հայ ցեղը չդառնայ անձայն:

Սերունդներուն անէծքը չպիտի ընդունիս դուն, որովհետեւ երբ դեռ պատանի էիր, դարերու ճամբան շարունակելու ուխտը ստորագրեցիր: Տես, ահա խամաճիկներու եւ երկչոտներու «միացեալ» ամբոխը կը դառնայ շուրջդ պղծելու քեզ: Արթուն կեցիր, ու հին օրերու խիզախութեամբդ նայէ անոնց դաճաճ հասակներուն ու պչրած աչուըներուն՝ առանց տատանումի եւ մանաւանդ առանց ներումի՝ հարուածդ շեշտակի զարնելու: Այս պայքարիդ մէջ փառք ու յաղթանակ չկայ, բայց քու կանգնած ճամբաներուդ վրայ պէտք չէ որ երեւան օձեր ու իժեր: Դուն արդարութիւն ես ու քու անցած բոլոր անցքերուդ վրայ՝ խաղաղութիւն պէտք է տիրէ:

Ողջո՛յն քեզի, թռչող ու թաւալող տղայ, սիրտս կ'ուռի ու երակներուս մէջ վազվզող արիւնը կը խայտայ՝ երբ կը լսեմ քու անունիդ հիւսուած հէքեաթները հերոսական:

Դուն կը խաղա՛ս արեւին ու երկնքին հետ տղու մը պէս հեզ ու միամիտ, բայց քու խորհուրդներուդ աղբիւրը չեմ գիտեր ինչու դեռ անծանօթ կը մնայ ինծի:

Երազիս մէջ քու սուրացող թեւերուդ դպայ, ո՛վ մաքրութեան հզօր դաշն, ու այսօր կ'ողջունեմ քեզ յաղթանակի եւ երազանքներու ճամբուդ վրայ:

Դու արեւ ու երկինք ես, ամպոտ օրերուն՝ շանթ ու փոթորիկ, ծովերու մռունչ, եւ սարերու քամի:

Ողջո՛յն քե՛զի,
Քու արեւիդ,
Քու փառքիդ,
Օրերուդ՝ անցած,
Օրերուդ՝ գալիք
Ողջո՛յն քեզի:

Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆ

×

Դու իմ դիմադէմ
Կանգնած էիր մեզմ,
Հայեացքդ տրտում
Լիքը զգացում:
Նա բերաւ իմ յուշ
Անցեալը անուշ.
Վերջին յիշատակ
Այս երկնքի տակ:
Հեռացար դու հեզ,
Հրբեշտակի պէս.
Քո այդ դամբարան,
Դրախտ է հանգստեան:
Այնտեղ են բոլոր
Յուշեր երկրաւոր,
Խորհուրդ ամենայն
Երկնից սրբազան:

Երկնքում աստղե՛ր
Խաղաղիկ գիշե՛ր:

ԺՈՒԿՈՎՍԿԻ
Թարգ. ԱՐՍԷՆ ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԽՕՍՔ ԱՌ ՊԱՅՐԸՆ

Ըզգացի Պա՛յրըն, թէ մարդկութիւնն այս թունոտ եւ յիմար,
Զունի ո՛չ մէկ գութ եւ անսեթեւեթ ո՛չ մէկ բարութիւն.
Թէ աշխարհն է սին, թէ լոյսն է խաւար, թէ կեանքն է անհուն՝
Տառապահո՛ծ կանչ, որ կայ ու կ'ապրի մեր ցաւին համար:

Ամբոխն՝ որ երբեմն իմ ըմբոստ հոգին սիրեց կարօդին,
Ամբոխն՝ որուն հետ ես տենչացի միշտ իմ ողբը բաժնել,
Արդ կը նայի ինձ եւ վըտարանդի մենութեան անել՝
Ակնարկով մ'որուն ծոցին մէջ կ'եռայ սարսո՛ւռը օձին:

Մինակ եմ հիմա, ժայռոտ վայրերու ժայռո՛տ թիկունքին,
Զունիմ հեշտանքի ո՛չ մէկ կարկաչող երկնային աղբիւր,
Եւ ո՛չ ալ սիրած կոյսիս քնքշենի համբոյրները բիւր:

Զըկայ ո՛չ մէկ սէր, բայց լոկ կը մընայ անդո՛հ մոլեգին,
Անյուսութեան եւ խոր չարչարանքի հրդե՛հ ճենճերուն,
Որոնց մէջ կ'ապրի սիրտ մ'որ դեռ երէկ յոյսո՛վ էր լեցուն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍՔ ՎԱՌՄԱՆ ՈՒ ՀԻԱՑՔԻ

Բերքառատ աշունը խշշում է, ո՛, կրկին
Խանդավառ սրտերը ծափում են, ո՛, կրկին.
Նուաճած բերդերից յաղթերգն եմ ունկնդրում —
Յոյզերիս լարերը զնգում են, ո՛, կրկին...

Ոսկեծամ այգիի պէս պայծա՛ռ է երգը քո,
Խաղողի հիւթի պէս անո՛ւշ է երգը քո.
Անո՛ւմ ես, անո՛ւմ ես, երկիր պատանի —
Զրվէժի թափի պէս յախո՛ւռն երգը քո...

Աւիւնից ուռչո՛ւմ է, ո՛, հողը քո ձեռին,
Լարումից՝ յորդո՛ւմ է, ո՛, հանքը քո ձեռին.
Խլուրդը փորո՛ւմ է, փորո՛ւմ է ինչ որ տեղ —
Գրոհից՝ ծփում է դրօշը քո ձեռին...

Ծղրիդի կանչի հետ՝ շչակներ են ծնւում,
Սահանքող գետի տեղ՝ արեւնե՛ր են ծնւում.
Պողպատէ սերունդը ելնո՛ւմ է հեւաշունչ —
Զառամած հիւղի տեղ՝ պալատնե՛ր են ծնւում...

Տարերքի խոյա՛նք է վերելքն իմ երկրի,
ԵՐԿԱԹԷ ՀԵՂԵ՛Ղ է վերելքն իմ երկրի,
Անուժ ու չնչի՛ն են պատնէշները բոլոր —
Ջրահուր զնա՛ցք է վերելքն իմ երկրի...

Բերքառատ աշունը խշշո՛ւմ է, ո՛, կրկին,
Խանդավառ սրտերը ծափո՛ւմ են, ո՛, կրկին,
Նուաճած բերդերից յաղթերգն եմ ունկնդրում —
Յոյզերիս լարերը զնգո՛ւմ են, ո՛, կրկին...

Ե. ԳԱԼՃԵԱՆ

ԼՈՒՍՆԿԱՅԻՆ ՀԵՏ

ooooo

Լուսի՛ն, դուն անհունապէս հեռաւո՛ր ճրագ. դո՛ւն փառքն ու պսակը, գիշերուան մութ խաւարի, որ այնքա՛ն սիրտեր, այնքա՛ն անճրագ խրճիթներ կ'ոգեւորես, յանո՛ւն լոյսիդ մշտացա՛թ:

Լուսի՛ն, դուն անհասանելի երթեւեկան ջա՛հ:Ի՛մ պանդուխտի շրթունքներս, հայրենիքի կարօտէն, անկարմօր մը ծիծերուն պէս ցամքե՛ր են...

Լուսի՛ն, պատուէր մը ունիմ պանդուխտի.

Հայրենիքին համար աւերակ ու խոցոտուած, որուն՝ կարմիր հողին վըրայ դեռ ի՛մ ցեղիս արիւնը կայ...

Գիտե՛մ, իմ օտարականի ձայնս՝ խեղդուա՛ծ, այս հեռաւո՛ր, անհաբազատ ափերէն՝ քեզի անուշ չպիտի գայ. բա՛յց երկու բառս, հայրենակօ՛տ, հրաշունչ, ներէ որ քեզի ըսեմ:

Գիտե՛մ, տիւ եւ գիշեր, մշտարթուն զինուորի մը պէս, սեւ ամպերը հրմշտկելով, համայն տիեզերքին կը հսկես. այս գիշեր իսկ, շփոթահար մանուկի մը հապճեպումով, կարծես ճամբադ փոխեցիր...

Դէպի աշխա՛րհը Հայոց.

— Ըսէ՛, լուսի՛ն, սխալեցա՞յ արդեօք:

Գիտե՞ս, մեր աշխարհը մոխրացա՛ծ... շնագայլերու գերեզմանոց մը դարձաւ, շնորհիւ ցեղի մը բարբարո՛ս, որուն կարմիր մահիկին վրայ դեռ քու կիսալուսինդ կ'երեւայ...

Լուսի՛ն, տօներ կուգան ու կ'անցնին, մեր աշխարհի ահեղագոռ զանգակներու ղօղանջը չլսուիր քաղցրաձա՛յն, չկայ ժողովուրդը բարեպաշտ, որ ձիւն - ձմեռ օրերուն լուսնկայ գիշերներով, դէպի սուրբ տաճարը կ'ուղղուէր...

Նե՛րէ' ինծի, տարագրիս անզօր, որ նորէն գրիչս կարմիր արիւն կը փսխէ: Զի պանդուխտ եմ, վիրաւոր, միայն բաղձանքս է, որ ըսես հայրենիքիս հեռաւոր,— թէ իր զաւակները տարագիր Նոր Տարուան սեմին վրայ են. *Կարմի՛ր ջարդը* կը ... յիշե՛ն...:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

‘‘ՅԱՐԱԼԷԶՆԵՐՈՒՆ ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆԸ,,

(ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ)

Ըսուած է,— մեռելներ կան զոր անգամ մըն ալ պէտք է մեռցնել: Թող ըսուի ուրեմն թէ ընդհակառակն ապրելու կոչուած գործեր ալ կան, զորս անհրաժեշտ է յաճախ դուրս քաշել մոռացութենէ, ուշադրութեան յանձնել, նոյն իսկ պարտադրել:

Այս կարգէն կը նկատեմ Շահան Շահնուրի անդրանիկ գործը, «ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»ն: (Նախապէս իբրեւ թերթօն տպուած «Յառաջ»ի մէջ):

Ընդունինք որ Շահնուրի այդ վէպը գրական երեւոյթ մըն էր, իրողութիւն մը՝ որ քարի մը նման ինկաւ մեր կայուն ջուրերուն մէջ: Բնականաբար ընթերցողներ եւ դատողներ համակարծիք չգտնուեցան այդ գրքին շուրջ, ոճի, յղացումի յանդգնութիւնները չմարսեցուցին շատեր, բայց ինչ որ թերութիւն կը նկատուէր, առաւելութիւն մը չէ՞ր արդեօք: Արուեստի գետնին վրայ շեղումները, կամաւոր խարխափումները չէ՞ն որ կ'առաջնորդեն նոր ճամբաներու...

Այո, «Նահանջը առանց Երգի» վէպը կուգար իր ժամուն: Անիկա ժամանակի նշան մըն էր. այսինքն հակազդեցութիւն մը մեր գրական ճաշակին ու նախապաշարումներուն դէմ. կուգար ցնցելու մեր ակադեմական կրթութիւնը եւ մեր կոյր հաւատքը՝ կաղապարներու, բանաձեւերու, կաւէ արձաններու հանդէպ:

Եթէ մենք ալ ունենայինք Կոնքուրեան Ակադեմի մը, անպայման տարուան պսակեալը պիտի ըլլար Շահնուր. եթէ իսկապէս հայ գրական մնայուն շարժում մը գոյութիւն ունենար — որու մասին վերապահ եմ — Շահնուրի գործը չպիտի ուշանար իր ետին ձգելու ակօս մը, ազդեցութիւն մը:

Այդպէս է ահա որ կը թարմանայ գրականութիւնը,— հակահարուածներով, փախուստով ու որոնումով:

×

Վստահ եմ, Շահնուրի վերջին գիրքը «Յարալէզներու Դաւաճանութիւն»ը աւելի եւս պիտի ամրապնդէ իր մասին կազմուած համարումը:

Անկասկած, գիրքը գնահատողներուն, գերագնահատողներու կողքին, չպիտի պակսին նաեւ քամահրողներ: Ցասկանչական գործերու տրուած է մարդիկ իրարմէ բաժնելու, իրարմէ հեռացնելու անխուսափելի կոչումը. բայց կ'ենթադրեմ թէ հակոտնեայ կարծիքները պիտի համաձայնին կէտի մը շուրջ.— Շահնուրի ինքնատպութիւնը:

Արդարեւ, Շահնուր կարդալ՝ կը նշանակէ գրեթէ մտնել գրական ինքնուրոյն մթնոլորտ մը ներս. կը զննենք գիրքը տարբեր հովի մը նման, որուն վարժուած չէ մեր ոնդումքը, ընտանի, ծանօթ պտուղի մը նման փոխանակ գտնելու մեր քիմքը, պահ մը շփոթութեան, նոյնիսկ խորշանքի կը մատնէ զայն, իբրեւ նորելուկ, տարօրինակ պտուղ: Հարկ է մերմանալ վերաճաշակել այդ գրականութիւնը, մեր ճաշակը վարժեցնելու համար անոր թաքուն, ինքնուրոյն հրապոյրներուն: Այո, մեր ժամանակակից բոլոր գրողներու շարքէն Շահնուր կը տարորոշուի իր ինքնայատուկ խառնուածքով:

Եւ ահաւասիկ, վերջ ի վերջոյ այդ է կանոնը, ինքնատպութիւն, *այսինքն տպաւորելու, խորհելու ու արտայայտուելու նոր եղանակ մը, որ որչափ կարելի է հեռանայ մեր զգալու եւ ըսելու ընթացիկ, վաղնջական ձեւերէն, ինքնատպութիւն, այսինքն մեր շրջապատը, եւ իրերը, եւ մարդիկ ըմբռնելու եւ վերամշակելու անհատ արուեստ մը, որ կրկնուած ըլլալու տպաւորութիւնը չտայ մեզի:*

Որովհետեւ, ափսո՜ս, անկարելի է նոր նիւթ ու նոր մտածում ստեղծել, արուեստը սպառած է ամէն նիւթ. գաղափարները չարչրկուած են դարերով, չէ՞ որ աշխարհն ալ սահմանափակ է արդէն, մեր շուրջը կեանքը կը խոնարհէ ինքզինքը անկատար ժամանակներու վրայ, ու մարդիկ նոյն խամաճիկներն են, երբեմն ենթակայ, երբեմն լրացուցիչ, քիչ անգամ բացառական, անհնարին է հինգերորդ լար մը աւելցնել ջութակին վրայ, ոչ ալ ճոխացնել ծիածանը:

Գրական համաշխարհիկ ջրհեղեղը ողողած է մեր ուղեղը, գաղափարներու տեղատարափին, բառերու թոհուբոհին մէջ ոչ հրաշք կը սպասենք, ոչ ալ յայտնութիւն, բայց գրողը, արուեստագէտը եթէ անկարող է նոր աշխարհներ յայտնելու, գէթ պարտաւոր է հին աշխարհը, մեր աշխարհը ինքնօրէն, եսականօրէն արտայայտելու, այսինքն զայն դնելու իր սեփական լոյսին տակ, չէ՞ որ լոյսի խաղերն են որ իրերուն կուտան այնքան յարափոփոխ ու աննման երեւոյթներ:

Արդ, Շահնուր հեղինակ մըն է որուն չի պակսիր իր ինքնուրոյն լոյսը, իր խառնուածքը: Ու աւելցնենք նաեւ, իր ինքնատպութիւնը աճպարարութիւն մը չէ երբեք, այսինքն չի շահագործեր կեղծ եւ քաջքչուք միջոցներ, փնտռուած truques*ներ, այլ արդիւնքն է որոշ զգայնութեան մը, որոշ մտայնութեան մը, որոնց արմատները թաղուած են ի հարկէ բնախօսահոգեբանական խորքի մը մէջ, ուր ներելի չէ միշտ թեւակոխել:*

×

Բայց եթէ դիւրին է զգալ հեղինակի մը ինքնատպութիւնը, հեշտ չէ վերլուծել այդ ինքնատպութեան տարրերը:

Շահնուրի պարագային ալ ընթերցողը կը մատնուի նոյն շփոթութեան. ի՞նչն է արդարեւ որ իր յղացումը, իր ոճը, իր արուեստը կ'ընդգծէ եւ կը տարորոշէ:

Ինծ կը թուի — ընթերցողի համեստ կարծիքս պարզապէս — թէ Շահնուր կը սիրէ կենալ ու մեկնիլ միշտ գրողներու հակոտնեայ կէտերէ, անիկա կ'ընտրէ այն նիւթերը, որ ամէնէն նուազ — գրական, ամէնէն անշահեկան կը նկատուին գրողներու կողմէ, անիկա նիւթերը կը մշակէ բուն իսկ իրենց այն կողմէն, որ իբրեւ անարժան պիտի անտեսուէին ուրիշ գրողներու կողմէ, վերջապէս, եթէ կարելի է ըսել, մարդիկ եւ իրերը կը դիտէ իրենց ամէնէն առօրեայ, արձակուն, ոչ-գրական կողմէն... Այսպէս, օրինակ, անիկա դէմքի մը նկարագրութիւնը պիտի ընէր, սկսելով փտած ակռայէ մը, փողոցի մը պատկերը կուտայ, ցուցնելով նախ աղբը եւ թրիքը, կը կենդանացնէ կին մը, անոր յետոյքին վրայ փակցնելով աքաղաղի պոչ մը...

Բայց ուշադրութիւն, մեկնակէտ մըն է սակայն. Շահնուրի արուեստը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ

(ՍԼՈՎԵՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

oooo

ԽՄԲ.— Հետեւեալ պատմուածքին հեղինակն է Իվան Ցանքար, Սլովենիոյ երիտասարդ գրողներէն մէկը որ ծանօթ է իր թատերգութիւններով ու նորավէպերով: Իր առաջին հատորը՝ «Երազային Տեսիլքներ» հրատարակուեցաւ 1917ին: Մեռած է 1919ին:

Ամէն գիշեր երախաները, անկողին մտնելէ առաջ կը շատախօսէին: Հաւաքուած լայնանիստ թոնիրին շուրջը, անոնք իրարու կը պատմէին ինչ որ կ'անցնէր իրենց մտքէն: Իրիկուան աղօտ լոյսը պատուհանէն երազկոտ նայուածքով կը դիտէր սենեակը որուն ստուերի մէջ մնացած անկիւնները գաղտնաբար կը պահէին երախաներուն տարօրինակ հէքեաթները:

Երախաները իրարու կը պատմէին ինչ որ կ'անցնէր իրենց մտքէն: Բայց անոնց մտքէն կ'անցնէին միայն երջանիկ պատմութիւններ, արեւոտ ու տաքուկ հէքեաթներ որոնց մէջ կար ե՛ւ սէր, ե՛ւ լոյս: Ապագան ուրախ տօն մըն էր անոնց համար: Անոնք չէին գիտեր թէ Մեծ Պահք կար Ծընունդէն մինչեւ Զատիկ: Անդին, ծաղկազարդ վարագոյրին ետեւը, կեանքը կը շողար անվախճան լոյսերուն մէջ: Բառեր կ'արտասանէին անոնք, բայց չէին հասկնար անոնց իմաստը, իրենց հէքեաթը սկիզբ չունէր, ձեւ չունէր, վախճան չունէր: Երբեմն չորսը միասին կը խօսէին, բայց չէին շուարեր, անոնց նայուածքը կը սեւեռէր դէպի երկնային հրաշագեղ լոյսը, ուր ամէն բառ յստակ էր ու ճշմարիտ, ամէն պատմութիւն՝ վճիտ ու կենսունակ եւ ամէն հէքեաթ՝ փառաւոր ու յաղթական:

Այնքան իրարու կը նմանէին այդ երախաները որ աղօտ կիսաստուերին մէջէն կարելի չէր զանազանել չորս տարեկան Թոնչէքը, տասը տարեկան Լոյզքայէն որ ամէնէն մեծն էր: Նիհար էր անոնց դէմքը բայց ունէին լայն ու խոշոր աչքեր:

Այդ իրիկուն անծանօթ տեղէ մը, անծանօթ բան մը յանկարծօրէն իջաւ անոնց երկնային լոյսին վրայ եւ անգթօրէն հարուածեց անոնց տօներն ու հէքեաթները:

Թղթաբերը լուր էր բերած թէ հայրիկը «ինկեր էր» իտալական հողին վրայ: Անծանօթ, բոլորովին նոր, տարօրինակ ու անհասկնալի էր այդ բանը երախաներուն համար, բան մըն էր անիկա որ ահաւասիկ կը ցցուէր իրենց առջեւ, բարձրահասակ ու հըսկայ բան մը որ դէմք չունէր, աչքեր չունէր, բերան չունէր, ոչ մէկուն չէր պատկաներ, ոչ եկեղեցիին առջեւ կամ փողոցին մէջ լեցուած եռուզեռ բազմութեան, ոչ թոնիրը շրջապատող տաքուկ ստուերներուն, ոչ ալ իրենց հէքեաթներուն:

Ուրախութիւն պատճառող բան մը չէր, բայց տխուր ալ չէր, քանի որ կենդանի չկար անոր մէջ, աչք չունէր ան, որպէսզի հասկնային թէ ուրկէ կու գար եւ ուր կ'երթար, բերան ալ չունէր որպէսզի բառեր արտասանէր: Երախաներուն միտքը, կարծես հսկայ ու սեւ պատնէշի մը հանդիպած, երկիւղով կանգ առաւ այդ ահաւոր յայտնութեան առջեւ ու մնաց անշարժ: Անիկա մօտեցաւ պատնէշին եւ համր ու ծանրակշիռ երեւոյթով նայեցաւ անոր:

— Բայց ե՞րբ պիտի գայ, հարցուց Թոնչէք զարմացած:

— Ի՞նչպէս կրնայ գալ, քանի որ ինկեր է, ըսաւ Լոյզքա բարկութեամբ:

Լռութիւն տիրեց: Անոնք կեցած էին այդ հսկայ, սեւ պատնէշին առջեւ ու չէին գիտեր թէ ինչ կար անոր ետեւը:

—Ես ալ պատերազմի պիտի երթամ, յայտարարեց եօթը տարեկան Մաթիչը, խելացի բան մը ըսած ըլլալու երեւոյթով: Աւելին ըսելու պէտք չըկար:

— Դուն շատ փոքր ես, զգուշացուց չորս տարեկան Թոնչէքը ցած ձայնով:

Մելքա, երախաներուն ամէնէն նիհարն ու հիւանդկախը որ փաթթուած էր մայրիկին շալին մէջ, կամացուկ մը հարցուց.

— Պատերազմը ի՞նչ է. այդ հէքեաթը պատմէ մեզի, Մաթիչ:

Ու Մաթիչ բացատրեց.

— Ահաւասիկ, պատերազմը այսպէս է. մարդիկ դանակներով ու սուրերով իրար կը կտրեն. հրացաններով իրար կը սպաննեն. որքան կտրես, որքան սպաննես, այնքան լաւ է. ու մարդ բան ըսելու իրաւունք չունի, որովհետեւ պատերազմը այդպէս կ'ըլլայ, այդպէս պէտք է ըլլայ...

— Բայց ինչո՞ւ իրար կը սպաննեն, հարցուց Մելքա:

— Թագաւորին համար, ըսաւ Մաթիչ ու բոլորը լռեցին:

Հեռուն, իրենց մշուշոտ նայուածքին առջեւ յայտնուեցաւ բան մը որ ուժեղ էր, շողշողուն ու փառայեղ, Անշարժ էին ու հազիւ թէ կը շնչէին, կարծես եկեղեցիին մէջն էին:

Յետոյ Մաթիչ յանկարծ ամփոփեց իր խորհուրդները ու կարծես իրենց վրայ ճնշող լռութիւնը խզելու համար, ըսաւ.

— Ես ալ պատերազմի պիտի երթամ, թշնամիին դէմ...

— Թշնամին ի՞նչ է, կոտո՞շ ունի, հարցուց Մելքա:

— Հարկաւ ունի, ապա թէ ոչ ի՞նչպէս թշնամի կ'ըլլայ, պատասխանեց Թոնչէք լրջօրէն ու գրեթէ բարկացած շեշտով:

Եւ հիմա Մաթիչն անգամ չէր գիտեր ճիշդ պատասխանը:

— Ձեզ կարծեր որ... կոտոշ ունի, ըսաւ կամացուկ մը:

— Ինչպէ՞ս կրնայ կոտոշ ունենալ, մեզի պէս մէկն է, ձայն տուաւ Լոյզքան անհոգութեամբ: Յետոյ խորհեցաւ իր ըսածին վրայ ու աւելցուց.

— Միայն հոգի չունի...

Թոնչէք սպասեց քիչ մը եւ հարցուց:

— Բայց ի՞նչպէս մարդ պատերազմին մէջ կ'իյնայ. այսպէ՞ս, կռնակի վրա՞յ:

Ու ցոյց տուաւ թէ ինչպէս կ'իյնան:

— Կը մեռցնեն, բացատրեց Մաթիչ:

— Հայրիկը խոստացաւ հրացան մը բերել ինծի:

— Ինչպէ՞ս կրնայ քեզի հրացան բերել, քանի որ ինկեր է, պատասխանեց Լոյզքան կոպտութեամբ:

— Ուրեմն ա՞ն ալ սպաննեցին:

— Այո՛:

Ու երախաներուն մանկունակ ու խոշոր աչքերէն վիշտը տարածուեցաւ խաւարին մէջ, դէպի անծանօթ բան մը որ անըմբռնելի էր իրենց սրտին ու մտքին:

Այդ պահուն խրճիթին դրան առջեւ նստած էին մեծ հայրիկն ու մեծ մայրիկը: Արեւուն վերջին շողերը ծառերուն վրայէն կ'անձրեւէին պարտէզին մէջ: Լուռ էր իրիկունը: Կը լըսուէր միայն խեղդուկ հեծեծանք մը որ կու գար մարագէն: Անիկա լացն էր հաւանաբար երախաներուն երիտասարդ մօրը որ գացած էր կեր տալու կենդանիներուն:

Երկու ծերունիները նստած այնտեղ կորաքամակ, կուչ կուչի իրարու ձեռք բռնած:

Նայեցան վերջալոյսին հատնող ցոլքերուն վշտահար աչքերով, որոնց մէջ արցունք չկար ու չխօսեցան:

Անգլ. թարգ. Ժ.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Խափշիկեան առածներ

ooooo

Je Suis Partout կը հրատարակէ փունջ մը առածներ քաղելով խափշիկներէն.—

1. Եթէ կ'ուզես գաղտնիքներդ պահել, ըսէ հովին որ կ'անցնի, բայց երբեք կնոջդ:
2. Կնոջ ո՞ւժը,— իր լեզուն:
3. Սուտը ծաղիկ կու տայ, պտուղ չի տար:
4. Վառեակին կարծիքն այն է որ, ունելիք փշրանք մը գտնելը դիւրին է, հանգիստ ունելու տեղ մը գտնելն է դժուար:
5. Զխօսի՛նք իր մասին, հիմա կու գայ:
6. Երբ շունին կը կանչես, ձեռքէդ ձգէ գաւազանը:
7. Ուղտը մատով ցոյց չեն տար:
8. Հըմ, հըմ, հըմ ընելը մտածում մը արտայայտել չի նշանակեր երբեք:
9. Ճանճը չի կրնար ծռել եղէգը՝ թառելով վրան:
10. Եթէ կը սիրես շունը, պէտք է որ հանդուրժես անոր լուերուն:

Եւ այժմ քանի մը հանելուկներ խափշիկեան.—

1. Ո՞ր առուակն է, որ ոչ խիճ ունի, ոչ ալ աւազ.— Արցունքները:
2. Ի՞նչն է որ քանի կը պարէ, այնքան կ'ուռի փորը.— Իլիկը:
3. Ո՞վ կրնայ աջ նայիլ, ձախ նայիլ, բայց չի կրնար երբեք տեսնել իր քովը.— Ականջը:

Համբոյրն ի՞նչ է

ooooo

Paris Médical, այս հարցումին տակ, կը հրատարակէ կարգ մը պատասխաններ, զորս տուած են ամերիկացի երիտասարդներ:

Ի՞նչ է համբոյրը.—

1. Սիրոյ ծառին ամէնէն քաղցր պըտուղն է ան: Որքան քաղես, այնքան լաւ պտուղ կու տայ:
2. Բան մը որ ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէ մէկ հոգիի համար, բայց կը գինովցնէ երբ երկու հոգի են:
3. Մանուկին իրաւունքն է ան, սիրահարներուն առանձնաշնորհը, ծընողքներուն օրհնութիւնը, փարիսեցիութեան դիմակը:
4. Ինչ որ կարելի է տալ առանց առնելու, կամ կարելի առնել առանց տալու:
5. Ամենաքաղցր ձայնը, որ կը փախչի շրթներէն, եւ այս նոյնն է բոլոր լեզուներուն մէջ:
6. Շրթներու որոտում, որ կը յաջորդէ աչքերու փայլակին:
7. Սնունդ մը, որ կը վառէ սիրոյ բոցը:
8. Խաղաղութեան դրօշը, որ կը պարզուի ամուսնական կռիւներէ վերջ:
9. Մեղքին նախերգանքը:
10. Հարցական նշան մը սիրոյ գըրականութեան մէջ:
11. Քաղցր սնունդ մը, որ կը յագեցնէ սրտին անօթութիւնը:

Այս առթիւ, կը յիշեցնենք սա մէկ տողը Սիրանօ տը Պերժըրաքէն.—

Վարդագոյն կէտ մը, որ կը դրուի (ֆրանսերէն) սիրել բային i տառին վրայ:

Réagir

»»»·«««

Մեզի ղրկուած յայտարարութենէ մը կը տեղեկանանք, որ մօտ օրէն Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնէ ամսաթերթ մը, որ նուիրուած պիտի ըլլայ «մարդկային մշակոյթ»ին: Տնօրէնն է տօքթ. Վիքթոր Փօշէ, խմբագրապետը՝ Ֆրետերիք Սէսէ: Այս պարբերականը միաժամանակ պիտի հրատարակուի ֆրանսերէն, անգլերէն եւ սպաներէն: Առաջին թիւը կ'երեւի 25 յունուարին:

Ահա թէ ինչպէս կը բացատրէ իր նպատակը Réagirի խմբագրութիւնը.—

Հիմնելով Réagir պարբերականը, մեր նպատակն է նպաստել սփոփելու եւ զօրացնելու մարդը, այս խռովեալ շրջաններուն, երբ բարոյական զգացումը կը տկարանայ հետզհետէ, մտաւորական կարողութիւնները կը նուազին օր ըստ օրէ, ապրելու իրաւունքը կը կորսնցնէ իր ուժը: «Մենք, կ'ըսէ խմբագրութիւնը, կը կարծենք թէ ատեն է այլեւս հակազդելու (réagir) ընդդէմ ապիրատութեան, բարոյազրկման, եսապաշտութեան, եւ վերահաստատելու մարդկային վեհութիւնը»: Ցարդել մարդը, որ զարգանայ ներդաշնակութեամբ իմացական, բարոյական եւ ֆիզիքական ասպարէզներու մէջ: Պաշտպանել մարդը, իր ցեղային եւ աւանդական իրաւունքներուն մէջ:

Ուրեմն, Réagir պիտի աշխատի բարելաւել մարդկային ֆիզիքական եւ բարոյական առողջութիւնը,— կազմել տոկուն մարմին, պայծառ հոգի: Վերջապէս, շնորհիւ մարմնակրթութեան՝ կերտել առնական նկարագիր, իրական եւ ներգործական մարդիկ:

Ֆրանց Վէրֆէլ կը խօսի

ooooo

«1934» պարբերականին մէջ Սիլվան Բլոշ կը հրատարակէ տեսակցութիւն մը Ֆրանց Վէրֆէլի հետ: Նախ քանի մը խօսքով կը ներկայացնէ Մուսա լերան քառասուն օրերը վէպին հեղինակը, որ տուած է նաեւ Պարպաբայի փոքր քաղքենիին մահը, Նափոլիի քոյրերն ու եղբայրները վէպը, ինչպէս նաեւ շարք մը նորավէպեր ու թատերգութիւններ:

Ֆրանց Վէրֆէլ, իր առաջին գործերուն մէջ, կը սիրէր Փրակն առնել իբրեւ խաղարեմ: Եւ այսպէս գեղեցիկ նկարագրութիւններ տուած է իր ծննդավայրէն: Այս գործերով Վէրֆէլի տաղանդը զարգացաւ եւ խորացաւ: Եւ ժամանակէ մը ի վեր սկսած է գրել աւելի մեծ նիւթերու մասին, տարածուիլ աւելի լայն հորիզոններու վրայ: Մուսա լերան քառասուն օրերը ընաւ չի նմանիր այն միւս գործերուն զորս գրած է մեծ գրագէտը:

— 1929ին, կ'ըսէ Ֆրանց Վէրֆէլ, երբ Սուրիա այցելեցի, յղացայ այս նոր վէպիս ծրագիրը: Պտըտեցայ շուկաները, գործի արհեստանոցները,— ուշադրութիւնս գրաւեց Հայ մանուկներու թշուառութիւնը: Մինչեւ այդ օրը, ինծի անծանօթ կը մնար հայկական ողբերգութիւնը, որուն եղերական դրուագները մեզի հասնելէ առաջ գրաքննութեան կ'ենթարկուէին: Այդտեղ էր միայն, որ իմացայ 1915ի տրամին ամբողջ եղերականութիւնը: Էնվէր եւ Թալէաթ փաշաներու իշխանութեան ժամանակ, հազարաւոր Հայեր աքսորուեցան դէպի անապատները, ուր ահաւոր տառապանքներու մէջ մահուան յանձնուեցան: Անօթութենէ կիսամեռ մանուկներ, հաւաքուեցան անապատներու մէջէն: Լսելով այս պատմութիւնները, խոր յուզում մը կրեցի, որ ամուլ չմնաց: Ուզեցի յիշատակարան մը կանգնել այն անծանօթ հերոսներուն համար, որոնք աննման քաջութեամբ մը փորձեցին պաշտպանել իրենց գոյութիւնը, ցեղը հաւատքը: Ուզեցի գրել հոգեբանական վէպ մը,— առջեւս ունէի դիւցազներգութիւն մը, զոր կ'ուզէի ներկայացնել ամենայն առարկայականութեամբ, խղճմտանքով եւ ներհայեցողութեամբ, որ յատուկ են պատմագրին ու քերթողին: Ուզեցի տալ գիրք մը որ ըլլայ ուժեղ եւ իրական եւ վերակենդանացնէ հերոսներուն դէմքը: Դժուար աշխատանք, որովհետեւ նըման գործ մը չպիտի համապատասխանէր արդի գրականութեան ձգտումներուն: Այսուհանդերձ նիւթը շատ կը յուզէր զիս եւ գործի լծուեցայ:

Ալեքսանտրէթի շուրջը եօթը գիւղեր հրաման ստացան աքսորի: Այս գիւղերէն մէկուն մէջ կ'ապրէր մարդ մը, ծագումով Հայ, մշակոյթով Ֆրանսացի, որ կ'որոշէ կազմակերպել ինքնապաշտպանութիւն մը: Գիւղերու բնակչութիւնը լեռ կը հանէ և Մուսա լերան վրայ 40 օր կը կռուին բացարձակ եւ յուսահատական հերոսութեամբ մը: Կը փրկուին հրաշքով մը,— Ֆրանսական զրահաւոր մը զանոնք կ'ազատէ:

Դիւցազներգութիւնը հիմնուած է տարբեր տարբեր փլաններու վրայ: Նախ դէպքը: Երկրորդ, փիլիսոփայական եւ ընդհանուր տեսակէտներ: Պատմութիւնը կը կրկնէ դէպքերը: Մահուան դատապարտուած մարդկութիւնը վերջին պահուն կը փրկուի շնորհիւ հրաշքի մը: Երրորդ, քաղաքական գետին, ժողովուրդներու համերաշխութեան յաւիտենական հարցը: Գաբրիէլ Բագրատեանի նկարագրին ուսումնասիրութիւնը կը կազմէ չորրորդ փլանը: Իր կրթութեամբ Ֆրանսացած այս Հայը, փիլիսոփայ եւ ուժեղ իմացականութիւն, չի կրնար անզգայ մնալ իր ժողովուրդին դժբախտութիւններուն դէմ: Ցեղը իր մէջ աւելի հզօր է քան մշակոյթը:

Կրօնական հարցը մեծ կարեւորութիւն ունի այս վէպիս մէջ: Կրօնական փլանը կը խառնուի եւ կը շփոթուի վէպին քաղաքական փլանին հետ:

Ու հարցը կը կրկնուի անգամ մը եւս,— ի՞նչպէս լուծել այն վէճերը, որ կը բաժնեն ժողովուրդները իրարմէ: Անհրաժեշտ է հզօր իշխանութիւն մը, միջազգայնական, միակ պետութիւն մը, Աստուծոյ պետութիւնը, որ ստեղծէ աստուածպետական աշխարհ մը»:

Մեր հարցը

Նոր սերունդին զգայնութեան հարցը շատ կը զբաղեցնէ ընկերաբաններն ու հոգեբանները, եւ վերջապէս երկրի վարիչները: Կը շարունակենք եւ կու տանք քանի մը պատասխաններ եւս, որ կը հրատարակէ ֆրանսերէն թերթ մը իր հարցարանի բաժնին մէջ:

Արուեստագիտուհի մը, Սիմոն Ժընըվուա՛, կը պատասխանէ.—

Ի՞նչ ըսեմ, դեռ շատ քիչ փորձառութիւն ունիմ սիրոյ մէջ: Այսուհանդերձ չեմ մտածեր թէ արդի սերունդը սիրտ չունի: Ճիշդ է որ շատ կը մտածենք այսօրուան եւ վաղուան մեր ապրուստին մասին, որպէսզի, սակայն, լաւ վայելենք եօթը սէրը:

Մարգիկ Փէլիսիէ կը պատասխանէ.—

Փարաւոններու օրերէն ի վեր կը կրկնուի թէ նոր սերունդը սիրտ չունի: Ծերուկները միշտ այդպէս կը մտածեն երիտասարդութեան մասին: Երբ մենք ալ տարիք առնենք՝ մենք ալ պիտի ըսենք այդպէս: Ո՛չ, նոր սերունդը զգայուն է, ճիշդ է որ քիչ մը աւելի մարզասէր քան հին սերունդը:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Յաճախ գրած ենք թէ ի՛նչ գործեր կը պատրաստուին եւ կը ներկայացուին Հայաստանի մէջ իբրեւ շարժանկար: Գրական թերթի վերջին թիւէն առնելով, կու տանք հետեւեալ տեղեկութիւնները:

Այս տարի պիտի ներկայացուին.

1. Պէպօ, Սունդուկեանի գործը, խօսուն, բեմավարն է Ա. Բեկնազարեան:
2. Առանց Հայրենիքի, հեղինակ Զախիրեան, բեմավար՝ Ա. Դանիէլեան, առնուած՝ Յունաստանէն գաղթած աշխատաւորներու կեանքէն:
3. Ողբերգութիւն Ալագեազի վրայ, հեղինակ՝ Ա. Բակունց, բեմադրութիւնը՝ Բարխուդարեանի, նիւթը առնուած կոմունիստ երիտասարդներու գիտական աշխատանքներէն:
4. 60րդ հորիզոնում, հեղինակ՝ Ալազան, բեմադրութիւն՝ Զ. Ժամհարեանի, նիւթը առնուած՝ պղինձի հանքերէն, պարսիկ բանուորներու կեանքէն:
5. Բարձրագոյն չափը, հեղինակ՝ Նայիրի Զարեան եւ Կարէն Բաջազնունի, բեմադրութիւն Ա. Մարտիրոսեանի, նիւթը առնուած հաւաքական գիւղատնտեսութեան կեանքէն:
6. Առանց վրիպումի, հեղինակ՝ Զուբար, բեմադրութիւն՝ Ա. Դանիէլեանի, նիւթը առնուած՝ արիներու աշխատանքէն արտերու մէջ:
7. Գարնանային հեղեղում, հեղինակ՝ Զախիրեան, նիւթը առնուած՝ Սեւան – Զանգի գծին ելեկտրակայաններու շինութենէն:
8. Երկու իլիկ, հեղինակ՝ Գուրգէն Մահարի, նիւթը առնուած՝ որբերու աշխատանքէն Լենինականի մէջ:

ՄԵՐ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Մեզի կը գրեն թէ Պ. Գուրգէն Ստեփանեան յաջողութեամբ աւարտելէ յետոյ Ecole Violet d'Electricitéն, կը մասնակցի Ecole d'Electricité de Sèvreի քննութեանց: 250 երիտասարդներու մէջէն կը յաջողին միայն 45 հոգի, որոնց կարգին՝ հայ երիտասարդը եղած է առաջիններէն: Պ. Գուրգէն Ստեփանեան այժմ կ'ուսանի Ecole Supérieure d'Electricitéի մէջ:

բոլոր այդ հասարակ, խենէշ ու ընթացիկ մանրամասնութիւններու զաշնաւորումով ստիպմանաբար կամ յեղակարծօրէն մեզ կը կցնէ կեանքին առջեւ. կը մոռցուի գիրքը անմիջապէս. ոստում մը և մենք մեզ կը գտնենք այլուր. միջավայր, տիպարներ, բառեր ու շարժումներ, մտածումներ իսկ կը կենդանանան իրենց առօրեայ ու հարազատ մերկութեամբ. գրեթէ անոնք կ'իյնան մեր զգայարանքներուն տակ. կարդալէ աւելի վերապրելու տպաւորութիւնը կ'ունենանք:

Հեշտ չէ սակայն գրական այս եղանակը, ատիկա կ'ենթադրէ հեղինակի մօտ կեանքի հոտառութիւն, (ինչ որ կը պակսի շատ գրողներու որոնք տարուած են կեանքը դիտելու գրքերու մէջէն), ատիկա կ'ենթադրէ նաեւ սէր, հետաքրքրութիւն պարզ, տափակ կարծուած տիպարներու հանդէպ, դիտողութիւններու ճշգրիտ պաշար, եւ միանգամայն երգիծական ջիղ, քանի որ, ափսո՜ս, մարդիկ, իրենց լրջութեամբ եւ խեղճութեամբ հանդերձ չեն դադրիր ծիծաղի ըլլալէ:

Շահնուր օժտուած է այդ շնորհներով, լուսանկարչական հաւատարմութեամբ ան գիտէ վերարտադրել շրջանակ մը, պահ մը, կացութիւն մը, մարդիկ, մէկ խօսքով կեանքի շերտ մը, մեզի անոնց ներկայութեան պատրանքը տալու ստիպման: Մարդիկ կը խօսին այնպէս ինչպէս պիտի խօսէին առհասարակ, ոչ մէկ շպար իրենց տըգեղութիւններուն վրայ, Շահնուր կը ճանչնայ անոնց բոլոր հակազդեցութիւնները:

Ու աւելին, Շահնուրի արուեստը չի մնար միշտ կեանքի մակերեսին վրայ, երբեմն կ'անցնի անդին, խոր, կը զգայ թէ մարդիկ իրենց սովորական ու ծիծաղելի արտաքինին տակ սրտառուչ, ողբալի էակներ են, խաղալիք՝ մինչ կը կարծեն խաղալ...

Այո, Շահնուր կեանքի սրտառուչ, գրեթէ ողբերգական հանգամանքը գիտէ զգացնել մեզի, սկսելով սակայն անոր ամէնէն զաւեշտական, աննշան երեսակներէն: Ու որքա՜ն անուղղակի, զգոյշ ու ժուժկալ միջոցներով ան կու տայ այդ զգայութիւնը, կը թելադրէ աւելի քան թէ կը նկարագրէ, եւ որքան կը հեռանայ գրականութեան ծանօթ ու մաշած ուղիներէն... Յիշեցէք, օրինակ, Արթաքիի դեղարանը ու այն թաղուն բանաստեղծութիւնը զոր Շահնուր գրած է յուզափիղկի երկու ջրագունդերուն շուրջ, (էջ 68 – 69 – 70): Աննախընթաց հատուած մը պրզարեւ, որ միակը չէ Շահնուրի գրքին մէջ:

X

«Ցարալէզներուն զաւաճանութիւն»ը հաւաքածոյ մըն է եօթ պատմուածքներու, չպիտի փորձուիմ վերլուծել զանոնք, անվերծանելի են: Տալ անոնց նիւթը՝ կը նշանակէ փետրատել անոնց հրապոյրը, թերեւս ճապաղ նիւթեր, բայց կենդանացած տարօրինակ, աշխոյժ ու անակնկալ ոճի մը հմայքով, լեզու մը որ գրականութեան հետ խաղալու, կատակելու ձեւին տակ կը յանգի անսպասելի գիւտերու, ու ամէնէն վերջնական պատկերներու:

Շահնուրի պատմուածքներէն իւրաքանչիւրը իր մասնաւոր դրոշմը ունի, անոնք կ'ոգեկոչեն հեղինակին ծննդավայրը՝ Սկիւտարը կամ հայկական Փարիզը, խիտ են ապրումով ու ճշմարտութեամբ, անոնք կը զուգադիպին մեր սեփական յիշատակներուն ու այդ է որ կ'աւելցնէ պատմուածքներուն հմայականութիւնը:

Իմ մասիս, աւելորդ չեմ նկատեր մատնանշել «Զաթօսթէ»ն, ապաքինարանի մը եղերականութիւնը պատկերացնող այդ պատմուածքը ու նաեւ վերջինը, «Ցարալէզներու զաւաճանութիւն»ը, ուր Շահնուրի արուեստը կը բարձրանայ խորհրդապաշտ իմաստներուն ու իմացական առեղծուածներու, կարելի չէ չմայլիլ գաղափարներու այն հրախաղութեան առջեւ, որով Շահնուր կը փակէ իր գիրքը:

X

Եթէ պիտակներու ու ցուցանիշներու նախապաշարումով տարուէինք, պիտի ըսէինք թէ Շահնուրի արուեստը կը ճօճի ամէնէն մերկ ու կոշտ իրապաշտութենէն մինչեւ ամէնէն խուսափուկ խորհրդապաշտութիւնը, անցնելով naturalismeի եւ populismeի արահետներէն, պիտի աւելցնէինք տակաւին թէ Շահնուրի զաւեշտա – եղերական հիմնուրը կը յիշեցնէ Զարլի – Չէփլինի արուեստին որոշ պահերը, թերեւս ուզէինք ազդեցութիւններ փնտռել ու յիշէինք Ճէրոմ Ք. Ճէրոմի, Մարսէլ Էյմէի նմանող անուններ, ոհ, բոլոր այս բանդիտական յաւակնոտ որոնումները կը տանին յաճախ ծիծաղելի եզրակացութիւններու:

Չպիտի խաբուինք սակայն ըսելով թէ Շահնուր կրած է բնականաբար ազդեցութիւնը յետպատերազմեան գրական մթնոլորտին: Ատիկա եղաւ հիասթափութեան, քմայքոտ խաղերու, տենդի ու մոլեգին հեղնանքի շրջան մը, երիտասարդներ ծառացան ամէն տեսակ դպրոցի, գրական տեսութիւններու, սկզբունքներու դէմ, արուեստը վերածուեցաւ գերազանց սփօրի մը, մտային արկածախնդրութեան մը, տաղանդի գերարտադրութիւն:

Լեզուի ու ոճի տեսակէտով, նոր գրողները հրաժարեցան վերացական, կայուն պատկերներէ, ութիւններէ, փնտռեցին հում ու չեչոտ բառեր, կենդանի բարբառ, արագութիւն ու թըռիչք՝ մտածումի ու յուզումի:

Հայ նորահաս գրողներ չէին կրնար խուսափիլ իրենց ժամանակէն, Շահնուրի մօտ մանաւանդ զգալի է առաւելապէս մեր օրերու յատուկ այդ անհանգստութիւնը, հեգնող, հմայաթափ ու քմայքոտ այդ ոգին:

Շահնուր իր գրականութեամբ կ'ենթադրէ մեզի տալ «Պատկերազարդ Պատմութիւնը Հայոց»: Բառը իրն է, նկարը սակայն պզտիկ կը մնայ այս շրջանակէն, ստոյգ է, իր գրքէն կը բարձրանայ տխուր բոյր մը, ինչպէս հայ կեանքէն, բայց Շահնուրի կը պակսի լայն համայնապատկերներ ընդգրկելու շունչը, զանոնք նկարելու երանգապնակը եւ վրձինը:

Միեւնոյն ատեն, Շահնուրի գրականութիւնը զուրկ է կիրքէ, զայրոյթէ եւ խանդավառութենէ: Հայ կեանքի պատմութիւնը հաւատքի եւ մոլեռնութեան պէտք է տանի մեզ — նոյնիսկ հակառակ մեր իրատեսութեան — եւ ոչ թէ défaitismeի: Պիտի ըսուի,— «կրնա՞նք նիզակ ճօճել ճակատագրի թեւերուն դէմ, Տօն Քիշոթի նման... »: Անկասկած, լաւ է նիզակ ճօճել քան անձնատուր ըլլալ, կամ անձնասպան...

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒՂԵՑՈՅՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ, Զ. տարի 1934: Օրացոյց, օգտակար գիտելիքներ եւ հասցէներ: Կազմեց՝ Յովհ. Վարժապետեան, Մարսէյլ:

ՕՐԱՑՈՅՑ «ԵՐԳԵՐ». 1934, Բ. տարի: Կազմեց Ա. Աբըլոյեան: Գին 5 Ֆրանք:

Թերթերը երէկ հրատարակեցին Սթավիցքիի կնակ – նամակներէն մէկը, որ ուղղուած է իր մանչ զաւակին եւ գրուած՝ հայրական խանդաղատանքով: Այդ նամակին մէջ ալ, ուղղակի խօսք չկայ անձնասպանութեան մասին, այլ կ'ըսէ «անհետանալ»:

Սպաննուած ըլլալու խնդիրը Երեսփ. Ժողովին մէջ ալ յիշուած ըլլալով, վարչապետը ուժգնօրէն բողոքեց: Թերթերը կը գրեն թէ այն տասը բժիշկները որ դիադննութիւն կատարած էին, համաքարար ցեկոյց մը պիտի հրատարակեն, որպէսզի միանգամ ընդ միշտ պարզուի թիւրիմացութիւնը:

Կ'ըսուի թէ Սթավիցքի 1930ին երեք միլիոն ֆրանքի ապահովագրած է իր կեանքը, ի նպաստ իր կնոջ, եւ վճարելի՝ նոյն իսկ անձնասպանութեան պարագային:

Ո՞վ կեղծեց անցագիրը...

Գերխաչագողը կասկածի տակ ըլլալով, անգամ մը կեղծ անցագիր մը ճարած էր, որ կը պատկանէր նախկին կռփամարտիկ Նիէմէնի:

Այս վերջինը տաջի օր հարցաքննուեցաւ Ապահովութեան Տեսչութեան մէջ: Յայտարարեց թէ ֆրանսական հպատակութիւնը ընդունած Լեհ մըն է եւ ախոյեան: Ցեառյ մարզանքի ուսուցիչ դարձած ըլլալով, ամէն տասը դաս կուտար Սթավիցքիի, զոր ճանչցած էր բարեկամի մը միջոցաւ: Խօսակցութեան մը առեն, Նիէմէն ըսաւ Սթավիցքիի.

— «Ոստիկանական Տեսչութեան կ'երթամ, նորոգելու համար անցագիրս որ մաշելով պատռած եւ սեւցած է»:

Այն առեն Սթավիցքի պատրաստակամութիւն յայտնեց այդ գործը կատարելու եւ կռփամարտիկը անոր յանձնեց իր անցագիրը, ինչպէս եւ երկու լուսանկար: Այդ օրէն ի վեր, այլ եւս խօսք դարձած չէր այս գործի մասին: Արդ, այս անցագիրը գտնուեցաւ Սթավիցքիի քով, Նիէմէնի անունով, բայց իր լուսանկարով...

«Իւմանիթէ» եւ «Փօփիւլէռ», այս առթիւ ուղղակի կ'ամբաստանեն Ոստիկանութեան վերատեսուչը, Պ. Քիափ:

Ուրիշ լուրեր

Երեսփ. Ժողովի ձեռամբարձ քուէարկութեամբ ջնջեց Փարիզի երեսփոխան Պ. Պոնոռի անձեռնմխելիութիւնը: Քուէարկութեան առեն, երեսփոխանը յայտարարեց թէ ինք միայն գործի բերումով կապ ունեցած է Սթավիցքիի հետ, իբրեւ փաստաբան եւ այս՝ երեսփոխան ըլլալէ առաջ:

⁂ Տիւպառի, «Լա Վօլոնթէ»ի տնօրէնը եւ Քամիյ Էմառ, «Լա Լիպէռթէ»ի նախկին տնօրէնը, Պայոն փոխադրուելով, բանտարկուեցան: Հարցաքննութիւնը պիտի կատարուի այսօր: Խուզարկութիւնները եւ քննութիւնները կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ:

⁂ Սթավիցքիի մեռած օրը վրան գտնուեցաւ 32,500 ֆրանքի գումար մը: Գոյքերը փոխադրուած են Պայոն:

Պուլկարիա չուզեր կաշկանդուիլ

Պ. Մաքսիմոս, Յունաստանի արտաքին նախարարը, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ, Պ. Մաքտոնըլտի հետ խօսակցելէ յետոյ.

— Շատ գոհ եմ կարծիքներու փոխանակութենէն: Մեր գլխաւոր նպատակն էր Պալքանեան ոչ – յարձակման դաշինքի խնդիրը: Խօսեցանք նաեւ տնտեսական խնդիրներու մասին:

Իսկ Սոֆիայէն կը հեռագրեն.— Թերթերու մեծ մասը խօսելով Պ. Մաքսիմոսի յայտարարութեանց վրայ, գիտել կուտան թէ Պուլկարիա չի կրնար յարիլ դաշինքի մը որ կը ձգտի անխախտ պահել Պալքաններու հողային զոյավիճակը, նոյն իսկ առանց ճանչնալու Նէօյիի դաշնագրով իրեն խոստացուած իրաւունքները,— ինք դէպի Եգէական ծով:

Ֆրանքեւռուս համաձայնութիւնը

Խորհրդային թերթերը սիւնակներ կը նուիրեն Ֆրանսայի հետ կնքուած առեւտրական դաշնագրին, գոհունակութիւն յայտնելով: Այս դաշնագիրը կը համարուի երկրորդ շրջանը ֆրանքեւխորհրդային մերձեցման եւ փոխադարձ վստահութեան: «Իզվէստիա», կառավարութեան պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան յարաբերութիւնները կը զարգանան երեք գլխաւոր ուղիներով,— քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային: «Փրավտա»ն բացատրելով գոյացած համաձայնութեան քաղաքական հանգամանքը, գիտել կուտայ թէ Ֆրանսան մէկն է այն գլխաւոր գրամատէր պետութիւններէն որոնց քաղաքականութիւնը կը ձգտի արգիլել զինեալ ընդհարումները:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՈՒԸՐՍ ԳԱՐԱԿէՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ԻՐ ՀԻՄՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԹԷՅ - DANSANT ԿՈՒՏԱՅ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3-7

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի շքեղ եւ ընդարձակ սրահներուն մէջ.

13 Rue Pièrre Curie, Kr.– Bicètre, Մէթրօ՝ Porte d'Italie

Գեղարուեստական բաժին, օրքէսթր Սանտրոսեան եւ սիրուն անակնկալներ

Գեղարուեստական ցերեկոյթ եւ soiradan

Փարիզի Հարաւային Շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ
Այսօր կիր. ժամը 2.30ին, 15 Route D'Orléans ի (Bagneux) սրահին մէջ
100է աւելի երկսեռ աշակերտներ պիտի արտասանեն գեղեցիկ կտորներ, եւ պիտի երգեն կոմիտասէն զանազան ժողովրդական երգեր ղեկավարութեամբ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի:
Տեղի պիտի ունենայ թիթեռնիկի պարը:
Կը նուագէ Թառխստ Արգար:
Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները՝ որոնք կ'ուզեն վայելել մանուկներու հայ ապրումները:
Տոմսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք մուտք:
Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ թրամուէյը եւ իջնել Պանեէօ:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆԻ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Կիրակի 21 յունուար, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին
Միւթիւալիթէի I եւ Y սրահներուն մէջ
Կը նախագահէ Պ. Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ

Գեղարուեստական մաս.—

Raymond Worms.— (Violoncelliste, soliste des grands concerts), **André Lermyte.**— (Pianiste des concerts symphoniques Pasdeloup), **Maurice Blondel.**— (Violoniste, soliste des concerts symphoniques Pasdeloup):

Կը խօսին.—

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՅԻՍ՝ Լ. Բաշալեանի գրական գործունէութիւնը, Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ «Ցեղին ձայնը» (արտասանութիւն), Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ՝ Լ. Բաշալեանի հանրային գործունէութիւնը, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ՝ Հ. Գ. Ընկերակցութեան կողմէ եւ Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ:

Ընկերակցութեան բոլոր անդամները եւ համակիրները կը հրաւիրուին ցերեկոյթին:

Հանդէսին եւ գինեձօնի ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 5 ֆրանք:

Մասնաւոր հրաւիրագիր ղրկուած չէ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

կը տօնէ Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ, ԱՆԿԷՆԻ, ԻՍԻԻ եւ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ

Գեղարուեստական բաժինը կազմուած է
ՄԻ ՄԻԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Ներկայացում, պար, երգ, արտասանութիւն եւ
ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ
Այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Փարիզ, **JEAN GOUJON**ի սրահին մէջ,
8 rue Jean Goujon (եկեղեցիին փողոցը)
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է բոլոր փոքրերուն, մեծերը կը վճարեն միմիայն 2 ֆրանք ծախքերու մասնակցութեան համար
Տղոց կը բաժնուի նախընթրիք եւ պտուղ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Առնուվիլի Վ.արագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ այսօր. կիրակի, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ՂԵՒՈՆԴ ԵՊՍԿ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ յիշատակին:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՍՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

16 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2396

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՍԻՆ

Մեր հակառակորդները անդադար հոլովեցին «սպառնալիք» բառը, Նիւ Եորքի դէպքէն առաջ եւ մանաւանդ հիմա:

Անճարակ եւ գրգռիչ փորձ մը եւս, կապ հաստատելու համար Դաշնակցական թերթերու զանազան արտայայտութեանց եւ Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան միջեւ:

Այսպէս, ռամկավար օրկանը շաբաթ օր արտատպած էր հատուած մը՝ «Յուսաբեր»էն, առանց յիշելու թուականը: Ցարակից բացատրութենէն կ'երեւայ թէ՝ այս հրատարակութիւնը եղած է Հ. Յ. Դ. 12րդ Ընդհ. Ժողովէն առաջ (1933 մարտ), երբ ոչ Ծիկագոյի խնդիր կար, ոչ ալ ուրիշ դէպք:

Մնաց որ, «Յուսաբեր»էն արտատպուած կտորին մէջ կը խօսուի «հրէշ»ներու մասին: «Յանցաւոր է ժողովուրդ մը որ իր մէջ կ'ապրեցնէ հրէշներ».— «Ներքին թշնամին յանդուգն, սանձարձակ է դարձած անսահմանօրէն»:

Այս արտայայտութիւնը կը պատշաճի՞ Ղեւոնդ արք.ին:— Պատասխանը թող տան ռամկավարները, որոնք ազգային աղէտ մը վերածեցին 1933 դեկտ. 24ի եղերական այլ բացառիկ դէպքը:

Յետոյ, երբէ՞ն ի վեր է որ Դաշնակցութիւնը իր հրահանգները կը ստանայ մամուլէն... ահաբեկում կատարելու համար:

Սպառնալիքներ վերագրեցին եւ կը վերագրեն նաեւ մեզի:

Խօսինք դէմ դիմաց, ճակատ ճակտի եւ թուականներով:

X

1933 *սեպտ.* 13*ին, փախստականներու ողբերգութեան առթիւ, Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը «Ներքին հրճուանք» կը վերագրէր դաշնակցական մամուլին:* «Աւելորդ է ըսել թէ այն յուզումը զոր անոնք կը ցուցնեն այս նոր «աղէտ»ին շուրջ, կեղծ է եւ նենգ»:

Ազդարարեցինք, խորին վրդովումով.

«... Չափը անցաւ «Հայաստան սիրելու» եւ ուրիշները անոր թշնամի ցուցնելու խեղկատակութեան»: (Յառաջ, 15 *սեպտ.*):

Երկրորդ առիթով մը, 1933 *սեպտ.* 23*ին, ստորագրեցինք հետեւեալ նախադասութիւնը.*

— «Հարց է այժմ,— ո՞ւր կ'ուզեն յանգիլ այս ընթացքով:

Չե՞ն մտածեր, գոնէ մէկ անգամ, թէ այսպէս արիւն պղտորելով տարին տասներկու ամիս, վերջ ի վերջոյ կրնան լուրջ ինքնապաշտպանութեան մղել Դաշնակցութիւնը»:

Ի՞նչ առիթով,— խայտառակ և չարաշուք դաւադրութեան մը, «Դաշնակ տէրրորի զոհերու պաշտպանութեան կեդր. յանձնախումբ»ի թռուցիկին առթիւ որ կ'ըսէր, ի միջի այլոց.— «Տասը տարուան ընթացքին, տասնեակներով ընկերներ ինկան դաշնակ դնդակին տակ»: (1933 *օգոստոս*):

Դիմակաւոր կոմիտէն խե՛լք ըրած էր հրահանգելու որ մասնաճիւղեր, միթինկներ կազմուին եւ հանգանակութիւններ կատարուին.

— «Ամէն տեղ, աշխատանքի վայրերէն մինչեւ ձեր հաւաքատեղիները, հնչեցուցէք դաշնակ ահաբեկչութեան դէմ պայքարը»:

Երրորդ անգամ մը, 1933 *սեպտ.* 26*ին, երբ ռամկավար օրկանը սեւով ճերմակի վրայ կը գրէր թէ Դաշնակցութեան պայքարը ուղղուած է «Հայ ժողովուրդին եւ անոր ներկայ հայրենիքին դէմ», կը հարցնէինք.*

— «Բայց վերջապէս ո՞րու ասպարէզ կը կարդան այս բրածոները ու փերեզակները:

Չորրորդ առիթով մը, 1933 *նոյեմբեր* 3*ին, պարտք համարեցինք նորէն խելքի կանչել մեր հակառակորդները:*

«Նոր Օր»ը խմբագրականի մը մէջ պարզելով ռամկավարներու գրգռիչ յարձակողականը, կ'առաջարկէր «սիրով ընդունիլ մարտահրաւէրը» եւ մտածել ինքնապաշտպանութեան մասին: Մեր կարգին, վերլուծելով այս պոռթկումին չարժառիթները, դիտել կուտայինք.

— «Արդարեւ, չափը անցուցին մեր հակառակորդները, ռամկավար ըլլան թէ ուրիշ խառնիճաղանճ: Ռամկավարը մէկ թեւն է միայն եւ ամէնէն սմսեղուկը:

Նախ եւ առաջ, անոնք նենգօրէն շնականօրէն կը շահագործեն բանաձեւ մը որ գոյութիւն կրնայ ունենալ միայն վայրենիներու մէջ:

Արդարեւ, ի՞նչ կը նշանակէ աս թունալից եւ գրգռիչ խօսքը,— Հայաստանի «բարեկամ» եւ «թշնամի»:

Այս առթիւ էր որ, կրկին եւ կրկին կը պատռէինք «Դաշտերպաշկոմ»ին դիմակը:

— «Չենք ուզեր անդրադառնալ նաեւ այն միւս շշուքթական շահատակութեան, որ կը կոչուի «Դաշտերպաշկոմ» եւ որուն սեւեռամտածումն է օտար խռովայոյզ տարրեր եւ նոյնիսկ ոստիկանութիւնը խառնել մեր ներքին գործերուն, ամբոխային եւ պաշտօնական հալածանք սարքելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ: Պահանջելու համար անոր լուծումը և վարիչներուն արտաքսումը»:

Եւ այս առթիւ էր որ, կը յայտարարէինք սրտաբաց.

— Մեզի համար երբեք եւ երբեք ցանկալի չէ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հարկադրուի ցցել իր փշերը, եւ ընդունիլ նետուած գոյնզգոյն եւ խառնաշխ ձեռնոցը:

Ու վերջապէս, 1933 *նոյեմբեր* 21*ին, կրկին յիշեցնելով «Դաշտերպաշկոմ»ի յարաճուն խելապարութիւնները, անոնց միթինկները՝ «արիւնարբու Դաշնակները օրէնքէ դուրս» հռչակելու համար, կը շեշտէինք.*

— «Բայց թող մեր պարտականութիւնն ըլլայ նորէն եւ նորէն յիշեցնել այս ապուշներուն, թէ կրակին հետ կը խաղան, «Դաշտերպաշկոմ խաղալով միեւնոյն թեթեւամտութեամբ: Մէկ անգամ, երկու անգամ,— եւ սակայն չափը անցաւ:

Միեւնոյն ոգին՝ նոյ. 28*ին եւ* 29*ին: Բայց այս չէր մեր խօսքը:*

Շ.

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ՅԵՏՈՅ

«Հայրենիք»ի վերջին թիւերէն (դեկտ. 30, 31, յունուար 3 եւ 4) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները:

Բոլոր լուրերը կ'արտատպենք առանց որ եւ է խորհրդածութեան, ինչպէս այս դէպքին սկիզբէն ի վեր.—

Կարեւորութիւն մի տաք

Առ ի զգուշութիւն կը յայտնենք մեր ընթերցողներուն, որ շատ կարեւորութիւն չտան ամերիկեան թերթերու բոլոր բամբասանքներուն, որովհետեւ անոնցմէ շատեր բոլորովին անհիմն ու անճիշդ են: Պէտք է վերապահութեամբ ընդունիլ նաեւ այն լուրերը, զորս մենք՝ ամերիկեան թերթերէն առնելով՝ թարգմանաբար կուտանք:

Օրինակ, իբր թէ խուզարկութիւն կատարուած է Պոսթընի Դաշնակցական կեդրոնին մէջ: Մինչեւ այս տողը մենք ոեւէ խուզարկուի ստուերն անգամ տեսած չենք:

«ՈԵՒԷ ԲԱՆ ՉԵՆՔ ԳՏԱԾ ՈԵՒԷ ԱՆՁԻ ՎՐԱՅ»

Նիւ Եորք Ըմըրիքընի (յունուար 1).—

Կը հաղորդուի որ ամերիկեան գաղթային իշխանութիւնները քաշուած են ասպարէզէն՝ գաղտնի կերպով քննութիւններ կատարելէ յետոյ, որոնք ցոյց տուած են թէ բոլոր ձերբակալեալներն ալ օրինաւոր քաղաքացիներ են եւ ենթակայ չեն տեղահանութեան:

Ուատսուըրթ Էվընիւի ոստիկանական կայանի գաղտնի ոստիկաններէն մին ցաւով ըսաւ.—

«Ո եւ է բան գտած չենք ո եւ է անձի վրայ. նոյն իսկ ոստիկանական արձանագրութիւն մը չկայ անոնցմէ ո եւ է մէկուն մասին: Այս Հայերը չեն նմանիր այլ օտարականներու, որոնք ոճիրներու մէջ կը մխրճուին: Անոնք բոլորն ալ պարկեշտ եւ բարեկեցիկ քաղաքացիներ են եւ անոնց հետ ո եւ է գործ ունեցած չէինք մինչեւ — *փա՛թ* — անոնք ընտրեցին Ծնունդի իրիկունը եւ իրենց Ուաշինկթընի Հայթսի եկեղեցիի գլխաւոր միջանցքը՝ սպաննելու իրենց արքեպիսկոպոսը»:

Այս նկատողութեան կ'ընկերանար պաշտօնական յայտարարութիւն մը, որով կը նշուէին նախապէս կատարուած այն զեկոյցները թէ՝ իրենք վկաներ ունին որոնք կրնան ըսել թէ՝ ով էր որ իրապէս տուաւ սպաննիչ հարուածը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը Դուրեան արք.ի սպանութեան առիթով հետեւեալ հեռագիրը ղրկած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին.—

Մեր ամենախոր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք արքեպիսկոպոս Ղեւոնդ Դուրեանի տխուր սպանութեան առիթով: Թեմական խորհուրդի ատենապետ՝ Նշան Քհնյ. Փափազեան:

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նիւ Եորք Թայմզ (յունուար 2).—Հիւսիսային եւ հարաւային Ամերիկաներու Հայոց հանգուցեալ պետ Դուրեան արքեպիսկոպոսի յուղարկաւորութեան արարողութիւնը, որ տեղի ունեցաւ Ս. Ճան տը Տիվայն մայր եկեղեցւոյ մէջ, տեւեց ամբողջ երեք ժամ: Եկեղեցին լեցուած էր յարգողներու բազմութեամբ մը:

Դագաղը մինչեւ ժամը 5ը ի ցոյց մնաց, լուսաւորուած վեց բարձր կանթեղներով: Աւելի քան 100 ոստիկաններ կը հսկէին կարգին, վախնալով հակառակորդներու կողմէ գործադրելի կարելի ցոյցէ մը:

Բայց ոչ մէկ անկարգութիւն տեղի ունեցաւ եկեղեցիէն ներսը թէ դուրսը: Հոգեհանգիստի արարողութիւնը կատարեց Մամբրէ վարդապետ Գալֆաեան, որ նշանակուած է Դուրեանի յաջորդ:

Վերջին օծման արարողութիւնը կատարեց Յովսէփ եպիսկոպոս Կարապետեան:

Հեկեկանքներ կը լսուէին եկեղեցիին մէջ, երբ Յովսէփ եպսկոպոսը կը լրացնէր օծման արարողութիւնը:

Գովաբանական ուղերձներ ըրին եպիսկ. Մէնինկ, բողոք. եպիսկոպոսական եկեղեցւոյ յայտնի քարոզիչը եւ արքեպիսկոպոս Աթենակորաս, յոյն եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը:

Շատ մը այլ յարանուանութեանց ներկայացուցիչները կամ անձամբ ներկայ էին եւ կամ ցաւով հեռագրած իրենց բացակայութեան պատճառները:

Տոքթ. Ռաֆայէլ Կոնստանտին, նախագահը Հայ – Ամերիկեան Ընկերութեան, յայտարարութեամբ մը ողբաց ու դատապարտեց *«ոճիրը, որ գործըւած է անդամներէն քաղաքական կազմակերպութեան մը, որ Հայերու մէջ աննշան փոքրամասնութիւն մը կը կազմէ...: «Անոր մահով, շարունակեց, «այս Երկրի մէջ Հայ եկեղեցին կը զրկուի անվախ եւ ուղիղ առաջնորդէ մը, որ երբեք չշեղեցաւ իր պարտականութեան շաւիղէն»*:

Կրօնական արարողութենէն յետոյ հանգուցեալ արքեպիսկոպոսին մարմինը փոխադրուեցաւ Ս. Սէյվիըրի մատուռը, մայր եկեղեցւոյ խորանին ետին, ուրկէ՝ պիտի փոխադրուի Ուեսթ-չեսթըրի Ֆըրնքլիֆ գերեզմանատան պահեստարանը: Հինգ հազար հոգի ներկայ էին յուղարկաւորութեան:

ԱՆՀԱՏ ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ ՊՈՍԹԸՆԻ ՄԷՋ

Պոսթըն «Կլոպ» (յունուար 2).—

Նիւ Եորքցի երկու անհատական գաղտնի ոստիկաններ երէկ այստեղ եկած էին Դուրեան արքեպիսկոպոսի սպանութեան մասին տեղեկութիւններ հաւաքելու:

Պոսթընի ոստիկանութիւնը մերժեց աջակցիլ գաղտնի ոստիկաններուն՝ թելադրելով որ Նիւ Եորքի ոստիկանութենէն գրաւոր վկայագրեր ներկայացնեն:

Գաղտնի ոստիկանները ըսին թէ իրենք կ'ուզէին քննութեան ենթարկել հայ ընկերութիւն մը, որ տարի մը առաջ կազմակերպուած է:

ՊԱՀԱԿՆԵՐ ԿԸ ՀՍԿԵՆ ԴԱԳԱՂԻՆ ՎՐԱՅ

«Նիւ Եորք Թրիպիւն» (յունուար 3).—

Ղեւոնդ արք. Դուրեանի մարմինը երէկ փոխադրուեցաւ Ֆըրնքլիֆ դամբարանը:

Ամբողջ գիշերը չորս գաղտնի ոստիկաններ, չորս ոստիկաններ եւ չորս աշխարհական Հայեր կը հսկէին անոր դագաղին, որ մինչեւ այս առաւօտ կը մնար Ս. Ճան տը Տիվայն Մայր Եկեղեցւոյ մատուռին մէջ:

Մարմինը պահեստարանը պիտի մնայ մինչեւ պատասխան գայ Խորհ. Հայաստանի կառավարութենէն, որմէ թոյլտուութիւն խնդրուած է զայն փոխադրելու էջմիածին. Եթէ այս խնդիրքը մերժուի, այն ժամանակ աշխատանք պիտի կատարուի զայն Երուսաղէմ փոխադրելու եւ այնտեղ թաղելու համար:

ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ ՄԱՏԱՆԻՆ ԿՈՐՍՈՒԱԾ Է

*«Նիւ Եորք Ըմըրիքըն»*ի յունուար 1ի թիւին մէջ կը կարդանք թէ Դուրեան արքեպիսկոպոսի արքեպիսկոպոսական մատանին մատէն վերցուած է:

Մինչեւ այժմ կատարուած ոստիկանական քննութիւնները ոչ մէկ հետք գտած են:

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Նիւ Եորք Թրիպիւն»ի հինգշաբթի օրուան (դեկտ. 28) *թիւին մէջ կը կարդանք.—*

Ճօզ Հ. Պէնթըմ, Նիւ Եորք Քաունթիի նախկին շրջանային դատախազը, երէկ յայտարարեց թէ ինք կոչուած է՝ իբրեւ փաստաբան Մաթոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի, երկուքը այն հինգ անձերէն, որոնք ամբաստանուած են սպանութեամբը Դուրեան արք.ի:

Պ. Պէնթըըն շրջանային դատախազին ղրկեց Դաշնակցութեան մասին գրուած պատմութիւն մը, զոր շրջանային դատախազի օգնական Ճէյմս Թ. Նիրի չուզեց հրապարակել:

Պ. Պէնթըըն հրապարակեց յայտարարութիւն մը, որով կը պաշտպանէ Դաշնակը, հայ յեղափոխական ընկերութիւնը, որուն անդամներէն ընտրուած են արքեպիսկոպոսին սպանիչները, ինչպէս կը հաւատայ ոստիկանութիւնը: Պ. Պէնթըըն կը նկարագրէ Դաշնակը իբրեւ հայրենասիրական կազմակերպութիւն մը, եւ սպանութիւնը կը վերագրէ բոլշեւիկ դաւադրութեան մը, ըսելով թէ՝ կոմունիստները կրնան որոշած ըլլալ արք.ի մահը՝ վարկաբեկելու համար Դաշնակը եւ իր պայքարը Հայաստանը ազատելու համար:

Պ. Պէնթըըն նաեւ առաջարկեց հարցաքննութեան համար ներկայացնել ո եւ է Դաշնակ որ կ'ուզուի:

ԵՐԿՈՒ ԱՆՁԵՐ ԵՒՍ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, դեկտեմբեր 28, (Ա. Փ.).— Դուրեան արք.ի սպանութեան առիթով ձերբակալուեցան երկու անձեր եւս:

Գաղտնի ոստիկան Սահատի յայտնեց թէ բազմաթիւ ականատեսներ ճանչցան երկու նոր կասկածելիներ, Ճան Միհինանեան, վաճառորդ մը եւ Հէրի Սարաֆեան, ճաշարանատէր մը, իբրեւ անդամները այն խումբ մը անձերուն, որոնք ցատկած էին նստարաններէն եւ շրջապատած եպիսկոպոսը:

Միհինանեան եւ Սարաֆեան ոստիկանատան մէջ խոստովանեցան թէ իրենք անդամ էին Դաշնակցութեան, եւ ներկայ եղած էին եկեղեցին սպանութեան ժամանակ, բայց ո եւ է մասնակցութիւն չեն ունեցած:

Միհինանեան յայտնեց թէ ինք կամաւորապէս ներկայացած էր 22րդ փողոցի ոստիկանատունը, երբ իմացած էր թէ ոստիկանութիւնը կ'ուզէ հարցաքննել բոլոր անոնք, որոնք ներկայ եղած էին եկեղեցին, սպանութեան ժամանակ: Այս կամաւորապէս ներկայանալէն յետոյ, Միհինանեան արգելքի տակ առնուած է:

Կիրակի օր եկեղեցիին մէջ գտնուած ներկաներու թուով մարդիկ բերելով, գաղտնի ոստիկանները նստեցուցին զանոնք սպանութեան դէպքը ներկայացնելու համար: Ապա՝ ձերբակալեալներու նկարները պտըտցնելով ներկաներուն մէջ, անոնց հարցումներ ըրին, մինչ եկեղեցիին հովիւը, Յովսէփ Կարապետեան եպիսկ. սեւեր հագած նստած էր բեմը, տխրութեամբ դիտելով տեսարանը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ՊՐԱԶԻԼԻԱ՞ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ

ՀԻՆԳ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԾԱԽՔ

Ամերիկեան թերթերը Ժընեւէն կ'իմանան թէ ելք մը գտնուած է Իրաքի 20,000 *Ասորիներուն տեղաւորման համար: Պրազիլիոյ կառավարութիւնը հաւանած է տեղ տրամադրել Փարանայի նահանգին մէջ, համանուն գետին մօտ: Հաւանական է որ յառաջիկային հոն փոխադրուին Իրաքի եւ հարեւան երկիրներու Ասորիները: Այս գործին համար ծախք կը նախատեսուի հինգ միլիոն տոլար:*

Խնդիրը Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին քննութեան պիտի յանձնուի այս շաբթու: (Ժողովը բացուեցաւ երէկ): Ասորիներու պատրիարքը, Մար Շիմուն, Լոնտոնէն Ժընեւ վերադարձաւ, հետապնդելու համար այս խնդիրը:

Նախապէս կը խորհուէր Քանատա կամ Հապէշիստան փոխադրել Ասորիները, բայց Պրազիլիոյ կառավարութիւնը նպաստաւոր պատասխան տուած ըլլալով, միւս ծրագիրները մէկդի դրուեցան:

Սթավիսքիի խարդախութիւնները

ՏԻԿԻՆԸ ՉԻ ՀԱՒԱՏԱՐ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ օր շարունակուեցան Սթավիսքիի գործին քննութիւնները, իսկ կիրակին բաղդատաբար անդորր անցաւ: Տակաւին կարելի չէ եղած նոր յայտնութիւններ երեւան հանել: «Լա Լիպէրթէ»ի նախկին տնօրէնը եւ «Միտի» թերթին տնօրէնը առժամեայ արձակում խնդրեցին, բայց ժխտական պատասխան ստացան: Առաջինին եղած մերժումը զարմանք պատճառած է իրաւական շրջանակներու մէջ, որովհետեւ ֆրանսական թերթերուն մեծ մասին համար սովորական բան է վճարում ստանալ յօդուածի ձեւով տրուած ազդերու:

Երեսփոխան Պոնու Պայոն հասաւ շաբաթ օր, բայց հարցաքննութիւնը յետաձգուած է առ այժմ:

Կիրակի օր, շատ մը թերթեր տեսակցութիւններ հրատարակեցին Տիկին Սթավիսքիի հետ: Այլին բացարձակապէս գաղտնի կը պահէ Ապահովութեան Տեսչութեան մէջ ըրած յայտարարութիւնները, բայց բաւական յատկանշական խօսքեր ըսած է մամուլի ներկայացուցիչներուն: Այսպէս, «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ տիկինը ըսած է «Տէյլի Էքսփրէս»ի թղթակցին.

— Ամէն առտու, ամուսինս ոտքի էր ժամը 7ին: Ժամը 9–10 կարեւոր նախարարներ եւ գործի մարդիկ այցելութեան կուգային: Ֆրանսայի ամէնէն հռչակաւոր անձերէն շատերը կուգային ամէն օր: Այժմ բոլորն ալ կ'ըսեն թէ չեն ճանչնար ... Մի՛ պնդէք, անուններ չեմ կրնար տալ: Ճամբորդած ատեն, ան-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ, ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆԵՐԳԱՂԹ

Թուրքիոյ վերելքի ճիգերուն մէջ մեզի համար կենսական նշանակութիւն ունեցող գործերէն մէկն ալ, վերաշինութեան եւ ներգաղթի հարցն է:

Թերթերու մէջ պարբերաբար երեւցած տեղեկութիւններէն այնպէս կը հասկցուի որ, Թուրքերը լուրջ ծրագիրներ ունին՝ ամայի շրջանները լեցնելու զանազան օտար երկիրներու մէջ գտնուող Թուրքերով: Ասիկա որքան տնտեսական, նոյնքան ալ քաղաքական արժէք ներկայացնող ձեռնարկ մըն է:

Չպիտի փորձեմ այս էջերուն մէջ վիճաբանութեան դուռ բանալ, այս կարեւոր ձեռնարկին յաջողութեան կարելիութեանց մասին: Որովհետեւ հարցին այս ձեւ քննութիւնը դուրս կը մնայ մեր յօդուածաշարքին հիմնական նպատակէն:

Արձանագրելով փաստերն ու թուանշանները, պարզապէս պիտի ջանամ հոս նիւթ հայթայթել մեր քաղաքական մտածողութեան, առանց մխրճուելու խորհրդածութեանց մէջ:

×

1923 Թուականին, ամբողջ Մարմարայի աւազանին եւ Թրակիա — Իզմիթ — Էսկիշեհիր — Աֆիոն — Իզմիր տարածութեան վրայէն անցած էր պատերազմի հարթիչ գլանը: Հազար յիսուն գիւղ հրոյ ճարակ եւ Իզմիր, Էսկիշեհիր, Աֆիոն Գարահիսար աւերակդարձած էին: Մանիսա ամբողջովին այրած էր: Միայն Էսկիշեհիրի եւ Աֆիոնի մէջ 6550 տուներ կրակի տրուած էին: Գիւղերը ոտքի կոխան դարձած, ամբողջ այս տարածութեան վրայ պատահասեալ բազմութենէ մը զատ, ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն ունեցող մարդ չէր մնացած գրեթէ: (Աղբիւրները միշտ Թրքական են):

Հարաւի մէջ գիւղերն ու գիւղաքաղաքները,— Ատանայէն մինչեւ Ուրֆա արժանացած էին նոյն բախտին:

Դէպի արեւելք, ընդհ. պատերազմի միջոցին մինչեւ Սուշեհիր յառաջացած ռուսական ալիքը իր անցքին վրայ սրբած էր ամէն բան: Այս վայրերու խուճապահար թրքութիւնը տարագրուած էր մինչեւ հարաւային Անատոլուի մէջ:

Սեւ ծովու եզերքներն ալ ենթարկուած էին Թշնամի նաւատորմին եւ Պոնտոսեան հրոսախումբերու յարձակման:

Դրաւման չենթարկուած հողամասերու մէջ ալ, տասնամեայ պատերազմի ամբողջ տեւողութեան, վերաշինութեան ոչ մէկ աշխատանք տարուած էր: Այնպէս որ, երկիրը մէկ ծայրէն միւսը, դարձած էր աւերակոյտ մը, անմշակ, խոպան ու ամայի:

Եթէ հաւատանք իրենց յայտարարութեան, այս տեսարանը փոխուած է այժմ ... Այրած եւ փլած շէնքերուն տեղ նորեր շինուած են, երկրին հարիւր հազարաւոր տուները հիմնական նորոգութեան ենթարկուած են: Թէեւ պաշտօնական թիւ մը չունին, բայց միայն Թրքական դրամագլուխով եւ կանխիկ դրամով եղած շինարարական այս գործերը կը գնահատեն մօտաւորապէս մէկ միլիառ Թրքական ոսկի...:

Երեւակայեցէք: Քիչ մը վերը «ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն ունեցող մարդ չէր մնացած», իսկ կէս սիւնակ անդին, նոյն այդ ժողովուրդը մէկ միլիոն թրքական ոսկի կը տրամադրէ վերաշինութեան...:

Վերաշինութեան ձեռնարկներէն զատ, կային նաեւ անմիջական լուծում պահանջող կարգ մը տնտեսական եւ անյետաձգելի աշխատանքներ.

1.— Յունաստանի 400 հազարԹուրքերու փոխանակութիւն.

2.— Պատերազմներու բերումով գաղթած բնակչութեան տեղաւորում.

3.— Բազմահազար հրկիզեալներու ապաստան.

4.— Արաբիոյ, Ռումանիոյ, Սերպիոյ մէջ մնացած Թուրքերուն մայր հայրենիք վերադառնալու ցանկութիւնը.

5.— Վաչկատուն ցեղերու հաստատ բնակութիւն տալու պարագան (քրտական տեղահանութիւն) եւ հողազուրկ գիւղացիներու հողեր տրամադրելու հարց:

Ինչպէս կը տեսնուի, Թուրքիա կը փորձէր հաշուեյարդարի ենթարկել ամբողջ անցեալը:

Այսքան մեծ լծակ մը շարժման մէջ դնելու համար, 1923էն ստեղծուեցաւ փոխանակութեան, տեղաւորման եւ վերաշինութեան գործավարութիւնը:

Բանակն ալ, իր կարգին, ազատագրեալ շրջաններու կարօտ գիւղացիութեան կենդանի եւ ուտելիք բաշխելով, առաջին օժանդակութիւնը բերաւ: Բայց գիւղացին մասնաւորաբար դրամի, հողագործական գործիքներու եւ մանաւանդ առաջնորդող ձեռքերու պէտք ունէր:

Միւս կողմէ, ոչ ինքնաբաւ քաղաքացիներ, որոնք ի նորոյ բնակարան շինելու կարողութիւնը չունէին, տեղաւորուեցան «լքեալ գոյք» համարուած տուներու մէջ: Կառավարութիւնը, «հրկիզեալ» անունը կրող 38,030 անձէ բաղկացեալ 6538 ընտանիքի տուած է 6574 տուն:

ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Փոխանակութիւնը ժողովուրդներու կեանքին մէջ նոր երեւոյթ մըն է: Պատմութիւնը, մինչեւ Լօզան, չէ արձանագրած այսքան մեծ եւ կարեւոր դէպք մը: Գաղթեր — զանգուածային թէ մասնակի — միշտ տեղի ունեցած են ազգերու կեանքին մէջ: Բայց երբեւ քաղաքական զատի մը հաշուեյարդար, առաջին անգամ ըլլալով պաշտօնապէս եւ դաշնագրով կ'ընդունէր ժողովուրդներու փոխանակութիւնը:

Թուրք եւ յոյն ժողովուրդներու փոխանակութիւնը ծնաւ՝ Փոքր — Ասիոյ յունական պարտութենէն: Նահանջող հելլէն բանակին հետ Յունաստան ապաստանած էին մօտաւորապէս մէկ միլիոն Յոյներ, Փոքր — Ասիոյ մէջ թողլով իրենց ամբողջ հարստութիւնը՝ սարսափահար Թրքական ջարդերէն:

Լօզանի դաշնագրին պատրաստութեան ատեն, Թուրքիա համաձայնեցաւ փախստական այս Յոյներուն փոխարէն Թուրքիա փոխադրել Մակեդոնիոյ, Կղզիներու եւ Հին Յունաստանի ամբողջ Թուրք բնակչութիւնը, 400 հազար հոգի՝ կալուածական եւ ինչքի միեւնոյն պայմաններով:

Այսպէս ծնունդ առաւ փոխանակութիւնը: Ամբողջ պատմութիւնը մտքերու մէջ դեռ թարմ է: Հետեւաբար չեմ ուզեր մանրամասնութեանց մէջ մտնել:

Պէտք է խոստովանիլ սակայն որ, երկու կողմերն ալ գերագոյն ճիգեր թափեցին այս բազմութիւնները տեղաւորելու եւ ինքնաբաւ դարձնելու համար: Ենթարկուեցան նիւթական եւ մարդկային մեծամեծ զոհողութիւններու: Առնուազն 50 հազար պէտք է հաշուել Թուրքերու կորուստը՝ անօթութեան, զրկանքի եւ տարափոխիկ հիւանդութեանց բերումով:

Ի հարկէ այնքան ալ դիւրին բան չէր 400 հազար հոգինոց բազմութիւն մը տեղաւորել համաձայն իրենց ընկերային դիրքին: Փախստական Յոյները մեծ մասամբ առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ էին: Հողագործ տարրը քիչ էր: Մինչդեռ Թուրքերը առհասարակ երկրագործ ըլլալով, անոնց քաղաքներու մէջ խճողումը կը ներկայացնէր անպատեհութիւններ:

Թուրքերը կ'ըսեն նաեւ թէ՝ յոյն գիւղական տուներէն շատերը քանդուած էին տէրերուն կողմէ՝ մեկնումի պահուն, իսկ մնացեալներուն մէջ ալ ինքնաբերաբար զետեղուած էին հրկիզեալ Թուրքերը: Այս տուները պարպելը շատ դժուար էր: Միւս կողմէ լքուած հարիւր հազարաւոր տուներու պահպանութեան հարցն ալ մեծ դժուարութիւն կը պատճառէր: Թուրքը քանդողի իր բնածին յատկութենէն մղուած, երբեւ վառելանիւթ կը գործածէր յոյն եւ հայ տուներու դուռներն ու պատուհանները, տախտակամածներն ու գերանները: Քանդումի այս գործողութիւնը, յաճախ, կը բռնկէր տան առաջին սանդղամատին, որպէսզի ի վերջոյ չկարենայ բարձրանալ վերի յարկերը: Վանդալական այս արարքը տեւած է երկար ատեն, մինչեւ որ իշխանութիւնը արթնցած է եւ պատիժով սպառնացած: Նոյն վիճակին ենթարկուած են նաեւ բազմաթիւ ձիթաստաններ, այգիներ եւ թթաստաններ:

Այս կարգի 19,279 տուներու նորոգութեան համար պետութիւնը ծախսած է մօտաւորապէս երկու միլիոն ոսկի:

Հիմնած է 4567 տունէ բաղկացեալ 66 նոր գիւղեր:

Պետութիւնը, զետեղման ծրագրին համաձայն, Գալլիպոլի, Սելանիկ, Վոլօ, Փրէվէզա եւ Բարկա նաւահանգիստները շոգենաւեր ղրկելով, փոխանակելի Թուրքերը փոխադրած է Իզմիրի, Անթալիոյ, Մերսինի, Սամսոնի, Իզմիթի, Մուտանիոյ, Պանտրմայի եւ Պոլսոյ նաւահանգիստները:

Զետեղման շրջանակները դասաւորուած էին հետեւեալ ձեւով.—

Տրամայի եւ Գավալայի փոխանակելիները՝ Սամսոնի շրջակաները:

Սէրէզի ժողովուրդը՝ Ատանայի շրջանը:

Գօչանայի, Կրաալէնէի, Նասլիճի եւ Քէսրիյէի բնակիչները՝ Մալաթիոյ շրջակաները:

Գայալարի, Գարաֆէրիյէի, Վօտինայի, Քաթէրինի, Ալասոնիայի, Լանկազայի, Տէմիրհիսարի, Կէվէլիի, Եէնիճէվարտարի եւ Գարաճաապատի փոխանակելիները՝ Մանիսայի, Իզմիրի, Մէնթէշէի եւ Տէնիզլիի շրջանը:

Քէսէնտիրի, Փօլիրօզի, Սարը-Շապանի, Ավրատհիսարի եւ Նէվրոքօբի ժողովուրդը՝ Չաթալճայի, Ռոտոսթոյի, Գարամանի եւ Նիյտէի մէջ:

Փրէվէզայի եւ Եանեայինները՝ Անթալիոյ եւ Սէլէֆքէի մէջ:

Միտիլլիի եւ կղզիներու բնակիչները՝ Այվալըգի, Էօրէմիշի եւ Մերսինի շրջանը:

Փոխանակելիներու հարիւր հազարը ծխախոտի, հարիւր հազարը ձիթապտուղի եւ մօտաւորապէս երկու հարիւր հազար հոգին ալ հողագործ մշակներ հաշուած էին:

Եկւորներուն բաշխուած է 7.5 միլիոն քիլօ արմտիք, 23 հազար զոյգ լծկան, 27,500 արօր, 41,250 երկրագործական գործիքներ եւ մեքենաներ: Երկրագործական դրամատան ալ հրամայուած է վարկ բանալ:

Այս ձեւով զետեղուած են 379,915 անձէ բաղկացեալ 99,709 ընտանիք:

Անոնց տրուած է 66,872 տուն, 9,994 Թափուր հող, 11,609 խանութ եւ գործարան, 100,554 արտավար այգի, 80,100 արտավար պարտէզ եւ 4,482,845 արտավար հող:

Փոխանակելիներու զետեղումէն յետոյ, իրենց ձգած կալուածներուն արժէքին համաձայն կալուած ստանալու պարագան, երկար — բարակ քաղաքական եւ վարչական աշխատանք պահանջող գործ մը եղած է: Ստացուած փոխարինութիւններէն յետոյ, տակաւին պահանջ ունեցողներուն տրուած են 6,242,673 ոսկիի պետական պարտամուրհակներ: Երեք կտրօնէ բաղկացեալ այս տոմսերը, իբրեւ դրամ կ'ընդունուին կառավարական աճուրդներու ժամանակ: Այս գանձային տոմսերուն իբրեւ փոխարժէք կը ներկայացուին յոյն փոխանակելիներու լքեալ գոյքերը:

ՆԵՐԳԱՂԹ.— Փոխանակութեան հարցը թէեւ լուծուած է, բայց տակաւին մայր հայրենիքէն դուրս կը մնան հարիւր հազարաւոր Թուրքեր: Անոնք մաս առ մաս կը վերադառնան Թուրքիա:

Գաղթի այս հոսանքին գլուխը կը գտնուին Պալքանները: Յետոյ կարգով կուգան Պարսկաստան, Կովկաս, Սուրիա եւ Միջագետք:

Տասը տարուան ընթացքին, այսհոսանքին պատկանող 282,392 անձէ բաղկացեալ 58,027 ընտանիք զետեղուած են:

Անոնք ստացած են 40,692 տուն, 6321 Թափուր հող եւ 1,567,472 արտավար պարտէզ, այգի եւ արտ, 3592 խանութ եւ փուռ:

Ուրեմն տասը տարուան ընթացքին, փոխանակուած եւ գաղթական 628305 հոգիէ բաղկացեալ 157,736 ընտանիք զետեղուած է:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Հայրը տղուն.

— Զաւակս, ես ալ քու տարիքդ եղած ժամանակ շատ պարտքեր ունէի, ամուսնացայ դրամօժիտով, դուն ալ անանկ ըրէ.

— Հայրիկ, երեւի ձեր ժամանակը միամիտ մարդիկ չէին պակսիր եղեր:

Մայրը.— Շիտակ խօսքին ի՞նչ ըսեմ:

×

Կինը.— Եթէ գիտնայի թէ այս աստիճան տխմար ես, երբեք չպիտի մտածէի քեզի հետ ամուսնանալ:

— Ձեռքդ խնդրած ատեն ո՞ւր էիր:

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

ՄԱՐՍԻԼԻԱՅԷՆ ՆԻՍ

(Պատկերներ հայ հարուստներու կեանքէն)

— :-: —

Մեր գիւղի Թաղ. Խորհուրդը ինծի եւ ուրիշ երկու հայրենակիցներու պաշտօն կուտայ երթալ Քան ու Նիս, Պօմօնի դպրոց — եկեղեցիի պարտքերուն համար հանգանակութիւն կատարել:

Նոր տարուան իրիկունը շոգեկառք կ'առնենք ու յաջորդ առտու կ'իջնենք Նիս, Պ. Անտուրեանի տունը, որ Սեբաստացիներու յատուկ տաք հիւրընկալութիւն մը կ'ընծայէ մեզի:

Ժամը 9ին արդէն մեր ձեռքը ցուցակ մը ունինք, որոնց այցելութիւն պիտի ընենք նոյն օրն իսկ, աւելորդ ծախսերու առաջքն առնելու համար:

Կ'որոշենք նախ սկսիլ Տիկ. Վ. Քէօլէեանով: Կէս ժամ վերջ Վիլֆրանշ ենք: Յարգելի տիկինը մեզ ճաշի վար կը դնէ եւ իրիկունն ալ մեզի թէյասեղան կուտայ: Մեր հանգանակութեան կը մասնակցի հինգ սթերլինով:

Տիկ. Վ. Քէօլէեան Քօթ տ'Ազիւրի հայ խորհրդաւոր կինն է, որ թէեւ կանուխէն Անգլիա մեծցած, սակայն չէ օտարացած: Զինքը շրջապատողները թէեւ Հայ են, սակայն հայկական մեծ տեսիլներէ զուրկ են, ահա թէ ինչու այս մեծահարուստ հայ կնոջ զոհողութիւնները աջին ձախին ցանցնուած մանր մունր բաներ են, որոնք կ'ընթանան առանց որոշ նպատակի: Եթէ վստահութիւն ներշնչէին թերեւս այս մեծհոգի կինը իր ամուսնոյն եւ իր յիշատակը արժեցնէր մեծարժէք ազգային գործերով: Սակայն դեռ ուշ չէ:

Տիկ. Քէօլէեան գրեթէ ամէն հայ օրաթերթ ու պարբերաթերթ կը ստանայ, որոնց միշտ կրկնապատիկ ու եռապատիկ բաժնեգին կը վճարէ: Աշխարհի չորս ծագերէն, հայ հայրենակիցներ, իրմէ դրամ կ'ուզեն, որոնց մէջ չեն պակսիր նաեւ հայ ծանօթ ձեռնարկներ ու կազմակերպութիւններ: Այսպէս, Վիեննայի Մխիթարեան Հայրերը դրամ կ'ուզեն Սօֆիայի մէջ բացուելիք վարժարանի մը համար, Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը՝ իր գործունէութիւնը աւելի լայնցնելու եւ հիմնաւորելու համար, Ամերիկահայ «Կոչնակ» թերթը՝ իր բացը գոցելու համար: Ու ալ համրանքը չըկայ նեղը մնացած վաճառականներու եւ ձեռնարկներու, գրողներու եւ պարզ անհատներու, որոնց դրական կամ ժխտական ձեւով կը պատասխանուի, համաձայն իր խորհրդատուներուն: (Իր ամէնէն վստահելի խորհրդականն է Պ. Յակոբ Մարտիրոսեան, սրտցաւ հայրենակից մը):

Տիկին Քէօլէեան պատուակալ քաղաքացի է Վիլֆրանշի: Վեց — եօթ ֆրանսական հիւանդանոցներու նպաստատու է: Ընթացիկ բարեգործութիւններու համար օրը 500 — 700 ֆրանքի ելք մը ունի: Շատ հազուադէպ է որ իր դուռը ձեռք առնողը ձեռնունայն վերադառնայ: Կերպով մը օգտակար կ'ըլլայ: Նախապէս որոշած էր ամէն աղքատ ծերունի դիմողի 50 ֆրանք տալ, իսկ երիտասարդ նպաստընկալի՝ 20 Ֆր., սթերլինը իյնալէն ի վեր 50ը իջեցուցած է 30ի, եւ 20ը՝ 10ի: Տեղացի ծայրայեղ տարրեր ալ զինքը շատ կը նեղեն, որուն համար ստիպուած է պահել իրեն յատուկ երկու ոստիկաններ:

Տիկին Քէօլէեան երկար ատեն Նիսի Մատըլէնի հայ մատուռ — մանկապարտէզի բացը գոցողն եղած է, ու նոյն ատեն քահանային ալ ամսականը վճարողը:

Իր տունը կը յիշեցնէ ազնուապետական հին ապարանքները: Սէն Պէնար շուն մը ունի որ 90 քիլօ կը կշռէ, եւ հայ կղերէ մը, գրողէ մը, ուսուցչէ մը եւ գործիչէ մը անհամեմատ աւելի բարեկեցիկ է, ու երջանիկ: Ունի իր սեփական ծառան, խոհարարը եւ ննջարանը ու ճաշարանը:

Այս բոլորով մէկտեղ տիկին Վ. Քէօլէեան ազատ խորհող մըն է: Մեծամտութիւն չի ճանչնար եւ հայրենասէր է: Իր այցելուներուն 15 կամ 30 վայրկեան սպասցնել չի տար միսուսնայնամիտ ամիրաներուն պէս, այլ ինքը կանխաւ անոնց կը սպասէ:

Յունուար 2ին նորէն Նիս կուգանք, շարունակելու համար մեր այցելութիւնները: Նախ կը հանդիպինք այրի տիկին Համբարձումեանի, որուն տղան նախ կ'ըսէ թէ իր մայրը ներսն է, բայց ներքնասենեակը մտնելէն ու դուրս գալէն յետոյ՝ թէ մայրիկը բացակայ է: Հազիւ վերջին բառն աւարտած էր երբ անխոհեմ մայրիկը մեր աչքին երեւաց ... Տիկինը շատ թեթեւ վարուեցաւ մեզի հետ, ու հազիւ 40 ֆրանք արձանագրուեցաւ հանգանակութեան:

Ժամանակ չկորսնցնելու համար, որոշեցինք որ մեզմէ Մեսրոպ քհնյ. Աւետեան եւ Պ. Ա. Դաբբինեան (Պոմոնցի առեւտրական) Աղաթօն պէյին այցելեն ու ես ալ՝ մեծահարուստ Պ. Նահապետեանին, որ իր այս աւանդական մականունը օտարացնելով ըրած է Nahapiet: Իմ երկու ընկերակիցներս առանց այլ եւ այլի կը վռնտուին Բարեգործականի հիմնադիր Աղաթօն պէյէն, որ դուռը կը գոցէ անոնց երեսին: Այդ օրը անոնք շատ աղդուած ըլլալով, ծանր գլխացաւ ունեցան, ու բան մը չկրցան ուտել: Աղաթօն պէյի ընթացքը ուղղակի վայրենաբար էր: Պ. Նահապետեան զիս ընդունեց, կէս ժամ սպասել տալով: Ու ահա ներս կը մտնէ: Անմիջապէս «Բարի լոյս» կ'ըսէ ու ձեռք կը սեղմենք: Դեռ բերանս չբացած, կը սկսի քրթմնջել.

— «Աղբէ՛ր, էլ պատիւ չմնաց, էս ժողովուրդ կորսուել է, ի՞նչ արժէ դպրոց — եկեղեցի շինել էս կորսուած ժողովրդի համար ...

Այդ պահուն ներս կը մտնէ իր անգլիացի տիկինը, որ մռայլ է, ու հայատեաց: Բարեւ անգամ չի գիջիր տալ: Ալպիոնի զաւակը զոռոզ է: Անշուշտ իր չարաշուք ազդեցութեան տակ է որ այս ունեւոր ծերունին այնքան կոպիտ խօսքեր արտասանեց (մէկ մասը զանց առինք): Կ'ուզեմ ժամ առաջ դուրս նետուիլ: Էրիկ կնիկ անգլիերէն չոր զրոյց մը կ'ունենան, որ արդէն կը հասկնամ եւ Պ. Նահապետեան «կը ցաւիմ» ըսելով՝ զիս կ'առաջնորդէ դէպի դուռը: Վերջերս փոխած է նաեւ իր կրօնը: Կը հետեւի անգլօսաքսոն երկիրներու մէջ ծնունդ առած աղանդի մը, որուն 40 հետեւորդ կայ Նիսի մէջ, եւ որ կը կոչուի Քրիսչըն Սէյանսիզմ: Յայտնի է որ առաւելապէս գործի մարդ է, զուրկ տարրական մշակոյթէ: Իր հըմայքը իր փողին մէջն է:

Կէսօրէն յետոյ կը միանամ ընկերներուս: Կը պատմեմ տեսակցութիւնս

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (36)

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մօսլ, որ Քեամիլ պէյի վաշտին մէջ կը գտնուէր, գերմաներէն նամակ մը գրած ու ռուս հրամանատարին տեղեկացուցած էր թէ գերմանացի զինուորներ ալ կը գտնուին Թուրքերուն հետ, եւ թէ, ժամ առաջ եթէ չյանձնուին ամբողջ Մուրկուլը քարուքանդ պիտի ըլլայ: Այս նամակը Ռուսերուն ղրկուած էր Մուրկուլի Մէհմէտ Խալիլ պէյի միջոցաւ, որ յետոյ երեսփոխան եղաւ: Նամակը մեծ ազդեցութիւն գործած էր Ռուսերուն վրայ: Վերջապէս, Ռուսերը, տեղեկանալով որ չորս կողմէն շրջապատուած են, որոշած էին, անձնատուր ըլլալ: Մինչ այդ՝ այգը կը բացուէր: Դեռ կիսամութ էր, երբ չէթէն կամաց կամաց վար իջաւ Մուրկուլի բարձունքներէն: Այս էջքը կը կազմէր Կովկասեան Թէշքիլաթի ամենամեծ յաջողութեան նախաքայլը: Որովհետեւ, գերի բռնուելու դատապարտուած էին այն ռուս զինուորները, որոնք կը գտնուէին բարձունքներուն կազմած ձորին մէջ:

Արդարեւ, յաջորդ օրը արար աշխարհի ծանուցուեցաւ այս դէպքը՝ իբրեւ մեծ յաջողութիւնը կովկասեան առաջին յարձակման, որու ընթացքին Մուրկուլի մէջ գերի բռնուած էին գնդապետ մը, Թնդանօթաձիգներու հարիւրապետ մը, ոստիկան զօրքի հարիւրապետ մը, պահեստի սպայ մը, երեք հարիւր հետեւակ զինուոր, ինչպէս նաեւ գրաւուած էին չորս թնդանօթ, եօթանասուն գլուխ կենդանի եւ մեծ քանակութեամբ արմտիք:

Բայց ռուս ուժերը նախ տեսնելով որ իրենց դէմ կ'ելլեն «սարբք»ով, «պաշլըք»ով, փէսով, հրոսակի երեւոյթով մարդիկ՝ ուզած էին իրենց զէնքերը չտալ ու անձնատուր չըլլալ, ու Ֆրանսերէն պահանջած էին ըստ զինուորական օրէնքի, երթալ զինուորական հրամանատարին ու անոր յանձնել իրենց զէնքերը: Որքան տարօրինակ էր հրոսակ կարծուած մարդոց Ֆրանսերէն խօսիլ, նոյնքան տարօրինակ էր որ «հրոսակ»ներէն մէկը իրենց Ֆրանսերէն լեզուով պատասխանէր:

Ռուսերուն տրուած պատասխանով ըսուած էր թէ՝ իրենց դէմ գտնուողները կը պատկանին Թուրք կանոնաւոր բանակին, թէ՝ անոնց հետ է որ պատերազմած են ու գերի ինկած, թէ՝ Թուրք բանակը կոտրուած ու շատ յառաջացած ըլլալով մօտերը զինուոր՝ հրամանատար մը չկայ, որով եւ իրենց կը մնար կամաւորներու վաշտին հրամանատարին յանձնուիլ, թէ՝ իրենց կեանքը պիտի ապահովուի, ամէն տեսակ դիւրութիւն պիտի տրուի իրենց, եւ, մինչեւ որ հրամանատարութենէն հրաման ստացուի, Մուրկուլ պիտի մնան իբրեւ պատերազմական գերիներ: Ռուս սպաները ճարահատ համակերպելով՝ իրենց սուրերն ու զէնքերը յանձնած էին Քեամիլ պէյի վաշտին:

Ռուսերէն գրաւուած զէնքերէն ու սննդեղէններէն զատ, Քեամիլ պէյի վաշտը Մուրկուլի մէջ ձեռք ձգած էր ուրիշ շատ մը բաներ եւս: Որովհետեւ, հոն կը գտնուէին այն բազմաթիւ հաստատութիւնները որոնք կը պատկանէին հանքերը բանեցնող Ամերիկացիներուն: Հանքերու գործարանը մեծ քանակութեամբ նիւթեր ու կազմածներ ունէր: Ընկերութիւնը ունէր հսկայ հիւանդանոց մը, վարժարան մը որ հանքային բանուորներ կը պատրաստէր, ինչպէս նաեւ տնօրէնին ու պաշտօնեաներուն յատուկ կանոնաւոր շէնքեր: Այս բոլոր հաստատութիւնները նոյնութեամբ մեր ձեռքը անցած էին: Ամերիկացիները փախուստ թողած էին հանքը ու մեկնած: Գործարանի նիւթեղէններու մթերանոցին մէջ գործի գալիք հազար տեսակ ապրանքներ եւ պահածոներ կային: Ասկէ զատ, հիւանդանոցին սարքաւորումը եւ վիրաբուժական գործիքները կատարեալ էին: Մթերանոցին մէջ գոյութիւն ունէին նաեւ մեծ քանակութեամբ վառօդ զոր պղինձի հանքին մէջ կը գործածէին: Ընկերութեան գրենական մթերանոցը լեփ լեցուն էր՝ թուղթ, տետրակ, մատիտ, մելան եւայլն: Իսկ շէնքերէն մէկուն մէջ 15 — 20 դաշնակներ կային:

Կովկասի ճակտին վրայ մեր առաջին յաջողութիւնը ծնունդ տուած էր մեծ հրճուանքի մը, որուն վրայ եղ ու մեղր էր ձեռք ձգուած աւարը: Այդ աւարը անմիջապէս հաւաքելով որոշուած վայրեր ղրկեր էին: Թուղթն ու գրիչը այնքան շատ էին որ մինչեւ պատերազմի վերջ գոհացուցած էին Տրապիզոնի եւ շրջակայքի գրենական պիտոյքի պահանջը: Գրեթէ ամէն տեղ կարելի էր հանդիպիլ ամերիկեան պղինձի ընկերութեան անունը կրող թուղթերու: Ձեռք ձգուած վառօդը եւս մեծ օգտակարութիւն ունեցած էր: Աւելի վերջ, Տարտանէլի կռիւին, Նեղուցի պաշտպանութեան միջոցին իսկ այդ վառօդէն գործածուած էր:

Քեամիլ պէյի վաշտին՝ Մուրկուլի մէջ տարած յաղթանակի մասին ըստացուած տեղեկագիրները կը կարդային Թէշքիլաթի բանակետին մէջ ու կամաւորները կը հրճուէին: Միանգամայն կը տեղեկացնէին թէ ծովային շրջանին մէջ եւս կը յառաջանան ու քանի մը գերիներ ձեռք ձգուած են: Ասոր վրայ Մուհսին պէյին ուղարկուած էր արագ հրաման մը որով կը պահանջուէր բանակետ ուղարկել գերիները: Այդ նպատակով ալ շոգեշարժ նաւակ մը ղրկուած էր այն վայրը ուր կը գտնուէր Մուհսին պէյ: Որովհետեւ, ժամ առաջ հարցաքննելով ռուս գերիները, ռուսական ուժերու կացութեան մասին անոնցմէ ծանօթութիւն պիտի առնուէր, ինչ որ պիտի ծառայէր ճշդելու չէթէներու ուղեգիծը:

Ուղարկուած շոգեշարժ նաւը կէս գիշերին վերադարձած էր: Բայց Ռուսը իր գիտցած բաներու մասին տեղեկութիւններ կուտար ու ատկէ դուրս ոչինչ գիտէր: Այդ շրջանին մէջ գտնուող զինուորներու քանակի, զանոնք ղեկավարողներու ինքնութեան, եւ սննդեղէններու հայթայթման միջոցներու մասին Ռիզա պէյի հարցումները անպատասխանի կը մնային:

Այսուհանդերձ, ռուս գերին հասկցուցած էր թէ ռուս հրամանատարները անճար ու շուարուն վիճակի մը մատնուած են, եւ, այդ կացութեան մէջ, ռուս զինուորները միշտ ետ կը փախչին:

(Շար.)

եւ իմ բարեմիտ ուղեկիցներս իրենց հրճուանքը կը խածնեն։ Կ'որոշենք երթալ Պ. Տ. Զամքէրճեանին։ Բաւական սպասցնելէ յետոյ, ծանրածանր քայլերով կուգայ։ Նախ իր հիւանդ ու ջղային ըլլալը կը յայտնէ։ Ապա ներգաղթի քարոզ կը կարդայ մեր գլխուն եւ չմերժելու համար 100 ֆրանք կուտայ։

Կ'անցնինք Պուլվառ Սիմիէ։ Կ'երթանք նախ Պ. Գայսէրլեանին։ Բակին մէջ Թուրք սպասարկողներ կը հանդիպին։ Դուռը կը զարնենք։ Հայ ծառայ մը դուռը կը բանայ։ Մեր լիազօրագիրը կը ներկայացնենք։ Նամակը պտըին անդին կը դառնէ քննական աչքերով։ Այդ պահուն Պ. Գայսէրլեան աղջնակի մը հետ կ'անցնի դէպի պատշգամ։ Կը տեսնենք վեց աչքերով։ Սակայն, ծառան, պոչուներու յատուկ լրջութեամբ ու հանդիսաւորութեամբ կը յայտարարէ․

— Պարոննե՛ր, կը ցաւիմ, Պ. Գայսէրլեան Հնդկաստան է գացեր։

Փորձ մը կ'ընենք տեսնել նաեւ Բէլվ պէյը։ Սպասարկողները յոյն, ֆրանսացի ու Թուրք են։ Հայ չկայ։ Կը զարնենք շքեղ ապարանքի մը դուռը։ «Բէլվ պէյը հոս չէ» կ'ըսեն։ «Մօնթէ-Քառլօ է գացեր» կ'աւելցնեն։ Հապա տիկի՞նը։ Հոս է կ'ըսեն։ Կը տանին մեր լիազօրագիրը եւ կը վերադառնան յայտարարելով թէ՝ «Հոս չէ տիկինը»։ Իրարու երես կը նայինք։

Այլեւս աւելորդ կը նկատենք մնալ Նիսի մէջ, ուր հաստատուած հայ ունեւորները մէկ երկու հատի բացառութեամբ, ամէն անարգ միջոցի կը դիմեն, դպրոց-եկեղեցիի քանի մը Ֆր. չտալու համար։

Երեւակայեցէք, որ Նիսի Մատըլէն գաղթակայանի հայ մատուռ-մանկապարտէզը, պատիւ այս հայանուն ջոջերուն, բաց ունի։

Առաւօտեան ժամը 10ին օթօպիւս կ'առնենք դէպի Քան։ Քանի մը Հայեր, ինչպէս, Տիկին Ասլանեան, Պ.Պ. Պիմէնեան, Վահանեան եւ դերձակ Արսէն (չափահաս որբերէն) այնպիսի ժեստերով կը մասնակցին հանգանակութեան, իբրեւ մէկ մէկ շառաչուն ապտակ Նիսի այլասերած հայ միլիոնատէրներուն երեսին։ Քանի մէջ կը հիւրասիրուինք Սեմէրճեան ընտանիքէն եւ կը ճաշենք։ Քանէն Քանի գեղեցիկ արուարձաններէն մէկն է, ուր կան 30 հայ կաթոլիկ ընտանիքներ, Էնկիւրիցի եւ Պիլէճիկցի ընդհանրապէս, բոլորն ալ արհեստաւոր եւ բարեկեցիկ։ Դժբախտաբար մշակութային կեանք չունին։ Թերթերէն կը ստանան միայն «Յառաջ» եւ «Հայրենիք»։ Կան կրթութիւն ստացած քանի մը երիտասարդներ, ինչպէս՝ Պ.Պ. Յովսէփ Սէմէրճեան, Յարութիւն Եօրղանճեան եւ Համբարձում Սարգիսեան, որոնք կ'աշխատին այս պզտիկ գաղութին դիմագիծ մը տալ հանրային տեսակէտով։

Իրիկուան դէմ կ'անցնինք Քանի մէկ ուրիշ արուարձանը ,Լա Պօքա ,որ Քանի գործաւորներու բնակատեղին է։

Այստեղ կան 50 հայ ընտանիք, 170 շունչով։ Մանկապարտէզ մը ունին որ շաբաթը միայն մէկ երկու անգամ կը բացուի։ Հոս Պ. Դանիէլեան եւ ուրիշներ մխիթարական ձեւով կը մասնակցին մեր հանգանակութեան։ Այստեղ ալ կազմակերպուած հանրային կեանք գոյութիւն չունի։ Այս արուարձանի Հայերը ընդհանրապէս գործաւոր են։ Հայ համայնավար քարոզիչներ մաքոքի պէս կ'երթեւեկեն այստեղերը։ Ու շատեր արդէն մոլորած ու կորսուած կարելի է համարել։ Բոլոր հայաբնակ այս շրջանները հայ գիրին ու խօսքին կարօտը կը քաշեն, եւ սակայն, ցաւալի է ըսել որ՝ մեր «մտաւորական»ները կեդրոնական քաղաքներու մէջ կը քաշկռտուին։

Նիս եւ Քան, երկուքն ալ ծանրապէս ազդուած են տնտեսական ներկայ տագնապէն։ Հայ աշխատաւոր դասակարգին վիճակը առանձնապէս վրդովիչ է։ Նիսի տեղացիները մասնաւորապէս օտարատեաց են։ Հայերու գործ չեն տար, ոչ ալ անգործութեան նպաստ, որուն պատճառներէն մէկն ալ հայ ունեւորներու անտարբերութիւնն է։ Այս առթիւ, արդար ըլլալու համար, պէտք է յիշել հայ միլիոնատէր Նահապետեանի մէկ ժեստը, որ իր ըսած խօսքերուն խոտոր կը համեմատի։ Տեսնելով հայ անգործներու տխուր վիճակը, կը ձեռնարկէ մեծ շէնքեր շինել Նիսի կեդրոնական մասերուն մէջ, եւ ներքին նախարարէն միայն հայ գործաւոր աշխատցնելու հրաման կ'առնէ։ Ես տեսայ այդ շէնքերէն մէկը, հոյակապ ու հսկայ պալատ մը, որուն ճարտարապետը, յայտնի Հայ մը, Պ. Յովնանեան, կ'աշխատցնէ առանձնապէս հայ բանուորներ։

Քան բաղդատաբար Նիսէ, աւելի լաւ է։ Տեղացիները բարեհամբոյր են դէպի օտարականները, ու մասնաւոր համակրանք ունին դէպի հայ տարրը, որ եղած է հոն՝ միշտ աշխատասէր ու պատուաւոր։ Նիսի մէջ առանձին համակրանքի արժանի են Հայերը, Թուրքերը։

Կ'արժէ այստեղ յիշել որ՝ Նիս ու Քան այլ եւս հանգանակութեան գետին չունին, անհատներ ու կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ պարապ տեղը թող անոնցմով չյուսավառին, եթէ չեն ուզեր ճամբու ծախքն ալ վրայ տալ։

3 յունուար, չորեքշաբթի իրիկուն շոգեկառք կ'առնենք Քանէն, եւ կէս գիշերին կը հասնինք Մարսէյլ։ Ծնունդի օրը պատարագին ներկայ կ'ըլլանք Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուր՝ մեր հանգանակութեան արդիւնքը կը ծանօթացնէ Պալաքեան եպիսկոպոս, բազմախուռն ժողովուրդին։ 425 ֆրանք, ճամբու ծախքէն զատ։ Եւ կը հրաւիրէ որ իրենց բաժինը տան։ 15 րոպէ չանցած 1070 ֆրանք կը գոյանայ։ Այսպէս, այս ժողովուրդին ներկայի եւ ապագայի միակ յոյսը նորէն հայ բանուորը կը մնայ եւ ոչ թէ այլասերած հայ միլիոնատէրը։

Ա. Ա. Յ.

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի հանդէսը

ooooo

ԱՆԿԷՆ.— Ֆ. Կ. Խ. Անկէնի մասնաճիւղը, իր կազմութեան առաջին օրերուն իր դէմ գտաւ չէշտուած բարոյական տրամադրութիւն մը այս կազմակերպութեան հակառակորդներու կողմէ։

Հակառակ այդ տրամադրութիւններուն, կազմակերպութեան վարիչներն ու ղեկավարները տարի մը շարունակ համբերատարութեամբ ջանացին ամրացնել նորակազմ մասնաճիւղը, որ եւ է հրապարակային ձեռնարկէ առաջ։

Այդ ժամանակաշրջանին, շատ շատեր առիթ ունեցան մօտէն ծանօթանալու Ֆ. Կ. Խաչի հիմնական նպատակներուն եւ ձգտումներուն, հաստատելով այս կազմակերպութեան անկուսակցականութեան հետ անհրաժեշտութիւնը։ Տրամադրութիւններու այս նպաստաւոր փոփոխումն էր պատճառը, որ մեր մասնաճիւղը այժմ կը ներկայանայ քառասուն անդամներէ բաղկացած իր կազմով։

Իր կազմակերպչական առաջին շրջանը յաջողութեամբ բոլորելէ յետոյ անհրաժեշտ նկատուեցաւ հրապարակային ձեռնարկով մը ծանօթացնելու կազմակերպութիւնը Անկէնի հայ գաղութին։ Ամիսներէ ի վեր պատրաստուած այդ հրապարակային ձեռնարկն էր, որ ըրաւ մեր մասնաճիւղը անցեալ կիրակի օրուան հանդէսով։

Հակառակ ամէն կարգի մեքենայութիւններուն, որ գործադրուեցան մեր կազմակերպութեան հակառակորդներուն կողմէ, հանդէսը յաղթանակ մը եղաւ իր խնամուած յայտագրով եւ մանաւանդ ժողովուրդին ցոյց տուած հետաքրքրութեամբ։

Հանդէսին յայտագիրը բաժնուած էր երկու մասերու,— ա) պաշտօնական բացումը Ֆ.Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին, բ) մանուկներու բաժին։

«Կոմիտաս» երգչախումբին «Արի եղբարք» քայլերգէն յետոյ, Օր. Տ. Ընքապապեան մաքուր արտասանութեամբ մը կարդաց ֆրանսերէն լեզուով ուղերձ մը, ուղղուած տեղական իշխանութեան եւ ժողովուրդին, իրենց ցոյց տուած բարեկամական վերաբերմունքին, համար հանդէպ մեր գաղութին։ Օր. Ֆ. Շէօհլայեան, ատենապետուհի Ֆ. Կ. Խ. Անկէնի մասնաճիւղի վարչութեան, կարդաց բացման ճառը, վեր հանելով Միութեան հիմնական ձգտումները օգնելու եւ նպաստելու հիւանդին, թշուառին եւ նոր սերունդին, այդ ուղղութեամբ օժանդակելու համար հայ տարագիր բազմութեան պահպանման մեծ գործին։

Օրուան բանախօսը տիկ. Տ. Միսաքեան, ատենապետուհի Ֆ. Կ. Խ. Շրջանային վարչութեան, ընդհանուր գծերով ծանօթացուց Ֆ. Կ. Խաչը, վեր հանեց անոր կատարած դերը տարիներէ ի վեր։ Ծանրանալով մասնաւորաբար կնոջ դերին վրայ, բանախօսը ըսաւ թէ կինը իր խոշոր դերն ունի կատարելիք մեր ներկայ ծանր շրջանին մէջ, եւ պէտք չէ որ ան խուսափի իր այս դերէն։

Երկու ճառերն ալ հանդիսականներէն ընդունեցին ծափահարութիւններով։

Սկսելով գեղարուեստական բաժինը տիկ. Զ. Ընքապապեանը անգամ մը եւս ցոյց տուաւ իր անվիճելի կարողութիւնը, դաշնակի վրայ նուագելով եւրոպական կտորներ։ Օր. Զ. Շահլամեան, Անկէնի համար գրեթէ նոր ջութակահարուհի մը, զգացումով նուագեց գեղեցիկ կտորներ։ Օր. Ա. Նալպանտեան, դեռ շատ երիտասարդ դաշնակահարուհի մը, մեծ խոստումներ կը ներկայացնէ։ Պ. Գմբէթեան, ինչպէս, այս անգամ ալ հաճելի էր եւ անթերի իր արտասանութիւններով, ինչպէս նաեւ ծրագրէն դուրս Օմար Խայեամի քառեակներու երգերով։ «Կոմիտաս» երգչախումբի երգերով վերջացաւ հանդէսի առաջին մասը։

Երկրորդ մասը, Կաղանդը Հայաստանի մէջ, գեղեցիկ պատկեր մըն էր։ Այս պատկերին մէջ, մեր փոքրիկներու հայկական տարազով պարերը, ուրախ եւ զուարթ արտասանութիւններն ու երգերը, ստեղծեր էին հայկական անուշ մթնոլորտ մը հայրենի քաղցր յիշատակներով թրթռուն։ Մանուկներու խանդավառութիւնը հոս արդէն կրկնապատկուած էր։ Ի տես որքան այս գեղեցիկ պատկերին, նոյնքան եւ տօնածառին շուրջը դիզուած նուէրներուն։ Կաղանդ Պապան, Գմբէթեան, գործի սկսաւ բաշխելով նուէրները։ Ներկայ 65է աւելի փոքրիկները ստացան իրենց նուէրները վիճակահանութեան յատուկ եղանակով մը։ Նուէրները տրամադրուած էին մեր մասնաճիւղի կողմէ։

Նուիրաբաշխութեան այս խանդավառ իրարանցումի մէջ փակուեցաւ հանդէսը։ Ժողովուրդը բաժնուելէ առաջ ջերմ ծափահարութիւններով իր գոհունակութիւնն յայտնեց ձեռնարկի յաջողութեան համար։ Այս բոլորը եղաւ լաւագոյն վարձատրութիւնը մեր համեստ ու անծանօթ անդամուհիներուն, որոնք նիւթապէս եւ բարոյապէս ոչինչ խնայեցին օրուան ձեռնարկին յաջողութեան համար։

Թորգոմ

⁂ Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ յունուար 7ին իր կազմակերպած հանդէսին կարգադիր մասնախումբին, «Կոմիտաս» երգչախումբին եւ իր կարող ղեկավար Պ. Նշան Սերգոյեանի, Տիկին Զ. Ընքապապեանի, օրիորդներ Ա. Ավճեանի, Զ. Շահլամեանի, Ա. Նալպանտեանի, պարոններ Գմբէթեանի, Սէտֆճեանի եւ Ֆրիտլէնտէրի, վիճակահանութեան թէ տօնածառի նուիրատուներուն եւ բոլոր անոնց՝ որոնց անձնուէր ջանքերուն եւ սիրայօժար մասնակցութեան շնորհիւ յաջող կերպով տեղի ունեցաւ այդ բարենպատակ եւ գեղեցիկ հանդէսը։

(Կնիք)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Ռօմանի մէջ

ooooo

ՌՈՄԱՆ, 8 յունուար.— Ամսոյս 7ին տեղի ունեցաւ Ռօմանի Սահակ-Մեսրոպ մանկապարտէզին Ծննդեան հանդէսը։

Ժողովուրդը այս անգամ ալ չզլացաւ իր աջակցութիւնը, խումբ-խումբ լեցուելով սրահը։

Հանդէսը լեցուն էր անակնկալներով։ Ամէն փոքրիկ իր կարողութեամբ համաչափ փայլեցաւ բեմին վրայ։ Եղան խմբերգներ, արտասանութիւններ եւ պզտիկ ներկայացումներ, որոնք բոլորն ալ յաջող անցան։ Յետոյ աճուրդի դրուեցաւ Ս. Մեսրոպի նկարը որմէ գոյացաւ փոքրիկ գումար մը։ Հ. Կ. Խաչի Ռօմանի մասնաճիւղը փոխան նուէրի՝ փոքրիկներուն՝ դպրոցին նուիրեց 50 ֆրանք։ Իբրեւ վերջաբան երգուեցաւ «Բարով եկար սիրուն կաղանդ»ը փոքրիկներուն կողմէ։ Մասնակցեցաւ նաեւ ժողովուրդը։

Վերջապէս, ուսուցչուհի տիկին Մուրատեանի անխոնջ ջանքերուն շնորհիւ հայ մանկիկները կը սորվին հայերէն լեզուն։ Տիկինը շաբաթը երկու անգամ 18 քիլոմէթր ճամբայ կը կտրէ, աչք առնելով ամէն յոգնութիւն։ Մեր գաղութը անցեալ նոյեմբերէն սկսեալ իր ամբողջ ուժը յատկացուցած է դպրոցին, միանալով եւ կազմելով չէզոք հոգաբարձութիւն մը որ իր պարտականութիւնը կը կատարէ լիուլի։ Դպրոցը ունի մօտաւորապէս 50 աշակերտ եւ աշակերտուհի։ Բոլորն ալ Կաղանդի առթիւ իրենց նուէրները ստանալով, ուրախ-զուարթ մեկնեցան իրենց ծնողներուն հետ։

Սուրէն Գասապեան

Մանուկներու հանդէսը

»»»·«««

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կաղանդի եւ Ծնունդի շաբաթներուն հանդէսները իրար կը հրմշտկեն, բոլորը շռնդալից յայտարարութիւններով։

Հայրենակցական եւ երիտասարդական զանազան միութիւններ ընդհանրապէս կուտան պարահանդէսներ, որոնք յաճախ տխուր խորհրդածութիւններու կը մղեն։ Պարագան տարբեր է դպրոցական հանդէսներու համար որոնք ընդարձակ անապատի մէջ պզտիկ ովասիսներ են եւ կուտան յոյս ու լոյս բոլոր վհատած հոգիներուն։

Ահա այսպիսի ծառահանդէսի մը ներկայ եղայ յունուար 7ին ,Պառ Վէնսէնի ներքնասրահին մէջ։

Երեք ամիս առաջ Պ. Արմենակ Կիւլպէնկեանի կողմէ նուիրուած շէնքին մէջ դպրոցասէրի տքնաջան տիկիններու աշխատութեամբ բացուած դպրոցին առաջին հանդէսն էր, պզտիկ բեմին վրայ։

Աշակերտներու ծնողքներէն զատ բաւական թիւով հայրենակիցներ եկեր էին քաղաքէն որով սրահը լիքն էր բերնէ բերան։ Վարագոյրը բացուելուն համազգեստաւոր խումբ մը պզտիկներ գոյնզգոյն լապտերներով տողանցք մը կատարեցին որ խիստ գեղեցիկ էր։

Պէտք է խոստովանիլ որ յայտագիրը շատ խճողուած էր, իբրեւ հետեւանք ծնողներու փափաքին։

Յաջող էին հայկական պարերը իրենց համանման տարազներով, դաշնակի ընկերակցութեամբ եւ միանգամայն երգերով։

Մեծ աշխատանք թափուած էր նաեւ կոկոններու, 5–6 տարեկան պզտիկներու խաղերուն եւ մարզանքներուն որոնց ամէնէն նշանակելին էր «Վառեակ»ներու խաղը։

Նախակրթարանի աշակերտներէն քանի մը հոգի արտասանեցին հայրենաշունչ կտորներ եւ ապա ներկայացուցին ծովային զինուորներու կեանքը, բնական մանրամասնութիւններով։

Ըստ սովորութեան ամէնէն վերջը երեւցաւ «Կաղանդ Պապա»ն շնորհաւորեց նոր տարին եւ սկսաւ բաժնել զանազան նուէրներ, մինչ պզտիկները կ'երգէին․

Շնորհաւոր նոր տարի,
Վարժուհիներ մեր բարի․
Շնորհաւոր նոր տարի
Հանդիսականք դուք բարի։

Ի տես դպրոցի ներքին կարգ ու կանոնին, աշակերտներու կարգապահութեան եւ հանդէսին կազմակերպութեան, կ'արժէ շնորհաւորել վարիչ վարժուհի տիկին Աղաւնի Ուշագլեանը եւ իր ժրաջան օգնականները օրիորդներ Վարդ Արփին եւ Թագուհին։

Ս. Միլտոնեան

ՆՈՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ

ooooo

Գրած էինք թէ վերջին 43 հոգիէն զատ, մինչեւ դեկտ. 7 նոր փախստականներ հասած են Թաւրիզ, այս ձիւնաձմրան։ «Յուսաբեր»էն կ'արտատպենք ցանկը.—

Այս վերջիններուն համար Թաւրիզի անգլ. հիւպատոսը դիմումներ կատարած է, որպէսզի թոյլ տան Երուսաղէմ վերադառնալու։

1.— Արտաշէս Բաղդանեան, 48 տարեկան, Լենինականէն, բրֆահայ։

2.— Յակոբ Ղարիբեան, 28 տարեկան։

3.— Յաբէթ Գրիգորեան, 32 տարեկան, Ղարաբաղցի։

4.— Ազնիւ Գրիգորեան, կինը, 20 տարեկան, Ղարաբաղցի։

5.— Ղարիբ Գրիգորեան, որդին, 6 ամսական։

6.— Սարգիս Թաթչեան, 28 տարեկան, Արաբկիրցի։

7.— Ջաֆար Շիարվաֆիլեան, 28 տարեկան։

8.— Գրիգոր Կարանֆիլեան, 19 տարեկան, Կաստամբոլցի, մեկնած Յունաստանէն։

9.— Յարութիւն Տէմիրճեան, 53 տարեկան, Երզնկացի։

10.— Լեւոն Տէմիրճեան, 13 տարեկան, Երզնկացի։

11.— Արամ Խսկէնտարեան, 20 տարեկան, Կաստամբոլցի, մեկնած Յունաստանէն։

12.— Կարապետ Կոզմզեան, 26 տարեկան, Ատանացի, մեկնած Յունաստանէն։

13.— Այս խմբի հետ եկած է 1 կին իր չորս երախաներով։

Այս խումբին ցուցակը բանտին մէջ կազմած են փախստականները եւ ուղարկած Առաջնորդարան։

14.— Պարգեւ Հայլօսեան, 44 տարեկան, Պարտիզակցի, մեկնած Երուսաղէմէն։

15.— Տիկ. Հայլօսեան, 34 տարեկան, մեկնած Երուսաղէմէն։

16.— Վարուժան, որդին, 9 տարեկան, մեկնած Երուսաղէմէն։

17.— Մարգարիտ, աղջիկը, 3 տարեկան, մեկնած Երուսաղէմէն։

18.— Յակոբ Մզրպչեան, 23 տարեկան, Տիգրանակերտցի, մեկնած Երուսաղէմէն։

19.— Հայկանուշ, 18 տարեկան, Տիգրանակերտցի, մեկնած Երուսաղէմէն։

20.— Յակոբ Յովհաննիսեան, 23 տարեկան, Տիգրանակերտցի, մեկնած Երուսաղէմէն։

21.— Սարգիս Բաբլագեան, 23 տարեկան, Մարաշցի, մեկնած Երուսաղէմէն։

ՋՐՊԱՐՏԻՉՆԵՐՆ ՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔԸ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հակառակորդ կարգ մը անձեր Նիւ Եորքի զգայացունց սպանութեան առիթը կ'ուզեն իրենց համար դարձնել բարոյական եւ քաղաքական դրամագլուխ մը՝ իրենց ատելի Դաշնակցութիւնը հայ եւ օտար հանրութեան աչքին սեւցնելու համար։ Եւ քանի մը օրէ ի վեր անոնք իրենց բանն ու գործն ըրած են բացարձակապէս անճիշդ եւ զրպարտութիւններով լեցուն տեղեկութիւններ հաղորդելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին ամերիկեան թերթերուն եւ դատական իշխանութիւններուն։

Ինքզինք իբրեւ Առաջնորդարանի քարտուղար ներկայացնող մէկը, օրինակ, Վարդան Տիրատ, առանց ո եւ է փաստ եւ հիմ ունենալու, միմիայն իր հիւանդագին երեւակայութեան զօռ տալով՝ թոյլ է տուած իրեն մոլորեցնելու ամերիկեան թերթերն ու դատական իշխանութիւնները եւ ըսած է, որ իբր թէ Նիւ Եորքի սպանութիւնը Դաշնակցութեան գործն է, որ իբր թէ նոյն իսկ Դաշնակցականները վիճակ ձգած են իրենց մէջ, թէ ո՞վ պիտի ըլլայ նախկին Առաջնորդը սպանողը եւ այլն նման ցնորական յերիւրանքներ։

Այս անձին նման զրպարտիչ հայանուն պարոններ քիչ մըն ալ առաջ են գացած իրենց չարամիտ յերիւրանքներուն մէջ եւ յայտնած են, որ իբր թէ սպանութիւնը նիւթուած է եղեր Պոսթընի մէջ, Դաշնակցութեան կեդրոնին կողմէն։ Այս ցաւագար անձերը նոյն իսկ աւելցուցած են, որ իբր թէ Դաշնակցութիւնը թշնամական դիտաւորութիւններ է ունեցած խորհրդային գործավար Լիտվինովի դէմ, երբ վերջինս այս երկրի մէջ էր, եւ իբր թէ այդ պատճառով ալ պէտք է եղեր միջոցներ ձեռք առնել Լիտվինովի անձը Դաշնակցականներէն պաշտպանելու համար։

Իսկ ռամկավարներու «Պայքար» թերթը իր իսկ բարեկամներու ամերիկեան թերթերուն տուած այդ բացարձակ զրպարտութիւնները կը հրամցնէ հայ ընթերցող հասարակութեան աչքին տառերով տպուած հետեւեալ վերնագիրներու տակ՝ «Դաւադրութիւնը Պոսթըն սարքուած է», կամ «Միշտ կ'ամբաստանուի Դաշնակցութիւնը», կամ Դաշնակցութեան Պոսթընի կեդրոնին մէջ ապացոյց կը փնտռուի» եւն.։

Գաղութի կրքերը Դաշնակցութեան դէմ հրահրելու նպատակով եղած այս զզուելի յերիւրանքներէն ոչ նուազ գրգռիչ էր «Պայքար»ի դեկտեմբեր 28ի խմբագրականը, որուն մէջ կային, օրինակ, Պոլսոյ սոփթաներու շունչով գրուած հետեւեալ խուժանավարական խօսքերը․

«Հայ ժողովուրդ, արթնցի՛ր, եղբայրասպանները քու մէջդ են․ անոնք կը թաղնուին պատերուն տակ, կը սքօղեն մութ անկիւններու մէջ իրենց դաւերը նիւթելու համար... Գիտցի՛ր, որ ազնիւ է հայրենասէր կուսակցականը եւ յօժար իր կեանքը զոհելու, որպէսզի ազգն ապրի, փրկուելով ոճրագործներէ եւ մաքրուելով անոնց հայութեան վրայ բերած անարգանքէն»։

Եւ այս գրգռիչ խօսքերը կ'ըսուին այն ատեն, երբ դատարանը տակաւին դատապարտած չէ ոեւէ մէկը գործուած սպանութեան համար, եւ երբ, հետեւաբար, ամէն գիտակից Հայ, ուր մնաց թերթի խմբագիր, պարտաւոր է ոչ միայն ինքը ցոյց տալու ծայրայեղ զգուշութիւն եւ ինքնազսպում, այլեւ ուրիշներու յուզուած կրքերը հանդարտեցնելու։

Հ. Յ. Դ.-եան Ամերիկայի շրջանի Կեդր. Կոմիտէի պաշտօնական յայտարարութիւնը, զոր հրատարակեցինք մեր թերթի երէկուան թիւին մէջ, վստահ ենք թէ, պիտի զգաստացնէ զրպարտիչները։

Ոեւէ մէկը ոեւէ փաստ, հիմ եւ իրաւունք չունի Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերագրելու Նիւ Եորքի մէջ թափուած արեան պատասխանատուութիւնը։ Եւ անոնք ,որ կ'աշխատին հայ ամբոխի կրքերը գրգռել, ամերիկեան հանրային կարծիքը նախապաշարել եւ դատական իշխանութիւնները մոլորեցնել իրենց անսահման ատելութենէն միայն բխած չարամիտ զրպարտութիւններով Դաշնակցութեան հասցէին, պատասխանատուութեան պիտի կանչուին օրինական միջոցներով։

Հ.Յ. Դ.-եան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի յայտարարութիւնը գովելի յորդոր մըն էր նաեւ կուսակցական շարքերուն մնալու հանդարտ, պաղարիւն եւ առիթ չտալու ոեւէ վէճի ու անախորժ պատահարի։

Երանի թէ միւս հայ կազմակերպութիւններն ալ Դաշնակցութեան չափ նախանձախնդիր ըլլային այս գաղութի խաղաղութեան համար ու իրենց լաւագոյնն ընէին յուզուած կրքերը հանդարտեցնելու համար։

Ժամանակն է որ ամերիկահայ գաղութը սթափի եւ վերջ տայ իր կեանքը փոթորկող երկպառակութեանց ,որոնք մեծապէս կը վնասեն մեր ազգին եւ մեր սրբազան դատին։

(«Հայրենիք», 30 դեկտ.)

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇԸ

ooooo

Բազմաթիւ անգամներ գրած ենք, որ պայքարը Եռագոյնի դէմ կը մղուի Չեկայի կողմէ, նպատակ ունենալով գաղութահայութիւնը թեքել դէպի բոլշեւիզմի գիրկը։ Կրկնած ենք միաժամանակ ,որ ռամկավարութիւնը այլ առաջադրութիւն չունի, քան տապալել եռագոյնը եւ, համաձայն Չեկայի հրահանգի, գաղութներու մէջ պարզել բոլշեւիկեան դրօշը։

Պոսթընի ռամկավար պաշտօնաթերթի «Պայքար»ի դեկտ. 14ի թիւէն կը տեղեկանանք, որ «կուսակցութիւն»ը պաշտօնապէս, իր հանդէսներուն մէջ, արդէն սկսած է գործածել բոլշեւիկեան դրօշը։

Ըստ այդ թերթի տեղեկատուութեան, Նիւ Եորքի ռամկավար ակումբները դեկտ. 10ին հրապարակային ժողով մը ունեցած են «2000է աւելի բազմութեան մը ներկայութեան(?)։

«Բեմին վրայ պարզուած էին ամերիկեանին հետ հայ պետական դրօշը եւ զինանշանը», կը գրէ «Պայքար»։

Աւելորդ է մեկնաբանել, որ խօսքը բոլշեւիկեան դրօշի մասին է։

Տարօրը Եգիպտոսին։

(Յուսաբեր)

ՍՏԱՑԱՆՔ

« ԵՐԿՈՒՆՔ », օրկան Զ. Ո. Միութեան, ամսաթերթ գրական, պատմական, ուսումնասիրական, խմբագիր Շ. Նարդունի։ Դ. տարի, թիւ 4-5։ Բովանդակութիւն.—

Մեր տղաքը (Խմբ.), Առ Պ. Գ. Կիւլպէնկեան (Եռամ), Տղաք Հայոց ազգին (Ա. Խանէտանեան), Նօթեր Պէյրութէն (Բ. Ա. Բէշիշեան), Մենք Պուէնոսի մէջ (Թղթ.) Շիրիմին առջեւ (Նաղենի), Որբերու ագարակին շուրջ (Մ. Երկաթենց), Մենք Սուրիոյ մէջ (Բերդակցի), Որբերուն ձեռքերը (Վ. Թէքէեան), Գիւղական (Ս. Ընտրենեան), Զգաստանանք (Հ. Վրէժունի), Նիկոսիոյ որբանոցը (Հ. Բ.), Տէր Հզօր Զօրութեանց (Ուխտաւոր), Արմաւենիին տակ (Հ. Մինասեան), Երուսաղէ՛մ (Շ. Նարդունի), Մուրատի Յուշերը, գրախօսական, խմբանկարներ։

Տարեկան բաժնեգին՝ 15 ֆրանք (Ֆրանսա), 20 ֆրանք (արտասահման)։ Դիմել A. Kapikian, 17 Ave. Philippe Auguste, PARIS.

ԽՐՃԻԹՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ (արձակ էջեր եւ քերթուածներ)։ Գրեց՝ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ։ Հրատ. «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ»։ Թիւ 8։ Շքեղ տպագրութեամբ։ Գին 20 ֆրանք։ Կեդրոնական հասցէ.— M. Barsamian, 121 Rue Marcadet, Paris (18).

շուշտ բարձր հիւրանոցներ կ'իջնէինք··· կրնայի՞նք ուրիշ կերպ շարժիլ, նկատի առնելով այն գործերը զորս կը վարէր ամուսինս եւ իր ընդունած անձերը: Այժմ բոլորովին միմիակ եմ· բարեկամնե՛ր ունէինք որոնք մեր տունը կուգային, կը ճաշէին, «իրենց բարեկամ»ը կը կոչէին ամուսինս, եւ կը գովաբանէին Սաշային ուշիմութիւնը, կը գգուէին զաւակներս, եւ հիմա, հրապարակաւ, անոր ձերբակալութիւնը պահանջեցին: Գարշելի մարդիկ···

Տիկինը չի հաւատար թէ անձնասպան եղած է իր ամուսինը: Իր գլխաւոր տարակուսութիւնը այն է թէ ատրճանակը ձեռքը չէր, այլ անկողնին վրայ, եւ թէ թոյլ չեն տուած որ Տոքթ· Ժանէն ներկայ ըլլայ դիազննութեան: Ցետոյ, պատին վրայ ծակեր տեսած է որուն համար ըսեր են թէ հանուած գամերու հետքեր են: Երկրորդ պարապ փամփուշտի խօսք մըն ալ ըրած էր, բայց յաջորդ օրը հերքեց: Վերջապէս, կը գանգատի թէ վիրաւորը երկու ժամ անխնամ ձգուած է:

Ընդդիմադիր թերթերը կը պնդեն թէ տիկնոջ առաջին յայտարարութիւնները ճիշդ են, բայց ստիպուած է զգուշանալ···

⁂ *Փայոնի հարցաքննիչ դատաւորը չափազանց յոգնած ըլլալով, մէկ ամիս արձակուրդ պիտի խնդրէ:*

⁂ *Վճռաբեկ Ատեանի նախագահը խիստ քննութեան ձեռնարկած է, կարգ մը դատաւորներու զանցառութիւնները երեւան հանելու համար:*

⁂ *Դատական նախարարութիւնը օրինագիծ մը եւս պատրաստած է, մամուլի օրէնքին անուանարկութեան բաժինը խստացնելու համար:*

19,800 Հայ Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլի քաղաքապետութեան հրատարակած տարեկան մարդահամարէն կը տեղեկանանք թէ 205,202 *օտարականներ կը բնակին Մարսէյլի մէջ: Անցեալ տարուան թիւն էր* 206,647: *Մեծամասնութիւն կը կազմեն Իտալացիները,—* 127,000 *հոգի, յետոյ կուգան Սպանիացիները,—* 22,000, *խսկ երրորդ՝ Հայերը,—* 19,800: *Թուրքերու թիւը ցոյց կը տրուի* 4960, *անշուշտ թուրք համարելով նաեւ թրքահպատակ Հայերը:*

Արկած մը Պէքոնի կայարանին մէջ

Կիրակի գիշեր, ժամը 10.40*ին Սէն Լազարէն Պէքոնի կայարանը գացող ելեկտրաշարժ կառախումբը զարնուեցաւ բեռնատար կառախումբի մը, որ կեցած էր, առանց կարմիր լոյսի: Կառախումբը կը վազէր վեց քիլոմեդր արագութեամբ, որով ընդհարումը ուժգին չեղաւ: Թեթեւապէս վիրաւորուեցան ութ հոգի եւ իրենց տուները փոխադրուեցան: Միայն տիկնոջ մը թեւը կոտրեցաւ:*

Ահաւոր փոթորիկ մը Մանշի մէջ

Ահարկու փոթորիկ մը պայթեցաւ Մանշի եւ Հիւսիսային ծովու մէջ, կիրակի օր, աւերելով բրիտանական ծովեզերքը: Հովին արագութիւնը պահ մը հասաւ ժամը 95 *քիլոմէթրի, եւ ալիքները քանդեցին բազմաթիւ շինութիւններ: Բոլորովին խանգարուեցաւ ծովային երթեւեկը եւ նաւերը հարկադրուեցան ծովափ ապաստանիլ: Շատ մը նաւեր ստիպուեցան չելլել ճամբէն, անգլիական նաւահանգիստներ չհանդիպելու համար: Ֆրանսական «Լաֆայէթ» անդրատլանտեանը Հավռ իջաւ առանց Փլիմութ հանդիպելու: «Նէյըրն» զրահանաւը, որ խրած էր առջի օր եւ դժուարաւ փրկուած, չկրցաւ մեկնիլ Փորթսմութի նաւահանգիստէն, ռազմափորձերուն մասնակցելու համար: Անգլիոյ եւ Եւրոպայի հաղորդակցութիւնները խզուեցան: Բազմաթիւ ծովային արկածներ պատահեցան:*

Ծորճ Թագաւորը կիրակի օր իշխան – իշխանուհիներու եւ վարչապետ Պ. Մաքտօնըլտի հետ կառքով անցած ատեն, վիթխարի ծառի մը մէկ ճիւղը փոթորիկէն փրթաւ եւ ինկաւ ճամբուն վրայ, կառքին անցնելէն քանի մը երկվայրկեան յետոյ: Կառքին ետեւի ապակիները կոտրեցան, բայց մարդ չվնասուեցաւ:

200,000 գերման բանուորներու ցոյցը

«ԲԱՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ԳՈՐԾԱՏԷՐԸ ՀԱՄԵՐԱՇԽ ԵՆ»

Կիրակի օր, շարք մը ցոյցեր տեղի ունեցան Գերմանիոյ մէջ, արծարծելու համար նոր ոգին: Պերլինի մէջ, 15,000 *հոգի, իրենց գլուխն ունենալով նախագահ Հինտէնպուրկը, մարաջախտ Մաքէնզէնը, հինգ նախարարներ եւ բազմաթիւ զօրավարներ ու հիթլէրական գործիչներ, ներկայ եղան գերմանական կայսրութեան հռչակման* 63*րդ տարեդարձին* (18 *յունուար* 1871): *Այս առթիւ կրակոտ ճառեր խօսուեցան, փառաբանելով Հինտէնպուրկն ու Հիթլէրը:*

Բայց օրուան ամէնէն կարեւոր ցոյցն էր 200,000 *բանուորներու զօրաշարժը, որ շատ կը նմանէր Մոսկուայի մէջ սարքուած թափօրներուն: Ցոյցը կազմակերպուած էր ի պատիւ աշխատանքի նոր օրէնքին: Այս առթիւ Պ. Կէօպէլս ճառ մը խօսելով, չեշտեց թէ ընկերային տեսակէտով Գերմանիան Եւրոպայի ամէնէն առաւօրական եւ յառաջադէմ երկիրն է:*

⁂ *Աշխատանքի նոր օրէնքը երեք հիմնական սկզբունքներ կը հռչակէ: Առաջինը այն է թէ՝ ամէն ձեռնարկ պէտք է ունենայ միակ եւ անձնապէս պատասխանատու պետ մը· գործատէրը ինքն ալ «առաջնորդ»ն է իր պաշտօնէութեան, եւ այդ հանգամանքով նոր պատասխանատուութիւն մը կը ստանձնէ հանրութեան առջեւ:*

Երկրորդ սկզբունքը այն է թէ գործատէրը եւ բանուորը համերաշխ են, ուրեմն, դասակարգային պայքարին դէմ կը դնէ դասակարգերու միութիւնը:

Երրորդ սկզբունքին համաձայն, գործատէրերու եւ բանուորներու միջեւ բոլոր համաձայնութիւնները պէտք է կնքուին պատշաճ եւ երկու կողմերուն համար ալ պատուաբեր հիմերու վրայ:

Այս օրէնքով, կը հաստատուին մասնաւոր ատեաններ, գործատէրերու եւ բանուորներու միջեւ ծագած վէճերը քննելու համար:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԴԱՄԱՆԴԻ ՄԻՋՆՈՐԴ մը, Լուի Կոթըլօ, անհետացաւ Լաֆայէթի շրջանակէն, միասին տանելով իրեն յանձնուած զոհարեղէնները որոնց արժէքը մէկ միլիոն փրանքը կ'անցնի:

ԵՐԿՈՒ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐ, Շանտանով եւ Կլավինչեւ, որոնք վարիչներն են Փրոթորովի խմբակին, փախան Պարլովոյի կեդրոնացման բանակատեղիէն: (Այնտեղ արգելափակուած էին անցեալ ամառէն ի վեր):

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ հին ձեռագրին փոխարէն, որ 100,000 ստերլինի ծախուեցաւ Բրիտանական Թանգարանին, Մոսկուա ապրանք պիտի գնէ Անգլիայէն:

ԼՈԿԷՕՑ – ԱՆԷԼԻ ծովային աշխատաւորները գործադրկութեան դատապարտուած ըլլալով, յանկարծ գրաւեցին քաղաքապետարանը եւ տեղաւորուեցան: Քաղաքապետարանը վերածուած է ճաշարանի եւ ննջարանի:

ՋՕՐ · ՄԱՌՇԱՆ, Ֆաշոտայի հերոսը, որ քիչ մնաց պատերազմի պատճառ պիտի ըլլար Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, մեռաւ 71 տարեկան հասակին մէջ:

Յ.
Հ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժիւլիէնի Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փորթ տ'Իթալիի Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ շրջանիս դպրոցի Տիկնանց Միութեան:

21 յունուար կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին, Պ· Յովհաննէսեանի ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie, Kr.- Bicètre

կը ներկայացուի՝ **Մեծապատիւ Մուրացկանները**

կը մասնակցին Գ. ՎԱՀԱՆ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ եւ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԳՄԲԷԹԵԱՆ կ'երգէ Օմար Խայեամի քառեակները

Տոմսերը կը ծախուին Թրավէսեանի նպարավաճառատունը 17 rue Damesme, *Խաչիկ Սահակեանի նպարավաճառատունը* 7 rue Blanqui, *Կարապետ Կակաչեանի սրճարանը* 21 rue de Paris, Gentilly.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ջ · Ո · ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այս Հինգշաբթի իրիկուն Ֆլորիայի վերնայարկը: Կը դասախօսէ Պ. Ս. Վրացեան, նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն: Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ընկերութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 21 յունուար Կիրակի օր, ժամը 11ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանի, օրակարգ ունենալով հաշուետուութիւն եւ հրաժարում ներկայ վարչութեան, ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Կը խնդրուի Աղքատախնամի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ այս ժողովին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամի վարչութիւնը հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տիկին Մ. Որբերեանի՝ որ իր ամուսնոյն տաղաբախտ Պ. Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ Աղքատախնամի նուիրեց հարիւրական քիլօ լուբիա, բրինձ եւ շաքար, որոնք բաշխուեցան 60է աւելի չքաւոր ընտանիքներու:

վարչութիւն

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Անդրանիկ Հայրապետեանին, իր սիրասուն զաւկին զառն.սղէտ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Իսիլէ Մուլինոյի մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Պ. Գանտիլեանի որ 100 ֆրանք նուիրեց միութեանս վճարելու համար դեկտ. 23ին իր կազմակերպած պարահանդէսի սրահի վարձքի տարբերութիւնը զոր սեփականատէրը կը պահանջէր անիրաւաբար վերջին վայրկեանին:

Շնորհակալութիւններ Տիկ. Շահլամեանի, որ իր բանախօսութիւնով ոգեւորեց ներկաները, ինչպէս նաեւ Պ. Պշտիկեանի, Եկաւեանի, Պետրոսեանի որ իրենց մասնակցութիւնը բերին գեղարուեստական բաժնին:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: դիմել *Յառաջ*ի վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գասապացի Յարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իգմիրի մէջ ամուսնացած էր Էնկիւրիցի օրիորդի մը հետ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ: Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել: Aharonian H. chez Mr. Bouffeteau à Jubergin, Commune d'Abily, (Indre et Loire):

— Կը փնտռուին Էօտէմիշցի Արշակ եւ Միրանոյշ Ստեփանեանները, որոնք Իզմիրի աղէտին անհետացած են:

Կը փնտռուի նաեւ Ստեփան Ստեփանեան որ 1914ին զինուորագրուած է եւ իր հետքը կորսուած:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գէորգ Ստեփանեանին 2, Rue Basfroi, Paris (2e): *Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:*

— Կը փնտռեմ քոյրս Նէնին Պազարցի Ակնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Մինաս Մանուէլեան: Կը բնակէինք Նազիլլի: Ընդհ· պատերազմին աքսորուեցանք Կեսարիա, ուրկէց զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ: Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա: Իմացնել՝ **Manuel T. Manuelian**ի, **9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.**

Էնկիւրիցի Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Կը փնտռուի Սերժ Սավալեան: իմացնել Պ· **Diarian**ի, **9 Bld. Picpus,** Paris (2e):

Վարպետ խոհարար

Վարպետ խոհարար մը, որ մասնագէտ է արեւելեան եւ եւրոպական խոհանոցի, ինչպէս նաեւ փաֆլավայի եւ նման անուշեղէններու, գործ կը փնտռէ Փարիզի մէջ եւ շրջակաները: Համեստ պայմաններ: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր: Ի հարկին զաւառ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ե. Տարի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը Ե. Տարի, նուիրուած իր Տասնամեակին, ազգային եւ կրօնական տօներով եւ մօտ 40 նկարներով, արդէն սպառելու մօտ է: Զրկուելու համար այս գեղեցիկ գործէն աճապարեցէք դիմելու՝ Karnig Antikian, 49, rue Nationale, Marseille.

Կը ծախուի նաեւ՝

փարիզ եւ արուարձաններ՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, *51, rue Mr. le Prince, Paris (5).*

Լիոն եւ Ցէսին, Վահան Հիւսեան, 3, *rue Tellier.* Décines:

Վալանս, Ղազար Գալուստեան, *10, rue 14 Cantons.*

Վիէն, Ներսէս Խաչիկեան, *124, rue Lafayette:*

Լուառի շրջան, Վարդան Խրիմեան *34, rue des Frères Chappe. St. Etienne:*

Կրէնոպլը, Կ· Գապաքճեան.

Կարտան, Լեւոն Գայաճանեան:

Նիս, Գեղամ Շէհիրեան, 182, *Bld. de la Madeleine.*

Աթէնք, Գրատուն «Նոր Օր».

Հալէպ, Խորէն Գըրգքեսէլեան, 22, *rue Boustan Kulak:*

Գոնսթանցա (Ռումանիա), Արմենակ Կարապետեան.

Պէյրութ Գրատուն Ապաճեան եղբայրներու *B. P. 870:*

Պէյրութ, Գրատուն Խորէն Ավնաւորեան, *rue Bab-Yacoub.*

Պաղտատ, Խորէն Անտոնեան.

Պաղտատ, Գլխարկավաճառ Աւետիս Ասլանիկեան.

Ալճերիա, Փօղոս Արզումանեան, *Blida, Algérie:*

Թեհրան «*Ալիք*»ի խմբագրատունը եւ Ս. Յովսէփեանի մօտ.

Պուլկարիա, Կ· Փափազեան, *Plovdiv.*

Ինչպէս նաեւ Մարսէյլի շրջանի Պատ· Միութիւններու եւ Դաշնակցական բոլոր ընկերներու մօտ.

ԾԱՆՕԹ.— Տպարանական սխալով կողքի 4րդ նկարներու անունները սխալ դրուած են. Գայլ Վահանինը պիտի ըլլայ՝ Զաւլումաթ, իսկ Զաւլումաթինը՝ Գայլ Վահան:

Ե Փ Ր Ա Տ նուագախումբ

Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել, դիմեցէք «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբին որ կը նուագէ հայկական, եւրոպական, կովկասեան *եւ* արեւելեան *եղանակներ, մանաւորապէս* Թանկօ Արժանթին:

Նուագախումբը ունի իր մասնաւոր տարազը:

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար, ձեր կազմակերպած հանդէսի թուականէն 15 օր առաջ դիմել՝ անձամբ կամ գրաւոր, ԵՓՐԱՏ նուագախումբի ղեկավար՝ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի, 15, rue du Pourtour, Clamart, Seine.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

17 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2397

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՐԱՒԷՐ ԼՐՋՈՒԹԵԱՆ

Ինչո՞ւ, երէկ, զանազան արտատպումներ կատարեցինք այս էջերէն, կրկին եւ կրկին յիշեցնելով շարք մը խրողութիւններ։

— Ապացուցանելու համար թէ՝ մենք սովորութիւն չունինք պատասխանելու, բայց ունինք պարտականութիւն՝ բացէ ի բաց զգաստութեան հրաւիրելու անոնք որ չափ ու սահման չեն ճանչնար, անոնք որ կրակին հետ կը խաղան եւ ամէն սոորնութեան կը դիմեն, արիւն պղտորելու համար։

Այդ մտահոգութեամբ էր որ, կը հարցնէինք, առիթով մը.

— «Եւ վերջապէս, ո՞րն է աւելի վտանգաւոր, այս կամ այն Դաշնակցական թերթին պոռթկումն ու սրտցաւ ազդարարութի՞ւնը, թէ ռամկավար մամուլին թունաւոր խուժանավարութիւնը եւ միւսներուն խելագար «բեալլագէօզութիւնը»։ (Յառաջ, 15 նոյեմբեր 1933)։

Դժբախտաբար բան մը փոխուած չէ այսօր։

Ընդհակառակն, Նիւ Եորքի դէպքը դարձաւ նոր պատրուակ մը՝ աւելի հրահրելու կիրքերը եւ թոյն սրսկելու գրչով թէ խօսքով։

Նորէն ասպարէզ նետուած են ռամկավարն ու միւսները — «Դաշտերգոհպաշկոմ»։

Նոր թափ է ստացած մեռել չահագործելու արհեստը, այս անգամ շարժման մէջ դնելով նաեւ անկուսակցական կոչուած եղբայրները։

Մարդիկ որ սովոր էին քար անտարբերութեան պատեանին մէջ կծկուիլ ուրիշ բազմաթիւ քստմնելի դէպքերու առթիւ, այս անգամ պարտք սեպեր են երթալ մասնակցիլ դիմակաւոր խմբակի մը սարքած ժողովին, (7 յունուար 1934)։

Անոնք փութացեր են պատուե՛լ «Դաշնակ Տէրրորի Պայքարի առժամեայ յանձնախումբ»ի մը նոր դաւադրութիւնը, գաղտնի որոշումներ տալու եւ կասկածելի ձեռնարկներ կատարելու համար։

Արդէն իսկ սարքուած է «Յարգանքի եւ բողոքի հրապարակային մեծ ժողով մը», յառաջիկայ յունուար 25ին, Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ։

Անմտութիւն պիտի ըլլար վիճիլ այս կարգի արտայայտութեանց մասին։

Ո՞վ կրնայ խառնուիլ յարգանքի կամ բողոքի ցոյցերու, ո՛ր եւ է եղերական դէպքի առթիւ, մանաւանդ երբ ամէն ինչ կը կատարուի բարեմտօրէն։

Արդ, բարեմտութեան ո՛ր եւ է նշոյլ կը տեսնէ՞ք ժողովի մը մէջ, որ կը սարքուի գաղտնի, նախաձեռնութեամբ դաւադրական խմբակի մը, եւ կուտայ գաղտնի որոշումներ։

Կարելի՞ է հաւատալ բարեմտութեան եւ լրջութեան, երբ նոյն ժողովին մէջ տիրաբար կը բազմին «չէֆ»երն ու գործիչները երկու հոսանքներու,— Ռամկավար եւ «Դաշտերգոհպաշկոմ» — որոնք այնքան պժգալի դեր կատարած են ու կը կատարեն մթնոլորտի թունաւորման մէջ։

Անկեղծութիւն եւ պարկեշտութի՞ւն կ'ենթադրէ, երբ այսպէս կոչուած չէզոք մարդիկ իրենց շուքն ու խելքը վարձու կուտան օրուան խուժանավարներուն, կ'իւրացնեն անոնց տեսակէտներն ու հէքեաթները, եւ «ազգասիրաբար» կը հովանաւորեն անոնց դաւերն ու ձեռնարկները։

— «Այս պարագային լռութիւնը, անտարբերութիւնը համազօր են մեղսակցութեան», կ'ըսէ յունուար 25ի միթինկին թռուցիկը, Արմենակ Համբարձումեաններու, Լեւոն Կիւմիւշկէրտաններու եւն. ստորագրութեամբ։

Հարցուցէք այս վեց պարոններուն եւ նոյն դասէն 16 կամ 56 երեւելիներու թէ, ո՞ւր էին, երբ նոյնքան վայրագօրէն սպաննուեցաւ Դաշնակցական Վահան Վարդապետեանը, Պէյրութի կաթողիկոսարանին մէջ։

Ո՞ւր էին, երբ, Աթէնքի գաղթակայանին մէջ սպաննուեցաւ Դաշնակցական բանուոր մը, Սեբաստացի Դարբինեանը։ (Ժամանակին գրուեցաւ թէ ոճրագործները Հայաստան փոխադրուեցան ներգաղթի կարաւանին հետ, ձեռամբ Դ. Շահվերտեանի)։

Ո՞ւր էիք, երբ Պոլսոյ ջուրերուն մէջ, ռումանական շոգենաւին մէջ, Թուրք ոստիկաններու գազանութեան զոհ գնաց տարաբախտ Վիտինեանը։

Այո՛, արքեպիսկոպոսական աստիճան չունէին այս երեքը, եւ հետեւաբար բան չեն խօսիր ձեր սրտին։

Բայց, արքեպիսկոպոս մը չէ՞ր ողբացեալ Գիւտն ալ, որ մեռաւ Չեկայի բանտին մէջ, Երեւան, ընդ հովանեաւ Հայաստանի կառավարութեան։

Ո՞ւր էիք, տակաւին, երբ այնքան երիտասարդներ կը հալածուէին, կը բանտարկուէին, կ'աքսորուէին խումբ խումբ, գնդակահարուելով կամ չնչասպառ չիջելով անհելի տառապանքներէն եւ չարչարանքներէն, Հայաստան աշխարհին մէջ։

Եւ ո՞ւր էք դուք, ամէն տարի Ավրիլ Տասնըմէկին, երբ տարագիր ժողովուրդին բոլոր խաւերը կը փութան իրենց յարգանքը յայտնել մէկ միլիոն զոհերու յիշատակին, իսկ ձեր շուքն իսկ չերեւար։ (Տասը տարի կ'ըլլայ որ Փարիզ ենք, եւ հանդիպած չենք ձեր շուքին)։

... Կարելի էր անվերջ երկարել հարցումներուն շարքը, ապացուցանելու համար թէ այս բոլոր պարագաներուն մէջ «լռութիւնը, անտարբերութիւնը համազօր են մեղսակցութեան»։

Բայց, կը բաւէ։ Կը բաւէ այսօրուան համար, իբրեւ հրաւէր լրջութեան եւ պարկեշտութեան։

Մարդկային եւ ազգային պարտականութի՞ւն կ'ուզեն կատարել Փարիզի երեւելիները, Պ. Պ. Ա. Համբարձումեան, Կիւմիւշկէրտան եւ միւսները,— կը բացատրենք վաղը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՈԼԱՐԸ ՊԻՏԻ ԱՐԺԷ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 60

Նախագահ Ռուզվէլթ կը պահանջէ ազգայնացնել ոսկիի պահեստը

Նախագահ Ռուզվէլթ պատգամագիր մը ուղղելով խորհրդարանին, կը պահանջէ.—

1. Իրաւունք տալ ազգայնացնելու Մ. Նահանգներու մէջ գտնուած ոսկիի պահեստը։

2. Իրաւունք տալ յառաջիկային տոլարը ամրացնելու իր հին արժէքին հարիւրին 60 համեմատութեամբ, որ առաւելագոյն սակն է։ Նուազագոյն սակը 50% է արդէն։

Կը կարծուի թէ այս գարնան կամ ամրան տոլարը պիտի ամրանայ 55—58 սէնթի վրայ։

Պահանջելով ազգայնացնել ոսկիի պահեստը, նախագահը նկատի ունի նաեւ Դաշնակցային Պահեստի Դրամատուներու ոսկին, որ կ'արժէ 3,566,290,000 տոլար։

Նախագահը առ այժմ յարմար չի գտներ որ ճշգրիտ գին մը որոշուի տոլարին։ Միեւնոյն ատեն կ'առաջարկէ երկու միլիառ տոլարի վարկ մը տրամադրել, փոխանակութեան սակի պահանջներուն դիմանալու համար։

Այս յայտարարութեան վրայ, ոսկիին գինը բարձրացաւ Մ. Նահանգներուն մէջ։ Նախագահը որոշ ծրագիր չներկայացուց արծաթի մասին, այլ բաւականացաւ շեշտելով թէ այդ մետաղը կենսական դեր կը կատարէ համաշխարհային վաճառականութեան մէջ։

Պ. Ռուզվէլթի գլխաւոր նպատակն է երկրին ոսկեդրամի պահեստը գործածել իբրեւ որոշ եւ տեւական պահեստ՝ միջազգային առեւտրական հաշիւներու կարգադրութեան համար։

Մ. Նահանգներու ոսկիի պահեստը այժմ կ'անցնի 65 միլիառ ֆրանքը, որուն 54 միլիառը կը գտնուի պետական գանձին մէջ։ Այս վերջին գումարին գրեթէ կէսը կը պատկանի Դաշնակցային Պահեստի Դրամատուներուն, որոնք իրենց սնտուկներուն մէջ ունին նաեւ 14 միլիառի ոսկի – մուրհակները։

Հաւանական է որ, նոյն իսկ խորհրդարանին վաւերացումէն յետոյ, ամբողջ ոսկին կառավարութեան տրամադրութեան տակ դնելու խնդիրը յանձնուի Մ. Նահանգներու Գերագոյն Ատեանին։

*** Նախագահ Ռուզվէլթ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մամուլին.

— Եթէ խորհրդարանին առաջարկեցի իր ոսկի արժէքին հարիւրին 60 համեմատութեամբ առժամեայ գին մը նշանակել տոլարին, այդ չի նշանակեր թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ անմիջապէս գործադրել այս որոշումը։ Մնաց որ, կառավարութիւնը իրաւունք ունի, նախապէս քուէարկուած օրէնքի մը համաձայն, տոլարին գինը հարիւրին 50ի կապելու։ Իմ գլխաւոր նպատակս է փութացնել միջազգային խորհրդաժողովի մը գումարումը, ամրացնելու համար համաշխարհային գլխաւոր դրամները։

*** Լոնտոնի մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին տոլարին ելեւէջներուն։ Տիրող կարծիքի մը համաձայն, եթէ տոլարը իյնայ այնքան որքան կ'առաջարկէ նախագահ Ռուզվէլթ, անգլիական վաճառականութիւնը մեծ վնաս պիտի կրէ։ Կառավարութիւնը սպասողական դիրք բռնած է, առ այժմ։

270,000 համայնավարներ վտարուած

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Պ. Եարոսլավսկի, յանուն կուսակցութեան զտման յանձնաժողովին հրատարակութեան տուաւ կատարուած մաքրագործման արդիւնքը։

Համաձայն այս տեղեկագրին, համայնավար կուսակցութիւնը կը բաղկանայ երեք աստիճաններէ,— համակիրներ, թեկնածուներ եւ իսկական անդամներ։ Զտումէն առաջ, կուսակցութիւնը ունէր երկու միլիոն անդամ եւ աւելի քան մէկ միլիոն թեկնածու։ «Համակիր»ը նոր բացատրութիւն մըն է։

Վերջնապէս կուսակցութենէն արտաքսուած են շուրջ 270,000 անդամներ եւ 200,000 թեկնածուներ, իսկ աստիճանի անկում ունեցած են 200,000 անդամներ եւ 210,000 թեկնածուներ։ Վտարումներու եւ աստիճանազրկման ամենամեծ համեմատութիւնը կը ներկայացնեն Սիպերիա, Ծայր. Արեւելք եւ Ուկրայնա, իսկ ամենատկար համեմատութիւնը՝ Լէնինկրատ եւ Մոսկուա։ Զտման փորձին լաւ դիմացած են Կարմիր բանակին եւ Չեկայի անդամները։ Այս երկու ճիւղերուն մէջ արտաքսումներու համեմատութիւնը հարիւրին հինգ իսկ չէ։

Պուլկարիոյ թագաւորը Ռումանիա կ'երթայ

Սոֆիայի ռումանական դեսպանին հետ խորհրդակցելէ յետոյ, Պուլկարիոյ վարչապետը յայտարարեց թէ թագաւորը եւ թագուհին Ռումանիա պիտի երթան յունուար 20ին կամ 22ին։

Խորհրդային Միութիւնը պիտի անդամակցի՞ Ազգերու Դաշնակցութեան

Ժընեւէն կը գրեն թէ հետզհետէ աւելի շատ կը խօսուի Խորհրդային Միութեան անդամակցութեան մասին։ Յունուար 14 թուակիր հեռագիր մը, որ Մոսկուայէն ղրկուած է զուիցերիական թերթի մը, կ'ըսէ թէ Պ. Պ. Մոլոթով եւ Լիթվինով բացատրած են Պ. Ստալինի թէ այս միջոցին մեծ կարեւորութիւն ունի Խ. Միութեան անդամակցութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան։ Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ Պ. Էրիօ, որ վերջերս Մոսկուա գնաց, բանակցութիւններ կը կատարէ, ճամբան հարթելու համար։ Ուրիշ խօսքով, Ֆրանսան է որ ուժ կուտայ այս թեկնածութեան։ Եթէ Ռուսաստան վերջնապէս դիմում կատարէ ընդունուելու համար, բացառիկ պատիւներ պիտի ըլլան, ապացուցանելու համար թէ Գերմանիոյ հրաժարումը փոխանակ տկարացնելու Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ընդհակառակն պատճառ եղաւ որ ուրիշ կարեւոր երկիր մըն ալ անդամակցի։

*** Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին նոր նստաշրջանը բացուեցաւ յունուար 15ին։ Ֆրանսայի առաջարկին վրայ, որոշուեցաւ տեղեկացնել Գերմանիոյ թէ կատարելապէս ազատ է մասնակցելու Սարի հանրաքուէի մասին կատարուելիք խորհրդակցութեանց։ Հրաժարած ըլլալով հանդերձ, Գերմանիան դեռ օրէնքի Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ է մինչեւ 1935 հոկտեմբեր 14, հետեւաբար կրնայ մասնակցիլ այս կարեւոր հարցին քննութեան։

Յաջորդ օրուան նիստը յետաձգուեցաւ, սպասելով Գերմանիոյ պատասխանին։ Իրազեկներ կը հաւատեն թէ գերմանական կառավարութիւնը պիտի մերժէ եղած առաջարկը, վերապահելով իր բողոքի իրաւունքը։

Հակաճրէական պայքար Հալէպի մէջ

Հալէպէն կը գրեն թէ ազգայնական պարագլուխներ կարեւոր ժողով մը գումարած են, նպատակ ունենալով պոյքոթի ենթարկել հրէական ապրանքները։ 5000 հոգի ներկայ գտնուած է։ Բանախօսած են տոքթ. Քէեալի եւ Սատալլա պէյ Ճապրի։

Հրէական պոյքոթի մասին խօսելէ վերջ, բանախօսները անդրադարձած են նաեւ քաղաքական պայմաններու եւ ազգայնականներու բռնած դիրքի, յայտարարելով թէ քնացած չեն իրենք, այլ կը հետեւին դէպքերուն լրջութեամբ։

Ճապրին ըսած է.— «Սիոնական հարցը, օտարներուն կողմէ դրուած է մէջտեղ, սպաննելու համար արաբ ժողովուրդը»։

Ռամազանի օրը, ժողով մը պիտի գումարուի Հալէպի մէջ, ուր պիտի տրուին կարեւոր որոշումներ։

Հայ պաշտօնեայ մը կը վիրաւորուի դանակով

«Ազդակ»ին մէջ կը կարդանք (10 յունուար).—

Խթման գիշերը ցաւալի դէպք մը կը պատահի Մասլաքի հայկական թաղին մէջ։ Հոմսի նախկին քարոզիչ պատ. Ղազարեան, որ ատենէ մը ի վեր գրավաճառութեամբ կը զբաղի եւ վերջերս սկսած էր հրատարակել ամսաթերթ մը, իր հայրենակիցներուն մօտ այցելութեան գացած էր Ծնունդը շնորհաւորելու համար։ Վերադարձին, ճամբան, Խորէն Տէրտէրեան անուն ծանօթ թափառաշրջիկ մը, որ նոր ելած էր բանտէն, կը հետեւի անոր եւ յայտնելէ վերջ իր ցաւն ու ցասումը պատուելիին, որովհետեւ ան իր բանտ գտնուած միջոցին չէր հետաքրքրուած իր վիճակով եւ չէր օգնած իրեն, դրամ կ'ուզէ անկէ։

Պատուելին կատարեալ պաղարիւնով կը թելադրէ անոր որ, եթէ ո եւ է պահանջք ունի, թող պաշտօնապէս դիմէ պատկան մարմիններուն։ Խորէն աւելի սպառնական ձեւ մը կ'առնէ եւ կը պահանջէ որ անմիջապէս իրեն դրամ տայ։ Պ. Ղազարեան դարձեալ կը յայտնէ որ իրեն դրամ չունի։ Խորէն սակայն, կը քաշէ դանակը եւ երկու տեղէ ծանրօրէն կը վիրաւորէ պատուելին, որ իսկոյն կը փոխադրուի հիւանդանոց։

Ահա թէ՛ ինչպէս կը խեղաթիւրեն այս դէպքը տեղական թերթերը։ «Էլ Ահրար» եւ «Էլ Նիհար» կը գրեն.

— Ընտրական պայքարը սկսաւ մեր հիւրերուն՝ Հայերու միջեւ չափազանց կրակոտ։ Երկու հոսանքներ, Դաշնակ եւ Հնչակ մրցումի մէջ են, հակառակ անոր որ մարզպանը լուծած է հայ կուսակցութիւնները։ Ահա՛ Հայկազուն Աղազարեան, ազգականը հանգուցեալ Միհրան Աղազարեանի, սկսած էր Դաշնակներու դէմ փրոփականտի։ Կիրակի երեկոյ, Հայկազուն կ'անցնէր Նէիր թաղէն, Խորէն Տէրտէրեան որ կը պատկանէր միւս հոսանքին, դանակի քանի մը հարուածներ կուտայ։ Հայկազուն արիւնաթաթախ գետին կ'իյնայ եւ մահու կենաց մէջ կը փոխադրուի հիւանդանոց։

ՆՈՐ ՃՈՒԳ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

«ԷՄԸՐՕՏ» ՕԴԱՆԱՒԸ ԲՌՆԿԵՑԱՒ ԵՒ ՈՂՋ ՈՂՋ ԱՅՐԵՑԱՆ ՏԱՍԸ ՀՈԳԻ

Օդանաւային ահռելի արկած մը պատահեցաւ երկուշաբթի օր, Լիոնի եւ Փարիզի միջեւ։

«Էմըրոտ» օդանաւը որ Սայկոնէն կը վերադառնար եւ երկուշաբթի օր մեկնած էր Աթէնքէն, յաջողդաբար կանգ առաւ Մարսէյլի եւ Լիոնի միջեւ։ Իրիկուան ժամը 6.15ին ճամբայ ելաւ Լիոնէն, Փարիզ՝ Պուռժէի կայանը վերադառնալու համար, ուր կը սպասէին ուղեւորներուն ընտանիքները եւ բարեկամները։

Հազիւ քառորդ ժամ անցած էր, երբ Նէվէռի մէջ, ոստիկան մը օդանաւի մը ճռինչը լսեց ճաշի պահուն։ Մտահոգութեան մատնուելով, պատուհանը բացաւ եւ տեսաւ որ օդանաւ մը կը թռի 150 մէթր բարձրութեան վրայ։ Քանի մը վայրկեան յետոյ, օդանաւը վար կ'իյնար բոցերու մէջ։ Ցետոյ ահռելի պայթիւն մը լսուեցաւ, մինչ բազմագոյն բոցեր կը բարձրանային դէպի երկինք։

«Էմըրոտ»ն էր որ բռնկելով գետին ինկած էր եւ տակաւին կը վառէր։ Քաղաքին բնակիչները անմիջապէս օգնութեան հասան, բայց ամէն բան վերջացած էր։ Հսկայ օդանաւը կը ճարճատէր խարոյկի մը պէս, սարսափելի տաքութիւն մը արձակելով իր բոլորտիքը։ Կրակը շարունակուեցաւ մինչեւ պէնզինի վերջին կաթիլը։ Ժամը 9ին հազիւ կարելի եղաւ հանել առաջին անճանաչելի դիակները, իսկ վերջինները հանուեցան ժամը 11ին։ Արկածի պահուն կատաղի հով մը կը փչէր։

Զոհերն են,— Հնդկաչինի կուսակալ Պ. Փասքիէ, Ֆրանսայի առեւտրական օդանաւորդութեան տնօրէն Պ. Շոմիէ եւ տիկինը, օդանաւային կազմակերպութեան մը դեր – տնօրէնը, նոյն ընկերութեան ուրիշ մէկ վարիչը, օդանաւային նախարարութեան պաշտօնեաներէն Լաուիօ, կուսակալին թիկնապահը, օդանաւորդը, անթելի հեռագրիչը, մեքենավարը,— ընդամէնը տասը հոգի։

Փառաւոր թռիչք մը անգէն առաջ

Այս ահռելի արկածէն քանի մը ժամ առաջ, ամբողջ Փարիզը ոտքի ելած էր դիմաւորելու համար այն 28 օդանաւերը, որոնք յաղթական արշաւ մը կատարած էին Ափրիկէի մէջ, հրամանատարութեամբ Զօր. Վուիլմէնի։

Օդանաւերը Էթամփի մէջ համախմբուելով, դէպի Փարիզ ճամբայ ելան երկուշաբթի օր ժամը 1.30ին։ Զինուորական կարգով դասաւորուած, օդանաւերը թռիչք մը կատարեցին մայրաքաղաքին վրայ, եւ իջան Պուռժէի օդակայանը, ուր կը սպասէին վարչապետը, օդանաւային, պատերազմական նախարարները եւ ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ։ Քիչ յետոյ հասաւ Հանրապետութեան Նախագահը։ Ժամը 1.45ին սկսան երեւալ օդանաւերը։ Քանի մը վայրկեան յետոյ իրարու ետեւէ կ'իջնէին 28 օդանաւերը, արժանանալով զինուորական պատիւներու։ Հանրապետութեան նախագահը առաջին ողջոյնը ուղղելով, Պատուոյ Լեգէոնի մեծ խաչը կախեց երկու առաջին զօրավարներ-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ 1933ԻՆ

Գեղեցիկ սովորութիւն է դարձեր մեր մէջ ամէն տարեվերջի նստիլ եւ մամուլի միջոցաւ հաշիւը տալ իւրաքանչիւր գաղութի մէկ տարուան գործունէութեան եւ առհասարակ անոր ըրածներուն եւ ընելիքներուն մասին քիչ մը խորհրդածել:

Պատասխանելով խմբագրութեան հրաւէրին, պիտի փորձեմ համառօտ պատկերը տալ մեր գաղութի ազգային մշակութային կեանքին:

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ԴԷՊԻ ԵՏ

Կը կարծեմ թէ աւելի լաւ պիտի ըլլար եթէ հակիրճ պատմականը ընէի ռումանահայ գաղութին, ծանօթացնէի անոր բարոյական եւ նիւթական կարողութիւնները, անցեալի թէ ներկայի մէջ, որպէսզի ընթերցողը աւելի դիւրաւ կարողանայ կշռել եւ արժեւորել կատարուած աշխատանքին արդիւնքները և ըսէր.— «Ռումանահայերը կրնային աւելին ընել» կամ «ապրիք, Ռումանահայեր, դուք ձեր կրցածէն աւելին տուիք մեր ժողովուրդին»:

×

Շատ հեռաւոր ժամանակներէ ի վեր Հայեր հաստատուած են Մեծն Ռումանիոյ զանազան շրջաններուն մէջ:

Քանի մը ամիս առաջ կը գտնուէի Չէթաթէա-Ալպը քաղաքը, (Տնիէսթէրի ափը, ռուսական սահմանագլուխ): Հոգեւոր հովիւը ինծի ցոյց տուաւ արձանագրութիւն մը, եկեղեցիին պատին մէջ, եղածներուն ամենահինը, որ կ'ապացուցանէ թէ 967ին Հայեր կը գտնուէին այդ քաղաքին մէջ, գաղթած Հայաստանէն ու եկած հաստատուած Ղրիմի ճանապարհով: Անկէ յետոյ 972ին հունգար քրոնիկագիրներ կը յիշեն Հայերու ներկայութիւնը Թրանսիլվանիոյ զանազան շրջաններու մէջ: Իսկ Մոլտավայի մէջ Հայեր առաջին անգամ կը տեսնուին 1060ին, Անիի դժբախտ դէպքերէն յետոյ: Այս թուականէն ասդին շարունակաբար Հայեր եկեր ու հաստատուեր են Ռումանիոյ զանազան շրջանները, շէնցնելով ու հարստացնելով այս երկիրը, բայց միւս կողմէ ալ ամայացնելով մեր հայրենիքը:

Ուրեմն 1000 տարուան հնութիւն ունին Հայերը այս երկրին մէջ, սակայն մեծ թիւով Հայեր խմբովին գաղթերեն հոս 600 տարի առաջ ու հաստատուելով այսպէս կոչուած եօթը տօնավաճառի աւաններու մէջ, զանոնք վերածեր են քաղաքներու, հաստատելով հոն մնայուն առեւտուր, մինչդեռ Հայերը չեկած անոնք պարզ «մարշէ»ներ էին: Այդ քաղաքներն են Պոթօշան, Սուչէավա, Վասլույ, Հօթին, Տօրոհօյ, Եաշ եւ Ռոման: Այսօր Հայեր չկան այդ վայրերուն մէջ, բայց ո՞ւր յիշատակը չէ ձգեր Հայը: Հինաւուրց եկեղեցիները, իւրաքանչիւր քաղաքի մէջ մէկէ աւելի, իրենց տպաւորիչ ոճով չե՞ն պիտի յիշեցնեն անցորդին թէ այս քաղաքին մէջ երբեմն ազնուական ժողովուրդի մը զաւակներն են ապրեր:

Ուշադրութեան առնուելիք պարագայ մը,— Առհասարակ մեր հին գաղթականութիւնը կը բաղկանար մտաւորական եւ ազնուական դասէն: Ռամիկը չէր որ եկաւ ու հաստատուեցաւ հոս, այլ Անիի նման քաղաքներու բնակչութիւնը: Այդ իսկ պատճառաւ, անոնք շուտով կրցան լաւագոյն դիրքերու տիրանալ, վասնզի այն ատեն դեռ իրենց բարոյական եւ մտաւոր մակարդակով բարձր էին տեղացի ժողովուրդէն:

Երկար պիտի ըլլար թուել շարքը այն Հայերուն որոնք ամէն մարզի մէջ յառաջանալով, Ռումէններուն տուեր են իշխաններ, նախարարներ, նկարիչներ, երաժիշտներ, դերասաններ, բանաստեղծներ: Ալ չեմ խօսիր առեւտուրի մասին: Մեր նախնիքները շնորհիւ իրենց առեւտրական բնական յատկութիւններուն, Ռումանիոյ առեւտուրը հասցուցեր էին նախանձելի վիճակի մը:

Դեռ այսօր ալ, երբ հին գաղթականներու հետքերը տակաւ կը կորսուին, կը հանդիպիս նախարարներու եւ բարձր դիրքի տիրացած մարդոց որոնց դիմագիծը կը մատնէ իրենց ծագումը…

Նախկին դահլիճի ելեւմտական նախարար Պ. Մաճառու որ կրցաւ ռումէն պետութեան պիւտճէն հաւասարակշռել, Հայ մըն էր, այն Հայերէն որոնք գիտեն քիչ ժամանակուան մէջ ընկերութեան ամենաբարձր աստիճաններն հասնիլ: Ան պահ մը սարսափ ազդեց հարուստներուն, բայց սիրեցին զինքը գիւղացիները, որոնց դիրքը բարելաւեց եւ պաշտօնեաները՝ որոնք իրենց յետնեալ ամսականները ստացան:

— Սոսկալի է այս Հայը, կ'ըսէին բոլորը:

Այրած սրտի մխիթարանք, պիտի ըսէիք: Այո, ճիշդ է:

Շատ ենք տուեր մեր հանճարէն, մեր գիտելիքներէն օտարներուն: Եթէ անոր կէսն տայինք մեր սեփական ժողովուրդին, թերեւս տարբեր ըլլար մեր վիճակը այսօր…

Քիչ մը աւելի յառաջանալով, գանք համեմատաբար նոր գաղթականութեան, այսինքն այն Հայերուն որոնք դեռ կը յիշեն իրենց մայրենի լեզուն ու իրենց հայրենիքը.—

Արդարեւ, 90ական թուականներուն Հայերու հոծ բազմութիւն մը եկաւ ու հաստատուեցաւ երկարաձիգ Կարպատներու ստորոտը, մասնաւորապէս Թրքական տիրապետութենէն փախելով:

Սակայն այս Հայերը մոռցած չըլլալով հանդերձ իրենց լեզուն, շուտով իւրացուցին տեղացիներու սովորութիւնները, մինչեւ իսկ խնամիական կապեր հաստատելով անոնց հետ: Սերունդ մը եւս եւ ահա կրնանք յաւիտենապէս խրած նկատել զանոնք: Մինչ դարեր առաջ գաղթած Հայերը եթէ կորսնցուցին իրենց լեզուն, սակայն անաղարտ մնացին իրենց հոգիով եւ արիւնով ու ապրեցան համախումբ, իսկ ասկէ 100 տարի առաջ եկած Հայերը կը կորսուին տակաւ, հետք մը անգամ չձգելով իրենց ետին:

Տարօրինակ թող չթուի սակայն այս պարագան: Ես կը գտնեմ որ Թրքական բռնակալութիւնը խաթարած էր անոնց մաքուր զգացումները ու թուլցուցած անոնց մէջ ինքնապաշտպանութեան բնազդը: Յաճախ կը հանդիպիս այդ շրջանի գաղթականներէն մարդոց որոնք դեռ իրենց բերնին մէջ կը ծամծմէին Թուրքերէն լեզուն եւ հաւանաբար մոռնային թէ ուրիշ է իրենց մայրենի լեզուն, եթէ ամէն առթիւ չյիշեցնենք իրենց, մինչդեռ հին գաղթականութիւնը հպարտ էր յիշելով Անիի 1001 եկեղեցիները…

×

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Հիմա գանք այն գաղթականութեան որ այսօր Ռումանիոյ գաղութի անունէն կը խօսի, որ երկու թերթ կը հանէ, ունի եկեղեցիներ, միութիւններ եւ վէճեր, վէճեր…

Ամէն անգամ որ ջարդ մը եղած է Թուրքիոյ մէջ, խումբ խումբ Հայեր եկեր ու հաստատուեր են հոս, իսկ ամենավերջին գաղթը եղած է 1920ին հետեւող քանի մը տարիներուն ընթացքին, իբրեւ անմիջական հետեւանք ծանօթ դէպքերուն:

Այս նոր գաղթականութեան թիւը Ռումանիոյ մէջ կը հասնի 20,000ի, միայն Պուքրէշը այս թիւէն կ'առնէ 10,000ը, Քոնսթանցան 3,000ը, Սիլիսթրէ, Պազարճըք եւ Կալաց 1000ական:

Անոնց գլխաւոր զբաղումը է եւ կը մնայ առեւտուրը եւ զանազան արհեստներ:

Այսօր Ռումանիոյ մէջ ունինք հիւսուածեղէնի եւ մանածի յայտնի չափ մը հայ տուներ որոնք իրենց բացած գործարաններով գործ կուտան հազարաւոր բանուորներու: Հիւսուածեղէնի գործարաններ ունին եղբարք Տիրաքէրեան, Գարագաշեան եւ մէկ հատ ալ պիտի բացուի Այնաւորեան տան կողմէ: Այս բոլոր հսկայ տուներուն պաշտօնեաները մեծ մասով Հայեր են: Հայոց ուրիշ գլխաւոր զբաղումն է սուրճը.— Խարկուած սուրճի փոքրաքանակ առեւտուրը հասած է կատարելութեան: Հայերու հետ մրցիլ այս մարզին մէջ անկարելի է: Սուրճի գլխաւոր տուներն են Դ. Դանիէլեան եւ Ս. Շիշմանեան:

Գորգի առեւտուրը, որ չափազանց ծաղկեալ վիճակ մը ունէր քանի մը տարի առաջ, հիմա դարձած է ճարտարարուեստ: Հայերը բացած են բազմաթիւ արհեստանոցներ ուր արեւելեան գորգերու յար եւ նման գորգեր կը պատրաստուին.—

Ուրիշ մէկ արհեստ, որ Ռոտոսթոցիներու ազգային զբաղումը ըլլայ կարծես, կօշկակարութիւնը՝ բազմաթիւ Հայերու գործ կը հայթայթէ:

Կան յետոյ ազատ արհեստի տէր մարդիկ՝ բժիշկներ, դեղագործներ, փաստաբաններ, ճարտարապետներ, ուսուցիչներ, խմբագիրներ եւն.:

Մէկ խօսքով Ռումանիոյ Հայերը լաւագոյն դիրքերու տիրացած են ու անգործներ շատ քիչ կան, բացի դասական ծոյլերէն:

×

Ինչպէս յայտնի է, Ռումանահայերը անկախ կրօնական թեմ մը կազմած են, կապուած Էջմիածնին, ունենալով իրենց առաջնորդը. անունը — պատմութեան անցած Յուսիկ արք. Զօհրաբեան, մեր կղերական դասի «ափսար»ներէն մէկը: Տեղը չէ կանգառնել այս հոգեւորականին ընդունակութիւններուն եւ շնորհներուն վրայ, միայն այսչափը ըսեմ որ եկեղեցիի բակէն դուրս կ'ելլէ, երբ պէտք ըլլայ ճաշկերոյթներու մասնակցիլ կամ հարուստի մը մեռելը թաղել, տարին մէկ պատարագ եւ մէկ քարոզ (եթէ հիւանդ չըլլայ): Քաղաքներ կան որոնք իրենց առաջնորդին երեսը անգամ տեսած չեն: Ժամանակին գրած եմ այս էջերուն մէջ թէ ինչ հերոսութիւններ կատարած է:

Ուրեմն, մեր թեմը կազմակերպուած է մեր ազգային օրէնքներուն համաձայն, իր թեմական իշխանութեամբ, թաղականութեամբ, հոգաբարձութիւններով ու անոնց շուրջը հաստատուած մեծ ու փոքր զանազան մշակութային հաստատութիւններով, ուրիշ հարց սակայն թէ իրար մօտիկ ընող չկայ: Թեմական մարմինը որ վերին իշխանութիւնն է, ամբողջովին կորսնցուցած է իր հեղինակութիւնը, առաջնորդին անտրամաբան գործունէութեան պատճառաւ եւ ամէն մարդ կը գործէ ինքնագլուխ, չկայ զսպող, ոչ ալ հաշիւ հարցնող:

Ի՞նչ յոյսեր եւ ինչ ծնողներ կային, երբ վերջապէս կարելի եղաւ պետութենէն արքայական հրովարտակով վաւերացնել մեր թեմի կանոնագիրը, որ սակայն առաջնորդի մը ապիկարութեան պատճառաւ թուղթի կտոր մը դարձաւ:

Այսօր թեմական մարմինը պուպրիկ մըն է դարձեր, արձանագրութեան գրասենեակ, որ միայն նամակներ կ'ընդունի, ու երբեմն ալ անոնց պատասխանները կուտայ:

ԲԱՆՈՒՈՐ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ «ԱՒԵՏԻՍ»ՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Կիրակի օր հաղորդած էինք Թուրքիոյ հնգամեայ ծրագրին հիմնական մասերը:

Իբրեւ լրացուցիչ, ստորեւ կը հրատարակենք տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյի հաղորդած տեղեկութիւնները.—

Գործավարը բացատրեց թէ երկիրը ճարտարարուեստական դարձնելու նպատակն է ոչ միայն արտադրել խաղաղութեան եւ պատերազմի ժամանակ մեր պէտք ունեցած նիւթերը, այլեւ դուրսը յաճախորդ չգտնող մեր կարգ մը նիւթերը բանիլ եւ արժէքաւոր վիճակի մը վերածել:

«Ասիկա ոչ միայն ազգային պահանջ մը, այլ եւ տնտեսական անհրաժեշտութիւն մըն է: Ճարտարարուեստականացման ծրագրին մէջ իբրեւ հիմ ընդունուած են երկրին պահանջները: Արտաքին առեւտուրը բնականոն վիճակի մը վերածելու խնդիրն ալ դեր ունեցած է այս ծրագրին յղացման մէջ»:

Շարունակելով իր բացատրութիւնը, Ճէլալ պէյ ըսաւ թէ մեր արտաքին առեւտուրը 25 — 30 միլիոն ոսկիի բաց մը ունի, եւ կազմուած ծրագիրը միայն այս բացը գոցելու աստիճան լայնութիւն ունի:

«Կեսարիոյ մէջ հիմնուելիք քօմպինէ գործարանին յատակագիծները լրացած են: Եթէ օդերը նպաստաւոր երթան, անմիջապէս շինութեան պիտի ձեռնարկուի եւ առաջիկայ ձմեռնէն առաջ պիտի սկսի մեքենաներու զետեղումը: Բացի այս գործարանէն, որուն ամբողջ շինութիւնը եւ սարքաւորումը պիտի աւարտի 1935ին, Նազիլլիի մէջ ալ ուրիշ քօմպինէ հիւսուածեղէնի գործարան մը պիտի հիմնուի: Այս գործարանը, որ աւելի նուրբ ապրանք պիտի շինէ, 1936ի ընկերը աւարտած պիտի ըլլայ:

1937ին պիտի աւարտի նաեւ շինութիւնը բամպակի հիւսուածեղէնի երրորդ գործարանին, որուն վայրը տակաւին չէ ճշդուած: Ասկէ զատ, ձեռնարկուած է Պաքըրգիւղի գործարանին ընդլայնման: Յառաջիկայ Յունիսին սարքերը այս ընդլայնումով, գործարանին իլերուն թիւը որ ներկայիս 10,000է, 16,000ի պիտի բարձրացուի:

Կը խորհինք նաեւ Գօնիա Էրէյլիի մէջ հիմնել հիւսուածեղէնի ուրիշ գործարան մը: Երբ տեղը վերջնականապէս ճշդուի, անմիջապէս շինութեան պիտի սկսուի եւ 1935ին պիտի աւարտի: Մարմին մը Էրէյլի գացած է, այս գործարանին վայրը ճշդելու համար:

Այս առթիւ մասնաւոր դրամագլուխներու եւ ձեռնարկութիւններու ալ բաժին հանած ենք: Եւ վստահ ենք հինգ տարուան ընթացքին այս բաժինը պիտի ստացուի:

Անցեալ տարիներու ընթացքին, հիւսուածեղէնի գործարաններուն մէջ աշխատող բանուորներուն թիւը ,68էն 120,000ի բարձրացած է: Եթէ աչքի առջեւ բերուի այս պարագան, կը տեսնուի որ նոր գործարաններու շնորհիւ պիտի կրկնապատկուի եւ եռապատկուի այս թիւը:

Գործավարը բացատրեց թէ բամպակի պէտք պիտի ըլլայ, երբ բոլոր գործարանները սկսին բանիլ: Ներկայ արտադրութիւնը՝ 80,000 հակէն աւելի չէ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: Կը տեսնուի թէ նոր գործարանները գործ պիտի հայթայթեն երկրագործին եւ պիտի աւելցնեն անոր գնման կարողութիւնը:

Ճէլալ պէյ յայտնեց թէ առայժմ կանեփի թելի (քէնտիր) մէկ մէկ փոքր գործարան պիտի հիմնուի Քիւչիւք Մէնտէրէսի եւ Գասթէմունիի մէջ: Յոյս ունինք որ մեր կանեփի թելով շինուած պարկերը պիտի գործածուին ներքին փոխադրութեանց համար:

Պրուսայի մէջ գործարան մը պիտի հիմնուի, մարինօսի բուրդէն թել շինելու համար: Որովհետեւ տեսնուած է որ, հակառակ ուրիշ թելերու գոյութեան, մարինօսի թելի ներածումը տարուէ տարի կը շատնայ:

Մէկ կողմէ պիտի աշխատինք բարելաւել տեղական ոչխարի տեսակը, միւս կողմէն ալ՝ մարինօս ոչխարներ հասցնել: Եափաղըն 45 ղրշ.ի կը ծախուի, մինչդեռ մարինօսի բուրդը՝ 125 ղրշ.ի: Եթէ հիմնուելիք գործարանը չկարենայ երկրին մէջ գտնել անհրաժեշտ բուրդը, պիտի ստիպուինք 2ուկէս միլիոն քիլօ բուրդ դուրսէն ներածել:

Երկաթի այս ճարտարարուեստը հիմնելու համար ամէն կարելիութիւն ունինք, եւ երբ գլուխ ելլէ այս գործը, երկրին ամէնէն կարեւոր մէկ խնդիրը լուծուած պիտի ըլլայ:

Գործավարը այս առթիւ բացատրեց թէ երկրաբանական բարձրագոյն հաստատութիւն մը (էնսթիթիւ) պիտի հիմնուի, հանքերը ուսումնասիրելու համար:

Ճէլալ պէյ ըսաւ թէ քօքի եւ սըմի-քօքի սպառումը տարուէ տարի կ'աւելնայ երկրին մէջ: Ապահովելու համար այս երկու վառելիքներուն պէտքը, մինչեւ յառաջիկայ ձմեռ գործարաններ հիմնուած պիտի ըլլան Զօնկուլտաքի մէջ:

Երբ լուծենք տնական վառելիքի այս խնդիրը, մեր անտառներն ալ փրկած պիտի ըլլանք: Մեր երկրին ամէն կողմը լեցուն է զանազան տեսակէ ածուխով: Բայց անոնց բրիչ չէ զարնուած, այլ անտառներուն կացին զարնուած է: Անտառները փրկելը՝ կարեւոր գործ մը պիտի ըլլայ:

Հարկ եղած միջոցները ձեռք պիտի առնենք, որպէսզի ժողովուրդը վարժուի փայտի տեղ հանքածուխ գործածելու:

Գործավարը յետոյ յայտնեց թէ, երբ երկաթուղին Արղնի հասնի, այդ տեղի պղնձահանքերը պիտի սկսին մեծ թափով բանիլ: Ծծումբի համար կազմուած ընկերութիւնն ալ մինչեւ 1935 գործի պիտի սկսի:

Միւս կողմէ, պիտի հիմնուի թուղթի գործարան մը, որ առայժմ երկրի պէտքին կէսը պիտի հոգայ, պատրաստելով գրելու թուղթ, փաթթելու թուղթ, խաւաքարտ եւ տեսակները: Յառաջիկայ գարնան հիմը պիտի դրուի գործարանին, եւ 1935ին պիտի աւարտի կառուցումը: Այս ձեռնարկը 5 — 6 միլիոն ոսկիի տարողութիւն պիտի ունենայ:

Երբ հիմնուի արուեստական մետաքսի գործարանը, անոր նախանիւթերուն միայն հարիւրին 13ը արտասահմանէն պիտի բերուի, իսկ մնացեալը երկրին մէջ պիտի հայթայթուի: Մենք այն համոզումը ունինք թէ արուեստական մետաքսը չպիտի նուազեցնէ բնական մետաքսին սպառումը: Այս կը հաստատեն վերջին երեք տարիներու մաքսային վիճակագրութիւնները:

Գործավարին յայտարարութեանց համաձայն, թէ ոսկիի եւ թէ քարիւղի համար կատարուած փնտռտուքներուն արդիւնքը անյոյս չէ: Մասնագէտները, նկատի ունենալով մինչեւ հիմա իրենց ձեռք բերած արդիւնքները, պէտք տեսած են աւելի խորացնելու հետազօտութիւնները:

Ճէլալ պէյ այս մասին ցոյց տուած գոհունակութիւնը սա նախադասութեամբ ամփոփեց.—«Եթէ բնութիւնը տուած է մեզի այդ նիւթերը, անպայման երեւան պիտի հանենք»:

Մասնագիտական ուսուցումը նպատակ պիտի ունենայ չորս տեսակ մասնագէտ պատրաստել.— Ճարտարագէտ, փորձագէտ (թէքնիսիէն), վարպետ եւ որակեալ բանուոր: Առաջին երկու կարգի մասնագէտները կ'ուզենք Եւրոպայի մէջ հասցնել: Ասոր համար 50 ուսանող պիտի ղրկենք: Բանուորներուն համար ալ գործարաններու մէջ գիշերային դասընթացքներ պիտի հաստատենք:

Միւս կողմէ, կրթական գործավարութեան հետ պիտի քննենք արհեստագիտական կրթութեան բարեփոխման խնդիրը, համաձայն նոր պահանջներուն:

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, ի՞նչպէս գտաք գրած դեղագիրս:

— Շատ լաւ, պարոն բժիշկ, օգտուեցայ:

— Ուրեմն ես ալ առնեմ, միեւնոյն հիւանդութիւնը ես ալ ունիմ:

×

Եզեկիէլ աղա շատոնց էր որ նամակի կը սպասէր իր բարեկամ Զաքար աղայէն:

Վերջերս անոր մահազդը առաւ:

— Վա՜յ անօրէն մարդ, իր վերջին ժամուն միտքը ինկեր եմ:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (37)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Համաձայն ռուս գինուորի յայտարարութեան, գինուորները երեք օրէ ի վեր անօթի էին: Հակառակ ձմեռ ըլլալուն, իրենց վրայ միայն ռուսական շապիկ մը ու տաբատ մը կար: Զինուորը իր տաբատը կապած էր ռազմափորձի յատուկ փոկով մը: Կ'ըսէր թէ վերարկուն կորսնցուցած էր պատերազմի միջոցին: Երբ գերիին պայուսակը նայեր էին, երկու գդալ թէյ ու երկու կտոր հատիկ-շաքար եղած էր: Ասկէ զատ ոչինչ կար, իբրեւ սնունդ, պայուսակին մէջ:

Յարձակման սկիզբը՝ Րիզա պէյ Վիչէէն կրկին Արհաւի եկած էր եւ շարժումը անկէ կը ղեկավարէր: Սահմանային գունդի հրամանատարութիւնը եւս հոն կը գտնուէր: Քեամիլ պէյի չէթէն, Մուրկուլի իր պարտականութիւնը կատարելէ եւ գերիները քանի մը օր հոն սպասցնելէ վերջ, Արհաւի ղրկած էր զանոնք, ու շարունակած էր իր յառաջխաղացութիւնը, եւ, Ռուսերուն հետ կռուելով, Պորչքա քաղաքը եւս գրաւած էր: Բայց, չէթէներու յարձակումը չէր կրնար աւելի յառաջանալ: Բանակէտ հասած վերջին տեղեկագիրներուն համաձայն, Ռուսերը ուժեղ դիմադրութեան սկսած էին թէ ծովեզերեայ շրջանին եւ թէ Պորչքայի կողմերը: Եւ եթէ նոր ուժեր չուղարկուէին, անկարելի էր աւելի յառաջանալ:

Այդ կացութեան մէջ, Րիզա պէյ կը սպասէր այն գունդին, զոր Նայիլ պէյ կազմած էր բանտարկեալներէն: Իսկ այդ գունդը Տրապիզոնէն շոգեշարժ նաւակներ նստած՝ Արհաւի կուգար: Չէթէի անդամները ոչ թէ պատերազմի մէջ, այլ՝ Զուիցերիոյ լճերէն մէկուն վրայ կը պտտէին կարծես: Կ'երգէին, իրարու հետ կը կատակէին ու ժամանակ կ'անցնէին: Շոգեշարժներու չհասնող առագաստանաւերն ալ կապուած էին անոնց: Եթէ ասոնցմէ մէկը ետեւ մնար, միւսները կը սպասէին: Ու յետոյ կրկին ամէնքը մէկ կը շարունակէին ճամբան:

Տրապիզոնէն ճամբայ ելլելէ վերջ, 3 օր շարունակ քալած էին: Երբ մութը կոխէր, ծովեզերեայ կայաններէն մին կ'իջեւանէին եւ յաջորդ առաւօտ կրկին ճամբայ կ'ելլէին: Արհաւիի 3 — 4 ժամ մնացած էր այլեւս: Երկար ճամբորդութենէ մը յետոյ, վերջապէս բանակետին մօտեցած ըլլալով, ամէն ոք ուրախ էր: Կ'անցնէին գաւառակի մը կեդրոնին առջեւէն: Եզերքէն յանկարծ թաշկինակներով նշան տուին: Նաւակներուն մէջ գտնուող հրամանատարներն ու զինուորները կարծեցին թէ զիրենք կը բարեւեն, եւ իրենք եւս սկսան թաշկինակով փոխադարձել:

Բայց, տրուած նշանները ոչ թէ բարեւելու, այլ հասկցնելու համար էր թէ մեծ վտանգի մը ենթակայ են:

Տեսնելով որ, հակառակ տրուած նշանին, անոնք կը շարունակեն իրենց ճամբան, գաւառակին ոստիկան-զօրաց նաւակը դէպի շոգեշարժները ղրկած էին: Նաւակին մէջ գտնուող ոստիկան զօրքը մէկ կողմէ նաւավարը կը մղէր աւելի արագ թիավարել, եւ միւս կողմէ, շոգեշարժ նաւակներուն տուած իր նշաններով «կեցէք, մի յառաջանաք» ըսել կ'ուզէր: Արդէն, շոգեշարժ մակոյկները, տեսնելով նաւակը կը յառաջանային: Վերջապէս, երբ իրարու լսելի ըլլալու աստիճան մօտեցած էին, ոստիկան-զօրքը պոռացած էր.

— Շուտով ծովեզերք մօտեցէք, վտանգ կայ:

Ասոր վրայ, Նայիլ պէյ ստիպուած էր շոգեշարժ մակոյկներուն հրամայել որ ցամաքին մօտենան: Իսկ երբ անոնք ցամաքին մօտեցած էին, գաւառակին միւտիրը հեռուէն սկսած էր կացութիւնը բացատրել անոնց:

— Հեռագրով տեղեկացուցին թէ ռուսական փոքր յածանաւ մը Պաթումէն մեկնած եւ դէպի այս կողմերը ուղղուած է՝ ծովեզրը հետախուզելով: Շուտով երեւան կ'ելլէ: Անմիջապէս ցամաք հանեցէք զինուորները:

Ասիկա բաւական էր Նայիլ պէյը վախցնելու համար: Այդ պատճառաւ, բոլորն ալ դուրս հանուած էին մակոյկներէն, նաեւ ռազմամթերքն ու փամփուշտները: Տրապիզոնէն ճամբայ ելլելէն ասդին, նման վտանգ մը ամէն բոպէ հաւանական էր, բայց այդ մասին ոչ ոք մտածած էր: Ու ոչ ոք խորհած էր թէ գիշերները պէտք է ճամբորդել եւ ցերեկները իջեւանիլ: Բարեբախտաբար վերջին պահուն բախտը օգնած էր ու կանխած քանի մը հարիւր հոգիի՝ Սեւ ծովու ջուրերուն մէջ խեղդուիլը՝ առանց մէկ հատիկ փամփուշտ արձակելու:

Հիմա, ռուս յածանաւը շատ շատ եղերքը կրնար ռմբակոծել, ու նաւամատոյցին կապուած նաւակներն ու շոգեմակոյկները ընկղմելու աշխատիլ: Բայց, զինուորները ապաստանած էին: Անոնք կրնային ցամաքէն եւս Արհաւի երթալ: Այս կանխուած վտանգէն վերջ, երբ Նայիլ պէյ ու վերադարձող պատասխանատու քարտուղարները մեծ գոհունակութեամբ, կը խօսակցէին, որոշեր էին խնդիրը տեղեկացնել Րիզա պէյի որ այդ գիշեր Նայիլ պէյի չէթէին կը սպասէր: Որովհետեւ երբ ցամաք էին ելած, տեղեկացած էին թէ Րիզա պէյի չէթէները քանի մը օրէ ի վեր յարձակման սկսած էին եւ, Ռուսերուն հետ պատերազմելով կը յառաջանային:

Նայիլ պէյ ու իր ենթակաները նախ հաւատացած չէին այս լուրին: Ու իրենք իրենց կ'ըսէին.

— Թերեւս քանի մը բախում տեղի ունեցած է սահմանին վրայ, եւ, այդ մասին շրջող զրոյցները բերնէ բերան չափազանցուած ձեւով արձագանգ գտած են հոս եւս:

Բայց, երբ Արհաւիէն հեռախօսով խօսած էին Րիզա պէյի հետ, ստիպուած էին հաւատալ տրուած լուրին: Րիզա եւ Նայիլ պէյերուն միջեւ տեղի ունեցող այս հեռախօսութիւնը շատ հետաքրքրական էր եղած: Րիզա պէյ, ամփոփ կերպով կացութիւնը պարզելէ վերջ, ըսած էր.

— Հետեւաբար, մութը հազիւ կոխած, նաւակները կը նստիք եւ Արհաւի կուգաք: Հարկ է որ ձեզ հետ եկող զինուորները առտուն կանուխ Արհաւի գտնուին, որովհետեւ կը տեղեկացնեն թէ թշնամիին դէմ կռուող մեր ուժերը շատ նեղ վիճակի մը մէջ կը գտնուին:

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՔԻՉՄԸ ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

0000

Ղեւոնդ եպիսկոպոս Դուրեանի տարաբախտ մահուընէն ի վեր՝ «Ազատամարտ»ի էջերը գրեթէ ամբողջութեամբ այս դէպքին յատկացուած են: Դիտումնաւոր ձգտում մը կայ, առիթէն օգտուելով՝ կրակին վրայ քարիւղ թափելու եւ ժողովրդական շարժում մը առաջ բերելու, որպէսզի ցոյց տան թէ Դաշնակցութիւնը ազգավնաս տարր մըն է, միմիայն իրենք ճշմարիտ հայրենասէրներու խմբակ մը կը կազմեն, արժանի ղազթահայութեան ճակատագիրը վարելու:

Ցաւիտենական յանկերգն է որ կը կրկնուի.— «Otes toi de là que je m'y mette»: Բարեբախտաբար մենք եւ մեզի պէս շատեր կուսակցական կիրքէ տարուելով տրամաբանելու կարողութիւնը կորսնցուցած չենք, եւ Փանիւռժի ոչխարներուն նման մեր առջեւ բացուած քառը նետուելու տրամադրութիւն չունինք երբեք, քանի մը էնթրիկաններուն՝ բարձր դիրքեր ապահովելու համար, ի վնաս ազգային համերաշխութեան:

Մտերմական խօսակցութեան մը մէջոցին, վայրկենական անկեղծութենէ տարուած՝ ծանօթ կուսակցական պետ մը վերջերս կ'ըսէր ինծի.— «Մենք կը ճանաչենք Դաշնակցութիւնը պարզապէս մեր կուսակցական ռէքլամին նիւթ հայթայթելու համար: Եթէ անոնց պէս պաշտօնի գլուխ անցած ըլլայինք, միեւնոյն սխալները նոյնութեամբ պիտի գործէինք»:

Միմիայն քաղաքական նրբութիւններու անտեղեակ եւ դիւրահաւան ժողովուրդն է որ՝ կը հաւատայ, կը խանդավառուի, կը վիճաբանի, կը կռուի: Այս բաբելոնական վիճակէն համազգային աշխատանքն է որ կը տուժէ եւ ձախողութեան կը մատնուի:

Ուրիշ օրինակ մը,— Շատեր մեզի պէս կը յիշեն թէ Դաշնակցական կառավարութեան օրով Ռամկավար պետերէն Պ. Վահան Թէքէեան, պաշտօնապէս Երեւան գնաց եւ յաւակնութիւն ունեցաւ պայմաններ պարտադրելու Հայկական կառավարութեան: Որչափ գիտենք, Պ. Թէքէեան քաղաքավարութեամբ ընդունուեցաւ եւ քաղաքավարութեամբ ճամբուեցաւ: (ԽՄԲ.— Որոշ համաձայնութեան գալէ յետոյ): Արդեօք, միեւնոյն Թէքէեանը քաջութիւն պիտի ունենա՞ր այժմ Հայաստան մեկնելու՝ Հայաստանի ներկայ կառավարութեան ալ իր սկզբունքներուն համապատասխան ուղեցոյց մը պարտադրելու: Այդ պարագային կը տարակուսինք թէ բանտերէն Թէքէեանը՝ ի կենդանութեան՝ իր յոբելեանը տեսնելու ուրախութիւնը ունենար:

Շատ ապացոյցներ ունիմ դեռ, որոնց հրատարակութեան համար լրագրի մը ամբողջ ծաւալը չպիտի բաւէր, ցոյց տալու համար հայ ժողովուրդին թէ՝ Դաշնակցութիւնը օգտակար տարր մը եղած է մեր ազգային կեանքին մէջ, ան ծառայած է անձնուիրաբար ազգին դոնէ հաւասարապէս, եթէ ոչ աւելի քան միւս բոլոր կուսակցութիւնները:

Եզրակացութիւն.— Փոխանակ անտեղի ժողովներ սարքելու, բողոքի ապարդիւն միթինկներ կազմակերպելու, Պ. Լեւոն Կիւլպէնկեանի առաջարկածին նման՝ Ղեւոնդ եպիսկոպոս Դուրեանի թափուած արիւնով թող շաղախուի հայկական համերաշխութեան սրբազան տաճարը:

ԱՐԱՄ ԹՈՒՐՍԱՊԵԱՆ

Օրուան գիրքը

»»»·«««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.:

2. ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ, (Հեծախտաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2: Գին 10 ֆրանք:

3. ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915–1924: Գրեց՝ Լեւոն Տօնիկեան: Գին 8 ֆր.: Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութեան:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ

Տիկին Լ. Սեւումեանի երգահանդէսը

— :-: —

Աւելորդ անգամ մըն ալ ապացուցուեցաւ որ հակառակ մեր յոխորտանքին, դեռ շատ հեռու ենք իսկական գեղասէր, երաժշտասէր եւ զարգացած հասարակութիւն մը ըլլալէ: Խօսքս յատկապէս Փարիզի հայ հասարակութեան մասին է, որ գտնուելով գեղարուեստներու վառարանին մէջ, ոչ մէկ չքմեղանք ունի հեռու մնալու մանաւանդ այնպիսի արտայայտութիւններէն որոնք ազգային հանգամանք ունին:

Միջանկեալ պէտք է ըսեմ որ տիկին Սեւումեանի երգահանդէսը հեռու էր այդ ազգային տիտղոսը արդարացնելէ, կազմուած ըլլալով — երեք քառորդէն աւելի — օտար հեղինակներու գործերով:

Այդ պատճառ մը չէր, անշուշտ, որ Շօփէնի փոքր սրահը պարապ թիկնաթոռներու շարքեր ցուցադրէր:

Ներկայ երաժշտասէրները — միշտ միեւնոյն դէմքերը — համակրական ընդունելութիւն մը ըրին տաղանդաւոր արուեստագիտուհիին, որ Միլանէն եկած էր յաջողութիւններու համբաւով մը:

Իր ձայնը արդարեւ գտանք աւելի կիրթ եւ ծաւալուն, ընկերացած՝ զայն գործածելու գնահատելի գիտակցութեան մը:

Մեզի յայտնուեցաւ թէ արուեստագիտուհին քանի մը օրէ ի վեր տկար էր: Այդ պարագան անշուշտ պիտի կրնար միայն բացատրել երգահանդէսի ընթացքին իր ունեցած քանի մը ձայնի եւ շունչի տկարութիւնները:

Հակադրեցութեան ճիգի մը պէտք է վերագրել անշուշտ Մելիքեանի «Ծիրանի ծառ»ին շատ ուժեղ սկզբնաւորութիւնը — կանչի մը պէս — եւ անշուշտ անհաճոյ: Պէտք է նկատել մանաւանդ որ Տիկին Սեւումեանի ձայնը գերազանցօրէն աւելի հաճելի եւ հմայիչ է ցած եւ միջակ ձայնաշարքերուն մէջ՝ քան բարձրը ուր կը ստանայ կարծր արտայայտութիւն ու թեթեւապէս շշացող շեշտ:

Բոլոր մեղեդիական նկարագիր կրող կտորները գերազանց փափկութեամբ երգուեցան տիկնոջ կողմէ, գգուող եւ հաճելի զգացումով, ինչպէս Պիտանքինիի «Ave»ն, Քատինէլլիի «Caro mio bahbin»ը, Ռէսփիկիի «Jo Sono la Madre»ն, որուն բառերը կը պատկանին բանաստեղծ Կ. Զարեանին:

Արուեստագիտուհիին իսկական դիմագիծը յայտնուեցաւ վերջին չորս հայկական կտորներուն մէջ, ուր իր ձայնը գտաւ հայրենի շեշտերուն խորունկ զգայնութիւնը եւ գեղեցկութիւնը:

Եւ այդ հասկնալի է: Հայ արուեստագիտուհին երգեց Մելիքեանէն եւ Հ. Կոմիտասէն երկու կտորներ միայն, որոնք շատ աւելի գնահատուեցան՝ քան նախորդները:

Հայ հոգին հայ երգին կարօտն ունի: Այդ կենսական հարցը պէտք է նկատի ունենան մեր երգիչները եւ երաժիշտները՝ իրենց յայտագիրը կազմած ատեն:

Վերջին կտորը՝ Կոմիտասի «Ձիգ տուէ, քաշէ»ն անշուշտ ամենատպաւորիչը եղաւ, եթէ չնկատենք ուժի պակասը երգի նկարագրին մէջ, զոր անշուշտ աւելի աշխոյժ է մտադրած մեծ վարպետը իր ստեղծագործութեան մէջ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԾԻԾԱՂ

Պ. Գալինօ խաղի մէջ մեծկակ գումար մը շահած էր:

— Այսօրուընէ հինգ հազար ֆրանք մէկզի պիտի դնեմ, բարեկամներու օգնելու համար:

Ներկայ բարեկամներէն մէկը.

— Ուրեմն փոխ տուր ինծի:

— Բայց անկարելի է, բարեկամ, եթէ ձեզի տամ, միւս բարեկամներուս բան չի մնար:

X

Մոնթէ Քարլոյի կազինոյին մէջ երկու հոգի առանց իրար ճանչնալու մտերմացեր էին:

— Բարեկամ, հաճեցէք ինծի հազար ֆրանք փոխ տալ:

— Շատ լաւ, բայց անունս ի՞նչ է, գիտէ՞ք:

Խնդրարկուն շուարեցաւ, քանի որ չէր գիտեր:

— Քանի որ անունս չէք գիտեր, ձեր առած դրամը որո՞ւ պիտի վերադարձնէիք ապագային:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գանգատնե՛ր, անվերջ գանգատներ

00000

Խորհ. Հայաստանի մէջ (26 դեկտ.) Բուլղանեան եւ Մնացականեան, խօսելով Զգախէժի գործարանի շինութեանց թերութիւններուն մասին, կ'արձանագրեն կարգ մը գանգատներ եւ «բամբասանքներ»: Ա՛յ, օրինակ, շատ հետաքրքրական են սա «բամբասանքները».—

Կոմունիստ Կարապետով բացէ ի բաց ժողովի մը մէջ յայտարարեց թէ շինարարութեան համար «Մոսկուայէն եկողները», Ռուսերը, չեն աշխատիր երբեք, այլ ամբողջ օրը դրասենեակին մէջ նստած զրոյց կ'ընեն: (ՅԱՌԱՋ.— Ի՞նչ կայ զարմանալի, մարդիկը իրենց ագարակն են եկած):

Դարձեալ «բամբասող»ները կը յայտարարեն թէ «Հայերին այլ աչքով են նայում, Ռուսերին այլ»:

Եւ այս «բամբասանքները» կը շրջին նաեւ բանուորներու մէջ:

Այս «բամբասանքներ»էն վերջ՝ շինութեանց թերութիւնները.

Բանուորներու բնակարանները շինուած են առանց նախագծի, հետեւաբար միշտ թերի: Կաթսայատան նախագիծը պատրաստուած ատեն, մոռցած են լուսամուտները: Եւ այս պատճառով, բանուորական ուժի վատնում, աւելորդ ծախքեր են..: Ճաշարաններու երդիքի ծլեղները (chevron) այնպէս են դրուած, տանիքը այնպէս է շինուած, որ ճաշող իւրաքանչիւր բանուորի պնակի մէջ կէս ժամէն մէկ գաւաթ անձրեւաջուր կը հաւաքուի: Անհանդուրժելի սարսափանի հասած է շինութեանց նիւթերու գողութիւնը:

Եւ դեռ անվերջ նման գանգատներ:

Սպենդիարեան երաժշտ. դպրոցը

»»»·«««

Երեւանի մէջ կը գործէ Սպենդիարեան երաժշտական դպրոցը, 1930էն ի վեր:

Այս դպրոցին նպատակն է երաժշտական կրթութիւն տալ Երաժշտանոցի թեկնածու ուսանողութեան: Ներկայիս այս դպրոցը ունի 320 աշակերտ, իսկ նախապատրաստական բաժնին մէջ՝ 80 աշակերտ:

Սակայն այս դպրոցը այնքան հետաքրքրութիւն արթնցուց, որ թեկնածուներու յարաճուն թիւը կը պահանջէ ընդարձակել դպրոցը: Տարին 2—300 երիտասարդ կը դիմէ, բայց դպրոցին տնօրէնութիւնը հազիւ 30—40 հոգի կրնայ ընդունիլ, շէնքը նեղ կուգայ:

Աշակերտները մեծ մասամբ բանուորի եւ գինուորի զաւակ են:

Զգախէժի գործարանին նախապատկերը

— • —

Զգախէժի գործարանը, որուն շինութեան ձեռնարկուած է արդէն, գալ տարուան վերջերը հանրակառքի գիծով մը պիտի կապուի Երեւանին: Հանրակառքը պիտի անցնի պահածոյի գործարանին, մեքենագործարանին մօտէն ու քիչ մը շեղելով դէպի Ղամարլուի խճուղիին աջ կողմը, պիտի հասնի ճզախէժի գործարան:

Ճարտարապետներ Գ. Քոչարի, Մ. Մազմանեանի, Մարգարեանի, Ս. Սաֆարեանի պատրաստած նախագծին համաձայն, Երեւանի հարաւ — արեւելեան կողմը, 150 հեկտար հարթ տարածութիւնը պիտի բաւէ այդ գործարանին շինութեան:

Առիկա պիտի ըլլայ տեսակ մը գործարանային քաղաք, որ պիտի բաժնուի քառակուսի 4 հաւասար թաղամասերու, եւ իւրաքանչիւր թաղամաս՝ 4 հաւասար մասերու: Երեք կողմէն պիտի բարձրանան եռայարկ շէնքեր, չորրորդ կողմը պիտի կազմէ բակը: Ամէն մաս պիտի ունենայ իր բակը, որ պիտի կապուի մեծ բակին, բոլորն ալ կանոնաւորութեամբ զարդարուած, մէջտեղը աւազան մը: Այսպէս պաշտպանուած ոչ միայն փոշիէն, այլ եւ ամրան տաքէն: Ամէն մաս պիտի ունենայ 165 սենեակ, այսինքն 78 բնակարան: Ամբողջ աւանը պիտի ունենայ 2640 սենեակ, եւ բնակչութեան թիւը՝ 4500 հոգի:

Գործարան — քաղաքը պիտի ունենայ համայնացուած կեանք,— նախ կիները այլեւս պիտի ազատագրուին խոհանոցէն ու լուացարանէն, վերջապէս տնական հոգերէն: Գործարան — քաղաքը պիտի ունենայ երկու ճաշարան, իւրաքանչիւրը 500 հոգինոց, բաղնիք, լուացարան, հիւանդանոց, կառատուն, հրշէջ գունդ, ակումբներ:

Գործարան — քաղաքը պիտի շրջապատուի կանաչ գօտիով, 300—350 մէթր լայնութեամբ: Զանգի գետին ձախ ափը, հոն ուր գետը ոլորապտոյտ կը դառնայ, պիտի հիմնուի մշակոյթի եւ հանգստեան տուն մը: Գործարան տանող 2 քիլոմէթր երկար փողոցը պիտի վերածուի ծառուղիի:

Այս կանաչութեան մէջ գեղարուեստական պատկեր մը պիտի գծեն շէնքերը, որոնք պիտի շինուին վարդագոյն քարէ:

Այս գործարան — քաղաքին շինութեան համար պիտի ծախսուի 19 միլիոն ռուբլի:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մոսկուայէն վերջերս Երեւան վերադարձաւ Երեւանի քաղաքային խորհուրդի նախագահը Մատինեան, որ յայտարարեց.—

Մոսկուա վաւերացուց Երեւանի քաղաքային խորհուրդին ծրագիրը, բնակարանային եւ համայնական շինութիւններու մասին:

Ըստ այդ ծրագրին, 1,500,000 ռուբլի պիտի ծախսուի ջրմուղին վրայ: Պէտք է աւարտել քաղաքին արդիւնաբերական շրջանի ջրմուղը: 10,200 մէթր նոր խողովակներ պիտի զետեղուին: Կոյուղիին համար պիտի ծախսուի 1,400,000 ռուբլի: Այս տարուան վերջերը կ'աւարտի կոյուղիի գլխաւոր գիծերուն զետեղումը:

Հանրակառքին գիծը պիտի երկարի 8 քիլոմէթր եւս: Վակոններու ապատանը պիտի ընդարձակուի: Այս գործին յատկացուած է 1,000,000 ռուբլի:

Նոր բաղնիքին եւ մեքենական լուացարանին շինարարութեան համար պիտի ծախսուի 650,000 ռուբլի:

Մեծ ծախքեր պիտի ըլլան նաեւ քաղաքին կանաչազարդութեան համար: Մանաւորապէս պիտի կանաչազարդուի Ղուկասեան հրապարակը, պիտի շինուի պարտէզ մը Աշխատանքի Պալատին դիմաց: Փողոցներուն մէջ պիտի տնկենք 10,000 ծառ: Այս գլուխին մէջ պիտի ծախսենք 700,000 ռուբլի:

Նոր պանդոկին 3րդ մասը շինելու եւ կահաւորելու համար պիտի ծախսենք 1,200,000 ռուբլի: Ելեկտրական ցանցի շինարարութեան համար՝ երեք հարիւր հազար ռուբլի:

Մեծ գումարներ յատկացուած են նաեւ քաղաքին մաքրութեան, բնակարանային շինարարութեան համար: Ծրագրուած է շինել նաեւ տուն մը ուսուցիչներու համար: Նկատի առնուած է նաեւ փողոցներու սալարկումը, մայթերու կառուցումը, ճամբաներու շինութիւնը:

Մանր լուրեր

— • —

Ղարաքիլիսայի խմելու ջուր հայթայթելու համար յանձնաժողով մը քննած է Մայմըխի աղբիւրները: Այս աղբիւրները կը գտնուին 10 քիլոմէթր հեռու Ղարաքիլիսայէն: Յանձնաժողովը կը հաստատէ որ Մայմըխի ջուրը լաւ է եւ առատ, մէկ վայրկեանի մէջ կուտայ 80 լիտր: Հետեւաբար կրնայ գոհացնել 50,000 հոգինոց քաղաքի մը պահանջները:

⁂ Այս վերջին տարիներուն, կը գրէ Խորհ. Հայաստան, սինեմաներու թիւը շատցած է Հայաստանի մէջ: Ներկայիս կը գործեն 2 ձայնական սինեմա — թատրոններ, 5 քաղաքային մեծ սինեմաներ, 45 դպրոցական, 29 շրջանային, 40 շրջուն: 1934ին ձայնաւոր սինեմաներ պիտի բացուին Սարդարապատի, Ղափանի, Ստեփանաւանի, Լէնինականի, Երեւանի մէջ: Կը սկսին գործել նաեւ 5 քաղաքային, 10 ակումբային, 14 դպրոցական, 7 շրջանային եւ 40 շրջուն նոր սինեմաներ:

⁂ Ալլահվերդիի շրջանին մէջ կը շինուին նոր ճամբաներ: Աւարտած է Ուզունլար — Սանահին ճամբան: Կը վերանորոգուին Քոլադերան — Դսեղ, Մարց — Այգեհատ ճամբաները 17 քիլոմէթր երկարութեամբ: Ընդհանուր հաշիւով, այս շրջանին մէջ շինուած է 40 քիլոմէթր ճամբայ: Շինուած է Ալթալայի փայտէ կամուրջը: Շնողի գիւղի երկաթեայ կամուրջը: Շուտով կը սկսին շինել Այրում գիւղին մեծ կամուրջը, որուն համար կը նախատեսուի 365,000 ռուբլի ծախք:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

Տուն ու շէնք

00000

Հնչակեան «Նոր Երկիր»ի աշխատակիցներէն «Եկւոր» կը շէշտէ ընդարձակ յօդուածաշարքի մը մէջ (Կայծը մի՛ մարէք, տղաք), խօսքն ուղղելով Խ. Հայաստանի գոյնզգոյն «բարեկամ»ներուն. (9 յունուար).

— «Երբ կ'ուզէք, աւելի պարզ խօսինք, բայց դուք ալ թօթափեցէ՛ք ձեր նախապաշարումները եւ միամիտ ակնարկով դիտեցէք մեր ձգտումը: — Ձեր շրթունքին վրայ պատրաստ բառ մը ունիք — «Ռուսի փրկութիւնը նեղացածն է»: Մի՛ երկմտիք երբեք մեր դիտաւորութեան վրայ: Ո եւ է մէկէ աւելի, ո եւ է խանդավառէ աւելի համամիտ ենք ներգաղթին: Անոր հակառակ բառ մը իսկ չունինք ոչ մեր բերանը ոչ մեր միտքին մէջ: Եւ փառքով ենք զայն աշխարհի չորս կողմը... Բայց ահա մեր եւ ձեր տարբերութիւնը: Դուք կը փառքէք թէ Երեւան հայկական է ըստ ամենայնի: Մենք կը հաւատանք թէ Երեւան աւելի երեւութապէս հայկական է քան իրապէս եւ իրաւապէս: Ձենք յոգնիր կրկնելէ միտքը մեր նախորդ գրութիւններուն, թէ Երեւան, ճիշդ ինչպէս որ է այսօր հսկայ Միութեան մը ծոցին մէջ, մանրադիտական գոյութիւն միայն կրնայ ունենալ իբրեւ հայկական «պետութիւն»: Ձեմ կարծեր թէ հաւատաք որ հայկական պետութիւն կայ, այլ ռուս ընկերվարական հանրապետութիւններուն շարքին հայկական կոչուած բաժին մըն ալ կայ, որ իր բոլոր ներշնչումները եւ հրահանգները կը ստանայ կեդրոնէ մը որ երբեք ցեղային ո եւ է կապ չունի մեզի հետ: Երբ այս մանրամասնութիւններուն մէջ կը մտնենք, չենք մտածեր թէ դուք այս մասին մեզմէ տարբեր կը խորհիք: Միայն թէ ձեր մեծ — ներեցէք, — աններելի սխալը կը սկսի ա՛յն հոգեբանական րոպէէն՝ երբ մեր ակնարկած կայծին պահպանութեան ու սնունդի նկատմամբ այլ ըստ այլոյ գաղափար ունիք: Եւ քանի որ անկեղծ ենք, ըսենք թէ ձեր այսպէս վարուիլը ըստ ամենայնի անշահախնդրական չէ: Դուք կ'ըսէք թէ հայկական մշակոյթը գլուխը առած կ'երթայ Երեւանի մէջ: Մենք կ'ըսենք — դուք ի՞նչ կը հասկնաք հայկական մշակոյթ ըսելով: Մշակոյթը ո եւ է ազգի մը քաղաքակրթութիւնն է, եւ քաղաքակրթութիւնը կը բաղկանայ պատմութենէն, լեզուէն, աւանդութիւններէն, դար ըստ դարէ ցեղին զաւակները թուն հանող ելեկտրական կայծէն՝ որուն մասին է արդէն մեր խօսքը: Ըսէ՛ք, կ'աղաչեմ (ձեռքերնիդ զետեղելով ձեր բաբախուն սիրտին վրայ), ըսէ՛ք, Երեւանի մէջ հայկական մշակոյթը ա՞յս կերպով միթէ կը հասկնան: Ըսէ՛ք, ուսանող մանկութեան, պատանեկութեան, երիտասարդութեան ի՞նչ ազգային կրթութիւն կը տրուի հոն, կամ հոն ջամբուած ազգային կրթութիւնը համապատասխա՞ն է մեր պատմական եւ աւանդական գոյութեան: Դուք շինարարական աշխատութիւններու ասուլիսով կը պատրուակէք, կը վարագուրէք ճշմարտութիւնը: Իբր թէ Երեւանի կամ ռուս պետութեան ո եւ է տարբեր երկրամաս, բոլշեւիկ դրութենէն առաջ, չէր գիտեր թէ ի՛նչ է շինարարութիւնը, թէ անապատ եւ վայրի անտառ էր միայն ու միայն: Ես որքան գիտեմ, հայկական շինարարութեան անջնջելի հին հետքերը կան տակաւին Երեւանի մէջ, մասնաւորապէս անոր անմեղ մայր — եկեղեցին, զոր ռումբերով քանդել ուզեցին յանախ արդի «շինարարականք» եւ չեն յաջողած տակաւին... Այս մասին ի՞նչ կը խորհիք դուք իրաւամբ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տիպար գաղութ մը

0000

ՎԻԼՖՐԱՆՇ (Ռօն), 1 յունուար.— Նոր տարուան առթիւ ֆրանսահայ գաղութներու մշակութային յառաջդիմութեանց համար թափուած ճիգերուն իբրեւ հաշուեկշիռ՝ ահա համառօտ մը եւս,— Վիլֆրանշի գաղութը:

Այս գաղութը քիչ անգամ զգացուցած էր իր գոյութիւնը, չունենալով որ եւ է գործունէութիւն:

Գաղութն ունի շուրջ տասը տարուան կեանք մը եւ կը համրէ մօտ հարիւր երեսուն շունչ, մեծ ու փոքր: Մեծերը անհատաբար գործարանային աշխատանքներով կը ճարեն իրենց հացը, բացի քանի մը հոգիէ:

Հակառակ մեր գաղութի ունեցած համերաշխ կեանքին, ցարդ կազմուած չէր ոչ Հայրենակցական եւ ոչ ալ քաղաքական կազմակերպութիւն: Այսօր, շնորհիւ քանի մը սրտցաւ հայրենակիցներու տքնաջան աշխատութեանց, կազմուած է «Հայ մշակութային երկսեռ Միութիւն» մը, քառասունէ աւելի անդամներով եւ եօթը հոգինոց վարչութեամբ:

Միութեան գլխաւոր նպատակն է սորվեցնել հայ գիրն և գրականութիւնը հայ մանուկներուն, իբրեւ առաջին ազդակը փրկելու այլասերման ահաւոր վտանգէն:

Երեկուան խոր քունով թմրած այս գաղութը՝ յանկարծ ոտքի կանգնելով, հինգ ամսուան կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ ունեցած է օրինակելի գործունէութիւն մը:

Միութեան առաջին հոգը եղաւ առաջին առթիւ գտնել դպրոցի սրահ մը եւ յաջողեցաւ: Այժմ դաս կ'առնեն 30ի մօտ մանուկներ, շնորհիւ տեղական ուժերու որոնք յանձն առած են ծառայել ձրիաբար: Միութիւնը չունի նիւթական միջոցներ, որպէսզի կարենայ պահել իր սեփական եւ մնայուն ուսուցիչը: Երեք ֆրանք անդամավճարէ զատ ուրիշ աղբիւր չունի:

Դպրոցը երկու կարգերու բաժնուած ըլլալով՝ իւրաքանչիւր կարգը կ'ունենայ շաբաթը երկու պահ հայերէնի դասաւանդութիւն եւ երկու պահ ալ ազգային երգերու ուսուցում (Պ. Պ. Կարապետ Չէօմլէքճեան, Զաւէն Եղիազարեան եւ Նշան Զօրայեան):

Հինգ ամիս առաջ նոյն իսկ հայերէն այբը չճանչցող մեր մանուկները, նախանձելի յառաջդիմութեամբ այսօր կը կարդան ու կը գրեն իրենց մայրենի լեզուն, քանի մը տարիներ դպրոց յաճախող աշակերտներու նման ու կ'երգեն շատ մը ազգային երգեր: Այնպէս որ, նոյն իսկ քաջալերութիւն ունեցանք սարքելու ամանորի հանդէս մը, լեցուն արտասանութիւններով, խմբերգներով եւ մեներգներով, յունուար 7ին: (ԽՄԲ.— Հանդէսը պիտի տանք առանձին):

Եւ որովհետեւ չափահասներու մէջ ալ մտաւոր եւ ազգային ոգին արթնցնելու պէտք ունէինք, պզտիկ հաւաքոյթի մը ձեռնարկեցինք, գրադարանի մը կազմութեան եւ անդամներու կողմէ յատկացուեցաւ 25 հատոր գիրք:

Այս առթիւ Հ. Մ. Ե. Միութեանս վարչութիւնը կոչ կ'ուղղէ բոլոր ազգասէր անհատներու, կազմակերպութեանց, Բարեգործականներու եւ Հայրենակցականներու, հեղինակներու եւ խմբագիրներու որպէսզի հաճին որ եւ է միջոցով քաջալերել այս նորակազմ միութիւնը:

(Կնիք)

Հասցէ.— Union mixte de la culture Arménienne, 12, Impasse 40e, Villefranche Sur Sâone, (Rhône)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ»

00000

ՄԻՕՏՆ.— «Յառաջ»ի մէջ հաճոյքով կարդացի Լեւոն Լանիսի «Մտերիմ Յուշեր»ը, «Դանիէլ Վարուժանի հարսնիքը»: Տարբերաբար բանաստեղծը ըլլալով Բրդնիքի (Բագրատունիք) սիրասուն զաւակը, անհուն խանդավառութեամբ զգացինք այդ յուշերու ընթերցումով:

Իբրեւ Վարուժանին աշակերտ մը, հմայքով կ'ունկնդրեմ, ինչ որ իրմէ կուգայ եւ ինչ որ իրեն համար է, հետեւաբար ջերմեռանդութեամբ կ'ողջունեմ հայրենիքի պաշտամունքէն եւ անոր մեծ զաւակներուն տաղանդներէն ներշնչուած պատմութիւնները եւ եղբայրական սիրով կը շնորհաւորեմ ձեր աշխատակիցը: Բրդնիքը ծնունդ տուած է նաեւ ուրիշ շատ մեծ փառքերու, ուստի արդար է որ ծանօթացուի մեր պատմութեան ու հանրութեան:

Բագրատունեցի
(Վարուժանի աշակերտ)

X

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

0000

Վահան Թէքէեանի քառասնամեայ գրական գործունէութեան յոբելեանին կազմակերպիչ յանձնաժողովը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ յոբելենական հանդէսը Փարիզի մէջ տեղի պիտի ունենայ ոչ թէ յառաջիկայ փետրուար 11ի կիրակի իրիկունը, ինչպէս նախապէս հաղորդուած էր, այլ փետրուար 10ի շաբաթ իրիկունը, Սալ Կավոյի մեծ սրահին մէջ:

րու կուրծքէն եւ ապայութեան զարդանշանը՝ երրորդին: Ուրիշ պատուանշաններ ալ յանձնուեցան միւս սպաներուն: Պաշտօնական ընդունելութենէն յետոյ, օդանաւորդները նստան 18 մասնաւոր ինքնաշարժներու մէջ եւ առաջնորդուեցան դէպի Փարիզի քաղաքապետարանը: Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր ճամբաներուն վրայ եւ խանդավառ ծափեր կը լսուէին ամէն կողմ: Բարի գալուստի ճառերէն յետոյ, փառաւոր ընդունելութիւն մը պիտի կատարուէր գիշերը, երբ հասաւ «Էմըրոտ»ի աՀռելի արկածին լուրը:

Երկրաշարժ Հնդկաստանի մէջ

Երկուշաբթի օր երկրաշարժի ուժգին ցնցումներ զգացուեցան ամբողջ Հնդկաստանի, բայց մասնաւորապէս Կալկաթայի մէջ: Առաջին առթիւ մեռան 30 հոգի, իսկ վիրաւորներուն թիւը 200ը կ'անցնէր: Նիւթական վնասը անհաշուելի է: Թաճ Մահալի հռչակաւոր դամբարանը, որ աշխարհի ամենագեղեցիկ շէնքերէն մէկը կը համարուի, զգալի վնասներ կրեց: (Այս յիշատակարանը շինուած է 732ին, Ակրայի մօտ):

Սթաւիսքիի խարդախութիւնները

Քննութիւնները կը շարունակուին Պայոնի եւ Փարիզի մէջ: Առ այժմ նոր յայտնութիւններ չկան: Իբրեւ գողօնապահ ամբաստանուած երեսփոխանը, Պոնոռ, Հարցաքննուելէ յետոյ Փարիզ վերադարձաւ:

Փարիզի մէջ, Ապահովութեան Տեսչութեան կողմէ հարցաքննուեցաւ Պ. Տէպլոռ, Պայոնի քաղաքապետական դրամատան նախկին տնօրէնը: Կը կարծուի թէ այս պարոնն ալ շատ բան գիտէ, բայց չուզեր ամէնը մէկ անգամէն ըսել:

⁂ Կառավարութիւնը կը շարունակէ ուսումնասիրել նոր օրինագիծները, ոստիկանական, վարչական եւ լրագրական: Այժմէն իսկ բուռն ընդդիմութիւն կը յարուցանէ մամուլի օրինագիծը, որ կը ձգտի խստացնել անուանարկութեան բաժինը: Ֆրանսայի մամուլի ընկերակցութիւնները բողոքագիր մը ուղղեցին այս առթիւ: Միւս կողմէ, նախկին նախարար Պ. Փէնօ հակառաջարկ մը պիտի ներկայացնէ, անտեղի գտնելով կառավարութեան ծրագրած նոր խստութիւնները:

Ֆաշական վտանգը Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը որոշեց դատի յանձնել Ապահովութեան նախկին տեսուչը, Պ. Փոլիխրոնիատիսը, ինչպէս եւ երկու ստորճանաւորներ, որոնք գլխաւոր դրդիչները կը համարուին Պ. Վէնիզէլոսի դէմ կատարուած մահափորձին:

Վէնիզէլոսեաններու եւ արքայականներու վէճը հասաւ ծայրագոյն սաստկութեան, արքայական երեսփոխան Մավրոմիխալիսի վերադարձէն յետոյ: Այս երեսփոխանը կը մեղադրուի թէ դրամ ճարած է, մահափորձը գլուխ հանելու համար:

Մինչ այս մինչ այն, Ֆաշական հոսանք մը կ'ուզէ օգտուիլ տիրող վէճերէն, Ֆաշական դիկտատուրա հաստատելու համար: Կառավարութիւնը տեղեակ ըլլալով այս դաւադրութեան, կ'ուզէ մերձեցում հաստատել Վէնիզէլոսի հետ:

Մահափորձի ամբաստանեալներուն հարցաքննութիւնը հաւանաբար վերջանայ այս ամսու վերջը, իսկ դատավարութիւնը պիտի կատարուի մարտի սկիզբը:

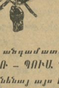
Խռովութիւններ Պուլկարական բանտի մը մէջ

Թրնովայի բանտին մէջ 70 բանտարկեալներ առանձին դնուելով ճաշարանին մէջ, մերժեցին իրենց խցիկները երթալ: Առարկեցին թէ տաքութիւնը բաւարար չէ եւ պահանջեցին ազատ արձակել քաղաքական յանցաւորները: Այս առթիւ ընդհարում տեղի ունեցաւ ոստիկաններուն եւ ցուցարարներուն միջեւ, բայց կարելի եղաւ վերահաստատել բարեկարգութիւնը:

⁂ Յունուար 22ին պիտի դատուին 68 ծովային սպաներ, նաւաստիներ, բանուորներ եւ ուսանողներ, որոնք ամբաստանուած են թէ յեղափոխական ձեռնարկներ կատարած են Վառնայի նաւատորմին մէջ: Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուին երկու սպաներ, 34 ենթասպաներ, 18 նաւաստիներ եւն.: Մեծ մասը 20 — 25 տարեկան է: Մէկը յաջողած է փախչիլ եւ պիտի դատուի ի բացակայութեան: Ընդհ. դատախազը մահապատիժ կը պահանջէ քսան ամբաստանեալներու համար, իսկ ծանր բանտարկութիւն՝ միւսներուն համար: Ամբաստանեալները բանուորներուն ուղղուած կոչով մը կ'ըսեն թէ աՀռելի չարչարանքներ կրած են հարցաքննութեան ատեն:

Խասքովոյի մէջ ալ սկսան դատել 33 համայնավարներ: Այս առթիւ լսուեցան 40 վկաներ:

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ ժողովարահին մէջ:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.Ջօ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ, Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԱՆԻԷՌ — ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ Վիշապ ենթակոմիտէին ընկ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Պէքոնի ծանօթ հաւաքատեղին: Սովորական օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժիւլիէնի Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան կողմէ

28 Յունուար Կիրակի իրիկուն ժամը 8.45ին

« Journal » թերթին թատերասրահին մէջ 100 Rue Richelieu

Ուսանողութեան կողմէ կը ներկայացուի՝ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օրիորդներ՝ Պիւլպիւլեան, Ղազարոսեան, Երամեան, Պ. Պ. Շահխաթունի, Պարթեւեան եւ Նիսի Ազգերու հանդէսին մասնակցող Ուսանողական խումբը, ղեկավարութեամբ Թառխտ Ժօրժի:

Գիներ՝ 10 եւ 5 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԵՒ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

20 Յունուար 1934, Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9.15ին

Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ

Կը խօսին՝ Պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ եւ Պ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՈՐՈ՞ՒՆՆ Է ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Ծախքերու մասնակցութեան համար միայն 2 ֆրանք

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՀԱՄԵՐԳ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934ին

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փորթ ա'Իթալիի Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ շրջանիս դպրոցի Տիկնանց Միութեան:

21 յունուար կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին, Պ. Յովհաննէսեանի ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie, Kr.-Bicètre

կը ներկայացուի՝ **Մեծապատիւ Մուրացկանները**

կը մասնակցին Գ. ՎԱՀԱՆ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ եւ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԳՄԲԷԹԵԱՆ կ'երգէ Օմար Խայեամի քառեակները

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Հայ քաքաւական ընդհարումները»

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱԳՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Զարդարուած՝ նկարներով: Գին՝ 15 ֆրանք:

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 20 ֆրանք:

դիմել A. GULKHANDANIAN, ՅԱՌԱՋի խմբագրութիւն:

Կը ծախուի նաեւ Խաչիկ Մկրեանի (Լիոնէ), Բենօի Պիյեանքուռ», Հր. Սամուէլի Փարիզ), Ն. Խաչիկեանի (Վիէն), Մուրատ Մուրատեանի (Սէն Թ'էթիէն, Ն. Կակոսեանի (Մարսէյլ) եւ Ս. Թիրեաքեանի (Լիոն) մօտ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն Ֆլորիայի վերնայարկը: Կը դասախօսէ Պ. Ս. Վրացեան, նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն: Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ընկերութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 21 յունուար Կիրակի օր, ժամը 11ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, օրակարգ ունենալով հաշուետուութիւն եւ հրաժարում ներկայ վարչութեան, ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Կը խնդրուի Աղքատախնամի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ այս ժողովին:

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը, վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 76 rue Mazenodի ներքնասրահին մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

Թէյասեղան

Ի պատիւ Հարաւային Ֆրանսայի Առաջնորդ Տ. Գ. Եպիսկ. ՊԱԼԱՔԵԱՆի Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Պոլսեցիներու Միութեան

Այս Կիրակի իրիկուն, ժամը 9ին, Salon de Coliséeի շքեղ սրահներուն մէջ: 31 Bld. Bugommier.

Ձոխ գեղարուեստական բաժին եւ անթերի սպասարկութիւն:

Բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, տոմսերը կը ստանան հետեւեալներէն՝ ճաշարան Տամասի Տնօրէնութենէն, Սալօն Մասիսի տնօրէնութենէն, ճաշարան Հաճի Յակոբ Պահճէճեան, ճաշարան Թօքատլը, դրատուն Հօրիզոն, տպարան Սիփան (Քիթապճեան):

Վարչութիւն

Մարսէյլ 12 յունուար 1934

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պախթիյարեան, Սէմէրճեան, Քացախեան եւ Տօնիկեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝ ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԷՐՄՈՆԻԱ ՊԱԽԹԻՅԱՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գասապացի Յարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իզմիրի մէջ ամուսնացած էր Ենկիւրիցի օրիորդի մը հետ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ: Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել: Aharonian H. chez Mr. Bouffeteau à Jubergin, Commune d'Abily, (Indre et Loire):

— Կը փնտռուին Էօտէմիշցի Արշակ եւ Սիրանոյշ Ստեփանեանները, որոնք Իզմիրի աղէտին անհետացած են:

Կը փնտռուի նաեւ Ստեփան Ստեփանեան որ 1914ին զինուորագրուած է եւ իր հետքը կորսուած:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գէորգ Ստեփանեանին 2, Rue Basfroi, Paris (2e): Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռեմ քոյրս Նէնի Պազարցի Ակնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Մինաս Մանուէլեան: Կը բնակէինք Նազիլլի: Ընդհ. պատերազմին աքսորուեցանք Կեսարիա, ուրկէ զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ: Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա: Իմացնել՝ Manuel T. Manuelianի, 9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.

Ենկիւրիցի Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Կը փնտռուի Սերժ Սավալեան: Իմացնել Պ. Diarianի, 9 Bld. Picpus, Paris (2e):

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

18 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2398

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՍԵՑԷՔ ԵՒ ՅԵՏՈՅ ԴԱՏԵՑԷՔ

Այսպէս ուրեմն, Փարիզի գոյնզգոյն երեւելիներուն հոգին չխռովեցաւ բազմաթիւ քստմնելի դէպքերէ, որոնց մէկ մասը յիշեցինք երէկ:

Անոնք մոռցա՞ն «Հայ Ժողովուրդը», ամէն տարի Ապրիլ Տասնըմէկին:

Անոնք սուտ-խենդ ձեւացան, երբ Մ. Քէմալը իբրեւ աչարեկիչ կախել կուտար 18 տարեկան հայ պատանի մը, Էնկիւրիի մէջ:

Անոնք աւելորդ գտան «յարգանքի եւ բողոքի» որ եւ է ցոյց, երբ Երեւանի Չեկան հրէշային խոշտանգումներէ յետոյ կ'անշնչացնէր աքանչելի երիտասարդ մը, Վահան Զերազը, որ հիմը դրաւ Հայաստանի մարզական կազմակերպութեան:

Մէկ խօսքով, անոնք էյֆէլի կատարը կը նայէին, երբ իրենց ուշադրութեան կը յանձնուէին այնքան զազանային դէպքեր, Հայաստանի կամ Թուրքիոյ մէջ:

Բայց, խոր վրդովումի մատնուած են հիմա, Նիւ Եորքի սպանութեան առթիւ:

Եւ կ'ուզեն «ցասումի հզօր ալիք մը» բարձրացնել, առաջնորդութեամբ եւ գործօն մեղսակցութեամբ ռամկավարներու, «դաշտերզօհպաշկոմ»ներու եւ ուրիշ կասկածելի տարրերու:

Լսեցէ՛ք, Պ.Պ. Ա. Համբարձումեան, Կիւմիւշկէրտան, Մարմարեան եւ ընկերութիւն.—

Ձենք վիճիր ձեր իրաւունքի մասին, ցաւ յայտնելու համար եղերական դէպքի մը առթիւ:

Միեւնոյն ատեն, ուրախ ենք որ, վերջապէս, կը յիշէք թէ դուք ալ մաս կը կազմէք «գաղութահայութեան»:

Ահա տասը տարի է որ խռովութեան մատնուած են գաղութները, իբրեւ հետեւանք ոչ միայն կուսակցական պայքարներու, այլ եւ ձեր բռնած երկերես եւ կամկար քաղաքականութեան:

Բայց, ահա տասը տարի վերջն ալ, իբրեւ թէ սթափելով, դուք խե՛լք ըրած էք հետեւիլ ճամբու մը որ պիտի յանգի ոչ թէ մթնոլորտի նօսրացման եւ պայծառացման, այլ յարաճուն թունաւորման: Բուն բառով՝ կատարեալ անելի:

Որովհետեւ, անոնք որ 1934 յունուար 8ի գաղտնի ժողովը սարքեցին Քառէի ծանօթ սրճարանին մէջ, անոնք մանելիք բուրդ ունէին եւ պիտի մանեն ձե՛ր գլխուն:

Որովհետեւ, անոնք զզուելի սուտեր գլորած եւ դէպքերը պատմած, լուսաբանա՛ծ են իրենց ուզած եղանակով:

Դուք տեսեր կամ լսեր էք մէկ երեսը, բայց ոչ միւսը:

Եւ դուք մեքենաբար — անշուշտ նաեւ գիտակցաբար — կը հովանաւորէք շարժում մը, որ ունի մէկ նպատակ,

— Վարկաբեկել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հանրային կարծիքին եւ պետութեան առջեւ, ներկայացնել զայն իբրեւ մարդասպաններու կազմակերպութիւն մը, եւ... «միացեալ ճակատ» կազմել,— «Դաշտերզօհպաշկոմ»: (Կամ Դաշնակ Տերրորի դէմ Պայքարի յանձնախումբ), ինչպէս կը կոչեն հիմա):

«Ատելութիւնը պերճանք մըն է զոր Հայերը չեն կրնար իրենց թոյլ տալ»,— գրեց Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտան, 1934 յունուար 6ին: Միեւնոյն ատեն պարտք սեպեց «գերագոյն կոչ մը ուղղել մեր քաղաքական կուսակցութեանց պետերուն», «ազգային ընդհանուր համաձայնութեան մը» համար:

Գրութեան մելանը չցամքած, Կիւմիւշկէրտան եւ ընկ. երկու օր յետոյ գացին բազմեցան դատաւորի խմբակի մը սարքած ժողովին մէջ, ձեւ ու մարմին տալու համար, «պերճանք-ատելութեան»:

Լսեցէ՛ք, լսեցէք,— մենք չենք խառնուիր ոչ ձեր յարգանքին, ոչ ալ բողոքին:

Բայց, թոյլ տուէք որ ամուր բռնենք նաեւ ձեր օձիքէն, որ-պէսզի գլխիվայր իյնելով, մարդկային պարտականութիւն մը չվերածէք զօղարկեալ խուժանավարութեան մը: Որպէսզի արջու ծառայութիւն մատուցանել չտան ձեզի, այսպէս կոչուած «զանազան հոսանքները եւ հասարակական կազմակերպութիւնները»:

Ազգային եւ մարդկային պարտականութի՞ւն պիտի կատարէք,— լսեցէ՛ք:

Այն բոլոր եղերական դէպքերը որ խռոված են ձեր հոգին, այն մթնոլորտը որ յանգեցաւ Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան, ունին իրենց սկզբնապատճառն ու շարժառիթները:

Անոնք հետեւանք չեն կանխորոշ ծրագրի մը, այլ դժբախտ ելքը տարրերային կացութեան մը:

Տասը տարիէ ի վեր, համատարած չարիք մը թուխսի նստած է գաղութներու գլխուն:

Կարելի՞ էր եթէ ոչ խափանել, գոնէ սահմանափակել այդ չարիքը: — Այո՛:

Կարելի՞ է այսօր, այնքան փորձերէ եւ փորձանքներէ յետոյ:

Այո՛: Հապա ինչո՞ւ ձախողեցաւ:

Հարցուցէք ձեր անկաշառ եւ խելօքիկ ռամկավարներուն:

Հարցուցէք թէ ինչո՛ւ չստորագրեցին 1931 սեպտեմբերէն մինչեւ 1932 մայիս, ութ ամսուան տքնաջան բանակցութիւններէ յետոյ գոյացած համաձայնութիւնը:

Հարցուցէ՛ք թէ ինչո՞ւ «յետաձգեցին» վերջին պահուն, բոլոր վիճելի հարցերու մասին միջին բանաձեւերը գտնուելէ, փոխադարձաբար վաւերացուելէ, մեքենագրուելէ եւ... թէյասեղանի մը յանգելէ յետոյ:

Բան-գործ ըրէք եւ պատճէնն ալ պահանջեցէք: (Եթէ չունին, մենք պատրաստ ենք ճարելու):

Այդ պարտականութիւնը կատարելէ յետոյ, անշուշտ քաջութիւնը պիտի ունենաք լուսաբանելու ե՛ւ հանրութիւնը:

Մենք այսպէս կը հասկնանք ձեր մարդկային եւ ազգային պարտականութիւնը, եթէ ձեր իսկական նպատակն է օգնել գաղութներու խաղաղութեան: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՈԼԱՐԸ ԵՒ ՌՈՒԶՎԵԼԹԻ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Խորհրդարանը համաձայն է նախագահին

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Երեսփ. ժողովը եւ Ծերակոյտը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ համաձայն են նախագահ Ռուզվէլթի երկու նոր ծրագիրներուն,— Տոլարը վերարժեւորել հարիւրին 50—60 համեմատութեամբ եւ ազգայնացնել Մ. Նահանգներու բոլոր ոսկին: Այս առաջարկները օրինագծի մը վերածուելով, խորհրդարանին պիտի ներկայացուին քան օրէն:

Ծրագրին գործադրութիւնը սկսած է արդէն: Հրահանգի մը համաձայն, դրամատուններու բոլոր ոսկին պէտք է պետական գանձին յանձնուի անմիջապէս, բացի Դաշնակցային Պահեստի Դրամատուններու մթերքէն: Տուգանքի պիտի դատապարտուին անոնք որ նշանակուած պայմանաժամէն վերջը կը յանձնեն իրենց ոսկին:

Ինչպէս գրած էինք, ամերիկեան կառավարութիւնը երկու միլիառ տոլարի երաշխաւորութեան գումար մը պիտի ունենայ իր տրամադրութեան տակ, դիմաւորելու համար փոխանակութեան սակի պահանջները: Սեղանաւորական շրջանակներու մէջ այս կարգադրութիւնը կը համարեն առաջին քայլը կա՛մ «տոլիզ»ի պայքարը մինչեւ ծայրը շարունակելու եւ կամ միջազգային դրամները անյապաղ կայուն վիճակի մը վերածելու:

⁂ Լոնտոնի հրապարակին վրայ, նախագահ Ռուզվէլթի նոր կարգադրութեանց առաջին հետեւանքը եղաւ բարձրացնել ոսկիին գինը, որ հասաւ 131 շիլինի (մէկ ունկին), այսինքն նախընթաց օրէն երեք շիլին աւելի: Բարձրացան նաեւ ոսկեհանքի արժեթուղթերը: Յունուար 16ին 72 միլիոն ֆրանքի գործառնութիւններ եղան եւ կը կարծուի թէ մեծ մասը գնուած է Մ. Նահանգներուն համար:

Փարիզի հրապարակը սպասողական վիճակի մէջ է եւ կը հետեւի Լոնտոնի եւեւէջներուն:

Պալքանեան դաշինքը պիտի կնքուի՞

Լոնտոնէն կը հեռագրեն.— Իբրեւ հետեւանք Յունաստանի արտաքին նախարարին այցելութեան, այլ եւս կասկած չկայ թէ մօտերս պիտի ստորագրուի Պալքանեան դաշինքը, Աթէնքի կամ Սելանիկի մէջ, մասնակցութեամբ Եուկոսլավիոյ, Ռումանիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ: Պուլկարիան չի կրնար մասնակցիլ, գէթ առ այժմ, որովհետեւ դաշնագիրը կը նուիրագործէ բոլոր նախկին համաձայնութիւնները եւ կը վաւերացնէ Պալքաններու հողային գոյավիճակը, մինչդեռ Պուլկարիան պահանջներ ունի: Այժմ բանակցութիւններ կը կատարուին, բաց դուռ մը ձգելու համար, բայց յոյս չկայ որ Պուլկարիան գոհացում ստանայ: Յառաջիկային իւրաքանչիւր պետութիւն առանձին բանակցութիւններ պիտի կատարէ Պուլկարիոյ հետ:

Ասորիներու տեղաւորման խնդիրը

Պրազիլիա պիտի ընդունի, եթէ...

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին կողմէ կազմուած յանձնախումբը ժողով գումարեց առջի օր, լսելու համար Ասորիներու տեղաւորման համար կատարուած աշխատանքները:

Յանձնախումբը կարդաց Պրազիլիոյ կառավարութեան մէկ զեկոյցը, որով հաւանութիւն կը յայտնէ իր երկրին մէջ ընդունելու 10,000 Ասորիներ, կարգ մը պայմաններով: Պրազիլիա պատրաստ է ամիսը 500 ասորի ընտանիք ընդունելու եւ տեղաւորելու, պայմանաւ որ բոլորն ալ հողագործներ ըլլան եւ եթէ միջավայրին չյարմարին, վերադարձի ծախքը հոգայ Իրաքի կառավարութիւնը կամ Նանսէնեան գրասենեակը:

Կ'ըսուի թէ անգլիական ընկերութիւն մը, որ ընդարձակ հողեր կը շահագործէ Արժանթինի մէջ, նմանապէս տրամադրութիւն յայտնած է ընդունելու Ասորիները, բայց յանձնախումբը նախընտրութիւն կուտայ Պրազիլիոյ առաջարկին:

Խ. Միութեան հունձքը աւելցած

Խորհրդային իշխանութիւնը հրատարակեց արմտիքի 1933ի հունձքին պաշտօնական տեղեկագիրը, որ նշանակելի յաւելում կը ցուցնէ նախորդ տարուան վրայ: Համաձայն այս տեղեկագրին, արմտիքի հունձքը աւելի է նոյն իսկ յեղափոխութենէն առաջ եղած քանակութենէն, բայց զգալապէս պակաս՝ մարդ գլուխ, քանի որ ժողովուրդը մօտ 30,000,000 աւելի է 1913էն: Այսպէս, 1913ին, 140 միլիոն բնակչութեամբ եւ այժմ Խ. Միութիւնը կազմող տարածութիւնը արտադրած էր 80,100,000 թոն արմտիք, իսկ 1933ին բնակչութիւնը մօտ 170 միլիոն ըլլալով, ամբողջ հունձքը եղած է 89,800,000 թոն: Տեղեկագիրը բարւոքումներ կը ցուցնէ արմտիքի բոլոր տեսակներուն եւ բոլոր շրջաններուն մէջ: Մասնաւորապէս կը շեշտուի թէ Ուկրայնան լաւ արդիւնք տուած է: Տեղեկագիրը յաջողութիւնը մեծ մասով կը վերագրէ նպաստաւոր օդին:

Սթավիցքիի փանամա

Սէնի հարցաքննիչ դատաւորներուն երէցը, Պ. Լափէյր, առջի օր լսեց Տիկին Սթավիցքին, որ ի միջի այլոց ըսաւ.

— Ամուսինս չափազանց տարուած էր իր գործերով եւ ինծի բան չէր ըսեր: Ես ալ չէի հետաքրքրուեր: Վերջերս շատ փոխուած էր: Երբ իրիկունը տուն կուգար, ամէն բան կը մոռնար եւ ուրիշ բանի մասին կը խօսէինք: Սաստիկ մեծ հմայք ունէր. անմիջապէս համակրանք կը ներշնչէր մօտեցողներուն: Դեկտ. 23—24ին, երբ բաժնուեցաւ, խորտակուած էր, իմանալով Պ. Թիսիէի ձերբակալութիւնը: «Ամէն բան վերջացած է, ըսաւ: Քեզի եւ զաւակներուս դատապարտութեան մը ամօթը խնայելու համար, որոշած եմ վերջ տալ կեանքիս»: Անկէ յետոյ չտեսայ:

Ընդդիմադիր թերթերը չեն հաւատար այս պատմութեան եւ կը պահանջեն որ հրատարակուին Տիկին Սթավիցքիի բոլոր յայտնութիւնները եւ մատնանշուած երեւելիներուն ցանկը:

⁂ Պայոնի ոստիկանութիւնը խուզարկելով վարկի դրամատան տնօրէն Պ. Թիսիէի բնակարանը, բռնեց ութ նամակներ որոնք վտանգաւոր են բարձր անձնաւորութեան մը համար:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՌՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

Անվերջ նամակներ կը ստանանք Մարսէյլէն, ազգային գործերու մասին:

1. Ունինք մասնաւոր թղթակցութիւններ, որ կը խօսին խմբակի մը եւ Պալաքեան եպիսկ.ի միջեւ մղուած պայքարի մասին:

2. Ստացած ենք պատահական թղթակցի մը գրութիւնը, Առաջնորդարանի եւ Կրօն. Ընկերակցութեան միջեւ ծագած վէճի մասին: (Այս խնդիրը երբեք թղթակցութիւններով պարզած է նաեւ մեր մասնաւոր թղթակիցը):

3. Ստացած ենք նամակ մը՝ Պ. Եռովք Արմէնէն, իրեն դէմ մղուած պայքարին առթիւ:

4. Երկտող մը՝ Պ. Գ. Պատուհասեանէն, որ կ'ըսէ թէ «Մարսէյլի ազգ. իշխանութեանց կողմէ երբեք հրաւէր ուղղուած չէ ինծի, ծանօթ թռուցիկին առթիւ»:

5. Ու վերջապէս մեր թղթակցին մէկ բաց նամակը, Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ հրատարակուած հերքումին առթիւ:

Կը յայտարարենք,— Զուգելով աւելի բարդացնել արդէն պղտոր կացութիւն մը, առ այժմ տեղ չպիտի տանք այս գրութեանց, մինչեւ որ կարելի ըլլայ վերջնական եզրակացութեան մը յանգիլ:

Ի հարկին պիտի անդրադառնանք այս հարցին, բայց կը յանձնարարենք երկու — կամ երեք— կողմերուն ալ, վերջ տալ բսի-բսաւներուն, թռուցիկներուն եւ փոխադարձ լուտանքներուն, եւ լուրջ փորձ մը կատարել հասկացողութեան գալու, ԱԶԳԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿԻ ՄԷՋ:

Իսկ յատկապէս մեր թղթակիցներէն կը խնդրենք եռանդ չսպառել բանկալի վէճերու համար:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

Այսօրուընէ սկսեալ, այս յուշերուն շարունակութիւնը փոխադրուած է Չորրորդ էջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳՐԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Միլլիէթ կը գրէ.— Կառավարութիւնը սկսած է միջոցներ ձեռք առնել, գործադրելու համար հնգամեայ տնտեսական ծրագիրը որ ընդունուեցաւ Գործավարներու Խորհուրդին կողմէ:

Պատրաստութիւնները առաջ կը տարուին երկու ուղղութեամբ.— վարչական եւ ելմտական: Առաջինին համար, կը խորհուի ընդարձակել տնտեսական գործավարութեան կազմը, ծրագիրը գործադրելու կարող տարրեր աւելցնելով անոր վրայ:

Միւս կողմէ կը քննուի թէ ծրագրին գործադրութիւնը ի՛նչ ազդեցութիւն պիտի կատարէ մաքսային հասոյթներուն եւ երկրին գործի տարողութեան մասին: Կ'ենթադրուի թէ մաքսային հասոյթները պիտի նուազին, բայց ասոր փոխարէն գործ պիտի բացուի, ինչ որ հասոյթի նոր աղբիւր մըն է: Ասկէ զատ, սոյնը կը նկատուի թէ անուղղակի տուրքեր պիտի հաստատուին, մաքսային նուազումը փոխարինելու համար:

Տնտեսական գործավարը հետեւեալը յայտարարեց իր տպաւորութեանց մասին.— «Հանրային կարծիքին շահագրգռութիւնը ցոյց կուտայ թէ հնգամեայ ծրագիրը իրապէս լաւ ընդունելութիւն կը գտնէ եւ կը համապատասխանէ երկրին կենսական պահանջներուն: Այս շահագրգռութեան եւ օժանդակութեան շնորհիւ, ծրագիրը պիտի յաջողի: Պիտի գործենք եւ պիտի յաջողինք: Հնգամեայ ծրագիրը գործի լայն ասպարէզ պիտի բանայ եւ պիտի նպաստէ հայրենակիցներու բարօրութեան: Մեր երկիրը թոյլատու է արտադրութեանց յաւելումին: Մեր ապրանքները մեր նախանիւթերով պիտի շինենք»:

⁂ Յունուար 11ին փակուեցաւ Արղնիի փոխառութեան Բ. պարտաթուղթերուն վաճառումը: Թուրք թերթերը կ'ըսեն թէ Կեդրոնական դրամատուն եկած հեռագիրները երկրին բոլոր կողմերէն, կը ցուցնեն թէ, պարտաթուղթերը ամբողջովին սպառած են:

Այս ձեւով, 12 միլիոնի ընդհ. փոխառութեան 8 միլիոնը ապահովուած կ'ըլլայ: Եթէ Բ. պարտաթուղթերէն փոքր մաս մը մնացած ըլլայ, ազգային դրամատուններու կողմէ պիտի գնուի:

Շնորհիւ այս օգնութեան, Արղնիի երկաթուղիին շինութիւնը աւելի մեծ թափ մը պիտի ստանայ: Ներկայիս օրական 7000 բանուորներ կ'աշխատին այդ գիծին վրայ: Յոյս կայ որ գիծը մինչեւ առաջիկայ սեպտեմբեր հասնի Արղնի:

Ռուբէն Մամուլեան եւ Կրէթա Կարպօ ամուսնացած?

«Շիքակօ Թրիպիւն» երէկ հեռագիր մը հրատարակած էր որ կ'ըսէր թէ՝ զրոյցի մը համաձայն ամուսնացած են շարժանկարի թագուհին՝ Կրէթա Կարպօ եւ հռչակաւոր բեմադրիչը, Պ. Ռուբէն Մամուլեան: Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ կարելի չէ եղած հաստատել զրոյցը եւ մանրամասնութիւններ կը պակսին, բայց կան որոշ իրողութիւններ որոնք ուժ կուտան շրջած լուրերուն:

Այսպէս, Մամուլեան եւ շուէտացի գեղուհին անցեալ օր Ուիլիըմս կոչուած փոքր քաղաքը գացեր են ինքնաշարժով, Քալիֆորնիա վերադառնալու համար: Երկուքն ալ խուսափած են լրագրողներէն եւ լուսանկարիչներէն, պահելով իրենց գաղտնիքը: Պանդոկին մէջ արձանագրուած են իբրեւ Մէրի Ճօնս եւ Ռոպըրթ Ռոնսի: Ամէն միջոց ձեռք առած էին անծանօթ մնալու համար եւ Կրէթա Կարպօ զարշ ակնոց մը դրած էր, բայց ճանչցուեցան: Եւ երբ հետաքրքիրներ կը պատրաստուէին հարցումներ ուղղելու, երկուքը մէկ բեռները կապելով Հոլիուտ վերադարձան:

⁂ Ռուբէն Մամուլեան վերջերս ներբողական մը գրած էր Կրէթա Կարպոյի մասին եւ կը պատմէր թէ ինչպէս առաջնորդեց զայն «Թագուհի Քրիսթին»ի մէջ: Այս հրատարակութեան օրէն իսկ, զրոյցներ շրջան կ'ընէին իրենց սիրահարութեան մասին:

Հնդկաստանի երկրաշարժին հետեւանքները

Նորագոյն տեղեկութեանց համաձայն, Հնդկաստանի երկրաշարժէն մեռած են 100 հոգի, վիրաւորուած՝ 5000 հոգի: Փլած են 12,000 տուներ: Կալկաթայէն երկու օդանաւեր ճամբայ ելան դէպի աղէտեալ վայրերը:

Տարճիլինկ քաղաքին կէսը կործանած է: Հարիւրաւոր տուներ դէպի անդունդ գլորած են: Նիւթական վնասը կը հաշուեն 60 միլիոն ֆրանք:

ՀԱՅԻ «ԱԶԱՏ» ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Խորհրդային կառավարութիւնը, իր գոյութեան 16 տարիներու ընթացքին, առաջին անգամն է, որ Հայաստանի պետական տուրքը կարողացաւ գանձել լիովին :

Դեռ տարուան սկիզբին խոստացել էր, որ եթէ 1933ի բոլոր տեսակի տուրքերը ամբողջովին վճարուին, կառավարութիւնը թոյլատրելու է հացի եւ միւս կենսամթերքների ազատ առեւտուր : Ներկայիս, Խորհրդ. Միութեան մէջ հացի եւ արմտիքի այլ մշակութեանց ազատ առեւտուր է յայտարարուած :

Ազատ առեւտուրի թոյլտուութեան լուրը մտքերի շփոթ է յառաջ բերել թէ արտասահմանում եւ թէ երկրի ներսը : Այսպէս, օրինակ, « Հայրենիք » օրաթերթն իր դեկտ. 20ի խմբագրականի մէջ ենթադրում է, թէ « կամ այն է, որ բերքը իրապէս գոհացուցիչ է եւ կառավարութիւնը, իր բաժինը ստանալէ յետոյ, այլեւս պէտք չի տեսներ սահմանափակումներու ենթարկելու բերքի յաւելեալ մասի ազատ վաճառքը : Եւ կամ այն, որ սովի վտանգը կը մեծնայ եւ կառավարութիւնը այլ եւս ի վիճակի չէ ժողովուրդը կերակրելու պետական խանութներէն, ուստի ուրիշ ելք չունի, բայց եթէ թոյլ տալ կենսամթերքներու ազատ առեւտուրը, ինչպէս որ բռնադատուած եղաւ ընել 1921 թ. սովի ատեն » :

« Հայրենիք »ի թիւրիմացութեան մատնուիլը հետեւանք է այն բանի, որ նա օգտուել է օտար թղթակիցների Մոսկուայէն ուղարկած հեռագիրներից, առանց ձեռքի տակ ունենալու խորհրդ. թերթերը : Սակայն զարմանալին այն է, որ ազատ առեւտուրի որոշումը սխալ ըմբռնած են նաեւ « Խորհրդ. Հայաստան »ը, ինչպէս նաեւ մի շարք խորհրդ. թերթեր («Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» եւայլն) : Կատարեալ ողբերգութիւն է մէկ երկրի համար, երբ նրա վարիչներն ու պաշտօնական օրգանը կենտրոնից բացատրուած հրահանգները հասկնալու եւ ճշգրիտ գործադրելու ընդունակութիւնը չունին : Ապա էլ ի՞նչ համարձակութեամբ է, որ այդ մարդիկ մի պետութեան ղեկն իրենց ձեռքն են առնում... « Խ. Հ. »ը մինչեւ իսկ չգիտէ, թէ ազատ շուկայում հացի գնումներն ինչպէս պիտի կազմակերպել եւ ինչ արժէքով ու որ հիմնարկութիւնների միջոցով գնումներ կատարել : Միայն « Պրաւդան » կարդալուց յետոյ, է, որ Հայաստանի խմբագիրները հասկանում եւ խոստովանում են իրենց սխալը («Խ. Հ.» 14 դեկտ.) :

Նախ պէտք է ճշդել, որ տուրքերի լիովին գանձումը որ եւ է առնչութիւն չունի առատ բերքի եւ ազատ առեւտուրն էլ հեռաւոր նմանութիւն անգամ չունի 1921 թ. քաղաքականութեան հետ : Ինչպէս եւ ճիշդ գիտել է տալիս « Հայրենիք »ը, տուրքերի գանձման յաջողութիւնը պիտի որոնել այն արտակարգ միջոցների մէջ, որ ձեռք առաւ իշխանութիւնը 1933ի ընթացքին : Ինչպէս կը յիշեն «Յառաջ»ի ընթերցողները, տուրքերի գանձումը տեղի ունեցաւ հետեւեալ ձեւով.—

Նախ կառավարութիւնը սահմանեց տուրքերի քանակը : Ապա յայտարարեց, որ ոչ մէկ կոլխոզական կամ մենատնտես գիւղացի իրաւունք չունի մէկ հատիկ ցորեն իսկ իր տունը տանելու, մինչեւ որ ամբողջովին չվճարէ պետական տուրքը : Միաժամանակ տասնեակ հազարաւոր գործակալներ ուղարկեց գիւղերը, նրանց պարտադրելով գիշեր ու ցերեկ պահպանել դաշտերը, որ գիւղացին իր սեփական արտից հասուն հասկերը չգողանայ, ապա հաշուել քաղուած խուրձերը ու կալսից յետոյ էլ հսկել, որ նախ պետութեան բաժինը յանձնեն պետական պահեստներին եւ յետոյ միայն, թոյլ տալ մնացածը տուն տանելու : Բնական է, որ նման դրակոնեան միջոցների դիմելուց յետոյ, տուրքն ամբողջովին կը գանձուի :

Ուսումնասիրելով ազատ առեւտուրի պայմանները, վստահօրէն կարելի է ասել, որ հացի վաճառքի որեւէ ազատութիւն գոյութիւն չունի : Իրականութիւնն այն է, որ պետական թալանը շարունակւում է նաեւ ազատ շուկայում : Ահա թէ ինչպէս :

Թոյլատրելով հացի եւ այլ մթերքների ազատ առեւտուր, կառավարութիւնն ինքն էլ շուկայում գնումներ է անում : Այդ պարտականութիւնը յանձնուած է միմիայն սպառողական կոոպերացիային : Սակայն, այս հիմնարկութիւնը գնումներ կատարելու է ոչ թէ շուկայում գոյութիւն ունեցող գներով, այլ կառավարութեան նշանակած գնով : Իսկ այս վերջինը միայն 20 — 25 տոկոսով է աւել այն գներից, որ վճարւում էր տուրքի ճանապարհով գանձուած հացի դիմաց : Այս գներն ալ այնքան չնչին էին, որ գիւղացին շուկայում մէկ տուփ լուցկի իսկ գնել չէր կարող : Այնպէս որ 20 — 25 տոկոսի յաւելումը շատ բան չէ աւելացնում գիւղացու բիւջէի վրայ :

Պէտք է չմոռնալ եւ այն, որ գիւղացին պարտաւոր չէ իր հացն անպայման սպառողական կոոպերացիային վաճառել : Նա կարող է շուկայում աւելի բարձր գներով իր ունեցածը վաճառել ուզած մարդուն : Բայց... խնդիրը նրանումն է, որ միայն պետութեանը վաճառող գիւղացին իրաւունք ունի պետական խանութներից գնել ապրանք : Իսկ ով կը գերադասէ մասնաւոր անհատների վաճառել հացը, նա զրկւում է այդ իրաւունքից : Մասնաւորներին բարձր գներով հաց վաճառող գիւղացին, ապրանք կարող է գնել ոչ պետական խանութներից : Իսկ այդպիսիները գոյութիւն չունին, որովհետեւ վաղուց մասնաւոր առեւտուրն արգիլուած է : Իսկ ով գաղտնի կը վաճառի կամ կը գնի, նա « սպեկուլեանտ » է եւ, հետեւաբար, հակայեղափոխական, որին բանտ, աքսոր կամ գնդակ է սպասում :

Ի հարկէ, գիւղացին ինքը կը գերադասէր վաճառել պետութեանը, եթէ կառավարական խանութներում ապրանք գտնուէր : Դժբախտութիւնն այն է, որ պետական խանութներում կամ բնաւ ապրանք գոյութիւն չունի եւ կամ թէ գիւղացու ուզած ապրանքը չի ճարւում : Այդ մասին բազմաթիւ օրինակներ է բերում « Պրաւդա »ի յօդուածագիրներից մէկը (դեկտ. 7ի թուի մէջ) : Երբ գիւղացին կօշիկ է պահանջում, նրան կրկնակօշիկ են առաջարկում, երբ օճառ ու շաքար է ուզում գնել, հեծանիւ ու ֆոնօ են ցոյց տալիս եւ կամ թէ պատասխանում են, որ պահանջուած ապրանքը չունին :

Ի հարկէ, ստեղծուած նման պայմաններում խօսել հացի ազատ առեւտուրի մասին առնուազն միամտութիւն է : Ազատ առեւտուր գոյութիւն չունի : Մենք ականատես ենք կառավարութեան մէկ նորխարդախութեան, որով իր բուն թալանի քաղաքականութիւնը շարունակում է հացի « ազատ » վաճառքի անուան տակ :

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑՄԱՆ ՆՈՐ ՄԻՋՈՑ ՄԸ

Ռուս բնախօս փրոֆ. Ն. Գ. Լեբեդինսկի նոր միջոց մը գտած է երիտասարդացման համար :

Փրոֆ. Լեբեդինսկի, Տոքթ. Վորոնովի նման երիտասարդացումը ձեռք կը բերէ՝ ազդելով ենթակային սերմնադեղձերուն վրայ : Սակայն, անոր վիրաբուժական գործողութիւնը մասնաւոր ասեղով ներարկում կատարելուն մէջ է :

Գործողութիւնը կը տեւէ 1—2 վայրկեան, եւ տեղական ընդարմացումով : Բնաւ հետք չի ձգեր եւ ենթական միւս օրն իսկ կրնայ իր գործով զբաղիլ :

Փրոֆ. Լեբեդինսկի դեղձերու մէջ կողմնակի արուեստական լուծոյթներ չի մտցներ :

Ան որոշ սիստեմով կը ճմլէ քանի մը սերմնային հիւսկէններ, որմէ յետոյ սեռային հիւթերը կը սկսին մեծ քանակութեամբ հոսիլ մարմնին մէջ, չեզոքացնելով ծերութեան միջոցները եւ նպաստելով ենթակայի կենսունակութեան :

Լեբեդինսկի առաջին փորձերը կատարեց 4 տարի առաջ ծեր շուներու վրայ : Արդիւնքը գոհացուցիչ ըլլալով փորձերը շարունակեց մեծ կենդանիներու՝ եզներու եւ ձիերու վրայ : 1932էն սկսեալ փորձի ենթարկուեցան 22 մարդիկ, մեծ մասամբ 65—70 տարեկան :

Անշուշտ դեռ կանխահաս է վերջնական եզրակացութիւն մը հանել, բայց առաջին երկու ենթականերու վրայ նկատուեցան շարք մը հետաքրքրական երեւոյթներ :

Երկուքն ալ գործողութենէն առաջ կը գանգատէին ծերութեան սովորական տկարութիւններու մասին,— ընդհանուր ուժասպառութիւն, երկարատեւ աշխատանքի անընդունակութիւն, յոգնութեան տկարութիւն եւն. : Ներարկումներէն յետոյ ծերունիներու մօտ նկատուեցան երիտասարդացման նշաններ : Օրական քանի մը ժամ կ'աշխատին առանց յոգնութեան, աւելի լաւ կը տեսնեն ու կը լսեն, նոյն իսկ անոնցմէ մէկուն մօրուքի մազերը սեւցած են :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ 1933ԻՆ

ԴՊՐՈՑՆԵՐ ԵՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ամբողջ Ռումանիոյ մէջ Հայ եկեղեցիներու թիւը կը հասնի 37ի : Անոնցմէ շատեր այլեւս անգործածելի են, Հայերու չգոյութեան պատճառաւ : Ամենահին եկեղեցին կը թուի ըլլալ Եաշինը, կառուցուած 1395ին, իսկ ամենագեղեցիկը Պուքրէշի եկեղեցին է, կառուցուած Էջմիածնի Տաճարի ոճով որ օտարներուն զմայլանքի առարկան է :

Ազգային վարժարաններ կան Պուքրէշի, Սիլիսթրէի, Պազարճըքի եւ Կալացի մէջ : Ամենակարեւորն ու ամենամեծը Պուքրէշինն է : Ունի մէկ մանկապարտէզ, չորս նախակրթարան եւ երեք միջնակարգ դասարաններ : Ուսուցիչներու թիւն է 14, աշակերտութեան թիւը հասած է մինչեւ 400ի : Այս տարի սակայն աշակերտներու թիւը զգալապէս պակսեցաւ, պարզ այն պատճառով որ դպրոցի հայագիտութեան դասատու Պ. Յ. Պալիկեան, 30 տարուան ուսուցիչ, արձակուեցաւ, դպրոցական տարեշրջանի սկսելէն յետոյ : Պատճառը, շատ պարզ է— որովհետեւ թաղական աղայի մը հաճոյք չէր պատճառեր եղեր Պ. Յ. Պալիկեան : Հօկ կոչուած դաւադրութեան բոյնը օգտուելով այս պարագայէն, կրակին վրայ իւղ լեցուց, գրգռեց եւ դուրս ձգել տուաւ փաստակաւոր ուսուցիչը : Այս պայմաններու մէջ պէտք չէ զարմանալ եթէ վաղը դպրոցի հայերէն դասերուն պահերը կրճատեն կամ դասարաններ պակսեցունեն, քանի որ յայտնի է թէ ինչե՛ր կը հետապնդեն Հօկերը գաղութներու մէջ : 400 ստորագրութիւններով համրագրութիւն մը ներկայացուեցաւ թաղականութեան եւ առաջնորդին, պահանջելով ծխական ժողովի մը գումարումը, քննելու համար Պալիկեանի պարագան, բայց առաջնորդը լուռ է եւ չուզեր պատասխանել...

Անցնինք Քոնսթանցային.— Վարժարանը հիմնուած է 1878ին : Ունի 186 աշակերտ, բաժնուած 4 կարգերու : Ուսուցիչներու թիւն է 6 որոնցմէ միայն երկուքը Ռումէններ : Քոնսթանցայի մէջ ալ կան շարք մը մշակութային միութիւններ, « Արաքս » երիտասարդականը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղ (վերջերս կը գրաւէ ներքին վէճերով), Գթութեան Խաչի մասնաճիւղ եւ ուրիշ մանր մունր, թուղթի վրայ գոյութիւն ունեցող միութիւններ :

Պազարճըքի վարժարանը ունի 88 աշակերտ, բաժնուած մէկ մանկապարտէզի եւ 4 դասարաններու : Ուսուցիչներուն թիւն է երեք :

Սիլիսթրէ, Դանուբի եզերքի այս գեղածիծաղ քաղաքը ունի վարժարան մը 58 աշակերտներով, բաժնուած 4 դասարաններու, երեք ուսուցիչներով : Այս քաղաքին մէջ ալ կան միութիւններ, իր բնակչութեան թիւին համեմատ :

Կալաց, Ռումանիոյ գլխաւոր քաղաքներէն մին, ունի նոյնպէս վարժարան մը 55 աշակերտներով, բաժնուած 4 դասարաններու : Այս քաղաքին մէջ ամէնէն եռանդուն միութիւնն է Տիկնանցը, որ կը կատարէ թէ Աղքատ. եւ թէ Գթութեան Խաչի դեր եւ կատարեալ բարիք մըն է գաղութին համար :

Պէտք է այստեղ չմոռնալ սակայն որ շատ աւելի մեծ կ'ըլլար աշակերտներու թիւը, եթէ բոլոր ծնողները իրենց զաւակները յանձնէին հայ վարժարան : Կան ծնողներ որոնք իրենց մատղաշ զաւակները կը յանձնեն օտար կրթութեան : X

Միութիւններ, օ՜ մենք շատ ունինք, կը վախնամ որ այս տեսակէտէն Փարիզն ալ անցնինք : Չէ՞ք հաւատար, ուրեմն եկէք միասին համրենք, մէկիկ ձգելով թեմականը, թաղականները, հոգաբարձութիւնները, Աղքատախնամ, Ռումանահայ Միութիւն, Ռում. ժողովրդական միութիւն, Րաֆֆի, Մշակ. միութիւն, Գթութեան Խաչ, Հ. Մ. Ը. Մ., Հայ Մշակոյթի բարեկամներու ընկերակցութիւն, որուն մէջ կը գտնուին ամէն ականաւոր անձնաւորութիւններ, « Արաղ » թերթի բարեկամներու ընկերակցութիւն, Կոմիտաս, Ուսանողական, Աշակերտական, Սանուց, Մասիս հրատարակչ. ընկերութիւն, Հ. Բ. Ը. Մ., Քեմախցիներու, Ռոտոսթոցիներու, Շապին Գարահիսարցիներու հայրենակցականներ, « Երեւան», Ազգային մատենադարան, Ցրուած որբերու խնամակալութիւն, Աննա Մելիք անկելանոց, Նախկին կամաւորներու միութիւն (երկու օրինակ), Հօկ : Դեռ ըլլալու են հին ու նորաստեղծ միութիւններ որոնց գոյութենէն դեռ ես տեղեկութիւն չունիմ :

Բնականաբար կարելի չէ ըսել թէ այս բոլոր միութիւնները գործի վրայ են : Շատերը կը քնանան թուղթերու եւ ատենագրութեանց տետրակներու տակ, նորեր կը ստեղծուին մեռնելու համար, իսկ այս բոլորին մէջէն կը յառաջանան անսասան քանի մը հատը միայն : Թուեմ կարեւորները.—

«Րաֆֆի » երիտասարդական միութիւն, հիմնուած երեք տարի առաջ, քանի մը վառվռուն երիտասարդներու կողմէ : Այսօր ունի իր սեփական մեծ եւ գեղեցիկ սրահը ուր կը կազմակերպուին դասախօսութիւններ, պարահանդէսներ եւայլն : Ունի մօտ 200 անդամներ եւ համակիրներու մեծ բազմութիւն մը, կազմակերպած է կիրակնօրեայ ժողովրդական դասախօսութիւններ որոնց թիւը հասած է 140ի : Ամէն մէկ դասախօսութեան Րաֆֆիի սրահը փոքր կուգայ ու մարդ կը հրճուի տեսնելով երիտասարդական խումբերու բազմութիւնը որ ձգած աշխարհիկ վայելքները, կուգայ իր միակ կիրակին անցնել տոհմիկ շրջանակի մը մէջ, զարգացնելով միեւնոյն ատեն իր միտքը :

Այս ըլլալով Րաֆֆիի վիճակը, անցնինք Հ. Մ. Ը. Մ.ին որ թէեւ կորսնցուցած իր երբեմնի ժողովրդականութիւնը, այնուամենայնիւ դեռ իր շուրջ կը պահէ հաւատարիմներու շարք մը,

Պուքրէշի Հ. Մ. Ը. Մ.ը արդարեւ գոյութեան պայքար մըն է որ կը մղէ : Շատեր լքեր են զինքը ինչ ինչ պատճառներով : Ակումբ մը ունէին եկեղեցիին բակը, թաղականութիւնը պատրուակ մը բռնելով դուրս քշեց զանոնք, միշտ անյայտ ուժէ մը թելադրուած որուն ոմանք Հօկ անունը կուտան : Վերջապէս պատէ պատ զարնուելէ յետոյ, իրենք զիրենք պարտըկեցին հայաշատ թաղամասի մը մէկ սենեակին մէջ : Հիմա հոն հաւաքումներ ու ժողովներ կ'ընեն : Պուքրէշի մասնաճիւղը ունի 126 սկաուտներ որոնց 44ը գայլիկներ : Օրին մէկը բոկաւոր խմբապետին խելքին փչեց ու հրահանգեց որ սկաուտները այլեւս հայերէն չգործածեն ու գոհանան միայն ռումանական գրոշով : Այս պարագան սակայն դժբախտ անդրադարձումներ ունեցաւ եւ խումբ մը տղաք, լաւագոյն յենարանները Հ. Մ. Ը. Մ.ի քաշուեցան ու միացան «Րաֆֆի»ին որ աւելի մօտէն կը խօսի իրենց հայրենասիրական զգացումներուն :

Դեկտեմբեր 26ին Պազարճըքի մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատգ. ժողովը, ներկայութեամբ 10 պատգամաւորներու եւ զանազան մշակութային միութեանց ներկայացուցիչներու :

Շատ մը խնդիրներ ծեծուեցան, բանաձեւեր անցան, քննադատութիւններ եւ գնահատութիւններ տեղի ունեցան եւ վերջապէս ընտրուեցաւ նոր շրջ. վարչութիւն մը եւ դուրս ձգուեցաւ խելքը կորսնցուցած սկաուտ խմբապետը : Կը ներկայացնեմ այստեղ քանի մը քաղուածքներ քուէարկած բանաձեւէն.

— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռումանիոյ Շրջանի 11րդ շրջ. ժողովը նախանձախնդիր Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան տասն տարուայ ոգիին եւ անոր 15 ամեայ աւանդութիւններուն՝ ի մասնաւորին նոր սերունդը թրծելու հայ զգացումով, անոր մէջ վառ պահելու ազգային խորհուրդները եւ զայն մշտապէս խանդավառելու ազատ հայրենիքի մը գաղափարով, ջերմապէս կը յանձնարարէ Շրջ. Վարչութեան.—

ա) Հ. Մ. Ը. Մ.ի շարքերուն մէջ մշտարթուն պահել հայ ոգին եւ հայ աւանդութիւնները,

բ) Նախանձախնդիր ըլլալ յարգել տալու Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ աւանդութիւններով նուիրագործուած եւ Ռումանիոյ շրջանի ներքին կանոնադրով սկիզբէն ի վեր պարտադիր հռչակուած ազգային տօները,

գ) Նոր սերունդին բացատրել հայ ժողովուրդին մշակութային եւ ազատագրական ճիգերը դարերու ընթացքին՝ զայն հաղորդ պահելու համար ցեղին ազգ. խռակներուն,

դ) Զարկ տալ հայրենագիտութեան ուսուցման Հ. Մ. Ը. Մ.ի շարքերուն մէջ, եւ զանոնք տեղեակ դարձնել հայ ժողովուրդի ստեղծագործ ճիգերուն հայրենի հողին վրայ :

Ինչպէս կ'երեւայ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը տառապէր ապազգայնացումէ : Հիմա որ այս բանաձեւերը անցան, կը մաղթենք որ անոնք իրագործուին եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը վերադառնայ իր երբեմնի հայկական վիճակը :

Ուրիշ միութիւն մը որուն վրայ կ'արժէ ծանրանալ, Ուսանողական միութիւնն է : Հիմնուած է 6 — 7 տարի առաջ, գաւառէն Պուքրէշ եկած հայ ուսանողներու կողմէ որոնք հեռու ապրած ըլլալով մայրաքաղաքի աւերիչ կեանքէն, աւելի մեծ չափով կը պահէին ազգային զգացումները : Միութեան մօտ արձանագրուած են 40ի չափ երկու սեռէ ուսանողներ, նոյնքան եւ աւելի թերեւս գտնուին, եթէ փնտռող ըլլայ, որովհետեւ շատեր այլեւս հայ անուն չեն կրեր եւ դժուար պիտի ըլլար անոնց հետքը գտնել : Պ. Վահան Կէմճեան, այսօր փաստաբան եւ միութեան ամէնէն եռանդուն անդամներէն մին, իմ հարցումիս պատասխանելով ըսաւ.

— Ուսանողներուն ճիշդ թիւը կարելի չէ ըսել, որովհետեւ կան բազմաթիւ ռումանահայ ուսանողներ որոնք չեն արձանագրուած մեր միութեան մէջ : Անոնցմէ զատ կան նաեւ բազմաթիւ ռումանացած ուսանողներ որոնք մեզմէ հեռու կը մնան : Մենք ամէն տարի կը պրպտենք համալսարանի արձանագրութեան տոմարները եւ եթէ պատահինք անունի մը որ հայկական կը թուի ըլլալ, կը հետապնդենք եւ ամէն միջոց ձեռք կ'առնենք մինչեւ որ զայն մեր մէջ բերենք :

Ու ինծի յիշեցնելով քանի մը ծանօթ ուսանողներ, աւելցուց.

— Ահա ասոնք հայկական միջավայրէ բոլորովին կտրուած տարրեր էին եւ միայն երազի պէս կը յիշէին իրենց ազնուական ծագումը, այսօր շնորհիւ մեր տարած աշխատանքին, անոնց մէջ վերստին կը խօսի ցեղին ձայնը եւ չենք գիտեր թէ վաղը ինչ օգտակարութիւններ կրնան ունենալ մեր ժողովուրդին : Դեռ կան բազմաթիւ ուսանողներ որոնք հեռու կը մնան մեզմէ, բայց կը յուսանք հետզհետէ հաւաքել մեր շուրջը : Այս պարտականութիւնը կ'իյնայ բնական է նոր վարչութեան վրայ որու մէջ լաւ աշխատող տարրեր չեն պակսիր :

Կոմիտաս երաժշտական Միութիւնը հիմնուած է 1927ին ու տարի շրջան մը բոլորելէ յետոյ վերակազմուած է 1931ին, երբ հրաւիրուած է երգեցիկ խմբին ղեկավար Պ. M. Botez, հմուտ երաժշտագէտ որ բացառիկ շնորհքը ունի թափանցելու եւ ըմբռնելու հայ երաժշտութեան ոգին : 1931էն ասդին Կոմիտաս երգչախումբը տուած է չորս համերգներ եւ ջերմապէս գնահատուած : Նուագահանդէսներուն միշտ ալ ներկայ կ'ըլլան ռումէն եւ հայ հասարակութեան ընտրանին, նախարարներ, իշխաններ եւ բարձր պաշտօնատարներ : Երգչախումբը կը պատրաստէ հիմա երկու նուագահանդէսներ, մէկը՝ ժողովրդական երգերու, միւսը կոմիտասեան պատարագը : Միակ միութիւնն է որուն երգչախումբին մէջ, բաղկացած 40 հոգիէ, բոլոր միութիւններէն մարդ կայ :

Գթութեան Խաչերը կամ ուրիշ անուամբ Կարմիր Խաչերը իսկական օրհնութիւն մը եղած են մեր դժբախտ հայրենակիցներուն համար : Մասնաճիւղեր կան Պուքրէշի, Քոնսթանցայի եւ Պազարճըքի մէջ : Ասոնք իրենց բոլոր հասոյթը կը տրամադրեն չքաւոր հիւանդներուն դարմանման : Նոյնպէս Գթութեան խաչի դիմումին վրայ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս տօներու առթիւ Տիկ. Լ. Զօհրապ 20 աղքատ աշակերտներ իր տունը տանելով անոնց իւրաքանչիւրին նուիրեց կօշիկ, հագուստ, վերարկու եւ գլխարկ : Նուիրատուներու ցանկին մէջ պէտք է յիշեմ նաեւ Պ. Գ. Գաբաղչեանը որ հանդիսաւոր օրուան մը առթիւ ի կարգին ուրիշ միութիւններու, դրամական նուէր ըրաւ նաեւ Զ.Ո.Մ.ի եւ Հայ Գրողներու ընկերակցութեան ֆոնտին :

Ահա գրեթէ այս է մէկ տարուան մեր ըրածն ու չըրածը :

⁂ «Յառաջ»ը տեսնին գրեց թէ ինչպէս գերման ցեղապաշտները Հրեաներուն դէմ իրենց պայքարին մէջ Հայերուն ալ հասցէին անտեղի խօսքեր ըրին, ըսելով թէ սեմական ծագում ունին : Այդ առթիւ անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները եղան Գերմանիոյ մէջ եւ սխալը դարմանուեցաւ : Նոյն խնդիրը սակայն ռումէն մամուլին մէջ ալ երեւցաւ : Պ. Յ. Ճ. Սիրունի լուսաբանող յօդուած մը գրեց Neamul - Romanescի մէջ (Պ. Ն. Եօրկայի թերթը) ուր պատմական փաստերով հաստատեց թէ Հայերու ծագումը եւ լեզուն հնդեւրոպական են եւ թիւրիմացութիւն է որ եւ է կապ ենթադրել Հայերու եւ Հրեաներու միջեւ :

ԲԱՆՈՒՈՐ

՛՛ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ,,

oooo

ՓԱՅԼՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Մանուկներու Օր»ը, օրը իրական տիրապետութեան «Մանուկ արքային»... Երկու հարիւր յիսուն մանուկներ, մանչ եւ աղջիկ, ծայրէ ծայր լեցուն սրահի մը մէջ, եւ ամէն ինչ ենթակայ իրենց իշխանութեան :

Եզակի էր Ֆր. Կ. Խաչի կազմակերպած այս հանդէսը, եզակի իր մտածումով եւ մանաւանդ իրականացումով, խանդավառ ու ոգեւոր մթնոլորտի մը մէջ, կիրակի օր, Ժան Կուժոնի սրահը : Շատ ենք ունեցած մանկական հանդէսներ, տարին քանի մը անգամ, մանաւանդ մեր երդիքին տակ, Պոլիս, Կարին, թէ Թիֆլիս : Բայց, հազիւ թէ անոնք մեզի համար ունենային այն նշանակութիւնը ինչ որ ունեցաւ կիրակի օրուան հանդէսը : Հոն պէտք չունէինք աջ ու ձախ հրահանգելու.

— Հայերէն խօսէ, տղա՛ս :

— Դո՞ւն ալ, Գուրգէն, դո՞ւն ալ Փրանսերէն կը խօսիս ընկերոջդ հետ :

Կամ սարսափած չէինք մխիթարել սա սեւաչեայ պզտիկ աղջնակը որ տխուր, գրեթէ լալագին քովս կուգար արդարանալու.

— Գիտէ՞ս, ես ալ հայերէն ոտանաւոր կ'արտասանէի, բայց մոռցայ, հիմա ալ չեմ յիշեր :

Ի՜նչ լաւ էր մտածեր Ֆր. Կ. Խաչը հաւաքելով Իսիի, Ալֆորվիլի, Առնուվիլի, Անկէնի եւ Փարիզի մանուկները, իրարմով խանդավառելու, իրարմով հպարտանալու եւ իրարմով յիշելու թէ իրենք պարտաւոր են չմոռնալ իրենց ոսկեղէն, անուշ լեզուն, թէ «Հայ» են իրենք եւ «Քաջ Վարդանի թոռները» : Մանուկներն էին գերակատարները ամբողջ հանդէսին եւ ծնողքները ի՜նչ մեծ խանդավառութեամբ չորս ժամ շարունակ, ժպիտը միշտ իրենց դէմքին, մտիկ ըրին այդ փոքրիկ դերասաններուն անուշ թոթովանքը, քաղցր ու հնչեղ երգը, նազելի ու խանդավառ պարերը եւ մանաւանդ անվերջ շարանը «արտասանողներու» :

— Ես ալ պիտի արտասանեմ, տիկի՛ն, ես ալ շատ լաւ ոտանաւոր մը գիտեմ :

— Ես ա՛լ, ես ա՛լ :

— Դուն ի՞նչ գիտես, «Քեռի քուչի՞»ն, հապա դո՞ւն :

— Ես ալ դեր ունիմ խաղին մէջ :

Համարձակէ, սիրտ ըրէ մէկն ու մէկը զրկել այդ հրճուանքէն, չես կրնար արդէն, «Մանուկ արքայ»ն ինքն է տէրը այդ օրը թէ՛ սրահին եւ թէ բեմին :

Յայտագիրը չորս մասերու բաժնուած է : Ահա Իսիի սիրունիկ աղջնակները գոյնզգոյն ու փայլփլուն, նազելի ու կշռաւոր իրենց պարով : Զուլթակին ձայնն ալ հանել գիտեն անոնք, «Տալլո՞րիկ» կ'ուզէք թէ «Լուսին չկար» : Պարողն ալ ունի իր տարազը, «Տասնըչո՞րս» թէ «Շամիլ»,— ըսէք միայն :

Վարագոյրը կ'իջնէ, ժամանակ տալով Ալֆորվիլցիներուն որ պատրաստուին : Եւ ահա շարքը արտասանողներուն... Ո՞րը գրեմ բեմ հանեմ, ո՞րը մերժեմ : Անուննե՞րը, բայց կարելի չէ, այնքան շատ են անոնք : Ալ չեն ալ հարցներ արդէն, բոլորն ալ բան մը ունին ընելիք, երգ թէ ոտանաւոր : Կը բաւէ գիտել զիրենք, խանդավառուիլ իրենցմով եւ թողուլ ամէն ինչ այդ հոսանքին որ քեզ կը քշէ կը տանի աղուոր յիշատակներու, անմոռանալի օրերու :

Ալֆորվիլի Կ. Խաչի դպրոցին աշակերտները իրենց բաժինը կը կատարեն, յաջորդաբար ներկայացնելով դպրոցական թատրերգութիւն մը «Խոչունը», խմբական պար մը «Իմ չինարի եարը» եւ առանձին պար եւ երգ մեծ հաճոյք պատճառելով փոքրերուն թէ մեծերուն :

Արդէն ժամն է նախընթրիքի : Խոլօքիկ մը չարուած, պճլտուն աչուկներով, բոլորը կը ստանան իրենց հացն ու չօքոլան եւ մանաւանդ թիւ մը, յետոյ վիճակով բաժնուելիք խաղալիքներուն համար :

Առնուվիլի «Արարատ» Միութեան դպրոցինն է կարգը, բեմին վրայ : Կը սկսին խմբական երգով մը, ղեկավարութեամբ իրենց եօթը տարեկան պետին, որ այնքան գիտակից շարժումներով կը կառավարէ իր չորս հինգ տարեկան երգիչները : Որքա՛ն ալ լուրջ են, թէեւ ժպտուն ու ուրախ, կարծես կը զգան որ մեզ, մեծերս զգացնելու ծանր պարտականութիւնը ունին այդ օրը, ըլլալով մեր ուրախութեան մշտահոս աղբիւրը եւ վաղուան մեր յոյսին պճլտուն կայծ–

թեղները: Թուե՞նք յաջորդաբար գիտուորներու երգն ու տաղանջը, հովիւին զուգերգը, Թիթեռնիկը, սեւ կատուն, մեծ ու թաւ պոչով ու կաս կարմիր ժապաւէնով եւ վերջապէս նաւը, իր ճշմարիտ առագաստով, եօթնամեայ իր ծանրախոհ նաւապետով, աշխոյժ ու բոկոտն նաւաստիներով:

Ցայտագրին չորրորդ մասն է ահա, — շարժանկարը, տղոց պաշտելի Շարլօն (Չարլի Չէփլին), որ հիացման ու խանդավառութեան աղաղակներ կը խլէ: Ու վերջապէս այնքան անհամբերութեամբ սպասուած ժամը նուէրներու բաշխման, համաձայն վիճակով քաշուած թիւերու: Բոլորը գոհ են իրենց ստացածէն. հոգ չէ թէ պուպրիկ մը ինկած ըլլայ սա խոշոր մանչուկին եւ հրացան մը այդ փափլիկ օրիորդին. հոգ չէ թէ այդպէս ինչեր ստացած ըլլան արդէն կաղանդին, իրենց ծնողքներէն: Կը զգան որ այս ուրիշ է, յիշատակ մըն է «իրենց օրուան», այն «մեծ օրուան», երբ հաւաքուած արուարձաններէն թէ Փարիզէն, եկան միասին տօնելու իրենց մայրենի լեզուին յաղթանակը:

Բոլորը կը շնորհաւորեն Կ. Խաչի անդամուհիները իրենց այս գեղեցիկ ձեռնարկին համար, որ իսկապէս հրահանգիչ էր. եւ մանաւանդ պանծացումը կարծես մէյ մը «մեծաքանչ լեզու»ին, չարչրկուած, պատառ-պատառ եղած այս այլամերժ երկինքին տակ, պանծացում մը մանուկներու բերնով, որոնք անոր վաղուան աւանդապահներն են:

Ու կը լսեմ դարձեալ աջէն — ձախէն հարցումներ.

— Բայց, ի՞նչ հասոյթ ունեցաք, մնացեցիք անշուշտ:

— Ի՞նչ հասոյթ, Տ. Կ. Խաչը հազար ֆրանք տրամադրած էր այսօր, ի պատիւ հայերէն խօսող մանուկներուն:

ԱՐՓԻԿ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Միծաղելի չըլլանք

0000

Սէլամի Իզզէթ կը գրէ «Վագըթ»ի մէջ.—

Եւրոպայի ու Ամերիկայի մէջ, այլ եւս սովորական է տեսնել կիներ, որոնք սեպ լեռները կը բարձրանան, Մանշը լողալով կ'անցնին, թէնիսի մէջ այրերուն հաւասար կ'ընթանան: Ատեն մը, երբ կինը հեծանիւին վրայ կը տեսնէինք, մեր բերանը թիզ մը կը բանայինք, մինչ այժմ ինքնաշարժի ախոյեան կիներուն ուշադրութիւն իսկ չենք դարձներ:

Աշխարհի բարձրագոյն կատարը մագլցելու համար Հիմալայա գացող գիտական մարմիններուն մէջ կիներ ալ կան:

Օդանաւորդ Լինտպէրկի կինը ծով կտրեց անցաւ:

Ասանկ շրջանի մը, տեսէք թէ Պըրուսայէն ինչ կը հեռագրէ Անատոլուի գործակալութիւնը.—

Յունուար 3ին, Պրուսայի լեռնային ակումբին երրորդ խումբը, իր մէջ ունենալով երկու հանըմներ, մէկ օրուան ընթացքին ուժգին մագլցումով մը Ուլուտաղի (Ողիմպոս) պանդոկը բարձրացած են: Հանրապետութեան երիտասարդ աղջիկներուն այս տոկունութիւնը եւ ընդունակութիւնը կը գնահատուի բոլոր մարզիկներուն կողմէ»:

Մոն-Պլանը աւելի քան չորս հազար մէթր է: Եւրոպայի այս ամէնէն բարձր գագաթը ամէն օր հարիւրաւոր կիներ, աղջիկներ եւ տղաք «ճիրիթ» կը խաղան: Առանց բառէն խորշելու, ըսենք որ՝ ծիծաղելի բան է, երկու հանըմներու մասին խօսիլ ու առիթ առիթ մը նկատել հանրապետութեան աղջիկները գնահատելու համար, որովհետեւ, այդ հանըմները ելեր են հոն, ուր պանդոկ մը շինուած են մարզանքի հետ բնաւ կապ չունեցող բանուորներ եւ բեռնակիրներ, «Քառասուն եւ մէկ ու կէս մաշալլահ» արժող բաները մեծցնելով եւ լուն ուղտ ընելով ծիծաղելի դառնալը որ եւ է իմաստ չունի:

ԱՍԻՈՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

— • —

Սատրի Էթէմ, խօսելով «Թան»ի այն լուրին մասին թէ՝ «Թուրքիոյ, Պարսկաստանի, Աֆղանիստանի, Հնդկաստանի, Պիրմանիոյ, Սիամի, Չինաստանի եւ ուրիշ ասիական երկիրներու երիտասարդութեան ներկայացուցիչները Թուրքիոյ մէջ պիտի հաւաքուին՝ «Ասիոյ Երիտասարդներու Միութիւն» կազմելու առթիւ, կը գրէ.

— «Կարդացի՛ք այս լուրը, հասկցաք. Թուրքիոյ մէջ արեւելքցի երիտասարդները կ'ուզեն Ասիոյ երիտասարդներու միութիւն մը ստեղծել: Անիմաստ չէ՞ այդ ցանկութիւնը: Բայց, այն իրողութիւնը թէ՝ այդ հաւաքոյթը կը հովանաւորուի Ճափոնի քաղաքական կուսակցութիւններէն մէկուն կողմէ, թէ՝ ժողովին մէջ ճառեր պիտի խօսին պատերազմական ծովային եւ կրթական նախարարները, թէ այդ ճառերը ռատիոյով պիտի ունկնդրէ Ճափոնի ամբողջ ժողովուրդը, ցոյց կուտայ որ 80 պատուիրակներուն գումարելիք կազմակերպութեան մէջ թաքուն յոյսեր կը հետապնդուին:

Թուրքիոյ մէջ տեղի ունենալիք համագումարին իմաստը բացատրող դէպքեր շատ կան: Բացատրենք, սակայն, մէկ բառով,— Ճափոն աշխարհակալութիւն: Ճափոն լայննալ կ'ուզէ: Այդ շարժման հարկ է կցել գաղափարաբանութիւն մը: Ճափոնիոյ դիւանագէտներն ու մտաւորականներն երկար ատենէ ի վեր կը պատրաստեն այդ գաղափարաբանութիւնը: Այդ գաղափարաբանութիւնը երկու նպատակ կը հետապնդէ՝ «Ասիան Ասիացիներուն» նշանաբանով.—

1. Ասիացիները բոլոր պետութիւններու ազդեցութենէն պիտի փրկուին, ու պիտի մնան միայն Ճափոնի ազդեցութեան տակ:

2. Ասիացիները այսօրուան արհեստագիտութեան տէր չեն: Մինչեւ որ հասնին այդ բարձր աստիճանին, գիրենք պէտք է հովանաւորէ իրենց մեծ եղբայրը: Այսինքն ասիացիները լքելով եւրոպացիները, հպատակին ճափոնցիներուն:

Մենք Թուրքիոյ մէջ տեղի ունենալիք այդ համաժողովին մէջ կը տեսնենք Ճափոնի մէկ ցանկութիւնը, որով կ'ուզէ պաշտպանի ուժեր ապահովել իրեն համար: Կը տեսնենք նոյն իսկ որ ճափոնական աշխարհակալութիւնը սկսած է իր արտաքին քաղաքականութեան գործիք դարձնել, տեղ տեղ, զանազան ազգային շարժումներ:

Վերջերս, Ճափոնի մէջ «Թուրան»ի գաղափարը արծարծուեցաւ եւ գաղափարական տարրերը սկսան Թուրանի գաղափարը հետապնդելու ցանկութիւններ ցոյց տալ. այդ քաղաքականութիւնը մէկն է այն ծեքծեքումներէն, որոնց կը հանդիպինք միշտ:

Մենք ալ համոզուած ենք որ Արեւելքի մէջ շարժում մը կայ: Բայց, այդ շարժումը կոչուած չէ աշխարհակալութիւն մը յագեցնելու: Այլ՝ անիկա այն թափն է որ ազգերը պիտի ազատագրէ գաղթավայրերու վիճակէն: Անպայման պիտի խուսափին անոնք որ կ'ուզեն այդ ճիգերը ի նպաստ իրենց գործածել:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱԳԱԾԻ ՕԴԵՐԵՒՈՒԹԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

00000

Ս. Բար կը գրէ Խորհ. Հայաստանի մէջ (դեկտ. 30).—

Արագածի հարաւային կողին, 3250 մէթր բարձրութեան վրայ կը գտնուի օդերեւութաբանական կայան մը, որ կ'աշխատի ամբողջ տարին:

Աշնան, տաք հագուստեղէն եւ անհրաժեշտ քանակութեամբ պարէն չտարուեցաւ կայան, եւ երբ վրայ հասան սառնամանիքները, այլ եւս կարելի չեղաւ պարէն փոխադրել Արագածի բարձունքները, կայանի աշխատաւորներուն:

Դեկտեմբերի վերջերը Արագածի կայանէն անթելը կը հաղորդէ թէ պարէնը հատնելու մօտ է եւ օգնութիւն կը խնդրէ կայանի աշխատաւորներուն համար (1 վարիչ, 3 դիտող, 1 հեռագրիչ):

Կայանին երկու աշխատաւորները կը փորձեն իջնել Արագածէն, եւ չեն յաջողիր:

Օդերեւութաբանական կոմիտէն կը դիմէ քաղաքային օդանաւային հաղորդակցութեան վարչութեան, խնդրելով օդային արշաւախումբ մը կազմակերպել դէպի Արագած: Քաղաքային օդանաւային վարչութիւնը, ընդունելով առաջարկը, դեկտեմբեր 27ին Թիֆլիզէն Երեւան կը ղրկէ Պ-5 օդանաւը, որ նոյն օրը, ցերեկին, ժամը 3ին, կը թռչի դէպի Արագած, իր հետ առնելով 120 քիլօ պարէն եւ հագուստ:

Օդանաւը յաջողութեամբ կը կատարէ իր առաքելութիւնը եւ 55 վայրկեան վերջ կը վերադառնայ Երեւանի օդանաւային կայանը:

Մինչեւ օդանաւին վերադարձը, Արագածէն անթելով կը հաղորդուէր թէ օդանաւը Արագածի կայանէն 200 մէթր հեռաւորութեան վրայ ձգած է հինգ կապոց: Կայանի աշխատաւորները յաջողած են վերցնել տանիլ կապոցները:

Արագածի վրայ կատարուած այս թռիչքը հետաքրքրական է իբրեւ անմատչելի եւ հաղորդակցութենէ զրկուած վայրերու հետ օդային կապ հաստատելու կատարեալ միջոց մը: Այս պարագան Անդրկովկասեան լեռնային գօտիին մէջ մեծ արժէք կը ներկայացնէ:

Օդանաւը Անդրկովկասի մէջ առաջին անգամն է որ այդպիսի բարձրութեան մը վրայ պարէնի կապոցներ կը ձգէ: Նախ կը բարձրանայ 3500 մէթր, յետոյ կ'իջնէ 50 մէթր եւ մէկիկ մէկիկ վար կը ձգէ կապոցները, որոնց իւրաքանչիւրը ունէր 20 քիլօ ծանրութիւն:

Այս փորձը կատարուեցաւ դեկտեմբեր 27ին: Իսկ դեկտեմբեր 28ին, օդանաւը կրկնեց իր թռիչքը եւ երկու անգամ թաւ Արագածի վրայէն, տանելով կայանի աշխատաւորներուն անհրաժեշտ նոր բեռներ: Ընդամէնը օդանաւը Արագած կը տանի 300 քիլօ պարէն եւ հագուստեղէն:

Օդանաւին վարիչն էր Շեւչենկօ, մեքենավարը՝ Իվչենկօ: Օդային այս արշաւին կը մասնակցէին նաեւ Օրդեան, օդային գծի պետ Արղաղեան, հեռագրիչ Ալանաքեան:

Այս օդային արշաւէն զատ, հերոսական փորձ մը եւս կը կատարէ Արագածի կայանի աշխատաւորներէն, դիտող, Ալէքսէյ Շուրին: Դեկտեմբեր 27ին, առտուն ժամը 8.40ին, դահուկով կ'իջնէ լեռնէն եւ նոյն օրը 3.5 ժամէն կը հասնի Բիւրական, կտրելով 22 քիլոմէթր տարածութիւն: Յետոյ Բիւրականէն կը մեկնի եւ կը հասնի Երեւան, ուրկէ օգնութիւն հասցնէ իր ընկերներուն: Եւ այս տղան 17 տարեկան է: Շուրին կը պատմէ թէ ճամբուն վրայ երբեք դժուարութեան չէ հանդիպած, ձիւնը առաջին 7 քիլոմէթրին վրայ պինդ էր, յետոյ փխրուն: Վայրէջքի ժամանակ քանի մը անգամ գլորուեր է, եւ այսքան:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«Առձեռն հանրագիտակ»

— o —

Հ. Մ. Պօտուրեան ձեռնարկած է «Առձեռն Հանրագիտակ» մը կազմելու, անհրաժեշտ գտնելով զայն, Հայաստանի մէջ ծրագրուած ընդարձակ Հանրագիտակէն առաջ:

Այս առթիւ մեզի ղրկուած կոչով մը կը խնդրուի որ աջակցին.—

1. Նախ հայ կառավարութիւնը՝ մեզի տրամադրելով իր աղբիւրները:

2. Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ Պատրիարքարանները եւ Վիեննայի ու Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւնները՝ իրենց մատենադարաններու չհրատարակուած յիշատակարանները կամ իբր աղբիւր կրցող ծառայող կարեւոր գործերը տրամադրելով:

3. Հայ հոգեւորականները՝ իրենց պաշտօնավարած վայրերու մասին տալով ծանօթութիւններ:

4. Նոյնինքն հայ գաղթական ժողովուրդը՝ տալով իր ծննդավայրին մասին ծանօթութիւններ:

5. Եւ վերջապէս հայ լրագիրները՝ իրենց սիւնակները տրամադրելով աղբիւրներու հրատարակութեան:

Ուստի ներկայիս կոչ կ'ուղղեմ բոլորին, որպէսզի հաճին թերթերու մէջ հրատարակել կամ ուղղակի հասցէիս ղրկել.

Ա. Իրենց ունեցած հայերէն ձեռագրերու յիշատակարաններու ընդօրինակութիւնը:

Բ. Ձեռագիր կամ տպագրուած գործերու մէջ յիշատակուած հայաբնակ քաղաքներու կամ գիւղերու, վանքերու, եկեղեցիներու, դպրոցներու, մշակութային միութիւններու մասին տեղեկութիւնները:

Գ. Եւ Հայաստանէն կամ Փոքր Ասիայէն գաղթող Հայերէն՝ իրենց ծննդավայրի մասին լրիւ տեղեկութիւն (անունը, ուր գտնուիլը, Հայերու թիւը, բնակակից այլ ազգերու թիւը, եկեղեցիին ու դպրոցին անունները, մերձակայ ուխտատեղիները եւն.):

Թող այս Առձեռն Հանրագիտակը՝ Հայրենիքէն հեռի պանդխտացած հայ բեկորներուն նուէրը ըլլայ, որպէսզի յետոյ, Մայր Հայրենիքը մեզի տայ անոր լրիւը՝ պատրաստուած հայ բանասէրներու եւ գրագէտներու գործակցութեամբ:

Հասցէ.— P. M. BODOURIAN, Frumoasa (Ciuc), Roumanie

ՄԱՄՈՒԼ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆԻ ՊԱԿԱՍԸ

00000

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 յունուար).

— «Քաղաքական բարոյականութենէ զուրկ է այն կուսակցութիւնը որ գիտակցաբար կը ստէ, իրողութիւնները կը խեղաթիւրէ, դէպքերը կը չարափոխէ, անուղիղ միջոցներու կը դիմէ գաղափարները տարածելու եւ մոլորեալներով խտացնելու համար շարքերը:

Այսպիսի կուսակցութիւնները որոշ ժամանակաշրջաններ կրնան ապրիլ ու գործել որոշ շրջանակներու մէջ, օր մը անհետ կորսուելու համար պատմութեան փոշիներուն մէջ:

Այս կուսակցութիւններու շարքին կը պատկանին Ռամկավար կուսակցութիւնը եւ իր հարազատ պատկերը Հօկը:

1920էն ասդին, թերթեցէք ռամկավար թերթերը: Պատահաբար առէք թիւ մը: Առաջին սիւնակէն մինչեւ վերջինը՝ վատաբանութիւն, չարախօսութիւն, սուտ ու յերիւրանք, քսութիւն եւ գրգռութիւն Դաշնակցութեան հասցէին:

Ամէնէն պարկեշտ ու չափաւոր կարծուած ռամկավարներն անգամ, Դաշնակցութեան դէմ իրենց սնուցած կիրքէն ու ատելութենէն կուրցած, այնպիսի բարոյական սայթաքումներ կը գործեն, որոնք ակամայ խորհիլ կուտան թէ մարդկային տարրական ազնուութեան յետին զգացումն իսկ չորցած է իրենց մէջ:

Ռամկավար կուսակցութիւնը քաղաքական բարոյականութեան մասին գաղափար իսկ չունի: Անոր հետեւած ճամբան կեղծիքի ու խաբէութեան, սուտի եւ գրգռութեան ճամբան է: Այս բոլորը՝ Դաշնակցութեան դէմ ճակատ յարդարելու եւ պայքարը աշխուժացնելու համար:

Ռամկավար կուսակցութիւնը իր շարքերը եւ իրեն հետեւողները մոլորեցուցած է սուտերով: Հայաստանի մասին անոր տուած տեղեկութիւնները բոլշեւիկեան աղբիւրէ են, մեծ մասամբ շինծու եւ մասնաւոր նպատակներով պատրաստուած:

Ռամկավար կուսակցութիւնը քաղաքական բարոյականութեան սնանկութիւնը այնպիսի չափերու հասուցած է, որ Պարսկաստանի փողոցներուն մէջ մերկ ու բոպիկ դեգերող փախստականներուն ականատեսի տեղեկութիւնները կասկածի տակ կը դնէ պղտոր աղբիւրէ եւ պղտոր նպատակով հաղորդուած լուրերը իբր ճշմարտութիւն ներկայացնելով:

Ռամկավար կուսակցութեան քաղաքական բարոյականութեան սնանկութիւնը այն աստիճանին հասած է որ խարդախութիւններու անգամ կը դիմէ, իր խօսքին եւ գիրին ազդեցութիւնը խորացնելու համար զանգուածին վրայ:

Օրինակ մը միայն հազարաւոր սուտերէն եւ խարդախութիւններէն:

Ռամկավար պաշտօնաթերթը «Արեւ» թերթի դեկտ. 23ի թիւը բացէք: Պիտի տեսնէք խոշոր ու պատկառելի շէնքի մը պատկերը, որ Նիւ Եորքի երկնամերձներուն տպաւորութիւնը կը թողու:

Պատկերին տակ «Արեւ»ի «ամբասիր» խմբագիրը շարադրած է հետեւեալը. «Երեւանի նորակառոյց ուսանողական համալսարանը»:

Աթէնքի մէջ ամէն ամիս կը հրատարակուի «ի փիլի թիս Է.Ս. Ս.Տ.» (Խորհ. Միութեան բարեկամներ) պարբերաթերթը, որ պաշտօնական հրատարակութիւն է: Նոյ. դեկտ. 8-9 միացեալ թիւին վերջին էջին մէջ զարմանքով տեսանք «Արեւ»ի դեկտ. 23ի թիւին մէջ հրատարակած պատկերը հետեւեալ ծանօթութիւնով. «O իքոս թիս վիօմիխանիաս սըօ խարքով» (Խարքովի մէջ ճարտարարուեստի տունը):

Խարդախութիւնը երեւան ելաւ: Ասիկա հազարներէն մին է, որ ցոյց կուտայ թէ Ռամկ. կուսակցութիւնը քաղաքական բարոյականութիւն ըսուածի մասին գաղափար իսկ չունի: Այլապէս «Արեւ»ի խմբագիրը այդ խարդախութեան չպիտի դիմէր»:

Մի ճշդում

ԹԷՀՐԱՆ.— «Յառաջ»ի թիւ 2273ում տպուած պարսկահայ տնտեսական ձեռնարկների մասին իմ յօդուածի մէջ յիշուած էր — ընդհանուր գծերով — որ այդ տեղեկութիւնների մեծ մասը ես վերցրել եմ տեղական հայ մամուլից (Հարաւային Պարսկաստանին վերաբերածները յօդուածներս են՝ տպուած տեղիս «Ալիք» շաբաթաթերթում): Որպէսզի թիւրիմացութիւնների տեղի չտրուի, հարկ եմ համարում շեշտել, որ Ատրպատականի հայ տնտեսական ձեռնարկների մասին տեղեկութիւնները վերցրել եմ — դարձեալ «Ալիք»ի մէջ տպագրուած — Պ. Մասիսի յօդուածներից:

Բ—ԶԱԴԷ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 յունուար.— Պոլսեցիներու Միութեան վարչութիւնս կը յայտարարէ թէ Միութեանս անդամակցութենէ հեռացուած է Պ. Ներսէս Երէցեան:

Միութեանս անդամակցութեան իրաւունքէն զրկուած է նաեւ Պ. Յարութիւն Յովիկեան (համաձայն ծրագիր կանոնագրիս 47րդ յօդուածին տրամադրութեան), որուն գործունէութիւնը ձգտած է կասեցնել Միութեանս յառաջդիմութիւնը:

Վարչութիւն

ՀԱՅԵՐԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

L'Eclaireur de Nice (9 յունուար) կը հրատարակէ Անտրէ Պէսիի մէկ յօդուածը, հայկական Ծննդեան եկեղեցական արարողութիւններուն առթիւ: Այս առթիւ կը հրատարակէ նաեւ պատկերը Նիսի հայ գաղթականներու Թաղին, Մաալէն, ինչպէս նաեւ կրօնական արարողութեան մէկ պահին: Կուտայ նաեւ քանի մը տեղեկութիւններ Նիսի մօտ 2000 հոգինոց հայ գաղութին մասին:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԵՀ ԿԻՆ ՄԸ

—·—

1807 յունուար 1ին Նափոլէոն՝ յաղթական մտաւ Վարշաւիա, հասաւ Պ. քաղաքի պարիսպներուն առջեւ, կանգ առաւ հոն, կառքին ձիերը փոխելու համար:

Ծովածաւալ բազմութիւն մը կը սպասէր, դիմաւորելու Նափոլէոնը:

Բազմութեան մէջ էին նաեւ երկու կիներ որոնք ճեղքեցին ամբոխը, սուրացին առաջ, դիմաւորելու համար յաղթական կայսրը:

Նափոլէոնի սպաներէն մէկը տեսնելով այդ երկու կիները, առաջնորդեց զանոնք դէպի աշխարհակալը եւ ըսաւ.

— «Տեսէ՛ք այս երկու կիները որոնք ձեզ տեսնելու համար, ամէն վտանգ արհամարհեցին, կտրեցին անցան ամբոխը: Կ'ուզեն Ձեր Վեհափառութեան յայտնել իրենց երախտիքը, իբրեւ ազատարարը իրենց հայրենիքին:

Այս երկու կիներէն մէկը որ քիչ յետոյ խօսքը ուղղեց Նափոլէոնի, մանկամարդուհի մըն էր, գեղեցիկ, շնորհալիկին մը, փափուկ վարդագոյն դէմքով, անմեղունակ կապոյտ աչքերով, միջակ հասակով, նուրբ մարմնով: Հագուած էր շատ պարզուկ, մութ գոյն հագուստ մը ունէր:

Նափոլէոն բարեւեց զանոնք եւ սկսաւ խօսիլ անոնց հետ, թէեւ անոնք անծանօթներ էին իրեն: Բայց կայսրը հազիւ քանի մը բառ էր արտասանած, իսկոյն երիտասարդ կինը ընդմիջեց զայն:

Ի տես իր հայրենիքի ազատարարին, ա՛յնքան էր ոգեւորուած, եւ չթողուց որ կայսրը իր խօսքը վերջացնէ, այլ խանդավառութեամբ ըսաւ.

— Բարի էք եկած, արքայ, հազար բարի, մեր երկիրը անհուն բերկրանքով կ'ողջունէ ձեր յաղթական մուտքը, բառերը անզօր են բացատրելու այն երախտագիտական զգացումը զոր ունի իւրաքանչիւր Լեհ, իր սրտին մէջ Ձեր Վեհափառութեան հանդէպ:

Ոգեւորութիւնը իր գագաթնակէտին հասած էր, երիտասարդուհին կ'ուզէր պատմել եւ ըսել աւելին, բայց իրօք բառերը անզօր էին բացատրելու լիովին այն ինչ որ սիրտը կ'ուզէր ըսել:

Նափոլէոն նայեցաւ ուշադիր այդ հրապուրիչ կնոջ:

Որքա՜ն գեղեցիկ էր այդ կինը, կառքին մէջէն փունջ մը ծաղիկ առաւ եւ զայն անոր տուաւ, ըսելով.

— Պահեցէք այս փունջը, թող ան ըլլայ երաշխիք մը իմ լաւագոյն մտադրութեանց դէպի ձեր հայրենիքի փրկութիւնը:

×

Արեւոտ օր մըն էր, աւատական շրջանի պատկառելի դղեակը մռայլ էր, նոյն իսկ այդ արփաւէտ օրը:

Մամուռը պատած էր այդ հնամենի շէնքին պարիսպները, ալեհեր էր ան՝ նման իր վաթսուն տարիներու բեռան տակ կքած տիրոջը:

Եւ այդ ծերունին էր ամուսինը՝ Նափոլէոնէն «ծաղկեփունջ» ընդունող մանկամարդ կնոջ:

Վալեվսքիի դղեակն էր ուր կ'ապրէր երիտասարդուհի Վալեվսքան, իր նորածին մանչուկին հետ:

Վալէվսքայի դէմքին վրայ կը նշմարուէր թախիծ: Թախծոտ ու երազկոտ էր ան մանաւանդ երբ թեւերուն մէջ կ'առնէր երախան:

Մանկամարդ կինը կը տանջէր մէկ բան՝ թէ երբ իր զաւակը մեծնար, գերի մըն էր թշնամիին լուծին տակ, քանի իր հայրենիքը ազատ չէր:

Ազատ չէր Լեհաստանը, ուրեմն երախան երբ մեծնար, ազատ Լեհաստանի ազատ զաւակը չէր:

Ազատութեան տենչը զինքը կը մաշէր:

Արցունք կար անոր աչքերուն մէջ այդ արփաւէտ օրը դարձեալ, երբ գրկած էր երախան եւ կը դիտէր պատուհանէն՝ պարտէզին զուարթ ծաղիկները:

Որքա՜ն երջանիկ էին արեւին տակ այդ գոյնզգոյն ծաղիկները:

Իսկ ինք այս բարի արեւին տակ ինչո՞ւ էր այդքան թախծոտ:

Պիտի ըլլա՞ր արդեօք օր մը որ իր հայրենիքը հռչակուէր Ազատ եւ Անկախ:

Լսեր էր թէ Նափոլէոն մեծ կայսրը յաղթած էր ամբողջ Եւրոպայի, յաղթած էր Աւստրիոյ, չափուած էր Փռուսիոյ հետ եւ մտած էր Պերլին:

Լսեր էր դարձեալ թէ այդ նոյն Նափոլէոնը թշնամի էր Փրուսիոյ դաշնակիցներուն, ուրեմն Լեհաստանի բարեկամը պիտի ըլլար ան:

Դեռատի մայրը, գրկած երախան, կը կայնէր ակնապիշ, պատուհանին առջեւ եւ կ'երազէր անվերջ:

Զէ՛, Նափոլէոնը օր մը պիտի գար, եւ ազատէր ճնշուած Լեհաստանը:

Յաղթանակի օրը պիտի գար, իր երազները պիտի դառնային մէկ մէկ իրական դէպքեր, արեւին պէս պայծառ:

×

Հեղինա՞կ մը արդեօք դէպի իր վառ յոյսերը, թէ իրականութիւն:

1807 յունուար 1ին լուր տարածուեցաւ թէ Նափոլէոն եկած եւ ոտքը դրած էր Լեհաստանի հողին վրայ:

Վալէվսքան այնքան էր երազած այդ օրը, հիմա իրականութիւնը կը շփոթէ՞ր արդեօք իր տենչերուն եւ երազներուն հետ:

Չէր հաւատար թէ Լեհաստան կրնար այլեւս ազատ ըլլալ Ռուսիոյ եւ Փրուսիոյ գերիշխանութենէն:

Այնքան մեծ եւ անըմբռնելի էր երջանկութեան պահը:

Ինչո՞ւ այսքան թերահաւատ էր դարձած հիմա:

Իր աչքերով ուզեց տեսնել յաղթական կայսրը, որպէսզի հաւատար:

Եւ այսպէս գնաց, վազեց, ճեղքեց ամբոխը եւ դիմաւորեց առաջին անգամ ինք, Լեհաստանի սպասուած ազատարարը:

Չհաւատաց պահ մը, նոյն իսկ իր աչքերուն երբ կանգնած էր դէմ առ դէմ, եւ կը խօսէր այնքան ոգեւորուած Նափոլէոնի հետ:

Հաւատաց ան միայն այն ատեն երբ ընդունած էր գեղեցիկ ծաղկեփունջը, նոյնինքն Նափոլէոնի ձեռքերէն:

Եւ այդ ծաղիկները նման էին իր յոյսերուն որոնք հիմա ծաղկեցան մի առ մի, եւ այնքան երփներանգ:

×

Հայրենիքը խրախճանքի մէջ էր. ան փրկուած էր թշնամիներէն:

ՀԵՐՄԻՆԷ

(1)

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ ժողովարահին մէջ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մչօ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ, կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԱՆԻԷՌ – ՊՈԽԱ ՔՈԼՈՆՊԻ Վիչապ ենթակոմիտէին ընկ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Պէքոնի ծանօթ հաւաքատեղին։ Սախպողական օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկանե – րու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի դասախօսական ժողովը այս Շա – բաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Զոր-միսեան։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժիւլիէնի Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԵՒ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
20 Յունուար 1934, Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9·15ին
Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ
Կը խօսին՝ Պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ եւ Պ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
Նիւթ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ՈՐՈ՞ՒՆՆ Է ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ
Ծախքերու մասնակցութեան համար միայն 2 ֆրանք

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ամսագրի 12րդ տարուան 3րդ (յունուար) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Կ. ՄԵՀԵԱՆ՝ Արամազդը, ԱՐԻՍ ՇԱՔԼԵԱՆ՝ Աքլորամարտը, Մ. ԻՇԽԱՆ՝ Մառախլապատ գիւղը, ԵՂ. ՀԱՅՊԵՏ՝ Բեխի – աղբիւր, ՀԻՐ՝ Հայրենի տնակ, Մ. ԻՇԽԱՆ՝ Մեկնումէն վերջ, ՏԱՐԱԳԻՐ՝ Ռօքֆէլլեռ, Խ. ԹԱՇՃԵԱՆ՝ Ցուցեր են կուզան, Յ. Ս. ԼԵՒՈՆԵԱՆ՝ Հակումի պահեր, Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ՝ Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը, Ս. ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ՝ Գայլատուայ լիճը, Ս. ՃԻԶՄԷՃԵԱՆ՝ Մեղքերու հետ գլուխ գլխի, Խ. ՆԱՐԿԻԶԵԱՆ՝ Կարօտը, Ս. ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ՝ Դու սրտի կսկիծ, ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ՝ Յիշատակելի օրեր, Ս. ՎԸՐԱՑԵԱՆ՝ Բագրատ վրդ. Թաւաքալեանի նամակները, Մ. ՕԶԱՆԵԱՆ՝ Ա. Վռամեան իբրեւ հրապարակագիր, Կ. ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ՝ Դէպի կռիւ, Ա. Ա – ՄՈՒՐԵԱՆ՝ Ցուցեր Կուկունեան արշաւախմբից, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ՝ Հայ թաթարական ընդհարումները Բագուի մէջ, Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Հին ճանապարհորդագրութիւններ Հայաստանի եւ հայոց մասին, ԱՐՄԷՆ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Պալքաններու մէջ, Ա. ԱԹԱՆ՝ Հայ կեանքը, ՖԱՐՄԱՆ՝ Գրախօսական, Արմէն Անոյշի «Օրե – րուն հետ» բանաստեղծութեանց հատորի մասին, Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Գրա – խօսական «Սիոն»ի բացառիկ թիւի մասին։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ընկերութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 21 յունուար Կիրակի օր, ժամը 11ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, օրակարգ ունենալով հաշուետուութիւն եւ հրաժարում ներկայ վարչութեան, ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Կը խնդրուի Աղքատախնամի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ յս ժողովին։

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը, այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 76 rue Mazenodի ներքնասրահին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ Երկսեռ Երիտասարդաց միութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիները ընդհանուր ժողովի այս Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Ժողովին ներկայ եղողները իբր անդամ նկատի պիտի առնուին։ Օրա – կարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Քէնտիրեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Վրդանէս Ղազարեանի իր կնոջ և Պ. Բաքկէնի, իր մօր դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Ղ. Քէնտիրեան

Խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեմ ընկ. Վրդանէս Ղազարեանի իր կնոջ եւ Պ. Բաքկէնի իր ողբացեալ մօր դառնակիծ մահուան առթիւ։

Լիոն Ս. Փողհարեան

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ Զարդարեան Գը – րադարանը փոխադրուած է 14 Rue François - Garcin, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը։

ՑՈՒՑԱՏԵՍՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսու – թիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն Ֆլորիայի վերնայարկը։ Կը դասախօսէ Պ. Ս. Վրացեան, նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած Փորթ տ'Իթալիի Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ շրջանիս դպրոցի Տիկնանց Միութեան։
21 յունուար կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին, Պ. Յովհաննէսեանի ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie, Kr.- Bicètre
կը ներկայացուի՝ Մեծապատիւ Մուրացկանները
կը մասնակցին Գ. ՎԱՀԱՆ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ եւ ԳՄԲԷԹԵԱՆ
ԳՄԲԷԹԵԱՆ կ'երգէ Օմար Խայեամի քառեակները

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՐԵՄԼԷՆ, Ա. Հ.— 480 ֆրանք։
ԼԻՒՍԷՐՆ, Տիկ.— 50 զուից. ֆրանք։
ՀԵՐԻՔՈՒՌ, Գ. Ա.— 100։
ԹԱՒՐԻԶ, Գործ.— 1400։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Քէօս.— 70։
ՎԻԷՆ, Մ. Մ.— 210։
ՌՕՇԸԹԱՅԼ, Պ. Ք.— 100։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Հ.— 20։
ՊԱՆԵԷՕ, Խ. Ա.— 70։
ՎԻԷՆ, Ս. Թ.— 100։
ՎԻԷՆ, Փ. Մ.— 70։
ՎԻԷՆ, Հ. Յ.— 70։
ՔՈԼՈՆՊ, ԲԱԹ.— 35։
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Յ. Միութ.— 100։
ՔԷՄՓԵՐ, Բ. Գոմս.— 140։
ԼԻԼ ՏԸ ՍՕՐԿ, Ս. Համ.— 35։
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէկ.— 70։
ՇԱԹՈՒ, Զէն.— 70։
ԼԷ ՄԷ, Ծ. եւ Գ.— 210։
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Տիկ. Ք.— 100։
ՀԻԷՌ, Ռ. Ա.— 70։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Ն.— 35։
ՇԱՍ, Մ. Տ.— 48·35։
ՖՕՆԹԷՆ ՍԻՒՌ ՍԱՕՆ, Ս. Փ.— 35։
ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Հ. Զ.— 35։
ՕՊԸՆԱ, Բիւզ.— 105։
ՊԵԼՄՈՆ ՇԱՎԱՆՈԶ, Ա. Մ.— 70։
ԼԻՈՆ, Գործ.— 701։
ՊԱՂՏԱՏ, Գ. Կար.— 4 անգլ. 10 շիլին։
ԳՈՄԲԻՆԵԸ, Ա. Ա.— 35։
ՎԱԼԱՆՍ, Եղիա.— 35։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 855։
ՎԱԼԱՆՍ, Գ. Պ.— 70։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ.— 323։
ՍԵՓԹԵՄ ԼԷ ՎԱԼՈՆ, Տօնապ.— 210։
ԼԱ ՄԱՄՊՐՕԼ, Ե. Մ.— 60։
ՊՈՒՔՐԷՇ, Ման.— 45 ֆր. 50։

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (38)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Իսկ ասիկա հաճելի չէր Քեար Նայիլ պէյի։ Ան Տրապիզոնէն մեկնած ատեն, կը յուսար թէ պատերազմի յայտարարութիւնը դեռ պիտի ուշանայ եւ, մինչեւ այն ատեն, բոլոր չէթէներուն հրամանատարութիւնը իր վրայ վերցնելով Րիզա պէյի տեղը պիտի անցնի։ Հիմա, տեսնելով որ Րիզա պէյ իրմէ առաջ շարժած էր, յուսախաբ էր եղած։

Ամիսներէ ի վեր Տրապիզոնի մէջ, ճգնելով, մեծ փառք ու պատիւ շահելու հետամուտ էր։ Ի՞նչպէս կրնար անկէ հրաժարիլ ու իր ամբողջ ճիգը Րիզա պէյի զոհել։

Որով, ան իր պատասխանով կ'ըսէր.

— Կ'ուզեմ ձեր հրամանը կատարել, բայց հնարաւորութիւն չեմ տեսներ։ Որովհետեւ, արդէն մթնած է։ Երբ թշնամին մեր մութ ջուրերուն մէջ հետախուզութիւններ կը կատարէ, ամբողջ գունդ մը վտանգի տակ դնելը խելացի գործ չէ։ Որով, արտօնեցէք որ ցամաքէն շարունակենք մեր ճամբան։ Վաղը առաւօտ կանուխ ճամբայ կ'ինանք, եւ, արագ գնացքով մը, ժամ առաջ Արհաւի հասնելու կ'աշխատինք։ Եթէ հիմա հրամայեմ նաւակներով մեր ճամբան շարունակել, թերեւս զինուորները կը սկսին քրթմնջել ու երթալ չուզեն։

Րիզա պէյ, բարկանալով Նայիլ պէյի այս պատասխանէն, կծու լեզուով մը անոր ըսած էր.

— Հարկ է որ վաղն առտու կանուխ պատերազմին մասնակցի այն վաշտը որ Տրապիզոնէն միասին բերինք։ Ոչ մէկ առարկութիւն կ'ուզեմ լսել ... Անմիջապէս ճամբայ ելէք։ Գիշերը ճամբորդելը աւելի նպատակայարմար է։ Կը զարմանամ որ մինչեւ այժմ այդպէս ըրած չէք։ Հարկ է որ մտածէք թէ մութին՝ ծովով ճամբորդելը աւելի յարմար է։ Կը հասկնա՞ք, Նայիլ պէյ, վաղն առտու կանուխ ձեր զինուորները պատերազմի պիտի մասնակցին։ Հետեւաբար, կէս գիշերէն վերջ Արհաւի պիտի ըլլաք...։

Րիզա պէյի այս խօսքերը, որ դեբաղասի չէշտը ունէին, իրենց ազդեցութիւնը գործեր էին։ Նայիլ պէյ, իր զինուորներուն հետ, նաւակներն ու չողեմակոյկները նստելով, դէպի Արհաւի ճամբայ ինկած էր։ Կէս գիշերէն վերջ, ժամը 2ին հասած էին Արհաւի, առանց վտանգի կամ թշնամի յածանաւի հանդիպելու։

Րիզա պէյ կը սպասէր անոնց։ Մարմինն ու զինուորները, ցամաք ելլելէ վերջ, Րիզա պէյ մօտեցեր էր այն խիստ չէշտը զոր ունէր հետախօսած ատեն, ու համբուրած էր ժամանող մարմնին անդամները, գգուած ու գոհունակութիւն յայտնած։

Անկէ վերջ, անմիջապէս գացած էին Արհաւի զինուորական հրամանատարին քով, կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցած էին պատերազմի ելքի մասին, ու խորհրդակցած էին այն նոր յարձակումներուն շուրջ, զորս յաջորդ առտուն պիտի կատարէին։

Արհաւիի զինուորական հրամանատարը յանձնարարած էր հրաժարիլ նոր յարձակումներէ, տրուած ըլլալով որ, ըստ իր առած տեղեկութիւններուն, Ռուսերը մեծ ուժեր ունէին։ Ու թելադրած էր որ սպասեն մինչեւ որ կացութիւնը պարզուի։ Տրապիզոնէն նոր եկողները ճակատի կացութեան տեղեակ չէին, ու հրամանատարին իրաւունք կուտային։ Բայց, Րիզա պէյ կը պնդէր յարձակման որոշման վրայ ու կ'ըսէր.

— Պատերազմի դաշտը կը նկատեմ ձեզմէ ան, որ յարձակման դէմ կ'արտայայտուի։

Վերջապէս որոշուեցաւ առտուն կանուխ ճակատ՝ պատերազմելու ղրկել նոր հասած 700 հոգին։ Այս ուժը պիտի երթար նոր գրաւուած Փորչքա քաղաքը, հոն պիտի զօրացնէր Քեամիլ պէյի վաշտը, ու դէպի Պաթում պիտի յառաջանային։ Այդ պատճառաւ, Րիզա ու Նայիլ պէյերը, ինչպէս եւ միւս ընկերները մինչեւ առաւօտ չէին քնացած, եւ, որպէսզի կռուի մասին ծանօթութիւններ ստանան, մնացած էին զինուորական հրամանատարին սենեակը։

Այդ միջոցին, Քեամիլ պէյի չէթէն թէեւ Փորչքան գրաւած էր, բայց, ականջէ ականջ կը լսուէր Մուրկուլէն ստացուած այն լուրը թէ մեր յարձակումը կանգ առած է եւ Թէչքիլաթը Մախսուսէի ուժերը կը նահանջէին։ Զէթէի հրամանատարները, սակայն, իրենց ղրկած տեղեկագիրներուն մէջ բնաւ չէին խօսեր այդ նահանջի մասին, ու այդ զրոյցները արդիւնք էին գիւղացիներու բերած տեղեկութեանց որով, կը խորհէին թէ ո՛րքան հաւատք ընծայելու է անոնց։ Այդ պատճառաւ, որոշած էին անմիջապէս ճակատ ղրկել պատասխանատու քարտուղարներէն Րամիզ պէյը։

Այն պարագային որ ճիշդ ըլլար չէթէներու նահանջը, միջոցներ ձեռք պիտի առնէին հանքերու գործարանները պահպանելու եւ խլամ բնակչութիւնը պաշտպանելու մասին։

Գրաւուած վայրերու մէջ պիտի հաստատուէր քաղաքային վարչութիւն, եւ եթէ կարելի ըլլար կռիւը շարունակել Ռուսիոյ մէջ, Էթէմ պէյ Մուրղուլի, իսկ Ֆէրիտ պէյն ալ Փորչքայի գայմագամ պիտի ըլլային, երկրորդ քաղաքը նկատելով որպէս երկրորդ շրջանակ։ Իսկ սպայ Րամիզ պէյն ալ չէթէի մը հրամանատարութիւնը պիտի ստանձնէր։

Այս երեք անձնաւորութիւնները, իրենց հետ առնելով նաեւ գեղագործ Հայրէտտին պէյը, անմիջապէս Մուրկուլի ճակատը մեկնած էին։ Այս մարմինը, հազիւ հոն հասած, ճակատի կացութիւնը քննած եւ Արհաւի տեղեկացուցած էր թէ մեր յարձակումը ոչ միայն կանգ չէ առած, այլեւ, ընդհակառակն, անընդհատ կը յառաջանայ։ Այս լուրը կը հաստատէր նաեւ ճակատի հրամանատարութենէն ստացուած տեղեկագիրը։ Շրջան ընող սխալ ու անհիմն զրոյցները արդիւնք էին հետեւեալ պատճառներուն։

Ռուսերը, լքելով Մուրկուլը, քաշուած էին։ Ասոր վրայ, տեղւոյն բընակչութիւնը ներքին բախումներ ունեցած էր։ Ազատագրուած վայրը կ'ուզէին բաժնել իրենց միջեւ։ Գիւղացիները այնքան տաքցած էին որ, «ո՛չ քեզի, ո՛չ ինծի» ըսելով, քաղաքը կրակի տուած էին։ Այս հրդեհէն, ամէնէն առաջ այրած էին, դժբախտաբար, հանքային թանգարանը եւ ուսանողները հանքագործութեան վարժեցնող դպրոցին շէնքը։ Գիւղացիները, տեսնելով որ քաղաքը կ'այրի, կարծած են թէ Ռուսերը կըրկին գրաւած են քաղաքը, եւ, սարսափահար, սկսած են փախչիլ, եւ, մինչեւ Արհաւի գալով, պատճառ եղած էին որ զրոյցներ շրջին թէ յարձակումը կանգ առած է։ (Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934
19 Janvier 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2399 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻՆ

Վերջերս առիթ ունեցանք ուշադրութեան յանձնելու Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի շրջանին անկերպարան վիճակը:

— «Միութիւնը կայ եւ կը մնայ: Վերակազմութեան ձեռնարկները կը շարունակուին: Դարմանուած են կարգ մը թերութիւններ եւ այժմ աւելի ուշադրութիւն կ'ընծայուի «արիական» խումբերու կազմակերպութեան: Յետոյ, տեղի կ'ունենան պարբերական արշաւներ եւ դաշտահանդէսներ:

Եւ սակայն, «գործը չի քալեր»:

Ափ մը զինուորեալներ անկարելին կը փորձեն, Միութիւնը կենդանի, գործօն եւ ծաւալուն վիճակի մը մէջ պահելու համար, իսկ հասարակութիւնը վարակուած է քար անտարբերութեամբ»: (*Յառաջ*, 20 դեկտ. 1933):

Ի՞նչ երեւոյթներ կը մատնանշէինք այս առթիւ.—

1. *Միութիւնը ունի տարեկան 24,000 ֆրանքի նախահաշիւ մը, իբրեւ գրասենեակի, քարտուղարի, քարոզչութեան եւ թերթի հրատարակութեան ծախք:*

2. *Կարելի է միայն անդամավճարներով հոգալ այս պահանջները եւ ուրիշ ձեռնարկներ:*

3. *Դժբախտաբար ոչ վճարող կայ, ոչ ալ հաւաքող:*

4. *Բուն անդամներու թիւն իսկ իջած է նուազագոյն աստիճանին:*

5. *Մարզանքի եւ դաշտախաղի հետեւողներն ալ խղճալի թիւ մը կը ներկայացնեն:*

6. «Ո՞ւր է արդիւնքը, երբ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ոչ իսկ 24,000 ֆրանքի սահմանին մէջ կրնայ գործել, իսկ ուրիշ մասնաճիւղեր ստիպուած են մուրացկանութեան դիմել, 5–10 սկաուտ հագուեցնելու համար»: (*Յառաջ*, 21 դեկտ.):

Մեր մարզական աշխատակիցն ալ, իր տարեկան տեսութեան մէջ, կը յանգէր տխուր եզրակացութեանց, խնդիրը քննելով ուրիշ տեսակէտէ մը.

— «Կարելի չէ չպարսաւել Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչները, որոնք նախագահէն մինչեւ ամենապարզ անդամը անուշ քունի մը մէջ թաղուածի մը տպաւորութիւնը կուտան:

«... Ըսած ենք արդէն եւ կը կրկնենք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կրնայ այսօր ոչ միայն ունենալ իր կեդրոնական գրասենեակը — որ կայ ու կը մնայ հակառակ ամէն դժուարութեան — այլ եւ իր մնայուն գործիչ-քարտուղարը, եթէ իւրաքանչիւր Հ.Մ.Ը.Մ.ի անդամ դաւանող իւրաքանչիւր անհատ վճարէ ամսական երկու ֆրանք իւրաքանչիւրը, առանց սպասելու որ գան այս գումարը իրմէ պահանջեն»: (*Յառաջ*, 13 յունուար 1934):

×

Այս թմրութեան դիմաց, մատնանշուած էին միխիթարական երեւոյթներ՝ գաւառի եւ ուրիշ գաղութներու մէջ:

Դժբախտաբար, այդ միւս գաղութներէն ալ տխուր տեղեկութիւններ կը հասնին:

Աթէնքի վերջին թղթաբերը կը հաղորդէր ներքին վէճ մը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմին մէջ:

Անդին, Պուլկարիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ը երկար ատենէ ի վեր ներանդ կը սպառէ զանազան դասերու դէմ:

Եւ ահա Պուքրէշի մեր թղթակիցն ալ դիտել կուտայ թէ «Հ. Մ. Ը. Մ.ը գոյութեան պայքար մը կը մղէ»:

Արդար ըլլալու համար, պէտք է ճշդել թէ՝ ամէն տեղ ալ, բուն խարխուլը առողջ մնացած է, եւ անհատական փառասիրութիւններ կամ արտաքին դասեր են որ սիրտ կը պղտորեն:

Բայց եւ այնպէս — ինչո՞ւ ծածկել — լուրջ տագնապի մը մատնուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ը:

Քիչ մը ամէն տեղ, այս թանկագին կազմակերպութեան ամբողջ հոգը ինկած է ափ մը անձնուէր եւ կորովի անդամներու վզին:

Ո՞րքան կրնայ տեւել այս վիճակը, մանաւանդ հիմա, երբ այնքան արագօրէն կը մաշին ոչ միայն ջիղերը, այլ եւ սիրտերը:

Ո՛ր եւ է կազմակերպութիւն չի կրնար զարգանալ եւ տարածուիլ, առանց նոր տարրերու եւ ծաւալուն աշխատանքի:

Աւանդութիւններն ալ կը մաշին տարուէ տարի, եւ կարելի չէ անվերջ սպառել հայրենի ժառանգութիւն մը, առանց նոր բան մը աւելցնելու անոր վրայ:

Ինչո՞ւ միջոցներ չխորհիլ, վերանորոգելու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ի ոչ միայն շարքերը, այլ եւ ղեկավարութիւնը, այստեղ եւ ամէն տեղ:

Մասնաւորապէս Փարիզի վրայ խօսելով, կը կարծենք թէ դժուար չէ նոր ճիգ մը փորձել եւ յառաջ քաշել աշխատելու ընդունակ տարրեր:

Այս ճամբուն վրայ յաջողելու համար, աւելորդ է թաւալիլ միեւնոյն կուսակցական շրջանակին մէջ, կամ սպասելի զանազան շուքերու:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը ծնաւ եւ զարգացաւ ժողովուրդի զաւակներու ձեռքով:

Ի՞նչ պատճառ կայ որ անշարժութեան դատապարտուի այսօր, երբ ժողովուրդ ունինք ամէն տեղ, եւ զաւակներ՝ տրամադրելի:

Անշուշտ պատասխանատու են երկու կողմերն ալ, — անոնք որ ամփոփուած են նեղ շրջանակի մը մէջ, կանդ առնելով գոց եղած անուններու վրայ, եւ անոնք որ կամք եւ ջիղ ունին, բայց կը գոհանան ամերիկեան դիտողի դիրքով:

Ժողովրդական, ընդհանրական կազմակերպութիւն մըն է Հ. Մ. Ը. Մ.ը, բաց՝ բոլորին առջեւ:

Ան կոչուած է կենսական դեր մը կատարելու, մանաւանդ մեր պանդխտութեան օրերուն:

Արդ, ո՞ւր պիտի յանգին այսպէս, անոնք որ ներսն են եւ անոնք որ դուրսէն կը դիտեն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԱՐԱԲՆԵՐՈՒՆ ՑՈՅՑԸ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն յունուար 17 թուականով.—

Այսօր ցոյցեր տեղի ունեցան Պաղեստինի մէջ, Բրիտանիոյ սիոնական քաղաքականութեան դէմ, Ռամազանի վերջին օրուան առթիւ: Համայնավարները օրեր առաջ թռուցիկներ ցրուած էին, պահանջելով արդի կառավարութեան տեղ հաստատել բանուորներու եւ փէլլահներու ներկայացուցիչներէն կազմուած իշխանութիւն մը: Զգուշութեան համար, ոստիկանութիւնը ձերբակալած էր քանի չափ համայնավարներ եւ կասկածելիներ:

Կառավարութիւնը արտօնելով հրապարակային ժողովները եւ թռուցիկները, պայմաններ եւ ուղիներ նշանակած էր: Ցուցարարները հետեւեցան այդ հրահանգներուն: Ականաւոր վարիչներու ճառերը լսելէ յետոյ, ցուցարարները բաժնուեցան հանդարտօրէն: Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, բայց որ եւ է դէպք չպատահեցաւ: Միայն համայնավար մը ձերբակալուեցաւ, երբ կը փորձէր կարմիր դրօշ պարզել մզկիթի մը առջեւ:

Երուսաղէմի մէջ թափօրին մասնակցեցան 1500 հոգի, Հայֆայի մէջ՝ 2500, իսկ Եաֆայի մէջ՝ 300: Իւրաքանչիւրին առջեւէն կ'երթային արաբ սկաուտներ:

Շրջակայ գիւղերէն բազմաթիւ խմբեր խռնուած էին քաղաքները, բայց մամուլի եւ վարիչներու մէկ մասին բռնած չափաւոր ընթացքը օգնեց ծայրայեղութիւններէ զգուշանալու: Հրեաները մտահոգութեան մատնուած էին, կասկածելով թէ կառավարութիւնը արտօնելով ցոյցերը, կ'ուզէ տեղի տալ Արաբներու բռնութեան առջեւ:

Անդորրութեան պահպանման մեծապէս օգնեցին նաեւ... ցուրտը եւ ձիւնը:

Ասորիներու տեղաւորման խնդիրը

Ազգերու Դաշնակցութեան յատուկ յանձնախումբը երկու անգամ նիստ գումարեց, քննելու համար Իրաքի Ասորիներուն տեղաւորման խնդիրը: Նկատի առնուեցաւ Պրազիլիոյ կառավարութեան առաջարկը՝ 10,000 Ասորիներ ընդունելու մասին, բայց վերջնական որոշում չտրուեցաւ:

Գերմանիոյ աշխատանքի կանոնագիրը

Անցեալ օր տեղեկութիւններ տուած էինք բանուորական վիճակի ցոյցի մը եւ Գերմանիոյ աշխատանքի նոր կանոնագրի մասին:

Պերլինէն կը գրեն թէ՝ նոր կանոնագիրը ամբողջովին կը բխի ազգայնընկերվարական վարդապետութենէն եւ վերիվայր պիտի շրջէ ամէն բան:

Ինչպէս օրուան իշխանութիւնը, աշխատանքի կարգուսարքն ալ հիմնուած է սա հիմնական սկզբունքին վրայ, — Հեղինակութիւն եւ պատասխանատուութիւն վարիչին, համերաշխութիւն ձեռնարկի մը բոլոր անդամներուն միջեւ եւ ամենակալ պետութեան միջամտութիւնը՝ երբ շահակիցները չեն կրնար լուծել վէճ մը: Իւրաքանչիւր ձեռնարկի գլուխը պիտի գտնուի պատասխանատու պետ մը, որ անձամբ պիտի կարգադրէ իր կազմակերպութեան բոլոր մանրամասնութիւնները: Երբ անանուն ընկերութիւն մը կամ սեփականատէր մը ինք անձամբ չի վարեր ձեռնարկը, պիտի ունենայ նշանակովի պետ մը, սահմանելով աշխատանքի պայմանները, տեւողութիւնը, թոշակներու գումարը, աշխատաւորներու արձակուրդը եւն.: Այս կանոնագրով ջնջուած կը համարուին աշխատանքի հաւաքական պայմանագիրները՝ գործատէրերու եւ բանուորներու սէնտիքաներուն միջեւ: Բանուորները այսուհետեւ իրաւունք չպիտի ունենան հաւաքաբար բանակցելու գործատիրոջ հետ: Անոնց շահերը պիտի պաշտպանուին «Վստահութեան խորհուրդ»ի մը կողմէ, որուն որոշումները պարտաւորիչ են քան բանուորներէ կամ պաշտօնեաներէ բաղկացած հաստատութեան մը մէջ: Երբ համաձայնութիւն չգոյանայ, պիտի դիմեն պետութեան կողմէ նշանակուած պաշտօնատարին:

Մէկ տարուան աշխատանքէ յետոյ ճամբուած բանուոր մը կամ պաշտօնեայ մը կրնայ դիմել աշխատանքի դատարանին, եթէ անիրաւութիւն գործուած է: Պիտի կազմուին նաեւ պատուոյ ատեաններ, քննելու համար պետերու օրինազանցութիւնները, ինչպէս եւ անհնազանդութեան պարագաները:

Նոր կանոնագրով ջնջուած կը համարուին 11 կարեւոր օրէնքներ որոնք մինչեւ հիմա կը կազմէին Գերմանիոյ աշխատանքի սահմանադրութիւնը:

Թերթերը միաբերան կը յայտարարեն թէ նոր կանոնագրով վերջ կը գտնէ դասակարգային պայքարը, թէ առելութեան տեղ կը հաստատուի վստահութիւնը եւ կը ստեղծուի ընկերային պատուի նոր ըմբռնում մը:

Փախստականներու վերադարձի խնդիրը

Հիթլէրական կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որով կանոններ կը սահմանէ փախստականներու վերադարձի մասին: Համաձայն այս օրէնքին, այն քաղաքական յանցաւորները որոնք արտասահմանի մէջ մասնակցած են հակահիթլէրական արարքներու, խստօրէն պիտի հետապնդուին: Քաղաքական յանցաւորներն ալ իրենց վերադարձին պիտի գտնուին համաձայն իրենց բռնած դիրքին: Գալով անոնց որ ոչ մէկ դեր կատարած են եւ միայն վախնալով փախած են Գերմանիայէն, պէտք է ապացուցանեն թէ չեն մասնակցած հակադերման ցոյցերու եւ նոյն իսկ պայքարած են անոնց դէմ:

Ինչպէս կը տեսնուի, կառավարութիւնը որոշած է վերստին ընդունիլ միայն այն փախստականները որոնք յատկապէս անմեղ են: Կէս-պաշտօնական աղբիւրէ կը հաստատեն թէ քաղաքական յանցաւորներուն թիւն է 10,000:

Ֆրանքօ-գերմանական առեւտրական դաշինքը խզուած

Ֆրանսական կառավարութիւնը յունուար 17ին ջնջել հռչակեց 1927ին Գերմանիոյ հետ կնքուած առեւտրական դաշինքը:

Այս առթիւ, երկու երկիրներու ներկայացուցիչները յայտարարեցին թէ՝ խզման ժամանակամիջոցին — յունուար 19էն ապրիլ 19 — ջանքեր պիտի թափուին բանակցութիւնները վերսկսելու եւ նոր դաշնագիր մը կնքելու համար:

Գերմանիոյ արտաքին նախարարութիւնը հաղորդելով Ֆրանսայի որոշումը, յայտնած է թէ Ֆրանսայի մաքսային իշխանութիւնները յունուար 19էն բացորոշ հրահանգներ պիտի ստանան որպէսզի որ եւ է պայմանի մէջ չկրճատուին 300 միլիոն ֆրանքի գերմանական ներածումները, աւելի չքարդացնելու համար կացութիւնը:

Խզման պատճառը այն է որ Գերմանիա վերջերս միջոցներ ձեռք առած էր, նուազեցնելու համար ֆրանսական ներածումները:

Ռուբէն Մամուլեան կը ճերմէ

Երէկ ամերիկեան թերթերէն քաղած էինք զրոյց մը՝ Պ. Ռուբէն Մամուլեանի եւ Կրէթա Կարպոյի ամուսնութեան մասին:

Հայ բեմադրիչը Հոլիուտ վերադարձած ըլլալով, յայտարարեց թէ անհիմն է այդ զրոյցը եւ թէ պարզապէս պտոյտ մը կատարած էին, զուարճանալու համար:

Հնդկաստանի երկրաշարժը

շատ աւելի ծանր կ'ենթադրուէր

Կալկաթայէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժին վնասները շատ աւելի ծանր են եղած քան կ'ենթադրուէր:

Համաձայն վերջին լուրերու, 3000 հոգի մեռած եւ 10,000 հոգի վիրաւորուած են: Հարիւրաւոր բնակիչներ իրենց գիւղերու փլատակներուն տակ մնացած են: Օդանաւով կատարուած քննութիւններէ կ'երեւայ որ շարժը ահագին վնասներ պատճառած է ընդարձակ տարածութիւններու վրայ: Հաղորդակցութիւնները խզուած են շատ մը վայրերու մէջ, այնպէս որ կարելի չէ ներկայացնել մարդկային եւ նիւթական կորուստներու վերջնական հաշիւը: Բազմաթիւ հորեր եւ աղբիւրներ վարակուած են ստորերկրեայ ժայթքումներու հետեւանքով: Բազմաթիւ կամուրջներ քանդուած եւ երկաթուղիներ ճեղքուած են: Մաղաֆօր-Փուր քաղաքին մէջ (50,000 բնակիչ) հազիւ քանի մը շէնքեր կանգուն մնացած են: Շուկան փլատակներու կոյտի մը վերածուած է: Բժիշկներ եւ հիւանդապահներ, ինչպէս եւ ուտելիք եւ դեղեր ղրկուած են օդանաւերով: Հիւսիսային Պիհարի շրջանը, որ ծանօթ է իբրեւ «հնդկական պարտէզ», աւերակի վերածուած է քանի մը հարիւր քիլոմէթր տարածութեան վրայ:

Եւրոպացի ճամբորդ մը կը պատմէ թէ հարիւրաւոր մարդիկ ողջ ողջ թաղուած են փլատակներուն տակ եւ թէ մեռեալներուն թիւը 10,000ի կը մօտենայ:

Սթաւիսքիի խարդախութեանց քննութիւնը

Պայոնի մէջ, ուր կեդրոնացած են ծանօթ խաչագողութեանց քննութիւնները, հարցաքննիչ դատաւորը խուզարկել տուաւ քաղաքապետ-երեսփոխան Կառայի բնակարանը: Այս առթիւ բռնուեցաւ թղթածրար մը, որ շատ կարեւոր կը համարուի:

Քննութիւնները կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ: Փարիզի մէջ, Ապահովութեան Տեսչութիւնը ամէն օր նոր վկաներ կամ ամբաստանեալներ կը լսէ: Մասնաւորապէս կը հետապնդուին արժեթուղթերու միջնորդներ, ապահովագրական պաշտօնեաներ եւն.:

⁂ *Սթաւիսքի դեկտ 24ին կարգ մը գոհարեղէններ գրաւի դնելով, 90,000 ֆրանք ստացած էր անծանօթէ մը: Այդ գոհարեղէններու արժէքն է, կ'ըսուի, մէկ միլիոն ֆրանք: Ոստիկանութիւնը կը փնտռէ այդ գոհարեղէնները: Կ'ըսուի թէ անոնց տէրը դիտէ Պ. Վուա, որ Սթաւիսքիին ընկերացաւ մինչեւ Շամոնիի թաքստոցը:*

Փաստաբան Պ. Շարլ Լըկռան անձամբ քննութիւններ կատարած ըլլալով Շամոնիի մէջ, կ'ամբաստանէ նաեւ Պ. Վուան: Ինքն ալ շատ չի հաւատար Սթաւիսքիի անձնասպանութեան, իսկ ընդդիմադիր թերթերը դիտել կուտան թէ՝ Սթաւիսքի եթէ անձնասպան պիտի ըլլար, ի՞նչ պէտք ունէր այդքան խոշոր գումար մը ճարելու, վերջին պահուն:

Ազգերու Դաշնակցութեան գործերը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը առջի օր վերահաստատեց Սարի հովիւին կառավարութիւնը, որուն գլուխը կը գտնուի անգլիացի մարզպան մը: Այս առթիւ լսուեցան Գերմանացիներու գանգատները, որոնց պատասխանեց մարզպանը, իր կարգին յիշելով հիթլէրականներու կատարած ահաբեկումները:

⁂ *Հոլանտական պատուիրակը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը հակառակ է Ազգերու Դաշնակցութեան վերանորոգման, որ կը ձգտի ստորադաս վիճակի մը մէջ դնել փոքր պետութիւնները: Կ'ըսուի թէ Աւստրիա, Իրլանտա եւ ուրիշ փոքր պետութիւններ ալ այս տեսակէտն ունին, ինչ որ կը նշանակէ դիրք բռնել Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ:*

Ֆրանսայի նոր նամականիշները

Մօտ օրէն հրապարակ պիտի հանուին նոր նամակադրոշմներ, 40 եւ 50 սանթիմի, 1.50 ֆր.ի, 1.75ի, 2ի, 3ի, 5ի, 10ի եւ 20ի: Հրապարակէն պիտի քաշուին 50 ս. եւ 1.50 ֆր.ի նամակադրոշմները:

Նոր 1.50 ֆր.ի նամակադրոշմը, որ կը գործածուի արտասահմանի համար, նկարուած է արուեստագէտ Տարանիէսի կողմէ եւ կը ներկայացնէ թռչող աղաւնի մը, իբրեւ խորհրդանշան խաղաղութեան: 50 սանթիմնոց նամակադրոշմը կը ներկայացնէ գալլիական աքաղաղը: 1.75 նամակադրոշմը կը կրէ պատկերը էնվալիտի, որուն տակ թաղուած է Նափոլէոն. 2, 3, եւն. ֆրանքնոցները՝ գիւղանկարներ, պատմական յիշատակարաններ եւն.:

Կ'ըսուի թէ նոր նամակադրոշմներուն տպագրութեան ծախքը պիտի կրեն... հաւաքիչները, գնելով նախկին տպագրութիւնները: Արդարեւ, կեդր. Ամերիկայի մէջ կարգ մը փոքր պետութիւններ կլորիկ հասոյթներ կ'ունենան, պարբերաբար նոր նամակադրոշմներ տպելով:

Ֆրանսա չպիտի ըլլէ ոսկեվճարը

Նախագահ Ռուզվէլթի նոր ծրագրին առթիւ, թերթերը կը հաւաստեն թէ Ֆրանսա որ եւ է պարագայի մէջ պիտի չլքէ ոսկեվճարի դրութիւնը: Հեղինակաւոր աղբիւրէ կը հաստատեն թէ ֆրանքը միշտ ամուր է եւ չպիտի ազդուի արտասահմանի եւեւէջներէն:

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆ ԱՐՁԱԿԵՐ ՏԻՄԻԹՐՈՎԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

Տիկին Տիմիթրով, որուն տղան ամբաստանուած էր Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման առթիւ, բայց անպարտ հռչակուեցաւ, Պերլին երթալով, դիմեց ներքին նախարարութեան, խնդրելով որ արձակեն իր զաւակը եւ միւս երկու Պուլկարները: Պատասխաներ են թէ Տիմիթրով կրնայ տակաւին բանտարկուած մնալ, եւ թէ կարելի չէ որոշել ժամանակը: Նոյնը նաեւ միւս երկու ընկերներուն համար: Վերջնական որոշումը պիտի տրուի այս շաբթու:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՊԱՏԿԵՐԸ 1933ԻՆ

Տարին անցաւ առանց բարի հետք մը ձգելու: Անցաւ ապարդիւն եւ անախորժ, որովհետեւ տարի մը եւս բարդուեցաւ մեր պանդխտութեան այն տարիներուն վրայ որոնք անցան առանց լուսաւոր գործերու, առանց ինքնամփոփման ճիգերու եւ աշխատանքի:

Ընդհանրապէս 1933ին, գաղթահայութիւնը դարձաւ աւելի իրերամերժ ու ոխակալ: Անցնող տարուան վեր — ջաւորութեան մանաւանդ, հասաւ այնպիսի կէտի մը ուր կամ անդունդին մէջ թաւալգլոր պիտի գահավիժի եւ կամ, կորովի ճիգով եւ յետադարձ ուժգին թափով մը պիտի նետուի նոր ճամբու մը մէջ: Պիտի նետուի եւ պէտք է նետուի նոր ճամբաներու մէջ, թօթափելով հինէն եկած աղտերն ու կեղտերը, մոլութիւններն ու այլասերած բարքերը:

Մենք կը հաւատանք թէ ցեղին ազնիւ բնազդը արթուն կը հսկէ եւ անպայման պիտի յաղթանակէ, հակառակ թունաւոր այս մթնոլորտին, եւ հակառակ զայն ծանրօրէն շրջապատող մռայլ ամպերուն: 1934ը պիտի ցուցնէ այդ:

×

1933ին մեր գաղութը կը ներկայացնէր հետեւեալ ամփոփ պատկերը, առանց մանրամասնութեանց ու խորհրդածութիւններու:

ԱԶԳԱՅԻՆ.— Համեմատաբար խաղաղ շրջան մը բոլորեց Սելանիկի համայնքը, 1933ին առաջին 9 ամիսներուն: Թաղական Խորհուրդը հոգաց դպրոցն ու եկեղեցին: Ընթացիկ գործերը վարեց բաւական գոհացուցիչ: Կուսակցութեանց մասնակցութեամբ համազգային դետնի վրայ տօնեց Ապրիլ 11ի սգահանդէսը: Կանոնաւորեց նաեւ Առաջնորդարանի վարչական մեքենան: Կապ պահեց կառավարական որոշ շրջանակներու հետ: Սարքեց արդիւնաւոր պարահանդէս մը: Ընդհանուր հանգանակութիւնը լաւ արդիւնքով փակեց: Յաջողեցաւ օգտուիլ քաղաքապետական նպաստէն: Այս բոլորը՝ ի նպաստ Ազգ. վարժարաններու ու մաս մըն ալ եկեղեցիին:

Տասներորդ ամիսէն խառնակութիւն մը ծայր տուաւ համայնքին մէջ, Բարեգործականի ծանօթ դայթակղութեան պատճառով: Գէշ կացութեան մը մատնուած Թաղական խորհուրդը խորհրդակցութիւն մը կատարեց հոսանքներու ներկայացուցիչներուն հետ, որոնք թելադրեցին ներկայ մարմնի անդամներուն տանիլ գործը մինչեւ Յունուարի վերջ եւ ապա օրինական սահմաններու մէջ ընտրութեանց ճամբայ բանալ: Խոստացուած է օժանդակել անոր բոլոր ձեռնարկներուն, ազգային պիւտճէն հաւասարակշռելու համար: Ծանօթ դայթակղութենէն ի վեր Թաղ. Խորհուրդի պիւտճէն 50,000. տրախմի բաց ունէր:

Պէշ Չինարի գաղթակայանը որ երկար տարիներէ ի վեր փլչելու սպառնալիքին տակ կը գտնուէր, անցնող տարուան ընթացքին քանդուեցաւ բռնի ուժով: Իւրաքանչիւր ընտանիքի տրուեցաւ 500 տրախմի, առատ գօտիի վարչութեան կողմէ: Ունեւոր կայանաբնակներ քաղաքին մէջ տեղաւորուեցան, իսկ մեծ մասը, անճարներ, մօտաւորապէս 100 ընտանիք, գացին քաղաքին ծայրը, հեռաւոր արուարձաններու մէջ իրենց թիթեղէ խրճիթները վերակազմելու:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ.— Տարիներէ ի վեր տեւող տնտեսական տագնապը շարունակուեցաւ մինչեւ անցնող տարուան առաջին վեցամսեան: Անկէ վերջ ծայր տուաւ բարեբեր շարժում մը, նախ գաւառներէն: Շարժումը սկսաւ արմտիքի եւ ծխախոտի հրապարակներուն վրայ: Գիւղերն ու քաղաքները վարակուեցան այս շարժումին ալիքներէն, ու քիչ մը շունչ քաշեցին գիւղացին ու առեւտրականը, բանուորն ու արհեստաւորը: Աղուոր աշխոյժ մը եկաւ մեռած առեւտրական կեանքին մէջ, լաւ ոգեւորութիւն մը՝ որուն կարօտը կը քաշէր չարչարուած ու աղքատ այս երկիրը:

Ներգաղթի կարաւաններուն մեկնումէն վերջ, մնացողները սկսան իրենց գլխուն ճարը նայիլ, կայանաբնակները գիւղերը ցրուեցան դաշտային աշխատանքներու համար, մաս մը արհեստաւորներ հոս հոն զբաղում մը ձեռք ձգեցին գոնէ չոր հաց մը ճարելու գնով: Առեւտրական ու աշխատաւոր Հայն ալ մատնուած էր տիրող տագնապէն եւ խղուր ելք մը կը փնտռէր, իր փճացած տնտեսութիւնը նորոգելու համար: Անշուշտ հրապարակի այս կենդանութիւնը իր որոշ անդրադարձումը ունեցաւ նաեւ մեր հայրենակիցներուն վրայ, որոնք ըստիպուած են աւելի սեղմ պայմաններու մէջ աշխատիլ օրապահիկ մը ճարելու համար:

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Դպրոցական տարեվերջին կը ձգենք հանգամանօրէն զբաղիլ Սելանիկի կրթական զանազան հաստատութեանց դերով,— կոչումով, ինչպէս եւ անոնց ներքին կեանքի իրական մանրամասնութիւններով, ուր ցոյց պիտի տրուին ծրագիրներու եւ կատարուած գործերու տարբերութիւնը, կարգ մը դիմակաւորներու տխուր դաւերով, եւ իր կարգին՝ ուղղամիտ եւ պարկեշտ անձերու լուսաւոր ճիգերը:

Համառօտ եւ կլոր թիւերով՝ անցեալ տարի հետեւեալ կրթական պատկերը կը ներկայացնէր Սելանիկը:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ.— Կեդրոն, Հարման գիւղը Խարիլաօս եւ Պէշ Չինար, իրենց 300 աշակերտներով, 18 հոգինոց ուսուցչական կազմով, եւ 400,000 տրախմի տարեկան պիւտճէով գոհացուցիչ տարի մը բոլորեց: Պիւտճէն հաւասարակշռուեցաւ ազգ. տուրքերով, Կիւլպէնկեան, Բարեգործական եւ քաղաքապետական նպաստով, Դանիական՝ առաքելութեան օժանդակութեամբ, թոշակներով եւ զանազան ձեռնարկներով (պարահանդէս եւ ընդհ. հանգանակութիւն) եւն.:

ԿԻՒԼԼԱՊԻ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ.— Բարեսիրական հաստատութիւնը անցեալ տարի եւս բոլորեց գոհացուցիչ շրջան մը: Ունէր 260ի մօտ աշակերտ, 16 հոգինոց ուսուցչական խումբով: Անցեալ տարուան ընթացքին ալ հոգացուած է չունեւոր աշակերտներու ցերեկուան ճաշը, կօշիկը եւ գրենական պիտոյքները: Պիւտճէն ամբողջութեամբ հոգացուած է Կ. Կիւլպէնկեան կրթական ֆոնտէն, որ կը յանձնուի խնամատարական յատուկ մարմնի մը կողմէ: Անոր աչալուրջ հսկողութեան յանձնուած է վարժարանը:

Հ. Գ. Խաչի Նէապոլիսի ծաղկոցը իր 45 փոքրիկներով եւ մանկապարտիզպանուհիով կը տնտեսուի Հ. Գ. Խաչի Սելանիկի մասնաճիւղին կողմէ: Հեռաւոր այս արուարձանին մէջ համեստ ու լուսաւոր ճրագ մը եղաւ սակա անցնող տարուան շրջանին: Ունի 30,000 տրախմի պիւտճէ:

Կարգ մը միսիոնարական եւ օտար վարժարաններ յաճախող հայ ուսանողներու 300ի հասնող թիւ մը ունէինք անցեալ տարի: Այս տարի քիչ մը նուազած է այդ թիւը: Դպրոցական տարեվերջին պիտի խօսինք անոնց մասին ալ առանձին:

Հ. Գ. ԽԱՉ.— Տարուէ տարի յառաջդիմող բարեսիրական սիրուած այս կազմակերպութիւնը, անցեալ տարի եւս ցոյց տուաւ բեղուն գործունէութիւն, թէ բարոյական եւ թէ նիւթական դետնի վրայ: Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ շրջանը, անցեալ տարի ունէր 400 ի մօտ անդամ — անդամուհիներ, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ յիսուն անդամներու յաւելում ունեցած է: Շրջ. վարչութեան տարեկան պիւտճէն է 100,000 տրախմի, որ կը գործածուի միայն դպրոցական եւ խնամատարական ձեռնարկներու: Պիւտճէն կը հայթայթուի անդամավճարներով, թատերական եւայլ ձեռնարկներով, ու Ամերիկայի կեդրոնի յատկացուցած տարեկան նպաստով:

Հ. Գ. Խաչի Սելանիկի մասնաճիւղը, միայն անցնող տարուան ընթացքին տուաւ երկու ներկայացումներ, կատարեց «Ծոմապահութեան օր»ը, սարքեց թէյասեղաններ, բոլորն ալ քաջալերական արդիւնքով:

Հ. Գ. Խաչի Բ. պատգամաւորական ժողովին յայտնի եղած է որ, բոլոր մասնաճիւղերն ալ պահեստի գումարներ ունին սեւ օրերու համար:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Այս միութիւնը համբաւաւոր եղած է իր անշարժութեամբ: Անցնող տարուան ընթացքին ոչ մէկ շարժում, ոչ իսկ... ճաշկերոյթ մը: Հակառակ իր անուանին, ունի սահմանափակ թիւով անդամներ: Տարին մէկ անգամ «Որբերու Կիրակի» անուան տակ հանգանակութիւն կը կատարէ: Անցնող տարին ներգաղթի եւ Նուպարաշէնի անունով սկսան հանգանակութեան, որուն անգոհացուցիչ արդիւնքը յայտնի է կեդրոնին:

Անսիրելի այս կազմակերպութիւնը, որ իր փշրանքները կը նետէ չիլ հաշիներէ առաջնորդուած, արհամարհանքի ենթարկուեցաւ անցեալ տարի, դպրոցական դայթակղութեան մը ականատես դառնալով Սելանիկի գաղութը:

Հ. Ե. Ե. ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Սելանիկի մէջ գոյութիւն ունեցող երիտասարդական ամէնէն երէց միութիւնն է: Առեն առեն արեւի պէս կը փայլի, երբեմն ալ ամպերուն մէջ կը կորսուի: Անցնող տարուան ընթացքին բազմաթիւ թատերական ներկայացումներ տուաւ Չափրաստի եւ Վարդ Պատրիկի հետ, բոլորն ալ յաջողութեամբ պսակուած: Ունի ներկայանալի հաւաքատեղի մը, զոր ձրիաբար յատկացուցած է քոյր միութիւններու մշակութային ձեռնարկներուն համար: Դասախօսութիւններ տուած է իր ակումբին մէջ: Ունի 30 անդամներ եւ տարեկան 15,000 տրախմի պիւտճէ, որ կը գոյանայ անդամավճարներէ եւ ներկայացումներէ:

Հ. Մ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Այս ժիր կազմակերպութիւնը անցնող տարին հսկայաքայլ յառաջդիմութիւն ունեցաւ: Պաշտօնական ճանչցուեցաւ մարզական համադաշնակցութենէն: Իր ֆութպոլի խումբը ախոյեան հռչակուեցաւ Սելանիկի անվաւեր խումբերուն մէջ: Աթէնք գնաց երեք մրցումներ կատարելու, ուրկէ դուրս եկաւ մէկ հաւասար եւ երկու յաղթական արդիւնքով: Սարքեց Սելանիկահայ ողիմպիական՝ գնահատելի յաջորդականութեամբ ու փայլուն յաջողութեամբ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Օր»ուան հանդիսութիւնը կատարեց խանդավառ բազմութեամբ: Տուած է դաշտին ամէնէն յաջող պարահանդէսը, բարոյական եւ նիւթական տեսակէտով:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը անցնող տարուան ընթացքին ունէր 40 սկաուտներ, 30 ֆութպոլիստներ, 60 գործօն եւ 50 օժանդակ անդամներ: Տարեկան պիւտճէն 25,000 տրախմի է, կը գոյանայ անդամավճարներէ, նուէրներէ եւ տարեկան պարահանդէսներէն:

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Այս զուտ քաղաքացիական դաստիարակութիւն տալու կոչուած Պատանեկան Միութեան հիմը դրուեցաւ անցնող տարուան վերջին չորս ամիսներու սկիզբը: Այսօր արդէն 16 — 19 տարեկան խանդավառ տղաներու ուժեղ կորիզ մը կազմուած է, եւ երթալով կը զօրանայ:

Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը ունեցած է դասախօսութեանց շարք մը Դաշնակցական գաղափարաբանութեամբ: Կը գործածէ Հ. Ե. Ե. Միութեան ակումբը, որուն մէջ շուտով հիմը կը դնէ ժողովրդային գրադարանի մը: Պատանեկան Միութիւնը ինքզինքը ցոյց պիտի տայ առաւելապէս այս տարի:

ԱԴԱՄԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Այս զուտ գեղարուեստական միութիւնը անցնող շրջանին իր լայն մասնակցութիւնը բերած է Սելանիկի բոլոր թատերական եւայլ ձեռնարկներուն: Մեծ յաջողութեամբ ներկայացուցած է Ահարոնեանի «Արցունքի հովիտը»: Ունի 20 անդամ — անդամուհիներ:

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏԻՑ.— Մշակութային դետնի վրայ գործելու կոչուած այս միութիւնը կազմուած է ազգային եւ Կիւլպէնկեան վարժարաններու շրջանաւարտներէն: Անցեալ տարեշրջանին նշանակալից գործունէութիւն մը չեն ունեցած, բացի «Մշակոյթի Օր» — ուան տօնակատարութենէն: Այս պատանիները կրնան աւելի բեղուն գործունէութիւն ցոյց տալ եթէ փրկուին կարգ մը սոփեստ վարժապետներու ազդեցութենէն, որ պատճառ կ'ըլլայ ներքին վէճեր ստեղծելէ, տղոց ժամանակը պարապի անցնելով: Շրջանաւարտիցը ունի փոքր հաւաքատեղի մը ուր տրուած են կարգ մը պատմական դասախօսութիւններ: Ունի 30ի մօտ անդամներ եւ 6 — 7000 տրախմի պիւտճէ, որ կը հաւաքուի վճակատումներէ, ներկայացումէ եւ «Աեւտիս»է:

Հ. Օ. Կ.— Ներգաղթի շրջանին որոշ կենդանութիւն ցոյց տուող այս երկակենցաղ կազմակերպութիւնը շոգիի վրայ էր անցնող տարեշրջանին սկիզբը: Ակումբ, մարզական խումբ, դասախօսութիւններ, Թումանեան միութիւն, նուագ, փրօֆէսօր եւն. իրար կը հրմշտկէին: Ներգաղթին հետ վերջացաւ նաեւ իր «աշխուժացում»ը: Շինդալից հանդէս մը կազմակերպեցին, այդ օրէն ասդին մարեցաւ Հ. Օ. Կ.ի ձայնը: Անգամ մը ալ Սելանիկի համայնքը յիշեց Հօկը, երբ անոր վարչութիւններէն մէկը փորձեց իլքաւ, իր նախորդը զեղծարարութեամբ ամբաստանելու: Անկէ ի վեր դարձեալ մոռացութեան մէջ թաղուեցաւ:

Հօկը ինքզինքը ցոյց տալու համար կրկին կը սպասէ ներգաղթի դրամագլուխին, որովհետեւ սնանկ է առանց անոր:

ՎԱՀԱԳՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Եւրոպական թերթերը, իրենց նոր տարուան առաջին թիւերուն մէջ, կանգ առած են նաեւ 1933ի ընթացքին տեղի ունեցած այն դէպքերուն վրայ, որոնք առնչութիւն ունին տնտեսական տագնապին հետ:

Համաձայն անոնց գնահատումին, անցեալ տարուան ընթացքին, տնտեսական «ուժաթափութիւն»ը սաստկացած չէ, կարգ մը երկիրներու մէջ (օրինակ՝ Ֆրանսայի մէջ, սահմանափակ չափով մեղմացաւ), իսկ ուրիշ երկիրներու մէջ,— գլխաւորաբար Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ, կացութիւնը զգալապէս բարելաւուած է: Այդ բարելաւման նշաններէն մէկն է, անշուշտ, անգործներու թիւին նուազումը: Այսպէս, 1933ի սկիզբը Անգլիոյ մէջ անգործներու թիւն էր 2,870-000, իսկ նոյն տարուան վերջաւորութեան՝ 2,340,000: Ուրեմն՝ 530,000 հոգի աշխատանք վերագտած էին: Ամերիկայի մէջ, տարուան սկիզբը կային 13,700,000 անգործներ, վերջաւորութեան՝ 10,000,000ի իջաւ անոնց թիւը:

Ֆրանսացի իմաստագէտի մը համաձայն, «1933 տարին ամէն բանէ առաջ ու բացառապէս տոլարի անկման տարին» եղած է:

Նոյն անձին կարծիքով, Րուզվէլթի «փորձ»ը կը ձգտի վերջ տալ մասնայատուկ տագնապին, որ յառաջ եկած էր, նոյն երկրին մէջ, վարկերու անկումէն եւ ուժեղացող չահագործումէն, որոնք յատկանշեցին, միացեալ նահանգներու մէջ, այսպէս կոչուած «տնտեսական բարձրացման» շրջանը (1927 եւ 1928):

Այս չարաչար գործածութեան իբրեւ հետեւանք (վարկի մասին է խօսքը), ընդհանուր պարտաւորութիւն մը եկաւ ճնշելու ամերիկեան տնտեսութեան վրայ: Եւ որովհետեւ սաստկացած յանձնառութիւնները տեղի ունեցան անբնականօրէն բարձր գիներով շրջանի մը միջոցին, նոյն այդ գիներուն «արկածային» անկումը՝ իբրեւ հետեւանք տնտեսական տագնապին՝ պարտատէրերուն մեծ մասին տունը քանդեց:

Եւ, իրականութեան մէջ, ճարտարարուեստին եւ հողագործութեան մէկ մեծ մասը, ու՝ անոնց ազդեցութեան տակ՝ ամբողջ ամերիկեան դրամատնային հաստատութիւնները, սնանկացան:

Այս կացութիւնը թաքուն էր, կարծէք: Բայց ան ցայտուն հանգամանք առաւ, երբ Րուզվէլթ մտաւ սպիտակ տունը — 1 մարտ 1933:

Այդ «ցայտք»ին հետ յառաջ եկաւ նաեւ ուրիշ վտանգաւոր կացութիւն մը,— տագնապը սաստկացաւ եւ ծայր տուաւ «քաշել»ու, դրամատուներէն դրամները ետ առնելու հոսանքը: Այնպէս որ, նոր նախագահը ստիպուեցաւ արգիլել՝ դրամատուներէն վերցնել անձնական դրամները: Այս արգելքը խստօր կը համեմատէր ոսկի դրամանիշի պահպանման հետ: Ամերիկա աշահօրէն կ'երթար դէպի դրամանիշէն հրաժարելու հարկադրանքին:

Տագնապին բարձրագոյն կէտը ապրիլ ամսուն սկիզբն էր, երբ հարկ եղաւ արմատական միջոցներու դիմել՝ մեծ արկածէն խոյս տալու համար: Րուզվէլթ իր առջեւ ունէր երկու միջոց.—

ա) Բոլոր անկայուն կամ խախուտ նախաձեռնութեանց եւ հաստատութեանց (դրամատուն եւն.) սնանկ հռչակումը, եւ

բ) Այս բազմաթիւ անկայունութիւնները փոխարինել ազգային ընդունելութեամբ մը, որ պիտի ըլլար դրամին արագ արժեզրկումովը:

Նախագահը նախընտրեց երկրորդ միջոցը, եւ 19 ապրիլին վերջ տուաւ ոսկի դրամանիշին. այսինքն՝ զոհեց իր դրամը որպէսզի փրկէ բազմաթիւ պարտատէր հաստատութիւններ:

Ձեռք առնուած միջոցը կը հետապնդէր բացայայտ նպատակ մը եւ ամերիկեան կառավարութիւնը զայն սա ձեւով սահմանեց,— տոլարը պէտք էր աւելի աժաննար, որպէսզի մեծաքանակի գիները բարձրանային, որոնք, տագնապի սկզբնաւորութեան հետ, 40 առ հարիւր իջած էին, համեմատած 1926ի գիներուն. այս ձեւով, պարտատէրերուն կարելիութիւն կը տրուէր դրամով պարտիլ մօտաւորապէս այնքան որքան առած էին: Խորհրդարանը վաւերացուց նախագահին այս որոշումը եւ անոր իրաւասութիւն տուաւ ի հարկին արժեքէ զրկել տոլարը:

Րուզվէլթի տնտեսական քաղաքականութեան մէջ երեք շրջաններ կարելի է յատկանշել:

Առաջին շրջանը կը սկսի ոսկի դրամանիշէն հրաժարումովն եւ կը վերջանայ Րուզվէլթի յայտարարութեամբը, Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին առթիւ, թէ՝ իր սկսած դրամական քաղաքականութիւնը կանգ պիտի չառնէ:

Այդ առաջին շրջանին մէջ կը տեսնենք մեծ խանդավառութիւն մը բնակչութեան մօտ: Ամերիկեան հասարակութիւնը տոլարին արժեզրկումը ընդունեց իբրեւ միջոց մը որ արմատապէս պիտի ջնջէր տագնապը: Շահադէտներ եւ ճարտարարուեստի տէրեր սկսան գնել նախանիւթեր, որոնց գիները, սակայն, աւելի մեծ համեմատութեամբ բարձրացան, քան տոլարին անկումը: Գործարանային արտադրութեանց գիները եւս բարձրացան, թէեւ աւելի քիչ չափով: Վճարումները, սակայն, չհասան այդ համեմատութեան, եւ, հետեւաբար, գնողական կարողութիւնը չբարձրացաւ: Անկէ զատ, անգործներու թիւը դեռ շատ աննշանօրէն նուազած էր:

Հարկ եղաւ, ուրեմն, նոր միջոցներ ձեռք առնել: Այսպէս կոչուած «որակային թրըսթ»ի նախաձեռնութեամբ, սկսաւ նոր քաղաքականութիւն մը կամ նոր փորձ մը, որ բոլշեւիզմէն վերջ, կրնայ երկրորդը նկատուիլ, եւ կը կազմէ Րուզվէլթի տնտեսական քաղաքականութեան երկրորդ շրջանը: Ձեռք առնուած բոլոր միջոցները կը ձգտին սրբագրել տնտեսական օրէնքները: Այսպէս՝ ճարտարարուեստին եւ վաճառականութեան մէջ փոփոխութիւններ ընել: Գործի ժամերը կարգադրել: Օրավարձերը կամ թոշակները համեմատօրէն ճշդորոշել: Վաճառման գիները համապատասխան չափի մը վերածել: Պետութիւնը մտաւ ուժգին պայքարի մը՝ չհաշտութեան, ազատ մրցակցութեան եւ անհաւասարակշռութեան դէմ, որպէսզի զօրացնէ բնակչութեան գնողական կարողութիւնը եւ ճարտարարուեստական գործունէութիւնը:

Րուզվէլթի փորձին երրորդ շրջանը կը յատկանշուի այն միջոցներով զորս ձեռք առին նախագահին ճառէն յետոյ (Հոկտեմբեր) տոլարի սակի մասին:

Արդիւնք,— տոլարը արժեզրկուեցաւ 37 առ հարիւր: Մեծաքանակի գիները (Ամերիկա արտադրուած ապրանքներու մասին է խօսքը) բարձրացան աւելի մեծ համեմատութեամբ, քան տոլարին անկումը: Այսպէս՝ բամպակը, ցորենը եւն. 72, 60, 65 առ հարիւր բարձրացած են: Գիներու ընդհանուր ցուցանիշը (մեծաքանակի մէջ) 81էն 102ի բարձրացած է. այսինքն՝ 26 առ հարիւր (տոլարին 37 առ հարիւր անկման դէմ):

Այս տարուան դաշնակցային ելմտացոյցի պիւտճէն ցոյց կուտայ շուրջ մէկ միլիառ տոլարի բաց մը: Գումար մը, որ շատ չի նկատուիր ու մեծ ծանրութիւն մը չի համարուիր պետութեան համար:

Հրապարակային վարկը պահպանուած է: Փաստ՝ վերջին պետական փոխառութեան յաջողութիւնը, 2 առ հարիւր:

Դաշնակցային պահեստի դրամատուներու ոսկիի պահեստը կը հաշուի 110 միլիառ Ֆր. ֆրանք (մեծագոյն գումարը որ կայ շրջաբերութեան դրամատուներուն մէջ: Ֆրանսականը կը հաշուի 76 ուկէս միլիար Ֆր. ֆրանք):

Այս բոլորէն կը պարզուի որ Րուզվէլթի հսկայական փորձը թէեւ իր նպատակը ամբողջովին իրականացուցած չէ, տուած է, սակայն, արդիւնքներ որոնք կը զօրացնեն այն հաւատքը թէ ան պիտի յաջողի:

Մեծն Բրիտանիա այն պետութիւններէն էր, որոնք ամէնէն աւելի ազդուած էին տագնապէն: Համաձայն բոլոր տնտեսագէտներուն, այս երկիրը առաջինը եղաւ ուժաթափութիւններէն: Այսօր, այլեւս, հոն կը նկատուի ուժեղացում մը: Անգլիա մէկն էր այն երկիրներէն, որոնք մեծապէս կը մտահոգուէին տոլարի անկումով: Անգլիոյ մէջ այն կարծիքը կը տիրէր թէ իրենց դրամին սակը պէտք չէ շատ տարբերի տոլարի սակէն (այսինքն՝ պէտք է պահուի համեմատութիւնը ու մէկ ստեռլինը՝ 4.86 տոլար): Նոյն այդ տեսակէտը պաշտպանեցին, Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ, Անգլիոյ պատուիրակները: Բայց, Րուզվէլթի ճառէն վերջ, որով կը յայտնէր թէ տոլարը պէտք է շարունակէ արժեզրկուիլ ոսկիի գնումի շնորհիւ, ստեռլինը բաժնուեցաւ տոլարէն եւ կրցաւ իր արժէքը պահել 83.50 ֆր. ֆրանքի վրայ:

Տոլարի անկումը արգելք չեղաւ, ինչպէս կը վախցուէր ատենին, որ Անգլիոյ տնտեսական կեանքը հետզհետէ բարելաւուի: Անգործներէն իբր կէս միլիոն հոգի գործ գտան: Առեւտրական հաշուեկշիռին բացը նուազեցաւ: Պետական ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը, որ ապահովուած էր 1932ին, պահուեցաւ եւ 1933ին:

Դրամը ամրացաւ՝ ոսկի պահեստին յաւելումին շնորհիւ (անգլ. դրամատան պահեստը 120 միլիոն ստեռլինէն 150 միլիոնի բարձրացաւ):

Ֆրանսայի եւ ուրիշ երկիրներու տնտեսական վիճակը եւս նուազ հետաքրքրական չէ:

Վ.

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍ

oooo

Մարսիլիայէն 28 քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի Էքս որ գեղեցիկ ու կոկիկ քաղաք մըն է 45,000 բնակչութեամբ: Մեծ մասը փաստաբան, դատաւոր ու պաշտօնեայ: Նշանաւոր է իր դպրոցներով ու դատարաններով:

120 ընտանիքինոց, (350 հոգի), հայ փոքր գաղութ մըն ալ հոս կայ, որ կը դալարուի տնտեսական տագնապի ճիրաններուն մէջ: Երկու եկեղեցիներ կան,— առաքելական ու կաթոլիկ, վերջինին պատկանողները առաւելապէս Էնկիւրիցի: Հոս կը գտնուի նաեւ Պահապան եպիսկոպոս, որ Հարաւ. Ֆրանսայի կաթոլիկներուն հոգեւոր հովիւն է: Երկու կազմակերպութիւններ գոյութիւն ունին, — Հ. Յ. Դաշնակցութիւն եւ Հօկ, որոնք կը գտնուին լարուած վիճակի մէջ, շնորհիւ վերջինոյն որոմնացան գործիչներուն: Գաղութի մեծ մասը հաստատուած է Լըմի կոչուած արուարձանը, որ գործաւորական կեդրոն մըն է, բուն Էքսէն 6 քիլոմէթր հեռու:

«Յառաջդիմասէր — մշակութային միութիւն» մը գոյութիւն ունեցած է բայց քանի մը տարուան արդիւնաւոր գործունէութենէ վերջ՝ դպրոցի ու դրօշակի վէճերով՝ լուծուած է, ու թաղուած:

Կ'ապրի սակայն դեռ Շէյխ — Հաճիլի (Խարբերդի գիւղերէն մէկը) երիտասարդական միութիւնը 20 անդամով, թէեւ մինչեւ հիմա իր գոյութիւնն արդարացնող բան մը ըրած չէ:

1931ին կազմուած Թաղ. Խորհուրդը 1933ի վերջերը լուծուած է՝ ոմանց մեկնումով եւ ոմանց ալ հրաժարումով: Դիմում եղած է նորի մը կազմութեան համար Մարսիլիոյ կեդր. վարչութեան, ու տակաւին պատասխանուած չէ:

Մանկապարտէզ մըն ալ գոյութիւն ունեցած է, 14 աշակերտ — աշակերտուհիներով, 1932—1933 տարեշրջանի ընթացքին, բայց նոր տարեշրջանի բացումէն ի վեր փակ կը մնայ՝ շնորհիւ անմիտ հակառակութիւններու: Այս դպրոցի մանկապարտիզպանուհին եղած է ծանօթ Տիկին Փեբուզը (այժմ անհետացած):

Հոս յիմարանոց մը կայ, ուր ութ հայ երկսեռ խենդեր արգելափակուած են: Բանտին մէջ ալ 10 հայ բանտարկեալներ՝ ազգին — անդէն բերուած: Կանոնաւոր թուղթ չունեցողները վեց հոգի են: Բոլորն ալ անպաշտպան են ու բացարձակապէս զուրկ՝ հայրենակցական հոգածութենէ:

Տեղացիներու հետ յարաբերութիւնները ընդհանրապէս լաւ են: Հայերը կը զգուշանան յոռի արարքներէ: Երկու հայ պատանի հեծանուորդներ կան,— Յակոբ եւ Սարգիս Մաքինաճեան, որոնք մրցումներու մէջ երրորդութիւն շահած են, ու շատ սիրուած իրենց օտար ընկերակիցներէն: Լաւ դիրքերու հասած են, տնտեսական դետնի վրայ, Աւետիսեան եղբարք (սափրիչներ), Պ. Յարութիւն Ալանեան, խոհարար (Յունաստան) Նիր Իսթ Րըլիֆի աշակերտներէն, Պ. Պ. Մաթէոսեան, Ս. Մաքինաճեան եւ ուրիշներ:

Ազգ. վիճակահանութեան չորրորդ բախտախաղէն հինգ Հայեր 100,000 ֆրանք շահած են, բոլորն ալ բանուոր եւ կարօտ (Պ. Պ. Ժ. Պատուհասեան, Ստեփան Գրալեան, Յովհաննէս Գանըլեան, Միհրան Սալլադեան եւ Սրապ Ճիվէլէկեան):

ԲՈՐԻՍ ՉԵՐՆՈՎ

oooo

Տխուր լուր մը Սիբիրիոյ խորքերէն եկաւ անգամ մը եւս ցաւով ու ցասումով համակելու ռուս ընկերվարական տարագրութիւնը եւ «Միջազգային»ի շրջանները։ Վիքտոր Չերնովի միակ մանչ–զաւակը, իր ծաղիկ հասակի մէջ, ընդամէնը 23 տարեկան, նահատակուեր է Սիբիրիոյ մէջ չկարողանալով աւելի երկար դիմանալ բոլշեւիկեան աքսորի զրկանքներուն ու զարհուրանքներուն։

Բոլշեւիկները իրենց անողոք հալածանքին մէջ ընդդէմ մենշեւիկ ընկերվարականներու՝ չխնայեցին անգամ Չերնովի ընտանիքին։ Չկայ մէկը Ռուսաստանի եւ Եւրոպայի մէջ, որ աւելի իրաւունք ունենայ խօսելու յանուն Յեղափոխութեան ու ընկերվարութեան, քան այդ մարդը, որ երէկուան ռուս մեծագոյն Ս.–Ր. կուսակցութեան գլխուն տեսաբանն է եւ միանգամայն անմրցելի պարագլուխը։ Կրէմլի գոռոզ իշխանաւորներէն ոչ մէկը կրնայ նոյն իսկ հեռաւորապէս չափուիլ անոր հետ փիլիսոփայութեան եւ ընկերային գիտութիւններու, մանաւորապէս սոցիալական վարդապետութիւններու մարզերուն մէջ։

Երբ 1917ին, փետրուարեան ազատարար Յեղափոխութենէն ամիսներ յետոյ գումարուեցաւ Պետերբուրգի մէջ Համառուսական Սահմանադիր ժողովը, որ յոյսի հզօր ճառագայթներով կ'ողողէր ցարին բոլոր հպատակ երկիրները, Չերնով կը նախագահէր այդ գերագոյն Ատեանին եւ իր երկար ու իմաստալից ճառով, որ տեւեց մօտ 10 ժամ, ռամկավարութեան ու ազատութեան պատգամները ծանոյց Ռուսաստանի, Կովկասի բազմաչարչար ժողովուրդներուն ··· Աւա՜ղ, բոլշեւիզմը տիրեր էր արդէն հրապարակին — ժամանակաւոր կառավարութեան սխալներէն օգտուելով — եւ Լէնին հոդ էր, Սահմանադիր ժողովի մէջ, հեգնոտ, չարախնդաց, կ'ունկնդրէր Չերնովի ճառին, ընդհատելով զայն ծաղրական բացագանչութիւններով եւ ի վերջոյ հրամայեց իր կոպիտ զինուորներուն՝ ցրուել ժողովը։

Այնուհետեւ յաղթական բոլշեւիզմը սկսաւ իր անողոք արշաւանքը ոչ միայն բուրժուազիայի, այլ մանաւանդ բոլոր դեմոկրատ, ազատասէր տարրերուն դէմ եւ մասնաւոր կատաղութեամբ ընկերվարական պարագլուխներուն դէմ։ Փախան շատերը արտասահման։ Վիքտոր Չերնով, որ տեսաբանի արտակարգ կարողութիւններուն կը միացնէր ճարպիկ ու արիասիրտ յեղափոխականի հռչակը, չուզեց թողուլ հայրենի երկիրը, Թաքնուեցաւ հոն երկար ատեն, հակառակ իր դէմ սկսուած որսախուճապին, շարունակեց գործել իր թաքստոցէն, մինչեւ որ հարկադրուեցաւ ինքն ալ փախչիլ արտասահման, բոլշեւիկեան զնտանին մէջ չփակուելու համար···

Եւ այդ փախուստը կատղեցուց Ռուսաստանի «ընկերվարական» տէրերը, որոնք՝ ցարէն աւելի դաժան՝ փախստականը պատժելու համար բանտ նետեցին անոր կինն ու զաւակները։

Ու ապա Սիբիր քշեցին անոր սքանչելի գաղափարական տղան, Բորիս Չերնովը՝ որ մատաղ հասակէն որդեգրեր էր իր հայրիկին հաւատամքը եւ կը քալէր անոր ճամբով։ Ընկերվարական,— ոչ բոլշեւիկ···

Հէգ երիտասարդը չունեցաւ սակայն, հօր Փիզիքական դիմացկունութիւնը··· Քնքոյշ ծաղիկ մըն էր, որ շուտ խամրեցաւ Սիբիրեան անհրապոյր երկինքին տակ, խոր կսկիծ պատճառելով իր բոլոր գաղափարակիցներուն։

Եւ, չարաչուք զուգադիպութեամբ մը, այդ մահը վրայ հասաւ ճիշդ այն ժամանակ, երբ Վիքտոր Չերնովի բազմաթիւ հիացողները ռուս ու այլ տարագրութեան եւ Միջազգային ընկերվարական շարքերուն մէջ կը պատրաստուէին տօնելու անոր ծննդեան 60ամեակը···

Հայ ընկերները կը յղեն ռուսական Յեղափոխութեան տաղանդաւոր վէթէրանին եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան երեսնամեայ բարեկամին իրենց խորունկ, անկեղծ վշտակցութիւնը։

Մ. Վ.

Էքսի փոքրիկ գաղութը ամէն նոր տարուան առթիւ ընկերային – ընտանեկան հաւաքոյթ կ'ունենայ եղեր, որ այս տարի զանց առնուած է, վէճերը սաստկացած ըլլալով։ Շատերուն հետ տեսնուեցայ եւ հաստատեցի որ ամէնքն ալ անկեղծ ու սրտցաւ Հայու հոգի ունին, բայց առաջնորդող մարդն է որ կը պակսի։

Կաթոլիկ համայնքը դժբախտաբար դարձած է տեսակ մը աղանդաւոր շերտաւորում, իբրեւ մայրենի լեզու ունենալով Թուրքերէնը։

Էքսի հայ գաղութին մէջ Համազգայինի, Հ.Կ. Խաչի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի համար լայն ասպարէզ կայ։ Կը զարմանամ որ ցարդ այդ ուղղութեամբ ոչ մէկը աշխատանք տարած է, եւ ընդհակառակն առաւելապէս օգտուած են ծայրայեղ ու ազգուրաց տարրերը։

Ա. Ա. Յ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ooooo

Պետական Հրատարակչականը վերջերս լոյս ընծայեց Վ. Թոթովենցի Կեանք հին հռոմէական ճանապարհի վրայ աշխատութիւնը, զոր գեղազարդած է նկարիչ Մ. Սարեան։ Մոսկուայի մէջ շուտով պիտի հրատարակուի այս գործին ռուսերէն թարգմանութիւնը։

Տպագրութեան յանձնուած է Ալազանի Վաթսուներորդ հորիզոնում վէպը, որ կը պատկերացնէ Հայաստանի պղինձի արդիւնաբերական կեանքը։ Այս գործին ռուսերէն թարգմանութիւնը պիտի տպուի Թիֆլիզի մէջ, Կոջոյեանի կողմէ պատկերազարդուած, եւ Մոսկուայի մէջ, Սարեանի կողմէ պատկերազարդուած։ Այս գործը պիտի վերածուի նաեւ շարժանկարի։

Պետական Հրատարակչականը ձեռնարկած է նոյնպէս «աժան գրադարան» շարքիմը հրատարակութեան, այս շարքին մէջ լոյս ընծայելով դասական եւ ժամանակակից գրողներու գործերը։ Այս շարքէն լոյս տեսած են արդէն Շոլոխովի Հերկած խոպանը, Դէմիան Բեդնիի Բանաստեղծութիւնները, Իոաննէս Բեխէրի Գորշ Սիւնները, Յ. Թումանեանի Պոէմները, Սասունցի Դաւիթը, Լեգենդները, Լեգենդներ եւ բալլադները, Երգերը, Գ. Սունդուկեանի Պէպօն, Մուրացանի Նոյի ագռաւը, Նարդոսի Աննա Սարոյեանը, Շիրվանզադէի Արտիստը, Զ. Եսայեանի Կրակէ շապիկը, Շէյքսփիրի Վենետիկի վաճառականը, Մակպէթը, Օթէլլօն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳՈՎԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

— • —

ԼԱՆՍԷՅ, 14 յունուար (Յառաջ).— Փոքր ծանօթութիւն մը մեր գաղութի մասին։

Լանսէն ինկած է Ալպեան շղթայի ստորոտը, Կրընոպլէն 15 քիլ. հեռու։ Լաւ բնութիւն եւ մաքուր ջուր ունի. 1923ին հոս հաստատուած քանի մը երիտասարդներ իրենց հետ քաշեցին բաւական ծանօթներ եւ բարեկամներ, այնպէս որ 1928ին հայութիւնը 500ի կը հասնէր, բայց գործազրկութեան պատճառով կամաց–կամաց նուազեցան։ Ներկայիս ան 30 ընտանիք եւ ամուրի երիտասարդներ, որոնց ընդհանուր թիւն է 135 հոգի, բոլորս ալ կ'աշխատինք Թուղթի միակ գործարանը, գոհացուցիչ օրավարձով, 25—30 ֆր. եւ շաբաթը վեց օր։ Անգործ չունինք։ Գոհ ենք եւ կ'ապրինք համերաշխ։

Երկու ամիս առաջ Կրընոպլէն եկած օրիորդի մը յարատեւ աշխատանքի շնորհիւ, այստեղ կազմուեցաւ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղ մը 12 անդամուհիներով, նախագահութեամբ եւ գանձապահութեամբ տիկիններ Մութաֆեանի եւ Զարմանեանի։

Թէեւ օրիորդին համեստութիւնը թոյլ չի տար իր անունը յիշելու եւ մեր շնորհակալութիւնն յայտնելու, բայց պէտք է ըսել, որ իր անկեղծ բնաւորութեամբ, իր ազնիւ գործերով եղած է իսկական օրհնութիւն մը Կրընոպլի եւ շրջականներու գաղութին։ Իր եւ տիկ. Զառացեանի ջանքերով չորս տարիէ ի վեր կը պահուի նաեւ Կրընոպլի մանկապարտէզը։

Եւ ուրախ ենք ըսելու, որ իրենց առաջին գործն եղաւ բանալ դպրոց–մանկապարտէզ մը 16 աշակերտ–ուհիներով։

Երէկ բախտն ունեցայ ներկայ ըլլալու դասաւանդութեան։ Հոգիս լեցուեցաւ, երբ տեսայ թէ ինչպէս մեղմէ կորուած մեր փոքրիկները սրտանց եւ ուրախութեամբ կը սորվէին իրենց մայրենի լեզուն։ Մանկապարտէզի ուսուցչուհին է բոլորի կողմէ սիրուած եւ հմուտ մանկավարժուհի մը, տիկ. Երկանեան։ Վարձուած է համեստ սրահ մը, տարրական պիտոյքներ յարմարցուած են եւ դպրոցի տպաւորութիւն կը թողու։ Կրընոպլի Կ. Խաչը առժամապէս 15 ֆրանկ յատկացուց։ Մեր կողմը շատ ցուրտ է, վառելիք չունինք եւ ատոր համար ալ միայն կիրակի օրեր դաս կը տրուի։ Երբ օդերը մեղմանան հինգշաբթի օրերն ալ դաս պիտի տրուի։

Ուրեմն, սիրելի հայրենակիցներ, ձեր օգտին, ձեր զաւակներու բարիքին համար բոլորդ անխտիր ձեր զաւակները ղրկեցէք, որպէսզի վաղը դուք անոնց լեզուն եւ անոնք ձեր լեզուն հասկնան։ Պէտք է բոլորդ գուրգուրանքով պահէք եւ յառաջդիմելու ճամբու մէջ դնէք մեր ծաղկոցը։

Պարգեւ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ճշդում մը

ooooo

ՍԷՎՐԱՆ.— Մեր անդամներէն մէկը մեզի բերած էր Լիոնի մէջ հրատարակուած շաբաթաթերթ մը, որու մէջ Սէվրանէն սուտ ու փուտ թղթակցութիւն մը կար «Սէվրանցի» ստորագրութեամբ։

Սէվրանի Հայ Կրթական Միութիւնը կազմուած է 1930 հոկտ. 4ին, կը վայելէ գաղութին համակրանքը։ Շինած է շէնք մը՝ որուն դուռ ու պատուհանները կը պակսին միայն, եւ «ոչ թէ չորս պատեր միայն բարձրացած»։ Այդ շէնքը պիտի ծառայէ, մանուկներու եւ պատանիներու հայեցի դաստիարակութեան։ Թղթակիցը կ'ըսէր որ Սէվրանի մեր Կրթական Միութեան հանդէսներուն բանուոր քաղաքապետը հրաւիրուած եւ եռագոյն դրօշ պարզուած տեսած է։ Մենք մեր հանդէսներուն մինչեւ օրս որ եւ է դրօշ պարզած չենք՝ ոչ իսկ ֆրանսական, եւ բանուոր քաղաքապետը բնաւ մեր հանդէսներուն ներկայ եղած չէ։ Կը պահանջենք որ այդ Սէվրանի թղթակիցը՝ (որ Սէվրանցի չէ, այլ Զինաստանէն եկած է եւ իր երեւակայութեան մէջ միշտ կը տեսնէ՝ բանուոր քաղաքապետը մեր հանդէսներուն եւ եռագոյնն ալ պարզուած) իր իսկական անունով հրապարակ գայ եւ իր ցնդաբանութիւնները ճշդէ, ապա թէ ոչ, մենք հրապարակաւ զինքը կ'անուանենք ստախօս եւ անկարադիր։

Ինչ կը վերաբերի «Իրադեկ»ի մը մեր Կրթ. Միութեան նոյ. 18ի հանդէսի նկարագրութեան, մենք եւս կը հաստատենք թէ, այո՛, Կրթ. Միութիւնը ճերմակ ներկայացուած էր մութ ուժերու կողմէ Սէվրանի քաղաքապետութեան։ Վարչութեան երեք անդամները, Միութեանս երկու անդամները եւ Միութեանս ոչ – անդամ ազգասէր հայրենակից մը, երեք անգամ ներկայացած են քաղաքապետին ու պատասխանը եղած է միշտ. «Դուք ճերմակ էք, Հայերդ կուլ կ'ընէք (մինչեւ օրս հոս կուլ տեղի ունեցած չէ մեր հանդէսներուն) չեմ ուզեր իմ շրջանիս մէջ կուլ տեղի ունենայ, ես պատասխանատու եմ»։ Եւ կը ստիպուինք մեր հանդէսը սարքել Լիվրի Կարկանի մէջ, փոխանակ Սէվրանի։

Ի դիմաց Սէվրանի Հայ Կրթ. Միութեան Վարչութեան
Ատենապետ՝ ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ, Ատենադպիր՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԱՏԵՄԵԱՆ

(Կնիք)

ԾԻԾԱՂ

— Ահ, տիկին, բժիշկը այս դեղը տուաւ որ գդալով առնեմ, բայց դժբախտաբար չեմ կրնար։

— Կ'երեւի գդալ չունիս։

— Ոչ, տիկին, ճաշերէն վերջը պիտի առնեմ, ճաշն է որ կը պակսի։

ՄԱՄՈՒԼ

Համերաշխութիւն

— • —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 յունուար)·

— «Տարակոյս չունինք, որ եթէ քաղաքական ողջմտութիւնն ու ազգին գերագոյն շահն ըլլար հայ հոսանքների առաջնորդողը եւ ոչ թէ փոխադարձ ատելութիւնն ու անվստահութիւնը, ոեւէ լուրջ հիմ կամ պատճառ արգելք պիտի չըլլար մեր գաղութներու մէջ գործող ուժերու համերաշխ գործակցութեան։

Օրինակ, երբ խորհրդային կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը յայտարարէ, թէ ինք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ, երբ ո եւ է կասկած չկայ, թէ խորհրդային կառավարութիւնը հայ ազգային շահեր եւ իտէալներ չի հետապնդեր, երբ երեխաներն իսկ գիտեն, թէ խորհրդային կառավարութիւնը ամբողջովին կախում ունի Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի օտար կառավարութիւններու կողմէն, ինչո՞ւ պէտք է թոյլ տրուի, որ խորհրդային կառավարութիւնը անպաշտօն կերպով կամ անուղղակի միջոցներով միջամտէ մեր* գաղութներու ներքին գործերուն, խառնշտկէ մեր ազգային կազմակերպութիւնները, պառակտէ նոյնիսկ մեր եկեղեցիները, պայքար մղէ մեր ազգային իտէալներուն եւ դատին դէմ անգամ օտար երկիրներու մէջ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ինչպէս յայտնի է, վերջին տաս – տասներկու տարուան ընթացքին մեր գաղութներու մէջ ոչ մէկ նպատակ հետապնդեց աւելի յամառօրէն, քան եթէ աշխատեցաւ առաջ բերել բոլոր հայրենասէր եւ ազգասէր ուժերու համերաշխ գործակցութիւն մը՝ մեր գաղթային թէ ազգային վէրքերը միասնաբար բուժելու գաղութներու եւ բովանդակ հայութեան գերագոյն շահին համար։ Եւ այդ բրաւ,որովհետեւ այդ կը պահանջէր մեր շահը և որովհետև ո և է բանաւոր արգելք չկար այդպիսի գործակցութեան մը համար։

Դժբախտաբար, սակայն, Դաշնակցութեան հակառակորդ հոսանքները, մասամբ խորհրդային գործակալներու դրդումով, մասամբ ալ Դաշնակցութեան հանդէպ իրենց ունեցած կոյր ատելութենէն մղուած, վիժեցուցին համերաշխ գործակցութեան մեր բոլոր ջանքերն ու փորձերը եւ իրենց անհաշտ ու միշտ աւելի գրգռիչ ընթացքով դէպի կատարեալ պառակտում առաջնորդեցին մեր գաղութները։

Հակառակ անոր, որ ե՛ւ է խօսքով, ե՛ւ գործով աւելի քան տասը տարի անընդհատ մենք անհերքելի կերպով ցոյց տուինք, թէ անվերապահօրէն հրաժարած ենք զէնքի կռիւ մղելէ խորհրդային կառավարութեան դէմ, մեր հակառակորդները մեզի յամառօրէն վերագրեցին դաւադրական նըպատակներ, նոյնիսկ «Պրոմեթէ»ի նման թուրքերէ հովանաւորուած կազմակերպութեան մը հետ գաղտնի կապեր։

Հակառակ անոր, որ մենք ե՛ւ խօսքով ե՛ւ գործով միշտ ալ ուժ տուինք Հայաստանի շինարարական բոլոր ձեռնարկներուն ու ներգաղթին, մեր հակառակորդները մեզի յամառօրէն վերագրեցին թշնամութիւն դէպի այդ ձեռնարկներն ու ներգաղթը եւ նոյնիսկ դէպի Հայաստանը։

Մեր հակառակորդներու այս յոռի եւ անհաշտ ընթացքը բնականաբար չէր կրնար բխիլ հայրաշէն կամ ազգաշէն ոգիէ եւ հաշիւներէ, այլ թելադրուած է մասամբ չար, քանդիչ, աղետաբեր կամքէ, մասամբ ալ ողբալի քաղաքական տգիտութենէ։

Այսօր, երբ մեր գաղութներու կեանքը փոթորկուած է աննախընթաց չափերով եւ այս խռովայոյզ կացութիւնը կը սպառնայ օր աւուր աւելի ծանրանալ, կը խորհինք թէ, բոլոր պարկեշտ եւ գիտակից Հայերը պարտաւոր են գերագոյն ճիգեր ընել, վերջ տալու համար ներկայ քայքայիչ պայքարներուն։

Ժամանակ է որ բոլորն ալ զգան վերջապէս, թէ եթէ իրերու ներկայ զահավէժ ընթացքը չկասեցուի անմիջապէս, մեր գաղութներու կեանքը անհամեմատ աւելի վատթար կերպարանք մը պիտի ստանայ եւ անտանելի պիտի դառնայ բոլորին համար ալ»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԻԼ ՏԱՆԻՔ

ooooo

ՇԱՎԻԼ.— Անցեալները ներկայացման մը առթիւ կը գտնուէի Մխիթարեանց թատերասրահը։ Քիչ յետոյ կը տեսնեմ որ, չուրջիս պարապ աթոռներէն օգտուելով, կուգան տեղ գրաւելու խումբ մը փոքր դպրոցականներ ու վիվուկը ծայր կուտայ իրենց մէջ... Ֆրանսերէն լեզուով.... Կը հարցնեմ քովի ծանօթիս թէ ո՞ր դպրոցին կը պատկանին։ Բայց հարցնելուս կը զղջամ, երբ կը պատասխանէ թէ տեղւոյն Մխիթարեան հայրերու վարժարանին···։

Ու մտովի կը հարցնեմ.— Երբ ասոնք ալ Ֆրանսերէն խօսին դուրսը եւ իրարու հետ, ալ ո՞ւր կը մնան ամբողջ օրը Ֆրանսական դպրոցը գացող եւ անոնց մէջ մեծցող մեր փոքրիկները։ Ծիծաղելի պիտի ըլլար ժխտել օտար լեզուներու դերը գործնական կեանքի յաջողութեան համար, մանաւանդ բնակած երկրին լեզուն։ Բայց քանի որ անոնք պիտի սորվին զայն, ուզեն – չուզեն, ինչո՞ւ աւելի հոգածու չըլլանք որ մատղաշ տարիքէն իրենց մայրենի լեզուն ալ իւրացնեն ոչ միայն տեսականօրէն, այլեւ գործածելով զայն իրարու հետ։

Ի՞նչ օգուտ շաբաթը մէկ, երկու օր մեր մանուկները ազգ. դպրոց ղրկելէն, երբ անկէ դուրս ելած – չելած անոնք նորէն պիտի շարունակեն Ֆրանսերէն բարբառել։ Որքան ուսուցիչներուն, նոյնքան ալ ծնողքներուն կ'իյնայ հսկել եւ ի հարկին պատժել, ամէն անգամ երբ մայրենի լեզուին տեղ օտար լեզու կը գործածեն իրենց միջեւ։ Ծնողները թող չպարծենան թէ իրենց տղաքը « ջուրի պէս » Ֆրանսերէն կը խօսին։ Եթէ հոգ չտանին, անոնք վաղը իրենց ազգն ալ կը մոռնան։

Ինչ որ ցանենք այն պիտի հնձենք։

ՄԷՆ – ՍԷ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Լ Ե Հ Կ Ի Ն Մ Ը

Ամենուրեք խինդ ու պար, երգ ու ցնծութիւն։

Պարահանդէս մը կայ ի պատիւ յաղթողին։ Ներկայ են Լեհաստանի բարձր դասու ընտանիքներ, բայց Վալեվսքա չուզեց երթալ հոն, չէր վարժուած աղմկալից կեանքի, միշտ ապրած էր հեռու մարդոց ընկերութենէն, անծանօթ մըն էր ամէնուն աչքին։

Բայց « ծաղկեփունջի » պատմութիւնը ամենուրեք տարածուած էր։ Շատեր կը հետաքրքրուէին հիմա իրմով, սա քանի մը օրուան մէջ ամէնուն շրթներուն վրայ էր անոր անունը։ Այդ պարահանդէսին պէտք էր որ ներկայ ըլլայ ինք, քանի որ առաջին անձը եղած էր ներկայացող եւ բարի գալուստ մաղթող մեծ կայսեր։

Հակառակ իր կամքին, Վալեվսքա տեղի տուաւ եղած պնդումներուն առջեւ եւ ներկայ էր պարահանդէսին։

Ան շատ պարզ էր հագուած, ճերմակ մետաքսեայ հագուստ մը եւ գլխուն վրայ ունէր թարմ տերեւներէ հիւսուած թագ մը։

Որքա՜ն պարզութիւն անհամար եւ անմրցելի արդուզարդերուն քով։

Բայց ան իր պարզութեան մէջ անգամ ամենագեղեցիկ եւ հրապուրիչ կինն էր սրահին մէջ։

Նափոլէոն նշմարած էր այդ, եւ կը կոչէր զայն «Գեղուհի»։

Այլ եւս ճանչցած էր այդ յանդուգն մանկամարդուհին որ առաջինը եղած էր ամբողջ Լեհերուն մէջ, բարի գալուստ մաղթելու համար։

Եւ հրաւէր ղրկեց անոր, առաջարկելով որ պարէ իրեն հետ։

Երիտասարդ կինը չուզեց պարել։

Ինչո՞ւ այս մերժումը։

— «Տիկին եթէ չէք պարեր Նափոլէոնի հետ, ուրեմն մեր ամբողջ ընդունելութիւնը ապարդիւն պիտի մնայ, պիտի զայրանայ կայսրը, Լեհերս պէտք է ջանանք զոհ ձգել զայն ամէն գնով ի սէր մեր հայրենիքին»։

Այսպէս պաղատեցան քանի մը տարեց Լեհեր։

Վալեվսքա ի սէր հայրենիքին, պարեց Նափոլէոնի հետ։

×

Ո՛վ հեգնանք ճակատագրի։

Յաջորդ առտու կանուխ Վալեվսքա հազիւ իր աչքերը բացած, սեղանին վրայ գտաւ նամակ մը, հետեւեալ պարունակութեամբ·

— «Ձեզ տեսայ, ձեր վրայ հիացայ, ձեր կարօտն ունիմ, կը սիրեմ ձեզ, խկոյն պատասխան մը ձեր կողմէ զիս պիտի հանդարտեցնէ»։ — Ն.

Պատուախնդիր մանկամարդուհին հակառակ իր ծաղիկ հասակին երբեք չէր խորհած օր մը դաւաճանել իր ծերունի ամուսնին։ Ան հաւատարիմ էր իր ընտանեկան յարկին։

Ի՛նչ զարհուրանք եւ ի՛նչ ստորնացում։ Կ'ընդվզէր իր ամբողջ էութեամբ։

Չէ՛, երբեք չէր կրնար խաբել ամուսինը, ամուսնական մաքուր յարկին դէմ չէր կրնար դաւաճանել։ Անօգուտ էր ամէն սպառնալիք։

Սակայն տարածուեցաւ լուրը ամբողջ երկրին մէջ։

Կին մը կար Վալեվսքա անունով, կին մը որ կրնար հայրենիքի ազատութիւնը ապահովել։ Նափոլէոն յարգալից էր այդ կնոջ հանդէպ, եւ աւելին չար լեզուներ կը փսփսային թէ կայսրը կը սիրէր զայն։

Ուրեմն Վալեվսքա միջոց մըն էր օգտագործուելիք։

Լեհաստանի առժամեայ կառավարութեան անդամները սկսան հետաքրքրուիլ մանկամարդ կնոջմով։

Նափոլէոնի առաջարկը պէտք չէ մերժէ ան, ի սէր հայրենիքի ազատագրման։

Այս էր նախարարներուն որոշումը։

Եւ նախարարները սապէս գրեցին Վալեվսքայի·

— «Տիկին, փոքր պատճառներէն կը ծնին յաճախ մեծ արդիւնքներ։ Կիները ամէն ժամանակ ունեցած են ազդեցութիւն աշխարհի քաղաքականութեան վրայ։ Հին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը պատմութիւնը այս կը հաստատէ։ Կիները հզօր ազդակներ եղած են, եւ յետոյ գիտցէք թէ հայրենիքը իր փրկութեան համար զոհ կը պահանջէ»։

Այդ մաքուր, պարզ եւ միամիտ կինը կը դողդղար, պիտի դաւաճանէ՞ր իր ընտանեկան յարկին։ Ոչ մէկը ունէր իրեն պաշտպան, որո՞ւ վստահէր իր ցաւը։

Կարծես բոլորը, ծնողք եւ բարեկամ կը դաւաճանէին իր դէմ, ամէնքը մէկ բան միայն նկատի ունէին.— «Հայրենիքի փրկութիւնը»։

Վալեվսքա ձեռքերը երեսին դրած կը հեկեկար տղու մը պէս։

Երկրորդ նամակ մը եւս ստացած էր·

— «Եկէ՛ք, եկէ՛ք, ձեր ամբողջ փափաքները պիտի իրականանան, ձեր հայրենիքը ինծի համար որքա՜ն սիրելի պիտի ըլլայ, երբ դուք գթաք իմ սրտիս»։ — Ն.

Ուրեմն Լեհաստանի ճակատագիրը Նափոլէոնի ձեռքերուն մէջն էր։

Ուրիշները չէին որ կ'ըսէին այդ՝ այս անգամ, այլ նոյն ինքն կայսրը։

Որպէսզի իր հայրենիքը վերածնի, որպէսզի իր ազգը գերութեան լուծը թօթափէ, որպէսզի իր ժողովուրդը ազատ ըլլայ··· հայրենիքը իր փրկութեան համար զոհ կը պահանջէ···

Օր մը, արդեօ՞ք ազատ պիտի ըլլար իր հայրենիքը։

Երա՞զ թէ իրականութիւն։

Բայց ո՞վ էր ինք, ի՞նչ դեր պիտի կրնար կատարել, ի՞նչ գիտէր ինք։

Յետոյ, պատուախնդիր էր ինք, ընտանիքը, զաւակը ի՞նչպէս պիտի լքէր։

Հինգ օր շարունակ մանկամարդ կինը մղեց ներքին կռիւ մը։

Ընտանեկան սրբազան սէրը կռուեցաւ հայրենիքի բուռն եւ նոյնքան մաքուր սիրոյ դէմ։

Եւ վեցերորդ օրը ան ուժաթափ էր։ Տժգոյն էին իր վարդագոյն այտերը։

Ընկճուած էր, եւ ըսաւ իր շուրջիններուն·

— « Պատրաստ եմ ձեզի հնազանդելու ի սէր հայրենիքիս»։

×

Նափոլէոն սենեակին մէջ ման կուգար այդ օրը երբ կը խօսէր մանկամարդ կնոջ հետ, իսկ այս վերջինը կ'արտասուէր երախայի մը նման։

Կայսրը արհամարհանքով խօսած էր անոր ծերունի ամուսնոյն հանդէպ։

Ինչո՞ւ նախատէր ծերունի ամուսինը՝ որուն անունը ինք այնքան հըպարտօրէն կը կրէր։

Նափոլէոն որ յաղթած էր աշխարհին, չը՞ պիտի կրնար միթէ յաղթել այս կնոջ։

ՀԵՐՄԻՆԷ

(վերջը յաջորդով)

ԵՐԿՈՒՔՈՒԿԷՍ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ գերման գրագէտ Լուտվիկ Ռէն, իբրեւ հայրենադաւ, իր «Պատերազմ» գրքին եւ ուրիշ հրատարակութեանց համար: Դատավարութեան ատեն (Լայփցիկի մէջ) ամբաստանեալը խոստովանեցաւ թէ համայնավար է եւ կը հաւատայ իր խէալին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ իբրեւ՝ խափանարար ձերբակալուած են զուիցերիական Տան մը տնօրէնը, հինգ ուրիշ օտարականներ եւ 20 Ռուսեր:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ ժողովասրահին մէջ:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մշօ խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ, կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ Վիշապ ենթակոմիտէին ընկ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Պէքոնի ծանօթ հաւաքատեղին: Ստիպողական օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկաները թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի՝ ընկ. Զորմիսեան:

ԱՂԲԻՒՐ - ՍԵՐՈԲ, Հրազդան եւ Քրիստափոր միացեալ խումբերու բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, **32 Ave. des Gobelins**ի սրճարանին վերնայարկը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժիւլիէնի Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բացակաները ենթակայ պատժի կ'առնուին:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները, այս կիրակի ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԵՒ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Վաղը, Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9.15ին

Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ

Կը խօսին՝ Պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ եւ Պ. Հ. ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒ՞Ն ԹԷ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՈՐՈ՞ՒՆՆ Է ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Ծախքերու մասնակցութեան համար միայն 2 փրանք

ՅԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆԻ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Միւթիւալիթէի I եւ Y սրահներուն մէջ

Կը նախագահէ Պ. Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ

Գեղարուեստական մաս.—

Raymond Worms.— (Violoncelliste, soliste des grands concerts), **André Lermyte.**— (Pianiste des concerts symphoniques Pasdeloup), **Maurice Blondel.**— (Violoniste, soliste des concerts symphoniques Pasdeloup):

Կը խօսին.—

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՅԻՍ՝ Լ. Բաշալեանի գրական գործունէութիւնը, Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ «Ցեղին ձայնը» (արտասանութիւն), Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ՝ Լ. Բաշալեանի հանրային գործունէութիւնը, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ՝ Հ. Գ. Ընկերակցութեան կողմէ եւ Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ:

Երգ՝ Պ. Քէչէճեանի կողմէ:

Ընկերակցութեան բոլոր անդամները եւ համակիրները կը հրաւիրուին ցերեկոյթին:

Հանդէսին եւ գինեձօնի ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի **5 փրանք**:

Մասնաւոր հրաւիրագիր ղրկուած չէ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փոքր տ'Իթալիի Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ շրջանիս դպրոցի Տիկնանց Միութեան:

Այս կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին, Պ. Յովհաննէսեանի ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie, Kr.-Bicêtre

Կը ներկայացուի՝ Մեծապատիւ Մուրացկանները

Կը մասնակցին Գ. ՎԱՀԱՆ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ եւ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԳՄԲԷԹԵԱՆ կ'երգէ Օմար Խայեամի քառեակները

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Ռ. Ա. կուսակցութեան սրահին մէջ

Նախագահութեամբ՝ ՀԱՅՐ ԱՐԻՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Կը խօսի՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ (Փարիզէն եկած)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, դաշնակ, ջութակ, խմբերգ, ժազ, մեներգ եւ ռուսական պար: Մուտք 1 փրանք

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Եօզկատի Շրջանի Հայրենակցական Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, **6 Bld. Rodin,** Իսի լէ Մուլինօ:

Հաղ. միջոցներ.— Փորթ Վէրսայլէն եւ Փորթ Օթէօյէն առնել հանրակառք թիւ 23, 32 եւ իջնել Կար տ'Իսի:

ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ ՈՒ ՀԱՆՃԱՐԵՂ

ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԸ

Արամ Չարըքի Թարգմանութեամբ 807 քառեակներ

գեղարուեստական շքեղ կողք եւ ընտիր թուղթի վրայ

Այս գիրքը ոչ կարելի է չունենալ եւ ոչ ալ ունենալէ յետոյ՝ ուրիշին փոխ տալ: Ճամբու ընկեր, կեանքի առաջնորդ, բարքի գիրք:

Դիմեցէք կամ ուղղակի Թարգմանին (1, Rue du Turin, Arnouville - les - Conesses (S. et O.), եւ կամ ծանօթ տեղերը:

Գ Ի Ն 15 Ֆ Ր Ա Ն Ք

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽԱՐԹՈՒՄ, Խար.— 6 անգլ.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի Կրօն. ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիրակի, պատարագէ վերջ՝ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Ամերիկայի Առաջնորդ եպիսկոպոս Տ. ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ յիշատակին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ Զարդարեան Գրադարանը փոխադրուած է 14 Rue François - Garcin, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ընկերութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի օր, ժամը 11ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, օրակարգ ունենալով հաշուետուութիւն եւ հրաժարում ներկայ վարչութեան, ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Կը խնդրուի Աղքատախնամի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ այս ժողովին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ Երկսեռ Երիտասարդաց միութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիները ընդհանուր ժողովի վաղը Շբ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ: Ժողովին ներկայ եղողները իբր անդամ նկատի պիտի առնուին: Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր խաչի ժողովը, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, դարմանատան մէջ, **253** Րիւ ժան ժագ Րուսօ, Իսի-լէ-Մուլինօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինէն Տէր եւ Տիկին Վ. Հիւսեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Մարսէյլի «Իշխան» ենթակոմիտէին, ընկերներու եւ բոլոր անոնց, որոնք գրաւոր կամ անձամբ, ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր մօրեղբօր աղջկան (Մարսէյլ) ՀՐԱՆՈՒՇ ՀԻՒՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 17 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:

Թէյասեղան

Ի պատիւ Հարաւային Ֆրանսայի Առաջնորդ Տ. Գ. Եպիսկ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Պոլսեցիներու Միութեան

Այս Կիրակի իրիկուն, ժամը 9ին, Salon de Coliséeի շքեղ սրահներուն մէջ: 31 Bld. Bugommier.

Ճոխ գեղարուեստական բաժին եւ անթերի սպասարկութիւն:

Բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, տոմսերը կը ստանան հետեւեալներէն՝ ճաշարան Տամասի Տնօրէնութենէն, Սալօն Մասիսի տնօրէնութենէն, ճաշարան Հաճի Յակոբ Պահճէճեան, ճաշարան Թօքաթլը, գրատուն Հորիզոն, ապարան Սիփան (Քիթապճեան):

Վարչութիւն

Մարսէյլ 12 յունուար 1934

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Կ Ա Ր Ե Ւ Ո Ր

Թառիսթ ԺՕՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ վերադարձած է Մարսէյլէն: Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել դիմեցէք իրեն, որ իր խումբով կը նուագէ եւրոպական, հայկական, կովկասեան եւ արեւելեան եղանակներ:

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար կանխաւ դիմել անձամբ կամ գրաւոր: Հասցէ՝ **CHAHPARONIAN, 20 rue des Carmes, Paris (5).**

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—Մարսէյլէն Տիկին Թագուհի Շաշկընեան, կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Գրիգոր Այվազեան եւ իր մայրը, որոնք մինչեւ 1931 Յունաստան կը գտնուէին եւ անկէ մեկնած են Հայաստան:

Ջերմապէս կը խնդրուի որ յիշեալները ճանչցողներ բարի ըլլան լուր տալու Տիկին Զարուկեանի, Rue de la Garlande, No. 22, 4em étage, Marseille:

— Կը փնտռուի Թոզատի Եաթմըշ գիւղացի Գէորգ Քարեան (28 տարեկան) որ Ֆրանսա եկած է Յունաստանի որբերուն հետ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Տօնիկ Փէհլիվանեանի, 8 Bld. Rodin, Issy - les - Moulineaux, (Seine):

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր:

— Գասապացի Յարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իզմիրի մէջ ամուսնացած էր Էնկիւրիցի օրիորդի մը հետ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ: Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել: Aharonian H. chez Mr. Bouffeteau à Jubergin, Commune d'Abily, (Indre et Loire):

—- Կը փնտռեմ քոյրս Եէնի Պազարցի Անճէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Մինաս Մանուէլեան: Կը բնակէինք Նազիլլի: Ընդհ. պատերազմին աքսորուեցանք Կեսարիա, ուրկէց զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ: Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա: Իմացնել՝ **Manuel T. Manuelian**ի, **9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.**

Էնկիւրիցի Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (93)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Նայիլ պէյ, թէեւ դէպի ճակատ մեկնած էր իր չէթէով, բայց իր ու Ռիզա պէյի միջեւ ծնունդ էր առած վէճ մը, որովհետեւ ինք կը ցանկար այդ շրջանի հրամանատարութիւնը ստանձնել: Արդէն, այդ միջոցին, դեռ լուծուած չէր արեւմտեան Կովկասի հրամանատարութեան խնդիրը, եւ կացութիւնը շատ խառնակ էր: Դեռ նշանակուած չէր հրամանատար մը այն ուժերուն համար, որոնք հոս կը գտնուէին: Չէթէները, ոստիկան-զօրքերը, սահմանային վաշտերը չուառ վիճակի մը մատնուած էին: Ռիզա պէյ, տեսնելով որ իր ընկերը՝ Նայիլ պէյ, յեցած այն ուժին զոր իր հետ բերած էր Տրապիզոնէն, սկսած էր իրացնել ճակատը, կիսապաշտօնապէս հրաժարած եւ մեկնած էր: Այս խնդիրը արմատէն լուծելու եւ ճակատի թերիները լրացնելու համար, որոշած էր Տրապիզոն մեկնիլ, ու, իր հետ առնելով պատասխանատու պատուիրակներէն մին, մեկնած էր Արհաւիէն: Ռիզա պէյ, դեռ Տրապիզոն չհասած, Ռիզէէն խորհրդակցելով Պոլսոյ հետ, թէ պատերազմական նախարարութեան եւ թէ այլ անձնաւորութեանց հետ համաձայնած էր: Իբրեւ հետեւանք այդ համաձայնութեան, ան յաջողած էր ինքզինքը նշանակել տալ ընդհ. հրամանատար այն բոլոր ուժերուն որոնք կը գտնուէին Տրապիզոնի, Լազիստանի, եւ դրաւման վայրերու՝ Արդուինէն Պաթում երկարող ճակատին վրայ:

Այս գործը գլուխ հանելէ յետոյ, Տրապիզոն հասած եւ հոն զբաղած էր, նախ, ճակատի ուժերուն առողջապահական գործերով: Ճակատը մէկ հատիկ պիտանի բժիշկ չկար: Այդ միջոցին, բժշկական վարժարանի վերջին երկու կարգերէն 40 էֆէնտիներ զատուած ու ղրկուած էին Տրապիզոն, որպէսզի ծառայեն Կովկասի ճակատին վրայ: Ասոնցմէ չորսը նախընտրած էին Ռիզա պէյի ճակատին վրայ աշխատիլ: Այս չորսէն մին Ռէշիտ Ղալիպ պէյն էր, որ վերջերս կրթական նախարար եղաւ եւ հրաժարեցաւ: Բժշկականի այս էֆէնտիները, պատերազմի ամբողջ տեւողութեան անձնուիրաբար աշխատած, մեծ զոհողութիւններ ըրած, յաճախ թշնամիին փամփուշտի տարափին տակ, մինչեւ առաջին գծերը երթալով՝ վիրաւորները հաւաքած ու անոնց վէրքերը կապած են:

Առավ չէր բաւարարուեր բժիշկի պահանջը: Ռիզա պէյ, համոզելով Տրապիզոնի կուսակալ Ճէմալ Ազմի պէյը, իր ճակատը առած էր կուսակալութեան բժշկապետն ալ: Հեռագրած էր նաեւ Պոլիս ու խնդրած որ արագ գործողութիւններ կատարելու համար վիրաբոյժ մը ուղարկուի: Պոլսէն ստացուած պատասխանին մէջ կ'ըսուէր թէ վիրաբոյժ նշանակուած է բժշկական հազարապետ Թէվֆիք պէյ որ Ֆրանսա ուսած էր: Այս պարագան, կ'աւելցնէր հեռագիրը, իրեն եւս հաղորդուած է: Այս ձեւով, Ռիզա պէյի ճակատին առողջապահական գործերը ըստ կարելւոյն կարգի դրուած էին:

Յետոյ կուգար զինուորներուն զգեստաւորման, զինման եւ կերակրելու գործը: Ռիզա պէյ զբաղած էր նաեւ այդ գործերով ու բաւականաչափ զէնք, ռումբ, հագուստ, ոտնդեղէն եւն. հայթայթած էր: Իսկ իր մեկնելէն առաջ, առաքման պաշտօնեայ նշանակած էր Տրապիզոնի մեծահարուստներէն Մուսթաֆա Րուհի պէյը: Մուսթաֆա պէյ պիտի ջանար որ կանոնաւորութեամբ տեղի ունենային այն առաքումները որոնք պիտի ըլլային դէպի Ռիզա պէյի ճակատը:

Իսկ այս գործերէն յետոյ, երբ Ռիզա պէյ ամբողջ կազմակերպութիւնը իր ձեռքն էր առած, իր ու Նայիլ պէյի միջեւ գոյութիւն ունեցող վէճը հիմնովին լուծուած էր: Ամբողջ ճակատը այլ եւս Ռիզա պէյի բացարձակ հրամանին տակ էր: Այս բոլորը կարգադրելէ վերջ, Ռիզա պէյ չէր ուզած երկար ատեն Տրապիզոն մնալ, եւ, Ռիզէի ճամբով, ճակատ վերադառնալու համար Տրապիզոնէն բաժնուած էր, իր հետ ունենալով պատասխանատու պատուիրակը:

Ռիզէ հասնելով, տեղւոյն Թէշքիլաթը յանձնած էր Նաճի պէյ անուն մէկուն, որ լրագրավաճառութիւն կ'ընէր: Ռիզէի ու շրջակայքի բնակչութիւնը, առաջին յաջողութեան լուրն առնելով, շրջապատած էր Ռիզա պէյը: Ամէն ոք, որոնց կարգին նաեւ մեծահարուստները, կ'ուզէին Թէշքիլաթի անդամ արձանագրուիլ: Բայց, որոշուած էր Թէշքիլաթի մէջ չառնել անոնք որ զինուորական տարիք ունին: Իսկ փոքրերն ալ որ եւ է գործի չէին կրնար ծառայել: Որով Ռիզէցիներէն ոչ ոք Թէշքիլաթի մէջ առնուած էր: Կարեւորութիւն իսկ տրուած չէր շատերու աղաչանքներուն: Որովհետեւ, անոնց մեծ մասը չէթէներուն մաս կազմել կ'ուզէր, աւարառութենէն օգտուելու նպատակով:

Ռիզա պէյ, այդ շրջանին մէջ մեծ համբաւի տիրացած էր իր առաջին յաջողութեամբ: Որով, իրեն առաջարկուած էր Ռիզէի մէջ դասախօսութիւն մը ընել, ու յետոյ հանգանակութիւն կատարել: Ռիզա պէյ այդ առաջարկը ընդունած էր: Դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենար Ռիզէի մեծ սրճարանի մը մէջ: Ժողովուրդը հոն խռնուած էր: Ճիշդ այն պահուն երբ դասախօսութիւնը պիտի սկսէր, Հաճի անունով անձ մը սրճարանէն ներս մտած էր: Այս մարդը Ռիզէի մէջ կը վաճառէր «Միլլի» գործակալութեան լեկոյցները, բայց վերջերս պաշտօնանկ եղած էր: Ատկէ վրդովուած, սրճարան մտած էր այն պահուն երբ ժողովուրդը ուրախութեամբ կ'ունկնդրէր, եւ պոռացած էր.

— Հայրենակիցներ, Ռուսերը Սեւ ծովու մէջ ընկղմեցին «Ռէշիտ փաշա» նաւը: Եւ ճամբորդներն ալ գերեցին:

Այս լսելէ վերջ, «Միլլի» գործակալութեան մէկ հեռագիրը կարդացած էր, որ նոյն լուրը կը հաստատէր, ու բոլորին տրամադրութիւնը ինկած էր: Դասախօսութիւնը ընդհատուած էր: Իսկ Ռիզա պէյ, բարկանալով առած քալած էր, որով հանգանակութենէն ալ հրաժարեր էին:

Ռիզա պէյ, Ռիզէէն Արհաւի մեկնած ատեն, հոն ձգած էր իրեն ընկերացող պատասխանատու պատուիրակը, որ պէտք կիսատ թողուած գործերը լրացնէ: Այս անձը օր մը, երբ կը խորհրդակցէր ոստիկան զօրքի հրամանատարին հետ, չէթէի փախստական մը բերեր էին:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օւրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 20 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

20 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2400

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՒԱՏՔԻ ՊԱԿԱՍ

Ո՞ւր պիտի յանգին այսպէս,— կը հարցնէինք երէկ, Հ. Մ. Ը. Մ ի տագնապին առթիւ։

Աւելի բաց խօսելով, անդարմանելի կազմալուծմա՞ն մը կը սպասեն ներսէն թէ դուրսէն, վերանորոգման եւ ծաւալման ձեռնարկելու համար։

Խնդիրը քննենք նաեւ ուրիշ տեսակէտէ մը։

«Յառաջ»ը յամառօրէն կ'արծարծէ երիտասարդական համատարած կազմակերպութեան մը ծրագիրը։

Ցնո՞րք է խորհիլ թէ՝ հազար Զ. Ռ. Մ. ի, 2000 Հ. Մ. Ը. Մ. ի անդամներ եւ 3000 ալ ուրիշ երիտասարդական միութեանց անդամներ պիտի կրնային սեղծել կորիզը այդ կազմակերպութեան, դաշնակցային կապերով։

Մենք հաշուեցինք նուազագոյնը։ Այսպէս կամ այնպէս, խարխուլ ունինք։

Բայց, կը բաւէ՞ այդ մխիթարութիւնը, երբ թեւերը օդին մէջ պարզած վիճակ մը կը ներկայացնէ յենարաններուն գլխաւորը, Հ. Մ. Ը. Մ. ը։

Ահա կազմակերպութիւն մը բոլորովին ազատ՝ քաղաքական – կուսակցական կաշկանդումներէ։

Անոր անդամները կրնան պատկանիլ ո՛ր եւ է հոսանքի, եւ պատճառ չկայ որ չկարենան միեւնոյն սեղանին շուրջը բոլորուիլ, երբ հարցը կը վերաբերի բուն մարզական կեանքին։

Ամէնէն կամկարը կամ կարմիրն ալ, եթէ անկեղծ է, պիտի խոստովանի թէ ուրիշ որ եւ է մարզական կազմակերպութիւն չի կրնար բռնել Հ. Մ. Ը. Մ. ին տեղը, ներկայ պայմաններուն մէջ։

Ուրեմն, բուն իսկ տարագիր երիտասարդութեան շահը կը պահանջէ սրտանց օգնել անոր, տարածել անոր թեւերը, զօրացնել զայն ե՛ւ բարոյապէս ե՛ւ նիւթապէս։

Ինչո՞վ պիտի ապացուցանենք թէ պանդխտութեան տասը տարիները բան մը սորվեցուցած են մեզի, երբ երիտասարդները իրենք Հ. Մ. Ը. Մ. ը կը համարեն տեսակ մը լքեալ գոյք։ Երբ անոր ամբողջ հոգն ու պահպանումը ձգեր են սակաւաթիւ աւանդապահներու վրայ...

Ահա, վերջապէս, կազմակերպութիւն մը ուր սերունդի խնդիր ալ չունինք։

Մարզանքը այնպիսի ասպարէզ մըն է ուր ծերացածները, յոգնածներն ու անպէտները ինքնաբերաբար կը քաշուին։

Մեր մէջ մատի վրայ կը համրուին ալեւոր մազերով մարզիկները կամ մարզասէրները։

Եւ անոնք մէկ փառասիրութիւն կրնան ունենալ,— Ապահովել աւանդին անեղծ պահպանումը, այլ մանաւանդ զարգացումը՝ նոր տարրերով։

Արդ, անոնք եւ բոլոր սրտցաւ մարդիկը իրաւունք չունի՞ն ողբալու, երբ կը տեսնեն որ պանդուխտ երիտասարդութիւնը կ'ուզէ օգտուիլ Հ. Մ. Ը. Մ. համար թափուած աշխատանքին տոկոսէն, բայց մատը մատին չի զարներ, նորոգելու, բազմապատկելու համար անոր դրամագլուխը։

Բազմաթիւ առիթներով բացատրուեցաւ թէ տնտեսական տագնապը, նիւթական դժուարութիւնները չեն կրնար արդարացնել տիրող թուլութիւնը։

Նոյն իսկ այն ժողովուրդներուն մէջ որ պետութիւն և ընդարձակ հայրենիք ունին, կամաւոր աշխատանքն ու ժողովրդական անդամավճարները կը կազմեն գործունէութեան աղբիւրը։

Այս տեսակէտէն, ո՛րքան հրահանգիչ դասեր կը պարունակէ «սոքոլ»ներու կազմակերպութիւնը, որուն բոլոր երեսները ներկայացուցինք ընդարձակօրէն։

Եթէ Չեխերը միլիոններով կը խօսին, մենք ինչո՞ւ պիտի անճրկէինք հազարներու առջեւ, թէ իբրեւ անդամ եւ թէ իբրեւ նիւթական աղբիւր։

Երեւակայեցէք վայրկեան մը,— Երկու հազար կազմակերպուած երիտասարդ՝ Ֆրանսայի մէջ (60,000 ժողովուրդի վրայ), երեք հազար՝ Սուրիոյ մէջ (120,000), հազարական՝ Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Յունաստան։ Նոյնքան ալ՝ Միջագետք եւ Պարսկաստան։ Նուազագոյն երկու հազար ալ հաշուելով Հիւս. եւ Հարաւ. Ամերիկաներու մէջ, արդէն կ'ունենանք աւելի քան տասը հազարնոց ուժ մը, իբրեւ անդամ Հ. Մ. Ը. Մ. ի։

Այս թիւերը ծիծաղելի են ոչ թէ իրենց մեծութեամբ, այլ չափաւորութեամբ։

Արդարեւ, ինչո՞ւ կարելի չպիտի ըլլայ իրականացնել այսպիսի ծրագիր մը, իբրեւ ամուր ազդակ մը գաղութներու ինքնապաշտպանութեան։

Այդ ո՞ր դժուարութիւնն է որ պիտի դիմանար երիտասարդական կամքին եւ կորովին առջեւ։

Նիւթակա՞նը, բարոյակա՞նը թէ քաղաքականը։

Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը։ Այս ամբողջ հարցին մէջ ամէնէն խոցելի պարագան հաւատքի պակասն է։

Արդ, առանց հաւատքի երիտասարդութիւն մը ինքն իր ձեռքով կնքած կ'ըլլայ իր ճակատագիրը — անձնասպանութիւն։

Բազմաթիւ երիտասարդներ իրենց ճամբան գտեր են քաղաքական, պատանեկան, լսարանական կամ այլիլեան հոսանքներու մէջ։

Ուրիշ բազմաթիւ երիտասարդներ, ընդհանրապէս ուսումնական, կը շարունակեն տունը մնալ։ Խառնուածքի խնդիր։

Իսկ երրորդ դաս մը, որ կը խրտչի այս բոլորէն, ինչո՞ւ իր հասակը չերկարեր դէպի բացատանները, դէպի դաշտ եւ մարզանք։

Անբաւակա՞ն կը գտնեն եղած կազմակերպութիւնը։ Թող միանան եւ աշխուժացնեն, թարմացնեն Հ. Մ. Ը. Մ. ը։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Աջակողմեան երեսփոխան մը կ'ամբաստանէ հին եւ նոր նախարարներ

ՔԻՉ ՄՆԱՑ ՈՐ ԻՐԱՐ ԾԵԾԷԻՆ

Հինգշաբթի օր ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ Երեսփ. ժողովին մէջ։ Աջակողմեան երեսփոխան մը խօսք առած էր, դատական նախարարութեան եղմտացոյցի մասին խօսելու համար։ Ցանկարծ դարձաւ Սթավիսքիի հարցին, եւ աղաղակեց.

— Պէտք ըսեն թէ արդարադատութիւնը ձեռք առած է այդ գործը։ Այո, այնպէս մը ձեռք առած է որ անդամալուծուած է։ Այն օրէն ի վեր որ կառավարութիւնը խոստացաւ գործել, սկսած են խեղդել գործը։ Յաճախ յանցաւորներ հետապնդումներէ կ'ազատին շնորհիւ բարձր պաշտպանութեանց։ Ի՞նչպէս կարելի է չզարմանալ, երբ կը տեսնենք որ տարբերութիւն կը դնեն յանցաւորէ յանցաւոր։ «Աֆուէթէօր Ռէխնի»ի գործը 150 միլիոն փրանքի նստաւ ժողովուրդին. երեք գլխաւոր ամբաստանեալներ կային. անոնց փաստաբաններն էին Պ. Պ. Անարէ Հէս, Փիէռ Քօ, Տայիմիէ, Պ. տը Մօնզի (բոլորն ալ նախարար)։ Վճռաբեկ ատեանը մերժեց անոնց վերաքննութեան խնդրագիրը, եւ սակայն ամբաստանեալները միշտ ազատ են։ Արդեօք անո՞ր համար որ իրենց փաստաբանները կարեւոր մարդիկ էին։ Աւելի վրդովիչ օրինակ մը,— Սակազան դրամատան խարդախութիւնները։ Այսօրուան դատական նախարարը պաշտպանեց այդ ընկերութիւնը, խորհրդարանի անդամ մը քօղարկեց անոր խարդախ գործառնութիւնները։ Այդպիսի պաշտպանութիւն մը կը վայելէ Պ. Պօնոռ, որ երեք անգամ Հունգարիա գնաց Սթավիսքիի հետ եւ սեղանաւորի մը ներկայացուց այդ մարդը։ Ինչո՞ւ տակաւին ազատ կը մնայ Պ. Պօնոռ։ Կառավարութիւնը կը յուսայ գոհացնե՞լ հանրային կարծիքը, լրագրող մը ձախակողմէն, ուրիշ մըն ալ աջակողմէն ձերբակալելով։ Ամէն մարդ գիտէ թէ Պ. Տիւպառի, «Լա Վօլօնթէ»ի տնօրէնը որքան դրամ կը ստանայ գաղտնի վարկերէն։

— Վերջին անգամ 70,000 փրանք ստացած է արտաքին նախարարութենէն, ընդմիջեց Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն։

Ամբաստանող երեսփոխանը շարունակելով, ըսաւ թէ երբ «Լա Վօլօնթէ» Սթավիսքիի ձեռքը անցաւ, կը շարունակէր նպաստ ստանալ գաղտնի վարկերէն։ «Միջնորդն ալ ելմտական նախարարութեան մէկ պաշտօնատարն էր, Պ. Կիպու Ռիպօ»։

Ասոր վրայ ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ Պ. Կիպու ո՛ր եւ է պաշտօն ունեցած չէ իր նախարարութեան մէջ։ Ամբաստանողը պնդեց, նախարարը կրկին բողոքեց, եւ խնդիրը ճապաղելով, դէմ դիմաց վիճաբանութեան մը յանգեցաւ։

Ամբաստանող երեսփոխանը, Պ. Ֆիլիփ Անռիօ, անդադար նոր մեղադրանքներ կը տեղացնէր կառավարութեան եւ ձախակողմեան կուսակցութեանց դէմ, ըսելով թէ քաւութեան նոխազներ կը փնտռեն, գործը խեղդելու համար։ Այս առթիւ պատմեց թէ 1926ին ձերբակալուեցաւ խաբեբաներու խումբ մը որուն մէջ կը գտնուէր Արլէթ Սիմօն անունով աղջիկ մը, իբրեւ գող, որ յետոյ դարձաւ Տիկին Սթավիսքի։ «Արդ, այս աղջիկը այն ատեն արտօնութիւն ստացաւ ընդունելու երկու անձնաւորութիւններ որոնք այսօր նստած են կառավարութեան աթոռներուն վրայ»։

Այս խօսքերը մեծ իրարանցում պատճառեցին։ «Անուննե՛րը, անուննե՛րը» կը պոռային ամէն կողմէ։

Պ. Անռիօ.— Այդ մարդիկը գացեր էին թերեւս իբրեւ պաշտպան փաստաբան։ Երբ կարգը գայ, ես ալ պիտի վկայեմ։ Անունները,— Պ. Պ. Անաթօլ տը Մօնզի (կրթական նախարար) եւ Պ. Փոլ Պօնքուռ (արտաքին նախարար)։ Եթէ նոյն իսկ այս մարդիկը այցելութեան գացեր էին իբրեւ փաստաբան, խնդիրը չի թեթեւնար, որովհետեւ խաբեբաներու եւ գողերու այդ խումբին գլուխն էր ոմն Սթավիսքի, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ այդ մարդը ծանօթ էր արդէն, եւ թէ Պ. Անարէ Հէս բազմաթիւ յետաձգումներ ստացած է անոր համար։

Այս վերջինը բացատրեց թէ 19 յետաձգում շնորհուած է այդ գործերուն մէջ եւ թէ ինք անձամբ միայն երկու յետաձգում ստացած է, 1931 նոյեմբերին եւ 1933 հոկտեմբերին։

Պ. Անռիօ թուեց նաեւ զանազան պաշտօնական միջամտութիւններ, եւ մասնաւորապէս յիշեց թէ ներքին նախարարութեան պաշտօնատարներէն մէկը, որ պաշտպանութիւն կ'ընծայէր Սթավիսքիի, այսօր պաշտօն ստանձնած է քննելու այս գործը...

Ակնարկուած անձերէն անոնք որ ներկայ էին, բացատրութիւններ տուին անմիջապէս։ Ցետոյ խօսք առաւ վարչապետը, որ աճապարանքով վերադարձած էր Ծերակոյտէն։ Անձնական բացատրութենէ մը յետոյ, Պ. Շօթան յայտարարեց թէ ոչ կառավարութիւնը, ոչ ալ Ապահովութեան Տեսչութիւնը չեն միջամտած քննութեանց, որ պիտի շարունակուին անարգել։ «Կ'ուզեն այս գործը պատերազմի զէնք մը դարձնել կառավարութեան դէմ։ Կ'ուզեն վարկաբեկել Խորհրդարանը։ Կը յայտարարեմ.— Կառավարութիւնը ամէն բան պիտի ընէ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար։ Այն օրը որ խորհրդարանը վստահութիւն չունենայ իր վրայ, պատրաստ է ուրիշին յանձնելու իշխանութիւնը»։

⁂ Նիստը վերջացած էր եւ երեսփոխանները սրահէն դուրս կ'ելլէին, երբ երեւցաւ Պ. տը Մօնզի, կրթական նախարարը, «Ո՞ւր է, ո՞ւր է» աղաղակելով։ Նախարարը հիւանդ ըլլալով, գացեր պատմեր էին անցուդարձը, եւ անմիջապէս խորհրդարան վազած էր։ Վերջապէս բակին մէջ գտաւ Պ. Անռիօն եւ հարցուց թէ ի՛նչ խօսած է իրեն դէմ։ Երեսփոխանը պատասխանեց թէ ինք չէ արտասանած իրեն վերագրուած խօսքերը։ Երկու հարիւր երեսփոխաններ եւ բազմաթիւ լրագրողներ խռնուած էին իրենց շուրջը։ Վէճը կը տաքնար եւ քիչ մնաց որ նախարարը խօսքէն գործի անցնէր, ծեծելով երեսփոխանը։ Բարեկամներ միջամտեցին եւ որոշուեցաւ կարգալ պաշտօնական ատենագրութիւնը։ Նախարարը անմիջապէս երկու վկաներ նշանակեց, նոյնպէս երեսփոխան։ Ասոնք երէկ առտու ժողով գումարեցին, ատենագրութիւնները կարդալու եւ որոշ եզրակացութեան մը յանգելու համար։ Եթէ հաշտութիւն չգոյանայ, Պ. տը Մօնզի մենամարտի պիտի հրաւիրէ իր հակառակորդը։

⁂ Ձախակողմեան թերթերը խօսելով այս միջադէպին վրայ, կ'ըսեն թէ Պ. Անռիօ յետադիմական երեսփոխան մըն է, որ օգտուած է ոստիկանութեան վերատեսուչին հայթայթած տեղեկութիւններէն...

ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ՃԳՆԱՒՈՐԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Հայաստանի թերթերը կը գրեն թէ յունուար 3ին Երեւանի մէջ մեռած է փրոֆ. Լեւոն Ճգնաւորեան։ Փրոֆէսէօրը կը դասախօսէր Երեւանի բժշկական վարժարանին մէջ։ Իր տուած դասերն էին ախտաբանական կազմախօսութիւն եւ բնախօսութիւն։

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Հայաստանի կառավարութիւնը, գնահատելով ճարտարապետ Թորամանեանի 30ամեայ գործունէութիւնը Հայաստանի ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան ասպարէզին մէջ, անոր տուաւ «գիտութեան վաստակաւոր գործիչ»ի տիտղոս եւ յատկացուց կենսաթոշակ։

Նոր ձերբակալութիւններ եւ խուզարկութիւններ

Առջի օր ձերբակալուեցան Պ. Պ. Վուա եւ Փիկալիօ, որոնք Սթավիսքիի մտերիմներն են եւ անձամբ վարձած էին թաքստոցը։ Պ. Վուա ձերբակալուեցաւ երբ դուրս կ'ելլէր հարցաքննիչ դատաւորին սենեակէն, իսկ ընկերը՝ իրիկունը տուն գացած ատեն։ Այս առթիւ հարցաքննուեցաւ Լիւսէթ Ալմէրաս, Վուայի սիրուհին, որ յայտարարեց թէ չէր ճանչնար Սթավիսքին։ Երկու ժամ անընդհատ հարցաքննուեցաւ նաեւ Պ. Փոլ Լէվի, «Օզ' Էքուտ» գաւեշտաթերթին տնօրէնը, որ գործառնութիւններ ունեցած է Սթավիսքիի հետ։

Հարցաքննիչ դատաւորին հրամանով, խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ «Լա Լիպէրթէ»ի նախկին տնօրէն Պ. Էմարի եւ Փարիզի երեսփոխան Պ. Պօնոռի բնակարաններուն մէջ։ Բազմաթիւ թուղթեր բռնուեցան։

Քննութիւն բացուած է հասկնալու համար թէ Սթավիսքի ե՛րբ եւ ո՛ւր գնած է իր ատրճանակը։

Պայոնի մէջ, ընդհանուր դատախազը բանալ տուաւ Սթավիսքիի պայուսակները, որոնք փոխադրուած են Շամոնիէն։ Մանրակրկիտ քննութիւն կը կատարուի բոլոր գոյքերու մասին։

Յարձակում սիպերիական երկաթուղիին վրայ

Խարպինէն (Մանչուրիա) կը հեռագրեն թէ յունուար 17ին ինը ճամբորդներ մեռան եւ 30 հոգի վիրաւորուեցան, միջազգային կառախումբը գիծէն դուրս ելած ըլլալով Խարպինի եւ Մանչուլիի միջեւ։ Կառախումբը ժայռէ մը վար գլորեցաւ եւ կրակ առաւ։ Եօթը շքեղ վակոններ ոչնչացան։ Նախապէս կը կարծուէր թէ արկածը հետեւանք է աւազակներու կողմէ սարքուած դաւադրութեան մը, բայց յետոյ ճշդուեցաւ որ սխալ է այդ կարծիքը։ Վիրաւորներուն մէջ կը գտնուի «Փառի Միտի»ի թղթակիցը, որ կորսնցուցած է աջ աչքը։ Գերմանացի մը կորսնցուցած է աջ թեւը, ծանրապէս վիրաւորուած են վեց ճափոնցի եւ եօթը չինացի ճամբորդներ։

Ուրիշ արկած մը սարքուած էր աւազակներու կողմէ, արեւելեան Չինաստանի գծին վրայ, բայց կարելի եղաւ խուսափիլ։

Արկածէն ազատուած ճամբորդները յարձակման ենթարկուեցան աւազակներու կողմէ, Ցիցիքարի մօտ։

Ազգային վիճակահանութիւնը

Ազգային վիճակահանութեան գրասենեակէն կը հաղորդեն թէ միայն մէկ գաղթավայրէ պատասխան հասած չէ տակաւին, 5րդ շերտի տոմսերու տեղաւորման մասին։ Հաւանական է որ հինգերորդ վիճակահանութիւնը կատարուի յունուար 30ին։

Տեսակցութիւն մը Ստալինի հետ

«Նիւ Եորք Թայմզ» կը հրատարակէ Մոսկուայի թղթակցին տեսակցութիւնը Պ. Ստալինի հետ, օրուան հարցերու մասին։ Խ. Միութեան դիկտատորը ըսած է.

—«Մենք կ'ուզէինք լաւ յարաբերութիւններ ունենալ Ճափոնի հետ, բայց միայն մեր կամքէն կախուած չէ այդ։ Եթէ իմաստութեան քաղաքականութիւնը յաղթէ Ճափոնի մէջ, կրնայինք բարեկամաբար ապրիլ։ Բայց կը վախնանք որ ռազմասէր տարրերը մէկդի նետեն այդ քաղաքականութիւնը։ Ահա բուն վտանգը եւ ատոր համար է որ ստիպուած ենք պատրաստուիլ, դիմադրելու համար։ Որ եւ է ժողովուրդ չի կրնար յարգել իր կառավարութիւնը եթէ ան, տեսնելով յարձակման մը վտանգը, չի պատրաստուիր եւ մղելու զայն։ Բնաւ չի թուիր որ Ճափոն յարձակի Խ. Միութեան վրայ։ Իր տնտեսական վիճակը լաւ չէ եւ ունի տկար կէտեր, ինչպէս Քորէան եւ Մանչուրիան։ Անկէ զատ, չի կրնար յոյս դնել ուրիշ պետութեանց աջակցութեան վրայ։ Բայց զինուորական քաջ մասնագէտները միշտ լաւ տնտեսագէտներ չեն եւ չեն հասկնար տարբերութիւնը զինեալ ուժին եւ տնտեսական ազդակներու զօրութեան։

Թղթակիցը հարցուցած ըլլալով թէ Խ. Միութիւնը կը շարունակէ՞ «անհաշտ հակառակորդ» մնալ Ազգերու Դաշնակցութեան, Ստալին պատասխանած է.

— Ո՛չ միշտ եւ ամէն պարագայի մէջ։ Հակառակ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի հրաժարման, կամ աւելի ճիշդ ատոր համար իսկ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ դառնալ արգելիչ ազդակ մը պատերազմի։ Եթէ այդպէս է, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ դիւրացնել խաղաղութեան գործը եւ խափանել պատերազմը, մենք հակառակ չենք Ազգերու Դաշնակցութեան։ Այն ատեն, անհաւանական չէ որ մենք ուժ տանք Ազգերու Դաշնակցութեան, հակառակ իր ահագին թերութիւններուն։

Գալով ներքին քաղաքականութեան, Ստալին ըսած է թէ Խ. Միութեան համար լուծուած են երկրին ճարտարարուեստացման եւ գիւղերու համայնացման խնդիրները։ Այժմ անհրաժեշտ է ուժ տալ քաղաքներու եւ գիւղերու առեւտրական փոխանակութեանց եւ բարելաւել փոխադրութեանց միջոցները։

Զինաթափութեան քննութիւնը

Այս միջոցին Ժընեւ կը գտնուին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները եւ ուրիշ պետական անձեր։ Բոլորին գլխաւոր հոգն է ելք մը գտնել զինաթափութեան խորհրդաժողովին գումարման համար։ Պ. Հէնտըրսըն առ-դին անդին կը վազէ, համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար գոնէ... թուականի մասին։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ՝ դիւանին գումարումէն յետոյ, հաւանական չէ որ ընդհ. յանձնաժողովը կարենայ գումարուիլ Զատիկէն առաջ։

⁂ Գերմանիա պատրաստած է իր պատասխանը՝ ֆրանսական վերջին յուշագրին։

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

ԿԵՌ ԽԱԶՈՎ, ճամակադրոշմներ պիտի հանուին Գերմանիոյ մէջ, ի պատիւ նոր իշխանութեան։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ.— ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Թուրքիա տասը տարիէ ի վեր անընդհատ երկաթուղի կը շինէ:

Այս գործունէութիւնը մաս կը կազմէ վերականգնումի ընդհ. ծրագրին որուն մէջ առաջին տեղը տրուած է երկիրը խճուղիներով եւ երկաթ ցանցերով պատելու քաղաքականութեան: Իր ամէնէն նեղ օրերուն իսկ, Թուրքիա դրամ ճարեց եւ անայլայլ շարունակեց երկաթուղիներու շինութիւնը: Աւելին: Աշխատեցաւ ազգ. դրամագլուխով կատարել այսքան կարեւոր ձեռնարկ մը, երբ երկիրը աղքատութեան եւ թշուառութեան մէջ կը տապլտկէր: Շատ քիչ անգամ միայն յօժարեցաւ օտար դրամատիրական խմբակի մը յանձնել երկաթուղիի շերտեր:

Թուրքիոյ տնտեսական եւ ռազմական կացութիւնը թոյլատրե՞ց էր այս մեծածախս շինութեանց: Ոչ: Բայց օրուան վարիչները լաւ ըմբռնած էին պարագայ մը,— ճամբան երկրի մը քաղաքակրթական մակարդակին աստիճանաչափն է: Հայրենիքին պաշտպանութեան եւ տնտեսական վերականգնումին համար, փոխադրական միջոցներու արդիականացումը անհրաժեշտութիւն էր:

Հոս միջանկեալ պէտք է ըսել որ, Թուրքիոյ երկաթուղիներու քաղաքականութեան մեծագոյն ոգեւորիչը եղած է այժմու վարչապետ Ըսմէթ փաշան: Թուրքերը այս մարդուն կամքին, կորովին եւ ձեռներէցութեան կը պարտին ռազմական եւ տնտեսական կրկնակ նշանակութիւն ունեցող այս ձեռնարկը:

Մ. Քէմալ այսպէս կը բնորոշէ այս քաղաքականութիւնը.—

« Պարտաւորուած ենք երկիրը օժտել երկաթուղիներով եւ խճուղիներով: Որովհետեւ արեւմուտքի եւ ընդհանրապէս աշխարհի այժմու փոխադրական միջոցներու հետ, էշերով, երկանիւ նահապետական սայլերով եւ նախնական ճամբաներով մրցումի ելլելու հնարաւորութիւն չենք տեսներ:

« Երկրին ընդհ. կարօտութեանց գլուխը կը գտնուին երկաթուղիները ու խճուղիները: Առանց երեւակայութենէ տարուելու, եւ ապաւինելով մի միայն մեր հասոյթի աղբիւրներուն եւ գաւակներուն բազուկին, անհրաժեշտ է շարունակել այս աշխատանքը: Երկրին փափաքը այս է եւ որուն տեղեակ եմ մօտէն:

« Մեր ազգին քաղաքակրթական յառաջդիմութեան համար, կեանքի նիւթական եւ բարոյական բոլոր մարզերուն մէջ ձեռք առնուելիք միջոցները, երկաթուղիներու եւ խճուղիներու շնորհիւ միայն կրնան արդիւնաւոր դառնալ »:

Երկաթուղիներու քաղաքականութիւնը օրինականացաւ 3 մարտ 1924-ին, եւ նոյն տարուան ելմտացոյցէն 13 միլիոն ոսկի յատկացուեցաւ Էնկիւրի – Սիվաս գիծին, եւ Սամսոնէն այս գիծին կապուելիք երկաթուղիի մը շինութեան համար: Աշխատանքները անմիջապէս սկսան դէպի Սըվազ:

Սամսոնի մէջ, Թուրք ազգ. ընկերութիւն մըն ալ դէպի Չարշամպա երկարելիք գիծին մենաշնորհը ստացաւ, որուն բրիչի առաջին հարուածը տուաւ Մ. Քէմալ, Թուրք ժողովուրդին ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար այս ձեռնարկին ազգային արժէքին եւ կարեւորութեան վրայ:

Քսան հոկտեմբեր 1925ին արդէն Էնկիւրիէն սկսեալ 201 քիլոմեթր երկար գիծ գետեղուած, Եէրքէօյի կայարանը բացուած եւ միւս կողմէ ձեռնարկուած էր Քէօթահիա Պալըքէսիր գիծին շինութեան:

Սամսոն – Սըվազ եւ Էնկիւրի – Սըվազ գիծերէն զատ, ուրիշ երկաթուղիներու շինութեան անհրաժեշտութիւնը եւս կը զգացուէր: Պետական ելմտացոյցը թոյլատու չէր սակայն նոր յաւելումներու: « Քափիթիւլասիոն »ներու կապանքէն հազիւ ազատած, իրենց քաղաքական անկախութիւնը կարենալ պահելու համար թէեւ վճռած էին օտար տնտեսական գերիշխանութեան անգամ մը եւս չենթարկուիլ, սակայն կառավարութիւնը սկսաւ լրջօրէն մտածել մասնաւոր ձեռնարկներու եւ օտար դրամագլուխներու հետ համաձայնութեան գալու կարելիութեանց մասին:

1927 փետրուարին, Ֆէվզի փաշա – Տիգրանակերտ եւ Էնկիւրի – Սըվազ գիծին վրայ Ըրմաքէն մինչեւ Հանքածուխի աւազանը երկարող գիծերու շինութիւնը յանձնուեցաւ շուետական խմբակի մը: Նախապէս սկսուած Քէօթահիա – Պալըքէսիր եւ Ուլուգըշլա – Պօղազքէօփրիւ գիծերն ալ փոխանցուեցան Սուէտուա Պէլճիքա ընկերութեան: Այս վերջին գծին շինութեան ձեռնարկուեցաւ 1928ին:

Հինգ մայիս 1927ին Ըսմէթ փաշա բացումը կատարեց Էնկիւրի – Կեսարիա գիծին:

Նոյն տարուան նոյեմբերին Սամսոնի գիծին վրայ շոգեկառքը հասաւ մինչեւ Ամասիա:

Երկու Յունիս 1928ին բացումը կատարուեցաւ Սամսոն – Զիլէ գիծին եւ նոյն տարուան սեպտեմբերին ալ Քէօթահիա – Պալըքէսիր գիծին վրայ Թաւշանլը մեծ կայարանին:

1926ին Թիւրհալ – Սըվազ եւ Կեսարիա – Սըվազ գիծերուն մասնաւոր վճարներով շինութիւնը յանձնուեցաւ Պելժիական S. I. T. ընկերութեան եւ խմբակը անմիջապէս ձեռնարկեց շինութեան: Բայց, ի վերջոյ չկարենալով կատարել իր յանձնառութիւնները, պայմանագիրը չեղեալ նկատուեցաւ եւ 1928ին կառավարութիւնը ինք ստանձնեց այս գիծերուն շինութիւնը:

1929ին 445 քիլոմէթր երկաթ գիծ գետեղուած էր: 1930ին Սըվազ միացած էր Էնկիւրիի:

Նոյն տարին Ֆէվզի փաշա երկաթուղին հասաւ Մալաթիա:

Քսան մարտ 1931ին լրացաւ Քէօթահիա – Պալըքէսիր գիծը: 1931 փետրուարին Ուլուգըշլա գիծը հասաւ մինչեւ Նիյտէ: Մէկ նոյեմբեր 1931ին Ֆէվզի փաշա – Տիգրանակերտ գիծը մինչեւ Եփրատ: Ըրմաքէն եւ Ֆիլիօսէն յառաջացող հանքածուխի գիծերն ալ իրարու մօտեցան:

×

Օսմ. կայսրութեան շրջանին երկաթուղին կարեւորութիւն ստացաւ « Թանզիմաթ »ով: Խրիմի պատերազմի ընթացքին երկաթուղիին դերը տեսնողները անոր կարեւորութիւնը ըմբռնեցին: Բայց իրենք երկաթուղի շինելու կարողութիւնը չունէին: Ոչ դրամ եւ ոչ ալ արհեստագիտական ընդունակութիւն ունէին:

Օտար պետութիւնները իրենց ազգային քաղաքականութենէն մղուած մենաշնորհներ ձեռք ձգեցին: Ամէնէն առաջ Անգլիացիները, Միջերկրականէն դէպի Հնդկաստան ճամբայ բանալու առաջադրութեամբ, 1836 թըուականին Իզմիրէն դէպի Նեբս գիծի մը մենաշնորհը ուզեցին, բայց 1856-ին, այսինքն քսան տարի յետոյ միայն կրցան ձեռք ձգել զայն:

Դէպի Հնդկաստան երկարելիք այս գիծը սակայն չյառաջացաւ: Յիսունըվեց տարուան ընթացքին հազիւ 471 քիլոմեթր միայն կրցաւ խորանալ եւ աջ ու ձախ ճիւղեր արձակեց: Աւելի շատ աշխատեցաւ Իզմիրի եւ Այտընի նման տնտեսական արժէք ներկայացնող քաղաքներուն ներսերը թափանցել:

Անգլիացիներէն յետոյ ուրիշ օտար պետութիւններ եւս, իրենց քաղաքական եւ տնտեսական շահերէն թելադրուած, մենաշնորհներ ստանալու ետեւէ ինկան եւ ի վնաս ազգին, այդ օրուան արքունի մեծամեծները իրենց ափերուն մէջ առին:

1862ին, Ֆրանսացիները ստացան Իզմիր – Գասապա գիծին մենաշնորհը եւ զայն զանազան ուղղութեամբ երկարեցին մինչեւ Աֆիոն եւ Պանտրմա:

Գերմանացիներն ալ, 1871ին, Թուրք կառավարութեան կողմէ շինութեան սկսուած եւ մինչեւ 1880 թուականը գործածուած Հայտարփաշա – Իզմիթ, եւ ի վերջոյ մինչեւ Էնկիւրի եւ Գոնիա երկարող մասերուն մենաշնորհը ստացան: Աւելի ուշ յաջողեցան ձեռք ձըգել նաեւ Գոնիայէն մինչեւ Մուսուլ երկարող Պաղտատի գիծին մենաշնորհը, Հնդկաստանի հանդէպ սնուցած իրենց քաղաքականութեան յաջողութեան համար:

Ի՞նչ խօսք որ, շատ ծանր պայմաններով շինուած այս գիծերը, երկրին պահանջներէն աւելի, դրամագլուխ տրամադրող պետութեանց քաղաքականութեան կը ծառայէին:

Օսմ. կայսրութենէն ժառանգ մնացած այս գիծերէն 4.083 քիլոմէթր անցած է նոր Թուրքիոյ ձեռքը:

Ուրեմն, կայսրութիւնը 57 տարուան ընթացքին, միջին հաշուով տարեկան 61 քմ. երկաթուղի կրցած է շինել տալ:

Քէմալապետութիւնը, տասը տարուան ընթացքին, թրքական դրամագլուխով եւ Թուրք երկրին պաշտպանութեան եւ վերելքին համար 2.011 քմ. երկաթ գիծ գետեղած եւ 1993 քիլոմէթրին բացումը կատարած է:

Ուրեմն միջին հաշուով տարին 200 քիլոմէթր:

×

Քիչ մըն ալ թուանշան եթէ կ'ուզէք:

Տասը տարուան ընթացքին 20 միլիոն խ. մէթր ժայռ, 20 միլիոն խ. մէթր հող փորուած եւ յարդարուած է:

Ասոնք պայթեցնելու համար 2.320 թօն ուժանակ, 23 միլիոն մէթր պարոյգ եւ 17 միլիոն շողիկ (capsule) գործածուած է:

Կամուրջներու շինութեան համար 3.200.000 պարկ կրաղիւս եւ 4.354.000 քիլօ երկաթ:

28.841 մէթր երկայնութեամբ 161 փապուղիներու բացման համար մէկ միլիոն խ. մէթր քար եւ հող պեղուած եւ ներքնամասերուն ամրացման համար ալ 260 հազար խ. մէթր քարուկիր պատեր հիւսուած են: Ասոնց վրայ թափուած է 3 միլիոն մէթր աւազ:

« Թրավէրս »ներուն 1654 քիլոմէթրօն երկաթ, մնացեալը փայտ է:

Հանրապետութեան շինել տուած եօթը մեծ գիծերուն ընդհ. ածխահանքերն ու պղնձահանքերը երկարողները բացառութիւն սեպելով, մընացածները ամբողջովին լրացած եւ 2011 ք. մ. երկաթ գիծ գետեղուած է: 39 ք. մ. թէեւ շինուած, բայց գիծերը չեն գետեղուած: 138 քիլոմէթրի վրայ աշխատանքները կը շարունակուին: Դեռ անդին կը մնայ ձեռք չզպած 113 քիլոմէթր:

Սամսոն – Եըլտըզ գիծին համար ծախսուած է 29 միլիոն 200 հազար ոսկի: Էնկիւրի – Կեսարիա գիծին համար 24 միլիոն 700 հազար, Կեսարիա – Սըվազ գիծին համար 16 միլիոն 500 հազար, Քէօթահիա – Պալըքէսիր գիծին համար 32 միլիոն 600 հազար, Ուլուգըշլա – Պօղազքէօփրիւ գիծին համար 7 միլիոն ոսկի, ածխահանքի եւ պղնձահանքի գիծերուն համար ալ 81 միլիոն ոսկի ծախսուած է:

Այս գիծերուն համար կառավարութիւնը գերման « քոնսօրսիոմ »էն գընած է 14 միլիոն ոսկիի նիւթ: Էնկիւրիի կայարանին ընդարձակման եւ Կեսարիոյ մէջ շինել տրուած շէնքերուն համար « Ֆօքս » ընկերութեան վճարած է 3 միլիոն հազար ոսկի: Սըվազի կայարանին համար ալ ծախսըւած է 750 հազար ոսկի:

Շինուած գիծերուն ուսումնասիրութեան, նորոգութեան եւ ամրացման համար ալ 37 միլիոն 45 հազար ոսկի:

Համագումարը կը հասնի 246 միլիոն ոսկիի:

Յաջորդով հանգամանօրէն կը ներկայացնենք Էնկիւրի – Սըվազ, Սամսոն – Սըվազ, Քէօթահիա – Պալըքէսիր, Ուլուգըշլա – Կեսարիա, ածխահանքի եւ պղնձահանքի գիծերը, միշտ հետեւողութեամբ թրքական աղբիւրներու:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ԴԷՊԻ... ՔՕՆԿՕ

0000

Տարագնաց կուռնկներու նման քաղցըր է բնութեան անհունութեան մէջ նետուիլ՝ կեանքի յաւիտենականօրէն անվերծանելի արշաւին հոսանքին հետ, իր հոլովոյթովը, թեւեր պարզել եթերի պայծառութեան մէջ ու չուե՜լ, չուե՜լ գիշեր ու ցերեկ:

Մենաստանի մը, մանաւանդ Ալպօրգ լերան բնակիչներուն նման ենք շոգենաւի բնակիչներս: Այն տարբերութեամբ միայն, որ անընդհատ շարժման մէջ է մեր բնակարանը:

Ես միշտ սիրեր եմ բնութեան մըտերմութիւնը, բարձրաբերձ լեռներու կատարները՝ իրենց սարալանջերուն խորտուբորտ ելեւէջներով, սեպ ժայռերով ու ստորոտին՝ ահազդու խորխորատներով: Ամէն անգամ ալ խորհեր ու հիացեր, ապշեր եմ բնութեան ստեղծագործութեան սքանչելիութեան վրայ, ու զգուելի երազներ ու տենչեր, մի առ մի, կայծկլտեր են իմ մէջ, ծաղկեր՝ իրարու ետեւէ, արեւին առաջին ճառագայթներուն հետ հետզհետէ բացուող նորաբողբոջ վարդի կոկոններուն նման: Ու ամէն անգամ ալ, անզօր բնութեան անհունութիւնը գրկելու, գէթ անոր մէկ հիւլէին տիրանալու (շա՜տ անգամներ փորձեցի՝ թեւերս տարածելով, ուզեցի մասնիկ մը ըլլալ իրմէ ու միշտ ալ ձեռքերս լոկ օդի հանդիպեցան ու պարապ՝ կրծքիս ետ փակեցան), իր անհասանելիութեան առջեւ ջախջախուեր եմ ես իմ վրայ, կուրծքս ուեր (?) աննիւթական տենչի մը կարօտէն, ու յետոյ, յաճախ, դացեր քարի մը վրայ նստեր, հեռուն, ու լացեր:

— Կեանքը ունայն է: Ու մեր կեանքը միջոցին անհունութեան մէջ հիւլէ մը անգամ չէ: Անկէ անդին ամէն ինչ ոչնչութիւն է: Կ'ուզէ՞ք երջանիկ ըլլալ, վայելեցէք հոս: Երազ է գաղափարական կեանքը: Անկարողները, երազողները հնարեցին զայն, իմաստասէր ու բանաստեղծ կոչուած արտասուք էակներ: Խարկանք մըն է այդ: Ի՞նչ է որ միտքը, խորհուրդը՝ յանուն ցնորահիւս տեսիլներու:

Իրաւունք ունի, կը խորհիմ: Հակառակ տեսակէտ պաշտպանողներն ալ իրաւունք ունին: Ես ալ իրաւունք ունիմ: Ամէնքս ալ իրաւունք ունինք: Կեանքը ունա՞յն: Իր գանձը, իր գեղեցկութիւնը, իր վսեմութիւնը իր գոյութեան մէջ իսկ են: Տեւականօրէն յարափոփոխ իր թաւալումին, աննշմարելի իր բնաշրջութեան մէջ: Մարդ, որ տիեզերքին մէջ աներեւակայելիօրէն աննշան մասնիկ մըն է, իր վսեմութիւնն անգամ, իր խորհուրդն անգամ, այս արհամարհելի էակին գեղեցկութիւնն անգամ իր մտքի անդադար բնաշրջման ստեղծագործութեան ու գոյութեան մէջն են: Միտքը անմահ է: Ինչպէս անմահ են Փաուքալ, Փասթէօր, Ռուսօն, Վօլթէռ, Պղատոն, Քոխ, Նարեկացի՝ յիշելու համար սոսնք միայն: Եւ դեռ նման բիւրաւորներ:

×

Դեկտ. 1ին Անվերսի նաւահանգստին կամրջակը լեցուած է խուռներամ ամբոխով մը: Նոյնքան բազմութիւն մը նաեւ այցելուներու՝ «Լէօփոլտվիլ»ի մէջ: Մրջնային եռեւեկ մը եւ վխտուն եռուզեռ մը կայ՝ ցածը, քարափին վրայ: Պրիւքսէլէն ծանօթներէս մին շոգենաւ է եկած այցելութեան իր տիկնոջ հետ: Ըսել է դեռ առանձին չեմ՝ պահ մը: Նախ կը ներկայանամ նաւուն վերակացուին որ ցոյց կուտայ խցիկս: Յետոյ մի առ մի կը պտըտինք ամէն կողմ: Իբրաւ որ ցուրտ է բաժանման պահը: Անբացատրելի սարսուռով մը կը լեցուի մարդուն հոգին: Մեղմ հովի մը պէս, որ կը զգուէ դէմքդ ու մարմինդ, արտասովոր զգացում մը ջիղերէս վեր կը բարձրանայ՝ ելեկտրական հոսանքի մը պէս (ես, որ վարժուած եմ ճամբորդութեան), ու կը համակէ ամբողջ էութիւնս: Նորարծարծուած կա՜յծ մըն է որ կը բռնկի:

Հակառակ տիրող լաւ տրամադրութեան ու զուարթութեան, կան տիկիններ ու երիտասարդ աղջիկներ, որոնց աչքերը լուռ տխրութիւն մը կը մատնեն, գրեթէ թախծոտ դէմքով մը: Աջիս, զոյգ մը կեցած լուսանկար կը քաշուին՝ առաջին յարկի կամրջակին վրայ: Ձախիս՝ չորս կղերականներ նոյնը կ'ընեն: Ժամը արդէն տասնը մէկն է: Ժամէ մը պիտի մեկնինք: Կը սպասեմ որ վայրկեանները սահին: Մեկնումէն տասը վայրկեան առաջ այցելուները դուրս կ'ելլեն: Նաւուն բոլոր նորեկ բնակիչները քարափի կողմի կամրջակը կը բարձրանան: Դիմացէն, բազմութիւնը անընդհատ կը շաղակրատէ, կը պոռայ, ողջերթ կը մաղթէ՝ իր ամուսնին, իր զաւկին, իր նշանածին:

Մեկնումի փողը կը հնչէ, ճիշդ ժամը 12ին: Ու նաւէն մնաք բարովի նըւագ մը օդը կը թնդացնէ: Նաւը շարժած է արդէն իր տեղէն՝ անզգալի դանդաղութեամբ մը: Կարծես քարափը ետ կը քաշուի ու կը հեռանայ մեղմէ: Ու թաշկինակները թիթեռնիկներու պէս թեւեր կը բանան, կը շարժտկին, պար կը բռնեն ամբոխին գլխուն վերեւ:

Անոնմ կը պոռան դիմացէն: Ուշի ուշով կը նայիմ, առանց կարենալ ակնարկս տեղ մը հանգչեցնելու: Խումբ մը գլխարկներ, թաշկինակներ աջ ու ձախ, վեր ու վար շարժում մը կ'ընեն կ'ելլեն կ'իջնեն ու ձայներ, որ կը պոռան.— Հօ՛ս, հոս: Հասարակածային բժշկական վարժարանի դասընկերներէս խումբ մըն է, որ դասը ստարտելէն վերջ քարափ է վազեր: Ահա բժիշկներ Անտրէն, Մարսէլը, Վարքասը, Կապրիէլը, Իտալացին եւ շաղակրատ Հրեան:

Անոնք որ հինցած են գաղթավայրերու մէջ, անտարբեր են: Սովորական երեւոյթ մըն է իրենց համար ասիկա: Պրիւքսէլէն Փարիզ պարզ ճամբորդութիւն մը: Նորերուն սիրտը կը լեցուի հեռուի անծանօթ սարսուռով մը: Անոնք որ պետութեան համար են, դեռ չեն գիտեր թէ ո՛ր շրջանը պիտի երթան:

Ցամաքայլ կը հեռանանք: Նաւահանգստի բազմութիւնը իրար կ'անցնի: Կը խտանայ խուժանի մը պէս ու կը բացուի, կը յառաջանայ կամրջակին ծայրամասը, դէպի մեզ: Թաշկինակները ձիւնի փաթիլներու պէս կը թռչկոտին: Կանչեր, գոչումներ՝ անհատնում:

Միտքս կը սաւառնի հեռուները: Պրիւքսէլ, Փարիզ, Մարսէյլ, ինծի անծանօթ բայց երազուած անուշիկ Հայաստան եւ ի վերջոյ... հեռաւո՜ր ու կիզիչ արեւով Քօնկօ: Շոգենաւը կամաց կամաց կը սկսի քայլերը արագացնել: Կը սուրայ: Ալ անկարելի կ'ըլլայ զանազանել, նոյնիսկ հեռադիտակով, նաւահանգստի բազմութիւնը, որ հետզհետէ կը ցնդցնդի (?): Կը համոզուիմ որ կը մեկնինք: Ցտեսութի՜ւն Պրիւքսէլ, ցտեսութի՜ւն Պելժիա: Ցտեսութի՜ւն եւ քեզ՝ իմ անուշիկ Հայաստան: Կ'իջնենք մեր խըցիկները:

×

Եւրոպայի կրծքէն խլուած չքեղ քաղաքի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ « Լէօ »ն (այսպէս կը կոչէինք Լէօփոլտվիլը), ազնուապետական բնակիչներով, առաջին օրէն մինչեւ վերջին օրը: Շարժուն կղզի մը: Ամէն ինչ պերճ է իր մէջ: Հանգստաւէտ խաղաղ: Ունի ամէն տեսակ դիւրութիւն: Առօրեայ ապրելակերպի ամէն անհրաժեշտութիւն:

Կը նստիմ աթոռիս վրայ: Գլանիկ մը կը վառեմ: Ձեռքերս ինքնաբերաբար կը տանիմ ճակտիս, գլխուս մազերը կը շոյեմ: Աչքերս կը գոցեմ, ձախ ձեռքս պատին կռթնցուցած, գլուխս ալ ափիս մէջ:

Կը ճամբորդենք: Դէպի ո՞ւր: Անբոյն թռչնիկի մը նման, անհայր ու անմայր, հասակ նետած անգամ մը մէկ, անգամ մը միւս գիւղին, այս կամ այն կտուրներուն տակ, բնութեան դժնեայ բուք ու բորաններուն, կը թափառիմ շարունակ, առանց հանգիստ մը գտնելու: Ի՜նչ ահարկու վայրերէ չեմ անցեր, սարսափներու մատնուեր, խորխորատներու մէջ կծկուեր պահուեր, լեռներ կտրեր, ծովեր անցեր՝ միշտ վախնալով որ դոնչ բաղէ մը աչքը զայ գլխս: Ու քանի՜ անգամներ ինքզինքս մայրաքաղաքներու մէջ չեմ նետեր՝ պրծելու համար այդ գիշատիչ ցեղի կենդանիներուն ճիրաններէն: Ոչ մէկ բարեկամ թռչուն, ոչ մէկ դրացի ծիծառ, դեռ ոչ մէկ ծանօթխումբ կռունկներու, որոնցմէ կարենայի դէպի հայրենի բոյն թռչիլ: Բնազդը կ'ըսէ ինծի որ աւելի հեռաւոր ափեր կ'իյնամ: Այսքան տարիներէ վերջ, որ այնքան բաներ եմ տեսեր, լսեր, սորվեր ու մոռցեր: Դեռ նոյն մղձաւանջը, նոյն քննախնդիր բաղձանքը, կ'ըլլան գիշերներ, որ կը հալածեն զիս, աներեւակայելի ահաւասարափի մատնելով ամբողջ էութիւնս:

Հինգ երկար տարիներ դաշտերու եւ լեռներու գիրկն եմ պառկեր, չոր հացի կարօտն եմ քաշեր, բոպիկ հերկ եմ վարեր: Յետոյ անցեր եմ երկրէ երկիր՝ քաղաքակիրթ աշխարհէն կայծ մը խլելու համար: Կեղտոտ զուլպաներ բարձիս տակ օրերով ըսպասեր են: Ու տքներ եմ, տքնե՜ր, չարքաշ ու կամակոր, գլուխս լեցուցեր, թմբեր եմ կճռոտ ու պայթեցուցէ՜ բառերով: Ու հիմա, այսօր, ո՞ւր, ո՞ւր կը չուեմ: Եթէ բանա՛մ հոգիիս դուռները...

Փողն է որ կը հնչէ: Ճաշի պահն է: Նաւելանճեմ քալուածքով տիկիններ, օրիորդներ ու «սմոքինկ» հագուած պարոններ ճաշասրահ կ'իջնեն: Նաւը դը շարունակ նոր նոր կտորներ կ'երդէ: Ընթրիքէն վերջ, ամէն երեկոյ, նուագասրահին մէջ, բարձրախօսով խօսուն լրագիրը երկրի վրայ տեղի ունեցած գլխաւոր դէպքերէն առօրեայ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ.— Սամսոնի մօտերը ալեկոծում, վըտանգ: Պոլսոյ մէջ հրդեհ: Զերմաչափը —20: Պրիւքսէլի մէջ 5o,—15o, –5o, 5o: Վիեննայի մէջ —17o: Զինւ: Թագաւորական այցելութիւն: Պերանժէ: Փոլ Պոնքուր: Լիթվինով: Մուսօլինի:

Մանչի ծովը քիչ մը խռով է: Պօրտոյի դիմացը եւ Կասկոնեի ծոցը անցնելէ վերջ, կարծես թէ լճի մը վրայ ենք:

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ՖԱՇԱԿԱՆ ՄԻԹԻՆԿ ՄԸ.- ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ օրինակին հետեւելով, Պելժիոյ մէջ ալ սկսած է ծագում առնել փաշական կազմակերպութիւն մը, որ տակաւին սաղմնային վիճակի մը մէջ կը գտնուի եւ ծանօթ է «Ազգային Լեգէոնականներու Խմբակցութիւն» անունով:

Սոյն կազմակերպութիւնը անցեալ ուրբաթ օր հրապարակային միթինկ մը կազմակերպեց Պրիւքսէլի Grande Harmonie սրահին մէջ: Լիէժի, Վերվիէի, Կանի եւ Անվերսի Ազգ. Լեգէոնական հատուածներու մաս կազմող անդամներ համազգեստ հագած (սեւ սաղաւարտ, մութ – կապոյտ շապիկ, կաշիէ գօտի եւ սռնակօշիկներ), ի ձեռին ունենալով հաստ ու կարճ գաւազաններ եւ նստած խոշոր ինքնաշարժ կառքերու մէջ, եկան Պրիւքսէլ, նախապէս որոշուած ժամադրավայրը, ներկայ ըլլալու համար միթինկին:

Առ ի նախազգուշութիւն, ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր, ընկերվարական երիտասարդ պահակներու կողմէ ըլլալիք հակացոյցի մը դէմ: Ժամը 7ին առտնները, ցուցարարներու եւ հետաքրքիրներու խուռներամ բազմութիւն մը հաւաքուած էր սրահին մօտակայ վայրերուն մէջ, ուր անսովոր եռուզեռ մը կը տիրէր: Ոստիկանութիւնը փորձեց ցրուել ամբոխը, սակայն ժողովուրդին կողմէ ընդդիմութեան բախեցաւ եւ ենթակայ եղաւ անարգական ցոյցերու: Հակառակ ձեռք առնուած զգուշութիւններուն, այն պահուն երբ Լիէժէն եկող ինքնաշարժ հինգ կառքեր կանգ առին մեծ հրապարակին վրայ, յանկարծ քովնտի փողոցներէն խումբ մը ցուցարարներ շրջապատեցին կառքերը, եւ սպառնական դիրք մը բռնեցին երիտասարդ սաղաւարտակիրներուն դէմ.— «Անկցի՛ն փաշականները» պոռալով:

Առանց ժամանակ ձգելու ոստիկանական միջամտութեան, քարերու, կղմինտրներու, խոշոր գամերու եւն. իսկական տեղատարափ մը նետուեցան կառքերուն մէջ դիրք բռնած լեգէոնականներուն վրայ, վիրաւորելով մէկ քանիներ:

Մինչ այս մինչ այն, ոստիկանական նոր ուժեր վրայ հասնելով, մեծ հրապարակը ամբողջովին պարպուեցաւ, եւ ցուցարարները ստիպուեցան քաշուիլ յարակից փողոցներուն մէջ, որոնք ոստիկանական զօրաւոր շղթայի մը տակ առնուեցան: Միւս կողմէ, ոստիկանները խուզարկելով կառքերը, անոնց մէջէն երեւան հանեցին բազմաթիւ քարեր ու շիշեր, զորս լեգէոնականները միասին բերած էին ինքնապաշտպանութեան համար:

Ցուցարարներուն թիւը հետզհետէ կ'աճէր, այնպէս որ կանխելու համար լուրջ խռովութիւն մը, ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ օգնութեան կանչել քաղաքապահ ձիաւոր ոստիկանները, որոնք անմիջապէս ինքնաշարժ փոխադրակառքերով հասան դէպքին վայրը:

Նոյն միջոցին, Անսփախ պողոտային վրայ լեգէոնականներու ուրիշ կառք մը յարձակում կրեց ցուցարարներու խմբակի մը կողմէ: Հոն ալ ոստիկանութիւնը օգնութեան փութալով, հազիւ կրցաւ փրկել յարձակումի ենթակաները, որոնց կեանքը ամենալուրջ վտանգի մը տակ էր: Շատեր աւելի կամ նուազ ծանր վէրքեր ստացած ըլլալով, շրջուն կառքերով հիւանդանոց փոխադրուեցան: Իսկ մնացեալները, հարիւրաւոր ոստիկաններու պաշտպանութեան տակ, առաջնորդուեցան մեծ հրապարակը եւ անկէ ծանօթ հաւաքատեղին: Կիրքերը աւելի չհրահրելու համար, ոստիկանութիւնը հրամայած էր լեգէոնականներուն՝ իրենց սաղաւարտն ու գաւազանը ծածկել համազգեստներու տակ, եւ կատարել անփառունակ տողանցք մը:

Նոյն պահուն, ցուցարարները ամէն կողմերէ փորձեցին կտրել ոստիկանական շղթան, որմէ մեծ իրարանցում ու խուճապ մը առաջ եկաւ: Այդ անգամ ալ ցուցարարները սկսան կղմինտրներու եւ քարերու կտորներ տեղացնել թէ ոստիկաններուն եւ թէ լեգէոնականներուն վրայ:

Ի վերջոյ ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ հոն մղել ցուցարարները: Այդ առթիւ եղան բազմաթիւ ձերբակալութիւններ, եւ շատ մը վիրաւորներ փոխադրուեցան հիւանդանոց:

Սրահին մուտքը թոյլատրուեցաւ միայն լեգէոնական անդամներուն: Հոն ճառախօսները ամենախիստ բառերով քննադատեցին օրուան կառավարութիւնն ու երեսփոխանները, եւ իրենց ընկերներուն հրաւէր կարդացին խօսքէն անմիջապէս գործի անցնիլ, մաքրելու համար տիրող ապականիչ մթնոլորտը եւ կազմել ազգային միութիւնը:

Միթինկին ամբողջ տեւողութեան,

ոստիկանական հոծ բանակ մը ամենախիստ հսկողութիւն կը կատարէր շրջակայ փողոցներուն մէջ, ուր բոլոր խանութներուն փեղկերը գոցուած էին զգուշութեան համար, եւ ի զուր կը ջանար ցրուել ամբոխը:

Նոր դժուարութեան մը բախեցաւ ոստիկանութիւնը, երբ միթինկի աւարտումէն յետոյ, լեգէոնականները ուզեցին իրենց տեղերը վերադառնալ. Ծանր միջադէպերու առաջքն առնելու համար, Լուվէն եւ Անվերս մեկնող փոխադրակառքերուն միջեւ քաղաքի սահմանները ընկերացան ձիաւոր զինուորներ ու հեծելանուորդ ոստիկաններ, իսկ միւսները ստիպուեցան գիշերել ժողովատեղիին մէջ, եւ յաջորդ առաւօտ կանուխ արեւածագին դաղտագողի մեկնեցան Պրիւքսէլէն:

Ուրբաթ օրուան խառնաշփոթութեանց մէջ կատարուեցան հարիւրի մօտ ձերբակալութիւններ, որոնց մեծագոյն մասը գիշերը ոստիկանատան մէջ անցնելէ ետք, յաջորդ առաւօտ ազատ արձակուեցան: Առժամապէս ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուէին քանի մը ընկերվարական յայտնի պետեր: Կեդր. պահականոցին մէջ ձերբակալուած վիճակի մէջ վար գրուեցան միայն հինգ հոգի, արգիլուած զէնք կրելու, եւ ապստամբութեան, հարուածի ու վիրաւորած ըլլալու ամբաստանութեամբ:

Վերջացնելէ առաջ ըսենք թէ ֆաշականութեան համար խիստ աննըպաստ հող մը կը ներկայացնէ Պելժիա: Ընկերվարական ու ազատական գաղափարները խոր արմատ ձգած են ժողովուրդի մը մէջ, որ մեծ ու երկարատեւ պայքարներով տիրացած է իր անկախութեան ու ազատութեան, եւ որուն ստուար մեծամասնութիւնը կը կազմէ բանուոր ու աշխատաւոր դասակարգը:

ՀՐԱՁԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

ooooo

Մեր մէջ ալ իրենք զիրենք «աթլէթ» նկատողները զարմանալի մտայնութիւն մը ունին. հրապարակ կ'ելլեն տարեկան մարզահանդէսէն հազիւ ամիս մը առաջ, եւ կը կորսուին յաջորդ օրն իսկ: Անոնք կ'ուզեն քիչ ճիգով շատ բան շահիլ: Եւ որովհետեւ երկու տարիէ ի վեր Փարիզի մէջ մարզահանդէս չի կազմակերպուիր, հայ «մարզիկ»ներու ազանդն ալ մէջտեղէն անհետացած է: Մենք հիմա Փարիզի մէջ աթլէթ չունինք, եթէ մէկդի դնենք քանի մը տասնեակ ֆութպոլիստները որոնք երբեմն մրցումներ կը կատարեն շատ քիչ յաջողութեամբ: Ասիկա ցաւալի է, երբ մանաւանդ գիտենք թէ քանի մը տարի առաջ անոնց թիւը հարիւրէն աւելի էր: Եթէ յառաջիկայ եղանակին կարելի ըլլայ կազմակերպել «Ֆրանսահայ մարզահանդէսը», անշուշտ անոնք դարձեալ մէջտեղ պիտի ելլեն: Բայց ի՞նչ արդիւնք կարելի է սպասել տղոցմէ՝ որոնք «աթլէթիզմ»ի հետեւելէ առաջ նախ կանոնաւոր մարզանքի կարօտ են: Եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր տրամադրութեան տակ ունենար անհրաժեշտ նիւթական միջոցները, անշուշտ մեր մարզիկները պիտի կրնային մասամբ իրենց պատասխանատուութիւնը թեթեւցնել՝ դանդատելով թէ իրենց դիւրութիւններ ցոյց չեն տուիր:

Ներկայ պարագաներուն մէջ սակայն մեր «մարզիկ»ները պէտք չէ որ հրաւէրի սպասեն պատրաստուելու կամ փորձերու հետեւելու համար: Մանաւանդ Փարիզ կամ շրջակաները բնակողները այնպիսի դիւրութիւններ ունին որ ոչ մէկ ինքնարդարացում կարելի է: Իր յառաջխմութեան նախանձախնդիր ամէն մարզիկ կը կարծենք թէ կ'ըմբռնէ այս տողերուն իմաստը:

Այս խորհրդածութիւնները ընելու տարուեցանք անցեալ կիրակի, երբ Վէնսէնի անտառին մէջ կը դիտէինք «Լ'Օթօ» մարզական մեծ օրաթերթին կազմակերպած «քրոս քընթրի»ի մրցումները, ուր նորահասէն մինչեւ տարէց վէթէրանը անցնելով ախոյեաններէն, հակառակ անձրեւին ու ցեխին՝ կը վազէր իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ դասակարգին դասաւորման մէջ լաւ տեղ մը գրաւելու ցանկութեամբ:

«Քրոս-Քընթրի»ի վազքեր կը կազմակերպուին ամէն կիրակի տասնեակներով Փարիզի շրջանին մէջ, կամ գաւառները, եւ հարիւրաւոր Ֆրանսացի երիտասարդներ եւ պատանիներ կը մասնակցին անոնց: Այդ թիւին մէջ ի զուր պիտի փնտռէք հայ մարզիկի մը անունը: Ահաւասիկ ապացոյց մը եւս թէ մեր տղաքը չունին պէտք եղած կամքը. որովհետեւ ամենապարզ «թէքնիք»ի մը տէր եղողն իսկ գիտէ թէ ձմեռը այս կարգի վազքերու մասնակցելով մարզիկ մը մեծապէս կ'օգտուի եւ կը դիւրացնէ իր «անթրէնըման»ը. նոյն իսկ արագութիւն վազողներուն համար «քրոս – քընթրի»ի կարճ վազք մը վնասակար չէ: Այս անգլիական բացատրութիւնը Ֆրանսացիները կը թարգմանեն «քուրս ա թրավէր լա քամբանէ», ինչ որ կը նշանակէ թէ այս կարգի վազք մը կ'անցնի անտառներու մէջէն եւ անհարթ ճամբու մը բոլոր բարդութիւնները կ'ունենայ: Անպատճառ մարզիկ ըլլալու պէտք չկայ, ձմեռը անտառին մէջ վազելով այս կարգի մարմնամարզի մը որքան կազդուրիչ ըլլալը ըմբռնելու համար:

*** Այս կիրակի օր Ֆութպոլի Ֆրանսայի ախոյենութեան մրցումները տեղ պիտի տան երկու միջազգային կարեւոր հանդիպումներու: Առաջինը Պրիւքսէլի մէջ իրարու դէմ պիտի հանէ Ֆրանսայի եւ Պելճիքայի ազգային խումբերը: Երկու քոյր երկիրներու ֆութպոլներն իրար կ'արժեն, եւ ուրեմն կարելի չէ ըսել թէ վաղուան մրցումէն ով յաղթական դուրս պիտի գայ. եղանակին սկիզբէն ի վեր երկու խումբերն ալ մէյ մէկ մրցում կատարեցին եւ պարտուեցան. Ֆրանսա՝ Անգլիայէն եւ Պելճիքան ալ Գերմանիայէն:

Կիրակի օրուան երկրորդ միջազգային մրցումը տեղի պիտի ունենայ Փարիզի մէջ մայրաքաղաքին լաւագոյն խաղացողներէն կազմուած խումբի մը եւ Հունգար ազգային խումբին միջեւ, որ պիտի խաղայ Պուտափէշթի անունով: Մաճառները անցեալ կիրակի Հիւսէլտորֆի մէջ ծանր պարտութիւն մը կրեցին Գերմաններէն եւ պիտի ուզեն յաղթական ըլլալ գէթ Փարիզի մէջ: Այս մրցումէն առաջ Փարք տէ Փրէնս մարզարանը տեղի պիտի ունենայ նաեւ ուրիշ մրցում մը որ իրարու դէմ պիտի հանէ Լոնտոնի եւ Փարիզի «ամաթէօր» ներկայացուցչական խումբը: Հոս անգլիական յաջողութիւն մը նախատեսել անխոհեմութիւն չէ:

Գալով «ազգային» դասակարգին դասաւորման, անցեալ կիրակի օրուան մրցումներէն վերջ Սէթ առաջին է, Մարսէյլ երկրորդ, Լիլ երրորդ եւ Ֆիվ չորրորդ: Յառաջիկայ հինգշաբթի օր Լիոնի մէջ Սէթ եւ Լիլ վերստին պիտի խաղան մրցում մը որ բեկանուեցաւ «Ֆէտէրասիոն»ին կողմէ: Այդ մրցումէն յաղթական եթէ ելլէ՝ Սէթ կրնայ մեծապէս բարելաւել իր դիրքը, իսկ եթէ պարտուի՝ Լիլ պիտի կրնայ հաւասարիլ իրեն:

Ժ. Ե.

Համազգայինը

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 յունուար (Յառաջ).— Հայ կրթական եւ հրատարակչական Համազգային ընկերութիւնը որուն գլխաւոր նպատակն է «հայ ժողովուրդի կրթական մակարդակը բարձրացնել հայ լեզուով եւ հայ ոգիով», մեծ ընդունելութիւն կը գտնէ Մարսիլիոյ մէջ: Այս ընկերութիւնը չեշտուած պէտքի մը, զգացուած անհրաժեշտութեան մը լիովին գոհացում տուող օգտակար կազմակերպութիւն մըն է: Հայրենասէր ու հայասէր հոգիներ ցաւով կը դիտեն այլասերման այն երեւոյթները՝ որոնք յամառօրէն ու անընդհատ կը ձգտին եղծել ու խաթարել Հայուն ինքնադրոշմ նկարագիրը: Պէտք էր զօրաւոր շարժում մը ստեղծել փրկարէտ հակազդեցութիւն մը ձեռք բերելու համար: Եւ ահա Համազգայինը կուգայ այդ պահանջին գոհացում տալու: Վերջերս քանի մը սրտցաւ հայրենակիցներու նախաձեռնութեամբ, հիմը դրուեցաւ այդ ընկերութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին՝ որուն անդամները ոգեւորուած ընկերութեան վեհ ու նուիրական նպատակէն, ամէն ջանք ի գործ կը դնեն, զայն տարածուն ու զօրաւոր կազմակերպութիւն մը դարձնելու համար: Կը լսենք թէ Մարսիլիոյ մասնաճիւղը ծրագրած է սարքել բանախօսական մեծ հանդէս մը, որ տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ փետր. 11ին, կիրակի, Պրէպան Մարսէյլի մէջ, եւ ուր հրաւիրուած է խօսելու Պ. Աւետիս Ահարոնեան: Մինչ այդ, մասնաճիւղը կը կազմէ ենթամասնաճիւղեր քաղաքիս մերձակայ հայաշատ արուարձաններուն մէջ:

Պօմոնէն յետոյ, ուր կազմուեցաւ առաջին մասնաճիւղը, ահա կազմուեցաւ նաեւ Սէն Ժէռոմի երկրորդ մասնաճիւղը:

Անցեալ կիրակի, յունուար 14ին, Մարսէյլի կեդրոնական վարչութեան ներկայացուցիչները խորհրդակցական ժողովի հրաւիրած էին Սէն Ժէռոմի հայրենակիցներէն շատեր, որոնց հայրենանուէր զգացումներուն վրայ վստահ էին: Ժողովը տեղի ունեցաւ պառի մը յարակից սրահին մէջ, ուր ներկայ գտնուեցան 25—30 Հայեր:

Ժողովին մէջ կարդացուեցան Համազգայինի կանոնագրին գլխաւոր յօդուածները, եւ հարկ եղած լուսաբանութիւնները տրուեցան այդ ընկերութեան ուղղութեան եւ աշխատութիւններուն շուրջ: Ժողովականները մեծ խանդավառութեամբ եւ համակրանքով ընդ առաջ գացին պարզուած նպատակին եւ սիրայօժար պատրաստակամութիւն յայտնեցին մասնակցելու եւ իրենց կարելին ընելու, Համազգայինը ամուր հիմերու վրայ դնելու համար: Ժողովականները ոչ միայն իրենք իսկ անդամագրուեցան, այլ եւ խոստացան եւ յանձն առին նոր անդամներ եւս գտնել այս ընկերութեան համար: Ապա ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ որոշուեցաւ ներկաներէն կազմել վարչութիւնը, հինգ հոգիէ բաղկացած: Անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Բարադամեան, Կ. Խօղեան, Յ. Սանտալ, Ե. Ժամկոչեան եւ Մ. Զօրպաճեան:

Յաջողութիւն կը մաղթենք նորընտիր վարչութեան:

Վ.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՈՐՈ՞ՆՔ ԵՆ «ՊՈՒՐԺՈՒԱ»ՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿՂԵՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԼԱՔԷՆԵՐԸ

ooooo

Անցեալ կիրակի առաւօտ, փոքրիկ զաւկիս հետ եկեղեցի գացի: Զարմանքով տեսայ այնտեղ արհեստակից (կօշկակար) ծանօթ համայնավարներ, Պէլվիլէն: Զարմացայ, որովհետեւ առաջին անգամ կը տեսնէի մեր կարմրուկները եկեղեցիին առջեւ: Ինծի երկարեցին թուցիկ մը, կարդացի: Կը գրեն որ տարաբախտ Ղեւոնդ եպիսկ.ի սպանութեան առթիւ միթինկ մը պիտի գումարեն: Թուցիկը ստորագրած էին Փարիզի հայ հարուստներէն հինգ հոգի:

Ես տակաւին զարմանալով կը զարմանամ որ այս համայնավար տղաքը, երբ կարմիր պսակ, կարմիր կնունք կ'ընեն, Լէնինով ու Մարքսով կ'երդնուն, եկեղեցին ու եկեղեցականները, մեր հարուստ եւ «պուրժուազի»ն կ'անարգեն, ոչ մեր խաչը հանգիստ կը ձգեն, ոչ ալ մեր պատարագը, ի՞նչպէս եկեղեցի են վազեր, հարուստներուն հետ մէկ բերան բողոքի են ելեր: Ես չկրցայ լուծել սա հանելուկը թէ ի՛նչպէս կը բողոքեն եպիսկոպոսի մը յիշատակին համար մարդիկ, որոնք եկեղեցականութեան մասին ոչ մէկ յարգանք ունին: Ի՞նչ խաղ է այս: Եւ ի՛նչ ստոր, զարշելի բարեկամութիւն համայնավարներու ընդ պուրժուաներու:

Ես բազմաթիւ ընկերներ ունիմ, որոնք իրենց կնունքը եւ պսակը եկեղեցիին մէջ կ'ընեն եւ ահագին հասոյթ կ'ապահովեն մեր դիկտատուրա եկեղեցիին: Այնպէս որ կը զարմանամ նաեւ ձեր վրայ, հաւատացեալ ջոջեր, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ կը դաշնակցիք անկրօն կարմրուկներուն հետ:

Ի՞նչ է ձեր ըրածը, հայրենասիրութի՞ւն: Այս հանելուկը պատմեցի ֆրանսացի ծանօթ համայնավարի մը: Ըսաւ ինծի.— «Երբ տեսնեմ Պէլվիլի այդ համայնավարները, պիտի թքնեմ իրենց երեսին»: Իսկ հարուստներուն գալով, թող անոնք ալ ըսեն մեզի թէ իրենց «լաքէ» ընելով կարմրուկները, իրե՞նք խաղ կը խաղան թէ անոնց խաղին զոհ կ'երթան: Հասկնանք որպէսզի տանք արժանի պատասխանը:

Բ. ՑԷՕՎԼԷԹԵԱՆ

(Անդամ Փարիզի եկեղեցւոյն կրօն. ընկերակցութեան)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

Անոնց «հայրենիք»ը

— o —

« Յուսաբեր » դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 յունուար).

— «Երէկ՝ երբ բիւրաւորներու խնկելի արիւնով անկախ դարձաւ այսօրուան հայրենիքը, այս խաւին համար դարերու մեր իրականացած երազը ամէն տիտղոս ունեցաւ, բայց Հայաստան, հայ հանրապետութիւն, անկախ հայ հայրենիք երբեք չկոչուեցաւ:

Մինչ այսօր, երբ բռնաւորը եկած եւ հաստատապէս տիրացած է մեր հողին, ապշեցուցիչ անխղճութեամբ այս նոյն խմբակը ամէնէն պերճ ու շքեղ տիտղոսները կը գործածէ մեր հայրենիքի հասցէին, զայն ե՛ւ կուշտ, ե՛ւ հոյաշէն, ե՛ւ ազատ ու անկախ ներկայացնելով: Ու միաժամանակ նիզ ընելով վարձու բառերու հեղեղին տակ հսկայ Ռուսիոյ ներկայութիւնը իսկ «անտեսանելի» դարձնելու մեր երկրին մէջ:

Հիմնական խարդախութիւնը կը սկսի հայրենիքի եւ իշխանութեան նոյնացումէն:

Չորս հազար տարիներէ ի վեր մենք հայրենիք ունինք: Մեր նախնիք զայն պահեցին, առանց երբեք այդ հայրենիքը եկող – գացող անթիւ բռնաւորներու հետ նոյնացնելու:

Իր հայրենիքը սիրելու եւ շէնցնելու համար հայրենապաշտ հայութիւնը բնաւ պէտք չունէր Համիտներու արիւնոտ իշխանութեան մէջ հայրենիքի լոյս պատկերը տեսնելու:

Ու նոյնը նաեւ սահմանէն անդին:

Իր հայրենի օճախը բարեկարգելու եւ ամրացնելու համար հայրենատենչ հայութիւնը բնաւ կարիք չունէր ցարերու մականին առջեւ փռուելու եւ արշալոյսէ արշալոյս խունկ ծխելու ռուս դահիճներու անունին՝ Նիքոլաներու բռնատիրութեան հետ հայ հողը, ցեղին հայրենիքն ու իտէալը նոյնացնելով:

Այս նոյնացումի պէտքը բացառաբար անոնք ունէին, որոնք իշխանութենէն իրենց համար շահ կ'ակնկալէին, ըլլայ Թուրքիոյ, ըլլայ Ռուսիոյ մէջ:

Հայրենիքի լոյս պատկերին տակ պահուըտելով՝ այս ազգադաւ տարրերը կը սողային եկուոր բռնաւորին առջեւ՝ անոր ընծայաբերած ծառայութեան փոխարէն անկէ, ի հաշիւ հայրենիքի, իրենց համար այս կամ այն շնորհները կորզելով:

Նոյն ազգադաւութիւնն է որ կը գործուի այսօր:

Հայրենիքը դիմակ դարձուցած՝ հայրենուրաց խմբակ մը տիւ եւ գիշեր ամէնէն զարշելի տաղերը, փառաբանութիւններն ու գովասանքները կը շռայլէ ազգամերժ եւ օտարածին բոլշեւիզմի հասցէին, գիտակցաբար հայրենիքը նոյնացնելով համայնավար իշխանութեան հետ եւ ջանալով օտարածին խորհուրդներու մէջ պատկերել ցեղին հարազատ իտէալը:

Ի վարձատրութիւն այս ազգադաւութեան՝ իշխանութիւնը իր գաղտնի աջակցութիւնը կը բերէ հայրենուրաց խմբակին, մերթ նիւթապէս պարգեւատրելով անոր վարիչները, մերթ զանոնք քանի մը ամսուան համար հիւրընկալելով իր իշխանութեան տակ, մերթ իր գաղափարական հովանին տարածելով ամբողջ խմբակին վրայ եւ զայն հռչակելով իբրեւ մէկ հայրենապա՛շտ անդամը հայրենակե՛րտ «միացեալ»ին:

Ողբերգութեամբ լեցուն մեր տխուր պատմութեան մէկ արատաւոր դրուագին կրկնողութիւնն է, որ տեղի կ'ունենայ այսօր:

Պահանջեցէք այս մարդոցմէն օգնել հայրենիքին առանց Համիտները, Նիքոլաներն ու Ստալինները փառաբանելու, եւ ասոնք նոյն օրն իսկ վերջին հայրենուրացները կը դառնան, կը չորնայ իրենց գրչին մելանը եւ կը կտրի իրենց բերնին խօսքը, ինչպէս եղած է միշտ:

Իշխանութենէն դուրս — ասոնք հայրենիք չունին:

Իշխանութիւն մը՝ որ օտար է հայ հողին, բայց եւ յօժար է հայ վարձկանը պարգեւատրելու, միշտ ի հաշիւ հայրենիքի, բայց եւ միշտ ընդդէմ հայրենիքի»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մալաթիացիներու թէյասեղանը

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 17 յունուար.— Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը իր վեց ամսեայ շրջանի բոլորման եւ նոր տարուան առթիւ, իր ցիրուցան հայրենակիցներու մէջ սերտ կապ մը հաստատելու համար, յունուար 14ին կազմակերպած էր ծառահանդէս – թէյասեղան մը Ժափանեօլի սրահին մէջ: Ներկայ էին Մալաթիացիներու կոկիկ բազմութիւն մը, շատերը հեռաւոր արուարձաններէն եւ մեծամասնութեամբ բեռնաւորուած երախաներով եւ մանուկներով:

Բացումը կատարեց մ. ճիւղիս վարչութեան ատենապետ Պ. Կ. Տէր Կարապետեան, շեշտելով թէ հայրենակիցները աւելի քան երբեք պէտք ունին այսպիսի հաւաքոյթներու, որպէսզի կարենան հայրենակցական սէրը վառ պահել օտարութեան մէջ:

Եղան խմբերգներ մասնաճիւղիս երկսեռ երգչախումբին կողմէ: Նըւագեց Պ. Սիմոն Ծիլիմնեան ջութակի վրայ եւ ֆլիւթով: Եղան արտասանութիւններ փոքրիկներու կողմէ:

Կաղանդ պապայի դերը կատարեց Պ. Գ. Տէր Դաւթեան որ Կրթասիրացի կողմէ տրամադրուած նարինջներով եւ անուշեղէններով մեծարեց հրաւիրեալները: Այս առթիւ հայրենակիցներու կողմէ եղան նուէրներ եւ քանի մը վայրկեանի մէջ գոյացաւ 225 ֆր.ի կոկիկ գումար մը:

Օրուան բանախօսն էր Պ. Յովսէփ Ուլուհօճեան որ համառօտ պատմականը ըրաւ Կրթասիրացի գործունէութեան, եւ խրախուսեց ներկաները որ աւելի ամուր փարին իրենց մասնաճիւղին: Նոյնպէս բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Գէորգ Պարսամեան որ գովեց ձեռնարկը եւ թելադրեց ծնողներուն հոգ տանիլ փոքրիկներու հայրենի դաստիարակութեան:

Մասնաճիւղը յառաջիկային պիտի սարքէ հաւաքոյթ մը, տօնելու համար Կրթասիրացի 30ամեակը:

Ուշ ատեն էր երբ հայրենակիցները ցրուեցան լաւագոյն տպաւորութեամբ:

Կ. Տ. Կ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ճշդում մը

— :-: —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յունուար 13ին «Յառաջ»ի մէջ S. B. A. խորագրով թղթակցութիւն մը կար « Տարագիր » ստորագրութեամբ, էնկիւրիցիներու երեկոյթ – պարահանդէսին նկարագրութիւնը ըրած ատեն, թղթակիցը կ'ըսէր թէ էնկիւրիցիները կ'աշխատին Թուրքիա վերադառնալու միջոցներ գտնել: Հարկ է ճշդել այս վրիպումը: Ես որ ներկայ էի այդ երեկոյթին, կրնամ հաստատել թէ իսկապէս ցաւալի է որ հայկական չունչ, հայկական ոգի չկար, ոչ ալ հայերէն արտասանութիւն թոյլատրուեցաւ: Բանախօսը թուրքերէն զեկուցում տուաւ, ամէն ինչ ֆրանսերէն եւ թուրքերէն էր եւ միայն զաւեշտ մը Պ. Ուզունեանի կողմէ հայերէն տըրուեցաւ:

Յուսանք թէ այսուհետեւ էնկիւրիցի մեր եղբայրները պիտի ջանան մերձենալ հայկական կեանքին սրբագրելով դարերու սխալը:

Միսաք Խրալեան

X

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

»»»·«««

Հրապարակի վրայ գոյութիւն ունեցող բոլոր թիւրիմացութիւնները ճշդելու, եւ շրջան ընող բոլոր տարաձայնութիւններուն վերջ տալու համար, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Վարչութիւնը կը յայտարարէ հրապարակով, որ միութիւնս կը մնայ իր նախապէս ընտրած չէզոք եւ անկախ դիրքին վրայ: Եւ թէ՝ կազմակերպական ո՛չ մէկ կապ ունի « Արեւմտահայ Ազատագրական Ուխտ »ին հետ՝ որուն հրապարակ հանած « Ամրոց » պաշտօնաթերթին յունուար 13ի, 1934, թիւ-1ին ճակատը զետեղուած է Միութեանս կանոնագրով վաւերացուած եւ իր կողմէ որդեգրուած նշանաբանը,— «Գործն կէս մնաց»,— Անդրանիկ:

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Վարչութեան քարտուղար՝ Խ. Գ. Գալուստեան, նախագահ՝ Տ. Պաղտասարեան:

(Կնիք)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

ԼԵՀ ԿԻՆ ՄԸ

—·—

— «Լաւ մտիկ ըրէք ինծի, ես որ ձեր հայրենիքը վերակենդանացուցի եւ ան պիտի ապրի իմ շնորհիւ, կ'ըսեմ ձեզ: Տեսէ՛ք սա ժամացոյցը զոր բռնած եմ ձեռքիս մէջ, եւ զոր հիմա պիտի փշրեմ ձեր աչքերուն առջեւ: Ահա այդպէս ալ այս երկիրը պիտի փշրուի, ձեր վառ յոյսերն ալ միասին, եթէ դուք իմ սիրտս, իմ սէրս մերժէք»:

Կոտրած, փշուր փշուր եղած էր ժամացոյցը, իսկ կնոջ արտասուքի կաթիլները շիթ առ շիթ կ'իյնային ապակիներու փշուրներուն վրայ:

X

Երբ մանկամարդ կինը Նափոլէոնի մօտ էր, կայսրը մանուկի մը պէս զուարթ էր: Կը խօսէր իր պատերազմներուն եւ յաղթութեանց մասին եւ օր մը սապէս կ'արտայայտուէր.

— «Գիտես թէ, քեզմով՝ քու ժողովուրդդ կը սիրեմ, իմ քաղաքական ծրագիրներս կը ձգտին հայրենիքիդ վերջնական ազատագրման, եւ պիտի ընեմ կարելիս այդ ուղղութեամբ:

Բայց խոստովանիմ թէ Ֆրանսայի շահերը ինծի համար գերադաս են, ես ունիմ բազմազան պարտականութիւններ հանդէպ իմ մեծ ազգիս, ծանր բայց նուիրական պարտականութիւններ:

Ես չեմ կրնար Ֆրանսացի զինուորի մը կեանքը զոհել օտար երկրի մը շահուն համար, եւ խորհէ՛, քու երկիրդ հեռու էր իմինէս, ինչ որ այսօր հոս կը կանգնեմ կ'ազատագրեմ, կարող է վաղը կործանիլ, բայց եւ այնպէս, իմ սիրելիս, դուն քաջ ես, եւ արժանի ազատ հայրենիք մը ունենալու»:

Վալեվսքա միշտ մութ գոյներ կը հագնէր, բայց Նափոլէոն չէր սիրեր այդ տխուր գոյները, այլ կ'ուզէր ճոխ արդուզարդ եւ զուարթ հագուստներ:

Մանկամարդուհին օր մը այսպէս կը պատասխանէր.

— «Կաշկանդուած, տառապած Լեհաստանի զաւակն եմ ես, պէտք է կրեմ սուգը հայրենիքիս, երբ երկիրս ամբողջովին ազատագրուի, վարդագոյնը այն ատեն երբեք չպիտի հանեմ վրայէս»:

Այսպէս ամէն մէկ խօսակցութենէ վերջ ան կ'ուզէր ըսել կայսեր թէ Լեհաստանը վերջնապէս չէր ազատագրուած:

X

Փարիզ՝ չքեղօրէն կահաւորուած տան մը մէջ առանձնացած կ'ապրէր Վալեվսքան:

Ան հետեւեցաւ կայսեր մինչեւ Փարիզ:

Այդպէս էր Նափոլէոնի կամքը:

Հիմա խորհրդաւոր կապ մը կար կայսեր եւ իր միջեւ:

Այդ տան մէջ 1810 մայիս 4ին կը ծնէր մանուկ մը:

Եւ 1815ին այդ նոյն երախան մօրը հետ միասին գնաց համբոյր մը դրոշմելու աքսորավայր ելլող կզգին վերադարձող երբեմնի յաղթական կայսեր յողնած այտերուն վրայ:

Նափոլէոնի անկման օրերն էին:

Վիեննայի Վեհաժողովը (1815ին) կը ջնջէր Վարշաւիոյ դքսութիւնը՝ հաստատուած 1807ին Նափոլէոնի ձեռքով:

Լեհաստանի համար կորսուած էր կրկին ազատագրութեան ամէն յոյս:

Այդ փոքր երկիրը կը բաժնուէր Աւստրիոյ, Ռուսաստանի եւ Փրուսիոյ միջեւ:

X

1817 դեկտ. 15ին անշուք դագաղ մը դուրս կը հանէին Փարիզի պանդոկներէն մէկուն դռնէն:

Վալեվսքան էր: Ազատ հայրենիքի կարօտը կուրծքին թափառեցաւ երկէ երկիր, ի խնդիր հայրենիքին ազատագրութեան եւ աչքերը փակեց յաւէտ:

Եւ մինչեւ հիմա օտար աստղեր կը պսպղան անոր շիրմին վրայ:

ՀԵՐՄԻՆԷ

(Վերջ)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ Վահան Թէքէեանի քառասնամեայ գրական գործունէութեան: Հրատարակուած յանձնախումբին կողմէ: Կենսագրական նօթեր եւ քաղուածքներ քերթուածներէ:

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձանները

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ ժողովասրահին մէջ։

ՊԱՆԵՒՕ – ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Զօրմիսեան։

ԱՂՔԻՒՐ – ՍԵՐՈՒ, Հրազդան եւ Քրիստափոր միացեալ խումբերու բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8·30ին, **32 Ave. des Gobelins**ի սրճարանին վերնայարկը։

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիր. ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԷՆ Թ՛ԷԹԻԷՆԻ Կեփին խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները, վաղը կիրակի ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԵՒ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Այսօր, Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9·15ին

Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ

Կը խօսին՝ Պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ եւ Պ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՐՈ՞ՒՆՆ Է ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Ծախքերու մասնակցութեան համար միայն 2 ֆրանք

ՑԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆԻ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին

Միւթիւալիթէի I եւ Y սրահներուն մէջ

Կը նախագահէ Պ. Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ

Գեղարուեստական մաս.—

Raymond Worms.— (Violoncelliste, soliste des grands concerts), **André Lermyte.**— (Pianiste des concerts symphoniques Pasdeloup), **Maurice Blondel.**— (Violoniste, soliste des concerts symphoniques Pasdeloup):

Կը խօսին.—

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՅԻՍ՝ Լ. Բաշալեանի գրական գործունէութիւնը, Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ «Ցեղին ձայնը» (արտասանութիւն), Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ՝ Լ. Բաշալեանի հանրային գործունէութիւնը, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ՝ Հ. Գ. Ընկերակցութեան կողմէ եւ Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ։

Երգ՝ Պ. Քէչէճեանի կողմէ։

Ընկերակցութեան բոլոր անդամները եւ համակիրները կը հրաւիրուին ցերեկոյթին։

Հանդէսին եւ գինեձօնի ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի **5 ֆրանք**։

Մասնաւոր հրաւիրագիր ղրկուած չէ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Ե. Դ. ԼԻՈՆԻ Զարդարեան Գրադարանը փոխադրուած է 14 Rue François - Garcin, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ընկերութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Կիրակի օր, ժամը 11ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, օրակարգ ունենալով հաշուետուութիւն եւ հրաժարում ներկայ վարչութեան, ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Կը խնդրուի Աղքատախնամի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ այս ժողովին։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ Երկսեռ Երիտասարդաց միութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիները ընդհանուր ժողովի այսօր Շբ. իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Ժողովին ներկայ եղողները իրր անդամ նկատի պիտի առնուին։ Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն։

Թէյասեղան

Ի պատիւ Հարաւային Ֆրանսայի Առաջնորդ Տ. Գ. Եպիսկ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Պոլսեցիներու Միութեան

Այս Կիրակի իրիկուն, ժամը 9ին, Salon de Coliséeի շքեղ սրահներունմէջ։ 31 Bld. Bugommier.

Ճոխ գեղարուեստական բաժին եւ անթերի սպասարկութիւն։

Բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, տոմսերը կը ստանան հետեւեալներէն՝ ճաշարան Տամասի Տնօրէնութենէն, Սալօն Մասիսի տնօրէնութենէն, ճաշարան Հաճի Յակոբ Պաճաճեան, ճաշարան Թօքատլը, դրատուն Հորիզոն, տպարան Սիփան (Քիթապճեան)։

Վարչութիւն

Մարսէյլ 12 յունուար 1934

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փոքր ա'Իթալիի Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ շրջանիս դպրոցի Տիկնանց Միութեան։

վաղը կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին, Պ. Յովհաննէսեանի ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie, Kr.- Bicètre

Կը ներկայացուի՝ **Մեծապատիւ Մուրացկանները**

Կը մասնակցին Գ. ՎԱՀԱՆ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ եւ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԳՄԲԷԹԵԱՆ կ'երգէ Օմար Խայեամի քառեակները

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Եռզևստի Շրջանի Հայրենակցական Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին, **6 Bld. Rodin**, Իսի լէ Մուլինօ։

Հաղ. միջոցներ.— Փոքր Վէրսայլէն եւ Փոքր Օթէօյէն առնել հանրակառք թիւ 23, 32 եւ իջնել Կար տ'Իսի։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԱԿԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Ռ. Ա– կուսակցութեան սրահին մէջ

Նախագահութեամբ՝ ՀԱՅՐ ԱՐԻՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Կը խօսի՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ (Փարիզէն եկած)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, դաշնակ, ջութակ, խմբերգ, ժազ, մեներգ եւ ռուսական պար։

Մուտք 1 ֆրանք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Հերմոնիա Տէր Ազարեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Գ. Պօզօեան, Տէր եւ Տիկին Սողոմոն Տէր Ազարեան (Անվերս), Այրի Տիկ. Սաթենիկ Տէր Ղուկասեան Այրի Տիկին Կատարինէ Զարմանեան, Պ. Աղաճան Դարբինեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Բ. Շահբազեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Սիմոնեան, Այրի Տիկին Վերոն Տէր Ղուկասեան եւ զաւակունք իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ նամակաւ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

Այրի Տիկին ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՊԱԼԼԱՐԵԱՆԻ (Ծնեալ Տէօքմէճեան)

դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ 12 յունուար 1934, Ուրբաթ օր, 77 տարեկան հասակին մէջ։ Հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Ս. Փիէրի (Մարսէյլ) գերեզմանատունը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն Մարսէյլի եւ շրջաններու ենթակոմիտէներու եւ խումբերու հետ իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկ. վրթանէս Ղազարեանի, իր տիկնոջ՝ ՍՈՒՐԲԻԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Հ. Յ. Դ. Պատանեկան միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ երէց ընկեր վրթ. Ղազարեանի, իր տիկնոջ՝ ՍՈՒՐԲԻԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆի (ծնեալ Արզումանեան) դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակցուհի ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՊԱԼԼԱՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ՝ իր ընտանեկան պարագաներուն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—Մարսէյլէն Տիկին Թագուհի Շաչկընեան, կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Գրիգոր Այվազեան եւ իր մայրը, որոնք մինչեւ 1931 Յունաստան կը գտնուէին եւ անկէ մեկնած են Հայաստան։

Ջերմապէս կը խնդրուի որ յիշեալները ճանչցողներ բարի ըլլան լուր տալու Տիկին Զարուկեանի, Rue de la Garlande, No. 22, 4em étage, Marseille։

— Կը փնտռուի Թոքատի Եաթմըշ գիւղացի Գէորգ Քարեան (28 տարեկան) որ Ֆրանսա եկած է Յունաստանի որբերուն հետ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Տօնիկ Փէհլիվանեանի, 8 Bld. Rodin, Issy - les - Moulineaux, (Seine)։

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։

— Գաւառացի Յարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իզմիրի մէջ ամուսնացած էր Էնկիւրիցի օրիորդի մը հետ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ։ Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել։ Aharonian H. chez Mr. Bouffeteau à Jubergin, Commune d'Abily, (Indre et Loire)։

—_ Կը փնտռեմ քոյրս Նէնի Պազարցի Ակնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Մինաս Մանուէլեան։ Կը բնակէինք Նազիլլի։ Ընդհ. պատերազմին աքսորուեցանք Կեսարիա, ուրկէց զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ։ Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա։ Իմացնել՝ **Manuel T. Manuelian**ի, **9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.**

Էնկիւրիցի Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ։

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Գործ կը փնտռէ

25 տարեկան հայ երիտասարդ մը, քաջածանօթ Փարիզի եւ ֆրանսերէն լեզուին։ Ընդունակ գրասենեակի կամ ձեռական աշխատանքներու։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի։

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (40)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Հարկ էր զայն կրկին ճակատ ղրկել։ Տեղւոյն ոստիկան զօրքի հրամանատարը տարօրինակ ձեւ մը ընդգրկած էր՝ այդպիսի փախստականները կրկին ճակատ ղրկելու համար։

Կանչելով պահակը, հրամայեց.

— Սափրիչին բաէք որ անմիջապէս հոս գայ։

Պատասխանատու պատուիրակը ոչինչ հասկցած էր այդ խօսքերէն եւ կարծած էր թէ հրամանատարը կը փափաքի ածիլուիլ, բայց, շուտով հասկցած էր որ իր ենթադրութեանը մէջ սխալած էր։ Որովհետեւ, քանի մը րոպէ վերջ, երբ սափրիչը ներս մտած էր, հրամանատարը կանչած էր փախստական Լազը եւ սափրիչին ըսած.

— Այս հէրիֆին պեխերը պիտի ածիլես։

Փախստական զինուորը, այս հրամանը լսելով, ծնրադիր խնդրած էր հրամանատարէն.

— Ձեռ փախիր այլեւս, պէյս։ Ներէ։ Զիս կրկին հոն ղրկէ ու պիտի տեսնես ինչպէս պիտի ծառայեմ։ Կ'երդնում կրկին չփախչիլ...

Բայց, հրամանատարը, ականջ չտալով անոր, պեխերը ածիլել տուած էր։ Եւ խօսքը ուղղելով Լազին.

— Դէհ, հիմա վազելով գնա միացիր չէթէիդ, ըսած էր։

Յետոյ, դառնալով պատասխանատու պատուիրակին, որ մեծ զարմացումով կը դիտէր, աւելցուցած էր.

— Սիրելիս, լաւ յիշէ սա՛իկա։ Երբ այս շրջանի բնակիչներէն մէկը փախստական վիճակի մէջ կը ձերբակալուի, ես անմիջապէս այս միջոցին կը դիմեմ։ Լաւագոյն կերպը այս է։ Այս զինուորը չիտէ չիտակ պիտի երթայ՝ միանայ իր չէթէին, ուրիշ ոչինչ կրնայ ընել։ Զինքը ոչ իր կինն ու ազգականները կ'ընդունին տունէն ներս, ոչ ալ՝ գիւղացիները՝ գիւղէն ներս։ Որովհետեւ, պեխերուն խուզումէն վերջ, ան այլ եւս կին դարձած է, ըստ տեղական բարքերուն։ Ոչ ոք անոր երեսը կը նայի. ինք ալ չի համարձակիր իր մէկ ծանօթին նայիլ։ Այս կերպը փորձեցի բազմաթիւ փախստականներու վրայ։ Ու միշտ յաջողեցայ։ Ասոնք, առանց ոստիկան զօրքի, ինքնակամ կը միանան իրենց վաշտերուն, եւ, ինչպէս կը տեղեկացնեն ինծի, անճար մնացած մարդոց նման, յանդգնօրէն կը կռուին՝ յանձն առնելով ամէն տեսակ զոհողութիւններ։

Թէշքիլաթը Մախսուսէն այլ եւս զինուորական հանդամանք ստացած էր։ Ուրիշ կերպ կարելի չէր բացատրել այն իրողութիւնը թէ Րիզա պէյ այդ շրջանի ճակատին բոլոր ուժերուն հրամանատար նշանակուած էր։ Այսուհանդերձ, բացայայտ էր որ չէթէները առանձին ուժ մը կը կազմէին ու կարելի չէր զանոնք բաղդատել օրինաւոր զինուորներուն հետ։

Այն միջոցին, երբ Րիզա պէյ Տրապիզոն գացած ու վերադարձած էր, Նայիլ պէյի չէթէն մեկնած էր Փորչքա եւ միացած էր այն ուժերուն որոնք հոն կը գտնուէին։ Այս թարմ ուժերով նոր յարձակման սկսած եւ նոր յաջողութիւններ ունեցած էին։ Այդ յաջողութեանց գլխաւորը գրաւումն էր Մարատխի քաղաքին, որ գլխաւոր զաւառակային կեդրոն էր։ Թէ՛ Փորչքան եւ թէ Մարատխին կը գտնուէին դէպի Պաթում հոսող Ճորոխ գետին եզերքը։ Քաղաքները շրջապատուած էին լեռներով։ Գետը այդ լեռներուն ու բլուրներուն մէջտեղէն կը հոսէր՝ կ'երթար։ Այդ քաղաքներուն միջեւ երբեւ հաղորդակցութեան միջոց կը ծառայէին գետին վրայ բանող նաւակները, որոնք Վենետիկի կոնտոլները կը յիշեցնեն։ Գետին ջուրը, իր նեղ ծոցէն կը հոսէր մեծ արագութեամբ, եւ, հետեւաբար, այն նաւակները որոնք դէպի Պաթում կ'ուղղուէին, կը յանձնուէին հոսանքին ու արագօրէն կ'ընթանային, իսկ վերադարձին՝ զանոնք կ'առնէին եզերքին կապուած թելերու միջոցաւ։

Եւ որովհետեւ կամուրջ չկար, մէկ եզերքէն միւսը այդ նաւակներով կ'անցնէին։

Քեամիլ եւ Նայիլ պէյերու վաշտերը Ճորոխ գետէն անցնելու համար այս նաւակներէն երկու երկու իրար կապելով տեսակ մը լաստեր շինեցին եւ յաջողեցան իրենց բեռները դիմացի եզերքը անցընել։ Դիւրին չէր նաւակները գործածել։ Զանոնք վարելու համար հարկ էր ծանօթ ըլլալ Ճորոխի արագութեան եւ հոսանքներուն։ Այդ պատճառաւ, զանոնք միայն տեղւոյն նաւակավարները կրնային ղեկավարել։

Մարատխը շատ դիւրաւ գրաւուած չէր։ Ռուսերը բաւական դիմադրելէ վերջ նահանջած էին։ Նոյն իսկ, մեծ վնասներ պատճառած էին։ Ռուս բանակը իր մեռեալները չէր թաղեր, բայց երեսի վրայ ալ չէր ձգեր։ Մեռեալները կը հաւաքէին, եւ զօրաբաժնին ընկերացող տեսակ մը փուռի մէջ գնելով կ'այրէին։ Հետեւաբար, յայտնի չէր ըլլար թշնամիին ունեցած կորուստը։

Մարատխինի գրաւումէն վերջ, Րիզա պէյ որոշած էր իր բանակատեղը հաստատել Փորչքայի մէջ։ Այդ պատճառաւ, իր հետեւորդները եւ ինք հեծած էին սահմանային վաշտի ձիերներուն վրայ եւ բաժնուած էին Արհաւիէն։ Հետեւորդներ ըսածը՝ երկու հոգի էին,— իրեն ընկերացող պատասխանատու քարտուղարն ու Վիչէի հարուստներէն Պէսիմ էֆէնտին։ Միւս պատասխանատու քարտուղարներէն մին՝ Էտհէմ պէյ՝ Մուրկուլի զայմագամ նշանակուած էր, իսկ Ֆէրիտ պէյ՝ Փորչքայի։

Այս երեք ձիաւորները գիշերը Հոփէ Խոփէ հասած, Րիզա պէյի տեղեկացուցած էին ինչ որ լսած էին հոն, նաեւ՝ թէ տեսած էին զայմագամը։ Այդ միջոցին, Խոփէցիներու վիճակը շատ վտանգաւոր էր։ Որովհետեւ, քաղաքը շատ մօտ էր Պաթումի եւ զոյգ ծխնելոյզով թնդանօթակիր մը ամէն օր կը ռմբակոծէր։ Բընակչութիւնը կը ստիպուէր լեռները ապաստանիլ։

Այս ռմբակոծման արդիւնք ըլլալ կ'ուզէին այնպիսի միջոցով մը զոր տարբեր պիտի թուէինք եւ որ կը փաստէ թէ «Թէշքիլաթը Մախսուսէ»ն յատուկ կազմակերպութիւն մըն է եւ ամէն ոք իր խելքին փչածին համաձայն կը շարժէր։

Ռուս նաւատորմը, այդ շրջանին, ամէն անգամ որ առիթ գտնէր, կուգար Տրապիզոնի առջեւ ականներ կը թափէր։ Տրապիզոնի կուսակալը հաւաքել տուած էր այս ականները։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

21 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2401

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄՓՈՓՈՒԻԼ ՎԵՂԱՐԻՆ ՏԱԿ

Ցայտաբարեցինք անգամ մը.

— «Գաղութներու ինքնապաշտպանութեան դատը վարել մենք մեզի (բոլոր հոսանքներով) եւ տիրաբար, առանց արտաքին միջամտութեան»: (Ցառաջ, 4 յունուար):

Կրկին արծարծեցինք հարցը, երկու օր յետոյ.

— «Մենք չենք ուզեր անձնասպան ըլլալ»:

«Արտասահմանը պէտք է վերակազմուի, իր ամբողջ կերպարանքով կանգնի, առանց արտաքին միջամտութեան, մէկդի դնելով բոլոր սնամէջ եւ գրգռիչ բանաձեւերը:

Ո՛վ որ շիտակ եւ գործօն բարեկամ չէ այս արմատախիլ բազմութեանց, ո՛վ որ կ'ուզէ հաւատաքննութեան ենթարկել, գերութեան դատապարտել, նիւթը ծուռ փարիաներու վերածել զանոնք, չի կրնար բարեկամ ըլլալ Հայաստանի:

Եւ ո՛վ որ փոխանակ օգնելու գաղութներու ինքնապաշտպանութեան աշխատանքին, ընդհակառակն քարեր կը շարէ անոր առջեւ, նեղքեր կը բանայ գարշելի բանսարկութիւններով, իրաւունք չունի խառնուելու մեր գործերուն»: (6 յունուար):

Շատ լայն բացատրութիւն է՝ «արտաքին միջամտութիւնը»:

Անոր մէկ ծայրը կը հասնի Երեւան, միւսը՝ մինչեւ ժամուն բանկալը, փիլոնով ու վեղարով:

Այսօր կ'ուզէինք զբաղիլ այս վերջինով,— փիլոն եւ վեղար:

Շեշտակի դնելով հարցը, կ'ուզէինք ըսել թէ՝ մեր կղերական ասպարէզին ո՛րքան քիչ խառնուի գաղութներու ազգային – քաղաքական կեանքին, այնքան օգտակար է ե՛ւ ժողովուրդին ե՛ւ իրենց համար:

Անոնք որ այսօր կոկորդիլոսի արցունքներ կը թափեն Ղեւոնդ արք. ի դագաղին վրայ, անոնք եթէ միայն իրենց զոհին «Պարզ Քարոզները» կարդային, կամ զանոնք յիշեցնէին հեղինակին, Մ. Նահանգներու գաղութը երկուքի չէր բաժնուեր:

Հանգուցեալ արքեպիսկոպոսը կը գրէր, երբ տակաւին Մանչէսթըրն էր իր ազդեցութեան շրջանակը.

— «Մեր եկեղեցւոյ հոգեւոր պետերը հեռու պէտք է մնան քաղաքային կամ ազգային գործերէ: Անոնք միայն ներշնչուած պէտք է ըլլան Յիսուս Քրիստոսէ: Անով միայն պէտք է վստահութիւն ներշնչեն իրենց շուրջը եւ այն պետութեան՝ որուն հետ կապուած են իբր քաղաքացի: Անոնք աւելի պատրաստուած պէտք է ըլլան աւետարանական դաստիարակութեամբ, եւ իրենց յանձնուած հօտին պէտք է տեսլակէտ ցոյց տան Եկեղեցւոյ գլուխը Յիսուս Քրիստոս, եւ ո՛չ Հայրենիքը: Հայրենիքի վրայ խօսողը քաղաքական գործիչն է, անոր կը պատկանի ժողովուրդը հայրենասիրական զգացումներով ոգեւորելու գործը: Եկեղեցականը պէտք է ստեղծէ ժողովուրդին հոգւոյն մէջ ձգտում մը դէպի սրբութիւն, դէպի արդարութիւն, դէպի բարութիւն, դէպի սէր, վերջապէս դէպի Յիսուս Քրիստոս»: («Պարզ Քարոզներ», հատ. Դ. էջ 195 – 207):

Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթը արտատպելով ամբողջ գլուխը, զայն կը ներկայացնէ իբրեւ Ղեւոնդ արք. ի «պատգամը»:

Դժբախտութիւն է որ, այս «պատգամը» թուղթի վրայ մնաց նոյն իսկ իրեն, հեղինակին համար:

Անշուշտ անոր համար որ իր անմիջական շրջապատը, ռամկավար, Հօկ, դպիր եւ մաքսաւոր բոլորը մէկ ճակատ կազմած, իր բոլորտիքը պար բռնած՝ խելքը գլուխէն տարին:

Արդ, ուրիշ եպիսկոպոսներ եւ վարդապետներ ալ կան որ այդ ճամբան բռնած են:

Անոնք ալ, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար, իրենց կոչումը կը շփոթեն աշխարհական իշխանութեան մը ստորոգելիներուն հետ: Կ'ուզեն դառնալ քաղաքային իշխանաւոր, մոռնալով Յիսուս – Քրիստոսը, եւ անոր պատուէրներն ու իրենց քարոզները:

Այն ատեն որ, այսօր իսկական կղերապետութեան մը վերածուած է արտասահմանի ազգային կարգն ու սարքը:

Հարկ է վերջ տալ այս միջնադարեան ունակութեան, որ ե՛ւ հակաքրիստոնէական է ե՛ւ հակահայկական:

Կղերականը թող քաշուի իր պատեանին մէջ, իբրեւ հոգեւոր հովիւ: Իբրեւ ծառայ Յիսուսի – Քրիստոսի եւ քարոզիչը անոր Աւետարանին:

Թող հետեւի «Պարզ Քարոզներ»ու բանաձեւին, որ շատ յստակ է եւ անվիճելի:

Մնացեալը,— արտասահմանի ազգային կեանքին կազմակերպումը, անոր կարգ ու սարքը եւ քաղաքականութիւնը կը վերաբերի աշխարհական տարրին: Ժողովուրդին կողմէ ընտրուած Ազգային Խորհուրդներու:

Նո՞ր է որ կ'արծարծենք այս տեսակէտը:

Ի՛նչ միամտութիւն: Բացէք այս թերթին հաւաքածոն, եւ պիտի կարդաք բազմաթիւ եւ բազմաձեւ արտայայտութիւններ այս ուղղութեամբ: Նոյն իսկ այն օրերուն երբ Պալաքեան եպիսկոպոսը կը փորձէր սահմանադրութիւն մշակել եւ թեմական խորհուրդ կազմակերպել, իբրեւ կաթող. պատուիրակ:

Այս տարրական ճշմարտութիւնը յիշեցուցինք նաեւ Թորգոմ արք. ին, երբ Եւրոպա եկած էր իբրեւ նոր պատուիրակ:

Տասը տարի յետոյ, աւելի սոփողական հանգամանք ստացած է խնդիրը:

Այսօր, արտասահմանի կղերական ասպարէզն ոչ միայն հիմնովին շեղած է իր կոչումէն եւ կը ձգտի ինքնագլուխ իշխանապետութեան, այլ եւ հետզհետէ կը խրի անելին մէջ, ուժ առնելով դաւադիր խառնիճաղանճէ մը,— ռամկավարէն մինչեւ կարմիր – կոտուցը:

Այս խարդախութեան համար չքմեղանք չեն կրնար ծառայել նոյն իսկ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին կոնդակները:

Մեր թշուառ հակառակորդները ի զուր կը կառչին կոնդակներու տառին, վեղարին ու փիլոնին: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՅԱՆՁՆԵՑ ԻՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Նորէն ժամանակ շահիլ կ'ուզեն

Գերմանական կառավարութիւնը յունուար 19ին Պերլինի ֆրանսական դեսպանին յանձնեց Ֆրանսայի յունուար 1 թուակիր յուշագրին պատասխանը: Միեւնոյն ատեն ղրկուեցաւ Անգլիոյ դեկտ. 20 թուակիր ծանուցագրին պատասխանը:

Երկու պաշտօնագիրներուն պատասխանն ալ գաղտնի կը պահուի: Պերլինի դեսպանին կողմէ հրատարակուած զեկոյց մը կը յայտնէ թէ գերմանական պատասխանը կը բաղկանայ 15 մեքենագիր էջերէ եւ յաւելուածական բացատրութիւններ կը պահանջէ կարգ մը կէտերու մասին: Պատասխանը ֆրանսերէնի թարգմանելով, Փարիզ ղրկուեցաւ:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ գերմանական պատասխանը խմբագրուած է փափկանկատութեամբ, սակայն կը զգուշանայ բացորոշ արտայայտութիւններէ: Գերմանիա որոշ դիրք կը բռնէ միայն երկու հարցերու մասին,— օդային զինաթափութեան եւ սպառազինութեանց փորձի շրջանի մասին: Գերմանիա կը մերժէ այս վերջին պայմանը իբրեւ անընդունելի՝ իր երկրին ապահովութեան համար:

Պատասխանին խմբագրութեան ոգին ալ կ'ապացուցանէ թէ Գերմանիա չուզեր խզել բանակցութիւնները. ընդհակառակն, կը ձգտի խորացնել զանոնք, ուղղակի գործակցութիւն հաստատելու համար: Ամէն պարագայի մէջ, Գերմանիա կը ջանայ ժամանակ շահիլ:

Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ տրուած պատասխանն ալ միեւնոյն տրամադրութիւնները կը պարունակէ:

Պերլինի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները առջի օր խորհրդակցութիւն մը ունեցան այս հարցերու մասին:

Գերմանական պատասխանը Փարիզ հասնելէ անմիջապէս յետոյ, պատճէնը ղրկուեցաւ Ժընեւ, Պ. Փոլ Պոնքուրի:

Լոնտոնի մէջ գոհունակութիւն պատճառեց գերմանական պատասխանին հաշտարար ոգին, որ պիտի օգնէ բանակցութիւնները շարունակելու: Այս առթիւ, անգլիական մամուլը կը գնահատէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին եւ վարչապետին վերջին ճառերը՝ զինաթափութեան մասին:

Իսկ Փարիզի մէջ գոհ են որ Անգլիա եւ Ֆրանսա միեւնոյն տեսակէտներն ունին հիմնական հարցերու մասին:

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Երկու երեսփոխաններ ապտակեցին իրար

Աջակողմեան երեսփոխանի մը եւ կրթական նախարար Պ. տը Մոնզիի ծանօթ միջադէպը դեռ չկարգադրուած, նոր խնդիր մը ծագեցաւ ուրբաթ առտու: Ընկերվարական երեսփոխան Պ. Լակրոզիլիէռ Երեսփ. ժողովի գաւիթին մէջ ապտակեց երեսփոխան Տէզիռէ Ֆէռին, որ տնօրէնն է «Լա Լիպէրթէ» թերթին: Այս յետադիմական թերթը անուանարկիչ հրատարակութիւն մը ըրած էր ընկերվարական երեսփոխանին դէմ, որ բացատրութիւն պահանջելով, ապտակ մը իջեցուց: Միւսն ալ բռունցքով պատասխանեց: Հազիւ կարելի եղաւ իրարմէ բաժնել երկու հակառակորդները:

Մէկ խօսքով, ջղագրգիռ մթնոլորտ մը կը տիրէ խորհրդարանին եւ քաղաքական շրջանակներու մէջ եւ անխուսափելի են այսպիսի դէպքեր:

Ազգայնական երեսփոխան Իպարնէկարի որ առաջարկած էր քննիչ յանձնաժողով մը կազմել բայց յաղթուեցաւ, նորէն պիտի արծարծէ այս խնդիրը: Արդէն իսկ նոր բանաձեւ մը կազմած է, կառավարութիւնը հարցապնդելու եւ իր առաջարկը կրկնելու համար:

*** Վերջնապէս մերժուեցաւ «Լա Լիպէրթէ»ի նախկին տնօրէն Պ. Քամիյ Էմառի առժամեայ արձակման խնդրագիրը: Ամբաստանեալը փոյթ բանտը պիտի փոխադրուի միւս խմբագրին, Տարիուսի հետ, դատուելու համար: Փաստաբանը կ'ըսէ թէ Քամիյ Էմառ իրաւունք ունէր 50,000 ֆրանք ստանալու հրատարակուած գրութեանց համար, եւ թէ չէր գիտեր ոչ այդ գումարին խարդախ աղբիւրը, ոչ ալ Պայոնի Վարկի Դրամատան գոյութիւնը:

Այս չքմեղանքին դիմաց, հարցաքննիչ դատաւորը ձեռքի տակ ունի խորհրդաւոր եւ կարեւոր նամակ մը, որ բռնուած է Քամիյ Էմառի բնակարանին մէջ: Նամակին բովանդակութիւնը գաղտնի կը պահուի, բայց կը հաւաստեն թէ կապ ունի Վարկի Դրամատան գործառնութեանց հետ: Նամակը ղրկուեցաւ Փօ, դատարանին ներկայացուելու համար:

Մինչ այս մինչ այն, քննութիւնները կը շարունակուին թէ Պայոնի եւ թէ Փարիզի մէջ:

Թերթերը կը գրեն թէ 658 չէքեր պարունակող թղթածրար մը յանձնուած է ընդհ. դատախազութեան:

Փիկալիօ եւ Վուա, Սթավիցքիի երկու «պահապան հրեշտակները» որոնք Շամոնիի թաքստոցը առաջնորդեցին զայն, Պոնվիլ փոխադրուեցան, դատուելու համար:

Զինաթափութեան խնդիրը եւ Ֆրանսա

Քանի մը օրէ ի վեր վիճաբանութիւններ կը կատարուին Ծերակոյտին մէջ, արտաքին քաղաքականութեան մասին: Պ. Փոլ Պոնքուռ բացակայ ըլլալով, կառավարութեան կողմէ խօսեցաւ վարչապետը, որ վստահութեան խնդիր յարոյց: Ժողովը 3ի դէմ 257 ձայնով վստահութիւն յայտնեց դահլիճին, որ վճռած է հաւատարիմ մնալ Ազգերու Դաշնակցութեան ոգիին, Լոքառնոյի դաշինքին եւ ուրիշ համաձայնութեանց, եւ ամրապնդել Ֆրանսայի ապահովութիւնը: Այս առթիւ անհրաժեշտ է յիշել թէ Պ. Շոթանի կուսակցութիւնը, արմատականները, մեծամասնութիւն կը կազմէ Ծերակոյտին մէջ:

Ընդդիմադիրները կ'առաջարկէին մերժել սպառազինութեանց որ եւ է կրճատում եւ որ եւ է միջամտութիւն կնքուած դաշնագիրներու մէջ: Այս առթիւ դիտել տուին թէ՝ բոլոր դժուարութեանց պատճառը այն է որ Մ. Նահանգները եւ Անգլիա չստորագրեցին Ֆրանսայի տրուած երաշխաւորութիւնները: Եթէ ժողովրդապետական երեք մեծ երկիրները, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ամերիկա միակամ յայտարարած ըլլային թէ իրենք պահապաններն են խաղաղութեան, ընդմիշտ ապահովուած պիտի ըլլար խաղաղութիւնը:

Վարչապետը պատասխանելով եղած քննադատութեանց, ըսաւ թէ հակասութիւն չկայ ապահովութեան քաղաքականութեան եւ միջազգային գործակցութեան միջեւ, երբ ընդունուի որ սպառազինութեանց կրճատումը պիտի կատարուի համաձայն ընդհանուր պայմանագրի մը: Ցետոյ, շեշտեց թէ Ֆրանսայի զինուորական ուժերը չեն կրնար կրճատուիլ, եթէ ուրիշներ վերազինուին: «Եթէ այս երկու տեսակէտները ընդունուին, պատճառ չկայ որ համբերատար բանակցութեանց քաղաքականութիւնը երկիւղ պատճառէ բարեկամ ազգերու»: Ֆրանսայի տեսակէտով, միջազգային գործակցութեան քաղաքականութիւնը լաւագոյն նեցուկն է ազգային պաշտպանութեան: Ֆրանսան կ'ընդունի Ռուզվէլթի դրած սկզբունքը թէ որ եւ է մեծ ազգ պէտք չէ որ աւելցնէ իր սպառազինութիւնները, նախայարձակ ըլլայ կամ թիզ մը հող պահանջէ ուրիշէն:

Խօսելով Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի մասին, Պ. Շոթան ըսաւ թէ կարելի է վերաքննութիւն կատարել, բայց միայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը զօրացնելու առաջադրութեամբ, իբրեւ ազդակ մը միջազգային գործակցութեան, եւ ոչ թէ մեծ պետութեանց դիկտատուրա մը հաստատելու համար: «Ուղղակի բանակցութիւնները հետեւանք են Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին, բայց կրնան ելքի մը յանգիլ միայն Ժընեւ վերադառնալով: Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ որ եւ է բանակցութիւն կատարել վերազինման իմաստով, ինչ որ նոր զինարշաւի մը պիտի մղէր Եւրոպան»:

Գերմանական կայսրութեան 63 ամեակը

Յունուար 18ին տօնուեցաւ գերմանական կայսրութեան հռչակման 63րդ տարեդարձը:

Ինչպէս յայտնի է, այս հռչակումը տեղի ունեցաւ իբրեւ թագ ու պսակը 1870ի գերմանական յաղթանակին, Վերսայլի Հայելիներու դահլիճին մէջ: Թերթերը փառաբանական յօդուածներ հրատարակեցին այս պատմական տարեդարձին առթիւ: Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, ճիշդ այս միջոցին հիթլէրականները սուր պայքար մը կը մղեն անոնց դէմ որ կ'ուզեն վերահաստատել միապետութիւնը: Վերջերս, հանդէսի մը պահուն, ներկաներէն մէկը պահանջած էր որ Հիթլէր վերադարձնէ Վիլհելմ կայսրը: Տարեդարձի տօնելուն առթիւ, Պերլինի շրջանային վարիչ Պ. Կէօրլիցէր ճառ մը խօսելով, ուժգնօրէն ընդդիմացաւ այս տեսակէտին: «Ոչ մեզի ոչ ալ նախկին կայսեր համար կարեւոր է իր վերադարձը»: Ցետոյ ծաղրեց Վիլհելմ կայսեր ծննդեան տօնակատարութիւնները կամ անոր անունով հանդիսութիւն կատարելու ձեռնարկը: Մեղադրեց նաեւ որ նախկին կայսրը նամակներ կը գրէ աջ ու ձախ, ցանկալի դանելով միապետութեան վերահաստատումը: «Անոնք որ այսպիսի ձեռնարկներ կը փորձեն, պիտի արժանանան այն վարմունքին որուն ենթակայ են Մոսկուայի քարոզիչները»: Պետութեան վարչաձեւը կարեւորութիւն չունի ազգային – ընկերվարութեան համար, բայց իրենք թոյլ չպիտի տան որ իրենց գործը խանգարուի այսպիսի մեթոտներով:

Այս կարգի արտայայտութիւններ մամուլին մէջ հրատարակելու համար, անհրաժեշտ է արտօնութիւն ստանալ պրոպագանտի նախարարէն: Ուշագրաւ է որ ամէն կողմէ սլաքներ կը տեղան «յետաշրջականներու» դէմ: Տոքթ. Կէօպէլս, պրոպագանտի նախարարը ինքն ալ բացորոշ ազդարարութիւններ ուղղեց յետադիմականներուն, հասկցնելով թէ ազգային – ընկերվարութիւնը իրենց սեւ աչքերուն համար չէր որ գրաւեց դիրքերը:

Ռումանիոյ «երկաթեայ պահակ»ները

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ վարչապետ Տուքայի սպանութեան մասին կատարուած քննութիւնները յանգած են հետեւեալ եզրակացութեանց.—

1. Տոքթ. Տուքայի սպանութիւնը սովական դէպք մը չէ, այլ մաս կը կազմէ աւելի լայն դաւադրութեան մը, գրաւելու համար իշխանութիւնը:

2. «Երկաթեայ պահակները» նախնական պատրաստութիւնները սկսած էին 1933ին, երբ պաշարման վիճակ հրատարակուած էր նախորդ կառավարութեան կողմէ, համայնավարական խռովութեանց պատճառով:

3. Հետեւաբար, քաղաքային դատարաններու իրաւասութենէն վեր է դատել ամբաստանեալները:

Այս որոշման համաձայն, դատաւորները ամբողջ թղթածրարը յանձնած են Պուքրէշի զինուորական ատեանին:

Ամերիկեան ծերակոյտը Ռուզվէլթի դէմ

Մ. Նահանգներու Ծերակոյտին ելմտաւորական յանձնախումբը առջի օր լսեց Դաշնակցային Պահեստի Դրամատուներու վարչութեան նախագահը, որ հակառակեցաւ ամբողջ ոսկին ազգայնացնելու առաջարկին: Ըսաւ թէ ոսկին պէտք է մնայ դրամատուններուն մէջ: Այս ընդդիմութիւնը անակնկալ մը եղաւ ծերակուտականներուն համար, որովհետեւ Պահեստի Դրամատուները մինչեւ հիմա ուժ տուած էին նախագահ Ռուզվէլթի քաղաքականութեան:

Կը կարծուի որ, եթէ նախագահը բռնութեան դիմէ, դրամատուները պիտի համակերպին, վերապահելով իրենց իրաւունքը, Գերագոյն Ատեանին դիմելու մասին: Այս վերջին պարագային, վէճը աւելի պիտի ծանրանայ: Նորագոյն հեռագրի մը համաձայն, Պ. Ռուզվէլթ կը պնդէ որ անփոփոխ գործադրուի իր ամբողջ ծրագիրը:

Թագաւորին «ապօրէն զաւակը»

Լոնտոնի մէջ դատի քաշուեցաւ Քլարէնս Հէտըրն, ճարտարագէտ մը, որ սպառնական նամակներ գրելով Ճորճ թագաւորին, դրամ պահանջած էր:

Ամբաստանեալը կ'ըսէ թէ ինք ապօրէն զաւակն է Քլարէնս հանգուցեալ դուքսին, որ երէց եղբայրն էր Ճորճ թագաւորին: Այս իսկ պատճառով, ամբաստանեալը ձախողած է իր ամբողջ կեանքին մէջ: Մինչեւ Հնդկաստան գընաց, բայց ամէն տեղ երեսին կու տային իր ապօրէն ծնունդը: Ճարահատ, նամակներ գրած է վարչապետին, նախարարներուն եւ թագաւորին, որպէսզի ճանչնան իր ժառանգական իրաւունքները եւ գումար մը վճարեն, իբրեւ բարոյական եւ նիւթական հատուցում: Ընդհ. դատախազը կը կարծէ թէ գործը խենդի մը կամ խաբեբայի մը հետ է, բայց պաշտպան փաստաբանը կը պնդէ, փաստաթուղթեր ներկայացնելով եւ մանրամասնօրէն պատմելով ամբաստանեալին ամբողջ կեանքը: Ճարտարագէտը ունեցած է թշուառ մանկութիւն մը, բարոյապէս տառապած է, իմանալով իր ծնունդին պատմութիւնը եւ մօրը յայտնութիւնները: Միեւնոյն ատեն անձնուիրաբար ծառայած է հայրենիքին, պատերազմի օրերուն:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

«ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ - ԱՐԻԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»

(ԳԵՐՄԱՆԵՒՀԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ)

ԽՄԲ.— Մեր ընթերցողները պիտի յիշեն թէ քանի մը ամիս առաջ, Գերմանիոյ մէջ իրէական եւ ցեղաբանական հարցերու կապակցութեամբ, Հայերու անունն ալ խառնողներ եղան: Չպակսեցան անհիմն վերագրումներ եւ անարդար յարձակումներ հայ ժողովուրդի հասցէին:

Բարեբախտաբար, Գերմանեւհայ ընկերակցութեան ջանքերով կարելի եղաւ այդ ամէնուն առաջքն առնել շուտով: Ներքին Գործերու նախարարը յատուկ հրամանագիր մը հրատարակեց Հայերու արիացեղ ըլլալու մասին: Այժմ հրապարակի վրայ է գերմաներէն ժողովածու մը, նուիրուած հայ ժողովուրդի արիականութեան:

Ստորեւ կը հրատարակենք Պերլինէն մեզի ղրկուած թղթակցութիւն մը, այդ աշխատութեան մասին:

«Հայութիւն–արիականութիւն» խորագիրը կը կրէ) այս օրերս Պերլին–Փոցտամի մէջ լոյս տեսած ժողովածու մը, հրատարակութեամբ Գերմանեւհայ ընկերութեան եւ աշխատակցութեամբ ծանօթ դէմքերու: Հրատարակութեան նպատակն է՝ գերման հասարակութեան լայն խաւերուն մէջ գիտականօրէն հաստատուած ճշգրիտ տեղեկութիւններ տարածել հայ լեզուի, պատմութեան, մշակոյթի եւ մասնաւորապէս անոր արիացեղ ըլլալու մասին:*

Ժողովածուին առաջին յօդուածը ստորագրած է փրոֆ. Հանս Հայնրիխ Շետէր, որ հանգուցեալ Մարքվարթի յաջորդն է Պերլինի համալսարանին մէջ, իբրեւ ուսուցչապետ պարսկագիտութեան եւ հայագիտութեան: Միեւնոյն ատեն՝ տնօրէնն է Արեւելեան լեզուներու ճեմարանին: Շետէր տակաւին շատ երիտասարդ գիտուն մըն է, բայց արդէն իսկ կը վայելէ ներհուն արեւելագէտի մը անունը:

Փրոֆ. Շետէրի յօդուածին խորագիրն է՝ «Հայերէնին տեղը հնդեւրոպական լեզուներու շարքին մէջ»: Աշխատութիւնը կը սկսի այս բառերով.

— «Հայ ժողովուրդը ազգակից է մեզի, Գերմաններուս, իր լեզուով, կրօնքով եւ յունածագում մշակոյթով»:

Հայ եւ նախագերման՝ գոթական դպրութեանց ծագումը եւս պատմական յարենման պայմաններու արդիւնք կը համարէ հեղինակը: Կապակցութիւնը այդ երկուքին միջեւ «առաւել եւս սերտ» կ'անուանէ այն պատճառաւ, որ գերման լեզուին դրաւոր հնագոյն աղբիւրը, Ս. Գրոց գոթերէն թարգմանութիւնը կատարուած է Վուլֆիլայի կողմէ, որ Հայաստանի դրացի Կապադովկիոյ քրիստոնեայ ընտանիքէ մը կը սերէր: Առով կը մեկնուին գոթերէն Ս. Գրոց մէջ գտնուած հայերէնի հետքերը»:

Հայերէնի եւ հին գերմաներէնի ձայնաշրջական օրէնքներու մէջ եւս Շետէր ազգակցութիւն մը կը գտնէ: Հայ այբուբենը իր հնչիւններու նրբութեամբ եւ որոշութեամբ, կը շարունակէ ան, «գերիվեր է քան եւրոպական ազգերէն մեծ մասինը»: Վրաց ու Աղուանից այբուբենն եւս հայ հանճարի արդիւնք կ'անուանէ: Շետէր մեծ արժէք կուտայ նաեւ Հայոց հին եւ նոր գրականութեան, այլ եւ գիտութեան ասպարէզին վրայ Հայոց թափած աշխատանքին:

Ազգային – ընկերվարական ծանօթ հրապարակագիր եւ քաղաքական գործիչ Դոկտ. Ֆոն Լէէրս, որ ներկայիս ստանձնած է նաեւ Պերլինի քաղաքագիտական համալսարանին արտաքին բաժնի վարիչին պաշտօնը, ստորագրած է «Հայութիւն եւ արիականութիւն» խորագրով շահեկան գրութիւն մը: Աւելի առաջ, ան գերման մամուլին մէջ լոյս ընծայած էր ուրիշ գրութիւն մը, նուիրուած հայ ժողովուրդի արիական ծագման եւ նկարագրին: Առով ան մէկ կողմէ կը սրբագրէր իր իսկ վրիպումները, միւս կողմէ ալ կը հերքէր հայ ժողովուրդի մասին ուրիշներու կատարած անարդար վերագրումները: Միեւնոյն հիմնական միտքը կ'արծարծէր Ֆոն Լէէրս նաեւ իր ներկայ գրութեան մէջ, գիտականօրէն մօտենալով խնդրին: Մարդաբանօրէն, քանի մը ուրիշ մասնագէտներու հետ միասին ան եւս Հայերը ազգակից կը համարէ այսպէս կոչուած տինարեան ցեղախումբին, որ մեծ չափերով ներկայացուած է հարաւային Գերմաններու մէջ: «Հայ ժողովուրդի ողբերգութիւնը մեծ մասամբ հետեւանք է արդէն իսկ այն բանին», կ'ըսէ հեղինակը, «որ ան իր ամբողջ պատմութ. ընթացքին հարկադրուած էր իբրեւ արիացեղ ժողովուրդ մը, իր արիական մշակոյթը եւ նկարագիրը պաշտպանել աշխարհագրական եւ քաղաքական միջանկեալ շրջապատի մը մէջ սեղմուած սեմական, մոնկոլական եւ ուրալական տարրերէ»: Եզրակացութիւն.

— Ուրեմն Հայերը արիական ժողովուրդ մըն են:

Տօքթ. Ա. Աբեղեան յօդուած մը ունի՝ «Հիւսիսական տիպարները Հայաստանի մէջ» խորագրով:

Ցենլով Հայաստանի նախապատմական դամբաններու պեղումներուն եւ հայ ժողովուրդի ծագման մասին գիտութեան ընձեռած տուեալներուն վրայ, այլ եւ նկատի ունենալով Հայոց հնագոյն առասպելները, ինչպէս նաեւ հայ ժողովրդական երգերը, զրոյցները եւ զանազան հետազօտութեանց արդիւնքները եւ դիտողութիւնները, յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ թէ՝ արդի հայութեան մէջ եւս չափով մը ներկայացուած է հիւսիսական ցեղը, որ տիրող է եղած հին Արմէններու քով: Ծանօթ է արդէն, որ Արմէնները ոչ միայն լեզուով, այլ եւ ցեղաբանօրէն ազգակից էին հին Փռիւգիացիներուն եւ Թրակիացիներուն: Իսկ ասոնց գերազանցօրէն հիւսիսային ըլլալը հաստատուած է գիտութեան կողմէ:

Տօքթ. Քարլ Ռոթ, որ ասկից առաջ կը հրատարակէր Armeniaca *(Հայկականք) հանդէսը (դժբախտաբար՝ շուտ դադրած), «Հայ ժողովուրդին ցեղաբանութեան եւ նկարագրի մասին» գրութիւն մը ստորագրած է նոյն ժողովածուին մէջ:*

— «Շատ չէ թիւը այն ժողովուրդներուն, կ'ըսէ ան, որոնց մասին հանրութիւնը այնչափ մթին գաղափար մը ունենար եւ շատ կանխակալ կարծիքներ իշխէին ինչպէս Հայերն են: Ով որ կ'ուզէ Հայերուն մասին ճշգրիտ եւ արդար կարծիք մը կազմել, պարտաւոր է ամէնէն առաջ անոր պատմութիւնը սորվիլ»:

Քարոլին Լիցենցիատ Քլինկէրի յօդուածը կը կրէ «Հայ ժողովուրդին ցեղաբանութիւնը եւ պատմութիւնը իբրեւ գիտական խնդիր» խորագիրը: Մասնաւորապէս ուշադրութեան կ'առնուի հող. Հայոց ծագումը եւ հնագոյն պատմութիւնը, սկսած Հայաստանի նախաբնիկներէն՝ Խալդերէն: Երկրի աշխարհագրական դիրքն եւս մոռացութեան չի տրուիր: «Դեռ եւս քրիստոնէութիւնը ընդունելէն առաջ՝ Հայերը շատ ուժեղ ազդեցութիւն ունեցած են ընդհանուր մշակութային կեանքին վրայ», կ'եզրակացնէ հեղինակը:

Տօքթ. Է. Շթիռ ստորագրած է յօդուած մը՝ «Գերմանեւհայ մշակութային յարաբերութիւնները» անունով: Հեղինակը պատմական ակնարկ մը կը նետէ Գերմանեւհայ յարաբերութեանց վրայ, սկսելով Խաչակիրներու օրերէն: Կ'ընդգծէ մանաւանդ Դորպատի գերման համալսարանին մեծ դերը հայ ազգային վերածնութեան գործին մէջ: Հեղինակը 1908ին անձամբ ճամբորդած է Հայաստան, Պարսկաստան եւ Թուրքիա եւ տեղւոյն վրայ դիտած հայ ժողովուրդին մշակութային յառաջդիմութիւնը: Գերման համալսարաններ յաճախած հայ ուսանողութիւնը եւ անոր կատարած դերը եւս մոռացութեան չեն տրուիր:

Վիեննայի համալսարանին ուսուցչապետ եւ գեղարուեստի պատմութեան յայտնի մասնագէտ փրոֆ. Ստրշիկովսքի, որ ծանօթ է հայկական ճարտարապետութեան նուիրած իր գործերով եւ մանաւանդ «Հայ ճարտարապետութիւնը ու Եւրոպան» երկհատոր հոյակապ աշխատութեամբ ներկայ հատորին մէջ զետեղած է խիստ շահեկան ուսումնասիրութիւն մը՝ «Հայերը իբրեւ կրող հնդեւրոպական ճարտարապետական մտքին»: Այս խորագիրը արդէն որոշապէս կը պարզէ գրուածքին բովանդակութիւնը — Հայ ժողովուրդը ոչ միայն նըւիրումով, լեզուով ու մշակոյթով, այլ եւ արուեստով ու ի մասնաւորի ճարտարապետական արուեստով համբաւ ու բնիկ ներկայացուցիչներէն մէկն է հնդեւրոպական, արիական ստեղծագործ ցեղախումբին եւ շատ կողմերով մօտ՝ Գերմաններուն: Ստրշիկովսքի Հայաստանը կ'անուանէ «Հնդեւրոպական ճարտարապետութեան միջնաշխարհը»:

Դուքս Մաքս, Սաքսոնիոյ նախկին թագաւորին եղբայրը, որ հմուտ գրաբարագէտ մըն է եւ ծանօթ իր հայագիտական գործերով ու տարիներէ ի վեր Հին Արեւելքի մշակոյթի ուսուցչապետ է Ֆրայպուրկի (Զուիցերիա) համալսարանին մէջ, «Հայոց կրօնասիրութիւնը» խորագրով գրուածք մը ունի ժողովածուին մէջ: Դեռ շատ տարիներ առաջ, ան ճամբորդած է Հայաստան եւ տեղւոյն վրայ ճանչցած հայ ժողովուրդը եւ իր ստեղծագործ աշխատանքը: «Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի պատկերն ալ այս բոպէիս, երբ կը գրեմ այս տողերը, կախուած է իմ սենեակիս մէջ, եւ աչքիս առջեւն է», կը կարդանք Դուքս Մաքսի ուշագրաւ յօդուածին մէջ: Հոդ առաջ բերուած է նաեւ Հայոց մէկ – երկու շարականներուն գերմաներէն մասնակի թարգմանութիւնը, կատարուած հեղինակին կողմէ: «Հայերէն լեզուն բացորոշապէս ցոյց կուտայ, ի միջի այլոց, թէ ո՛րչափ կը սխալին բոլոր անոնք որ Հայերը սեմականներուն շարքը դասել կ'ուզեն: Չկա՛յ ամենափոքր կապ անգամ՝ այդ երկու լեզուներուն միջեւ»:

Ռ. Շեֆէր, Գերմանեւհայ ընկերութեան եւ հանգուցեալ Լեփսիուսի հիմնած առաքելութեան երկարամեայ քարտուղարը, իր «Արեւմտեան քաղաքակիրթ աշխարհը եւ Հայերը» յօդուածին նիւթ կը դարձնէ մասնաւորապէս հայ գաղթաշխարհը եւ անոր ինքնապահպանման անհրաժեշտութիւնը: Այդ բանը հնարաւոր կը դատէ ան երկու պատճառով.— 1. «Որովհետեւ այս ժողովուրդին պատմութիւնը ինքնին կը վկայէ իր անխախտ կենսունակութիւնը, 2. Որովհետեւ հայ ժողովուրդին առջեւ դրուած կան դեռ այնպիսի խնդիրներ, որ ապագային պիտի լուծուին, եթէ ան այդ ամէնը այսօր մինչեւ իսկ չի տեսներ իր աչքերով»:

Վերջապէս, Տօքթ. Ռոհպախ, Գերմանեւհայ ընկերութեան նախագահը, որ ծանօթ ազգայնական հրապարակագիր եւ գիտուն դէմք մըն է, երեք անգամ Հայաստան ճամբորդած եւ այժմ ալ դէպի Ափրիկէ կատարած իր վերջին ուղեւորութենէն նոր վերադարձած, «Աւելորդ հարց մը» խորագրով յօդուածի մը մէջ հայ ժողովուրդին արիացեղ ըլլալը այնչափ ակներեւ իրողութիւն մը կը նկատէ, որ «աւելորդ հարց» կ'անուանէ զայն կասկածի տակ դնելը, վիճելի համարելը: «Հարկաւ Հայերու մէջ եւս կան մարդաբանական տարբեր տիպարներ, բայց՝ մի՞թէ նոյն բանը չկայ, նաեւ «անկասկածելի արիացի» ճանչցուած Գերմաններուս մէջ: Հագցուցէք, օրինակ, Պաւարացի լեռնական տեղացի մը՝ Փոքր Ասիացիի մը հագուստները, եւ դուք տարբերութիւն մը չպիտի գտնէք անոր եւ Վանի կամ Տարօնի կողմերը ապրող հայ շինականին կամ հովիւին միջեւ»: Հայ ժողովրդական մէկ երգ եւս մէջ կը բերէ հեղինակը եւ առով ալ ցոյց կուտայ որ Հայերը իրենց ստեղծագործութեամբ բնիկ Ասիացի ժողովուրդ մըն են»:

Այս ամէնէն զատ՝ ժողովածուին վերջը կցուած են համառօտ քաղուածքներ Հայերու եւ Հայաստանի մասին, առնուած հին հայագէտներու եւ ճամբորդներու երկերէն — Մարքվարթ, Հիւպշման, Ֆինքէ, Նոյման, Հաքսթհաուզէն, Վակներ, Պառենշթէյն, Լեփսիուս եւ Նանսէն:

Կը կարծենք թէ այսչափով մօտաւոր գաղափար մը տուինք Գերմանեւհայ ընկերութեան այս ժողովածուին մասին: Կը յուսանք որ ան լաւագոյն կերպով պիտի կատարէ իրեն վերապահուած դերը: Գերման ընթերցողները բուն իսկ աղբիւրէն պիտի կրնան ծանօթանալ հայ ժողովուրդին, անոր արիական ոգիին եւ առաքելութեան: Գրքոյկը պիտի ղրկուի խմբագրութեանց, ծանօթ դէմքերու եւ հաստատութեանց:

Չմոռնամ յիշել որ ժողովածուին տպագրական ծախքերը հոգացած է Պերլինի Հայ Գաղթ. վարչութիւնը: Գործին իրենց նիւթական աջակցութիւնը բերած են քանի մը հայրենակիցներ Պերլինէն, Համպուրկէն եւ Լայփցիկէն, բայց մանաւանդ Պ. Ցովհաննէս Իփլիքճեան (Պերլին):

*) Armeniertum - Ariertum, Herausgeben von der Deutsch - Armen. gesellschaft 1934.

ԾԻԾԱՂ

Դատաւորը.— Ձեր կրնար ուրանալ թէ 200 քիլոնոց դրամարկղը ուսերուդ վրայ առած տարած ես:

— Պարոն դատաւոր, մէկ տկար վայրկեանիս տեղի ունեցաւ:

— Եթէ առողջ վայրկեանիդ հանդիպէր, խանութն ալ պիտի տանէիր:

ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԵՄԱԼ

ooooo

Ֆրանսացի լրագրող մը, Մարսէլ Լիւքէն, յօդուածաշարք մը սկսած է Paris - Midi*ի մէջ «1934ի Թուրքիան» խորագրով: 14 եւ 17 յունուար թիւերով, կը խօսի Մուսթաֆա Քէմալի մասին:*

— Մուսթաֆա Քէմալ հասաւ ճիշդ ժամուն, երբ, Օսմանի յաջորդները այլեւս անկարող վարելու երկիրը, Թուրքիա նոր առաջնորդի մը պէտք ունէր: Ուսկի՞ց կուգար այս անսպասելի առաջնորդը: Մեծ պատերազմէն, երբ յայտնուած էր իբրեւ լաւ զօրական: Ծագո՞ւմ մը,— ամենք միւսլիման կը համարեն զինք, բայց ցեղին մէջ օտար արիւն խառնուած: Ուրիշներ կ'ենթադրեն թէ իր ընտանիքը, Անատոլուի գիւղերէն գալով, նախապէս հաստատուած է Սելանիկ:

Ունի կապոյտ աչքեր, որոնց մէջ, պաստոն յօնքերու տակ, կը շողան խիստ եւ մետաղային փայլեր: Շէկ մազեր, լայն քիթ, բարակ եւ անգութ շրթներ, սպիտակ ձեռքեր, — գիծեր որ կը կազմեն Մակեդոնացի Ալպէի մը յատկանիշը, արիական ցեղին, որուն կ'ուզէ կապել Թուրք ժողովուրդը, Մուսթաֆա Քէմալ, տարտամ բնազդով մը:

Այլապէս կարելի՞ է բացատրել, այս արդիական Արեւելքցիին մէջ, իսլամ մշակոյթէն եւ աւանդութիւններէն ազատագրուելու այն կատարեալ փորձը: Խառնուրդ սլաւական եւ անատոլեան ցեղերու, Մուսթաֆա Քէմալ կը յիշեցնէ Կորքին, Քէրէնսքին, Մուսոլինին, Նափոլէոնը: Բայց այնքան յարափոփոխ են իր դէմքի խորշոմները, որ ամէն նմանութիւն կը կորսուի յանկարծ եւ տարօրինակ արտայայտութիւններ կը ստանայ դէմքը:

Մուսթաֆա ծնած է 1880ին, Սելանիկի մէջ: Մայրը, Զուպէյտէ հանըմ, աւանդապահ եւ կրօնասէր, հայրը Ալի Րիզա պէյ, ծովային մաքսատան պաշտօնեայ, ազատամիտ: Շուտով կը մեռնի հայրը: Մայրը կ'առնէ Մուսթաֆան եւ կը մեկնի գիւղ, ագարակի մը մօտ: Այստեղ հովիւ է պահ մը, Թուրքիոյ ապագայ դիկտատորը: Անասունները արածելու տանելով, ախոռները մաքրելով, շնորհիւ չարքաշ աշխատանքի մը եւ բնութեան մտերմութեան, փիզիքապէս կը զօրանայ:

Մայրը ուրիշ երազներ ունէր սակայն, եւ զինուորական վարժարան (Սելանիկ) կը ղրկէ Մուսթաֆան, 12 տարեկանին: Մուսթաֆա մասնաւորապէս կը սիրէ մաթեմաթիքի դասերը: Մաթեմաթիքի ուսուցիչն ալ կը կոչուէր Մուսթաֆա, այնպէս որ անունի շփոթութենէ մը խուսափելու համար՝ Մուսթաֆայի կը տրուի Քէմալ անունը: 14 տարեկանին Մուսթաֆա կը սիրահարի եւ... բանաստեղծ կը դառնայ: Դպրոցին աղուոր աղջիկը խելքը կ'առնէ պահ մը, եւ Մուսթաֆա ամէն իրիկուն հագուստները արդուկելէ եւ պճնուելէ յետոյ կ'երթայ թափառիլ աղջկան պատուհաններուն տակ: Լաւակեաց էր եւ խստադէմ: Իր ընկերները յաճախ կը հարցնէին իր ապագայ ծրագիրները: «Ես մեծ մարդ պիտի ըլլամ» կը պատասխանէր անոնց: Արձակուրդներուն, Մուսթաֆա ֆրանսերէնի դաս կ'առնէ Փրէրներէն: Ժամանակ մը վերջ Պոլիս, Հարպիէ մտած է արդէն: Յեղափոխական ուսանողական կազմակերպութիւններու, օրինակ Վաթանի անդամ: Խմբագիրն է անոնց թերթին: Այդ թերթին մէջ կը հրատարակէ բոցաշունչ բանաստեղծութիւն մը: Կը նուիրուի պայքարի: Կը բանտարկուի, կ'աքսորուի Սուրիա, ծպտեալ կը փախչի, կը մտնէ Իթթիհատ – Թէրաքքիի մէջ, կը կռուի բոլորին հետ, կը հրաժարի, պահ մը կ'անհետանայ, յանկարծ կը յայտնուի Տրիպոլիսի կռիւներուն մէջ ընդդէմ Իտալիոյ: Թէեւ հակառակ էր Թուրքիոյ մասնակցութեան, ընդհանուր պատերազմին կը ղրկուի Տարտանէլ: Զինադադարին՝ Անատոլուի ըմբոստութեան առաջնորդ: Երբեք չէ վհատուած այս երկար պատերազմներու ընթացքին, բայց անգամ մը կ'իյնայ ձիէն եւ մէկ կողը կը կոտրի: Այս վիճակին մէջ կը մասնակցի կռիւին:

Այնուհետեւ ծանօթ է իր կեանքին պատմութիւնը, որ խառնուած է Թուրքիոյ պատմութեան:

Մարսէլ Լիւքէն յետոյ կը շարունակէ պատմել թէ ի՛նչքան դժուար է, օտար լրագրողներուն համար, տեսնել Մուսթաֆա Քէմալը: Կ'ըսեն թէ ամէն տեսակցութեան խօսակցութիւն երբ կը հրատարակուի, հերքել կուտայ անմիջապէս: Իր ընկերներն իսկ յաճախ փնտռելու կ'ելլեն զայն,— երբեմն կը լսեն որ իր ագարակը կը գտնուի, յանկարծ լուր կը հասնի որ Էրթողրուլ զբօսանաւով Եալովա է գացած, իրիկունը Տոլմա – Պաղչէ, գիշերը օղի խմելու ամերիկեան զբօսարան մը մէջ: Եւ կառավարութիւնը կը պտտի եւեւէն: Մուսթաֆա Քէմալ ամէն տեղ է, առանց յոգնութեան կ'աշխատի իր սենեակին մէջ, գիշերը կ'երթայ հանգչելու ընկերոջ մը մօտ, շամփաննեա խմելու, առտու կանուխ նորէն գործի գլուխ:

Տեսայ, կ'ըսէ Մարսէլ Լիւքէն, Մուսթաֆա Քէմալը հրաւիրեալներու մօտ, Բերա, զբաղած նոր ծրագիր մը մշակելու կրթութեան արդիականացման մասին: Քէմալ ներկաները կը հրաւիրէ անսպասելի մրցումի մը,— իւրաքանչիւրը պիտի ընտրէր, ներկայացուած ծրագիրներուն մէջէն, այն որուն կը հաւանէր: Ծրագիրը, որ մեծամասնութիւն կը շահէր, պիտի յայտարարէր ընդունուած:

Մարսէլ Լիւքէն չի մոռնար նաեւ խօսեցնել Մուսթաֆա Քէմալը.

— Մանկութեանս օրերէն յիշողութեանս մէջ կը մնայ անջնջելի դէպք մը: Ծնողքս կ'ուզէր զիս դպրոց դնել, բայց հայրս ու մայրս տարբեր տեսակէտներ ունէին: Մայրս կապուած կը մնար հին բարքերու եւ սովորութիւններու: Ուստի կ'ուզէր զիս հոճայի մը խնամքին յանձնել: Հայրս ընդհակառակն ազատական մարդ էր եւ տարբեր մտադրութիւն ունէր: Կ'ուզէր ինծի տալ աշխարհիկ կրթութիւն:

Տեսակէտներու այս ընդդիմութիւնը կարելի եղաւ հաշտեցնել խաղով մը: Այն առաւօտ, երբ դպրոց պիտի մտնէի, մայրս զիս նախ տարաւ Ֆաթմա Մոլլա Քադըն վարժարանը,— ճերմակ վերարկու մը հագցուցած էր ինծի, գլուխս չուրջ, փաթթոցի ձեւով, ոսկեզօծ ժապաւէն մը, ձեռքս ոսկեղէն ճիւղ մը, վարժարանին դուռը զարդարուած էր կանաչութեամբ: Հոճան երեւցաւ դրան առջեւ, ընկերակցութեամբ իր աշակերտներուն: Եւ տեղի ունեցաւ արարողութիւն մը: Մօրս այս գոհացումը պատճառելէ յետոյ, հայրս զիս առաւ տարաւ եւ յանձնեց ծերունի Շէմսի էֆէնտիի, որ ազատ դպրոց մը կը վարէր, եւրոպական մեթոտով:

Մեզի դրացի էր հազարապետ Քասըմ պէյ, որուն տղան, Ահմէտը, կը յաճախէր զինուորական վարժարան: Աղուոր համազգեստ մը կը հագնէր: Կը նախանձէի սաստիկ: Այսպէս իմ մէջս զարգացաւ զինուորական մը դառնալու փափաքը:

Եւ ահա Պոլսոյ Հարպիէին մէջ: Արգիլուած էր կարդալ յեղափոխական գիրքերը: Օրուան իշխանութեան վարիչները շատ մեծ կը կարծէին իրենք զիրենք, թէեւ շատ փոքր էին: Անհրաժեշտ էր մաքրել հրապարակը:

Ժողովուրդի մը համար, անոնք միայն պէտք է վարեն երկիրը եւ ազգը որոնք կարողութիւն ունին եւ պատրաստութիւն: Պէտք է, այսօր եւ միշտ, առաջնորդ ունենալ, առաքեալներ ունենալ: Եւ սակայն պէտք է թոյլ տալ, որ ազգը ինք հսկէ իր հիմնած պետութեան անկախութեան վրայ: Այսպէսով կը ստեղծուի իշխանութիւն մը, որ կը յենու ազգային կամքին:

Բոլոր այն ժողովուրդները, որոնք միջնադարեան մտայնութիւն մը ու–

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՈՂՋՈՅՆ

Մընաք բարո՛վ, հոգեզմայլ վայրերն իմ ո՛րբ հոգիիս,
Ուր ապրեցայ ես երկար քերթութեան մէջ ու գըքի···
Ուր իմ քընարըս հիւսեց ստուածացումը յուրթի
Խոկումներո՛ւս նախրանքին, ու խենթ զարկերը սրտիս:

Մընաք բարո՛վ··· շնչէ՛ ինձ, ո՛վ պերճախօ՛ս Իտալիա,
Ի՛նչպէս երգեմ խորհմաց անտառներուդ հեւքն հըզօր,
Ի՛նչպէս լոյսով ողողուն եւ երազով մեղմօրօր՝
Սեպտեմբերեան երկնքիդ պայծառութի՛ւնն յակինթեայ:

Մընաս բարո՛վ, լըճին մէջ միճակ լքուա՛ծ իմ նաւակ,
Որ յանձնեցիր իմ խոհերս, ինչպէս Շէլին կը սիրէր՝
Ալեակներուն կապտաւուն քնքշանքներո՛ւն տարուբեր:

Մընաք բարո՛վ, ծառերու դուք տերեւնե՛ր դեղնօրակ,
Ծաղիկներո՛ւ թերթիկներ, եթերացած ու խոհուն,
Որոնցմէ սիրտըս ծըծեց երազն ամփիծ՝ գոյն առ գոյն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Կ Ի Ն

Քաղցր ես, ու քընքո՛ւշ, սէր ես, ու երա՛զ,
Շող ես, ու լուսե՛րգ, կայծա՛կ հեզանազ,
Թըրթիռ ես, փանդի՛ռ, նայուածքըդ՝ նուա՛գ,
Ձայնըդ ծաղի՛կ է, դուն հեշտա՛նք լուսակ:
Ա՛հ, զիս թովեցիր, անդա՛րձ գերեցիր,
Ու սիրոյ սուրով սիրտըս ծակեցի՛ր:

Դուն չար ու բարի լոյսն ես աշխարհի,
Երգն ես, ու վէ՛րքը մեր այրած սըրտի,
Քըմայքդ ամէնուն համար բարի է,
Անկի՛ց զատ միայն որ քե՛զ կը սիրէ:
Ո՛վ դուն քաղցըր կին, ո՛վ դուն լեղի կին,
Անանց կըրա՛կն ես բզքեզ պաշտողին:

Անգութ ես, աւա՛ղ, անողորմ ու չա՛ր,
Քեզ խենդ եղողին՝ բընաւ չե՛ս գըթար:
Ով որ քեզ երգէ ոտնահա՛ր կ'ընես,
Քեզ վարդ բերողը շանթո՛վ կը պատռես:
Ա՛հ, զիս քու շուքիդ որբ ընկերն ըրիր,
Ու սիրոյ բոցով հոգի՛ս վառեցիր:

Դուն քաղցրօրէն մեզ կը կանչես առ քեզ,
Ու երբոր գանք քեզ դո՛ւռդ կը գոցես:
Ո՛հ, ըսէ՛, քեզի ի՞նչ բրած ենք որ
Մեզ այսպէ՛ս կ'այրես առջեւդ ամէն օր:
Ո՛վ դուն ծաղիկ կին, ո՛վ դուն տատասկ կին,
Գըթա՛ գէթ հեղ մը բզքեզ սիրողին:

Փակ դուռը սիրոյդ շատ հեղ կը զարնեն,
Ու գիշերն ի զո՛ւր հոն կը լուսցընեն,
Մէկ ժըպտիդ համար շատեր խե՛նդ կ'ըլլան,
Ու վառ հայեացքիդ կարօ՛տ կը մնան:
Թիւ չըկայ անոնց որ ետիդ ինկան
Ու քեզ չընճանչցած անյո՛յս մեկնեցան:

Ատելի՛ ես դուն, նաեւ պաշտելի՛,
Ա՛հ, կի՛նն ես հըզօր, գերանո՛ւշ, լեղի՛,
Դուն ի՛նչ ալ ըլլաս ու ի՛նչ ալ ընես,
Մեզ ծունկի բերած երգե՛լ կուտաս քեզ:
Ո՛հ, դուն հըրա՛շք կին, դուն խորհո՛ւրդ խորհին,
Ինձ պագնե՛լ տուիր քու ոտքիդ փոշին:

ԱՐՏԱՇԷՍ

նին տակաւին, պէտք է որ սրբուին անհետանան երկրիս վրայէն: Անհրաժեշտ է որ Թուրքը դառնայ մէկ անդամը միջազգային քաղաքակրթութեան: Քաղաքակիրթ աշխարհի հագուելու եղանակին ընդունեցինք, եւ այսուհետեւ պիտի հագնինք տաբատ, վերարկու, կօշիկ, օձիք, փողկապ, նոյն իսկ գլխարկ: Պէտք էր նետել այլ եւս ֆէսը, որ կարծես խորհրդանշանն էր տգիտութեան, մոլեռանդութեան, յետադիմութեան: ... Այն ազգերը, որոնք զանց կ՚առնեն նուիրել իրենց բարոյական ու նիւթական ամբողջ կարողութիւնը ի պաշտպանութիւն հայրենիքին, կամ այդ ուղղութեամբ կը շարժին շատ դանդաղ, չեն կրնար ապրիլ: Աշխարհը փորձադաշտ մըն է, ամէն ժողովուրդ այդ դաշտին մէջ պիտի աշխատի պաշտպանել ինքզինք եւ բարգաւաճիլ:

... Անհատ մը ի՞նչ համակրանք եւ յարգանք կը սպասէ, երբ փաստ ցոյց չէ տուած իր կարողութիւններուն մասին: Նոյնպէս ազգերը: Մարդկային վերաբերումի եւ յարգանքի կ՚արժանանան միայն այն ազգերը, որոնք ցոյց կուտան այդ առաքինութիւնը:

... Երկու Մուսթաֆա Քէմալ կայ: Մէկը որ նստած է ձեր առջեւ, միսով եւ ոսկորով: Միւսը, զոր չեմ կրնար «ես» անուանել, որովհետեւ ազգն է, ան, ազգը կը մարմնացնէ: Այո՛, ես կը մարմնացնեմ ազգին երազը, ինչ որ կ՚ընեմ, իրենց ցանկութիւններուն իրականացման համար է:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՍԿԻԶԲԸ

— o —

Անցեալ տարուընէ ի վեր պրպտումներ կը կատարուին, ճշդելու համար հայ թատրոնին սկիզբը եւ սրբագրելու համար հայ գրականութեան պատմութեան ծանօթ հեղինակներու (Լէօ, Վ. Փափազեան, Լ. Մանուէլեան) աւանդած տեղեկութիւնները: Պէտք է ողջունել վերադնահատութեան այս փորձը մեր քաղաքական կեանքի եւ գրական գործերու պատմութեան մէջ, — սրբագրուելիք շատ բաներ ունինք, արդարեւ:

Հայաստանի մէջ, Ե. Սուրէն ռուսահայ թատրոնին ծագումը կը տանէր մինչեւ անցեալ դարու 30ական թուականները: ՅԱՌԱՋի մէջ եւս, հարցը քննելով, տեսնուեցաւ որ Թրքահայ թատրոնին սկիզբն ալ պէտք է տանիլ մինչեւ նոյն 30ական թուականները: ԲԱԶՄԱՎԷՊի վերջին թիւին մէջ Արամ Երեմեան սկսեր է հրատարակել հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը նոյն այս հարցին մասին: Գործը ամբողջացած չէ տակաւին, — առաջին յօդուածէն կը հետեւցուի որ Երեմեան մանրակրկիտ պրպտում մը կատարեր է, ինք եւս արժէք չի տար այլեւս Լէօի պատմութեան, ու թէեւ չի կրնար խօսեցնել իր քաղած տեղեկութիւնները, այսուհանդերձ կը թուի թէ բաւական նիւթ պիտի հայթայթէ հարցին պատմութեան համար:

Ամէնէն կարեւոր պրպտումը կատարած է Իրազեկ, որուն ուսումնասիրութիւնը լոյս տեսաւ ՎԷՄի Բ. թիւին մէջ: Արդարեւ յայտնութիւն մըն է Իրազեկի յօդուածը, եւ իր յիշատակած գործը պիտի մնայ հայ թատրոնի պատմութեան ամէնէն արժէքաւոր վաւերաթուղթը:

Հայ թատրոնին սկիզբը, որ փոխն ի փոխ դրուեցաւ Պոլիս – Իզմիր, Մոսկուա – Թիֆլիզ, յետոյ Վենետիկ ու Լեհաստան, ահա այս անգամ կը տարուի մինչեւ Հնդկաստան: Արդարեւ հայ առաջին թատերագրութեամբ պարծենալու իրաւունքը կը տրուի Հնդկահայերուն:

1812ին, Հնդկահայ մը Յակոբ Նազար Շամիրեան անգլիերէնէ հայերէնի կը թարգմանէ Վոլթէռի Ողբերգութիւն ի վերայ մահուան Յուլիոս Կեսարի, եւ կը տպէ Մատրասի մէջ: Այս գործը չէր, սակայն, որ սկիզբը պիտի դնէր հայ թատերագրութեան, պարզապէս անոր համար, որ թարգմանութիւն մըն էր:

1821 հոկտեմբեր 1ին Կալկաթայի մէջ կը տպուի կատակերգութիւն մը 4 արար, Խորդամայ Դժրոդութիւն, որ բառացի կը նշանակէ «Դրուժանութեան ղեկավարութիւնը», աւելի պարզ գրելու համար՝ «Դրուժանութեան մարմնացումը»:

Գիրքը ունի «նախերգանք» մը եւ «Հրապարակախօսութիւն» մը, եւ այդ մասերուն մէջ մեզի կը տրուին հետաքրքրական տեղեկութիւններ: Կատակերգութեան նիւթը՝ կրօնաբարոյական:

ՎԷՄ կը հրատարակէ այս կատակերգութեան կողքին եւ յաւելուածին առաջին էջին լուսանկարները:

Փիէր Լօթիի մասին

La Revue de Franceի մէջ (յունուար) Պոլսոյ ֆրանսական նախկին հիւպատոս Ալֆոնս Սեւիէր կը պատմէ քանի մը յուշեր Փիէր Լօթիի կեանքէն: Կը նկարագրէ իրենց առաջին հանդիպումը Թարապիոյ դեսպանատան մէջ երբ Լօթի, Վօթուրի նաւապետ նշանակուած, կը ներկայանայ Պոլսոյ ֆրանսական դեսպանին, որուն տրամադրութեան տակ կը դրուէր Վօթուրը:

Այս առթիւ Սեւիէր կ՚արձանագրէ այն հակընդդէմ տպաւորութիւնները, զորս Լօթի ձգած էր Պոլսոյ զանազան շրջանակներուն մէջ: Թուրքերը ի հարկէ մեծ համակրանքով եւ գովեստով կը խօսէին Լօթիի մասին: Սակայն շատեր չափազանց խիստ կ՚արտայայտուէին այս թրքասէրին մասին, մանաւորապէս քննադատելով իր նկարագիրը: Նախ, ֆիզիքապէս հակակրանք կը ներշնչէր, յետոյ արհամարհոտ յաւակնութիւն մը ունէր, յանձնապաստան, զոռոզ ու կոկորդիլ մտաւորականի արտայայտութիւն:

Սեւիէր կ՚աշխատի պաշտպանել Լօթին, ու կը նկարագրէ հմայքը, զոր ան կը ստեղծէր իր ձայնով եւ նայուածքով: Ունէր հրաշալի աչքեր, սակայն նայուածքը, յաճախ սեւեռուն, խիստ փայլ մը կը ստանար: Շատ քիչ կը ժպտէր, բայց իր ժպիտը մանկունակ բան մը ունէր իր մէջ: Իսկ ձայնը հմայիչ էր իբրապէս, մետաղային խոռոչով, յամր կշռոյթով:

Սեւիէր չըսեր թէ Թրքուհիները ինչո՞վ էին հմայուած:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ ՉԷ ՄԵՌԱԾ

La Nouvelle Revue Française, որ յեղափոխական երեւնալու ճիգ մը ցոյց կուտայ, վերջերս հետաքրքրական փորձ մը կատարեր էր ծաղկաքաղ մը կազմելու ժողովրդային զանազան խաւերու բանաստեղծութիւններով: Եւ այս՝ ցոյց տալու համար թէ բանաստեղծութիւնը ...չէ մեռած: Դիտել տրուեցաւ, որ ամէն դարու մէջ ալ ժողովրդային խաւերը երգած են յանպատրաստից, սիրոյ եւ աշխատանքի տաղեր հիւսած եւ յաճախ ... քերթած: Այս ծաղկաքաղը, սակայն, հետաքրքրական է հասկնալու համար ոչ թէ, ինչպէս խմբագրութիւնը կը գրէ, «ի՞նչ բանի կը ծառայէ բանաստեղծութիւնը, ուրկէ՞ կուգայ, ինչո՞ւ կը հիւսուի», այլ թէ ինչ գաղափար կրնայ տալ ժողովուրդի մը զանազան խաւերու մտքին մասին:

Խմբագրութեան կոչին պատասխանած են բազմաթիւ բանաստեղծներ, մօտ ... տասնհազար հոգի, բոլորն ալ ժողովուրդի խոնարհ ներկայացուցիչներ,— մսագործ, հողագործ, աբեղայ, գինուոր, գրասենեակի պաշտօնեայ, եւն.:

Պատասխանողները, իրենց քերթուածներուն փունջին հետ, ղրկած են նաեւ անկեղծ խոստովանութիւններ, այլապէս հետաքրքրական:

Կին մը կը պանծացնէ բանաստեղծութիւնը, Ապողոնի քնարին տալով բուժական զանազան յատկութիւններ: Այսպէս, կան բանաստեղծութիւններ, կ՚ըսէ, որ ամենաբուժ են բոլոր տեսակի ցաւերու համար, վերանորոգիչ՝ ուժգոյն անձերու համար, վեցտանի կամ ութտանի ոտանաւորները՝ մելամաղձոտներու համար, աղեքսանդրեան ոտանաւորները՝ ջղայիններուն համար, պայմանաւ որ հատածները լաւ կարուած ըլլան, տասնոտանիները՝ խոնջածներուն համար:

Հողագործ մը կը գրէ. «Կը գրեմ որովհետեւ զգացիկ բանաստեղծութիւն մը, ինծի համար, փախուստ մըն է պայմանական կապանքներէն դէպի անծանօթ դրախտ մը»: Գծագրիչ մը կը գրէ. «Տաղ հիւսելը կը խաղաղեցնէ հոգիս, որովհետեւ մենութեան միակ տրամախօսութիւնն է այդ»: Վաճառորդ մը կը գրէ. «Բանաստեղծութեան նուիրած եմ ինքզինքս, ճիշդ ինչպէս պիտի նուիրուէի գաղտնիմաց լեզուի մը, միակ միջոցը հաղորդակցելու ինքնութեանս մութ մասերուն հետ»: Բանուոր մը կը գրէ, որովհետեւ կը ցանկայ «դուրս ելլել իր կեղեւէն, հասնիլ իմացական կեանքի ամէնէն ուժգին արտայայտութեան»:

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ

Էքսէլսիոր թերթը հրատարակեց կարեւոր քննութիւն մը ոճրագործ մանուկներու մասին: Ֆրանսայի մէջ ամէն տարի 1200—1500 մանուկներ դատարանի կը յանձնուին իբրեւ ոճրագործ: Կարեւոր հարց մըն է զբաղիլ այս մանուկներուն ապագայի հարցով: 1912 յուլիս 22 թուակիր օրէնսդիրով մը Ֆրանսայի մէջ հաստատուեցան մանկական ատեաններ: Այս դատարանին պաշտօնն է ոչ միայն պատժել ոճրագործ մանուկները, այլ եւ մանաւանդ կրթել զանոնք եւ վերադարձնել ընկերային կեանքին: Դատարանը ունի օժանդակ մարմիններ, որոնք կը քննեն ոճրագործ մանուկին ընտանեկան պարագաները, ֆիզիքական եւ բարոյական կազմութիւնը, յետոյ տեղեկագիր մը կը ներկայացնեն դատարանին: Եթէ մանուկին գործած ոճիրը թեթեւ է եւ ընտանիքը ընկերային բարոյականի տեսակէտով առողջ, մանուկը կը յանձնուի ծնողքին: Բայց եթէ ծնողքը կասկածելի է բարոյապէս, մանուկը կը ղրկուի արգելարան մը, ուր կը մնայ մինչեւ չափահասութիւն: Դատարանին օժանդակ մարմինները իրենց տրամադրութեան տակ ունին աշխատանքի զանազան հաստատութիւններ, ուր կը ղրկեն յանցանագործ մանուկները: Մանկական ատեանին հաստատումով շատ բարելաւուած է ոճրագործ մանուկներու ապագան:

Ներկայիս Ֆրանսայի մէջ կը գործեն Maison d'Education surveillée փոքրիկ ոճրագործ մանչերու համար, École de Préservation փոքրիկ ոճրագործ աղջիկներու համար: Այս դպրոցներուն մէջ կը կրթուին այն մանուկները, որոնք այս կամ այն առթիւ գործած են զանազան ոճիրներ:

Այս դպրոցներուն մէջ 1927ին կը կրթուէին 690 փոքրիկ ոճրագործներ, 1930ին՝ 480,— այս թիւերը ցոյց կուտան, որ մանուկներու ոճրագործութիւնը իբրեւ երեւոյթ կը նուազի հետզհետէ: Ի՞նչ է պատճառը նուազման:

Ոմանք այս նուազումը կը վերագրեն ծնունդներու նուազման: Իբրեւ հաստատութիւն այս կարծիքին, Ֆրէնի բանտին տնօրէնը կ՚ըսէ թէ 1927էն 1930 ոճրագործ մանուկներու թիւը նուազած է անոր համար որ կը զուգադիպի պատերազմի ծնունդներու նուազման:

Իսկ ուրիշներ կը կարծեն թէ այս նուազումը հետեւանք է մանուկներու ոճրագործութեան դէմ բացուած ընկերային պայքարին:

Պէտք չէ զարմանալ, որ գործազրկութեան տագնապն ալ պատճառ մը դարձած է այս նուազման: Արդարեւ, երբ պատանիները կ՚աշխատին գործարաններու մէջ, իրենց վաստկած դրամը կը ծախսեն գինետուներու եւ զբօսավայրերու մէջ, ճամբայ մը որ զիրենք կ՚առաջնորդէ ոճիրին: Գործազուրկ մնալով, անոնք դատապարտուած են մնալու իրենց տուները:

ԱՌԱԾՆԵՐ

Ֆրանսական նոր ամսաթերթ մը, Pangloss, իր առաջին թիւով կը հրատարակէ փունջ մը առածներ.

— Պարապ հասկերն են, որ վեր կը բռնեն իրենց գլուխը:

— Մէկ սուտով կարելի է մեծ ուրախութիւն պատճառել կամ մեծ դժբախտութիւն:

— Երեք աղէտներ,— մանուկ մը որ կուլայ, մարդ մը որ կը խմէ, կին մը որ կը սոսէ:

— Իմաստունը այն մարդն է որ կրնայ հանգչեցնել իր ուղեղն ու մարմինը միաժամանակ:

— Անցնելէ յետոյ քարի, երկաթի, պղնձի դարերէն, այժմ կ՚ապրինք թուղթի դարուն մէջ:

— Աշխատանքը բժիշկ մըն է, որ ձեզ կ՚ապրեցնէ եւ ի վերջոյ կը մեռցնէ:

— Ապտակը հազարոց թղթադրամ մըն է, զոր պէտք է անմիջապէս մանրել:

— Վտանգաւոր բան է մինակ մնալ տեսակէտի մը մէջ:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Գրած էինք թէ Երեւանի մէջ անցեալ ամիս բացուեցաւ հայ արուեստագէտներու ցուցահանդէսը:

Այս մասին «Պրոլետար»ի աշխատակիցներէն մին կը գրէ.—

Երեւանի Մշակոյթի եւ Պատմութեան Թանգարանին սրահներն ու նրբանցքները պատերը զարդարուած են Հայաստանի գեղարուեստական ու ճարտարագործական կեանքին զանազան հանգրուանները ներկայացնող բազմաթիւ արժէքաւոր նկարներով, ճարտարապետական նախագիծերով, եւայլն:

Այստեղ են՝ Սարեան իր լեռնային արեւով, թարմութիւն ու պայծառութիւն բուրող գոյներով եւ մեծ վարպետներու յատուկ իր համարձակ վրձինով, Կոջոյեան՝ իր բազմածանր եւ ինքնատիպ արուեստով, Աղաջանեան՝ իր թափանցող նրբութեան հասած գիծանկարներով, Փ. Թերլէմէզեան՝ իր ճարտարապետական դիմացկունութեամբ զինուած բնանկարներով եւ կենսունակութեամբ լեցուն փասկէլներով, Ս. Առաքելեան՝ գոյներու ժրպատութեամբ ձեւը բերած հարուստ կոմպոզիցիոններով, Գիւրջեան, Գայֆէջեան, Արուտչեան, Ախիկեան, Թարխեան, Վարդ – Պատրիկեան եւ այլ նկարիչներ իրենց գնահատելի եւ այժմէական չանչով ստորագրուած գործերով:

Սրահներուն զանազան անկիւնները դրուած են քանդակներ, արձաններ, փայտագրութիւններ, որոնք կը պատկանին երիտասարդ քանդակագործներ Արայ Սարգսեանի, Քոչարեանի (Ուրարտու):

Աչքի կը զարնեն նաեւ ինքնուս նկարիչ Ե. Դանէոյի ծաղրանկարները:

Ցուցահանդէսը կը վկայէ որ Հայաստանի մէջ արագ կը զարգանայ նաեւ գիրքերու զարդանկարչութիւնը, որուն լաւագոյն ներկայացուցիչներն են Սարեան, Կոջոյեան, Շ. Յովհաննիսեան եւ ուրիշներ:

Ճարտարապետական գործերու յատկացուած սրահներուն մէջ, ակադեմիկոս Թամանեանի, Բունիաթեանի կողքին պատուաւոր տեղ մը կը գրաւեն երիտասարդ ճարտարապետներ Մ. Մազմանեան, Կ. Հալաբեան, Գ. Քոչար եւ ուրիշներ:

Այս ցուցահանդէսին ներկայացուած են աւելի քան 700 կտոր արուեստի գործեր: Որոշուած է այս ցուցահանդէսը փոխադրել Թիֆլիզ, այնտեղ բանալու համար փետրուար եւ մարտ ամիսներուն:

ԹՈԼՍՏՈՅ ՍԻՆԵՄԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Միշէլ Քուամինոյ, որ վայելած է Թոլստոյի մտերմութիւնը, կը պատմէ ֆրանսական թերթի մը մէջ.—

Այն օրը, երբ Թոլստոյ կը տօնէր իր ծննդեան 80 ամեակը, Եասնայա Փոլիանայի մէջ, իր տունը եկան բազմաթիւ գրողներ, լուսանկարիչներ, սինէմայի վարիչներ: Թոլստոյ շատ հետաքրքրուեցաւ սինէմայի յառաջդիմութեամբ եւ յանկարծ ըսաւ.

— Կը տեսնէ՞ք սինէմայի այս գործիքները, անոնք պիտի յեղաշրջեն, տակն ու վրայ պիտի ընեն գրագէտի մեր կեանքը: Սինէման նշան է այն մեծ յեղափոխութեան, որ կը փորձուի գրականութեան հին ձեւերուն դէմ: Պիտի գայ օր մը, երբ պիտի ուզենք յարմարիլ սինէմայի լուսանկարիչին եւ իր ժապաւէնին: Եւ կ՚ըմբռնեմ որ հարկ պիտի ըլլայ գրել նոր ձեւով: Ես խանդավառ եմ այդ գալոց յեղափոխութեամբ: Տեսարաններու փոփոխման արագութիւնը նախընտրելի է այլեւս մեր գրականութեան յատուկ դանդաղութենէն: Սինէման է, որ երեւան բերաւ շարժումին գաղտնիքը: Երբ կը գրէի Կենդանի դիակը, շրթներս կը խածնէի, որովհետեւ չէի կրնար ներկայացնել կարգ մը տեսարաններ եւ ստիպուած էի ցատկել մէկ տեսարանէն ուրիշ տեսարան մը:

Յետոյ Թոլստոյ կը յայտնէ թէ պատկերախաղ մը պիտի գրէ սինէմայի համար: Արդարեւ 1909ին կը սկսի նախագիծ մը, բայց հիւանդութեան պատճառով չի կրնար աւարտել:

ՕՐ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ Ն. ՂԱԶԱՐԵԱՆ
եւ
Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ Մ. ՄԱՑՏՈՋԼԵԱՆ
Նշանուած
14 Յունուար 1934 Մարսէյլ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԿԸ ԲԱՒԷ...

»»»·«««

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, 17 յունուար.— Ես ոչ դպրոցական եմ, ոչ ալ գոլէճական եմ. միայն պարզ Ա. Բ. Գ. մը գիտեմ, ոչ գրող եմ եւ ոչ ալ դիւանագէտ: Կը տեսնեմ որ օրերէ ի վեր հայ թերթերը արիւն քրտինք մտնելով, իրարու դէմ քառասուն երկուքնոց թնդանօթները լարելով կը ռմբակոծեն իրար: Եղածը կը դառնայ Ամերիկայի սպանութեան շուրջը: Հարկաւ տեղական կառավարութիւնը չի քնանար եւ անպատճառ պիտի աշխատի մարդասպանները գտնելու եւ անոնց արդար պատիժը տալու: Ամէն հայ ալ արդարացի չի գտներ այս տեսակ զարհուրելի ոճիր մը: Բայց, այսչափ ալ մամուլները թունաւոր գոյներ թող չառնեն. չէ՞ որ ձեր թերթերը հասարակ ժողովուրդն է որ կը կարդայ, իրարու դէմ կը լարուի, սրճարաններուն մէջ, ճաշարաններու մէջ, շոգեկառքերու մէջ տաք տաք վիճաբանութիւններ, բսի – բսանքներու տեղի մի տաք, քիչ մը պաղարիւն գտնուեցէք: Որչափ որ արտասահմանի մէջ անհամերաշխութիւնը տիրէ, այնչափ ալ մեր ոխերիմ թշնամին կ՚ուրախանայ: Պարոններ, միացէք, մէկ սիրտ մէկ մարմին եղէք. «Պիր էլին նէ սէսի վար, իքի էլին սէսի վար»: Երբ բան մը երկուքի բաժնուի, շուտ կը պարտուի: Երբ ազգ մը երկու երեք ճակատ կը բռնէ, շուտ կը կործանի: Պարոններ, ըլլաք պուրժուա, կուսակցական կղերական, պէտք չէ ազգի ճակատագրին հետ խաղալ: Ազգ մը կը խոնարհի այն անձերուն առջեւ որոնք անկեղծ հայրենասէրներ են, իրենց ազգակիցներուն վրայ կը գուրգուրան: Հին ժամանակները կղերական, կուսակցական եւ չէզոք, բոլորն ալ իրարու կարծիք կուտային, կարծիք կը ստանային: Ներկայիս կղերականի, Հնչակեանի, Դաշնակցականի նոր ծնած (Լէնի Լէբէլէ) Ռամկավարի, բոլորին ալ մէջ տեղէն մէկ մէկ սեւ կատու անցեր է: Ազգը չի գիտեր թէ ուր պիտի յանգի: Դէպի անդո՞ւնդ:

Պարոններ, բոլորդ մէկ ճակատ կազմեցէք, թնդանօթը կրակեցէք թշնամիին դէմ, ոչ թէ եղբայր եղբօր դէմ: Չէ՞ որ ամբողջ հայ ազգը մէկ աւազանի մէջ մկրտուած է: Չէ՞ բաւեր յիսուն տարիէ ի վեր կոտորուեցանք, փչացուցանք անմխիթարութեան երեսէն, մեր անգութ, անխիղճ, ոխերիմ թշնամիներուն ձեռքով: Կը բաւէ, պարոններ եւ կղերականներ, կը բաւէ. տառապած ժողովուրդը տունէ տեղէ զրկուած, այսօր օտար հողերու վրայ, ձեռքերը ծալլած, կէս կուշտ կէս անօթի, կէս հագուած կէս մերկ, փողոցներուն մէջ կը թափառի: Ո՞ր հովիւը եղաւ իր զաւակին մէջ այցելող: Երեք տարի է որ անգործութիւնը կը տիրէ, մանաւանդ Հայերուս համար գործարաններու դուռները գոց են: Ազգային գործերու գլուխ գտնուող աղաները, եպիսկոպոսները, թող քիչ մը հեռանան քա–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳՐԱՒԸ

(ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

—·•—

ԽՄԲ.— Գիւղացիի զաւակ էր Անտոն Չեխով՝ ռուսական գրականութեան յայտնի դէմքերէն: Բժշկութիւն սորվեցաւ Մոսկուայի համալսարանին մէջ, բայց չհետեւեցաւ այդ ասպարէզին. խառնուածքով գրագէտ ու արուեստի մարդ էր: Իր պատմուածքներուն առաջին հատորը լոյս տեսաւ 1887ին, արդէն շինած իր համբաւը միջազգային գրականութեան մէջ: Սկեպտիկ փիլիսոփայ՝ ուսումնասիրած է ժամանակակից ընկերային բարքերը եւ մուժիկներու կեանքը: Սահուն է ոճը եւ ունի անսեթեւեթ լեզու մը. մեռաւ 1904ին, հազիւ 44 տարեկան:

Ահաւասիկ նմոյշ մը իր պատմութիւններէն.—

Աշնան մութ գիշեր մը ծերունի սեղանաւորը վեր վար կը պտտէր իր աշխատանոցին մէջ, խորհելով այն ընդունելութեան մասին զոր սարքած էր աշնան ուրիշ իրիկուն մը, այդ թուականին տասնըհինգ տարի առաջ: Ականաւոր հիւրեր կային այնտեղ: Շատ հետաքրքրական խօսակցութիւններ ունեցած էին: Խօսած էին, ի միջի այլոց, մահապատիժի մասին: Հիւրերը, որոնց մէջ կը գտնուէին գիտուններ ու լրագրողներ, հակառակ արտայայտուած էին մահապատիժին, որովհետեւ ան յանցաւորը պատժելու հին միջոց մըն էր, անվայել էր քրիստոնեայ պետութեան մը համար եւ անբարոյական: Ըսողներ կային նոյն իսկ թէ մահապատիժը պէտք էր փոխարինել ցկեանս բանտարկութեամբ:

— Համակարծիք չեմ քեզի, ըսաւ սեղանաւորը. անձնական փորձառութիւն չունիմ ո՛չ մահապատիժին, ո՛չ ալ ցկեանս բանտարկութեան մասին, բայց եթէ կարելի է ի յառաջագունէ վճիռ մը արձակել, այն ատեն պիտի ըսեմ թէ իմ համոզումովս մահապատիժը աւելի բարոյական է ու մարդկային քան բանտարկութիւնը: Մահապատիժը կը մեռցնէ անմիջապէս, իսկ ցմահ բանտարկութիւնը աստիճանաբար: Ո՞ր դահիճը աւելի մարդկային զգացում ունի. քանի մը երկվայրկեանի մէջ մեռցնո՞ղը թէ տարիներով կեանքը մարմնիդ մէջ սպաննողը:

— Երկուքն ալ հաւասարապէս անբարոյական են, դիտել տուաւ հիւրերէն մէկը, որովհետեւ երկուքին ալ նպատակը միեւնոյնն է — մեռցնել: Պետութիւնը Աստուած չէ. իրաւունք չունի խլելու այն բանը զոր չի կրնար, եթէ ուզէ իսկ, վերադարձնել:

Հիւրերուն մէջ կար քսանըհինգ տարեկան երիտասարդ փաստաբան մը որ այսպէս պատասխանեց, երբ իր կարծիքը հարցուցին.

— Մահապատիժն ու ցմահ բանտարկութիւնը միեւնոյն չափով անբարոյական են. բայց եթէ երկընտրանքի մը առջեւ գտնուէի, ի հարկէ պիտի ընդունէի երկրորդը, որովհետեւ աւելի լաւ է ապրիլ որ եւ է ձեւով քան երբեք չապրիլ:

Սկսաւ տաք վիճաբանութիւն մը: Սեղանաւորը որ աւելի երիտասարդ էր այդ օրերուն եւ դիւրագրգիռ, յանկարծ բարկացաւ ու բռունցքը սեղանին զարնելով դարձաւ երիտասարդ փաստաբանին ու պոռաց.

— Սո՛ւտ է. հետդ երկու միլիոնի գրաւ կուգամ որ դուն հինգ տարի ալ չես հանդուրժեր բանտի խցիկին:

— Եթէ լուրջ է ձեր ըսածը, պատասխանեց փաստաբանը, ես ալ ձեզի հետ գրաւի կուգամ որ ես բանտին կը հանդուրժեմ ոչ միայն հինգ, այլ տասնըհինգ տարի:

— Տասնըհի՞նգ ... Շա՛տ լաւ, կ՚ընդունիմ, պոռաց սեղանաւորը. պարոննե՛ր, ես գրաւի տակ կը դնեմ երկու միլիոն ...

— Կ՚ընդունիմ. ես ալ գրաւի տակ կը դնեմ իմ ազատութիւնս, աւելցուց փաստաբանը:

Եւ ընդունուեցաւ այս վայրենի ու յիմար գրաւը: Սեղանաւորը որ այն ատենները բազմաթիւ միլիոններու տէր մէկն էր եւ ապականած ու փոփոխամիտ հարուստ մը, ուրախութենէն խենթեցաւ: Ընթրիքի պահուն կատակի ձեւով ըսաւ փաստաբանին.

— Խելքդ գլուխդ ժողվէ՛, երիտասարդ, քանի ուշ չէ. երկու միլիոնը ինծի համար կարեւորութիւն չունի, բայց դուն պիտի կորսնցնես կեանքիդ ամէնէն անուշ տարիներէն երեքը, չորսը. կ՚ըսեմ երեքը, չորսը, որովհետեւ երբեք չպիտի կրնաս աւելի երկար բանտարկուած մնալ. մի՛ մոռնար նաեւ, դժբախտ երիտասարդ, որ կամաւոր բանտարկութիւնը աւելի ծանր է քան բռնի բանտարկութիւնը: Ուզած ատենդ ազատութեան իրաւունք ունենալու գաղափարն իսկ պիտի թունաւորէ կեանքդ բանտին մէջ. մե՛ղք քեզի...

X

Ու հիմա սեղանաւորը իր աշխատանոցին մէջ վեր, վար պտտելով կը վերյիշէր այս բոլորը ու կը հարցնէր ինքնիրեն.

— Ինչո՞ւ գրաւի եկայ. օգուտը ի՞նչ է. փաստաբանը պիտի կորսնցնէ իր կեանքին տասնըհինգ տարիները, իսկ ես իմ երկու միլիոնս. այս բանը ապացո՞յց է ժողովուրդին համար թէ ցմահ բանտարկութիւնը աւելի լաւ է քան մահապատիժը... Ո՛չ, ո՛չ ... յիմարութիւններ այս բոլորը ... իմ կողմէս, եղածը փորը – կուշտ մարդու քմահաճոյք մըն էր, իսկ փաստաբանին կողմէն ալ ագահութիւն...

Սեղանաւորը յիշեց նաեւ ինչ որ պատահած էր իրիկուան ընդունելութենէն յետոյ: Որոշուած էր որ փաստաբանը, խիստ հսկողութեան տակ, պիտի բանտարկուէր սեղանաւորին տանը պարտէզին մէջ գտնուող մասնաւոր տնակին մէջ: Բանտարկութեան ամբողջ շրջանին անիկա իրաւունք չպիտի ունենար դուրս ելլելու, մարդու երես տեսնելու, մարդկային ձայն լսելու կամ թղթակցութիւն եւ լրագիր ստանալու: Բայց իրաւունք ունէր նուագարան մը եւ գիրքեր ունենալու. կրնար գրել, գինի խմել կամ ծխել: Համաձայն պայմանագրութեան, կրնար յարաբերութեան մէջ մտնել արտաքին աշխարհին հետ, սակայն լռութեամբ եւ խցիկին պատին վրայ մասնաւորապէս շինուած պատուհանի մը միջոցաւ միայն: Կրնար իր ուզած քանակութիւնով գիրքեր, երաժշտական կտորներ եւ գինի ունենալ՝ միշտ պատուհանէն ուղարկուած թղթիկներով: Պայմանագրութեան մէջ յիշուած էին ամենայետին մանրամասնութիւնները. բանտարկեալը պիտի մնար բացարձակօրէն առանձին: Բանտարկութիւնը պիտի սկսէր 14 նոյեմբեր 1870 ժամը գիշերուան 12ին ու պիտի վերջանար 14 նոյեմբեր 1885 ժամը գիշերուան 12ին: Այս պայմաններուն հակառակ շարժելու ամենադոյզն փորձ մը կամ պայմանաժամէն նոյն իսկ երկու վայրկեան առաջ փախչելու ձեռնարկ մը, պիտի ազատէին սեղանաւորը երկու միլիոն վճարելու յանձնառութենէն:

Անգլ. թարգմ. Ժ.

(1) (Շար.)

Նկատի առնելով բոլոր մեղմացուցիչ պարագաները, դատարանը ազատ արձակեց ամբաստանեալը, բայց պայման դրաւ որ երաշխաւորութիւն ներկայացնէ եւ երեք տարի զգուշանայ յանցապարտ արարքներէ :

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻԱ չպիտի վերանորոգեն բարեկամութեան դաշինքը, որ կնքուած էր 1926ին եւ որուն պայմանաժամը լրացաւ յունուար 18–ին : Իտալիա պահանջած էր որ չէզոքութեան մասին տրամադրութիւն մը աւելցուի, բայց Ռումանիա մերժած է :

30,000 ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ ձերբակալուած են Ճափոնի մէջ, 1928էն 1933 :

ՔՈՒՊԱՅԻ մէջ նոր յեղափոխութիւն մը ծագելով, իշխանութեան գլուխ անցաւ ազգայնական Մանտիէթա : Վեցերորդ նախագահն է այս, 1933 օգոստոսէն ի վեր, իսկ չորրորդը՝ 48 ժամէ ի վեր···

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՂԲԻՒՐ - ՍԵՐՈԲ, Հրազդան եւ Քրիստափոր միացեալ խումբերու բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8·30ին, 32 Ave. des Cobelins ի վերնայարկը։

Գաւառ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Կոկշք խումբի դասախօսական ժողովը այսօր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Դուրեան Գրադարանին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. Ց. Ջէքիեան։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։

ղաքական խնդիրներէն : Քիչ մը Թող փարին ներքին եւ տնտեսական ցաւերու : Ասկէ չորս – հինգ տարի առաջ երբ Պոլիս էի, ազդասէր քանի մը Հայեր ներկայացան Ասլանեան եպիսկոպոսին եւ հաշիւ պահանջեցին : Հաշիւը չտալէ զատ այդ Հայերը 24 ժամ «Քարաքոլ ալթը» ըրաւ եւ ըսաւ.— էնկիւրիի դուռները բաց են : Տեղահանութեան ժամանակ երբ որ Սեբաստիոյ երիտասարդութիւնը դէպի ըսպանդանոց կ'առաջնորդուէր, երբ ամբողջ բնակչութիւնը, ծեր եւ երեխայ, այր եւ կին, գեղեցիկ հարսներ եւ աղջիկներ, Ղանձա մարգարէն ալ մէջը ըլլալով դէպի Ղարտաշլարն ի վեր ափ առած էին, դէպի անապատ, դէպի Տէր Զօր, քաղաքիս եպիսկոպոս առաջնորդը իր հաւատքը ուրացաւ, ճերմակ կանաչ «սարուխ»ը փաթթելով ման եկաւ : Ոչ Տ · Տ · կղերականներ, ոչ, այդպէս չըլլար հովուութիւնը : Հովիւը կը նմանի զօրավար ի, պէտք է իր խաչը պատեանէն հանէ ժողովուրդին առջեւէն քալէ, ժողովուրդը քաջալերէ, միշտ սէր, միութիւն քարոզէ, համերաշխութիւն քարոզէ, եղբայր եղբօր դէմ չլարէ, արկածալի ճամբաներէ զգուշանայ : Քանի որ ազգը մէկ ուխտի մը համար նահատակուեցաւ պէտք է մինչեւ մեր վերջին շունչը աշխատինք, մինչեւ որ մեր նպատակին հասնինք :

Պ · Կէտիկեան (Հնչակեան)

Հ · Յ · Դ · ԼԻՈՆԻ Զաւրղարեան Գրադարանը փոխադրուած է 14 Rue François - Garcin, *ընկ · Քէնտիրեանի ճաշարանը :*

ՊԼԻՏԱՅԷՆ (Ալճերիա) Անշէն Որբուկ եւ իր քոյրը 100 փրանք կը նուիրեն Ֆ · Կ · Խաչի, ի յիշատակ իրենց հօրաքրոջ՝ Սուրբիկ Ղազարեանի (ծնեալ Արզումանեան) դառնաղէտ մահուան առթիւ : Ստանալ համապատասխան ընկալագրով « Յառաջ »ի վար – չութենէն :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

–– Տիկին Հայկանոյշ Դարբինեան, հօր անուն՝ Յարութիւն, մօր անուն՝ Սիրանոյշ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարապետ, Յովհաննէս (մեծ եղբօր անունը չյիշեր) Յարութիւնեաններ : Կը կարծուի թէ Կարապետ կը գտնուի Պոլիս, իսկ Յովհաննէս Սիրէի (Յունաստան) որբանոցը : Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Tarpinian Nichanի, 3 Rue de Lavoier, Viviez (Aveyron), France :

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել :

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փոքր տ'Իթալիի Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ շրջանիս դպրոցի Տիկնանց Միութեան։

Այսօր կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին, Պ. Յովհաննէսեանի ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie, Kr.- Bicètre

կը ներկայացուի ***Մեծապատիւ Մուրացկանները***

կը մասնակցին Գ. ՎԱՀԱՆ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ եւ ԳՄԲԷԹԵԱՆ
ԳՄԲԷԹԵԱՆ կ'երգէ Օմար Խայեամի քառեակները

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Եոզկատի Շրջանի Հայրենակցական Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին, 6 Bld. Rodin, Իսի լէ Մուլինօ :

Հաղ · միջոցներ .— Փորթ Վէրսայլէն եւ Փորթ Օթէօյէն առնել հանրակառք թիւ 23, 32 եւ իջնել Կար տ'Իսի :

ՅԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆԻ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին
Միւթիւալիթէի I եւ Y սրահներուն մէջ
կը նախագահէ Պ · Գ · ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ

Գեղարուեստական մաս .—

Raymond Worms.— (Violoncelliste, soliste des grands concerts), **André Lermyte.**— (Pianiste des concerts symphoniques Pasdeloup), **Maurice Blondel.**— (Violoniste, soliste des concerts symphoniques Pasdeloup) :

Կը խօսին .—

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՅԻՍ՝ Լ · Բաշալեանի գրական գործունէութիւնը, Ռ · ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ « Ցեղին ձայնը » *(արտասանութիւն), Ա · ՉՕՊԱՆԵԱՆ՝ Լ · Բաշալեանի հանրային գործունէութիւնը, Մ · ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ՝ Հ · Գ · Ընկերակցութեան կողմէ եւ Պ · Լ · ԲԱՇԱԼԵԱՆ :*

Երգ՝ Պ· Քէչէճեանի կողմէ:

Ընկերակցութեան բոլոր անդամները եւ համակիրները կը հրաւիրուին ցերեկոյթին :

Հանդէսին եւ գինեձօնի ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի **5 փրանք** :

Մասնաւոր հրաւիրագիր ղրկուած չէ :

:::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

23 Janvier 1934

10րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2402

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

«ՈՒՐ ԿԸ ՏԱՆԻՆ ԱՅՍ ԳԱՂՈՒԹԸ»

Մեր հակառակորդ թերթերը, Ռամկավար «Պայքար»էն եւ բոլշեւիկ «Բանուոր»էն սկսած մինչեւ ինքզինքը «անկուսակցական» անուանող «Հ. Կոչնակ»ը, կարծես խրախուսուած կը մրցին հանրաւոր կիրքերը Դաշնակցութեան դէմ հրահրելու եւ այս գաղութին կեանքը մինչեւ վերջին աստիճան փոթորկելու տխուր աշխատանքին մէջ: Նիւ Եորքի սպանութիւնը այդ թերթերուն համար կարծես թէ երկինքէն ինկած նոր պատեհութիւն մըն էր, զոր անոնք կը ձգտին առաւելագոյն չափով շահագործել, Դաշնակցութիւնը սեւցնելու եւ իրենց համար բարոյական ու քաղաքական դրամագլուխ մը շինելու նպատակով:

Դժբախտաբար, կիրքերու այս արհեստական գրգռումը մեր հակառակորդներուն կողմէ չի սահմանափակուիր իրենց թերթերով միայն: Շատ մը համայնքներու մէջ անոնք կը փորձեն առեւտրական պոյքոթի շարժում մը հրահրել Դաշնակցութեան դէմ, անձնական եւ ընտանեկան վիրաւորանքներ հասցնել բոլորովին անմեղ մեր ընկերներուն եւ համակիրներուն, կուսակցական ատելութիւններ գրգռել ընտանիքներու մէջ, ոստիկանութեան դիմել ամէն տեսակ զզուելի զրպարտութիւններով՝ վարկաբեկելու համար պատուաւոր Հայեր ու Դաշնակցականներ: Մէկ խօսքով՝ ուր որ կարող են եւ ինչպէս որ կարող են՝ մեր հակառակորդները սկսած են զրպարտութեան, կեղծիքի, պոյքոթի, հալածանքի եւ գրգռումի արշաւանք մը Դաշնակցութեան դէմ ընդհանրապէս եւ Դաշնակցականներու դէմ մասնաւորապէս:

Սակայն, մեր հակառակորդները վայրկեան մը կը մտածե՞ն այն ծանր հետեւանքներու մասին, զորս կրնան առաջ բերել իրենց այդ սանձարձակ գրգռութիւնները Դաշնակցութեան դէմ: Արդեօք անոնք պահ մը չե՞ն անդրադառնար, թէ Դաշնակցականներն ալ մարդիկ են եւ, որքան ալ համբերող եւ զուսպ ըլլան, կրնան բռնկիլ իրենցմէ ոչ նուազ չափով եւ պատասխանել իրենց գրգռութիւններուն: Ի՞նչ է, կ'ուզեն քաղաքացիական կռուի ասպարէ՞զ դարձնել մեր գաղութները, կ'ուզեն հայութիւնը խայտառակ վարկաբեկել օտարներու առջեւ, կ'ուզեն բացարձակ դժոխքի՞ մը վերածել մեր գաղութներու ընկերային եւ հանրային կեանքը:

Եթէ անգամ մը առանց կիրքի, պաղարիւնութեամբ խորհին այս հարցերու մասին, իրենք իսկ պիտի սարսափին այն ահաւոր պատասխանատուութենէն, զոր իրենց վրայ կ'առնեն՝ այնքա՜ն կարճամիտ, այնքան անզուսպ կերպով իրենց կիրքերուն եւ վատթար բնազդներուն ընդառաջ երթալով:

Մեր հակառակորդները, կ'երեւի թէ, կը մոռնան, որ կ'ապրին իրաւական պետութեան մը մէջ, ուր կարգ ու օրէնք կայ, ուր դատ ու դատաստան կայ, ուր մասնաւոր անձանց չիյնար դատախազի կամ դատաւորի պաշտօն կատարել եւ ուր դատական իշխանութիւնները ամէն հնարաւորութիւն ունին յանցաւորները գտնելու եւ պատժելու:

Մեր հակառակորդները կը մոռնան նաեւ, որ Թուրքիոյ մէջ չեն այլ եւս, այլ Միացեալ Նահանգներու մէջ, ուր ոչ ոք իրաւունք ունի անպատիժ կերպով յանցաւոր յայտարարելու ո եւ է մէկը, որքան ատեն որ դատարանը յանցաւոր գտած չէ զայն:

Մեր հակառակորդները կը մոռնան վերջապէս, որ ոստիկանութեան կասկածները եւ նոյնիսկ դատախազի մեղադրանքները կրնան միանգամայն անհիմն ըլլալ եւ որ կիրքէ ու կուսակցական ատելութենէ թելադրուած իրենց զրպարտութիւնները կը նախապաշարեն, կը մոլորեցնեն ու մեծապէս կը դժուարացնեն արդարութեան գործը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բնականաբար չի կրնար թոյլ տալ, որ կրքէ կուրցած իր կուսակցական հակառակորդները, դատական իշխանութեանց գործին օգնելու պատրուակով, բացարձակապէս անհիմն ու վրդովեցուցիչ զրպարտութիւններ յերիւրեն շարունակ իրեն դէմ՝ թէ՛ օտարներու առջեւ զինքը վարկաբեկելու եւ թէ՛ հայ ամբոխի կիրքերը իրեն դէմ գրգռելու համար: Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէն քանի մը օր առաջ արդէն յայտարարեց, թէ օրինական հետապնդումներու պիտի ենթարկէ բոլոր անոնք, որոնք զրպարտութիւններ կը յերիւրեն ու կը տարածեն իր մասին:

Մեր հակառակորդները պէտք է որ ըմբռնեն վերջապէս, թէ ոչ միայն օրինական, այլ եւ բարոյական ծանր պատասխանատուութեան տակ կը ձգեն իրենք զիրենք, աջ ու ձախ զրպարտութիւններ նետելով Դաշնակցութեան հասցէին եւ կեղծիքի ու ատելութեան թունաւոր մթնոլորտ մը ստեղծելով անոր շուրջ:

Հարկաւ, լաւ ճանչնալով մեր բոլշեւիկ հակառակորդները եւ քաջ գիտնալով անոնց մութ հաշիւներն ու նպատակները, մենք միամտութիւն չունինք սպասելու, թէ անոնք յանուն մեր գաղութին ներքին խաղաղութեան կամ համերաշխ գործակցութեան՝ պիտի ուզեն չափաւորել իրենց գրգռութիւնները. ընդհակառակը, մէկէ աւելի հիմեր ունինք սպասելու, որ անոնք այսուհետեւ աւելի բուռն թափով պիտի աշխատին մեր գաղութի կեանքը տակնուվրայ ընելու, որպէսզի կարենան պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալ:

Բոլշեւիկներու այս պառակտիչ ընթացքը երբեք զարմանալի չէ, քանի որ անոնք դասակարգային կատաղի եւ անհաշտ պայքարի մոլեռանդ կողմնակիցներ են եւ չեն ճանչնար ոչ ազգ, ոչ ազգային ամբողջութիւն, ոչ ազգային համերաշխութիւն եւ ոչ ալ որ եւ է ազգային շահ ու գաղափար: Սակայն, Ռամկավարները եւ անոնց համակիր Կոչնակեանները, որոնք դէթ սկզբունքով ազգայնականներ են, ոչինչ կրնան շահիլ շարունակելով իրենց ներկայ գրգռութիւնները: Անոնք միայն բոլշեւիկներու վառած հակազգային կրակին վրայ իւղ կը ցանեն իրենց ներկայ պառակտիչ ընթացքով: Անոնք պէտք չէ մոռնան, որ բոլշեւիկները կրնան այնպիսի փոթորկալից ընթացք ընել եւ այնպիսի ծանր բարդութիւններ առաջ բերել, որոնք կարող են ճակատագրական ըլլալ թէ՛ իրենց եւ թէ՛ ամբողջ գաղութին համար: (Խմբագրկն. «Հայրենիք»ի, 5 յուն.):

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը յունուար 19ին լսեց զեկոյց մը Միջագետքի Ասորիներուն տեղաւորման մասին: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ Պրազիլիոյ կառավարութիւնը պատրաստակամութիւն յայտնած է ընդունելու Իրաքի բոլոր Ասորիները, ամբողջ 500 ընտանիքի հաշուով, երբ յարմարութիւններ ստեղծուին Փարանայի դաշտերուն մէջ: Մասնաւոր յանձնախումբը որոշած է քննութիւն մը կատարել առաջարկուած վայրի մասին: Այս պաշտօնով Պրազիլիա պիտի երթայ Անգլիացի մը, Պ. Պրաուն, որ նախապէս պաշտօն վարած է Իրաքի մէջ: Իրեն պիտի աջակցին Նանսէնեան գրասենեակէն անգլիական պատուիրակը, Պ. Ճոնսըն եւ Րիօ տը Ժանէյրոյի զուիցերիական դեսպանատան խորհրդականը:

Իրաքէն դէպի Պրազիլիա՝ նշանակուած վայրը փոխադրութեան ծախքը պիտի ըլլայ մարդ գլուխ 32 անգլ. ոսկի: Հաւանական չէ որ այս գումարը կարելի ըլլայ ճարել Իրաքի մէջ, եթէ նոյն իսկ Ասորիները ծախեն իրենց գոյքերը եւ Իրաքի կառավարութիւնն ալ բաժին մը ստանձնէ: Անգլ. կառավարութիւնը տրամադրութիւն յայտնած է որոշ գումար մը ստանձնելու, բայց իբրեւ մէկ մասը ընդհանուր ծրագրի մը: Խորհրդակցութեան ներկայ էր նաեւ Իրաքի ներկայացուցիչը, որ գոհունակութիւն յայտնեց կատարուած աշխատանքին համար: Սըր Ճոն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, դիտելով հանդերձ որ գործը դանդաղ կ'ընթանայ, խոստովանեցաւ թէ դիւրին բան չէ ամբողջ ժողովուրդ մը աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը փոխադրել:

Համայնավար կուսակցութեան վերակազմութիւնը

Ինչպէս գրած ենք օրը օրին, դեկտեմբեր ամսուն վերջացաւ Խ. Միութեան կուսակցական մաքրագործման եւ վերակազմութեան աշխատանքը, որ սկսած էր 1933 յունիս 31ին:

Զտման երրորդ փորձն է այս, 1917էն ի վեր: Հրատարակուած արդիւնքներէն կը տեսնուի որ բազմաթիւ անհարազատ կամ թշնամի, երկերես, քաղքենի կամ տհաս տարրեր կը գտնուէին կուսակցութեան մէջ: Իբրեւ եզրակացութիւն, յօրինուած է ծրագիր մը որուն համաձայն վերակազմութիւն պիտի կատարուի, աւելի խստացնելու համար վերստուգումը եւ կեդրոնացումը: Այսուհետեւ աւելի խիստ պայմաններ պիտի դրուին թեկնածուներու ընդունելութեան համար: Առաջին հնգամեակին սկիզբը, լայն դիւրութիւններ կը տրուէին, կուսակցութեան մէջ մտնելու համար, ինչ որ պատճառ եղաւ շարքերու չափազանց խճողման: Ներկայ վերակազմութեամբ, բանուորներու թեկնածութեան պայմանաժամը պիտի ըլլայ երկու տարի, փոխանակ վեց ամսուան: Դիտուած է որ թեկնածուները աւելի գործունէութիւն եւ ձեռներէցութիւն ցոյց կուտան իրենց ընկերային աշխատանքին մէջ, փորձի շրջանին, բայց անգամ մը ներս մտնելէ յետոյ կը թմրին: Ուրեմն, պիտի երկարաձգուի փորձի շրջանը: Յետոյ, թեկնածուներու կողքին պիտի ստեղծուին «համակիր»ներու շարքեր, իբրեւ առաջին շրջան:

Երրորդ հնգամեակի ծրագիրները

«Փրաւտա» կը գրէ թէ երկրորդ հնգամեակին գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ բարձրացնել ժողովուրդին ապրուստի մակարդակը: Աշխատավարձքի գնելու կարողութիւնը պիտի աւելնայ այս տարիէն իսկ, եւ պիտի եռապատկուի 1936ին: Հետեւաբար, ճարտարարուեստական գործունէութեան գլխաւոր ջանքը պիտի ըլլայ արտադրել ուղղակի օգտագործելի ապրանքներ: Ինչ կը վերաբերի մասնաւորապէս հիւսուածեղէնի ճարտարագործութեան, մեծ քանակութեամբ նիւթեր պիտի գնուին արտասահմանէն: Հողագործութեան ճիւղին մէջ, մսացու արջառի քանակը պիտի աւելնայ հարիւրին 225 համեմատութեամբ, 1936էն առաջ:

*** Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, խորհրդային միութեան ոսկիի արտադրութիւնը կրկնապատիկ աւելի է ցարական շրջանէն: Հաշիւ եղած է որ արտադրութիւնը կրնայ քառապատկուիլ, եթէ Ռուսաստան ունենայ անհրաժեշտ նիւթերը: Մեքենական միջոցներով ոսկիի արտահանումը որ հարիւրին 20 էր 1913ին, բարձրացած է հարիւրին 55ի, 1933ին:

Նոր դիւրութիւններ գիւղացիներուն

Պ. Պ. Մոլոթովի եւ Ստալինի կողմէ ստորագրուած հրամանագիր մը կը ճշդէ այն պայմանները որոնց համաձայն գիւղացիները պիտի կրնան ծախել իրենց արտադրութիւնը: Ինչպէս յայտնի է, գիւղացիները պարտաւոր են պետութեան յանձնել հունձքին որոշ բաժինը, շատ աժան գնով: Նոր հրամանագրին համաձայն, գործակցական խանութները պարտաւոր են պետութեան վճարած գինէն հարիւրին 25 աւելի վճարել, երբ ցորեն գնեն կոլխոզներէն:

Հրամանագիրը տեղական իշխանութեանց ներկայացուցիչներուն կ'արգիլէ որ եւ է բռնադատում կատարել գիւղացիներուն վրայ: Առուծախը պէտք է ըլլայ յօժար կամքով եւ երկու կողմերուն փոխադարձ համաձայնութեամբ:

Ինչպէս կը տեսնուի, խորհրդային իշխանութիւնը անփոփոխ պահելով հողի համայնացման եւ հաւաքական տնտեսութեան սկզբունքները, կը փորձէ անձնական շահու տենդը արթնցնել գիւղացիներուն մէջ, որպէսզի վերջ տան կրաւորական դիմադրութեան:

Բուլկէյթի ծրագիրները վաւերացուեցան

Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ վաւերացուց նախագահ Րուզվէլթի դրամական կարգադրութիւնները եւ վերջին ծրագիրը, որուն համաձայն պիտի կրնայ իջեցնել տոլարին գինը եւ երկու միլիառ տոլարի երաշխաւորութեան գումար մը ստեղծել: Հանրապետականները շատ աշխատեցան ձախողեցնել այս կարգադրութիւնները, բայց չյաջողեցան: Ծրագիրը քուէարկուեցաւ 40ի դէմ 360 ձայնով:

Օրինագիծը յանձնուած է ծերակոյտին, ուր մեծ ընդդիմութեան պիտի հանդիպի:

Լիբանանի երեսփ. նոր թեկնածուները

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կը տեղեկանանք թէ Լիբանանի ընտրական պայքարը սկսած է արդէն, բուռն թափով:

Հայերէն պաշտօնապէս իրենց թեկնածութիւնը դրած են,— Պ. Պ. Վահրամ Լէյլէկեան, Միսաք Վեհունի, Զաքարիա Պզտիկեան, Տոքթ. Մելքոն Հայրապետեան, Տոքթ. Ա. Զավուշեան եւ Տոքթ. Պէզիրճեան:

Մինչեւ յունուար 10 իբրեւ թեկնածու ներկայացած են 141 հոգի...18 աթոռի համար:

Ղեւոնդ արք.ի սպանութենէն յետոյ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» կը գրէ (5 յունուար) .— «Պայքար» թերթը քանիցս յայտարարեց, նոյն իսկ խմբագրականով (3 յունուար), որ իբր թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կեդրոնական գրասենեակը՝ Պոսթընի մէջ, խուզարկուած է ոստիկանութեան կողմէ:

Այսու կը յայտարարենք որ մինչեւ այսօր ոչ մէկ խուզարկութիւն կատարուած է ոչ Դաշնակցութեան կեդրոնական գրասենեակին, ոչ ալ «Հայրենիք»ի մէջ:

Աւելցնենք՝ որ մինչեւ այսօր որ եւ է հարցաքննիչ ոստիկանի երես իսկ չենք տեսած:

Դժբախտաբար ըստ իր սովորութեան, «Պայքար» բացարձակապէս անճիշդ տեղեկութիւններ կը տարածէ՝ միմիայն մտքերը պղտորելու նպատակով:

*** «Նիւ Եորք Թայմզ»ի յունուար 4ի թիւին մէջ կը կարդանք.—

Մարդասպանութեան Ատեանի ատենակալ Ըրուին վաղուան յետաձգեց ունկնդրութիւնը այն երեք անձերուն, որոնք ձերբակալուած են Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութեան կապակցութեամբ:

Ձերբակալեալները տակաւին կը պահուին առանց երաշխիքի:

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

« Ճիւմհուրիյէթ» կը հրատարակէ Սոֆիայի իր թղթակցին հետեւեալ հեռագիրը (17 յունուար) .—

ՍՈՖԻԱ.— «Թրակիա» միութիւնը, որուն նպատակն է քարոզութիւն կատարել Թուրքեւհելլէն Թրակիաներուն Պուլկարիոյ կցման ի նպաստ, երէկուընէ սկսեալ իր համաժողովը կը գումարէ մեր սահմանին մօտ գտնուող Սվիլէնկրատ (Մուսթաֆա փաշա) քաղաքին մէջ:

Համաժողովին մասնակցելու համար, ամէն եւ երկրին ամէն կողմէն հարիւրաւոր պատուիրակներ եւ հիւրեր Սվիլէնկրատ գացած են: Թերթերու համաձայն, 6000է աւելի անձեր պիտի մասնակցին ժողովին: Սվիլէնկրատ ծայրէ ծայր դրօշազարդուած է: Երեկոյին, Սվիլէնկրատի մէջ ներկայացում մը տրուած է եւ Թրակիացիները թափօր կազմած են:

Համաժողովին մէջ բուռն ճառեր խօսած են միութեան նախագահ Ա. Սթանէվ եւ «Թրակիա» թերթի խմբագրապետ ու ընդհ. քարտուղարը: Համաժողովին աւարտումէն յետոյ, պատուիրակները եւ հիւրերը պտոյտ մը պիտի ընեն մինչեւ Թուրք սահմանը: Այդ պտոյտը ցոյցի մը հանգամանքը պիտի ունենայ:

*** Սոֆիայի Թուրք դեսպանը պուլկար կառավարութեան բողոքեց այն արտօնութեան դէմ, որ տրուած է Թրակիոյ գաղթականներուն, Թուրքեւպուլկար սահմանին մօտ համաժողով մը գումարելու մասին: Ներքին նախարարը հեռագրով պաշտօնանկ ըրաւ Սվիլէնկրատի կառավարիչը:

«Վագըթ» այս հեռագրին առթիւ կը գրէ.— Սոֆիայէն եկած պուլկար թերթերը իրենց առաջին էջին վրայ, հաստ գիրերով եւ իբրեւ օրուան ամէնէն կարեւոր լուրը, կը գրեն թէ Թրակիոյ երիտասարդներու կազմակերպութեան համաժողովը տեղի պիտի ունենայ Թուրքիոյ սահմաններուն մօտերը: Պուլկար թերթերը կ'աւելցնեն թէ «Թրակիացի ճառախօսներ» այս համաժողովին մէջ պիտի ըսեն թէ Թրակիան եւ Եգէական ծովը կենաց եւ մահու խնդիրներ են Պուլկարիոյ համար, եւ պիտի յիշեն պուլկար պատմութեան մէջ Թրակիոյ մասին գոյութիւն ունեցող առասպելները են.:

ՔՆԱԲԵՐ ՀԷՔԵԱԹ ՄԸ

ԴԱՇՆԱԿ, ՀՆՉԱԿ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐ ՄԻԱՑԱԾ... ԿԸ ՀԱՐՍՏԱՀԱՐԵՆ

«ԹՐԱԿԻԱ», «ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ» ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐԸ ՄԻԱՆԱԼՈՎ ՏՈՒՐՔԻ ԵՆԹԱՐԿԱԾ ԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

«Վագըթ» կը գրէ այս վերնագրին տակ (17 յունուար) .— Երէկ գրած էինք այն խժդժութեանց մասին, որոնց ենթարկուած են Պուլկարիոյ Թուրքերը: Պուլկարիայէն նոր եկած Թուրք մը, մազեր փուշ հանող նոր տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այս առթիւ: Այս անձին համաձայն, «Թրակիա» եւ «Մակեդոնիա» կոմիտէները, միանալով Հայերու Դաշնակ, Հնչակ եւ Ռամկավար կոմիտէներուն հետ, օրէ օր իրենց բռնութիւնները կ'աւելցնեն Թրակիոյ Թուրքերուն եւ Փօմաքներուն դէմ:

Ինչպէս երէկ գրած էինք, «Թրակիա» կազմակերպութիւնը, որուն նպատակն է ազատագրել գերութեան մէջ գտնուող պուլկարական հողերը, ոչ միայն բռնութիւն կը գործէ, այլ եւ բռնի դրամ կը հաւաքէ Թուրքերէն: Կոմիտէն նամակով մը բարեկեցիկ Թուրքերուն կը հաղորդէ իրենց ժողովին մէջ որոշուած գումարները, եւ առանց փոխարէն ընկալագիր ալ կուտայ: Նամակին տակ յետ գրութեան մը կայ, որ կ'ըսէ թէ նամակը ստորագրելու եւ անմիջապէս վերադարձնելու է:

Գիւղերու մէջ տարբեր ձեւով դրամ կը գանձուի: Զինեալ անձեր կը մտնեն գիւղերը, կը կանչեն գիւղացիները եւ իրենց յարմար դատած գումարները կ'որոշեն, պայման դնելով որ 24 ժամուան ընթացքին վճարեն:

Ամէնէն ուշը երկու շաբաթէն կը վերադառնան զինեալ անձերը եւ գիւղէն դուրս կանչելով անոնք որոնք չեն կրցած վճարել ուզուած գումարները, կ'ըսեն.

— «Դուք ձեր տուներուն մէջ թուրք հրոսակներ կը պահէք, թուրք լրտեսներ ձեզի կուգան»:

Յետոյ կը կապեն զանոնք, մեռցնելու աստիճան կը ծեծեն, եւ դանակով ու ատրճանակով կը վիրաւորեն:

Այս խեղճերը, ծեծին եւ վախին ազդեցութեամբ, ամիսներով հիւանդ կը պառկին, բայց գիտակցաբար կ'ուրանան զիրենք ծեծողները եւ բնականաբար կը յայտնեն թէ չեն ճանչնար:

Խսլամ գիւղացիները չեն գիտեր թէ մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակուին այս խեղճութիւնները եւ ահ ու սարսափի մէջ կ'ապրին:

ՁԳՈՒՇԱՑԷՔ ՀԱՐՍՆԻՔԷՆ ԵՒ ԿԱՐՄՐԱԽՏԷՆ

Բժշկական տեղեկագրի մը համաձայն, 1934 յունուար 1 — 10 մահերու թիւը սովորական համեմատութիւնը չէ անցած Փարիզի մէջ, բայց աւելցած են վարակիչ հիւանդութիւնները: Այսպէս, նոյն տասնօրեակի ընթացքին մեռած

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ․ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԸ 1933ԻՆ

1933 — 1934ի տարեշրջանը, Արժանթինի հայ գաղութին համար ինքնակեդրոնացումի շրջան մը եղաւ։

Արժանթինի ներգաղթի նոր օրինաձեւը վերջնականապէս լուծեց մեր ժողովուրդի անկայուն, յարափոփոխ վիճակը։ Համատարած տնտեսական տագնապը, որ իր կարգին սուր կերպով զգալի եղաւ նաեւ Հարաւային Ամերիկայի լայնատարած, ու մինչ այս երջանիկ համարուած հողամասին վրայ, առիթ տուաւ զգաստանալու հայ զանգուածներուն, ընդմիշտ հրաժարելով խուճապային կացութենէն։ Այսպիսով ուրեմն, իրական կացութիւնը խթան եղաւ կասեցնելու ամերիկեան երազներու աննպատակ մակընթացութիւնն ու տեղատուութեան հոսանքները։

Ինչպէս աշխարհի ամէն անկիւններու ցրուած միւս հայ գաղութները, հոս ալ, համաձայն տեղական պայմաններուն ու պահանջներուն, մեր ժողովուրդի բնազդական ձիրքերու շնորհիւ, կամաց կամաց կը սկսին կամակերպուիլ զանազան միութիւնները։

Ճիշդ է որ հրապարակի վրայ կը գտնուի համագաղթային կազմակերպութեան հրատապ խնդիրը, որուն մասին մինչեւ այսօր ալ կարելի չէ եղած ընդհանուր համաձայնութեան եզր մը գտնել, բայց այս պարագան արգելք մը եղած չէ, գաղթային մարմիններուն, ազատ ըլլալու իրենց ներքին գործունէութեան մէջ։

ՄԱՄՈՒԼ

Անցնող տարուան ամենագործնական երեւոյթը մամուլը պէտք է համարել։

Պուէնոս Այրէսի «Արմէնիա» շաբաթաթերթը շնորհիւ բազմազան զոհողութեանց իր խմբագիր Ռէնին, կը սկսի լոյս տեսնել աւելի ընդարձակ ու բազմակողմանի բաժիններով։

Ներկայիս արդէն, Հարաւային Ամերիկայի հայ գաղութներու համար, «Արմենիա»ն միակ միջոցն է, որու շնորհիւ անմիջականօրէն իրարու կը միանան նախ երեք գլխաւոր հանրապետութիւններու՝ (Արժանթին, Պրազիլիա եւ Ուրուկուայ) հաստատուած հայ զանգուածները, ապա նաեւ յիշեալ հանրապետութիւններու ներքին գաւառներու մէջ եղած ցիրուցան մասնիկները։ Ինչ խօսք որ թերթը միակ կամուրջն է նաեւ արտասահմանի միւս հայ վայրերուն միջեւ, իրազեկ մնալու համար ընթացիկ մեր քաղաքական, ընկերային, գրական եւ այլ կեանքին։

Համեստ աշխատանքներով սկսուած մամուլի այս արժէքաւոր գործը ոչ ոք կրնայ ուրանալ։ Տարագրութեան ու վայրավատին այս կեանքին մէջ, երբ տարաբախտօրէն կտրուած ենք մեր հայրենի հողէն, ու միանգամայն հեռու անոր աշխատանքներէն, «Արմենիան» առանց շնդալից խօստումներու, եկաւ գոցելու խոշոր բաց մը։ Անիկա հրապարակ իջաւ, այս հեռաւոր գաղութին մէջ, արժէքաւոր ու ղեկավար դեր մը խաղալու։ Հպարտօրէն կարելի է յայտարարել, որ մինչեւ այսօր, միշտ հետապնդելով մամուլի գերագոյն կոչումը, անիկա յաջողած է կանոնաւորել գաղութի հանրային կեանքն ու այս կամ այն խաթարուած գործը։ Ներկայիս անոր շուրջն են կեդրոնացած անխտիր բոլոր կազմակերպութիւններն եւ հանրային միութիւնները, որոնց իրենց կարգին միշտ տրամադրուած են անոր էջերը։

Ուրախալի է անշուշտ տեսնել, թէ ինչպէս աշխարհահալած գաղթ․ երիտասարդութիւնը, այս օտար ու հիւրընկալ ափերուն վրայ, հազիւ քէնիկ մը ինքզինքը գտած, կամ օրապահիկն ապահոված, կրկին կը փարի հայ վաստակին, գրականութեան ու մշակոյթին։ Այս սերունդը, որպէս հարազատ զաւակն իր ցեղի, տարագրութեան, աքսորի անասելի զրկանքներու բովէն վերջ, կուգայ իր տուրքը տալու։ Կեանք չտեսած, զուրկ ամէն ինչէ, յաճախ կիսակիրթ, միջնակարգի սեմէն հազիւ իսկ անցած, անիկա իր միջավայրին համեմատ, կը ջանայ գործ մը տեսնել, օգտակար ըլլալով հանրային կեանքին։

Շնորհիւ սակաւաթիւ խումբի մը անխոնջ աշխատանքներուն, այսօր «Արմէնիան» առանց արտասահմանեան օժանդակութեան, ի վիճակի է եղած անցնելու նախնական դժուարին ճամբան։ Իրաւ է որ առանձին գրական — գեղարուեստական նուաճում մը տեղի ունեցած չէ ցարդ, բայց եղածը, մեր ներկայ պայմաններուն մէջ, մեծ առաւելութիւն մըն է։ Շաբթէ շաբաթ, վաղող կեանքին համընթաց, թերթի սիւնակներուն մէջ խօսուած են ընկերային, քաղաքական, տնտեսական, ազգային ու միջազգային խնդիրներու շուրջ։

Բացառիկ ու ինքնատիպ տեղ մը կը բռնէ Հարաւային Ամերիկայի միակ բանաստեղծ Հարգան, (Արամ Տումանեան), որու նախափորձերն իսկ մեծ յոյսեր կը ներշնչէին, թէեւ հիմակ ու հիմակ անոր կը պակսին գրական նրբութիւններ ու վերջնական սեռը։ Իր յամառութեամբ եւ յարատեւութեամբ, բանաստեղծ Հարգան ժամանակի ընթացքին անշուշտ պիտի յաջողի ազատուիլ երկարաշունչ ոտանաւորներու հին ձեւէն, մուտք գործելով հայ բանաստեղծութեան արժանի ընտանիքի փառայեղ տաճարը։

Ներկայիս Արժանթինի հայ դպրոցներու մէջ, Հարգան ամէնէն աւելի տարածուած ու ճանչցուած հեղինակն է, որու գրութիւնները, շնորհիւ իրենց յաղթական կոչին, ըմբոստ ու աշխոյժ պարունակութեամբը, շատ սիրով կ'երգուին մեր մանուկ սերունդին կողմէն։ Բանաստեղծ Հարգանի գրականութեան հիմնական նիւթը՝ ազգային ազատագրութիւնն է, վրէժի ոգեկոչումն ու հայրենի քաղցր յուշերը։

Առանձին տեղ բռնած է թարգմանութիւնը։ Փորձեր եղած են սպաներէնէ, անգլիերէնէ եւ այլն։ Այս բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած են քանի մը երիտասարդ հայրենակիցներ ու օրիորդներ։ Այս բաժնին կը պատկանի Մանկական Բաժնի ամենահետաքրքիր սիւնակը, ուր շնորհալի Օր․ Վիքթորիա Խարութեան Օֆիկ ստորագրութեամբ առատ նիւթ կը մատակարարէ փոքրիկներուն։

Ներկայիս նկատի ունենալով հայ թերթի աննախընթաց ընդունելութիւնը, Հարաւային Ամերիկայի գիտակից ու ընթերցասէր հայ հասարակութեան ցոյց տուած մեծ խնամքն ու ոգեւորութիւնը, «Արմենիան», շատ հաւանականօրէն, ամենամօտիկ ապագային հրատարակուի եռօրեայ թերթ Լա Փլաթայի այս հեռաւոր ափերուն վրայ պահելով հայ գրականութիւնը, մեր մշակոյթն ու ազատագրական պայքարը։

Մամուլի բաժինը լրիւ տուած ըլլալու համար, հոս յիշենք նաեւ, որ Պուէնոս Այրէսի մէջ տարիէ մը ի վեր լոյս կը տեսնէ, Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ պաշտօնաթերթը «Հայ Կեդրոն» անունով։ Բաղկացած է 12 — 14 էջերէ, մօտաւորապէս «Հայաստանի Կոչնակ»ի ձեւով ու ծաւալով։ Գլխաւոր նպատակը զուտ եկեղեցական ու կրօնական խնդիրներու ներդաշնակութիւնն է, հեռու մնալով հասարակական խնդիրներէ ու վէճերէ։

Մամուլին զուգընթաց, այս ժամանակաշրջանին, զանազան վայրերու մէջ տեղի են ունեցած գրական, քննադատական բանախօսութիւններ ու հրապարակային ասուլիսներ։

Միայն Պուէնոս Այրէսի «Ժողովրդական Լսարան»ի մէջ, ամէն շաբաթ երեկոներ, կանոնաւոր կերպով դասախօսուած են քսան նիւթերու շուրջ։ Այսպէս օրինակ Բարոյականութեան, Պատմափիլիսոփայութեան, Հայկական Մերքանթիլիզմի, Հայ Հանճարի, Գրականութեան, Դանիէլ Վարուժանի, Հայապահպանման, Թուրքիոյ, Ցեղափոխութեան եւ այլ նման հասարակութիւնը հետաքրքրող ու արդիական խնդիրներու շուրջ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Մամուլէն ու մեր յիշատակած հրապարակային խիստ օգտակար դասախօսութիւններէն վերջ, այս հեռաւոր ափերուն վրայ, առաջնակարգ դեր մը կատարած են հերթական հանդէս ներկայացումները։

Եթէ չհաշուենք դպրոցական ու այլ եւ այլ գիշերային պարահանդէսները, որոնցմէ շատերը հեռու են որ եւ է գեղարուեստական արժէք մը ներկայացնելէ, ամբողջ տարուան շրջանին, ընդամէնը տասներկու կանոնաւոր ու կազմակերպուած ներկայացումներ տեղի ունեցած են։

Ճիշդ է որ, այս կամ այն պարագային յիշեալ ներկայացումները իրենց բարոյական արժէքն ունեցած են, բայց իբրեւ գեղարուեստական վայելք, հեռու կը մնան այդ կոչումէն։

Իբրեւ արժէքաւոր թատերական ձեռնարկներ պէտք է յիշել հայ բեմի հնագոյն գործիչներէն ու մեծ վարպետներէն՝ դերասան Զարիֆեանի բազմաշարժ աշխատանքները։

Անհրաժեշտ էր միայն Զարիֆեանի ձեռներէցութիւնն ու յանդգնութիւնն ունենալ, յաջողելու համար։ Վստահելով իր անձնական ուժին, արհամարհելով բազմաթիւ խոչընդոտներ եւ դժուարին պայմաններ, Հիւս․ Ամերիկայէն վերջ, անիկա կը ճգնի շարժում մը ստեղծել նաեւ Հարաւ․ Ամերիկայի ապերախտ բեմին վրայ։

Այս տեսակէտէն անուրանալի են Զարիֆեանի աշխատանքները։ Իրական գեղարուեստի մարդու մը վայել մտահոգութիւններով, անիկա նուիրուած է իր գործին, խառնելով հայրենակարօտ ժողովուրդներու պապակած սիրտերը, ապա եւ շարժման մէջ դնելով այս գաղութներու գեղարուեստական խարխափումները։

Հանրածանօթ դերասանը, իր շուրջն ունենալով Պուէնոս Այրէսի թատերասէր երիտասարդութեան փոքրիկ խմբակ մը, անցեալ տարուան ներկայացուցած «Օթէլլօ»էն, «Համլէթ»էն վերջ, այս տարեշրջանին, յաջողեցաւ բեմադրել Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկանները», Ճիրակոմէտիի «Ոճրագործի ընտանիք»ը, Րաֆֆիի «Խաչագողներ»ը, ապա ամերիկեան կեանքէն գեղեցիկ զաւեշտ մը՝ Անիտա Լաոսի «Ամբողջ քաղաքը կը խօսի», եւ յետոյ Ց․ Ցովհաննէսեանի «Մերերն երիտասարդացնելու գիւտը», եւ տարեվերջին՝ «Շերլօք Հոլմս»։

Անկախ Զարիֆեանի ներկայացումներէն, տեղական սիրողներու կողմէ, մէջ ընդ մէջ, միշտ բարեգործական նպատակներու համար ներկայացուած են «Զարշըլը Արթին աղա», «Մեծն Տրդատ», «Արշին Մալ Ալան», «Զարովի» եւն․։ Այս կարգէն կարելի է յիշել այս անձնուէր սիրողներէն քանիները, որոնք յաճախ անտեսելով առօրեայ հոգերը կամ ծանրաբեռնուած աշխատանքները, փութացեր են օգտակար ըլլալ հայ բեմին։ Ըստ ուժի եւ կարողութեան։

Այս գաղութին համար ներկայիս կարեւոր ուժեր են տէր եւ տիկին Վարդապետեանները, Տէր Բարսեղեան ամոլը, օր․ Միրանուշ Արզումանեան, Յովհաննէսեան քոյր եղբայրները եւ Օննիկ Յովհաննէսեանը։

Մասնաւորապէս Պուէնոս Այրէսի հայ հասարակութիւնը սկսած է հետաքրքրութիւն ցոյց տալ հայ երգի եւ հայ երգահանդէսներու շուրջ։ Այս շարժումը ժամանակ մը բաւական կենսատու նշաններ ցոյց տուաւ շնորհիւ Պ․ Լ․ Վարդապետեանի, բայց դժբախտաբար ներկայիս ցրուած է խումբը, թողլով պարապութիւն մը ուր շատ անդամներ կը շահագործուին պատահական ու անկազմակերպ մարմիններու կողմէ, նսեմելով գեղարուեստասէր հանրութեան ճաշակը։

Զուտ գեղարուեստական կեանքի ներկայացուցիչներ են այս գաղութի համար օր․ Լօլա Պէրկամալի, որ տակաւին աւարտած չէ Հարաւ․ Ամերիկայի առաջնակարգ պարի դպրոցը, բայց հանդէսներուն իր բերած հաղուագիւտ մասնակցութիւնը կ'ապացուցանէ թէ իր ընտրած ճիւղին մէջ մեծ ապագայ մը կը խոստանայ, — դասական պարերու դժուարին ասպարէզին մէջ։

Ներկայիս բոլոր գեղարուեստական երեկոյթ — հանդէսներու անբաժան մասը կը կազմէ մեր նոր սերունդի, այս տարուան շրջանաւարտ ներկայացուցիչներէն Օր․ Մարի Կիւլեան։ Անկասկած օրիորդը օժտուած է երաժշտական նուրբ տաղանդով, որու շնորհիւ յաջողեցաւ «Ռօսինի» Երաժշտանոցի վկայականին արժանանալ։ Օր․ Մարի Կիւլեան ծնած է Պուէնոս Այրէս, Մարաշցի համեստ ընտանիքէ մը, որ 1910ին գաղթած է Հարաւ․ Ամերիկա։ Դաշնակի ընկերակցութեամբ կը մասնակցի Արժանթինցի ծանօթ երգիչ — երգչուհիներուն։

Արժանթինի հայ գաղութներու համար պարծանք մըն է նկարիչ Պ․ Պ․ Այվազեանի ներկայութիւնը։ Թէեւ կը թուի թէ աւելի ծանօթ է օտար գեղարուեստական շրջանակներուն քան թէ մերի։ Իր գեղարուեստական կրթութիւնը ստացած է Գերմանիոյ մէջ, ապա աւարտելով Շթութկարթի համալսարանի գծագրական բաժինը, գործնական կեանքի մէջ նուիրուած է իր սիրած արուեստին։ 1925էն ասդին հաստատուած է հոս։

Ընդհանրապէս հայ կեանքէն հեռու կը մնայ, թէեւ սիրայօժար կ'ընդունի առաջարկուած ձեռնարկները։

Որոշ կրթութեան արդիւնք պէտք է համարել այն կնիքը իր գործերուն մէջ, ուր չէզոքօրէն կը ցցուին մարդկային առնականութեան հուժկու ու պիրկ մկանները։ Կը բացակային զուտ հայկական դիմագիծը կամ արտայայտութիւնները, զորս տաղանդաւոր նկարիչը կրնար ցուցադրել իր բազմաթիւ մարդկային մերկութիւնը ներկայացնող նկարներու մէջ։

Մեծ յաջողութիւն մը եղաւ իր ցուցահանդէսը որու շնորհիւ Արժանթինի արուեստագէտն ու գեղարուեստական մանկավարժական դասը առիթ ունեցան անմիջականօրէն շփում ունենալու հայ արուեստագէտին հետ, անոր միջոցով նաեւ հայ ցեղի թաքուն տաղանդը շօշափելով։

Նկարիչ Պ․ Այվազեան ունի նկարչական վարժարան մը, որ բաժնուած է երկու մասերու։ Առաջինին մէջ կ'աւանդուին նախապատրաստական աշխատանքները ու մանրանկարչական զարդանկարչութեան, ինչպէս նաեւ «քրոքի» արուեստին վերաբերեալ մանրամասն ծանօթութիւնները։ Երկրորդ բաժինը կուտայ նկարչութեան պատմականը մօտիկէն ծանօթացնելով ազգերու գեղարուեստական ստեղծագործութիւնները։

Պ․ Այվազեանի վրձինին կը պատկանի «Հայ Կեդրոն»ի գեղեցիկ սրահի ճակատին հաստատուած իւղանկարը հայկական զինանշանը։

Գեղարուեստական կեանքի պատկերը կատարեալ ըլլալու համար, մատնանշենք որ անցնող տարուան մէջ լրիւ կերպով կատարուած են բոլոր ազգային տօնակատարութիւնները։

Ազգային տօներէն մասնաւորաբար «Մայիս 28»ը, «Աւարայրեան պատերազմը», «Հ․Յ․Դաշնակցութեան Օր»ը, եւն․, մասնաւոր հանդիսաւորութեամբ տօնուած են, որոնցմէ շատերը ունենալով գեղարուեստական ճոխ յայտագիր, լրացուցած են հայ գաղութի գեղարուեստական պահանջը։

Մայիս 28ի համազգային տօնակատարութեան այս տարի իրենց անմիջական մասնակցութիւնը բերաւ Պուէնոս Այրէսի ռուս գաղութը, որոնց ներկայացուցիչներն ռուս թերթի խմբագիրը գեղեցիկ ճառ մը արտասանեց, բարեմաղթելով Ռուսիոյ ու Հայաստանի ազատագրումը։

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ՄԵՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ooooo

Պելժիոյ մէջ գոյութիւն ունին զանազան միութիւններ, որոնց մասին պիտի խօսինք յաջորդաբար։—

1) ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ.— Պրիւսէլի Հայ Տիկնանց Միութիւնը հիմնուած է 1922ին, խումբ մը անձնուէր տիկիններու նախաձեռնութեամբ, մասնաւորապէս Տիկին Նուարդ Մսրեանի, որ 14 տարիէ ի վեր գովելի անձնուիրութեամբ մը կը վարէ ատենապետուհիի պաշտօնը։

Իր կազմութեան առաջին տարիներուն մէջ, բացի տեղական կարիքներէն, Միութիւնը իր նպաստներուն մեծագոյն մասը յատկացուցած է արտասահմանի ազգային բարեսիրական նպատակներու, սակայն հետզհետէ նկատի ունենալով գաղութին բազմապահանջ ու սոփողական պէտքերը, իր ամբողջ գործունէութիւնը կեդրոնացուցած է ամոքելու տեղական կարօտութիւնները։

1931—1932 ապրիլի վերջ տեղական պէտքերուն յատկացուած գումարը կը հասնի՝ 20,558,80 պելժ ֆրանքի։

1924 յունիսէ մինչեւ 1932 ապրիլի վերջ, Միութեան ելեւմուտքը կը ներկայացնէ հետեւեալ հաշուեկշիռը՝ Մուտք.— Պարահանդէսներէ, անդամավճարներէ եւ բացառիկ նուէրներէ 161,493,50 պելժ ֆրանք։

Ելք.— Որբերու, ուսանողներու, Հայաստան ներգաղթողներու, աղքատներու, եւայլնի համար՝ 147,985 պելժ ֆրանք։

Ներկայիս որդեգրուած ուսանողներուն եւ կարօտ ընտանիքներուն յատկացուած թոշակներուն գումարը կը յանգի ամսական 1400 ֆրանքի։

Այս ամսավճարներէն զատ, Միութիւնը յաճախ բացառիկ նպաստներ կը յատկացնէ զանազան կարօտեալներու, որոնց թիւը դժբախտաբար օրէ օր աւելնալու վրայ է տիրող տնտեսական տագնապին պատճառաւ։

Միութեան հասոյթի աղբիւրներն են՝ տարեկան պարահանդէսներ, թէյասեղաններ եւ անդամավճարներէ գոյացած գումարները։ Վճարող անդամներուն թիւը խիստ սահմանափակ է։ Վերջին տարեշրջանին եղած է՝ Մուտք՝ 17,495,50 ֆրանք, Ելք՝ 19,200 ֆրանք, որով այսօր իր պիւտճէն 1705 ֆրանքի բաց մը կը ներկայացնէ։

Ներկայ վարչութեան անդամներն են՝ Տիկին Նուարդ Մսրեան, ատենապետուհի, Օր․ Ե․ Ֆրէնկեան, ատենադպրուհի, տիկիններ՝ Զ․ Կէվրէկ, Գ․ Կէվրէկ, Զամքէրթէն, Այչըճեան, Տէր Աղաբեան, Օր․ Տեփանեան, խորհրդական անդամներ։

Ինչպէս կը տեսնուի, Պրիւսէլի Հայ Տիկնանց Միութիւնը իր հիմնարկութենէն իվեր ունեցած է յոյժ գնահատելի ու ազգօգուտ գործունէութիւն մը, որով գաղութին անդամներուն պարտք կ'իյնայ քաջալերել տիկիններուն այս գովելի ձեռնարկը, մեղմացնելու համար մեր բախտագուրկ հայրենակիցներուն կարօտութիւնները։

2) ԱՆՎԷՐՍԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ.— Անվէրսի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը հիմնուած է 1924ին։ Այս տարի Միութիւնը իր տասնամեայ յոբելեանը տօնեց եղանակին բացման հացկերոյթով մը։

Միութեան նպատակն է Անվէրսի գաղութին անդամները, թուով շուրջ 250 հոգի, իրարու հետ յարաբերութեան մէջ դնել, վառ պահել ազգային ոգին, լեզուն եւ աւանդութիւնները, ջանալ պանդուխտ կամ ընտանեզուրկ երիտասարդները ի մի համախմբել, որպէսզի անոնք օտար միջավայրերու մէջ չկորսնցնեն իրենց ազգութիւնն ու տոհմային նկարագիրը, վերջապէս ունենալ հայկական օջախ մը, ուր կարելի ըլլայ հաւաքուիլ եւ զարգացնել իրենց միտքը վիճաբանական ժողովներով, գրական ու գիտական բանախօսութիւններով, երաժշտական ու գեղարուեստական երեկոյթներով, ունենալ հայերէն գիրքերու մատենադարան մը, ոյժ տալ բուֆօրին, կազմակերպել զբօսարշաւներ, եւայլն։

Միութիւնը ամէն տարի կանոնաւորապէս կը կազմակերպէ երեք երեկոյթներ, առաջինը՝ հոկտեմբեր ամսուն բացման հացկերոյթ մը, յունուարին սկիզբը՝ հայկական կաղանդի աւանդական երեկոյթ մը, անուշապուրով, պտուղներով, եւայլն, Բարեկենդանի առթիւ՝ պարահանդէս մը, ամառուան եղանակին՝ դաշտահանդէս մը, թէյնիս, եւայլն։

Ինչպէս կը տեսնուի, Անվէրսի Հայ Երիտասարդաց Միութեան նպատակը գերազանցապէս օգտակար է ազգային մշակութային եւ ընկերային տեսակէտներով։

Միութիւնը ունի 110ի մօտ մնայուն անդամներ, եւ 50ի մօտ ալ համակիր անդամներ, որոնք յաճախ կը մասնակցին Միութեան կազմակերպած երեկոյթներուն։

Երիտասարդաց Միութիւնը իր համերաշխ գործունէութեամբ, Անվէրսի մէջ ստեղծած է այնպիսի համակիր ու տաք մթնոլորտ մը, որ կարծես ամբողջ գաղութը կը կազմէ հայկական մեծ ընտանիք մը, որուն բոլոր անդամները իրար կը սիրեն ու կը յարգեն։

Միութեան մնայուն նախագահն է Պ․ Ներսէս Զամքէրթէն, որ տասը տարիէ ի վեր եռանդով կը վարէ իր պաշտօնը, բարոյապէս ու նիւթապէս օժանդակելով Միութեան բոլոր ձեռնարկներուն։

Ներկայ վարչութեան անդամներն են՝ Պ․ Պ․ Ն․ Զամքէրթէն, նախագահ, Հ․ Պարսամեան՝ փոխնախագահ, Ե․ Էլմասեան՝ քարտուղար, Մ․ Մալթեան, Ա․ Իփէքճեան, Օրիորդներ Ա․ Մաղաքեան եւ Վ․ Գույումճեան խորհրդական եւ հանդէսներու կազմակերպիչ անդամներ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՏԻՏԱՂ

Ոստիկանը.— Պարոն, տուգանքի ենթարկուեցաք. հոս ծով մտնելը արգիլուած է։

— Բայց, Պ․ ոստիկան, հոս էիք երբ կը հանուէի, ինչո՞ւ չազդարարեցիք։

— Հանուելու համար արգելք չկայ, այլ ծով մտնելն է որ արգիլուած է։

×

Իտալացի մը Ամերիկացի ճամբորդ մը կ'առաջնորդէր։ Ինչ որ կը ցուցնէր Ամերիկացին «մենք աւելի մեծը ունինք» կ'ըսէր։ Այս անգամ Իտալացին Վէզուվը ցոյց տալով.

— Կարծեմ ասիկա չունիք ձեր երկրին մէջ։

— Բայց մենք ալ Նիակարա մը ունինք որ հինգ վայրկեանէն կրնայ մարել ձեր Վէզուվը։

ՄԵՆՔ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ

— o —

Ճամբորդի մը նման որ իր ճանապարհին վրայ կը նշմարէ վտանգներ եւ իր ուղեկիցներուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ աղաղակելով, Պ․ Թ․ ... գոյեան իր մէկ յօդուածաշարքով (Անցեալի ու ապագայի մասին) կը յուզէր հայկական եւ կենսական խնդիրներ։ Անոնց իւրաքանչիւրը խոր բունիկ ուսումնասիրութեան նիւթեր են եւ բաւական՝ կազմելու հատորներ։

Անցողակի մատս կը դնեմ կէտի մը վրայ։ Պ․ յօդուածագիրը կ'ըսէ — «Հայ ազգը սկիզբէն մինչեւ այսօր չկրցաւ արտադրել գրական արժէքաւոր գործ մը որ կարենայինք իբր հայ հանճարին ստեղծագործութիւնը հպարտութեամբ ցուցադրել հասնող սերունդին եւ օտար աշխարհին, եւն․»։ («Յառաջ» 1934 յունուար 11)։

Յօդուածագիրը ըսել կ'ուզէ թէ հայ գրականութեան մէջ (հին եւ նոր) չկայ համաշխարհային դէմք մը։ Բոլորովին անիրաւ չէ, սակայն մարդ երբ ուշադրութեամբ կը նայի հարցին, կը հաստատէ թէ կացութիւնը ենթադրուածին չափ աննպաստ չէ։

Առանց խօսելու հռովմէական պատմութեան վրայ, ինչո՞ւ համար հայկականը այնքան ծանօթ չէ քաղաքակիրթ աշխարհին որքան Աթէնքի կամ Սպարտայի պատմութիւնը, քանի որ Հայերն ալ ունին նոյնքան երկար եւ բազմադրուագ դէպքեր։ Պատասխան. — Աշխարհագրական դիրք եւ չփում։ Հայկական հին շրջանին մէջ քանի մը միջազգային անցքեր միայն ծանօթ են Եւրոպացիներու մեծամասնութեան, որոնք աւելի հմուտ են Կիլիկիոյ իրադարձութիւններուն։ Որովհետեւ վերջին դէպքերը աւելի նոր են, եւ աշխարհագրական դիրքն ու յարաբերութիւնները աւելի նպաստաւոր։

Նոյնը կարելի է ըսել գրականութեան համար։ «Նարեկ»ը իր հրաշալի աղօթագիրքով եւ «Երգ Երգոց»ով կրնար համբաւ վայելել Միջին Դարու մէջ, բոլոր համեմատութիւնները պահելով, Տանթէի պէս, եթէ շփում եւ թարգմանութիւն կարելի ըլլար, ինչպէս հին հելլէն մատենագիրներէն փոքրիկներ անգամ ծանօթ դարձած են։

Արեւմուտքի պատմագիտութիւնը կը ճանչնայ Խորենացին, վասնզի պէտք ունեցած է անոր եւ զոր կ'ախոյանէ Հայոց Հերոդոտոսը։ Եղիշէն, օրինակ, այնքան ծանօթ չէ, որովհետեւ անոր ոսկեմատեանը կը շօշափէ միայն հայկական դրուագ մը, Վարդանանց պատերազմը։

Ճիշդ է, Հայերը զուրկ են աշխարհահռչակ հեղինակ մը, սակայն ո՞վ կրնայ ապացուցանել թէ Ս․ Գր․ Լուսաւորիչէն կողմէ այրուած հեթանոսական ձեռագիրներուն մէջ չկային գրական այնպիսի գործեր, որոնք պատիւ պիտի բերէին ազգին, նման հելլենական հին երկասիրութեանց։

Կարելի է ըսել — Յունաստան եթէ չահեցաւ իր ազատագրութիւնը, գլխաւոր պատճառներէն մին կը կազմէ իր հին մտաւոր պաշարը, որուն համար Արեւմուտքը հետաքրքրուեցաւ առաջնորդութեամբ անմահ անգլիացի քերթող լորտ Պայրընի։ Լորտը ծանօթացած է նոյնպէս Հայերուն, եւ Վենետիկի վանքին մէջ աշխատած է հայերէն սորվելու։

Ցեռոյ հին եւ նոր Հայութեան քաղաքական կացութիւնը, յաճախ փոթորկալից, արգելք դարձած է հանգիստ եւ տեւական ստեղծագործութեան։ Հակառակ ամէն դժուարութեանց, արեւելեան մատենագրութեանց մէջ հայկականը կուգայ հելլենականէն անմիջապէս վերջ։ Բայց այսօր, դժբախտաբար, գոյութիւն չունի քաղաքակիրթ կոչուած աշխարհին մէջ մէկ երկու դար առաջուան ազնուական եւ ասպետական ընթացքը։

Մնաց որ այսօր իսկ, եթէ դիտենք, մինչեւ անգամ մեծ ազգերու մէջ, չկան ամէնուն քով աշխարհահռչակ եւ առաջնակարգ հեղինակներ։ Օրինակ, Ֆրանսա չունի մատենագիր մը, որ առաջնակարգ հանճարներու շարքին մէջ դիրք բռնէ, ինչպէս Շէյքսփիր, Տանթէ եւ Կէօթէ։

Համաշխարհային գրականութեան մէջ կան ութ նշանաւոր դիւցազներգութիւններ։ Հոմերոսին (հելլէն) «Իլիական»ն ու «Ոդիսական»ը։ Վիրգիլիոսին (հռոմայեցի) «Էնէական»ը, Տանթէին (իտալացի) «Աստուածային կատակերգութիւն»ը։ Թասսոյին (իտալացի) «Երուսաղէմ ազատագրեալ»ը։ Միլթընին (անգլիացի) «Դրախտ կորուսեալ»ը։ Քամօէնսին (փորթիւ-

կէզ) «Լիւչխատ»ը եւ Քլօփշթօքին (գերմանացի) «Մեսիական»ը:

Կան Հայեր եւ եւրոպացիներ որ այս դիւցազներգութեանց շարքին մէջ կ'ուզեն դասել նաեւ Հայր Արսէն Կ. Բագրատունիին «Հայկ դիւցազն»ը որ գրուած է հիանալի գրաբարով եւ որ հաւաստեն թէ կը պարունակէ բոլոր հայերէն բառերը, այնպէս որ եթէ մեր լեզուն կորսուի, միայն այդ գիրքը բաւական է զայն վերստին հաստատելու:

Ինչպէս կը տեսնուի բոլոր այս աշխարհահռչակ դիւցազներգութիւններուն մէջ Ֆրանսացիները բաժին չունին: Ունին «Ռոլանի երգը» (12րդ դար) բայց կատարեալ չէ: Կայ Վոլթէրի «La Henriade» (1723) սակայն պաղ՝ իր հեղինակին հոգւոյն պէս: Այսուհանդերձ ֆրանսական գրականութիւնը բազմազան է եւ ճոխ եւ իրաւամբ կը վայելէ մտաւորական աշխարհին հիացումը:

Նոյն կերպով կարելի է մօտենալ հայկական մատենագրութեան եւ մերձեցում ստեղծել օտարներուն համար, որովհետեւ ազգի մը մէջ աւելի կարեւոր են մտաւորական գանձերը, քան թէ ոսկիի դէզերը: Այսօր մշակուած Անգլիացի մը կը նախընտրէ կորսնցնել իր գաղթավայրը քան Շէյքսփիրը:

Հայութիւնը պարտաւոր է ընտրել ճշմարիտ եւ մեծ բանաստեղծ մը, օրինակ, Վարուժանը, եւ զայն բազմաթիւ լեզուներու վերածելով տարածել աշխարհի ամէն կողմերը, փոխանակ պատմուճան հագցնելու միջակ գրագէտներու:

ԳՐԻՄԻԹԵԼ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՄԵՐ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԸ

»»» ·«««

Հայկական յեղափոխութեան առաջին պաշտօնական ազդանշանը տուած է 1878 Թուականներուն՝ Պոլսոյ պատրիարք Ներսէս արք. Վարժապետեան: Իր հրամանովն է որ Խրիմեան Հայրիկ Զերազին հետ միասին գացած է Պերլինի Վեհաժողովին բողոքելու համար Թուրքիոյ մէջ իր ժողովուրդին հանդէպ գործուած խժդժութիւններուն դէմ եւ եւրոպական կառավարութեանց պաշտպանութիւնը խնդրելու:

Խրիմեան Հայրիկ, Պերլինէ վերադարձին եկեղեցիներու բեմէն կը գոչէր.

— Հայ ժողովուրդ, շապիկդ ծախէ զէնք ու փամփուշտ գնէ, քու ազատութիւնդ քու ձեռքովդ միայն կրնաս ստանալ:

Մեր ծանօթ բարձրաստիճան կղերին բոլոր գործերը եւ գրուածները ներշնչուած են յեղափոխական գաղափարներէ, Ներսէսներու, Սրուանձտեանցներու, Իզմիրլեաններու, Մելքիսեդէկ Մուրատեաններու եւ Ալէաթճեաններու բերնով: Իսկ այն կրօնականները որոնք խոհեմութիւն կը քարոզէին,— ինչպէս Աշըգեան եւ Օրմանեան պատրիարքները — դաւաճաններ նկատուած էին հաւատացեալ հայ ժողովուրդին կողմէ: Այս անժխտելի իրողութիւնը եւ տարրական ճշմարտութիւնը մոռնալու չենք, երբ հայ յեղափոխական կուսակցութիւնները մեր ազգային դժբախտութեան բուն հեղինակները կը համարենք:

Դաշնակցութիւնը մանաւանդ՝ դեռ գոյութիւն իսկ չունէր, երբ մեր կրօնական յեղափոխականները դէպի ազատութիւն կը մղէին հայ բարեպաշտ ժողովուրդը: Եթէ սխալ իսկ գործած ըլլան այս ուղղութեամբ, առաջին պատասխանատուութիւնը չի ծանրանար հայ յեղափոխական կուսակցութիւններու ուսերուն, քանի որ ազգային յեղափոխութեան առաջին ախոյեանները ներկայացուած են հայ բարձրաստիճան կրօնականները:

Դաշնակցութիւնը վերջէն ծնունդ առած եւ աշխատած է «պաշըպօզուք» ժողովուրդը կազմակերպելու եւ կարգապահութեան ենթարկելու, ազգային ազատութիւնը աւելի յաջողութեամբ գլուխ հանելու բարի նպատակով:

Ոմանք կ'ըսեն թէ մենք Թուրքիոյ մէջ շատ հանգիստ էինք ընդհանրապէս, չգիտցանք այս հանգստութեան յարգը, թէ մեր ձեռքով իսկ մեր դժբախտութիւնը պատրաստեցինք: Այս տեսակէտը կարելի է պաշտպանել եթէ խնդիր է միայն անասնական պէտքերով գոհանալ, բաւ համարելով ուտել - խմելը, զուրկ ազատ ազգերու արժանի բարոյական կեանքէ մը:

Հիմա որ ազգովին ոչ թէ սխալեցանք այլ անյաջողութեան մատնուեցանք, մեր համազգային ջանքերուն մէջ ազատութեան ճամբուն վրայ,— ինչպէս կ'ըսէ Պ. Ահարոնեան — փոխանակ զիրար բզքտելու եւ եղբայր եղբօր դէմ հանելու, աշխատինք համաձայնութեան եզր մը գտնել եւ ապագային համար պատրաստուիլ, տարաբախտ եւ հայրենազուրկ ժողովուրդը չմղենք յուսահատութեան, որով մեր տեսակէտով իսկ մեր ազգային գերեզմանը փորած կ'ըլլանք:

Այս կը պահանջեն ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը եւ մեր ազգային գերագոյն շահերը:

ԱՐԱՄ ԹՈՒՐԱՊԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ooooo

Կաղանդի ծառը պճնուած նորահարսի նման՝ տեղաւորուած է բեմին մէջտեղ՝ լոյսերու մէջ, բոլոր հայ մանուկները նայած են իրենց ուսուցչի կողքին լուռ ու մունջ:

Կը բացուի հանդէսը: Յառաջդիմասիրաց վարչութեան ատենապետ Պ. Ս. Գարակէօզեան կը ներկայացնէ հարաւային շրջանը՝ ուր ժողովուրդը առանց դաւանանքի եւ համոզումի խտրութեան համախմբուած միութեան շուրջ, հինգ տարիներէ ի վեր կուտայ իր զաւակներուն տոհմային դաստիարակութիւն: Այս չափազանց յատկանշական երեւոյթը կրնայ օրինակ ծառայել այն շրջաններուն՝ որոնք կը սպառեն իրենց ուժերը անիմաստ պայքարներ ստեղծելով իրենց շուրջը եւ փափաք կը յայտնէ որ 1934ն ալ՝ իր նախորդներուն նման դառնայ խաղաղ աշխատանքի եւ համերաշխ գործունէութեան տարի մը եւ հանդէսներու ընթացքին այսպէս օրօրոցի մանուկէն մինչեւ սպիտակահեր ծերունին կողք կողքի նստած ըմբոշխնենք հայ երգին եւ խօսքին սարսուռները:

Ուսուցիչ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան կանգնած իր աշակերտներուն առջեւ, կը սկսի երգերու եւ արտասանութիւններու: «Յառաջ Նահատակ»ի կը յաջորդեն աւելի քան 14 երգեր զանազան գոյներով եւ երանգներով: Պզտիկները կ'արտասանեն հարազատ շեշտով: Ընթերցանութիւններ կ'ըլլան «Սասունցի Դաւիթ»էն:

Նուէրներու բաշխումէն առաջ խօսք առաւ Պ. Պէշիկթաշլեան: Թելադրեց ներկաներուն՝ որ սիրեն հայ լեզուն, որովհետեւ ինքնապահպանման կենսական սիւներէն մէկը կը կազմէ ան: Մեր դերը պէտք ըլլայ՝ մեր նախնիքներէն մեզի հասած աւանդութիւնները եւ մանաւանդ լեզուն պահել, մշակել եւ զանոնք յանձնել այս սերունդին:

Սկսան «պալէ»ները ղեկավարութեամբ տիկ. Արմենուհի Յակոբեանի եւ ընկերակցութեամբ Թաւուզ Արգարի: Ներկաներու խանդավառութիւնը ծայր աստիճանին հասած էր:

Ընտանեկան պարերը կը շարունակուէին միեւնոյն թափով մինչեւ ուշ ատեն:

Պ. Գէորգ Մանդակունին կը գնահատուէր ամէն կողմէ միութեան հանդէպ ըրած իր զոհողութիւններուն համար: Կաղանդի ծառը պատրաստած էր իր ամբողջ ծախքովը:

Կատարուեցաւ նաեւ վիճակահանութիւն ի նպաստ Միութեան:

Ներկաները կը բաժնուէին գոհ եւ ուրախ եւ կը շնորհաւորէին վարչութեան գործունէութիւնը:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԼԷ ՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

— • —

ԼԷՎԱՆՍ, (Յատուկ) — Լէվանսի մասին (Արտէշ) քանի մը անգամ գրուած է «Յառաջ»ի մէջ, բայց ոչ լայնօրէն:

Գաղութը կը բաղկանայ 150 հոգիէ, այր, կին, մանչ եւ աղջիկ: Այրերը ճամբաներու շինութեանց, կիները մետաքսի (բնական) մանարանը կ'աշխատին: Իսկ փոքրերը դպրոց կ'երթան (ցերեկին ֆրանսական, իրիկունները հայկական):

Ձիւն ձմեռի պատճառաւ, կարելի է ըսել թէ բոլոր այրերն ալ անգործ են, իսկ կիները կ'աշխատին միշտ մետաքսի միակ մանարանին մէջ, կրճատուած աշխատավարձով: Հրաշք մը պէտք ըլլայ, այս նեղ օրերու համար, եթէ մանարանն ալ չփակուի: Եթէ կառավարական պարգեւը կրճատուի, վախ կայ որ մանարանները ստիպուին փակել մանարանը, քանի որ ճապոն կազմակերպուած մրցումի մէջ է մետաքսի ճիւղին վրայ:

Հակառակ անոր որ, գաղութը առայժմ անգործութենէ կը տառապի, հին սովորութիւնները կը շարունակուին աւելի մեծ եռանդով: Օրինակ, տօնախմբութիւններ երբեք անտես չեն առնուիր: Ամէն տօնախմբութեան գրեթէ ամբողջ ժողովուրդը կը հաւաքուի անունին տիրոջ տունը, կ'ուտեն եւ կը խմեն: Ամէն այցելու նուէր մը կը տանի:

Յաճախադէպ են նաեւ մկրտութիւնները: Այս առթիւ ալ շատ մը աւելորդ ծախքերու կը մատնուին երկու կողմերն ալ, եւ երբեմն անհամութիւններ կը պատահին:

1933 մարտին հիմը դրուած է հայկական դպրոցին, լռիկ մնջիկ: Քանի մը հայրենակիցներ իրար կուգան եւ կ'որոշեն դպրոց մը բանալ: Այրերը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին «Արարատ» սրճարանի մէջ, յանձնախումբ մը կ'ընտրուի: Իւրաքանչիւր ծնող կ'արձանագրուի որոշ ամսավճար մը, որ կը բարձրանայ 250 ֆրանքի:

Ահա այս փոքր ամսավճարով գործի կը ձեռնարկուի, վարժուհի մը կը վարձուի եւ կը շարունակուի դպրոցը: Յետոյ նոր վարչութիւն մը կ'ընտրուի, բոլորը գործի կապելով եւ լրացնելով պակասները: Այժմ կը դասաւանդուին Հայոց պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն, քերականութիւն եւ ընթերցանութիւն, շաբաթը 3—4 անգամ, հայրենակցի մը կողմէ:

Դպրոցնիս ամէն օր բաց է: Կը սկսինք ժամը ութեւկէսին եւ կը վերջացնենք իրիկունը ժամը 19ին: 5—6 տարեկան պզտիկները մինչեւ ժամը 16 դպրոց կուգան, իսկ մեծերը կը սկսին ժամը 18էն 19ը: Վարժուհին միշտ դպրոցն է. կը սորվեցնէ դրավարժութիւն, շարադրութիւն, ընթերցանութիւն եւ բոլոր պարտականութիւնները կը կատարէ լիուլի:

Ունինք մօտաւորապէս 35—40 փոքրեր (դպրոց եկող):

Առաջին անգամ ըլլալով գաղութին մէջ, նոր տարուան առթիւ դպրոցական հանդէս մը տեղի ունեցաւ, պետական դպրոցի մէկ սրահին մէջ, որուն ճակատը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական դրօշները:

Հանդէսը բացուեցաւ հայ մանուկներու խմբերգով «Մեր հայրենիք», որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Օրուան նախագահը ուրախութեամբ յայտնեց թէ գաղութը շատ խաղաղ ապրած է մինչեւ այսօր, եւ ձաղկեց անմիաբանութիւնը:

«Ճիշդ է որ, այս գործը շարունակելու համար 250 ֆրանքի չնչին գումարը բաւարար չէ, եւ պէտք ունինք դուրսի օգնութեան: Սակայն դուրսի մարդիկ «դիւանագէտներ» են եւ մեզի պէս «փոքր» համրանքով չեն զբաղիր: Մանաւանդ որ հոս տաքուկ թիկնաթոռներ չունինք, 2—3 կոտրած աթոռներ: Ուրեմն, քանի որ դուրսէն օգնութիւն սպասել յիմարութիւն է, պէտք է որ մենք ուրիշներու օրինակ ըլլանք: «Դուն քեզ օգնէ, որ Աստուած ալ քեզ օգնէ»:

Դպրոցական փոքրերը անակնկալի բերին ժողովուրդը իրենց արտասանութիւններով, երգերով ու պարերով: Միջանկեալ տեղի ունեցաւ ամերիկեան աճուրդ մը որմէ գոյացաւ մօտ 150 ֆրանք:

Վերջի արարը կաղանդի ծառին նուէրներու բաշխումն էր: (Ծառն ալ մեզի պէս խեղճ էր եւ ժողովուրդին փոքր նուէրներովը պատրաստուած), սակայն պզտիկները իրենց ստացած նուէրներէն գոհ մնացին:

Ժողովուրդը փափաք յայտնեց որ յաճախ սարքուին այսպիսի հանդէսներ:

Գիւղացի

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՍԻՍ ՏԱՐԵԳԻՐՔ, Ա. տարի: 1934: Խմբագիր՝ Արմէն Սեւան: 320 մեծադիր էջ, գրական - գեղարուեստական, ընկերային - տնտեսական, գիտական - բժշկական նիւթերով, յուշերով եւ Պուլկարահայ կեանքի ամփոփ ուսումնասիրութեամբ: Պատկերազարդ: Կողքը՝ Մ. Քէպապճեանէ: Հրատ. «Մասիս» ընկերութեան, 21 Rue Vesletz, Sofia (Bulgarie).

ՄԱՄՈՒԼ

Մղձաւանջի տակ

ooooo

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 յունուար).

— «Թրքական ազգայնամոլութիւնը, յարանուն կիրքով մը կը ջանայ ինքզինքը պարտադրել Թուրքիոյ եւ անանձնապէս Պոլսոյ ոչ - թուրք տարրերուն, որոնք կը տքան տեւական մղձաւանջի մը արհաւիրքին ներքեւ: Բառերը չեն ծամծմուիր այլ եւս թրքական թերթերու մէջ. այլ կը նետուին շեշտակի՝ «հայրենակից» կամ ոչ բոլոր օտարներու երեսին: Ոչ մէկ կենցաղավարութիւն, ոչ մէկ փափկանկատութիւն. այլ՝ կատաղի մոլուցք եւ կրքոտ յարձակում: «Թրքացէ՛ք կամ հեռացէք»: Այս է առաջին եւ վերջին ազդարարութիւնը, որ շանթի մը պէս կ'իջնէ բոլոր ոչ-թուրքերուն վրայ: Ու կը սահմռկէ, կը սարսափեցնէ զանոնք: Զոր սպառնալիք չէ եղածը, ոչ ալ տպաւորութիւն ստեղծելու նախասահմանուած ցոյց: Այլ կտրուկ պահանջ, որուն ստիպուած են ենթարկուիլ բոլորը:

Եւ Թուրքերը գիտեն իրենք զիրենք պարտադրելու բարբարոսական ձեւերը: Բիրտ ուժի կիրարկումը ամէնէն ազդու միջոցն է անոնց համար: Հրապարակով կը նախատեն իրենց մէկ մազին դպչող օտարը: Կ'ապտակեն զայն: Կը քարկոծեն, վար կ'առնեն դուռները ու պատուհանները այն հաստատութեան, որուն վրայ օտարութեան նշան մը կը գտնեն: Կը հալածեն եւ արիւնը կը քամեն մինչեւ անգամ «եղբայր» ու «բարեկամ» հռչակուած օտարներուն: Կը պահանջեն որ օտարը թրքանայ ոչ միայն արտաքին դրսեւորումով, լեզուով, բարքերով, սովորութիւններով, այլ եւ հոգիով ու մտածումով: Անսաստողին ցոյց կուտան սահմանագլուխի ճամբան. — «Թրքացէ՛ք կամ հեռացէք»:

Ինչպէ՞ս կ'ուզէիք, որ այսքան խեղդիչ, անշնչելի մթնոլորտի մը մէջ մարդոց գլուխները պակուցումէն չծռէին եւ հոգիները չսմքէին՝ իրենց վերեւ սաւառնող վտանգի ահաւորութեան տակ: Ինչպէ՞ս կ'ուզէիք, որ այդ մղձաւանջը չճնշէր նոյն իսկ, ցարդ իրենց մտածումներու որոշ անկախութեամբ յատկանշուած ուղեղները, որոնք իրենց ամէն մէկ քայլին, ամէն մէկ գործին, արտասանած կամ գրի առած ամէն մէկ խօսքին առջեւ կը տեսնեն Թուրքին սարսափը, որ բարձրագոչ ճիչերով եւ յանդուգն պահանջներով իր ներկայութիւնը կը զգացնէ: Պոլսոյ ոչ - թուրք տարրերը եւ մասնաւորապէս Հայերը հարկադրուած են վիզ ծռել, ճկիլ ու հնազանդիլ իր վրայ իշխող բռնաւորին առջեւ: «Ազգ»ին վարիչները, հայկական թերթերը, մտաւորականները պարտաւորուած են շաբաթը երեք օր բարեւ կենալ եւ գործադրել ի վերուստ պարտադրուած գրաւոր եւ անգիր հրամանները: Ոչ ոք անոնցմէ ազատօրէն մտածելու եւ կարծիք յայտնելու իրաւունքը ունի: Կեղծիքը, հանոյ երեւնալու ճիգը, քծնիքը՝ անհրաժեշտէն աւելի լայն չափանիշով մը կը մրտեն հայ թերթերու էջերը: Մարդիկ կը գրեն եւ կը խօսին՝ հակառակ իրենց համոզումներուն: Եւ նոյն իսկ, իրենց փութկոտութեան ընթացքին երբեմն կ'իյնան անհարկի սխալներու եւ կաֆերու մէջ: Մէկ խօսքով, ստեղծուած եւ տարիներու ընթացքին թանձրացած է հոգեվիճակ մը, որ ժանգ քսած է մինչեւ իսկ իրենց փայլովը յատկանշուող մտքերու վրայ: Պարզ է, որ բոլորն ալ իրենց շուքէն կը վախնան: Բոլորն ալ ընկճուած, զգետնուած են չփարատուող մղձաւանջի մը ծանրութեան տակ: Ու բոլորին վրայ կը շաչէ Թուրքին եւ թրքական ազգայնամոլութեան խարազանը, անողոք ու կատաղի թափով մը:

Այսպէս է ոչ - թուրքերու հոգեկան վիճակը «բարեխնամ» ու «հանրապետական» Թուրքիոյ մէջ: Խեղդկապը օրըստօրէ կը պրկուի եւ կը կտրէ անոնց հեւքը: Իսկ Թուրքը, մտաւորական խուժանը մանաւանդ, ցոյցերով ու թափօրներով հերոսութիւն կը ծախէ կալուկապ ստրուկներու բազմութեան առջեւ:

— «Թրքացէ՛ք կամ հեռացէք» ...:

Վա՜յ անոր որ ճկիլ չի գիտեր եւ համբուրել ու ճակտին տանիլ չուզեր այն ձեռքը, որ հոգիները կը ճմլէ եւ սրտերը կը քամէ, անողորմ, ահարկու բարբարոսութեամբ մը»:

Հ. Գ. Հ. ՍԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ooooo

Հ. Գարակէօզեան Հօմի նախկին սաներու Միութեան անդրանիկ թէյասեղան - պարահանդէսը կատարեալ յաջողութիւն մը եղաւ, հակառակ շատ աննպաստ օդին ու տեղատարափ անձրեւին: Ընտրեալ բազմութիւն մը, խումբ առ խումբ կը դիմէր Պ. Յովհաննէսեանի շքեղ սրահը 14 յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ: Ժամը 2 եւ կէսին ասեղ ձգելու տեղ մը չկար սրահին մէջ: Նուագախումբը ղեկավարութեամբ Սանտրոսեանի կը հնչեցնէր եւրոպական պարեր, եւ երիտասարդ զոյգերը կը պարէին շատ ոգեւորիչ մթնոլորտ մը ստեղծելով: Ժամը չորս եւ կէսին ներկաները, աւելի քան երկու հարիւր հոգի, հիւրասիրուեցան առատ թէյով ու կարկանդակներով, մինչ նուագախումբը, կը կը նուագէր հայերէն եւ ֆրանսերէն գեղջուկ կտորներ: Թէյի սպասարկութենէն առաջ միութեան ատենապետ Պ. Գըլըճեան քանի մը բառերով պարզեց ներկաներուն միութեան նպատակը, ու Հ. Գ. Հ. նախկին սանուց միութեան կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն: Բացման խօսքէն վերջ, Միութեան երգչախումբը երգեց Հ. Գարակէօզեան Հօմի քայլերգը ու Ռ. Պէրպէրեանի «Աշխատութիւն» երգը: Պ. Յակոբ Ջիլճեան արտասանեց «Երգիչին անէծքը» յուզելով ներկաները:

Յաջողութեամբ երգեց նաեւ Աղատ Սանտրոսեան հայերէն ու ֆրանսերէն երգեր, որմէ վերջ կրկին սկսան պարերը զուարթ ու տաք մթնոլորտ մը ստեղծելով մինչեւ ժամը եօթը: Բոլորն ալ գոհ մնացին, տանելով յիշատակներու փունջ մը:

Լ. Բ.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Գ Ր Ա Ւ Ը

(ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

—•—

Բանտարկութեան առաջին տարին փաստաբանը չափազանց տառապեցաւ առանձնութենէն ու ձանձրոյթէն, ինչպէս կարելի է ենթադրել իր նօթերէն: Իր խցիկէն գիշեր ցերեկ կը լսուէին դաշնակին հնչիւնները: Մերժեց ե՛ւ գինին ե՛ւ ծխախոտը:

«Գինին, կը գրէր ան, փափաքներ կ'արթնցնէ մարդուն մէջ, իսկ փափաքը բանտարկեալին առաջին թշնամին է. ատկէ զատ, միս մինակ գինի խմելէն աւելի ձանձրացուցիչ բան չկայ: Ծխախոտն ալ սենեակին օդը կ'ապականէ:

Առաջին տարին անոր տուին սովորական գիրքեր, ինչպէս ռէվիւ եւ սիրային պատմութիւններ, զաւեշտներ եւն.:

Երկրորդ տարին այլ եւս չլսուեցաւ դաշնակին ձայնը, փաստաբանը ուզեց դասական հեղինակներու գործերը: Հինգերորդ տարին նորէն լսուեցաւ դաշնակին ձայնը, այս անգամ բանտարկեալը գինի ուզեց: Անոնք որ իր վրայ հսկողութիւն կը կատարէին, պատմեցին թէ անիկա այդ տարին անցուց միայն ուտելով, խմելով ու պառկելով: Կը յօրանջէր, ընէն անոնք ու ինքնիրենը կը խօսէր բարկացած շեշտով. գիրք չէր կարդար. երբեմն գիշերները կը գրէր, կը գրէր ամբողջ գիշերը եւ առտուն կը պատռէր ամէնքն ալ: Մէկէ աւելի անգամներ լսած էին անոր լացը:

Վեցերորդ տարուան վերջին ամիսները բանտարկեալը եռանդագին սկսաւ փիլիսոփայութիւն, պատմութիւն եւ լեզուներ սորվիլ: Այնպէս անյագօրէն տարուած էր այդ նիւթերով որ սեղանաւորը դժուարաւ գիրք կը հասցնէր անոր: Չորս տարուան մէջ, իր խնդրանքով, վեց հարիւր հատոր գնած էին: Այդ կատաղի ընթերցումներու շրջանին էր որ սեղանաւորը հետեւեալ նամակը ստացաւ փաստաբանէն.

— «Սիրելի բանտապահս, հետեւեալ տողերը կը գրեմ վեց տարբեր լեզուներով. Նամակս ցոյց տուէք մասնագէտներու. Թող կարդան. եթէ մէկ հատիկ սխալ չգտնեն անոր մէջ, այն ատեն բարի եղէք հրահանգել որ հրացան մը արձակեն պարտէզին մէջ. անոր շաչիւնէն պիտի հասկնամ թէ պարապ տեղը չեմ աշխատեր մինչեւ հիմա: Բոլոր ժամանակներու եւ բոլոր երկիրներու հանճարները խօսած են տարբեր լեզուներով. բայց ամէնուն մէջ ալ կը վառի միեւնոյն բոցը: Օ՜հ եթէ գիտնայիք իմ երկնային երջանկութիւնս հիմա որ կը հասկնամ զանոնք»...

Բանտարկեալին փափաքը կատարուեցաւ. սեղանաւորին հրամանով երկու հրացան պարպեցին պարտէզին մէջ:

Տասներորդ տարուան վերջը փաստաբանը ամբողջ օրը նստած իր գրասեղանին առջեւ կը կարդար Նոր Կտակարանը: Սեղանաւորը չկրցաւ հասկնալ թէ մարդ մը որ չորս տարուան մէջ վեց հարիւր գիտական հատոր կարդացած էր, ինչո՞ւ ամբողջ տարի մը պիտի յատկացնէր կարդալու համար գիրք մը, նիհար գիրք մը որուն պարունակութիւնը շատ դիւրին էր ըմբռնել:

Նոր Կտակարանէն ետք բանտարկեալը սկսաւ ուսումնասիրել կրօնքի պատմութիւնը եւ աստուածաբանութիւնը:

Բանտարկութեան վերջին երկու տարիները փաստաբանը ահագին քանակութեամբ գիրք կարդաց, գրեթէ ամէն նիւթի մասին, առանց մասնաւոր ընտրութեան: Հետեւեցաւ բնական գիտութիւններուն, կարդաց Պայրընն ու Շէյքսփիրը: Իր թղթիկներով միաժամանակ կը խնդրէր քիմիագիտական գիրք մը, բժշկական հատոր մը, վէպ մը կամ փիլիսոփայական, աստուածաբանական հատոր մը: Կարծես կը լողար ծովուն մէջ ու իր կեանքը ազատելու համար կը կառչէր փոթորիկէն ետք անոր մակերեսին վրայ ծփացող, ցիրուցան խլեակներուն:

×

Սեղանաւորը վերյիշեց այս ամէնը ու խորհեցաւ.

— Վաղը ժամը 12ին ան պիտի վերստանայ իր ազատութիւնը. Համաձայն մեր պայմանագրութեան, պէտք է իրեն վճարեմ երկու միլիոն, եթէ վճարեմ, կործանած եմ յաւիտեանս յաւիտենից...

Տասնըհինգ տարի առաջ անհաշուելի միլիոններու տէր էր, բայց հիմա ինք անգամ չէր կրնար ըսել թէ իր հարստութի՞ւնն էր շատ թէ պարտքը: Սակարանի մէջ իր կատարած խաղամոլ ձեռնարկները, վտանգաւոր շահադիտական գործերը որոնց մէջ, նոյնիսկ իր յառաջացած տարիքին այնքան յախուռն եղած էր, աստիճանաբար քայքայած էին իր դիրքը, ու այդ անվախ, այդ ինքնավստահ ու հպարտ գործի մարդը վերածուած էր սովորական սեղանաւորի մը, որ կը դողայ շուկայի գիներուն անկումէն կամ բարձրացումէն:

— Այդ գետնին տակն անցնելիք գրաւը, մրմնջեց յուսահատ ծերունին ձեռքերուն մէջ առնելով իր ճերմկած գլուխը. ինչո՞ւ չմեռաւ... Քառասուն տարեկան է դեռ... Ամենավերջին կոպէկս պիտի առնէ, պիտի ամուսնանայ, պիտի վայելէ կեանքը, Սակարանին մէջ պիտի խաղայ, իսկ ես պիտի ըլլամ մուրացկան մը եւ ամէն օր պիտի լսեմ միեւնոյն բառերը — « երախտապարտ եմ քեզի այս երջանկութեանս համար. եկուր քեզի օգնեմ ». ո՛չ, ո՛չ, այդ արդէն անտանելի է, սնանկութենէ եւ վարկաբեկումէ ազատելու մէկ միջոց կայ միայն — այդ մարդը պէտք է մեռնի:

Ժամը ճիշդ երեքն էր. սեղանաւորը մտիկ ըրաւ ժամացոյցին զարկը: Տնեցիները ամէնքն ալ քնացած էին. պատուհանէն կը լսուէր ծառերուն ցուրտ սօսափիւնը: Անձայն, անշշուկ դրամարկղէն հանեց բանալին այն դրան որ տասնըհինգ տարիէ ի վեր չէր բացուած, վերարկուն հագաւ ու դուրս ելաւ: Պարտէզը մութ էր եւ ցուրտ: Կ'անձրեւէր, խոնաւ, կծու հով մը հանգիստ չէր տար ծառերուն: Հակառակ իր ճիգերուն, սեղանաւորը չէր կրնար տեսնել ոչ գետինը, ոչ ալ սպիտակ արձանները, ոչ տնակը, ոչ ալ ծառերը: Մօտեցաւ տնակին, երկու անգամ կանչեց պահապանը, պատասխան չկար: Հաւանաբար պահապանը ցուրտէն պաշտպանուելու համար ապաստանած էր խոհանոցը:

— Եթէ քաջութիւն ունենամ ծրագիրս գործադրելու, մտածեց ծերունին, առաջին կասկածը պիտի իյնայ պահապանին վրայ:

Անգլ. թարգմ. Ժ.

(Շար.)

(2)

են 1560 հոգի, ճախընթաց տասնօրեակի 1571ին դէմ: Նոյն շրջանին արձանագրուած են ժանտատենդի 31, կարմրախտի 103, հարսանիքի 148 եւ կեղծմաշկի 70 նոր դէպքեր:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգ. վիճակախաղի վարչութիւնը որոշեց հինգերորդ վիճակահանութիւնը կատարել յունուար 30ին, վեցերորդը՝ փետր. 13ին, իսկ յաջորդները՝ իրարմէ 15 օր յետոյ:

1934ի շրջանին առաջին տոմսերը հրապարակ պիտի հանուին մայիսին, նոր փոփոխութիւններով:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ Զարդարեան Գըրադարանը փոխադրուած է 14 Rue François - Garcin, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանոյշ Դարբինեան, հօր անուն՝ Յարութիւն, մօր անուն՝ Սիրանոյշ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարապետ, Յովհաննէս (մեծ եղբօր անունը չյիշեր) Յարութիւնեաններ: Կը կարծուի թէ Կարապետ կը գտնուի Պոլիս, իսկ Յովհաննէս Սիբէի (Յունաստան) որբանոցը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմանալ **Tarpinian Nichan**ի, **3 Rue de Lavoier, Viviez (Aveyron), France:**

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

Էնկիւրիցի Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմանալ «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Բարգէն Ղարիպեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ ընիկ Շապին - Գարահիսարցի Նուպար Ղարիպեան, մայրը՝ Նեկտար, հայրը՝ Ռուբէն, նախապէս կը գտնուէր Հալէպ, Miss Karen Yeppe հաստատութեան մէջ: Տեղեկացնել P. Gharibianի, Pierre Joigneaux, No. 1, Asnières, (Seine).

— Ռոտոսթոյի Գայեանէ Հիւսիմեան կը փնտռէ իր զաւակները, որոնք կորսնցուցած է Արաբիոյ անապատներուն մէջ: Իմացնել՝ Aghapékian et fils, 19bis Rue de la République, Hyerès, (Var), France:

— Կը փնտռուի Թոդատի Եաթմըշ գիւղացի Գէորգ Քարեան (28 տարեկան) որ Ֆրանսա եկած է Յունաստանի որբերուն հետ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Տօնիկ Փէհլիվանեանի, 8 Bld. Rodin, Issy - les - Moulineaux, (Seine):

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան « Յառաջ » նուէր:

— Գասապացի Յարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իզմիրի մէջ ամուսնացած էր Էնկիւրիցի օրիորդի մը հետ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ: Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել: Aharonian H. chez Mr. Bouffeteau à Jubergin, Commune d'Abily, (Indre et Loire):

— Կը փնտռեմ քոյրս Եէնի Գազարցի Ակնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Միհրան Մանուէլեան: Կը բնակէինք Նազիլլի: Ընդհ. պատերազմին աքսորուեցանք Կեսարիա, ուրկէց զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ: Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա: Իմացնել՝ **Manuel T. Manuelian**ի, **9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.**

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (41)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Եւ ձեռք ձգուած ականները տուած էին նաւավարի մը որ այդ գործէն կը հասկնար (?), Խոփէ ղրկած եւ հոն ծովը թափած էին: Գայմագամը երբ այս պարագան կը բացատրէր իր ընկերներուն եւ Րիզա պէյին կը հրճուէր եւ կ'ըսէր թէ Ռուսերուն լաւ խաղ մը պիտի խաղայ:

Յաջորդ առաւօտ ոչ ոք մտահոգ էր կամ իրարանցումի մատնուած: Ընդհակառակն, կը պատրաստուէին դիտելու ընկղմիլը թնդանօթակիրին որ Խոփէի պիտի մօտենար եւ ականահար պիտի ըլլար:

Եւ սակայն, Րիզա պէյի եւ ստորադասներուն, ինչպէս նաեւ Խոփէի բնակչութեան այդ օրուան ուրախութիւնը փոքրիկին մնաց: Որովհետեւ, հակառակ օրն ի բուն իրենց սպասումին, ռուսական թնդանօթակիրը չեկաւ: Նոյնը՝ յաջորդ օրը: Ասոր վըրայ ամէն ոք կը կասկածէր թէ Ռուսերը տեղեկացած են ու գիշերը եկած՝ հաւաքած են ականները: Իսկ ոմանք ալ կ'ուզէին հաւատալ թէ ռուսական լրտեսները տեղեկացուցած են:

Եթէ մէկը ուշադրութեամբ նայած ըլլար Սեւ ծովու մթին ջուրերուն, որոնք մինչեւ հորիզոնները կ'երկարէին, պիտի չզժուարանար հասկնալու թէ ինչո՞ւ համար Ռուսերը երեք օրէ ի վեր այդ վայրերուն չէին մօտենար: Այդ պարագային հարկ չէր ըլլար «լրտեսները լուր տուած են»ի նման ըմբըռնումներ երեւան հանել: Որովհետեւ, Խոփէի առջեւ թափուած ականները, հոն ձգուած ըլլալով անփորձ մէկուն կողմէ, իրենց գլուխները ջուրի մակերեսէն դուրս ցցած էին:

— Մենք հոս ենք, չմօտենաք մեզի, կ'ըսէին:

Ռուսերը եթէ այս աղաղակները չլսէին իսկ, Պաթումի բարձունքը իրենց զետեղած հեռադիտակներով կը տեսնէին այդ ականները:

Վերջապէս, երրորդ օրը հեռուէն երեւցաւ ռուսական թնդանօթակիրը: Զայն տեսնող անձը իր քովինին լուր տուաւ, վերջինը՝ ուրիշի մը, եւ, այսպէս մէկ վայրկեանի մէջ ամէն ոք սկսած էր փնտռել թաքուն վայր մը՝ անկէ դիտելու համար թէ նաւը ինչպէս օդը պիտի ելլէր: Եւ սակայն, այս իրարանցումը հազիւ քանի մը վայրկեան տեւեր էր: Որովհետեւ, քիչ յետոյ նկատուեցաւ որ թնդանօթակիրին կը հետեւէին երեք ուրիշ նաւեր եւս, ինչ որ բաւական էր սարսափի մատնելու համար Խոփէի բնակչութիւնը:

Հիմա, այլ եւս, ուրիշ ձայն կուգար ամէնքի բերնէն:

— Զօրս նաւ միասին կուգան, զօրք պիտի հանուի, կը պոռային:

Ոմանք ասոր չէին հաւատար, ու կը կարծէին թէ՝ նաւերը պիտի ռմբակոծեն ու հօս հոն կը վազէին՝ իրենց տունով ու ընտանիքով մտահոգուած:

Այս կացութեան մէջ, Րիզա պէյ եւ ընկերները, ինչպէս նաեւ Խոփէ գտնուող զինուորները եւ չէթէները անմիջապէս դիմած էին անհրաժեշտ միջոցներուն, դիրք բռնած էին, գոյութիւն ունեցող զէնքերը բնակչութեան բաժնած էին, ամէն հաւանականութեան դէմ, եւ կիները ու տղաքը քաղաքէն դուրս հանած: Մինչեւ այս միջոցները ձեռք կ'առնուէին, ռուս նաւերը եկեր՝ կանգներ էին Խոփէի առջեւ:

Բայց, փոխանակ քաղաքին, ծովուն կրակել սկսեր էին: Իսկ ասոր նպատակն էր — կ'երեւի չգիտնալով որ պատերազմի մէջ ենք — անխոհեմօրէն իրենց գլուխը ջուրէն դուրս հանող ականները օդը հանել: Իրենց այս կրակումը մէկ ժամէն աւելի տեւեց: Բայց ականներէն ոչ մէկը չարժեցաւ իր տեղէն:

Փամփուշտի այս սպառումը, որ կը փաստէր թէ անոնք որքան կարող են նշանառութեան մէջ, որ եւ է արդիւնք պիտի չտար: Կռահելով այս պարագան, Ռուսերը դադրեցուցեր էին իրենց այս փորձը: Նաւերը սկսեր էին այժմ մօտենալ այդ ականներուն: Ռուսերը իրենց նախկին այցելութեանց(?) միջոցին ստուգած ըլլալով որ Խոփէն բաց ու անպաշտպան քաղաք մըն է, սկսեր էին մէկիկ մէկիկ ու անվախօրէն հաւաքել ականները: Անշուշտ, բնաւ չէին փոխադարձեր այն ուժերը, որոնք դիրք բռնած էին Խոփէի բարձունքները: Անիմաստ բան էր քանի մը ձեռք հրացան պարպել չորս ռուսական նաւերուն վրայ: Իրականին մէջ, ականները շատ բացերը թափուած ըլլալով, կասկած չկար որ փամփուշտները պիտի չհասնէին ականները հաւաքող նաւերուն:

Վերջապէս, Ռուսերը իրենց գործը աւարտեցին, ու Տրապիզոնի առջեւ իրենց թափած ականները Խոփէի առջեւ հաւաքեցին, եւ, քաղաքը ռմբակոծելու պէտք չտեսնելով, մեկնեցան: Ամէն ոք ցաւած էր որ լարուած ծուղակին մէջ ինկած չէին ռուս նաւերը:

Րիզա պէյ եւ ընկերները եւս, քանի մը օր Խոփէ մնալէ վերջ, այդ ընդհանուր վշտին մէջ, կրկին հեծած էին իրենց ձիերը, եւ քաղաքէն բաժնուած: Հիմա այլ եւս կը մօտենային մեր հին սահմանին: Սահմանէն վերջ, նախ Սուլթան Սէլիմ լեռը պիտի կարէին անցնէին, յետոյ՝ Քորա պիտի ժամանէին, իսկ անկէ ալ Մուրկուլ պիտի իջնէին: Երբ սահման հասած էին, Րիզա պէյ սկսեր էր չուրջը նայիլ: Ու հեռուէն նշմարած էր այն սիւնը որ ռուսական եւ թրքական սահմանները կ'անջատէր: Տեսնելով զայն, ընկերներուն ըսած էր.

— Հոս իջնենք ու քիչ մը հանգստանանք:

Ձորիներէն իջնելէ եւ զանոնք ծառի մը կապելէ վերջ, Րիզա պէյ ուղղուած էր դէպի սիւնը: Ընկերները, որոնք անգիտակ էին թէ ինչո՛ւ ան դէպի հոն կ'ուղղուէր, հետեւէին կը հետապնդէին զինքը: Րիզա պէյ երբ քարին քով հասաւ, իր ստորադասներուն դառնալով ըսաւ.

— Ընկերնե՛ր, այս պահուս յիշեցի այն օրերը, զորս անցուցած եմ զինուորական վարժարանին մէջ, երբ հոն երիտասարդ ուսանող մըն էի: Մեր ուսուցիչը մեզի կը խօսէր Թուրքեւռուս վերջին պատերազմէն: Լսելով զայն, Աստուծոյ երդուընցած էի ու ըսած.— «Ո՜վ Աստուած, եթէ օր մը տեսնեմ որ իմ կամ ուրիշ հրամանատարի մը միջոցաւ յաղթած ենք Ռուսերուն, սահմանին վրայ հանդիպած առաջին քարին քով «աճճառէ»ս պիտի փռեմ: Ահա կը տեսնեմ որ իրականացած է այն փափաքը զոր ունէի երիտասարդութենէս ի վեր: Որով, արտօնեցէք, որ երդումս իրագործեմ»:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

24 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2403

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆՄՔ.— Լուրերու առատութեան պատճառով, ստիպուեցանք յետաձգել խմբագրականը:

ԵՐԿՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐՈՒՆ ՏՐՏՈՒՆՋՆԵՐԸ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

«ՀԱՅԵՐԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ԶԲԱՂԻՆ»

Գրած էինք թէ Կիլիկիոյ երկու կաթողիկոսները վերջերս տեսակցութիւն մը ունեցած են Սուրիոյ մարզպան Պ. տը Մարթէլի հետ:

«Հասկ», կաթողիկոսարանին պաշտօնաթերթը, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս տեսակցութեան մասին:

Ծերունազարդ Հայրապետը նախ շնորհակալութիւն յայտնեց կոմս տը Մարթէլի, որ բարեհաճած էր պատուել Կաթողիկոսարանս իր բարեացակամ այցելութեամբ, եւ յետոյ Աթոռակից Ս. Կաթողիկոսը խօսեցաւ Սուրիոյ մէջ մեր ժողովուրդի ազգային եւ տնտեսական կացութեան վրայ, մատնանիշ ըրաւ դպրոցներու կարօտութիւնը եւ պետական նպաստներուն պէտքն ու շարունակումը, դիտել տալով որ այդ նպաստները կտրուած են եւ նոյն իսկ Կաթողիկոսարանիս դպրեվանքը զրկուած է:

Եւ ցաւ յայտնեց որ հրապարակային ժողովներ եւ հանդէսներ արգիլուած են, օրինակ, Պէյրութի մէջ, որոնց շնորհիւ, դպրոցներ իրենց ելեւմուտքին բացը հակակշռելու համար բաւական հասոյթ ձեռք կը բերէին:

Տնտեսական տագնապի եւ անգործութեան երեսէն ժողովուրդին կրած խեղճութեան ակնարկելով, դիտել տուաւ թէ ժողովուրդը ի վիճակի չէ այսօր հոգալու իր դպրոցներուն պէտքերը: Նոյնն է վիճակը Հալէպի մէջ, ուր ամիս մը մնացինք եւ ամէն բան տեսանք մօտէն:

Ն. Վսեմութիւնը կտրուկ կերպով ըսաւ, ակնարկելով հրապարակային ժողովներու արգելքին.

— Հայ ժողովուրդը պէտք չէ որ քաղաքականութեամբ զբաղի այս երկրին մէջ: Գալով պետական նպաստներու, մենք ալ ստիպուեցանք հարիւրին 25 զեղչել մեր բոլոր ծախքերէն: Կը ցաւինք որ մեզի տրուած պիւտճէն սեղմուած է շատ: Այնուամենայնիւ ձեռքիս տակ գումար մը կայ Պ. Կիւլպէնկեանէ տրուած որմէ մաս մը ղրկեցի Հալէպի Առաջնորդին, մաս մըն ալ կրնամ տալ ձեր դպրեվանքին, (եւ խօսքին հետ միասին 4000 փրանք բերել տուաւ եւ յանձնեց Շահէ սրբազանին, ստացագրի մը հետ զոր Դպրեվանուց վերատեսուչը ընդունեցաւ իբրեւ Ամանորի նուէր եւ ստորագրեց ստացագիրը):

Խօսակցութիւնը շարունակուեցաւ եւ Աթոռակից Ս. Կաթողիկոսը խնդրեց որ թոյլ տրուին այն հրապարակային ժողովները եւ հանդէսները, որոնք քաղաքական չեն եւ Կաթողիկոսարանիս հովանաւորութիւնը կը վայելեն, այնպէս բոլոր դպրոցներու եւ Բարեգործականի վերաբերեալ ժողովներ եւ հանդէսներ:

— Կը յուսամ թէ Բարեգործականը քաղաքական խնդիրներով չի զբաղիր, այնպէս չէ՞, յարեց Ն. Վսեմութիւնը:

— Անշուշտ, պատասխանեց Աթոռակից Ս. Կաթողիկոսը: Ձեր Վսեմութիւնը արդէն ծանօթ է Բարեգործականին, Փարիզէն:

— Շա՛տ լաւ, Պ. Կիւլպէնկեանն ալ կը գրէ ինծի որ ինքն Բարեգործականի միջոցաւ կուտայ արդէն իր նպաստները:

Աթոռակից Ս. Կաթողիկոսը Ն. Վսեմութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց հիւսիսային Սուրիոյ մէջ հայ գիւղացիներու վիճակին վրայ եւ դիտել տուաւ որ Թէլպրաքի շրջանակին համար մօտ **10,000** օսմանեան ոսկի ծախք եղած է, խնամակալութիւնը սպառած է իր բոլոր միջոցները, շինուած տուները լքուած են ամբողջ շրջանակին *Թափուն* Կաթողիկոսարանի փոխանցելու ձեռնարկ կայ եւ այս յուրթի հողերը մշակելու համար պէտք կայ մարդու եւ դրամի: Մարդ կայ, բայց դրամ չկայ: Կարելի է տասը օսմ. ոսկիով մէյմէկ երկրագործ ընտանիք հաստատել Թէլպրաքի շինուած տուներու մէջ:

Ն. Վսեմութիւնը բարեացակամութեամբ մտիկ ըրաւ տրուած տեղեկութիւնները եւ բացատրութիւնները, եւ խոստացաւ նկատի առնել զանոնք:

Երկու փաստաբաններ իրար կը ծեծեն

Երկուշաբթի օր ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ դատական պալատին մէջ: Փաստաբան եւ Լա Ռօշէլի երեսփոխան Պ. Անտրէ Հէս, որ կապ ունեցած է Սթավիսքիի գործին հետ եւ քննութեան տակ է, կէս օրին կը պտտէր նրբանցքներուն մէջ, պաշտօնական համազգեստով եւ թղթածրարը թեւին տակ, երբ յանկարծ մօտեցաւ Պ. Լէրմիթ, երիտասարդ փաստաբաններու ընկերակցութեան նախագահը, եւ ըսաւ.

— Ի՞նչպէս կը համարձակիք երեւալ այստեղ:

— Որո՞ւ անունով կը խօսիք, պատասխանեց Պ. Հէս: Ես ձեզմէ կախում չունիմ, այլ փաստաբանական խորհուրդէն:

— Պէտք է դուրս ելլէք, շարունակեց Պ. Լէրմիթ:

— Ի՞նչ ըսիք, անգամ մըն ալ կրկնեցէք:

— Պէտք է դուրս ելլէք:

Ասոր վրայ Պ. Հէս ուժգին բռունցք մը իջեցուց Պ. Լէրմիթի, որ իր կարգին յարձակեցաւ եւ զարկաւ հակառակորդին: (Պ. Հէս յաղթանդամ է, իսկ միւսը փոքր): Աջէն – ձախէն օգնութեան հասան եւ հազիւ կրցան իրարմէ զատել երկու ոսոխները:

Ականատես մը կը պատմէ թէ՝ Լէրմիթ ապտակ մը զարկաւ եւ նետեց հակառակորդին գդակը, իսկ Հէս բռունցք մը իջեցուց անոր կզակին: Այն ատեն Լէրմիթ խոյացաւ հակառակորդին վրայ եւ գետին ձգեց զայն, ասդին անդին նետելով անոր թուղթերը եւ պատռտելով համազգեստը:

Երկու կռուարարները փաստաբանական խորհուրդի դատական ատեանին յանձնուեցան: Մէկ ժամ յետոյ, Հէսի քարտուղարը պոռաց նրբանցքներուն մէջ խռնուած փաստաբաններուն,— «Ան շատ աւելի պարկեշտ մարդ է քան դուք»: Ոստիկանները դուրս հանեցին զինքը:

Հէս միեւնոյն ատեն մենամարտի հրաւիրեց ուրիշ փաստաբան մը, Պ. Ժոզէֆ Պէնէէս, որ յօդուած մը գրած էր իրեն դէմ:

ԴԺՈԽԱՅԻՆ ՄԵՔԵՆԱՅ ՄԸ պայթեցաւ Պերլին – Զաարէպ ճեպընթացին մէջ: Հինգ հոգի ողջ ողջ այրեցան. երկու հոգի ալ վիրաւորուեցան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՐԱԿԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

7000 ՀՈԳԻ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ ԵՆ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՎ ԹՐԱԿԻՈՅ ԿՑՈՒՄԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ

Երէկ հաղորդած էինք Թրակիոյ Կոմիտէին սարքած խոշոր ցոյցը՝ թուրք-պուլկար սահմանագլուխին վրայ: Թուրք թերթերը հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդեն այս մասին, մեծ կարեւորութիւն տալով դէպքին.—

Թրակիոյ երիտասարդական կազմակերպութեան շրջանային ժողովը տեղի ունեցաւ յունուար 14ին, Սվիլէնկրատի մէջ, գոց տեղ մը: Ժողովը տեղի ունեցաւ առանց միջադէպի, եւ մասնակցութեամբ 1000—1500 հոգիի:

Կառավարութիւնը յանկարծակիի եկաւ այս ժողովին վրայ, որուն համար ոեւէ արտօնութիւն չէր տուած: Սվիլէնկրատի փոխ – կառավարիչը, որ կը թուի թէ իր սեփական նախաձեռնութեամբ արտօնած է գումարումը, հեռագրով պաշտօնանկ եղաւ: Ասկէ զատ, Ներքին Նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը, Պ. Փանիցա, Սվիլէնկրատ գնաց, անձամբ քննութիւն կատարելու եւ անհրաժեշտ տնօրինութիւնները ընելու համար:

Մօտաւորապէս 7000 հոգի մասնակցեցան Թրակիա կազմակերպութեան Սվիլէնկրատի համաժողովին: Աննախընթացօրէն բուռն ճառեր խօսեցան կազմակերպութեան նախագահ Իվան Տիմիթրով եւ ուրիշ պետեր: Յետոյ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ բոլոր անոնց համար որոնք մեռան Թրակիոյ անկախութեան սիրոյն:

Ներկաները յետոյ թափորով գացին գերեզմանին առջեւ հարիւրապետ Անտոնէֆի, որ մեռաւ պալքանեան պատերազմի ընթացքին: Հոն ալ ճառախօսներ խօսք առին եւ իրենց գլխացածին պէս յարձակեցան Թուրքիոյ վրայ: Թափորը յետոյ ուղղուեցաւ դէպի Թրքական սահմանը:

Սվիլէնկրատի համաժողովը հետեւեալ որոշումները տուած է.— Թրակիան Պուլկարիոյ կցել, Միջերկրականի վրայ ելք մը ստանալ Պուլկարիոյ համար, ջնջել Թուրքիոյ հետ կնքուած դաշնագիրը, միջոցներ ձեռք առնել թուրք-հելլէն ուխտին դէմ եւն.:

Յունուար 15ին, Թրակիա կազմակերպութեան կին անդամները ժողով գումարեցին: Նախագահուհի Տիկ. Միհայլովա այս առթիւ բուռն ճառ մը արտասանեց եւ ժողովը որոշեց վաւերացնել նախորդ օրուան համաժողովին վճիռները:

Պուլկար կառավարութիւնը կատարելապէս կ'անգիտանար թէ Պուլկարիոյ զանազան կողմերէն գացած խումբերը պիտի հաւաքուին սահմանին մօտիկ վայր մը:

⁂ *Մակեդոնական կազմակերպութեան մէկ հատուածին երկու պետերը, Փետր Շանտանով եւ Լէվ Կլավինչէվ, Քարլօվօ աքսորուած էին, որպէսզի վերջ դնեն երկու հատուածներուն արիւնոտ կռիւները: Արդ, անոնք կ'արտօնուէին ներկայ գտնուելու 21րդ զօրաբաժնի զօրանոցին մէջ տրուած պարահանդէսին: Ասկէ օգտուելով, երկու պետերը կը փախչին յունուար 14ին: Զանոնք գտնելու համար կատարուած բոլոր փնտռտուքները անօգուտ մնացած են:*

⁂ *Սվիլէնկրատի ժողովին գումարումը շատ գէշ ազդեցութիւն գործած է պալքանեան բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ: Հելլէնական շրջանակները պալքանեան խաղաղութեան համար վտանգաւոր կը նկատեն այս ժողովը: Այն միջոցին երբ կը սպասուէր որ այս ամսու վերջը Սելանիկի մէջ ստորագրուի պալքանեան ուխտը, եւ կը յուսացուէր որ Պուլկարիա ալ յարի անոր, ցաւ կը պատճառէ Սվիլէնկրատի դէպքը, իբրեւ ոչ բարեկամական երեւոյթ մը:*

Պելկրատի եւ Պուքրէշի մէջ ալ վրդովում առաջ բերած է դէպքը, ինչպէս կ'երեւի եկած լուրերէն:

Բայց եւ այնպէս, Թրակիոյ կոմիտէին այս ընթացքը բնաւ չպիտի ազդէ Պալքանեան ուխտին վրայ: Սվիլէնկրատի կառավարիչին անմիջական պաշտօնանկութիւնը քիչ մը մեղմացուցած է միջադէպին առթած ցաւը: Տիրող կարծիքը այն է թէ Պօրիս եւ Կարօլ թագաւորներու տեսակցութենէն յետոյ, պուլկար դահլիճը աւելի արմատական միջոցներու պիտի դիմէ եւ վերջ պիտի տայ կոմիտէներու գործունէութեան:

Դէպք մը Մարսէյլի առաջնորդարանին մէջ

Երէկ Մարսէյլի մեր թղթակցէն ստացանք նամակ մը որ կը հաղորդէ հետեւեալ ցաւալի դէպքը.—

Յունուար 13ին, շաբաթ երեկոյ ժամը 5.30ին, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Պ. Գ. Պատուհասեանը, որ թուցիկ մը հանած էր Պալաքեան եպիսկ.ի դէմ:

Կ'ըսեն թէ իր «բարեկամ»ները զինքը լքած են եւ տղան անհաւասարակշիռ երեւոյթ մը առած է:

Արդարեւ, անցեալ չորեքշաբթի օր, Պ. Պատուհասեան առաջնորդարան երթալով, եպիսկոպոսին բացակայութեան մէկ պահուն, քարտուղար Պ. Թօքաթլեանին վրայ կը յարձակի: Ծերունին չի կրնար դիմադրել: Այսպէս, կաղամարներ, գիրքեր, տետրակներ, աթոռներ եւ սեղաններ աջ ու ձախ նետելով, կը խոյանայ նաեւ առաջնորդին առանձնասենեակին վրայ, եւ նոյն գործողութիւնը հոն ալ կը կատարէ, մահուան սպառնալիքներ ուղղելով:

Ասով ալ չի գոհանար սակայն: Իր թուցիկը, առաջնորդարանի փողոցի դրան վրայ կը փակցնէ, որպէսզի Ֆրանսացիներն ալ իմանան:

Այսպէս, առաջնորդարանէն, փողոցներն ու սրճարանները կը փոխադրուի կռիւը, անտանելի վիճակի մը մատնելով բոլորը:

Սակայն ինչպէս ըսի, կը ձերբակալուի շաբաթ օր, «բնակարանի բռնաբարումի», «դատարկապորտի», «առանց հաստատուն բնակարանի», ամբաստանութիւններով:

Այսօր, երբ այս տողերը կը գրեմ, հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Ապրիք կը կատարէ նախնական քննութիւններն ու հարցաքննութիւնը:

Մոսկուա դրամ կուտայ Թուրքիոյ

Էնկիւրիէէն կը հեռագրեն յունուար 22 թուականով.—

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը եւ խորհրդային դեսպանը համաձայնութիւն մը ստորագրեցին որով Խ. Միութիւնը 8,000,000 տոլարի վարկ մը պիտի բանայ Թուրքիոյ, մեքենաներ գնելու համար Ռուսիոյ մէջ: Այս աջակցութեամբ խորհրդային իշխանութիւնը կ'ուզէ զարկ տալ Թուրքիոյ հնգամեայ ծրագրին:

Վարչական փոփոխութիւններ ոստիկանութեան եւ ապահովութեան տեսչութեան մէջ

Նախարարական խորհուրդը առջի օր նիստ գումարելով, կարգ մը վարչական փոփոխութիւններ կատարեց ոստիկանական վերատեսչութեան եւ Ապահովութեան Տեսչութեան մէջ, իբրեւ հետեւանք Սթավիսքիի գործին:

Այսպէս, դատական ոստիկանութեան վերատեսուչ Պ. Քսավիէ Կիշար հանգստեան պիտի կոչուի: Այս պաշտօնատարը շատոնց անցուցած էր հանգստեան կոչուելու տարիքը, եւ այժմ առիթը կը ներկայանայ արժեցնելու իր իրաւունքը:

Երկրորդ կարեւոր փոփոխութիւնն է ոստիկանութեան խուզարկութեանց ընդհ. վարիչին՝ Պ. Տիւքլուի պաշտօնանկութիւնը: Նախարարական որոշումը կ'ըսէ՝ «Ապահովութեան Տեսչութեան տրամադրութեան տակ դնել» այս պաշտօնատարը, ինչ որ կը նշանակէ զրկել զինք իր վարիչ պաշտօնէ:

Պաշտօնանկ եղած են նաեւ երկու ոստիկանական տեսուչներ (կոմիսէր), Պ. Պ. Պայար եւ Պոնի, որոնք պիտի յանձնուին կարգապահական ատեանին: Պոնի մէկն էր այն գաղտնի ոստիկաններէն որ պաշտօն ունէին հետապնդելու Սթավիսքին:

Պաշտօնէ արձակուած է նաեւ խուզարկութեանց բաժնի տեսուչներէն Հէնէ, որուն խնդիրը պիտի քննուի առանձին, իբրեւ հետեւանք փաստաբան Շարլ Լըկրանի մէկ բողոք – նամակին: Պիտի տեղափոխուի Պայոնի քաղաքապետական ոստիկանութեան տեսուչներէն Վիպէր: Վերջապէս, Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնատարներէն Մոնթօպը եւ տեսուչ Ամէլին պատասխանատուութեան կանչուած են եւ գրաւոր բացատրութիւններ պիտի տան կարգ մը հարցերու մասին:

Այս վարչական տնօրինութիւններէն զատ, կառավարութիւնը վերակազմութեան ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին:

Երէկ նոր հարցապնդումներ եղան խորհրդարանին մէջ եւ կրկին արծարծուեցաւ քննիչ յանձնաժողով մը կազմելու խնդիրը, որ մերժուած էր անգամ մը: Կը խօսուի նաեւ պատուոյ ատեանի մը մասին, որուն անդամները պիտի առնուին խորհրդարանէն դուրս, բոլորովին անբասիր անձերէ եւ որ երկու – երեք ամիս գաղտնի պիտի պահէ իր որոշումները:

Նոր խռովութիւններ պողոտաներուն վրայ

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐԸ

5—800 ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Ընթերցողները կը յիշեն յունուար 11ի բուռն ցոյցերը՝ արքայականներու կողմէ, դէպի Երեսփ. Ժողով տանող ճամբաներուն վրայ:

Երկուշաբթի օր ալ նոյնքան ծանր խռովութիւններ պատահեցան նոյն պողոտաներուն վրայ: Այս անգամ արքայականներէն զատ, փողոց իջած էին նաեւ ընկերվարականներն ու համայնավարները, բոլորովին տարբեր նպատակներով: Ցոյցերը սկսան իրիկուան եւ շարունակուեցան կէս գիշերէն ալ անդին: Այս առթիւ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 300 համայնավարներ եւ 500 արքայականներ:

Արքայականներուն նպատակն էր Երեսփ. Ժողով մտնել, անարգելու համար կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը, Սթավիսքիի գայթակղութեանց առթիւ: Իսկ միւսները բողոքի ցոյց մը կազմակերպած էին քաղաքապետարանի հրապարակին վրայ, բողոքելու համար պետական պաշտօնեաներու թոշակներու կրճատման դէմ:

Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, շարժման մէջ դնելով անհամար ոստիկաններ եւ հանրապետական պահակներ: Ցուցարարները բռնած էին բոլոր բանուկ ճամբաները, բայց հանդիպեցան զօրաւոր ընդդիմութեան: Արքայականները կը պահանջէին դահլիճին անմիջական հրաժարումը: Անոնք ամէն միջոցի դիմեցին, ճեղքելու համար ոստիկանական շղթան: Նստարաններ եւ երկաթ փեղկեր հանելով, կը նետէին հանրակառքերու գծին վրայ, որպէսզի խափանուի երթեւեկը: Խռովութեանց գլխաւոր կեդրոնն էր, ինչպէս առաջ, Սէն Ժէրմէնի պողոտան, յարակից փողոցներով: Ամբողջ փողոցներ աւերուեցան եւ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան: Վիրաւոր ոստիկաններու թիւը քսանը կ'անցնի:

Թերթերը հակասական տեղեկութիւններ կը հրատարակեն ցուցարարներու թիւի մասին: Ոմանք համայնավարները կը հաշուեն 2000, իսկ արքայականները՝ երեք հազար: Ուրիշներ՝ աւելի կամ պակաս: Ընկերվարական պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ քսան հազար աշխատաւորներ կը մասնակցէին քաղաքապետարանի հրապարակին վրայ կատարուած ցոյցին, «Ինթէրնասիոնալ» երգելով եւ իրենց արդար թոշակները պահանջելով: Ցոյցերու պահուն, բազմութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալութենէ ազատել տասնեակներով ցուցարարներ: Իսկ համայնավար պաշտօնաթերթը ցուցարարներուն թիւը կը հաշուէ... 50,000, անոնց բերանը դնելով հետեւեալ բացագանչութիւնները.

— «Մեր թոշակնե՛րը.— Անկցի՛ Շոթան — Սթավիսքի.— Կը պահանջենք բանտարկել Քիափը.— Խորհրդային իշխանութի՛ւն» եւն.:

Արքայականներու համակիրները պատուհաններէն ջուր կը թափէին ոստիկաններուն վրայ: Իսկ փողոցներուն մէջ բազմաթիւ ծառեր արմատախիլ հանուելով կը նետուէին աջ ու ձախ: Ոստիկանները ճարահատ սկսան բիր գործածել եւ ապտակել աջ ու ձախ, հանդիպողը այր ըլլար թէ կին:

Սթավիսքիի գործին մէկ թղթածրարը կորսուած

Պատժական 13րդ ատեանը յունուար 26ին պիտի քննէ Սթավիսքիի 1925—26ին կատարած խարդախութեանց խնդիրը, որ յետաձգուած է 19 անգամ: Մեղսակիցներէն Սթավիսքի եւ ուրիշ մը մեռած են, երրորդը փախած է, չորրորդը ծանրապէս հիւանդ. որով մէջտեղը կը մնան երկու հոգի: Արդ, առաջի օր պրպտումներ կատարուած ատեն, երեւան եկաւ որ կարեւոր թղթածրար մը անհետացած է...:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԴԵՊԻ... ՔՈՆԿՕ

oooo

Շաբաթ մը վերջ, հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 6.30ին նաւը արդէն Téneriffeի Սանթա Քրուզ քաղաքին քարափին կը կողմնի, ճիշդ կանխաւ յայտնուած պահուն։ «Leopoldville»ի մէջ ամէն ինչ մաթեմաթիքական ճշգրտութեամբ կ'ընթանայ։ Նաւակայքին մուտքը աղօտ կերպով Naplesի ծովը կը յիշեցնէ։ Իտալ արշալոյս մը ունի Téneriffe (îles Canaries)։ Աչքիդ առջեւ յանկարծակի դեմնէն դուրս ժայթքած ու բարձրութեան մը համնելէ վերջ յանկարծ վախէն չչմած, իրենց եղած տեղը մնացածի պէս կողք-կողքի յեցած լեռնակատարներ կը տնկուին քաղաքին հիւսկողմը։ Օձի ճապուկ դարձդարձկութեամբ, պարանի նման երկարաձգուած արահետներ, անոնց պորտին վրայէն դէպի գագաթ կը սողոսկին կամ հորիզոնական գօտի կը կապեն ու կ'անհետին աչքէ՝ երկու սարերու գոգին մէջ։ Ոմանց բարձունքին վրայ սեւ ժայռեր կը ցցուին։ Լաւաներէ գոյացած լեռնանման բլուրներ են։ Հողը քարքարոտ է, գորշ կապտորակ։ Ժամը 7ին քաղաք կ'երթամ պըտոյտի։ Քորփուի տպաւորութիւնը կը թողու՝ մասամբ։ Պզտիկ, հարուստ թանգարան մը ունի։ Վայրենի գեղեցկութեամբ բնավայրերու մէջ, կը սիրեմ վազել ու աւելի բարձրերը կամ բացերը երթալ՝ ոտքիս տակ առնելու համար բնութիւնը։ Մաքուր է քաղաքը։ Փողոցին մէջ, ժողովուրդը շտապ գործի կը վազէ։ Կիներ բարձրերէն չուկայ կ'իջնեն՝ իրենց գլուխին դըրած պտուղներով լի կողովներով։ Ջորիներու կառք մը պողոտայէ մը վեր, քաղաքին կռնակը կը բարձրանայ։ 8—10 տարեկան լաճ մը անոր եռեւէն ձայնը թող տուած բնութեան անդորրութեան մէջ անհոգ անհոգ կը մեներգէ, բերանը լայնօրէն բացած։ Մարդիկ, գրեթէ բոլորն ալ, գլխաբաց կը պտըտին։ Լեռնէն ծովիջնող խոշոր հեղեղատ մը, որուն երկու կողերուն՝ ցածր, պանանաստաններ կան, կը ճեղքէ քաղաքին հարաւային մասը։

Ֆրանսերէն սահուն խօսող մէկ հոգի միայն կը հանդիպիմ, որ ամենայն հաճութեամբ պէտք եղած բացատրութիւնները կուտայ ինծի, ուրախ՝ գաղղիերէն խօսելու առիթն ունեցած ըլլալու համար, հաւանաբար։ Աջ կողմի պողոտան քաղաքէն դուրս կը տանի զիս՝ մինչեւ այդ կատարաւոր լեռներուն ստորոտը։ Գրեթէ լերկ են այս լեռները, բացի քանի մը ճարպոտ եւ այլ տունկերէ։ Ջորերու մէջ դարձեալ պանանի դաշտեր։ Աջ թեւիս վրայ ծովը 50 մեթր միայն հեռաւորութիւն ունի։ Ծովափին, քաղաքի տուներէն բոլորովին տարբեր տպաւորութիւն տուող տաղաւարներ կան։ Գնչուներու նման ժողովուրդի մը բնակարաններն են։ Մայր մը նստած, քարի մը վրայ, իր պզտիկին գլխուն անիծը կը քթթէ։ Գլուխը վեր կը բարձրացնէ, կը նայի ինծի անգամ մը, ու յետոյ, ամենայն անտարբերութեամբ, կրկին կը շարունակէ իր աշխատանքը, մէջ ընդմէջ սաստելով անհանգիստ փոքրիկը։ Անդին, մոշիի մը թուփին տակ, ուրիշ մայր մը նոյն աշխատանքին է նուիրուած։ Այծ մը, սատանայի պէս, կը ցատկէ փայտաշէն քառակուսի հանոցի մը վրայ, յետոյ կը նետուի քովի քարերու դէզին վրայ, ու առջեւի ոտքերը մէկ քարի, ետեւինները ուրիշ քարի մը վրայ հաւասարակշռուած, կը տնկուի կը կենայ ու ապշած կը նայի հոս ու հոն։

Վ. Փափազեանի հայ բոշաներու կեանքէն տուած պատկերները կը մըտապատկերեմ։ Կը բաղդատեմ։ Անշուշտ, կ'ըսեմ, ասոնք անոնց յար եւ նման կեանք մը չունին։ Բայց, ինչո՞ւ գնչուութիւնը։ Նախապատմական շրջանին կամ քարէ դարին խաշնարածութիւնն ու թափառայած կեանքը անհրաժեշտութիւն մըն էր։ Այսօր քաղաքակրթութիւնը շատ մը հեշտութիւններ ու յարմարութիւններ է պարգեւած։ Պերճ կեանք մը։ Նոյնիսկ յաճախ, չափազանցութեան հասած։

Բնութեան ըմբոստ ու ազատատենչ զաւակնե՞րն են այս գնչուները։ Իմաստասէրնե՞րը քսաներորդ դարու, տէրվիշնե՞րը։ Սակայն, քաղաքակրթութիւնը անոնց ալ սանձ մըն է դըրած։

Քովէս անցնող կառք մը կը խանգարէ զիս՝ իր աղմուկով։ Անցորդներ կուզան կը կոթնին բազրիկին ու հետաքրքրութեամբ կը դիտեն՝ ինծի պէս։ Տասնեակ մը զինուորներ, համաչափ քայլերով, կը խաչաձեւեն մեզ։ Կը հետեւիմ իրենց՝ յամրաքայլ։

Հոս եղանակը գարնան նման է։ Ահա մրջիւններու աշխարհ մը, ճամբու եզերքին, իրար խաչաձեւող երկու սիւնակի վրայ, հնադրական ժապաւէնի նշաններու նման, սեւ ու ընդհատ գծերու պէս։ Թերեւս երկու քաղաքի բնակիչներ։ Կը դիտեմ։ Ժրաջան եռուզեռի մէջ են։ Ասոնք ալ ունին իրենց կարգ ու սարքը, օրէնքը, հակիչներն ու իշխանները։ Թագուհին։ Բընականաբար, նաեւ իրենց պատերազմը, ջարդը, տարադրութիւնը։ Բայց, ո՛չ այնքան կատաղի ու արիւնարբու, անշուշտ, որքան մարդ արարածները։ Մանաւանդ օրինազանցները մահով կը պատժուին։ Ծոյլերը կը լքուին։ Անձրեւը ջրհեղեղ մըն է։ Անպիտան ու ձախաւեր մարդու մը կոշտ ոտքերը՝ իրենց բնակարաններուն փլուզումը։ Ասոնք ալ ունին իրենց համաճարակը։ Ամէն արարած բնութեան նոյն օրէնքներուն է ենթակայ, առաւել եւ նուազ չափով, կը մտածեմ։ Կեանքը միեւնոյն թաւալումը ունի ամենուրեք։

Ծովեզերքը, տրեւելեան փէլլահներու նման հեզ մարդիկ ալ կան։ Միայն այն տարբերութեամբ որ քիչ մը աւելի թափանցած է հոս եւրոպական քաղաքակրթութիւնը։

«Լէոփոլտվիլ»ը կատարեալ չեզոք շուկայի մը վերածուեր է։ Քաղաքին ամբողջ փերեզակները առաջին կարգի կամրջակն են լեցուեր ու իրենց ապրանքներն են ցուցադրեր։ Ձեռագործ, ճերմակեղէն, կանանց յատուկ ամէն տեսակի հիւսուածեղէններ, արծաթեղէններ, ոսկի մատանիներ, եւայլն։

— Քանի՞ են այս հեռադիտակնե–րը։

— Ունիմ ամէն արժէքէ, 200, 500, 900, 1200 փրանք։

— 1200 փրա՞նք, սուղ է, սուղ։

— Քանի կը՞ վճարես։

— Ոչ, սուղ է։

— Դուն գին մը տուր։

— Ոչ, գործի տրամադիր չեմ հիմա։ Քրի՛զ է, քրի՛զ։ Հազար երկու հարիւր փր. սուղ է։ Աւելի վար չէ՞ր։ —1100 տուր, 1000 տուր, 800 տուր։ Ու ի վերջոյ, չի յաջողիր 200 փր.ի անգամ յանձնել։

Նաւուն մեկնելու վայրկեաններ կը մօտենան։ Ութ վայրկեան միայն կայ։ Կիներու յատուկ 500 փր. արժող հիւսուածեղէն մը 100 փր.ի կ'ուզեն յանձնել։ Գնող չկայ։ Խարխուխը բարձրացած է արդէն։ Կ'իջնանք դարձեալ ծովուն բացերը։

Ծո՛վ, ծո՛վ, ծո՛վ։ Ամենուրե՛ք ծով։ Մեր շուրջը մրափող, մութ — կապտորակ ծով։ Առաստաղը՝ լաղուարթ երկինք։ «Լէոփոլտվիլ»ը կը սուրայ անդուլ՝ խաղաղ սահանքով մը, քուն մտածի պէս, ընդարձակ ողորկ մարմանդի մը վրայ։ Կը ճամբորդենք ցերեկներ ու գիշերներ։ Ու միշտ ջուր ու երկինք դարձեալ։ Կարծես կը վազենք երազի մը ետեւէ։ Կ'երթանք դէպի արեւ։ Հասարակածին մօտ ենք։

Ամրան երկինք մը ունինք։ Ահա կըշիռը, Որիոնը, Հրատը, Հովուի աստղը, հիւս. աստղը, մեծ ու փոքր Արջերը, եւայլն։

×

Հինգշաբթի առաւօտ, դեկտ. 14։ Խուլ ու անվերջանալի փող մը կը հնչէ։ Նաւաղուն, մէջ ընդ մէջ հնչուն, անտառներու հեռաւոր խորքերէն լըսուած որսորդի փողին պէս։

Նեպտոնն է որ կ'անցնի, կ'ըսեն։ Ծովերու թագաւորը։ Կը նետուինք դուրս։ Նեպտոնը իր հետեւորդներով, զատախազով ու ոստիկաններով, բազմած է թագակիր՝ նաւուն կայմին ստորոտը, սեղանի մը առջեւ։ Հասարակածէն կ'անցնինք։ Շաբաթէ մը ի վեր խաղեր ու մրցումներ կը կատարուին։ Հասարակածային հանդիսութիւններ։

Ծովերու թագաւորին հրամանին վրայ, դատախազը ատեանին առջեւ կը հրաւիրէ նորընծաները մի առ մի, ամէն անոնք որ Հասարակածէն դեռ չեն անցած ու կը նստեցնէ, կարծես, ամբաստանեալի աթոռի մը վրայ։ Նախ կը ծանօթացնէ նորեկը, անոր կենսագրութիւնը կուտայ, չարն ու բարին կը հրապարակէ։ Կը քննադատէ ու ընդհ. ակնարկ մը կը նետէ իր իշխանութեան ներքեւ ունեցած անոր կեանքին վրայ։ Ցետոյ, քանի մը վայրկեան ժամանակ կուտայ ինքնապաշտպանութեան համար։ Եւ Նեպտոնի հրամանին վրայ ոստիկանները նորընծայ կիներու դէմքերը կը ներկեն։ Զանազան խաղեր կը սարքեն անոնց գլխուն։ Մարդիկ ուրիշ արարողութեան ալ պէտք է ենթարկուին։

Մոմ – լաթէ, շուրջ 75 սանթիմէթր տրամագիծ ունեցող, տասը մեթր երկարութեամբ խողովակ մը կայ։ Անոր մէկ կողմէն պիտի մտնեն, միւս կողմէն ելլեն։ Իր երկու ծայրերուն մօտ ջրցայտ ծորակաւոր երկար ու չոր – ժուռ խողովակներ կան։ Ընթական երկու կողմէն լաւ մը կը լոգցուի մեծ խողովակին մէջ, ջրցայտ խողովակներու միջոցաւ։ Կը մկրտուի։ Անհնազանդ հպատակներ ալ ունի Նեպտոնը, իր իշխանութեան ներքեւ, այս նորընծաներուն մէջ, որ խողովակին դուրս գալէ վերջ ճարպիկութեամբ մը կը ջանան խողովակին տիրանալ՝ հակառակ ոստիկաններու բոլոր ջանքերուն ու լաւ մը կը ջըրեն թէ՛ ծովերու թագաւորը՝ իր հետեւորդներով, թէ՛ հետաքրքիր ու նորընծաներու վրայ խնդացող հանդիսականները։

Ընթրիքը տեղի կ'ունենայ նորօրինակ խանդավառութեամբ մը։ Ահա երկրորդ եւ միջակ կարգի ճամբորդները, որ կուգան առաջին կարգի ճաշարահը, մեզի հետ ընթրելու համար այդ երեկոյ։

Ջերմ խօսակցութիւններ, յարգալիր վերաբերումներ իրարու հանդէպ։ Երբեմն, նոյնիսկ, կեղծաւորութեան հասած քաղաքավարութիւններ։ Զըւարթ է ամբողջ սրահը։ Ոգեւորութիւն մը կայ։ Ամէն ոք գոհ է ու խնդում։ Որովհետեւ, նման կեանք մը Եւրոպայի ամէնէն լուսաւոր կեդրոններն մէջ անգամ հազուադէպ է այսքան առանձնաշնորհեալ ու ակնածանք պարգեւող առաւելութիւններով։ Քանի անհամբերներ, նոյնիսկ ճաշի մի—ջոցին, կ'ելլեն անգամ մը կը պարեն. Նուագը իրենց մէջ, այդ տրամադրելի պահուն, խոլ ցանկութիւն մը արթնցուցած է։

Ճաշի վերջաւորութեան, ելեկտրական կոճակները կը գոցուին մի առ մի,— Թըք, Թըք, Թըք։ Լոյսերը կը մարին։ Քովնոր դռնէն դուրս կուգան ահա քանի մը սպասաւորներ, միշտ միօրինակ ճերմակ հագուած, ինչպէս առաջ, ու կը շարուին սեղնին առջեւ։ Իւրաքանչիւրը իր ձեռքը ափսէ մը ունի, որուն վրայ աղօտ լոյսով թղթէ լապտեր մը կայ։

Պանդոկապետը իրենց առջեւ կ'իյնայ ու միաշարք ճաշասրահին շրջանը կ'ընեն, սեղաններու շուրջ։ Ցետոյ կը վերադառնան իրենց տեղը՝ սեղնին առջեւ։ Լոյսերը կը բացուին։ Իւրաքանչիւր սպասաւոր, կարգով, իր ծառայած սեղանը կ'ուղղուի։ Էյֆէլի աշտարակին խարխուխին նման, չորս ոտքերով սառոյցի քառակուսի ժայռ մըն է ափսէներուն վրայինը, վըրան անցուած թղթէ լապտեր մը։ Պաղպաղակ է որ կը հրամցնեն։ Կը նայիմ ճաշացուցակին վրայ.— Rochers lumineux։

Խօսուն լրագրէն վերջ մրցանակներու բաշխում։ Երգ, նուագ, պար։ Վիճակահանութիւն։ Ցետոյ, հասարակածային մկրտութեան վկայագիրներու բաշխում, Նեպտոնի կողմէ։

×

Ահա աւելի քան երկու շաբաթէ ի վեր է որ ծովու վրայ ենք։ Կապոյտ, գրեթէ կանաչ, մարգագետնի պէս տափարակ ծովու մը վրայ։ Այս կողմերը Ատլանտեան ովկիանոսը չունի Միջերկրականի եւ ոչ ալ Մանշի քըմայքները, ուր խոնաւ ու ցուրտ օդ մը մինչեւ հոգիդ կը թափանցէ։ Թախծոտ ու լալկան երկինք մը կը տխրեցնէ քեզ։ Հոս մեղմ զեփիւռ մը օրն ի բուն կը համբուրէ դէմքդ, մինչ արեւը քիչ առ քիչ կը մեռնի հովեւվարք չունեցող հիւծած հիւանդի մը պէս՝ առանց վերջալոյսի։ Եւ մութը իսկոյն կ'իջնէ, արագաքայլ, շուքի մը պէս։ Աղուոր ու աստղազարդ, երբեմն գոց երկինքը, ծովուն զով հովին հետ կը թեթեւցնէ միտքդ։

Ե ւհոգիս թեւեր կ'առնէ ալուրնակներու ճախրանքով, կը սլանայ բարձրաբերձ լեռներու կատարներէն, ծաղերու վրայէն ու կը հասնի մինչեւ տուն, մինչեւ հայրենի երդիք։ Ու ահա երգ մը բերնիս, կ'երգեմ մելանոյշ խաղով մը.—

Ու երազ դարձած, կապոյտ տեւչերով
Հոգիս թեւաբախ ու դեռ բունանբ
Կըռունկներու պէս, անշէջ կարօտով,
Կը թռչի հեռուն, հայրենի դաշտեր։

Ահա իմ Ալիսը ոլոր – մոլոր, երբեմն յստակ, երբեմն աղմուկ ու կաւային կարմիր ջուրով մը՝ անկողնէն դուրս ցատկած, կը սուրայ շառաչուն աղմուկով մը։ Ահա իմ Սէյլէճիկը սատանածի մը պէս տխրաբար կը հոկէ աջ ու ձախ։ Բարեւ կուտայ Աղ – Տաղի անտառներուն, Խնձոր – լերան, ոտքին տակ առած աջ ու ձախ տարածուող դաշտերը։ Հիւրընկալ՝ հօտերու, հովիւներու սիրելի Սէյլէճիկը։ Ահա Գնեկանոխը, Դըղըլ – Շարը, Դըլըճ – Տաղին։ Ահա Սեւ – Բըլուրը տուներու կռնակին։ Ահա գետակը հեզասահ, իր սնունդը առած բազմաթիւ ակերէ ու վտակներէ, ճեղքելով պորտը մարգագետիններու, կը սողոսկի օձի ճապուկ իրանով մը, երթալ միանալու համար բարկաձայթ Ալիսին։ Ահա ագարակներ, ահա նախիրներ, հոս ու հոն։ Եւ ահա մշակը բարի ու իմաստուն, բնութեան հայրը մաղոտ կուրծքով ու գլխաբաց, թեւերը մեծ մը սօթթած, բուռ առ բուռ դողդոցին մարգրիտ ցորենները կը նետէ հողին՝ փէլլահի մը պէս, վաղուան յուսաթի հունձքի մը անխախտ ու անմեղունակ հաւատքով (Աստուծոյ ձեռքը վրան)։

Ու իմ սիրտը կը բաբախէ ուժգին, արիւնը կը զարնէ իր պատերուն։ Ինչպէ՛ս, ինչպէս մոռնամ ձեզ.—

Անցնիմ երկիր, անցնիմ ծովեր,
Մտնեմ հիւղեր թէ պալատներ,
Նստած ես դու բոցի մը պէս
Հոգիիս մէջ կարօտակէզ։
Ու իմ միտքը՝ մագնիսացած,
Կը պըտտուտէ շուրջըդ անկաս,
Դու հայրենիք իմ աւերակ,
Դու մանկութեան հուր կամարակ։
Եւ դու դիւթիչ ու հաճելուկ,
Խորալսորհուրդ, թախծով ծածուկ,
Իմ երազած, իմ պահպան,
Նոր կեանք առած նուշ Հայաստան։
Երբ մոռնա՜մ քեզ հայրենիք...
Երբ մոռնա՜մ քեզ Հայաստան...

Վերջին չարժանկարն է որ կը ներկայացնեն շաբաթ երեկոյ։ Կիրակի երեկոյեան մնաք բարովի եւ վերջին ճաշն է որ կ'ընթրէ նաւուն հրամանատարը մեզի, Լօլիթօ իջնելէք ճամբորդներուս հետ։ Վաղը, առաւօտեան ժամը վեցին ցամաք պիտի ելլենք։ Կ'աճապարեմ։ Նոր երկիր, նոր կեանք, կը խորհիմ։ Ի՞նչ զարմանահրաշ է կեանքը։ Ո՞վ գիտէ ապագան ի՛նչ անակնկալներ է պահած։

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

ooooo

— Կ'երթա՞ք սարքուած հրապարակային ժողովին, հրաւիրուած Պ. Պ. Համբարձումեանի, Կիմիշկէրտանի, Վ. Խաժէկեանի, Մարմարեանի, Կիլլապեանի եւ վեցերորդի մը կողմէ, իբրեւ ներկայացուցիչներ Փարիզի զանազան կազմակերպութեանց։

— Ի՞նչ հրապարակային ժողովի մասին է խօսքը։

—_ Չէ՞ք գիտեր, Փարիզի գաղութը կը հրաւիրուի «յարգանքի եւ բողոքի մեծ ժողով»ի մը, Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութեան առթիւ։

Շատերն են որ այս հարցումները կ'ուղղեն, շաբաթէ մը ի վեր։

Արդարեւ, փարիզահայ կեանքին մէջ նորութիւն է վերոյիշեալ երեւելիներու նախաձեռնութիւնը՝ գերազանցապէս քաղաքական ձեռնարկի մը մէջ, որպիսին է յունուար 25ի ձեռնարկը։

Նիւ Եորքի ծանր դէպքին հանդէպ—հակառակ բոլոր զարշելի խաղերուն—ժողովրդական առողջ բնազդն ու ըղբամադրութիւնը վերապահ է իր վերջնական գնահատութեան մէջ։ Ան կը սպասէ դէպքին դատական քննութեան վախճանին։ Ասկէ զատ, գոհունակութեամբ պէտք է ընդգծել, որ այս ժողովրդի ստուար մեծամասնութիւնը դատապարտելով հանդերձ դէպքը, առանց վերապահութեան հակառակ է բոլոր այն քայլերուն եւ գրգռիչ ձեռնարկներուն, որոնք կը ձգտին խորացնել ջլադրդիչ տրամադրութիւնները, հրահրել ատելութիւնը եւ մանաւանդ օգտագործել դէպքը, Դաշնակցութեան դէմ սարքուած պայքարը անհանդուրժելի սահմանի մը հասցնելու համար։

Այս առողջ եւ գնահատելի ինքնաճանաչութեան հետ, դժբախտաբար նկատելի է ուրիշ երեւոյթ մը,—_ աւելորդ հետաքրքրութեան մարմաջը։

Արդարեւ, ինչո՞վ կարելի է բացատրել ընթացքը բոլոր այն մարդոց որոնք դատապարտելով հանդերձ ներքին ատելութիւնը սաստկացնելու կոչուած ձեռնարկները, կ'ուզեն հետաքրքրուիլ սարքուած միթինկով։

Անոնք չե՞ն գիտեր խաղական նպատակը այդ ձեռնարկին։ Գիտե՛ն, գիտեն բոլոր մանրամասնութիւնները, ինչպէս եւ պաշտօնական աղբին տակ դրուած ստորագրութեանց գաղտնիքը։

Աւելին ըլլալով, անոնք գիտեն նաեւ թէ այս բոլորին ետեւը ծածկուած է «Դաշտերգոհպաշկամ»ը, այդ զզուելի «քլիք»ը։

Սովորական եւ ընդհանրապէս անմեղ եւ անվնաս խնդիրներու մէջ թերեւս ներելի ըլլայ այս հիւանդագին մարմաջը, բայց երբեք քաղաքական եւ հանրային ծանրակշիռ խնդիրներու մէջ։

Սարքուած միթինկը վնասակար է եւ դատապարտելի, եթէ ան թելադրուած է քինախնդիր եւ վաւերական հրձիգներու կողմէ, բայց եւ ինչո՞ւ կը հետաքրքրուին, կը խօսին երթալու կամ չերթալու մասին

Ոչ մէկ պատճառաբանութիւն, ոչ մէկ արդարացում չեն կրնար ազատել այս կարգի մարդիկը հանրային առողջ դատաստանի պարսաւէն։ Որովհետեւ ընդունելով հրաւէրը, անոնք իրենց կամքին աղօտ չահագործումը կը յանձնեն ձեռնարկին հեղինակներուն։ Ուրիշ խօսքով, անոնք իրաւունք պիտի տան «բազմաթիւ խօսողներուն» խօսիլ իրենց անունէն։ Անոնք ակամայ պիտի իւրացնեն «բանաձեւեր»ը եւ «բողոքի արձանագրութիւնները» եւ ի վերջոյ ծանօթ «ժունեալ»ները, որոնք խմբագրուած են ժողովէն շատ առաջ։

Բողոքներն ու բաժ – բաժները ատկէ յետոյ, սրահէն դուրս կրնան ըլլալ անշուշտ — ինչպէս եղեր են միշտ —_ բայց չէ՞ք ընդունիր որ այլ եւս անարժէք են։

Եզրակացութիւն,—

Հրապարակային ամէն ձեռնարկի յաջողութեան համար հանրութեան դերը եւ ճակատագրական է։ Իւրաքանչիւր գիտակից եւ պարտաճանաչ անհատ պարտաւոր է իր մասնակցութիւնը տալէ առաջ գնահատել զայն բարեխղճութեամբ։

Դէմ ըլլալ եւ դատապարտել որ եւ է ձեռնարկ եւ սակայն քաջալերել անոր հեղինակները, անպատասխանատու է եւ արդահատելի կը դառնայ ենթական։

Այս գնահատութեան սահմաններուն մէջ, մեզի համար էապէս վնասակար ձեռնարկ մըն է սարքուած ժողովը։ Այս գնահատութիւնը փոխելու համար անզօր են ոչ միայն այդ ձեռնարկը հովանաւորող «ծանօթ ազգասէր հայրենակիցներ»ու ստորագրութիւնները, այլ եւ այդ ստորագրութիւններով «ոճիրներու ոճիրն է» որ կը կազմակերպուի։

Հետեւաբար, անոնք որ դէմ են ատելութիւն սերմանող ձեռնարկներուն եւ նախաձեռնողներ՝ այս դժբախտ ժողովուրդի խաղաղութեան եւ համերաշխութեան, չեն կրնար երկու ճամբայ բռնել։

Ահա պատասխանս եւ «բարեկամական խորհուրդս» բոլոր անոնց որ իրապէս չեն կրնար, կամ չեն փորձեր շատ յաճախ իրենց համար «անկարելի եւ անմեղ» քայլերու մէջ տեսնել ծանր ու անդարմանելի չարիքը։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

Թուրքիոյ բարեկամները

—•—

Ցեղական թերթերէ ոմանք առիթը չեն փախցներ գովելու Թուրքերու «բարեմասնութիւնները»։

Այսպէս, Կ. Պոլսոյ Այա Սոֆիա մզկիթին Թուրքերու կողմէ ժամանակին ծեփուած խճանկարները երեւան հանող ամերիկացի Թոմաս Հուայթմորի աշխատութեանց առթիւ գրուած յօդուած մը, որ կը նկարագրէր թէ ի՛նչ սքանչելի խճանկարներ եւ թանկագին պատկերներ հանած է ան, դարաւոր ծեփերու տակէն, ֆրանսերէն թերթ մը կը գովէ Թուրքերը, ըսելով թէ անոնք՝ Թուրքերը՝ «կարծուածին չափ քանդիչներ չեն» այլ փճացումէ փրկած պահպանած են բիւզանդական գեղարուեստի այս գըլուխ գործոցները։

Կ'իմանա՞ք, Թուրքերը «պահպանած են» գեղարուեստի գլուխ գործոցները...

Կ'երեւայ, թէ այս պարոնները չեն տեսած Թուրքիոյ զանազան կողմերը, երկրին ամէն մէկ անկիւնը, կամ թէ իրենց այնչափ գոված թանգարաններու մէջ ի տես դրուած անգլուխ, անթեւ, անիրան, հաշմանդամ արձաններու գոյութիւնը, որոնք Թուրքերու բարբարոսութիւնը հաստատող անհերքելի փաստեր են։

Եթէ Այա Սոֆիայի խճանկարները ծեփերու տակ ծածկուած մնացեր են ցարդ, «յանցանքը» Թուրքերունը չէ, այլ ի տես այդ ահաւոր չէնքի ամէն կողմը՝ թէք մը պարապ տեղ չձգելու պայմանաւ գծուած ագուցուած խըճանկարներու բազմութեան, ստիպուած են հաւատացեալներու (միւսլիմ) աչքերէն աժան կերպով՝ ծեփով ծածկելու անհաւատներու (քեաֆիր) այդ կուռքերու պատկերները։

Ահա այսպէսով — հակառակ իրենց Թուրքերու կամքին — անեղծ մնացած են բիւզանդական այս գլուխ գործոցները, որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ մեր Գրիգոր Լուսաւորչի մեծադիր խճանկարը։

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ

Պլասքօ Իպանէզի յիշատակին

ooooo

France — Espagneի կոմիտէն դեղեցիկ մտածումը ունեցած էր, զուտ սպանական նկարագրով հանդէսի մը մէջ վերակենդանացնելու Վալենցիի մեծ զաւակին անմահ յիշատակը։

Սորպոնի հսկայ սրահը որոշուած ժամէն շատ առաջ ամբողջապէս լեցուած էր խանդավառ բազմութեամբ մը։

Մաս մը ժողովուրդ ստիպուած հեռացաւ տեղ չգտնելով։

Երեկոյթին յայտագիրը բաժնուած էր երկու մասի. բանախօսական եւ երաժշտական։

Սորպոնի ուսուցչապետ Պ. Լ. Մարթինէնշի բացման խօսքէն յետոյ, Պ. Զ. Միլնէւ շահեկան զրոյցի մը մէջ յիշատակներ բերաւ Պլասքօ Իպանէզի կեանքէն եւ գործերէն։

Դրամատիկին փոխորկոտ եւ արկածախնդիր կեանքը համառօտակի ձեւաւորուեցաւ հոն, ցուցադրելով բացառիկ նկարագրի մը եւ ըմբոստ հոգիի մը մաքառումները, դեղեցիկ արարումները, յաղթանակները եւ պարտութիւնները։

Mare Nostrumի, Arènes sanglantes, եւ Quatre cavaliers de l'Apocalypseի համաճարեղ հեղինակին գեղեցիկ դիմագիծը անգամ մըն ալ կենդանացաւ մեր առջեւ, տարիներ յետոյ պարտադրելով գնահատանքի եւ ակնածանքի ըզգացում մը։

Կազմակերպող մարմինը ուզած էր երաժշտական բաժինը կազմել բացառապէս — իմ կարծիքով անխիմաստօրէն սեղմ — միայն Վալենցիոյ երաժշտութեամբ։

Ուսանողներէ կազմուած երգչախումբ մը իր կարելին ըրաւ, երգելով coucou մը՝ գործ 15րդ դարու, եւ ժողովրդական «Los Pastores»ը՝ սիրուն ու զըւարթ երաժշտութեամբ։

Հանդէսին գլխաւոր հրապոյրը եւ բարձր գեղարուեստական արտայայտութիւնը եղած մեր երիտասարդ ու հմայիչ ջութակահար Պ. Ժ. Աղազարեանի նուագած երկու Մայորքեան կտորները։

Պ. Հ. Քօլէ յայտնի երգահան եւ երաժշտագէտ սպանիական երաժշտութեան՝ դիմած էր մասնաւորապէս մեր տաղանդաւոր հայրենակցին, նըւագելու համար մեծանուն երգահան Անթոնիօ Թօռանէլլի վերոյիշեալ երկու կտորները, որոնց հեղինակը — Փարիզ ապրած միջոցին — զանոնք ձօնած էր հայ արուեստագէտին։

Աղազարեան հոգեւին իւրացուցած էր Թօռանէլլի զգայնիկ, թրթռուն երաժշտութիւնը, ապրելով զայն՝ եւ իր մարդկայնացած ջութակին խոռվիչ ձայնալարերուն զգուանքին տակ ապրեցնելով ամբողջ սրահը, երանութեան մէջ երկիւղած։

Անվերջ ծափերու տարափին տակ Պ. Աղազարեան ստիպուեցաւ բիս՝ դալ՝ շնորհակալութեան։

Մեր հայրենակիցը դարձեալ տիրաբար յայտնուեցաւ Perelloի Pensando en Albénizի trioին մէջ Պ. Ռ. Մօնթէլի (թաւջութակ) եւ Պ. Հ. Քօլէի (դաշնակ) հետ։

Հանդէսին միւս յայտնի արուեստագէտները եղան Պ. Լոռի Մօռօ (օփերայէն) երկու սպանական երգերով որոնց մէկը դաշնաւորուած Պ. Քօլէի կողմէն. Օր. Ա. Իթուրպի՝ դաշնակահար, Վալենցիոյ պարերու (Fr. Cuesta եւ E. Granados) տպաւորիչ կատարումով, եւ J. Nin, իր չորս երգերով, որոնց գեղեցիկ թարգմանը եղաւ Mme Marie Cid, դաշնակով կ'ընկերանար ինքը՝ հեղինակը։

Փոքր «պալէ» մը հանդէսը փակեց Օր. Վ. Սօթօ եւ Օր. Ծ. Վէնիլյա շատ հաճելի կերպով պարեցին վեց փոքր պարուհիներու հետ։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՏԽՄԱՐ

Պզտիկ Կարպիս շատ անտարբերութիւն ըրած ըլլալուն, մայրը կանխէն անկողին ղրկեց, առանց ճաշելու։ Իրիկունը հայրը գալով եղածը իմացաւ, տղուն ննջարանը մտնելով տեսաւ որ նստած կը գրէ։

— Ի՞նչ է Կարպիս, այսօր պատժուա՞ծ ես. կ'երեւի թէ մայրիկիդ մեղայագիր կը գրես։

—_ Ոչ հայրիկ, քաղաքապետութեան կը գրեմ որ ամուսնաթողուիք, մայրիկս պատժելու համար։

— Վերջը առանց մայրիկի ի՞նչ կ'ընես։

—_ Ուրիշ բարի մայրիկ մը կ'առնեմ որ ես ալ հանգիստ ընեմ։

Ի պատիւ Լ. Բաշալեանի

00000

Կիրակի օր Մութիւալիթէի վերնայարկի մէկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան սարքած ցերեկոյթը ի պատիւ Պ. Լ. Բաշալեանի։ Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը որուն մէջ կը նշմարուէին Փարիզի գաղութին ամէն դասակարգէն ներկայացուցիչներ, տարէց թէ երիտասարդ, այր թէ կին։ Կը նախագահէր Պ. Գ. Նորատունկեան որուն բացման խօսքը կարդաց Պ. Մ. Պարսամեան։ Երեք Փրանսացի արուեստագէտներ թաւջութակով, ջութակով եւ դաշնակով նուագեցին քանի մը երաժշտական գեղեցիկ կտորներ որոնցմէ վերջ Տիկին Անայիս կարդաց ուսումնասիրութիւն մը Պ. Բաշալ- […]

[…] կուտար իր սէրը դէպի հայ գրականութիւնն ու լեզուն։ Ջերմապէս յանձնարարեց սիրել հայ գիրը, հայ լեզուն եւ հայ գիրքը։

Հանդէսի բաժինը լրացած ըլլալով, […] ներկաները գինեձօնի հրաւիրուեցան ճոխ չքաւեղանի մը առջեւ, յետոյ լուսանկարուեցան եւ փափաք յայտնեցին որ Հ. Գ. Ընկերակցութիւնը կրկնէ այս կարգի հաւաքոյթները։

Ե.

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մանկական հանդէս

»»» · «««

Փորթ տ'Իթալիի մանկապարտէզի դպրոցական հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի օր խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեամբ։

Կազմակերպիչ յանձնախումբը հրաւիրեց, երբ հանդիսականները 3ով 4ով ներս կը մտնէին բարդոցի պէս մէկը միւսի վրայ խռնուելով։ Եղածը 150 աթոռ էր ինչ որ անբաւական է- […]

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԵՍԻՆ, 17 յունուար (Յառաջ). — Յունուար 14ին, կիրակի կէսօրէ վերջ Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական Տան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Սեբաստիոյ Խնգ. Ուսումնասիրաց Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ Լիոնի Գաւառականին ու Հայ Մայրերու Միութեան օժանդակութեամբ բացուած մանկապարտէզին անդրանիկ հանդէսը, նոր տարուան առթիւ։ Ցաւալի է սակայն որ ցանցառ թիւ մը կը կազմէին ներկաները, երբ անդին սրճարաններու մէջ խռնուած էին տարէց թէ երիտասարդ։ Բեմին ճակատը կը զարդարէր Սեբաստացիներու նուիրած խոշոր նկարը (Հայդուկն Մուրատ եւ Դ. Վարուժան) որոնց գլխի վերեւ գծուած է եռագոյնը։ Օրուան նախագահ Պ. Ա. […]

[…] յետոյ Միութեան կողմէ Պ. Գ. […]լուսեան շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն, վարժուհիին, Երուանդ եպիսկ.ին եւ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին, որ սրահը տրամադրած էր, հանդէսը փակուած յայտարարեց։

Վեհունի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ԹՈՒՄԱՅԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ԱՂԱՊԱՊ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
Ամուսնացած
Կնքահայրութեամբ Պ. Սարգիս Գոչեանի։
Իսի լէ Մուլինօ, 13 յունուար 1934

■■■■■■■■■■■■■■■■■■

[…] մը ցուցմունքով։ Այն տնտեսական միջոցները որոնք նոր պիտի հիմնուին ինչպէս նաեւ երկրին չորս կողմերը ծխալու կոչուած գործարանները պիտի աշխատին Թուրքիոյ եւ անոր բուն տէրերուն հանդիստին եւ երջանկութեան համար։ Այս թափը պիտի ըլլայ շարժում մը որ պիտի լրացնէ Թուրքին ազատագրական դատը։ Ըսմէթ փաշա ու իր ընկերները յաւիտենապէս պիտի հպարտանան այսպիսի գործով մը։

Հնգամեայ ծրագրին մէջ տեղ տր- […]

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔԱՐԻՒՂ ԵՒ ՈՍԿԻ

«Միլլիյէթ»ի մէջ (10 յունուար) կը կարդանք. —

Լուծումի ճամբուն մէջ է Թուրք հայրենիքին հիմնական մէկ հարցը, — մեծ որոշումներ կը տրուին՝ ապահովելու համար մեր տնտեսական ամբողջականութիւնը։ Այս գեղեցիկ հայրենիքին պատկերը պիտի փոխ- […]

[…] րունակելու համար, մինչեւ որ դրական կամ բացասական արդիւնքի մը յանգին։ Հարկ չկայ բացատրել թէ անսահման նշանակութիւն ունի մեզի համար մեր ազգային սահմաններուն մէջ քարիւղի գոյութիւնը։ Որովհետեւ, քարիւղը այնպիսի նիւթ մըն է որ վերլուծումի կամ բացատրութեան չի կարօտիր։

Եթէ բացասական արդիւնքի մը յանգին պրպտումները, փոխանակ «արդիւնք կա՞յ»ի մտահոգութեան մատնուելու երկրին վառելանիւթի մասին ուրիշ միջոցներու պիտի դիմուի։

Ինչ կը վերաբերի ոսկիի փնտռուտուքին, դեռ հարկ եղած չափով յառաջացած չեն պրպտումները։ Ոսկի փնտռուած է Արաքս գետի եւ Զարփհանէ լճին շրջակայքը եւ այն կէտին վրայ ուր կը միանան Արաքսն ու Արփաչա- […]

ՄԱՄՈՒԼ

Արիւնի մթնոլորտը

Սելանիկի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ. (16 յունուար).

— «Ղեւոնդ Արք. Դուրեանի ողբերգական վախճանը նիւթ հայթայթեց ռամկավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Ապագայ»ին։ Խմբագրականներ, յօդուածներ, ամբաստանական սիւնակներ թերթին լայնքին ու երկայնքին, ոչ թէ ողբալու համար Դուրեանի կորուստը, այլ հաշիւ մաքրելու Դաշնակցութեան հետ, որ յաւիտենական մղձաւանջ եղած է ռամկավար կուսակցութեան համար։

Նիւ Եորքի սպանութեան մասին մեր խօսքը ըսելու համար, կը սպասենք ամերիկահայ թերթերուն։ Մինչեւ որ բոլոր մանրամասնութիւնները մեր […]

[…] քարը տարուեցաւ աննախընթաց կատաղութեամբ եւ սաստկութեամբ։ Ռամկավար կուսակցութիւնը եղաւ պայքարին յառաջապահը, բնականաբար ստանձնելով անոր հետեւանքներուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը։ Հիմակ՝ որ պայքարը յանգած է յուզական ողբերգութեան, ռամկավար կուսակցութիւնը ինչպէ՞ս կրնայ ուսերէն թօթափել պատասխանատուութիւնը, ինչպէ՞ս իրաւունք կուտայ ինքզինքին, սպանութեան հաշիւը պահանջելու Դաշնակցութենէն, ինչպէ՞ս կը յանդգնի շահագործել Դուրեանի դիակը, կիրքեր գրգռել, զգացումները բորբոքեցնել եւ ստեղծել արիւնոտ մթնոլորտ մը, որ կրնայ աննախորդ դէպքերու պատճառ ըլլալ։

«Ապագայ» եթէ հաշիւ ունի կարգադրելիք Դաշնակցութեան հետ, ժամանակի ընտրութիւնը լաւ ըրած չէ։ […]

[…] կուտայ Ռամկավար կուսակցութեան իբր դատախազ ներկայանալու։ Գործուած է սպանութիւն մը, որ կ'ենթադրուի հետեւանքն ըլլալ այն մեծ պայքարին, որ սկսաւ Շիքակոյի ցուցահանդէսէն։ Երկու կողմէն, պայ- […] ստիպուած չպիտի ըլլային։

Դաշնակցութիւնը չճանչնալու եւ չհասկնալու յամառութիւնը միակ պատճառն է գաղութներու խռովեալ վիճակին եւ պատահած անախորժ դէպքերուն»։

«Դաշտերգոնպաշկում» եւ թուրք տառերը

«Վագըթ» (15 յունուար), կ'արտատպէ Մարսէյլէն Պոլսոյ «Արեւելք» թերթին ղրկուած թղթակցութիւն մը, որ կը խօսի այն հաւաքոյթի մասին, ուր որոշուած է Դաշնակցութիւնը Ֆրանսայէն դուրս հանելու համար աշխատանքներ տանիլ։ Եւ կ'աւելցնէ.

— «Այս ուղղութեամբ որոշելը լաւ է։ Բայց, խնդիրը որոշում տալուն մէջ չի կայանար, այլ՝ տրուած որոշումը ի գործ դնելու եւ ի գործ դնել տալուն մէջ։ Այս որոշումը տուողները արդեօք պիտի կարենա՞ն յարգել տալ իրենց որոշումը»։

Լեւոն գոյները կը ծախուին

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ ազգային կալուածներու տեսչութիւնը Պոլսոյ մէջ գտնուած պետական զանձին սեփական կալուածներուն ճշդումը կը կատարէ։ Ասոնցմէ ճերմակ Ռուսերու եւ փախստական Հայերու, ինչպէս նաեւ նախկին պալատան զանձին պատկանող կալուածները ծախել որոշուած է եւ վաճառումը սկսած է։

Եւ սակայն, կալուածները գնելու համար շատ քիչ դիմում կ'ըլլայ, որովհետեւ «Իմլաք վէ էյթամ» դրամատունը, «Էմնիէթ սանտըղը»ն եւ Երկրա- […]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳՐԱՒԸ

(ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

—·—

Մութին մէջէն խարխափելով հասաւ դրան եւ մտաւ տնակին բակէն ներս. անցաւ նրբանցքէն ու լուցկի մը վառեց, մարդ մարդասանք չկար։ Մահճակալ մը կար այնտեղ առանց անկողնի, առանց սաւանի ինչպէս նաեւ սեւ, երկաթէ վառարան մը։ Խցիկին դրան վրայ փակցուած կնքամոմը իր տեղն էր։ Երբ լուցկին մարեցաւ, ծերունի սեղանաւորը սկսաւ վախէն դողդղալ ու աչք մը նետեց պզտիկ պատուհանէն ներս։

Աղօտ մոմ մը կը վառէր խուցին մէջ։ Բանտարկեալը նստած էր սեղանին առջեւ. կը տեսնուէին միայն անոր կռնակը, գլուխը եւ ձեռքերը։ Բացուած գիրքեր կային սեղանին վր- […]

[…] բանալին անցուց փականքին մէջ։ Խուլ աղմուկ մը արձակեցին ժանգոտած փականքը եւ դուռը։ Սեղանաւորը կը սպասէր որ բանտարկեալը զարմացած ճիչ մը արձակէր ու ոտքի բարձրանար։ Երեք վայրկեան անցաւ, բայց ձայն ձուն չկար ոչ ներսը, ոչ դուրսը։ Որոշեց ներս մտնել։

Սեղանին առջեւ նստած էր մարդ մը որ չէր նմանէր սովորական մահկանացուներուն։ Կմախք մըն էր ան, կծկուած մորթով, աղջկան մը մազերը ունէր՝ երկար ու գանգուր ինչպէս նաեւ թաւ մօրուք մը։ Երեսը դեղնած ու հողի գոյնով, այտերը ցամքած, կռնակը՝ երկար ու նեղ իսկ ձեռքը որուն վրայ կը հանգչէր իր մազոտ […]

— Խե՛ղճ մարդ, խորհեցաւ սեղանաւորը. քնացեր է ու հաւանաբար միլիոններ կ'երազէ։ Բաւական է որ բռնեմ այս կէս — դիակը, նետեմ անկողինին վրայ, բարձով խեղդամահ ընեմ մէկ վայրկեանին մէջ ու անկէ ետք ամէնէն խիստ քննութիւնն իսկ չի կրնար ապացուցանել թէ մահը բռնական չէր։ Բայց, նախ եւ առաջ կարդամ սա թուղթը։

Սեղանաւորը վերցուց թուղթը եւ կարդաց. —

«Վաղ գիշեր ժամը 12ին պիտի վերստանամ ազատութիւնս եւ մարդոց մէջ մտնելու իրաւունքս։ Սակայն կը խորհիմ թէ այս սենեակը ձգելէ ու արեւին լոյսը տեսնելէ առաջ պէտք է քանի մը բաներ ըսեմ ձեզի։ Իմ խղճիս ու զիս տեսնող Աստուծոյն առջեւ կը յայտնեմ որ ես կ'արհամարհեմ ազատութիւնը, կեանքը, առողջութիւնը եւ այն բոլոր բաները զորս ձեր գիրքերը կը դաւանին աշխարհի օրհնութիւններ։ […]

[…] փախուստը։

Աւելորդ տարաձայնութիւններէ խուսափելու համար, սեղանին վրայէն վերցուց բանտարկեալին նամակը եւ տուն վերադառնալով ամուր պահեց իր դրամարկղին մէջ։

ԱՆՏՈՆ ՉԵԽՈՎ

Անգլ. թարգմ. Ժ.

(Վերջ)

(3)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԾՓԱՆՔՆԵՐ (բանաստեղծութիւններ), գրեց՝ Պօղոս Առաքելեան։ Հասցէ. — 22—71, 24th St. Astoria, L. I.N.Y.

Դատական նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ այդ թուղթերը հաւանաբար հոս հոն ղրկուած են ուսումնասիրութեան համար եւ թէ քանի մը օրէն կարելի պիտի ըլլայ վերստին ձեռք բերել։

Ուրիշ երկու խարդախութիւններ

Քանի մը օր անհետացած լռութենէ յետոյ, աղջի օր անձնատուր եղաւ Ժորժ Ալեքսանդր, քաղաքային եւ զինուորական պաշտօնեաներու Միութեան դրամատան տնօրէնը, որ 150—200 միլիոն ֆրանքի խարդախութիւն կատարած է։ Ամբաստանեալը անմիջապէս բանտարկուեցաւ։ Դրամատունը հաստատուած էր 1927–ին, 10 միլիոն ֆրանքի դրամագլուխով, բայց Ժոռժ Ալեքսանդր ուրիշ տասնի չափ ընկերութիւններ ալ կազմած կամ վարած է, համագումար 200 միլիոն ֆրանք դրամագլուխով։ Այստեղ ալ ժողովուրդն է որ կը տուժէ, այդ հաստատութեանց վստահած ըլլալով իր խնայած դրամները։

Ձերբակալուեցաւ նաեւ սեղանաւոր Շարլ Նէօպլուրկէր, որ դրամատուն մը կը բանեցնէր Օպէր փողոցին մէջ, 7 միլիոն ֆր. դրամագլուխով։ Նախնական քննութիւններէն հաստատուեցաւ որ 1932էն ի վեր կազմուած բոլոր հաշուեկշիռները 3—4 միլիոնի բաց մը կը ցուցնեն։ Սեղանաւորը ամբաստանուած է իբրեւ վստահութեան ղեղծում գործող։

Ֆրանսացի հարիւրապետ մը կը սպաննուի թուրք-սուրիական սահմանին վրայ

Ֆրանսացի հարիւրապետ Կրէնսա Լուի Թրքական սահմանին վրայ Րաս Իւլ Այն կոչուած շրջանի զինահաւաքումի յանձնախումբի նախագահն էր։ Համաձայն Թուրք–սուրիական վերջին համաձայնագրին, սահմանէն մինչեւ հինգ քիլօմէթր հեռաւորութեան վրայ գտնուող բնակիչները զինաթափ պիտի ըլլային։ Րաս Իւլ Այնի շրջանին մէջ, հարիւրապետը իր պաշտօնը կը շարունակէր։ Պատերազմական զէնքեր կրող երկու հոգիի հանդիպեցաւ։ Զինաթափ ըրաւ զանոնք եւ բանտարկեց։ Սակայն, այդ երկու չարագործները որոնք ամբաստանուած էին ծանր ոճիրներով, գաղտնի ատրճանակներ կը կրէին։ Բանտ հասնելնուն պէս, երկու ոճրագործները կը հանեն իրենց ատրճանակները եւ կը կրակեն հարիւրապետին վրայ, որ անշունչ գետին կը փռուի։

Ոճրագործները կը փախչին Թրքական սահման, իսկ հարիւրապետին մարմինը կը փոխադրուի Հալէպ։

Սուրիոյ մարզպանութիւնը պահանջած է Թրքական կառավարութենէն որ այդ փախստական ոճրագործները յանձնէ։

Լիբանանի հայ թեկնածուները

Երէկ հաղորդած էինք Լիբանանի հայ երեսփոխանական թեկնածուներուն անունները։

Վերջին լուրերու համաձայն, Պէյրութի Ազգ. Առաջնորդարանին մէջ գումարուած է հինգ հայ թեկնածուներու կողմէ նշանակուած ներկայացուցիչներու ժողովը։ Իւրաքանչիւր թեկնածու նշանակած էր երեք հոգի մասնակցելու համար սոյն խառն ժողովին, որուն նպատակն էր, միայն մէկ հայ թեկնածուով մասնակցիլ ընտրութեան։

Երկար խօսակցութիւններէ եւ վիճաբանութիւններէ վերջ, ժողովը եկած է այն եզրակացութեան թէ հինգ թեկնածուներէն երեքը, Պ.Պ. Վահրամ Լէյլէկեան, Տոքթ. Հէնրի Արսլանեան եւ Զաքարիա Պզտիկեան պէտք է հրաժարին, նկատի ունենալով որ շատ քիչ ծանօթ են գաղութին։ Որով տոքթօրներ Զավուշեան եւ Հայրապետեան կը մնան իբրեւ երեսփոխանական հայ թեկնածուներ։

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, O Քլէռ որ Լիոնի սրճարանին վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 14 rue François Garcin, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ վրէժ խումբը իր բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ (Շաս) խումբերու բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, խաժակ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ընկեր Կարօ խումբի ընկերական ժողովը՝ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 7ին, Ընկ. Յ. Պօղոսեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եոզկատի եւ շրջ. Հայր. Միութեան մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple։ Օրակարգ՝ զեկուցում պատգամաւորական ժողովի որոշումներու, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ներքին հարցեր։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ.— Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք գաղութիս, որ Նոր Տարուան և Ծննդեան առթիւ Մասնաճիւղիս հրապարակ հանած «Հիւանդին խօսքը» քարթերու ցրւումի ժամանակ նիւթական լայն օժանդակութիւն ցոյց տուաւ։

Շնորհակալութիւն նաեւ Տէր եւ Տիկին Պ. Հայկ Գարամանեանի որ մասնաճիւղիս նուիրեցին երկու մուշտակ եւ երկու կտոր ճերմակեղէն։ Կրկին շնորհակալութիւն Պ. Գ. Սարը Բէ–չիչեանի որ սիրայօժար յանձն առաւ մեր Տօնածառի հանդէսին շարժանկարի ցուցադրութիւնը։

Վարչութիւն Ֆ. Կ. Խաչի

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Բարգէն Ղարիպեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ բնիկ Շապին–Գարահիսարցի Նուպար Ղարիպեան, մայրը՝ Նէկտար, հայրը՝ Ռուբէն, նախապէս կը գտնուէր Հալէպ, Miss Karen Yeppe հաստատութեան մէջ։ Տեղեկացնել P. Gharibianի, Pierre Joigneaux, No. 1, Asnières, (Seine).

— Ռոտոսթոյի Գայեանէ Հիսմեան կը փնտռէ իր զաւակները, որոնք կորսնցուցած է Արաբիոյ անապատներուն մէջ։ Իմացնել՝ Aghapékian et fils, 19bis Rue de la République, Hyerès, (Var), France:

— Կը փնտռուի Թոգատի Եաթմըշ գիւղացի Գէորգ Քարեան (28 տարեկան) որ Ֆրանսա եկած է Յունաստանի որբերուն հետ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Տօնիկ Փէհլիվանեանի, 8 Bld. Rodin, Issy - les - Moulineaux, (Seine):

Ծշգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։

— Գասապացի Յարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իզմիրի մէջ ամուսնացած էր Էնկիւրիցի օրիորդի մը հետ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ։ Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել։ Aharonian H. chez Mr. Bouffeteau à Jubergin, Commune d'Abily, (Indre et Loire):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանոյշ Դարբինեան, հօր անուն՝ Յարութիւն, մօր անուն՝ Սիրանոյշ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարապետ, Յովհաննէս (մեծ եղբօր անունը չյիշեր) Յարութիւնեաններ։ Կը կարծուի թէ Կարապետ կը գտնուի Պոլիս, իսկ Յովհաննէս Սիրէի (Յունաստան) որբանոցը։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել **Tarpinian Nichanի, 3 Rue de Lavoier, Viviez (Aveyron), France:**

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

Էնկիւրիցի Միհրան Պէտրոսեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ։

— Կը փնտռեմ քոյրս Եէնի Պազարցի Ակնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Մինաս Մանուէլեան։ Կը բնակէինք Նազիլլի։ Ընդհ. պատերազմին աքսորուեցանք Կեսարիա, ուրկէց զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ։ Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա։ Իմացնել՝ **Manuel T. Manuelianի, 9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.**

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. .. Seine 276.28

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

25 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2404 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈԼՈՐԸ ՄԷԿ ՃԱՄԲՈՎ

... Ահա, ուրեմն, Պոլսոյ «Վագըթ»ն ալ կը ձայնակցի «Դաշտերգոհպաշկոմ»ի գործունէութեան:

Պատմելով ափ մը դիմակաւորներու կողմէ Մարսէյլի մէջ սարքուած միթինկը, ուր որոշուեցաւ օրէնքէ դուրս հռչակել Դաշնակցութիւնը, Թուրք թերթը դիտել կուտայ.

— «Այս ուղղութեամբ որոշելը լաւ է: Բայց, խնդիրը որոշում տալուն մէջ չի կայանար, այլ՝ տրուած որոշումը գործադրելու եւ գործադրել տալուն մէջ: Այս որոշումը տուողները արդեօք պիտի կարենա՞ն յարգել տալ իրենց որոշումը»: (Վագըթ, 15 յունուար):

Կը թուի թէ Թուրք թերթը չի գիտեր որ, որոշումը տուողները անոր գործադրութեան մասին ալ մտածեր են: Ոչ միայն Ֆրանսայի մէջ, այլ եւ ամէն տեղ:

Չկարդացի՞ք, Ամերիկայի հակադաշնակցական մամուլին մէջ.

— «Դեկտ. 27ին 400 Հայեր հաւաքուեցան Նիւ Եորքի եկեղեցիին սրահը, ուր բանախօսներ՝ թարգման հանդիսանալով ներկաներու զգացումներուն, պահանջեցին Դաշնակ կուսակցութեան լուծումը եւ անողոք պոյքոթ բոլոր անոնց դէմ որ կը շարունակեն իրենց անդամակցութիւնը այդ կազմակերպութեան»:

Այդ առաջադրութեամբ ժողով մը գումարուած է դեկտ. 29ին ալ: Եւ հակադաշնակցական մամուլը կ'աւետէ ցնծութեամբ.

— «Բողոքի նմանօրինակ ժողովներ տեղի կ'ունենան ուրիշ հայաշատ կեդրոններու մէջ, պահանջելով լուծումը Դաշնակ կուսակցութեան եւ անմիջական պոյքոթ անոր անդամներուն դէմ, ամբողջ Ամերիկայի մէջ»:

Մէկ խօսքով՝ սրբազան պատերազմ «ազգի եւ հայրենիքի թշնամիներուն դէմ», ինչպէս կը կարդանք ռամկավար մամուլին մէջ:

Պատերազմ՝ առաջնորդութեամբ «միացեալ ճակատ»ի մը ուր ձեռք ձեռքի տուած են ռամկավարը, Հօկը, կղերը, կարմրուկը, աղան, ուսումնականը եւ խանութպանը:

Պատերազմ՝ ոչ թէ Ղեւոնդ արք.ը յարգելու, այլ կուսակցական դրամագլուխ ճարելու եւ Դաշնակցութիւնը հրապարակէն քշելու համար:

Նոյն առաջադրութեամբ, ճակատ յարդարուած է նաեւ այստեղ, Փարիզի մէջ, այսօր իսկ: Անշուշտ, իբրեւ «յարգանքի եւ բողոքի ցոյց», ինչպէս հաւատացուցեր են բարեմիտ մարդոց:

×

Կրնա՞ք պատկերացնել թէ ո՛ւր կը յանգի այս հոգեբանութեամբ սարքուած եւ աշխարհի բոլոր թոյներով արատաւորուած պայքար մը:

Կրնա՞ք ո՛ր եւ է բարիք սպասել այս խելագար խաչակրութենէն, մէկդի դնելով բոլոր կանխակալ կարծիքները:

Մանաւանդ որ, պայքարին կազմակերպիչները ոչ իսկ դատական քննութեանց ելքին կամ դատավարութեան կը սպասեն: Անոնք ի յառաջագունէ, ամբաստանեալի աթոռին վրայ քաշած են Դաշնակցութիւնը, թէ հաւաքաբար եւ թէ անհատապէս: Եւ, տրամաբանօրէն, բոլոր բանաձեւերն ու որոշումները քուէարկել պիտի տան ա՛յդ համոզումով ...

Կիրքերը այս ուղղութեամբ լարելէ յետոյ, անոնք ծածկամտութիւնն ունին օրէնքէ դուրս հռչակելու Դաշնակցութիւնը, որ աչքի փուշ էր երէկ, եւ մղձաւանջ մըն է դարձեր այսօր:

Արդ, անոնք որ ուղղակի կամ անուղղակի ուժ կուտան այս անոպայ խաչակրութեան, մտածե՞ր են ելքի մասին:

Անոնք որ կը կարծեն թէ Դաշնակցութիւնը գազան մըն է, իսկ իրենք անմեղ գառնուկներ կամ գազանագուսպ, փորձե՞ր են նախատեսել անկիրթ, կատաղի, խուժանային պայքարի մը հետեւանքները:

Նորէ՞ն սպառնալիք: Ոչ: Այլ նոր կոչ մը զգաստութեան եւ լրջութեան, յանուն գաղութներու խաղաղութեան:

Ըսած ենք եւ կրկին կը յիշեցնենք,— Ինչ կ'ընէք ըրէք, չափը մի անցընէք: Կրակին վրայ իւղ մի լեցնէք: Ազգային աղէտի մի՛ վերածէք դեկտ. 24ի խժդժութիւնը, որուն ոչ սկիզբը գիտէք, ոչ ալ վախճանը:

Եթէ ձեր նպատակն է ապահովել գաղութներու հանդիստը եւ բարօրութիւնը, ճամբան այս չէ:

Եթէ կ'ուզէք վերջ տալ պառակտումներուն եւ գործակցութիւն հաստատել, ձեր նպատակին չէք հասնիր տարին տասներկու ամիս արիւն պղտորելով եւ հայ ժողովուրդի քաղաքական – յեղափոխական մեծագոյն կազմակերպութիւնը հայրենիքի եւ ազգի թշնամի հռչակելով:

Եթէ ձեր ծրագիրն է կղզիացնել, հրապարակէն քշել, խեղեղճուի ենթարկել Դաշնակցութիւնը,— ԴՈՒՔ ԱՅԴ ՕՐԸ ՉԷՔ ՏԵՍՆԵՐ:

Դուք այդ ճամբուն վրայ կը դիմաւորէք միայն Կոմկուսն ու «Վագըթ»ները:

Իսկ երբ «Վագըթ»ներն ալ կը ծափահարեն ձեզ եւ «որոշումներու գործադրութիւն» կը պահանջեն, դուք այն ատեն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ձեր դէմ կը գտնէք իր ամբողջ կերպարանքով:

Դաշնակցութեան երակը՝ երակն է հայ ժողովուրդին:

Ոչ մէկ «շէֆ», հին թէ նոր, չի կրնար իր կամքը պարտադրել, երբ ազդանշանը Դաշնակցութեան ինքնապաշտպանութիւնն է՝ ապերասան եւ անբարոյական արշաւի մը դէմ: Երբ ներսէն թէ դուրսէն մարդիկ միեւնոյն ճամբան բռնած են, չահագործելով ամբոխային տրամադրութիւնները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՂՄԿԱԼԻ ՆԻՍՏ ՄԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵՑԱՒ 201Ի ԴԷՄ 367 ՁԱՅՆՈՎ

Երեսփ. ժողովը յուզումնալից նիստ մը գումարեց երեքշաբթի օր: Շարժառիթը նորէն Սթավիսքիի խնդիրն էր, որ պալարի մը պէս կը պայթի պետական կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Աջակողմեան երեսփոխան Պ. Անրիօն էր որ տուաւ փոթորիկի ազդանշանը, երբ քննութեան կ'ենթարկուէր բանտերու եւ աքսորավայրերու ելմտացոյցը: Ձախակողմէն դիտել տուին թէ անիրաւ մեղադրանքներ ուղղած է կրթական նախարար Պ. տը Մոնզիի: Պ. Անրիօ պատասխանեց թէ իրաւարարութիւն մը գոյացած ըլլալով, ստիպուած է լռութիւն պահել:

— Եւ սակայն դուք յարմար դատեցիք զեկոյցներ հաղորդելու, հակառակ այդ լռութեան,— դիտել տուաւ վարչապետը:

Փոթորիկը սկսած էր արդէն: Պ. Անրիօ.— «Վարչապետը ըսաւ թէ ես այստեղ ստայօդ յայտարարութիւններ ըրած եմ»:

Վարչապետը հաստատական պատասխան տուաւ: Ասոր վրայ, Պ. Անրիօ սկսաւ նորէն արծարծել Սթավիսքիի խնդիրը, յիշեց Թղթածրարի մը կորուստը եւ ուրիշ խարդախ գործեր, յայտարարեց թէ վարչապետը 1932ին պաշտպան փաստաբանը եղած է զօրավարի մը որ դատապարտուած էր խարդախութեան համար, մեղադրեց ուրիշ նախարար մը եւս:

Մինչ այս յայտարարութիւնները տեղի կ'ունենային, ձախակողմեան երեսփոխանները անընդհատ կ'աղմկէին: Պ. Անրիօ շարունակելով իր մեղադրանքները եզրակացուց.

— Եթէ այս գործերուն քննութիւնը յառաջ չերթար, պատճառը այն է որ ամբաստանեալները կառավարական հաճոյակատարութիւն կամ մեղսակցութիւն կը վայելեն:

Ձախակողմեան երեսփոխան մը պոռաց.— «Ո՞րքան ստացար»: Կեդրոնը եւ աջակողմը բողոքեցին, իսկ Պ. Անրիօ ուսերը թօթուեց: Աղմուկը այնքան սաստկացած էր որ, նախագահը հարկադրուեցաւ ընդհատել նիստը: Վերաբացման ատեն, Պ. Անրիօ նորէն յարձակողականի սկսաւ, ուղղակի հարցնելով վարչապետին.

— «Լա Վոլոնթէ» թերթին ընկերութիւնը կազմուած ատեն, ճի՞շդ է որ կը շարունակէր նպաստ ստանալ կառավարութենէն:

Վիճաբանութիւններուն խառնուեցան բազմաթիւ երեսփոխաններ, ինչպէս եւ նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ, տեղի տալով բուռն միջադէպերու: Յետոյ խօսք առաւ Պ. Շոթան, եւ յիշեց Մոնզի – Անրիօ միջադէպը: Ասոր վրայ ազգայնական երեսփոխան Պ. Իպառնէկարի ընդմիջեց.

— Այս ժողովին մէջ եօթը հոգի կան որ իրաւունք չունին բառ մը իսկ արտասանելու այդ միջադէպի մասին:

Վարչապետը շարունակելով, չեշտեց թէ մանաւոր պայքար մը բացուած է, վարկաբեկելու համար կառավարութեան անդամները: Ընդդիմադիրները միշտ կ'ընդմիջէին: Ի վերջոյ վարչապետը կրկին եւ կրկին հաւաստիքներ տըւաւ թէ Սթավիսքիի խնդիրը պիտի քննուի կատարեալ անաչառութեամբ, ամբողջ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար, եւ վստահութեան խնդիր դըրաւ: Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, ժողովը 201ի դէմ 367 ձայնով վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, համայնավարները «էնթէրնասիոնալ»կ'երգէին, «խորհրդային իշխանութիւն, խորհրդային իշխանութիւն» աղաղակելով:

1200 փաստաթուղթեր կորուած

Ինչպէս գրած էինք երէկ, յունուար 30ին պիտի կատարուի Սթավիսքիի խարդախութեանց առաջին շարքին դատավարութիւնը, որ յետաձգուած է 19 անգամ: Արդ, կը հաստատուի թէ այս գործին վերաբերեալ 1200 փաստաթուղթեր անհետացած են թղթածրարէն: Երկուշաբթի օր գրոյց կը շրջէր թէ 15–150 թուղթեր կորսուած են: Պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ թէ միայն երեք անկարեւոր թուղթեր կը պակսին եւ թերեւս այս կամ այն պաշտօնատունը դրկուած են, քննութեան համար: Վերջին լուրերու համաձայն, այս բոլոր հաւաստիքները սխալ են, եւ անհետացած է փաստաթուղթերու ամբողջ շարք մը, որ թուագրուած է 1 – 1200:

Նոր օրէնք խարդախութեանց դէմ

Երեսփ. ժողովը երկուշաբթի օր օրէնք մը քուէարկեց, որպէսզի չկրկնուին Սթավիսքիի գործերուն նման խարդախութիւններ:

Համաձայն այդ օրէնքին, սեղանաւորական գործողութեանց չպիտի կրնան մասնակցիլ այն անձերը որ ամբաստանուած են խարդախութեամբ: Այս կարգի մարդիկը չպիտի կրնան նաեւ սեղանաւորական թերթեր հրատարակել:

Կարեւոր ձերբակալութիւն մը եւս

Հարցաքննիչ դատաւորին հրամանով ձերբակալուեցաւ Պ. Կէպէն, «Լա Քոնֆիանս» ապահովագրական ընկերութեան տնօրէնը, որ երեք չէքեր ստացած է Սթավիսքիէն եւ դրամատան մէջ հաշուընթաց մը ունեցած է խաբեբային հետ:

Առաջին հարցաքննութեան վրայ, Պ. Կէպէն յայտարարեց թէ երեք չէքերէն առաջինը, 55,825 ֆրանք, պարգեւ մըն է, վճարուած «Սոլէյլ» ապահովագրական ընկերութեան, երկրորդը 100,000 ֆրանք, ձիարշաւէ մը շահուած եւն.: Կը կարծուի թէ աւելի ծանրակշիռ յայտնութիւններ պիտի ըլլան յառաջիկային:

«Ալեքսանդր Բ.»ի խաչագործութիւնները

Ինչպէս գրած էինք, ձերբակալուած է նաեւ Ժորժ Ալեքսանդր, սեղանաւոր մը որ դրամատուն կը բանեցնէր:

Սթավիսքիի բուն անունն է Սերժ Ալեքսանդր: Նոր ամբաստանեալն ալ Ժորժ Ալեքսանդր կը կոչուի: Ուրեմն, Ալեքսանդր երկրորդ: Թերթերու պատմութեան համաձայն, երկուքին կատարած գործերն ալ շատ կը նմանին իրարու: Միակ տարբերութիւնը այն է որ Ալեքսանդր Բ. գործած է աւելի չափաւոր սահմանի մը վրայ,— 200,000,000 ֆրանք, մինչ Ալեքսանդր Առաջինը իր «գործառնութիւնները» հասցուցած էր մինչեւ 500 միլիոնի:

Ժորժ Ալեքսանդր եւս կ'ամբաստանուի թէ 10—11 ընկերութիւններ կազմած է իրարու ետեւէ, շռնդալից անուններով, մուրհակներ շրջաբերութեան հանելու եւ դրամ քաշելու համար: Ինչպէս Սթավիսքին, այս մարդն ալ համոզած է բազմաթիւ ականաւոր մարդիկ, որպէսզի փոխ տան իրենց անունները եւ տիտղոսները, օգնելու համար իր ձեռնարկներուն: Ժորժ Ալեքսանդր եւս, շնորհիւ այս կապակցութեանց, յաջողած է երկար ատեն ազատ մնալ դատական հետապնդումներէ, թէեւ ոստիկանական հսկողութեան ենթարկուած էր, ինչպէս Սթավիսքին... «Լա Լիպէռթէ» կը գրէ, առանց անուն տալու.— «Դիտելի է որ Ժորժ Ալեքսանդրի իրաւագէտ խորհրդականը համբաւ հանած է իբրեւ սովորական խորհրդատու Փարիզի գրեթէ բոլոր խաբեբաներուն: Ան մանաւորապէս փաստաբանն էր Սթավիսքիի»:

Տակաւին հաստատուած չէ թէ «Պետական Պաշտօնեաներու Դրամատան» այս հիմնադիրը կաշառք տուա՞ծ է կառավարական պաշտօնատարներու, բայց կ'ըսուի թէ պարգեւներ բաշխուած են կարգ մը նախարարութեանց պաշտօնեաներուն:

Բացատրութիւն մը՝ «բողոքի ցոյցին առթիւ»

Վերջին պահուն Ֆրանս. Բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութեան ընդհ. քարտուղար Պ. Զ. Վարպետեանէն ստացանք նամակ մը, այսօրուան բողոքի ցոյցին առթիւ: Նամակագիրը կը յայտնէ թէ կամաւորներու վարչութիւնը որ եւ է որոշում չունի այդ ժողովին մասնակցելու համար, եւ Միութեան անդամներէն անոնք որ կը մասնակցին, պարզապէս իրենց անձնական պատասխանատուութեամբ կը գործեն:

Էռիօ պատերազմի վտանգ կը տեսնէ Ծ. Արեւելքի մէջ

Էռիօ, «Ն. Ֆ. Փրէսս»ի մէջ երկար յօդուածով մը կը յայտնէ թէ պատերազմի վտանգը կը մօտենայ Խ. Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ: Կը կրկնէ Լիթվինովի այն խօսքը թէ միջազգային քաղաքական հորիզոնին վրայ կը կուտակուին փոթորկայոյզ ամպեր: Էռիօ, քննելով ընդհանուր կացութիւնը Խ. Միութեան եւ Ճափոնի փոխադարձ ներկայ յարաբերութիւններուն լոյսով, այն եզրակացութեան կը հասնի թէ պատերազմը կրնայ անխուսափելի դառնալ, քանի որ Ճափոն միտքը դրած է Մանչուքուօի կայսրութիւնը ընդարձակել իր գերիշխանութեան տակ: Արեւելեան չինական երկաթուղին արդէն գժտութեան առաջին խնձորը եղած էր, եւ քանի մը տարուան մէջ այն կողմերը տեղի ունեցած միջադէպերը երեք հազարը կ'անցնին ... ինչ որ ցոյց կուտայ կացութեան ծանրութիւնը: Երբ այս անստոյգ ու վտանգալից վիճակին մէջ նկատի առնուի նաեւ Մ. Նահանգներու դերը Խաղաղականի մէջ, արդարեւ յուսահատական կ'ըլլայ պատկերը աշխարհի խաղաղութեան համար:

Ճափոնական սպաներ Ռուսիոյ սահմանակից երկիրներու մէջ

Վարշաւայէն եւս ծանրակշիռ լուրեր կը հաղորդուին վիեննական թերթերուն, հետեւեալ կերպով.— Ճափոնի եւ Խ. Միութեան միջեւ կացութիւնը հետզհետէ կը ձգտուի եւ պատերազմի վտանգը կ'աճի: Այս միջոցիս ճափոնական սպաներու ներկայութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն եւ յուզում առաջ բերած է Էսթոնիոյ, Ֆինլանտիոյ եւ Ռուսիոյ սահմանամերձ ուրիշ երկիրներու մէջ, ուր կ'ըսուի թէ գաղտնի եւ խորունկ քննութիւններ կը կատարեն:

⁂ Էսթոնիոյ ընդհ. սպայակոյտին պետերը փետր.ի սկիզբը հրաւիրուած են Վարշաւա, ուր խորհրդակցութիւն տեղի պիտի ունենայ իրենց եւ Լեհաստանի ընդհ. սպայակոյտի պետին միջեւ:

Գերման. պատասխանը զինաթափութեան մասին

ԱՆՀԱՄԲԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ՝ գերմանական կառավարութիւնը հետեւեալ հարցումներն ուղղած է Ֆրանսայի, չափազանց փափկանկատութեամբ.—

1. Ֆրանսական կառավարութիւնը մտադրութիւն ունի՞ Եւրոպայի մէջ պահելու այն բանակը որուն պէտք ունի, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար իր գաղթավայրերուն մէջ:

2. Եթէ գաղթային բանակը գաղթավայրերուն մէջ պիտի մնայ, իբրեւ զօրանոց պիտի նշանակուի՞ն այն քաղաքները որոնք շատ մօտ են Եւրոպայի, նկատի առնելով հաղորդակցութեանց արագութիւնը:

3. Ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ գաղթային բանակին սպառազինութիւնը, ծանր թնդանօթներու եւ օդանաւերու տեսակէտով:

4. Եթէ Ֆրանսան կը հաւանի այլեւս ծանր հրետանի չգործածել, ի՞նչ պիտի ըլլան այն խոշոր թնդանօթները որ բանակին մաս կը կազմեն այժմ:

5. Ֆրանսա ի՞նչ պիտի ընէ ամրութեանց սպառազինութիւնները:

6. Ի՞նչ պիտի ընէ այն օդանաւերը որոնք այլ եւս չպիտի գործածուին: Պիտի ոչնչացնէ՞:

7. Ի՞նչ կը նշանակէ Ֆրանսայի առաջարկը առեւտրական օդանաւորդութեան միջազգայնացման մասին: Քանի՞ օդանաւ պիտի պարունակէ այդ տորմիղը:

8. Ֆրանսա ի՞նչ երաշխաւորութիւններ կրնայ տալ Գերմանիոյ, յարձակողական զէնքերու ոչնչացման մասին:

⁂ Պերլինէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը մտահոգութեան մատնուած է, տեսնելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի սերտ գործակցութիւնը զինաթափութեան հարցին մէջ: Այս պատճառով ալ, անհամբեր կը սպասէ Ֆրանսայի նոր պատասխանին:

Փարիզի մէջ արդէն իսկ սկսած են ուսումնասիրել գերմանական պատասխանը: Թերթերը կ'ըսեն թէ կառավարութիւնը պիտի պատասխանէ անմիջապէս, չուզելով աւելի ձգձգել այս բանակցութիւնները:

Անգլիոյ դահլիճը մասնաւոր ժողով մը գումարեց երէկ, այս հարցերուն քննութեան համար:

Նոր ցոյցեր պողոտաներուն վրայ

Երեքշաբթի օր արքայականները նոր ցոյցեր կազմակերպեցին Սէն Ժէրմէնի, Երեսփ. Ժողովի մօտակայ վայրերուն եւ Սէն Միշէլի մէջ: Ոստիկանութիւնը ամէն բանի տեղեակ ըլլալով, արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր:

Մասնաւորապէս պաշտպանութեան տակ առնուած էր Երեսփ. Ժողովը: Երեք հարիւր ոստիկաններ դիրք բռնած էին Սէնի ափերուն վրայ, 700 քաղա-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ.— ԷՆԿԻՒՐԻ-ՍԸՎԱԶ

Այս երկաթուղին, որ Փոքր-Ասիոյ ողնայարը կը կազմէ, ունի 602 քիլոմէթր երկայնութիւն:

Գաղափարը յղացուած էԷսկիշէհիր-Գոնիա գիծին շինութեան ատեն եւ Պաղտատի գիծին այս ճամբան հետապնդելը մտածուելով, 1308 թուականի հրովարտակով մենաշնորհը տրուած է «Անատոլու» ընկերութեան:

Կնքուած պայմանագրութեան համաձայն, ընկերութիւնը, Հայտար-փաշա – Էնկիւրի գիծին իւրաքանչիւր քիլոմէթրի տարեկան հասոյթը 15 հազար ոսկի փրանքի բարձրացած պարագային, այս գիծը պիտի երկարէր մինչեւ Կեսարիա: Իսկ Կեսարիոյ եւ Գոնիայի գիծերուն հասոյթը, կառավարութենէն երաշխաւորագին չըպահանջելու աստիճան աւելցած պարագային ալ, Կեսարիա – Սըվազ – Տիգրանակերտ – Պաղտատ գիծը պիտի շինուէր: Ուրիշ խօսքով, Գերմաններուն «Դէպի Արեւելք» տարածման քաղաքականութեան ծախքերը պիտի հոգար Անատոլուի ժողովուրդը:

Հայտար Փաշա-Էսկիշէհիր գիծը մինչեւ Գոնիա հասնելէն, եւ դեռ ուրիշ շատ մը մենաշնորհներ ստանալէ վերջն ալ, Էնկիւրի – Կարին երկաթուղիին շինութեան կարելի չեղաւ սկսիլ:

Բնականաբար Հայտարփաշա – Էնկիւրի գիծին հասոյթը, այս հսկայ ձեռնարկին սկսելու համար պայման դրուած եկամուտին չէր կրնար մօտենալ: Ի վերջոյ, երբ Պաղտատի գիծին Գոնիայէն երկարելուն որոշում տրուեցաւ, այս գիծին գաղափարը բոլորովին յետաձգուեցաւ:

Ընդհ. պատերազմի ընթացքին, երկրին սահմաններուն պաշտպանութիւնը ամրապնդելու համար, Անատոլուի չորս կողմը երթեւեկը ապահովելու անհրաժեշտութիւնը երբ դառնօրէն զգալի դարձաւ, Օսմ. կայսրութիւնը որոշեց զինուորներու ձեռքով շինել այս գիծը, դէպի Սըվազ: Մինչեւ զինադադար հազիւ կարելի եղաւ 125 քիլոմէթրին հողային յարդարումը կատարել: Այս տարածութեան վրայ ալ Գըզըլըրմագի կամուրջը, չորս փապուղիներն ու յենարան պատերը շինուած չէին: Միայն 72րդ քիլոմէթրի վրայ գտնուող Ըրմագ կայարանը զետեղուած էր 60 սանթիմէթրնոց «տէքօվիլ» մը:

Այս այն արիւնոտ գիծն է, որուն վրայ բազմահազար հայ երիտասարդներ բնաջինջ եղան, հայկական ընդհ. տարագրութեան շրջանին, «ամէլէ թապուրու» կոչուած «ալաթուրքա» բանուորական վաշտերու մէջ: Անօթի ու մերկ, գրաստային աշխատանքի ենթարկուած մեր արենակիցներէն անոնք որ կրցան տոկալ այս բարբարոսութեան, ի վերջոյ ինկան թրքական սուիններու եւ գնդացիրներու հարուածներուն տակ՝ իրար կապուած եւ իրարմով կաշկանդուած, երբ այլեւս անընդունակ էին ֆիզիքապէս տանելու պարտադրուած այդ սեւ աշխատանքը...:

Փոցենք սակայն պատմութեան այս եղերական եւ արիւնոտ էջը: Պարտականութիւն ստանձնած ենք, այո, մեր սրտին վրայ քար դրած, հետեւելու «Թուրքիոյ վերջին տասնամեակի վերելքի ճիգերուն»: Այս ալ ուրիշ ողբերգութիւն մը...:

1924 թուականին, երբ «հանրապետական» Թուրքիան որոշեց այս գիծը շինել, մտածեց Սըվազը Էնկիւրիի միացնել ամենակարճագիծով, Մուսաքէօյի վրայով եւ 403 քիլոմէթրնոց երկաթուղիով մը: Բայց տեսնուեցաւ որ, 237րդ քիլոմէթրէն յետոյ, Հաճը-չէֆաաթլը – Մուսաքէօյ մասը չափազանց ցից վերելքներ եւ զառիթափներ ունէր, եւ յետոյ երկրին կեդրոնէն անցնող այս մայր գիծը չպիտի հանդիպէր գլխաւոր կեդրոնները: Հետեւաբար որոշուեցաւ անցնիլ Կեսարիոյ վրայէն: Այս ձեւով ճամբան թէեւ 200 քիլոմէթրի չափ երկարեցաւ, բայց Միջերկրականը Սեւ ծովին միացնող Ուլուգըշլա – Կեսարիա գիծը կարճցաւ:

Էնկիւրի – Կարին գիծը, Ասիան Եւրոպայի միացնող ամենակարճ ճամբան է: Այս ճամբան որքան ռազմական, նոյնքան ալ տնտեսական արժէք կը ներկայացնէ: Որովհետեւ նաւահանգիստներէն շատ հեռու գտնուող միջին Անատոլուն, տնտեսական տեսակէտով չափազանց յետամնաց եւ ողբալի վիճակ մը կը ներկայացնէր:

Այս գիծին շնորհիւ, Չէլիքլիէն 30 ք. մ. միայն հեռու գտնուող Սունկուրլուի շրջակայքը, Եէրքէօյէն 40 ք. մ. անդին Եօզկատ եւ 60 ք. մ. միջոցի վրայ գտնուող Գըրշէհիր, Հաճըէֆաաթլըյէն 40 — 50 քիլոմէթր հեռու եղող Ազատ հովիտին գիւղերը, ինչպէս նաեւ Գարափագըլըյէն 12 քիլոմէթր անդին գտնուող Պօղազլեանի ժողովուրդը կրցան իրենց արմտիքը մթերել կայարաններու մէջ:

Այս վայրերու ցորենին աղնիւ տեսակը, Էնկիւրիի շուկային մօտիկութիւնն ու մինչեւ Հայտարփաշա զեղչեալ սակացոյցով փոխադրութիւնը, նպաստեցին ցորենը պաշտպանելու համար կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն յաջողութեան:

Կեսարիոյ եւ Սըվազի միջեւ գտնուող հողամասը արդէն իսկ հարուստ ըլլալով, Ազատլի հարաւային բարեբեր շրջանն ու Կեմէրէկի եւ Շարգըշլայի դաշտերը անմիջապէս տեսան երկաթուղիին օգուտները:

Անգամ մը «երկրին ողնայարը կոչելէ յետոյ, այս գիծին ռազմական եւ քաղաքական արժէքներուն մասին խօսիլը աւելորդ պիտի ըլլար:

Էնկիւրի – Սըվազ գիծին վրայ կը գտնուին 26 փապուղիներ 4128 մէթր երկայնութեամբ: Գըզըլըրմագի վրայ կառուցուած են մեծ կամուրջներ:

Այս գիծին Էնկիւրի – Կեսարիա մասին իւրաքանչիւր քիլոմէթրը 65 հազար, Կեսարիա – Սըվազ հատուածին իւրաքանչիւր քիլոմէթրն ալ 74 հազար ոսկիի ապրանք եղած է:

Գիծը կը բանի 30 օգոստոս 1930էն ի վեր:

ՍԱՄՍՈՆ – ՍԸՎԱԶ.— Սամսոն – Սըվազ գիծը, Սըվազէն քանի մը քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ գտնուող Եըլտըզ կայարանին մէջ կը միանայ Էնկիւրի Սըվազ գիծին: Երկայնութիւնն է 378 քիլոմէթր:

Սամսոն – Սըվազ գիծին համար թէեւ նախապէս բազմաթիւ ձեռնարկներ կատարուած են, բայց քաղաքական մրցակցութեանց եւ արգելքներու բերումով կարելի չէ եղած վճռական քայլեր առնել: 1910ին, կառավարութիւնը այս գիծը շինելու համար Սամսոն ղրկեց զինուորական մարմին մը: Այս մարմինը գիծին անցնելիք վայրերուն անհարթութիւնը նկատի առնելով, նախապէս նեղ գիծ շինելու որոշում տուաւ, բայց 1911ին դարձեալ բնական լայնութեամբ գիծ զետեղելու որոշման յանգեցաւ: 1914ին Սամսոնէն սկսեալ 15 քիլոմէթր երկաթուղի շինուած, բայց ի վերջոյ կառավարութիւնը ինքզինքը անկարող զգալով, նախկցութեան մտած է ֆրանսական ընկերութեան մը հետ, երբ ընդհ. պատերազմը կը պայթի եւ գիծը կը մնայ եղածին պէս:

Սամսոն – Սըվազ երկաթուղին տնտեսական առաջնակարգ կարեւորութիւն ունեցող ճամբայ մը ըլլալով, Թուրքիա, 1924ի ելեւմտացոյցին բաժին հանած դրամով սկսաւ շինութեանց: 15 դեկտեմբեր 1932ին սկսաւ այս գիծը բանիլ:

Հաճըպայրամ կայարանին շրջակայքը երեւան հանուած է առաջնակարգ «լինիթ» հանքածուխ: Լայն երակներ եւ մեծ հարստութիւն ներկայացնող այս հանքին շահագործումը յիսուն տարուան համար տրուած է պետական երկաթուղիի վարչութեան:

Խիստ նախնական միջոցներով շահագործման սկսուած ըլլալով հանդերձ, առ այժմ լիուլի կը գոհացնէ երկաթուղիին եւ շրջակայ գործարաններուն ածուխի պահանջը:

Սըվազ – Սամսոն գիծը միջին Անատոլուն ծովեզերք միացնող ամէնէն կարճ ճամբան է: Սամսոնի նաւահանգիստին շինութեամբ այս գիծին արժէքը բոլորովին պիտի բարձրանայ: Իւրաքանչիւր քիլոմէթրը միջին հաշուով 77 հազար ոսկիի ապրանք է եղած: Ունի 4914 մէթր երկայնութեամբ 37 փապուղի: Ամէնէն կարեւորներն են Գարատաղի 400 եւ 500 մէթրնոց փապուղիները:

ՔԷՕԹԱՀԻԱ – ՊԱԼԸՔԷՍԻՐ.— Երկու հարիւր յիսուն երկու քիլոմէթր երկայնութեամբ այս երկաթուղին կ'անցնի Արեւմտեան Անատոլուի ամէնէն բարեբեր շրջաններէն:

Քէօթահիայէն վերջ Թավշանլը, Տուրսունպէյ, Էմէթ, Քէտիզ, Սիմավ, Տէմիրճի, Սընտըրկը եւ Եէնիճէյի շրջակայքին նման երկրին ամէնէն արգասաբեր մասերը, արժէքաւոր անտառներն ու հանքերը այս գիծին երկու կողմերը կը գտնուին: Ասկէ զատ ունի նաեւ ռազմական մեծ արժէք: Տարտանէլը կը միացնէ ներքին Անատոլուի:

Գիծին ուսումնասիրութեան ձեռնարկուած է 1924ին: 1925ին 13.50 քիլոմէթրնոց մասը յանձնուած է մասնաւոր ձեռնարկներու: 1927ին ամբողջ յանձնուած է օտար խմբակի մը:

Քէօթահիա – Պալըքէսիր գիծը ամէնէն սուղ արժած երկաթուղին է: Իւրաքանչիւր քիլոմէթրը միջին հաշուով 110 հազար ոսկիի ապրանք եղած է: Ունի 6162 մէթր երկայնութեամբ 37 փապուղի:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ՄԵՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ooooo

3. ԱՆՎԷՐՍԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ.— Անվէրսի Հայ Տիկնանց Միութիւնը հիմնուած է 1928 փետրուար 4ին: Իր նպատակն է՝ օգնել Անվէրսի հայ գաղութին կարօտեալներուն, նպաստել անցորդ չքաւոր հայրենակիցներու, հայ որբեր պահել, հոգ տանիլ մատաղ սերունդին ազգային դաստիարակութեան, եւ տարեկան նուիրատուութեամբ մը մասնակցիլ Հայաստանի Կարմիր Խաչին:

Միութիւնը իր հիմնարկութենէն ի վեր կանոնաւոր կերպով հետեւած է իր ծրագրին գործադրութեան: Հակառակ տնտեսական տագնապին, Միութիւնը իր տրամադրելի բոլոր միջոցներով ջանացած է մեղմացնել չըքաւոր հայրենակիցներու կարօտութիւնները: Ասկէ զատ, հոգ տարած է նաեւ մայրենի լեզուին ուսուցման, կազմակերպելով հայերէնի դասընթացքներ:

Այս տարի Միութիւնը Հայաստանի Կարմիր Խաչին ղրկած է 4000 ֆրանքի զանազան դեղեր: Արժանացած է օրհնութեան կոնդակներու, եւ կաթողիկոսին կողմէ ստացած՝ 50 անգլ. ոսկիի նիւթական օժանդակութիւն մը, ի նպաստ իր պաշտպանած այրիներուն եւ որբերուն:

Միութեան հասոյթի աղբիւրներն են անդամավճարներէ, հանգանակութիւններէ եւ տարեկան պարահանդէսներէ գոյացած գումարները:

Ներկայ վարչութիւնը անդամներն են՝ Տիկ. Մ. Իփէքճեան, ատենապետուհի, Օր. Մ. Գօվանճեան, քարտուղար, Տիկ. Պ. Վրոյր, գանձապահ, Տիկիններ՝ Օ. Մալաթեան եւ Ե. Թօքաթլեան՝ խորհրդականներ:

Ահա խումբ մը անձնուէր տիկիններ, որոնք լըջօրէն ըմբռնած են հայ կնոջ վերապահուած ազգային պարտականութիւնները:

4. ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ.— Հիմնուած է 1926ին, եւ մաս կը կազմէ Հայաստանի Կարմիր Խաչին:

Իր կանոնագրին տրամադրութեան համաձայն, Միութեան հասոյթներուն 25 առ հարիւրը Հայաստանի պիտի յատկացուի, իսկ 75 առ հարիւրը տեղական պէտքերու:

Սկզբնական շրջանին մէջ, Միութիւնը աւելի մեծ համեմատութեամբ օժանդակած է Հայաստանի Կարմիր Խաչին, սակայն հետզհետէ գաղութին կարիքները աւելի զգալի ըլլալով, ստիպուած է աւելի մեծ չափով նպաստել տեղւոյս հիւանդներուն եւ չքաւորներուն:

Միութիւնը զանազան ժամանակներու մէջ Հայաստան ղրկած է դեղեր, վիրաբուժական գործիքներ եւ իրեղէններ: Ասկէ երեք տարի առաջ, Հայաստան ղրկած է 18000 ֆրանք արժողութեամբ երեք մանրադիտակ, իսկ այս տարի մօտաւորապէս 13500 ֆրանքի զանազան դեղեր: Միեւնոյն չափով նպաստներ յատկացուցած է նաեւ գաղութին չքաւորներուն, անոնց տալով հագուստ, դեղ, դրամ եւայլն, եւ հոգալով աղքատ հիւանդներուն հիւանդանոցի ծախքերը:

Միութիւնը, ըստ կանոնագրի, պարտաւոր է ամէն տարի իր հաշուեկշիռը ներկայացնել Հայաստանի Կարմիր Խաչին: Հասոյթի աղբիւրներն են՝ անդամավճարներէ եւ տարեկան պարահանդէսներէ գոյացած գումարները:

Ներկայ վարչութեան անդամներն են՝ Տիկ. Արմ. Մսրեան, որ Միութեան հիմնարկութենէն ի վեր գովելի անձնուիրութեամբ մը կը վարէ Միութեան գործերը, Օր. Մ. Գօվանճեան, քարտուղար, Տիկ. Կորկանով, գանձապահ, Տիկիններ՝ Զ. Կէվրէկ, Մ. Ղազիկեան, Ց. Պէյլէրեան, եւ Պ. Պ. Խ. Գալանթարեանց եւ Էնֆիյէճեան, խորհրդականներ:

5. ՊԵԼԺԻՈՅ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ.— Կազմուած է 1932ին: Միութեան նպատակն է՝ ընկերական մթնոլորտ մը ստեղծել Պելժիոյ մէջ գտնուած հայ ուսանողներու միջեւ, հարկ եղած բարոյական դիւրութիւնները ընծայել նորեկ հայ ուսանողներու, կարելիութեան սահմաններուն մէջ եւ փոխառութեան ձեւի տակ, նիւթապէս օգնել իրենց ուսումը շարունակելու անկարող ընկերներու, աջակցիլ այն բոլոր ձեռնարկներուն, որ նպատակ ունին հայ մշակոյթը բարձրացնելու եւ տարածելու հայ ու օտար շրջանակներու մէջ:

Միութիւնը ըլլալով զուտ ուսանողական եւ մշակութային կազմակերպութիւն մը, չունի կուսակցական, կրօնական կամ վարդապետական որ եւէ հանգամանք:

Միութեան կրնան անդամակցիլ Պելժիոյ վարժարանները յաճախող բոլոր հայ ուսանողները, առանց սեռի եւ դաւանանքի խտրութեան: Ունի գործօն անդամներ, ինչպէս նաեւ օժանդակ անդամներ (բարերար, նուիրատու ու համակիր), որոնք որոշ գումարներ կը վճարեն, առանց ունենալու գործօն մասնակցութիւն մը:

Միութիւնը իր կազմութենէն մինչեւ այսօր տուած է երկու բանախօսութիւններ, առաջինը՝ փրոֆ. Ատոնցի կողմէ, որ Պրիւսէլի արեւելեան լեզուներու կաճառին հայերէն լեզուի դասախօսն է, իսկ երկրորդը՝ նախկին Նուպարեան ուսանող եւ ներկայիս անասնաբոյժ՝ Յովհ. Մահտէսեանի կողմէ: Ասկէ զատ, կազմակերպած է նաեւ երկու թէյասեղաններ, մասնակցութեամբ պարելու:

Փափաքելի է որ Ուսանողական Միութիւնը որ կը բաղկանայ երիտասարդ տարրերէ, լըջօրէն լծուի աշխատանքի, աւելի ընդարձակ սահմաններու վրայ գործադրելու համար իր ծըրագրին տրամադրութիւնները: Այսպէս, Միութիւնը կրնայ ամէն տարի նախաձեռնարկ ըլլալ, կազմակերպելու համար Պրիւսէլի մէջ Մշակոյթի Օրուան տօնակատարութիւնը:

Ներկայ վարչութեան անդամներն են՝ Պ. Պ. Ա. Մխիթարեան, ատենապետ, Ե. Սիմոնեան, ատենադպիր, Վ. Մսրեան, գանձապահ, Պ. Մուրատեան եւ Ա. Միրզապէկեան՝ խորհրդականներ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

Ի ՊԱՏԻՒ ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐԻ ՄԸ

— • —

ԽՄԲ.— Կիրակի օր, ի պատիւ Լ. Բաշալեանի սարքուած ցերեկոյթին, յանուն Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան հետեւեալ ուղերձը կարդաց Պ. Մկրտիչ Պարսամեան.—

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը սիրելի պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գոհունակութիւնը կ'ունենայ այսօր, ընտանեկան այս մթնոլորտին մէջ համախմբելով իր անդամները, եւ բոլոր անոնք, որոնց համար նուիրական են ազգային գիր, գրականութիւն եւ արուեստ, պատեհութիւն տալով բոլորին, իրենց յարգանքի ջերմ արտայայտութիւնը բերելու հանրային գործիչի մը, որ քառասուն տարիներ առաջ սկսուած մտաւորական – վերանորոգչական սերունդի մը վերապրողներէն մէկն է, եւ այսօր ալ կը շարունակէ իր հանրային օգտակար գործունէութիւնը նոյն խանդավառութեամբ, նոյն գիտակցութեամբ եւ նոյն հաւատքով:

Այդ հանրային գործիչը Պ. Լ. Բաշալեանն է, որուն կը բերեմ, այս քանի մը պարզ, բայց անկեղծ բառերով Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան համակրանքը, այն ոգիին համար, որով թեւաւորուեցաւ իր մտածումը, կենդանի ոգի մը, որուն համար, գրական եւ հանրային գործունէութեան արդի սերունդները նոյնպէս կը տքնին ու անով կը խանդավառուին:

Յարգանքի այս արտայայտութիւնը կը փոխուի երախտագիտութեան, երբ կը մտածենք որ մեզմէ առաջ ուրիշներ եւ անոնց հետ Պ. Լ. Բաշալեան, քաղաքական ամէնէն դժնդակ պայմաններու մէջ, հեռատեսութիւնն ու արթնամտութիւնը ունեցեր են մեր ազգային վերածնունդին համար գծելու նոր ճամբաներ եւ որդեգրելու մեթոտներ, որոնք, պէտք է խոստովանիլ տուին իրենց գրական եւ չօշափելի արդիւնքը յաջորդ տասնամեակներուն:

Մեր գրականութիւնը եւ հրապարակագրութիւնը քառասուն տարիներէ ի վեր կը ներշնչուին այն գաղափարներով, որոնք իր ժամանակին ցնցեցին մեր հանրային կեանքը: Պ. Լ. Բաշալեան մէկն է եղած յեղափոխական – յառաջդիմական մտածողութեան այն գործաւորներէն, որոնց ընտրոշումը այնքան ճիշդ կերպով ըրած է տաղանդաւոր գրագէտ եւ հանրային գործիչ, ողբացեալ Գրիգոր Զօհրապ, երբ կը սահմանէր պոլսահայ վերջին մէկ դարու պատմութեան երեք կարեւոր շրջանները:

Առաջինը այդ շրջաններէն՝ արհեստաւորներու համբաւաւոր ընդվզումն է ամիրաներու դէմ, զոր կը կոչէ ժողովրդականն իրաւունքներու պայքար:

Երկրորդը՝ Օտեաններու, Ռուսինեաններու, Ֆրանսայի մէջ ուսած մտաւորականներուն, 48ի երիտասարդներու երեւումն է, զոր կ'անուանէ մտքի եւ լեզուի պայքար: Իսկ երրորդը՝ Միացեալ ընկերութիւնները կազմող երիտասարդութեան, ասպարէզ նետուիլն է, Արեւելքով, Մասիսով եւ Հայրենիքով: Հանրային ինքնագիտակցութեան եւ դաստիարակութեան մեծ գործն էր, որ կը պատրաստէր յեղափոխական սերունդ մը, ուրիշ խօսքով, մտաւորական եւ քաղաքական պայքարի սերունդն էր, որ իր մուտքը կը գործէր մեր կեանքին մէջ: Այս վերջին շրջանին եւ իր ներկայացուցիչներուն մտաւորական վերածնունդի ջանքերն ու ձգտումները կը յանգին, այնքան կարճ ժամանակուան մէջ, գրական արդիւնքներու, մինչեւ 1895, երբ քաղաքական ծանօթ հալածանքներուն հետեւանքով, բազմաթիւ յայտնի դէմքեր կը հեռանային Պոլսէն, դէպի արտասահման: Պոլսահայ կեանքը կը մտնէր իր սովորական միապաղաղ հունին մէջ, փնտռել տալով այնքան կարճ տեւող վերանորոգչական այդ շարժումն ու իր գործաւորները:

Պ. Լ. Բաշալեանի եւ իր ընկերներուն մտաւորական, ընկերային – քաղաքական պայքարը հանրային կեանքի մէջ կը սկսէր նախ: Շատ յատկանշական շրջան մըն էր այդ, արժանի խոր վերլուծումներու, իր գրական ու բացասական հետեւանքներով:

Քննադատութիւն՝ ընդունուած բոլոր սովորութիւններուն դէմ, ազատական ոգին հիմը կը կազմէր բոլոր գրական ձեռնարկներուն: Մամուլը իր ձայնը լսելի կ'ընէր ազգային ամէն շարժումի մէջ: Եկեղեցական բարենորոգումներու հարցը միտքերը կը զբաղեցնէր: Դպրոցական ծրագիրներն ու դաստիարակութեան արդիացման հարցերը բուռն պայքարներու տեղի կու տային: Հայրենիք օրաթերթը, որ սերունդին օրկանն էր, կը քննադատէր մեր բոլոր թերութիւնները եւրոպական չափանիշով, հայ ընտանիքը վերակենդանացնելու, հայ անհատին գիտակցութիւն ներշնչելու եւ հայ հաւաքականութեան առջեւ ապագայի նոր հորիզոններ բանալու մտահոգութեամբ:

Ինքնաքննադատութեան այս աշխատանքին նուիրուեցան Պ. Լ. Բաշալեան եւ ընկերներ, ոչ միայն լըրագրութեան, այլ նաեւ գրականութեան մէջ: Մեր գրականութիւնը արձանագրեց նոր թուական մը, եւ հայ գրագէտը գեղարուեստական նոր ըմբռնումներով ստեղծագործել ըսկսաւ: Մոռցուած տիպարները գրականութեան մէջ իրենց արժանաւոր տեղն ունեցան: Պոլսոյ պանդուխտներուն ցաւագին ու կարօտաբաղձ ճիչը կը լսուէր գրական էջերու մէջ: Ձկնորսներն ու սպասուհիները եւ անոնց պէս մարդկային անտեսուած էակներ, իրապաշտ գրականութեան մէջ, մեզի կը պատմէին իրենց ուրախութիւններն ու խղճմտանքին ձայները, կեանքը կը պատկերացուէր այնպէս ինչպէս որ էր, լուռ ցաւերը մեր հոգիները կը վրդովէին: Բոլորն ալ կեանքը կը դիտէին, բարքերը կ'ուսումնասիրէին, ցաւերը կը զգային, կ'ոգեւորուէին ու կ'ոգեւորէին, ամէն բանէ վեր դասելով հանրային շահը եւ բարոյականը:

Այս շարժումին համար անոնք պէտք ունէին գործիքի մը, որ մեր աշխարհաբարն էր, որուն մէկ կենդանի եւ պերճախօս մէկ նմոյշը դուք լսեցիք քիչ առաջ, գրուած Պ. Լ. Բաշալեանի կողմէ, չորս տասնեակ տարիներ առաջ: Ճկունութիւն, կենդանութիւն, գեղեցկութիւն եւ թարմութիւն, տակաւին այսօր ալ կը զգանք այս յատկանիշները: Ոչ միայն գրական, այլ հրապարակագրական լեզուն կը գտնէր իր արտայայտութիւնը, եւ սկսուած պայքարներուն համար կը դառնար հատու, անողոք, կուռաղան, նպատակին հասնող, միեւնոյն ատեն ժողովրդական եւ ընդունակ ամէն նրբութեան եւ արտայայտութեան: Ու տակաւին այսօր մեր աշխարհաբարը շատ բան կը պարտի սերունդին եւ Պ. Լ. Բաշալեանի, դառնալով կամուրջ նախորդ եւ յաջորդ գրական սերունդներուն:

Այսպիսի ընդարձակ սահմաններ ընդգրկող գաղափարական շարժումի մը հիմնադիրներէն մէկն է եղեր Պ. Լ. Բաշալեան, որուն հանրային գործունէութիւնը, ուրիշ մարդերու մէջ, այսօր եւս կը շարունակուի: Ցեղին ձայնը եւ Ցեղին ոգին, որ այնքան գեղեցկութեամբ խանդավառած է զինք երկար տարիներէ ի վեր, ամէն ժամանակներէ աւելի հիմա, զանգակի մը ցնցող զանգիւնին պէս, մեզ, բոլոր մտաւորականներս զգաստութեան, հեռատեսութեան եւ հանրային շահերու գերագոյն մտահոգութեան կը հրաւիրէ:

Մեր երէց եղբայրակցին անդամ մըն ալ ներկայացնելով Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան յարգանքի խօսքը, կը զգանք, որ պարտականութեան նոյն զգացումը կը ճնշէ նաեւ մեզ: Ներկայ ծանր օրերուն ամէնուն աչքերը ուղղուած են հայ մտաւորականին եւ հանրային գործիչին, որոնցմէ կախուած է շատ բան: Մեր ամէնուն հոգիները խաղաղութեան պէտք ունին: Մեզ կանխող սերունդներուն եւ հանրային գործիչներուն օրինակը թող վարակիչ դառնայ եւ հանրային շահը լուսաւոր աստղի մը պէս առաջնորդէ մեզ:

Ընտանեկան այս համեստ հաւաքոյթը յիշատակի թուական մը դարձնելու համար, Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը Պ. Լ. Բաշալեանի կը մաղթէ գործունէութեան նոր եւ արդիւնաւէտ տարիներ, եւ կը փութայ իրեն յանձնել յուշամատեան մը, որ պիտի ամփոփէ իր մէջ ներկայ գրչեղբայրակիցներու մտածումները յարգանքի այս ցոյցին առթիւ:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԿԱՅՍՐՈՒՀԻՆ»

»»» · «««

«Miracles»ի գեղեցիկ սրահը անցեալ օր լեցուած էր հետաքրքիր ու անհամբեր հրաւիրեալներու բազմութեամբ:

P. Czinner եւ A. Kordaի նոր գործը —«Cathérine de Russie»— Լոնտոնէն եկած, մեծ շահագրգռութիւն յարուցած էր արդէն: Պատմական դէպքերու եւ դրուագներու վերակենդանացումը՝ մանաւանդ երբ յաջողած է անշարժանկարին գլխաւոր հմայքներէն մէկն է: Տեսակ մը դաս, եւ խորհրդածութեան առիթ՝ համեմուած գեղեցիկ տեսարաններու հաճոյքով:

Կատարինէի փոթորկոտ կեանքին պատմութիւնը — իր վիպական դրուագներով — ծանօթ է:

Ցիննէրի գործին մէջ պատմութիւնը կը սկսի շատ կանուխէն — Պետր Ֆեօտորովիչ արհիդուքսին հետ իր ամուսնութեան օրերէն — մինչեւ անոր սպանութիւնը: Եւ սակայն Կատարինէ կայսրուհիի կեանքը եւ գործը կը սկսի ատկէ յետոյ միայն:

Պարզ է՝ որ տասնեակ հազարաւոր մէթր ժապաւէնի պէտք պիտի ըլլար, եթէ ուզուէր հռչակաւոր կայսրուհիին կեանքը վերարտադրել: Գրեթէ անկարելի բան:

Տեսարանը կը բացուի որսորդական դղեակի մը սրահին վրայ, ուր ապագայ կայսրը՝ Պետրոս, իր հոմանուհիներով եւ բարեկամներով շրջապատուած, կը մտածէ, կը խօկայ իր հօրաքրոջ՝ դահակալ Էլիզապէթի որոշումին վրայ,— զինքը ամուսնացնել գերմանական իշխանուհիի մը հետ:

Պետրոս կամակոր, անգութ եւ անտանելի նկարագիր մը ունի: Ան չուզեր ամուսնանալ, եւ կը յայտնէ վճռականօրէն իր որոշումը՝ երբ արդէն իր ապագայ կինը՝ Անհալդ – Զէրպսթի իշխանուհին հասած է՝ իր մօր հետ:

Պալատէն մեկնելու պահուն սակայն կը հանդիպի իշխանուհիին, սրահի մը մէջ, եւ այս վերջինը անգիտակցաբար կը խօսի դահաժառանգի մասին, անոր վրայ ունեցած իր համակրութենէն, սէրէն...

Ու յանկարծ Պետրոս կը յայտնուի Էլիզապէթ կայսրուհիին առջեւ, իշխանուհիին ձեռքէն բռնած.

— Ե՞րբ որոշած էք մեր ամուսնութիւնը:

Եւ սակայն նոյն գիշերը Պետրոս կը մեկնի պալատէն՝ անցնելու գիշերը իր սիրուհիներուն հետ...

Ան կը կասկածի թէ իշխանուհին իր հետ ամուսնացած է միայն իր անձնական փառասիրութիւնը գոհացնելու համար:

Կատարինէ չի յուսահատիր սակայն: Ան կը ջանայ իշխանին նախանձը գրգռել, կարծել տալով անոր թէ 17 սիրահար ունի:

Սիրուն տեսարանի մը մէջ կը պարզուի որ ան ստած է, եւ մի միայն իր ամուսինը կը սիրէ:

Պետրոս գրաւուած է առժամաբար: Կեանքը կը սահի, եւ Էլիզապէթ կը

մեռնի, ձգելով գահը Պետրոսին՝ որ կայսր կ'օծուի:

Կատարինէ կայսրուհի է արդէն, եւ սիրուած բոլորէն, մինչդեռ նոյն իսկ պալատին մէջ վախն ու հակակրութիւնը կը բազմապատկուին կայսեր հանդէպ՝ որ դարձած է տեսակ մը բռնակալ, չուայտ ու տափակեաց, առանց խորհելու երկրին եւ ժողովուրդին վրայ:

Կը պատահի՝ ինչ որ կը սպասուէր. դաւադրութիւն մը կը ստիպէ երիտասարդ կայսրուհին իշխանութեան ղեկը իր ձեռքն առնել, բանտարկելով կայսրը, որ սակայն կը սպաննուի կառքին մէջն իսկ, պալատականի մը բրած վիրաւորանքին համար:

Կայսրուհին հրամայած էր սակայն անոր մազին չդպչիլ···

Ժողովրդական հսկայ ցոյց մը՝ պալատին առջեւ համակրանքի կոչերով, կը ստիպէ երիտասարդ կայսրուհին յետ մղել իր անձնական վիշտը, եւ երկրին բարօրութեան համար ստանձնել իշխանութեան պատասխանատուութիւնը:

Տուկլաս Ֆէրպէնքս որդի, Էլիզապէթ Պէռնէր, Ֆլօրա Ռօպսոն կը կատարեն գլխաւոր դերերը շատ ճշգրիտ կերպով: Շքեղ ու տպաւորիչ բեմադրութիւն մը այդ գործը կը դարձնէ տարուան ուշագրաւ ժապաւէններէն մէկը:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տօնածառ

ooooo

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 19 յունուար (Յառաջ).— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը ամանորի առթիւ տօնածառ մը սարքած էր յունուար 14ին Սալ Ժան տ'Արքի մէջ: Աւելի քան 250 հոգի փութացած էին, տեսնելու եւ լսելու համար իրենց փոքրիկներուն թոթովանքները: Մուտքի դրան վրայ կը ծածանէր «անբաղձալի» եռագոյնը: Կ. Խաչի շնորհալի անդամուհիները, գրեթէ բոլորն ալ գործի վրայ են: Մեծ աշխատանք են թափած հանդէսը կարելի եղածին չափ փայլուն անցընելու համար:

Նախագահուհի տիկ. Լիւսի Խաչատուրեան գրաւոր ճառ մը կարդալով Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ, կը շնորհաւորէ նոր տարին եւ կը բացատրէ Կ. Խաչի նպատակը — օգնել աղքատին, չքաւորին, հիւանդին, բանտարկեալին եւ մանաւանդ հայ դիրը տալ հայ մանուկին: Քանի որ ներկայ պայմաններուն մէջ ամէնէն աւելի վտանգուածը մեր մատաղ սերունդն է, այս պատճառաւ իսկ մեր գուրգուրանքի առարկան ենք դարձուցած դպրոցը: «Դպրոցներ հաստատելով է որ պիտի կարողանանք փրկել մեր սերունդը ձուլումի ահարկու վտանգէն: Ձենք ուրանար այս երկու տարուան ընթացքին, մասնաճիւղիս հանդէպ ցոյց տուած ձեր համակրանքն ու նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը, բայց պիտի խնդրէինք ձեզմէ կրկնապատկել զայն, որպէսզի աւելի եռանդով լծուինք ազգապահպանման այս վեհ գործին»:

Դպրոցականները «Բարի եկաք» խմբերգէն յետոյ 36 աշակերտներ, 5—14 տարեկան, կարգաւ բեմ եկան արտասանելու: Ո՞ր մէկը յիշեմ, ո՞ր մէկուն անունը տամ, մէկը միւսէն սիրուն: Բայց պէտք է այն մէկը յիշեմ հոս, կարծեմ թէ «Պ. Լողոփեթին փոքրիկն է» կ'ըսէին քովիններս — հազիւ 4 կամ 5 տարեկան կարճլիկ-կլորիկ բան մը: Գրկելով բեմ հանեցին, ինքզինքը չտկեց խոնարհութիւն ըրաւ ու ծանր բայց պոռալով քանի մը բառ թոթովեց ու չուարեցաւ, կանգ առաւ: Բայց չուզեց վար իջնել եւ առանց իր պզարիլնը կորսնցնելու սկսաւ երգել «Լուսին չկար»ը, երկարատեւ ծափեր խլելով: 36 աշակերտներու մասին պատ պատ խօսիլ երկար պիտի ըլլար, միայն թէ համեմատելով իրենց տարիքն ու երկու տարուան դպրոցական կեանքը, գրեթէ առանց բացառութեան անթերի էին եւ գնահատանքի արժանի: Ուրախութեան արցունքներ կը շողային հասարակութեան աչքերուն մէջ:

Կ. Խաչի մասնաճիւղը խոշոր ծախքերու էր ենթարկուած, նոր տարուան առթիւ զանազան նուէրներ գնելով իր դպրոցի աշակերտութեան: Բեմին մէկ անկիւնը կանգնած է աւանդական տօնածառը, բեռնաւորած տեսակ տեսակ խաղալիկներով: Փոքրիկները լարուած ուշադրութեամբ անհամբեր կը սպասեն նուէրներու բաշխումին: Վարագոյրը կը բացուի ու ահա «Կաղանդ պապա»ն (ընկ. Գարեգին Իշխանեան) երկու կողով լեցուն խաղալիկներով, եւ կը սկսի նուիրաբաշխութեան: Իւրաքանչիւրին անունը գրուած է արդէն տրուելիք նուէրին վրայ: Այսպէս կը ստանան Ջրաներկի տուփ, օթօ, փոքրիկ տանտիկնի յատուկ խոհանոցի առարկաներ, սուլիչ, դարակ, եւն. եւն. ինչպէս նաեւ իւրաքանչիւրին մէկ մէկ ծրար պտուղ (պիստակ, նարինջ, չօքօլա) բոլորն ալ հաւասար չափով դոհ իրենց ստացածէն: Պ. Հայկ Գարամանեանի նուիրած երկու մուշտակները (փոքրիկի համար) եւ մէկ երկու տուփ անուշեղէններ աճուրդի դրուելով գոյացաւ կոկիկ գումար մը:

Զմռնամ ըսել որ նուէրներէն բաժին ունեցան նոյն իսկ ծծկեր երեխաները: Այսքանը արդէն ցոյց կուտայ թէ Կ. Խաչը ինչ սատիճանի գուրգուրանք ունի դէպի հայ մանուկը: Քառորդ ժամուան դադարի միջոցին սուլիչներու ձայնը կը թնդացնէր սրահը եւ կարգադիր յանձնախումբը ի զուր կը ճգնէր կարգը վերահաստատելու: Զարանձի են մեր տղաքը եւ գիտեն առիթէն օգտուիլ, հետեւաբար նոյն թափով շարունակեցին մինչեւ չարժանկարի ցուցադրուիլը, ուր Պ. Գ. Սարըքէշիշեան սիրայօժար յանձն առած էր Զարլի Զէփլինի քրքջալիր ֆիլմերէն երկու կտոր ցուցադրել, կուշտ ու կուռ խնդացնելով ներկաները: Հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն: Եթէ Կ. Խաչը այս թափով աշխատի, անշուշտ այլասերումը չպիտի կրնայ իր թոյնը լայնօրէն սրսկել մեր նորահաս հայորդիներուն վրայ:

Հարգանցի

ՁԱՐՍԱՆՃԱՔՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցապաղած).— Զարսանճագի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Պօմոնի մասնաճիւղին եւ երիտ. միութեան կազմակերպած երեկոյթ պարահանդէսը տեղի ունեցաւ յունուար 13ին, Սալոն Միրէյի մէջ: Ժամանակէն շատ առաջ խուռն բազմութիւն մը փութացած էր տեղ գրաւելու: Երեկոյթ պարահանդէսը բացուեցաւ Պ. Ձէօրէքճեանի «Բան Փորտան» նուագով:

Օրուան նախագահ Պ. Լեւոն Մելիտոսեան բացումը կատարելով ըսաւ թէ մասնաճիւղերը, գրեթէ բոլորն ալ ամէն տեղ տարին մէկ երկու անգամ կը կազմակերպեն այսպիսի հաւաքոյթներ, ոչ միայն նիւթական միջոցներ ապահովելու, այլ մանաւանդ վառ պահելու համար հայրենիքի ոգին: «Մեր հայրենակիցները միշտ ալ հաւատարիմ են մնացած հայրենի աւանդին: 1922ին, երբ քէմալական եաթաղանէն ազատելով իջան Հալէպ անոնք անմիջապէս կազմեցին Զարս. Հայր. Միութիւնը, օգնելու համար իրենց անպատսպար եւ սովամահ հայրենակիցներուն: Անոնք ունէին նաեւ աւելի մեծ մտահոգութիւն մը, — Զարսանճագցի պատանիներուն տալ մայրին սնունդ: Շատ չանցած այդ ալ իրականացաւ ու բացուած դպրոցը շարունակուեցաւ հինգ տարի անընդհատ: Երիտասարդները որ կը տեսնէք ձեր առջեւ, նոյն դպրոցի աշակերտներն են»:

Յետոյ արտասանութիւններ, մեներգներ, նուագ եւ կովկասեան պար: Օրուան բանախօսն էր Պ. Հայկ Սէքքինկիւլեան որ յայտնեց թէ մօտէն տեղեակ ըլլալով այս միութեան գործունէութեան, պարտք կը սեպէ իր քաջալերական խօսքը ուղղել այս երիտասարդներուն: Յորդորեց որ Զարսանճագի երիտասարդները ըլլան աւանդապաշտ այս օտար ափերուն վրայ, որովհետեւ մենք ունեցած ենք հարուստ անցեալ:

Յետոյ ներկայացուեցաւ «Բարեկենդանի անկուտիները», մեծ յաջողութեամբ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Պ. Պ. Պէշիկթիւր եւ Ձէօրէքճեան, Փ. Ասատուրեան, Յ. Մարտիրոսեան, Հ. Աւետիսեան, Ս. Քէյեան, Լ. Միլիտոսեան եւ փոքրիկներ Ա. Ղազարեան, Մ. Հալաճեան եւ Սեդրակ: Երեկոյթը տեւեց մինչեւ լոյս, եւրոպական պարերով: Ժողովուրդը բաժնուեցաւ ջերմ տպաւորութեամբ:

Կ. Խարխիկցի

«Համազգային»ի թէյասեղանը

oooo

ՊՈՄՕՆ (Մարսէյլ).— Համազգայինի Ա. տարեշրջանի բացման թէյասեղան երեկոյթը տեղի ունեցաւ յունուար 14ին: Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը:

Թէյասեղանը բացուեցաւ փոքրիկն Ժիրայր Ոսկիանեանի «Մեր Հայրենիք» նուագով, որմէ յետոյ շարունակուեցաւ գեղարուեստական բաժինը: Գրեթէ բոլորն ալ յաջող էին: Առանձնապէս ուշագրաւ էին Պ. Պ. Տէր Վարդանեան, Վարդգէս Տէրտէրեան, Վ. Սամուէլեան, Ս. Պօղոսեան, Տէր Աբրահամեան, Քերոբէ Անթոյեան, Տէր եւ Տիկին Զաթիկեան եւ Տիկին Յակոբեան: Օրուան նախագահ Պ. Ա. Յակոբեան խօսք առնելով բացատրեց Համազգայինի դերը, նոր սերունդին փրկութեան համար: «Ձեմ կարծեր թէ ձեր մէջ պիտի գտնուին այնպիսիներ որ ամսական մէկ ֆրանքը շատ տեսնեն այս կազմակերպութեան: Եգիպտոսէն եւ Սուրիայէն յետոյ, ահա Ֆրանսան եւս գիտցաւ ճանչնալ այս միութեան արժանիքը: Ֆրանսայի առաջին մասնաճիւղը կազմուեցաւ Փարիզի մէջ, Բ.ը Լիոն, Գ.ը՝ Մարսէյլ, իսկ չորրորդ մասնաճիւղը հոս, Պօմոն եւ Սէն Ժէռոմ»:

Յետոյ հրաւիրեց ներկաները որ արձանագրուին: Իր կոչին պատասխանեցին 11 հոգի, որով Պօմոնի մասնաճիւղի անդամներուն թիւը բարձրացաւ 50ի: Յոյս կայ մօտ ատենէն կրկնապատկելու այս թիւը: Հիւրասիրութիւնը տեղի ունեցաւ կատարեալ յաջողութեամբ: Պարսկա — կովկասեան միութեան նախագահ Պ. Ա. Զաթիկեան խնդրեց որ պզտիկ հանգանակութիւն մը կատարուի: Հինգ վայրկեանի մէջ գոյացաւ 300 ֆր.:

Երեկոյթը վերջացաւ ուշ ատեն:

Կ. Ղուկասեանց

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔ ԱՅԳԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

»»».«««

«Վաքէթ»ի մէջ երեւցաւ թղթակցութիւն մը, որ կը խօսէր Մանիսայի այգեգործներու նեղութիւններէն: Ու կ'ըսէր, ի մէջ այլոց, թէ Մանիսայի մէջ 6000 ընտանիքի տէրեր այգեգործութեամբ կը զբաղին: Անոնք, իրենց այգիներուն վրայ ծախսեր են 1.200.000 ոսկի: Ամէն տարի նուազագոյն երկու միլիոն ոսկիի խաղող կը ստանային: Այս տարի, սակայն, հազիւ 800.000 ոսկի արժեր է խաղողի հունձքը: Որով, ոչ իրենց օրավարձերը, ոչ ալ կատարուած ծախքերը հայթայթեր են: Անոնք շատ նեղ վիճակի մատնուած են: Որովհետեւ, երեք միլիոն ոսկի պարտք ունին դրամատուներուն վճարելու եւ, ի հաշիւ յառաջիկայ բերքին, ծախսեր ընելու համար:

«Վաքըթ»ի խմբագրապետը, Մէհմէտ Ասըմ, անդրադառնալով այս թղթակցութեան, կը գրէ.—

Երբ մարդ այս թիւերուն մէջէն կը նայի, կը սոսկայ, պարզապէս: Որովհետեւ, այս վիճակը միայն Մանիսայի յատուկ չէ: Ամբողջ արեւմտեան Անատոլուի այգեգործներուն վիճակը նոյնն է: Եթէ, թուրք այգեգործները, իրենց ծախքերը նուազագոյնին իջեցնելով, յառաջիկայ երկու տարուան ընթացքին իրենց գործի պիտանիները չհաւասարակշռեն, մեր երկրին այգեգործութեան ապագան իրական վտանգի մը պիտի ենթարկուի: Որովհետեւ, այգեգործութիւնը, թուզի եւ ծխախոտի գործէն տարբերութիւն մը ունի: Այգիները կրնան միայն մէկ տարի անխնամ մնալ: Բայց, եթէ այդ անխնամութիւնը երկու երեք տարի տեւէ, յետոյ ստիպուած են մեծ ծախսեր ընել, որպէսզի կրկին բերք ստանան: Ամենագլխաւոր խնդիրը խաղողին ու չամիչին գինը բարձրացնելն է: Հարկ է հաւասարակշռութիւն մը գտնել արդարութեան եւ վաճառման գիներուն միջեւ. այլապէս, կարելի չէ վտանգէ զերծ պահել այգեգործութեան ապագան:

ԽԱՐԲԵՐԴԸ Կ'ԱՒԵՐՈՒԻ...

«Միլլիյէթ»ի կը գրեն Էլ-Ազիզէն.— Այս նամակովս կ'ուզեմ «Միլլիյէթ»ի ընթերցողներուն ծանօթացնել Խարբերդը: Խարբերդ Էլ-Ազիզէն 45 վայրկեան հեռու՝ բարձր լերան մը վրայ կը գտնուի: Անոր չուրջի երեք պատերը քանդուած են. իսկ միւս պատը կանգուն է: Օդը շատ լաւ է, ջուրերը առատ, չուրջը այգիներ եւ մրգաստաններ:

Այս քաղաքը Եավուզ Սուլթան Սէլիմին կողմէ գրաւուած է: Շատ մը մզկիթներ, մեդրէսէներ, գրադարաններ, բաղնիք, քրիստոնեայ եւ իսլամ վարժարաններ, 3000 տուներ եւ 1000 խանութներ կան: Ասոնց մեծ մասը մինչեւ այսօր աւերուած վիճակի մէջ կը մնան: Անցեալ տարուան հրդեհին 60 խանութ այրեցաւ: Խարբերդի մէջ կան Հիթիթներու կողմէ շինուած բերդը, Ուղուն Հասանի քրոջ Սառա Խաթունի կառուցանել տուած մզկիթը եւ 1887էն ի վեր իր գոյութիւնը պահող «Մերեէմանա», ուրիշ անունով «Կարմիր եկեղեցի» կոչուած հնութիւնները:

ՄԱՄՈՒԼ

Հանգիստ ձգեցէք մեր մեռելները

ooooo

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 յունուար).

— «Մի կարծէք որ ռամկավարները, որոնք ամբողջ Դաշնակցութեան մէջ, այսօր, մէկ հատիկ բռնեցիկ մարդ, մէկ հատիկ պարկեշտ հայրենասէր չեն գտներ, միեւնոյն ատելութեամբ տոգորուած են եւ Դաշնակցութեան մեծանուն նախատակներուն հանդէպ: Մարդիկը, պատի՛ւր կ'ը – նեն երբեմն յիշելու եւ խոստովանելու թէ Դաշնակցութիւնը, գոնէ անցեալին մէջ ունեցած է թանկագին դէմքեր, հայրենասէր տիտաններ, որոնք, ոչ միայն իրենց պատկանած կուսակցութեան, այլ եւ ամբողջ հայ ժողովուրդին փառքերը կը սեպուին: Այսպէս կ'ըսեն հասկցնելու համար, որ եթէ երբեք, Դաշնակցութիւնը այդ կարգի դէմքեր ունենար այս օր ալ, չէր հասներ այն «ողբալի» վիճակին, որուն մէջ, մեր անարժան հակառակորդները կարծել կը ձեւացնեն, թէ կը գտնուի մեր կուսակցութիւնը:

Եւ, Դաշնակցութեան երէկուան փառքն ու այսօրուան ... «անկումը», երէկուան արժէքներն ու այսօրուան ... «ոչնչութիւնները» մատնանշելու համար, երբեմն լեզու կ'ելլեն եւ կը բարբառին, գրիչ կը վերցնեն եւ կը գրեն.

— Ո՛ւր է, երբ Դաշնակցութեան մէջ մէկ Ձաւարեանը ողջ ըլլար այսօր, տարբեր կ'ըլլար կացութիւնը... Ձաւարեանը զերմարդ էր, սուրբ էր, առաքինի յեղափոխական եւ մաքուր հայրենասէր էր... Այսօրուան է՛ն մեծ ճկատուած Դաշնակցականը, Ձաւարեանին մէկ եղունգը չարժեր ... Ուրիշ էր Ձաւարեանը, եղբա՛յր, ուրիշ էր...

«Ուրի՛շ» էր Ձաւարեանը, այո՛, եւ «ուրի՛շ» էր ողբացեալ Ակնունին:

— «Կը շարունակենք մենք Հայու կողքին, ակնարկելով դէպի հայրենիք, կը գրէր անցեալ օր ցնդած ռամկավար մը, Դաճիրէի փողոցաբերթին մէջ: Ու մենք մեզի հետ ունինք նոյն իսկ Դաշնակցութեան կուռքերը: Լռեցէ՛ք, Ակնունին է բացագանչողը. «Դէպի երկի՛ր».— Ահա այսօրուան մեր նշանաբանը» ···

Այո՛, «ուրիշ» էր եւ տարաբախտ Ակնունին: Եւ, Դաշնակցական տրիբունն ու արի՛ յեղափոխական Ակնունին, այսօր Դաշնակցութեան հետ չէ, այլ ··· ռամկավարնե՛րուն հետ···

«Այդպէս է», որովհետեւ «ուրի՛շ» էին Ձաւարեանները ու Ակնունիները, իսկ բոլորովին «ուրիշ» այսօրուան Դաշնակցականները: Ու դեռ այդ «ուրիշ»ներու կարգը դասելու համար ռամկավար հոխոոները, նախատակուած հազարաւոր Դաշնակցականներ ունին իրենց տրամադրութեան տակ, հազարաւոր սուրբեր ու մաքուր հայրենասէրներ, որոնք Դաշնակցութեան փառքը կազմեցին երէկ եւ պատիւը կը կազմեն այսօր: Կրնան անոնք, տակաւին, Ձաւարեանին ու Ակնունիին հետ մեզի մատնանշել նաեւ Քրիստափորն ու Ռոստոմը, Զարդարեանն ու Խաժակը, Շահրիկն ու Վռամեանը, Վարդգէսն ու Հրաչը, Վարուժանն ու Սիամանթօն, Մուրատն ու Քեռին եւ դեռ հոյլը աստուածատիպ եսկաներուն, որոնք, սակայն, ապրող Դաշնակցականներէն առաջ պիտի թքնէին ուրաստ ու լրբենիկ ռամկավարներու երեսին:

Կրնա՞ն յիշել այս բոլորը, եթէ երբեք չշարժի Դաշնակցութեան հուժկու ձեռքը եւ չխփէ անոնց պիղծ շրթներուն, չբարձրացնէ իր ձայնը եւ վճռաբար չազդարարէ անոնց.

—Լռեցէ՛ք, ամբարիշտներ, եւ գոցեցէք ձեր զարշահոտ բերաններ: Հանգի՛ստ ձգեցէք մեր մեռելները···

Այդ դո՞ւք էք զանոնք փառաբանողները, այսօր, երբ երէկ, նուազ քան երկու տասնամեակ առաջ, անոնք, նոյն այդ «անարժէք», նոյն այդ «անհայրենասէր» Հայերն էին ձեր խելապատակով, միեւնոյն «թշնամիները» հայ ժողովուրդին, որուն «արիւնը» մտան իրենց «արկածախնդրական» քաղաքականութեամբ, յեղափոխութիւն պայթեցնելով, դաւաճաններ սատկեցնելով ···

Եւ այսօր, երբ չկան անոնք, ելեր կեղծաւորաբար կը սրբացնէք զանոնք, կարծէք ձեզ նման սրբապիղծներու զովխտներուն կարօտ մնացած ըլլային մեր նախատակները իրենց յաւիտենական հանգստին մէջ»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

... Պ. Խմբագիր

Թոյլ տուէք «Յառաջ»ի միջոցով յայտնել Փարիզի Գրական Ակումբի անդամներին, որ Ակումբի վարչութեան կազմից դուրս եմ եկած եւ այս մասին հրաժարականս ուղարկած եմ Ակումբի վարչութեան:

Ընդունեցէք յարգանքներիս հաւաստիքը:

Ռ. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Հիւանդանոցին մէջ.

— Այսօր քանի՞ մեռեալ ունինք:

— Ինը, պարոն բժիշկ:

— Կարծեմ տասը պիտի ըլլար:

— Մէկը ձեր տուած դեղը չառաւ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՑԵՂԻՆ ՁԱՅՆԸ

ԽՄԲ.— Կիրակի օր, ի պատիւ Պ. Լ. Բաշալեանի սարքուածցերեկոյթին մէջ, Պ. Ռ. Զարդարեան իբրեւ արտասանութեան կտոր կարդաց գրագէտին այս գեղեցիկ արտադրութիւնը, որ գրուած է տարիներ առաջ:

Կ'արտատպենք նոյնութեամբ, իբրեւ նաշակ մը նախորդ սերունդի գրականութենէն.—

Միսիս ***ի յետ միջօրէի թէյն էր: Ընդարձակ սրահին մէջ հաւաքուած կանացի բազմութեան զուարթ ոգեւորութիւնը կը խնճղար մխորժական խժլտուքով մը, որուն մէջ մերթ ընդ մերթ մանկամարդ Անգլուհիներուն սրտբաց ու մատղաշ ծիծաղին բոժոժումները կ'երկարաձգուէին:

Ցունիսի արեւ մը դուրսը կը լուսերփնէր թեթեւ մառախուղը որ ամառնամէջի այդ օրն իսկ՝ կը փաթթէր, կը պարուրէր մօտակայ հորիզոնները, հաւատարիմ գուրգուրանքով մը: Արեւուն ճառագայթները կուգային կը հալէին այդ փոշեղէն բակին մէջ որ, քիչ մը հեռուն, ամէն բան կը շրջապատէր խարտեաշ չամանդաղներու խտացումով մը:

Մինակութեան բոպէ մը օգտուելով, կը դիտէի, ապակեւոր պատշգամէն, պարտէզը որ աչքիս առջեւ կը փռէր իր անգլիական բարեձեւութիւնը: Կարմիր ու վարդապիսակ ճերմակ ժէրանիոմներու փափուռ ու դիմացկուն գոյներուն պռռթկումովը պոռոտ ածուներու մէջէն, մարգագետին մը, յստակ ու պարզ, իր կակուղ, յորդ ու թաւ կանանչութիւնը կը զեղուր, հիւսիսի այն խղոտ ու թաւշային կանանչը, ա՛յնքան ուժով ու հիւթեղ, այնքան պատկերի, ներկի կանանչ մը, որ ա՛լ արհեստական կը թուի:

— Օ՛հ, ի՛նչ աղէկ հանդիպում, ըսաւ յանկարծ քովս ի վեր տանտիրուհին որուն եւեւ բարձրահասակ մէկը կեցած էր, ձեզի կը ներկայացնեմ Տր. ճէյմս Գլարքը, որ վերջերս Հայաստանէն դարձաւ: Անշուշտ շատ բաներ պիտի ունենաք իրարու ըսելիք:

Ներսիդիէս, դժգոհութիւն մը ունեցայ այս ներկայացումէն: Ո՛ւհ, հարկ պիտի ըլլար նորէն ողբալի հարցումներու տարափ մը կրել, պուշ հետաքրքրութիւններ գոհացնել, վիրաւորիչ տարակոյսներ փարատել, արդահատանքներ կուլ տալ: Օ՛ անդլիացի պառաւ աղջիկներուն ժօստ ու նուաստացնող կարեկցութիւնը զոր միսիոնարներ անդադար կ'արծարծեն կեղծաւոր արցունքներով եւ զոր մեր գործիչներէն շատերն ալ սնուցած են տխմարօրէն, մեր ազգային զարհուրելի դատին մէջ ուրիշ բան չգտնելով ի տես դնելիք բայց եթէ լալկան ու ձեռնամած պաղատանքներու թոթովում մը: Օ՛ այն ամուլ ու ըմբոստացնող հետաքրքրութիւնը զոր ըստիպուած եմ կրել, որ անողորմ դանակի մը պէս նորէն ու նորէն վէրքերու մէջ կը մխրճի, ցաւերուդ սրբութիւնը կը պղծէ, տանջանքներու միւշէի մը հանդիսատեսին չահագրգռութեամբը՝ դեռ չլռուած մանրամասնութիւն մը, անհուն չարչարանք մը կ'ակնկալէ բերնէդ, տեսակ մը ուխտաւոր ու մարդկային հաճոյք գտնելով՝ իր խաղաղ ապահովութեանը մէջ՝ ուրիշներուն տառապանքին ահաւորութեանը առջեւ:

Տօքթօրը քայլ մը յառաջացաւ, ու ձեռքս սեղմելով անգլիացի ճէնթլմէնի մը յատուկ այն տաք, առնական եւ ուղղամիտ սեղմումովը որուն մէջ ա՛լ վերապահում չկայ.

— Պարոն, ըսաւ, ուրախ եմ որ Հայու մը ձեռքը կը սեղմեմ եւ առիթ կ'ունենամ յայտնելու ձեր ցեղին համար ունեցած սքանչացումս:

Երեսուն – երեսունհինգ տարեկան առոյգ մարդ մըն էր, իր երկայն ու պիրկ սրունքներուն վրայ ամրապինդ: Սկովտիացի մը, ապահովապէս, այն շատ մտացի, շատ խոհուն արտայայտութեամբ որ այդ դէմքերու, կորովի ու յաղթական ցեղին բարձր նկարագրի նիւթականութիւնը կը մեղմէ ու կը կատարելագործէ: Իր խաժ ու բարի աչքերը՝ երկար ու հետապնդող նայուածքով, իր թրթռուն շրթունքը՝ կենդանութեամբ լեցուն, իր լայն ու զմրեթարդ ճակատը ներքոյժ մտաւորականութիւն մը կը սփռէին ամբողջ դէմքին վրայ, սրբագրելով գործողութեան մարդուն յայտարար հակիրճ ու կտրուկ կերպերը եւ տիրապետող ու ամուր չարժուածքը:

— Նախ ըսեմ ձեզի որ, սկսաւ — երբ առանձնանանք ապակեւոր պատշգամին մէկ անկիւնը՝ ուր մատաղ արմաւենիներ, պտերներ ու սաքիտեսդրաններ, ղեղին ու կապոյտ լայն թաղարներու մէջը, իրենց գեղուն բուսականութիւնը կը սրսկէին բոլորշի,— ես միսիոնար մը չեմ, եւ եթէ Հայաստան գացի, այս ինչ կամ այն ինչ յարանուանութեան փառքին՝ նոր «դաշտեր» գտնելու նպատակով, երկինքին, անգլիացի նուիրատուներուն եւ «սովամահ թշուառներու հոգիներուն միջեւ պարտի-պահանջէի ծիծաղելի ու անարգ հաշուեկշիռ մը բռնելու փափաքով չէր, ոչ ալ նպաստ բաշխելու որբերու եւ այրիներու: Ձէ՛: Ձիս առաջին անգամ հոն քաշողը եղաւ հասկնալու, ըմբռնելու տարօրինակ պէտք մը:

Երբոր ջարդերուն առաջին լուրերը եկան Անգլիա, ես ալ, շատերու պէս, նախ, հեռաւոր ուշադրութիւն մը նուիրեցի այդ եղելութեանց, որոնց վաւերականութեանն ալ, կը խոստովանիմ, շատ կը կասկածէի, մինչեւ այն օրը վերջապէս ուր, պաշտօնական տեղեկագիրներէն յետոյ, ալ կարելի չէր տարակուսիլ աղէտքին ճշմարտութեանը եւ ահագնութեանը: Երբ հետզհետէ հասան բոլոր մանրամասնութիւնները, երբ մութին մէջէն իրարու եւեւէ մէջտեղ բերուեցան դէպքերը, նորանշան բան մը անցաւ իմ մէջս: Հակառակ ամէն փաստերուն, չէի կրնար հաւատալ այսպէս ամբողջ ցեղ մը բնաջինջ ընելու կարելիութեանը, այսպէս կազմակերպուած, սիստեմաթիք վայրագութեան մը, սահմռկած մնացած էի այն «ինչո՛ւ»ին առջեւ որ միտքս կը լլկէր յարաժամ:

Ազատ մարդ մըն էի, անկախ, եւ որոշեցի անմիջապէս Հայաստան երթալ:

96ի գարնան էր որ հասայ հոն: Առաջին երեք չորս շաբաթը վարած կեանքիս վրայ բան մը չի կրնար գաղափար տալ ձեզի: Արհաւիրքը իմ մէջս էր եւ իմ չուրջս:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(1) (Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

քաղեստական պահակներ՝ արտաքին նախարարութեան շրջակաները։ Ցոյցերուն կը մասնակցէին նաեւ հարկատուները, բայց ոչ մեծ թիւով։

Այս առթիւ ալ խռովութիւններ ծագեցան եւ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 400 ցուցարարներ, յետոյ ազատ արձակելու համար, ինչպէս միշտ։ Ոստիկաններուն համբերութիւնը սպառած էր։ Շատեր կը գանգատէին.

— Դեռ բան չենք կերած եւ չենք գիտեր ո՛ւր պիտի յանգին այս յիմարութիւնները։ Իրաւունք չունինք զարնելու, մինչեւ որ չզարնուինք, բայց ո՞ւր պիտի երթանք այսպէս...

Բայց եւ այնպէս, ծանր հարուածներ կերան ցուցարարները։ Անխնայ կը քշուէին մէկ անկիւնէն միւսը, բայց իրենց կարգին կը դիմէին խափանարար ձեռնարկներու։ Սէն Ժէռմէնի պողոտային վրայ, պատուհաններէն տաք ջուր թափեցին հանրապետական պահակներուն վրայ, միւս կողմէ հրթիռներ կ'արձակուէին։ Պահակները չկորսնցուցին իրենց պաղարիւնը, բայց ոստիկանները բարկութեամբ կը պոռային.

— Վար իջէք եւ հոս ըրէք ինչ որ պիտի ընէք։

Այս պողոտային վրայ էր որ տեղի ունեցան ամէնէն ծանր ընդհարումները։ Նորէն նստարաններ եւ երկաթ փեղկեր ու ծառեր հանուեցան եւ աջ ու ձախ նետուեցան, երթեւեկը խափանելու համար Ջուղեր եւ աւազով լեցուն տոպրակներ կ'իյնային հանրակառքի գիծերուն վրայ։ Խռովութիւնները տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր։

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ կեդր. Գործադիր Կոմիտէն որոշեց մայրաքաղաքը Խարքովէն փոխադրել Քիէվ։

ՍՈՖԻԱՅԻ Ազգ. Թատրոնին մէջ հանդէս մը սարքուած էր, փրոֆ. Պալանովի գրական գործունէութեան 35ամեակին առթիւ։ Ներկայ էին թագաւորը եւ նախարարները։ Բանախօսներէն մէկը պահանջեց Պուլկարիոյ վերադարձնել Տոպրուճան եւ Թրակիան։ Ասոր վրայ Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ դեսպանները ձգեցին եռացան։

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 0 Քլէռ որ Լիմի սրճարանին վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 14 rue François Garcin, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ Վրէժ խումբը իր բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ (Շաս) խումբերու բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ընկեր Կարօ խումբի ընկերական ժողովը՝ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 7ին, Ընկ. Ց. Պօղոսեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՎԱԼԱՆՍԻ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՌՕՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհ. ընկերական դասախօսական ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։

Փարիզի Գրական Ակումբ *այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին,* 131, rue Paul Berruel *(նախկին* rue Cambronne, 131) métro Vaugirard *տեղի կ'ունենայ՝ Զրոյց՝* «Շահան Շահնուրի գործը» *նիւթի շուրջը։ Ներածական խօսք՝* Ս. Վրացեանի։ *Զրոյցին կը մասնակցին՝* Հ. Զարդարեան, Ա. Խոնդկարեան, Վ. Մինախորեան (*Պրակայէն*), Ա. Ջամալեան, Նիկողոս Սարաֆեան *եւ ուրիշները։ Մուտքը ազատ է։*

Ընկերաճանաչողական դասախօսութիւն

կազմակերպուած՝ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 6ին իր Գրադարանին մէջ կը դասախօսէ ընկ. Ա. Թ., նիւթ՝ Երիտասարդ Թուրքիան եւ Հայերը *Կը հրաւիրուին քաղաքի, Սէն Լուի Պատ. Միութեան ընկերները եւ տեղւոյս ընկերներն ու համակիրները։*

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին, ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը

կը դասախօսէ՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

դասախօսութենէն վերջ **ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ**

կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՈՐԲԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Հ. Օ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

կը խօսի՝ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ՋՈՒԼԱԿԵԱՆ

Այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլորիայի վերնայարկը

Կը հրաւիրուին անդամներն ու շահագրգռուողները

Մարսէյլի Աղքատախնամին պարահանդէսը

Մարսէյլի մէջ Աղքատախնամի Տիկնանց Միութեան մեծ պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Վարդանանցի գիշերը մինչեւ լոյս, Փետրուար 8ին, հինգշաբթի իրիկուն, հովանաւորութեամբ Մարսէյլի քաղաքապետ Տօքթոր Ռիպոյի եւ նախագահութեամբ Պալաքեան եպիսկ.ի։ Պիտի ըլլայ գեղարուեստական բաժին, ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր։ Տոմսերու գիները 10 եւ 15 ֆրանք։ Հանդէսին բարոյական եւ նիւթական յաջողութիւնը ապահովելու համար անշուշտ հայրենակիցներն ալ պիտի փութան կատարել իրենց պարտականութիւնը, ջերմ եւ ստուարաթիւ մասնակցութեամբ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

«ԿՈՄԻՏԱՍ» ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civils*ի ընդարձակ սրահին մէջ*

19 rue Blanche Métro: Blanche - Trinité

Մասնակցութեամբ անուանի **ERNESTO Rémondini***ի (նախկին* **Coleseum***ի կոյր* **bandonéoniste***ը),* **Orchesta Tipica RAMON LEFERIO:**

կը ներկայացուի՝ «Ես սևրայ» *(զաւեշտ)*

ՃՈԽ ՊԻԻՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ.

ՄՈՒՏՔ ԿԱՆԱՆՑ 7.50, *ԱՐԱՆՑ* 10, Réservés 15 *ֆր.*

ԲՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եօզկատի եւ շրջ. Հայր. Միութեան մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple։ Օրակարգ՝ զեկուցում պատգամաւորական ժողովի որոշումներու, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ներքին հարցեր։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2.30ին, **Salon Massis**ի սրահը, **7 rue des Petite Maries**: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ Վասպուրականցիները։

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր.

Միութեան անդամական ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, 131 Րիւ Ֆօպուրկ տիւ Թամփլի սրճարանը։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորներու եւ լրացում վարչութեան։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Ընկեր Կարօ» խումբը՝ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ երէց ընկ. Վրթանէս Ղազարեանի, իր տիկնոջ՝ *ՍՈՒՐԲԻԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆ*ի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (42)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Եւ այս ըսելով, սահմանային քարին քով նամազի սկսաւ։ Երբ իր այս կարճ աղօթքը վերջացուց եւ յուզուած ոտքի ելաւ, կը տեսնուէր որ աչքերէն կը կաթէին ուրախութեան արցունքներ, որովհետեւ իր երազը իրականացուցած էր։ Րիզա պէյի համար, որ շատ ուղղափառ անձ մըն էր, այդ օրուան նամազը մեծ կարեււորութիւն ունէր։

Այդ նամազէն վերջ, Րիզա պէյ ու իր ընկերները, որպէսզի մութը չկոխած Մուրկուլ հասնին, անմիջապէս հեծնելով իրենց ձիերնին, չարունակած էին իրենց ճամբան։ Հիմա կ'ուղղուէին դէպի Սուլթան Սէլիմ լեռը։ Ճամբան կը հանդիպէին գիւղացի կիներու, որոնք ռազմանիւթ տարած էին ճակատ ու գիւղ կը վերադառնային՝ յաջորդ առաւօտ կրկին տարբեր կատարելու համար։

Երբ անցեր էին Սուլթան Սէլիմ լեռը, իրենց առջեւ տեսարանը յանկարծ փոխուած էր։ Քիչ առաջ տեսնուող լերկ գագաթներուն փոխարէն, հսկայ անտառներ, վտանգաւոր ու նեղ վիհերու տեղ, ուրկէ ձիերին իսկ դժուարաւ կ'անցնէին, կանոնաւոր ու լայն խճուղիներ։ Բոլորովին ուշադրութիւն գրաւող այս տարբերութիւնը Րիզա պէյի ու ընկերներու վըրայ մեծ ազդեցութիւն ըրած էր։ Րիզա պէյ, երբ դեռ զինուորական վարժարանի աշակերտ էր, իրեն ուխտ մը ըրած էր.— «Եթէ Ռուսերուն յաղթեմ, սահմանի առաջին քարին վրայ սէճտէ պիտի ընեմ»։ Այժմ, նման ուխտ մը իրեն ու իր ընկերներուն ըսած կ'ըլլար.— Անտեղի գնա, երկրին ամէն կողմերը գեղեցիկ անտառներ աճեցուր, կանոնաւոր խճուղիներ շինէ, մեր երկիրը եւս, սահմանին միւս կողմին նման,

դրախտի պիտի նմանէր, եւ, Րիզա պէյ ու իր ընկերները, սահմանը անցնելու առեն, այդքան պիտի չզարմանային։

Ռուսական այս անտառներուն եզերքը բաւական բախած էին ռուս ուժերն ու մեր չէթէները։ Որովհետեւ ծառերուն մեծ մասը արագահարուածներէ տապալած էին։ Մերոնք արագահարուած չունէին, Ռուսերը իրենց արագահարուածներուն տարափին ենթարկած էին մեր չէթէները եւ երկար ընդդիմութենէ մը յետոյ նահանջած էին, ինչպէս կը հասկցուէր երեւոյթէն։

Րիզա պէյ ու իր ընկերները իրենց ճամբան կը շարունակէին այն խճուղիին վրայէն, որ երբեմն կը բարձրանար եւ երբեմն կ'իջնէր։ Անոնք հասած էին Քորա։ Հոն, դիտելէ վերջ այն աւերումը զոր գործած էին զինուորները բախումի ատեն, լեռներէն իջնելով գիշերը ուշ ատեն Մուրկուլ հասած եւ իջեւանած էին տեղւոյն առաջին Թուրք գայմագամին՝ Էթէմ պէյին հոյակապ տունը, որ Ամերիկացիներէն մնացած էր։ Եւ որովհետեւ պատերազմի ճակատին հետ դեռ եւս հաղորդակցութիւն հաստատուած

չէր, Րիզա պէյն ու իր ընկերները ոչինչ գիտէին։ Որով, նախ ուզեցին Էթէմ պէյէն հասկնալ թէ՝ ո րեւ է բան գիտէ՞։ Գայմագամ պէյը յայտնած էր թէ, բերնէ բերան ըսուածին համաձայն, մեր յարձակողականը կը շարունակուի, Մարտախի դրաւումէն վերջ դէպի ներս բաւական հող գրաւուած է, եւ թերեւս ի մօտոյ նոյն իսկ Պաթումը պիտի գրաւուի։ Բայց, կար բան մը որ Էթէմ պէյի հետաքրքրութիւնը շարժած էր եւ կ'ուզէր Րիզա պէյէն հասկնալ։ Ու հարցուցած էր.

— Րիզա պէյ, ի՞նչ է բուն պարտականութիւնը այն չէթէներուն, որոնք մեր «Թէշքիլաթը Մախսուսէ»ի ծառայութեան մէջ կը գտնուին։ Ինչո՞ւ կազմուած են անոնք. օրինաւոր զինուորի նման թշնամիին վրայ ուղղակի յարձակելո՞ւ թէ, ինչպէս նախապէս համաձայններ էինք, Ռուսերը պիտի աՀաբեկէին՝ մեր յառաջխաղացումը դիւրացնելու համար, խալամ բնակչութիւնը պիտի ըմբոստացնէին, եւ, անոնց զէնք բաշխելով, աջէն ու ձախէն պիտի աւերէին ռուս բանակին անունդի եւ ռազմանիւթի ճամբաները։

Րիզա պէյ, առանց բայէ մը մտածելու, իբրեւ պատասխան ըսած էր.

— Թէշքիլաթը Մախսուսէն, այսօրուընէ սկսեալ, կը նկատուի զինուորական կազմակերպութիւն մը։ Որովհետեւ ես հրամանատար նշանակուած եմ ճակատի բոլոր ուժերուն, պատերազմական վայրերու քաղաքային վարչութիւնն ալ ինծի ենթակայ է։ Որ եւ է, դէպք, ինչքան ալ փոքր ըլլայ, ինծի պէտք է տեղեկացնել, քանի որ անիկա կրնայ մեծ գործերու ծառայել պատերազմին մէջ։

Րիզա պէյի այս խօսքերը պատասխան մը չէր այն հարցման զոր Էթէմ պէյ ըրած էր։ Այս խօսքերը կը փաստեն թէ Րիզա պէյ «Թէշքիլաթ»ի հոգին դեռ ըմբռնած չէր։ Ներքին նախարար Թալէաթի եւ Թէշքիլաթը Մախսուսէի նախագահ Սիւլէյման Ասքէրի պէյին հրահանգը ո՛ւր, Րիզա պէյի ըմբռնումը ո՛ւր, կազմակերպուած չէթէներու պարտականութեանց մասին։

Եւ որովհետեւ այդ ըմբռնումը տարածուած էր ամբողջ կովկասեան ճակատին վրայ, աւելի վերջ պիտի կարդաք թէ ինչ աՀաւոր արդիւնքներ ունեցաւ ան։

Րիզա պէյ այդ ճակատին հրամանատարն էր։ Բայց, Տրապիզոնէն

բերուած ականները անխնամօրէն եւ անփորձներու կողմէ Խոփէի բացերը կը թափէին, ճամբան կ'իմանար թէ Ֆէրիտ պէյ Փորչքայի գայմագամ նշանակուած է, ճակատի կացութիւնը Մուրկուլի գայմագամէն կ'իմանար, զունդերու հրամանատարները իրենց գերադասներուն տեղեկագիրներ կը ղրկէին, բայց ոչինչ կը գրէին Րիզա պէյի։ Իսկ Նայիլ պէյ կը շարունակէր իր գրաւած ձեւով շարժիլ Մարտախի շրջանին մէջ։ Իսկ այդ միջոցին, Րիզա պէյ կը գտնուէր Փորչքայի ճամբուն վրայ, նպաստակ ունենալով իր ուզած բանակները հաստատել։

Րիզա պէյ ու ընկերները նոյն գիշերը Մուրկուլ անցուցին, եւ, յաջորդ օրը, հեծնելով իրենց ձիերնին ուղղուած էին դէպի Փորչքա, ուր տեղեկացած էին թէ կարեւոր դէպքերու նախօրեակին են։ Հոդ, նախ Նայիլ պէյի ուղղութեան պէտք էր բերել։ Որովհետեւ, ան պատերազմի մըղած էր այն չէթէն զոր բերած էր Տրապիզոնէն, եւ այդ կերպով, օժանդակած ըլլալով Մարտախի գըրաւմանը, այդ յաղթանակէն գինովցած՝ ինքզինքը ամէն կը կարծէր։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԷԱՅԱՆ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

26 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2405

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՅՍ ՀՈՂԵՐԸ ՄԵՐՆ ԵՆ»

Զարմանազան լուրերու թոհ ու բոհին մէջ, ուշադրութենէ վրիպեցաւ դէպք մը, որ արժանի է լուրջ խորհրդածութեան: Գոնէ վաղուան համար:

Կ'ակնարկենք Թուրքեւպուլկար սահմանին վրայ, Սլիվէնկրատի (Մուսթաֆա փաշա) մէջ սարքուած հանդիսաւոր ցոյցին:

Ինչ որ հրատարակուեցաւ մինչեւ այսօր, քաղուած է Թրքական աղբիւրէ,— թերթերու լուրերէն եւ Անատոլուի գործակալութեան զեկոյցներէն:

Դժբախտաբար աչքի առջեւ չունինք դէպքին պուլկարական պատմութիւնը, բացի կցկտուր տեղեկութիւններէ:

Այս պարագան ոչինչ կը պակսեցնէ դէպքին լրջութենէն եւ երեւոյթին խորութենէն:

Որքան ալ չափազանցութիւններ հնարած ըլլան Թուրք թերթերը, անվիճելի է մէկ բան,— Թրակիացիները ժողով գումարելով Թրքական սահմանին վրայ, յետոյ թափօր կազմելով եւ ցոյցեր սարքելով, ուզած են յիշեցնել թէ պահանջներ ունին Թուրքիայէն:

«Վագըթ»ի թղթակիցն է որ կը պատմէ.

— «Առաջին իրիկունը ներկայացուած են թատերախաղ մը որ քարոզութիւն մըն է Թրակիան Պուլկարիոյ կցելու համար: Յաջորդ առաւօտ բացուած է համաժողովը եւ ճառեր խօսուած են: Կէս օրէն յետոյ պտոյտ մը կատարած են սահմանին մօտակայ վայրերը եւ պոռացած են,— «Այս հողերը մերն են եւ մերը պիտի մնան»: Կէս օրէն յետոյ հացկերոյթ մը տրուած է քաղաքապետարանին մէջ, ուր ներկայ եղած է պաշտօնանկ կառավարիչը:

«... Թերեւս կարծողներ կան թէ կառավարիչին պաշտօնանկութեամբ վերջացած է խնդիրը: Մենք այդպէս չենք խորհիր: Սլիվէնկրատի միջադէպը այնքան խոր եւ կարեւոր է որ, չի կրնար փակուիլ պաշտօնանկութեամբ:

Պուլկարները կ'ուզեն իրենց կցել ամբողջ Էտիրնէն եւ արեւմտեան Թրակիան, ինչպէս եւ Եուկոսլավիայէն առնել Մակեդոնիան, իսկ Ռումանիայէն՝ Տոպրուճան: Իսկ եթէ յարին պալքանեան ուխտին, ստիպուած պիտի ըլլան հրաժարիլ այս բոլոր պատրանքներէն: Ասոր համար, կ'ուզեն համաձայնիլ Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ հետ, եւ Մակեդոնիայէն եւ Տոպրուճայէն հրաժարելու փոխարէն, ապահովել այդ երկու երկիրներուն աջակցութիւնը, որպէսզի Թրակիան Պուլկարիոյ կցեն: Ահա թէ ի'նչու կ'ուզեն ամէն բանէ առաջ արգիլել հանդիսանալ պալքանեան ուխտին, որ կ'ըսուի թէ յունուարի վերջը պիտի ստորագրուի Սելանիկի մէջ:

Սլիվէնկրատի ցոյցը ժողովրդական անգիտակից եւ պատահական շարժում մը չէ, այլ ամբողջովին կազմակերպուած քաղաքական դաւ մը»: (*Վագըթ* 20 յունուար):

Այս վերլուծումէն յետոյ, Թուրք թերթը կը դնէ հետեւեալ պահանջը, կարճ եւ կտրուկ:

— «Թրակիա կազմակերպութիւնը անշուշտ կազմուած է պետական արտօնութեամբ եւ կը գործէ կառավարութեան հսկողութեան տակ: Արդ, եթէ համաժողովին մէջ արտասանուած խօսքերը համաձայն չեն Պուլկարիոյ դահլիճին քաղաքականութեան, պէտք է լուծել այդ կազմակերպութիւնը: Ո'ր եւ է երկրի մէջ ընկերակցութիւն կազմելու ազատութիւնը այնքան սանձարձակ եղած չէ որ խանգարէ հարեւան երկրի մը յարաբերութիւնները»:

(Այդ պահանջը չէ՞ որ կը դնեն մեր հակառակորդներն ալ, բոլոր հիւրընկալ երկիրներուն մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ. — լուծում, սահմանէն դուրս, օրէնքէ դուրս, պոյքոթ...):

Ուրեմն, Թրակիացիներու գործունէութիւնը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ քէմալականութեան: Այն աստիճան որ, անոր մամուլը ներշնչումներ կը ստանայ, նոյն իսկ Պուլկարիոյ ներքին գործերուն խառնուելու համար:

Ուրիշ խօսքով, Էնկիւրին չի հաւատար հարեւան երկրի կառավարութեան հաւաստիքներուն, եւ նոր երաշխիքներ կը պահանջէ: «Եթէ համաձայն չէք, լուծեցէք. այլապէս անիրաւ չեն անոնք որ կը կասկածին թէ պուլկարական կառավարութիւնը կը ձայնակցի Թրակիացիներու համաժողովին որոշումներուն»:

Թերթերը կը գրեն թէ պուլկարական կառավարութիւնը որոշած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել, խափանելու համար «վնասակար շարժումները»:

Ուրիշ կերպ կրնա՞ր շարժիլ պետութիւն մը որ ջախջախուեցաւ Մեծ Պատերազմին մէջ, եւ անզօր վիճակի մը մատնուած է այսօր, իր յաղթական դրացիներու սպառազէն կերպարանքին եւ շղթայաշար փչաթելերուն առջեւ:

Եւ սակայն, ո՞ր երկրին կամ ժողովուրդին մէջ հիմնական դատեր խափանուած են առօրեայ քաղաքականութեամբ:

Այդ ե՞րբ է պատահած որ ընդմիշտ լռութեան դատապարտուի ժողովուրդ մը, երբ կ'աղաղակէ ի լուր աշխարհի, թերթերով, ժողովներով, ճառերով եւ թափօրներով.

— Այս հողերը մերն են եւ մերը պիտի մնան...

Կարելի չէ թուաբանական ճշդութեամբ ձեւակերպել քաղաքական դատի մը յաջողութեան պայմանները: Դժուա՛ր է ճշդօրէն նախատեսել դէպքերը, մանաւանդ աշխարհի ներկայ վիճակին մէջ:

Բայց, երբ ժողովուրդ մը ամուր կառչած է իր հայրենի ժառանգութեան եւ կը հաւատայ իր դատին արդարութեան, առժամեայ խոչընդոտները չեն որ պիտի կասեցնեն զայն:

Այդպէս է նաեւ մեր պարագան:

Մենք ալ ունինք նոյն դատը,— «Այս հողերը մերն են եւ մերը պիտի մնան»:

Էնկիւրին ալ գիտէ այդ, եւ ճիշդ ատոր համար, Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին մնացորդները կը հալածէ նոյնիսկ արտասահմանի մէջ:

Հարցը այն է որ գիտնանք թէ՝ չի բաւեր միայն տենչալ, այլ անհրաժեշտ է գործել: Եւ գործել՝ միացեալ ճակատով: Առանց ազդուելու առօրեայ վէճերէն ու դէպքերէն: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

39,500 ֆր.ի գոհարեղէն խլուած 1,800,000 ֆր.ի

ԳՆԱՀԱՏՈՂ «ՄԱՍՆԱԳԷՏ»Ն ԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

Առջի օր ձերբակալուեցաւ Անրի Քոհէն, Պայոնի Վարկի Դրամատան գոհարեղէններու գնահատիչը: Հարցաքննիչ դատաւորը բանալ տալով 53 տուփեր, մասնագէտներու քննութեան ենթարկեց անոնց պարունակած գոհարեղէնները: Ասոնք աւանդ ձգուած էին Քոէտի Լիոնէ Դրամատան մէջ, Սթավիցքիի կողմէ: Քննութեանց ներկայ էր նաեւ Պ. Քոհէն, որ քիչ յետոյ ձերբակալուեցաւ:

Առաջին տուփը հազիւ բացուած, մասնագէտները ափ ի բերան մնացին: Տուփի մը մէջ; որուն վրայ գրուած էր թէ 400,000 ֆրանքի գոհարեղէն կը պարունակէ, մասնագէտները գտան միայն 1805 ֆրանք արժող քարեր: Երկրորդ տուփի մէջ, որ գնահատուած էր 600,000 ֆրանք, միշտ Քոհէնի կողմէ, կը պարունակէր միայն 1500 ֆրանքի ապակեղէն եւ կեղծ մարգարիտներ: Սթավիցքի 500,000 ֆրանք փոխ առած էր այս աւանդները ձգելով: Հազիւ քանի մը զմրուխտներ կարելի եղաւ գտնել ուրիշ երկու տուփերու մէջ:

Մէկ խօսքով, առաջին երկու մասնագէտները մանրակրկիտ քննութեան ենթարկեցին առաջին անգամ բացուած 4 տուփերու պարունակութիւնը եւ հաստատեցին թէ Քոհէնի կողմէ 1,800,000 ֆրանք գնահատուած գոհարեղէնները կ'արժեն միայն 39,500 ֆրանք: Ուրեմն, Սթավիցքի եւ ընկ. միայն այս գլուխէն շորթած են 1,760,500 ֆրանք: Հետզհետէ կը բացուին եւ կը քննուին նաեւ միւս 49 տուփերը, անշուշտ, նոյնքան ցնցող յայտնութեանց յանգելու համար:

Ձերբակալուած ատեն, Քոհէն առանց ինքզինքը կորսնցնելու յայտարարեց թէ իր տեսած եւ գնահատած գոհարեղէնները ասոնք չեն ... Անշուշտ ըսել կ'ուզէր թէ փոխուած են: Հարցաքննիչ դատաւորը Քոհէնը կ'ամբաստանէ խարդախութեան եւ մեղսակից գողութեան եւ խարդախութեանց:

⁂ Ոստիկանութիւնը գրաւեց Սթավիցքիի դրամարկղը՝ Սոսիէթէ Ժէնէրալի մէջ, ուր գտնուեցան 50,000 ֆր. պատրաստ դրամ եւ չատ մը չէքեր: Գաղտնի կը պահուին այս առթիւ երեւան ելած անունները: Կ'ըսուի թէ շատ մը կարեւոր անձեր պիտի վտանգուին, այս յայտնութեան հետեւանքով: Այս հաշիւներու մասին առաջին անգամ խօսեցաւ ընդդիմադիր երեսփոխան Պ. Անրիօ, Երեսփ. Ժողովին մէջ: «Էնթրանսիժան» կ'ըսէ թէ ոստիկանութիւնը երեք շաբաթէ ի վեր տեղեկութիւն ունէր այս հաշուըմնթացէն, բայց գործի չձեռնարկեց, մինչեւ որ Պ. Անրիօ յայտնութիւններ չըրաւ:

Երկու բարձր պաշտօնատարներ պաշտօնանկ

Կառավարութիւնը շարունակելով իր վարչական տնօրինութիւնները, առջի օր պաշտօնանկ ըրաւ առեւտրական նախարարութեան վարկի ընդհ. քննիչը, Պ. Տըլամարշ, եւ դիւանապետ մը, Պ. Քոնսթանթէն: Ասոնք պիտի յանձնուին կարգապահական ատեանին:

Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը աւելի բան չըսեր, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ երկու պաշտօնատարները, որոնց իրաւասութեան ներքեւ կը գտնուէին վարկի ընկերութիւնները, յանցաւոր են իբրեւ զանցառու եւ անհոգ իրենց պաշտօնին մէջ:

Փաստաբաններու խորհուրդին որոշումները

Փարիզի փաստաբաններու ընկերակցութեան խորհուրդը, տեսնելով որ երեսփոխանները որ եւ է միջոցի չեն դիմեր զանազան զեղծումներ խափանելու համար, երկու նոր կանոններ հաստատեց, որպէսզի փաստաբանները այսուհետեւ չարաչար չկարենան գործածել իրենց պաշտօնը եւ դիրքը:

Առաջին կանոնով, ո եւ է իրաւագէտ որ քաղաքական պաշտօն մը ունի իբրեւ երեսփոխան, ծերակուտական կամ քաղաքապետական խորհուրդի անդամ, չպիտի կրնայ դատ վարել ի նպաստ պետութեան կամ անոր դէմ կամ անոր տեղական որ եւ է ճիւղին թեր ու դէմ:

Երկրորդ կանոնով, ո եւ է իրաւագէտ սեղանաւորական շահերու վերաբերեալ որ եւ է դատ ստանձնելէ առաջ, պարտաւոր է արտօնութիւն ստանալ փաստաբաններու կաճառի նախագահէն: Այս կարգադրութիւնը եղած է ոչ միայն այն մտքով որ կառավարական պաշտօնեայ մը չկարենայ իր ազդեցութիւնը օգտագործել ի նպաստ իր դատին, այլ եւ անոր համար որ վերջ գտնէ մնայուն իրաւագէտի մը տարեկան գումարներ վճարելու սովորութիւնը:

Աւելորդ է յիշել թէ այս կարգադրութիւնները հետեւանք են Սթավիցքիի գործին առթիւ երեւան ելած յայտնութեանց եւ քանի մը օր առաջ պատահած միջադէպերուն:

ԱՊՏԱԿԷՆ ՑԵՏՈՅ ԱՏՐՃԱՆԱԿ

Վերջին դէպքերուն հետեւանքով, մենամարտ մը տեղի ունեցաւ երէկ, արմատական երեսփոխան եւ Երեսփ. ժողովի նախկին դեր - նախագահ Պ. Անտրէ Հէսի եւ «Փառի - Միտի» թերթի խմբագիր Պ. Ժոզէֆ Պէնէքսի միջեւ, ատրճանակով, անհատական կալուածի մը մէջ, Փարիզի մօտերը: Բուն վայրը գաղտնի կը պահուէր, մենամարտը օրինապէս արգիլուած ըլլալով Ֆրանսայի մէջ:

Պ. Հէս, որ Սթավիցքիի փաստաբաններէն մէկն էր, ինքզինքը անարգուած կը զգայ «Փառի - Միտի»ի մէջ եղած հրատարակութեան մը առթիւ: Պէնէքս գրած էր թէ դրամ ստացած է իբրեւ փաստաբան, մասնաւորապէս Սթավիցքիէն, միեւնոյն ատեն գործելով իբրեւ երեսփոխան եւ պաշտօնեայ Երեսփ. ժողովին:

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, առաջին մենամարտը պիտի կատարէին կրթական նախարար Պ. տը Մոնզի եւ երեսփոխան Պ. Անրիօ, բայց բարեկամներ միջամտեցին եւ չարը խափանեցին:

Երկրորդ միջադէպ մը ծագեցաւ «Լա Լիպէրթէ»ի խմբագրին եւ երեսփոխան Լակրոզիլիէռի միջեւ, որ ապտակուեցաւ: Եւ վերջապէս երրորդ միջադէպ մը ծագեցաւ Պ. Հէսի եւ երիտասարդ փաստաբան Պ. Լէրմիթի միջեւ, որոնք իրար ծեծեցին դատական պալատին մէջ:

Նոր ձերբակալութիւններ եւ խուզարկութիւններ

Դատական ոստիկանութիւնը առջի օր ձերբակալեց դադրած թերթի մը խմբագիրը, Պ. Ժոռժ Անքըթիլ, որ 1932 յունիս 28ին դատապարտուած էր երեք տարի բանտարկութեան, դրամաշորթութիւն կատարած եւ անվաւեր չէքեր հանած ըլլալով: Ձերբակալուեցաւ նաեւ Պ. Ժան Սթէռն, որ նոյնպէս երեք տարուան դատապարտուած էր միեւնոյն յանցանքներով: (Ասոնք առժամապէս ազատ արձակուած էին):

Քանի մը ժամ յետոյ ուրիշ երեք դատապարտեալներ ալ ձերբակալուեցան: Կը կարծուի թէ շարքը պիտի շարունակուի:

⁂ Պայքար մըն ալ բացուած է նախկին վարչապետ եւ ելմտական նախարար Պ. Ֆրանսուա Մարսալի դէմ (1924): Նախկին նախարարը կ'ամբաստանուի թէ բռնաբարած է արհեստակցական ընկերակցութեանց օրէնքը: Միեւնոյն յանցանքով կ'ամբաստանուի նաեւ Պ. Ռընէ Ժէսառ, որ նախարարին հետ անդամ էր երկաթուղիներու ընկերութեան մը վարչական խորհուրդին:

⁂ Երեսփ. Ժողովի ձախակողմեան հոսանքները բանաձեւ մը պատրաստած են, որով կ'առաջարկուի խորհրդարանական վերստուգիչ յանձնաժողով մը կազմել (փոխան քննիչ յանձնաժողովի մը որ մերժուեցաւ կառավարութեան կողմէ):

⁂ Չորեքշաբթի օր խուզարկութիւններ կատարուեցան «Լա Քոնֆիանս» ընկերութեան տնօրէն Պ. Կէպէնի բնակարանին մէջ:

⁂ Երեքշաբթի օրուան արքայական ցոյցին մեղսակիցներէն 28 հոգի վար դրուեցան, դատուելու համար: Կալանաւորներու թիւն էր 258, որոնք բոլորն ալ հարցաքննուեցան երկարօրէն:

Արքայականները նոր ցոյց մը կազմակերպած էին երէկ իրիկուն:

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹՐԱԿԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԻ ՄԱՍԻՆ

Յանցաւորները պիտի պատժուին

Թուրքերէն թերթերը հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդեն Սլիվէնկրատի դէպքերու մասին.—

Վարչապետ եւ արտաքին նախարար Մուշանով, Սլիվէնկրատի համաժողովին մասին իրեն եղած հարցումներուն պատասխանելով, ըսած է.

— «Այս մասին տակաւին տեղեկութիւններ չունիմ. բայց պաշտօնանկ պիտի ըլլայ ժողովին արտօնութիւն տուող յանցաւորը, ինչ դիրք ալ ունենայ: Առանց կեդրոնական կառավարութեան արտօնութեան, պէտք չէ թոյլատրուէր նման ժողով մը: Տեղի չպիտի տանք երկրին վնասակար շարժումներու: Շատ կը սխալին անոնք որ կը կարծեն թէ այս կերպով կը ծառայեն հայրենիքին: Չեմ գիտեր թէ անոնք տակաւին մինչեւ ե՞րբ փորձանք պիտի դառնան գլխուս»:

Թրակիա կազմակերպութեան վարչութիւնը ուզած է ներկայանալ ներքին նախարարութեան քննիչ Փանիցայի եւ յայտնել թէ իրենց համաժողովին գումարման ծանուցումը մէկ ամիսէ ի վեր կը հրատարակուէր թերթերու մէջ, բայց կառավարութիւնը որ եւ է արգելք չյարոյց: Քննիչը, սակայն, մերժած է ընդունիլ վարչութիւնը: Յետոյ լրացուցած է իր քննութիւնը եւ Սոֆիա վերադառնալով տուած է իր տեղեկագիրը:

Ցոյցը, որուն մասնակցեցան 10,000 հոգի, հետեւեալ պարագաներու տակ տեղի ունեցաւ.—

Անցեալ կիրակի, հոգեհանգիստի առաւօտեան արարողութենէն յետոյ, 10,000 հոգինոց թափօր մը գնաց գերեզմանատուն, պալքանեան պատերազմի հերոսներէն հարիւրապետ Անտրէեվի դամբարանին առջեւ: Ուսուցիչ Միհայիլ Մանօլով այս առթիւ ճառ մը խօսելով ըսաւ թէ Անտրէեվ Թուրք գնդակով մը սպաննուեցաւ 13 հոկտ. 1912ին Գատըքէօյի շրջակաները: Մարմինը յետոյ Սլիվէնկրատ փոխադրուած է այդ վայրէն որ ներկայիս հելլէնական տիրապետութեան տակ կը գտնուի:

Ներկաները մէկ վայրկեան լռութիւն պահեցին եւ յետոյ իրենց գտնուած տեղը ծունկի եկան:

Ցոյցին մասնակցեցան նաեւ հարիւրաւոր համալսարանական եւ լիսէի ուսանողներ, բազմաթիւ ուսուցիչներ եւ ազգ. կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ:

Թափօրը յետոյ նուագախումբով եւ դրօշներով գնաց «Փրովէսթա» սրճարանին առջեւ, ուր բուռն ճառեր արտասանուեցան: Բանախօսները իրենց ձեռքերով ցուցուցին Էտիրնէի եւ Միջերկրականի հորիզոնները եւ բուռն կերպով ծափահարուեցան ժողովուրդին կողմէ:

Թափօրը յետոյ ցոյցերով գնաց մինչեւ հելլէնական սահմանը որ 2 քիլոմէթր հեռու է Սլիվէնկրատէն:

Թրակիոյ համաժողովը ի մէջ այլոց որոշեց ապահովել հարեւաններուն եւ գլխաւորաբար Եուկոսլավիոյ բարեկամութիւնը: Որոշուեցաւ նաեւ մէկ մէկ համաժողով գումարել Գարնոպաթ, Պուրկազ, Ռայքօվօ եւ Հին Զակորա, որոնք մօտիկ վայրեր են Թուրք եւ հելլէնական սահմաններուն:

⁂ Փայլուն կերպով տօնուեցաւ Սլիվէնի Թուրքերու ձեռքէն ազատագրման 56րդ տարեդարձը: Ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուեցաւ եւ պարզապէս տօնակատարութիւն մը եղաւ:

Կէսօրէն առաջ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ եկեղեցին մէջ, եւ մետրապոլիտ Իլարիոն հանդիստ մաղթեց այն Ռուսերուն եւ Պուլկարներուն, որոնք մեռան, Սլիվէնը ազատագրելու համար Թուրքերէն: Մետրապոլիտը միաժամանակ բուռն ճառ մը խօսեցաւ այդ քաղաքի ազատագրութեան կռիւներու մասին:

Կէսօրին, քաղաքապետ Սօթիրով ներկայ գտնուեցաւ քաղաքապետարանի ընդունելութեան: Նուագախումբ մը ամբողջ օրը նուագեց հրապարակին վրայ:

Ճափոնի բողոքը Մոսկուայի դէմ

Մոսկուայի ճափոնական դեսպանը բողոքեց այն յայտարարութեանց դէմ որոնցմով Խ. Միութեան բարձր պաշտօնատարներ կ'ամբաստանէին Ճափոնը թէ կ'ուզէ գրաւել Սիպերիոյ ծովային նահանգները եւ արեւելեան Չինաստանի երկաթուղին: Դեսպանը մասնաւորապէս յիշեցուցած է Պ. Լիթվինովի թէ այս հակաճափոնական յայտարարութիւնները գրգռիչ հանգամանք ունին եւ կը սպառնան խանգարել երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1933ԻՆ

«Յառաջ»ը օր օրին արձանագրում է Հայաստանի բոլոր կարեւոր դէպքերը: Այնպէս որ, անցեալ տարուան կատարուած աշխատանքների հանրագումարը, կը լինէր աւելորդ կրկնութիւն: Ուրեմն լաւագոյն է 1933ի Հայաստանը ներկայացնել տարբեր ձեւով:

Նախ եւ առաջ, անհրաժեշտ է ծանօթանալ քաղաքական այն պայմաններին, որոնց տակ ապրեցաւ Հայաստանը 1933ի տարին եւ, երկրորդ, քննութեան առնել երկրի ներքին քաղաքականութիւնը, որ եւ պարզում է այնտեղի պետական, տնտեսական եւ մշակութային կեանքի զարգացման ուղիները:

1· ԱՐՏԱՔԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս ամբողջ աշխարհը, նոյնպէս եւ Հայաստանը 1933ին բոլորեց քաղաքական տագնապալից շրջան մը: Համաշխարհային պատերազմից դեռ երկու տասնեակ տարիներ չեն անցած, բայց մարդկութիւնը նոր ջարդերի վտանգի առջեւ է գտնւում: Ինչպէս որ նախորդ պատերազմը աւելի կամ պակաս չափով ազդեց իւրաքանչիւր ժողովրդի ճակատագրին վրայ, նոյնպէս եւ գալիք պատերազմը պիտի ունենայ իր հսկայական նշանակութիւնը: Եւ եթէ 1914ը այնքան ողբերգական դեր խաղաց հայ ժողովրդի կեանքի մէջ, ապա ոչ պակաս ճակատագրական պիտի լինի մեզ համար նաեւ գալիք պատերազմը: Ի հարկէ, եթէ միայն քաղաքական պայմանների մէջ ի նպաստ Հայաստանի փոփոխութիւններ չկատարուին:

Հաւանական պատերազմի շարժառիթները բազմաթիւ են: Առաջին, Վերսայլի դաշնագրի դէմ Գերմանիայի գլխաւորութեամբ մղուած պայքարը: Ֆրանս–գերմանական հակամարտութիւնը եւ Հիթլէրի ոտնձգութիւնները դէպի արեւմուտք եւ արեւելք: Երկրորդ, Փաշական Իտալիայի գործօն քաղաքականութիւնը եւ ակնկալութիւնները Պալքաններում եւ Մերձաւոր Արեւելքում: Սերպ եւ իտալական թշնամանք, ալպանական խնդիր, գերման–իտալական գժտութիւն: Երրորդ, պալքանեան կնճիռ՝ Պուլկարիայի եւ Հունգարիոյ պահանջները, մակեդոնական հարց եւ Պեսարապիայի խնդիր: Չորրորդ, պայքար Խաղաղական Ովկիանոսի շուրջ, Ճափոն եւ Ամերիկեան հակամարտութիւն: Հինգերորդ, Խորհրդային Ռուսաստանի եւ Գերմանիայի ու Ճափոնի յարաբերութիւնները: Վեցերորդ, համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամ, որ կարող է իր վատթարուծումն տանել մէկ նոր պատերազմի մէջ:

Կասկածելի է, որ պատերազմը սահմանափակուի երկու երկիրների կամ խմբակցութիւնների մէջ: Անպայման պիտի ծաւալի եւ համաշխարհային հանգամանք առնի: Իսկ այս վերջին դէպքում պատերազմն իր արիւնոտ թեւերի մէջ է առնելու նաեւ Հայաստանը: Մանաւանդ որ, ի դժբախտութիւն մեր երկրի, ամենից հաւանականն այն է, որ պատերազմը սկսի Խորհրդային Միութեան դէմ, որի մէկ մասնիկն է կազմում մեր փոքրիկ հայրենիքը:

Երկու տարի առաջ Մանչուրիայի գրաւումը Ճափոնի կողմից եւ վերջինիս աստիճանական յառաջխաղացումը ծայրայեղ լարուած վիճակ է ստեղծել Ծայրագոյն Արեւելքում: Իր աշխարհակալական ծրագիրներն իրականացնելու համար Ճափոնիային անհրաժեշտ էր ամրանալ Ասիայի ափերում եւ ապահովել իր թիկունքը: Սակայն, նրա նախնական պատրաստութիւնների ծրագրի մէջ մտնում է ոչ միայն գրաւել Չինաստանի որոշ հողամասերը, այլ եւ Ռուսաստանի: Իսկ այս վերջին դէպքում ռուսեւճափոնական պատերազմն անխուսափելի է: Մանաւանդ, եթէ նկատի ունենանք, որ խորհրդային վարիչ դէմքերը յայտարարում են, թէ ոչ մէկ թիզ հող չպիտի տան առանց կռուի:

Մինչեւ այժմ եղած բոլոր փորձերը բարելաւել ռուսեւճափոնական յարաբերութիւնները՝ անցնում են անյաջող: Ընդհակառակն, գնալով, Ճափոնում աւելի ազդեցիկ են դառնում պատերազմի կողմնակիցները եւ զինուորական տարրը: Միւս կողմից, Մոսկուան, տեսնելով որ իր բոլոր զիջումները չեն բաւարարում Ճափոնին, իր հերթին պատերազմի տենդագին պատրաստութիւններ է տեսնում: Դրան զուգընթաց դրսի աշխարհում դաշնակիցներ է որոնում ու նորանոր դաշինքներ կնքում:

Ոչ պակաս վտանգ է ներկայացրնում Խորհրդ· Միութեան համար նաեւ այսօրուան Գերմանիան: Դեռ մէկ տարին չէ լրացած որ Գերմանիայում իշխանութեան գլուխ են անցել հիթլերականները, բայց արդէն իրենց հայեացքները սեւեռած են դէպի արեւելք: Բաւական է միայն յիշել Րոզէնպէրկի յայտարարութիւնները եւ Հիւկէնպէրկի կողմից Լոնտոնում ներկայացրած պահանջները, որպէսզի միանգամայն պարզ լինեն Գերմանիայի որդեգրած քաղաքական ծրագիրները Ռուսաստանի նկատմամբ: Գերմանիան այլեւս չի թագցնում, որ յարմար առիթի է սպասում, կլանելու համար Մերձբալթեան երկիրները եւ իր գերիշխանութեան տակ առնելու Ուկրայինան: Անգամ Լեհաստանը, որ մինչ այժմ գերմանական սարսափի տակ էր ապրում, ինչ որ խորհրդաւոր բանակցութիւնների մէջ է Պերլինի հետ:

Արեւելքից ու Արեւմուտքից սպառնացող վտանգները չէզոքացնելու դիտումով, Խորհ· Միութիւնը նորանոր դաշնակիցներ է որոնում եւ բազմաթիւ դաշինքներ կնքում: Խնդիրը նրանում չէ, որ դրամատիրական կառավարութիւնների բարեկամութիւնը շահելու համար նա ստիպուած է հրաժարել իր մի շարք նշանաբաններից (համաշխարհային յեղափոխութիւն եւ այլն)· այլ այն, որ նրան յաջողւում է գտնել երկիրներ, որոնց քաղաքական շահերը ներկայ պայմաններում համապատասխանում են Ռուսիոյ շահերին (Ֆրանսան Գերմանիոյ դէմ եւ Ամերիկան՝ Ճափոնի): Սակայն մեծ հարցական է, թէ ինչ չափով կը ցանկանան եւ կը կարողանան նոր դաշնակիցները պաշտպանել Խորհր· Միութիւնը եւ արդեօք իրական վտանգի դէպքում ի հաշիւ Ռուսաստանի չե՞ն ապահովի իրենց երկիրների շահերը: Ի՞նչ երաշխիք, որ նոյնը չի կրկնուի նաեւ Ռուսաստանի հետ, ինչ որ եղաւ Չինաստանի նկատմամբ:

Խորհրդային Միութեանը համար արտաքին վտանգն էլ աւելի սարսափելի է դառնում, երբ նկատի առնենք ներքին կացութիւնը: Նախ, այն տնտեսական քաղաքականութիւնը եւ վարչական միջոցները, որ գործադրւում են խորհրդային երկրներում, ծայր աստիճան թշուառութեան են մատնած ժողովուրդը եւ խոր դժգոհութիւն սերմանած հանդէպ իշխանութեան: Եւ երկրորդ, պէտք չէ մոռանալ, որ Խորհր· Միութիւնը կազմուած է բազմաթիւ ազգութիւններից, որոնք յարմար առիթի են սպասում ազատագրուելու Ռուսաստանի գերիշխանութիւնից, հնգամեայ ծրագիրը եւ կոլխոզային քաղաքականութիւնը կրկնակի ուժ են տուած անջատողական ձգտումներին:

«Յառաջ»ի ընթերցողներին ծանօթ են Ուկրայնայում եւ Բելօռուսիայում վերջերս երեւան հանուած ազգային տրամադրութիւններն ու այդ ուղղութեամբ տարուած դաւադիր աշխատանքները: Դրանից առաջ, յատուկ յօդուածներով մենք մատնանշած ենք նման շարժումներ նաեւ մահմետական ժողովուրդների մէջ: Փաստեր չեն նաեւ վրաց ժողովուրդի քաղաքական ձգտումներն ու գործադրման եղանակները: Եւ այդ բոլորն իրենց յոյսերը կապած են Գերմանիայի, Ճափոնի եւ Թուրքիայի հետ: Եթէ համեմատելու լինենք այս երեք պետութիւնների քաղաքական առաջադրութիւնները եւ երկրի այլազան ժողովուրդների գաղտնի ու ակնյայտ ձգտումները, կը տեսնենք որ ներսի ու դրսի միջեւ կատարեալ ներդաշնակութիւն է տիրում:

Արտասահմանի մէջ տիրապետող կարծիք է, որ եթէ Ռուսաստանի վրայ արտաքին յարձակում տեղի ունենայ, ժողովուրդը, մոռանալով իշխանութեան հանդէպ ունեցած իր թշնամանքը, հայրենիքի գերագոյն շահերից մղուած, մէկ մարդու պէս կուրծք պիտի տայ արտաքին թշնամուն: Այս միամիտ տեսակէտի պատճառն այն է, որ նման մտածողները կտրուած լինելով խորհրդային լուծի տակ ապրող ժողովուրդներից, բնաւ տեղեակ չեն իրական կացութեան եւ գերիշխող տրամադրութիւններին: Խորհրդային իշխանութիւնը շատ աւելի իրազեկ է եւ դրա համար էլ ամէն կերպ խոյս է տալիս պատերազմից:

Արտաքին ու ներքին այս խառնիճաղանճ վիճակը, բնականաբար, պիտի անդրադառնայ նաեւ Հայաստանի կացութեան վրայ: Պատերազմի դէպքում մեր հայրենիքին սպառնացող վտանգը եռապատիկ է գալու: Եւ դժբախտաբար, Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը ի վիճակի չէ կանխելու այդ վտանգը:

Այդ մասին յաջորդով:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՀԵՑԱ՞Ն ԹԷ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑԻՆ

ooooo

Հակադաշնակցական թերթերը ցնծութեամբ աւետեցին թէ Իրաքի առաջնորդ Ռուբէն եպիսկ· Մանասեան շահած է «Յուսաբեր»ի դէմ բացած դատը, 200 եգիպտ· ոսկի տուգանքի դատապարտել տալով զայն:

Լուսաբանութեան համար, ստորեւ կ'արտատպենք «Յուսաբեր»ի խմբագրականը, նոյն դատի մասին (17 յունուար)·—

Յունուար 8ին արձակուեցաւ վճիռը այն դատին, որ Պաղտատէն բացած էր մեր դէմ Ռուբէն Մանասեան:

Դատարանով մեզմէ եղած պահանջը (դրամական) ինքնին կը գծէր եռթակային բարոյական պատկերը:

Ռ· Մանասեան կը գտնէր, որ մենք մեր յօդուածներով բարոյապէս արատաւորած ենք իր պատիւը, զոր վերականգնելու համար մեզմէ կը պահանջէր 1000 ոսկի, ու նաեւ դատավճռին հրատարակումը վեց թերթերու մէջ (ի թիւս որոնց նաեւ «Յուսաբեր»ի):

Այս վերջին պահանջը դատարանը խպառ մերժած է, պահանջող կողմին, այսինքն՝ Ռ· Մանասեանի շահն իսկ նկատի առնելով: Իսկ ինչ կը վերաբերի դրամական հատուցման, դատարանը 1000 ոսկիի փոխարէն մեզ դատապարտած է Ռ· Մանասեանի վճարելու 200 ոսկի:

Ինչպէս ըսինք, դատարանը արտօնած չէ իր դատավճիռը հրատարակութեան տալու թերթերու մէջ: Մենք որոշած ենք ենթարկուիլ այս հրահանգին: Այս իսկ պատճառով հնարաւորութիւն չունինք իր խորքին ու լայնքին մէջ քննութեան առնելու տրուած դատավճիռը եւ հարցը իր ամբողջութեանը մէջ հանրային ատեանին բերելու: Սակայն, նկատի առնելով այն յարձակողական գրութիւնները, որ այս առիթով սկսած է հրապարակել մեր դէմ Գահիրէի քողածածուկը, ու նաեւ այն նիւթը, որ դատի մասին հրապարակեց իր յունուար 12ի թիւին մէջ «Մոքաթթամ», մենք հարկադրուած ենք, դէթ հարեւանցի կերպով, քանի մը դիտողութիւններ ընելու:

Մինչեւ Ազարբեկովի մերկացումները՝ մեզ համար գրեթէ անծանօթ անուն մըն էր Ռուբէն Մանասեանը: Որքան մենք կը յիշենք, իր մասին մինչ այդ մենք գրեթէ ոչինչ գրած ենք, ոչ թեր եւ ոչ դէմ: Մեզ ուղղած երկտող նամակով մը ինք կը յայտնէր, որ իր դէմ պայքար կը մղեն ռամկավարները, ու կը յիշատակէր ռամկավար թերթուկի մը անունը, այս վերջինի հասցէին սուր ածական մը գործածելով:

Ազարբեկովի մերկացումները ցնցեցին մեզ: Մենք հոգեպէս նախապատրաստուած չէինք Ձեկայի գործակալներու ցանկին մէջ հայ եպիսկոպոսներու եւ թեմակալ առաջնորդներու անունները տեսնելու: Մեր անբարոյացած աշխարհին մէջ ամէն բան կ'ակնկալէինք մենք, սակայն այս մէկը — երբեք: Այլ է, ի հարկէ, այսօր: Նոր Ազարբեկով մը մեզ այլեւս անկարող է ցնցել: Մենք այժմ նախապատրաստուած ենք ամէն անակնկալի: Հոգեկան այս ծանր ու տառապալից վիճակին մէջ մենք մեր խօսքը ուղղեցինք հայ ժողովուրդին, անոր սեփականութիւնը դարձնելով Ձեկայի վարիչներէն Գ· Ազարբեկովի ցնցող յայտնութիւնները: Ու միաժամանակ մատնանշեցինք անոր հասցէն, ամբաստանեալներէն պահանջելով դատարան դիմել եւ Ազարբեկովէն հաշիւ պահանջել:

Ռ· Մանասեան նախընտրեց այլ ճամբայ մը:

Փոխանակ դատարան քաշելու Ազարբեկովը՝ որմէ հաշիւ պիտի պահանջէր ըստ էութեան (թէ ինք Ձեկայի գործակալ չէ), դատարան քաշեց մեզ՝ մեզմէ հաշիւ պահանջելով ըստ ձեւի (թէ խիստ եղած ենք մեր որակումներու մէջ):

Մեզ կը շահագրգռէր սակայն էութիւնը եւ ոչ ձեւը: Որովհետեւ մեր աչքին չկար աւելի ծանր, աւելի ահաւոր ու սպանիչ, աւելի արատաւոր ու ցնցող բառ քան «չեկիստ»ը: Ըլլալ Ձեկայի գործակալ, երբ մանաւանդ ենթական եպիսկոպոս է, թեմակալ առաջնորդի տիտղոսով, այս դարհուրանքը մեր ըմբռնումով մարդկային անկումի վերջին ծայրակէտն էր, ուրկէ անդին կը սկսի անդունդը:

Փոխուած են սակայն ժամանակները ու փոխուած են նաեւ մարդիկ, o tempora, o mores,— պիտի բացագանչէին հին հռոմայեցիները:

Մենք շուարում ունեցանք միայն Յունուար 8ին, երբ տեղեկացանք դատապարտութեան մասին (որովհետեւ երբեք չէինք ակնկալեր այդ դատապարտանքը), սակայն յետագային, երբ «Մոքաթթամ»ի միջոցով ծանօթացանք կարգ մը մանրամասնութեանց, դատապարտանքը զարմանալի այլեւս ոչինչ ունէր մեզ համար:

Դատարանը իր դատումներուն մէջ որդեգրած էր ոչ թէ մեր, այլ Ռ· Մանասեանի տեսակէտը:

Այսինքն խորքին մէջ հարցը քննած էր ոչ թէ ըստ էութեան, այլ ըստ ձեւի:

Դատարանէն մենք կ'ակնկալէինք իր հեղինակաւոր խօսքը հետեւեալ երկու հիմնական հարցերու մասին·

1· Ի՞նչ է ատեանին կարծիքը Ռ· Մանասեանի՝ իբրեւ Ձեկայի գործակալի մասին:

2· Եւ ի՞նչ է իր կարծիքը անոր բարոյական կերպարանքի մասին՝ իբրեւ մարդու:

Այս վերջին հարցի մասին մենք դատարան յանձնած էինք կոյս ու հարուստ ծրար մը, նախանձախնդիր հայ եկեղեցիի պատուին՝ մենք հրապարակած չէինք այն նիւթը, որ կը վերաբերի Ռ· Մանասեանի բարոյական նկարագրին· այս նիւթին մէջ անուղղակի մէկ հաստատումը տեսնելով իր քաղաքական կերպարանքին, ճիշդ այս նկատումով ալ մենք զայն յանձնած էինք դատարան:

Ինչ կը վերաբերի առաջին հարցին, ապա մենք, դատապարտանքի արժանի թերացումով, դատարան յանձնած էինք թղթածրար մը, առանց մեր ձեռքի տակ եղած թանկարժէք նիւթը սպառած ըլլալու:

Այս վերջին, հիմնական հարցի մասին, ինչպէս «Մոքաթթամ»էն կը տեղեկանանք, դատարանը տուած է հիմնական եւ սկզբունքային վճիռ մը, յայտարարելով, որ «ինք երբեք միտք չունի քննադատելու Համայնավար Հանրապետութեան գործերն ու քաղաքականութիւնը, ոչ ալ իր գաղտնի ոստիկանութեան Վարչութիւնը, որ կը կոչուի Ձեկա կամ ԳՊՈՒ, եւ ինքնին Խորհրդային Պետութեան վարչութեան մը գործակալ ըլլալու վերագրում մը բաւարար պիտի չըլլար մեղադրելու «Յուսաբեր»ի հրատարակած յօդուածները»:

Այս յայտարարութենէն յստակօրէն կը տեսնուի թէ՝ «Յուսաբեր»ի կրած դատապարտանքին մէջ բնաւ դեր չունի այն փաստը, որ մեր յօդուածներով Ռ· Մանասեանը հանրութեան յանձնուած է իբրեւ Ձեկայի գործակալ (որովհետեւ դատարանը մեղադրելի տարր չի տեսներ Ձեկայի գործակալ անուանումին մէջ եւ ոչ ալ կ'ուզէ Համայնավար Ռուսիոյ գործերն ու քաղաքականութիւնը քննադատել):

Դատարանը միաժամանակ կը հրաժարի հանգամանօրէն քննութեան առնել այն թղթածրարը, որ կը վերաբերի Մանասեանի բարոյական նկարագրին, գտնելով, որ այդ նիւթը անմիջական «կապ չունի դատին հետ»:

Խորքին մէջ որդեգրելով այս տեսակէտները, դատարանը նովին բանով մերժած կ'ըլլար օրինաւորութիւնը «Յուսաբեր»ի բռնած կեցուածքին, իր դատավճռին հիմ առնելով ոչ թէ մեր ամբաստանութիւնները ըստ էութեան, այլ առաւելաբար մեր արտայայտութիւնները ըստ ձեւի:

Դատարանը կը գտնէ, որ մենք իրաւունք ունէինք հրապարակելու Ազարբեկովի մերկացումները ու կը յայտարարէ, որ մեզ «ոչինչով կարելի էր մեղադրել, եթէ երբեք մենք այս քայլը կատարէինք բարեմտօրէն»:

Այն համոզումով սակայն, որ մենք վիրաւորական մեկնաբանութիւններ տուած ենք, Մանասեանի անձին դէմ ծանր բառեր գործածած ենք, այլ խօսքով՝ մեր արտայայտութեանց ձեւին մէջ եղած ենք ոչ զուսպ ու չափաւոր, դատարանը մեր այս «վրիպումներուն» համար մեզ կը դատապարտէ 200 ոսկի վնասուց հատուցման:

Ատեանը, ի պաշտպանութիւն ամբաստանեալի, կը յիշատակէ նաեւ այն փաստը, որ Ռ· Մանասեանը կը շարունակէ վայելել Իրաքի կառավարութեան, բրիտանական իշխանութեանց եւ իր հոգեւոր հովուապետի վստահութիւնը:

Բազմաթիւ պատճառներով մենք հոս չենք ուզեր խօսիլ այն վստահութեան մասին, որ ունին դէպի Մանասեանը Իրաքի կառավարութիւնն ու հոգատար իշխանութիւնները: Ենթակայ չէ մեր տեսողութեան այն բարդ, բազմածալ, թաղուն ու խորհրդաւոր աշխարհը, որ կը կոչուի — քաղաքականութիւն*: Ով գիտէ «երկու տէրանց» ծառայել, գիտէ նաեւ երրորդին: Իսկ ինչ կը վերաբերի Մանասեանի հովուապետին, ապա հոս հարկ է յիշատակել, որ ոչ միայն Մանասեանը կը վայելէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի վստահութիւնը, այլ եւ այս վերջինը կը վայելէ — ակամայ ու հարկադրաբար — Ձեկայի կատարեալ վստահութիւնը:*

Հակառակորդի բանակին մէջ անսանձ խրախճանք է: Այն համոզումը կայ, որ 200 ոսկիով կարելի է արդարութեան ձայնը լռեցնել եւ «Յուսաբեր»ը իր կոչումէն շեղել:

Մենք կարող ենք նիւթապէս *տուժել, բայց* բարոյապէս *կործանիլ — երբեք:*

Հակառակորդը մեզմէ դրամ *կարող է առնել, բայց կարող չէ զեղչուած տեսնել* բառ մը *մեր այն խօսքին մէջ, որ անհրաժեշտ կը գտնենք արտասանել ի շահ մեր հայրենիքի եւ մեր ժողովուրդի: Մենք ճաշակած ենք ոչ միայն քաղցրութիւնը յաղթանակներու, այլ եւ դառնութիւնը պարտութեանց, առանց երբեք մեր կոչումին ու մեր հետապնդած դատին դաւաճանելու:*

Amicus Plato, sed magis amica veritas.

(Բարեկամս է Պղատոնը, բայց ճշմարտութիւնը ինձ աւելի մօտիկ է):

Բայց մենք համոզուած ենք, որ պարտութեան դառնութիւն — անգամ դրամական *առումով — մենք պիտի չունենանք այս դատին մէջ:*

Իմաստուն կանխատեսութեամբ մը օրէնքը կ'ընդունի որ դատական առաջին ատեանը կարող է սխալիլ*: Եւ այդ պատճառով կը հաստատէ աւելի բարձր ատեան մը՝ հոն վերաքննելու համար առաջինի տուած վճիռը:*

Համոզուած ենք, որ սխալած է *նաեւ Գահիրէի Խառն դատարանը՝ մեզ 200 ոսկի վնասուց հատուցման դատապարտելով ի նպաստ Ռ· Մանասեանի:*

Կը հաւատանք, որ այս սխալը պիտի սրբագրուի Վերաքննիչ Ատեանի կողմէ, ուր պիտի տանինք այս դատը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

oooo

Կիրակի օր Պրիւքսէլի մէջ յիսուն հազար հանդիսատեսներու ներկայութեամբ ֆրանսական ազգային խումբը յաղթեց Պելճիքայի ներկայացուցչական խումբին 3–2ով, մրցման ամբողջ տեւողութեան նշանակելի առաւելութիւն մը ցոյց տալէ վերջ: Խումբին յառաջապահներուն գիծն է որ ամէնէն աւելի խոր տպաւորութիւն ձգած է ներկաներուն վրայ: Կեդրոնի յառաջապահ Նիքօլա (Ռուանէն) եւ իր ընկերներէն Ալքազար (Մարսէյլէն), Վէնանթ (Փարիզէն), Լիպէրաթի (Ֆիվէն) շատ լաւ խաղարկութիւն մը ցոյց տուին եւ թերեւս աւելի նշանակէտ շահէին, եթէ միջնապահներու գիծը՝ բաղկացած Շարվարթ, Պանիտ, Ֆինօէ (երեքն ալ Փարիզէն) զիրենք քիչ մը աւելի խնամէր: Դժբախտաբար խումբին այդ բաժանումը պաշտպանողական երրորդութեան եւ յառաջապահներուն համապատասխան արժէք մը չէ կրցած ցոյց տալ եւ պէտք պիտի ըլլայ զայն բարեփոխել: Ֆրանսական այս յաղթանակը ցոյց կուտայ, կ'ըսեն Պելժերը, «փրոֆէսիոնէլ» դասակարգին պաշտօնական ճանաչման օգուտները:

Մինչ Պրիւքսէլի մէջ ազգային խումբը լաւ յաղթանակ մը կը տանէր, Փարիզի մէջ ֆրանսական երկու ուրիշ խումբեր, մին միայն «ամաթէօր»ներէ բաղկացած, միւսը «փրոֆէսիոնէլ»ներէ, կը պարտուէին Փարք տէ Փրէնս մարզարանին մէջ, առաջինը Լոնտոնի համանուն խումբէն, եւ երկրորդը Հունգարիոյ մայրաքաղաքին ներկայացուցչական խումբէն: Փարիզ – Պուտափէշթ մրցումը վերջացաւ ի նպաստ Հունգարներուն 3—1ով, բայց ճիշդ է թէ Փարիզի բերդապահ Աւստրիացի համբաւաւոր Հիտէն մրցման սկիզբներուն իսկ վտանգաւոր բախում մը ունենալով հունգար յառաջապահի մը հետ կորսնցուց իր ինքնավստահութիւնը եւ ձգեց անցնիլ գնդակը առանց կարենալ պաշտպանուելու: Հիտէն յետոյ փոխադրուեցաւ հիւանդանոց ուր կը մնայ քանի մը օր:

Այս տողերը գրուած ատեն դեռ տեղեակ չենք արդիւնքին այն մրցման, որ ինչպէս գրեցինք, հինգշաբթի օր Լիոնի մէջ իրարու դէմ հանեց Սէթ եւ Լիլ, այսինքն Ֆրանսայի ֆութպօլի ախոյեանութեան ամէնէն յայտնի թեկնածուները: Անցեալ կիրակի օրուան միջազգային մրցումներուն պատճառաւ դադրած «փրոֆէսիոնէլ» խումբերու ախոյեանական խաղերը կը վերսկսին այս կիրակի օր: Այժմ կացութիւնը հետեւեալն է, անշուշտ առանց նկատի ունենալու Սէթ–Լիլ մրցումին արդիւնքը:—

«Ազգային բաժանում», առաջին՝ Սէթ 16 մրցման փոխարէն 23 կէտով եւ Մարսէյլ 17 մրցումի համար 23 կէտով, երրորդ՝ Լիլ 16 մրցում 21 կէտ, չորրորդ՝ Ֆիվ 16 մրցում 20 կէտ, եւ յետոյ կարգաւ՝ Մօնփէլիէ եւ Ռէն (17 խաղ եւ 19 կէտ), Անթիպ (18 կէտ), Էքսէլսիօր – Ռուպէ (17 կ·), Ռասինկ – Փարիզ 16, Սօշօ 15, Նիմ 15, Կան 14, Նիս 10, եւ Փարիզի Ք· Ա· տը Փարին վերջին՝ միայն 4 կէտով: Ամէնէն շատ նշանակէտը շահող խումբը եղած է Սէթ՝ 50 կոլով, իսկ ամէնէն աւելի կորսնցնողը Ք·Ա· տը Փարի 62ով:

Երկրորդ դասակարգին «հիւսիսային» խմբակին մէջ առաջին է Ռուան 25 կէտով 17 մրցումի փոխարէն, երկրորդ Փարիզի Ռէտ – Սթառը 24 կէտով, երրորդ Միւլհուզ 23 կէտով բայց 16 մրցման համար եւ յետոյ կարգով Սթրազպուրկ, Վալանսիէն, Թուրքուան, Մէց, Հավրը, Ռուպէ, Ամիէն, Փարիզի Կլիւպ Ֆրանսէն, Սէն Սէրվան, Քալէ եւ վերջին՝ Փարիզի Զուիցերիացիները 15 մրցումի փոխարէն միայն 2 կէտով: Այս բաժանումին մէջ ամէնէն աւելի նշանակէտ շահող խումբն է եղած՝ Ռուան 60, իսկ կորսնցնողը՝ Կլիւպ Ֆրանսէն 50ով: Երկրորդ դասակարգին «հարաւային» խմբակին մէջ առաջին է Ալէս 10 մրցումի համար 15 կէտով, յետոյ կարգաւ Սէնթ Էթիէն, Մօնաքօ, Պորտօ, Պորտոյի Սպանիացիները, Պէզիէ, Նէր, Լիոն:

Եղանակին վերջաւորութեան երկու երկրորդ դասակարգի խմբակներուն դասաւորման մէջ առաջին եկած երկու խումբերը կ'անցնին «ազգային» բաժանման մէջ, իսկ այս վերջնոյն դասաւորման վերջին երկուքը կը մրցին երկրորդ դասակարգերու երկրորդ եւ երրորդ դասուող խումբերուն հետ, որոշելու համար այն երկու խումբերը որոնք 16ի պիտի ամբողջացնեն յառաջիկայ տարի առաջին դասակարգին խումբերուն թիւը: Ինչպէս կը տեսնուի վերեւ ցոյց տրուած պատկերէն, մրցակցութիւնը բուռն է հակառակորդ խումբերու միջեւ:

⁂ Այս շաբթու վերջացաւ ինքնաշարժ կառքերու շատ ինքնատիպ մրցում մը որ ամէն տարի կը կազմակերպուի Մոնթէ Քարլոյի զբօսավայրերուն կողմէ: Եւրոպայի ամէն կողմերէն կը մասնակցին այս մրցումին որ բնաւ արագութեան վազք մը չէ, այլ Rallye մը, որուն գլխաւոր պայմանները հետեւեալներն են.— Մրցորդ մը որքան Մոնթէ Քարլոյէ հեռու վայրէ մը ճամբայ ելլէ՝ այնչափ շահելիք կէտերուն համեմատութիւնը կ'աւելնայ: Պէտք է ընել ժամական 40 քիլ· միջինով արագութիւն մը, բացի վերջին հազար քիլոմէթրէն զորս պէտք է կտրել 50 միջինով, որոշ քաղաքներու մէջ կան քննիչներ որոնք որոշեալ միջինէն տարբերողին 1 կէտ կը պակսեցնեն 1 վայրկեանի համար, իսկ մրցումէն դուրս կը հանեն ան որ հինգ ժամէ աւելի տարբերութիւն մը ունի: Տեսակ մը կանոնաւորութեան եւ ճշդապահութեան մրցում, եթէ կ'ուզէք:

Այս տարի մրցորդները — երկուական իւրաքանչիւր կառքի մէջ — ճամբայ ելան Ֆինլանտայէն, Շուէտէն, Նորվեկիայէն, Ասիայէն, Սկովտիայէն, Աթէնքէն, եւն·: Աթէնքէն ճամբայ ելլողները անդարմանելի դժուարութեանց հանդիպած են ճամբաներու անհարթութեան, ձիւնին, ցեխին, եւ այլ պատճառներով: Պէտք է ըսել թէ Աթէնքէն, Պուքրէշէն, Իւմէնուէն, Թալինէ, Սթավանժէրէ, Ապէրտէնէ, Վալաքայէ եւ այլ քաղաքներէ մեկնողներուն մեծամասնութիւնը ճշդապահութեամբ կը հասնի Մոնթէ Քարլօ, ուր տեղի կ'ունենայ թէքնիք բաժին մը՝ հաւասար ելածներու միջեւ բաժանում մը կարենալ ընելու համար:

Ժ·Ե·

ԾԻԾԱՂ

— Սա մեր Մովսէսին պաշտօն մը գտնելու կ'աշխատիմ:

— Այդչափ կը սիրե՞ս բարեկամդ:

— Ոչ թէ սիրելուս համար, այլ որովհետեւ 1000 փրանք պարտք ունիմ, երբ անգործ մնայ, պիտի գայ զիս նեղէ:

X

— Ահ, սիրելի բարեկամուհիս, երբ մարդուն ինքնաշարժին տակ մնալը տեսայ, սոսկալի դէշ եղայ:

— Ես ըլլայի կը մարէի կ'իյնայի:

— Եթէ գետինները ցեխ չըլլար, իմ ընելիքս ալ ատ էր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Դաշնակցութիւն մը Դաշնակցութեան դէմ

»»»·«««

Ինչպէս մարդիկ իրարմէ տարբեր դէմքեր ունին, նմանապէս տարբեր սկզբունքներու կը ծառայեն: Իւրաքանչիւր գաղափար յարգանքի արժանի է, եթէ անկեղծօրէն կ'արտայայտուի եւ խորունկ համոզման մը արդիւնք է: Եթէ ես համայնավար մը եղած ըլլայի, ճշմարիտ ու անկեղծ համայնավար մը պիտի ըլլայի, հոգւով մարմնով պիտի նուիրուէի կարմիր դրօշակին: Քանի որ՝ համոզեալ ազգայնական մըն եմ, ցմահ հաւատարիմ պիտի մնամ իմ դրօշակիս, որ եռագոյնն է, սակայն իբրեւ ազատամիտ եւ գիտակից Հայ, կ'ընդունիմ որ ուրիշներ ինձմէ տարբեր խորհին. պէտք է որ անոնք անկեղծ ըլլան իրենց տեսակէտներուն մէջ եւ չտարուին չահախնդրութենէ եւ անձնական փառքէ:

Հայաստանի ներկայ կառավարութիւնը համայնավար է, եւ ուղղակի ենթարկուած է Մոսկուայի ազդեցութեան: Ոչ ոքի համար գաղտնիք է թէ՝ համայնավար կառավարութիւնը օգտուելով հայկական դժբախտութիւններէն, աքանչելի առիթ մը կը նկատէ, գործօն միջնորդի դեր մը կատարել տալ գաղութներու, համայնավար սկզբունքները տարածելու համար: Խնդիր է հիմա գիտնալ թէ՝ մենք պիտի ուզե՞նք կամովին եւ գիտակցութեամբ՝ այս տխուր դերը կատարել դաւաճանելով մեր ազգայնական սկզբունքներուն:

Երեւանի կառավարութիւնը վերջիչեալ ուղղութեամբ իր առաքելութիւնը յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար գաղութներու մէջ ամէն ճիգ կը թափէ վերցնելու առաջին խոչընդոտը,— Դաշնակցութիւնը, որ եռագոյնը ի ձեռին՝ իբր արթուն պահակ կը հսկէ ազգայնական պատնէշին վրայ: Ահա բուն պատճառը այն սրբապան դաշնակցութեան որ երեւան եկած է գաղութներու կեանքին մէջ այլամերժ տարրերու առժամեայ մեղսակցութեամբ:

Երեւանի ներկայ վարիչները տարիներով պայքարեցան բոլոր ճակատներուն վրայ ընդդէմ ոչ միայն Դաշնակցութեան, այլ եւ Հնչակեաններու, ռամկավարներու, բոլոր հայ «պուրժուա» դասակարգերու, եւ որովհետեւ այս սիստէմը վերջնական ձախողութեան մատնուեցաւ, Հայաստանի խորամանկ համայնավարները՝ հիմա տարբեր ռազմավարութեան մը կը հետեւին,— սիրաշահիլ ռամկավարները եւ «պուրժուա» դասակարգերը եւ նոր դաշնակիցներու աջակցութեամբ խորտակել նախ Դաշնակցութիւնը, յետոյ զէնքերը դարձնել անկազմակերպ եւ իրական պետերէ զուրկ թշնամիներու դէմ: Ասիկա 15 տարեկան պատանի մը իսկ յստակօրէն կը տեսնէ, եթէ կատարեալ պաշարինութեամբ հետեւի պատահած դէպքերուն:

Ռամկավարութիւնը իբր ազգայնական կուսակցութիւն շատ աւելի մօտ է Դաշնակցութեան: Անոր սկզբունքները իր վրայ պարտականութիւն կը դնեն միանալ Դաշնակցութեան՝ հզօրապէս պաշտպանել հայկական աւանդութիւնները եւ զանոնք համայնավար աւերներէն զերծ պահել: Միայն թէ մէկ երկու ռամկավար պետեր նախապատիւ կը համարին մեր ազգային շահերը զոհել անհատական շահերու եւ անձնական փառքերու: Ահա իրականութիւնը մերկապարանոց, եթէ տեսնել կ'ուզէ հայ ժողովուրդը իր առջեւ լարուած թակարդը եւ չուզեր ազգային անձնասպանութեան դիմել:

Որպէսզի իմ գրածներս սխալ մեկնութիւններու տեղի չտան, կը փութամ աւելցնել թէ իմ նպատակս շատ հեռու է Հայաստանի կառավարութեան դէմ ճակատ կազմելու հրաւէր կարդալ, ընդհակառակն մենք բոլոր ազգայնականներ, Դաշնակցական եւ ոչ – դաշնակցական, պատրաստ ենք նիւթապէս եւ բարոյապէս ուժ տալ Հայաստանի վերաշինութեան եւ ներգաղթի՝ հերիք է որ Երեւանի վարիչները հրաժարին իրենց դասակարգային պայքարը գաղութներու մէջ ներմուծելու աշխատանքէն եւ հետամուտ չըլլան մեր ազգովին համայնավար գաղափարներու տարածման պարզ գործիքներ դարձնելու: Այս պարագային միայն կը ստիպեն մեզ ինքնապաշտպանութեան դիմել եւ բոլորուիլ Դաշնակցութեան շուրջ, որ կը ներկայացնէ կազմակերպեալ իրական ուժ մը եթէ չենք ուզեր գաղութները համայնավարներու գիրկը նետել եւ բազմաչարչար ժողովուրդի մը մարտիրոսութիւնը յաւերժացնել, անոր վրայ հրաւիրելով հիւրասէր երկիրներու ատելութիւնը եւ թշնամանքը:

Երեւանի վարիչները թող լրջօրէն մտածեն այս ցաւալի հետեւանքներուն վրայ, եթէ նախանձախնդիր են հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան եւ անոր բարօրութեան կը բաղձան:

ԱՐԱՄ ԹԻՐԱՊԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Քաղաքներու աճումը

Ցօղուածագիր մը, Խորհ. Հայաստանի մէջ կը խօսի Հայաստանի քաղաքներու բնակչութեան աճման մասին:

Երեւան 14,000 բնակչութիւն ունէր, երբ Ռուսները գրաւեցին 1827ին: Մօտաւորապէս դար մը յետոյ, 1922ին, Երեւանի բնակչութիւնն է 46,642: Ներկայիս՝ 130,000:

Երեւան ունի 16,000 ուսանողութիւն, վեց թանգարան շինութեանմէջ է նոր թատրոն մը ամառնային եւ ձմեռնային բաժանումներով, ամառնային թատրոնը պիտի ունենայ 2000 աթոռ, ձմեռնայինը՝ 1500 աթոռ:

Բայց միայն Երեւանը չէ, որ աճած է բնակչութեամբ: Նոյն աճումը Հայաստանի բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ: Այնպէս որ Հայաստանի քաղաքային բնակչութեան տոկոսը 18,4էն բարձրացած է 25,0ի: Այսօր Հայաստանի քաղաքներուն եւ քաղաքատիպ վայրերուն բնակչութեան թիւը կը հասնի 290,000ի:

Այս աճման հետեւանքով, քաղաքներու մէջ բնակարանային շինարարութիւնը եւս նոր թափ ստացած է, եւ մասնաւորապէս վերջին երկու տարիներու ընթացքին ծախսուած է 33,300,000 րուբլի:

Լէնինական եւս ետ չի մնար Երեւանէն: Հին Գիւմրին ճարտարագործական քաղաք մըն է այլ եւս, որուն նոր յատակագիծը պատրաստուած է 120,000 բնակչութեամբ քաղաքի մը հաշւով:

Ղարաքիլիսան, այդ երբեմնի ամառանոցը, հիմա դարձած է քիմիական արդիւնաբերութեան օճախ, ունի 16 հազար բնակիչ, նոր յատակագիծը պատրաստուած է 40,000 բնակչութեամբ քաղաքի մը հաշւով:

Ջէնչաքարի (Անի), փխրաքարի (Արթիկ) արդիւնաբերութիւնը Անին ու Արթիկը նոր քաղաքներու վերածեց,— արդիւնաբերական այս երկու քաղաքները թանկագին առաջնիր կը հայթայթեն երկրին շինարարութեան: Նոր գեղեցուած պողպատէ գիծերու վրայով, փխրաքարի եւ ջէնչաքարի վակոնները կ'երթան մինչեւ Մոսկուա, վարդագոյն քար տանելու: Այդ վարդագոյն քարով պիտի հագուեցնեն Մոսկուայի մէջ, թեթեւ արդիւնաբերութեան գործավարութեան շէնքը, մամուլի տունը, եւն.:

Վերպարանափոխուած են Ղափանն ու Ալլահվէրդին, որոնք եւս պիտի վերաշինուին նոր յատակագիծերով: Վնասակար կաղերէ հեռու, լեռնային աքանչելի սարահարթի մը վրայ կը շինուի Ալլահվէրդիի բանուորական աւանը: Ալլահվէրդիէն ոչ հեռու, արդէն վարդագոյն փխրաքարէ շինուած են բանուորական տուներ:

Ղափանը, պղինձի արդիւնաբերութեան այդ կեդրոնը, որ կորսուած էր լեռներու մէջ, միացած է արդէն երկաթուղիին, հարստացած է նոր բընակարաններով ու հիւանդանոցով:

Քանի մը տարուան մէջ, Երեւանի շուրջը շինուեցան աւաններ արտասահմանէն գաղթած Հայերու բնակութեան համար,— Նոր Արաբկիրը, որուն գործարանը, 1933ին, 10 ամսուան ընթացքին, 1,800,000 րուբլի արժէքով հիւսուածեղէն է արտադրեր, Նոր Սեբաստիան, ուր կը շինուի մանարան մը, Նուպարաշէնը, Նոր – Մալաթիան, նոր ու մաքուր աւաններ որոնք աչքի կը զարնեն իրենց շէնքերուն պարզութեամբ եւ նրբութեամբ: Ունին ելեկտրականութիւն եւ ջրմուղ:

Սարդարապատի դաշտին մէջ կը շինուի նոր քաղաք մը, Հոկտեմբեր, 30,000 բնակիչի համար, որ պիտի դառնայ Հայաստանի բամպակագործութեան եւ պահածոներու արտադրութեան կեդրոն:

Կը պատրաստուի նաեւ յատակագիծ մը Մահմուտջուղ քաղաքին համար, որ պիտի ունենայ 10,000 բնակիչ եւ պիտի դառնայ գիւղատնտեսական քաղաք, Վաղարշապատէն ոչ հեռու:

Դէպի Արագած

Գրած էինք թէ օգնութեամբ Արագածի օդերեւութաբանական կայանին հետ հաղորդակցութեան յաջող փորձէն զատ, նոյն կայանին աշխատաւորներէն երիտասարդ Ռուս մը, Շուրին, դաշնուկով կրցած էր իջնել լեռնէն ու հասնիլ Երեւան: Շուրին յետոյ քանի մը ընկերներով, դարձեալ դաշնուկով, վերադարձաւ կայան:

Խորհ. Հայաստան կը գրէ թէ յունուար 5ին Լէնինականէն, պրոլետ ըդրօսաշրջիկներու եւ դրօսարշաւներու միութիւնը դաշնուկով խումբ մը ճամբայ կը հանէ դէպի Արագած: Խումբը կը բաղկանար 15 հոգիէ, բոլորն ալ դաշնուկի փորձ մարզիկներ: Կը ղեկավարէր Ստեփանեան:

Այս խումբը, մեկնելով Լէնինականէն, կը հասնի Արագածի ոտքը եւ յաջողութեամբ կը բարձրանայ լերան գլուխը, մինչեւ 4090 մէթր, յետոյ կ'իջնէ մինչեւ օդերեւութաբանական կայան, հանգստանալու: Այնուհետեւ խումբը լեռնէն կ'իջնէ, կը հանդիպի Բիւրական, յետոյ կը հասնի Երեւան: Դաշնուկաւորներն իրենց հետ կը տանին նաեւ թղթատարը օդերեւութաբանական կայանին:

Խմբական այս փորձը, Արագած բարձրանալու, մարզական գեղեցիկ յաջողութիւն մըն է, նկատի ունենալով որ հիւսիսային կողմէն Արագած բարձրանալը մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՂԱՆԴԸ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 19 յունուար, (Յառաջ).— Մալաթիոյ Կրթ. ընկերութիւնը ամէն տարուան պէս, այս տարի ալ տօնեց մեր աւանդական Ամանորը, շրջապատուած հայրենակիցներով: Օրուան նախագահը Պ. Խ. Ընտրիկեան քանի մը խօսքով բացաւ հանդէսը, եւ հրաւիրեց աղջկանց երգիչ խումբը որ մէջ ընդ մէջ երգեց գեղջկական ընտիր կտորներ: Հրաւէր ուղերձ մը կարդաց Պ. Գ. Զէքիճեան, մաղթելով որ սոյն տարին « բարի » տարի մը ըլլայ մեզ ցիրուցան Հայերու: Արտասանութիւններ ըրին՝ Պ. Պ. Ս. Ֆարխիկեան եւ Յ. Եաղուպեան: Երգեցին Տիկին Մ. Ֆօսիեան եւ Պ. Ի. Խանդաեան: Ու հանդանակութենէ մը յետոյ բեմ եկաւ « Կաղանդպապան », նուէրներ բաժնելով ներկաներուն: Դադարին խորովածն նապաստակ մը ամերիկեան աճուրդի դրուելով, 200 ֆրանքի հասոյթ մը գոյացաւ: Շահեցաւ Պ. Ս. Ժամկոչեան, երկրորդ բաժնին երգեց Պ. Ա. Տէմիրճեան «Սիրուհիս » ու « Տըլէ եաման »ը, որմէ յետոյ բեմադրուեցաւ « Հինգ թիւ խելագարը » զաւեշտը յաջողութեամբ: Ընկերութիւնը ունեցաւ լաւ հասոյթ, եւ առաւօտեան ժամը 2.30ին ժողովուրդը մեկնեցաւ 1934ի տարուան լաւագոյն օրերու մեծ յոյսերով:

ԼՈՌԷԹ.— Ձմեռն է, ու այցելութիւնները սկսած են ծայր տալ: Մեր տարէցները իրար միացած տունէ տուն կը շրջին մաղթելով լաւ օրեր եւ երջանկութիւն: Ի՜նչ միամտութիւն: Ժողովուրդ մը որ կորսնցուցած է ամէն ինչ, հայրենիք, տուն ու օճախ, քանի մը հայրենակարօտ սփոփիչ խօսքերու ծարաւը եւ կը գոհանայ մեր ծերունի հայրերուն մաղթանքներով: Շրջապատուած հայրենակցի մը տան վառարանին շուրջ, անձկութեամբ կը լսենք ծերունի հօր մը պատմածները, անցեալ յուշերը, միեւնոյն ժամանակ դիտելով դուրսը ինկած ձիւնի փաթիլները, որոնք թերեւս քշուած ու հոս բերուած են մեր հայրենի դանդաղատուներուն քսուելով...

Մամիկ մը՝ որուն տունը բոլորուած ենք ծեր ու երիտասարդ, կին եւ երախայ, ախ ու վախ քաշելէն կը դիտէ դուրսը, աչքերը սեւեռած անտեսանելի կէտի մը, կարծես ըսել ուզէ,— Ա՛խ, երանելի օրեր, ո՞ւր մնացիք... եւ ահա արտասուքի կաթիլներ խորշոմած այտերէն վար...

Այս փոքրիկ գիւղաքաղաքը որ Ս. Շամոնէն 8 քիլոմէթր հեռու է, ունի 9 տուն Հայ, 53 անձ՝ որոնց 18ը 1—15 տարեկան, եւ 36 հոգի ալ այր եւ կին ամէն տարիքէ: Մէկ մասը կ'աշխատի մետաղի գործարան մը, եւ ունին մանր առեւտրականներ իրենց ապարակներով: Գաղութը շատ համերաշխ է:

Ա. Ե. Տէմիրճեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՊԱՏՈՒԷՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

ooooo

Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 յունուար).

— «Եթէ գաղութներու այսօրուան քաոսը մեծ մասամբ արգասիքն է այն ապերասան քլիքին՝ որ քանի մը տարիէ ի վեր որոմ ու կռիւ կը ցանէ գաղութներուն մէջ, մերթ ճիհատ սարքելով եռագոյնին դէմ, մերթ հայհոյանքի թիրախ դարձնելով հայ ժողովուրդին Սուրբ Մեծ Օրը կամ Անկախութեան Տօնը, եւ մերթ ալ հրահրելով տեղական վէճեր ու գրգռելով եղբայրը եղբօր դէմ, չմոռնանք որ ստեղծուած այս անմխիթար վիճակը մեծ չափով մըն ալ պարտական ենք արտասահմանի հայ հոգեւոր պետերուն:

Հայ ժողովուրդը կ'ապրի աննախանձելի կացութիւն մը գաղութներու մէջ: Զուրկ անկախ պետութենէ մը որ իր հովանին ու պաշտպանութիւնը տարածէր իր գաղութներուն վրայ ու դառնար զանոնք զօդող օղակը, հայ զանգուածները ցրուած են բազմաթիւ երկիրներու մէջ, ամէն տեղ յարմարելով տեղական պայմաններու, ուրիշ իրական դիմագծութիւն չունենալով բայց եթէ կրօնական համայնքներու դիրքը հիւրընկալ պետութեանց մէջ: Շատ շատ տեսակ մը կրօնական փոքրամասնութիւն կը կազմենք անոնք, ենթակայ իրենց գտնուած երկրին օրէնքներուն: Այս կերպով հայ եկեղեցի է որ կորիզը կը դառնայ գրեթէ ամէն տեղ հայ գաղութներու ներքին ինքնուրոյն գոյութեան, եւ կորիզը նաեւ գաղութներու ներքին կազմակերպութեան: Ու բնական ալ է որ հայ հոգեւոր պետերը այս կերպով տեսակ մը վերին իշխանութիւնը դառնան հայ գաղութներուն, կոչուած ոչ միայն իրենց հոգեւոր հեղինակութեան ներարկելու իրենց հովուած թեմը, այլ դառնալով յանախ առանցքը նոյն թեմի մշակութային եւ բարեսիրական աշխատանքներուն: Այս վերջին պարագան բաւական էր որպէսզի հայ հոգեւոր պետերու բարոյական դիրքը բացառապէս շեշտուէր, ու մանաւանդ բացարձակ պատասխանատուութիւն դնէր անոնց ուսերուն:

Ըսենք աւելի պարզ: Կը սպասուէր բացառիկ խոհականութիւն ու բացառիկ ալ անաչառութիւն այն հոգեւորականներէն որոնց հոգեւոր իշխանութեան են յանձնուած այս պահուս հայ թեմերը:

Ի՞նչ կը տեսնենք սակայն: Գրեթէ ամէն տեղ հայ հոգեւորականները իրենք են որ իւղ կը սրսկեն կրակին վրայ, ու կը գրգռեն կիրք եւ ատելութիւն գաղութներու մէջ: Ոմանք, ի բնէ խառնակիչ, իրենք է որ թայֆա ու քէն կը ստեղծեն իրենց շուրջը. ուրիշներ, ողորմելի խամաճիկ, գիրկէ գիրկ կ'անցնին՝ բաւական է որ կարենան բուծանել իրենց պորտն ու որկորը, կան ուրիշներ ալ որոնք տեղի կուտան հրապարակային գայթակղութեանց կամ որոնց սիրարկածները կը պտտին բերնէ բերան՝ բարոյական ամէն արժէքէ մերկացնելով զանոնք: Ու դեռ կան ծոյլերը, թուլամորթները խաչագողները... Գրեթէ ամէն գաղութի մէջ մէկ մէկ յորովայնէ ընտրեալ...

Եթէ աչք մը նետենք գաղութներու այսօրուան ողբալի կացութեան վրայ՝ պիտի զգաք իսկոյն թէ շատ մը չարիքներ պիտի չըլլային եթէ հայ հոգեւորականը գիտնար մնալ իր կոչման բարձրութեան վրայ, կամ թէ պարզապէս պահպանէր խղճամիտ անկողմնակալութիւն մը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

— o —

Մարսէյլի Ուսանողական Միութիւնը կրթիչ դեր մը կը կատարէ իր կազմակերպած վիճաբանական ժողովներու շարքով:

Խօսինք վերջին ժողովի մասին որ տեղի ունեցաւ յունուար 20ին:

Նիւթը —«Միջազգայնականութի՞ւն թէ ազգայնականութիւն» :Զափազանց կնճռոտ խնդիր մը որ եթէ առարկայօրէն քննուէր, կարօտ էր երկար ժամանակի: Օրուան բանախօսները աշխատեցան ընդհանուր գիծերով, տալ անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները: Ժողովը բացաւ միութեան վարիչ անդամներէն Կ. Բօյաճեան, շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն եւ բացատրելով իրենց նպատակը ու օրուան վիճաբանութեան օգտակարութիւնը: Ապա ներկայացուց ընկեր Մ. Վարանդեանը, տալով անոր հակիրճ կենսագրութիւնը եւ պանծացնելով անոր կատարած աշխատանքը:

Յետոյ խօսք առաւ ընկ. Մ. Վարանդեան: (ԽՄԲ.— Իր ճառը պիտի հրատարակենք առանձին):

Երկրորդ ատենախօսն էր ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան, որ խօսեցաւ իբրեւ պաշտպան ազգայնականութեան:

— «Միջազգայնականութիւնը բաւական հինցած մտայնութիւն մըն է որ դատապարտուած է գոնէ ժամանակաւորապէս մեռնելու: Ազգերը նախ պէտք է կազմակերպուին իրենց մէջ եւ յետոյ մտնեն միջազգայնականութեան: Ասոր ապացոյցները բացորոշապէս կ'երեւան Իտալիոյ մէջ ֆաշականութեամբ, իսկ Գերմանիոյ մէջ քիչ մը աւելի շեշտուած հիթլէրականութեամբ: Ազգամիջեան կռիւները չեն որ աշխարհը այս տագնապալի վիճակին հասցուցած են այլ տնտեսական եւ դասակարգային կռիւներն են որ ստեղծած են անորոշ վիճակ մը, ուրեմն տնտեսականը պէտք է դառնել քաղաքականէն, անհատը պէտք է ազատ ձգել առեւտրական ասպարէզին վրայ որպէսզի միանգամընդմիշտ վերնան կռիւները եւ ազգերը հնարաւորութիւն ունենան ճանչնալու իրենց բոլոր արժանիքները, որպէսզի կարենան մտնել միջազգայնականութեան» :

Երկու ճառերէն յետոյ, տեղի ունեցան թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ, որոնց մասնակցեցան համայնավարները եւ ուրիշ հակառակորդներ: Ժողովը տեւեց երեք եւ կէս ժամ, լարուած հետաքրքրութեամբ եւ աշխոյժ մթնոլորտի մէջ: Անշուշտ Ուս. Միութիւնը պիտի շարունակէ այսպիսի ժողովներու շարքը, զարգացնելու եւ զարգանալու համար:

Ս. Միլտոնեան

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՑԵՂԻՆ ՁԱՅՆԸ

—·—

Արեւն մէջէն կը քալէի կարծես, հողը դեռ անով թաց էր, անձրեւով թուրմ մարգագետնի մը պէս որ ոտքերուդ տակ կը ճլմտայ: Աչքս կարմիր կը տեսնէր: Մահուան ամէն ծամածռութիւնները, ցաւին բոլոր զալարումները տեսայ, այո՛, տեսայ, ա՛լ այնչափ անոնց ամենօրեայ միօրինակ պատմութիւնները լսեցի: Զախջախուած գանկերու, ուղեղի լլպիճներու, փլստացածարեան, յօշոտուած անդամներու, պոռթկացող փորոտիքներու խառնամասնում մը աչքէս չէր հեռանար ամենուրեք:

Երբ այս անցեալէն հիւանդ՝ ներկայովը զբաղիլ ուզեցի, տեսայ որ ցաւելու, կրելու կարողութիւնս, զոր ալ բթացած կը կարծէի, կը վերարծարծէր նոր սաստկութեամբ մը: Աւերակներու երկիր մըն էր բոլորտիքս, ուր կիներ, տղաքներ ու ծերունիներ, խլեակներու պէս, կը թափառէին աննպատակ, ալ բանի մը չսպասող, ալ ամէն բանէ հրաժարած էակներու խորին տրտմութեամբը: Ալ բան չի կար ընելիք այդ երկրին մէջ, Մահը լաւ տեսած էր գործը, քայքայումը կատարեալ էր, անոնց, որ դեռ կանգուն էին, ուրիշ դեր վերապահուած չէր թուեր, բայց եթէ կարդալ իրար թաղել, դերեզմանական լռութեան մէջ – տեղ որ հետզհետէ կ'իջնէր: Ուրիշ բան չէր թուեր մնալիք այդ ամբողջ երկրէն բայց եթէ անօրինակ մեռելաստանի յիշատակը ընդհանուր մարդկութեան խղճին վրայ:

Կը պատրաստուէի Անգլիա դառնալ: Ընկերական անլուր խնդիր մը ուսումնասիրելու, գիտնականի հետաքրքրութիւն մը գոհացնելու եկած էի, ու տեսածէս զահանդեալ, լսածներէս խելացնոր, դատելու, խորհրդածելու, եզրակացնելու կարողութիւնս կորսուած, գէշ ու այրող ըմպելիք մը խմած մարդու մը պէս դանդաչելով, սիրտս պատառ պատառ ու ալ մշտնջենապէս կորսնցուցած կարեկցելու սուրբ հրճուանքը, մէկ փափաք մը ունեցայ — հեռանալ այդ անէծքի երկրէն:

Պատրաստութիւններս տեսնելու վրայ էի երբոր յանկարծ արտակարգ երեւոյթ մը աչքիս զարկաւ բնութեան վերակենդանութեան հետ, տարօրինակ բան մը տեղի կ'ունենար: Հոն ուր մահը իր աննկարագրելի ու վերջնական թաթը դրած կը կարծէի, կեանքի խլրտում մըն էր որ կը սկսէր տակաւ առ տակաւ, վախկոտ բայց յամառ: Նորէն անցայ այն տեղերէն որոնք մշտնջենական անշարժութեան դատապարտուած կը հաւատայի, ու տեսայ որ կենդանութիւնը գլուխ կը վերցնէր ու չորս դին կը նայէր:

Ա՛լ մնացի, հմայուած: Ասիկա նոյնչափ եւ աւելի արժանի էր հետազօտութեան որչափ առջինը:

Երկրագործը, դրացի Քիւրտէն արօր մը փոխ առած, հերկին վրայ էր գլխիկոր ու փութաջան, կօշկակարը իր խանութին մոխիրներուն ու փլատակներուն մէջէն հերիւն մը գտած ու փողոցի մը անկիւնը գործի սկսած էր, խանութպանը՝ իր շալակը մէկ քանի ծրար՝ կ'արտօրար դէպի խնդրանքները, արհեստաւորը նորէն ծալապատիկ նստած էր կոտրած թէզկեահի մը առջեւ որ սակայն կ'արտադրէր, ուսուցիչը տղաքներու խումբ մը ժողված խարխուլ ախոռի մը անկիւնը՝ կը կարդացնէր զանոնք, վաճառականը ոտքի վրայ ապսպրանք մը կը համարձակէր: Ծնծիմ, նիհար, արգահատելի գործեր անշուշտ, բայց ասիկա կեանքն էր որ ծայր կուտար, առաջին քայլերը դէպի շարժումը, դէպի ոգեւորութիւնը :Մարդկութեան սկզբնաւորութեան պէս բան մը: Զարթնումն էր, վերածնունդը, ու ամէնքն ալ քիչ քիչ անոր գինովութենէն կը բռնուէին: Ամենօրեայ ճիգն էր որ կը սկսէր անդուլ, բանիմաց, ամբողջական ճիգը որ ընկերութիւնը կը շինէ, որ յառաջդիմութիւնը կը ստեղծէ: Դէմքերուն վրայ, այն թախծութեանը քով որ չի փարատիր, որ մորթին փակած է տարիներէ ի վեր, հաւատքին լրջութիւնը կար նորէն, ու կամքին պրկումը: Աշխատանքին լծուած էին, ապաստարար ու մխիթարող վաստակին, ինչպէս մարդ փրկութեան խարխափին կը պլլուի: Ապրիլ կ'ուզէին, ու պիտի ապրէին:

Ան ատեն էր միայն որ հասկցայ ջարդերուն վայրագ տրամաբանութիւնը: Ստորին, անընդունակ, ապիկար ցեղ մը, մրցելու անկարող եւ ատկէ զատ ուրիշ միջոց չունենալով, իր ուժէն օգտուած էր զինքը շրջապատող բարձրագոյն ցեղ մը ոչնչացնելու անոր վազքը կեցնելու, անոր կողոպուտովը քիչ մը ատեն եւս ապրելու համար, վերջնական անհետացումէն առաջ: Բնական բան էր ասիկա, քաղաքակրթութեան յառաջագոյն վիճակ մը որ այդտեղ կը վերանորոգուէր ,անձաւներու խորհրդին մէջ ապրող արիւնալի մարդկութեան կրկնութիւն մը:

Բայց այն մարդիկը, ըսի, ապրի՛լ կ'ուզէին, ու պիտի ապրէին: Ասոր կամքը ունէին, հակառակ ամէն բանի, ընդդէմ ամէն բանի, ու ոչինչ կրնար կեցնել զիրենք: Տառապանքին մէջ նոր ուժ մը կը ստանային, անոր մէջ մուխ մը կը գտնէին, անկից կ'առնէին իրենց հիւթը, իրենց կենսունակութիւնը ,— ձիւնածաղիկին պէս որ ձիւնին տակ կը փթթեցնէ իր առողջ ու աղուոր թերթերը:

Ու քիչ քիչ ես ալ բռնուեցայ, վարակուեցայ այն վերակենդանումի, զարմանումի տենդէն որ այդ բոլոր մարդիկը կը թօթվէր: Ես ալ պզտիկ բաժինս ունենալու էի ընդհանուր շարժումին մէջ դէպի վերստացումներ, իրենց հետ, իրենց քով: Ու նոյն հետայն, որոշեցի որբանոց մը հաստատել, կամ աւելի ճիշդ, տուն մը, ուր քանի չափ որբեր հաւաքէի եւ զանոնք բարոյապէս զինէի այն ծանր, անխնայ, ոգի ի բռին ոգորումին համար որ իրենց կը սպասէր այդ արութեան ու տոկունութեան հողին վրայ:

Պտտած ամէն տեղերուս մէջ, Մալաթիան մասնաւորապէս իր յանկուցած էր իր աննման գեղեցկութեամբը, դաշտին եղերքը ուռճալից ծառերու տակ կորսուած տուներովը, ուր ժիր ու խելացի ժողովուրդ մը, աղէտքին մէջ ամէնէն աւելի սաստիկ հարուածուած, նորէն ոտքի կ'ելլէր հաստատ առաջադրութիւններով: Հոն հաստատուեցայ, ու շատ չանցած գտայ իմ ուզած տղաքս: Սովորական տիպարը ունէին ամէնքն ալ, ամէնքն ալ տժգոյն, նիհար, սեւ ու խիտ մազերով, շատ կարծր, շատ նեղ բայց շատ յամառ ճակատով, տարօրինապէս մտացի ու կրակոտ սեւ աչքերով, որոնց շուրջը մեծագոյն Տէրը կայ միշտ, այն տարիքէն առաջ արթնցող զգացողութեան ախտաւոր ճիգը, կը հասկնաք, որ խելացի ցեղերու յատկանիշն է սակայն:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(2) (Շար.)

Դեսպանը իր կառավարութեան տեղեկացուց թէ իր ստացած պատասխանները գոհացուցիչ չեն:

Ինչպէս կը տեսնուի, հետզհետէ կը լարուին երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները:

Անգլիա կ'ուզէ միջին ճամբայ մը գտնել

Անգլիոյ դահլիճը իր առջի օրուան նիստին մէջ երկարօրէն զբաղեցաւ զինաթափութեան հարցով: Արտաքին նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ փոխանակուած ծանուցագիրներու եւ ուրիշ բանակցութեանց մասին: Այս առթիւ առաջարկեց հետեւեալ ուղեգիծը ընդունիլ, մօտեցնելու համար Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ տեսակէտները.—

1. Շատ չպնդել փորձի շրջանի մասին եւ գտնել ուրիշ բանաձեւ մը որ գոհացնէ Գերմանիոյ հաւասարութեան բաղձանքը:

2. Միջին ճամբայ մը գտնել Գերմանիոյ պահանջած 300,000 եւ մինչեւ հիմա ընդունուած 200,000 զինուորի բանաձեւին համար: Օրինակ, առաջարկել 250,000 զինուոր:

3. Միեւնոյն միջին ճամբան գտնել սպառազինութեան մասին: Մասնաւորապէս ցանկալի կը համարուի որ Ֆրանսա թոյլտայ եւ թիւ որոշէ ծրագրած կրճատումներու մասին (ծանր հրետանի, օդանաւ եւն.), պայմանաւ որ Գերմանիան ալ զուգընթաց կատարէ իր պարտաւորութիւնները:

Դիւանագիտական ձեռնարկներ պիտի կատարուին, այս հիման վրայ, Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 0 Քլէռ տը Լիւնի սրճարանին վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԻՍՐ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զօրաւարեան» կոմիտէի ընդհ. ընկերական դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ:

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 14 rue François Garcin, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը: ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ վրէժ խումբը իր բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ (Շաւ) խումբերու բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, խաժակ Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԱԼԱՆՍԻ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՌՕՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ եռգկատի եւ շրջ. Հայր. Միութեան մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple: Օրակարգ՝ զեկուցում պատգամաւորական ժողովի որոշումներու, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ներքին հարցեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Salon Massisի սրահը, 7 rue des Petite Maries: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ Վասպուրականցիները:

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութեան անդամական ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, 131 Րիւ Ֆօպուրկ տիւ Թամփլի սրճարանը: Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորներու եւ լրացում վարչութեան:

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ կը տօնէ իր ղեկավարի՝ Սաքօ Յակոբեանի անուանակոչութեան օրը, վաղը Շաբաթ օր, ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 84 rue de Grenelle, Salle d'Horticultnre, մէթրօ՝ Rue du Bac: կը հրաւիրուին անդամ-անդամուհիները իրենց ծնողքներով եւ ծանօթ համակիրներով:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին, ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը

կը դասախօսէ՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

դասախօսութենէն վերջ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Ընկերաքաղաքական դասախօսութիւն

կազմակերպուած՝ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 6ին իր Գրադարանին մէջ

կը դասախօսէ ընկ. Ա. Թ., նիւթ՝ Երիտասարդ Թուրքիան եւ Հայերը

Կը հրաւիրուին քաղաքի, Սէն Լուի Պատ. Միութեան ընկերները եւ տեղւոյս ընկերներն ու համակիրները:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

«ԿՈՄԻՏԱՍ» ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civilsի ընդարձակ սրահին մէջ

19 rue Blanche Métro: Blanche - Trinité

Մասնակցութեամբ անուանի **ERNESTO Rémondini**ի (Նախկին **Coleseum**ի կոյր **bandonéoniste**ը), **Orchesta Tipica RAMON LEFERIO:**

կը ներկայացուի՝ **«Ես մեռայ»** (զաւեշտ)

ՃՈԽ ՊԻԻՖԷ ԴԻԻՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ

ՄՈՒՏՔ ԿԱՆԱՆՑ 7.50, ԱՐԱՆՑ 10, Réservés 15 ֆր.

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան կողմէ

Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.45ին

« Journal » թերթին թատերասրահին մէջ 100 Rue Richelieu

Ուսանողութեան կողմէ կը ներկայացուի ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին՝ Օրիորդներ՝ Պիւլպիւլեան Ղազարոսեան, Երամեան, Պ. Պ. Շահխաթունի, Պարթեւեան եւ Նիսի Ազգերու հանդէսին մասնակցող Ուսանողական խումբը, ղեկավարութեամբ Թառիստ Ժորժի:

Գիներ՝ 10 եւ 5 ֆրանք

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանոյշ Դարբինեան, հօր անուն՝ Յարութիւն, մօր անուն՝ Սիրանոյշ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարապետ, Յովհաննէս (մեծ եղբօր անունը չյիշեր) Յարութիւնեաններ: Կը կարծուի թէ Կարապետ կը գտնուի Պոլիս, իսկ Յովհաննէս Սիբէի (Յունաստան) որբանոցը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել **Tarpinian Nichan**ի, **3 Rue de Lavoier, Viviez (Aveyron), France**:

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

Էնկիւրիցի Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Բաբգէն Ղարիպեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ ընիկ Շապին-Գարահիսարցի Նուպար Ղարիպեան, մայրը՝ Նեկտար, հայրը՝ Ռուբէն, նախապէս կը գտնուէր Հալէպ, Miss Karen Yeppe հաստատութեան մէջ: Տեղեկացնել P. Gharibianի, Pierre Joigneaux, No. 1, Asnières, (Seine).

— Ռոտոսթոցի Գայեանէ Հիւսմեան կը փնտռէ իր զաւակները, որոնք կորսնցուցած է Արաբիոյ անապատներուն մէջ: Իմացնել՝ Aghapékian et fils, 19bis Rue de la République, Hyerès, (Var), France:

— Կը փնտռուի Թոգատի Եաթմըշ գիւղացի Գէորգ Քարեան (28 տարեկան) որ Ֆրանսա եկած է Յունաստանի որբերուն հետ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Տօնիկ Փէհլիվանեանի, 8 Bld. Rodin, Issy - les - Moulineaux, (Seine):

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր:

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր: Ի հարկին դաւառ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Ձեր ուզած կազմատունը

Երկու երիտասարդ կազմարարներ, Խորէն եւ Արամ, որոնք վերջերս շրջանցաւ ալ արժանացան իրենց կաշխատանքներով, կ'ընդունին ապսպրանքներ՝ գիրք, թերթ եւայլն կազմելու: Մատչելի պայմաններ:

Դիմել.— **21 Rue Cantin, Bécon – Courbevoie.** (թղթատարի համար՝ **Asnières**):

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (43)

"ԹԷՆՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Եւ վերջապէս, համաձայն Մարատիտի գտնուող ընկերներու վկայութեանց, Նայիլ պէյի քէֆը շատ բարձրացած էր:

Անկէ զատ, լուր ստացուած էր նաեւ որ Մարատիտի ճակատը բաւական թուլցած էր: «Յարձակողականը կանգ առաւ, չէթէները սկսան նահանջել»ի նման լուրերուն վերջը չէր գար: Այդ պատճառաւ, Րիզա պէյ ու ընկերները երկար ատեն չմնալով Պօրչքա, անմիջապէս գէպի Մարատիտ ուղղուելու որոշում տուած էին: Ջիրենք Արհաւիէն Պօրչքա փոխադրող ռուտիկան զօրքին ջրիները այլ եւս գործի չէին կրնար ծառայել: Ուստի, վերադարձուցեր էին զանոնք: Հիմա Ճորոխ գետին վրայով՝ «վրացական կոնտոլ»ներով պիտի ճամբորդէին:

Ճորոխի այդ կոնտոլները, որոնք իրենց մէջ ունէին Րիզա պէյն ու իր ընկերները, արագօրէն հոսող ջուրին վրայէն կը սահէին եւ երկուք ու կէս ժամուան մէջ զանոնք Պօրչքայէն Մարատիտ տարած էին:

Հեռախօսով Մարատիտի լուր տրուած ըլլալով որ մարմինը ճամբայ է ելած, տեղացի Վրացիները բոլորն ալ ելած էին դիմաւորելու: Դիմաւորումի հանդէսութիւնը շատ փայլուն էր եղած: Քեամիլ պէյ Վրացի ըլլալով, Մարատիտցիները զայն նախապէս կը ճանչնային, եւ որովհետեւ ան էր որ առաջին անգամ իր չէթէով յարձակած էր, անոր ոտքերն իյնալով.

— Մեզ ազատեցէք Ռուսերէն, կ'ըսէին ու կ'օրհնէին զայն:

Րիզա պէյի Մարատիտ ժամանումին առթիւ, անվերջ հրաւէրներ կը ստացուէին ամէն կողմէ: Կէս օրին՝ Վրացի պէյի մը տունը, գիշերը՝ ուրիշ վրացի պէյի մը տունը կը հիւրասիրուէր մարմինը: Թէեւ, այս հրաւէրները բաւական չէին վերականգնելու համար Մարատիտի ճակատը, որ, կ'ըսէին աւրուած էր արդէն: Նահանջի մատնուած չէթէներուն վիճակը կը բարելաւէր ոչ թէ ստամոքսները լեցնելով, այլ գոյութիւն ունեցող մավզէրները, մարթինները, մանլիխէրները եւ անկէ ասկէ ղրկուած տեսակ տեսակ զէնքերը չարունակաբար թշնամիին դէմ պարպելով:

Այդ պատճառաւ, երբ վերջ տրուեցաւ խնջոյքներուն, մարմինը Նայիլ պէյի վճռապէս հասկցուց թէ այդ շրջանի ճակատին հրամանատար նշանակուած է Րիզա պէյ, եւ, երբեք ներկատի չունենալով որ Նայիլ պէյի դէմքը թթուած էր այդ լուրէն, անոնք սկսան զբաղիլ այն միջոցներով, որոնցմով պէտք էր կասեցնել Մարատիտի ճակատին սպառնացող վտանգը, եւ մեր չէթէները ետ մղող ու յառաջացող ռուս ուժերը: Այս առթիւ երբ Նայիլ պէյէն բացատրութիւն կ'ուզուէր, վերջինը ըսած էր թէ իր չէթէները յոգնած են ու այլ եւս օգտակար չեն կրնար ըլլալ, որով յանձնարարած էր՝ մինչեւ նոր ուժերու ժամանումը բաւարարուիլ Մարատիտի բարձունքները գրաւելով եւ յառաջացած ջոկատները ետ կանչելով: Բայց, հաղարապետ Հաֆըզ Սիւլէյման էֆէնտի անուն անձ մը որ Պոլսէն ղրկուած էր ու Նայիլ պէյի հետ չարժած, անվերջ կը բացատրէր թէ ճակատի խառնաշփոթութիւնը հետեւանք է Նայիլ պէյի սխալներուն:

Օրինակ, Մարատիտի բնակչութիւնը, վախնալով Ռուսերուն վերադարձէն, ուզած էր ստանձնել քաղաքին պաշտպանութիւնը: Ու Նայիլ պէյ տեղացի Վրացիներուն բաշխած էր ունեցած զէնքերը: Այս Վրացիները դիրք պիտի բռնէին այն լեռներուն վրայ որոնք կ'իշխէին Մարատիտի եւ Պաթումի. արգելք պիտի ըլլային Ռուսերու յառաջխաղացմանը: Մինչդեռ, Վրացիները հեռուէն հազիւ նշմարած Ռուսերը, ոչ միայն բարձունքները լքած ու քաղաք վերադարձած էին, այլ եւ Նայիլ պէյի իսկ չէին տեղեկացուցած թէ Ռուսերը կը յառաջանան:

Այս կացութեան առջեւ, Րիզա պէյ որոշած էր Մարատիտի բարձունքները ամրացնել, հոն կեդրոնանալ եւ ապա յառաջանալ: Այդ ճակատին բանակեաղը պիտի ըլլար Պօրչքան: Այս որոշումէն վերջ, Րիզա պէյ, իր հետ առնելով Նայիլ պէյը, վերադարձած էր Պօրչքա: Մարատիտի ճակատը ամրացուած էր հոն գտնուող չէթէներով, սահմանային վաշտերով եւ ոստիկան զօրքերով:

Այս ձեւով, Րիզա պէյ ստիպուած էր առժամաբար հրաժարիլ Պաթումը գրաւելու իր յոյսէն: Յառաջիկային եթէ նոր ուժեր կազմակերպուին, կրնային կարելի է յառաջ խաղալ, կը խորհէր: Իսկ առ այժմ հարկ էր Պօրչքայի մէջ մնալ: Այս առթիւ, հեռախօսով կապուած էին Պօրչքայի առջեւն ու ետեւը: Մուրկուլի գրաւման ատեն ամերիկեան ընկերութեան մթերանոցէն գտնուած հեռախօսի գործիքները մեծ օգտակարութիւն ունեցած էին: Հեռախօսի գործը վերջացնելէ յետոյ, Պօրչքայի մէջ հաստատած էին նաեւ գեղեցիկ հիւանդանոց մը: Այդ հիւանդանոցի հաստատման մեծապէս օգնած էին այն գործիքները զորս ձեռք ձգած էին Մուրկուլի հիւանդանոցին գրաւումովը: Այդ միջոցին իր պաշտօնին գլուխն էր Թէվֆիք պէյ անուն բժիշկը, որու մասին հաղորդած էին Պոլսէն, եւ որ Պօրչքայի հիւանդանոցին տնօրէն կարգուած էր:

Րիզա պէյ իր բանակետղը հաստատած էր այն շէնքին մէջ, որ, Ռուսերու օրով, նամակատուն – հեռագրատուն էր: Ու ինք ալ հոն տեղաւորուած էր: Հոն կը գտնուէին նաեւ իր բոլոր սպորաղաները: Պատասխանատու քարտուղարներէն Ճէմալ Ֆէրիտ պէյ, որ Պօրչքայի գայմագամն էր, կասկածելով ու ենթադրութեամբ երեք քիւրտեր ձերբակալած էր: Կ'ենթադրուէր թէ Ռուսերուն ի նպաստ լրտեսութիւն կ'ընէին: Անկէ զատ, երբ չէթէները Պօրչքա կ'երթային, ոճիր մը գործուած՝ մարդ մը սպաննուած էր: Րիզա պէյ, Պօրչքա հազիւ հաստատուած, ստիպուած էր պատերազմական ատեան մը կազմել, այդ ձերբակալեալները դատելու համար, բայց, ոչ մէկ արդիւնք տուած էր դատավարութիւնը եւ, առաջին յարձակումի միջոցին գիշերով բռնուած լրտես տղան, այդ Քիւրտերը եւս ազատ արձակուած էին:

Սյսուհանդերձ, միշտ կ'ենթադրուէր թէ քիւրտ հովիւները ի նպաստ Ռուսերուն լրտեսութիւն կ'ընէին: Այս հովիւները, իրենց հօտերով, երբեմն մեր, երբեմն Ռուսերուն կողմը կը շրջէին:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

27 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2406 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Նիւ Եորքի սպանութենէն յետոյ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամեր. Կեդր. կոմիտէն իր օրկանին միջոցաւ անմիջապէս յայտնեց իր խորունկ ցաւը այդ տխուր դէպքին առթիւ եւ վճռականապէս հտ մղեց այն անհիմն ու գրգռիչ զրպարտութիւնները, որոնց նպատակն էր ամէն գնով Դաշնակցութեան հետ կապել կատարուած սպանութիւնը, լարել անոր դէմ հայ ժողովրդական որոշ խաւեր, եւ որոնք ուրիշ բանի չէին կրնար ծառայել, բայց եթէ աւելի եւս փոթորկել ամերիկահայ գաղութի կեանքը:

Մեր մամուլի միջոցով քանիցս յորդորներ կարդացինք մեր ամերիկահայ հասարակութեան մնալ ինքնազուսպ եւ աւելի եւս չխռովել գաղութի խաղաղութիւնը, եւ ի պատիւ իրենց պէտք է յայտարարել, որ Դաշնակցական շարքերը եւ համակիր զանգուածները եղան վերին աստիճանի զուսպ եւ ինքնիշխան եւ, նոյն իսկ նախատինքի ու այլ պէս պէս բշնամանքի հանդուրժելու զոհողութեան գնով, ամէն կերպ խուսափեցան գրգռութիւններուն պատասխանելէ կամ զանոնք հրահրող արտայայտութիւններէ:

Սակայն, հակառակ Դաշնակցական մարմիններու եւ ընկերներու այս պարկեշտ եւ արի կեցուածքին, մեր բոլոր տեսակի հակառակորդները, չուզելով ըմբռնել այդ ինքնազսպումի սխանչելի արտայայտութիւնը, շարունակեցին ու կը շարունակեն իրենց թերթերու ու հաւաքոյթներու, նաեւ փողոցներու, խանութներու, ճաշարաններու եւ զանազան հանրային հաւաքատեղիներու մէջ, եւ նոյն իսկ ընտանեկան յարկերու տակ, գրգռել կիրքեր ամենաանվայել ու սանձարձակ կերպով, վիրաւորել ազգային զգացումներ, առաջ բերել բախումներ եւ ստեղծել ազգայնական հայութեան ու անոր հետապնդած դատի աննկուն պաշտպան Դաշնակցութեան շուրջ այնպիսի թունաւոր մթնոլորտ մը, որուն մէջ կրնան տեղի ունենալ չափազանց ծանր բարդութիւններ եւ որուն մէջ մեր ազգային դատին թշնամի մութ ուժեր կրնան նախատագրական *փրովոքասիոն*ներ ընել՝ հայ տարբեր հոսանքները աղետալի բախումներու մղելու համար:

Այս մութ ուժերն էին, որ խորհրդային գործակալներու ներշնչումով անցեալ յուլիս 1ին Շիքակոյի մէջ նիւթեցին հակազգայնական իրենց տխուր դաւը, որ գաղութի պառակտումով եւ «միացեալ ճակատ»ի սիսթեմաթիք գրգռութիւններով, յանգեցաւ Նիւ Եորքի սպանութեան: Եւ այժմ այս մութ ուժերն են որ, աղէտին պատասխանատուութիւնը ազգայնական հայութեան եւ զայն ներկայացնող Դաշնակցութեան վզին փաթթել փորձելով, ամէն նիգ կ'ընեն շահագործելու իրենց իսկ առաջացուցած աղէտը եւ նոր գրգռութիւններով ու «միացեալ ճակատ»ի նոր մեքենայութիւններով կը ձգտին աւելի եւս ողբերգական, աւելի եւս չարաշուք կացութիւն մը ստեղծել այս գաղութին մէջ:

Հակառակ անոր որ վերջին երկու շաբթուան ընթացքին մենք մեր մամուլի միջոցաւ ամենալուրջ կերպով ամերիկահայ հասարակութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեցինք վերոյիշեալ պարագաներուն վրայ, մեր կիրքէ կուրացած հակառակորդները օրէ օր աւելի սանձարձակ կը դառնան իրենց ծայր աստիճան գրգռիչ ընթացքին մէջ:

Այս ծանր եւ չափազանց վտանգաւոր հետեւանքներով յղի կացութեան հանդէպ՝ մենք մեր ազգային, քաղաքական ու բարոյական պարտականութիւնը կը նկատենք անգամ մը եւս զգաստացման կոչ ուղղել ամերիկահայ գաղութին՝ չենթարկուելու մութ ուժերու սադրանքներուն եւ թոյլ չտալու, որ անոնց ազգադաւ եռանդը անարգել առաջ տանի իր կործանարար ընթացքը:

Կոչ կ'ընենք մասնաւորապէս գաղութիս խաղաղութեան նախանձախնդիր եւ սրտցաւ բոլոր ազգայիններուն մեզ հետ միասին գիտակցիլ ստեղծուած կացութեան լրջութեան եւ, կշռելով ապագայի անխուսափելի հետեւանքները, այժմէն ջանալ կասեցնել գրգռիչներու եւ մութ ուժերու դաւերը:

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ
(Կնիք)

1934 *յունուար* 8

Հ. Յ. Դ. Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՉԻՆ ԱՌԹԻՒ

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի, 12 յունուար)

Կ'ուզենք հաւատալ, թէ ամերիկահայ հասարակութիւնը ներկայ ծանր վայրկեանի պահանջած լրջութեամբ նկատի պիտի առնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի պաշտօնական այն յայտարարութիւնը, զոր հրատարակեցինք մեր թերթի երէկուան թիւին մէջ: Կ'ուզենք հաւատալ, թէ մասնաւորապէս գաղութիս խաղաղութեան նախանձախնդիր եւ սրտցաւ մեր բոլոր հայրենակիցները, ըմբռնելով որ Նիւ Եորքի ցաւալի դէպքէն յետոյ Դաշնակցութեան հակառակորդներու կողմէ եղած սանձարձակ գրգռութիւնները եթէ չսանձուին անմիջապէս՝ կրնան աղետալի հետեւանքներ առաջ բերել, գէթ այսուհետեւ անտարբեր կամ կրաւորական հանդիսատեսի դերի մէջ չպիտի մնան եւ ամէն ճիգ պիտի թափեն կասեցնելու գրգռիչներու եւ մութ ուժերու դաւերը:

Մեր հայրենակիցները պէտք չէ մոռնան.—

1. Որ հակադաշնակցական տարրերու զրպարտութիւններն ու տարածած երեւակայական զրոյցները կը դժուարացնեն դատական իշխանութեանցգործը:

2. Որ հակադաշնակցական տարրերու գրգռութիւնները չափազանց կը դժուարացնեն այս գաղութի վրդովուած խաղաղութիւնը վերականգնելու գործը:

3. Որ հակադաշնակցական տարրերու տասնապատիկ անգամ զօրաւոր «միացեալ ճակատները» ի վիճակի չպիտի ըլլան երբեք քայքայելու, նոյն իսկ տկարացնելու Դաշնակցութիւնը, որ, ինչպէս ցոյց տուած են անցեալի շատ մը փորձերը, նման կատաղի հալածանքներու մէջ միշտ աւելի եւս զօրացած, աւելի եւս մոլեռանդ դարձած է:

4. Որ մեր ազգային կեանքը ներքին անհաշտ ու սանձարձակ կռիւներով տակնուվրայ ընելը ոչ հայութեան կրնայ օգուտ բերել, ոչ այս գաղութին եւ ոչ ալ ազգային խմբակցութեան, այլ միայն մեր ազգի երդուեալ թշնամիներու շահին պիտի ծառայէ եւ անոնց անհուն ուրախութիւն պիտի պատճառէ. եւ վերջապէս,

5. որ Խորհրդային Չեկայի դաւադիր գործակալներու սադրանքներն ու մեքենայութիւնները քաջալերելը եւ մեր գաղութները երկու թշնամի անհաշտ բանակներու վերածելը մահացու հարուած կը հասցնէ հայ ժողովուրդի ինքնապահպանման ու ինքնապաշտպանութեան գործին արտասահմանի մէջ:

Եթէ մեր բոլոր ողջմիտ եւ սրտցաւ հայրենակիցները այս բոլոր պարագաները մի առ մի եւ ամենայն լրջութեամբ նկատի առնեն, վստահ ենք թէ, վճռական քայլեր պիտի առնեն՝ վերջ դնելու ներկայ գրգռութիւններուն եւ գերագոյն ճիգեր պիտի ընեն օր առաջ խաղաղեցնելու այս գաղութի փոթորկուած կեանքը եւ ստեղծելու անդորր մթնոլորտ մը, ուր ամէն պարկեշտ Հայ կարենայ ազատ շունչ քաշել եւ խղճի մտօք աշխատիլ իր ընտանիքի, իր համայնքի, իր ազգի համար:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պուլկարիոյ թագաւորը Ռումանիոյ մէջ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔ. ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պուլկարիոյ Թագաւորը եւ Թագուհին Պուքրէշ հասան յունուար 25ին եւ ընդունուեցան մեծ խանդավառութեամբ: Ռումանիոյ բոլոր բարձրաստիճան պաշտօնատարները կայարան գացած էին, դիմաւորելու համար հիւրերը, որոնց ժամանումը ծանուցուեցաւ պուլկարական քայլերգով: Դիմաւորման գացած էին նաեւ Կարոլ Թագաւորը, Մարիա մայր Թագուհին, Նիկոլա իշխանը, նախարարները եւն.: Քիչ յետոյ կազմուեցաւ արքայական թափօրը, դէպի պալատ: 70,000 հոգինոց բազմութիւն մը խռնուած էր ճամբուն վրայ, հակառակ տիրող ցուրտին եւ անընդհատ կը ծափահարէր հիւրերը: «Կեցցէ՛ Պուլկարիա», «Կեցցէ՛ Պորիս Թագաւորը», «Կեցցէ՛ Եոաննա Թագուհին» աղաղակները կը թնդացնէին օդը: Հիւրերը իջան կեդրոնական պալատը, ուր կէս ժամ յետոյ տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ վարչապետներուն միջեւ: Արտաքին նախարար Թիթուլեսքօ ներկայ ըլլալով հանդերձ, մասնակցեցաւ խօսակցութեանց:

Թերթերը կ'ըսեն թէ խորհրդակցութեանց գլխաւոր նիւթն է պալքանեան դաշինքը, որուն հանդէպ վերապահ դիրք բռնած է Պուլկարիա: Ռումանական կառավարութիւնը պիտի ջանայ համոզել Պուլկարիան որ մասնակցի դաշինքին: Այդ պարագային, Պուլկարիա նոր ստորագրութեամբ մը վաւերացուած պիտի ըլլայ իր հողային կորուստները:

⁂ *Հռոմի մէջ շատ գոհ են որ Պուլկարիա չուզեր մասնակցիլ պալքանեան դաշինքին: Թերթերը կը հերքեն այն լուրը թէ Պ. Մուսոլինի հաւանութիւն յայտնած է այդ դաշինքին, Յունաստանի արտաքին նախարարին այցելութեան առթին: Իտալիա կը շարունակէ վերապահ դիրք մը բռնել պալքանեան դաշինքին հանդէպ:*

⁂ *Քաղաքական շրջանակներու մէջ դիտել կու տան թէ Զալդէսի վերջին խորհրդաժողովին առթին, որ սարքուած էր Փոքր Համաձայնութեան կողմէ, Պուլկարիա ժխտական պատասխան տուաւ պալքանեան դաշինքին մասնակցելու հրաւէրին: Այդ պատասխանին վրայ Պ. Թիթուլեսքօ առաջարկեց նոր փորձ մը կատարել: Եւ ահա մէկ շաբաթ յետոյ տեղի կ'ունենայ Պուքրէշի այցելութիւնը:*

Իրազեկներ չեն կարծեր որ այս նոր փորձը կարենայ փոխել Պուլկարիոյ ընթացքը: Պուլկարիա աչքի առջեւ ունի ներքին եւ արտաքին շարժառիթներ որոնք թոյլ չեն տար հոսանքին եռեւէն երթալ:

Հիթլէրական իշխանութեան տարեդարձը

ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՐԷՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՕՏՆԵՐՈՒՆ

Յունուար 30ին բացառիկ նիստի հրաւիրուած էԳերմանիոյ խորհրդարանը, «լսելու համար կառավարութեան մէկ յայտարարութիւնը»:

Այդ օրը տարելիցն է Հիթլէրի վարչապետութեան: Այս առթիւ, քարոզութեան նախարարը կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին: Ահա գլխաւոր մասերը.

— «Վերջին 12 ամիսներու ընթացքին, կառավարութիւնը հիմնական բարենորոգումներ կատարեց հանրային կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ, առաջնորդութեամբ Ատոլֆ Հիթլէրի: Ակներեւ է անոնց արդիւնքը,— տնտեսութիւնը կը բարձրանայ, միլիոնաւոր գործազուրկներ գործ գտած են, գիւղական կեանքին հիմերը ամրապնդուած են, մտաւոր կեանքը մաքրուած է անկման վատթար ախտանիշներէն, պետութիւնը զօրացած է ներսէն եւ յամառօրէն կը պայքարի արտաքին ճակատին վրայ, իր պատիւին եւ իրաւունքներու հաւասարութեան համար: Կառավարութիւնը քաջ գիտէ թէ տակաւին չէ յաջողած ջնջել ամբողջ թշուառութիւնը: 1933 մարտ 5ին Առաջնորդը չորս տարի ժամանակ ուզեց, գլուխ հանելու համար իր մեծ բարենորոգումները: Մէկ տարին լրացաւ եւ մենք արդէն կը տեսնենք որ նոր յոյսերով եւ մեծ վստահութեամբ մը տոգորուած են գերման ժողովուրդին բոլոր խաւերը»:

Կոչը այս առթիւ կը ծանուցանէ թէ եղանակը ձմեռ ըլլալով, կառավարութիւնը կը նախընտրէ առաջին տարեդարձը տօնել բացառիկ օգնութիւններ նաբելով կարօտներուն, փոխանակ շռնդալից տօներ սարքելու: Ձմեռնային օգնութեան կազմակերպութիւնը 15 միլիոն պարենատոմս պիտի բաժնէ, իւրաքանչիւրը մէկ մառքի: Այն ընտանիքները որ կարօտ են օգնութեան, մարդ գլուխ մէկ տոմս պիտի ստանան: Ասկէ զատ, 6 եւ կէս միլիոն տոմս պիտի բաժնուի, որով իւրաքանչիւր կարօտեալ պիտի կրնայ 50 քիլօ ածուխ ստանալ:

Այս առաջադրութեամբ, կը յանձնարարուի հրաժարիլ ջահագնացութիւններէ կամ հանդիսաւոր տօնակատարութիւններէ: Եկեղեցիները գոհաբանական պաշտամունք պիտի կատարեն, իսկ Պ. Կէօպէլս ճառ մը պիտի խօսի:

Այս առթիւ ըսենք թէ ձմեռնային օգնութեան կարօտ Գերմանացիներու թիւն է 16 միլիոն: Անոնց բաժնուած դրամական կամ նիւթական նպաստներու գումարը կ'անցնի 300 միլիոն մառքը, որուն 50 միլիոնը ածուխի գինն է: Շոգեկառքերը ձրի փոխադրած են 18 միլիոն մառքի գետնախնձոր, որոնք նուէր տրուած էին հողագործներու կողմէ:

Սթավիցքիի խարդախութեանց կծիկը

Գրած էինք թէ Պայոնի մէջ սկսած են քննել Սթավիցքիի կողմէ աւանդ ձգուած գոհարեղէնները, որոնք տեղաւորուած են 53 տուփերու մէջ: Առաջին օրը բացուեցան չորս տուփեր, եւ երեւան եկաւ որ 1,800,000 ֆրանք փոխ առնուած է հազիւ 39,500 ֆրանք արժող գոհարեղէններու փոխարէն:

Հինգշաբթի օր երեք նոր տուփեր եւս բացուեցան: Առաջինը 375,000 ֆրանքի գոհարեղէն պիտի պարունակէր, համաձայն վրան փակցուած արձանագրութեան եւ Պ. Քոհէնի գնահատման: Երեւան եկաւ որ հազիւ … 1300 ֆր. կ'արժէ: Երկրորդ տուփին պարունակութեան փոխարէն տրուած էր 500,000 ֆրանք, մասնագէտները գնահատեցին … ոչինչ: Երրորդ տուփին փոխարէն ալ տրուած էր 500,000 ֆրանք, մասնագէտները գնահատեցին … զէրօ: Ինչ որ իբրեւ գոհարեղէն քչուած է, կը բաղկանայ կեղծ քարերէ: Ուրեմն, բացուած եօթը տուփերու փոխարէն Սթավիցքի ստացած է 2,875,000 ֆրանք, գրաւի դնելով հասարակ ոչնչութիւններ: Կ'ըսուի թէ Սթավիցքի իրական գոհարեղէններ ալ գրաւի դրած, բայց յետոյ ետ առած է, փլուզումէն առաջ:

⁂ *Պ. Կէպէն, «Լա Քոնֆիանս» ապահովագրական ընկերութեան տնօրէնը, որ ձերբակալուած էր, Հինգշաբթի առտու Պայոն հասաւ, կէսօրին ճաշեց Պիարիցի մէջ, յետոյ առժամապէս ազատ արձակուեցաւ եւ Փարիզ վերադարձաւ:*

Այս կարգադրութիւնը եղած է նկատի առնելով օրինական նրբութիւն մը: Իրականին մէջ, Պ. Կէպէնի դէմ եղած ամբաստանութիւնները կը պահեն իրենց ուժը:

⁂ *Խորհրդարանի կանոնագիրներու յանձնաժողովը ծրագիր մը կազմած է, որուն համաձայն վերստուգիչ արտակարգ յանձնախումբ մը պիտի կազմուի, խորհրդարանի անդամներէն եւ դուրսէն, խափանելու համար վստահութեան եւ ազդեցութեան զեղծումներ: Վարչապետը, որ կը սպառնար հրաժարիլ եթէ քննիչ յանձնաժողով կազմուէր, ընդունելի կը գտնէ այս նոր ձեւը:*

⁂ *«Փարի Միտի»ի խմբագիր Պ. Պէնէքսի եւ երեսփոխան Պ. Հէսի մենամարտը տեղի ունեցաւ Փարք տէ Փրէնսի մէջ: Հակառակորդները երկ-երկու արձանակ պարպեցին, 25 մեթր հեռաւորութենէ, առանց իրարու մազին դպչելու: Վերջին փորձ մը կատարուեցաւ հաշտեցնելու, բայց անօգուտ:*

Տեղը գաղտնի պահուած ըլլալով, ոստիկանները երբ հասան, ամէն բան վերջացած էր:

Բանտէն հանելով կախեցին

Լինչի սարսափելի դէպք մը եւս, Մ. Նահանգներէն:

Հէզըրտի մէջ (Քէնթըքի), 300 հոգինոց կատղած ամբոխ մը յարձակեցաւ բանտին վրայ, խորտակեց դուռները, գետին փռեց բանտապահը եւ խցիկէն հանելով քսան տարեկան սեւամորթ մը, տարաւ կախեց գերեզմանատան մէջ:

Դժբախտ կալանաւորը ինքնաշարժի մը մէջ նետուեցաւ: Բազմութիւնն ալ ետեւէն կ'երթար ուրիշ կառքերով: Շատեր արձանակ կը պարպէին օդին մէջ, իբրեւ ուրախութեան ցոյց: Երբ գերեզմանատուն հասան, չուան մը կախեցին ծառէ մը: Սեւամորթը ուզեց քանի մը վայրկեան աղօթել, սկսելով «Հայր Մեր»էն, բայց փղձկելով չկրցաւ շարունակել: Երբ դատաւորը հասաւ ոստիկաններով, ամէն բան վերջացած էր:

Այս կարգի դէպքերը սովորական դարձած են առենէ մը ի վեր: 1933ին 48 հոգի սպաննուեցան այսպէս, մինչ 1932ին վեց հոգի միայն:

Մի՛ մոռնաք տուրքերը

Մի մոռնաք յառաջիկայ մարտ 1էն առաջ յայտարարել ձեր տուրքերը: Հարցարանները կը գտնուին ամէն տեղ:

Մահափորձ Ապտիւլ Գատիր Քեմալի պէյի դէմ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ մահափորձ մը սարքուած է հակաքէմալական եւ նախկին նախարար Ապտիւլ Գատիր Քէմալի պէյի դէմ: Ահաբեկիչները անոր տունը երթալով փորձած են սպաննել, սակայն, շնորհիւ դրացիներու հետաքրքրութեան եւ արթնութեան, Քէմալի պէյ ազատած է իրական մահէ մը:

Ապտիւլ Գատիր Քէմալի պէյ, խկոյն ընդհանուր ապահովութեան եւ մարզպանութեան դիմում կատարած եւ խնդրած է իր անձին պաշտպանութիւնն ու կարգ մը կասկածելիներու անունները ցոյց տուած է: Ընդհանուր դատախազութիւնը խկոյն հետապնդումի եւ քննութեան ձեռնարկած է:

Ապտիւլ Գատիր Քէմալի Թուրքիա գտնուած միջոցին կը հրատարակէր «Թօք Սէօզ» անուն ընդդիմադիր թերթ մը: Շէյխ Սաիտի ապստամբութեան

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉՐՈՅՑ ՄԱՏԱՆԻԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Ո՞ւր բարով, ցուրտ ձմեռով, աբեւաշող մատանի:

Բարձրաստիճան մատանին ինծի նայեցաւ, բայց չպատասխանեց: Տարբեր էին մեր դասակարգերը:

— Ո՞վ սորվեցուց քեզի նայիլ այդպէս ամբարտաւան, ըսի մատանիին՝ իր գինէն աւելի սուղ հեգնանք մը շրթներուս:

— Ես, եպիսկոպոսական մատանի, բարձրաստիճան եւ արեւաշող, գոհարեղէնի վաճառատուներու աստղաւոր լոյսին մէջ ծնած, ի՞նչպէս կրնամ սպասել ու խօսիլ ճամբաներուն վըրայ,— երթամ մտնեմ եպիսկոպոսին շքեղ ապարանքը:

— Ո՞վ կը դրկէ քեզ եպիսկոպոսին:

— Հայ ուխտաւորները:

— Ի՞նչ տանելու:

— Փառք ու պատիւ:

— Գիտե՞ս, բարձրաստիճան մատանի, դուն որ շող կը տանիս շողարձակ ապարանքներուն, գիտե՞ս, այստեղ գաղթականներ ունինք, որոնք կ'ապրին մութ նկուղներու մէջ, օրուան լոյսէն իսկ զրկուած: Եւ այդ գաղթականներու լաները, այս ցուրտ ձմրան մէջ, կարօտը կը քաշեն կրակի պարզ շողին: Աղ ու հաց կ'ուտեն, բայց եւ այնպէս կ'անեն, միակ ցաւն որ ունին, զրկուած են մեծասքանչ եւ աստուածաշունչ մեր լեզուի գրքին էջերուն շողով իրենց ճակատն օծելու շնորհէն:

Մատանի՛, քանինե՞ր պիտի հրճուէին եթէ մէկը քեզ ծախէր եւ այդ պատանիներուն հայթայթէր քիչ մը շող, իբրեւ դիմանալու կրակ եւ մտքի նրազ:

— Ցանցանքը ի՞մս է, պարոն:

— Ո՛չ, բարձրաստիճան մատանի, յանցանքը այն ազգին է, որ կը պարծենայ իբրեւ յառաջադէմ ազգ Ասիոյ ճամբաներուն վրայ, բայց երբեք ազգ ըլլալիք չունի, որովհետեւ այս խոր թշուառութիւններուն մէջ եպիսկոպոս կը խաղցնէ, սաղմոս կ'երգէ: Թոյլ տուէք յայտնել իմ ըմբոստացումս… ազգին Հայոց եպիսկոպոսաց: Մեր ի՞նչ մեղքն էր, երիտասարդներուս, ծնիլ, անիլ եւ ուսանիլ եպիսկոպոսական ժողովուրդի մը մէջ: Ա՛խ, եթէ դուք գիտնայիք թէ մտաւորական կոչուած դասակարգ մը մեր մէջ, յամին Շնորհաց 1934ին, ի՞նչպէս կը փառաբանէ Սուլթան Համիտի Տէրսատէթին «հայ կրօնական համայնքին» աւանդութիւնները:

Գնա՛, մատանի՛, գնա՛, եւ բարեւ ըրէ բոլոր բարձրաստիճաններուն եւ բարձրաստիճաններու քղանցքն համբուրողներուն թէ ճամբուդ վրայ տեսար մէկն այն երիտասարդներէն, որոնք, հայ ժողովուրդին զրկուած դասակարգին հետ դաշնակցած, կ'ըսէին.

— Ալ շա՛տ զոհեցին այս թշուառ ժողովուրդին շահերը եպիսկոպոսներու, փարիսեցիներու եւ մակաբոյծներու համար: Կը հասնի՛ սակայն ժամը մեծ դատին…

Երթաս բարո՛վ, բարձրաստիճան մատանի:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ-ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

I.

ԽՄԲ.— Ընկ. Մ. Վարանդեան մեզի յանձնած է բնագիրը այն ճառին զոր խօսեցաւ Մարսէյլի Ուս. Միութեան սարքած դասախօսական ժողովին մէջ.—

Մեր ուսանող երիտասարդներու ցանկութեամբ, այսօր մեր առջեւ դրուած է ամէնէն բարդ ու կնճռոտ խնդիրներէն մին, որ ներկայիս կը յուզէ ողջ լուսաւոր մարդկութիւնը եւ կենդանի վիճաբանութեան առարկայ է ամենուրեք: Կը շնորհաւորեմ Ուսանողական Միութիւնը, որ այսքան հրատապ, այժմէական խնդիր մըն է դրեր իր օրակարգին մէջ. կը ցաւիմ միայն, որ մեր տրամադրելի ժամանակը եւ առողջական վիճակը թոյլ չի տար, երկարօրէն, հանգամանօրէն արծարծել այսպիսի ծաւալուն մի նիւթ: Ստիպուած ենք սահիլ խնդիրներու վրայէն, անցնիլ ընդհանուր, խոշոր գիծերով:

Կար ժամանակ — եւ հեռու չէ այն, ընդամէնը 17 տարի առաջ — երբ արեւմտեան եւ անգամ արեւելեան մարդկութիւնը հոծ զանգուածներով մէկէն ի մէկ նետուեցաւ ընկերվարութեան գիրկը: Պատճա՞ռը: Այդ զանգուածները չափազանց յոգներ ու զզուեր էին անվերջ պատերազմներէն ու ջարդերէն եւ ընկերվարութիւնը միակ հոսանքն էր, որ կը բերէր խաղաղութեան ու ազգերու եղբայրութեան ձիթենիի ճիւղը բազմաչարչար ժողովուրդներուն:

Դուք տեսաք, թէ առաջինը հսկայածաւալ Ռուսաստանն էր, աշխարհի վեցերորդ մասը, որ դեռ պատերազմի արիւնոտ գալարումներու ընթացքին ինքզինքը հռչակեց ընկերվարական — եւ այն՝ ծայրայեղ, արմատական հաւատամքով մը — մերժելով բոլոր ազգայնական տեսութիւնները, խպառ ժխտելով ազգ, հայրենիք, հայրենի պատմութիւն, եւն.: Ապա ընկերվար հոսանքը լայն ծփանքով անցաւ արեւմտեան աշխարհի վրայէն Գերմանիա, Հունգարիա, Իտալիա, Զուիցերիա, Ֆրանսա, Բելժիա, Անգլիա եւ սկանդինաւեան երկիրները: Դուք տեսաք ընկերվարական կառավարութիւններ շարք մը երկիրներու մէջ, անգամ ծանրախոհ Մեծն Բրիտանիայում: Տեսաք ընկերվարական նախագահներ շարք մը նորաստեղծ հանրապետութեանց մէջ, անգամ Գերմանիայում, ուր Վիլհէլմ կայսեր աթոռին վրայ բազմեցաւ ընկերվարական Էբերտ:

Հիմնուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Համաշխարհային խորհրդարան մը Ժընեւի մէջ, ուր 55 պետութիւններ կը հաւաքուէին ամէն տարի խորհրդակցելու միջազգային ցաւոտ խնդիրներու շուրջ եւ վճիռներ արձակելու:

Միջազգայնական հոսանքն էր, որ կը տարածուէր անդիմադրելիօրէն: Համամարդկային համերաշխութեան ազգերու եղբայրացման գաղափարն էր, որ յառաջ կը սլանար թեւատարած ու յաղթական... Եւ կը թուէր թէ չքացան վերջապէս մարդկութեան մեծ պատուհասները, ազգայնական հակամարտութիւններն ու աւերիչ ընդհարումները եւ աշխարհը մտաւ խաղաղ, անարիւն յառաջդիմութեան մեծ ճամբան...:

Ու յանկարծ պատմութեան անիւը վերստին շուռ եկաւ հակառակ ուղղութեամբ: Ազգայնական հոսանքը իր ամէնէն սուր, մոլի, տարամերժ կերպարանքով գլուխ բարձրացուց Եւրոպայի մէջ: Նախ Իտալիոյ, ապա Գերմանիոյ մէջ: Հաստատուեցան դիկտատուրական իշխանութիւններ, կրճատուեցան սահմանադրական կարգերը, վերցաւ մամուլի, խօսքի ազատութիւնը:

Ինչո՞ւ յատկապէս այդ երկիրներու մէջ էր, որ ծայրայեղ ազգայնականութիւնը յաղթանակեց վերին, իշխող խաւերուն մէջ եւ պարտադրուեցաւ խոնարհ խաւերուն: Պատճառները շատ են, ես կը յիշեմ միայն երկու գլխաւորները: Մէկը՝ զուտ տնտեսական, միւսը՝ զուտ հոգեբանական: Երկու երկիրներն ալ կը նեղուէին հողի պակասութենէ: Իտալիա կը դանդատի, որ ինքը մեծ պատերազմին կէս միլիոն մարդ զոհելէ յետոյ շատ քիչ բան շահեցաւ — լեռնոտ աղքատիկ հողեր միայն — ուստի խորապէս դժգոհ է իր դաշնակիցներէն, դժգոհ է եւ Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ եռանդով կը զինուի, կը պատրաստուի...

Գերման վարիչներու դժգոհութիւնը բնականաբար աւելի խոր է: Գերմանիան եղաւ պատերազմէն չարաչար պարտուած, կորսնցուց Ալզաս-Լորէնը, մեծագին հարուստ հանքերով, կորսնցուց արեւելեան Պրուսիան, Շլեզվիգ-Հոլշտայնը եւ հեռաւոր, ընդարձակ գաղթավայրերը: Միւս կողմէ պատերազմը եւ յետ-պատերազմեան տագնապները խպառ քայքայեցին գերման ազգի միջին ու ստորին խաւերը, յուսահատութեան գիրկը նետեցին զանոնք, այս վերջին հիթլէրեան յեղաշրջումը շատերու աչքին կը հանդիսանայ որպէս ծայրագոյն յուսահատութեան թռիչք մը:

Կայ եւ հոգեբանական կողմը: Երկու դժգոհ պետութիւններու մէջ ուժով կը շեշտուի ազգային հպարտութեան զգացումը: Հռոմի տէրերը չեն մոռնար հին հռոմէական կայսրութեան փառքը եւ հետամուտ են անոնց դէթ մասնակի վերանորոգումին: Իսկ Պերլինի վարիչները չեն մոռնար Պիսմարկեան զօր յաղթանակները: Չեն մոռնար եւ այն, որ դաշնակից բանակը երբեք չմտաւ Գերմանիոյ սահմանները եւ պատերազմի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին գերման բանակը քաջութեան եւ մանաւանդ կազմակերպութեան հրաշքներ գործեց — ցամաքի, ծովի եւ օդերուն մէջ — կռուելով այնքան ահաւոր, թիւով գերազանց ուժերու դէմ: (Բան մը, որ Պրիան արդարամիտ վեհանձնութեամբ օր մը յայտարարեց Ազգերու Դաշնակցութեան համագումար ժողովին մէջ):

Գերման ցեղի պաշտամունքն ունին Գերմանիոյ նոր տէրերը եւ անոնք հանդէս կուգան ցեղապաշտութեան դրօշին տակ: Գերման — արիական կամ հնդկագերման ցեղը կը ներկայանայ անոնց աչքին որպէս գերընտիր համայնք մը, որ ոչ միայն օժտուած է ռազմավարական ու քաղաքակրթական առաջնակարգ ձիրքերով, այլ եւ բացարձակապէս զտարիւն է, զերծ ամէն տեսակ խառնուրդներէ, ուստի եւ կը ջանան հեռու պահել չփումներէ, մանաւանդ Հրեաներուն հետ: Գերման ցեղը, անոնց տեսութեամբ, նաեւ մէկ է, ներդաշնակ, ամբողջական, ուստի եւ նորագոյն Գերմանիոյ կերտողները կը ձգտին հաւաքել, ի մի ձուլել ցեղին բոլոր ցիր ու ցան բեկորները, ամէնէն առաջ միացնել Աւստրիան մայր-հայրենիքին: Եւ միանգամայն կը պատրաստուին փոխ-վրէժի, պատերազմելու համար՝ ընդդէմ ուրիշ պետութիւններու: Արդէն Գերմանիան լքեց Ժընեւը, հեռացաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն, մեկուսացաւ:

Ինչպէս կը գնահատենք, ի՞նչ դիրք կը բռնենք մենք քաղաքական աշխարհի այդ նոր, գլրգաղին երեւոյթներու հանդէպ: Ի՞նչ ապագայ ունին, տեւականութեան ի՞նչ երաշխիք՝ այդ ծայրայեղ ազգայնական տեսութիւնները: Միւս կողմէ, որքա՞ն դրական ու հաստատուն է անոնց հակամարտ հոսանքը — միջազգայնականութիւնը: Եւ ի՞նչ չափով այդ հոսանքներն ու վարդապետութիւնները կրնան անդրադառնալ մեր հայկական իրականութեան...:

Ծայրայեղ ազգայնական հոսանքը, զոր ներելի է կոչել նաեւ յարձակողական — առ այժմ ուրեմն զօրաւոր է միայն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ, մի տեղ ֆաշիզմ, միւս տեղ ռասիզմ (ցեղապաշտութիւն) անունով: Բայց այդ հոսանքը ձգտումն ունի ծաւալելու, վարակելու միւս երկիրները, ողջ Եւրոպան: Կարո՞ղ է արդեօք...

Չենք կարծեր: Միւս խոշոր պետութիւնները կան — Անգլիա, Ֆրանսա, Ամերիկա — որոնց մէջ խոր արմատներ ձգած է ժողովրդապետութիւնը (դէմօկրասի), սահմանադրական, ազատական կարգերը: Անոնք չեն կարող ընդունիլ ֆաշիզմի, դիկտատուրութեան հաւատամքը, կը մերժեն եւ ցեղապաշտութիւնը, որ տեսականօրէն չարդարանար, իսկ գործնականօրէն կը դրդէ ժողովուրդները իրարու դէմ եւ կը յաւերժացնէ պատերազմը:

Կա՞յ զտարիւն ցեղ... Պատմագիտութիւնը կրնա՞յ ընդունիլ այդպիսի դրութիւն մը: Ցեղերն ու արիւնները այնքա՜ն են խառնուեր դարերէ ի վեր ազգագրական շարժումներու, պատերազմներու եւ նուաճումներու ընթացքին: Առէք Ֆրանսան: 6-7 ցեղեր ի մի ձուլուած են այս երկրին մէջ: Գաղղիացի (կօլուա), կելտ (սելտ), նորման, լատին, յոյն ու հրեայ, անգամ գերման եւ դեռ ուրիշներ: Աւելորդ է ըսել, որ ցեղերու խառնուրդ են նաեւ Անգլիա, Ամերիկա, Բելժիա, անգամ Ռուսաստան, որ երկու դար ապրեր է Թաթարներու իշխանութեան տակ: Իսկ գերման երակներու մէջ կը հոսի նաեւ սլաւական արիւն: Ամէնքն ալ ազգ են սակայն:

Եւ անպատճառ զտարիւն լինելու չէ ցեղ մը՝ մեծ հանճարներ եւ քաղաքակրթական մեծ արժէքներ արտադրելու համար: Եօթը ցեղէ բաղկացած այն գեղեցիկ հաւաքականութիւնը, որ կը կոչուի ֆրանսական ազգ, ունի ամէնէն հարուստ ու շքեղ պատմութիւնը. ազգ մը, որ կատարած է այնքան բազմաթիւ, հրաշալի գիւտեր, որ ծնած է այնքան հանճարներ արուեստի, գիտութեան ու փիլիսոփայութեան մարզերուն մէջ եւ որ իր մեծ յեղափոխութեամբ տուաւ աշխարհին մարդկային իրաւունքներու յուսաշող աւետարանը:

Գերմանիան եւս ունի բարձր արուեստ, գիտութիւն ու փիլիսոփայութիւն, բայց պիսմարկեան ոգին յաւիտենօրէն կ'իշխէ այնտեղ եւ իր քաղաքական փիլիսոփայութեամբ գերման աշխարհը կը մնայ անշարժ, անփոփոխ:

Ֆրանսա, Անգլիա, Ամերիկա, որոնց ձեռքն է գլխաւորապէս արեւմտեան քաղաքակրթութեան ճակատագիրը, ըսինք, արդէն, կը մնան ժողովրդավար, սահմանադրական, հակառակորդ դիկտատորութեան, ֆաշիզմի ու այլ նման տեսութիւններու: Երեք հզօր պետութիւնները միաժամանակ ջերմեռանդ պաշտպան են Ազգերու Դաշնակցութեան, որ առանցքն է միջազգայնականութեան հոսանքի (Ամերիկան, թէեւ տակաւին չէ մտած հաստատութեան մէջ, բայց իր նոր նախագահը որ տրամադիր է քալելու Ուիլսընի ճամբով, արդէն յայտարարեց վերջին մեծ ճառով, թէ ամէն կերպ պիտի աջակցի Ազգաժողովի պահպանման ու յառաջդիմութեան):

Եւ այդ երեք ժողովրդավար պետութիւններու շուրջը մօտէն կամ հեռուէն կը համախմբուին մոլորակներու պէս բազմաթիւ մանր ու խոշոր պետութիւնները, Բելժիա, Հոլանտա, Զուիցերիա, Չեխօսլովաքիա, Լեհաստան, Ֆինլանտիա, սկանդինաւեան, մերձ-բալտեան, մասամբ բալկանեան երկիրները եւն. Կայ, վերջապէս միջազգային աշխատաւորական շարժումը որ թէեւ խորտակուած Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ, կը շարունակէ այնուամենայնիւ իր ընթացքը, օր աւուր վերստին աճելով Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ բոլոր յիշատակուած երկիրներու մէջ:

Եւ այդ բոլոր ուժերը այսպէս թէ այնպէս կոչուած են միասին պատնէշ կանգնելու նեղ, ռազմատենչ ազգայնականութեան դէմ. պիտի պաշտպանեն Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ պիտի հրահրեն միջազգայնութեան, ազգերու համերաշխութեան մեծ սկզբունքը:

Ինչպէս կ'անդրադառնան այդ հոսանքները մեր հայկական իրականութեան վրայ...

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1933ԻՆ

Ռուս-թիւրքական յարաբերութիւնների առանցքը եղած է եւ է Նեղուցների խնդիրը: Եթէ նախկին Ռուսաստանը պատերազմում էր Թուրքիայի դէմ գլխաւորապէս Նեղուցներին տիրապետելու դիտումով, ներկայիս ալ բարեկամ է Թուրքիային՝ սրա միջոցով պաշտպանելու համար Նեղուցները թշնամու նաւերի ներխուժումից դէպի Սեւ Ծով: Պատերազմի դէպքում թէ միջազգային ուժերը ինչ դասաւորում կը ստանան եւ Թուրքիան ինչ չափով կը ցանկայ կամ ի վիճակի կը լինի պաշտպանել Խորհրդային Միութիւնը, շատ մեծ հարցական է: Բացորոշ է, որ նախ եւ առաջ նա իր երկրի շահը պիտի հետապնդէ:

Սակայն, գոնէ մեզ համար, գաղտնիք չեն Թուրքիոյ ձգտումները: Թէ — մալը, իր նախորդներից ժառանգելով Թուրանական գաղափարը, յարմար առիթը ներկայանալու դէպքում, ջանք չպիտի խնայէ իրականացնելու զայն: Եթէ այսօր դիւանագիտօրէն այդ մասին Անկորայում չեն խօսում, սակայն շատ խօսւում է խորհրդային երկրներում ապրող մահմեդական ժողովուրդների մէջ: Մինչեւ այժմ խորհրդային իշխանութեան կողմից երեւան հանուած մահմեդական գաղտնի կազմակերպութիւնների ծրագիրները ամբողջովին համակուած են Թուրանական գաղափարախօսութեամբ: Լինի դա Ատրբէջանում թէ Դաղստանում, կամ Ուզբեկստանում ու Ղազախստանում: Բոլորն ալ իրենց աչքերը յառած են դէպի Թուրքիա: Ինչ հրաշալիք, որ այդ ամէնը քէմալական գործակալների սադրանքները չեն եւ պատերազմի դէպքում Թուրքիան չպիտի Հայաստանի վրայով ձեռք մեկնի իր ցեղակիցներին: Ո՞վ կարող է երաշխաւորել, որ պատերազմի պարագային ռուս զօրքերը միշտ ալ Հայաստանում կը մնան: Միթէ՞ հնարաւոր չի 1917—18ի կրկնութիւնը...

Դեռ պատերազմ չէ եղած, բայց ռուս-ճափոնական հաւանական բախումները որոշ վնասներ հասցրած են Հայաստանին: Հայ համայնավարների անցեալ տարուան գնելոցումներից պարզուեց, որ մեր երկրում չինուող մի շարք գործարաններ կիսատ կատար են մնացել միմիայն այն պատճառով, որ Ռուսաստանից ժամանակին չեն ստացուել հարկ եղած մեքենաներն ու սարքաւորումները: Ուշացումի պատճառն այն է, որ մեքենաներ արտադրող գործարաններն այժմ զբաղուած են զինական մթերքների պատրաստութեամբ: Այս պարագան վրիպեց արտասահմանեան մեր մամուլի ուշադրութիւնից, թէեւ շատ կարեւոր մէկ վիճակ է պարզում: Եթէ հեռաւոր պատերազմի վախերը ընդունակ են մղելու Ռուսաստանին անտեսել Հայաստանի տնտեսական շահերը, ապա ինչո՞ւ չենթադրել, որ պատերազմի դէպքում կ'անտեսուեն նաեւ մեր հայրենիքի քաղաքական շահերն ու սահմանների պաշտպանութեան խնդիրը:

Մենք միանգամայն համաձայն ենք այն տեսակէտին, թէ վերջին հաշւով, Հայաստանի սահմանները պաշտպանւելու են հայ զինւորների ուժերով: Ներկայ դէպքում՝ կարմիր պաշտպանութեան խնդիրը միմիայն զինուորից չի կախուած: Դա ամբողջ երկրի ժողովրդի, զինական ու տնտեսական կարողութիւնների խնդիր է: Ահա այս տեղից է սկսւում մեր եւ խորհրդային վարչաձեւի բարեկամների տեսակէտների տարբերութիւնը: Որովհետեւ, երկրի պաշտպանութիւնը սերտ առնչութիւն ունի տիրող վարչաձեւի հետ:

Փակագծի մէջ ասենք, թէ այդ տարրական ճշմարտութիւնն ըմբռնելով էր, որ վերջերս Քաղաքական բիւրօն յատուկ որոշումով տնտեսական ու վարչական որոշ ազատութիւն եւ ինքնուրոյնութիւններ շնորհեց Սիբերիայի ազգաբնակչութեանը, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենան զարգացնելու տնտեսութիւնը եւ, հետեւաբար, ճապոնի յարձակմանը դիմադրաւելու ընդունակութիւնը:

Երբ մէկ իշխանութեան եւ իր հպատակների միջեւ թշնամանք գոյութիւն ունի եւ անանցանելի վիհեր կան, պարզ է, որ երկրի ինքնապաշտպանութիւնը դրանից միայն տուժել կարող է: Երբ առաջին հնգամեակին գիւղատնտեսութեան բերքը նուազած է 44 առ հարիւր եւ արդիւնաբերական բոլոր ձեռնարկները վնասով են բոլորուած, այդ նոյն հնգամեակը կ'ըսէնք, որ երկիրը զրկւում է ինքնապաշտպանութեան գլխաւոր յենարաններից:

Իսկ Խորհ. Հայաստանի զինական կարողութիւննե՞րը: Ճիշդ է, Հայաստանն ունի բանակ, որ թէեւ ենթակայ է Մոսկուայի հրամանատարութեան, բայց գտնւում է մեր երկրում: Կան որոշ թիւով նաեւ ռուս զինուորներ: Նախ, մենք չգիտենք, թէ պատերազմի դէպքում հայ զինուորը կը մնայ Հայաստանո՞ւմ: Եւ երկրորդ, ի՞նչ միջոցներ ունի իր տրամադրութեան տակ հայ զինուորը կռուի պարագային: 13 տարիների խորհրդային տիրապետութեան շրջանին ի՞նչ աշխատանք է տարուած այդ ուղղութեամբ, ի՞նչ է արուած սահմաններն ամրապնդելու, պաշտպանելու համար, ռազմական ի՞նչ գիծեր են կառուցուած, զինամթերքների քանի՞ գործարաններ են հիմնուած, պարենաւորման ի՞նչ պատրաստութիւններ են տեսնուած (եթէ չհաշուենք ժողովրդին թալանելու եւ աղքատացնելու քաղաքականութիւնը)... Այս հարցերի պատասխանը թողնում ենք խորհրդային վարչաձեւի արտասահմանեան կեղծ ու անհեռատես բարեկամներին: Միայն մեզ համար յայտնի է, որ Հայաստանի հանրապետութեան օրով երկրի լեցուն զինապահեստները դեռ եւս Միասնիկեանի շրջանին դատարկուած եւ Ռուսիա են ճամբուած:

Եւ եթէ մենք հակառակ ենք Հայաստանի ներկայ վարչաձեւին, պատճառն այն է որ տեսնում ենք թէ ինչպէս համայնավարների կոյր ու յոռի քաղաքականութիւնը օր ըստ օրէ հիւծում է ժողովուրդը եւ թուլացնում երկրի ռազմական կարողութիւնները: Բայց ներկայ վիճակն աւելի մեծ մտատանջողը ապագայի խնդիրն է:

Ներկայ պայմաններում, բնական է, որ մենք սրտանց պէտք է ցանկանանք, որ աշխարհիս երեսին խաղաղութիւնը ամրանայ եւ, հակառակ մեր ցանկութեան, եթէ պատերազմ ալ ծագի, Խորհրդային Միութիւնը չմխրճուի կռիւների մէջ: Մեր այս տեսակէտն իսկ բաւական է ապացուցանելու համար, թէ որքան անհիմն են հակառակորդների այն ստոր զրպարտութիւնները, թէ Դաշնակցութիւնը կողմնակից է օտար միջամտութեան:

Կասկածից վեր է, որ Հայաստանին վտանգ սպառնալու դէպքում, գաղութները իրենց գերագոյն ճիգը պէտք է գործադրեն օգնելու Հայրենիքին: Դժբախտաբար, խորհրդային իշխանութիւնն իր քայքայիչ թաթը պարզած է նաեւ արտասահման եւ կը դիմէ բոլոր ներելի ու աններելի միջոցներին, պառակտելու եւ խառնակելու գաղթաշխարհը: Համայնավարների հոգը չէ, թէ հարիւր հատ Դե-Լոնդ արք. կը յօշոտուի: Բնական է, որ նման դէպքերը լաւագոյնս ծառայում են իր առաջադրած նպատակին ու աւելի խորացնում գաղութների պառակտումը: Եւ հայրենիքի հանդէպ կրկնակի դաւաճաններ են այն բոլոր կազմակերպութիւններն ու տարրերը, որոնք ընկնելով խորհրդային իշխանութեան լարած ծուղակը, վարձկան կամ կամաւոր գործակալներ դեր են ստանձնած:

Պէտք չէ մոռանալ, որ խառնակելով գաղութները, հայ համայնավարների նպատակն է գաղութների ուշադրութիւնից վրիպեցնել այն ծանր քաղաքական ու տնտեսական կացութիւնը, որին մատնուած էր մեր հայրենիքը 1933ի շրջանին: Նոյնպէս պէտք է յիշել, որ այդ վտանգաւոր կացութիւնը դեռ շարունակւում է եւ աւելի մռայլապատ է ապագան:

Ով անկեղծ բարեկամ է Հայաստանին եւ մտահոգ մեր հայրենիքի ապագայով, պարտաւոր է կացութիւնը դիտել այնպէս, ինչպէս որ գոյութիւն ունի իրականութեան մէջ:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

‘‘ՀԱՅՐԵՆԻՔԷ ԶՈ՞ՐԿ ԵՆ ՀԱՅԵՐԸ,,

0000

Ռումէն թերթերը հետեւեալ կերպով կը պատմեն Պուքրէշի վերաքննիչ ատեանի առջեւ տեղի ունեցած ամուսնալուծման մը դատ մը.—

Հայոց իրաւական կացութիւնը միջազգային մասնաւոր օրէնքի տեսակէտով՝ ի յայտ եկաւ դատական վիճաբանութեանց ընթացքին, դատ մը առթիւ զոր ամուսնալուծուած հայ տիկին մը բացած էր նախկին ամուսնոյն դէմ անորդական թոշակ պահանջելով, այն առարկութեամբ թէ ամուսնալուծման վճիռը անվաւեր եւ ապօրէն է, քանի որ ան արձակուած է Ռումանիոյ Հայ Լուսաւորչական Թեմին Առաջնորդին եւ ոչ թէ ռումէն քաղաքային դատարաններուն կողմէ, վերջինները ըլլալով միակ իրաւասուն ամուսնալուծման վճիռ տալու, ըստ Սահմանադրութեան եւ ըստ քաղաքային օրինագրքին:

Ամուսնալուծման վճռին վաւերականութեան խնդրին քննութեան առթիւ էր որ վիճաբանութեան եկաւ այն խնդիրը թէ Հայերը գոնէ անուանական հայրենիք մը ունի՞ն թէ հայրենազուրկ (հայմաթլօս) են. եւ որ հետեւաբար ունի՞ն անձնավիճակ մը (սթաթիւ փէրսոնէլ) որ հիմ ծառայէ անոնց «Սթարէ-չիվիլի» գործողութեանց:

Խնդրոյն իրաւական կողմը աւելի լաւ հասկցնելու համար շահեկան է պատմականը ընել դէպքերուն:

Պ. Ա. Գ.եան, թրքական հալածանքներու հետեւանքով փախչելով իր հայրենիքէն, 1917ին կ'ապաստանի Ռուսիա եւ Սինֆէրօփոլի մէջ կ'ամուսնանայ տեղւոյն հայ քահանային ձեռքով: Ցարական ռէժիմին տապալումէն եւ յեղափոխութեան պայթումէն յետոյ, Գ.եան ամուսինները Պուքրէշ կ'ապաստանին՝ ուր ազգականներ ունէր ամուսինը եւ ուր ան կը յաջողի իր աշխատանքով նիւթական նախանձելի վիճակի մը տիրանալ: 1929ին հայ թեմին առաջնորդին կը դիմէ կինը դէմ աննպաստ փաստեր պարզելով եւ ամուսնալուծում կը պահանջելով, ինչ որ կը տրուի իրեն: Կինը ոչ մէկ բողոք կը յայտնէ, մինչ այրը վեց ամիս յետոյ կ'ամուսնանայ այս անգամ Պուքրէշի Սթարէ-Չիվիլի պաշտօնէին առջեւ: Չորս տարի անցնելէ յետոյ է որ նախկին կինը դատ կը բանայ ամսական 20,000 լէյի անորդական թոշակ մը պահանջելով՝ ամուսնալուծման թուականէն հաշուուած, այն առարկութեամբ թէ անվաւեր էր ամուսնալուծման վճիռը:

Այսպէս է որ վէճը կը հասնի դատական ատեաններուն առջեւ, նախ Իլֆօվի դատարանի Ա. ճիւղին եւ յետոյ վերաքննիչ ատեանի Ա. ճիւղին:

Նախկին կինը կ'առարկէր թէ կրօնական ամուսնութեան լուծումը Հայոց Առաջնորդին կողմէ անվաւեր է, եւ ան կրնար հռչակուիլ միայն ռումէն քաղաքային դատարաններու կողմէ ըստ քաղաքային օրինագրքի. թէ Հայոց Առաջնորդին եթէ իրաւունք տրուի ամուսնութիւն լուծելու՝ պիտի նշանակէ ոտնձգութիւն թոյլ տալ ռումէն պետութեան գերիշխանութեան իրաւունքներուն դէմ, քանի որ ռումէն սահմանադրութիւնը թոյլ չի տար երբեք օտար օրէնքի կիրարկութեան պետութեան հողամասին վրայ. թէ գոյութիւն չունին հայ պետութիւն եւ հայ ազգութիւն, հետեւաբար Հայերը չունին անձնավիճակ. թէ, վերջապէս ամուսնութիւններն ու անոնց լուծումը կը պատկանին հանրային կալուածին:

Ամուսնոյն փաստաբանները պատասխանեցին որ նոյնիսկ ըստ ռումէն քաղաքային օրինագրքին Սթարէ-Չիվիլի եւ անհատներու իրաւականութեան վերաբերեալ օրէնքները կը կիրարկուին Ռումէններուն հանդէպ՝ եւ թէ նոյնիսկ արտասահման գտնուին, որովհետեւ Ռումէնները ունին անձնավիճակ մը որ կը կիրարկուի ուր ալ գտնուին իրենց ամուսնութիւնը կնքած ատեն: Նոյն այս տեսութեամբ՝ ռումէն երկրի մէջ օտարներն ալ միեւնոյն վիճակը ունին. այնպէս որ ամուսնութիւնն ու ամուսնալուծումը ամէն անհատի անձնական օրէնքներն են ու անհատին կը հետեւին ուր ալ ըլլան, եթէ ապացուցուի որ ան հայրենիք մը եւ ազգութիւն մը ունի: Արդ կարելի չէ առաջարկել թէ Հայութիւնը երկիր մը եւ ազգութիւն մը ունին, որքան ալ դատապաշտպան կողմը պնդէ յիշատակելով պատմական անցքերը եւ այն փուլերը որոնցմէ անցաւ հայ ժողովուրդը:

Արդարեւ,— պնդեց ամուսնոյն փաստաբանը,— առանց անդրադառնալու հին դարերուն, հայ պետութեան մը եւ հայ ազգութեան մը փաստը կայ նոյն ինքն Վերսայլի (Ծ. Խ. ըսել կ'ուզէ Սէվրի) դաշնագրով որ հայկական հանրապետութիւնը ճանչցաւ իբրեւ ազատ եւ անկախ պետութիւն. այն փաստը թէ հայկ. հանրապետութիւնը այսօր առժամապէս գրաւուած է Թուրքերէն կամ Ռուսերէն՝ չի կրնար խնդրոյն եւ դատին կացութիւնը փոխել՝ առարկելով որ պետութիւնը այլեւս գոյութիւն չունենար: Եւ ուրիշ փաստ մը հայ ազգութեան գոյութեան մասին՝ այն վճիռն է զոր 1923ին տուաւ վերաքննիչ ատեանի Գ. ճիւղը, եւ որուն համաձայն հայ հպատակներուն կալուածները չէին կրնար արգելադրութեան տակ առնուիլ, քանի որ Վերսայլի (Ծ. Խ.— Միշտ պիտի ըլլայ Սէվրի) դաշնագրով Հայոց հայրենիքն ու ազգութիւնը ճանչցուեցան:

Հաստատելով ուրեմն որ Հայերը այս կացութիւնը ունին, չեն կրնար նկատուիլ հայրենազուրկ (հայմաթլօս) եւ առանց անձնավիճակի: Ընդհակառակն ունենալով անձնավիճակ մը՝ այս վերջինոյն ենթակայ են միշտ ուր ալ ըլլան, եւ հետեւաբար այս անձնավիճակին համաձայն տեղի ունեցած Սթարէ-Չիվիլի գործողութիւններն ալ կը լուծուին միեւնոյն ճամբով:

Առաջնորդուելով այս սկզբունքէն, որ կը բխի միջազգային մասնաւոր իրաւունքէն իսկ, պէտք է տեսնել թէ ո՞վ կնքած է ամուսնութիւնը՝ ճշդելու համար թէ ո՞վ կրնայ լուծել զայն, եւ թէ ո՞ւր կնքուած է ան: Պէտք է հոս տարբերութիւն դնել ընդմէջ այն Հայերուն որոնք Ռումանիոյ մէջ կ'ամուսնանան երկրին կանոններուն համաձայն եւ անոնց որոնք կ'ամուսնանան արտասահմանի մէջ: Խնդրոյ առարկայ ամուսնութիւնը 1917ին կնքուած է Ռուսիոյ մէջ հայ քահանայի մը առջեւ, եւ ան վաւերական էր այն տեղւոյն մէջ ուր կնքուեցաւ, քանի որ ոչ Ռուսիոյ եւ ոչ Հայաստանի մէջ քաղաքային ամուսնութիւն չկար: Իլֆովի դատարանը այդ հիման վրայ էր որ արդէն ընդունելի նկատեր էր ամուսնոյն առարկած բացառութիւնը եւ մերժած իր նախկին կնոջ կողմէ պահանջուած անորդական թոշակի պահանջը իբր անընդունելի:

Վերաքննիչ ատեանը, 16 յունուարի իր նիստին մէջ, վերաքննելով կնոջ բողոքը ընդդէմ նախադաս ատեանի վճռին, մերժեց զայն, հաստատելով այս կերպով որ հայ-լուսաւորչական համայնքի առաջնորդին կողմէ նման ամուսնութեանց լուծումը վաւերական է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

»»»·«««

Առնէ մը ի վեր Կեսարիոյ եւ Եոզկատի գիւղերէն գաղթականներ կը հասնին Պոլիս, չդիմանալով տիրող թշուառութեան:

Յունուար 20ին Պրունդըշլայէն Հայտար Փաշա հասան 25 ընտանիք, 110 անդամէ բաղկացեալ: Գաղթականները չարժանալով անցան Սամաթիա եւ առժամաբար փոխադրուեցան այդ թաղին կայանը, որ շատ խճողուած է:

Եկողները հանրային օգնութեան շատ կարօտ վիճակ մը ունին:

*** Տիարպէքիրէն կը գրեն «Ազդարար»ի.— Շնորհիւ հանրապետական կառավարութեան, Ծնունդը մեծ շուքով տօնեցինք: Ճրագալոյցին, Թրքական ժամը 9ին, սկսաւ եկեղեցական արարողութիւնը: Տաճարը լեցուած էր երկու սեռէ խուռն բազմութեամբ: Հակառակ սաստիկ ցուրտին, հաւատացեալները փութացած էին կատարելու իրենց կրօնական պարտքը:

Ճաշու գիրքէն վերջ, Հոգեւոր հովիւ Սիոն քհնյ. քարոզով մը պանծացուց Ծնունդը եւ թելադրեց միշտ կապուած մնալ եկեղեցիին: Յետոյ բարեմաղթութիւններ ըրաւ Կազի փաշային, պետական աւագանիին եւ կուսակալին համար:

Երեք օրուան պնակէն գոյացաւ 1500 ղրշ. արծաթ դրամ:

Այս առթիւ յայտնեմ թէ երկու օրիորդներու շապիկ հագնելուն առթիւ միջադէպ մը ծագեցաւ, եւ հեղինակները շատ վշտացուցին Հոգեւոր հովիւը:

Ծնունդի առթիւ, Սիոն քհնյ. կարգով այցելեց այստեղի 160 տուները եւ Հոգեւոր մխիթարութիւն տուաւ: Այցելեց նաեւ Ասորիներու հետ ամուսնացած հայ կիներուն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, 22 յունուար.— Պոլսեցիներու Հայր. Միութիւնը թէյասեղան մը սարքած էր յունուար 21ին, ի նպաստ Պալաքեան եպիսկոպոսի: Ներկայ էր կոկիկ եւ ընտրեալ բազմութիւն մը:

Պոլսեցիներու Միութեան կողմէ, Պ. Աստուածատուր բանալով թէյասեղանը, խօսքը տուաւ Ազգ. Վարչութեան ատենապետ Պ. Փիրանեանին, որ յուսադրեց ներկաները թէ մօտօրէն տեղի պիտի ունենան Թեմականի նոր ընտրութիւնները: Պ. բանախօսը չէշտեց թէ որպէսզի ամէն ոք մասնակցի ընտրութեան, իբրեւ ազգ. տուրք պիտի գանձուի միայն հինգ ֆրանք:

Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեան, կարդաց Պալաքեան եպիսկոպոսի համառօտ կենսագրականը, սկսելով 1901էն մինչեւ մեր օրերը: Ապա, խօսեցաւ տիկ. Մարըլէն Եավէր, գնահատանքի ջերմ խօսքեր ուղղելով առաջնորդին: «Արաքս» մարզական Միութեան կողմէ, նաեւ ուղերձ մը կարդաց երիտասարդ մը, Պ. Լեւոն Ստեփանեան:

Հանդէսը ունէր նաեւ գեղարուեստական բաժին մը:

Ամէնէն վերջը խօսք առաւ Պալաքեան եպիսկ. խորին շնորհակալութիւն յայտնելով եւ խոստացաւ իր կարելին փորձել, բարեկարգելու համար գաղութը: Իբրեւ երախտագիտութեան եւ գնահատանքի արտայայտութիւն, քանի մը հայրենակիցներ, նուիրեցին եպիսկոպոսական մատանի մը, 1875 ֆրանքի արժողութեամբ, որուն մասնակցողներուն անուններն են.— Պ. Պ. Պահճէճեան եղբարք՝ 500 ֆր., Տոքթ. Խ. Գէորգեան 500, Աստուածատուր 475, Միքայէլ Եավէր 200, Յ. Վարժապետեան 200:

Թղթակից

Գովելի ձեռնարկ մը

ՌՈՄԱՆ, 21 յունուար.— Այսօր ցերեկոյթ մը սարքուած էր նորակազմ ֆութպոլի խումբին կողմէ: Քանի մը երիտասարդներ կ'որոշեն ֆութպոլի խումբ մը կազմել, որպէսզի Ռոմանի երիտասարդութիւնը հեռու պահեն սրճարանէն եւ պարասրահներէն: Ամէն տեսակ զոհողութիւններէ վերջ, խումբը կը կազմուի և կը խորհուին ցերեկոյթ մը սարքել, որպէսզի նպատակը պարզեն ժողովուրդին: Բայց ո՞ր ժողովուրդին: Ժողովուրդին տեղ աթոռները կը ցցուէին սրահին մէջ... Ա՞յս է հայրենասիրութիւնը: Արդեօք Հայ չէ՞ն այս տղաքը:

Եւ սակայն, ոչ մէկ վհատութիւն: Մենք պիտի շարունակենք աշխատիլ, անտեսելով բոլոր դժուարութիւնները եւ մեզի հետ ունենալով լաւագոյն տարրերը:

Ս.

Կեանքը Վիէնի մէջ

ՎԻԷՆ, 22 յունուար (Յառաջ).— 1934ի առաջին երեք շաբաթներուն իրարու յաջորդեցին խնջոյք, ներկայացում եւ բանախօսութիւն:

Յունուարի առաջին շաբթուն, Հ.Յ. Դաշնակցութեան Քրիստափոր խումբը լեցուած էին ընկերներ եւ համակրական խնջոյք մը: Խաժակ ակումբը լեցուած էր ընկերներ եւ համակիրներ: Ներկաներուն փափաքին վրայ սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Փէհլիվանեան որ յաջողութեամբ կատարեց իր պարտականութիւնը: Երգուեցան ազգային եւ ժողովրդական երգեր: Լինէն հրաւիրուած էր Սասունցի ընկ. Երանոսը իր ճագով, որ Վիէնի համար նորութիւն մըն էր գրեթէ, մանաւանդ իր վեց տարեկան փոքրիկի պարը եւ նուագը: Ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ գիշերուան ժամը 1: Ներկաները իրենց գաւաթները պարպեցին Հ.Յ. Դաշնակցութեան եւ իր հերոսներու կենաց եւ փափաք յայտնեցին որ յաճախ կազմակերպուին այսպիսի ձեռնարկներ:

Երկրորդ շաբթուն Հ.Յ. Դաշնակցութեան «Ապառաժ» խումբին նախաձեռնութեամբ եւ կոմիտէին հովանաւորութեամբ ներկայացուեցաւ «Մարուող ճրագներ» ղեկավարութեամբ դերասան ընկ. Ուզունեանի որ հրաւիրուած էր Մարսէյլէն: Սրահը լեցուած էր մեր սպասածէն շատ աւելի հոծ բազմութեամբ մը, հակառակ անոր որ Հ.Մ.Ը.Մ.ը մրցում ունէր նոյն ժամուն:

Երրորդ շաբթուն տօնուեցաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի հիմնադրութեան 16ամեակը նախաձեռնութեամբ, Հ.Մ.Ը.Մ.ի Վիէնի մասնաճիւղին: Բեմին ճակատը զետեղուած էր, կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն գրերով, Հ.Մ.Ը.Մ.ի հիմնադրութեան թուականը եւ վայրը՝ Կ. Պոլիս:

Հ. Արիս Վարդանեանի բանաւոր բացակայութեան պատճառաւ, Հանդէսը բացաւ Պ. Կ. Փէհլիվանեան որ ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի հրաւիրեց ի յարգանս հանգուցեալ Մխիթար Տէրպապեանի որ նոյն օրը մեռած էր: Յետոյ կարդաց քանի մը ուղերձներ Հ. Արիս Վարդանեանի, Փարիզի Հ.Մ.Ը.Մ.ի, շրջանային վարչութեան եւ Վիէնի Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղին կողմէն: Օրուան բանախօսն էր Պ. Գառնիկ Յովհաննէսեան, Փարիզէն: Խօսեցաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի եւ իր մարզիկներու օգտակարութեան մասին եւ ըսաւ.— «Միշտ հող եւ հայրենիք է պէտք. մենք չենք կրնար ապրիլ առանց անկախ հողի եւ հայրենիքի»: Իր խօսքերը փակեց հետեւեալ բառերով.— «Դուն յոյսի հայրենիք, դուն լոյսի հայրենիք»:

Ճոխ էր գեղարուեստական բաժինը, դաշնակ, ջութակ եւ ճագ: (Վերջինը մեր Սասունցի ընկ. Երանոսի կողմէն): Հ.Մ.Ը.Մ.ի այս հանդէսը եզակի էր Վիէնի մէջ իր գեղարուեստական բաժինով: Շիշ մը շամփանեա եւ տուփ մը անուշ աճուրդի դրուեցան եւ գոյացաւ 750 ֆրանք: Շահեցաւ նպարավաճառ Վ. Ղազարեան, 20 ֆր. եւս նուիրելով: Յետոյ սկսան երգերը եւ պարերը, մինչեւ գիշերուան ժամը 2:

Իսկ յաջորդ օրը, կիրակի կէսօրէն վերջ Խաթրէզէնի դպրոցի հոգաբարձութեան կողմէ ներկայացուեցաւ «Երեք թշուառները», ղեկավարութեամբ դերասան ընկ. Յ. Ուզունեանի: Ռուսական կեանքէ առնուած այս յուզիչ տրամը մեծ բազմութիւն հաւաքած էր սրահը: Ժողովուրդի փափաքին գոհացում տալու համար կրկին անգամ ներկայացուեցաւ «Պաղտիկի նշանտուքը», որմէ յետոյ ներկաները բաժնուեցան գոհունակութեամբ:

Պ. Մանուկեան

ԱՄԲՈԽԱՅԻՆ ՑՈՅՑ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐ ԿՐԱԿԻ ՀԵՏ ԿԸ ԽԱՂԱՆ

ԽՄԲ.— Դեռ նոր ստացանք «Հայրենիք»ի յունուար 10, 11, 12 եւ 13 թիւերը: Յունուար 12ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ թղթակցութիւնը՝ Նիւ Եորքէն.—

Յետաձգուած դատը այսօր տեղի պիտի ունենար: Ժամանակէն առաջ բազմութիւն մը խռնուած էր դատարանի ներսը եւ դուրսը, մեծ մասով կիներ: Յետոյ ալ պարզուեցաւ, որ շատ մը հակադաշնակցականներ թագնուած են եղեր դատարանի ներքնասրահը եւ միջանցքներու մէջ:

Եկած են եղեր որոշ նպատակով՝ յարձակում գործելու բանտարկեալներու վրայ:

Ոստիկանութիւնը տեղեկութիւն չունէր, ինչպէս նաեւ մեր ընկեր – համակիրները: Այդ բազմութեան մէջ կային նաեւ բազմաթիւ օտարներ:

Յայտնի է, որ այդ ցոյցը կազմակերպողները բոլշեւիկներն են, որոնք նման միջոցներով կը փորձեն ծածկել հետքը իսկական յանցաւորներուն եւ արգելք հանդիսանալ արդարադատութեան:

Երբ բանտարկեալները կը հասնին դատարանին դուռը՝ ոստիկանական կառքէն դուրս կը հանուին: Անոնք խաղաղ էին եւ անվրդով: Յանկարծ հովանոցներով եւ փայտերով ամբոխ մը կը յարձակի բանտարկեալներուն վրայ: Անոնք կը յաջողին բանտարկեալներէն մէկուն թեթեւ հարուած մը տալ:

Հոն գտնուած քանի մը ընկերներ եւ համակիրներ՝ համբերութիւննին հատած, կը միջամտեն: Տեղի կ'ունենայ շատ աննշան ծեծկռտուք մը: Ոստիկանական նոր ուժեր կը հասնին եւ կը ցրեն ամբոխը:

Դատավարութիւնը նորէն յետաձգուած է, որովհետեւ ոստիկանութիւնը դեռ չէ վերջացուցած իր հարցաքննութիւնները:

Քանի մը օրերու հանգիստէն վերջ գաղութը նորէն խռովեալ վիճակի մէջ է: Մեր ընկերներու եւ համակիրներու համբերութիւնը հատած է:

Մեր հակառակորդները, կ'երեւի թէ, չեն ըմբռնած Դաշնակցութեան զուսպ քաղաքականութեան իմաստը: Լրտեսութիւններ, կազմակերպուած մատնութիւններ, ամբոխային կրքերը հրահրող խօսքեր եւ գործեր,— այս է մեր հակառակորդներու ընթացքը: Իրենց նպատակն է ընկնել Դաշնակցականները եւ ազդել դատավարութեան ընթացքի վրայ:

Սակայն, վայրենի երկրի մը մէջ չենք ապրիր, որպէսզի ամբոխավարութեամբ լուծենք բոլոր հարցերը:

Ա՛լ բաւական է: Վերջ պէտք է տալ այս բոլոր փրովաքասիոններուն եւ ամբոխային ցոյցերուն: Մեր հակառակորդները պէտք չէ մոռնան, որ մենք ալ գիտենք ցոյցեր կազմակերպել: Մեր համբերութիւնը հատնելու վրայ է արդէն: Կրակի հետ պէտք չէ խաղալ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՐԳ ՄԸ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԿԷՏԵՐ

— • —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 յունուար).

— «Նախ՝ որ տակաւին ճշդուած եւ բռնուած չէ արքեպիսկոպոսը դաշունահարած սպանիչը: Կասկածի վրայ ձերբակալուածներէն եւ ոչ մէկուն համար ամերիկեան հարցաքննիչ իշխանութիւնները կ'ըսեն թէ սպանութեան բուն հեղինակն է: Ընդհակառակը, թերթերու տեղեկութեանց համաձայն կը կարծուի թէ սպանիչն ու անոր մեղսակիցները փախած են: Հետեւաբար, իշխանութեանց ձեռքը կը մնան քանի մը կասկածելի նկատուած Հայեր, որոնց վրայ սպանութեան մեղսակցի յանցանքէն աւելի կը ծանրանան կարծէք դաշնակցական եղած եւ դէպքին օրը Նիւ Եորքի եկեղեցին գտնուած ըլլալու «յանցանք»ները միայն:

Երկրորդ, Դաշնակցութիւնը, ճակատաբաց եւ անվարան, Ամերիկայի իր ամէնէն լիազօրեալ մարմնոյն միջոցով կուգայ ծառանալու հակադաշնակցական ջոկերին կողմէ իր երեսին արձակուած հրէշային մեղադրանքին դէմ եւ վճռապէս հերքելով «սոյն անհիմն, գրգռիչ ու գաղութի կիրքերը հրահրող զրպարտութիւնները», կ'ազդարարէ թէ դիմած է անհրաժեշտ օրինական բոլոր միջոցներուն, ամէն կարգի զրպարտիչներու դէմ:

Երրորդ, «Հայրենիք»ի — եւ իր ամբողջ մամուլին — միջոցով, Դաշնակցութիւնը իր կարգին կը պարսաւէ արարքին անթոյլատրելի բնոյթը, մանաւանդ նկատի ունենալով, որ անոնց անծանօթ հեղինակները սխալ տեղ ընտրած են արքեպիսկոպոսը սպաննելու համար, եկեղեցիին մէջ, կիներու եւ երախաներու բազմութեան մը առջեւ:

Չորրորդ, Դաշնակցութիւնը, ամէն կարգի սանձարձակ զրպարտութիւններով, անուանարկութիւններով, դիտումնաւոր սուտերով ու բամբասանքներով թունաւորուած եւ շղթայազերծ կրքով ելեկտրականացած մթնոլորտի մը մէջ իսկ պաղարիւնը կ'ունենայ ինքնազսպումի եւ լայնախոհութեան հրաւէր կարդալու ե՛ւ իր շարքերուն, ե՛ւ հայ ժողովուրդին, որպէսզի, իրերու պատահօրէն գահավէժ մէկ ընթացքը աւելի դառն անախորժութեանց առջեւ չկեցնէ մեզ, ազգովին, Ամերիկայի կամ այլ գաղութներու մէջ:

Հինգերորդ, Դաշնակցութիւնը ըզգաստութեան կը հրաւիրէ իր հակառակորդները եւ մասնաւորաբար ռամկավար հրձիգները, որոնք լրբութեան ամէն չափ ու սահման անցուցած, ելեր կը խաղան հայրենասէր եւ առաքինի կազմակերպութեան մը վարկին ու արժանապատուութեան հետ, իրենց խուժանավարական պարպուտ դըրամագլուխ շահագործելով՝ իր կոչումին մէջ սայթաքած եւ 150,000նոց գաղութի մը պառակտումին պատճառ դարձած եկեղեցականի մը ցաւալի սպանութիւնը:

Վեցերորդ, Դաշնակցութեան հակառակորդները, սպանութեան օրն իսկ լծուած են իրենց ձեռնտու արհեստին,— ցուցմունքներ ընել պատկան իշխանութեանց մօտ Դաշնակցութիւնը ցոյց տալով իբրեւ ոճիրներ գործող ահաբեկչական կազմակերպութիւն մը, որպէսզի առով կարենան Նիւ Եորքի սպանութիւնն ալ փաթթել Դաշնակցութեան վզին, մոլորեցնեն հարցաքննիչ իշխանութիւնները եւ Դաշնակցականներու մօտ փնտռել տան ոճրին հեղինակները: Այս սիսթէմը, ցարդ, ուրիշ գաղութներու մէջ պարգեւած է անոնց ժամանակաւոր յաջողութիւն մը, բայց միշտ ալ իրենց նպատակի վերջնական իրագործման տեսակէտէն, գործելու այդ ձեւը անցած է անյաջող եւ ապարդիւն: Այսպէս է որ, անոնք, որ եւ է ժամանակ, Դաշնակցութիւնը չեն կրցած տեսնել մեղադրեալի նստարանին վրայ, իբրեւ այս կամ այն ոճրին բարոյական հեղինակը: (Վստահեցնենք զանոնք, որ Նիւ Եորքի մէջ ալ չպիտի կրնան վայելել այդ բարեբախտութիւնը, որովհետեւ ստախօսին ճրագը մինչեւ իրիկուն կը վառի)»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Մեր մրցումները

oooo

ՎԻԷՆ, 24 յունուար (Յառաջ).— Նախորդ թղթակցութեամբ տուած էի Վիէնի Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ա. խումբի, եղանակի բացումէն ի վեր, կատարած մրցումներուն արդիւնքները, 13 մրցում մինչեւ դեկտ. 17, որոնց 10ը յաղթական, իսկ երեքը հաւասար: Անկէ վերջ կատարած է 4 մրցում: 31 դեկտ. Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ա. խումբը մրցեցաւ ընդդէմ Վենիսսիւէեօյի Ա. խումբի, Հ.Մ.Ը.Մ.ի մարզադաշտին վրայ: Հ.Մ.Ը.Մ.ը պարտուեցաւ, լաւագոյն խաղացողներէն երկու հոգի պակաս ըլլալուն: Տղաքը մինչեւ լոյս անքուն մնացեր էին, նոր տարուան առթիւ: Եօթը յունուար (Լիկ Լինէֆի) որոշումով Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ա. խումբը մրցեցաւ «Երեւան»ի Արծիւ մարզական Միութեան Ա. խումբի դէմ Հ.Մ.Ը.Մ.ի մարզադաշտին վրայ: Հետաքրքիր բազմութիւնը եկած էր քաջալերելու հայ մարզիկները: Խաղը սկսաւ ժամը երկու եւ կէսին, Հ.Մ.Ը.Մ.ի յարձակողականով: Առաջին կիսախաղը լմննալուն մօտ Հ.Մ.Ը.Մ.ը շահեցաւ առաջին նշանակէտը եւ խաղը վերջացաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի յաղթութեամբ: Երկրորդ կիսախաղին ալ, մեր տղաքը տիրապետեցին դաշտին, բայց կարելի չեղաւ ուրիշ նշանակէտ շահիլ: Խաղը վերջացաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի յաղթութեամբ 1ի դէմ 0ով: «Արծիւ» խումբի տղաքներուն մեծ մասը դուրսէն բերած էին, մէկ հոգի Լուրիէն (180 քիլոմեթր), մէկ հոգի Ռոմանէն (90 քիլոմեթր), չորս հոգի ալ Լինէն, այն վստահութեամբ թէ անպատճառ պիտի յաղթեն Հ.Մ.Ը.Մ.ին, բայց յուսախաբ եղան:

Յունուար 14ին փոխ վրէժի մրցումը տեղի ունեցաւ Երեւանի «Արծիւ» մարզական Միութեան մարզադաշտին վրայ: Հակառակ չորս խաղացողներու բացակայութեան Հ.Մ.Ը.Մ.ը միշտ տիրապետած է դաշտին: Խաղը վերջացաւ 0—0: Յունուար 21ին Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ա. խումբը մրցեցաւ C.S.P.B. Ա. խումբին դէմ (բաժակի համար) հակառակորդին դաշտին վրայ: Տիրապետելով դաշտին, նուրբ խաղարկութեամբ յաղթեց 1ի դէմ 3ով եւ ջերմապէս ծափահարուեցաւ:

*** «Նոր Երկիր»ի մէջ (21 յունուար) կարդացի Յովհաննէս Պետրոսեան ստորագրութեամբ թղթակցութիւն մը Վիէնի մարզական կեանքի մասին, եւ ցաւեցայ որ տեղ տրուած է մարզական կեանքի «պէխապէր» հայու մը սուտերուն: Թղթակիցը կ'ըսէ թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ը տասը տարուան խումբ մըն է եւ մինչեւ այսօր ոչ մէկ արդիւնք տուած է, իսկ «Արծիւ»ը որ երեք տարուան խումբ մըն է ապագայ կը խոստանայ: Տամ «Արծիւ»ի մրցումներուն արդիւնքը, վեց մրցում ունեցած է եղանակի բացումէն ի վեր, վեցն ալ պարտուած: Ա. մրցումը Սէնֆոնի Սպանիացիներուն դէմ խաղցած են եւ պարտուեցան 5 դէմ 0ով: Այս է «ապագայ խոստանալը»... Յաջորդ օրը ֆրանսական թերթին մէջ կարդացինք թէ ... Հ.Մ.Ը.Մ.ը պարտուած է 5ի դէմ 0ով, մինչդեռ այդ կիրակի Հ.Մ.Ը.Մ.ի խումբը Տիվիզիոն տ'Օնէօր խումբի դէմ մրցեր եւ յաղթեր էր: Բ. մրցումը Հրեաներուն դէմ էր եւ դարձեալ պարտուեցան, Գ. մրցումը C.S.A.V. դէմ, նորէն պարտութիւն, Դ. մրցումը Հ.Մ.Ը.Մ.ի դէմ, միշտ պարտութիւն, Ե. մրցում Ժերրոտիէռ խումբին դէմ ուր պարտուեցան 21 յունուարին վեցի դէմ զերոյով, իրենց իսկ դաշտին վրայ: Արդ քաջութիւն ունեցէք գրելու թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ը ե՞րբ է պարտըւած: Եղանակի բացումէն մինչեւ այս օրս Վիէնի Հ.Մ.Ը.Մ.ը կատարած է 17 մրցում 1 պարտուած, 4 հաւասար, 12 յաղթական: Ահաւասիկ Հ.Մ.Ը.Մ.ը Վիէնի 10 տարուան գործունէութեամբ: 1929 եւ 1930ին Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ա. խումբը ախոյեան տիտղոսին արժանացաւ յաղթելով 32 խումբի, տարաւ շքանշաններ եւ բաժակ մը: Իսկ 930—31ին ֆինալիստ մնաց:

Բայց չարժեր աւելի զբաղիլ:

Յակոբ Մաթոսեան

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՑԵՂԻՆ ՁԱՅՆԸ

Բարեբախտութիւնն ունեցայ գտնելու հայ կին մը, Փոքր Ասիոյ մէկ ամերիկեան գոլէճին մէջ կրթուած, որ իմ ծրագիրս հասկնալու եւ գործադրելու ընդունակ գտնուեցաւ: Բայց ես էի որ կը կարդացնէի տղաքը, իրենց խաղերուն ու մարզանքներուն կ'առաջնորդէի ժամերով, ու կը խօսէի իրենց երկարօրէն, տունը թէ դուրսը, իրենց հայրենիքին վրայ, իրենց կոչումին վրայ, իրենց դերին վրայ: Ու գոհ էի գործէս, իրենց մէջ արթնցող կայծին տաքութենէն:

Օր մը մօտակայ գիւղացիներ տղայ մը բերին ինծի, զոր ճամբուն եզերքը բռներ էին, մէս մինակ քարի մը վրայ հանգչած ատենը: Հակառակ բոլոր բաղձանքիս, ստիպուած էի մերժել այդ կարգի բոլոր դիմումները, որովհետեւ տեղ չունէի, բայց երբ տղան մօտէն զննեցի, անմիջապէս վար դրի զէնքը: Կորիւնի պէս բան մըն էր. դըռուզ առատ մազեր ունէր, երկու կողմէն ուռուցիկ ճակատով, կրակի աչքերով: Ո՞ւրկից էր, ո՞ւր կ'երթար, չկրցաւ որոշ բան մը ըսել: Կը յիշէր միայն թէ հօտաղ մըն էր ինքը, օր մը Քիւրտեր լերան վրայ իր նախիրը քշեր տարեր էին՝ իրեն մէկ քանի հարուած տալէ ետքը, գիւղը դառնալուն՝ արդէն մոխիր դարձած գտեր էր զայն, ու ալ կենդանի էակ մը չկար հոն, ամէնքն ալ սպաննուած կամ փախած: Ինքն ալ ճամբայ ելեր էր՝ իրեններու գտնելու յոյսով, ու անկից ի վեր կը թափառէր. ձմեռ մը եկեր էր, գարուն մը անցեր էր, ու այսպէս կ'երթար լեռնէ լեռ, գիւղերէ ու քաղաքներէ անցնելով, առանց կանգ առնելու: Ո՞ւրկից կուգար, ձեռքովը լայն շարժում մը կ'ընէր, դէպի հիւսիս, Տերսիմի լեռնաշղթան:

Ա՛լ ամբողջ հոգածութիւնս իրեն նուիրեցի: Խեռ, անհանդարտ, ապստամբ տղայ մըն էր: Ութ – ինը տարեկան ըլլալու էր, բայց անհաւատալի ուժ մը ունէր, վայրի կատուի դիւրաթեքութիւն մը: Երեք անգամ վարժուհիին ձեռքէն փախաւ, անոր երեսը ճանկռտելով ու շրջազգեստը բզկտելով: Երեք անգամուն ալ գիւղացիները գտան զինքը հեռուները եւ նորէն ինծի բերին:

Քիչ քիչ սակայն կակուղցաւ, մարդոտեցաւ: Կերպարանափոխութիւնը սկսաւ այն օրէն երբ սկսանք իրեն կարդալ սորվեցնել: Հարաւային Ամերիկայի թանթաններուն մէջ երբ վայրի ձիերու որսորդը լազօն կը նետէ եւ անասունը իրեն կը քաշէ, ձին կը վրնջէ, կ'աքացէ, կը ծառանայ, փախչելու, երթալու կատաղութեամբ մը: Ան ատեն որսորդը անոր ռնգունքը կը բանայ, իր բերանը կը մօտեցնէ եւ իր շունչը կուտայ հոն բոլոր ուժովը: Ալ անասունը իրն է, եւ իր տէրոջը կը հետեւի ան՝ հեզ ու հաւատարիմ, առանց սանձի, անոր շունչը ունի իր մէջ:— Ինչ որ մեր բոլոր քաղցր խօսքերն անուշ վարմունքը չյաջողեցան ձեռք բերել, իրեն առջին դրուած այդ պզտիկ գիրքը կրցաւ ներգործել Սագօին հոգւոյն մէջ. մեր շունչն էր որ իր մէջ անցած էր, ու ալ մեզի կը կապէր զանի: Հիմա, ժամերով իր գրքին վրայ գլուխը հակած, կ'աշխատէր քակելու գրերուն իմաստը, սորվելու մոլեգին ցանկութեամբ մը: Հակառակ մեր բոլոր յորդորներուն, կը յամառէր կը մնար իր գրքին վրայ, առանց մասնակցելու միւս տղոց խաղերուն:

Բան մը չէր գիտեր, վայրի տունկի մը պէս մեծցած՝ ազատ բնութեան մէջտեղ: Մէկ քանի շաբաթ ետքը, սկսանք իրեն խօսիլ տիեզերքին վրայ, Աստուծոյ վրայ, Յիսուսի վրայ: Ան աչքերը մեզի պիշ մտիկ կ'ընէր, հասկնալու տենչով մը որ իր դէմքը կը մթագնէր: Իրեն կ'ըսէի թէ Գերագոյն էակ մըն է որ բնութեան բոլոր բարիքները ստեղծեր էր մեզի համար, թէ անոր երախտապարտ մնալու էինք, որովհետեւ միշտ կը հսկէր մեր վրայ, ու աղօթելու էինք անոր, անոր ուղղելու էինք մեր մաղթանքները, որովհետեւ պիտի տար մեզի ինչ որ իրմէ կը խնդրէինք:

Իր կրկնապատկուած ուշադրութենէն կը հասկնայի թէ ամբողջ ցնցում մըն էր որ կը կատարուէր իր էութեան մէջ:

— Ըսէ՛, Սագօ, դուն ալ բան մը ուզէ՝ Աստուծմէ: Ի՞նչ կ'ուզես որ տայ քեզի:

Գլուխը ծռեց ու պատասխան չտըւաւ: Ի՞նչ կ'անցնէր իր մտքին աչքերուն մէջ: Եղունգներովը՝ ծունկին վրայ բացուած գիրքը կը քերթէր, առանց ինծի նայելու: Վայրկեաններ անցան: Կը թողէի զինքը իր ներքին աշխատութեանը հետ: Յետոյ, մէկէն, նորէն գլուխը վեր առաւ, իր վառող աչքերը ինծի յառեց, ու ըսաւ.

— Կ'ուզեմ որ խելք տայ ինծի:

Օ՛, գիրկս առի զինքը, ու սեղմեցի զինքը թեւերուս մէջ անկուշտ համբուրելով իր աչքերը որոնք հիմա թաց էին: Ցեղին ձայնն էր որ կը խօսէր իր բերնովը: Անգիտակցաբար, բնականօրէն, կը խնդրէր այն զէնքը, որ պիտի ապրեցնէր զինքը ներկայ քաղաքակրթութեան մէջ, միա՛կ ուժը որ իրեն անհրաժեշտ էր: Արիւնին մէջ ունէր այդ պէտքը դէպի իմացականութիւնը, դէպի գիտութիւնը, դէպի յառաջդիմութիւնը, դէպի յաղթանակը: Առոյգ էր որ իր ցեղը տեւեր էր, ու պիտի տեւէր:

Չէ՛, այդ ձգտումովը, դէպի այդ հորիզոնները լարուած կամքով մը, վախ չկայ որ հայութիւնը կորսուի, պարո՛ն, յարեց տօքթէօրը ոտքի ելլելով: Ամիսէ մը նորէն Հայաստան պիտի դառնամ:

(Վերջ)

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Զարմանալի բան, քանի մը օր առաջուան գիներէն աւելի սուղ են ձեր ապրանքները:

— Այո՛, քիչ մը, ստիպուած էինք, սղութեան դէմ պայքարող վարչութիւնը իր ծախքերը գոցելու համար կարգ մը տուրքեր դրաւ մեր վրայ:

միջոցին, ան, ուրիշ քանի մը լրագրողներու հետ Տիգրանակերտ աքսորուած եւ ամբաստանուած էր իբրեւ գրգիչն ու կազմակերպիչը ապստամբութեան: Սակայն, ի վերջոյ, Էնկիւրիի անկախութեան դատարանին կողմէ իրմէ առնուած էր հետեւեալ երաշխաւորագիրը.

«Եթէ ո եւ է ժամանակ Մուսթաֆա Քէմալի կամ Խալք կուսակցութեան դէմ գրեմ կամ փրոփականտ մղեմ, համաձայն եմ որ գիս մահուան դատապարտեն»:

Հակառակ այս երաշխաւորագրին, Ապտիւլ Գատիր Քէմալի դարձեալ ենթարկուած է քէմալականներու հալածանքին եւ ի վերջոյ փախած Սուրիա, ապաստանելու համար կառավարութեան ձեռքէն: Սակայն, ան Սուրիա ապաստանելէն վերջ, Թուրք կառավարութեան հետապնդումէն չէ կրցած ազատիլ եւ քանիցս Թուրք ահաբեկիչներ փորձած են սպաննել զայն:

Վերջին լուրերու համաձայն ձերբակալուած են երկու Թուրքեր, Րէչատ Ապտիւլ Րահման եւ Նիզամէտտին Իսմայիլ, որոնք նախապէս գործակիցներն էին Քէմալի պէյի: Երկուքն ալ ուրացած են որ եւ է մեղսակցութիւն:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, O Քլէռ տը Լիոնի սրճարանին վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհ. ընկերական դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Կըխօսի՝ ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ:

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

Գաւառ

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ վրէժ խումբը իր բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ (Շաս) խումբերու բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, խաժակ Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԱԼԱՆՍԻ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՌՕՄԱՆի Անդրանիկ խումբի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը, ստիպողաբար ընդհ. անդամական խառն ժողովի կը հրաւիրէ, քաղաքի, Պուլվառ Օտտոյի եւ Սէն Լուի Պատ. Միութեան անդամները, վաղը Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Գրադարանի մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ վասպ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 2.30ին, Salon Massisի սրահը, 7 rue des Petite Maries: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ վասպուրականցիները:

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութեան անդամական ժողովը՝ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, 131 Րիւ Ֆօպուրկ տիւ Թամփլի սրճարանը: Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորներու եւ լրացում վարչութեան:

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ կը տօնէ իր ղեկավարի՝ Սաքօ Յակոբեանի անուանակոչութեան օրը, այսօր Շաբաթ օր, ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 84 rue de Grenelle, Salle d'Horticultnre, մէթրօ՝ Rue du Bac: կը հրաւիրուին անդամ-անդամուհիները իրենց ծնողքներով եւ ծանօթ համակիրներով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանոյշ Դարբինեան, հօր անունը՝ Յարութիւն, մօր անունը՝ Սիրանոյշ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարապետ, Յովհաննէս (մեծ եղբօր անունը չյիշեր) Յարութիւնեաններ: Կը կարծուի թէ Կարապետ կը գտնուի Պոլիս, իսկ Յովհաննէս Սիրէի (Յունաստան) որբանոցը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Tarpinian Nichanի, 3 Rue de Lavoier, Viviez (Aveyron), France:

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

Էնկիւրիւցի Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Գասապացի Յարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իզմիրի մէջ ամուսնացած էր Էնկիւրիւցի օրիորդի մը հետ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ: Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել: Aharonian H. chez Mr. Bouffeteau à Jubergin, Commune d'Abily, (Indre et Loire):

— Կը փնտռեմ քոյրս Նէնի Պազարցի Ակնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Մինաս Մանուէլեան: Կը բնակէինք Նազիլլի: Ընդհ. պատերազմին աքսորուեցանք Կեսարիա, ուրկէց զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ: Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա: Իմացնել՝ Manuel T. Manuelianի, 9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին, ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը

կը դասախօսէ՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

դասախօսութենէն վերջ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՊԱՆԵԽՕ–ՔԱՇԱՆԻ Հ.Յ.Դ. ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

4 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէս գիշեր

MAISON VERONի սրահին մէջ, 150 Route d'Orléans, Bagneux

Արտասանութիւն, երգ, հայկական եւ կովկասեան պարեր

կը ներկայացուի՝ «Ես մեռայ» (զաւեշտ)

Ընկերաժամակրական դասախօսութիւն

Կազմակերպուած՝ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 6ին իր Գրադարանին մէջ

կը դասախօսէ ընկ. Ա. Թ., նիւթ՝ Երիտասարդ Թուրքիան եւ Հայերը

կը հրաւիրուին քաղաքի, Սէն Լուի Պատ. Միութեան ընկերները եւ տեղւոյս ընկերներն ու համակիրները:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

"ԿՈՄԻՏԱՍ" ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civilsի ընդարձակ սրահին մէջ

19 rue Blanche Métro: Blanche - Trinité

Մասնակցութեամբ անուանի **ERNESTO Rémondini**ի (նախկին **Coleseum**ի կոյր **bandonéoniste**ը), **Orchesta Tipica RAMON LEFERIO:**

կը ներկայացուի՝ «Ես մեռայ» (զաւեշտ)

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ

ՄՈՒՏՔ ԿԱՆԱՆՑ 7.50, ԱՐԱՆՑ 10, Réservés 15 ֆր.

ԿԱՐԵՒՈՐ

Թառիսթ ԺՕՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ վերադարձած է Մարսէյլէն: Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել դիմեցէք իրեն, որ իր խումբով կը նուագէ եւրոպական, հայկական, կովկասեան եւ արեւելեան եղանակներ:

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար կանխաւ դիմել անձամբ կամ գրաւոր:

Հասցէ՝ **CHAHPARONIAN, 20 rue des Carmes, Paris (5).**

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան կողմէ

վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 8.45ին, Journalի սրահին մէջ

(100 rue Richelieu — Métro Richelieu Drouot)

Mr. MEILLET Membre de l'Institut, professeur au Collège de France, (պատուոյ նախագահ), Պ. Շ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ հովանաւորելով հանդէսին գեղարուեստական բաժինը:

Կը մասնակցին նմանապէս փարիզահայ յայտնի արուեստագէտներէն Օր. Պիւլպիւլեան, Օր. Ղազարոսեան, Օր. Երամեան եւ Պ. Պարթեւեան, Տիկին Ժ. Շահպարոնեան եւ համբաւաւոր թառիսթ Պ. Ժօրժ, պիտի ընկերանան Նիսի Ազգերու հանդէսին մասնակցող Հայ Ուսանող. խումբը:

Ուսանողութեան կողմէ կը ներկայացուի՝ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Յօրինուած եւ աշխատուած Ուսանողներու կողմէ:

Գիներ՝ 10 եւ 5 ֆրանք

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131, rue Paul Berruel (նախկին rue Cambronne, 131) métro Vaugirard տեղի կ'ունենայ Զրոյց՝ «Շահան Շահնուրի գործը» նիւթի շուրջ: Ներածական խօսք՝ Ս. Վրացեանի: Զրոյցին կը մասնակցին՝ Հ. Զարդարեան, Ա. Խոնդկարեան, Վ. Մինախորեան (Պրակայէն), Ա. Ջամալեան, Նիկողոս Սարաֆեան եւ ուրիշները: Մուտքը ազատ է:

Մ. ՀՐԱՉԵԱՆ

11, Rue FLEGIER. MARSEILLE. Tél. 1 - 59

ԹԷՅ ՀՐԱՉ

Ներածում եւ արտածում ամէն տեսակ նպարեղէններու, Պուլկարական քաշքաւալ, Պոլսական եւ Յունական ամէն տեսակ գոնսէրվաներ, ձիթապտուղ, Իզմիրի չամիչ, տերեւ, ճերմակ պանիր, քաշէր եւ համեմներ:

Raki ERIVAN. p. r.

Ներկայացուցիչ **NIEL** ճերմակ պանիրի ընկերութեան:

ՖՕԹՕ ԱՐԱՔՍ, **9 Rue Papillon, Paris Métro Cadet Tél. Prov. 49-34**

Մանուկներու Թրուան հանդէսի խմբանկարները կը ծախուին մեզ մօտ:

ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1880ԻՆ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ԱՄԷՆ ԵՐԿՐԻ ԹԷՅԵՐՈՒ

ՈՒՂՂԱԿԻ ՆԵՐԱԾՈՒՄ

կապոյտ եւ դեղին ծրարներու մէջ surprise նուէրներ կը գտնուին:

ԴԻՄԵԼ.—

COMPTOIR DES THÉS YAVROU

23, Rue Sénac — MARSEILLE Tél. COLBERT 25 - 27

ԾԱԽՈՒԻ Է կրընոպլի Քոռւա-Ռուժ թաղին մէջ, բանուկ պողոտայի մը վրայ, նպարավաճառի խանութ մը: Վարձք երեք հազար ֆրանք, եւ 13 տարուան **bail**: Ամսական առեւտրական գործառնութիւնն է շուրջ 22—25,000 ֆրանք: Գինն է 50,000 ֆրանք: Գեղեցիկ դիրք, շահաւէտ եւ կենդանի առեւտուր: Օգտուեցէք այս բացառիկ առիթէն: Դիմել՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

---

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւլն. դիմել **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie.* K. *Bicêtre. Metro: Porte d'Italie.*

ՄԱՍԻՍ ԱԹՃԵԱՆ

Alimentation Générale

9, Rue des Fêtes. Paris

Tél. Combat: 12 — 02

Տիկիններ եւ պարոններ, եկէք բաղդատելու մեր արեւելեան ու տեղական ամէն տեսակ նպարեղէններու մաքրութիւնն ու գիներու աժանութիւնը: Հարիւրին 15 զեղչ: Նոյնիսկ 5 ֆրանքի գնում ընողին նուէր կուտանք: Անոնք որ չհաւատացին, եկան տեսան եւ գոհ մնացին եւ իրենց դրացուհիներն ալ ղրկեցին: Բացման առթիւ եկէք եւ ձեր բարեկամներն ալ ղրկեցէք:

Ձեր ուզած կազմատունը

Երկու երիտասարդ կազմարարներ, Խորէն եւ Արամ, որոնք վերջերս շըքանշանի ալ արժանացան իրենց կաշեղէն ձեռարուեստներով, կ'ընդունին ապսպրանքներ՝ գիրք, թերթ եւայլն կազմելու: Մատչելի պայմաններ:

Դիմել.— **21 Rue Cantin, Bécon - Courbevoie.** (թղթատարի համար՝ Asnières):

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր: Ի հարկին դաշնակ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (44)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Երբ իրենց հարցուած էր թէ Ռուսերը ինչպէս կը թոյլատրեն որ իրենց կողմը անցնին, անոնք պատասխանած էին.

— Ռուսերը մեզի չեն դպիր. մենք կ'երթանք այն կողմը, ուր խոտ կը գտնենք:

Թէշքիլաթը Մախսուսէն անկարող ըլլալով գլուխ ելլել այս հովիւներուն հետ, «այո» պատասխանով կը բաւաբարուէր եւ չէր ուզեր խնդիրը խորացնել: Բայց, կասկած չկար որ անոնք կ'օգտագործուէին լրտեսութեան համար: Որովհետեւ, ամէն անգամ որ Ռուսերը յարձակման կը սկսէին, կը տեսնուէր որ, նախ քան յարձակումը, շրջակայ անտառներէն մէկուն մէջ հրդեհ է ծագած: Հաստատուած էր որ այդ հրդեհներուն պատճառ կ'ըլլային քիւրտ հովիւները: Բայց, երբ կը ձերբակալուէին անոնք, բանը բանէն անցած էր եւ Ռուսերը տեսնելով հրդեհը, յարձակման սկսած կ'ըլլային:

Ռուսական այն յարձակումը որ սկսած էր Մարտաւէի ճակատը, կասած էր որովհետեւ մեր չէթէներուն ու սահմանի վրայ գտնուող օրինաւոր զինուորներուն ինչպէս նաեւ ոստիկան զօրքի կողմէ բարձունքները ամրացուած էին: Երկու կողմերն ալ կանգ առած էին առանց ետ կամ առաջ երթալու:

Ճակատի շարժումը, այս կերպով, 15 օրի չափ կասած էր: Օգտուելով այս առիթէն, նոր պատրաստութիւններ կը տեսնուէին: Այդ միջոցին, Էյուպ պէյ անուն անձ մը, որ սպայակոյտի թեկնածու էր, բայց քաղաքային տարազ կը կրէր, եկած էր Պորչքա: Անոր տրամադրութեան ներքեւ կը գտնուէին բաւական թիւով ոստիկան զինուորներ եւ երկու էֆէնտիներ որոնք շրջանաւարտ էին Տրապիզոնի խատտիէն: Ան բերած էր հրաման մը, որուն համաձայն, գրաւուած շրջանին մէջ միւթէսարըֆութիւն պիտի ըլլէր: Իսկ իրեն ընկերացող շրջանաւարտներն ալ՝ որոշեալ վայրերու մէջ գայմագամութիւն:

Էյուպ պէյի Պորչքա ժամանումը պատճառ եղած էր բաւական խառնաշփոթութեանց: Նախ՝ չափազանց ազդուած էր Ճէմալ Ֆէրիտ պէյ, որ հոն գայմագամութիւն կ'ընէր: Երբ Րիզա պէյի դիմած էր՝ իր դիրքը ճշդելու համար, վերջինը հասկցուցած էր թէ ինք ոչինչ կրնայ ընել եւ թէ հարկ է հնազանդիլ Պոլսէն եկած հրամանին:

Այդ միջոցին Պորչքայի բանակետը ստացուած էր ծածկագիր մը, զոր ղրկած էր Տրապիզոնի կուսակալը եւ որ ուրախալի լուր մը կուտար: Ըստ այդ հեռագրին, երկու հազարնոց չէթէն, որ կը գտնուէր Եագուպ Ճէմիլ պէյի հրամանին ներքեւ, Պոլսէն շոգենաւով եկած էր Տրապիզոն եւ մեկնած էր էր դէպի Պորչքա: Տեղեկացուած էր, նաեւ, որ, այս գունդը, որ ցամաքէն կուգայ, շատ սպայ ունի եւ շատ կանոնաւոր զինուած է: Րիզա պէյ, յուսալով որ այդ նոր ուժերով պիտի կարենայ յառաջխաղացումը շարունակել, կրկին Մարտաւէի գացած, եւ այդ ճակատը քննած էր: Անոր մեկնելէն առաջ, Պոլսէն ղրկուած էր հեռագիր մը որով կ'իմացուէր թէ Պաթումը դիւրութեամբ պիտի գրաւուի, եթէ «Եավուզ»ը օգնէ:

Օր մը, Րիզա պէյ, Մարտաւէի բարձունքներէն կը դիտէր Ռուսերու դիրքերը: Այդ բարձունքները կը տիրէին Պաթումի եւ, հետեւաբար, հեռուէն կը դիտուէր Կովկասի այդ անուանի նաւահանգիստը: Կ'երեւէին նոյն իսկ քաղաքին նաւամատոյցն ու կարգ մը փողոցները:

Այդ պահուն նշմարուած էր պատերազմական նաւ մը, որ դէպի Պաթում կը յառաջանար մուխ փչելով եւ արագօրէն:

Այս նաւը, որ նախ փոքրիկ կէտ մըն էր, Սեւ ծովու հորիզոնին վրայ, հետզհետէ մեծցաւ եւ, ի վերջոյ, «Եավուզ» զրահաւորին ձեւով երեւցաւ Պաթումի առջեւ:

«Եավուզ»ին ժամանումը թէեւ շատ ուրախացուցած էր, այդ պահուն, Րիզա պէյն ու իր հետեւորդները, բայց որովհետեւ այս այցելութիւնը տեղի ունեցած էր առանց լուր տալու եւ, հետեւաբար, ոչ մէկ պատրաստութիւն տեսնուած էր, անոնք ազդուած էին՝ խորհելով թէ կարելի պիտի չըլլայ օգտագործել:

«Եավուզ», հազիւ Պաթում հասած, անմիջապէս պատերազմական դիրք բռնած եւ Պաթումի ամրոցները սկսած էր ռմբակոծել:

Հեռուէն շատ լաւ կը դիտուէին այս ռմբակոծման թողած հետքերը: Կը տեսնուէր թէ ինչպէս հոն ուր ռումբերը կ'իյնային՝ հրդեհներ կը ծագէին, նաւահանգիստի կառքերը կը փախէին եւ ամէն ոք իրար անցած էր:

Եւ որովհետեւ, «Եավուզ»ը ամրոցներու թնդանօթներուն հասողութենէն հեռու կը գտնուէր, Ռուսերը ի զուր կրակ կը բանային:

Ռմբակոծութիւնը ժամ մը շարունակած էր ու անկէ յետոյ «Եավուզ» մեկնած էր: Իսկ Րիզա պէյ ու իր հետեւորդները, համոզուելով որ առանց Եագուպ Ճէմիլ պէյի գունդին անկարելի է շարժման անցնիլ, հեռացած էին բարձունքներէն, եւ նախ Մարտաւէի քաղաքը, ու անկէ ալ Պորչքա գացած էին: Հոն, լուր ստացած էին թէ Մուրկուլի գայմագամը հեռախօսով փնտռած էր Րիզա պէյը: Ասոր վրայ անմիջապէս լուր տրուած էր Մուրկուլ եւ պատասխան ստացուած էր թէ Եագուպ Ճէմիլ պէյ հոն հասած էր իր գունդով, բայց Պորչքա չմնալով դէպի Արդուին մեկնած էր, Պէհէշտին Շաքիր պէյի ուժերուն միանալու համար:

Այս լուրը դէշ ազդած էր Րիզա պէյի: Ան կը յուսար որ հասնող ուժերով պիտի կարենայ Պաթումը գրաւել: Բայց, երբ լսեր էր որ Եագուպ Ճէմիլ պէյ Պորչքա եկած ու մեկնած է, կ'ենթադրէր թէ կարելի է համոզել զայն եւ մեր ուժերը պահել իր ճակատին վրայ: Անմիջապէս ընդարձակ հեռագիր մը ղրկած էր Պոլիս եւ խոստացած էր երեք օրուան ընթացքին Պաթումը գրաւել, եթէ Եագուպ Ճէմիլ պէյի ուժերը Պորչքա մնան:

Եւ սակայն, այն պահուն երբ Պոլսէն գալիք պատասխանին կը սպասուէր, անակնկալ դէպք մը տակն ու վրայ ըրած էր բանակետը: Նոյն օրը իրիկուան դէմ, ժամը 3—4, երբ Րիզա պէյ ու իր ընկերները կացութիւնը քննելով զբաղած էին, լսած էին թէ հեռուէն քառասմբակ ձիաւոր մը կուգայ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.285

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

28 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2407

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՋՂԱԳԱՐՈՒԹԻՒՆ

«Ցարգանքի եւ բողոքի ժողովը» տեղի ունեցաւ ճիշդ այնպէս ինչպէս կը նախատեսուէր,— կանխամտածուած նենգութեամբ եւ միջնադարեան խուժանավարութեամբ։

Կրնա՞ր ուրիշ կերպ ըլլալ, այն օրէն ի վեր որ մէջտեղ դրուեցաւ այս ցոյցին ծրագիրը, եւ մոլեգնօրէն արծարծուեցաւ ռամկավարներու, կարմրուկներու եւ ուրիշ գոյնզգոյն դիմակաւորներու կողմէ։

Ձեռնարկը դաւադրական էր առաջին օրէն իսկ, երբ յունուար 2 թուակիր թռուցիկով մը, «Դաշնակ Տերրորի դէմ Պայքարի ատեանական յանձնախումբը» խորհրդակցութեան կը հրաւիրէր հատընտիր մարդիկ, Քառէի ծանօթ սրճարանին մէջ (8 յունուար)։

Այնտեղ, այդ հրաւիրագրին մէջ, արդէն իսկ տրուած էր վճիռը՝ դեկտ. 24ի դէպքի էութեան եւ կազմակերպութեան մասին։

Ի՞նչ կ՚ըսէր այդ մարտակոչ - թռուցիկը.

— «Նիւ Եորքի մէջ, դեկտ. 24ին, դաշնակ տերրորիստները եղբայրասպան ռեւոլվերներու շարքին վրայ հատ մը եւս աւելցուցին, վայրագաբար դաշունահարելով արքեպիսկոպոս Դուրեանը։

«... Բացայայտ է թէ այս տերրորը կանգ պիտի չառնէ ու պիտի ալ աւելի ծաւալի, եթէ երբեք բոլոր անոնք որ հասարակական կեանքի մէջ հակառակ են անհատական տերրորի զզուելի «աքթ»երուն, չմիանան բռնելու համար ոճրագործին ձեռքը։

«Միւս կողմէ այս տերրորը շեշտակի կերպով ուղղուած է խորհրդային Հայաստանի դէմ։ Կը բաւէ նայիլ բոլոր զոհերուն գաղափարական դիմագծին վրայ, համոզուելու համար թէ կ՚իյնան անոնք որ կը համակրին մեր հայրենիքին եւ կը պայքարին դաշնակ արկածախնդրութեան դէմ»։

Հարցը այսպէս ձեւաւորելէ յետոյ, միամիտները միայն կրնային հաւատալ թէ յարգանքի ցոյց մըն է որ պիտի կատարուի։

Յունուար 8ի խորհրդակցութիւնը ինչ ելքի ալ յանգէր, բարեմիտներ ինչքան ալ խելք - խրատ սպառած ըլլային, դաւը պիտի քալէր։ Եւ քալեց։

Պատի՛ւ անոնց որ ուժ տուին, անձնական նամակներ գրեցին, դուռնէ դուռ վազեցին երեւելի եւ աներեւոյթ ազգայիններ հաւաքելու համար, եւ գլուխ հանեցին յունուար 25ի խուժանավարական ցոյցը։

Եւ հազա՛ր պատիւ անոնց որ, ուրիշ որ եւ է ընդվզեցուցիչ դէպքի առթիւ ազդ եւ եկեղեցի մոռնալէ յետոյ, պարտականութիւն սեպեցին հովանաւորել, մաղձ թափել, թոյն սրսկել եւ ապարէզ կարդալ, «Փըթի Ժուռնալ»ի բեմէն։ (Բացառութեամբ Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտանի)։

Այս տողերը գրած ատեն, միայն մեր թղթակցին նկարագրութիւնը չէ որ աչքի առջեւ ունինք, այլ եւ ռամկավար եւ հնչակեան օրկանները։ (Առաջինը հրատարակած է բանաձեւին պատճէնն ալ, որ պիտի մնայ վաւերական փաստ մը, պատմութեան համար)։

Այսպէս, ուրեմն, մէկ «չէզոք» փաստաբան, երկու «ուղեկից» բժիշկ, մէկ ռամկավար գործիչ եւ կարմիր կտուց ասպետ մը բաւական եղած են, դեկտ. 24ի խժդժութիւնը Դաշնակցութեան վըզին փաթթելու, Դաշնակցութիւնը վերածելու մարդասպաններու խմբակի մը, անգամ մը եւս Դաշնակցութիւնը Հայաստանի թշնամի հռչակելու, եւ անոր դէմ պոյքոթ սարքելու համար...

Եւ վեց հարիւր հոգինոց «պէխապէր» այլ ջղագրգիռ բազմութիւն մը բաւական եղած է այս բոլոր ցնդաբանութիւնները «վաւերացնելու» բանաձեւով մը։ Հռչակելու ի լուր աշխարհի, թէ՝

— Ղեւոնդ արք. «իր հոգեւոր պետին հրահանգներուն եւ մեր սիրեցեալ հայրենիքին, խ. Հայաստանի հանդէպ բռնած ուղղամիտ ընթացքին հաւատարիմ մնացած ըլլալուն համար սպաննուեցաւ Դաշնակ ղեկավարութեան գործիք եղող անգիտակից ոճրագործներու կողմէ, ինչպէս կը հաստատեն դատաքննական եւ ոստիկանական հետապնդումներն ու իբրեւ ամբաստանեալ ձերբակալուածներու կուսակցական հանգամանքը»։

Եւ հիմա դուք պահեցէք ձեր պաղարիւնը եւ դէմ դիմաց նստէք այս մարդոց հետ, բացատրելու համար թէ՝ այս չէ ճամբան դատ շահելու եւ չարիք խափանելու։

Փորձեցէք ապացուցանել, օրինակի համար, թէ Ղեւոնդ արք. Հայաստանը սիրելուն համար չէր որ սպաննուեցաւ, թէ տակաւին չէ լուծուած դեկտ. 24ի ողբերգութեան գաղտնիքը, թէ մատնանշումներով կամ կասկածի վրայ ձերբակալուած մարդոց բանտարկութիւնը բան չապացուցաներ, թէ անբարոյականութիւն է մթնոլորտ ստեղծել կանխակալ կարծիքներով, եւ գրգռել, անվերջ գրգռել խուժանային կիրքերը։

Անօգուտ է, անօգո՛ւտ։ Հաւաքական ջղագարութենէ մը բռնուած են օրուան հերոսները, Փարիզէն մինչեւ Նիւ Եորք եւ ամէն տեղ, օգտագործելու համար այս թանկագին պատեհութիւնը, շահագործելու համար մեռել մը։ «Ստամոքսի խնդիր է», ինչպէս ըսեր է ատենախօսներէն մէկը, չփոթելով հասցէն։

Ըսէ՛ք այս մարդոց, բազմաթիւ առիթներով, առանց խնայելու բառերը, սուր եւ կոպիտ.

— Մի՛ գրգռէք, մի խեղաթիւրէք, մի՛ թունաւորէք, մի՛ վիրաւորէք, իւղ մի՛ լեցնէք կրակին վրայ, ազգային աղէտի մի՛ վերածէք քամնելի այլ պատահական դէպքեր, ժողովուրդը եւ հոսանքները մի բաժնէք Հայաստանի «թշնամի» եւ «բարեկամ» թեւերու, մի՛ սպառէք համբերութիւնը կազմակերպութեան մը որ, ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, ամէնէն թանկագին վաստակն ունի ձեր պաշտա՛ծ Հայաստանին մէջ։

Մեր ամէնէն բիրտ արտայայտութեանց մէջ, անոնք պիտի չկրնան գտնել բառ մը, որ ծառայէ թոյն սրսկելու։ Մինչդեռ, ահա մաղձ եւ թոյն կը հոսի անոնց ամէն մէկ բառէն, արիւն կը հոտի անոնց ամէն մէկ խօսքը, մամուլէն մինչեւ բեմը։

Կրնա՞ք նախատեսել ելքը այս ճամբուն,— այս միացեալ ջղագարութեան...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԴԻՐՔԸ ԽԱԽՏԵՑԱՒ

Դատական նախարարին հրաժարումը

Ուրբաթ օր աւելի ծանր տագնապի մը մատնուեցաւ դահլիճը, իբրեւ հետեւանք Սթավիցքիի խարդախութեանց առթիւ երեւան ելած յայտնութիւններու։ Գիշերն իսկ, Պ. Շոթան կը պատրաստուէր հրաժարական տալու, բայց Պ. Լըպրէն խնդրեց որ համբերէ։ Նախկին վարչապետը ներքին պատճառներէ զատ, անյարմար կը գտնէր որ Ֆրանսան առանց կառավարութեան մնայ ճիշդ այն պահուն երբ հիթլէրականները կը փորձեն պետական հարուած մը յառաջ բերել Աւստրիոյ մէջ։ Պ. Լըպրէնի հետ խորհրդակցելէ յետոյ, վարչապետը ներկայացաւ հանրապետութեան նախագահին, որ մինչ նոյն խորհուրդը տուաւ։ Ասոր վրայ Պ. Շոթան յետաձգեց հրաժարումը, որ անխուսափելի կը համարուի։

Տագնապին նորագոյն պատճառներէն մէկն է դատական նախարար Պ. Ռէյնալտիի դէմ եղած ամբաստանութիւնը։ Նախարարը կ՚ամբաստանուի ոչ միայն Սթավիցքիի գործին պատճառով, այլ եւ իբրեւ տնօրէն «Սաքազան» ընկերութեան որ բազմաթիւ ապօրինութիւններ գործած էր, տարիներ առաջ։ Նախ ընդդիմադիրներն էին որ կը մեղադրէին նախարարը, բայց աջէն օր խումբ մը երիտասարդ արմատականներ ալ միացան, անոր անմիջական հրաժարումը պահանջելով։ Այս պայմաններուն մէջ էր որ, նախարարներուն մէկ մասը հաւաքական հրաժարման առաջարկ դրաւ։ Ի վերջոյ որոշուեցաւ զոհել դատական նախարարը, ճիշդ այնպէս ինչպէս զոհուեցաւ Պ. Տալիմիէն։

ՆՈՐ ՑՈՅՑԵՐ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

«Թող հրաժարին գողերը» - «Կեցցէ՜ն»

Ուրբաթ իրիկուն բազմաթիւ նոր ցոյցեր կատարուեցան ոչ միայն Երեսփ. Ժողովի շրջականները, այլ եւ ուրիշ կեդրոն թաղամասերու մէջ։ Ժամը 6ին ցուցարարներու բազմութիւն մը ճամբայ ելաւ դէպի Օփերայի հրապարակը, բացագանչութիւններ արձակելով եւ թռուցիկներ ցրուելով։ Բազմութիւնը երթալով աճեցաւ, հակառակ ոստիկանութեան ջանքերուն։ 1200 ցուցարարներ յաջողեցան Մատլէնի հրապարակը հասնիլ, «Մարսէյէզ» երգելով եւ լուտանքներ տեղալով օրուան վարիչներուն դէմ։ Այստեղ խռովութիւն մը ծագեցաւ եւ թափօրը ցիրուցան եղաւ։ Յետոյ 800 հոգի նորէն թափօր կազմելով, ուղղուեցան դէպի Երեսփ. Ժողով։ Քոնքորտի կամուրջին վրայ, անոնք հանդիպեցան հանրապետական պահակներու ուժգին դիմադրութեան։ Այս առթիւ ալ խռովութիւններ ծագեցան եւ երեք հոգի ձերբակալուեցան։ Մէկը ընդհանուր քարտուղարն է արքայական Քոթիի կազմած «Ֆրանսական Համերաշխութեան»։ Նոյն ժամուն, 50ի չափ ցուցարարներ փորձեցին պատերազմական պաշտօնատունը մտնել, բայց ետ մղուեցան։

Ժամը 6.30ին 600 հոգի Կառ տիւ Նոռի առջեւ համախմբուելով ճամբայ ելան դէպի Օփերայի հրապարակը Լաֆայէթի ուղղութեամբ, բայց ոստիկանութիւնը կէս ճամբէն դիմաւորեց եւ յաջողեցաւ ցրուել մէկ մասը։ Սակայն ցուցարարները նորէն համախմբուեցան եւ յառաջ խաղացին մինչեւ Շաթոտէօն, ուր բուռն անկարգութիւններ ծագեցան։ Երկու պահակներ վիրաւորուեցան եւ 15 հոգի ձերբակալուեցան։ Ամէն կողմ կը պոռային.— «Թող հրաժարին, թող հրաժարին գողերը։ Կեցցէ՜ն»։

Ժամը 8.30ին, երկու հարիւր ցուցարարներ Սէն Ժէրմէնի պողոտային ճամբայ ելլելով, փորձեցին երթալ Երեսփ. Ժողով, բայց ետ մղուեցան։ Ուրիշ 350 ցուցարարներ ալ համախմբուած էին Վանտոմի հրապարակը, դատական պաշտօնատան առջեւ, բայց ոստիկանութիւնը ցրուեց։ Պուլվառ Մոնմարթրի վրայ եւս հաւաքուած էին 300 ցուցարարներ, բայց չկրցան յառաջանալ։ Կառ տը Լ՚Էսթի առջեւ, բուռն ընդհարումներ ծագեցան ոստիկանութեան եւ 150 ցուցարարներու միջեւ։ Ժամը 9.45ին 150 ցուցարարներ Պուլվառ Պառպէսի վրայ հաւաքուելով, փորձեցին յառաջանալ դէպի Մաճէնթա, բայց բուռն ընդդիմութեան հանդիպեցան։

Ցոյցերն ու անկարգութիւնները տեւեցին մինչեւ գիշերը ուշ ատեն։ Այս ցոյցերուն հետեւանքով, ձերբակալուեցան 30 հոգի։

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷ՞Ջ ԱԼ...

Թերթերը կը գրեն թէ՝ խումբ մը ցուցարարներ յաջողեցան յանկարծակիի բերել ոստիկանութիւնը եւ հասնիլ մինչեւ Երեսփ. Ժողովին շրջափակը, պոռալով «Հրաժարեցէ՛ք։ Դէպի կառափնա՛տ»։

Աւելորդ է յիշել թէ այս ցոյցերուն կազմակերպիչներն են արքայականները եւ հայրենասէր երիտասարդները, որոնք ֆաշական ձգտումներ ունին։ Տեղ - տեղ համայնավարներն ալ խառնուած են, ինչպէս Պարպէսի կողմը, խռովութիւն սերմանելու համար։

Նկատի առնելով որ անընդհատ կը կրկնուին ցոյցերը, ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր։ Ներքին գործերու պաշտօնատունը եւ Էլիզէի պալատը գրեթէ պաշարման վիճակի մէջ էին ուրբաթ կէս օրէն յետոյ եւ գիշերը։ Շրջակայ բոլոր փողոցները շղթայուած էին ոստիկաններով եւ զինուորներով։

Ուրբաթ օրուան ցոյցերը նախորդներուն չափ ծանր չէին, բայց աւելի ծաւալուն հանգամանք ունէին, սարքուած ըլլալով 12 տարբեր կէտերու վրայ։

Գոնէ մէկ անգամ դատեցին...

Սթավիցքիի բազմակողմանի խարդախութեանց գոնէ մէկուն դատը տեսնուեցաւ առջի օր, 19 անգամ յետաձգուելէ յետոյ։ Այս գործին ծննդոցը կը սկսի 1926էն։ Երկու մեղսակիցներ, Ցվայֆէլ եւ Սիմեոնովիչի, չորսական տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան ... ի բացակայութեան։ Ուրիշ դատ մը յետաձգուեցաւ փետր. 16ին, միակ ողջ մնացած ամբաստանեալը հիւանդ ըլլալով։

Հինգերորդ եւ վեցերորդ վիճակահանութիւնը

Ազգ. Պարգեւախաղին հինգերորդ վիճակահանութիւնը տեղի կ՚ունենայ երեքշաբթի օր, իսկ վեցերորդը՝ փետրուար 6ին, Թրոքատէրոյի սրահին մէջ։

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ (ՔԷՕՍԷԵԱՆ)

Երիտասարդ արեւ մը եւս կը շիջի, օտար հողին վրայ...

Ոչ եւս է ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ (Քէօսէեան), «Յառաջ»ի հմուտ աշխատակիցը, որ կը թղթակցէր Փրակայէն։ Բոլորը կը յիշեն իր հիւթեղ «Նամակները Միջին Եւրոպայէն» (Փրակա), եւ իր ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը՝ «Սոքոլ»ներու կազմակերպութեան մասին։ (Դեռ չէր աւարտած...)։

Անցեալ օր, Ասուանցի Մարտիրոսը յունուար 22 թուակիր երկտողով մը կը հաղորդէր թէ Գեղամը յունուար 17ին «ափանտիսիթ»ի գործողութեան ենթարկուեցաւ, չեխական հիւանդանոցին մէջ։ «Մինչեւ յունուար 18-19 վիճակը լաւ էր, բայց 20ին տաքութիւնը բարձրացաւ եւ այսօր 40 է։ Բժիշկները կ՚ըսեն թէ ազատելու յոյս չկայ»։

Եւ ահա մահուան գոյժը, երէկ, յունուար 25 թուակիր նամակով մը.—

— «Ձեռքս գրիչ չի բռներ, գուժելու համար դառնաղէտ մահը «Յառաջ»ի Փրակայի երիտասարդ եւ հմուտ աշխատակցին։ Գեղամը աչքերը փակեց յունուար 23ի իրիկուան ժամը 8.30ին։ Մեռաւ խեղճ Գեղամը, հայրենիքի կարօտը չառած։ Անցեալ տարի դիմում կատարեց հայրենիք երթալու համար, բայց մերժուեցաւ։ Այս կոպիտ մերժումը չափազանց ազդեց իր վրայ։ «Ի՞նչպէս կարելի է. մէկը ուզէ իր հայրենիքը երթալ, տեսնելու, կարօտը առնելու, գործելու եւ ժողովուրդին օգտակար ըլլալու համար ու տիրող իշխանութեան կողմէ մերժուի»... Ու կը գոչէր երբեմն — «Ո՛վ ժամանակներ, ո՛վ բարքեր, ո՞ւր հասցուցիք մեզ»։

Մոլեռանդ հայրենասէր մըն էր Գեղամը. կ՚ուզէր անպատճառ տեսնել հայրենիքը ու ապա մեռնիլ, բայց աւա՜ղ, իր նպատակին չհասած զինքը կը յանձնենք հողին, օտար երկնքի տակ։ Կ՚ատէր օտարները եւ միշտ կ՚ըսէր.— «Ամբողջ աշխարհի քաղաքակիրթ ազգերը մեր գերեզմանը փորեցին ու մեզ մինչեւ հոս բերին»։

Ողբացեալ երիտասարդը բազմակողմանի պատրաստութիւն ունէր։ Բաց գիտէր ֆրանսերէն, գերմաներէն, անգլիերէն, չեխերէն, թուրքերէն եւ բաւական պարսկերէն ու արաբերէն։ Վերջերս սկսած էր սորվիլ նաեւ քիւրտերէն ու սպաներէն։ Փրակայի դպրոցական աշակերտներէն մինչեւ գործի մարդը, համալսարանական ուսանողը եւ երեսփոխանը կը փնտռէին զինքը, սորվելու եւ օգտուելու համար։

Վաղը, յունուար 26, պիտի կատարենք պանդուխտի թաղումը տարաբախտ երիտասարդին»։

Հանգիստ ոսկորներուդ, տաղանդաւոր տղայ։

Պալքանեան դաշինքը՝ առանց Պուլկարիոյ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ պալքանեան դաշինքը պիտի ստորագրուի փետր. 2ին, Պելկրատի մէջ, առանց Պուլկարիոյ։ Արդարեւ, այս միջոցին Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ թագաւորներուն եւ վարչապետներուն խօսակցութիւնները յոյս չեն տար թէ Սոֆիայի կառավարութիւնը կրնայ փոխել իր ընթացքը։

Դաշինքը պիտի պարունակէ երկու շատ կարեւոր տրամադրութիւններ։ Առաջին յօդուածով, ստորագրող պետութիւնները փոխադարձաբար պիտի երաշխաւորեն իրենց հողային ամբողջութիւնը։ Երկրորդով՝ փոխադարձ երաշխաւորութիւն կը ստանձնեն ստորագրող երկիրներու սահմաններուն ապահովութեան համար։ Այս երկու տրամադրութիւնները աչքի առջեւ ունենալով, Պուլկարիա նախ վարանոտ, յետոյ յստակապէս թշնամական դիրք բռնեց, քանի որ այդ համաձայնութեամբ անգամ մը եւս կը նուիրագործուի Պալքաններու ներկայ հողային վիճակը։

⁂ Պուքրէշի մէջ խրախճանքները կը շարունակուին ի պատիւ Պուլկարիոյ արքայական ամոլին։ Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։ Ուրբաթ օր հիւրերը գացին Սինայա, ուր սեղան մը սարքուած էր։ Այս առթիւ ալ շարունակուեցան քաղաքական խօսակցութիւնները։ Այսօր, կիրակի, նախարարական խորհուրդը նիստ պիտի գումարէ, կացութեան մասին խորհրդակցելու համար։

Պուլկարիոյ թագաւորին հետեւորդներուն մէջ կը գտնուին 30ի չափ պուլկար թղթակիցներ։

Պուլկար թագաւորը Սոֆիա հրաւիրեց Ռումանիոյ վեհապետը։ Այս այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ մարտին։

ՎՐԱՑԻ ԻՇԽԱՆԻ ՄԸ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ ԻՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ իշխան Ալէքսիս Մտիվանի, վրացի իշխան մը որ ամուսնացած է ամերիկացի միլիոնատէրի մը աղջկան հետ (ինչպէս իր երկու եղբայրները) մեծագումար նուէրներ ղրկած է վերջերս, Փարիզի վրացական հաստատութեանց։ Այսպէս, չէք մը ղրկած է խումբ մը ականաւոր Վրացիներու, որպէսզի հոգան 15 վրացի ուսանողներու ծախքերը։ Ամէն ամսու նոր չէք մը պիտի ղրկուի։ Կարեւոր գումար մըն ալ ղրկուած է Մանուկներու Պաշտպան Ընկերութեան, ինչպէս եւ հիւծախտի դէմ պայքարող ընկերութեան, որ կ՚օգնէ Վրացիներուն։ Իշխանը չէ մոռցած Վրաստանի նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութիւնն ալ։ Վերջապէս, գումար մը սահմանած է 3-4 արժանաւոր ուսանողներու, որպէսզի կարենան լրացնել իրենց «թէզ»երը եւ աստիճան ստանալ։

Շատ ու շատ բարեւ այն հայրենակիցներուն որոնք թէեւ իշխան չեն, բայց իշխանական կեանք կը վարեն, շնորհիւ զանազան բախտերու...

Դաշինք մը՝ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ

Յունուար 26ին պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ՚ըսէ թէ «հաշտութեան յայտարարութիւն մը» ստորագրուած է Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ, տասը տարուան համար։

Դաշինքը խմբագրուած է Քէլլոկի դաշնագրին հիման վրայ։ Երկու երկիրները յանձն կ՚առնեն բռնի ուժի չդիմել եւ բարեկամաբար ու փոխադարձ համաձայնութեամբ լուծել բոլոր վիճելի խնդիրները։

Համայնավարական խլրտումները Պուլկարիոյ մէջ

Յունուար 25ին 50 ոստիկան - զինուորներ պաշարեցին Պուլկարիոյ Պրացիկովօ քաղաքը։ Խուզարկութիւններ կատարուեցան բոլոր տուներուն մէջ։

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԱՆԺՈՌՆԻ ԽԱՂԵՐ՝ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԵՊՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Բազմաթիւ սուտեր ու զրպարտութիւններ.— Տասնեակներով հայ լրտեսներ կը թափառին հայկական շրջանակները.— Ռամկավարամիտ կանայք աւելի գործունեայ են.— Բոլշեւիկներու տարօրինակ փութկոտութիւնն ու գործունէութիւնը.— Հարիւրաւորներ հարցաքննուած եւ ազատ ձգուած.— Ինչո՞ւ միայն Դաշնակցականներ կը ձերբակալուին:

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 6 յունուար (թղթ. «Հայրենիք»ի).— Դուրեան արքեպիսկոպոսի սպանութիւնը տեղի ունեցաւ շատ խորհրդաւոր պայմաններու մէջ:

Ո՞վ սպաննեց հայ բարձրաստիճան հոգեւորականը՝ եկեղեցւոյ մէջ եւ զգեստաւորուած: Ո՞վ դաշունահարեց զինքը՝ մօտաւորապէս քանի մը հարիւր Հայերու ներկայութեան: Ինչո՞ւ հայ բոլշեւիկներ ներկայ եղած են եկեղեցին, երբ ոչ կրօնքի եւ ոչ ալ եկեղեցիի կը հաւատան:

Այս բոլոր հարցերուն ոչ ոք պատասխան կրնայ տալ: Ն. Եորքի ոստիկանութիւնը, հարիւրաւորներ քննելէն վերջ, չէ կրցած լուծել այդ խորհրդաւոր ոճիրին ծալքերը:

Հասարակութեան համար սակայն երեւոյթ մը շատ պարզ է, այն, որ հակադաշնակցականները երբե՛ք հետաքրքրուած չեն եպիսկոպոսին սպանութեամբ եւ ոչ ալ իսկական յանցաւորները երեւան հանելու: Անոնք միայն մէկ նպատակ ունին՝ քանդել Դաշնակցութիւնը, փակել տալ անոր թերթերը եւ ակումբները:

Այդ նպատակը իրագործելու համար անոնք ցանկ մը կազմեցին ծանօթ Դաշնակցականներու եւ յանձնեցին ոստիկանութեան:

Քննութիւններու այդ ձեւի ընդարձակումը աւելի դժուարացուց ոստիկանութեան գործը: Սուտ եւ սխալ տեղեկութիւններու հիման վրայ՝ կը հարցաքննուին բազմաթիւ Դաշնակցականներ, որոնք դիւրութեամբ կը հերքեն այդ սուտերը:

Առեւտրական եւ անհատական կիրքերը գոհացնելու համար, հայ ստորնացած հոգիները անստորագիր նամակներով կը տեղեկացնեն իրենց հակառակորդներու անունները:

Օրինակ, ընկեր Վ. Պ. կը կանչուի հարցաքննութեան: Մարդը այդ օրը իր տունը նստած էր՝ ընտանիքին հետ եւ երբեք եկեղեցի եղած չէր: Կը մատնեն զինքը եւ նոյնիսկ իր օթոյի համարը կը յայտնեն ոստիկանութեան, իբրեւ թէ Ն. Եորք գտնուած է: Եւ այդ վերջին լուրն ալ սուտ կ'ըլլայ: Լրտեսները լուր կուտան նաեւ, թէ տէր եւ տիկին Ց.—եանները եկեղեցի եղած են: Գաղտնի ոստիկաններ հոն կ'երթան քննութեան համար: Կը պարզուի որ անոնք տունը գտնուած են, տիկինը հիւանդ՝ անկողին պառկած:

Կը մատնեն յայտնի հայ առեւտրական մը, ոչ Դաշնակցական: Կը յայտնեն իրեն որ սպանութեան յաջորդ օրը քէյֆ տեղի ունեցած է իր տունը՝ դէպքին առթիւ: Կը յայտնէ որ ինքը իր տունը գտնուած է, բարեկամներու շրջանակին մէջ եւ իր հաւաքոյթը երբեք կապ չունէր այդ դէպքին հետ:

Եւ այսպէս սուտերու շարան մը: Ամէն կ'օգտուի միայն իսկական ոճրագործը, զոր ձերբակալելու համար ջանք չի թափուիր մեր հակառակորդներու կողմէն: Տասնեակներով հայ լրտեսներ, հին եւ նոր սերունդէն, կ'ուղեկցին Ամերիկայի ոստիկաններուն, կը մատնանշեն Դաշնակցականներու տուներ եւ խանութները. կը մատնեն ակումբը ձերբակալութիւններու համար: Մատնութիւնը աննախընթաց համեմատութիւններ է ստացած: Զէզօք հասարակութիւնը զզուած է տաճկական այդ ձեւի մատնութիւններէն:

Աւելի արտառոց է Ռամկավարամիտ կանանց գործունէութիւնը:

Առանց սպասելու դատական իշխանութեան քննութիւններուն եւ վճիռներուն, անոնք նախապէս արդէն իրենց համոզումը գոյացուցած են, այն է, որ Դաշնակցութիւնը մաս ունի այդ սպանութեան մէջ: Այդպէս համոզեր են զիրենք հակադաշնակցական անձերու ամերիկեան թերթերուն տըւած սուտ եւ շինծու լուրերը: Այդպէս համոզեր են զիրենք Ռամկավար - բոլշեւիկ - կոչնակեան յօդուածները: Եւ այդ հաւատքով անոնք կը պտտին տուներն ու խանութները, կը պահանջեն պոյքոթի ենթարկել Դաշնակցական առեւտրականները, յարձակումներ կը գործեն Դաշնակցական կիներու վրայ: Ն. Եորքի փողոցները դարձուցած են արեւելեան շուկայ մը՝ իրենց հոգիներու ստորնութիւնը երեւան հանելու համար:

Եւ ինչ ահաւոր անկում. կանայք եւ տղամարդիկ ձեռք ձեռքի տուած, բազմաթիւ գաղտնի նամակներ կը գրեն ոստիկանութեան, սպառնական նամակներ կը ստորագրուին՝ կեղծ անուններով, ուղղուած Դաշնակցականներուն: «Մահ» եւ Թոյն կը տարածեն այդ հայ մայրերը՝ ծեր թէ երիտասարդ:

Բոլորն ալ կ'աշխատին իրենց հոգիի թոյնը թափել Դաշնակցականներու գլխին:

Եւ օրէ օր աւելի կը կատղին այս լակեան կանայք եւ իրենց Ռամկավար բոլշեւիկ ամուսինները, երբ լուր կ'առնեն որ բոլոր բանտարկուած թէ հարցաքննուած Դաշնակցականները տղամարդերու պէս յայտարարած են ոստիկանութեան թէ իրենք Դաշնակցականներ են եւ հպարտ են, որ են:

Այդ մարդիկ աւելի եւս կը կատղին, երբ բոլոր Դաշնակցականները չեն ձերբակալուիր եւ բանտերը չեն լեցուիր անոնցմով, այլ ընդհակառակը ոստիկանները ստախձանաբար այն եզրակացութեան կուգան, որ այս կուսակցութեան անդամները պատուաւոր, ընտանիքի եւ գործի տէր մարդիկ են:

Մասնաւորապէս տարօրինակ է բոլշեւիկներու դիրքը: Անոնք աւելի կուլան, աւելի կը պոռան, աւելի կը հայհոյեն քան նոյնիսկ Ռամկավարները, թէեւ ոչ եկեղեցիի եւ ոչ ալ եկեղեցականի կը հաւատան: Կասկածելի է իրենց այս դիրքը: Հասարակութեան մէջ կը խօսին որ նման ոճիր մը միայն բոլշեւիկները կրնային յղանալ: Վերջին 15 տարուան իրենց պատմութիւնը բազմաթիւ փաստեր կուտայ: Անոնց նշանաւոր պարագլուխներէն մին՝ Ն. Եորքի շրջակայ քաղաքներէն, կիրակի առաւօտ եկեղեցի գտնուած է: Թէ ինչո՞ւ, ոչ ոք գիտէ: Կ'ըսուի, թէ ուրիշ հայ բոլշեւիկներ ալ կարմիր փողկապներով, լեցուած են եղեր եկեղեցին: Թէ ինչո՞ւ՝ դեռ յայտնի չէ: Անոնք եկեր են փայտերով եւ երկաթներով եւ քանի մը Դաշնակցականներ ալ ծեծած՝ արիւն հոսեցնելով անոնց գլուխներէն: Թէ ինչո՞ւ պատրաստուած եկած են, ոչ ոք գիտէ:

Սպանութենէն անմիջապէս վերջ անոնք սկսեր են հրապարակային բողոքներու՝ Դաշնակցութեան դէմ, ոչ թէ սպանիչին դէմ եւ, օտար բոլշեւիկներու մասնակցութեամբ կը սարքեն հրապարակային ժողովներ՝ Ն. Եորք, Ֆիլատելֆիա եւայլն: Ինչո՞ւ այս փութկոտութիւնը:

Բանտարկեալներու պաշտպան փաստաբանի յայտարարութիւնը թէ կրնայ -բոլշեւիկեան դաւադրութիւն մը ըլլալ, շատ կատղեցուցած է «Բանւոր» թերթի ղեկավարները:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, շնորհիւ ստոր հակառակորդներու, կը մեղադրուի Նիւ Եորքի սպանութեան մէջ: Մամուլի մէջ, տուները, փողոցները եւ խանութները կը տարածուին լուրեր՝ վարկաբեկելու համար Դաշնակցութիւնը: Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէի յայտարարութիւնը այդ մութ ուժերը բաւարար չնկատեցին: Հակառակորդները կը շարունակեն իրենց զրպարտութիւնները, եւ հարիւրաւոր Դաշնակցականներ կ'առաջնորդուին ոստիկանատուն՝ հարցաքննութիւններու համար:

Բոլորի պատասխանն ալ մէկ է, այն է՝ որ իրենք Դաշնակցականներ են, որ իրենք եկեղեցի եղած են կամ չեն եղած, եւ որ իրենք ո եւ է տեղեկութիւն չունին սպանութենէն:

Եւ այժմ հարց է — թէ ինչո՞ւ միայն Դաշնակցականներ կը ձերբակալուին:

Ասոր պատասխանը շատ պարզ է, որովհետեւ բոլոր մատնիչները Դաշնակցութեան զանազան գոյնի հակառակորդներն են:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՋՐՈՑՑ

ԿԵՍԱՐԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ ՀԵՏ

oooo

Սղերդցի բարեկամս մեռաւ: Ողորմի հոգուն: Մեռնելէն առաջ, ուրիշ հայրենակիցի մը հետ բարեկամացուց ինծի: Կեսարացի Միհրան աղան: Պահպանողական մաքուր տիպար մը: Հայ խոնարհ զանգուածին ներկայացուցիչը: Միհրան աղան սիրտ ու փոր կը հատցնէ: Անման է, կ'ըսէ հայ ժողովուրդը: Ա՜հ, անգամ մըն ալ ունենար «սէր եւ միութիւն»: Հին ցաւ: Աւանդական: Առհաւական:

— «Ճահիլ ազգ մըն ենք», կ'ըսէ: Ղազէզ Ամիրային է եղեր այս խօսքը: Եւ կը պատմէ հետեւեալ քիչ շատ ծանօթ պատմութիւնը, զոր Կեսարիոյ մէջ իմացած է պապերէն:

Ռուսեւթրքական պատերազմէն յետոյ, Ռուսիոյ կողմէ եղած դրամական տուգանքի ծանր պահանջին առջեւ, շուարուն վիճակ մը ունէր Սուլթան Մահմուտ: Սարսափահար Սուլթանը կրակ ու բոց կը ժայթքէ: Ոչ ոք կրնայ մօտենալ իրեն: Ղազէզ Ամիրան երկու անգամ կը յանդգնի մօտենալ իրեն եւ երկու անգամ ալ կը վռնտուի: Երրորդ անգամ մըն ալ Սուլթանին ոտքերուն փարելով, կ'աղերսէ մօտիկ ընել զինքը: Վերջապէս «քայիմէ»ներու շրջարերութեամբ Ղազէզ Ամիրան կը փրկէ կայսրութիւնը: Սուլթանը ուրախութենէն խելայեղ «Թասվիրը Հիմայուն»ը իր վիզէն հանելով կը կախէ ամիրային վիզէն: Եւ կ'աւելցնէ.

— «Ինչ որ կ'ուզես պիտի տամ քեզի, նոյնիսկ ազգիդ պէյլիք»:

Ամիրան կը պատասխանէ.

— «Ճահիլ է ազգս», «պէյլիք» չի կրնար տանիլ»:

Վաւերական կամ ոչ, այս է ամփոփումը պատմուածքին: Բայց խոստովանեցէք որ ճշմարտութեան նշոյլ մը կայ այդ խօսքին մէջ: Դար մը առաջ «ճահիլ» ազգ մըն էինք եւ դար մը վերջը, հակառակ անոր որ, շատ տաք ու պաղեր անցան մեր գլխէն, կը մնանք նոյն «ճահիլ» ազգը: Հակառակ մեր անսահման յառաջդիմութիւններուն: Հակառակ մեր «ուսումնական» դասակարգին պատրանքներուն:

X

Միհրան աղան դառն խօսք ունի նաեւ կուսակցութիւններուն հանդէպ: Մեր ազգին նման «ճահիլ» են նաեւ մեր կուսակցութիւնները, կ'ըսէ: Զի կրնար ըմբռնել իմաստը կուսակցութիւններու մէջ տիրող հակամարտութեանց: Ահաւոր խորխորատի մը առջեւ հասած ենք, կ'ըսէ, եւ տակաւին չենք կրնար ըմբռնել մեր անել կացութիւնը: Հարուածելով մէկզմեկ կուսակցութիւնները, վայրկեան մը չի տատամսիր արդարութեան հարկը վճարելու: Դարերու տեւողութիւնը ունին այդ հակամարտութիւններն ու պայքարները, կ'ըսէ: Կէս դար առաջ, երբ որ եւ է կուսակցութիւն գոյութիւն չունէր ազգին մէջ, Կեսարիոյ մէջ կային աղայական «փառթի»ներ,— «Կիւլպէնկ օղլու փառթիսի», «Թօփալ օղլու փառթիսի», «Մանուկ օղլու փառթիսի» եւն. եւն.: Արդարեւ նոյնն էր պարագան նաեւ ուրիշ գաւառներու մէջ: Հատուածականութիւնը ամէն կողմ հասած էր իր գագաթնակէտին: Ազգը բաժան բաժան էր:

Հատուածականութիւնը Հայու պայքարող ոգին ոչ – կազմակերպըւած, իսկ կուսակցութիւնները կազմակերպուած զրուագները կը ներկայացնեն:

Միւս կողմէ, ճիշդ չէ ամէն մեղք կուսակցութիւններու վերագրել: Ներկայիս Պոլսոյ մէջ մեր Ազգ. Ընդհ. Ժողովը կը քաշքշէ իր գոյութիւնը: Տարին անգամ մը արտօնուած էր գումարում ունենալու: Այդ արտօնութիւնը մերժուեցաւ անցեալ տարի: Հակառակ անոր որ, Պոլսոյ մէջ այլ եւս գոյութիւն չունի որ եւ է կուսակցութիւն, Ազգ. Ժողովին մէջ երեսփոխանները իրարու գլուխ կը պատռէին: Սուր վիճաբանութիւններուն ծայրը չէր գար: Նոյն պատկերը կը ներկայացնէ նաեւ պոլսահայ կաշկանդուած մամուլը:

Միհրան աղան կ'ըսէ թէ՝ այս պայքարներուն միակ աղբիւրը իւրաքանչիւր Հայուն ալ մեծ մը, պետ մը ըլլալու տենչանքն է:

Հայ ախպարներ, ես աղա, դուն աղա, հապա ջաղա՞ցքն ով աղայ:

X

Միհրան աղան զայրացած է Ղեւոնդարք.ի խուժդուժ սպանութեան համար: Բարբարոսական կը գտնէ այդ սպանութիւնը: Միւս կողմէ կ'ընդունի թէ՝ ազգային դրօշակ մը վար առնելը մեծ յանցանք է, բայց չընդունիր թէ այդ յանցանքին պատիժը սպանութիւնը եղած ըլլայ:

Եւ ինքնիրեն կը ծագի դրօշակի հարցը: Միհրան աղան համամիտ է որ Հայկական եռագոյնը պարզուի այ[ն] տեղերը ուր կարելի չէ պարզել Հա[յաս]տանի արդի դրօշը: Իսկ այն տե[ղե]րը ուր կարելի է պարզել Հայաս[տա]նի արդի դրօշը, իր կողքին պարզ[ուի] նաեւ եռագոյնը: Մենք Թուրքերու հետ դատ ունինք եւ եռագոյնը մե[ր] այդ դատին խորհրդանշանն է: Եռա[գոյ]նը միացեալ Հայաստանին խորհր[դա]նշանն է, ընդունուած է Հայկական խորհրդարանին կողմէ: Ծա[...] շատեր երազ կը նկատեն արեւմտեա[ն] Հայաստանի ազատագրումը: Բայց երբ մենք տեսանք երազի մը իրակա[նա]ցումը, ի՞նչու չհաւատանք որ այ[դ] երազն ալ կրնայ իրականանալ: Ե[ւ] մինչեւ իրականացումը այդ երազի[ն] ի՞նչ անպատեհութիւն կայ, որ երկ[ու] դրօշները չծածանին կողք կողքի:

Թրքական դատ ըսելով, կը վախ[ե]նա՞նք որ Թուրքերը զայրանան: Դե[ռ] Թուրքէն գզուանք եւ փաղաքշա՞նք կ[ը] սպասենք: Ասոր ալ կը պատասխան[է] Միհրան աղան, կեսարացիներու մէ[ջ] տարածուած հետեւեալ առածով.

— «Թուրքին գզուանքը խայթ[ոց] է»:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՑԱՐՍԿՕ-ՍԵԼՕՅԻ ԿԱՐԱՊԸ

(ԺՈՒԿՈՎՍԿԻՑ)

Օրերն անցնում էին յար: Կարապը ծեր, մոռացուած,
Հիւծւում էր առանձնացած, իսկ երամը նորահաս,
Ժխորի մէջ ժիր կեանքի անց էր կացնում ժամանակ...
Մի անգամ նրանց ժխորում հընչեցաւ հրաշունակ
Ձայն այնպիսի, որ ցնցեց երկինքների ալք խոր:
Եւ կարապները, ի լուր դրան, խաղաղեցան լուռ, անդորր,
Ու դրդուած մի գաղտնի զօրութիւնից թեւ առին
Ձայնը դէպի: Նրանց առաջ աշխուժացած վերըստին,
Փետուրները իր ձիւն կրծքին զըւարթախըրոխտ սըլացիկ,
Պարանոցին վերեւ գլուխն հպարտօրէն ուղղաձիգ,
Դէպի կամար վերամբարձ թեւերը լայն տարածած,
Ազնըւատոհմ կարապը, Կատարենից մընացած,
Երգում էր իր հուսկ յետին երգը, կեանքից զատուելով,
Եւ երբ իր երգն սպառեց — նա բարձունքին հայելով —
Դէպի երկինք, ինչպէս ոլ մի ժամանակ թռչում էր,
Սաւառնեցաւ մեծապանծ... Նա վերջացաւ, մե՛ռած էր
Բարձունքին մէջ... եւ ընկաւ մէջքի վերայ նա գետնին,
Գեղեցկօրէն մահացած, թաւալած էր թիկունքին
Լայնատարած թեւերով որպէս թռիչքի ժամանակ,
Դէպի երկինք սեւեռած հայեացքն արդէն անկըրակ:

Թարգ. ԱՐ. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

—Պարոն, ես կեանքէս ձանձրացայ ալ վերջ պիտի տամ, միայն պիտի խնդրէի որ ձեր զէնքը ինծի փոխ տայիք:

— Ամենայն սիրով, օրիորդ, միայն թէ պիտի խնդրէի որ յետոյ ինծի վերադարձնէք:

X Հարուստ սեղանաւորի մը խրատը իր աղջկան.—

Սիրելի աղջիկս, նայէ որ ուսեալ եւ զարգացեալ մէկը ընտրես իբր ամուսին, քու մայրդ միայն դրամին նայեցաւ, երբ ամուսնացաւ:

ՎՐԷԺԽՆԴԻՐ ՆԱՄԱԿԸ

Մայրամուտի հորիզոնին վրայ՝ իրիկուան թաքուն ձեռքը կը ջնջէ լոյսի վերջին բեկբեկուն գիծերն ալ: Անյայտ անկիւներէ իջնող ստուերներուն մէջ հետզհետէ կ'աւրուի լեռնաշղթային տարտամ ուրուագիծը, որուն մէկ արմուկը, ժայռի լերկ ու անողոք կարկառ մը, թեթեւ հպումով մը, վարը երկնցող հովտին երանը կը գրկէ: Լռութիւնը, այս ամայի բարձունքներուն վրայ, մանուկներու սիրտը զարհուրանքով լեցնող վհուկին պէս, իջնող սեւ քօղին տակ կը սեղմէ իր շրթունքները, ուրկէ հազիւ թէ սպրդին քանի մը խղդուկ փսփսուքներ, իրեւմն ալ ոգեվարող հեծքիններ, որոնք կէս ճամբան կը մնան հեւասպառ հոս ու հոն տարտղնուած քարերու ճեղքերուն մէջ: Եւ ստուկումը, այս — տեղ, հորիզոնէ հորիզոն իր թռիչները պարզած, գիշատիչ անգղի պէս իր ստուերը կը նետէ անկոխ գետիններէն մինչեւ բաց ու հալածական դաշտերը, եւ հեռաւոր ճամբաներէն մինչեւ ստուերամած ցուիքները ցան ու ցրիւ խրճիթներուն: Հոս, գիշերները, անզանգներու պակուցումը կը հագնին, ուր՝ չղջիկն անգամ իր սեւ թեւերը բանալէ կը վախնայ, ու դէզ դէզ ապառաժներ ի զո՛ւր ծղրիթի յամեցող երգին կը սպասեն:

Հանա՛, մամռապատ քարքարուտին մէջ, արտորանքով պեղուած գերեզմանները մանաւանդ, կարծես սարսափի որջեր են, որ կը թուի թէ կը ծակին, ու մեռելները, բոլորին ալ կողերը ջարդ ու փշուր, սեւ օձի նման շուան մը իրենց ճիտին, մէկիկ մէկիկ դուրս կ'ելլեն եւ խելայեղ կը սկսին հոս ու հոն վազվզել, եւ դէպի զարհուրած աստղերը սրտառուչ վանկեր մրմնջել: Եւ համատարած կը – մախքներ, հողմակոծ ու բոցավառ անտառներու կը ծփան ու կը խշշան, միահամուռ եւ աղեխարշ կուլան: Արհամարհանքով բացուած ու գոցուած այդ վայրագ փոսերը անջինջ հետքերն են սահմռկեցուցիչ Մեծ Եղեռնին, որ գինուած էր բիրով ու շուանով, սակրով ու տապարով: Անոնք քարացած աղաղակներն են այն չիկնագեղ հայ հարսերուն, որոնք լլկումի թունալից բաժակը պարպելէ յետոյ՝ մահուանն ալ տարին իրենց բզքտուած շրթունքին: Անոնք պապանձած այլ հրեղէն լեզուներն են այն արմէն աղջիկներուն, որոնք խեղդուեցան իրենց չքեղ ծամերով: Երկինքին քսուող լեռներուն մէջ պահկած այս հովիտը « Աղջիկներու եւ հարսերու գերեզմաննոց » կոչեց զեղացիի միամիտ լեզուն, ուր սէկ ու քար, բոլո՛րը, ,ոլո՛րը, կքած են ահաւոր մղձաւանջի մը տակ, եւ կարծես պատահական անցորդին կ'ըսեն,— հէ՜յ, փախի՛ր, այստեղ քամենելի բաներ պատահեցան...:

Գիւղանի ժողովուրդը այս մահասփիւռ ու արիւնոտ տեղին պատմութիւնը գոց գիտէր: Անոնցմէ ոմանք ամէն անգամ որ անկէ կ'անցնէին, սա անխուսափելի զրոյցը տեղի կ'ունենար անպայման.

— Ի՜նչ անխիղճ մարդ է եղեր սա մեր գազան պէյը:

— Լուսու պէս աղջիկներն ու հարսները սիրեց ու պաշտեց, ուզածին պէս վայելեց, ու վերջն ալ՝ գայլի կատաղութեամբ յօշոտեց ու լափեց:

— Կարծեմ յիսունը անցուց:

— Գուցէ եւ հարի՛ւրը...

– Գիտե՞ս, որքա՜ն մեղք եղաւ սա վերջինին, լուսնկայի պէս հարս մը, որ տարիներ վայելեց, որուն մէկ հատիկ տղան ալ՝ ամէն մեղքիս վրայ, ողջեգիր ըրաւ:

— Իրաւ է թէ անհաւատներուն համար ապրիլը հարամ է, բայց եթէ սա կիներն ու աղջիկները ապրէին իսկ, բան մըն ալ չպիտի կորսնցնէինք, ընդհակառակն: Այս անարգ ոճիրները, չիտակը, իմ խելքիս չպառկեցան:

— Զզէ՛, պէ՛, մե՞նք պիտի ըլլանք այդ անհաւատ շուներուն դատախազը, եղածը եղե՛ր է: Ալ ընելիք բան չէ մնացեր...:

— Այդպէ՛ս է, սակայն...:

X

Մեծ ու փոքր ծառերու խանիճաղանճի մը մէջ, դղեակ մը իր կրանիտէ ճակատը վեր կը բարձրացնէ, եւ իր շուրջը տարտղնուած հիւղակներուն վրայ իր գլուխը բարձր բռնած՝ հպարտօրէն կը սոնքայ: Ունի կէտկլիտուած որմեր, սուր սուր կատարներ, գեղաքանդակ պատշգամներ եւ խայտաբղէտ վանդակներով ապահովուած լուսամուտներ, որոնց բացատներէն կը նշմարուին շնականութեան ու լրբութեան կանաչ ու դեղին աչքերն ապակեայ: Ներքնակողմը մարմարեայ շատրուան մը կ'արտասուէ, որուն վճիտ արցունքը մեղմ սահանքով կ'իջնէ ծոցը նիրհող հեղգաւազանին: Թաղա՛ր թաղա՛ր ծաղիկներ՝ նայուածքներու պէս դիւթիչ, իրենց լուսէ թարթիչները կը բանան լուռ եւ իրենց մշտածուփ բոյնկով կ'արբեցնեն մեղկութեան մէջ ընդարմացող մթնոլորտը: Անձուկ պարիսպին բոլորտիքը՝ համաչափ սարփինաներու գալար շարքեր, նորահաս հարսերու նման, իրենց ոսկեգոյն ողկոյզները կը կախեն արեւին բարկ համբոյրին դիմաց: Զորսդին կը յածի, ծոյլ ծփանքով, գրգռիչ գաղջութիւն մը, որուն գաղտնիքը տարփոտ կիներու երկու ծիծերուն մէջ պէտք է փնտռել:

Պէյին ապարանքն է:

Հոս, ան սիրեց ու առեց, փայփայեց ու ապտակեց, պաշտեց ու դաշունեց չքնաղ ծաղիկները հայ պարտէզներուն, զորս խլած էր՝ դէպի անյայտ ու հեռաւոր խաչելութեան մը գացող անտիրականկարաւաններուծոցէն, չնագայլի վայրագութեամբ:

Այս արիւնոտ ու անխծապարտ դղեակն եղաւ շատ մը չքնաղ ու դեղածամ՝ այլ ակամայ հիւրերու համար դժպհի կայան մը՝ մահուան փլատակ քաղաքն երթալու, միշտ անոք, պատա՛ռ պատա՛ռ եղած շնատամներու տակ, առանց ծածկոյթի, առանց սրտագին հեծեծանքի, դիւային քրքիջով մը:

Եւ այս դղեակը իր տեսակին մէջ մէկ հատ չէր, այլ հազա՛ր ու հազա՛ր որոնք իրենց անարգ ու տմարդի ոճիրներով, պէյերու չարաչուք երկրին երկայնքին ու լայնքին՝ չար ի չար կը փռուէին, ու անոնց խարանիչ եւ ամօթապարտ ողբերգութիւնները յաւիտենականութիւնն անգամ չպիտի կրնայ ջնջել:

X

Գիշեր է: Ապարանքին երկփեղկ երկաթէ դռները կը կղպուին: Աղմուկը ա՛լ չի թափառիր բակէն ներս ու դուրս, եւ պատուհաններէն ալ չի կախուիր կանթեղներու տրտում լոյսը: Անթափանց մութը կը պարուրէ անոր ցուիքներն ու որմերը, եւ մէյ մէկ լապտեր միայն, դռներուն աջ ու ձախ կողմերը, թեւակներու վրայ լալագին կը պլպլան:

Ամրոյնի գիշերու քունն իր անդիմադրելի համն ունի, եւ աչքը անկողնի գաղջ հմայքին դիւրաւ անձնատուր կ'ըլլայ: Կամքը անոր քաղցր ու եթերական թեւերուն մէջ կ'օրօրուի, բամպակի պէս կը կակուղնայ, եւ իր առաձգականութիւնը գուղձի նման կը փշրուի ու կը ցրուի՝ զինքը տանող կախարդական երազի թռիչներուն վըրայ:

Դղեակին արիւնարբու բնակիչները կը քնանան գիշերային զգայախաբ գգուանքներէ ուժաթափ: Հեշտասփիւռ մատներ տարփայարոյց գալարումներով պրկուեցան, ողնայարներ ցնցուեցան, ջիղեր թրթռացին, կողե՛ր այրեցան, եւ յետոյ՝ համայնական անդորրութիւնը իջաւ բոլորին վրայ, յոգնաբեկ ու յուլատարած: Հարեմակա՛ն երանութիւն:

Վարը, նկուղներէն մէկուն մէջ, հիւանդագին առկայծում մը լուսէ տժգոյն տերեւիկներ կը ցանցնէ ա[...]դի նանդին, որոնց մէկ քանի հա[...]տը՝ փոքր պատուհանէն դուրս կ'ի[ջ]նան, եւ սալայատակի զով քարեր[ու] ճեղքերուն մէջ՝ կը սրսփան ու կը մեռնին:

Հոն, Ալլահին անունով երդում [ը]նող պառաւ մը, իր տեսակին մէջ ա[մե]նէն բարիներէն մէկը, լացակումա[ծ] կը խօսի դէմը նստող պատանիկի մը, որուն պրկուած դիմագծերը կը մա[տ]նեն թէ՝ ահեղ ողբերգութեան մը արիւնոտ հանգոյցն է որ կը քակուի:

— «Տղաս, կը շարունակէ բար[ի] պառաւը, հազիւ զսպուած այլ մեղ[կ]ցող շեշտով մը, մայրդ իր աջ ստի[ն]քէն էր ստացած մահացու հարուածը, մինչեւ վերջը իր սնարին մօտ մնացի եւ երբ արցունքոտ աչքերը պիտի փակէր առ յաւէտ, սա Թուղթի կտոր[ը] դողդղալով երկնցուց ինծի եւ կրկ[ին] ու կրկին աղաչեց որ քեզի տամ զայն՝ քու քիչ մը խելահաս ըլլալէդ վերջ»:

ԱՐՏԱՇԷՍ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎՐԻՊԱԿ.— Մեզի կը հաղորդեն թէ Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան կողմէ ի պատիւ Պ. Լ. Բաշալեանի օրուան ցերեկոյթին իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած է նաեւ Պ. Քէչէճեան, երգելով իր կողմէ դաշնաւորուած եւ իր եղբօր գրի առած ձօները:

*** Այս առթիւ ըսենք թէ հետեւեալ կարեւոր վրիպակը սպրդած է «Ցեղին ձայնը» պատմուածքի (Բաշալեան) երկրորդ թիւին մէջ: 6րդ սիւնակ, վարէն վեր, 5րդ տող, «մեծագոյն տէրը» պիտի ըլլայ «մրագոյն ծերը»:

ՅԱՐԳԱ՞ՆՔ ԹԷ ԽՈՒԺԱՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթներ շարունակ Թուղթիկներ ու կոչեր ցրուելէ վերջ, Հօկճիներն ու ռամկավարները կրցած էին Փարիզն ու շրջականներէն հաւաքել եւ «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահը առաջնորդել անծանօթ հասարակութիւն մը, հինգշաբթի երեկոյ, 25 յունուար, բողոքելու եւ «յարգանք» մատուցանելու Ղեւոնդ արք·ի սպանութեան առթիւ:

Ժամը ինը քառորդ կ'անցնէր երբ նախագահ Մարմարեան բացուած յայտարարեց միթինկը, մաս մը պարապ աթոռներու ներկայութեան, հրաւիրելով ներկաները յոտնկայս յարգել «սուրբ ու ազնիւ» մարդու յիշատակը:

Փոքր չէր թիւը տեղէն չշարժողներու···

Փաստաբան Մարմարեան, որ իր արհեստին հմուտ էր ու հաւատարիմ իրեն յանձնարարուած պաշտօնին, ըսաւ·

— «Թէեւ ես չեմ խօսում Հայ Կամաւորներու Միութեան անունից, սակայն ինձ իրաւունք եմ համարում խօսիլ իմ կամաւոր ընկերների կողմից: Խօսում եմ իբրեւ անկուսակցական, չէզոք մարդ (?): Սակայն մենք այլ եւս չէզոք չպիտի մնանք: Մենք պէտք է այսուհետեւ կռուինք ու պայքարինք ոճրագործներու դէմ: Մենք պիտի պաշտպանենք Խ· Հայաստանը անոր թշնամիներուն դէմ:

«Ես կարծում էի, որ այս երեկոյ շատ աւելի մարդ պիտի գտնուէր այստեղ, բողոքելու դաշնակ տեռորի դէմ: Բայց երեւի շատեր վախից չեն եկել: Ամօթ նրանց, որ չեն եկել»···

Կարդացուեցաւ Պ· Զօպանեանի ղրկած նամակը, որ կը յայտնէր թէ, «Պելժիա մեկնելու» պատճառով չպիտի կրնար մասնակցիլ միթինկին:

Իր «ազնիւ բարեկամ»ին ճամբան բռնած էր նաեւ Վ· Մալէզեանը ղրկելով հեռագիր մը(!), որով կը յայտնէր թէ հիւանդ է:

Տոքթ· Գալճեան·— «Ընկերներ եւ քաղաքացիներ, ոճիր մը գործուած է սրբավայրի մը մէջ»···

Եւ ժողովուրդին վրայ տպաւորութիւն ձգելու եւ զայն Դաշնակցութեան դէմ գրգռելու համար, սկսաւ նկարագրել սպանութեան մանրամասնութիւնները: Զմոռցաւ յիշել թէ 20,000 հոգի ներկայ եղած են յուղարկաւորութեան:

«Այս ոճիրը, շարունակեց տոքթօրը, պարզ ոճիր մը չէ, այլ քաղաքական ոճիր մը: Ու կազմակերպիչը Դաշնակցական Բիւրոն է»···

Այս բառերուն վրայ, յանկարծ լուեցան բուռն ծափեր, անշուշտ անոր համար որ ներկաներուն չէր բացատրուած թէ ե՞րբ պէտք է ծափահարել եւ երբ՝ ոչ···

Այս «անհաճոյ» միջադէպէն յետոյ որ քիչ մը շփոթութիւն պատճառեց սրահին մէջ, Հօկի ընդհ· քարտուղարը շարունակեց·

— «Ձերբակալուած ոճրագործները դատապարտուին թէ ոչ, մեզի համար յայտնի են ոճրագործները: Մենք շատ ալ չենք հաւատար ամերիկեան դատարաններու արդարութեան:

«Ո՞վքեր են ոճրագործները: Պարզ է — Խ· Հայաստանի թշնամիները, այսինքն միակ հայ կուսակցութիւն մը՝ Դաշնակցութիւնը:

«Ղեւոնդ արք·ը զոհ գնաց իր հայրենասիրութեան: Կ'ըսեն թէ ան ծախուած էր օտար պետութեան մը: Սակայն որո՞ւ: Ան ծախուած էր Խ· Հայաստանի, իր հայրենիքին»:

Ու բժիշկը սկսաւ պատմել իր տաղտկալի պատմութիւնը Հայաստանի տուներու եւ ելեկտրակայաններու մասին:

«Երբ հայ կղերն ու բանուորը միացան արտասահմանի մէջ, Դաշնակցութիւնը այլ եւս քուն չունի: Մենք կը դատապարտենք տէռորը, կ'ուզենք ազատ մտածում (խօսքը արտասահմանի մասին է, անշուշտ, եւ ոչ թէ կարմիր գիծէն ներս): Ամէն մարդ կրնայ Աղազարեանի, Փըլըճեանի նման հերոսներ սպաննել: Սակայն մենք չենք ուզեր այդպիսի ճամբայ բռնել ու կը դատապարտենք զայն: Մենք տուեալներ ունինք թէ ոճիրները պիտի շարունակուին»:

Տոքթօր Արթինեան, որ պարզապէս արգահատանք շարժեց իր ցնդաբանութիւններով, ըսաւ·

— «Ազգին ազնուագոյն զաւակները կը նահատակուին ոճրագործներու ձեռքով: Այն ոճրագործներու, որոնք ծովէ ծով Հայաստան կ'ուզէին, ուր ամբողջ հայ ժողովուրդը իբրեւ պահակ եթէ կանգնէր, սահմանները չպիտի կրնար պաշտպանել»:

Ծափերէն քիչ մը ուժ առած, տոքթօրին վախկոտ ու սմքած ձայնը բարձրացաւ·

— «Պիտի հալածենք զանոնք, այդ ոճրագործները, պոյքոթ պիտի հռչակենք անոնց թերթերուն դէմ»···

Սակայն, իբրեւ փորձառու մարդ, պէտք տեսաւ բառ առ բառ ըսել·

— «Ասանկ ծափեր շատ եմ լսած, բայց երբ կարգը գործի կուգայ, բոլորդ ալ կը փախչիք»···

Պ· Լ· Կիւմիւշկէրտան·— Կարդաց շատ չափաւոր եւ համերաշխական ճառ մը·

— «Ես ոչ մէկ կուսակցութեան կը պատկանիմ· հայրենասէր մըն է, որ ձեզի կը խօսի: Մէկ փափաք ունիմ — դաս մը հանել կատարուած ոճիրէն: Բոլորս ձեռք – ձեռքի տանք պաշտպանելու երեք բան — լեզու, եկեղեցի եւ Խ· Հայաստան: Լեզուն միջոց մըն է մեր գոյութիւնը պահպանելու: Եկեղեցականութիւնը պաշտօն չպիտի համարուի, այլ առաքելութիւն, սակայն անոր հետեւողներու թիւը, դժբախտաբար, երթալով կը պակսի: Համայնավար մը չեմ, սակայն ինչ որ տեսած եմ Խ· Հայաստանի մէջ, կ'ապացուցանեն թէ մեր երկիրը կը վերաշինուի: Մեր զոհերը անշուշտ, մեզ իրաւունք կուտային աւելի ընդարձակ ու հարուստ հայրենիք մը ունենալու: Սակայն նախ ունեցածը պէտք է ծաղկեցնել: Այս նոր զոհը թող ըլլայ պատճառ, որ զինադուլ կնքուի մեր բոլոր կուսակցութիւններու միջեւ: (Ծափեր):

Համայնավար երիտասարդ մը, մոռնալով Կարլ Մարքսն ու Լէնինը, բացագանչեց իր ճառին մէջ·

— «Աստուծոյ երկրին մէջ, Աստուծոյ տան մէջ սպաննեցին Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսը: Մենք աշխատաւորներս դէմ ենք անհատական տեռորին (ո՛ղջ մնան խմբական գնդակահարութիւնները):

Ու ժողովուրդին կրօնական ատելութիւնը գրգռելու համար, Լէնինի անճարակ տիրացուն գրպանէն հանեց «Ամերիկայէն ստացուած» նամակ մը, ուր գրուած է թէ Ղեւոնդ արք·ի սպանութենէն վերջ Ամերիկացիները պոյքոթ կ'ընեն Հայերու դէմ, նոյնիսկ զանոնք գործէ կը հանեն:

Այս կարմրուկը, որ իր ամէն խօսքը կը սկսէր «ընկերներ»ով, չմոռցաւ կատարուած սպանութիւնը բացատրել ըստ «մատերիալիստական դիալեկտիկա»յի: Դաշնակները սպաննած են Ղեւոնդ արք·ը համախորհուրդ Տէթերինկի, Հիթլէրի, Ուկրայնացի ու ռուս ճերմակ պահակներու, որպէսզի ···

— «Ընկերներ, Դաշնակները կազմած են մավզերիստական հնգամեակ մը, որուն մենք կը հակադրենք»···

Ժողովուրդը ձանձրացած կ'աղմկէր որ վերջացնէ: Կարմրուկը տպաւորիչ խօսքով մը իր ճառը վերջացնելու փնտռտուքին մէջ, աւելի կ'երկարէր, այս անգամ խորհրդային դրախտին գովքն ընելով:

Հրաչ Երուանդ, ռամկավար –ազատական «հռետոր»ը,— որուն լեզուն չափազանց թուլցած է այս օրերս, թեւերը թափահարելով ըսաւ·

— «Մենք իրական Հայերս եկած ենք դատապարտելու ոճիրը· ոճրագործը Հայու սիրտ չունի:

«Եթէ անոնք սպաննեցին Ղեւոնդ արք·ը, պատճառը քաղաքական է, սակայն Դաշնակցութիւնը քաջութիւնը չունեցաւ յայտարարելու թէ ինքն է սպաննողը: Խ· Հայաստանը մեր իսկական հայրենիքն է եւ կառավարութիւնը՝ հայկական կառավարութիւն: Մենք կը սոսկանք արիւն թափելէ, որովհետեւ շատ ենք արիւն թափած:

«Մենք այսօր կը յայտարարենք — հայ մարդուն կեանքը անձեռնմխելի է: (Անշուշտ ոչ այն հազարաւոր կալանաւորներուն որ կը նահատակուին Սոլովկի եւ Սիպիրի մէջ···):

Եւ ահա անխուսափելի բանաձեւը·—

«Մենք 800է աւելի Հայերս (աթոռներու մէկ երրորդը պարապ էր) հաւաքուած «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահը, մեր բողոքի ձայնը կը բարձրացնենք ոճրագործութեան դէմ, որուն հեղինակը Դաշնակցութիւնն է, ինչպէս կ'ապացուցանեն դատական մարմիններու քննութիւնը եւ ձերբակալուածներու ինքնութիւնը» եւն· եւն·:

Բանաձեւի ընթերցումէն վերջ, չէզոք երիտասարդ մը ձայն խնդրեց, պահանջելով որոշ փոփոխութիւն մտցնել բանաձեւին մէջ: Սակայն «անձեռնմխելիներ»ը անմիջապէս ձեռնամուխ եղան լռեցնելու երիտասարդին ձայնը՝ պատճառ դառնալով ընդհանուր իրարանցումի:

Ուշագրաւ պարագայ մը,— ոչ մէկ մարմին կամ կուսակցութիւն կը մասնակցէր միթինկին, բացի ռամկավարներէ եւ համայնավարներէ:

Ու ժողովուրդը իրար հրմշտկելով կը շտապէր վայրկեան առաջ դուրս նետուիլ սրահէն, ազատելու համար օդին մէջ կախուած երեւակայական «մավզէր»ներէ···

ԽԱՐԱՋԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Ինչո՞ւ ինքնաշարժին քով նստած կը մտածես·

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, շիշ մը գինիի վրայէն անցայ, անիւս մէկը պայթեցաւ·

— Այդ ալ չտեսնելիք բան ըլլար:

— Այո', բայց շիշը մարդուն գրպանն էր:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Երեւանի Օփերան

Քանիցս գրած էինք Երեւանի Օփերային մասին: Այս անգամ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք երիտասարդ գրող Գ· Մահարիի յօդուածէն.—

Այս երկրորդ թատերաշրջանին, Երեւանի Օփերային խաղացանկը պատրաստուած է այնպէս մը, որ ունկնդիրը կամաց կամաց բարձրանայ դասական օփերաներու իւրացման աստիճանին: Միեւնոյն ատեն, նոյն այս խաղացանկը փաստ մըն է որ պետական օփերային գոյութեան երկրորդ տարուան սկիզբը կը ներկայացուին նոր եւ հայկական խաղեր: Կը նշանակէ թէ պետական թատրոնին ստեղծումը ազդակ մը դարձաւ հայ օփերագրութեան:

Անցեալ տարուան բեմադրութիւններէն այս տարի պիտի կրկնուի Սպենդիարեանի Ալմաստը հիմնական վերամշակումով: Մասնաւորապէս զօրացուած է Դ· արարուածը հեղինակին միւս երաժշտական գործերով: Ինչ խօսք, որ բեմադրիչն իրաւունք ունի այնպէս վարուելու, եթէ նկատի ունենանք որ Ալմաստը ենթարկուած չէ հեղինակին սրբագրութեան:

Անցեալ տարուան բեմադրութիւններէն պիտի կրկնուին նոյնպէս Սէվիլլայի Սափրիչը (ռուսերէն), Ֆաուստը (հայերէն) եւ հիմնական վերամշակումով՝ Եւգինէ Օնեգինը (ռուսերէն): Օփերային տնօրէնութիւնը պէտք է շուտով թարգմանել տայ, գէթ երկրորդ թատերաշրջանին համար, այս ռուսերէն լեզուով ներկայացուող օփերաները:

Աւելի հետաքրքրական է նոր բեմադրութիւններու ցանկը: Այս տարի կը բեմադրուի Քարմէնը, զոր թարգմանած է Արմ· Տիգրանեան, յետոյ Ջիօ-Ջիօ Սանը՝ Վ· Առաքելեանի թարգմանութեամբ: Եւ Ռիկոլէթթոն՝ ռուսերէն լեզուով:

Գալով հայ հեղինակներու գործերուն, այս տարի կը բեմադրուի հայ առաջին օփերան Արմէն Տիգրանեանի Անուշը խիստ վերամշակումով: Բայց արդէն Անուշը հանգրուան մըն է, զոր անցած ենք: Այս տարի խաղացանկին մէջ կ'երեւի երիտասարդ երաժիշտ Ցարօ Ստեփանեանի Քաջ Նազարը, որուն նիւթը գրած է Դ· Դէմիրճեան: Ցետոյ Տէր Ղեւոնդեանի Աստղաձորը, նիւթը՝ Վ· Թոթովենցի:

Հարկ չկայ գրելու թէ բեմադրիչները այս օփերաներուն կը մօտենան նոր ըմբռնումներով, հեռու աւանդական բեմադրական ձեւերէն, լայն օգտագործելով արուեստի բոլոր ճիւղերը, այնպէս մը որ բեմին վրայ թրթռայ երգը, պարը, նկարչութիւնը, երաժշտութիւնը եւ վերջապէս դրական խօսքը:

Խումբին կազմը այս տարի զօրացուած է համաձայն խաղացանկին պահանջներուն: Պահելով հանդերձ անցեալ տարուան խումբին կազմը, այս տարի Մոսկուայէն հրաւիրուած են Բարոնկինան (մեցցօ – սոփրանօ), կատարելու համար Քարմէնի եւ Ալմաստի դերերը, Կուլագինը (թէնոր), Ջալատարեւը (պարիթոն), Ֆոմինը (պաս), Ռինդինան (ողբերգաքնարական սոփրանօ) խաղալու համար Տատիանայի դերը:

Երեւանի օփերան կ'աշխատի պատրաստել սեփական ուժեր, սեփական արուեստագէտներ, որոնք արդէն կը հասնին եւ կը պատրաստուին հետզհետէ: Մոսկուայի երկու կարեւոր բեմերուն վրայ, Ստանիսլաւսկի եւ Մեծ Թատրոն, կը պատրաստուին ու կը վարժուին հետեւեալ օփերայի դերասանները, որոնք իրենց շրջանը աւարտելէ յետոյ պիտի վերադառնան Երեւան, խաղալու համար հայ բեմի վրայ,— Սոկրատեան (թէնոր), Պետրոսեան (պաս), Սարգսեան (թէնոր), Գիլանջեան (թէնոր), Արուսեակ Գրիգորեան (սոփրանօ), Մելքոնեան (սոփրանօ):

Զօրացուած է նաեւ Երեւանի օփերային պարախումբը: Պարող արուեստագէտներ պատրաստելու նպատակով, այս տարի օփերային կից պիտի գործէ պարի արուեստանոց մը, պարի ուսուցիչ Պրեսնիակովի ղեկավարութեամբ: Օփերայի գործունէութեան շրջանին պիտի օգտագործուին նաեւ Լիսիցեանի պարի Ստուդիային ուժերը: Այսպէսով այս տարի կարելի պիտի ըլլայ տալ պալէթներ, պարախաղ ներկայացումներ, առաջին անգամ՝ Վալբուրգեան գիշերը:

Անցեալ տարուան 22 հոգինոց երգչախումբին փոխարէն այս տարի պատրաստ է 33 հոգինոց խումբ մը: Նուագախումբին կը մասնակցին 40 հոգի, իսկ սէնֆոնիք համերգներու ժամանակ՝ 50 հոգի: Այս վերջին արուեստագէտները՝ մեծ մասամբ Հայաստանի Երաժշտանոցին հունձքը:

Օփերային գլխաւոր բեմադրիչն է Ա· Ս· Բուրջալեան: Մասնաւոր բեմադրութիւններու համար՝ հրաւիրուած է Մոսկուայի Մեծ Թատրոնի բեմադրիչը Բարատով, Մոսկուայի Մուզկոմեդիայի բեմադրիչը Բէյբութեան:

Իբրեւ մնայուն նկարիչներ, այս տարի կ'աշխատակցին Մ· Սարեան, Մ· Արուտչեան, Ալաջանեան: Իբրեւ վարիչներ՝ Գ· Բուդաղեան եւ Ս· Զաքեան: Հրաւիրուած է նաեւ Մոսկուայի Մեծ Թատրոնի վարիչը Մելիք-Փաշայեան: Պալէթը պիտի վարէ Պրեսնիակով, իսկ երգչախումբը՝ Նիկոլսկի: Քանդակագործ Արայ Սարգսեան օփերայի շէնքին համար կը պատրաստէ արձան մը, Բանուորը, որ պիտի ունենայ 2.5 մէթր բարձրութիւն, ինչպէս նաեւ Սպենդիարեանի եւ Կոմիտասի կիսանդրիները:

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսայի քննադատներու ընկերակցութիւնը անցեալները տօնեց իր երեսնամեակը: Այս առթիւ հացկերոյթ մը տուաւ, հրաւիրելով նաեւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը, Ալպէր Լըպրէօն, որ այսպէս ներկայացուց քննադատութեան դերը.—

Մտածման անկախութիւն, դատումի ազատութիւն, խոր հմտութիւն, համայնապարփակ ծանօթութիւն, — ահա անհրաժեշտ տարրերը քննադատութեան համար: Բայց այսքա՞ն,— ո՛չ: Ունենալ տեսակէտ եւ համոզում: Սակայն երբեք քինախնդրութիւն: Քննադատին տրուած է առաքելութիւնը ընթերցող հասարակութեան մէջ պահպանելու գրական աւանդութիւնները, պաշտպանելու ճաշակը, որմէ զրկուելով՝ ազգային մշակոյթը կը դատապարտուի անկումի:

ՎԱԿՆԵՐԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Մակընթացութեան եւ տեղատուութեան իրական երեւոյթ մը կը պարզէ համակրանքը, զոր ցոյց կուտայ երիտասարդ երաժիշտներու սերունդը հանդէպ Վակնէրի արուեստին: Ու երբեմն փառաբանութիւն, երբեմն անխնայ քննադատութիւն:

Ահա Ժաք Օֆէնպախի մէկ յօդուածը, գրուած 1879ին: Օֆէնպախ կը զարմանայ թէ ինչպէս Վակնէրի ազդեցութիւնը անդամալուծեր է երիտասարդութիւնը: Այդ քննադատութիւնը կը թարգմանենք հետաքրքրութեան համար.—

Այս հզօր անհատականութիւնը կը համարին դպրոցի պետ մը իրենց համար: Արուեստի եղանակները, որ ծնան իրեն հետ, պիտի մեռնին իրեն հետ: Ոչ ոք որ ծագում տար իրեն: Գեղեցիկ օրինակ մը ինքնածնութեան: Վակնէր, որուն արուեստի անձնագրին մէջ արձանագրուած է «հայրը եւ մայրը անծանօթ», չպիտի ունենայ սերունդ կամ հետեւորդ: Հիւսիսայգ մը, զոր արեւ կարծեցին ոմանք: Այս նորոգ արուեստագէտը թրծուած է բացարձակապէս դասական կաւով: Խորապէս կը ճանչնայ հինները, բեղուն վարպետները,— Հէնտէլը, Պախը, Մաեստրո Կլուքը: Կը շնորհաւորեմ զինք: Առանց բան մը առնելու անոնցմէ, թափառած է անոնցմով: Վակնէր եւ իր աշակերտները կը ներկայացնեն, կ'ըսեն մեզի, «վաղուան երաժշտութիւնը»: Ո՞րքան պայմանաժամ կը դնէք որոշելու համար այդ ապագան: Ահա երեսունհինգ տարի է անցեր Թաննհօյզէրի եւ Լոհէնկրինի յաջողութենէն ի վեր: Ո՞ւր է իրենց ծնած նոր գործերը: Եթէ Վակնէր դպրոցի մը պետն էր, իր դպրոցը պէտք էր հիմա մտած ըլլար իր ամէնէն շքեղ ճառագայթումին մէջ: Անշուշտ կը տեսնեմ որ բազմաթիւ երաժիշտներ կախարդուած են Վակնէրով, բայց ոչ ներշնչուած իրմով: Ո՛չ, Վակնէր դպրոցի պետ մը չէ երբեք»:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ

Նախագահ Ռուզվէլթ պաշտօն յանձնած էր վերջերս Ջօր· Ճօնսընի պատրաստել, Միացեալ Նահանգներու տնտեսական վերականգնումին համար, «աշխատանքի օրինագիրքեր» ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերուն յատուկ: Եւ ահա ամերիկացի բանաստեղծներու կողմէ ստորագրուած յուշագիր մը կը ներկայացուի իրեն, խնդրելու համար որ աշխատանքի օրինագիրք մըն ալ մշակուի ··· տաղաչափական ճարտարարուեստին համար: Այսպէս կը գրեն ամերիկացի բանաստեղծները.—

Մարդիկ, որ շատ քիչ կը մտածեն, սովորութիւնն ունին յաւակնելու թէ ոտանաւորները պէտք է գրել միայն ու միայն գեղեցկութեան եւ արուեստի նիւթերու վրայ: Ճիշդ կ'ըլլային այս տեսակէտները, եթէ բանաստեղծները ըլլային աստուածներ: Դժբախտաբար բանաստեղծները աստուածներու որդիներ են միայն: Չեն կրնար ապրիլ փառաբանութիւններով, որքան ալ արժանի ըլլան անոնց: Մարդկային պահանջներ ունին բանաստեղծներն ալ, մանաւանդ պէտք է որ ամէն օր ճաշեն··· »:

Եւ կը թուեն, ըստ քերթողական աշխատանքի օրինագիրքին, թէ ի՛նչ կը պահանջեն յանուն Ապողոնեան ճարտարարուեստին,— շաբաթական 35 ժամ աշխատանք, 2000 ֆրանք շաբաթական աշխատավարձով: Այս վարձատրութիւնը պէտք է կրկնապատկել, եթէ ··· քերթողներուն գրած յանգերը ճոխ ըլլան:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿԱՆԱՆՉ ՃԱՆՃԸ

(ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

ԽՄԲ·— Քալման Միկզաթ հունգարական գրականութեան յայտնի դէմքերէն մէկն է: Մեծ հայրենասէր մըն էր: Գրած է բազմաթիւ վէպեր եւ հէքեաթներ որոնք առաւելապէս կը շօշափեն իր ժողովուրդին բարքերը: Հետեւեալ զուարթ պատմուածքը պատկեր մըն է Հունգարիոյ գիւղացիներուն հոգեբանութենէն: Մեռած է 1922, եօթանասուն երեք տարեկան:

Ծերունի չինականը՝ գիւղին ամէնէն հարուստ մարդը, մահամերձ պառկած էր անկողնին մէջ: Աստուած անոր դատաստանը կ'ընէր, օրինակ ցոյց տալով զայն ամբողջ մարդկութեան·

— Նայեցէ՛ք, Եոհան Կալին, դուք ի՞նչի տեղ դրած էք, դուք մահկանացուներդ ոչնչութիւններ էք· Եոհան Կալը խակապէս մեծ մարդ էր· Նոյն իսկ նահանգին դատաւորը անոր ձեռքը կը սեղմէր երբեմն· գիւղին կոմսուհիները անոր այցելութեան կուգային, ձեր մէջէն ամէնէն հարուստն է: Եւ սակայն ես կրնայի ջարդուփշուր ընել զայն եւ ատոր համար պէտք չունէի անօթի գայլ մը ղրկելու վրան որպէսզի խածնէր, ոչ ալ հսկայ կաղնի մը արմատախիլ ընելու՝ որպէսզի ճզմուէր անոր ծանրութեան տակ: Փոքրիկ ճանճ մը բաւական էր:

Ու այդպէս ալ պատահեցաւ: Ճանճ մը խայթեց անոր ձեռքը որ հետզհետէ ուռեցաւ, սեւցաւ ու կարմրեցաւ: Գիւղին քահանան ու գզեակին տիկինը համոզեցին որ բժիշկ մը կանչել տայ: Անիկա պիտի հաւանէր վիրաբոյժի մը այցելութեան, սակայն քահանան ու տիկինը ստիպեցին որ հեռագրով մասնագէտ մը կանչուի Պուտափէշթէն: Ու որոշեցին փրոֆէսօր Պիրլին, որուն այցելութիւնը պիտի արժէր երեք հարիւր փիորին, բայց շատ չէր:

— Պարապ խօսք, ըսաւ գիւղացին· այդ պզտիկ ճանճը երեք հարիւր փիորիննոց վնաս հասցուցած չի կրնար ըլլալ ինծի···

Կոմսուհին պնդեց ու յանձն առաւ վճարել բժիշկին այցելութիւնը: Այդ առաջարկը գործը դիւրացուց: Եոհան Կալ հպարտ մարդ էր: Հեռագիրը ուղարկուեցաւ ու երիտասարդ, նիհարակազմ, ակնոցաւոր մարդ մը որուն արտաքին երեւոյթը երբեք տպաւորիչ չէր, հասաւ՝ այն կառքին մէջ զոր կայարան ղրկեր էին դիմաւորելու համար:

Տիկին Կալ, ծերունի գիւղացիին երիտասարդ կինը, ընդունեց բժիշկը պարտէզին դրան առջեւ:

— Դո՞ւն ես Պուտափէշթէն եկող անուանաւոր բժիշկը, հարցուց· հրամէ առ ամուսինիս քով· այնքան աղմուկ կը հանէ սա ճանճին ըրածին համար որ կարծես թէ փիղ մըն է խայթեր····

Տիկինը բացարձակօրէն կը ստէր· Եոհան Կալ բառ մը իսկ չէր ըսած· խայթին մասին ակնարկ անգամ չէր ըներ եթէ չհարցնէին· Նոյն իսկ իր պատասխանները շատ կարճ էին: Պառկած էր անկողնին մէջ՝ անտարբեր ու համակերպած արտայայտութեամբ գլուխը կը հանգչէր ոչխարի մորթի մը վրայ եւ բերնին մէջ ունէր ծխամորճը:

— Ի՞նչ է պատահեր նայինք, ծերուկ, հարցուց բժիշկը· ճանճ մը խայթեր է քեզ, այո՞···

— Այո', պատասխանեց գիւղացին ակռաները կէս մը բանալով:

— Ի՞նչ տեսակ ճանճ էր:

— Կանանչ ճանճ մը, ըսաւ կտրուկ կերպով:

— Դուն քու հարցումներդ շարունակէ, բժիշկ, մէջ ինկաւ գիւղացիին կինը· ես ալ երթամ իմ գործիս նայիմ· ինը կտոր հաց ունիմ փուռին մէջ···

— Շատ լաւ, մայրիկ, ըսաւ բժիշկը մտացիր:

—Մեղա՜յ Աստուծոյ, հօրս տարիքը ունի, ըսաւ տիկինը կէս մը վիրաւորուած, կէս մը սիրաբանելով· երեւի լաւ չէր կրնար տեսնել այդ պատուհաններուն ետեւէն···

Դարձաւ յանկարծ, իր օսլայուած շրջազգեստին ծալքերը պտոյտ մը ըրին հովին հետ· դուրս գնաց՝ երիտասարդ ու կայտառ աղջկան մը քալուածքով: Բժիշկը աչքերով հետեւեցաւ անոր, գեղեցիկ էր չարաճճի կինը· իրմէ աւելի երիտասարդ, իսկ իր ամուսինէն, բնականաբար, շատ աւելի: Ուզեց ներողութիւն խնդրել, բայց ան հեռացեր էր արդէն:

— Լա՛ւ, տեսնեմ սա ձեռքդ ցաւ ունի՞···

— Բաւական···

Բժիշկը քննեց հիւանդին ուռած ձեռքը· ծանրակշիռ արտայայտութիւն մը ստացաւ անոր դէմքը:

— Բաւական դէշ է· անպատճառ թունաւոր միջատ մըն էր:

— Թերեւս, ըսաւ Եոհան առանց որ եւ է յուզումի· գիտէի թէ սովորական տեսակին չէր պատկաներ:

— Ճանճ մը որ դիակի մը վրայէն եկած է···

Խուլ անէծք մը փախցուցերնին՝ բժիշկին այդ տեղեկութեան վրայ:

— Բախտաւոր ես որ ժամանակին հասեր եմ· կրնանք դարման մը ընել· եթէ վաղուան ձգէիք ուշ պիտի ըլլար, կրնայիր մեռնիլ···

— Տարօրինակ բան, ըսաւ գիւղացին ու բթամատով ծխախոտը տեղաւորեց ծխամորճին մէջ:

— Արեան թունաւորումը շատ արագ կը գործէ· ժամանակ պէտք չէ կորսնցնենք, ինքզինքդ ամուր բռնէ, ծերո՛ւկ, թեւդ պիտի կտրենք···

— Թե՞ւս, հարցուց հիւանդը զարմացած ու հեզնօտ եւ բաւական մը համակերպած այդ վիճակին:

— Այո՛, պէտք է կտրենք:

Եոհան Կալ պատասխան չտուաւ· գլուխը թօթվեց ու շարունակեց ծխել:

— Չպիտի ցաւի, ըսաւ բժիշկը համոզելու մտահոգութեամբ· քեզ պիտի քնացնեմ ու երբ արթննաս, այլ եւս փրկուած ես, հակառակ պարագային վաղը, այս վայրկեանիս մուկի մը պէս մեռած պիտի ըլլաս· Աստուած անգամ չի կրնար փրկել քեզ···

— Օ՜հ, գնա՛ բանդ, ըսաւ գիւղացին որ կարծես սկսեր էր ձանձրանալ այդ խօսքերէն: Դարձաւ դէպի պատը ու աչքերը գոցեց:

Բժիշկը չէր սպասեր այդ տեսակ յամառութիւն մը· սենեակէն դուրս ելաւ եւ գնաց գիւղացիին կնոջը, քանի մը բառ փոխանակելու համար, անոր հետ:

Անգլ· թարգմ· Ժ· Մ·

(1) (Շար·)

Այս առթիւ բռնուեցան 20 հրացան, 25 ատրճանակ եւ մէկ ռումբ, ինչպէս եւ բազմաթիւ համայնավարական թռուցիկներ: 15 հոգի ձերբակալուեցան, բայց քիչ յետոյ արձակուեցան:

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ համայնավարները անօթութեան արշաւ մը պիտի կատարեն փետր. 1ին: Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է: Մինչեւ փետր. 2 արգիլուած է որ եւ ցոյց, թափօր, ժողով կամ համախմբում:

Գործազրկութիւնը կ'աւելնայ Ֆրանսայի մէջ

Աշխատանքի Գրասենեակին վերջին տեղեկագիրը կը յայտնէր թէ 343,000 նպաստընկալ գործազուրկներ կան: Զախսկողմեան թերթ մը դիտել կուտայ թէ գործ ունեցող բանուորներու թիւն է 13,287,126, իսկ դեկտեմբերի ընթացքին գործազուրկներու թիւը աւելցած է 733,078 հոգի:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձանները

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ « Արծիւ » ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Երկուշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

Գաւառ

ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆԻ Կէփին խումբի ընկերական վիճաբանական ժողովը այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին, *ՅԱՌԱՋ*ի խմբագրատունը

կը դասախօսէ՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

դասախօսութենէն վերջ **ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ**

կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Ընկերահամակրական դասախօսութիւն

կազմակերպուած՝ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 6ին իրԴրադարանին մէջ կը դասախօսէ ընկ. Ա. Թ., նիւթ՝ Երիտասարդ Թուրքիան եւ Հայերը

Կը հրաւիրուին քաղաքի, Սէն Լուի Պատ. Միութեան ընկերները եւ տեղւոյս ընկերներն ու համակիրները:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան կողմէ

Այսօր Կիրակի իրիկուն ժամը 8.45ին, **Journal**ի սրահին մէջ

(100 rue Richelieu — Métro Richelieu Drouot)

Mr. MEILLET Membre de l'Institut, professeur au Collège de France, (պատուոյ նախագահ), Պ. Շ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ *իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ հովանաւորելով հանդէսին գեղարուեստական բաժինը:*

Կը մասնակցին նմանապէս փարիզահայ յայտնի արուեստագէտներէն Օր. Պիւլպիւլեան, Օր. Ղազարոսեան, Օր. Երամեան *եւ* Պ. Պարթեւեան, Տիկին Ժ. Շահպարոնեան *եւ հանրածանօթ թառիստ* Պ. Ժօրժ, *պիտի ընկերանան Նիսի Ազգերու հանդէսին մասնակցող Հայ Ուսանող. խումբը:*

Ուսանողութեան կողմէ կը ներկայացուի՝ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Ցօրինուած եւ աշխատուած ուսանողներու կողմէ:

Գիներ՝ 10 *եւ* 5 *ֆրանք*

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

LE PREMIEER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière-15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

30 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2408

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ Է ԶԵՏԵՒԵԱԼ ՎԵՑ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ 8ՐԴ ԵՒ 9ՐԴ ՄԱՍԵՐԷՆ.—

8րդ շարք թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.
9րդ շարք թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Պայմանները եւ մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԿԱԼԱՆԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

Ոչ մէկ բան լուսաբանուած է

Նիւ Եորքէն ծանօթ հայրենակից մը կը գրէ իր ազգականին, յունուար 17 թուականով.—

Ամերիկայի հայկական կեանքը դժոխքի վերածուած է, եւ ճիշդ ու ճիշդ համիտեան օրերը կը յիշեցնէ:

Անշուշտ թերթերէն իմացած էք թէ եօթը Դաշնակցականներ ձերբակալուած են եւ կը մեղադրուին սպանութեան յանցանքով: Հակառակ ամերիկեան ամենատաժանելի հարցաքննութեան (third degree= երրորդ աստիճան), որ եւ է խոստովանութիւն չէ եղած: Մօտ երկու հարիւր Դաշնակցականներ եւ համակիրներ հարցաքննուած են Նիւ Եորքէն եւ շրջականերէն, սակայն ոչ մէկ լուսաբանութիւն սպանութեան մասին: Դատավարութիւնը երեք անգամ յետաձգուեցաւ ընդհ. դատախազին խնդրանքով, բաւարար փաստեր գտնուած չըլլալով: Յառաջիկայ երկուշաբթի խնդիրը պիտի ներկայացուի Մեծ Ժիւրիին (Գերագոյն Երդուեալներ): Անշուշտ կարելի չէ նախատեսել վճիռը:

Դաշնակցութեան հակառակորդներու «միացեալ ճակատ»ը տենդագին աշխատանքի մէջ է: Գիշերը ցերեկին խառնած կ'աշխատին օգտագործել դէպքը եւ ջախջախել Դաշնակցութիւնը: Սակայն իրենք ալ չեն հաւատար թէ պիտի կրնան իրենց նպատակին հասնիլ: Ընդհակառակն, այս թշնամական դաւերը պատճառ կ'ըլլան որ աւելի զօրանայ Դաշնակցութիւնը:

⁂ *Ամերիկեան թերթերը կը հրատարակեն հետեւեալ հեռագիրը.—*

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, յունուար 15.— Արքեպիսկոպոս Դուրեանի սպանութեան յանցանքով ամբաստանեալ եօթը Հայերը այսօր տարուեցան դատարան:

Ապա՝ անոնք վերադարձուեցան բանտ, երբ ատենակալ Ուիլերմ Քլէփ յայտարարեց թէ ունկնդրութիւնը պիտի յետաձգուի մինչեւ յունուար 22:

Օգնական դատախազ Մէքս Ուայտըր յայտնեց թէ կը պատրաստուի խնդիրը կրէնտ ճիւրիի ներկայացնելու:

Բանտարկեալներու պաշտպան փաստաբան Ճօզ Պէնթըն համաձայնեցաւ:

Անցեալ շաբթուան խաժամուժին ցոյց տուած անկարգ ընթացքի կրկնութիւնը արգիլելու համար, ոստիկանութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած էր:

«ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԸ» ԳԻՇԵՐԱՆՑ ԿԸ ԳՐԱՒԷ ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ, յունուար 14 (*Նիւ Եորք Թայմզ*).— Հայ առաքելական եկեղեցւոյ ներսը երեւան եկած հատուածական պայքարը, որ պատճառ դարձաւ վերջերս Դուրեան արք.ի սպանութեան Նիւ Եորքի մէջ, այսօր 30 գաղտնի ոստիկաններ հրաւիրեց այստեղի Ս. Գրիգոր եկեղեցին, մէկ հատուածին կողմէ գրաւուելէ յետոյ:

Ժողովրդական կուսակցութեան (ըսել կ'ուզէ «Միացեալ ճակատ»ի) անդամները առաւօտեան մութին հաւաքուած են եւ մտած եկեղեցին: Անոնք իրենց արարողութիւնը կատարեցին ցերեկը, եւ շարունակեցին ընդդէմ ոեւէ յարձակման, որ կրնար կատարուիլ ընդդիմադիր խումբէն՝ Դաշնակներէն՝ եկեղեցիին տիրանալու համար:

Ընդհարումի մը սպառնալիքը գործի վրայ պահեց գաղտնի ոստիկաններու շղթան ամբողջ օրը, մինչ 30 ոստիկաններ պատրաստ կը սպասէին եկեղեցիէն երեք փողոց հեռու գտնուող ոստիկանատան մէջ:

Բախումը այսպէսով սանձուած ըլլալով, երկու հատուածներու անդամները ալ այս գիշեր յայտնեցին թէ եկեղեցիի պատկանելիութեան հարցը դատարան պիտի տանին:

Դաշնակ խմբի ներկայացուցիչը յայտնեց թէ հակառակորդները յանկարծական յարձակումով մը՝ բռնի կերպով բացած էին եկեղեցին:

Պատկ քհնյ. Սարգիսեան, օրինաւոր հովիւը չթոյլատրուեցաւ այսօր եկեղեցի մտնելու: Անոր տեղը գրաւած է Արսէն քհնյ. Թորոսեան, որ այդ նպատակով Նիւ Եորքէն եկած էր:

ՊՈՍԹԸՆԻ «ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ»ԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (17 *յունուար*).—

Կիրակի օր Պոսթընի Օփերա Հաուզի մէջ տեղի ունեցաւ Պոսթընի շրջանի «միացեալ ճակատ»ի ժողովը: Ատենապետած է Հայկէշեան (Հայոցեան կը գրեն տեղական թերթերը) անուն անձնաւոր մը: Միս Ալիս Պլէքուէլ Սթոն երկու խօսքով թելադրած է որ զգոյշ ըլլան եւ չդատապարտեն ամբողջ հայ ժողովուրդը անհատի մը գործած ոճիրին համար:

Հայհոյութիւններ ու ծափահարութիւններ կազմակերպուած կարգով:

Ապա տեղի ունեցած է հանգանակութիւն, իբր թէ Դուրեանի դատը յառաջ տանելու:

Բաւական խորհրդաւոր է այս հանգանակութիւնը, որովհետեւ Դուրեանի դատի ծախքերը կը հոգայ ինքը՝ Նիւ Եորքի նահանգը, ուր կատարուած է ոճիրը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄԷ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Դէպի ազգային միութիւն

Ինչպէս նախատեսեր էինք, Շոթանի դահլիճը 24 ժամ ձգձգելէ յետոյ, իր հրաժարականը ներկայացուց շաբաթ օր, դատական նախարարին հրաժարումէն անմիջապէս վերջը:

Հանրապետութեան նախագահը ընդունելով հրաժարականը, անմիջապէս ձեռնարկեց խորհրդակցութեանց: Նախ առաջարկեց որ Պ. Շոթան վերակազմէ դահլիճը, բայց այս վերջինը մերժեց: Շաբաթէն կիրակի, յաջորդաբար հրաւիրուեցան Պ. Պ. Թառտիէօ, Էռիօ, Լուի Պարթու, Ժոզէֆ Քայօ, Մալվի, Լուի Մառէն, Պառէթի, Լավալ եւն.: Նախագահը խնդրեց Պ. Կասթօն Տումերկէն՝ ազգային դահլիճ մը կազմել, բայց նախկին նախագահը մերժեց, յայտնելով թէ իր տարիքը թոյլ չի տար ստանձնել այդքան ծանր բեռ մը:

Իւրաքանչիւր խորհրդակցութեան ատեն, հետզհետէ աւելի մռայլ կ'երեւար կացութիւնը: Ֆրանսան երբեք այսքան ծանր տագնապի մատնուած չէր 1926էն ի վեր, երբ որոշ լիազօրութիւններ տրուեցան Պ. Փուանքարէի: (Անոր մասին ալ կը մտածեն այսօր, բայց հիւանդ է): Ամէն կողմէ կը հնչեցնեն ազգային միութեան ազդանշանը, բայց չեն գտներ բուն մարդը, մանաւանդ նկատի առնելով Երեսփ. Ժողովին կազմը:

Հինգերորդ նախարարական տագնապն է որ կը ծագի 1932ի ընտրութիւններէն ի վեր:

Հանրապետութեան նախագահը խորհրդակցեցաւ նաեւ նախկին ելմտական նախարար Պ. Շէրոնի հետ, որ կարող է, բայց չէ սիրուած իր նորմանտական յամառ բնաւորութեան հետեւանքով:

ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

70 ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ԱՆՀԱՄԱՐ ՑՈՒՑԱՐԱՐՆԵՐ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ, 400 ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ գիշեր ալ շատ ծանր խռովութիւններ ծագեցան մանաւորապէս Օփերայի հրապարակին վրայ: Ցուցարարներուն կրկնապատիկը ոստիկանական եւ զինուորական ուժ շարժման մէջ դրուած էր: (Ձախակողմեանները կը հաշուեն մինչեւ 10,000 ոստիկան, պահակ եւն.):

Անկարգութիւնները տեւեցին կէս գիշերէն ալ անդին: 70 ոստիկաններ եւ չորս հանրապետական պահակներ վիրաւորուեցան: Կարելի չէ եղած հաշուել վիրաւորուած արքայականներուն եւ միւս ցուցարարներուն թիւը: Ձերբակալուեցան աւելի քան 400 ցուցարարներ, բայց վար դրուեցան միայն 27 հոգի: Ցոյցերու ընթացքին, ծանրապէս վիրաւորուեցաւ թերթի մը թղթակիցը, գետին փռուելով: Վիրաւորը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, ոտքը կոտրած ըլլալով:

Այս անգամուան խռովութիւնները կը գերազանցէին բոլոր նախորդները: Նորէն երկաթ փեղկեր, նստարաններ հանուեցան, ծառեր արմատախիլ եղան, երթեւեկը խանգարուեցաւ, խանութներ, սրճարաններ փակուեցան: Պատերազմի դաշտի մը վերածուած էր Օփերայի հրապարակին մեծ սրճարանը, Քաֆէ տը լա Փէ: Ցուցարարները կազի կտուցներն ալ խանգարեցին, այնպէս որ հարկ եղաւ հրշէջներ կանչել, որպէսզի թունաւորում կամ հրդեհ չծագի:

Հանրակառքերու երթեւեկը անկարելի դարձաւ ժամերով: Փողոցները անանցանելի դարձած էին ոչ միայն ցուցարարներու պատճառով, այլ եւ շարժելու անկարողութեան դատապարտուած էր անցորդներու խճողումով: Ցուցարարները վար առնելով օթօպիւսի մը ճամբորդները, կառքը քշեցին ճամբուն վրայ, որպէսզի երթեւեկը խափանուի: Այդ պահուն թղթակից մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ աչքէն: Ոստիկանութիւնը նախապէս հանած էր ծառերու երկաթեայ վանդակները, սակայն ցուցարարները միշտ շարժուն առարկաներ կը գտնէին աջ ու ձախ նետելու համար: Խռովութիւնները, որ ըսկսած էին ժամը 5ին, ժամը 10էն անդին սաստկացան: Պուլվար տէ զ'Իթալիէնի ամբողջ տարածութեան վրայ, պատուհաններէն ալ երկաթ կտորներ կը նետուէին, եւ հրաշք է որ մահացու դէպքեր չպատահեցան: Ցուցարարները «Մարսէյյէզ»ը հնչեցնելով, կոչ կ'ուղղէին ոստիկաններուն եւ զինուորներուն որ իրենց միանան: Ճակատամարտը իր գագաթնակէտին հասաւ ժամը 11—1: Ցուցարար մը գետին փռուեցաւ եւ ոտքի կոխան եղաւ, հազիւ մահուընէ ազատելով: Ուրիշի մը հագուստները պատառ պատառ եղան, իսկ դէմքը անճանաչելի դարձած էր: Երրորդ մը կից մը ստացաւ քթին վրայ եւն.: Ոստիկան մը չարաչար ծեծ ուտելով խումբ մը արքայականներու կողմէ, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ: (Կը յիշենք միայն ծանրագոյն դէպքերը): Ցուցարարները ջահեր ալ վառած էին: Անկարգութեանց ամէնէն կատաղի պահուն կարմիրներն ալ խառնուելով բազմութեան, յանպատրաստից միթինկ մը գումարեցին Ֆոպուր Մոնմարթրի անկիւնը, ճառ խօսեցան եւ «Էնթէրնասիոնալ» երգեցին: Լրագրավաճառի կրպակ մը փողոցին մէջտեղը քաշուելով, կրակի տրուեցաւ: Քիչ անդին ցուցարարները ուրիշ կրպակ մը կը վառէին, թերթերը աջ ու ձախ նետելով: Ցոյցերուն կը մասնակցէին բազմաթիւ վայելչազգեստ կիներ, անարգական բացագանչութիւններ արձակելով օրուան վարիչներու հասցէին: Ծիծաղելի տեսարաններ ալ պակաս չեղան: Տարբեր հոսանքէ երկու կիներ աքլորամարտի բռնուած էին, մինչ ամբոխը կը ծափահարէր: Յարակից պողոտաներէն՝ Մատլէնի հրապարակէն, Պուլվառ Հոսմանէն, Շոսէ տ'Անթէնէն ցուցարարները «մեղի միացէք» աղաղակելով դէպի Օփերայի հրապարակը կը քշէին անցորդները:

Բոլոր ցոյցերու ընթացքին, միեւնոյն աղաղակները կը լսուէին ամէն կողմէ.

— Անկցի՛ն գողերը, անկցի՛ն երեսփոխանները: Կեցցէ՛ թագաւորը: (*Այս բացագանչութիւնը երկար ատենէ ի վեր չէր լսուած Փարիզի մէջ*):

⁂ *Գաւառներու մէջ ալ խլրտումներ պակաս չեն: Անցեալ օր ցոյց մը սարքուած էր Մարսէյլի մէջ: Իսկ կիրակի առտու Նիսի մէջ 2000 հարկատուներ ցոյց մը կատարեցին Փրոմընատ տէ զ'Անկլէի վրայ, անարգական բացագանչութիւններ արձակելով կառավարութեան դէմ: Ոստիկանութիւնը չկրցաւ ցրուել ամբոխը: Երթեւեկը խանգարուեցաւ, մինչ ցուցարարները կը մագլցէին Բարեկենդանի առթիւ սարքուած շինութիւններու վրայ, քանդելու համար: Բարեբախտաբար օգնական ուժ հասնելով կարելի եղաւ կանխել ծանր խռովութիւններ: Այս գիշերուան համար ալ ցոյց մը սարքուած է: Մարսէյլէն հանրապետական պահակներ ղրկուած են Նիս, ոստիկանութեան օգնելու համար:*

⁂ *Ռուանի մէջ 800 պետական պաշտօնեաներ ցոյց մը սարքեցին կառավարութեան դէմ, «Էնթէրնասիոնալ» երգելով: Կը սպառնան գործադուլ հռչակել, եթէ գոհացում չտրուի իրենց թոշակներու մասին:*

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔ.Ի ՔԵՌԱՅՐԸ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ԶՈՀԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

Յ. Աբիկեան, Ղեւոնդ արք. Դուրեանի քեռայրը, երկար նամակ մը ուղղած է Պոլսոյ «Նոր Լոյս» թերթին: Դաշնակցականներու դէմ սովորական լուտանքները շարելէ յետոյ, նամակագիրը դատապարտելի կը գտնէ Նիւ Եորքի ոստիկանութեան, այլ մանաւանդ Ազգ. մարմիններու, ռամկավարներու, մէկ խօսքով՝ զոհին բարեկամներուն ընթացքը, «պաշտպանութեան եւ կանխազգուշութեան միջոցներու անկատարութեան» տեսակէտով: Այդ մասերը կ'արտատպենք այնպէս ինչպէս խմբագրուած է (24 *յունուար*).—

Անոր համար որ Ղեւոնդ արք. երկու ամիս առաջ կռահելով իր անձին դէմ լարուած դաւադրութիւնը, անապահով զգալով ինքզինքը Առաջնորդարանի իր բնակութեան յատկացուած յարկաբաժնին մէջ. իր անձնական ծախսով երկու սենեակ վարձած էր մօտակայ պանդոկի մը մէջ եւ Առաջնորդարանի ընթացիկ գործերը հոն կը տեսնէր, ամէն օր իր քով ընդունելով միայն քարտուղար եւ կացութիւնը այնքան ձգտեալ վիճակ մը ստացեր է որ վերջին տասնըհինգ օրուան մէջ ճաշելու նոյն իսկ դուրս չէ ելեր եւ ճաշը իր սենեակը բերել տուեր է: Բնականաբար այս բոլոր պարագաները ծանօթ էին Առաջնորդարանի շրջանակին եւ ազգ. մարմիններու:

Անոր համար որ նոյն իսկ դէպքէն ամիս մը առաջ հայկական հանդէսի մը մէջ, բանախօսներ գտնուեր են որոնք իրենց բանախօսութիւնը վերջացուցեր են սա հետեւեալ բառերով. «Պաշտպանենք մեր եկեղեցին, եւ ամէնէն աւելի պաշտպանենք մեր սիրեցեալ Առաջնորդին կեանքը»: (*Շիտակը ասկէ աւելի լաւ չէր կրնար պաշտպանուիլ* (!!):

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼԻ կը գտնեմ անփոյթ ընթացքը Նիւ Եորքի Ազգ. Մարմիններու եւ Առաջնորդարանի շրջանակին պատկանող բոլոր սքեմաւոր եւ անսքեմ անձնաւորութեանց՝ որոնք անխտիր տեղեակ ըլլալով մթնոլորտի այդ աստիճան ելեկտրականացած դրութեան, խնդիրը լրջութեամբ չեն դատած եւ առ այդ պէտք եղած կանխազգուշական միջոցները ձեռք չեն առած եւ նոյն իսկ իր կամքին հակառակ ալ եղած ըլլայ, չեն զգուշացած կամ արգիլած սրբազանը այդ օրը պատարագելէ:

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼԻ կը գտնեմ նոյնպէս անտարբեր ընթացքը Ռամկ. Ազատական կուսակցութեան, որ քաջածանօթ ըլլալով իր հակառակորդ կուսակցութեան քաղաքական արիւնոտ տակտիկին եւ անոր անամօթութեան ու յանդգնութեան աստիճանին, չէ խորհած նոյն օրը ամէն հաւանականութեան դէմ սրբազանին անձին պաշտպանութեան պաշտօնով մի քանի ընկերներ ուղարկել եկեղեցի եւ կեցնել Դաշնակցականներու կողմէ նախապէս գրաւուած նստարաններուն առջեւ:

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼԻ կը գտնեմ բացարձակապէս աններդարանալի ընթացքը անձնապահ Խոսրով Կորկոտեան կոչուած անձին՝ որ չէ ուզած զանէ մինչեւ դաս ընկերանալ Սրբազանին՝ սա ոխմար տրամաբանութեամբ թէ, եկեղեցիէն ներս այլեւս հաւանականութիւն չկայ նման ոճրապարտ յարձակման մը կատարման: Որպէս թէ՝ դեռ շատ մօտաւոր անցեալի մը մէջ միեւնոյն ոճրապարտ ձեռքերու կողմէ եկեղեցւոյ մէջ եւ նոյն իսկ թափօրի պահուն հոգելոյս Օրմանեան Սրբազանին դէմ մահափորձ կատարուած ըլլալը իրականութիւն մը եղած չըլլար:

ՎԵՐՋԱՊԷՍ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼԻ կը գտնեմ այն անբացատրելի մեռելական թմրութիւնը՝ որով համակուեր են նոյն միջոցին եկեղեցւոյ մէջ գտնուող 200է աւելի անձինք, լուռ հանդիսատեսները ըլլալով տխուր հովուապետին եկեղեցւոյ ճիշդ մէջտեղը եւ իրենց աչքերուն առջեւ մսավաճառի դանակներով մորթոտումին:

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Ստալինի եւ Մոլոտովի ուշագրաւ ճառերը

Յունուար 27ին տեղի ունեցաւ բոլշեւիկեան 17րդ համագումարին բացումը Կրեմլինի մէջ, Մոլոտովի ճառով: Նախորդ ժողովը գումարուած էր Մոսկուայի մէկ թատրոնի մէջ, իսկ այս անգամ վերահաստատելով աւանդութիւնը, փոխադրեցին Կրեմլին, որուն երկու դահլիճները (Ս. Գէորգ եւ Ս. Անդրէաս) վերածուեր էին մէկ սրահի: Ժողովին կը մասնակցին 1300 պատգամաւորներ՝ վճռական ձայնով եւ 600 խորհրդակցական:

Պ. Մոլոտով խօսելով իբրեւ նախագահ գործավարներու խորհուրդին, շեշտեց թէ ամենօրեայ փաստերը կ'ապացուցանեն ընկերվարութեան ուժերուն անհաշուելի եւ յարաճուն աճումը Խ. Միութեան մէջ, իսկ համաշխարհային տնտեսական տագնապը եւ քաղքենի դիկտատուրաները կը հաստատեն թէ շուտով պիտի խորտակուին դրամատիրական կարգերը:

Բացատրելէ յետոյ թէ գիւղացիներուն վիճակը բարւոքած է շնորհիւ հաւաքական տնտեսութեան եւ կուլակներու ոչնչացման, Մոլոտով խօսեցաւ արտաքին քաղաքականութեան վրայ: Ըսաւ թէ ուշադրութիւնը պէտք է կեդրոնացնել կարմիր բանակին վրայ, որովհետեւ կացութիւնը լաւ չէ Ծայր. Արեւելքի մէջ: «Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին մենք հարկադրուեցանք յաճախ նկատի առնել պատերազմի վտանգը, եւ այժմ, աչքի առջեւ ունենալով Ծայր. Արեւելքի կացութիւնը, պէտք է կրկնապատկենք մեր արթնութիւնը եւ պատրաստ ըլլանք պաշտպանելու Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան նուաճումները: Շարունակելով հանդերձ մեր խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը եւ գործակցութիւնը միւս պետութեանց հետ, պէտք է հոգ տանինք կարմիր բանակին»: Ի պատասխան անոնց որ կը պնդատեն թէ ռուս համայնավարները տակաւ կը մնան համաշխարհային ցանկալի յեղափոխութեան մէջ, Մոլոտով ըսաւ.— «Մենք սերտօրէն մեր ջանքերը կը միացնենք բովանդակ աշխարհի բանուորներու յեղափոխական պայքարին, ընկերվարութեան յաղթանակին համար»:

Ստալինի զեկոյցը տեւեց չորս ժամ անընդհատ: Ընդհ. քարտուղարը մանրամասնօրէն պարզեց տնտեսական տագնապը, խոստովանեցաւ թէ 1933ին գոր-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

‘‘ԲԱՐԵՊԱՇՏՆԵՐԸ,, ԵԿԵՂԵՑԻ ԳԱՑԱԾ ԵՆ... ԶԷՆՔԵՐՈՎ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ.— ԼՍԵՆՔ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ԽԻՍ.— ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ.— ՆԻՒ ԵՈՐՔԸ՝ ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ.— ՄԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐԸ ԵԿԵՂԵՑԻ ԳԱՑԱԾ ԵՆ ԶԷՆՔԵՐՈՎ.— ՅԵՐԻՒՐԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ԽՄԲ.— Կիրակի օր «Հայրենիք»էն արտատպեր էինք առաջին մասը՝ Նիւ Եորքէն ղրկուած թղթակցութեան մը, որ կը պարզէր զզուելի խաղեր՝ շահագործելու համար Ղեւոնդ արք.ի սպանութիւնը: Ստորեւ կուտանք թղթակցութեան երկրորդ մասը, ի պէտս զարգացելոց.—

Երկու շաբաթէ ի վեր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անզուսպ հայհոյանքներու եւ զրպարտութիւններու նիւթ դարձած է:

Այն հանգամանքը որ քանի մը տասնեակ Դաշնակցականներ Նիւ Եորքի ըի – Թաունի եկեղեցին գտնուած են եւ, շնորհիւ հակադաշնակցական զրպարտիչներու անոնցմէ 6 հոգի ձերբակալուած են, բաւական նիւթ մատակարարած է մեր հակառակորդներուն: Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին կուտակուած կիրքը, ատելութիւնը եւ թոյնը առատօրէն կը ցանեն անոնք՝ տուներէն ներս թէ դուրս, շուկաները, ամերիկեան դպրոցներու մէջ անգամ, ազգականներ եւ բարեկամներու միջեւ: Որոշ տարրեր հաճոյք կ'առնեն գաղութի այս խառնակ վիճակէն: Անոնք աւելի առաջ կ'երթան՝ կազմակերպելով պոյքոթներ՝ Դաշնակցական խանութպաններու եւ բժիշկներու, արհեստաւորներու եւ բանուորներու դէմ:

Այդ պոյքոթը երկսայրի սուր է, սակայն: Դաշնակցական շարքերն ալ կը հարկադրուին նոյն կերպով պատասխանելու իրենց հակառակորդներուն: Եւ հայ գաղութը կը բաժնուի երկու հակամարտ մասերու՝ պատրաստ նոր կռիւներու եւ թշնամութիւններու համար:

Հայրը իր զաւկին, մայրն իր աղջկան, քոյրն իր եղբօր, կինն իր ամուսինին հետ ամենօրեայ վէճերու մէջ են: Եւ այդ վէճերու գլխաւոր նիւթն է՝ Դաշնակցութի՞ւնը կազմակերպեց այս սպանութիւնը, թէ հակադաշնակցականներու ստոր դաւերէն մէկն էր այդ՝ վարկաբեկելու համար Դաշնակցութիւնը:

Հակադաշնակցականներու գլխաւոր փաստերն են՝

1. Ի՞նչ գործ ունէին Դաշնակցականները եկեղեցիին մէջ.
2. Ինչո՞ւ միայն Դաշնակցականները ձերբակալուեցան.
3. Վեց ամիսներէ ի վեր եղած բուռն քննադատութիւններու հետեւանքն է այն — դեկտեմբեր 24ի ողբերգութիւնը:
4. Եկեղեցիին մէջ գտնուած դանակի նման դանակներ գտնուած են Դաշնակցական Օտապաշեանի խանութը:

Ասոնք են գլխաւոր փաստերը մեր հակառակորդներուն:

Այժմ ըսենք թէ ի՞նչ կը պատասխանեն Դաշնակցականները.—

1. Ձերբակալուածները երբեք չեն ուրանար, որ իրենք Դաշնակցականներ են եւ այդ կիրակին գտնուած են եկեղեցիին մէջ եւ դուրսը: Իւրաքանչիւր եկեղեցիի մէջ, յուլիս 1ի դէպքէն վերջ անգամ, կ'ըլլային բաւական թիւով Դաշնակցականներ եւ համակիրներ, որոնց սովորութիւնն է եկեղեցի երթալ: Այդ կիրակի յատկապէս եկած էին, նախ՝ որովհետեւ տօն էր եւ մարդիկ իրենց հին սովորութիւնները պահելու ներքին պահանջ կը զգան եւ երկրորդ՝ բարձրաստիճան հոգեւորական մը պիտի պատարագէր եւ քարոզէր, ապա ուրեմն շատ աւելի մեծ թիւով Հայեր ներկայ գտնուած են — Ռամկավարներ, Դաշնակցականներ եւ բոլշեւիկներ: Այժմ հարց կը ծագի թէ ինչո՞ւ համար տասնեակներով բոլշեւիկ – Հնչակեան եւ Հօկճիներ գացած էին եկեղեցի՝ կարմիր փողկապներ կապած, եւ զանազան վայրերէ:

2. Միայն Դաշնակցականները ձերբակալուած են, որովհետեւ մատնիչները բացառաբար հակադաշնակցական տարրերէ բաղկացած են: Եւ զարմանալի է թէ ինչպիսի արագութեամբ կազմակերպուեցաւ մատնիչներու այդ խմբակը՝ ծանօթ պարոնի մը ղեկավարութեամբ եւ պատրաստի ցուցակներ ալ յանձնեցին ոստիկանութեան՝ սպանութենէն քանի մը ժամ վերջը: Մատնութեան կազմակերպութիւնն այնպիսի արագութեամբ տեղի ունեցած է, որ ակամայ ենթադրել կուտայ որ կանխամտածուած էր այդ բոլորը եւ նախօրօք ծրագրուած: Իրենց այդ աշխատանքներուն մեծապէս նպաստեցին նաեւ Ն. Եորքի քանի մը թերթերը, որոնք ամէն տեսակի սպանութեանց նկարագրութեան սիրահար են: Դաշնակցականները քանի մը օր չարունակ ենթակայ եղան ոստիկանական հետապնդումներու:

Ոստիկանութեան առաջին տպաւորութիւնն այն էր որ կազմակերպուած մարդասպաններու խմբակի մը հետ էր իր գործը, եւ այդ պատճառով ալ ամենասովորական տանջանքներու կ'ենթարկէին անմեղ տեղը բանտարկուած մեր ընկերները՝ ծեծ, տանջանք եւ ամէն տեսակի միջնադարեան միջոցներ, «գաղտնիք»ներ կորզելու համար: Այդ լուրերը կայծակի արագութեամբ շրջան կ'ընէին հայկական թաղամասերը, եւ ճնշուած տրամադրութեան տակ կ'ապրէր հայ ժողովուրդը:

Քանի մը օր Ն. Եորքը կարծես Տաճկաստան դարձած էր.— լրտեսութիւններ, մատնութիւններ, առանց հրամանագրի ձերբակալութիւններ՝ տուներէն, խանութներէն եւ ակումբներէն:

Եւ զարմանալի չպիտի ըլլայ ըսել, որ եկեղեցիին մէջ միայն մէկ հոգի ձերբակալուած էր, իսկ միւսները ձերբակալուեցան հետեւեալ 24 ժամուան ընթացքին: Առաւել եւս զարմանալին այն է, որ ձերբակալուածներուն վրայ ոչ մէկ զէնք գտնուած է, ոչ մէկ դանակ եւ ոչ ալ պաշտպանութեան համար ո եւ է միջոց: Իսկ մեր հակառակորդները, ընդհակառակը եկած էին երկաթներով եւ փայտերով, որոնց միջոցով քանի մը Դաշնակցականներու գլուխներ պատռուեցան: Ինչո՞ւ այս պատրաստութիւնը:

3. Վեց ամիսներէ ի վեր եղած բուռն քննադատութիւնները: Այո, եղած են բուռն քննադատութիւններ՝ երկու կողմէն ալ: Այդ քննադատութիւնները, սակայն, փաստեր չեն՝ սպանութիւնը Դաշնակցականներուն վերագրելու համար: Ռուզվէլթի վրայ ալ մահափորձ տեղի ունեցաւ: Կարելի՞ է արդեօք այդ մահափորձը վերագրել ըէփըպլիքըններուն, որոնք ամենախիստ քննադատութեան ենթարկեցին Ռուզվէլթը: Այդ տրամադրութիւնը մեզի շատ հեռուները կը տանի: Մեր մամուլի լեզուն, կ'ընդունիմ, գրգռիչ էր եւ այդ՝ երկուստեք: Այդ վէճերուն մէջ փնտռել սպանութեան պատճառը միամտութիւն կամ չարամտութիւն է:

4. Պատահեր է որ Դաշնակցական դանակավաճառ մը գոյութիւն ունեցած է: Անոր կամ ուրիշ տեղէ մը գտնուած նման դանակ մը գտնուած է եկեղեցիին մէջ: Եւ... կապը «հաստատուած» է, «նոր փաստեր» երեւան հանուած են: Իբրեւ թէ միայն Դաշնակցականներ իրաւունք ունէին այդ խանութէն գնումներ ընելու եւ նման գնումներու ատեն ալ խանութպանը պարտաւոր էր յիշել թէ ո՞րո՞նք գնած են: Երեք դանակ ծախուած է. մէկի գնողը կը յիշէ խանութպանը (եւ ոստիկաններ հոն գտած են), իսկ երկուքինը չի յիշեր: Եւ զարմանալին այն է, որ գտնուած դանակի մասին ոստիկանութիւնը իր վերջնական զեկուցումը տուած չէ: Լուրեր կան, որ գտնուած դանակի վրայ, ինչպէս նաեւ ձերբակալեալներու վրայ արեան հետքեր չկան: Ասոնք փաստեր են, որոնց մասին ոստիկանութիւնն աւելի իրաւունք ունի խօսելու, քան թէ Ռամկավար – բոլշեւիկ «միացեալ ճակատ»ը:

Այս բոլորէն յետոյ, արտառոց է նաեւ վիճակ ձգելու յերիւրանքը: Դէպքէն 10 օր առաջ Ն. Եորքի ակումբի մէջ տեղի կ'ունենայ ընկերական հաւաքոյթ մը՝ 25 — 30 նոր Դաշնակցականներ ընդունելու համար: 150էն աւելի մարդիկ ներկայ կ'ըլլան այդ հաւաքոյթին՝ ուրախութեան համար: Հակառակորդներն այդ պարագան շատ լաւ գիտեն: Եւ ահա «նոր փաստ մը» եւս, այն է, որ իբր թէ սպանութենէն առաջ ժողով տեղի ունեցած է, վիճակ ձգած են՝ ահաբեկիչները զատելու համար:

150 հոգի, ընդհանուր ընկերական ժողով, սպանութեան վճիռ, ահաբեկիչներու ընտրութիւն, վիճակով,— եւ այս բոլոր մանկական հէքեաթներուն ոստիկանութիւնը հաւատք ընծայած է եւ 150էն աւելի ընկերներ հարցաքննած: Հարցաքննութիւնը վերջ ի վերջոյ վերածուած է կատակերգութեան,— ժողովի գացա՞ծ էք, վիճակ ձգա՞ծ էք, սպանութեան որոշում կայացուցա՞ծ էք եւայլն:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԲԱԽՏԱՒՈՐ ԱՅԼ ԱՆՓՈՅԹ ԵՒ ԱՆՇԱՐԺ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

Անցեալ տարի խօսելով մեր գաղութին գործունէութեան մասին, կը գրէինք. «Եթէ պարտականութեան մը հարկադրանքը չըլլար, պիտի նախընտրէինք լուռ անցնիլ գաղթային գործերուն վրայէն որոնք հրապուրիչ ոչինչ ունին»:

Դժբախտաբար այս տարի ալ նոյնը պէտք է կրկնենք: Արդէն ազգային մարմնին տարեկան հաշուետուութիւնն ալ կրկնութիւն մը եղաւ: «Դարձեալ սեղմ գործունէութիւն: Մուտք լիր. 2625, ելք լիր. 2349»: Այս չափ համեստ, աղքատիկ գործունէութիւնը ազգային մարմինը կ'արդարացնէ մեզ հրաւիրելով նկատի առնել տնտեսական տագնապը եւ միջոցներու անբաւարարութիւնը:

Մեր կարծիքով սխալ է տնտեսական տագնապը պատճառ նկատել միջոցներու անբաւարարութեան: Մենք կը տեսնենք թէ ինչպէս մեր գաղութը լայնօրէն կը մասնակցի զանազան հաստատութիւններու ի նպաստ կատարուած հանգանակութիւններուն: Դեռ վերջերս, հայրենակից մը որ հանգանակութիւն կ'ընէր ի նպաստ հայ կրթական ընկերութեան մը, մեզի կը հաւաստէր թէ շատ հաւանական է որ այս տարուան հանգանակութիւնը տայ ճիշդ կրկինը անցեալ տարուան գումարին: Ժողովուրդը ուրեմն պատրաստ է նուիրելու երբ կը գտնուի գործի մը, կամ իրագործելի օգտակար ծրագրի մը առջեւ: Ընդունինք վերջապէս որ ազգային մարմինը պարզապէս բարեգործական միութեան երկրորդական մասնաճիւղի մը դերը միայն կը կատարէ: Կը ստանայ նուէրներ եւ կը բաշխէ կարօտեալներուն: Եթէ Ազգային Մարմնին դերը միայն այս ըլլար, մենք ըսելիք չպիտի ունենայինք: Բայց կը կարծենք որ գաղութը ներկայացնող մարմինը պէտք է տարբեր ուղղութեամբ կատարէ կարեւոր եւ օգտակար գործ, ինչ որ կարելի պիտի ըլլայ երիտասարդացնելով վարչութեան կազմը: Թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, աւելցնենք թէ քաղաքականութիւն չէ որ կը փափաքինք խաղալ, այլ արդիւնաւոր գործ կը սպասենք: Ծանօթացնել, արժեւորել հայ գաղութը, — ահա առաջին եւ գլխաւոր նպատակը իսկական Ազգային Մարմնի մը: Հողը չէ որ կը պակսի Իտալիոյ մէջ:

Այսօր Իտալիոյ եւ մասնաւորապէս Միլանի մէջ ունինք Հայեր որոնք գործարանատէր են եւ կ'աշխատցնեն իտալացի բանուորներ: Ունինք վաճառականներ որոնք օտար երկիրներու եւ մասնաւորապէս Արեւելքի մէջ Պաղեստին, Սուրիա, Եգիպտոս, Թուրքիա, Յունաստան, եւն. կը տեղաւորեն իտալական արտադրութիւններ: Ունինք վերջապէս ազատ արհեստի տէր մարդիկ, ճարտարագէտներ, բժիշկներ, դեղագործներ, քիմիագէտներ, եւն., որոնք իրենց յաջողութիւններով եւ աշխատութիւններով, տեղեակ կը պահեն արտասահմանը Իտալիոյ ամէն ասպարէզի մէջ կատարած նուաճումներուն եւ կը տարածեն իտալական մշակոյթը: Յիշենք նաեւ Մխիթարեան Միաբանութիւնը որուն մշակութային աշխատանքը մեծապէս գնահատելի է:

Արդ, կը հարցնենք.— Իտալիան տեղեա՞կ է փոքրիկ հայ գաղութին այս օգտակար գործունէութեան: Կը կասկածինք:

Քանի որ խօսեցանք Մխիթարեան Միաբանութեան մասին, յիշենք թէ լաւ լուրեր ունինք Վենետիկէն: Կ'իմանանք թէ հայրերը համերաշխութեամբ լծուած են աշխատանքի, եւ պիտի բուժեն Միաբանութեան վէրքերը: Յաջողութիւն մաղթելով, կը սպասենք միշտ աւելի լաւ լուրերու եւ կ'ուզենք յուսալ թէ շուտով կը կարգադրեն նաեւ Միլանի վարժարանին խնդիրը, եւ հայ գաղութը կրկին կ'ունենայ իր հաւաքատեղին, փճացումէ փրկելով Ուսանողական Միութեան գրադարանը:

Անցնինք կրկին մեր նիւթին: Բոլորին ծանօթ է որ իտալական մեծ ընկերութիւն մը «Տանդէ Ալիկիէրի» միլիոններ կը ծախսէ տարածելու համար արտասահմանի մէջ իտալական մշակոյթը: Անդին պետութիւնը ջանք չի խնայեր իտալական ապրանքներու արտածումը բարձրացնելու համար: Մենք ցոյց տուինք որ, պահելով համեմատութիւնները, հայ գաղութը արդէն կը կատարէ այս աշխատանքը: Բայց Ազգային Մարմինը մինչեւ այսօր չէ կրցած այս աշխատանքը օգտագործել ի նպաստ գաղութին: Պետութեան կողմէ Ազգային Մարմնին պաշտօնական ճանաչումը ամենալաւ փաստն է թէ Իտալիան լաւ տրամադրուած է իր սահմաններուն մէջ ազատօրէն ապրող Հայերու հանդէպ: Պաշտօնական շրջանակէն դուրս ալ հայութիւնը կը վայելէ համակրանք, եւ հայկական մշակոյթը կը հետաքրքրէ Իտալացիները:

Յիշենք քանի մը իրողութիւններ, նկատի առնելով միայն այս վերջին տարին: Սոնցոնիօ գրատունը հրատարակած է Ա. Ահարոնեանի «Լռութիւնը», թարգմանութիւնը կատարած է երիտասարդ հայ բժիշկ մը: Անցողակի ըսենք որ աւելի խնամքով կարելի էր կատարել թարգմանութիւնը: «Քորիէրէ Տէլլա Սէրայ»ի երկու կարեւոր թղթակիցները, Պէնիլոյ Պրոքքիէրի, փիլիսոփայութեան փրոֆէսօր եւ նշանաւոր ստաւանորդ, եւ Քաչչիա Տոմինիոնին, Պաղեստինի մէջ ճարտարագէտ, իրենց թղթակցութիւններուն մէջ, քանի մը անգամ յիշած են Հայերը: Մասնաւորապէս վերջինը, հիացումով կը խօսի բարեկամ Հայերու հիւրասիրութեան մասին: Ռուբէն Մամուլեանի Ֆիլմերը կը լեցնեն շարժանկարի սրահները եւ ծափեր կը խլեն ներկաներէն, որոնք օրէ օր աւելի պահանջկոտ կը դառնան դէպի նշանաւոր հայ բեմադրիչը: Հայ նկարիչներ որոնք կը ցուցադրեն իրենց աշխատութիւնները, հոս եւ հոմ, այս վերջին քաղաքին մէջ կը գնահատուին ու կը քաջալերուին փաշականերեւելիներու կողմէ, եւ վերջապէս Միլանի համալսարանին երեւելի փրոֆէսօրները իրենց օգնական աշխատակից կ'ընտրեն երեք հայ երիտասարդներ:

Ձերկարենք, միայն հարցնենք մենք թէ ինչ կ'ընենք:

Իմացէք, մենք կը չարունակենք նպաստ բաշխել, 10 լիր ասոր, 10 անոր: Արդար ըլլալու համար, պիտի ըսենք որ այս տխուր վիճակին, անգործութեան պատասխանատուութեան կարեւոր մէկ բաժինը կ'իյնայ մեր գաղութին վրայ որ կը փայլի անտարբերութեամբ: Շատեր իրենց հայութիւնը կը յիշեն միայն երբ կարօտ են Ազգային Մարմնի օգնութեան: Ուրիշներու համար գաղութը մասնաւոր հրապոյր մը չի ներկայացներ, քանի որ հաւաքատեղի չունենալով կարելի չէ հանդէսներ սարքել որ առատօրէն ծափեր բաշխուին աջուձախ, ատենաւոր արտասանողին կամ դերասանին: Կան վերջապէս երիտասարդներ որոնք հաշտուած են ներկային հետ: Ունին իրենց յատուկ գաղափարները եւ ծրագիրները, բայց իրենց կը պակսի ուղղութիւն եւ հաւատք: Մենք չենք հասկնար թէ ինչպէս կարելի է երիտասարդ ըլլալ, ապրիլ Իտալիոյ մէջ, ականատես ըլլալ ժողովուրդի մը չարունակական վերելքին, եւ պահանջը չզգալ նուիրուելու, գործելու, վերջապէս արդարացնելու իրենց վրայ դրուած յոյսերը:

Երիտասարդ բարեկամներ, ներշնչուեցէք վերջապէս այս երկրի վերածնունթեան շարժումներէն որ կը խաղան այսօր բոլոր երկիրներու երիտասարդութեան սրտին: Կղզիացումը եւ անտարբերութիւնը մեզ կը տանին դէպի կործանում:

Ա. Ս.

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Տանթէ, անգամ մը Ս. Պետրոսի դուռնէն անցնելով, լսեց երկաթագործ մը, որ երկաթը սալին վրայ կռփելու ատեն, կարգ մը տուներ կ'երգէր «Քոմէտիա»էն, կրճատելով կամ յաւելումներ ընելով, ի տհաճութիւն բանաստեղծին: Առանց բան մը ըսելու: Տանթէ առաւ անոր մուրճը, կռաչինները, աքցանները եւ նետեց փողոցին մէջ:

— Ի՞նչ սատանայութիւն կ'ընես մա՛րդ, խենդեցա՞ր, կը գոչէ երկաթագործը:

— Իսկ դո՞ւն ինչ կ'ընես, կը պատասխանէ Տանթէ:

— Արհեստս կը բանիմ, կը յարդարեմ երկաթագործը, իսկ դուն՝ կը փճացնես իմ գործիքներս:

— Դուն ալ իմ գիրքս կ'երգես, սակայն՝ չես երգեր այնպէս, ինչպէս գրած եմ զայն, աս ալ իմ արհեստս եւ դուն կը փճացնես զայն:

×

Օր մը, Տանթէ հարցուց գեղջուկի մը.

— Քանի՞ն է ժամը:

Գեղջուկը պատասխանեց սոնքալով

– Այն ժամն է, երբ ոչխարները խմելու կ'երթան.

Բանաստեղծը.— Իսկ դո՞ւն ինչ կ'ընես:

ՎՐԷԺԽՆԴԻՐ ՆԱՄԱԿԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նամակ մըն էր, որուն պատանքի գոյն տարածութեան վրայ մայրական վիրաւոր սիրտը անպատում սարսուռով կը գրէր.— «Դաշունահար ու անպատուուած մօր մը արիւնոտ կտակը՝ իր մէկ հատիկ պաշտելի զաւկին»: Քիչ մը վարը արիւնի գոյն երկու հատ սիրտ, փետեկտուած ու ողբագին, որոնց ամէն մէկուն վրայ՝ մէյմէկ նիզակ խրուած: Առաջինին տակ գրուած է «խոշտանգուած սիրտը խողխողուած հայրիկիդ», ու երկրորդին տակ՝ «բզքտուած սիրտը վշտահար մայրիկիդ»: Ու այս եղերական սրտանկարներու տակէն իր սկիզբը կ'առնէր կարմիր կտակին կարմիր գիծը.

— «Դժբա՛խտ զաւակս, այ ժամանակն է որ ամէն բան գիտնաս: Ան որ մինչեւ հիմա «հայր» կը կոչէիր, իր տմարդի սուրով հարազատ հայրիկիդ կուրծքը պատռեց ու իմ օրերուս զուարթ լոյսը գիշերեց: Տարիներ առաջ մեզ այստեղ բերաւ եւ մեր անունն ու լեզուն փոխեց: Առաջին օրէն ուզեցի թոյնին դիմել, բայց երկու արգելք ունեցայ: Առաջինը՝ որ դու իմ հսկողութեան տակ մեծնայիր, եւ երկրորդը՝ որ շատ կը փափաքէի ամենազօր Արդարութեան յաղթանակը տեսնել: Այն ատենները դուն դեռ մանկիկ մըն էիր ու քու մանկական մատներովդ ցոյց կուտայիր կալուկալ կարաւանները քու անտիրական ցեղակիցներուդ, որոնք դաւադիրօրէն կը քշուէին դէպի անողոք ու անարգ հունձքը մահուան: Ես, արցունքը աչքերուս շրթներս խածած կը լռէի, ու տակաւին չէի ուզեր ամէն բան գիտցնել քեզի, որովհետեւ՝ նախ դեռ շատ փոքր էիր, եւ յետոյ՝ միշտ այն անխախտ հաւատքն ունէի թէ՝ մեծազօր Արդարութիւն մը կայ, որ վաղ կամ ուշ պիտի ճզմէ Զարն ու Եախճիրը, ազատագրելով մեզ ու բոլոր մեզ նմանները, որով լայն հնարաւորութիւն պիտի ունենայի ամէն ինչ հանգամանօրէն քեզի պատմելու: Բայց չարաչար խաբուեցայ: Մորթոտումի ու փողոտումի, աւարի ու թալանի, կրակի ու սուրի օրերէն ի վեր շատ տարիներ եկան ու գացին, ու չտեսայ, աւա՛ղ, այնքան անմեղ արիւններու դատն ու դատաստանը: Ու ահա իմ ալ աչքերս կը փակուին միեւնոյն ոճրային մատներով՝ առանց մեր Մեծ Արդարութիւնը տեսնելու: Ու մտահոգութիւնն ունիմ որ՝ մեր եւ շատերու ընտանեկան բոյնը սուրով ու հուրով քարուքանդ ընող այս հրէշը, որ դուն դեռ անգիտակցօրէն «հայր» կը կոչես, պարկեշտ ու պատուաւոր մարդ մը աւելի երջանիկ ու խաղաղ կերպով փակէ իր գաղթային օրերու արիւնոտ հաշիւը: Ասոր համար իմ եւ հարազատ այլ նահատակ հօրդ անունով պարտք կը դնեմ վրադ, որ մեր ու մեզի պէսներուն Արդարութիւնը չմոռնաս եւ ապրիս միայն ու միայն անոր մեծ յաղթանակին համար: Արտասուքով ու խանդաղատանքով կ'օրհնե՛մ քեզ, անուշիկ տղաս: Գիտցած ըլլաս որ այսպէս չնաստակ ըլլալէս վերջն անգամ չպիտի մոռնամ քեզ, պիտի հսկեմ քեզ, պիտի հետեւիմ քեզի, ու եթէ դուն մոռնաս իմ այս նուիրական կտակը, ես պիտի լամ դառնօրէն իմ գերեզմանի խորերէն, եւ պիտի անիծե՛մ քեզ, եւ պիտի նզովե՛մ քեզ: Հմայեակ մը թող ըլլայ իմ այս մայրական վիրաւոր կտակը քեզի ընդմիշտ, անոր շնորհիւ՝ թող որ դուն ըլլաս հզօր ու անխոց՝ կեանքին դէմ, որ դաժան է, ու լիրբ: Անով սնանիս, անով ներշնչուիս, անով աճիս եւ անով ապրիս ու մեռնիս, պաշտելի՛ զաւակս: Մնաս բարով, մնա՛ս բարով, ահա ես կ'երթամ լացով ու կարօտով, վրէժի կրակով եւ արդարութեան չյագեցա՛ծ բաղձանքով...

×

Անոնց մէջ՝ որոնց լեզուն ա՛լ «հայր» ու «մայր» չպիտի հնչէ առյաւէտ, յաղթ ու կայտառ, լաւակեաց ու մտախոհ պատանի մը կայ, որ ամէն իրիկուն երկար ու խոր մտասուզումներէ վերջ կարօտէ բռնուողի պէս, ճիտը ծռած ու անժպիտ, թուղթի կտոր մը պաշտամունքով ու մեծ գուրգուրանքով կը կարդայ կրկին ու կրկին, ու բռունցքները պրկած, ու աչքերը յառած հեռուն, անյայտ ու անհուն կրակով մը կլանուած, խոպաններու եւ ջղաձգութիւններու մէջ կը գալարուին, կը հեծկլտայ, կը հայհոյէ, կատաղօրէն կը մռնչէ... Ու կը սպասէ որ իր չափը լրանայ: Կարմիր կտակի վրէժխնդիր ժառանգորդն է ան, որ ցեղին հայրական թեւերուն տակ կ'աճի ու կ'ուռճանայ՝ պէյլին ձեռքէն առնուելէն ի վեր:

×

Անցան տարիները օրերու պէս եւ ան եղաւ երիտասարդ մը պարթեւ, աշխարհի ամէնէն քաղաքակրթուած երկիրներէն մէկուն կախարդական մայրական քաղաքին մէջ: Կենսուրախ է ան, հիմա, եւ անհոգ: Անցեալի ծով տառապանքէն ոչ մէկ հետք մնացեր է իր քով: Ահագնօրէն եղերական անցեալը բոլորովին մոռցեր է: Ան, հիմա, միայն կ'ուտէ, կը խմէ, կը համբուրէ ու կը քնանայ... Կեանքը իրեն համար միայն վայելքի համար ստեղծուած ըլլալ կը թուի: Առտուն կ'երթայ գործարան, իրիկունը՝ պարասրահ, եւ կէս գիշերին՝ անկողին: Ահա երեք անխուսափելի հանգրուանները իր կեանքին: Տարաթը մէկ կամ երկու անգամ ալ կ'այցելէ բժիշկին ... Վերջերը, ընկերային գինարբուքի մը մէջ հանդիսաւորապէս այրեց իր դաշունահար մօր կարմիր կտակը, ջարդարարները յայտարարեց անպատասխանատու եւ անմեղ, իսկ զոհերը պատասխանատու եւ յանցաւոր, ու պարեց խելայեղ կերպով՝ այրուած կարմիր նամակի նուիրական աճիւններուն իր հօր ու մօր ջարդուփշուր ոսկորներուն եւ իր սրախողխող ցեղակիցներու անթաղ դիակոյտերուն վրայ: Եւ իր հէք մօրը հոգին, որ հետեւած էր իրեն միշտ, համաձայն իր խոստումին, այդ օրը դառնօրէն լացաւ իր ուխտադրուժ լիրբ զաւկին վրայ, եւ նզովեց զայն, եւ անիծե՛ց զայն...

Ու, աւա՛ղ, ան մինակ չէ: Իրեն պէսները շատ են: Իր սերունդին գրեթէ մեծ մասը, որուն համար այլեւս անցեալ գոյութիւն չունի, ապազգայ՝ բնա՛ւ:

Անոնց իւրաքանչիւրը, ամէն օր, համբոյրի մը համար, ցնորքի մը համար, մէկ սուի համար կը պատռէ իր կարմիր նամակը, կը տրորէ իր կարմիր կտակը, կը պարէ նահատակ անցեալի սրբութիւններուն վրայ, ու կը սողա՛յ անարգ եւ արիւնոտ կրունկներու տակ...

Եւ ազատութեան ու Մեծ Եղեռնի կարմիր ճամբուն վրայ ինկածներու ոգին խռոված է Արարատէն մինչեւ Տաւրոս՝ եւ Պոնտոսէն մինչեւ Տէր – Զօր, իրենց ուխտադրուժ այս յաջորդներուն այնքան չնականօրէն իյնալուն համար, որոնք առանց խիղճի եւ ամօթի, Նիւ Եորքէն մինչեւ Կալկաթա ու Պոլսէն մինչեւ Երեւան ու Եգիպտոս, կը քալեն ուրացումի նիծապարտ ու դաւաճան ճամբէն, որոնք մէկ արծաթի, մէկ փոր հացի համար վաճառքի կը հանեն իրենց ժառանգ ձգուած բոլոր սրբութիւնները ու նուիրական աւանդները:

Հէ՛յ, լսեցէ՛ք, վրէժխնդիր նամակները պատառուած են, ու կարմիր կտակները կոխկռտուած, ու մեր նուիրականութիւնները՝ ծախուած: Մեռելները, որ գացին աչքերնին իրենց ետին, ահագնօրէն վրդոված են եւ կուլա՛ն ու կը սպառնա՛ն...

Վա՜յ, վա՜յ ուրացողներուն ու դաւաճաններուն, որոնք աղբանոցներու մէջ որջացած քոստ շուներէն աւելի անարգ ու թշուա՛ռ պիտի ըլլան...

ԱՐՏԱՇԷՍ

ԾԻԾԱՂ

Տիկինը սպասուհիին.— Այս ինչ անհոգութիւն է, տունին չորս կողմը մամուկները բոյն դրեր են:

— Միշտ ճանճերէ կը նեղուէինք, անոնցմէ ազատելու կարճ միջոցն է, մամուկները մինչեւ իրիկուն ճանճ կ'որսան:

»ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Յունուար 25ի ժողովը

— • —

ԽՄԲ.— Կիրակի օր հրատարակած էինք «քողոքի եւ յարգանքի ցոյց»ին ամփոփումը:

Հրատարակութեան կուտանք նաեւ այս գրութիւնը, իբրեւ չէզոք ձայն մը:

Լրագրողի բնական հետաքրքրութեամբ յաճախեցի Նպաստակով ներկայ գտնուեցայ Յունուար 25ի ժողովին:

Օրուան նախագահը Պ. Մարմարեան, ժողովը բացուած յայտարարելով հրաւիրեց ներկաները վայրկեան մը ոտքի կանգնել ի յարգանս Ղեւոնդ արք. Դուրեանի յիշատակին. յետոյ՝ ցաւ յայտնեց թէ ժողովուրդը ստուար թիւով չէր պատասխանած իրենց «կոչ»ին: Ես այն տպաւորութիւնը ունեցայ թէ Պ. Նախագահը իբր բազմափորձ փաստաբան՝ առիթ ունեցած չէր իր «Dossier»ն ուսումնասիրելու: Այս պատճառաւ իսկ վայրկենական ներշնչումէ տարուած՝ իր արտայայտութեանց մէջ սպրդեցուց նախադասութիւններ որոնք միմիայն ներելի են փաստաբանի մը բերնին մէջ: Խոստապահանջ չըլլանք իր մասին քանի որ՝ արհեստին բերմամբ անոնք դատաւորներուն իսկ ներողամտութիւնը կը վայելեն:

Յաջորդաբար խօսք առին Տօքթ. Գալճեան, Տօքթ. Արթինեան եւ Պ. Կարօ: Աւելորդ կը համարիմ այս երեք ճառախօսներու համայնավար սկզբունքներուն թարգման հանդիսանալ հոս եւ ժողովուրդին հրամցնել շահեկանութենէ զուրկ աւելորդ կրկնութիւններ: Միայն թէ՝ Տօքթ. Արթինեան հակառակ իր տարիքին՝ աւելի երիտասարդ արտայայտութիւններ ունեցաւ քան իր երիտասարդ համախոհները:

Առաջին անգամ ըլլալով առիթ կ'ունենայի մօտիկ ընելու ռամկավար հռետորը՝ որուն խօսելու կարողութիւնը անժխտելի է: Պ. Հրաչ-Երուանդի ժեստերը եւ չեչտերը ինծի կը յիշեցնէին մեր կրօնական հռետորները: Իրեն կը պակսէր միայն սքեմը: Սակայն լաւ խօսիլ չի նշանակեր լաւ տրամաբանել:

Պ. Հրաչ-Երուանդ, մի առ մի թուելէ վերջ՝ այլեւայլ թուականներուն կատարուած հայկական ջարդերը, այժմ, շնորհիւ խորհրդային կառավարութեան, հայ ժողովուրդը վերջնականապէս ազատագրուած հռչակեց, դերծ Թուրքին «եաթաղան»էն: Որչափ կը յիշենք, ներկայ Հայաստանը՝ ցարական իշխանութեան ատեն՝ Ռուսիոյ մէկ նահանգը կը կազմէր եւ Թուրքը երբեք չէր համարձակած իր եաթաղանին ծայրը երկարել մինչեւ հոն: Թուրքը այլեւս չի ջարդեր, որովհետեւ իր սահմաններուն մէջ ջարդելու ժողովուրդ չմնաց, բացի Պոլսոյ հայութենէն որ իր բախտը կապած է Թուրքիոյ հետ:

Զարմանալի է որ՝ Պ. Հրաչ-Երուանդ, խորհրդային կառավարութեան հանդէպ իր հաւատարմութիւնը մինչեւ պաշտամունք տանելէ յետոյ, հրապարակաւ՝ Թուրքը կը հռչակէ մեր միակ թշնամին՝ հակառակ Երեւանի կառավարութեան հետեւած քաղաքականութեան եւ հակառակ ռամկավար կուսակցութեան պաշտօնապէս յայտարարած ուղեգիծին: Եղած հակասութիւնը ինքն ալ շատ լաւ կ'ըմբռնէ, բայց լաւ է չհետաքրքրուիլ, բուն չարժառիթը գտնելու համար:

« Le Clou de la soirée» ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիները, Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտանի ճառն էր, լրջութեան, հայրենասիրութեան եւ հեռատեսութեան տիպար մը, *որուն ամէն մէկ նախադասութիւնը եւ բառը չափուած ու կշռուած էր: Այս օրինակելի ճառով՝ Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտան երեւան կուգայ լուրջ քաղաքացի մը՝ որ ոեւէ հոսանքէ եւ ազդեցութենէ չի տարուիր, իրեն առաջնորդ կ'ընտրէ իր խիղճը՝ պատկանած ժողովուրդին շահը: Երանի՛ թէ այս ճառին պատճէնը նոյնութեամբ հրատարակուէր հայ մամուլին կողմէ՝ առանց կուսակցական խտրութեան: Պ. Կիւմիւշկէրտանին վիճակուած է կատարելու ազնիւ ու գեղեցիկ դեր մը տարբեր հոսանքներու միջեւ: Իր ճառին բովանդակութիւնը կատարեալ ծրագիր մըն է ազգային գերագոյն շահերու պաշտպանութեան տեսակէտով, դէպի համերաշխութիւն եւ համագործակցութիւն կը մղէ բոլոր բարի կամեցողութիւնները: Այդ ճառը վերլուծել իսկ չենք փորձեր եւ կը սպասենք իր հրատարակութեան:*

Ցանձնախումբին «կոչ»ին պատասխանած էին վեց հարիւր հոգիէ բաղկացած երկսեռ բազմութիւն մը, 25 հազար հոգի պարունակող գաղութէն: Ժողովուրդի ձեռնպահութիւնը այս պարագային ցոյց կուտայ թէ՝ ինք այլ եւս յոգնած է ըսի-ըսաւներէն եւ իրական աշխատանք կը պահանջէ ժողովուրդը առաջնորդելու յաւակնութիւն ունեցող տարրերէ: Պ. Կիւմիւշկէրտանի ցոյց տուած ուղին է որ գոհացում պիտի տայ ընդհանուր հայութեան: Հերիք է որ անոր ծրագիրը գործնական հողի վրայ դրուի եւ անոր ազնիւ հեղինակը հաշտարարի դերըստանձնէ յօգուտ այս դժբախտ ժողովուրդին:

ԱՐԱՄ ԹԻՐԱՊԵԱՆ

ՆՈՐԷՆ ԵՒ ՆՈՐԷՆ ԶԶՈՒԵԼԻ ԽԱՂԵՐ

« Հայրենիք »ի յունուար 18 թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

Անծանօթներ կիրակի գիշեր Ուստըրի Դաշնակցական խանութներու պատուհաններուն եւ ծառերու վրայ կարմիր ու սեւ տառերով գրուած խոշոր յայտարարութիւններ փակցուցած են Պոյֆոքի Ազդ. վերատառութեան ներքեւ եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

«Մի՛ քաջալերէք այս խանութը: Անդամ մըն է ան Դաշնակ-գաղտնի ընկերակցութեան մը, որ սպաննեց Մ. Նահանգներու Հայոց արքեպիսկոպոսը՝ Ղեւոնդ Դուրեան»:

Հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը քաղենք Ուստրի տեղական թերթերէն Թելըկրէմի յունուար 15ի թիւէն, որ հրատարակած էր նաեւ «Պոյքոթի Ազդ»ի հետեւեալ պատկերը:

Do not patronize, This store

It is a member of the Dashnag— a secret order that assassinated Archbishop LEON TOURIAN, of the Armenians of U. S. A.

(Մի՛ քաջալերէք, այս խանութին տէրը անդամ է Դաշնակի, այն գաղտնի ընկերութեան որ սպաննեց Մ. Նահանգներու Հայոց առաջնորդ Ղեւոնդ Արք. Դուրեանը):

Ընկերութեան անդամներու հաշիւով այդ ազդերու թիւը կը հասնէր 75—100ի: Անոնցմէ շատեր առաւօտուն կանուխ վերցուած էին, որովհետեւ անդամներէն մէկ քանին կը նկատեն զանոնք իրենց խանութներու վրայ եւ լուր կուտան միւսներուն: Իրականին մէջ՝ ոստիկանները փրցուցած էին անոնցմէ շատեր, երբ դեռ թաց էր անոնց սօսինձը:

«Դաշնակցականները երէկ կէսօրէ յետոյ ժողով մը ունեցան եւ ընտրեցին երեք անձերէ բաղկացած մարմին մը՝ քննելու այս խնդիրը եւ յայտնելու ոստիկանութեան: Այս քննիչ մարմնին անդամներն են Յ. Տ. Յովհաննէսեան, Լեւոն Յովհաննէսեան եւ Սարգիս Եաղուպեան:

Յ. Տ. Յովհաննէսեան յայտնեց թէ իր կարծիքով կոմունիստներ եւ անոնց համակիր մէկ քանի ռամկավարներ կրնան մատ ունենալ այս բանին մէջ «Անհատի մը գործը չէ, եւ լաւ կազմակերպուած գործ մըն է այս»:

Խօսելով Ազատական կուսակցութեան (ռամկավար) կողմէ՝ Մալաք Պէրպէրեան ըսաւ.—

«Ոչ մէկ հայ կազմակերպութիւն կրնայ ծրագրած ըլլալ այսպիսի բան մը: Երեխայական գործ մըն է եւ կը կարծեմ թէ անհատ մը չէր կրնար մինակը այսքան խոշոր գործ մը կատարել»:

(Պ. Պէրպէրեան կ'երեւի թէ չի հետեւիր իր կուսակցութեան օրկանին եւ անոր քաջալերութեամբ ու մասնակցութեամբ կազմակերպուած ժողովներու որոշումներուն, որոնք կը քաջալերեն ու որոշումներ կ'անցընեն պոյքոթի ենթարկելու Դաշնակցականները բոլոր ապարէզներու մէջ: Միթէ՞ն երեխայական են այս պոյքոթներն ու վայնասունը, պ. Պէրպէրեան: «Հ.»):

Պ. Յովհաննէսեան առանձնապէս վրդովուած էր «Պոյքոթի Ազդ»երու լեզուին դէմ:

«Դաշնակցութիւնը», ըսաւ ան, «գաղտնի կազմակերպութիւն մը չէ: Մենք հպարտ ենք հրապարակով յայտարարելու թէ մենք ազգային հայ կուսակցութիւն մըն ենք, կազմակերպուած Հայաստանն ազատելու Թուրքերէն: Մեր կեդրոնները ամէն ժամանակ բաց են հայ հասարակութեան առջեւ քննութեան համար: Եթէ անոնք գիտեն թէ մենք սպաննեցինք Դուրեան արք.ը, իրենց պարտականութիւնն է երթալ ոստիկանութեան յայտնել ամէն բան՝ իբրեւ լաւ քաղաքացիներ:

«Մենք հրապարակով կը հրաւիրենք մեր հակառակորդները, որ ընեն այդ բանը: Երբ Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնը չի գիտեր թէ ո՛վ գործեց ոճիրը, ի՞նչպէս կրնայ անստորագիր յայտարարութիւն մը ճիշդ ըլլալ»:

Ազատական (ռամկավար) կուսակցութեան անդամներն ուրացան թէ իրենք ոեւէ բան գիտէին Պոյքոթի Ազդերուն մասին, եւ անոնցմէ շատեր ըսին թէ իրենք իմացած էին լրաբերներէ:

Քննիչ մարմինը անցեալ գիշեր ըսաւ թէ կը կասկածի որոշ անձերու մասին, բայց մերժեց ոեւէ բան ըսել:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ մէջ տնտեսական հնգամեայ ծրագրի մասին գրեցինք մանրամասնօրէն: Առնենք նաեւ այդ ծրագրի հիմնական առաջադրութիւնները: Տնտեսական գործավարութիւնը պատրաստած է նոր տեղեկագիր մը, ուր ի միջի այլոց կ'ըսուի.—

1.— *Ապահովել արտածելի նիւթերու սպառումը:*

2.— Երեք առեւտրական գրասենեակ: *Պոլսոյ գրասենեակը պիտի փոխադրուի Էնկիւրի, մեր արտածելի նիւթերուն ամէն մէկին համար մէկ-մէկ ճիւղ պիտի բացուի: Այդ ճիւղերուն համար պիտի նշանակուին մէկ մէկ պետեր, որոնք պիտի հետապնդեն գործը՝ ամէն մէկ նիւթի արտադրումէն մինչեւ արտածումը:*

3.— «Սթանտարտիզասիոն»ի դիւան: *Այս դիւանին միջոցաւ պիտի ընդգրկի բոլոր արտադրութիւններով եւ պիտի խորհուի անոր վերեւ օտար մասնագէտ մը բերելու մասին:*

4.— Սակերու դիւան.— *Այս դիւանը պիտի քննէ երկրին բոլոր սակագիները (չոգեկառքի եւն.) տնտեսական տեսակէտէն եւ պիտի աշխատին ամբողջ երկրին համար համապատասխան սակագիներու ցանկ մը պատրաստել:*

5.— Գործի եւ գործաւորներու դիւան.— *Այս դիւանը պիտի զբաղի աշխատանքի օրէնքին գործադրութեամբ:*

6.— *Ընկերութեանց եւ հանքերու քոմիսարութենէն աւելի լաւ ձեւով օգտուելու մասին պիտի մտածուի:*

7.— *Պիտի կազմուի ճարտարարուեստական-գիտական մարմին մը: Այս մարմինը պիտի քննէ թէ ճարտարարուեստին ինչ ուղղութիւն պիտի տրուի, իսկ այժմ միայն վարչական գործերով զբաղող ճարտարարուեստական ընդհանուր տեսչութիւնը պիտի հետապնդէ, այդ մարմնին հետ, ճարտարարուեստի մասնագիտական խնդիրները:*

8.— Միջազգային համաձայնութեանց դիւան.— *Ասիկա պիտի ըլլայ շարունակութիւնը այն կազմակերպութեան որ նախապէս գոյութիւն ունէր եւ յետոյ վերցուեցաւ: Պիտի քննէ այն համաձայնագիրները որոնք կը կնքուին միւս պետութեանց հետ: Երբ որ եւ է համաձայնութիւն պատրաստուի, փաստաթուղթեր գտնելու համար այս դիւանը իբրեւ հիմ պիտի ծառայէ:*

9.— Քննական դիւան.— *Գործավարութիւնը այս դիւանի միջոցաւ կը խորհի վերջ տալ շահակիցներու ուղղակի գործավարութեան հետ շփման: Ամէն ոք նամակով պիտի դիմէ եւ նամակով պատասխան պիտի ստանայ: Այս կերպով ան կ'ուղէ իր կապը կտրել մակաբոյծ միջնորդներուն հետ:*

10.— Ծովային առեւտրական գործեր.— *Ասոր կարեւորութիւնը բացայայտ է: Պոլսոյ մէջ պիտի քննուի սակագինի խնդիրը եւ յայտագիր մը պիտի պատրաստուի:*

11.— *Գործավարութիւնը ամէնէն աւելի զբաղեցնող խնդիրներէն մին նախանիւթերու մաքսէ զերծ ըլլալու պարագան է: Այս խնդրին յատուկ բոլոր հիմքերը պիտի պատրաստուին եւ պիտի հաւաքուին:*

12.— Վարկերու դիւան.— *Այս դիւանը պիտի չահագրգռուի երկրին մէջ բոլոր վարկային գործերով: Իր նպատակը պիտի ըլլայ վաշխառութեան վերջ տալ: Երկրին մէջ 15—25 տոկոս կ'առնուի: Նոր օրէնքով մինչեւ 12ի իջեցուած է: Իսկ կուսակալութեանց դրամատուները «առաւելագոյն 20 առ հարիւր»:*

ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ ԵՒ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ

Գրեցինք թէ վերջերս Էնկիւրիէն Պոլիս եկաւ տնտեսական գործավար Մահմուտ Ճէլալ պէյ, թերթերով պարզեց հնգամեայ ծրագրին հիմնական կէտերը, եւ շփումներ ունեցաւ ճարտարարուեստի տէրերուն հետ: Վերջինները, հանդիպումի միջոցին, Ճէլալ պէյի ըրին հետեւեալ առաջարկները.—

Ա. Հանքերուն նախկին օրէնքը միայն օտար օրէնքի մը թարգմանութիւնն էր, որով, այսօրուան պահանջներուն ամբողջովին չի համապատասխաներ: Մինչեւ որ նոր օրէնք մը պատրաստուի, գոյութիւն ունեցողը մասամբ փոխել: Մանաւանդ վերացնել այն գործողութիւնները որոնք կը վերաբերին հանքերու մենաշնորհներ առնելուն:

Բ. Որպէսզի կարելի ըլլայ հանքերը թոյլատու պայմաններով արտասահման ուղարկել, շոգեկառքի գիները իջեցնել: Տէրինճէի նաւահանգիստը յարմար դարձնել հանքածուխ բեռցնելու:

Գ. Հանքագործներուն վարկ բանալ:

Դ. Որպէսզի կարելի ըլլայ մասնագէտ բանուոր հասցնել, հարկ է որ պետութիւնը չահագրգռուի: Վտանգի ենթարկուող բանուորներուն օգնել:

Գործավարը ըսած է թէ գործավարութիւնը ուղղակի չի կրնար վարկ բանալ, բայց կարելի օժանդակութիւն ցոյց պիտի տրուի:

Իսկ ճարտարարուեստի տէրերը պահանջած են.—

1. Գերմանիոյ հետ գոյացած հաշուակցութեան (քլիրինկ) համաձայնութիւնը պետութեան կը թողու այն իրաւունքը, որով Գերմանիայէն մեքենաներու մուտքը կ'արտօնուի: Կայ, սակայն, բացառութիւն մը օրէնքին մէջ, որ չահագրգռուողները նեղ կացութեան կը մատնէ: Մենք կը մերժենք կարի մեքենաներու ազատ մուտքը:

2. Մաքսատուրքի այն մասը, որ նախանիւթերուն կը վերաբերի, շատ բարձր է: Եթէ քաջալերման ցանկերը վերնան (մաքսէ զերծ պահող ցանկերը) նախանիւթին ներածումը շատ պիտի դժուարանայ: Հարկ է պատրաստել գեղչեալ գիներով ցանկ մը՝ նախանիւթերու ներածման համար:

Գործավարը յայտնած է թէ ինք ամէն օժանդակութիւն պիտի ընծայէ ճարտարարուեստի տէրերուն:

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿԱՂԱՅ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

»»» • «««

«Նոր Երկիր »(Հնչակեան) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 *յունուար*).

— «Անցեալ տարի յուլիսին, երբ Հօկի Երեւանի Գլխաւոր Վարչութեան նախագահը քաղաքացի Դր. Վարդանեան կազմեց Փարիզի Ներգաղթի Կեդրոնական Յանձնախումբը եւ ասոր մէջ մտցուց մէկ քանի մեծահռչակ հայ հարուստներ, կամ անոնց հետ շփում ունեցող բարեկամներ, ներգաղթի հայրենաշէն գործին ի նպաստ մեծաքանակ գումարներ երեւան հանելու ակնկալութեամբ, մէկէ աւելի անգամներ դիտել տուած էինք որ իր յոյսերը չպիտի իրականանան: Հայ մեծահարուստները չպիտի ցնծան ոչ ներգաղթի եւ ոչ ալ Հայաստանի վերաշինութեան համար ոեւէ կարեւոր գումար, այլ փշրանքներ նետելով միայն պիտի բաւականանան եւ Յանձնախումբի գործունէութեան կառքին հինգերորդ անիւները պիտի ըլլան:

Այսօր 7–8 ամիսներ անցած են այն օրէն ի վեր, ուր հրապարակային առաջին մեծ ժողովը տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ, «նախագահութեամբ» Զարեհ պէյ Նուպարի, որ չէր բաւեհանած ժողովին ներկայ իսկ գտնուիլ, եւ մասնակցութեամբ Բարեգործականի ու Հօկի: Եւ սակայն, ներգաղթի հանգանակութիւնը կրիայի քայլերով կը յառաջանայ: 10–15 հազար հայ պարունակող մեծագոյն Փարիզի մէջ հանգանակուած դրամը 50 հազար ֆրանքի չի հասնիր: Ծիծաղելի գումար մը, զոր կրնար յօժարանիշքով տալ — ինչպէս սրամտօրէն կը գրէր մեր մէկ պաշտօնակիցը — Ներգաղթի Ֆոնտի Կեդրոնական Յանձնախումբին մէջ մտած հայ հարուստներէն ոեւէ մէկը:

Բայց, այդ պարոնները բնդունակ չեն զոհողութեան: Որովհետեւ, զոհողութեան, առատաձեռնութեան, անձնուիրութեան հոյակապ ժէստը ընել կարենալու համար մարդ պէտք է ունենայ հաւատք եւ խանդավառութիւն իր ստանձնած պաշտօնին եւ հետապնդած գործին հանդէպ: Իսկ հայ միլիոնատէրներուն կը պակսին թէ հաւատք դէպի ներգաղթը եւ թէ խանդավառութիւն դէպի վերածնող սօցիալիստական խորհ. Հայաստանը, ուր շահագործման ամէն դուռ փակուած է հայ թէ օտար կապիտալիստներու առջեւ:

Հաւատքէ ու խանդավառութենէ զուրկ հոգիները կրնայի՞ն ուրեմն, խանդավառել, ելեկտրականացնել մասսերը: Զոհողութեան անընդունակ անձերը, հոգ չէ թէ ի՛նչ տիտղոսներ ալ կրեն, կրնայի՞ն զոհաբերութեան հրաւիրել ուրիշները: Չէ՞ որ օրինակը նախ իրենք պէտք է տային պատկառելի գումար մը արձանագրելով հանգանակութեան ցուցակին վրայ, զոր տունէ տուն կը պտտցնեն հաւատաւոր երիտասարդներ: Մամուլով ու բեմով «Հայաստանասիրութիւն» կեղծողները, հայրենիքի մէջ օրըստօրէ ծլող, ծաղկող շինարարութեան գովքը ընողները, կ'ըսենք, հայրենասիրութեան մրցումին մէջ զեր հաւասարուելու էին այն գործաւորներուն հետ, որոնք իրենց երախներու բերնին հացը կտրելով, անխառն ուրախութեամբ ու ոգեւորութեամբ կը մասնակցին բացուած հանգանակութեան՝ եւ այսպիսով Հայաստանի հանդէպ տածած սիրոյ եւ համակրանքի անհերքելի փաստը կուտան:

Խօսքը առանց գործի մեռեալ է:

Հայաստանի համար կուրծք ծեծողները պէտք է գործնականապէս ապացուցանեն թէ՝ իրենց կուրծքին տակ ալ սիրտ մը կայ Հայաստանի համար բաբախող:

Այլապէս իրենց բաժինը պիտի ըլլայ Գամառ-Քաթիպայի հռչակաւոր խօսքը...»:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿԱՆԱՆՉ ՃԱՆՃԸ

(ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

—••—

— Ի՞նչպէս է ամուսինս, հարցուց տիկինը, կրցածին չափ անտարբեր շեշտ մը դնելով իր ձայնին մէջ: Ու շարունակեց իր աշխատութիւնը՝ բժիշկին հանդէպ արհամարհանք մը ցոյց տալու համար:

— Բաւական դէշ. քեզի եկայ խնդրելու համար որ համոզես ամուսինդ որպէսզի թոյլ տայ ինծի իր թեւը կտրելու:

— Մեղա՜յ Տէր Աստուած, գոչեց կինը որուն դէմքը իր գոգնոցին պէս ճերմկեցաւ. անպատճառ պէ՞տք է կտրուի...

— Այս թէ ոչ քանիչորս ժամէն կը մեռնի...

Կաս-կարմիր եղաւ գիւղացին կինը. բռնեց բժիշկին թեւէն, քաշելով տարաւ զայն հիւանդին սենեակը եւ ձեռքերը մէջքին վրայ դրած՝ ըսաւ անոր.

— Հաշմանդամ ամուսինով մը գոհացող կնիկի երես ունի՞մ ես ... ամօթէս գետնին տակը պիտի անցնիմ. սա՛ նայէ՛ մէյ մը...

Յետոյ դարձաւ իր ամուսինին ու ու գրեթէ պոռալով ըսաւ.

— Մի՛ ձգեր որ թեւդ կտրէ, Եոհան, անոր խօսքը մտիկ մի՛ըներ...

Գիւղացին բարեկամի աչքով նայեցաւ կնոջը.

— Հոգդ մի ըներ Քրիսքա, ապահովցուց զայն, այստեղ սպանդանոց չէ, ես կտոր կտոր եղած մեռնելու միտք չունիմ ...

Բժիշկը ի զուր գիւղացիին բացատրեց մահուան սարսափը եւ կեանքին գեղեցկութիւնները: Կանչել տուաւ ղեկավարին կոմսուհին ու քահանան եւ գիւղին ամէնէն պերճախօս ու ազդու մարդիկը որպէսզի խօսք հասկցնեն հիւանդին: Բայց անօգուտ: Ծերունի Եոհան Կալը մնաց անյողդողդ եւ չուզեց կտոր կտոր ըլլալ:

Անոր խաղաղ դէմքին ու ձայնին անայլայլ շեշտին մէջ երեւան կուգար այն համակերպութիւնը զոր գիւղի մարդը ցոյց կուտայ երբ առանց դառնութեան, առանց քէնի եւ առանց արցունքի կը դիմաւորէ մահը:

Մահը սարսափելի չէր Եոհան Կալի համար: Եթէ իր ժամը հասած էր, պատրաստ էր երթալու հոն ուր իրմէ առաջ գացեր էին իր հայրն ու մեծ հայրը:

Յայտնի էր որ խօսք չպիտի կրնային հասկցնել անոր: Եւ սակայն ըժիշկին այդ բուռն հետաքրքրութիւնն իսկ ազդեց ծերունիին վրայ: Մեղքըցաւ՝ տեսնելով անոր խրարանցումը: Ցաւ զգաց որ բժիշկը այդ պատճառաւ կը տխրէր իր մերժումէն եւ սկսաւ յիմարօրէն ու կարեկցօրէն մխիթարել զայն:

Բժիշկը յանկարծ յիշեց թէ նիւթական խնդիրը դեր կրնար կատարել երբ ենթական գիւղացի մըն էր. հետեւաբար ըսաւ.

— Թեւդ կտրեմ կամ ոչ, պիտի վճարես երեք հարիւր փիօրինը. դրամը ծովը նետած պիտի ըլլաս եթէ գործողութիւնը չկատարուի, հինգ վայրկեան չի տեւեր:

— Լաւ ուրեմն, դեղագիր մը տուր որպէսզի իրաւունք ունեցած ըլլաս այցելինին, ըսաւ գիւղացին՝ հանգարտ շեշտով մը. կարծես թէ զոյգ մը կօշիկի համար սակարկութիւն կ'ընէր:

Անօգուտ: Բժիշկը՝ զզուած եւ յուսահատ հեռացաւ ծերունիին քովէն եւ դուրս ելաւ տեսակցելու համար գիւղին խելացի-դաւիթներուն հետ: Սակայն հազիւ քանի մը հոգի կրցան խորհուրդ տալ իրեն: Նօտարն ու դատաւորը այցելեցին հիւանդին, բայց դարձեալ խօսք չկրցան հասկցնել անոր: Երիտասարդ կինը այնտեղ էր միշտ՝ բժիշկին չարամիտ ծրագիրները վիժեցնելու համար. այդ ուղղութեամբ առիթ չփախցուց եւ աշխատեցաւ մէկ բառով, երկու բառով զարգացնել իր ամուսինին յամառութիւնը: Բժիշկը քանի մը անգամ կծու նայուածք մը նետեց անոր եւ նոյն իսկ անոր երեսին պոռաց.

— Դուն լեզուդ քեզի քաշէ, երբ այրերը կը խորհրդակցին...

— Աքլորներուն աղբանոցին վրայ հաւը մեծութիւն մըն է, պատասխանեց տիկինը կատղելով:

Եոհան Կալ մէջ ինկաւ, վիճաբանութիւնը կարճ կապել տալու համար.

— Շատ աղմուկ մի հաներ, Քրիսքա. աւելի լաւ կ'ընես եթէ շիշ մը գինի բերես հիւրերուն...

— Ո՞ր տակառէն, հարցուց կինը:

— Պզտիկէն ... բայց յուղարկաւորութեանս հանդէսին համար մեծ տակառը բանալ տուր, որովհետեւ սկսեր է թթուիլ...

Ծերունին սկսած էր հաշտուիլ մահուան գաղափարին հետ: Հիւրերը խմեցին եւ մեկնեցան «Աստուած հետդ ըլլայ» ըսելով:

Բժիշկը բակին մէջ հանդիպեցաւ կառապանին՝ երիտասարդ, ուժով տղայ մը որ աշխատանք կը կատարէր տանը մէջ:

— Կառքը պատրաստէ, կէս ժամէն պիտի մեկնիմ, ըսաւ անոր. տիկինին ալ իմացուր որ ընթրիքի չպիտի սպասեմ:

Ցանկապատին դուռը կեցաւ ու մտածեց թէ ինչ կրնար ընել հիմա: Դրան ճեղքէն տեսաւ որ երիտասարդ կառապանը կը մօտենար գիւղացիին կնոջ. այդ ի՛նչ պչրանք նայուածք էր զոր Եոհան Կալ տուաւ ծառային. եւ ինչո՞ւ հպարտ հով մը կար տղուն վրայ: Յայտնի էր թէ անոնք կրակին հետ կը խաղային եւ գաղտնի համաձայնութիւն մը կար անոնց միջեւ: Քիչ մը աւելի տեղեկութիւն պէտք է հաւաքէր այդ մասին: Անպատճառ այս գիւղն ալ ունի իր վհուկը որ ծանօթ է գիւղացիներուն սիրային պատմութիւններուն, կը հասկնար սիրահարներուն վիճակէն, եւ դեղեր ունի անոնց համար՝ մտածեց բժիշկը, նօտարը գիտնալու է անոր տունը:

Ինչպէս ալ նօտարը տուաւ վհուկին հասցէն:

— Վհուկ Ռեբեկա՞ն. Կալենց տունէն երկու տուն վար կը բնակի:

Բժիշկը գնաց վհուկին եւ անոր տըւաւ երկու արծաթ փիօրին.

— Կը սիրեմ կին մը եւ կ'ուզեմ որ ան ալ զիս սիրէ, ըսաւ:

— Օ՛հ, այդ անկարելի է տղաս, դուն խրտուիլակի կը նմանիս եւ կիները ընդհանրապէս չեն սիրահարիր քեզի պէս այրերուն...

— Ճիշդ է ըսածդ, մայրիկ, բայց ես կրնամ անոր տալ իր ուզածին չափ մետաքս, իր ուզածին չափ դրամ...

— Ո՞վ է այդ կինը...

— Տիկին Եոհան Կալն է...

Անգլ. թարգմ. Ժ. Մ.

(2) (Շար.)

ծերը բաւական բացուեցան, մասնաւորապէս Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու մէջ: Իր կարծիքով, այդ բարւոքումը հետեւանք է բանուորներու ապրուստի մակարդակին անկման եւ գաղթավայրերու նոր շահագործման: Խօսելով արտաքին գործերու վրայ, ըսաւ թէ ազգայնական հոսանքը նոր թափ առած է բոլոր ասպարէզներուն մէջ: «Քաղքենի խաղաղասիրութիւնը ողբալի օրեր կ'անցընէ եւ զինաթափութեան շաղակրատութիւնները տեղի տուած են վերազինման եւ զերազինման խօսակցութիւններուն առջեւ: Խորհրդարանական դրութեան եւ ժողովրդապետութեան վերջին մնացորդներն ալ կ'անհետանան: Սխալ է գերմանական ֆաշականութիւնը կոչել «ազգային ընկերվարութիւն», որովհետեւ, հակառակ ամէնէն ուշադիր քննութեան, ընկերվարութեան յետին հիւլէ մը իսկ կարելի չէ գտնել անոր մէջ»: Այս առթիւ ծաղրեց գերմանական ցեղի գերազանցութեան տեսութիւնը:

Վերլուծելով քաղաքական տագնապը, Ստալին գիտել տուաւ.

— «Շատեր կը կարծեն թէ հարկ է տագնապը լուծել պատերազմ հռչակելով Խ. Միութեան դէմ: Այդ պատերազմը պիտի վերջանայ համաշխարհային յեղափոխութեամբ մը, որովհետեւ յարձակողները իրենց դիմացը պիտի գտնեն Խ. Միութեան բոլոր ուժերը եւ ձախողանքի պիտի մատնուին զանազան երկիրներու բանուոր դասակարգէն»:

Գոհունակութիւն յայտնելէ յետոյ զանազան երկիրներու հետ կնքուած համաձայնութեանց համար, Ստալին խոստովանեցաւ թէ յարաբերութիւնները լաւ չեն Ճափոնի հետ, որ կը մերժէ ոչ — յարձակման դաշինք մը կնքել եւ որուն ռազմասէր տարրը կ'ուզէ ձեռք զարնել Սիպերիոյ ծովային Նահանգին: «Մենք կ'ուզենք խաղաղ յարաբերութիւններ հաստատել Ճափոնի հետ, բայց մեզմէ կախում չունի այդ եւ հետեւաբար պատրաստ ենք ամէն միջոց ձեռք առնել, մեր երկիրը պաշտպանելու համար յարձակման մը դէմ: Անոնք որ կ'ուզեն մեր վրայ իյնալ, այնպիսի ընդդիմութիւն մը պիտի գտնեն որ այդ խոզերը այլ եւս չպիտի համարձակին իրենց կնճիթը խօթել խորհրդային բանջարանոցին մէջ»:

Թուրքիա եւ Պալքանեան դաշինքը

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՄԻՇՏ ԿԸ ՄԵՐԺԷ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յունուար 28 թուականով.—

Գործավարներու խորհուրդը նիստ գումարեց այսօր, նախագահութեամբ Մ. Քէմալ փաշայի եւ երկարօրէն խորհրդակցեցաւ պալքանեան դաշինքին վրայ: Տրուած որոշումները գաղտնի կը պահուին: Արտաքին գործավարը վաղը ճամբայ կ'ելլէ դէպի Պելկրատ, ուր պիտի ստորագրուի դաշինքը:

⁂ Պուլկարիոյ Թագաւորը Պուքրէշէն Սոֆիա վերադարձաւ իր հետեւորդներով: Կը հաստատուի թէ գործնական արդիւնքի մը չեն յանգած բանակցութիւնները՝ պալքանեան դաշինքի մասին: Պուլկարիա մերժած է ստորագրել դաշինքը, պահելու համար իր ազատութիւնը: Ուրեմն, դաշինքը պիտի ստորագրուի միայն 2ին, առանց Պուլկարիոյ: Նոյն իսկ միայն Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ վերաբերեալ խնդիրները (փոքրամասնութիւններ, դպրոց եւ եկեղեցի) գործնական լուծում չեն գտած: Երկու կողմերն ալ գոհացած են կարծիքի փոխանակութիւններով որոնք պիտի շարունակուին:

ԳԵՐՄԱՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՄԸ ԱՆՋՆԱՍՊԱՆ՝ ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Պ. Ֆօն Շուպէր՝ Գերմանիոյ նախկին բարձր պաշտօնականներէն, 1898ին Վիլհելմ կայսեր ընկերացած էր Արեւելքի մէջ կատարուած ճամբորդութեանը ընթացքին: Պատերազմէն յետոյ, հնագիտական ճամբորդութիւններ կատարեց Արաբիոյ մէջ: Վերջերս, Քիւրտիստանի մէջ Քիւրտերու կողմէ յարձակման ենթարկուեցաւ եւ կողոպտուելով Հէքեարի գերի տարուեցաւ: Ցաջողեցաւ փախուստ տալ եւ Թուրքիա անցնիլ: Բայց, հոն աւելի մեծ վտանգի մը հանդիպեցաւ: Զուննելով ինքնութեան թուղթեր, կարծուեցաւ թէ Անգլիոյ մէկ գաղտնի գործակալն է: Ատանա ղրկուեցաւ դատուելու համար:

Ֆօն Շուպէր Մէյտան Էքպէզի կայարանը հասնելով պահակ զինուորներու հսկողութենէն խոյս տուաւ եւ շոգեկառքի մը անիւներուն տակ նետեց ինքզինքը: Մարմինը կտոր կտոր եղաւ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՎԻՇԱՊ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՊԱՆՆԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ Հ.Յ.Դ. ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

4 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէս գիշեր

MAISON VERONի սրահին մէջ, **150 Route d'Orléans, Bagneux**

Արտասանութիւն, երգ, հայկական եւ կովկասեան պարեր

կը ներկայացուի «Ես մեռայ» (զաւեշտ)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը: Կը դասախօսէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ: Նիւթ՝ Հայ եկեղեցին ու եկեղեցականներուն դերը մեր պատմութեան մէջ: Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

Հ. Մ. Ը. Մ.

Պ. Պ. Վահէ Մանուկեան, Վահան Քէրքատէճեան, Արամ Նազարեան, Վ. Խանճեան, Արամ Պետրոսեան, Արամ Շիրինեան, Հանէսեան կը հրաւիրուին անյապաղ Միութեան կեդրոն, 17 Rue Bleue, բերել այն անդամատետրերը որ իրենց մօտ կը գտնուին:

ԵՈԶԿԱՏՑԻՆԵՐՈՒՆ

Խմբագրատուն կը հրաւիրուի Եոզկատի Հայր. Միութեան անդամներէն մէկը կամ ծանօթ Եոզկատցի մը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանոյշ Դարբինեան, հօր անուն՝ Յարութիւն, մօր անուն՝ Սիրանոյշ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարապետ, Յովհաննէս (մեծ եղբօր անունը չյիշեր) Յարութիւնեաններ: Կը կարծուի թէ Կարապետ կը գտնուի Պոլիս, իսկ Յովհաննէս Սիրէի (Յունաստան) որբանոցը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել **Tarpinian Nichan**ի, **3 Rue de Lavoier, Viviez (Aveyron), France:**

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

Էնկիւրիցի Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Կը փնտռուի Թոգատի Եաթմըշ գիւղացի Գէորգ Քարեան (28 տարեկան) որ Ֆրանսա եկած է Յունաստանի որբերուն հետ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Տօնիկ Փէհլիվանեանի, 8 Bld. Rodin, Issy - les - Moulineaux, (Seine):

Ծչգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր:

— Բարգէն Ղարիպեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ ընիկ Շապին — Գարահիսարցի Նուպար Ղարիպեան, մայրը՝ Նեկտար, հայրը՝ Ռուբէն, նախապէս կը գտնուէր Հալէպ, Miss Karen Yeppe հաստատութեան մէջ: Տեղեկացնել P. Gharibianի, Pierre Joigneaux, No. 1, Asnières, (Seine).

— Ռոտոսթոցի Գայեանէ Հիւսեան կը փնտռէ իր զաւակները, որոնք կորսնցուցած է Արաբիոյ անապատներուն մէջ: Իմացնել՝ Aghapékian et fils, 19bis Rue de la République, Hyerès, (Var), France:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ե. Տարի

Լոյս տեսած է Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին [...] թիւն:

Բովանդակութիւն.— Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր – Մովսէսեանի): Ցեղափոխական դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօները լրիւ:

Օրացոյցին ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եզերուած կական զոյգ եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարով, օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հնդական նկարներով:

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25 նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու:

Օրացոյցը ամէն Հայու սրտին մօտիկ գործ մըն է եւ պատի զարդ մը [...] բեկամներու տրուելիք լաւագոյն նուէրը:

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի գեղեցկացնելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ – Սամուէլի խնամքին:

Հայրենակիցներ, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի Երկրորդ տպագրութեամբ դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր ապսպրանքներուն, այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի աճապարեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն:

Դիմել Միութեան հասցէին **K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille:**

Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ – Սամուէլ **51, rue Mr. le Prince, Paris (5):**

Գին Մարսէյլի համար **5** ֆրանք: Գաւառներ եւ արտասահման **5.50** ֆր.

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (45)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այդ ձիաւորը եկած կանգ առած էր այն շէնքին առջեւ որ իբր բանակեդ ընտրուած էր, եւ, ըսելով թէ շատ կարեւոր լուր մը բերած է, պահակէն արտօնութիւն ուզած, ներս մտած եւ յուզուած ձեւով մը ըսած էր.

— Էֆէնտիմ, վտանգ կայ: Ռուսերը սկսան յառաջանալ: Մեր գիւղին բարձունքներէն տեսանք: Ամէն ոք իր ունեցածը չունեցածը ժողվելով կը փախի: Իսկ ես՝ ձիս հեծնելով՝ հեւ ի հեւ հոս եկայ:

Այս լուրը բերող ձիաւորը Վրացի մըն էր: Եթէ իր ըսածները ճիշդ էին, Պորչքայի բանակեդը մեծ վտանգի մը ենթակայ էր: Անկարելի բան մը չէր որ բաց թողուած տեղէ մը ներս մտած ըլլան Ռուսերը: Եթէ ռուսական ուժերը կը մօտենան այն ուղղութեամբ զոր ցոյց տուաւ Վրացին, ուրեմն անոնք պիտի անցնէին Մարատիսի գտնուող ուժերուն կռնակը: Իսկ Պորչքան փոս տեղ մը ըլլալուն, շատ անյարմար էր պաշտպանութեան համար: Այս վտանգէն լուր չունէր Եագուպ Ճէմիլ պէյը, ու կարելիութիւն չկար անոր լուր տալու: Այս վիճակին մէջ, այն ուժը որ պիտի զար՝ կամ գերի պիտի իյնար եւ կամ՝ իր մէկ անսպասելի ժամուն թշնամիին հետ կռուելու պիտի ստիպուէր: Այդ պատճառաւ, անմիջապէս փնտռած էին Մուրկուլի զայմագամը՝ Էթէմ պէյը՝ ստացուած լուրը իրեն իմացուցած, եւ յանձնարարած էին ձիաւոր մը հասցնել Եագուպ Ճէմիլ պէյի եւ տեւէն: Մինչդեռ, Էթէմ պէյէն ըստացուած պատասխանը կ'ըսէր թէ՝ գունդը շատոնց մեկնած է Մուրկուլէն եւ, հետեւաբար, կասկածելի է որ ձիաւորը հասնի:

Այդ միջոցին, անշուշտ, անհրաժեշտ հրահանգները կը տրուէին՝ Պորչքայի պաշտպանութեան համար:

Ստացուած լուրը տարածուած ըլլալով քաղաքին մէջ, ժողովուրդը սարսափէն շուարած էր: Պորչքացիները որոնք խանդավառութեամբ զինուորած էին, քաղաքին դրամատան առեն, մեր չէթէները, անտարակոյս ողջ պիտի չձգուէին Ռուսերու կողմէ: Որով, ժողովուրդը գաղթելու կը պատրաստուէր: Այդ պատրաստութիւններով զբաղած էին կիներն ու ծերերը, իսկ զէնք բռնելու տարիք երիտասարդներուն զէնք բաշխուած էր:

Որովհետեւ վտանգին լուրը բերող Վրացին այնպիսի ձեւով մը բացատրած էր որ կարծես Ռուսերը զէնքը հետապնդած ըլլային, ամէն րոպէ կը սպասուէր թշնամիին երեւումը Պորչքայի առջեւ: Ասոր հետ մէկտեղ, առաջնեւ պահականոցներէն ոչ մէկը տեղեկագրած էր թշնամի զինուորներու երեւման մասին:

Այդ պահուն, պատասխանատու պաշտօնականներէն մին տեսած էր որ Վրացին կրկին իր ձին կը հեծնէ եւ վերադառնալու կը պատրաստուի: Ձիէն վար կ'առնէ զայն: Անոր այդ կարգադրութիւնը շատ տեղին էր, որովհետեւ, անոր գալէն երկու ժամ վերջ եւս Ռուսերէն ոչ մէկ լուր կար: Շրջականները ղրկուած հետախուզական թեւերը եւս բանակեդ վերադարձած էին՝ առանց հանդիպելու թշնամիին: Այդ պատճառաւ ալ Վրացին հանած էին բանտէն ու սկսած էին հարցաքննել: Ի վերջոյ, ան խոստովանած էր իր թերութիւնը եւ ըսած էր.

— Ես չտեսայ Ռուսերուն գալը:: Բայց, ընկերներս տեսեր են. եկան ինծի լուր տուին: Ես ալ ձիս հեծայ ու սրարշաւ հոս եկայ՝ ձեզ զգուշացնելու համար:

Հաւաքուած պատերազմ. ատեանը, տեսնելով որ Վացին լրտեսութիւնը հաստատող որ եւ է փաստ գոյութիւն չունի, անոր սահմանած էր 170 բիրի հարուած՝ իբրեւ պատիժ: Այս պատիժը, իբրեւ խրատ պիտի ծառայէր թէ՛ այդ Վրացիին եւ թէ ուրիշներուն, որպէսզի անգամ մըն ալ սխալ լուրեր չբերեն:

Վրացիին հազիւ զարկեր էին 170 հարուածները, երբ հեռուէն նշմարուեցաւ Եագուպ Ճէմիլ պէյին գունդը: Եագուպ Ճէմիլ պէյ եւ ընկերները ձիով կուգային առջեւէն, իսկ անոնց կը հետեւէին, հետիոտն, զինուորները: Եագուպ Ճէմիլ պէյին մէկ աչքը կապուած էր՝ չեմ գիտեր ինչ փորձանք մը անցուցած ըլլալով: Իրեն ընկերացողներուն միջեւ կը գտնուէին Շաքիր պէյ, որ յետոյ տնտեսական գործավար եղաւ, Իթթիհատ եւ Թէրաքքըի շրջանին Լազիստանի երեսփոխան Սուատ պէյ, Ճիւրի Մուսթաֆա փաշայի զայմագամ՝ հազարապետ Ասըմ պէյ, աւելի վերջ Խալիտ փաշա անունով համբաւ հանող հարիւրապետ Խալիտ պէյ, Ապտիւլ Համիտը Պէյլէրպէյի պալատին մէջ պաշտպանող ենթասպայ Էթէմ պէյ եւ ուրիշ անձեր: Եագուպ Ճէմիլ պէյի գունդին կցուած էր նաեւ օրինաւոր խրամային վաշտ մը:

Այս գունդը, որ իբր 2000 հոգիէ կը բաղկանար, աւելի լաւ զինուած էր, քան այդ շրջանին մեր օրինական զօրագունդերը: Այս բազմութիւնը, որ գիշերը ուշ ատեն կուգար, տեղաւորուած էր Պորչքայի ռուսական հեծելազօրքի զօրանոցը: Այդ գործը վերջացնելէ վերջ, Րիզա պէյի եւ Եագուպ Ճէմիլ պէյի միջեւ, կէս գիշերը անց, սկսած էր խորհրդակցութիւն մը: Րիզա պէյ Եագուպ Ճէմիլ պէյի կ'առաջարկէր Պորչքա մնալ, իրեն գործակցիլ եւ Պաթումը գրաւել, բայց նոր հասած գունդին հրամանատարը երբեք չէր ուզեր ընթացք տալ այդ առաջարկին:

— Եթէ նոյն իսկ Պոլիսը հրամայէ, դարձեալ չեմ մնար, կ'ըսէր, ու պնդէր իր տեսակէտին վրայ:

Եագուպ Ճէմիլ պէյի այս ընթացքը եւս ցոյց կուտար որ Թէշքիլաթը Մախսուսէն չէր գիտեր թէ ինչ ձեւով ու ինչ նպատակով կը գործածէր ուժերը, զորս ինք երեւան բերած էր: Աւելի ճիշդ՝ այս ուժերը զուրկ էր ղեկավարութենէ: Ով որ ջոկատ մը ձեռք կ'անցնէր, ինքն իր գլխուն հրամանատար կը դառնար, եւ այդ ջոկատը սպառելով ըստ կամս, կ'ուզէր համբաւի տիրանալ: Ոչ ոք նկատի կ'առնէր Սիւլէյման Ասքերի պէյի կողմէ տրուած հրահանգները: Մեր կազմուած չէթէները պէտք է գործածուէին թշնամիին ետեւի գիծերը տակարացնելու, անոնք առաջ կը մղուէին՝ այս կամ այն տեղը գրաւելու եւ իրենց հրամանատարը իբրեւ «ֆաթիհ» ճանչնալու համար: Այս պատճառաւ, որ եւ է արդիւնք չէր տար այն խորհրդակցութիւնը որ տեղի ունեցած էր այդ գիշեր՝ Եագուպ Ճէմիլ պէյի հետ: Եագուպ Ճէմիլ պէյ յաջորդ օրը պիտի մեկնէր՝ առանց մնալու Պորչքա:

(Շար.)

:::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

31 Janvier 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2409

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՄՌԱՅԼ

Փորձեցէք հարեւանցի ամփոփել օրուան քաղաքական դէպքերը, եւ եզրակացութիւնը պիտի ըլլայ վրդովիչ հարցական մը։— կատարեալ անստուգութիւն։

Սկսինք Ֆրանսայէն.— Հինգերորդ դահլիճն է որ կը տապալի 1932ի ընտրութիւններէն յետոյ։ Այլ եւս ամիսներով կը հաշուեն դահլիճներու կեանքը։

Մինչեւ հիմա, ելմտական տագնապն էր որ կ'ուտէր դահլիճներու գլուխը։ Նոյն իսկ միջազգային քաղաքական խնդիրները կը կորսնցնէին իրենց սուր հանգամանքը, ներքին յարաճուն տագնապին առջեւ։

Սթավիցքիի դայթակղութենէն ի վեր, ամբողջ հանրապետական կարգուսարքն է որ ցնցումներու կ'ենթարկուի։

Անշուշտ ամուր է հանրապետութիւնը եւ անսասան, եւ արքայականները ի զուր փողոց իջած են։

Եւ սակայն, Սթավիցքիի թնճուկը ահաւոր ճեղքեր բացաւ երրորդ հանրապետութեան վարչական կազմին վրայ, եւ ամէնէն չափաւորներն ալ փրկութիւնը կը գտնեն անխնայ մաքրագործման մէջ, վերէն վար։

Տեսէք, նոր դահլիճ պիտի կազմուի եւ վարչապետը կամ իր բարեկամները կը փնտռեն այնպիսի մարդիկ որ ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունեցած չըլլան Սթավիցքիներու հետ։ Եւ մանաւանդ, քաջութիւնն ունենան գլուխ հանելու մաքրագործումը, առանց որ եւ է նկատումի։

Միեւնոյն ատեն, կը փնտռուին զօրաւոր մարդիկ, որոնք վարկուած չըլլան դիկտատորական ձգտումներով, բայց կարենան տիրաբար վերահաստատել պետութեան հեղինակութիւնը։

Այդպիսի տարրեր կը գտնուին աջակողմեան հոսանքներուն մէջ, որոնք մէկ բերան «Ազգային Միութիւն» կ'աղաղակեն, ինչ որ պիտի յանգի — եթէ յաջողի — տեսակ մը Փաշականութեան։

Բայց, Ֆրանսայի ժողովրդապետական ոգին չի հանդուրժեր միահեծան իշխանութեան։ Ան չհանդուրժեց նոյն իսկ «Վագր»ին (Քլէմանսօ), որ Մեծ Պատերազմին յաղթանակը շահած էր։

Միւս կողմէ, Ֆրանսայի սահմանադրութիւնը չարտօներ լուծել Երեսփ. Ժողովը, այսպիսի պարագաներու մէջ։

Ուրեմն, պիտի շարունակուի «դահլիճներու ջարդը», որ ինքնաշարժի արկածի մը չափ սովորական դէպք է այս երկրին համար...

Անդին, Պալքաններու մէջ, մարդիկ հեւ ի հեւ կ'երթեւեկեն, արքայական եւ նախարարական տեսակցութիւններ եւ գինարբուքներ կը սարքեն, ի խնդիր ուխտի մը որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ անգամ մը եւս ապահովագրել պատերազմի աւարները։

Չորս բախտաւորներ,— Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Յունաստան եւ Թուրքիա լիուլի ստացած ըլլալով իրենց բաժինները, կը փորձեն իրենց ետեւէն քաշել միակ անճարն ու անիրաւեալը, Պուլկարիան։

Պուլկարիան խուսափեցաւ այդ անձնասպանութենէն, եւ պալքանեան ուխտը պիտի ստորագրուի փետրուար 2ին, առանց իր մասնակցութեան։

Բայց, պիտի կրնա՞յ խուսափիլ, աւելի ճիշդ՝ իր ազատութիւնը պահել մինչեւ վերջը, այնքան ամուր փշաթելերով շրջապատուելէ յետոյ։

Եւ ո՞ւր պիտի յանգի իր գործելու ազատութիւնը, եթէ մինչեւ վերջը մնայ ինքն իր գլխուն...։

Աւելի անդին, Մոսկուայի մէջ, պոլշեւիկեան համագումարին առթիւ, օրուան վարիչները խռովայոյզ բառեր կ'արտասանեն, մատնանշելով ճափոնական վտանգը, փառաբանելով Կարմիր բանակը եւ բացէ ի բաց ասպարէզ կարդալով։

Ստալինն է որ կ'ազդարարէ, 2000 պատգամաւորներու առջեւ, եւ առաջին իսկ նիստին.

— «Ճիշդ է. մենք կը շարունակենք մեր քաղաքականութիւնը՝ բարւոքելու համար մեր յարաբերութիւնները Ճափոնի հետ ալ, որովհետեւ կ'ուզենք որ բարւոքին։ Բայց, ամէն բան մենէ կախում չունի։ Հետեւաբար, պարտաւոր ենք միեւնոյն ատեն ձեռք առնել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, մեր երկիրը պաշտպանելու համար անակնկալ դէպքերու հանդէպ եւ պատրաստ ըլլալու համար յարձակման մը դէմ։ Խորհրդային Միութիւնը երբեք միտք չունի սպառնալու ո եւ է մէկուն, ոչ ալ յարձակելու ո եւ է մէկուն վրայ։ Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք եւ խաղաղութեան դատն է որ կը պաշտպանենք։ Բայց չենք վախնար սպառնալիքներէն եւ պատրաստ ենք պատերազմի դրդիչներու հարուածներուն պատասխանելու հարուածով։ Ան որ խաղաղութիւն եւ գործի յարաբերութիւններ կ'ուզէ մեզի հետ, միշտ իր կողքին պիտի գտնէ մեզ, իսկ անոնք որ կը փորձեն յարձակիլ մեր երկրին վրայ, պիտի հանդիպին ահարկու դիմադրութեան մը որ իրենց պիտի սորվեցնէ իրենց քիթը չխօթել մեր գործերուն մէջ»։ (Բուն բառով՝ իրենց խոզի կնճիթը չխօթել մեր պարտէզին մէջ)։

Հեռագիրը մասնաւորապէս կը յիշէ թէ այս խօսքերը ընդունուեցան որոտընդոստ ծափերով։

Անշո՛ւշտ, քանի որ խօսքը ... չափուելու մասին է։

Յիշե՞նք, տակաւին, զինաթափութեան զաւեշտը, որ շատոնց վերածուած է ողբերգութեան, գերմանական հարցը, որ աւելի ճիշդ հարցական մըն է, Աւստրիոյ անկախութեան խնդիրը, որ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ նոյն իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան, եւ Մ. Նահանգներու սեղանաւորական պատերազմը որ հասած է ծայրագոյն աստիճանին։

Այս մռայլ հեռանկարին, այս համատարած անստուգութեան առջեւ, բոլոր ժողովուրդները ուրիշ հոգ չունին, եթէ ոչ աւելի եւ աւելի խտացնել, կազմակերպել, բազմապատկել ներքին ուժերը, դիմադրութեան եւ ինքնապաշտպանութեան ազդակները։

Բոլորը կապուած են այդ տարրական պարտականութեան, բացի ... Հայոց ազգէն որ երեւի ամէնէն ապահովն է, գաղութներէն մինչեւ Երեւան...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԿԸ ԿԱԶՄԷ ՏԱԼԱՏԻԷ

ՄԵԾ ՄԱՍՈՎ ՆՈՐ ԴԷՄՔԵՐ

Հանրապետութեան նախագահը երկուշաբթի օր Ծերակոյտի եւ Երեսփ. Ժողովի նախագահները կանչելով, առաջարկեց կազմել նոր դահլիճը, բայց երկուքն ալ մերժեցին։ Նկատի առնելով Երեսփ. Ժողովի մեծամասնութիւնը, ի վերջոյ հրաւիրուեցաւ նախկին վարչապետ Պ. Տալատիէ, որ պատերազմական նախարար էր Շոթանի դահլիճին մէջ եւ կտրուկ մարդու համբաւ կը վայելէ։ Պ. Տալատիէ յանձն առաւ կազմել դահլիճը եւ անմիջապէս Հանրապետութեան նախագահին ներկայացուց իր ցանկը։ Մեծ մասով նոր, աւելի ճիշդ, ծանօթ դայթակղութեանց հետ կապ չունեցող մարդիկ են նախարարները։ Այս դահլիճն ալ գլխաւորապէս պիտի կռթնի արմատականներուն։ Ուրիշ խօսքով, ազգային միութեան դահլիճ մը չէ։ Կարեւոր պարագայ մըն է արտաքին նախարարին փոփոխութիւնը։ Պ. Փոլ Պոնքուրի տեղ, որ ախոյեանն է Ազգերու Դաշնակցութեան, արտաքին գործերը պիտի վարէ Պ. Տալատիէ ինք, որ կուսակից է Գերմանիոյ հետ ուղղակի համաձայնութեան գալու քաղաքականութեան։ Այս փոփոխութիւնը կրնայ մեծ հետեւանքներ ունենալ Եւրոպայի կացութեան վրայ, ճիշդ այն պահուն երբ անելի մը մատնուած են ֆրանքօ-գերման յարաբերութիւնները։

Սեղանաւորական շրջանակներու վրայ լաւ տպաւորութիւն գործած է Պ. Փիէթրիի անուանումը իբրեւ ելմտական նախարար։ Պ. Փիէթրի այս պաշտօնը վարած է նաեւ Թառտիէօյի դահլիճին մէջ եւ հեղինակութիւն մըն է ելմտական հարցերու համար։ Զինուորական շրջանակներն ալ գոհ են որ պատերազմական նախարարութիւնը յանձնուած է գնդ. Ֆապրի, դարձեալ Թառտիէօյի կուսակիցներէն։ Դատական նախարարութիւնը, որ ամէնէն փշոտ ասպարէզն է դարձած, Սթավիցքիի դայթակղութեանց առթիւ, յանձնուած է ծերակուտական Անրի Ռուայի, որուն համար կը հաւաստեն թէ ուղղամիտ եւ անկողմնակալ մարդ է։ Աշխատանքի նախարարը, Պ. Շարլ Օռէյ, անկախ ընկերվարական է եւ չի կրնար ապահովել ընկերվարականներուն աջակցութիւնը, ինչպէս որ Թառտիէօյի կուսակիցներէն երեք նախարարներու ներկայութիւնն ալ երաշխիք մը չէ այդ խմբակցութեան աջակցութեան։ Բայց, այս երկու կարգադրութիւնները կրնան մեղմացնել ընդդիմադիրներուն յարձակումները։

Քաղաքական շրջանակները առ այժմ վերապահ են նոր դահլիճին հանդէպ, թէեւ շատեր դիտել կուտան թէ երկիրը այս վիճակին չպիտի մատնուէր, եթէ այսպիսի դահլիճ մը կազմուած ըլլար քանի մը ամիս առաջ։ Ընդհանրապէս վստահելի կը համարուին նոր նախարարները, բայց յայտնի չէ թէ պիտի կրնա՞ն բաւական կորով եւ յանդգնութիւն ցուցնել, ներքին մաքրագործման աշխատանքը գլուխ հանելու համար։

Թերթերը կը գրեն թէ՝ երբ Երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին նախագահները (Պուիսոն եւ Ժանէնի) մերժեցին կազմել նոր դահլիճը, Հանրապետութեան նախագահը Պ. Տալատիէին կանչեց հեռախօսով, ինչ որ հակառակ է ընկալեալ սովորութեանց։ Ըստ օրինի, վարչապետութեան թեկնածուին Էլիզէի պալատը կը հրաւիրուի նախագահութեան ընդհ. քարտուղարին միջոցաւ։ Պ. Տալատիէ ընդունելով հրաւէրը, յայտարարեց,— «Իմ նպատակս է կազմել դահլիճ մը կորովի եւ յարգուած անձերէ, որոնք վերահաստատեն պետութեան հեղինակութիւնը եւ անսասան վստահութիւն մը Հանրապետութեան ճակատագրի մասին»։

Անգլիոյ յուշագիրը Զինաթափութեան մասին

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, կարեւոր յայտարարութիւններ պիտի ընէր արտաքին նախարարը, բայց յետաձգեց, նկատի առնելով Ֆրանսայի նախարարական տագնապը։ Սըր Ճօն Սայմըն գոհացաւ պատմելով զինաթափութեան մասին կատարուած խօսակցութիւնները որ տեղի ունեցան մեծ պետութեանց միջեւ, խորհրդաժողովին յետաձգումէն վերջ։

Այս առթիւ յայտարարեց.

— «Բրիտանական կառավարութիւնը տեղեակ պահուեցաւ Փարիզի եւ Պերլինի միջեւ փոխանակուած զեկոյցներուն եւ մօտէն հետեւեցաւ բանակցութեանց։ Հետեւաբար, այն եզրակացութեան եկանք թէ հասած է ժամը յայտնելու մեր դիրքը ներկայ կացութեան մէջ, որուն ծանրութիւնը ակներեւ է բոլորին համար, եւ մեր աջակցութիւնն ընծայելու, որպէսզի ճամբան հարթուի համաձայնութեան մը համար։ Այս առաջադրութեամբ, անգլիական կառավարութիւնը իր տեսակէտները յայտնեց յուշագրով մը որ արդէն ղրկուած է արտասահմանի մեր ներկայացուցիչներուն որպէսզի հաղորդեն իրենց գտնուած երկիրներու կառավարութեանց եւ անոնց որ մասնաւորապէս շահագրգռուած են վերջին բանակցութիւններով։ Մենք հրատարակութեան պիտի տանք այդ յուշագիրը, երբ միւս կառավարութիւնները առիթ ունենան ուսումնասիրելու զայն։ Ձեմ կարծեր որ քանի մը օրէն աւելի սպասելու պէտք ունենան, իրենց տեսակէտը յայտնելու համար»։

Իրազեկներ դիտել կուտան թէ այս յուշագիրը յատկապէս ուղղուած է Գերմանիոյ, քանի որ այս վերջինը հասկցուցած էր Պերլինի անգլիական դեսպանին թէ՝ Մեծն Բրիտանիոյ բռնելիք դիրքը պիտի դիւրացնէ իր պահանջներուն ձեւակերպումը։ Սըր Ճօն Սայմընի յայտարարութիւններէն կը հետեւի թէ յուշագրին պատճէնը միեւնոյն ատեն հաղորդուած է բոլոր պետութեանց։

Պատասխանելով երեսփոխանի մը հարցումին, Անգլիոյ արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ իր կառավարութեան կարծիքով, Ազգերու Դաշնակցութեան բարենորոգման ծրագիրը երկրորդական է եւ պէտք է ստորադասուի զինաթափութեան ստիպողական եւ անմիջական հարցին։

Ի՞նչ նորութիւններ կը պարունակէ դաշնագիրը

Իրազեկ շրջանակներէ կը հաւաստեն թէ՝ բրիտանական յուշագիրը կը ձգտի միջին ճամբայ մը գտնել Գերմանիոյ հաւասարութեան պահանջներուն եւ Ֆրանսայի ապահովութեան պահանջներուն միջեւ, հիմնուելով երեք սկզբունքներու վրայ,— զինաթափութիւն, հաւասարութիւն, ապահովութիւն։ Այն ինչ որ փորձի շրջան կը կոչէին եւ որ այնքան կը խրտչեցնէ Գերմանիան, այսուհետեւ պիտի կոչուի փոխանցման շրջան, որու ընթացքին տեղի պիտի ունենայ յարձակողական զէնքերու կրճատումը, իսկ Գերմանիան ալ կարգ մը

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ...

Նիւ Եորքէն կը գրեն «Հայրենիք»ի.—

Մատնութիւնները դեռ կը շարունակուին։ Մեր հակառակորդները միջոցներու մէջ խտիր չեն դներ. կը մատնեն բոլոր Դաշնակցականները՝ առանց բացառութեան։

Մատնութիւններու գլխաւոր նպատակը Ղեւոնդ արք.ի սպանիչները գտնելը չէ։ Այդ հարցը շատ երկրորդական գծի վրայ է։ Կը մատնեն «ահաբեկելու» համար Դաշնակցականներն ու անոնց համակիրները, որպէսզի վերջիններս չկարողանան տուներէն դուրս ելլել, այցելել ակումբը եւ վերագտնել իրենց նորմալ նորմալ կեանքը։

Ամսանձին թղթիկներու վրայ ամէն օր անուններ կը հասնին եւ ոստիկանութեան գործը աւելի կը դժուարացնեն։ Բոլոր Դաշնակցականներն ալ ճակատաբաց կը յայտարարեն թէ իրենք Դաշնակցականներ են, եւ կը յայտարարեն հպարտութեամբ։

Այդ մատնութիւնները սահմանափակուած չեն Նիւ Եորքի շրջանով, այլ կը տարածուին Պրուքլին, Պրանքս, Ճըրզի եւն.։ Այդ մատնութիւններու մէջ կը քրքրուին շատ հին հաշիւներ՝ ընտանեկան, առեւտրական, հայրենակցական եւն.։

Մատնիչներէն մին, օրինակ տեղեկացուցած է թէ Դաշնակցական Xը մասնակցած է սպանութեան մը, կատարուած Թուրքիոյ մէջ եւ 30 տարի առաջ։ Ընկերը կը մնայ զարմացած։ Կը ժխտէ զզուանքով եւ փափաք կը յայտնէ գիտնալու իր սուտ զրպարտիչին անունը։ Ոստիկանութիւնը կը մերժէ անուն տալ։ Ի՞նչ կապ սակայն 30 տարի առաջ եղած սպանութեան մը եւ Նիւ Եորքի սպանութեան միջեւ։

Մօտակայ Դաշնակցական կոմիտէներէն մէկուն անդամներէն մէկը կը կանչուի ոստիկանատուն։ Զանազան հարցումներէ վերջ, հետեւեալ հարցումը կ'ուղղուի.

— Նիւ Եորքի կոմիտէի ժողովներուն կը մասնակցի՞ս։

— Ո՛չ միշտ, կ'ըլլայ պատասխանը։ Միայն այն ատեն, երբ նշանաւոր խօսողներ ըլլան, ինչպէս անցեալ տարի մայիս 28ի միացեալ հրապարակային ժողովին, որուն սէնէյթըր Քինկ խօսեցաւ,— կը պատասխանէ։

Հարցաքննողը կը մնայ ապշած — սէնէյթըր Քինկ եւ Դաշնակցութիւն։

Մեր ընկերը կռահելով ոստիկանին միտքը, կ'աւելցնէ.

— Տասը տարի առաջ այս կուսակցութիւնը հիմք դրաւ Հայաստանի Հանրապետութեան։ Իր նշանաւոր անդամներէն մէկը դեսպան նշանակուեցաւ Ուաշինկթըն եւ Ճէյմս Ճիրարտ, Սուանըն եւն. մեծապէս նպաստած են Հայաստանի Հանրապետութեան ճանաչման։

Եւ հարցը կը պարզուի։ Մեր հակառակորդները համոզեր են ոստիկանները, թէ Դաշնակցութիւնը ոճրագործներու եւ մարդասպաններու կուսակցութիւն մըն է, իսկ այժմ երեւան կուգայ, որ ծերակուտ. Քինկ, Ճիրարտ, Սուանըն եւ ուրիշներ գործակցած են Դաշնակցութեան։

Ուրիշ մը կը կանչուի հարցաքննութեան։ Առաջին հարցումը.

— Դաշնա՞կ ես։ Պատասխանը կ'ըլլայ.— Այո։

Երկրորդ հարցումը.— Ե՞րբ եղած ես անդամ։

Պատասխանը՝ քանի մը շաբաթներէ ի վեր։— Ինչո՞ւ այդքան ուշ,— կ'ըլլայ երրորդ հարցումը։

— Ես, կ'ըսէ այդ ընկերը,— ուտող-խմող եւ վատ սովորութիւններու տէր էի եւ այդպիսիները կուսակցութենէն ներս չեն ընդունուիր։ Երկու տարիներէ ի վեր թեկնածութիւնս դրած էի, միայն նոր ընդունուեցայ, որովհետեւ խոստացայ ըլլալ բարոյապէս բարձր։

Եւ ահա այսպիսի կուսակցութիւն մը կը ներկայացուի իբրեւ մարդասպաններէ բաղկացեալ խմբակցութիւն մը։

Կարելի է բազմաթիւ օրինակներ բերել այդ հարցաքննութիւններէն՝ ցոյց տալու համար մեր հակառակորդներու ստորնութիւնը եւ մեր ընկերներու գաղափարական բարձրութիւնը։

Այժմ ալ հրապարակ են ինկած քանի մը կիներ, որոնք փողոց, տունէ-տուն եւ խանութէ-խանութ կը պտտին ու կը հայհոյեն, կը վիրաւորեն, կ'անիծեն, նոյն իսկ կը զարնեն։

Այսպիսի մէկը արդէն յանձնուած է ոստիկանութեան։

Եթէ այս ձեւի պայքարները շարունակուին, շատ վատ կացութիւն մը պիտի ստեղծուի, կիրքերը պիտի բորբոքին եւ նոր թիւրիմացութիւններու դուռ պիտի բացուի։

Մեր ընկերները զուսպ են։ Կը խուսափին խօսակցութեան մէջ մտնելէ, ինչպէս նաեւ լրտեսներու հետ յարաբերելէ։ Բայց, հաւատացէք, մարդկային համբերութիւնը սահման ունի։

Տարր մը կայ հոս, որ ներքուստ աշխատանքներ կը թափէ հայ գաղութի կեանքը խանգարելու։ Անոնք աւելի «ռազմաշունչ» են եւ կողմնակից ընդհանուր յարձակողականի։ Անոնք նոյն իսկ իրենց նպատակին հասնելու համար, կրնան (որովհետեւ ընդունակ են) փրովոքասիոններու դիմել՝ նոր կռիւներու եւ բախումներու դուռ բանալու համար։ Այդ տարրերը հայկական պոլշեւիկներն են։ Իրենց հետ միացած են նաեւ օտար պոլշեւիկներ՝ յար եւ նման Ֆրանսայի եւ ուրիշ վայրերու մէջ եղած փորձերուն։ Բոլորին ալ նպատակը մէկ է՝ քանդել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Կրնա՞ն սակայն, երբ հաւատաւորներու հսկայ բազմութիւն մը կանգնած է այդ կուսակցութեան կողքին։

Բանտարկեալ ընկերներուն միշտ այցելողներ կ'ըլլան բարեկամներէն, ազգականներէն եւ ընկերներէն։ Անոնց տրամադրութիւնը շատ բարձր է, որովհետեւ գիտեն որ իրենց կուսակցութիւնը միշտ բարձր կանգնած է, որովհետեւ գիտեն թէ իրենք անմեղ զոհերն են՝ կուսակցական կիրքերու եւ ատելութեան։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՖՐԱՆՍԻՍ ՏԸ ՓՐԷՍԱՆՍԷԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՉՕԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Մարդու Իրաւունքներու Պաշտպան Միութիւնը կազմակերպած է սգահանդէս մը՝ հայկական դատի մեծ պաշտպան Ֆրանսիս տը Փրէսանսէի մահուան 20ամեակին առթիւ, այսօր, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 8.30ին, **Salle Dolent**ի մէջ, **25 rue Jean Dolent, Փարիզ (14)**, (մէթրօ՝ **St. Jacques**)։ Կը խօսին՝ ֆրանսացի յայտնի դէմքեր։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայ կազմակերպութիւնները, միութիւնները և հայրենակիցները իրենց յարգանքի բաժինը բերելու։

Հաւաքուիլ ժամը ճիշդ 8ին, սրահին առջեւ։

ՀՐՃԷՋԻ ԴԻՄԱԿՈՎ ՀՐՁԻԳՆԵՐԸ

Նիւ Եորքի ցաւալի դէպքին շուրջ, հանրային կեանքի մէջ բնականօրէն յառաջ եկած ցնցումները կը պարզեն մէկէ աւելի հետաքրքրական կողմեր։

Մէկ կողմ թողլով դէպքին ըստ էութեան քննութիւնը — մանաւանդ որ դատական իշխանութիւնները տակաւին չեն ըսած իրենց վերջին խօսքը — անհրաժեշտ է քննել ուրիշ երեւոյթներ ալ, որոնք ոչ նուազ կարեւոր են։

Այսպէս, օրինակ, խիստ կարեւոր է ընթացքը այն բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն, որոնք այս դէպքէն ի վեր մասնաւոր փութկոտութեամբ հրապարակ են նետուեր, «ազգային շահերու նախանձախնդրութեամբ։»

Ո՛չ յանցանք եւ ո՛չ ալ մեղք է ժողովրդական «լայն խաւերու մէջ յառաջ եկած» այս «նախանձախնդրութիւնը»։ Ո՛չ միայն անոր համար, որ հայ բարձրաստիճան եկեղեցական մը զոհ կ՚երթայ սպանութեան, այլ եւ անոր համար որ այդ պատճառով հայ կեանքն է որ կը բաժնուի երկու անհաշտ ու կատաղի բանակներու։

Ինչ որ սակայն պիտի մնայ անբացատրելի եւ բոլորովին մութ, օրուան հերոսներուն ամբոխավարութիւնն է։

Դատապարտելով հանդերձ դեկտ. 24ի արարքը, ոչ ոք իրաւունք ունի չահագործել իր մարդկային պարտականութիւնը։ Ըսել կ՚ուզեմ թէ՝ Դաշնակցութեան հակառակորդները դէպքին վրայ կեդրոնացնելով հանրային միտքն ու չահագրգռութիւնը, ո՛չ միայն չեն կրնար դրական արդիւնքի հասնիլ, այլ ընդհակառակն կը խճճեն, կը խանգարեն դատական աշխատանքի բնականոն ընթացքը։

Միւս կողմէ, այդ բոլորին անմիջական հետեւանքը պիտի ըլլայ այն քաոսային վիճակը, որ կը թանձրանայ օրէ օր, գաղութէ գաղութ։

Այս կացութեան առջեւ, եհամաձայն տարրական տրամաբանութեան, ամէն Հայու նուիրական պարտականութիւնը պիտի ըլլար նախ եւ առաջ սահմանափակել մտնանչուած չարիքին ծանրութիւնները։ Հրդեհի դէմ առաջին փորձն ու գործը հրշէջինն է։ Ոչ ոք իրաւունք ունի խանգարելու եւ դժուարացնելու այդ աշխատանքը, պատասխանատուն դառնելու կամ դատելու յաւակնութեամբ։

Այս տրամաբանական սահմանին մէջ է որ պէտք էր երեւային քաղաքական եւ կուսակցական պայքարներէ խուսափող բոլոր անկուսակցական կազմակերպութիւններն ու գործիչները։

Ասոնք իրենց մեկուսացումը կամ ձեռնպահութիւնը ցարդ կը վերագրէին կուսակցութիւններու «վնասակար» գործունէութեան, եւ հիմա կը թուի թէ այլ եւս չեն հանդուրժեր այդ կացութեան տեւականացումին։ Եւ հրապարակ նետուած են իբրեւ իրաւարար, որպէս թէ վերջ տալու համար բոլոր վնասակար ձեռնարկներուն։

Ըսինք թէ առարկութիւն չունինք այդպիսի ձգտումի մը դէմ, ընդհակառակն կը գտնենք տեղին եւ գովելի։ Պայմանաւ, սակայն, որ այդ բնական ձգտումին չմիանան ծուռ ու չիլ հաշիւներ, չեչտուած քաղաքական տարբեր հոսանքներու կողմէ։ Դատելով հրապարակային ու գաղտնի շարժումներէն, ստիպուած ենք առաջին իսկ առթիւ կասկածի տակ դնել մեր անկուսակցական որոշ խմբակներու եւ գործիչներու անկեղծութիւնը։ Օրինակ, անոնք ոչ մէկ համոզիչ եւ օգտակար պատճառ կրնան մէջտեղ բերել, արդարացնելու համար իրենց դերը՝ յունուար 25ի հաւաքոյթին մէջ։

Այս թերթին մէջ հանգամանօրէն խօսուած ըլլալով այս ձեռնարկի իրական հանգամանքի մասին, մեզի կը մնայ չեշտել այն իրողութիւնը թէ մեր այսպէս կոչուած «անկուսակցականներն» են որ այս անգամ խմամով կ՚ուզեն ծածկել իրենց շուքին տակ բոլոր չակերտաւոր «Հայաստանի բարեկամները», մէջն ըլլալով ռամկավար գործիչները եւ «Դաշտերդոհպաշտկոմ»ի գործօն անդամները։

Այսօր այլ եւս անվիճելի իրողութիւն մըն է, որ Ա. Համբարձումեանները եւ Կիմիշկէրտանները չէին իրական տէրը, ղեկավարը իրենց իսկ ստորագրութեամբ հրաւիրուած ժողովին։ Որովհետեւ իրենց գործի անցնելէ առաջ, ուրիշներ էին որ անհատական դիմումներով, խօսակցութիւններով, իրենց ձեռնարկին յաջողութիւնը կը տեսնէին այս անուններուն չահագործման մէջ։ Ուրիշ խօսքով, բուն հեղինակները ծածկելու համար իրենց ծուռ հաշիւները, անհրաժեշտ կը նկատէին ապահովել ծանօթ անուններու շուքը եւ խաբել բազմութիւնները։

Ճիշդ այս պատճառով ալ, յունուար 25ի ձեռնարկին կազմակերպիչները հրապարակ քաշեցին նաեւ քանի մը անդամներ Ֆրանսական բանակի նախկին Հայ Կամաւորներու Միութենէն։

Եթէ այս անճարակ խաղը յաջողութիւն մը կը համարուի Նիւ Եորքի դէպքը չահագործողներուն կողմէ, բուն անկուսակցականներուն համար կը կազմէ չափէն աւելի անպատասխանատու եւ վտանգաւոր ընթացք մը։

Մինչեւ հիմա շատ աւելի կենսական եւ համեմատաբար անմեղ խնդիրներու հանդէպ անտարբեր այս տարրերը, ինչո՞ւ այսպէս ոտքով գլխով անձնատուր եղան ձեռնարկի մը, որ սկիզբէն մինչեւ վերջը անխորհուրդ է եւ արկածալի։

Իւրաքանչիւր անհատ պատասխանատու է անշուշտ իր քայլին համար եւ ոչ ոք կրնայ բռնանալ։ Այս սկզբունքով սակայն անհատները կրնան արդարանալ, թերեւս, բայց պատգամն նոյնը չէ անոնց համար որոնք կազմակերպութիւն մը կամ խմբակ մը կը ներկայացնեն։

Այսպէս, օրինակ, յունուար 25ի ձեռնարկի կազմակերպիչ մարմնին մէջ Պ. Պ. Համբարձումեանէն եւ Կիմիշկէրտանէն զատ, մնացած չորս անդամները միաժամանակ անդամներն Ֆրանսական բանակի Հայ նախկին Կամաւորներու Միութեան։ Աւելին ըլլալով, այս Միութեան վարչութեան նախագահը, փաստօրէն Մարմարեանը ստանձնած էր նախագահութիւնը միթինկին։

Ֆրանսահայ Կամաւորներու Միութիւնը շատ քիչ առիթներու մէջ մասնակցեր է մեր ազգային կեանքը յուզող ձեռնարկներուն։ Առանց այս իրողութեան պատճառները քննելու, իւրաքանչիւր հայ անհատ լաւ տրամադրութիւններով է տոգորուած այս կազմակերպութեան հանդէպ։

Իրենց ներկայ ընթացքը, ըսել կ՚ուզեմ կարգ մը անդամներու գործօն մասնակցութիւնը 25ի ձեռնարկին, կրնա՞յ ապահովել շարունակութիւնը միեւնոյն համակրանքին։ Ի հարկէ ոչ։

Ո՛չ, որովհետեւ մասնակցողները իրենց անխորհուրդ եւ դրդուիչ ընթացքով խզեցին չէզոքութիւնը եւ ինկան չեչտուած հոսանքի մը ազդեցութեան տակ։ Եւ տեսանք որ փաստօրէն նախագահը տասը քայլ ալ անդին անցաւ, յանո՛ւն իր ընկերներուն ...

Կարելի՞ էր իմանալ թէ յանուն ո՞ր առաւելութեան այսպէս իրենց հանրային դերն ու կոչումը կը չահագործեն կարգ մը մարդիկ, վնասելով օգտակար Միութեան մը։

Ամէն պարագայի մէջ, Նիւ Եորքի դէպքէն ծնած այս խելագար եռյթը երբեք չի կրնար նպաստել կացութեան բարուոքման։ Ընդհակառակն, բոլոր այս կարգի իրողութիւնները կ՚ապացուցանեն թէ մարդիկ կան որ յատուկ ծրագրով մը կը ջանան տեւականացնել լարուած տրամադրութիւնները։

Կուսակցական վէճերու եւ պայքարներու չարքին, ահա նոր վէճեր, նոր կողմեր, նոր դէմքեր ու խմբակներ, որոնք մէկը միւսի ետեւէն կը մխրճուին ընդհանուր իրարանցումին մէջ։

Ինչ կ՚ուզեն թող ըսեն օրուան դերակատարները՝ իրենց անկողմնակալութեան մասին։ Բոլոր պատճառաբանութիւններն ու առարկութիւնները չեն կրնար չքմեղացնել յունուար 25ի դրդուիչ ձեռնարկին կազմակերպիչներուն կողմնակցութիւնը։

Եւ այս բոլորը յանուն ազգային շահերու պաշտպանութեա՞ն։

Պարոնայք ազգայիններ, ն՞որ արթնցաք ձեր քունէն։

Դուք որ սիրտէ եւ զգացումէ կը ճառէք, ի՞նչպէս չէք կշեր այս խառնակ ընթացքին հետեւանքները եւ իւղ կը լեցնէք կրակին վրայ, յարգանք մատուցանելու պատրուակով։

Ինչո՞ւ ձեր եռանդը չսպառեցիք կիրքերը մեղմելու, հաշտութեան կամուրջ մը նետելու համար։

Իրաւական հարցում մըն ալ։

Յունուար 25ի միթինկին կազմակերպիչ մարմնին անդամները առանց բացառութեան օտար քաղաքացիներ են, մեծ մասով Ֆրանսացի, իսկ Պ. Ա. Համբարձումեան՝ Փորթուկալցի, եթէ չեմ սխալիր։

Այս տեսակ մարմնի մը համար, արդեօք անհրաժե՞շտ էր այդ հանդամանքը, սպաննուած եկեղեցականի մը յարգանք ընծայելու պատրուակով։

Ա՞յս ալ բարեմտութեամբ եղած գործ մըն է ...

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԴԷՊԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

»»»·«««

«Ի գիշերի հանգիցեն լալիք, առաւօտու եղիցի ուրախութիւն»։ Այսպէս կ՚երգէ սաղմոսերգուն։ Եւ շատ իրաւամբ։ «Ձմրան օրեր չուտով կուգան ու կ՚անցնին», կ՚երգէ հայ աշուղը։ Որքա՛ն իրաւացի։ Գիշերուան խոր մթութիւնը փարատելու վրայ է։ Արշալոյսին սիրափարար ցոլքերը սկսան լուսաւորել հորիզոնը։ Աշխարհ առաւ տնտեսական տագնապ կոչուած կապարեայ ծածկոցը թօթվելու վրայ է իր ուսերէն։ Տնտեսական վերականգնումի, բնականոն կեանքի նախատօնակն է։

Ապացուցանելու համար թէ տնտեսական վերականգնումի ճամբուն վրայ կը գտնուինք, բեր օրինակ առնենք աշխարհի որքան երկրագործական, նոյնքան ճարտարարուեստական ամենամեծ երկիրը՝ Միացեալ Նահանգները։

Միացեալ Նահանգներու 1933 տարուան երկրագործութեան վրայ, եթէ ակնարկ մը նետելու ըլլանք, ակներեւ բարւոքում մը պիտի նշմարենք։ Ագարակային գիները դէպի վեր դարձած եւ երկար ատենէ ի վեր, դէպի վար հակած ագարակային հասոյթները բարձրացած են։ 1933 տարուան ագարակային ամբողջ հասոյթը 6 եւ մէկ երրորդ երկլիոն տոլար եղած է, այսինքն հարիւրին 25 աւելի 1932ի վրայ։ Ագարակային գիները իրական բարւոքում մը կը ցուցնեն։ Այս բարւոքումը վերջին ինը ամիսներու մէջ կը հասնի հարիւրին 45ի։ Երբ ամերիկեան ազգին աչքերը յառած են տնտեսական անմիջական վերականգնումի մը, հողային բերքերու գիներուն բարւոքումը, ընդհանուր գործերուն վերաբացուելուն մեծապէս սատար — ած է։ Մէկ ամիսէ միւս ամիս նշմարուած յանկարծական բարձրացումներն ու բարւոքումները, բնաւ մաղթելի չեն, անոնք միշտ անախորժ հակազդեցութիւններ կ՚ունենան։ Աստիճանական հաստատուն բարւոքումը, հողային գլխաւոր բերքերու լաւագոյն հիմնական կացութեան յայտարար մէկ նշանն է։

Երկրագործական հարցերը գլխաւորաբար երկուք են։ Առաջին՝ ցած գիներ, որոնք երբեմն հազիւ կը գոցեն արտադրողչէքները, նոյն իսկ իմաստուն արտադրողներու մօտ։ Երկրորդ՝ անհաւասարութիւնը որ կայ երկրագործին ստացած գիներուն եւ իր ծախու առած իրեղէններուն գիներուն միջեւ։

Հողային բերքերու գիներուն բարւոքման հարցին մէջ մեծ դեր խաղցած է ամերիկեան կառավարութեան բերած նպաստը։ Մինչեւ դեկտ. 10, 1933, առաջին եօթը ամիսներու ընթացքին, ամերիկեան կառավարութիւնը երկրագործներուն վճարած է 115,000,000 տոլար։ Այս գումարը վճարուած է ցորենի, բամպակի եւ ծխախոտի մշակներուն, որպէսզի իրենց մշակութեանց տարածութիւնը սահմանափակեն։ Աւելի դատ, բամպակի եւ եգիպտացորենի մշակներուն բերքերուն վրայ հսկայ փոխատուութիւններ եղած են։ Կառավարութիւնը դեղչած է նաեւ հողային տուրքերը։

Բոլոր այս ձեռք առնուած միջոցներուն շնորհիւ, ամերիկացի հողագործներուն գնելու կարողութիւնն ալ, գրեթէ մէկ տարուան ընթացքին, հարիւրին 25 բարւոքում մը ցոյց տուած է։

Ամերիկացի տնտեսագէտները համաձայն են թէ՝ ամերիկեան երկրագործութեան լաւագոյն շահը կը կայանայ, ամերիկեան բերքերուն համար օտար հրապարակներուն վերաբացման մէջ։ Ասոր համար մաքսային բարձր սակերուն եւ առեւտրական սեղմ կանոնադրութեանց բարձումը կը պահանջէն։

Եղած վերջին գնահատումներու համեմատ, ամբողջ Միացեալ Նահանգներու մէջ 1933ի ընթացքին ցանուած բերքերու տարածութիւնը եւ քաղուած բերքերու քանակը, 1932ի բաղդատմամբ, մօտաւորապէս հարիւրին 8 եւ հարիւրին 5 պակաս եղած են փոխադարձաբար։ 1933ին, ցորենի բերքը՝ հարիւրին 29, եգիպտացորենի բերքը հարիւրին 20, վարսակին բերքը հարիւրին 43 եւ գարիին բերքը՝ հարիւրին 47 պակաս եղած են։ Այս նուազումները որոշապէս ազդած են հողային բերքերու գիներուն բարւոքման։ Բայց հիմնական բարւոքումը գնողներու գնման կարողութեան բարձրացման մէջ կը կայանայ։

Այս կանոնին մէկ բացառութիւնը կը կազմէ բամպակի բերքը։ Ամերիկացի բամպակամշակները, առանց ամբողջական բերքը պակսեցնելու, բարձր գիներով ծախած են իրենց բամպակը եւ բամպակի տարածութեան զեղչման համար ալ կառավարութենէն օգնութիւն ստացած են։ Կառավարութիւնը անցեալ տարի, մէկ միլիոն 012,290 բամպակամշակներուն, 110,000,000 տոլարի օգնութիւն մը ըրած է։ Թէ՛ մէկ կողմէ բամպակի մշակութեան յառաջացուած տարածութիւնը զեղչուած եւ միւս կողմէ, արդիական մեթոտներով, այդ զեղչեալ հողամասէն, 1932ի բամպակի բերքին չափ, այսինքն 13,177,000 հակ բամպակ ստացուած է։

Վերի բոլոր տուեալները, ամերիկեան երկրագործութեան արդի կացութիւնը մեզ կը մղեն տրամաբանական լաւատեսութեան մը։ Մանաւանդ որ, եթէ սպառող շուկաները շարունակեն իրենց գնումի կարողութիւնը եւ բացուին նաեւ արտասահմանի հրապարակները։ Ահա այն ատեն ամերիկեան երկրագործութեան համար, իրական բարւոքումի մը ճամբան հարթուած կ՚ըլլայ։ Միակ իրական վտանգը, քիչ ժամանակուան մէջ շատ հեռուներ վազել փորձելուն մէջ կը կայանայ։

Ամերիկայէն դառնալով մեր սիրելի Եգիպտոսը, Ամերիկայի մէջ ի գործ դրուած միջոցները Եգիպտոսի մէջ ալ կը նշմարենք գոհունակութեամբ։

Այս միջոցները իրենց բարերար ազդեցութիւնը ունեցած են հրապարակին վրայ։ Վերջին ամիսներու մէջ հացահատիկներու գիները, առհասարակ եւ ցորենի եւ եգիպտացորենի գիները մասնաւորաբար զգալի բարձրացումներ ունեցան։ Վերջին չաբաթներու ընթացքին սկսան նաեւ բարձրանալ բամպակներու գիները։

Գէր եզերը սկսան երեւալ Նեղոսի ափերուն վրայ, թէեւ նիհար եզերը ամբողջովին չեն անհետացած։

Մաղթենք որ այլ եւս չուչանան յաջորդ եօթը առատութեան աստուածական տարիները՝ սովի ու տագնապի եօթը տարիներուն։

Եւ այսպէս Յովսէփի Գեղեցիկին գեղեցկագործ երազը, անգամ մըն ալ պիտի իրականանայ չքեղօրէն մեր անուշիկ Եգիպտոսին համար։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Նոյն դաւերը Քանատայի մէջ

0000

ԽՄԲ.— «Հայրենիք»ի յունուար 16 թիւէն կը քաղենք հետեւեալ թղթակցութիւնը.—

Դաշնակցութեան դէմ կազմակերպուած սեւ պրոպականտան տարածուած է նաեւ Օնթարիոյի կարգ մը քաղաքներուն մէջ, ուր բաւական թիւով Հայեր կան։

Մեզ ղրկուած կտրօնները, Թորանթոյի «Տէյլի Սթար»էն, «Իվնինկ Թելըկրէմ»էն, Պրէնֆըրտի «Էքսփոզիթոր»էն — ցոյց կուտան թէ անոնց մէջ երեւցած սուտերը ճամբայ հանուած են Պոսթընի ու Նիւ Եորքի ծանօթ գործարաններէն։

Տիգրան Բէչեան անուն պարոն մը, որ ինքզինք ատենապետ կը նկատէ Պրէնթֆըրտի հայ Առաք. եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, յայտարարած է «Էքսփոզիթոր» թերթին, որ Քանատայի հովիւ Ջօն քահանայ Զարխուկեան երկու ամիս առաջ երկու սպառնական նամակներ ստացած է, որոնք տակաւին կը պահուին։

Նոյն բանը «Թորանթօ Տէյլի Սթար»ին յայտնած է Թորանթոյի հայ գաղութին «մէկ ականաւոր անդամը», ըստ որուն սպառնագրերը ղրկուած են վերջերս, Թորանթոյի, Համիլթընի, Պրէնթֆըրտի, Կոլթի եւ այլ քաղաքներու մէջ գտնուող յեղափոխական կոմիտէներուն կողմէ, որոնց կըպատկանին Դուրեանի կարծեցեալ սպաննիչները, եւ Ջօն քհնյ. Զարխուկեան զգուշութեան համար հրաժարած է պատարագ մատուցանելէ Դուրեան Արքեպիսկոպոսի յիշատակին։

Թորանթոյի «Իվնինկ Թելըկրէմ»ի թղթակիցը ստուգելու համար սպառնալիքներուն զրոյցները՝ դիմած է Ջօն քահանայ Զարխուկեանի, որ ազդու կերպով հերքած է թէ ինք սպառնական գրութիւններ ստացած է յեղափոխականներէն, եւ ի հետեւութիւն այդ բանին՝ ինք հրաժարած է աղօթել հանգուցեալ Դուրեան Արքեպիսկոպոսին համար ձմրան եղանակի սկիզբները մէկ կամ աւելի եկեղեցիներու մէջ։

«Ես», կ՚ըսէ Զարխուկեան քահանայ, «չեմ գիտեր թէ ինչու ո եւ է մէկը նման յայտարարութիւններ ըրած է եւ գործածած է իմ անունը։ Ոչ ոք նման յայտարարութիւններ ընելու իրաւասութիւն ունէր, եւ ճշմարիտ չեն յայտարարութիւնները։

«Ես ո եւ է ատեն, ո եւ է անհատէ, ո եւ է խմբէ կամ իմ ժողովուրդի անդամներէն ո եւ է սպառնալիք չեմ ստացեր։ Իմ ժողովուրդին այցելութեանց ժամանակ, ինձմէ խնդրուած է որ չյիշեմ Արքեպիսկոպոսին անունը պատարագի ժամանակ, որովհետեւ ժողովուրդին մէջ դժգոհութիւն կար անոր դէմ, եւ խուսափելու համար հաւանական անախորժութիւններէ, ես համաձայնեցայ ընել այդպէս։ Իմ տուած քայլը գոհացուց բոլորն ալ»։

Հ. Յ. Դ. Պրէնթֆըրտի կոմիտէի քարտուղար Մ. Արփիկեան ներկայանալով «Էքսփոզիթոր»ի խմբագրութեան՝ հերքած է նոյն թերթին մէջ օր մը առաջ երեւցած Բէչեանի սուտ յայտարարութիւնները, եւ տուած հետեւեալ բացատրութիւնները.—

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Պրէնթֆըրտի մէջ գոյութիւն ունեցած է 1902էն ի վեր, ինչպէս նաեւ հայ եկեղեցին, եւ գաղութին մեծամասնութիւնը անդամ եղած են թէ մէկին եւ թէ միւսին։ Դաշնակցութիւնը գաղտնի կազմակերպութիւն մը չէ, եւ հրապարակով գործած է իր հիմնադրութեան թուականէն ի վեր։ Ամերիկայի ու Քանատայի մէջ անոր ճիւղերը ապրած են խաղաղ կեանք մը։ Յեղափոխական գործունէութիւն ունեցած է երկրի մէջ, ու Ամերիկայի եւ Քանատայի կոմիտէներն ու այն Հայերը, որոնք հաւատացած են հայ ժողովուրդի քաղաքական անկախութեան, օգնած են անոր։

Պրէնթֆըրտի հայ եկեղեցիին անդամ են 65 — 70 հայ ընտանիքներ։ Ասոնցմէ 50 — 55ի ձայնով ընտրուեցաւ Հայ Առաքել. եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը՝ ատենապետութեամբ Ձորճ Մուրատեանի եւ Մ. Արփիկեանի եւ խորհրդականութեամբ Մօշյեանի, Գալուստեանի, Մանուկեանի ու Մուրատեանի։ Այս անձերը շարունակած են իրենց պաշտօնը դրեթէ 1924էն ի վեր։ Անցեալ տարուան ընտրութեանց արդիւնքն ալ գրեթէ նոյնը լինելով, Բէչեան եւ իր քանի մը համախոհները, գաղութին մէկ չնչին փոքրամասնութիւնը, քաշուեցան եւ առանձին հոգաբարձութիւն կազմեցին եւ իրենքզիրենք հռչակեցին Հայոց եկեղեցիի հոգաբարձութիւն։

Մ. Արփիկեան զօրաւոր կերպով կը հերքէ թէ սպառնագրեր ղրկուած են Դաշնակցական կոմիտէին կողմէ, ինչպէս յայտարարած էր Բէչեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ «ԱՊԱԳԱՅ»Ի

00000

«Ապագայ»ի յունուար 27 թիւին մէջ կարդացի յունուար 25ին տեղի ունեցած ժողովին ընդունուած բանաձեւը։ Այդ բանաձեւը կարդաց Պ. Կիւլայեան, որուն մէջ կը յիշուէր թէ՝ 800 ազգայիններու ներկայութեամբ՝ մինչդեռ՝ ձեր խմբագրութիւնը խեղաթիւրելով ճշմարտութիւնը, կ՚ըսէ «Հազարէ աւելի փարիզահայեր»։ Իրականին մէջ ճիշդ 600 երկսեռ բազմութիւն մը պատասխանած էր Ցանձնախումբի «կոչ»ին։ Ասոր մէկ անժխտելի ապացոյցը հետեւեալն է.— Ժամը ճիշդ ութը քառորդ կ՚անցնէր, երբ առաջինը ըլլալով՝ Պ. Մաքսուտ եւ ես սրահէն ներս մտանք։ Ողջամիտ լրագրողի պարտականութիւն կատարելու համար մի առ մի հաշուեցինք եւ հաստատեցինք թէ սրահը կը պարունակէր միմիայն 600 աթոռներ։ Բաւական թիւով աթոռներ պարապ կը մընային, միայն թէ ոտքի վրայ կեցողները համրելով հազիւ 600 հոգի դըտանք։ Երկրորդ ապացոյցը այն որ օրուան նախագահը Պ. Մարմարեան, ցաւ յայտնեց թէ ժողովուրդը ստուար թիւով չէր պատասխանած «կոչ»ին։

Առաջուց պատրաստուած եւ ձեռամբարձ ընդունուած բանաձեւին եւ Պ. Լեւոն Կիմիշկէրտանի խօսած ճառին միջեւ հակասութիւն մը կայ, որով յայտնի կ՚ըլլայ թէ՝ Ցանձնախումբի մէջ երկու տարբեր հոսանքներ գոյութիւն ունին։ Երանի՜ թէ Պ. Լեւոն Կիմիշկէրտանի նման գիտակից ու անկողմնակալ անձնաւորութեան մը հայրենասիրական տեսակէտները վերջնականապէս յաղթանակէին եւ Ցանձնախումբի ծայրայեղ տարրերու վրայ իր խօսքերը բարերար ազդեցութիւն գործէին, ի նպաստ համազգային համերաշխութեան եւ գործակցութեան։ Այս կը պահանջէն ներկայ փափուկ կացութիւնը և հայ ժողովուրդի իսկական շահերը։ Փորձառութեամբ գիտէք, պարոններ, թէ գաղափարական պայքարէ ընկրկողներէն չենք, հարկին գիտենք մեր ձայնը լսելի ընել տալ ժողովուրդին։ Եկէք փոխադարձաբար վազ անցնինք այսպիսի ազգավնաս պայքարներէ, ձեռք ձեռքի տուած փրկութեան ճամբայ փնտռենք այս թափառական ժողովուրդին։ Եթէ դուք ալ մեզի չափ անկեղծ էք ձեր հայրենասիրութեան մէջ, բոլորուինք կլոր կամ քառակուսի սեղանի մը շուրջ, ամէն գնով հաշտ կացութեան մը գալու բարի տրամադրութիւններով։

ԱՐԱՄ ԹԻՐԱՊԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

Մեր գաղութին կեանքը 1933ին

0000

Գերմանիոյ Հայերը կը կազմեն մօտ չորս հազար հոգիի թիւ մը եւ մասնաւորաբար կ՚ապրին Պերլին, Համպուրկ, Լայփցիկ եւ Տրեզտէն։ Իրենց ազգային կեանքի միակ պաշտօնական մարմինը Պերլինի հայ Գաղթ. Միութիւնն է։

Գերմանիոյ գաղութը հին է եւ ուսանողական ժամանակաշրջանին մնացած։ Բայց մանաւանդ 1922էն վերջը որ շատցած էր անոր թիւը եւ կը հասնէր 1200ի, որ սակայն քիչ — քիչ պակսելով 1926էն կազմեց գրեթէ անփոփոխ թիւ մը եւ այդպէս մնաց։ Տ... տեղ եղողները մնացին, կերպով մը հաստատուն վիճակ ստեղծելով եւ այժմ գաղութը ինքնապահ կարելի է համարիլ։ Գաղութը կը պարունակէ նաեւ իր կարօտեալները, շնորհիւ Գաղթ. Միութեան ջանքերուն։ Իսկ շատ անգամ նպաստ պէտք եղած է անյայտ ուղղութենէ կամ զանազան սահմաններէ դուրս ձգուած թափառականհայերու, որոնք ներկայացած են ուսանողական կամ ուրիշ միջոցներով։ Ինչպէս յայտնի է, 1915էն վերջ եկող ոչ մէկ օտարական «գործաւոր» կրնայ ըլլալ այստեղ։ Հետեւաբար գործի անկարելիութեան պատճառով քիչ ատեն նայուած, յետոյ ճամբու դրամ տրամադրելով ուրիշ տեղեր ղրկուած են անոնք։ Դժբախտաբար ազգային ... տուկը այնքան լեցուն չէ որ այս տեսակ բացառիկ անհրաժեշտութիւններու ալ դիւրաւ լրացնէ. մանաւանդ որ ... որոշ եկք — հոգեւորական ... ուսուցչի թոշակ, եկեղեցի, դիւան ... ներքին աղքատախնամ, որոնց գումարը միշտ աւելի է քան կանոնաւոր ... մուտքը։ Այս իսկ պատճառով ալ 1375 մարքի պարտք մը ունէր Գաղթ. Միութիւնը՝ 1933 ապրիլ 30ին, տեղիս հոգեւոր հովիւ Գր. ծայր. վրդ. Ծա... լամեանին։ Յաջորդ վարչութիւնը կարելի դանձումները ընելով՝ 1 մայիս 1933—1 նոյ. 1933 շրջանին՝ ամսական ... ն ռուպինթաց վճարումներով ... պարտքը իջեցուցած է 850 մարքի (թէեւ այս վերջին գումարը, ուրիշ կարելիութիւն չգտնելով, զեղչել տալ ... ուզելուն համար ինկաւ այս վարչութիւնը, հակառակ իր ազգային եւ մշակութային գործերու ջանասիրութեանց)։

⁂ Գերմանիոյ Հայերու ամենամեծ մասը Պերլին հաստատուած է, մօտ 300 հոգի. հաւաքուած քիչ մը ամէն կողմէ եւ կը խօսին իրենց գաւառաբարբառը, ինչպէս եւ ռուսերէն, թուրքերէն եւ գերմաներէն։ Բայց ընդհանրապէս տղոց հետ գերմաներէն կը խօսին։ Իսկ հայ տղաքը իրենց իրենց մէջ միայն գերմաներէն։ Կարելի է համրել մօտ 30 տղաք, որոնք բամպակէ դերձանով կապուած են իրենց ծնունդ տուող սերունդին։ Գրեթէ ոչինչ եղած է մայրենի լեզուի դաստիարակութեան արդիւնքը։ Օրինակ, տարեկան հանդէսի Հայերէն արտասանութեան եւ երգի բառերը գերմաներէն գիրերով գրած կը սորվէին շատեր ...

Ամէն տարուան նման 1933ին ալ տեղի ունեցան հետեւեալ հանդէսները կազմակերպուած Պերլինի հայ Գաղթ. Միութեան կողմէ,— Ապրիլ 11—24ի ոգահանդէս, Մայիս 28ի տօնակատարութիւն, նաւազնացութիւն — դաշտահանդէս, Մշակոյթի Օր եւ տարեկան Ծննդեան հանդէսը փոքրերու համար, որուն ծրագրի կազմութիւնը ինքնաբերաբար ստանձնած էր «Հայ Սկաուտ» խումբը եւ հանդէսը շատ յաջող անցաւ։ Նորութիւն մըն էր կազմած հայ դասարանական քննութեան մէկ տեսարանը, ուր աշակերտները կը պատասխանէին ուսուցչին հարցումներուն Հայաստանի աշխարհագրութեան եւ պատմութեան շուրջ։ Նաեւ «քէֆ անողին քէֆ չի պակսիր» ներկայացումը շատ լաւ խաղցին մեր ...

ոգքերը եւ գովելի է Տէր Մինասեան եղբայրներ, Շաւարշ Տէր Յարու-թիւնեան, Ցոլակ, Արամ, ՏիգրանՏէր Յարութիւնեան խմբակը, որուն կազ-մակերպութիւնը կը պարտինք Պ. Դաւիթ Տուլթխանեանի ջանքերուն: Դար-ձեալ նորութիւն մըն էր հանդէսի ըն-թացքին ունեցած եւ միրդ ստացող ...ղոց նաեւ մէկ մէկ . հայերէն գիրք ...ւէր տալը. այսպէս օգտագործելով ամէն առիթ հայ գիրն ու մշակոյթը տարածելու:

Բացի այս հանդէսներէն, տեղի ու-նեցաւ Տիկին Երանուհի Բաղալի անձ-նական երգահանդէսը դեկտ. 8ին, ի ներկայութեան հայ եւ օտար կոկիկ հասարակութեան մը: Երգահանդէսը հա-րստացած էր հայերէն կտորներով, ո-րոնց կարգին Արայ Պարթեւեանի «Օ-րօր»ը:

**1933 տարւոյն սկիզբը Գերմա-նիոյ Հայերուն համար այժմէական նշանակութիւն ունեցաւ ցեղային հար-ցը, երբ 30 յունուար 1933ի ազգայ-նական կառավարութիւն կազմուեցաւ Ատոլֆ Հիթլէրի գլխաւորութեամբ: ...ղան նաեւ հրապարակութիւններ ...թերթիկներու եւ թերթերու միջոցով, ...ր Հայերն ալ սեմական ցեղէ կը ...ւէին: Անիկա կը նշանակէր նախ ...անձիշդ բան մը տարածայնել, երկ-րորդ վերջ տալ գերմանաբնակ Հայե-րու տնտեսական թէ ընկերային դիր-քին: Քանիներ զգացին արդէն առա-ջին վնասները, ուսուցչական պաշ-տօն ունեցող մը, ուսուցչուհի, ա-...ուսանող, դպրոցական տղայ ու-նեցողներ եւն. եւն.: Իսկ ծխախոտի գործ ունեցողներ կամ ներածողներ ո-րոնք մաքսի հետ գործ ունին, ստիպ-ուած պիտի ըլլային արիացեղ պաշ-տօնեայ մը ունենալ, որովհետեւ պաշ-տօնական տեսրակ բռնելու արտօնու-թիւն չունի ոչ-արիացեղ մէկը: «Յա-ռաջ»ի ընթերցողները կը յիշեն որ ...Դաշտ. Միութեան օժանդակութեամբ Հայեւգերման Միութիւնը Պ. Տոքթ. Արտ. Աբեղեանի անխոնջ ջանքերով խնդիրը պարզեց պաշտօնական իշ-խանութեանց մօտ եւ Հայերը դաս-ուեցան արիացեղներու կարգին, բառ առաջնոյն վայելելով բարեացակամ վերաբերմունք: Այժմ մեզի կը մնայ ամփոփուիլ մեր ազգային կեանքին մէջ եւ յարգել հիւրընկալ երկրի օ-րէնքները ամենայն ճշդութեամբ, թէ մեր անձին եւ թէ ազգին անունը բարձր պահելու համար:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Երկաթեայ ցանցը»

«Միլլիյէթ»ի մէջ կը կարդանք (20 յունուար).—

Մեր այն երկաթուղագիծերը որոնց շինութիւնը կը շարունակուի կը բաժ-նուին երեք գլխաւոր մասերու.—

1. Պղինձի գիծ.
2. Ածուխի գիծ.
3. Սեբաստիա — Կարին — Մալա-թիա.

Պղինձի գիծը.— Այս գիծը կը սկսի Ֆէվզի փաշա կայարանէն եւ կը հան-դիպի Մալաթիա: Անկէ յետոյ, կ'անց-նի Եփրատի վրայ շինուած կամուրջէ մը, որուն նմանը քիչ կը գտնուի եւ որ աշխարհի երկաթուղային լաւա-գոյն կամուրջներէն մին կը նկատ-ուի: Ու կ'երթայ Արղնիի պղնձահան-քերը:

Այդ կէտէն ալ Տիգրանակերտ պիտի երթայ: Այս գիծին երկարութիւնը 500 քիլոմէթրի կը հասնի:

Գիծը շինուած է մինչեւ Շէֆքաթ-լի կայարանը որ Եփրատէն 40 քիլո-մէթր է: Այդ կէտէն մինչեւ Արղնիի հանքերը գիծին շինութիւնըբաժնուած է եօթը մասերու եւ յանձնուած է յանձնառուներու: Այդ գծին վրայ պի-տի բացուի 6000 մէթր երկարու-թեամբ փապուղի մը: Այդ փապու-ղիին երկու կողմերէն գործի սկսած են: Երկու կողմերուն վրայ 800—2000 բանուորներ կ'աշխատին:

Պղինձի գիծը ամբողջովին Արղնիի հանքերու յատուկ նեբքին փոխադրու-թեամբ պիտի շինուի: Արղնիէն Տիգ-րանակերտ երկարող մասին յանձնա-ռութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ գարնան: Պղինձի գծին վրայ օրական 7000 բանուոր կ'աշխատի:

Ածուխի գիծ.— Այս գիծը Սեւ ծովի հանքածուխի աւազանը պիտի կապէ երկրին ներսերուն: Մինչեւ այժմ աշ-խատուած է Իրմաք — Ֆիլոս եւ Զան-ղըրի — Իլտիզմի վրայ:

Սեբաստիա — Կարին.— Այս երկա-թուղագիծը յանձնուած է, անցեալ յունիսին, տեղական դրամագլուխին, տեղական բանուորներու եւ տեղական երկրաչափներուն: Ան երկիրը պիտի կապէ մեր արեւելեան սահմաններուն: Շինութիւնը սկսած է սեպտեմբեր չորսին:

Այս գծին հիմք ծառայելիք ուսում-նասիրութիւնները՝ Սեբաստիայէն սկսելով՝ 180րդ քիլոմէթրին (Տիվ-րիկ) հասած է: Այս գծին վրայ օրա-կան 2000 բանուորներ կ'աշխատին: Գարնան պիտի շարունակուի աշխա-տանքը ամբողջական կազմով:

Մալաթիոյ գիծ.— Այս գծին շինու-թեան սկսուած է անցեալ նոյեմբերի 23ին, օրական 600—1200 բանուոր-ներ կ'աշխատին: 70 քիլոմէթր շին-ուած է:

Մեր երկաթուղագծերու շինութիւ-նը յառաջ կը տարուի համաձայն ծրա-գրին:

Նոր կամուրջներ

«Ճումհուրիյէթ» (20 յունուար) կը գրէ.—

Երեք կամուրջներ եւս շինուեցան: Ասոնց մէկն է Աքչաագըլի կամուրջը, որ կառուցուած է Քելքիթի (Գայլ գետ) վրայ, Երզնկա — Սուշէհիրի — Թոքաթի ճամբուն վրայ: Այս կա-մուրջին շնորհիւ հաղորդակցութիւ-նը ապահովուած է այդ կարեւոր ճամ-բուն վրայ: Կամուրջը ունի երկու կամարներ, որոնց ամէն մէկը 35 մէ-թըր բացուածք ունի: Հակառակ անոր որ վայրը հեռու էր եւ շինութեանց նիւթերու փոխադրութիւնը դժուար, ինչպէս նաեւ գետը թոյլ չէր տար սիւները դիւրաւ զետեղել, կամուր-ջին կառուցումը յաջողութեամբ ա-ւարտած է: Սեբաստիոյ նահանգին մէջ է Աքչաագըլին:

Երկրորդ կամուրջը կը գտնուի Սէյհանի կուսակալութեան մէջ, Ա-տանայէն Գարախալի գաւառակը երկարող խճուղիին վրայ: Կամուրջը 70 մէթր բացուածքով՝ միակամար է. բացուածքի տեսակէտով երկրորդն է մեր երկրին մէջ:

Երրորդ կամուրջը կը գտնուի Սը-ղերդ — Տիգրանակերտ ճամբուն վը-րայ: Փաշուր կամուրջն է ան: Բաց-ուածքի տեսակէտէն, երկրին մէջ եր-րորդն է: Նաեւ՝ Թուրքիոյ ամենա-հեռու եւ գիտական ամէն միջոցներէ զուրկ մէկ վայրին մէջ շինուած է:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱԼԱԹԻՈՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ooooo

ՎԱԼԱՆՍ, 28 յունուար.— Մալա-թիոյ Կրթասիրաց ընկ.ը հիմնուած է Նիւ Եորքի մէջ, նպատակ ունենալով Մալաթիոյ մէջ հաստատել բարձրա-գոյն վարժարան մը. սակայն 1915ի մեծ եղեռնը ի դերեւ հանեց այս ծը-րագիրը եւ Մալաթիացիներն ալ ցը-րուեցան աշխարհի չորս հովերուն:

1918ին Մալաթիոյ մէջ նոր կեանք մը սկսած էր եւ ութէն տասը տարե-կան տղաք դարձած էինք արհեստա-ւորներ, գրաւելով մեր պապերու դիրքերը: Սակայն այս ալ շատ չտե-ւեց: 1923ին մեր բոլոր յոյսերը խոր-տակուած տեսնելով, գաղթեցինք դէպի Սուրիա եւ հաստատուեցանք Հալէպ ու Պէյրութ: Այս դժբախտու-թեան վրայ էր որ Մալաթ. Կրթ. ըն-կերութեան կեդրոնը հազարաւոր տո-լարներ ղրկեց, բացաւ դպրոցներ Հա-լէպի եւ Պէյրութի մէջ: Սոյն քաղաք-ներու ազգային օգնութեան մարմին-ները գովեստով կը խօսէին Մալա-թիացիներու մասին, որովհետեւ ի-րենց վրայ բեռ չէինք դարձած: Այս-տեղէն ալ գաղթը սկսաւ դէպի Ամերի-կա ու Ֆրանսա: Մեծ թիւով հաս-տատուեցանք Ֆրանսայի զանազան քաղաքներու մէջ: Վալանսի գաղութը հիմ դրաւ 1924ի գարնան: Սոյն տար-ւոյն վերջը կազմեցինք մասնաճիւղ մը 8 — 10 հայրենակիցներով: Ներ-կայիս անդամներու թիւը բարձրացած է մօտաւորապէս 100ի, երկու սեռէ: Ունինք ժողովատեղի մը եւ Գրադա-րան մը 200 կտորէ աւելի գիրքերով, ինչպէս եւ երգիչ խումբ եւ թատերա-խումբ: Մեր Միութեան կեդրոնը Հա-յաստանի մէջ շինած է աւան մը ուր բնակութիւն հաստատած են 80 հայ-րենակիցներ: Մօտ երեք ամիս առաջ տեղս ժամանեց Հմայեակ վրդ. Պաղ-տասարեան, (Խմբ.— Կարդալոյծ, ե-թէ չենք սխալիր): Կրթասիրացի վար-չութեան հետ խորհրդակցելէ յետոյ, որոշուեցաւ դպրոց մը բանալ մեծե-րու եւ փոքրերու, առանց քաղաքա-ցիական խտրութեան: Մէկ ամսէ ի վեր դպրոցը բացուած է փոքրերու համար, հինգշաբթի եւ կիրակի օրե-րը, երբեմն ալ երեկոները: Աշակերտ-ներու թիւը 30 է ներկայիս, իսկ մե-ծերու գիշերային դասաւանդութիւն-ները՝ Ֆրանսերէն եւ հայերէն՝ մօտա-տենէն պիտի դառնան ամենօրեայ: Գործը յաջողութեամբ պսակելու հա-մար վարչութիւնը պիտի հրաւիրէ բո-լոր հայրենակցականներն ու կազմա-կերպութիւնները:

Դպրոցի բացման հանդէսը տեղի ու-նեցաւ յունուար 27ին: Կոկիկ բազմու-թիւն մը փութացած էր լսելու եւ քա-ջալերելու իրենց պզտիկներուն եր-գերն ու արտասանութիւնները: Ժամը 8.30ին փոքրիկներու խմբերգով բաց-ուեցաւ հանդէսը: Կրկնակի անդամ-ներ եղան արտասանութիւններ, մե-ներգներ, խմբերգներ, ուղերձներ մեծ յաջողութեամբ: Նուագախումբը կը հնչեցնէր հայկական եղանակներ: Այս բոլորի մէջ հայրենիքի եւ հայ յեղա-փոխականներու խօսքն էր, որ կը դղր-դացնէր սրահը: Փոքրիկներու պարը շատ յաջող էր շնորհիւ Տիկ. Սոնա Թորոսեանի տքնաջան աշխատանքին: Տրամախօսութիւն մը որու հեղինակը Հմայեակ վրդ.ն էր, շատ յաջող ան-ցաւ: Պզտիկները քաջալերելու համար կրթ. վարչ. բաշխեց տետրակներ եւ գրիչներ: Տեղի ունեցաւ վիճակահա-նութիւն մը որմէ գոյացաւ կոկիկ գու-մար մը:

Գեղարուեստական բաժինէն յետոյ խօսք առաւ Հմայեակ Վ. որ բացատ-րեց դպրոցին դերը եւ պարզեց հայ ժողովուրդին առաքինութիւնները:

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 11.30ին եւ հանդիսականները մեկնեցան լաւա-գոյն տպաւորութեամբ:

Մ. Դաւիթեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ճշդում մը

ԻՎՐԻ.— «Յառաջ»ի յունուար 24 թիւին մէջ «Թաղեցի» մը ստորա-գրութեամբ կարդացինք Փորթ տ'Ի-թալիի մանկապարտէզի հանդէսին նկարագրութիւնը, որ կարգ մը թիւ-րիմացութիւններ կը պարունակէր:

Նախ, սխալ է թէ Պ. Յովհաննէսեա-նի սրահը 150 աթոռ կը գտնուէր: Ո եւ է Թաղեցի անձամբ կրնայ ճշդել թէ նորակառոյց սոյն սրահը այդ օր ու-նէր 240 աթոռ, եւ մօտաւորապէս 50 — 60 աթոռ ալ դրացիներէ բերուած էին: Արդ, հաշուելով ոտքի վրայ մը-նացողներն ալ, առանց չափազանցու-թեան կրնանք պնդել թէ՝ մանկական հանդէսին ներկայ էին մօտ 350 այր եւ կին հայրենակիցներ, թիւ մը որ պատիւ կը բերէ մեր արուարձանին:

Այս առթիւ ջերմ շնորհակալութեան արժանի է սրահին տիրոջ վերաբեր-մունքը: Ցետոյ բեմին վրայ հաւաք-ուած աշակերտները՝ 6էն մինչեւ 13 տարեկան, ոչ թէ 40 — 50 էին, այլ 100 փոքրիկներու թոքերէն էր որ դուրս կը թռչէր հայ երգը իր ազ-գային թրթռացումով:

Մենք, յանուն դպրոցի վարչու-թեան, մեր խորին շնորհակալութիւ-նը կը յայտնենք Թաղիս դպրոցի օ-ժանդակ Տիկնանց վարչութեան ան-դամուհիներուն (Միութիւնը 150 կին անդամները կը հաշուէ իր շուրջը), Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան վար-չութեան ներկայացուցիչ Տիկին Մի-նասեանի, նոյն հաստատութեան տը-րամադրած երեք աղնիւ եւ անխոնջ վարժուհիներուն, Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկա-ուտներու եւ Թաղիս անխտիր բոլոր երկսեռ հասարակութեան, որոնք ոչ մէկ զոհողութիւն կը զլանան, յա-նուն հայ սերունդին մայրենի լեզուի ուսուցման վսեմ գործին: Գործ մը որ անվիճելի է, աշխատանք մը որ ամէն Հայու սրտին մօտիկ է,—Հայ մեծցնել հայ մանուկը:

Ի դիմաց վարչութեան, ատենադպիր՝
Սահակ Յովհաննէսեան
(Կնիք)

Օրուան գիրքեր

»»». «««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենա-շար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.:

2. ԱՐԵՒ, ԱՐԵՒ, (Հիւծախտաւո-րի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Մի-քայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2: Գին 10 ֆրանք:

3. ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915 – 1924: Գրեց՝ Լեւոն Տօնիկեան: Գին 8 ֆր.:

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

«ԳԻԺԱՑԱԾ» ԱՐՇԱՒԻՆ ԴԷՄ

oooo

« Ասպարէզ » կը գրէ այս խորա-գրով խմբագրականի մը մէջ (12 յուն-ուար).

— « Նիւ Եորքի ծանօթ ոճիրին բուն դերակատարները կը մնան անյայտ: Ոստիկանութիւնն ու արդարադատու-թիւնը տակաւին չկրցին պարզել ոճի-րին հեղինակները: Այս է մեր տպա-ւորութիւնը մինչեւ այժմ ստացուած տեղեկութիւններէն:

Ձերբակալուած են 6 — 7 հոգի իր-բեւ կասկածելիներ, ինչպէս կը տես-նուի՝ պարզապէս տրուած ցուցմունք-ներու վրայ: Առանց ոճրին բնոյթն ու հեղինակը ճշդելու, երբ մարդիկ իրա-ւունք կը սեպեն ամբաստանելու կազ-մակերպութիւն մը, անտարակոյս ցուցմունքներն ալ պիտի կեդրոնանա-յին նոյն կազմակերպութեան անդամ-ներուն վրայ: Արդ, ցուցմունքներու վրայ եղած այս ձերբակալութիւննե-րը իրաւունք չեն տար մեզի ըսելու թէ անոնց շարքին մէջ կը գտնուի ոճրա-գործը: Արդարադատութեան կը մնայ ճշդել այս պարագան:

Անհեթեթ բան մըն է նաեւ պնդել թէ ոճրին պատասխանատու են անոնք, որ խիստ կերպով քննադատած են զո-հին հանրային գայթակղելի գործու-նէութիւնը, բան մը որ առանց վարա-նելու կը շարունակեն ընել մեր հա-սարակութեան եւ մամուլի մէկ մա-սը:

Պաղարիւն եւ հանդարտութեամբ սպասելու ենք դէպքին լուսաբանու-թեան, որ եւ է մէկուն հանդէպ դա-տապարտութեան խօսք ըսելէ առաջ: Այս կը պահանջուի քաղաքակիրթ եւ կարգապահ անհատէն ու անոր հաւա-քականութենէն:

Մոռնալու չենք երբեք որ խնդիրը սերտ կերպով շղթայուած է մեր հան-րային կեանքին հետ: Եւ ի շահ անոր անդորրութեան՝ պարտաւորութիւն ունինք աւելի զուսպ եւ զգուշաւոր ըլ-լալ մեր արտայայտութիւններուն մէջ:

Դժբախտաբար, քանի մը հայ թեր-թեր կորսնցուցած իրենց պաղարիւ-նութիւնը, կամ ցաւալի դէպքը շահա-գործելու ննձգաւոր դիտաւորու-թեամբ, առանց մտածելու հետե-ւանքներու մասին, արձակած են ի-րենց լեզուին սանձը եւ կը կատարեն վատթար գրգռութիւններ:

Թող առնեցէք այդ թերթերը եւ պի-տի տեսնէք թէ մարտահրաւէրի կո-չեր կ'արձակեն եղբայրը՝ եղբօր դէմ, հայ գաղութի մէկ կէսը՝ միւս կէսին դէմ գրգռելու, առանց որ եւ է ապա-ցոյցի: Ու առանց որ եւ է հիմքի ա-նոնք կը փորձեն մեղադրեալի նստա-րանին վրայ դնելու, դատելու եւ քարկոծելու կազմակերպութիւն մը եւ անոր համակիրներու ստուար զան-գուածը, առանց մտահոգուելու այս ժահրոտ մարտահրաւէրի տալիք յոռի արդիւնքէն:

Անոնք որ յստակօրէն կ'ըմբռնեն այս աղետաւոր գրգռութիւններու վտան-գաւոր հետեւանքները, կը զգան թէ ինչ զարհուրելի վտանգ կը սպառնայ այս գաղութի անդորրութեանհամար, պէտք է մնան կարգապահ, զուսպ, պաղարիւն եւ հանդարտ: Որ եւ է ձե-ւով պիտի չպատասխանեն անգիտա-կից կամ դիտումնաւոր գրգռութիւն-ներուն:

Շատ լաւ կ'ըմբռնենք թէ այս է ճանապարհը, որ պիտի գտնէ դար-մանը, առաջնորդելու համար գա-ղութը դէպի « արդարութեան գաղա-փարը, օրէնքի յարգանքը, ներողա-մտութեան սկզբունքը, համերաշխու-թեան ոգին եւ հայրենիքի սէրը » («Կոչնակ»), եւ ոչ թէ այն, որ կը փորձեն ցոյց տալ գրգռիչները: Դժ-ուարին պահանջ մըն է այս մարդկո-րէն, բայց անվիճելիօրէն անհրա-ժեշտ, ու իրագործելի անոնց համար, որ կուսակցական երկար դաստիարա-կութեամբ՝ ժառանգած են կարգա-պահութեան առաքինութիւնը:

Արիւնը պէտք է լուալ ջուրով, բայց երբեք արիւնով: Այս պիտի ըլլայ բո-լորիս նշանաբանը, եթէ կը ցանկանք ազատել գաղութը այս պղտոր յորձա-նուտէն:

Այլ ուղղութեամբ պիտի հրճուե-ցնենք միայն դեւը, որ պատրաստեց այս պառակտումը »:

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

—·—

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ Է ԶԵՏԵՒԵԱԼ ՎԵՑ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱԶԱՆՈՒԹԵԱՆ ՑՐԴ ԵՒ ՑՐԴ ՄԱՍԵՐԷՆ.—

Ցրդ շերս թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,471	-	U.
- - -	75,619	-	V.
Ցրդ շերս թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Պայմանները եւ մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

ԾԻԾԱՂ

Համբորդը.— Պարոն պանդոկա-պետ, սենեակիս մէջ անթել կա՞յ:

— Ահ, պարոն, անկէ աւելի աղէկը կայ, ձեր քովի սենեակը բնակող կինը առաւօտէն մինչեւ իրիկուն կ'երգէ եւ կը նուագէ:

— Ուրեմն գիշերներն ալ կ'երգէ:

— Պարոն, ատիկա ձեր բնակութե-նէն յետոյ կ'իմանաք:

×

— Ի՞նչ գործ կ'ընէք:
— Նախ ամառները չեմ գործեր:
— Ուրեմն ձմեռը ի՞նչ կ'ընէք:
— Ամառուան կը սպասեմ:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿԱՆԱՆՉ ՃԱՆՃԸ

(ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

—··—

— Կրնաս ամէն վարդ քաղել բացի այն վարդերէն որ արդէնքաղուած են:

Բժիշկն ալ այդ բանը հասկնալու համար եկած էր արդէն:

— Եւ ո՞վ է այդ միւս մարդը, հար-ցուց վհուկին:

— Պօղոսը, ծառան, տիկինը ան-պատճառ սիրահարած է անոր, որով-հետեւ շատ անգամ կուգայ ինծի դեղ ուզելու, երեք տարեկան բաղեղի փո-շին տուի իրեն որպէսզի գինիին մէջ լեցնէ:

— Իսկ ամուսինը կասկածներ ու-նի՞:

— Շատ վարպետ մարդ է, բայց միշտ կիներէն կը յաղթուի...

Բժիշկը վերադարձաւ ծերունիին տունը: Տիկինն ու ծառան տակաւին կը խօսէին: Երիտասարդ կառապանը կը շոյէր ձիերուն կռնակը, կառքը պատրաստ էր բժիշկը կայարան փո-խադրելու համար:

Տիկին Կալ նշան ըրաւ բժիշկին որ-պէսզի մօտենայ, յետոյ ձեռքը տա-րաւ կուրծքը եւ դուրս հանեց երեքհա-րիւր ֆիորին զոր երկնցուց բժիշկին.

— Ահաւասիկ, բժիշկ, յոգնու-թեանդ վարձատրութիւնը:

— Լաւ, բայց թերեւս պիտի խորհիս թէ արժանի չէի այդ գումարին, գե-ղեցիկ Տիկին...

— Երբեք այդպէս մտածում մը չպիտի ունենամ, հանգիստ կրնաս ըլ-լալ այդ մասին:

— Շատ լաւ ուրեմն, պայուսակս կառքին մէջ դնել տուր, մինչեւ որ հրաժեշտ առնեմ ամուսինէդ:

Ծերունի գիւղացին անշարժ պառ-կած էր տակաւին: Ծխամորճը մարած էր, աչքերը փակ էին, կարծես կը քը-նանար:

Երբ դուռին ձայնը լսեց, բացաւ աչ-քին մէկ հատը ու նայեցաւ:

— Մնաս բարով ըսելու եկայ...

— Կը մեկնի՞ս, հարցուց հիւանդը անտարբեր:

— Այլեւս ընելիք չունիմ այստեղ..

— Տիկինը վճարե՞ց քեզի...

— Այո, ինչ սիրուն կին ունիս, պա-րոն Կալ, իրաւ կ'ըսեմ, շատ գեղեցիկ է...

Հիւանդը միւս աչքն ալ բացաւ, ձեռքը երկարեց բժիշկին ու ըսաւ.

— Գեղեցիկ է, չէ՞...

— Շրթունքները կեռասի կը նմա-նին...

— Այո՛:

Երջանիկ ժպիտ մը կար անոր դէմ-քին վրայ:

— Այդ անպիտան Պօղոսը երջանիկ կեանք մը պիտի ունենայ անոր հետ, կարծեմ...

Գիւղացին սարսուռ մը ունեցաւ.

— Ի՞նչ, ի՞նչ ըսիր, բժիշկ...

Բժիշկը յանկարծ փակեց շրթունք-ները. կարծես այդ բառերը արտա-սանած էր հակառակ իր կամքին:

— Ոչինչ. գլխ չի հետաքրքրեր. մարդ աչք եւ ուղեղ ունի տեսնելու եւ հասկնալու համար կարգ մը բաներ. կասկած մը ունեցայ երբ ան արգիլեց որ թեւդ կտրեմ. դուն կասկած չու-նեցա՞ր... բայց, ինչ որ է, հիմա կը հասկնամ...

Ծերունին սկսաւ թօթուել բռունցք-ները, մոռնալով որ անոնց մէկը ու-ռած էր. ցաւագին ճիչ մը արձակեց.

— Օհ, թեւս, թեւս, ալ մի խօսիր բժիշկ...

— Լաւ, չեմ խօսիր...

Հիւանդը դարձեալ խորունկ կեր-պով հառաչեց եւ աջ ձեռքով բժիշկին թեւը բռնելով, ըսաւ.

— Ո՞ր Պօղոսը, բժիշկ, ո՞ր Պօղոսը:

— Իրա՞ւ չէիր գիտեր... Պօղոսը, ծառան:

Գիւղացին ճերմակ եղաւ. շր-թունքները սկսան դողդղալ, արիւնը խուժեց սրտին մէջ. այլեւս չզգաց թեւին ցաւը. ձեռքը ճակտին զարկաւ եւ նայուածքը ուղղեց դէպի ձեղունը:

— Այս որքան ապուշ եմ եղեր... շատոնց հասկցած ըլլալու էի... օձ կնիկս...

— Պարապ տեղը կնոջդ մի հայհո-յեր, պարոն Կալ, դեռ երիտասարդ է, առողջ եւ կենսունակ... կրնայ ըլլալ որ տակաւին անմեղ է... Քու մեռնե-լէդ ետքը բնականաբար պիտի ամուս-նանայ... եւ կասկած չկայ որ դուն պիտի մեկնիս այս աշխարհէն...

Գիւղացին ճիգ մը ըրաւ, դարձաւ բժիշկին ու ուշադրութեամբ ականջ տուաւ անոր.

— Քեզի համար ի՞նչ տարբերու-թիւն կ'ընէ եթէ անիկա ամուսնանայ քու մահէդ վերջ... դուն, հողին տակ, լուր անգամ չես ունենար... Անկէ զատ, նոյնիսկ ուրախ եղիր որ գեղեցիկ ամուսին մը պիտի ունենայ.. Պօղոսը ինչպէս ազնուր տղայ է...

Ծերունի հիւանդին ականջները իրա-րու զարնուեցան, սկսաւ դողալ.

— Ագահ մի ըլլար պարոն Կալ, ափ-սոս է որ անոր գեղեցիկ մարմինը ա-ռանց համբոյրի ապրի, Պօղոսը յի-մար չէ եւ առանց համտեսելու չանց-նիր այդքան գեղեցիկ կնոջ մը քովէն, անկէ զատ կինդ պիտի ժառանգէ քու ամբողջ դրամներդ ու ագարակդ... Ան ալ, ի հարկէ, ապրիլ կ'ուզէ... Ձեր երեքէն ամէնէն յիմարը դուն ես, պարոն Կալ...

Գիւղացին հառաչեց դարձեալ, քը-տնեցաւ: Դառնութիւն մը կար կուրծ-քին տակ ու հիմա պիտի փղձկէր:

— Հասկցա՞ր, պարոն Կալ, աւելի լաւ է մէկ թեւով գրկել զայն քան բնաւ չգրկել...

Այս արդէն շատ էր ծերուկին հա-մար: Ցատկեց յանկարծ, ուռած թեւը երկնցուց բժիշկին եւ ըսաւ.

— Դանակդ բեր, բժիշկ եւ կտրէ՛...

Անգլ. թարգմ. Ժ. Մ.

(3) (Վերջ)

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Համբաւաւոր Քլուքին (անուան-ուած նաեւ երաժշտութեան Միքէլ Անճէլօն) օր մը հարցուցին թէ ամէնէն շատ ի՛նչ բանէ կ'ախորժի: Ան, վայր-կեան մը մտածելով ըսաւ. «Կ'ախոր-ժիմ երեք բաներէ,— Դրամէն, գինի-էն եւ փառքէն»: Երբ զարմանք յայտ-նեցին թէ ինչո՞ւ փառքը ամէնէն ետ-քը դասեց, ան բացատրեց.

— Դրամով կրնամ լաւ գինի գնել, եթէ այս վերջինը չափաւոր խմեմ, ինծ երաժշտական հաճոյք կը պատ-ճառէ, եւ այսպիսով գինին կրնայ նաեւ մղել զիս, որ փառքի հասնիմ:

դիրութիւններ պիտի վայելէ: Գալով բանակներու թիւին, յուշագիրը կ'առաջարկէ « թուաքանական իրաւախոհութիւն » մը, այսինքն՝ գտնել միջին թիւը Գերմանիոյ պահանջած 300,000ին եւ Մաքտոնըլտի ծրագրով նախատեսուած 200,000ին: Գալով հակակշիռ գործադրելու ծրագրին, Անգլիա կ'ընդունի այս առաջարկը, պայմանաւ որ վերստուգումը ընդհանրական հանգամանք ունենայ, որպէսզի Գերմանիա չվշտանայ:

Վերջապէս, յուշագիրը կը թելադրէ որ, երէ Գերմանիա չկատարէ իր յանձնառութիւնները, պայմանագիրը ստորագրող պետութիւնները խորհրդակցին ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին, ի հարկին դադրեցնելով իրենց ստանձնած յանձնառութեանց գործադրութիւնը:

⁂ Անգլիական թերթերը, մասնաւորապէս *Մանչէսթր Կարտիան*, խօսելով Ֆրանսայի նախարարական տագնապին վրայ, նպաստաւոր կ'արտայայտուին Տալատիէի մասին որ, կ'ըսեն, աւելի մօտէն ուսումնասիրած է լրջօրէն Եւրոպայի ներքին կացութիւնը եւ կտրուկ որոշումներու մարդ է: Էռիոյի մասին կարծիք կը յայտնեն թէ ան ծայրայեղ ռուսասիրութեան մը տուած է ինքզինքը (կարելի է աւելցնել,— եւ թրքասիրութեան):

Ցոյցեր կը շարունակուին Փարիզի եւ գաւառի մէջ

Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր երէկ, երեքշաբթի, իմանալով որ ինքնաշարժի վարիչները ցոյցեր պիտի կատարեն բոտ հրահանգի: Մասնաւորապէս պաշտպանութեան տակ առնուած էին Օփերայի հրապարակը, նախարարական պաշտօնատուները եւ խորհրդարանը:

Ինքնաշարժի վարիչները միթինկ մը գումարեցին առջի գիշեր, Սալ Պիւլիէի մէջ, բողոքելու համար պէնզինի լիդրին վրայ դրուած 50 սանթիմի յաւելուածական տուրքին դէմ: Ճառերէն յետոյ, բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որով կը պահանջուի ջնջել այդ 50 սանթիմը, բուն շարժավարներուն (շօփէօր) համար պէնզինի գինը զանձել ինքնաշարժին տիրոջմէն, ութ ժամ աշխատանք հաստատել փոխադրութեանց բոլոր աշխատաւորներուն համար եւն.: Այս բանաձեւին քուէարկութենէն յետոյ էր որ որոշուեցաւ բողոքի ցոյց մը կատարել Օփերայի հրապարակին վրայ: Կէս գիշերին հազարի չափ շարժավարներ թափոր կազմելով, սուլիչները բացին եւ ուղղուեցան դէպի Էնվալիտի հրապարակը, որ պաշարուած էր ոստիկաններու կողմէ: Որ եւ է դէպք չպատահեցաւ:

⁂ Երկուշաբթի օր բուռն ցոյց մը կատարուեցաւ Նիսի մէջ: Բազմաթիւ պետական պաշտօնեաներ եւ առեւտրականներ պտտեցան քաղաքին փողոցներուն մէջ, անարգելով երեսփոխանները: Տեղ – տեղ կը պոռային «խորհրդային իշխանութիւն կ'ուզենք»: Բազմաթիւ նստարաններ խորտակուեցան, ապակեփեղկեր կոտրեցան եւ ծանր ընդհարումներ պատահեցան: Իրիկուան ժամը 9ին հազիւ կարելի եղաւ ցրուել ցուցարարները:

Միեւնոյն իրիկունը Մարսէյլի մէջ ալ ցոյցեր պատահեցան: Պետական պաշտօնեաներ, առեւտրականներ եւ համայնավար բանուորներ ժողով գումարելով աշխատանքի սակարանին մէջ, թափոր կազմեցին Քանըպիէռի վրայ եւ ծանր ընդհարումներ ունեցան ոստիկանութեան հետ:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ տոլարին նոր գինը

Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը վաւերացուց այն փոփոխութիւնները զորս կատարած էր Ծերակոյտը, նախագահ Րուզվէլթի վերջին ծրագրի մասին: Գլխաւոր փոփոխութիւնը այն է որ միայն երկու տարուան համար կը տրամադրուի տոլարին գինը պահելու համար պահանջուած գումարը: Ի հարկին կարելի է մէկ տարի եւս երկարաձգել այս պայմանաժամը:

Նախագահը երէկ իսկ պիտի ստորագրէր նոր օրէնքը, որուն համաձայն ազգային սեփականութիւն կը հռչակուի ոսկին եւ գումար մը կը տրամադրուի, դիմադրելու համար դրամներու փոխանակութեան ելեւէջին: Այսօր – վաղը կը սպասուի որ նախագահը յայտարարութիւն մը եւս հանէ, հարիւրին 60 նշանակելով տոլարին նոր գինը: Այս յայտարարութենէն անմիջապէս յետոյ, ելմտական նախարարը պիտի կրնայ տիրաբար գործածել սահմանուած 32 միլիառ ֆրանքը, մրցելու համար օտար դրամներու սակին դէմ:

Թշնամական ցոյց մը Փարիզի երեսփոխանին դէմ

Փարիզի երեսփոխաններէն Պ. Պոնոռ, որ ամբաստանուած է Սթավիցքիի գործին հետեւանքով, առջի օր հարցաքննուեցաւ Պայոնի մէջ: (Նախ բանտարկուած, յետոյ առժամապէս ազատ արձակուած էր): Հարցաքննութենէն յետոյ, երեսփոխանը երբ դուրս կ'ելլէր, ամբոխը սկսաւ անարգական ցոյցեր ընել: Երեսփոխանը յանկարծակիի գալով, չկրցաւ գտնել պանդոկին նամբան, նամբան փոխեց եւ յարակից ուզեց խանութ մը մտնել, բայց խանութպանը դուռը փակեց: Ցետոյ մտաւ ուրիշ փողոց մը, միշտ ընկերակցութեամբ իր փաստաբաններուն: Ամբոխը երթալով կ'անէր եւ աւելի սպառնալից կը դառնար: Մեռելի գոյն դարձած, երեսփոխանը ապաստանեցաւ յարակից շէնք մը եւ բարձրացաւ մինչեւ չորրորդ յարկը: Ցուցարարները փորձեցին տանիքէն վար իջնել, մինչ 1500 ցուցարարներ հայհոյչներ կ'արձակէին: Ոստիկանութիւնը պաշարելով շէնքը, հազիւ յաջողեցաւ ամբոխին կատաղութենէն փրկել Սթավիցքիի փաստաբանը եւ դրկեց Պիարից:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. կ. խաչի Շրջ. վարչութեան կազմակերպած դեկտեմբեր 25ի վիճակահանութիւնը որ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ *ՓԵՏՐՈՒԱՐ* 25ին:

Կը խնդրուի կարմիր խաչի բոլոր մասնաժիւղերէն եւ անհատ անդամներէն, որոնք տակաւին իրենց մօտ ունին այդ տոմսերէն, իրենց հաշիւները փակեն մինչեւ յառանիկայ փետրուար 15:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՎԻՇԱՊ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացականները նկատի պիտի առնուին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԶՈՒՇԱՏԻՍՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը: Կը դասախօսէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ: Նիւթ՝ Հայ եկեղեցին ու եկեղեցականներուն դերը մեր պատմութեան մէջ: *Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:*

ՈՐԹԷԼԷՆ Պ. Գ. Սարգիսբէկեան կը նուիրէ մէկական օրինակ « Հայ – Թաթարական Ընդհարումներ » Դպրոցասէրի վարժարանին եւ Պէյրութի ճեմարանին:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Օ. ԱՍՏՈՒՐԵԱՆ, Տրակինեան.— Ձեր բարեկամին հասցէն.— A. Asdourian, 40 rue Diderot, Montreuil s/Bois, (S. et O.):

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր: Ի հարկին գաւառ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Գործ կը փնտռէ

25 տարեկան հայ երիտասարդ մը, քաջածանօթ Փարիզի եւ ֆրանսերէն լեզուին: Ընդունակ գրասենեակի կամ ձեռական աշխատանքներու: Դիմել՝ « Յառաջ »ի:

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԱՐՏԱԽԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypothèque de 1er et 2me rang) առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւլն., խիստ նպաստաւոր պայմաններով:

Կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ:

Կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր:

Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է:

Կ'ընդունի առաւօտները ժամը 10էն 12, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 3էն 7 եւ ժամադրութեամբ:

Առժամեայ հասցէ՝

179, Rue de Vaugirard - Paris (15)

Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ձախ:

Métro եւ Nord - Sud - Pasteur

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (46)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԴԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Ան գիտէր թէ ընկէր փաշա մեծ յարձակում մը կը պատրաստէ Սարըղամիշի ճակատը, կ'ենթադրէր թէ այդ յարձակումը տեղի պիտի ունենար այդ օրերուն, եւ վստահ էր թէ՝ մեծ օգտակարութիւններ պիտի ունենար եւ համբաւի պիտի տիրանար: Ցաջորդ առաւօտ, երբ Եագուպ Ճէմիլ պէյի գունդը ճամբայ պիտի ելլէր՝ Օլթիի մէջ միանալու համար տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ուժերուն, Պոլսէն հասած գինուորներն ու հրամանատարները կ'երգէին պատերազմի առթիւ Պոլսոյ մէջ հրապարակ հանուած երգերը, որպէսզի Պորչքայի բնակչութեան եւ զինուորներու բարոյականը բարձրացնեն, թէեւ, Րիզա պէյն ու իր ենթականները չափազանց ազդուած էին որ Եագուպ Ճէմիլ պէյի գունդը կը մեկնէր ու չէր մնար:

Այն պահուն երբ Եագուպ Ճէմիլ պէյ կը մեկնէր, տեսնուած էր որ պատասխանատու պատուիրակներէն Ճէմալ Ֆէրիտ պէյ եւս անոր գունդին միացած է: Գրած էինք թէ յիշեալ չափազանց բարկացած էր որ զէնքը Պորչքայի գայմագամութենէն պաշտօնանկ ըրած էին: Ահա, այդ գայրոյթէն մղուած, լքած էր Պորչքան, եւ միացած էր Եագուպ Ճէմիլ պէյի: Աւելի յետոյ իմացուած էր որ՝ ձին հեծած ու Եագուպ Ճէմիլ պէյի գունդին միացած էր նաեւ Հարիւրապետ Րաուֆ պէյ, որ Մարատուիլի ճակատը կը գտնուէր: Ցիշեալը մեկնած էր առանց լուր տալու իր հրամանատարին՝ Րիզա պէյին: Այս ձեւով, ուրեմն, Հարիւրապետ Խալիտ պէյն ու Րաուֆ պէյը իրարու կը միանային Եագուպ Ճէմիլի գունդին մէջ:

Ինչպէս գրեցինք նախապէս, ռուսական ուժերը, պատերազմի յայտարարութենէն յետոյ, Կաղզուանէն յարձակման սկսած ըլլալով, տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի գունդերը այդ միջոցին կը գտնուէին Օլթիի եւ Արդուինի միջեւ: Այն միջոցին երբ Ռուսերը Կաղզուանէն կը յառաջանային, այս չէթէները յաջողած էին գրաւել Օլթին ու Արդուինը: Աւելի ճիշդ՝ ռուսական ուժերը այդ կողմերը մեծ դիմադրութիւն ցոյց չէին տուած, նահանջած էին, իսկ չէթէները զանոնք հետապնդելով, յիշեալ երկու քաղաքները գրաւած էին: Նոյն իսկ, գրաւած էին այն փոքրիկ քաղաքներն ու գիւղերը, որոնք կը գտնուէին այդ վայրերուն միջեւ: Ցառաջխաղացումը առժամապէս կանգ առած ըլլալով, տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ առ ի քննութիւն շրջակաները ելած էր: Ու մինչեւ Արդուին գացած էր: Այդ տեղէն իր ընտանիքին՝ Պոլիս գրած 5 դեկտ. 1915 թուակիր նամակին մէջ կ'ըսէ.—

«Կարինէն անցայ Եուսուֆէլի գաւառակը: Անկէ՝ Տավլզկերտ եւ Արտանուշ. եւ աւելի վերջ՝ Արդուին եկայ: Այս բոլորը այն վայրերն են, ուր գրաւած են մեր չէթէները: Բայց այս շրջանը այնքան լեռնոտ, այնքան դժուարանցանելի է որ, միայն Աստուած գիտէ թէ ինչեր քաշեցի՝ լեռներն ու բլուրները ցատկել, անցնելով մինչեւ հոս գալու համար:

«Հիմա Արդուին կը գտնուիմ: Թէեւ ուղարկած հեռագիրդ ստացայ: Արդուին քաղաքը կը գտնուի լերան մը վրայ: Մարդ կը զգայ թէ քաղաք է: Տուներն ալ շատ գեղեցիկ են: Մենք այժմ կը գտնուինք ռուս անասնաբոյժի մը տունը, որ իբրեւ կառավարատուն ընտրուած է: Տանտէրերը, իրենց ամէն ինչը, նոյն իսկ տաշտակը թողած՝ հեռացած են: Թուչունի փետուրէ անկողիններ, վերմակներ, վերջապէս ամէն ինչ կայ:

«Պոլսէն մեկնելէս ի վեր առաջին անգամն ըլլալով տունի նմանող տեղ մը կը նստիմ: Այս գիշեր, անկողինս այնքան հանգիստ էր որ ամբողջ գիշեր չկրցայ քնանալ, որովհետեւ մարմինս երկար ատենէ ի վեր կակուղ տեղ հանգստացած չէր: Տանը սրահին մէջ շատ մը նկարներ եւ ալպոմներ կան: Ձեզի կը ղրկեմ այս նկարներէն մէկ քանին, որոնք ցոյց կուտան այս շրջանի տեսարանները:

«Արդուինի մէջ կը գտնուի Ռուսիոյ ցարին մրգաստանը: Այդ մրգաստանի ձիթապտուղէն թիթեղով մը ձէթ պիտի ղրկեմ: Պիտի ղրկեմ նաեւ քանի մը կապոց ռուսական լաւ ծխախոտ: Հեռագրիդ մէջ փափաք կը յայտնես որ գամ: Տղան կամ դուն ծանր հիւա՞նդ էք. մտահոգուեցայ: Նաղըմին հեռագիր կը ղրկեմ, թող ինծի լուր տայ: Իմ վերադարձս հնարաւոր չէ՝ այնքան ատեն որ պատերազմը կը շարունակուի: Դուն եւս կը գնահատես այս պարագան: Ես մէկ վայրկեան իսկ կրնա՞մ մնալ՝ եթէ այսպիսի հայրենասիրական պարտականութիւն մը չըլլայ: Ինչպէս մօտերս Կովկասի մէջ աւելի պիտի յառաջանանք: Թերեւս, իմ գալէն առաջ ձեզ հոն բերել կուտամ: Դուք տիւ եւ գիշեր աղօթեցէք բանակին յաղթանակին համար: Պատերազմը միայն այն ատեն կը վերջանայ, երբ յաղթենք ու Կովկասը ամբողջովին գրաւենք...

«... Ռուսերը մեզմէ կը վախնան ու կը փախին: Եթէ գործերը յաջողութեամբ վերջացնեմ ու վերադառնամ, քեզի պիտի բերեմ կառքի կենդանի մը: Հիմա հատ մը կայ ձեռքիս: Եթէ իր մէկ զոյգը գտնեմ՝ գեղեցիկ կառք մը կ'ունենանք: Դուք, ձեր ձեռքը անցած դրամէն պզտիկ խնայողութիւն մը ընելով կառքի մը դրամ հայթայթեցէք: Աստուած ձեզ հետ»...:

Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի այս նամակը հայելին է իր բարձր նկարագրին:

Առանց որ եւ է օգուտ սպասելու գիշեր ցերեկ աշխատիլ, ամիսներով անկողնի երես չտեսնել, թէշքիլաթի վարելու համար իր ձեռքէն անցած հազարաւոր ոսկիներուն չդպիլ, ու մէկ հատիկ կենդանիի համար հարկ եղած կառքին դրամը ապահովել՝ իր կնոջ ամսականներէն ըլլալիք խնայողութեամբը:

Հայրենիքին համար աշխատիլը ան իր անձնական շահերէն կը գերադասէր. ու մինչեւ իր կեանքին վերջին վայրկեանը այդ բարձր զգացողութիւնը ունեցած է. եւ, տարիներ շարունակ հայրենիքի սիրոյն թափառական, զոհուած պահուն թէ գրպանը սար փարա չկար եւ թէ իր աչքերը յաւիտենապէս փակած էր առանց բան մը թողելու իր կնոջը եւ զաւակներուն:

Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ դեկտ.ի վերջաւորութեան Արդուին կը գտնուէր, որովհետեւ Եագուպ Ճէմիլ պէյի գունդին կը սպասէր: Այդ գունդին ժամանումէն վերջ, գոյութիւն ունեցող բոլոր չէթէները պիտի մեկտեղէին ու դէպի Արդահան պիտի յառաջանային:

(Շար.)